

שבוע פרשת בהעלותך - באה"ק

(28 May - 03 June 2023)

ח' - י"ד סיון תשפ"ג

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הדין המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִטָּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתָּ דַגְגָּה וְתִירֹשֶׁךָ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹתָ וְשָׂבַעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבֵאָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאֹזֶת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתְּלֵי תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ בְּמוֹד: מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחְרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׂמֵתִי לִימֵי הַחֹדֶשׁ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֵּהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִגְדֶךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם לְאֹזֶת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמַעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו היו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שיר המעלות אליך נשאתי את
עיני הישבי בשמים: ב הנה כעיני
עבדים אל יד אדונייהם כעיני
שפחה אל יד גברתה בן עינינו אל
יי אלהינו עד שיחננו: ג חננו יי חננו
כי רב שבענו בוז: ד רבת שבעה לה
נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי
יונים:

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שיר המעלות לדוד שמחתי באמרים לי בית יי גלך:
ב עמדות, היו רגלינו בשערך ירושלים: ג ירושלים
הבנויה בעיר, שחברה לה יחדו: ד ששם עלו שבטים
שבטייה עדות לישראל להדות, לשם יי: ה כי שמה,
ישבו כסאות למשפט כסאות, לבית דוד: ו שאלו,
שלום ירושלים ישליו אהבך: ז יהי שלום בחילך
שלוה, בארמנותיך: ח למען, אחי ורעי אדברה נא
שלום בך ט למען, בית יי אלהינו אבקשה טוב לך:

סוף זמן קידוש לבנה:

מוצאי שבת קודש, י"ד סיון

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט אייר, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו שואל חוות דעתי בענין העתקה מצרפת. ושאלת חכם חצי תשובה, וכמו שמזכיר במכתבו, שידוע לו חו"ד בענין העתקה. אלא שיש עוד להוסיף בזה, שחו"ד זו שאין כדאי להעתיק (מלבד במקרים בודדים), הנה לא רק בנוגע לאלו העוסקים בעבודת הקדש, אם בתו"ת או במקצוע אחר, אלא גם לסתם אנ"ש, ולא רק מפני הרוחניות, אלא גם מפני הגשמיות, וכאשר בטח ידוע להם מהקישויים וההרפתקאות שיש לאנ"ש שי כאן ובקנדה, בעניני הסתדרות ומקור לפרנסה, אשר בטחוני שהם כותבים לכם המצב כמו שהוא, אף שעיי"ז יתברר שספק אם טוב עשו בהעתקה לכאן וד"ל.

בברכה להצלחה בעבודתו בקדש, ואשר במילא ימשיך זה תוספת ברכה והצלחה בבריאות זוגתו תחי' וכל ב"ב שיחיו ובכל עניניו הפרטים בכלל.

בברכה לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

נ.ב.: מוס"פ הקונטרס לחג מ"ת הבע"ל אשר בטח יזכה בתוכנו את הרבים באופן

המתאים.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 258..... שולחן ערוך עם הערות וציונים
258..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
261..... לקוטי תורה

אדמו"ר האמצעי

- 263..... תורת חיים

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 264..... דרך מצוותיך

אדמו"ר מוהר"ש

- 265..... תורת שמואל תרל"ג

אדמו"ר מוהרש"ב

- 266..... ספר המאמרים - המשך תער"ב

אדמו"ר מוהרי"צ

- 267..... ספר המאמרים - תרפ"ט
268..... לקוטי דיבורים - בלה"ק
269..... אגרות קודש מהרבי הרי"ץ לבתו הרבנית חיה מושקא
272..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ

הוספות

- 64..... ילקוט לוי יצחק על התורה
65..... ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה
220..... נביאים וכתובים
229..... עין יעקב - מסכת ברכות
274..... נקודה משיחת קודש מעובדת
275..... חומש לקריאה בציבור
284..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
285..... ביאורים לפרקי אבות - פרק ב
286..... לוח זמנים
287..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה בשעה שהקדימו, יום ב' דחג השבועות ה'תשי"ב 5
ד"ה בהעלותך את הנרות, שבת פרשת בהעלותך,
כ"א סיון ה'תשכ"ט 26

התועודיות

- שיחת ש"פ בהעלותך, כ"א סיון, ה'תשכ"ט 40

לקוטי שיחות

- בהעלותך, כרך יח, ה 51
בהעלותך, כרך כג, א 57

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 66..... חומש יומי - פרשת בהעלותך
95..... לוח לתהלים היומי
96..... תניא יומי
106..... לוח 'היום יום'

רמב"ם

- 109..... הלכה יומית לעיין ברמב"ם
113..... שלושה פרקים ליום
196..... פרק אחד ליום
218..... ספר המצוות

לימוד מוחילק לפי ימים

- 222..... משניות עם ביאור קהתי - מסכת יומא
230..... גמרא עם ביאור - מסכת גיטין
258..... שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

אמרו חכמינו ז"ל בגמרא:

1 **בְּשֶׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ יִשְׂרָאֵל נִעְשָׂה לְנִשְׁמָע¹** ככתוב בתורה "ויקח

2 (משה רבינו) ספר הברית ויקרא באזני העם, ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה

3 ונשמע", **בְּאֵו שְׁשִׁים רִיבּוּא** שש מאות אלף **שֶׁל מְלֹאכֵי הַשָּׂרָת**

4 **לְכָל אֶחָד וְאֶחָד** משש מאות אלף

5 **מִיִּשְׂרָאֵל וְקָשְׁרוּ לוֹ שְׁנֵי**

6 **כְּתָרִים, אֶחָד כְּנָגֵד נִעְשָׂה**

7 **וְאֶחָד כְּנָגֵד נִשְׁמָע².** וידוע

8 **הַדְּיוּק הַשְּׂאֵלָה בְּזֶה בְּכַמָּה**

9 **מֵאָמְרִים³** בחסידות, וְגַם

10 **בְּמֵאֲמַר דְּכָבוֹד קִרְשֵׁת מוֹרֵי**

11 **וְתָמִי אֲדַמּוּ"ר** הרבי הרי"צ⁴

12 **דְּהָאֵי שְׂתָא⁴,** של שנה זו, שיצא

13 **לְאוֹר עַל יְדֵי הַרְבֵּי לְקִרְאָת חַג**

14 **הַשְּׁבוּעוֹת שָׁנָה זו, תשי"ב, שְׁמִסְיּוֹם**

15 **הַמֵּאֲמַר רַז"ל מִשְׁמַע שְׁשִׁנֵּי**

16 **הַכְּתָרִים שְׂמֵלֵאכֵי הַשָּׂרָת קִשְׁרוּ לְבַנֵּי**

17 **יִשְׂרָאֵל הֵם בְּשִׁבִיל הָעֲנִינִים**

18 **דְּנִעְשָׂה וְנִשְׁמָע עֲצָמָם,**

19 **כְּאֲמָרוּ אֶחָד כְּנָגֵד נִעְשָׂה**

20 **וְאֶחָד כְּנָגֵד נִשְׁמָע, וְאֵילּוּ**

21 **מִתְחַלֵּת הַמֵּאֲמַר רַז"ל "בשעה**

22 **שֶׁהִקְדִּימוּ יִשְׂרָאֵל נִעְשָׂה לְנִשְׁמָע"**

23 **מִשְׁמַע שֶׁהַכְּתָרִים הֵם בְּשִׁבִיל**

24 **הַהִקְדָּמָה דְּנִעְשָׂה לְנִשְׁמָע**

25 **בְּגַלּל שֶׁהַסְּכִימוּ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מָה**

26 **שִׂיאָמַר ה', עוֹד לִפְנֵי שִׁמְעוּ מֵהוּ**

27 **הַצִּיּוּרִי וְצִרִיךְ בִּיאוֹר, אִם כֵּן, מָה הִיָּה**

28 **הַרְבֵּי שֶׁבְּגַלּלוּ זְכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְשֵׁנֵי**

29 **הַכְּתָרִים, הָאֵם בְּגַלּל אֲמִירַת נִעְשָׂה**

30 **וְאֲמִירַת נִשְׁמָע אוֹ בְּגַלּל הַקְּדָמָת נִעְשָׂה**

31 **לְנִשְׁמָע?**

32 **וּמִבְּאָר הַרְבֵּי הַרִּי"צ בְּהַמֵּאֲמַר⁵**

33 **שֶׁהִקְדָּמָת נִעְשָׂה לְנִשְׁמָע**

34 **הַנוֹכֵחַ, וְאֵילּוּךְ. (6) וְאַתְחַנֵּן ו, ד. (7) תו"א בְּתַחֲלִילָתוֹ. וּבְכ"מ.**

ביאור בדרך אפשר

35 **פּוֹעֲלֵת בְּהֶעֱנִינִים דְּנִעְשָׂה וְנִשְׁמָע עֲצָמָם שְׁיָהִיו בְּאֹפֶן נִעְלָה**

36 **יּוֹתֵר, וּמִזְּזָה מִכַּךְ שְׂכַתּוּצָאָה מִהִקְדָּמָת נִעְשָׂה לְנִשְׁמָע יֵשׁ עֵילּוּי וִיתְרוֹן**

37 **בְּנִעְשָׂה עֲצָמוּ וּבְנִשְׁמָע עֲצָמוּ מוֹבֵן שְׁנֵתִינַת הַכְּתָרִים בְּשִׁבִיל**

38 **הָעֲנִינִים דְּנִעְשָׂה וְנִשְׁמָע עֲצָמָם הִיא דְּוִקָא כְּשֵׁהָם בְּאֹפֶן**

39 **שֶׁל הַקְּדָמָת נִעְשָׂה לְנִשְׁמָע**

40 **וְלֹאֵי הַקְּדָמָת נִעְשָׂה לְנִשְׁמָע, נִעְשָׂה**

41 **וְנִשְׁמָע עֲצָמָם לֹא הִיוּ פּוֹעֲלִים אֶת**

42 **נְתִינַת הַכְּתָרִים, כְּפִי שְׂמַמְשִׁיךְ וּמְבָאָר.**

43 **וְהָעֲנִינֵן בְּזֶה, דְּהִנְהָ, נִשְׁמָע**

44 **הוּא עַל דְּרָךְ הַמּוֹשֵׁג שְׂמִיעָה**

45 **שֶׁבְּסִפּוּק שְׂמָע יִשְׂרָאֵל⁶, שְׂהוּא**

46 **מִלְּשׁוֹן הַשְּׂגָה וְהַבְּנָה⁷, וְהוּא**

47 **עֲנִין הַשִּׁמְתָ לֵב שֶׁל הָאָדָם בְּכָל**

48 **מִצְוָה וּמִצְוָה בְּפִרְטִיּוֹת,**

49 **הֵינִינוּ, שְׂיִטְּהָ לְבוֹ לְשִׁמּוֹעַ הֵינִינוּ**

50 **לְהַבִּין וְלְהַקְשִׁיב אֵיךְ וּמָה הוּא**

51 **הַרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּפִרְטֵי**

52 **הַמִּצְוֹת וְזוֹ הַמְּשַׁמְעוֹת שֶׁל 'עֲשֵׂמַע'**

53 **אֶת מִצְוֹת ה'. וְנִעְשָׂה (שְׂהוּא**

54 **לְמַעַלָּה מִנִּשְׁמָע) הוּא הַקְּבָלָת**

55 **עוֹל שֶׁהָאָדָם מִקְבֵּל עַל עֲצָמוּ עוֹל**

56 **מִלְּכוֹת שָׁמַיִם וְהַבִּיטוֹל שֶׁהָאָדָם**

57 **מִבְּטֵל אֶת עֲצָמוּ אֶל פִּרְטֵי**

58 **הַרְצוֹנוֹת שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא**

59 **בְּמִצְוֹתָיו לְשִׁמּוֹעַ לְצִיּוֹת כָּל רְצוֹן**

60 **וְלִקְרִימּוֹ בְּפּוֹעֵל. וְלְמַעַלָּה מִזְּזָה**

61 **עֲנִין נִעְלָה יּוֹתֵר לֹא רַק מִנִּשְׁמָע'**

62 **(הַבְּנָה) אֵלָּא אִפְּלוּ מִנִּעְשָׂה: (הַבִּיטוֹל**

63 **וְהַצִּיּוֹת) הוּא עֲנִין הַקְּדָמָת**

18 **הַשְּׂגָה וְהַבְּנָה⁷, וְהוּא עֲנִין הַשִּׁמְתָ לֵב בְּכָל מִצְוָה וּמִצְוָה בְּפִרְטִיּוֹת, הֵינִינוּ,**

19 **שְׂיִטְּהָ לְבוֹ לְשִׁמּוֹעַ וְלְהַקְשִׁיב אֵיךְ וּמָה הוּא הַרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּפִרְטֵי הַמִּצְוֹת.**

20 **וְנִעְשָׂה (שְׂהוּא לְמַעַלָּה מִנִּשְׁמָע) הוּא הַקְּבָלָת עוֹל וְהַבִּיטוֹל אֶל פִּרְטֵי הַרְצוֹנוֹת**

21 **לְשִׁמּוֹעַ כָּל רְצוֹן וְלִקְרִימּוֹ. וְלְמַעַלָּה מִזְּזָה הוּא עֲנִין הַקְּדָמָת נִעְשָׂה לְנִשְׁמָע,**

(1 משפטים כד, ז. 2) שבת פח, א. 3) ראה רד"ה בשעה שהקדימו תרס"ז (המשך תרס"ו ע' תמו [תקפח]). המשך בשעה

שהקדימו תער"ב בתחילתו. ועוד. 4) רד"ה בשעה שהקדימו תש"ט – נדפס בסה"מ תש"ט ע' 147. ב"פתח דבר" להספר

(יצא לאור י"ג אייר, תשי"ב) כותב כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ההוצאה לאור בטח תוגמר בימים שבין חג הפסח וחג השבועות

ובסמוך אליו.. הצעתי ללמוד בימי חג השבועות הבע"ל את מאמרי קונטרס חג השבועות אשר בספר זה כו"ו. 5) סה"מ

תש"ט שם ע' 148 ואילך. 6) ואתחנן ו, ד. 7) תו"א בתחילתו. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע, שְׁהוּא הַקְּבֻלַּת עוֹל וְהַבִּיטוּל לֹא רַק כִּלְפֵי הַרְצוֹן
2 הַעֲלִיּוֹן אֲלָא בִּיטוּל לְבַעַל הַרְצוֹן, שְׁהוּא בִּיטוּל פְּנִימִי וְעֵמוּק
3 יוֹתֵר.
4 וְהַהֲפָרֵשׁ בֵּינֵיהֶם, בֵּין שְׁלוֹשֶׁת הַדְּרָגוֹת שֶׁל 'נַעֲשֶׂה', 'נִשְׁמַע' וְהַקְּדִמַּת
5 נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע הוּא שְׁבַעֲבוּדָה
6 דְּנִשְׁמַע, עֲבוּדַת ה' בַּמְדִּירֵגַת
7 'נִשְׁמַע', מִתּוֹךְ הַבְּנָה בִּשְׂכָל, לְהִיּוֹתָהּ
8 עֲבוּדָה שְׁעַל פִּי טַעַם וְדַעַת, דְּנִשְׁמַע, לְהִיּוֹתָהּ עֲבוּדָה שְׁעַל פִּי טַעַם וְדַעַת,
9 בְּהַתָּאם לְמוֹבֵן וּמִתְקַבֵּל בִּשְׂכָלוֹ וּבִרְעִיתוֹ
10 שֶׁל הָאָדָם הַרְי אָפְשָׁר עֲלוּל הַלִּיּוּת
11 שְׁיֵאמֹר הָאָדָם שְׁמוּעָה זֹו נָאָה
12 וְשְׁמוּעָה זֹו כו', וַיְהִי הַבְּדֵל
13 בְּאוֹפֵן הַקִּיּוּם שֶׁל עֲנִינֵי הַתּוֹרָה
14 וְהַמְצוּוֹת הַמּוֹבְנִים וּמִתְקַבְּלִים אֲצִלוֹ,
15 לֵאלוֹ שֶׁלֹא מוֹבְנִים וּמִתְקַבְּלִים אֲצִלוֹ
16 וְעַל כָּל פְּנִים, אֹו לְפַחַת אָף
17 שְׁלֹא יֵאמֹר שְׁמוּעָה זֹו אֵינָה
18 נָאָה וְלֹא יִהְיֶוּ עֲנִינֵים בְּתוֹרָה וּמְצוּוֹת
19 שְׁאִינֵו מְבִין וְאִינֵו מְקַבֵּל, הַרְי
20 בְּדַקּוֹת יוֹתֵר, אָפְשָׁר עֲלוּל
21 שְׁיִהְיֶה אֲצִלוֹ הַבְּדֵל בֵּין אוֹפֵן
22 הַקִּיּוּם שֶׁל מְשַׁפְּטִים מְצוּוֹת גַּם
23 הַשְּׂכָל הָאֲנוּשִׁי מְקַבֵּל וּמַחֲיִיב
24 לְחֻוּקִים מְצוּוֹת שְׁאִין לָהֶם טַעַם
25 הַמּוֹבֵן בִּשְׂכָל, שְׂבַמְשַׁפְּטִים
26 הַמּוֹבְנִים לוֹ יִרְגִישׁ עוֹנֵג יוֹתֵר
27 מִבְּחֻוּקִים.
28 וְכִמּוֹ כֵּן בְּעֲבוּדָה דְּנַעֲשֶׂה,
29 הַבִּיטוּל וְהַצִּיּוֹת לְרַצוֹן ה', שְׁהִיא אֲמֵנָם
30 עֲנִין נַעֲלָה יוֹתֵר מִהַעֲבוּדָה שֶׁל 'נִשְׁמַע'
31 אֲבַל כִּיּוֹן שְׁהוּא הַבִּיטוּל אֶל
32 הַרְצוֹן בְּלִבְדּוֹ (וְלֹא בִּיטוּל
33 לְבַעַל הַרְצוֹן שְׁהוּא בִּיטוּל יוֹתֵר
34 פְּנִימִי, כְּאֵמֹר), הַרְי, אָף
35 שְׁהַבִּיטוּל שְׁלוֹ הוּא לְקִיּוּם גַּם
36 אֶת הַמְצוּוֹת דְּחֻוּקִים וְאִין חֲשַׁשׁ
37 שְׁתַּהִיָּה אֲצִלוֹ חִלּוּשׁ בְּמְצוּוֹת אֵלוֹ
38 מִשּׁוּם שְׁאִין בְּהֵם הַבְּנָה (כְּמוֹ בַּמְדִּירֵגַת
39 'נִשְׁמַע'), מְקַל מְקוּם, אִין זֶה
40 הַקִּיּוּם שֶׁל מְצוּוֹת הַחֻוּקִים אִינֵנו דוֹמָה
41 מִבֵּין שְׁצָרִיף לְקִיּוּם מִצַּד עֲצָם עֲנִינָם, מַה שְׁאִין כֵּן

(8) עירובין סד, א. וראה גם ד"ה וישב שנה זו (ספר המאמרים תשי"ב ע' קפו ואילך). (9) ראה תנחומא עקב ב. ילקוט שמעוני יתרו רמז חצר. ירושלמי פאה פ"א ה"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שבחמורות, שַׁעַל יָדוֹ יוֹכַל הַעֲבֹד לְקַיִּים וּלְמִלְאוֹת רִצּוֹן הָאָדוֹן.
 2 וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּהַקְדַּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע, הַדְרָגָה שֶׁלֹּמַעֲלָה מִנִּשְׁמָע
 3 וְלִמְעֻלָּה מִנִּשְׁמָע, כַּמְבוֹאֵר לְעֵיל, שֶׁהוּא הַבִּיטוּל שֶׁל הָאֵדָם הַעוֹבֵד אֶת
 4 ה' לְבַעַל הָרִצּוֹן בְּאוֹפֶן שְׂאִינוֹ מְצִיאֹת לְעַצְמוֹ כָּלֵל, אֲזִי אֵין
 5 שׁוּם חִילוּק בְּאִיזָה עֲנִיָּן הוּא
 6 הָרִצּוֹן וְהִיחַס לִקְלָה שִׁבְקוֹתוֹ הוּא
 7 בְּרִיּוֹק כְּמוֹ הִיחַס לְחִמּוּרָה
 8 שִׁבְחֵי מוֹרוֹת, כְּפִי שֶׁמִּשְׁמִיךְ וּמְבַאֵר.
 9 דְּהֵנָּה, בְּעִבּוּדָה נִדְעָשָׂה עֲשִׂיהַ
 10 מִתּוֹךְ בִּיטוּל וְצִיּוֹת, שֶׁהוּא הָאֵדָם
 11 בְּבִיטוּל אֶל הָרִצּוֹן הָעֵלְיוֹן
 12 בְּלִבְדוּ, וְלֹא לִבְעַל הָרִצּוֹן הָרִי
 13 הַבִּיטוּל הוּא בְּאוֹפֶן
 14 שֶׁמְצִיאֹתוֹ שֶׁל הָאֵדָם הִיא
 15 לְקַיִּים לְעִשׂוֹת וּלְבַעַע אֶת הָרִצּוֹן,
 16 וְהֵינִי, שְׂאִין זֶה בְּאוֹפֶן
 17 שְׂאִינוֹ מְצִיאֹת לְעַצְמוֹ כָּלֵל,
 18 בְּשׁוֹנָה מִבִּיטוּל הַעֲבֹד אֶל הָאָדוֹן שֶׁהוּא
 19 בִּיטוּל מוֹחֲלָט, כְּבִיטוּל הָאֵדָם לִבְעַל
 20 הָרִצּוֹן אֲלֵא שֶׁהַבִּיטוּל אֶל הָרִצּוֹן
 21 פִּירוּשׁוֹ שִׁישׁ לוֹ מְצִיאֹת רַק
 22 שֶׁהַמְצִיאֹת שְׁלוֹ הִיא לְקַיִּים
 23 אֶת הָרִצּוֹן, וְכִיּוֹן שֶׁהוּא הָאֵדָם
 24 מְצִיאֹת, וּמְצִיאֹתוֹ הִיא
 25 לְקַיִּים אֶת הָרִצּוֹן, לְכֵן יוֹכַל
 26 לְהִיּוֹת חִילוּק אֲצֵלוֹ בְּאִיזָה
 27 עֲנִיָּן הוּא הָרִצּוֹן (מִשְׁפָּטִים)
 28 אִו חוֹקִים כו' וְיִתֵּן שִׁיחִיה לּוֹ
 29 וְיִתֵּר עֲנִין וְגַעֲשִׁמָאק' בְּמִצְוֹת שֶׁל
 30 מִשְׁפָּטִים מֵאִשֶׁר בְּמִצְוֹת שֶׁל חוֹקִים).
 31 וְרַק כְּאֲשֶׁר הָעִבּוּדָה שֶׁהָאֵדָם
 32 עוֹבֵד אֶת ה' הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל
 33 הַקְדַּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע,
 34 שֶׁהוּא בְּבִיטוּל לְבַעַל הָרִצּוֹן,
 35 וְלֹא רַק לְרִצּוֹנֵת פִּרְטִים הֵינִי,
 36 שְׁעוֹד לְפָנֵי הַתְּגַלּוֹת הָרִצּוֹן
 37 בְּפִרְטִים מְסוּיָמִים, הָרִי הוּא
 38 בְּבִיטוּל לְגַמְרֵי לְבַעַל הָרִצּוֹן
 39 בְּאוֹפֶן שְׂאִינוֹ מְצִיאֹת לְעַצְמוֹ
 40 כָּלֵל, כְּמוֹ בִיטוּל הַעֲבֹד לְאֵדוֹנוֹ הַנּוֹכַר לְעֵיל, אֲזִי לֹא יְהִי אֲצֵלוֹ
 41 חִילוּקִים בְּאִיזָה עֲנִיָּן הוּא הָרִצּוֹן וְהִיחַס שֶׁלּוֹ לְכָל הַמִּצְוֹת מְכַל
 42 הַסּוּגִים, שְׁכּוֹלֵם הֵן רִצּוֹן הָעֵלְיוֹן, יְהִיָּה בְּשׁוֹ. וְכִפְדוּע' בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת
- שִׁבְחַת הָרִצּוֹן חֲלוּק וְשׁוֹנָה מִשְׁאֵר הַכְּחוֹת, שֶׁכָּל הַכְּחוֹת (כְּמוֹ
 כַּחַת הַשֶּׁכֶל וְכִיּוֹצֵא בְּזוֹ) בְּאִים בְּהַתְחַלְקוֹת לְפִרְטִים שׁוֹנִים,
 וּבְמִילָא, כְּאֲשֶׁר חֲסֵר פֶּרֶט אַחַד, הָרִי זֶה רַק הַסְּרוֹן
 בְּשִׁלְמוֹת הַדְּבָר אֲבָל לֹא חֲסֵרֵן בְּדַבַר כּוּלוֹ, מֵה שְׂאִין כֵּן הָרִצּוֹן
 אִינוֹ בָּא בְּהַתְחַלְקוֹת לְפִרְטִים
 אֲלֵא כְּעִנִּין אַחַד כְּלָלִי, וּבְמִילָא,
 כְּאֲשֶׁר יְחֲסֵר פֶּרֶט אַחַד, אֵין
 זֶה הָרִצּוֹן.
 וְכִפִּי שֶׁמְבַאֵר הַרְבֵּי הַרִי"צ: "...
 דַּהֲשַׁלְּהָ בָּאָה בְּהַתְחַלְקוֹת, הֵן
 בְּהַתְחַלְקוֹת כְּלָלִי דָאִין שְׁכַל אַחַד דּוּמָה
 לְחִבְרִי, וְהֵן בְּהַתְחַלְקוֹת פִּרְטִי כְּכַל
 הַשַּׁלְּהָ גּוּפָא שְׁבָאָה דּוּקָא בְּרִיבּוּי
 פִּרְטִים, וְהָרִצּוֹן אִינוֹ בְּכַחֲנִית
 הַתְחַלְקוֹת, לֹא בְּהַתְחַלְקוֹת כְּלָלִי וְלֹא
 בְּהַתְחַלְקוֹת פִּרְטִי. וְהֵינִי דְלִבְדוּ זָאת
 שְׂאִין בּוֹ הַתְחַלְקוֹת בְּפִרְטֵי הַעֲנִיָּים,
 דְּכַל עֲנִין מֵה שֶׁהוּא הָרִי בְּהַכְרַח שִׁיחִי
 בּוֹ פִּרְטִים, וְכְמוֹ מִי שְׂרוּצָה לְבִנּוֹת בֵּית
 הָרִי בְּרִצּוֹן זֶה יִשְׁנוּ פִּרְטִים בְּגוּלַת הַבֵּית
 וְחִדְרֵי, הֵנָּה בְּהָרִצּוֹן אִינוֹ מִתְפִּרֵט
 לְפִרְטִים לֵאמֹר כִּי הָרִצּוֹן בְּכּוֹתֵלֵי הַבֵּית
 הֵם בְּאוֹפֶן כֵּךְ וְהָרִצּוֹן בְּחִדְרֵי זֶה הוּא
 בְּאוֹפֶן כֵּךְ, שֶׁהָרִי בְּשְׁכַל יֵשׁ שְׁכַל מִיּוֹחַד
 לְכָל דְּבַר פִּרְטִי בִּיחּוּד, מֵה שְׂאִין כֵּן
 רִצּוֹן אִינוֹ מִתְחַלֵּק לְפִרְטִים, וְכִשֶּׁם
 שֶׁהָרִצּוֹן אִינוֹ מִתְחַלֵּק בְּהַתְחַלְקוֹת פִּרְטִי
 הֵנָּה כְּמוֹ כֵּן אִינוֹ מִתְחַלֵּק בְּהַתְחַלְקוֹת
 כְּלָלִי בְּהַעֲנִיָּים שֶׁהָרִצּוֹן בָּהֶם, דְּנִאֲמַר
 שְׁכַבְדַר זֶה הָרִצּוֹן הוּא בְּאוֹפֶן כֵּךְ
 וּבְדַבַר זֶה הָרִצּוֹן הוּא בְּאוֹפֶן כֵּךְ, כִּי אֵין
 הָרִצּוֹן מִשְׁתַּנֵּה לְפִי אֹפֶן הַעֲנִיָּים
 שֶׁהָרִצּוֹן בָּהֶם...".
 וְלָכֵן, בְּהַקְדַּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע
 שֶׁהוּא הַבִּיטוּל לְבַעַל הָרִצּוֹן,
 הַבִּיטוּל הַעֲמוּק וְהַפְּנִימִי יוֹתֵר נוֹגֵעַ
 קִיּוֹם הָרִצּוֹן כְּמוֹ שֶׁהוּא, לֵלֵא
 נְפָקָא מִיָּמִינָה לֵלֵא הַבְּדַל בְּאִיזָה
 עֲנִיָּן הוּא הָרִצּוֹן. וְעַל יְדֵי זֶה
 הַבִּיטוּל שֶׁמִּמֶּנּוּ בָּאָה הַקְדַּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע
 נַעֲלָה יוֹתֵר, הֵינִי, שְׁגָם כְּאֲשֶׁר בָּא
 לְהַכְנִית וְהַשְׁגַּת הָעֲנִיָּן, הָרִי הָעוֹנֵג שְׁלוֹ הוּא (לֹא מִצַּד

(10) ראה סה"מ תרע"ח ע' שמו. ד"ה ואני תפלתי תרצ"ד (סה"מ קונטרסים ח"ב שיא, ב). לקו"ש ח"ג ע' 67 ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הַהֲבֵנָה וְהַשְׁגָּה חלק ה'נשמע' שבדבר, **כִּי אִם** מצד מילוי קיום
- 2 **רְצוֹנוֹ שֶׁל בַּעַל הָרְצוֹן** וזאת, מבלי הבדל באיזה רצון מדובר. וְזֶהוּ
- 3 **שְׁתַּיִתָּה הַכְּתָרִים כִּנְגַד נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע עֲצָמָם** כמשמעות הלשון
- 4 שהכתרים הם אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע **היא דוקא על ידי**
- 5 **הַקְּדָמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע**,
- 6 כמשמעות הלשון שהכתרים ניתנו לבני
- 7 ישראל בשעה שהקדימו נעשה לנשמע.
- 8 ובתחילת המאמר נשאלה השאלה על
- 9 מה ניתנו הכתרים על ההקדמה או על
- 10 נעשה ועל נשמע, ועל כך מבואר כאן
- 11 שאמנם הכתרים ניתנו כנגד נעשה
- 12 וכנגד נשמע אבל זה עצמו הוא מפני
- 13 הקדמת נעשה לנשמע **שְׁפּוּעָלַת**
- 14 ההקדמה של נעשה לנשמע **עִילוּי**
- 15 **בְּהֶעֱנִינִים דְּנַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע**
- 16 **עֲצָמָם** וכאמור שבגלל הקדמת נעשה
- 17 לנשמע, גם הנשמע עצמו (הבנה
- 18 והשגה) הוא נעלה יותר.
- 19 **(ב) אָמְנָם עַל פִּי זֶה** המבואר
- 20 לעיל אודות המעלה והיתרון של
- 21 הקדמת נעשה לנשמע, הן ביחס
- 22 ל'נשמע' והן ביחס ל'נעשה' **צָרִיף**
- 23 **לְהַבִּין, דְּכִיּוֹן שְׁגָדְלָה מַעְלַת**
- 24 **הַקְּדָמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע, שְׁעַל**
- 25 **יָדָה הֵיטָה נְתִיבַת הַכְּתָרִים**
- 26 **בְּשִׁבִיל נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע, וְלוּלִי**
- 27 הקדמת נעשה לנשמע לא היו ניתנים
- 28 שני הכתרים אחד כנגד נעשה ואחד
- 29 כנגד נשמע **הִיָּה צָרִיף לְהִיּוֹת**
- 30 **נְתִיבַת כְּתָר מִיּוּחַד, כְּתָר שְׁלִישִׁי גַם**
- 31 **בְּשִׁבִיל הַהַקְּדָמָה עֲצָמָה,**
- 32 **וּבְמַכְּל שֶׁפֶן וְקַל וְחֹמֶר, שְׁהָרִי**
- 33 **אִם בְּשִׁבִיל הַתּוֹצְאָה**
- 34 **מִהַהַקְּדָמָה (הַעִילוּי שֶׁנִּפְעַל**
- 35 **בְּהֶעֱנִינִים דְּנַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע**
- 36 **שְׁעַל יְדֵי הַהַקְּדָמָה כִּמְבוּאָר**
- 37 **לְעִיל) יִשְׁנֹו הֶעֱנִין דְּנְתִיבַת**
- 38 **הַכְּתָרִים, הָרִי עַל אַחַת כְּפָה**
- 39 **וְכַמָּה שְׁצָרִיף לְהִיּוֹת נְתִיבַת**
- 40 **הַכְּתָר בְּשִׁבִיל הָעֲבוּדָה**
- 41 **דְּהַקְּדָמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע**
- 42 **עֲצָמָה. וְאִם כֵּן הִיָּה צָרִיף לְהִיּוֹת נְתִיבַת שְׁלֹשָׁה כְּתָרִים,**
- 43 **אַחַד כִּנְגַד נַעֲשֶׂה וְאַחַד כִּנְגַד נִשְׁמַע** בגלל העילוי שנפעל בהם על
- 44 ידי הקדמת נעשה לנשמע **וְאַחַד כִּנְגַד הַקְּדָמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע.**
- 45 **וְלָמָּה נִיתְּנוּ רַק שְׁנֵי כְּתָרִים, אַחַד כִּנְגַד נַעֲשֶׂה וְאַחַד כִּנְגַד**
- 46 **נִשְׁמַע, וְלֹא נִיתַן כְּתָר נּוֹסֵף, שְׁלִישִׁי**
- 47 **רַק בְּשִׁבִיל הַהַקְּדָמָה דְּנַעֲשֶׂה**
- 48 **לְנִשְׁמַע. ?**
- 49 **אִף הֶעֱנִין הוּא¹¹, דְּהֵנָּה אָמְרוּ**
- 50 **רַז"ל¹² בְּמִדְרַש עַל פְּסוּק¹³**
- 51 **הַאֲמֹר בְּתוֹרָה קְדוּשִׁים תְּהִיּוּ כִּי**
- 52 **קְדוּשׁ אָנִי, מִשָּׁל לְמִלְךְ**
- 53 **שְׁעֲשׂוּ לוֹ בְּנֵי הַמְּדִינָה שְׁלֹשׁ**
- 54 **עֲטוּרוֹת שְׁלוֹשָׁה כְּתָרִים, מָה עֲשֶׂה**
- 55 **הַמֶּלֶךְ, נֹטֵל עֲטֵרָה אַחַת וְנִתֵּן**
- 56 **בְּרֹאשׁוֹ וְשִׁתִּים וְאֵת שְׁתֵּי הַעֲטוּרוֹת**
- 57 **הַנוֹסְפוֹת נִתֵּן בְּרֹאשׁ בְּנָיו, כִּף**
- 58 **הַמַּלְאכִים הַעֲלִיּוֹנִים מְכַתִּירִין**
- 59 **שְׁלֹשׁ קְדוּשׁוֹת לְהַקְּבִ"ה כְּכֹל**
- 60 **יּוֹם (כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּנִבְאוֹת יִשְׁעִיָה**
- 61 **"שְׁרִפִּים עוֹמְדִים מִמַּעַל לִי... וְקָרָא זֶה**
- 62 **אֵל זֶה וְאָמַר קְדוּשׁ קְדוּשׁ קְדוּשׁ ה'**
- 63 **צְבָאוֹת מִלֵּא כֹל הָאָרֶץ כְּבוֹדִי"), מָה**
- 64 **עוֹשֶׂה הַקְּבִ"ה נּוֹטֵל קְדוּשׁ**
- 65 **אַחַד לְעֲצָמוֹ וְשְׁנַיִם נּוֹתֵן**
- 66 **בְּרֹאשׁ בְּנָיו. וּמִזְּדָה מִמְּדִרַשׁ זֶה עַל**
- 67 **מָה שְׁעוֹשֶׂה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עִם**
- 68 **שְׁלוֹשׁ הַכְּתָרִים שְׁנוֹנִים לוֹ הַמַּלְאכִים**
- 69 **מוּכָן גַּם בְּנוֹגַע לְהַכְּתָרִים**
- 70 **שְׁבִמְתָן תּוֹרָה, שְׁשְׁנֵי הַכְּתָרִים**
- 71 **שְׁכִנְגַד נַעֲשֶׂה וְכִנְגַד נִשְׁמַע**
- 72 **הֵם הַכְּתָרִים שְׁנִתֵּן הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ**
- 73 **הוּא בְּרֹאשׁ בְּנָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,**
- 74 **וְנוֹסֵף לְזֶה יִשְׁנֹו גַם כְּתָר**
- 75 **הַשְּׁלִישִׁי שְׁעַל יְדֵי עֲבוּדַת**
- 76 **הַהַקְּדָמָה דְּנַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע,**
- 77 **אֲלֵא שְׁכַתָּר זֶה הַכְּתָר הַשְּׁלִישִׁי**
- 78 **נֹטֵל לְעֲצָמוֹ וְזֶה הַמַּעֲנֶה לְשֵׁאלָה**
- 79 **מִדְּרוֹעַ נִיתְּנוּ בְּמִתָּן תּוֹרָה שְׁנֵי כְּתָרִים וְלֹא**
- 80 **הַכְּתָרִים שְׁנִתֵּן בְּרֹאשׁ בְּנָיו, וְנוֹסֵף לְזֶה יִשְׁנֹו גַם כְּתָר הַשְּׁלִישִׁי שְׁעַל יְדֵי עֲבוּדַת**
- 81 **הַהַקְּדָמָה דְּנַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע, אֲלֵא שְׁכַתָּר זֶה נֹטֵל לְעֲצָמוֹ. וְזֶהוּ גַם כֵּן מָה**

(11) כהבא לקמן – ראה ד"ה צאינה וראינה עזר"ת (סה"מ עזר"ת ס"ע קצג ואילך). (12) ויק"ר פכ"ד, ח. וראה גם מאמרי אדה"ז תקס"ב ח"א ע' שח. רד"ה צאינה וראינה תר"ס. תרח"ץ. תש"ח. ועוד. (13) קדושים יט, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שלושה, שאמנם יש כתר גם על הקדמת נעשה לנשמע אלא שכתר זה נטל
 2 הקדוש ברוך הוא לעצמו.
 3 וְזֶהוּ האמור לעיל שעל ידי הקדמת נעשה לנשמע ניתן כתר לקדוש ברוך
 4 הוא עצמו גם כן המשמעות הפנימית של מַה שְׁנֹאָמַר¹⁴ בשיר השירים
 5 צְאִינָה וּרְאִינָה בְּנוֹת צִיּוֹן
 6 בְּמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּעֶטְרָה שְׁעֵטְרָה 1 שְׁנֹאָמַר¹⁴ צְאִינָה וּרְאִינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בְּמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה
 7 לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ, וְאָמְרוּ 2 בְּעֶטְרָה שְׁעֵטְרָה לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ, וְאָמְרוּ
 8 חַז"ל במדרש שְׁמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה 3 חַז"ל שְׁמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה קָאֵי עַל הַקְּב"ה שֶׁהוּא מֶלֶךְ
 9 קָאֵי מִכוּון עַל הַקְּב"ה שֶׁנִּקְרָא 4 שֶׁהֶשְׁלוּם שְׁלוֹם¹⁵, וְאִמּוֹ קָאֵי עַל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל¹⁶,
 10 'שלמה' מלשון שלום, כיון שְׁהוּא 5 יוֹם חֲתֻנָּתוֹ זֶה מִתֵּן תּוֹרָה¹⁷, וְאִם כֵּן, הַפִּירוּשׁ
 11 הקדוש ברוך הוא מֶלֶךְ שֶׁהֶשְׁלוּם 6 דְּבַעֲטְרָה שְׁעֵטְרָה לוֹ אִמּוֹ הוּא שְׁבִמְתֵן תּוֹרָה
 12 שְׁלוֹם¹⁵, כדברי המדרש, וְאִמּוֹ קָאֵי 7 עֲטְרוּ וְהַכְתִּירוּ נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עֲטְרָה לְהַקְּב"ה,
 13 מכוון על כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל¹⁶, וְיוֹם 8 שְׁזָהוּ הַכְּתָר הַשְּׁלִישִׁי שְׁעַל יְדֵי הַעֲבוּדָה
 14 חֲתֻנָּתוֹ של הקדוש ברוך הוא עם 9 דְּהַקְדַּמַת נַעֲשֵׂה לְנִשְׁמָע, שְׁנִטְלָ לְעַצְמוֹ¹⁸.
 15 כנסת ישראל, כביכול זֶה מִתֵּן 10 וּבִיאוּר עֲנִין שְׁלֶשֶׁת הַכְּתָרִים וְשִׁיכּוּתָם לְמִתֵּן
 16 תּוֹרָה¹⁷, וְאִם כֵּן, הַפִּירוּשׁ 11 תּוֹרָה, יוֹבֵן בְּהַקְדָּם מֵאִמֵּר רַז"ל¹⁹ מֵאִי
 17 הפנימי דְּבַעֲטְרָה שְׁעֵטְרָה לוֹ 12 דְּכִתִּיב²⁰ וַיְהִי עֶרְבַּ וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי, ה'
 18 אִמּוֹ הוּא שְׁבִמְתֵן תּוֹרָה עֲטְרוּ 13 יִתְיַדָּה לְמָה לִי, מִלְּמַד שֶׁהַתְּנָה הַקְּב"ה עִם
 19 וְהַכְתִּירוּ נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל 14 מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית וְאָמַר לָהֶם אִם יִשְׂרָאֵל מִקְּבָלִין
 20 עֲטְרָה לְהַקְּב"ה, כלומר, מעשיהם 15 הַתּוֹרָה אֲתֵם מִתְקַיְּמִין וְכוּ', וְזֶהוּ וַיְהִי עֶרְבַּ וַיְהִי
 21 של בני ישראל במתן תורה גרמו לכתר 16 בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי, שְׁוִיָּה עֶרְבַּ וַיְהִי גְמֵר
 22 לקדוש ברוך הוא שְׁזָהוּ הַכְּתָר 17 בְּרֵאשִׁית תְּלוֹי בְּיוֹם הַשְּׁשִׁי וְהוּא ו' בְּסִינָן שְׁנִתְּנָה
 23 הַשְּׁלִישִׁי שְׁעַל יְדֵי הַעֲבוּדָה 18 בּוֹ תּוֹרָה²¹. וְהִינּוּ, שְׁעַד מִתֵּן תּוֹרָה לֹא הָיָה
 24 דְּהַקְדַּמַת נַעֲשֵׂה לְנִשְׁמָע, 19 לְעוֹלָם קִיּוּם אֲמִיתִי, לְהִיּוֹתוֹ תְלוֹי בְּתַנְאִי, וְרַק
 25 שְׁנִטְלָ הקדוש ברוך הוא 20 בְּמִתֵּן תּוֹרָה נַעֲשֵׂה קִיּוּם הָעוֹלָם. וּבְפִרְטוּת
 26 לְעַצְמוֹ¹⁸. 21 יוֹתֵר, אָמְרוּ רַז"ל¹⁹ 22 עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם
 27 וּבִיאוּר עֲנִין שְׁלֶשֶׁת הַכְּתָרִים 23 חֲסָדִים. וְהַעֲנִין בְּזָה, שְׁעֵיָקֵר קִיּוּם הָעוֹלָם הוּא
 28 וְשִׁיכּוּתָם לְמִתֵּן תּוֹרָה, יוֹבֵן 24 עַל יְדֵי הַמְקִיפִים דְּוָקָא²³, וְכִמּוֹ שֶׁהוּא בְּאֶדָם
 29 בְּהַקְדָּם מֵאִמֵּר רַז"ל¹⁹ בגמרא 25 שְׁעֵיָקֵר קִיּוּמוֹ הוּא מְבַחֲנֵת הַמְקִיף דְּנִשְׁמָה,
 30 מֵאִי דְּכִתִּיב²⁰ מהו שכתוב בתורה 26 הַעוֹלָמוֹת מְשִׁיגִים אוֹתָהּ אֵינָה נִקְרָאת מִתְּלַבֶּשֶׁת אֵלָא מִקִּיף
 31 וַיְהִי עֶרְבַּ וַיְהִי בֹקֶר יוֹם 31 וַיְהִי עֶרְבַּ וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי, ה'
 32 הַשְּׁשִׁי, ה' יִתְיַדָּה בְּמִלָּה 'הַשְּׁשִׁי' 32 הַשְּׁשִׁי, ה' יִתְיַדָּה בְּמִלָּה 'הַשְּׁשִׁי'
 33 (שלא כמו בימים הקודמים שנאמר 33 וְהָיָה עֶרְבַּ וַיְהִי בֹקֶר יוֹם רִאשׁוֹן וְכֵן
 34 'יהי ערב ויהי בוקר יום ראשון' וכן 34 הַלָּא בְּלִי תוֹסֶפֶת ה', שֶׁלֹּא נִאֵמַר
 35 'הראשון', לְמָה לִי, מִלְּמַד שֶׁהַתְּנָה הַקְּב"ה תְּנִיא עִם מַעֲשֵׂה
 36 בְּרֵאשִׁית וְאָמַר לָהֶם לְכֹל הַנְּבִרָאִים שֶׁנִּבְרָאוּ בְּשֶׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית אִם
 37 יִשְׂרָאֵל מִקְּבָלִין הַתּוֹרָה אֲתֵם מִתְקַיְּמִין וְכוּ', וְכֹל קִיּוּם הָעוֹלָם
 38 תְלוֹי בְּקַבְּלַת הַתּוֹרָה וְזֶהוּ וַיְהִי עֶרְבַּ וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי, שְׁוִיָּה
 39 תְלוֹי בְּקַבְּלַת הַתּוֹרָה וְזֶהוּ וַיְהִי עֶרְבַּ וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי, שְׁוִיָּה

14) שה"ש ג, יא. 15) שמו"ר פנ"ב, ה. וראה שהש"ר פ"ג, יא (א). 16) ראה מדרשים שבהערה הקודמת. 17) ראה משנה סוף תענית. במדב"ר פ"ב, ח. וראה לקו"ת ברכה צג, סע"ד ואילך. 18) ראה סה"מ עז"ת שם ע' רכה. 19) שבת פח, א. ע"ז ג, א ובפרש"י. וראה פרש"י בראשית א, לא. 20) בראשית א, לא. ב, א. 21) שבת שם. פרש"י בראשית שם. 22) אבות פ"א מ"ב. 23) ראה תניא פמ"ח. תו"א מג"א בתחילתו. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הנשמה שמתלבשת בגוף בפנימיות שְׁזָהוּ הפירוש הפנימי של מַה
2 שְׁאוּמְרִים²⁴ בברכת 'אלוקי נשמה' בברכות השחר וְשָׁמָּה כּוֹ' טְהוֹרָה
3 הַיָּא, אַתָּה בְּרַאתָה אֶתָּה יִצְרַתָּה וְאַתָּה נִפְחַתָּה בִּי, שְׁהֵם
4 פְּרִטֵי הַמְדַרְיָגוֹת דְּסִדְרֵי הַשְּׁתַלְשָׁלוֹת²⁵, טְהוּרָה – כּנִגְדֵי עוֹלָם
5 הַאֲצִילוֹת, 'בראתה' – עולם הבריאה,
6 'יצרתה' – עולם היצירה, 'נפחתה' –
7 עולם העשייה, שְׁכַל זֶה כְּלוּלֵי 'סדר'
8 הַשְּׁתַלְשָׁלוֹת' שְׁבוּ הָאוֹר הָאֱלוֹקִי יוֹרֵד
9 וְנִמְשָׁךְ מִדְּרַגָּה לְדְרַגָּה בְּצִמְצוּמִים
10 וּבְהַתְּלַבְּשׁוֹת פְּנִימִית הוּא בְּפָחִינֵת
11 הַפְּנִימִיּוֹת, וְלֹאֲחֲרֵי זֶה
12 אוֹמְרִים וְאַתָּה מְשַׁמְרָה בְּקִרְבִּי, שְׁהוּא בְּחִינַת
13 בְּקִרְבִּי, שְׁהוּא בְּחִינַת
14 הַמְּקִיף²⁶, שְׁעַל יָדוֹ הוּא
15 עֵינֵי הַקְּיּוּם כִּמְבוּאָר בְּלִיקוּטֵי
16 תוֹרָה' לְאֲדַמְרֵי הוֹקֵן 'פִּירוּשׁ אֶתָּה
17 נִפְחַתָּה בִּי, הוּא חֵלֶק הַנִּשְׁמָה
18 הַמְּתַלַּבֶּשֶׁת בְּתוֹךְ הַגּוּף שֶׁלֹּא כָל הַנִּשְׁמָה
19 מְלוּבֶשֶׁת בְּתוֹךְ הַגּוּף רַק הָאֵרָה מִמֶּנָּה.
20 וְעֵינֵי הַנִּשְׁמָה הוּא בְּחִינַת מְקִיף וְאֵינָה
21 מְתַלַּבֶּשֶׁת בְּכָלֵי הַגּוּף וְאֵף עַל פִּי כֵן עַל
22 יָדֵי זֶה הוּא וְאַתָּה מְשַׁמְרָה בְּקִרְבִּי שְׁעַל
23 יָדֵי הַמְּקִיף תִּתְקִיף הַנִּשְׁמָה שְׁכַפְּנִימִית
24 וְעַל יָדֵי זֶה נִשְׁמַרֵת בְּקִרְבִּי". וְכִמּוֹ כֵן
25 וְכִמּוֹ שְׁהוּא בְּאֲדָם שְׁנִקְרָא 'עוֹלָם קִטָּן'
26 כֵּן הוּא בְּעוֹלָם שְׁנִקְרָא גּוּף
27 גְּדוֹל²⁷, שְׁעֵינֵי קִיּוּמוֹ הוּא
28 מְבַחֲיֵנֵת הָאוֹר הָאֱלוֹקִי הַמְּקִיף
29 דְּוָקָא, וּבְפִרְטִיּוֹת יוֹתֵר קִיּוּם
30 הָעוֹלָם הוּא עַל יָדֵי שְׁלֵשֶׁת
31 הַמְּקִיפִים דְּתוֹרָה עֲבוּדָה
32 וְגַמְלִילוֹת חֲסִידִים.
33 וְזֶהוּ²⁸ גַם תּוֹכֵן הָעֲנָנִין
34 דְּשְׁלֵשֶׁת הַקְּתָרִים הָאוֹמְרִים לְעֵיל
35 וְשִׁיכּוֹתֵם לְמַתַּן תּוֹרָה, שְׁהֵם
36 שְׁלֵשֶׁת הַמְּקִיפִים (שְׁהָרִי פְתֹר
37 וְעֵטְרָה שְׁלוּבִשִׁים מְעַל הָרֵאשׁ וְהַגּוּף
38 הוּא מְקִיף) שְׁעַל יָדֵם נִעֲשֶׂה
39 קִיּוּם הָעוֹלָם בְּמַתַּן תּוֹרָה וְכַפִּי
40 שִׁיבוּאָר עוֹד לְהֵלֶן.

1 (ג) וְלֹהֲבִין זֶה²⁹ יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה הַיְדוּעַ,
2 שְׁכַלְלוֹת הָעֲנָנִין דְּבְרִיאַת הָעוֹלָמוֹת עַל יְדֵי יִרְדָּת וְהַמְּשַׁכֵּת הָאוֹר
3 הָאֱלוֹקִי מִדְּרַגָּה לְדְרַגָּה נִקְרָא בְּשֵׁם הַשְּׁתַלְשָׁלוֹת, שְׁהוּא מְלִשׁוֹן
4 שְׁלֵשֶׁלֶת, שְׁרִשְׁרַת הַעֲשִׂיָה מְחֻלּוּת רַבּוֹת כִּמּוֹ³⁰ הַשְּׁלֵשֶׁלֶת
5 הָעֲשִׂוּיָה מִכְּפָמָה טְבֻעוֹת
6 הָאֲחֻזוֹת זוֹ בְּזוֹ וְיִוְרְדָת
7 וְנִמְשַׁכֵּת מְלַמְעֵלָה לְמַטָּה,
8 שְׁסוּף הַטְּבֻעַת הָעֲלִיוֹן נִכְנָס
9 בְּתוֹךְ רֵאשׁ הַטְּבֻעַת הַתַּחְתּוֹן
10 וְכֵן הַתַּחְתּוֹן נִכְנָס בְּשִׁלְמַטָּה
11 מִמֶּנּוּ וְכֵן יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ
12 מִטְּבֻעַת לְטְבֻעַת כּוֹ'. אֲמָנָם
13 מֵאַחַר שֶׁהַטְּבֻעוֹת נּוֹגְעוֹת זוֹ בְּזוֹ, הָרִי
14 הַקָּשֶׁר בֵּין הַטְּבֻעוֹת הוּא בְּשֵׁן הַכּוּיּוּנִים
15 וְכֵשֶׁם שְׁכַל טְבֻעַת נּוֹגְעַת וְנִמְשַׁכֵּת לּוֹ
16 שְׁלִמְטָה מִמֶּנָּה כִּמּוֹ כֵּן הַטְּבֻעַת
17 הַתַּחְתּוֹן אֲחֻזוֹ וְקָשׁוֹר
18 בְּהָעֲלִיוֹן, וְהָעֲלִיוֹן בְּשִׁלְמַעֲלָה
19 מִמֶּנּוּ כּוֹ'. וְיִמְזָה מוֹבָן, שְׁכַל
20 הַטְּבֻעוֹת שְׁבִשְׁלֵשֶׁלֶת מֵהַעֲלִינָה
21 בְּיוֹתֵר וְעַד הַתַּחְתּוֹנָה בְּיוֹתֵר, וְכֵן לְאִדָּךְ
22 מֵהַתַּחְתּוֹנָה בְּיוֹתֵר עַד הָעֲלִינָה בְּיוֹתֵר
23 קָשׁוֹרִים וְשִׁיכּוֹתֵם זֶה לְזֶה, עַד
24 כִּי כֵן שְׁהַטְּבֻעַת הַיּוֹתֵר
25 תַּחְתּוֹנָה שְׁבִסוּף הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת
26 קָשׁוֹרָה וְשִׁיכּוֹתֵת גַּם לְטְבֻעַת
27 הַיּוֹתֵר עֲלִינָה שְׁבַחְתִּילֵת
28 הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת, דְּאֵף שְׁסוּפָה שֶׁל
29 הַטְּבֻעַת הַתַּחְתּוֹנָה אֵינּוּ אֲחֻזוֹ
30 וְקָשׁוֹר בְּטְבֻעַת שְׁלְמַעֲלָה
31 מִמֶּנָּה, כִּי אִם רֵאשָׁה בְּלָבָד
32 (וְכַנְמֶשֶׁל, בִּסְדֵר הַשְּׁתַלְשָׁלוֹת) הָאוֹר
33 הָאֱלוֹקִי, רַק חֵלֶק הָעֲלִיוֹן שֶׁל כָּל דְּרַגָּה
34 קָשׁוֹר וְנוֹגֵעַ בְּחֵלֶק הַתַּחְתּוֹן שֶׁל
35 הַדְּרַגָּה שְׁמַעֲלִיָה), בְּכָל זֹאת הָרִי זֶה
36 רֵאשׁ וְסוּף שֶׁל טְבֻעַת אַחַת,
37 וּבְמִילָא, שְׁיִיף גַם סוּפָה שֶׁל
38 הַטְּבֻעַת הַתַּחְתּוֹנָה שְׁאֵינּוּ נּוֹגֵעַ
39 בְּטְבֻעַת הָעֲלִינָה לְטְבֻעַת
40 שְׁלְמַעֲלָה מִמֶּנָּה, וְעַד לְטְבֻעַת

(24) "אלקי נשמה" בתפלת השחר. (25) ראה סידור הארז"ל במקומו. לקו"ת ראה כז, א. (26) לקו"ת שה"ש ל, ג. (27) ראה מורה נבוכים ח"א פ"ב. וראה סה"מ תש"ט ע' 40. וש"נ. (28) ראה סה"מ עז"ת שם ע' רג. ע' רכה. (29) ראה סה"מ שם ע' רד. (30) ראה לקו"ת ברכה צה, ב. שה"ש מב, ב. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 היותר העליונה ואפילו הסוף של הטבעת הכי תחתונה קשור בטבעת
 2 הכי עליונה. וכמו כן בכיוון ההפוך (מלמעלה למטה) שייכת הטבעת
 3 היותר עליונה להטבעת שלמטה ממנה ולא רק לזו שבאה אחריה
 4 בשלשלת ונוגעת בה ישירות אלא השייכות היא עד לטבעת היותר
 5 תחתונה, דאף שראשה של
 6 הטבעת העליונה אינו אחוז
 7 וקשור בטבעת שלמטה
 8 ממנה, כי אם סופה בלבד של
 9 הטבעת העליונה נוגע בטבעת שלמטה
 10 ממנה, בכל זאת הרי זה ראש
 11 וסוף של טבעת אחת,
 12 ובמילא שייך גם ראשה של
 13 הטבעת העליונה שאינו נוגע
 14 ישירות בטבעת התחתונה, גם הוא,
 15 הראש, שייך לטבעת שלמטה
 16 ממנה, ועד לטבעת היותר
 17 תחתונה שבכל ההשתלשלות,
 18 ונמצא שכל חלקי השלשלת מלמעלה
 19 ביותר ועד למטה ביותר, וכן מלמטה
 20 ביותר ועד למעלה ביותר, קשורים זה
 21 בזה ושייכים זה לזה.
 22 ודוגמתו בנמשל בכריאת
 23 העולמות והנבראים המוגבלים
 24 שנקרא בשם השתלשלות,
 25 שכל העולמות שבסדר
 26 ההשתלשלות מהעליון ביותר ועד
 27 התחתון ביותר יש להם שייכות
 28 זה לזה.
 29 אמנם למרות שבתוך סדר
 30 השתלשלות עצמו כל הדרגות כולן
 31 שייכות זו לזו, אבל לגבי הבחינה
 32 באלוקות שלמעלה מסדר
 33 השתלשלות אין ערוך
 34 ושייכות לנבראים ונאצלים
 35 כלל ואין ביניהם כל יחס והשוואה,
 36 כפי שממשיך ומפרט. דהנה, ידוע
 37 בתורת הסוד שאין ערוך כלל
 38 וכלל אין שום מקום להשוואה ויש
 39 ריחוק לאין שיעור בין הנאצלים
 40 כללות הנבראים, גם הנעלים יותר
 41 הנקראים 'נאצלים' לעצמות אור
 42 אין סוף, דיותר משאין ערוך עשיה לגבי אצילות יותר
- מריחוק הערך שבין עולם העשיה, העולם התחתון ביותר ביסדר השתלשלות,
 לעולם האצילות, העולם הנעלה ביותר ביסדר השתלשלות, הנה יותר מזה
 אין ערוך ויש ריחוק הערך לאין שיעור בין אצילות לגבי אור אין
 סוף³¹, והיינו, שאף שבסדר השתלשלות גופא עצמו אין
 ערוך עשיה לגבי אצילות ואכן
 המרחק והפער ביניהם הוא לאין
 שיעור, מפל מקום, להיותם גם
 אצילות וגם עשיה בסדר
 השתלשלות הרי הם שייכים
 זה לזה, היינו, שמשתווים
 הם בכך שהם כולם נבראים
 או נאצלים ונמצא שלמרות ריחוק
 הערך ביניהם, יש להם נקודה משותפת
 ושייכות זה לזה. אבל לגבי אור
 אין סוף המאציל הבורא הרי
 גם אפילו עולם האצילות אין
 לו שום ערוך כלל וגם בין
 אצילות והבורא יש ריחוק באין ערוך,
 ועד שאצילות ועשיה שוין
 ממש וכל כך גדול ריחוק הערך בין
 אצילות לאין סוף הבורא, שביחס
 לבורא אצילות ועשיה שווים, כי לגבי
 ריחוק הערך של אצילות איננו פחות
 מריחוק הערך של עולם העשיה.
 ד) ויובן זה המבואר לעיל אודות
 השייכות של כל המדרגות ביסדר
 השתלשלות, מהעליונה ביותר עד
 התחתונה ביותר, זו לזו על פי משל
 מסדר ההשתלשלות בנפש
 האדם, שלבושי הנפש, שדרכם
 הנפש פועלת ובאה לירי ביטוי
 מחשבה דיבור ומעשה,
 שרשם מהמדות הרגשות שהם
 כוח בנפש שנעלה יותר מהמחשבה
 והדיבור והמעשה, והמדות שרשם
 מהשכל הנעלה מהמדות, והשכל
 ששרשו מפתח המשכיל שבנפש,
 הנה כל מדרגות אלו למרות
 ההבדלים וריחוק הערך ביניהם
 שייכים זה לזה ויש קשר ביניהם,
 כפי שממשיך ומבאר.
 והענין בזה, דמחשבה דיבור ומעשה שרשם בהמדות,
 וקשור ערוך עשיה לגבי אצילות יותר

(31) ראה פלח הרמון שער ג פ"א. הגהות לד"ה פתח אליהו תרנ"ח ע' לט. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הָרִי זֶה לֹא בְּאוֹפֵן שֶׁשְׁנֵי הַדְּבָרִים, הַרְגָּשׁוֹת וְכָלִי הַבִּיטוּי, רַחוּקִים זֶה מִזֶּה
 2 לַחֲלוּטִין אֲלֵא בְּאוֹפֵן שֵׁישׁ הַתְּפִלָּלוֹת הַמְּחַשְׁבָּה דִּיבּוּר וּמַעֲשֵׂה
 3 בְּהַמְדוּת, שֶׁהָרִי מְחַשְׁבָּה דִּיבּוּר וּמַעֲשֵׂה הֵם לְבוּשֵׁי כְּלִי
 4 וּמַצְעֵי הַבִּיטוּי שֶׁל הַנֶּפֶשׁ, כְּמוֹ הַלְּבוּשׁ הַבְּגָד שֶׁעַל יָדוֹ מֵתְגַלֶּה
 5 הַמְּלֻבָּשׁ בּוֹ וְעַל יְדֵי הַלְּבוּשׁ יוֹדְעִים
 6 אֵת צוּרַת הָאָדָם, הֵינִינוּ, 1 בְּהַמְדוּת, הָרִי זֶה בְּאוֹפֵן שֵׁישׁ הַתְּפִלָּלוֹת
 7 שֶׁהַמְּחַשְׁבָּה דִּיבּוּר וּמַעֲשֵׂה 2 הַמְּחַשְׁבָּה דִּיבּוּר וּמַעֲשֵׂה בְּהַמְדוּת, שֶׁהָרִי
 8 לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ מְגִלִּים וּמַבִּיאִים לִידֵי 3 מְחַשְׁבָּה דִּיבּוּר וּמַעֲשֵׂה הֵם לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ, כְּמוֹ
 9 בִּיטוּי אֵת הַמְדוּת, וְנִמְצָא, 4 הַלְּבוּשׁ שֶׁעַל יָדוֹ מֵתְגַלֶּה הַמְּלֻבָּשׁ בּוֹ, הֵינִינוּ,
 10 שֶׁכַּח הַגִּילּוּי שֶׁבְּהַמְדוּת שֶׁאִמְנָם 5 שֶׁהַמְּחַשְׁבָּה דִּיבּוּר וּמַעֲשֵׂה מְגִלִּים אֵת הַמְדוּת,
 11 אִינוּ הַרְגֵשׁ עֲצֻמוֹ אֲבָל גַּם כּוֹחַ הַגִּילּוּי 6 וְנִמְצָא, שֶׁכַּח הַגִּילּוּי שֶׁבְּהַמְדוּת הוּא עֲגֻנָּה
 12 שֶׁל הַמִּידוּת הוּא חֶלֶק מֵהַמִּידוּת הוּא 7 הַתְּפִלָּלוֹת הַמְּחַשְׁבָּה
 13 עֲגֻנָּה הַתְּפִלָּלוֹת הַמְּחַשְׁבָּה 8 דִּיבּוּר וּמַעֲשֵׂה בְּהַמְדוּת וְעַל יָדוֹ
 14 דִּיבּוּר וּמַעֲשֵׂה בְּהַמְדוּת וְעַל יָדוֹ 9 יֵשׁ קֶשֶׁר וְשִׁיכוּת בֵּין הַלְּבוּשִׁים וְשׁוֹרֵשׁ
 15 הַלְּבוּשִׁים בַּמִּידוּת. וְכִמוֹ כֵּן כֶּשֶׁם 10 וּמַעֲשֵׂה. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּהַמְדוּת שֶׁשְׁרָשָׁם מֵהַשֶּׁכֶל,
 17 יֵשׁ קֶשֶׁר וְשִׁיכוּת בֵּינֵהֶם מִלְּמַטָּה 11 יֵשׁ הַתְּפִלָּלוֹת הַמְדוּת בַּשֶּׁכֶל, שֶׁזָּהוּ עֲגֻנָּה
 18 לְמַעַלָּה, מִלְּבוּשֵׁי הַמַּחֲשָׁבָה דִּיבּוּר 12 הַתְּפַעֲלוֹת הַשֶּׁכֶל (שֶׁהָרִי הַתְּפַעֲלוֹת הֵיא מֵהוּת
 19 וּמַעֲשֵׂה אֵל הַמִּידוּת, כֵּן הוּא גַם 13 אַחַר מִמְּהוּת שֶׁכֶל, וְהוּא עֲגֻנָּה הַתְּפִלָּלוֹת הַמְדוּת
 20 מִלְּמַעַלָּה לְמַטָּה וְלִכֵּן יֵשְׁנוּ עֲגֻנָּה 14 בַּשֶּׁכֶל), וְכִמוֹ כֵּן יֵשְׁנוּ עֲגֻנָּה הַשֶּׁכֶל בְּהַמְדוּת,
 21 הַמְדוּת בְּמַחְשְׁבָּה דִּיבּוּר 15 שֶׁהַשֶּׁכֶל פּוֹעֵל חַיּוֹת וְצִמְיָחָה בְּהַמְדוּת. וְעַל דֶּרֶךְ
 22 וּמַעֲשֵׂה, שֶׁהַמְדוּת נוֹתְנִים 16 זֶה בַּשֶּׁכֶל שֶׁשְׁרָשׁוֹ מִכַּח הַמְּשֻׁפָּל, הָרִי אֵף
 23 חַיּוֹת בְּמַחְשְׁבָּה דִּיבּוּר 17 שֶׁהַתְּגִלוֹת הַשֶּׁכֶל בָּאָה עַל יְדֵי יְגִיעָה דְּוָקָא, שֶׁזָּה
 24 וּמַעֲשֵׂה וּבִגְלַל הַרְגָּשׁוֹת שְׁלוֹ, הָאָדָם 18 מוֹרָה שֶׁכַּח הַמְּשֻׁפָּל אִינוּ מְצִיאֹת שֶׁכֶל,
 25 חוֹשֵׁב וּמְדַבֵּר וְעוֹשֶׂה בְּחַיּוֹת, בְּעֵינֵי 19 וְהַמְצָאָה הַשֶּׁכֶל מְמַנּוּ הוּא כְּעֵינֵי יֵשׁ מֵאֵינֵן, מִכֵּל
 26 וּבַהֲתַלְּבוּת. 20 מְקוֹם, כְּעֵינֵי שֶׁעַל יְדֵי יְגִיעָה עַל כָּל פְּנִים יִמְצָא
 27 וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּרוּמָה לְמַבּוּר לְעֵיל 21 מְמַנּוּ שֶׁכֶל, וְלֹא יִמְצָא מְמַנּוּ אֲלֵא שֶׁכֶל דְּוָקָא
 28 עַל הַיַּחַס וְהַקֶּשֶׁר וְהַשִּׁיכוּת בֵּין 22 וְלֹא עֲגֻנָּה אַחַר, הָרִי הוּא מְקוֹר לְשֶׁכֶל, שֶׁזָּהוּ עֲגֻנָּה
 29 הַמַּחֲשָׁבָה וְהַדִּיבּוּר וְהַמַּעֲשֵׂה לְמִידוּת, 23 הַתְּפִלָּלוֹת הַשֶּׁכֶל בְּכַח הַמְּשֻׁפָּל, וְכִמוֹ כֵּן יֵשְׁנוּ
 30 וּבֵינֵי הַמִּידוּת וְהַמַּחֲשָׁבָה וְהַדִּיבּוּר 24 עֲגֻנָּה כַּח הַמְּשֻׁפָּל בַּשֶּׁכֶל, שֶׁהֵם עֲגֻנֵי הַשֶּׁכֶל
 31 וְהַמַּעֲשֵׂה, כֵּן הוּא גַם 25 שְׂאִינָם מִמְּשֻׁפָּל שֶׁהִיא הַכְּבֵנָה
 32 שֶׁשְׂרָשָׁם מִמְּשֻׁפָּל שֶׁהִיא הַכְּבֵנָה 26 וּמִכֵּל מְקוֹם לֹא הָדָר בִּיהֵא, וְכִמוֹ שְׁתִּיק רַב³²,
 33 שְׂרָבֵר מִסוּיִם הוּא נַעֲלָה וְיָקָר וְטוֹב, 27 וְהוֹכַחָה שֶׁאֵף
 34 מַעֲוֹרַת רֵגֶשׁ אַהֲבָה לְדַבֵּר וְרַצוֹן לְהַשִּׁיג 28 עַל הַיַּחַס וְהַקֶּשֶׁר וְהַשִּׁיכוּת בֵּין
 35 אֵת הַדַּבֵּר וְלְהַתְּקַרֵּב אֵלָיו, וְהַכְּבֵנָה 29 הַמַּחֲשָׁבָה וְהַדִּיבּוּר וְהַמַּעֲשֵׂה לְמִידוּת,
 36 בַּחֲסָרוֹן וּבְנוֹק שְׂבָרָב, גּוֹרֵמַת שְׂנָא 30 וּבֵינֵי הַמִּידוּת וְהַמַּחֲשָׁבָה וְהַדִּיבּוּר
 37 לְדַבֵּר וְרַצוֹן לְהַתְּרַחֵק מִמֶּנּוּ, וּבְמִידוּת 31 וְהַמַּעֲשֵׂה, כֵּן הוּא גַם בְּהַמְדוּת
 38 שֶׁזָּהוּ עֲגֻנָּה הַתְּפַעֲלוֹת הַשֶּׁכֶל (שֶׁהָרִי הַתְּפַעֲלוֹת הֵיא מֵהוּת 32 שֶׁשְׂרָשָׁם מִמְּשֻׁפָּל שֶׁהִיא הַכְּבֵנָה
 39 אַחַר וְשׁוֹנֵה מִמְּהוּת שֶׁכֶל שֶׁמִּטְבְּעוֹ וּמְהוּתוֹ הַשֶּׁכֶל הוּא בַּהֲתִישִׁיבוֹת 33 שְׂאִינָם מִמְּשֻׁפָּל שֶׁהִיא הַכְּבֵנָה
 40 וּבְקִירוֹת, וְהַתְּפַעֲלוֹת וְהַתְּרַגְּשׁוֹת הֵיא מֵהוּת אַחֲרַת וְשׁוֹנֵה מִמְּהוּת הַשֶּׁכֶל, 34 מַעֲוֹרַת רֵגֶשׁ אַהֲבָה לְדַבֵּר וְרַצוֹן לְהַשִּׁיג
 41 וְהוּא הַעוֹבְדָה שֶׁבַשְׁכֵּל יֵשׁ הַתְּפַעֲלוֹת הוּא עֲגֻנָּה הַתְּפִלָּלוֹת הַמְדוּת 35 אֵת הַדַּבֵּר וְלְהַתְּקַרֵּב אֵלָיו, וְהַכְּבֵנָה
 42 בַּשֶּׁכֶל), וְכִמוֹ כֵּן וְכֶשֶׁם שֶׁעֵינֵי הַמִּידוּת יֵשְׁנוּ וְהוּא קִיִּים וְנִרְגַשׁ בַּשֶּׁכֶל, 36 בַּחֲסָרוֹן וּבְנוֹק שְׂבָרָב, גּוֹרֵמַת שְׂנָא

אפשר להסביר אותם וכמו שתיק רב³², ולא ענה על הקושיא שהקשו עליו ומכיל מקום לא הדר ביה³³, לא חזר בו, כדברי הגמרא שאמר רב שאפרוח שנולד ביום טוב אסור בשחיטה ואכילה. והקשו עליו, מה ההבדל בין האפרוח שאסור לבין עגל שנולד ביום טוב המותר, אך רב לא השיב על השאלה, אלא 'שתיק רב'. ולמרות שלא היה לו הסבר, רב לא חזר בו מדבריו וההלכה כמותו. ומוסבר על כך בחסידות שההכרה של רב בהלכה זו לא היתה

(32) ביצה ו, א. (33) ראה סה"מ תרצ"ב ע' שלא. תש"ח ע' 102. ושי"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מצד השכל וההבנה שבדבר, אלא הוא ראה את הדברים בעיני חכמתו, וזו
 2 'הנחה' שלמעלה משכל שאינה מתלבשת באותיות וסברות, שְׁזָהוּ מֵצַד
 3 הַתְּגִלּוֹת שֶׁל כַּח הַמְּשָׁכִיל, הֵינּוּ, שְׁאִין זֶה כְּמוֹ שֶׁנִּשְׁאַר
 4 בְּהֶעֱלֵם בְּכַח הַמְּשָׁכִיל, כִּי אִם כְּפִי שְׂבָא בְּהַתְּגִלּוֹת דְּבַר
 5 הלכה, אֵלָא שְׁאִין זֶה הַתְּגִלּוֹת
 6 הַשְּׂכָל, כִּי אִם הַהַתְּגִלּוֹת דְּכַח
 7 הַמְּשָׁכִיל וְזוֹ הוֹכַחַת שֶׁל מִרְוֹת
 8 הַהַבְדֵּל וְהִרְחִיק בֵּין כּוּחַ הַמְּשָׁכִיל
 9 לַשְּׂכָל, יֵשׁ בִּינֵיהֶם קֶשֶׁר וְשִׁיכוּת
 10 (מלמעלה למטה) וכוח המשכיל פועל
 11 ומתגלה בשכל. וּמִזֶּה מוֹכֵן שְׁיֵשׁ
 12 קֶשֶׁר וְשִׁיכוּת בֵּין כָּל פְּרָטִי
 13 הַמְּדַרְיָגוֹת שְׂבָסְדֵר
 14 הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת שֶׁל כּוּחוֹת הַנַּפֶּשׁ
 15 הַנְּזָכֵר לְעִיל, מִכַּח הַמְּשָׁכִיל
 16 שֶׁהוּא כּוֹחַ נִעְלָה וְכּוֹחַ פְּנִימִי בְּנַפֶּשׁ עַד
 17 מַחְשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֵׂה שֶׁהֵם
 18 לְבוּשִׁים נְחוּתִים וְחִיצוֹנִיִּים. אָמֵנָּם,
 19 כְּדִי לְהִיּוֹת הַמְּשָׁכַת וְהַתְּגִלּוֹת
 20 הַכּוּחוֹת מַעֲצֵם הַנַּפֶּשׁ שֶׁהִיא
 21 פְּשׁוּטָה בְּתַכְלִית לֵאלֹא שׁוּם הַנְּדָרָה
 22 וְלֵאלֹא שׁוּם 'צִיּוּר', אִין זֶה בְּדֶרֶךְ
 23 הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת מְדֻרְגָה לְדֻרְגָה בְּדֶרֶךְ
 24 שֶׁל סִיבָה וְתוֹצָאָה, כִּי אִם בְּדֶרֶךְ
 25 יֵשׁ מֵאִין.
 26 וְדוּגְמָתוֹ שֶׁל עֵנִין זֶה בְּכּוּחוֹת הַנַּפֶּשׁ,
 27 בְּנִמְשָׁל לְמַעְלָה בְּאִלּוּקוֹת, שְׂכָל
 28 פְּרָטִי הַמְּדַרְיָגוֹת שְׂבָסְדֵר
 29 הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת שֶׁל יִרְדַת הַמְּשַׁכַּת
 30 הָאֹרֶךְ הָאֱלּוּקִי מֵהָאִין-סוּף לְבִרּוֹא
 31 עוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים יֵשׁ לָהֶם עֶרְךָ
 32 וְשִׁיכוּת זֶה לְזֶה, בְּסִדֵּר
 33 הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת עֲצוּמוֹ, אָבֵל אִין לָהֶם
 34 עֶרְךָ כָּלֵל לְגַבִּי אֹרֶךְ אִין סוּף
 35 הַמֵּאֲצִיל הַבְּרּוּא, לְהִיּוֹתוֹ אֹרֶךְ
 36 אִין סוּף אֹרֶךְ אֱלּוּקִי בְּלִי גְבוּל
 37 שְׁאִינוֹ נוֹתֵן מְקוֹם וְאִפְשָׁרוֹת
 38 לְעִמְדַת הַעוֹלָמוֹת הַמּוֹגְבְּלִים,
 39 כְּדָאִתָּא כְּפִי שְׁמוּבָא
 40 חֲתִימִים³⁴ מִכְּתָבֵי הָאֲרָזִי זִיל
 41 שְׂבַתְחָלָה קוֹדֵם הַצְּמִצּוּם בְּאֹרֶךְ
 42 הָאִין-סוּף לְצוּרֵךְ בְּרִיאַת עוֹלָמוֹת

וְנִבְרָאִים מוֹגְבְּלִים הֵיךְ אֹרֶךְ אִין סוּף הַבְּלִי גְבוּל מְמַלָּא אֵת הַחֲלָל
 וְלֹא הֵיךְ מְקוֹם נְתִינָת מְקוֹם, אִפְשָׁרוֹת לְעִמְדַת הַעוֹלָמוֹת, וְאַחַר
 כֶּף סִילָק הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֹרֶךְ הַגְּדוּל הָאִין סוּף עַל הַצֵּד הֵינּוּ
 צְמִצּוּם וְהִסְתִּיר אֵת הָאֹרֶךְ הָאִין סוּף וְהַמְּשִׁיךְ וְלֹאֲחַר הַצְּמִצּוּם חוֹר וְהָאִיר
 גִּילָה אֹרֶךְ מוֹעֵט, מוֹגְבֵל וּמְצוּמָצּוּם כְּמוֹ
 קוֹ קֶצֶר וְדָק, וּמִזֶּה שֶׁל צוּרֵךְ
 הַבְּרִיאָה הִיךְ צְמִצּוּם וְסִילּוּק שֶׁל הָאִין
 סוּף מוֹכֵן שְׁאִין שׁוּם עֶרְךָ
 וְשִׁיכוּת לְעוֹלָמוֹת עִם אֹרֶךְ
 אִין סוּף הַמֵּאֲצִיל, אֵלָא הִרְחִיק
 שֶׁל הָאִין-סוּף הַמֵּאֲצִיל מִהַנְּבִרָאִים הוּא
 רִחִיק בְּאִין-עֶרְךָ, לֵאלֹא כֹל דְּמִיּוֹן
 וְהַשׁוּאָה שְׁהִרִי בְּשִׁבִיל הַתְּהוּוֹת
 הַעוֹלָמוֹת הַמּוֹגְבְּלִים הוֹצֵרֶךָ
 לְהִיּוֹת צְמִצּוּם שֶׁל הָאֹרֶךְ הָאִין סוּף
 בְּאִפְסָן שֶׁל סִילּוּק הָאֹרֶךְ כּוֹ',
 לְהִיּוֹתוֹ אֹרֶךְ אִין סוּף
 שְׁלִמְעָלָה לְגַמְרִי מַעוֹלָמוֹת,
 וְהֵינּוּ, שֶׁהַתְּהוּוֹת הַעוֹלָמוֹת
 מֵאֹרֶךְ אִין סוּף הַמֵּאֲצִיל אִינָה
 בְּדֶרֶךְ שֶׁל הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת מְדֻרְגָה
 לְדֻרְגָה, כִּי אִם עַל דֶּרֶךְ בְּחִינַת
 יֵשׁ מֵאִין שְׁאִין כֹּל קֶשֶׁר וְשִׁיכוּת בֵּין
 הַיֵּשׁ הַנְּבִרָא לְאִין הַבְּרּוּא.
 (ה) וְהִנֵּה עִם הִיּוֹת בְּחִינַת אֹרֶךְ
 אִין סוּף הַבְּלִי-גְבוּל שְׁלַפְנֵי
 הַצְּמִצּוּם לְמַעְלָה מִשִּׁיכוּת
 לְעוֹלָמוֹת שְׁאִינוֹ נוֹתֵן מְקוֹם
 לְעוֹלָמוֹת, שֶׁמִּבְחִינָתוֹ אִין נְתִינָת
 מְקוֹם וְאִפְשָׁרוֹת לְמַצִּיאוֹת שֶׁל עוֹלָמוֹת
 וְנִבְרָאִים מוֹגְבְּלִים, מְכָל מְקוֹם,
 נִמְשָׁף מִמְּנוֹ מֵהָאִין סוּף שֶׁל פְּנִי
 הַצְּמִצּוּם לְעוֹלָמוֹת כְּפִי שֶׁהֵם
 לְאַחֲרֵי הַצְּמִצּוּם (לֹא רַק אֹרֶךְ
 הִקּוֹ שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בְּהַצְּמִצּוּם, וְאִין
 הַכּוּנָה רַק לְהַמְשַׁכַּת אֹרֶךְ הִקּוֹ הַדֵּק
 שְׁחוֹר וְהָאִיר לְאַחַר הַצְּמִצּוּם כִּי אִם
 אֵלָא הָאֹרֶךְ שֶׁשׁ הָאֵרָה מֵאִין סוּף
 שֶׁל פְּנִי הַצְּמִצּוּם בְּעוֹלָם, הַכּוּנָה הִיא)
 גַּם הָאֵרָה מִבְּחִינַת הַעֵיגוּל
 הַגְּדוּל הַמִּקְיָ' הַכְּלָלִי הַנִּמְשָׁל
 לְעֵיגוּל שְׁאִין לוֹ תְּחִילָה וְאִין לוֹ סוּף

(34) שער א (דרוש עיגולים ויושר) ענף ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 **שְׁאִין לְהִצְמָצוֹם שְׁלִיטָה עָלָיו** וגם לאחר הצמצום הוא נשאר באותו
 2 אופן שהיה קודם הצמצום (**אף שְׁנַגַע בו** בעיגול הגדול' **הִצְמָצוֹם**³⁵
 3 וכפי שמבאר הרבי הרש"ב: "בעיגול הגדול שלפני הקו רק נגע בו הצמצום
 4 והאור אין סוף שהאיר בגילוי בתוך החלל כביכול סילק אורו על הצד בבחינת
 5 עיגול הגדול, שכל האור הוא שם ולא
 6 יוצא לחוץ כלל, אם כן אינו שייך לומר
 7 על זה צמצום ממש, דצמצום הוא
 8 סילוק האור לגמרי, וכאן הוא להיפך
 9 שכל האור בשלימות הוא שם בעיגול
 10 הגדול רק נגע בו הצמצום היינו שהיה
 11 רק שם ולא יתגלה לחוץ כלל, והו'
 12 שנקרא נגע בו הצמצום..."), **אֶלֶּא**
 13 **שְׁכַדִּי שְׁתֵּהִיָּה הַמְּשַׁכְּתוֹ** של
 14 האור האין סוף שלפני הצמצום
 15 **בְּעוֹלָם** והרי העולם מוגבל ולא יכול
 16 לקבל ולהכיל אור בלתי מוגבל, **לְכֵן**
 17 **בָּא** האין סוף ומאיר לעולם דַּרְךְ
 18 **מַעֲבַר הַצְּמָצוֹם, אֶבֶל** האור
 19 האין סוף נמשך דרך הצמצום **בְּדַרְךְ**
 20 **מַעֲבִיר בְּלִבְד,** לא בדרך התלבשות
 21 ומבלי 'להתעכב' ולהיות נתפס על ידי
 22 הצמצום **שְׁאִינוֹ מִשְׁתַּנָּה**
 23 **מִמְהוּתוֹ** על ידי המעבר דרך
 24 הצמצום ונשאר אין סוף ובלי גבול,
 25 **וְלִכֵּן הוּא** האור האין סוף שעבר
 26 דרך הצמצום **בְּבַחֲנִית אֵין סוֹף**
 27 **כְּמוֹ הָאֹר אֵין סוֹף שְׁלִפְנָי**
 28 **הַצְּמָצוֹם** כי כאמור לא חל שינוי
 29 במהותו. **וְכִדְוֵעַ** בתורת החסידות
 30 **שְׁזָהוּ** האמור לעיל שגם כאשר האור
 31 האין סוף יורד ונמשך לעולמות, לא
 32 חל שינוי במהותו, הוא **אֶחָד**
 33 **הַבְּיָאוּרִים בְּעֵנֵן הַשְּׁתַלְשׁוֹת**
 34 **הַכְּתָרִים זֶה מִזָּה**³⁶, כלומר,
 35 אמנם האור האלוקי נמשך לעולמות
 36 ב'סדר השתלשלות' שבו כל בחינה
 37 מקבלת רק את הסוף ואת החיצוניות של הדרגה שמעליה וגם משפיע לדרגה
 38 שתחתיה רק את הסוף והחיצוניות שלה עצמה, מכל מקום, ה'כתרים' שבכל
 39 בחינה משתלשלים זה מזה ישירות וגם ה'כתר' שברדרגה תחתונה קשור ב'כתר'
 40 שברדרגה עליונה **שְׁגַם הַעֵיגוּלִים שְׁלֹאֲחֲרֵי הַצְּמָצוֹם, אֶף**
 41 **שְׁנִמְשָׁכִים מִהֵקוֹ** ולא ישירות מהאין סוף (**כְּדֹאִיתָא בְּעֵץ חַיִּים**³⁴

42 **שְׁהֵקוֹ** עצמו שהוא הארה של האור שלאחר הצמצום **נִמְשָׁךְ וּמִתְעַגֵּל**
 43 **כו')**, **מִכָּל מְקוֹם, קְשׁוּרִים הֵם** כל העיגולים שלאחר הצמצום **עִם**
 44 **בְּחִינַת הַעֵיגוּל הַגָּדוֹל שְׁלִפְנֵי הַצְּמָצוֹם, שְׁזָהוּ** העיגול הגדול,
 45 האין סוף שלפני הצמצום **מֵה שְׁנִמְשָׁךְ דַּרְךְ מַעֲבַר הַצְּמָצוֹם בְּלִבְד**
 46 'מעבר' ולא 'התלבשות'.
 47 **וְזָהוּ גַם כְּלֹלוֹת הַחֵילוּק**
 48 **הַהִבְדֵּל הַכְּלָלִי שְׁבִין עֵיגוּלִים**
 49 **הָאוֹר ה'מקף' שמאיר בכל מדרגה**
 50 **בשׁוֹה וְיוֹשֵׁר** האור הנמשך מלמעלה
 51 **למטה באופן פנימי, דְּיוֹשֵׁר הוּא**
 52 **הָאוֹר שְׁנִתְלַבֵּשׁ בְּהַצְּמָצוֹם**
 53 **וְנִשְׁתַּנָּה מִמְהוּתוֹ וּבָא**
 54 **בְּהִתְחַלְקוֹת** ומאיר בכל מדרגה
 55 **לפי ענינה כו', וְעֵיגוּלִים הוּא**
 56 **הָאוֹר שְׁבָא דַּרְךְ מַעֲבַר**
 57 **הַצְּמָצוֹם וְלֹא נִשְׁתַּנָּה מִמְהוּתוֹ,**
 58 **שְׁלִכֵן גַּם** כשמאיר **לְמִטָּה**
 59 **בעולמות מוגבלים הָרִי הוּא**
 60 **בְּבַחֲנִית אֵין סוֹף שְׁלִמְעֵלָה**
 61 **מִהִתְחַלְקוֹת** כיון שנשאר אור
 62 'מקף'.
 63 **וְהַדּוּגְמָא מִזָּה** שיכולה להיות
 64 **משל דברו בַּנְּבִרָאִים** הגשמיים
 65 **לְמִטָּה הוּא הַחֵילוּק שְׁבִין**
 66 **אֶרְצֵי לְמִים,** כפי שממשך ומבאר.
 67 **דְּהִנְה, הָאֶרְצֵי יֵשׁ לָהּ**
 68 **הַתְּחַלְקוֹת** לפרטים שונים ודרגות
 69 **שׁוֹנוֹת, כְּדֹאִיתָא בְּאֲבוֹת דְּרַבִּי**
 70 **נְתָן**³⁷ שם מבואר שכל מה שברא
 71 **הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בעולם, ברא באדם**
 72 **ומפרט כיצד כל הדברים שבעולם יש**
 73 **להם הקבלה בְּגוֹף הָאָדָם (ולדוגמה,**
 74 **"יתירות בעולם יתירות באדם, זה**
 75 **אצבעותיו של אדם. מלך בעולם מלך**
 76 **באדם ראשו")** ובהקשר זה נאמר שם
 77 **שְׁהָאֶרְצֵי יֵשׁ לָהּ רֵאשׁ, גּוֹף**
 78 **וְרַגְלִים,** וכמו **הַתְּחַלְקוֹת שְׁבָאָדָם, שְׁכְּלֹלוֹת הַחֵיּוֹת**
 79 **שְׁבִרָאשׁ נְחָלֵק לְשִׁלְשָׁה חֲלָקִים שְׁהֵם הַשְּׁלִשָׁה חֲלָקִים** של
 80 **מוֹחִין חֲכָמָה בִּינָה דַעַת שְׁמַתְלַבְּשִׁים בְּשִׁלְשַׁת חֲלָלֵי הַמוֹחַ**
 81 **שְׁמַחוּלְקִים זֶה מִזָּה**³⁸ ואינם מחוברים יחד. **וּמִשְׁלִשָׁה מוֹחִין**
 82 **אֵלוֹ מְסִתְעַפִּים הַשְּׁלִשָׁה חוּשִׁים הַשּׁוֹנִים וּנְבִדִלִים זֶה מִזָּה דְּרֵאִיָּה**

(35) ראה סה"מ תרמ"ג ע' פ. המשך תרס"ו ע' קצד [רנח]. (36) ראה לקו"ת ר"פ קרח. סה"מ תרס"ה ע' רס [רנח] ואילך. ועוד. (37) ספ"ל"א. (38) ראה זח"ג קלו', א. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁמִיעָה וְדִיבּוּר [חֹשׁ הָרְאִיָּה מִחֻמָּה, חֹשׁ הַשְּׁמִיעָה
 2 מְבִינָה (וכמבואר ב'תורה אור' לאדמו"ר הוקן לגבי 'ראיה' ושמיעה'
 3 באלוקות ושייכותן לחכמה ובינה: "הסתכל בשלשה דברים כו' שיהיה עיני
 4 התבוננות אלקות אצלו כאדם המבין בחכמתו ורואה הדבר אף על פי שרחוק
 5 כו' כי איהו חכם הרואה את הנולד כו'
 6 מה שאין כן בחינת שמיעה היא מבחי'
 7 בינה, היינו שמבין אחדות ה' איך
 8 שכולא חד ושכל העולמות בטלים
 9 ומבטלים כאין נגדו והשכל בהשפעת
 10 חיותו ית' ובו אין שינוי כו', כידוע כל
 11 ענין אחדות ה' אף על פי שמתבונן בו
 12 הרק היטיב וכל עומק מחשבתו טרוד
 13 בה והרי נקבעה האמונה בלבו מאד,
 14 מכל'מקום הוא רק על דרך שמיעה
 15 והבנה לבד ואין הענין בהתגלות גמור
 16 כאילו רואה בעיניו ולפיכך כשיסיר
 17 מחשבתו אף לפי רגע פונה לדרכי
 18 האותיות כו'. מה שאין כן כשענין
 19 האחדות בהסתכלות חכמה שהוא
 20 מקור הבינה קודם שיבא הענין
 21 להתבוננות והרחבה כו' הוא ממש כמו
 22 ראיית העינים ואי אפשר לו בשום אופן
 23 להסיר מחשבתו וכל המדות מענין
 24 האחדות ובכל עשיותיו ועניניו דבוק בו
 25 ית' דביקות נפלא מפני היותו רואה
 26 המלך בעיניו...") וחוש הדיבור
 27 נובע מדעת, כמו שנגאמר³⁹
 28 במשלי מפיו דעת. ולכן
 29 נקראים המולאכים בכתוב בשם
 30 בהמה, אריה ושור כו'⁴⁰,
 31 שאין להם דעת (היינו, שאין
 32 להם ראייה באלוקות והבנה באלוקות
 33 במדרגת דעת עליון, כפי שהוא
 34 מצד האלקות כי אם דעת תחתון
 35 כפי שהוא מצד הנבראים (בלבד)
 36 ואין להם למלאכים דיבור,
 37 וזהו שנגאמר⁴¹ הנביא הושע
 38 אחרי הוי' ילכו פאריה ישאג, דקאי והכוונה היא על מלאכים
 39 של מחנה מיכאל⁴², שעובדים את ה' בקו החסד והאהבה בחינת פני
 40 אריה אל הימין⁴³, והימין הוא קו החסד וראייה ישאג' היינו,
 41 שאין לו דיבור ממש כמו האדם שמדבר בדעת, כי אם
- ששואג בקול בלא דיבור]. וכאשר נמשכים שלושת חלקי
 המוחין יותר למטה, הרי הם באים בשלשלת החלקים דקנה
 ושט ורידין שבצואר שהוא הצואר הממוצע שמחבר הראש
 והגוף. ואחר כך בירידת שלוש הכחות הללו למטה בגוף,
 הרי הם מתחלקים ליד ימין
 יד שמאל והגוף, ולמטה
 יותר בגוף עצמו החלוקה הזו לשלוש
 היא. רגל ימין רגל שמאל
 והגוף. וכמו כן יש גם בארץ
 כל פריטי ההתחלקות שיש
 באדם כמבואר בפרטיות באבות
 דרבי נתן' שם. מה שאין כן מים,
 אין בהם התחלקות מסוג
 ההתחלקות האמורה לעיל, דאף
 שישנו החילוק בין מים
 עליונים למים תחתונים, כמו
 שנגאמר⁴⁴ בתורה על מעשה
 הבריאה ויבדל בין המים גו',
 הרי זה בין המים העליונים ובין
 המים התחתונים הכל מהות אחד
 של מים. ויתירה מזה, והעדר
 ההתחלקות במים מודגש עוד יותר
 בכך שגם אפילו הברואים
 שבמים שמחולקים זה מזה
 בדמותם בצלמם בתכונתם
 ובתבניתם, ולכל אחד מהם יש
 צורה שונה ותכונות שונות, ולכאורה
 הרי זה מורה על התחלקות הרי הם
 כל הנבראים שבמים לסוגיהם השונים
 שונים בזה שמציאותם היא
 מציאות המים, שלכן כאשר
 פורשים מן המים מיד
 מתים⁴⁵ כלשון הגמרא, ונמצא
 שלמרות כל ההבדלים, כל המים שווים
 וגם כל הברואים שבמים שווים ואין
 בהם התחלקות.
 וטעם ההפרש בין הארץ שיש
 בה התחלקות למים שאין בהם התחלקות הוא, לפי שהארץ שרשה
 מבחינת יושר⁴⁶, האור האלוקי הנמשך מלמעלה למטה באופן ישר,
 בהתלבשות פנימית ולכן יש בה התחלקות כי ההתלבשות הפנימית
 היא בכל דבר לפי דרגתו ולפי ענינו, ומים שרשם מבחינת

(39) משלי ב, ו. (40) ראה יחזקאל א, י. תניא רפל"ט. ובכ"מ. (41) הושע יא, י. (42) ראה זח"ג קנר, א. (43) יחזקאל שם.
 (44) בראשית א, ז. (45) ראה עבודה זרה ג, ב. ברכות סא, ב. (46) ראה גם אוה"ת בראשית ח"ז תתשנו, א ואילך. סה"מ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 עֵיגוּלִים⁴⁶ האור המקיף המאיר בכל הדרגות בשוה שְׁגַם בְּיָרִידָתָם
- 2 לְמִטָּה לֹא נִשְׁתַּנָּה מֵהוּתָם, כמבואר לעיל לגבי האור האין סוף שגם
- 3 בִּירֵדוֹתָ לְעוֹלָמוֹת הַמוֹגְבָלִים הָרִי נִשְׁאָר אֵין סוֹף וְלִכֵּן גַּם בְּנִבְרָאִים
- 4 שֶׁשָּׂרְשָׁם מִבְּחִינַת הָעֵיגוּלִים כְּמוֹ הַמַּיִם, יִשְׁנֹו עֲנָן זֶה שֶׁהֵם
- 5 מֵהוּת אֶחָד שְׁלֹמְעֵלָה
- 6 מֵהַתְּחִלָּקוֹת כְּמִבּוֹאֵר לְעִיל.
- 7 (ו) אֲמַנָּם לְמִרוֹת הַמִּבּוֹאֵר לְעִיל שֶׁכֵּל
- 8 הָעֵיגוּלִים, כִּכֵּל הַמְדְרִיגוֹת, הֵם בְּבַחֲבִינַת
- 9 אֵין סוֹף (כְּדוֹגְמַת 'הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הַחֲתָרִים
- 10 זֶה מִזוּהוּ), מִצַּד שְׁנֵי גַּם בְּבַחֲבִינַת
- 11 הָעֵיגוּלִים שֶׁנִּמְשָׁכּוּ מִבְּחִינַת
- 12 הָעֵיגוּל הַגְּדוֹל דֶּרֶךְ מַעְבֵּר
- 13 הַצְּמִצּוּם בְּלָכָד רַק בְּמַעְבַּר וְלֹא
- 14 בַּהַתְּלַבְּשוֹת (שְׁלֹכָן כִּיּוֹן שָׂרָק 'עֲבָרִי'
- 15 דֶּרֶךְ הַצְּמִצּוּם לֹא נִשְׁתַּנָּה מֵהוּתָם
- 16 וְהֵם נִשְׁאָרוּ בְּבַחֲבִינַת אֵין סוֹף),
- 17 בְּכֵל זֹאת, כִּיּוֹן שֶׁנִּמְשָׁכּוּ דֶּרֶךְ
- 18 מַעְבֵּר הַצְּמִצּוּם עַל כָּל פְּנִיּוֹם,
- 19 כִּיּוֹן שֶׁלְּפָחוֹת בְּדֶרֶךְ מַעְבֵּר כֵּן נִמְשָׁכּוּ
- 20 דֶּרֶךְ הַצְּמִצּוּם, לִכֵּן יֵשׁ בָּהֶם גַּם כֵּן
- 21 אִיּוֹ שֶׁהִיא הַשְּׂפֵעָה מִבְּחִינַת
- 22 הַצְּמִצּוּם. וְיֵשׁ לְדַעַת שֵׁישׁ
- 23 שְׁתֵּי מְדְרִיגוֹת בְּעֵיגוּלִים, הֵיינו
- 24 בְּעֵיגוּלִים שֶׁכֵּל דִּרְגָה וְדִרְגָה יֵשׁ שְׁתֵּי
- 25 בַּחֲבִינּוֹת. מְדְרִיגָה הָרֵאשׁוֹנָה
- 26 שְׁבָה הִיא הַתְּגַבְּרוֹת בְּחִינַת
- 27 הָאֵין סוֹף שֶׁבָה נִיכָר וּמוֹדַג עֲנָן
- 28 זֶה שֶׁכֵּל הָעֵיגוּלִים קְשׁוּרִים בְּאֵין סוֹף,
- 29 וּמְדְרִיגָה הַשְּׁנִיָּה שְׁבָה הִיא
- 30 הַתְּגַבְּרוֹת בְּחִינַת הַצְּמִצּוּם
- 31 שֶׁבָה נִיכָר וּמוֹדַג שֶׁכֵּל זֹאת עֲבָרָה
- 32 דֶּרֶךְ הַצְּמִצּוּם וְכִאֲמֹר יֵשׁ בָּהֶם מִבְּחִינַת
- 33 הַצְּמִצּוּם. וְזֶהוּ שְׁנֵי הָעֵינִיּוֹת הָאֲמֹרִים
- 34 בְּבַחֲבִינַת הָעֵיגוּלִים הֵם הַחִילּוֹק
- 35 שְׁבִין מֵיָם עֲלִיוֹנִים לְמֵיָם
- 36 תְּחִתּוֹנִים, שְׁהָרִי מֵיָם בְּכָלֵל
- 37 הוּא בְּחִינַת הָעֵיגוּלִים (כְּנִנְכָר
- 38 לְעִיל שְׁמַיִם, בְּשׁוּנָה מֵאֶרֶץ, הֵם לֹא
- 39 בַּהַתְּחִלְקוֹת), אֲלֵא שְׁמַיִם
- 40 עֲלִיוֹנִים הוּא בְּחִינָה עֲלִיוֹנָה
- 41 שְׁבַעֲעִיגוּלִים שְׁבָה הִיא
- 42 הַתְּגַבְּרוֹת בְּחִינַת הָאֵין סוֹף, וּמֵיָם תְּחִתּוֹנִים הִיא בְּחִינָה תְּחִתּוֹנָה
- 43 הַמְּלֵאכִים, שְׁנִקְרָאִים נוּגֵי יִמָּא⁴⁷, שֶׁהֵם כְּמוֹ דְּגָיִם
- 44 כְּאִמּוֹר לְעִיל, וּמִמְשִׁיךְ וּמִפְרֵט אֵת הַהַבְדֵּל בֵּין 'מֵיָם עֲלִיוֹנִים' וּמֵיָם תְּחִתּוֹנִים.
- 45 וּבְדֶרֶךְ כָּלֵל הֵנָּה בְּחִינַת מֵיָם תְּחִתּוֹנִים, בְּחִינָה תְּחִתּוֹנָה
- 46 שְׁבַעֲעִיגוּלִים שֶׁבָה יֵשׁ 'הַתְּגַבְּרוֹת'
- 47 שֶׁל הַצְּמִצּוּם, הִיא דֶּרֶךְ
- 48 הַמְּלֵאכִים, שְׁנִקְרָאִים כְּבוֹהֵר
- 49 נוּגֵי יִמָּא⁴⁷, דְּגֵי הַיָּם, שֶׁהֵם כְּמוֹ
- 50 דְּגָיִם שְׁבִיּוֹם, שְׁזֵהוּ בְּחִינַת
- 51 הָעֵיגוּלִים (כְּנִנְכָר לְעִיל
- 52 שֶׁשׁוּרֵשׁ הַמַּיִם הוּא מִבְּחִינַת
- 53 הָעֵיגוּלִים), אֲלֵא שֶׁהֵם הַדְּגָיִם
- 54 שְׁבִיּוֹם בְּחִינָה תְּחִתּוֹנָה
- 55 שְׁבַעֲעִיגוּלִים (מֵיָם תְּחִתּוֹנִים)
- 56 שְׁבָה הִיא הַתְּגַבְּרוֹת בְּחִינַת
- 57 הַצְּמִצּוּם, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה
- 58 בְּמֵלֵאכִים, שֶׁהִמְצִיאוֹת
- 59 שְׁלֵהֶם הִיא הַתְּגַבְּרוֹת
- 60 וּבַהֲגֵשָׁה, דְּלֹא כְּמוֹ בְּסִפְרוֹת,
- 61 שְׁבָהֶם הִיא הַתְּגַבְּרוֹת בְּחִינַת
- 62 הָאֵין סוֹף וְלִכֵּן בְּסִפְרוֹת נִיכָר יוֹתֵר
- 63 הַבִּיטוֹל וְלֹא הַמְצִיאוֹת. דְּהֵנָּה, אֶף
- 64 שְׁגַם הַסִּפְרוֹת נִגַּע בָּהֶם
- 65 הַצְּמִצּוּם לְהִיּוֹת בְּמִסְפָּר עֶשֶׂר
- 66 דְּוָקָא⁴⁸, עֶשֶׂר וְלֹא תִשְׁעָ,
- 67 עֶשֶׂר וְלֹא אֶחָד עֶשֶׂר⁴⁹, וְהָרִי
- 68 מְסַפֵּר מִסּוּיָם דְּוָקָא, לֹא פָחוֹת וְלֹא
- 69 יוֹתֵר, מִלְּמַד עַל צְמִצּוּם וְהַגְּבָלָה, כִּכֵּל
- 70 זֹאת הָרִי מְצִיאֹתָם שֶׁל הַסִּפְרוֹת
- 71 הִיא אֲלֻקוֹת, לֹא מְבַעֵי אֵין צִירֵךְ
- 72 לוֹמֵר שֶׁהַסִּפְרוֹת הֵן אֲלֻקוֹת בְּעוֹלָם
- 73 הָאֲצִילוֹת שֶׁאִיהוּ וְחִיּוּהֵי חַד
- 74 אִיהוּ וְגִרְמָוְהֵי חַד⁵⁰, שְׁעִלּוֹ
- 75 נִאֲמַר כְּבוֹהֵר שְׁהוּא, הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא,
- 76 וְהָאוֹרוֹת שֶׁל הַסִּפְרוֹת הֵם אֶחָד, וְכֵן
- 77 הוּא, הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְהַכֵּלִים שֶׁל
- 78 הַסִּפְרוֹת הַכֵּל אֶחָד, כִּי גַם הָאוֹרוֹת וְגַם
- 79 הַכֵּלִים בְּטָלִים לְאֻלּוֹקוֹת לְגַמְרִי, אֲלֵא
- 80 דְּוָקָא⁴⁸, עֶשֶׂר וְלֹא אֶחָד עֶשֶׂר⁴⁹, הָרִי מְצִיאֹתָם הִיא אֲלֻקוֹת,
- 81 לֹא מְבַעֵי בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת שֶׁאִיהוּ וְחִיּוּהֵי חַד אִיהוּ וְגִרְמָוְהֵי חַד⁵⁰, אֲלֵא אֲפִילוֹ

תרכ"ז ע' ח ואילך. (47) ראה זח"ב מח, ב ובמקדש מלך שם. ובכ"מ. ביאורה"ז לאדהאמ"צ לזהר שם (מא, ג [צב, ד]).

(48) ראה סה"מ עזר"ת שם ע' רז. ע' רי. (49) ספר יצירה פ"א מ"ד. (50) תקו"ז בהקדמה (ג, ב). וראה ד"ה פתח אליהו בתו"א

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אָפּילוּ כְּמוֹ שֶׁהֵם הַסְפִירוֹת בְּבְרִיאָה שְׁאִינוֹ חַד בְּהוֹן⁵¹ כְּמוֹ
 2 באצילות שם הכל אחד, הרי גם בעולם הבריאה מציאותם של הספירות
 3 היא אלקות (ורק ההיכלות שמתהווים מאין ליש הם
 4 בבחינת יש ומציאות)⁵² וכמובא בליקוטי תורה לאדמו"ר הזקן: "וזהו
 5 פירוש לאנהגא בהון עלמין, עלמין הם
 6 בחינת ההיכלות בחינה הכוללת,
 7 ולאנהגא הוא בחינת הפרטיות
 8 שבתוכם וההיכל הוא מעלים ומסתיר
 9 אור אין סוף ברוך הוא שלא יתגלה
 10 להם כִּי־אם לפי השגתם שלא יהיו
 11 בטלים באין סוף ברוך הוא, לפי שהם
 12 בעלי גבול מאין ליש ואינם מערך
 13 ומזהות אין סוף ברוך הוא שאין לו
 14 תחלה ואין לו תכלה ולכן צריך ההיכל
 15 להעלים ולהסתיר כו'... עד
 16 שבהשתלשלות רבות נעשה שמים
 17 וארץ גשמיים שאין נראה בתוכם
 18 אלקות כלל כי אם בבחינת יש ודבר
 19 נפרד בפני עצמו"⁵³, וְהִינּוּ,
 20 שֶׁבְּסִפִּירוֹת הַיָּסוּדוֹת הַיְסוּדוֹת
 21 בְּחִינַת הָאֵין סוֹף, שְׁמִצִּיאוֹת
 22 הַסְפִירוֹת הַיָּסוּדוֹת הַיָּסוּדוֹת
 23 הַמְתַּלְבֵּשׁ פְּתוּכִים וְהִיא בְּחִינַת
 24 מִיָּסוּד עֲלוּיִים. מֵהַ שְׁאִין כֵּן
 25 מְלֻאָכִים, עִם הַיּוֹתֵם פְּתֻכִית
 26 הַבֵּיטוּל לְאַלְקוֹת, עַד פְּדֵי כֵּן
 27 שְׁמִצִּינֵי שֶׁהַמְלֻאָךְ אוֹמֵר עַל
 28 עֲצוּמוֹ בִּי נִשְׁבַּעְתִּי⁵³ אֶף שְׁכוּוֹנָתוֹ
 29 עַל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִכָּל מְקוֹם
 30 מְרוֹת תְּכֵלֵת הַבֵּיטוּל, הֲרִי הֵם
 31 הַמְלֻאָכִים מְצִיאוֹת, כְּדֹתִיב⁵⁴
 32 בְּסֵפֶר דְּנִיאל אֶלֶף אֶלְפִין
 33 לְשִׁמְשׁוּנָה אֶלֶף אֶלְפִים מְלֻאָכִים
 34 יִשְׁמְשׁוּ אֶת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְרַבּוֹ
 35 רִבְכָן וְרַבּוּא רַבּוּת קְדֻמוֹהִי
 36 יְקוּמוּן, לְפָנָיו יַעֲמֵדוּ, וְכִדְאִיתָא
 37 וְכִפִּי שְׁמוּבָא בְּזוּהַר⁵⁵ מְחַנְּנָה
 38 מִיכָאֵל קַפְּוֹ אֶלֶף מְחַנְּנָה
 39 כְּמִסְפָּר דְּגָל יְהוּדָה, וּמְחַנְּנָה
- גְּבִרְיָאֵל קַנְיִז אֶלֶף מְחַנְּנָה כְּמִסְפָּר דְּגָל דְּן וְכוּ', וְאָמְרוּ
 רַז"ל⁵⁶ בְּגִמְרָא אֶלֶף אֶלְפִין יִשְׁמְשׁוּנָה מְסַפֵּר גְּדוּד אֶחָד, אֲבָל
 וְלַגְדוּדֵי אֵין מְסַפֵּר⁵⁷, כִּלְשׁוֹן הַפְּסוּק בְּבַיּוֹב (וַזֶּה לִשׁוֹן הַגְּמָרָא: "כְּתוּב
 אֶחָד אוֹמֵר אֶלֶף אֶלְפִין יִשְׁמְשׁוּנָה וְרַבּוֹ רַבּוּן קְדֻמוֹהִי יְקוּמוּן וְכְתוּב אֶחָד אוֹמֵר
 הִישׁ מְסַפֵּר לַגְדוּדֵי, לֹא קִשְׂיָא... אֶלֶף
 אֶלְפִין יִשְׁמְשׁוּנָה מְסַפֵּר גְּדוּד אֶחָד,
 וְלַגְדוּדֵי אֵין מְסַפֵּר"). וְכָל מְלֻאָךְ
 הוּא אֶחָד מְרִיבּוּי הַמְלֻאָכִים
 שְׁבָכָל גְּדוּד, שְׁזוּהִי מְצִיאוֹתוֹ
 שֶׁל כָּל מְלֻאָךְ בְּפָנָיו עֲצוּמוֹ, וּמְצִיאוֹתוֹ
 הִיא כְּעֵין דְּבַר שְׁבָכָל וְנִפְרָד
 מְקוּרוֹ, וְכַבּוּאוֹ לְמִטָּה
 בְּעוֹלָם הַזֶּה נִעֲשֶׂה נִפְרָד
 מְקוּרוֹ לְגִמְרֵי⁵⁸, וְכִדְוִיעַ בְּחֹרֵת
 הַחֲסִידוֹת הַחֲלִיזוּק שְׁבִין
 מְלֻאָכִים לְנִשְׁמוֹת⁵⁸,
 שְׁנִשְׁמוֹת מְהוּתֵם אֶלְקוֹת, וְעַל
 זֶה נֶאֱמַר בְּבִרְכַת 'אֶלְקֵי נִשְׁמָה'
 נִשְׁמָה שְׁנַתַּת בִּי טְהוּרָה הִיא
 וְכוּ', שְׁגַם שְׁאִפִּילוֹ בִּירִדְתָּה
 לְמִטָּה לְאַחַר שְׁנִיתָנָה בְּגוֹף מְהוּרָה
 שֶׁל הַנִּשְׁמָה הִיא הַדְּבִיקוּת
 בְּאַלְקוֹת, אֲלֵא שְׁזוּהוּ בְּאוּפָן
 שֶׁל דְּבִיקוּת נִעְלָמָת שְׁאִינָה
 נִרְגַּשֵׁת בְּגוּלֵי, וְעַד שְׁמִצִּינֵי
 בְּנִשְׁמוֹת הַגְּבוּהוֹת שְׁגַם שְׁאִפִּילוֹ
 בְּהוּתֵם לְמִטָּה כָּל מְצִיאוֹתֵם
 הִיא אֶלְקוֹת, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ
 אֲנָא סִימְנָא בְּעֵלְמָא⁵⁹ אֲנִי רַק
 סִימֵן עַל מְצִיאוֹת ה' (וְלֹא מְצִיאוֹת
 לְעַצְמָן) כְּדַבְּרֵי הוּוּרָה שְׁכַךְ אִמֵּר עַל
 עֲצוּמוֹ רַבִּי שְׁמַעוֹן בִּי יוֹחֵא, וְכִיּוֹצֵא
 בְּזוּהִי מֵהַ שְׁאִין בֵּן מְלֻאָכִים
 הֵם מְצִיאוֹת לְעַצְמָם, אֲלֵא
 שְׁבִשְׁעָה שֶׁהַמְלֻאָךְ מְמַלֵּא
 שְׁלִיחוֹתוֹ הֲרִי הוּא בְּתֻכְלִית
 הַבֵּיטוּל⁶⁰ עַד שְׁאוּמֵר בִּי
 נִשְׁבַּעְתִּי, לְפִי שְׁאִין מְצִיאוֹתוֹ
 שֶׁל הַמְלֻאָךְ מְסַתֵּרָה עַל

וירא יג, ד. הגהות לד"ה הנ"ל תרנ"ח (ע' ז ואילך). ובכ"מ. (51 ראה תו"א והגהות שבהערה הקודמת. 52) ראה לקו"ת שלח לו, סע"ד ואילך. לו, ד. 53) וירא כב, טז. 54) דניאל ז, י. 55) ח"ג קנד, א. קנה, א. וראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ תש"ג ע' 84. 56) חגיגה יג, ב. 57) עפ"י איוב כה, ג. 58) ראה סה"מ תר"ן ע' רצ. המשך תער"ב ח"ג ע' א'תע. 59) זח"א רכה, א. נתבאר במאמרי אדה"ז תקס"ד ע' קו. סה"מ תרנ"ה ע' נה. ועוד. 60) ראה תניא קו"א קנט, א.

ביאור בדרך אפשר

1 הָאֱלֹקוֹת, וּבְמִקְלָ שֶׁפֶן מַעֲנִין הַמְצוֹת, שְׂאָף שְׁנַתְלַבְּשׁוּ
 2 הַמְצוֹת בְּדָבָרִים גְּשָׁמִיִּים וְקִיּוֹם הַמְצוֹת הוּא עַל יַד דְּבָרִים גְּשָׁמִיִּים,
 3 מִקְלָ מְקוֹם, מִצַּד הַתְּלַבְּשׁוֹת הַמְצוֹה אֵין בְּהֵם הַסְּתֵר
 4 פְּנִים⁶¹, וְהַחֲפִצִּים הַגְּשָׁמִיִּים שְׂבָהָם נַעֲשִׂית הַמְצוֹה אֵינָם מְהוּיָם הַעֲלָם
 5 וְהַסְּתֵר עַל הַמְצוֹה, כְּדַבְּרֵי אֲדַמְוִיִּר
 6 הֶזְקֵן בַּסֵּפֶר הַתְּנִיא: "וְרֻצוֹנוּ ית' הוּא
 7 מְקוֹר הַחַיִּים לְכָל הָעוֹלָמוֹת וְהַבְּרוּאִים
 8 שִׁיּוֹרֵד אֱלֹהִים עַל יַד צִמְצוּמִים רַבִּים
 9 וְהַסְּתֵר פְּנִים שֶׁל רֻצוֹן הָעֵלְיוֹן בְּרוּךְ הוּא
 10 וְיִרֵידֵת הַמְדַרְגוֹת עַד שִׁיּוֹכְלוּ לְהַתְּהוּוֹת
 11 וְלַהֲבִרְאוֹת יֵשׁ מֵאֵין וְדַבֵּר נִפְרָד בַּפְּנִי
 12 עֲצֻמוּ וְלֹא יִבְטְלוּ בַּמְצִיאוֹת כְּנִיל מַה
 13 שֶׁאֵין כֵּן הַמְצוֹת שֶׁהֵן פְּנִימִית רֻצוֹנוּ ית'
 14 וְאֵין שֵׁם הַסְּתֵר פְּנִים כֻּלָּל אֵין הַחַיּוֹת
 15 שְׂבָהָם דַּבֵּר נִפְרָד בַּפְּנִי עֲצֻמוּ כֻּלָּל אֵלֶּא
 16 הוּא מִיּוֹתֵד וְנִכְלָל בְּרֻצוֹנוּ ית' וְהוּי
 17 לְאַחֲרֵים מִמֶּשׁ בִּיחּוּד גְּמוּרִי", וְקָמוּ
 18 כֵּן וְבִדְרוּמָה לְאִמּוֹר עַל הַמְצוֹת שֶׁאֵין
 19 בְּהֵן הַסְּתֵר פְּנִים, כִּךְ הוּא גַם
 20 בְּמִלְאָכִים, שְׂעַם הַיּוֹתָם
 21 מְצִיאוֹת וְאֵינָם בְּטִלִּים לְגַמְרֵי כְמוֹ
 22 הַנְּשִׁמּוֹת, מִקְלָ מְקוֹם, מִצַּד קִיּוֹם
 23 הַשְּׁלִיחוֹת הֵרִי בְּאוֹתָהּ שַׁעַה
 24 שְׁנוֹסִקִּים בְּקִיּוֹם הַשְּׁלִיחוֹת אֵין
 25 מְצִיאוֹתָם מְסִתֶּרֶת עַל אֱלֹקוֹת,
 26 אֲבָל מִצַּד עֲצָמָם הֵרִי הֵם
 27 מְצִיאוֹת, שְׂזָהוּ מִצַּד
 28 הַתְּגַבְּרוֹת בְּחִינַת הַצִּמְצוּם
 29 בְּבַחֲנִיָּה הַתְּחַתּוֹנָה
 30 שְׂבַעֲיַגּוּלִים, פְּנֻזָּר לְעֵיל.
 31 וְנִמְצָא שִׁישׁ בְּחִינַת אוֹר אֵין סוֹף שֶׁאֵף
 32 עַל פִּי שְׂגַם אַחַר הַצִּמְצוּם הִיא נִשְׂאֵרֵת
 33 'מְקִיף' וְאֵין סוֹף, כִּי הִיא נִמְשַׁכֵּת
 34 לְדַרְגוֹת הַמְצוּמָצוּת בְּדֶרֶךְ 'מַעֲבֵר'
 35 בְּלַבָּד, בְּכָל זֹאת לְצִמְצוּם יֵשׁ הַשְּׁפַעָה
 36 מִסּוּיַמַּת עַל בְּחִינָה זוֹ. אִמְנָם יֵשׁ בְּחִינָה
 37 נַעֲלִית יוֹתֵר בְּאֵין־סוֹף, שְׂבָה אֵין
 38 לְצִמְצוּם הַשְּׁפַעָה, 'לֹא נִגַּע בָּהּ
 39 הַצִּמְצוּם', וְלַהֲלֵךְ מִבְּאֵר אִיזָה עֵינֵן
 40 בַּעֲבוּרֵת ה' מְבִיא אֵת הָאָדָם לְקֶשֶׁר וְשִׁיכוֹת לְבַחֲנִיָּה זוֹ.

ביאור בדרך אפשר

נעלית עוד יותר מהדרגה של התעוררות הרצון העליון לברוא עולמות
 מוגבלים, רצון שהוא הגורם לצמצום (שְׂהֵרִי הַצִּמְצוּם הִיָּה בְּבַחֲנִיַת
 עֲלִיַת הַרְצוֹן כֹּאשֶׁר כָּבֵר עֲלֶה וְהַתְּעוֹרֵר רֻצוֹן לְעוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים
 תַּחַתּוֹנִים, וְלֹא נִגַּע הַצִּמְצוּם בְּאוֹר אֵין סוֹף שְׂקוּדָם עֲלוֹת
 הַרְצוֹן), וְהֵינּוּ לְהַתְּקֶשֶׁר עִם
 בְּחִינַת פְּעַל הַרְצוֹן, הֵרִי זֶה
 נַעֲשִׂה עַל יַדִּי יְרִידַת הַנְּשִׁמָּה
 לְמַטָּה לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּנַפְשׁ
 הַבְּהִמִּית לְבָרָה וְלִזְכָּכָה כו',
 כְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמְבָאֵר.
 וּבִיאוֹר הָעֵנִין⁶², דְּהִנְהָ יֵשׁ
 שְׂגִי אוֹפְנֵי עֲבוּדָה שֶׁהָאָדָם עוֹבֵד
 אֵת ה', עֲבוּדַת נַפְשׁ הָאֱלֹקִית
 מִצַּד עֲצָמָה כְּדִי לְקַרֵּב אֵת הַנַּפֶּשׁ
 הָאֱלֹקִית עֲצֻמָּה לְאֱלֹקוֹת, וְעֲבוּדָתָהּ
 שֶׁל הַנַּפֶּשׁ הָאֱלֹקִית בְּבִירוֹר וְחִיקוֹן
 נַפְשׁ הַבְּהִמִּית. וְהַחִילּוֹק
 שְׂבִינֵיהֶם, שְׂעִבּוּדַת נַפְשׁ
 הָאֱלֹקִית מִצַּד עֲצָמָה עֵיקְרָה
 עֲבוּדָה שְׂעַל פִּי טַעַם וְדַעַת,
 הַמּוֹבַנַת וּמַחֻיבַת מִצַּד הַשְּׂכָל וְהַחִיּוּן
 וְעֲבוּדָתָהּ שֶׁל הַנַּפֶּשׁ הָאֱלֹקִית
 בְּבִירוֹר וְחִיקוֹן הַנַּפְשׁ הַבְּהִמִּית
 הוּא עֵנִין שֶׁל מְסִירַת נַפְשׁ
 שְׂלִמְעֵלָה מִטַּעַם וְדַעַת, כְּפִי
 שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמְבָאֵר. דְּהִנְהָ, בְּנַפְשׁ
 הָאֱלֹקִית מִצַּד עֲצָמָה לֹא
 שְׂיִיף עֵנִין הַמְּסִירַת נַפְשׁ
 לְאֱמִיתוֹתוֹ, בְּמִשְׁמַעוֹת הָאֱמִיתוֹת שֶׁל
 הַמוֹשֵׁג שְׂהֵרִי מְסִירַת נַפְשׁ
 עֵנִינָה מְסִירַת הַרְצוֹן, לוֹתֵר עַל
 הַרְצוֹן הָאִישִׁי הַעֲצֻמִּי לְמַעַן מַטָּה
 מְסִירַת וְאֵילוּ נַפְשׁ הָאֱלֹקִית
 רְצוֹנָה הוּא בְּאֱלֹקוֹת, וְעַד כְּדִי
 כִּךְ רֻצוֹנָה שֶׁל הַנַּפֶּשׁ הָאֱלֹקִית הוּא רַק
 בְּאֱלֹקוֹת שְׂגָם בְּשַׁעַת הַחֻטָּא
 כֹּאשֶׁר לְמַעֲשֵׂה הָאָדָם עֵבֵר עַל רֻצוֹן ה'
 הִיָּתָה הַנַּפֶּשׁ הָאֱלֹקִית בְּאֱמָנָה
 אֲתוֹ⁶³, הֵינּוּ נִשְׂאֵרֵת בְּנִמְנוֹתָהּ
 לְקַדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּדַבְּרֵי אֲדַמְוִיִּר הֶזְקֵן בַּסֵּפֶר הַתְּנִיא וְלִכְנֵן, גַּם בְּהִיּוֹתָהּ
 גַּם אִם הַנַּפֶּשׁ הָאֱלֹקִית הִיָּתָה בְּמַעֲמָד וּמִצָּב דְּמֵן הַמְּצַר
 גו'⁶⁴, בְּמִצָּב שֶׁל קוֹשֵׁי וְהַעֲלָם וְהַסְּתֵר הֵרִי זֶה רַק מְצַר מִבְּחוּץ, מִצַּד נַפְשׁ

(61) תניא פל"ה (מד, ב). (62) ראה גם סה"מ עזר"ת שם ס"ע רכא ואילך. (63) ראה תניא ספכ"ד. (64) תהלים קיח, ה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מצד נפש הבהמית שבה הנפש האלוקית צריכה להתלבש, ואין זה
 2 המצר של נפש האלקית עצמה, להיות שמצד עצמה הרי
 3 היא דבוקה באלקות והרבקות הזו לא נפגמת בשום מצב, ושום דבר
 4 לא יכול להעלים עליה באמת.
- 5 וכמו שנתבאר לעיל סעיף ו'
 6 ההפך בין מלאכים 1 הבהמית, ואין זה המצר של נפש האלקית
 7 לנשמות, שמלאכים הם 2 עצמה, להיות שמצד עצמה הרי היא דבוקה
 8 בבחינת מציאות בפני עצמה (ורק 3 באלקות.
 9 בעת השליחות הם בטלים לאלקות. וכמו שנתבאר לעיל ההפך בין
 10 בתכלית.) מה שאין בן נשמות, שמלאכים הם בבחינת
 11 שמהותם היא הדביקות 5 מציאות, מה שאין בן נשמות שמהותם היא
 12 באלקות, וכיון שזו מהות הנשמות, 6 הדביקות באלקות. וטעם הדבר, לפי שמלאכים
 13 אין בזה שינוי או חלישות. וטעם 7 שרשם מבחינת הדיבור⁶⁵, כמו שכתוב⁶⁶ וברוח
 14 הדבר, השורש והסיבה לחילוק זה 8 פיו כל צבאם, ולכן הם בבחינת מציאות (ויש
 15 בין המלאכים והנשמות הוא לפי 9 בהם חומר וצורה כו')⁶⁷, מה שאין בן נשמות
 16 שמלאכים שרשם מבחינת 10 שרשם מבחינת המחשבה⁶⁵, ולכן אינם בבחינת
 17 הדיבור⁶⁵ האלוקי העליון, כמו 11 מציאות, כי אם בדביקות באלקות. ולכן, גם
 18 שכתוב⁶⁶ בתהילים דברך ה' שמים 12 בהתלבשותם בנפש הבהמית רצונם הוא
 19 נעשו וברוח פיו כל צבאם, 13 אלקות, ובמילא לא שייך אצלם אמיתת ענין
 20 היינו שהקדוש ברוך הוא ברא את צבא 14 המסירת נפש. אלא שגפש האלקית פועלת ענין
 21 השמים הרוחני, המלאכים, בדיבורו 15 המסירת נפש בנפש הבהמית. דהנה, נפש
 22 הנקרא רוח פיר' ולכן הם המלאכים 16 הבהמית היא למטה יותר ממלאכים, שהרי
 23 בבחינת מציאות (ויש בהם 17 רצונה הוא בגשמיות דוקא, שהיה היפך
 24 חומר וצורה כו')⁶⁷ בדוגמת גוף 18 מאלקות (שהרי כל מה שאינו קדושה הרי הוא
 25 ונשמה), מה שאין בן נשמות 19 סטרא אחרא), וכאשר נפש האלקית פועלת
 26 שרשם מבחינת המחשבה⁶⁵ 20 בנפש הבהמית להפכה לקדושה, הרי זה ענין
 27 האלוקית העליונה, שהיא דרגה פנימית 21 של מסירת נפש. ובזה גופא, עיקר המסירת נפש
 28 יותר ונעלית יותר מהדיבור, ולכן 22 הוא לא באופן שמצד השגת נפש האלקית
 29 הנשמות אינם בבחינת מציאות 23 נרגש גם בנפש הבהמית העליוי דקדושה (שהרי
 30 בפני עצמן, כי אם בדביקות 24 אין זה אלא מה שגפש האלקית כופה על נפש
 31 באלקות מתוך ביטול מוחלט 25 הבהמית עניני קדושה, אבל נפש הבהמית
 32 לאלקות. ולכן, גם 26 עצמה נשאת בישותה כו'), כי אם שבהיותה
 33 בהתלבשותם של הנשמות בנפש 27 במעמדה ומצבה שאינה שייכת להרגש
 34 הבהמית רצונם הוא אלקות, 28 דקדושה (זי ווייסט ניט וואס
 35 ובמילא לא שייך אצלם 29 קדושה איז), נעשה אצלה המצר שלא טוב לה
 36 אמיתת ענין המסירת נפש 30 מהענינים שלה שהם היפך הקדושה כו'. וכיון
 37 שענינו הוא מסירת ויתור הרצונות 31 שענין זה הוא היפך טבע הנפש הבהמית, הרי
 38 האישיים למען האלקות, ודבר זה לא 32 זה אמיתת ענין המסירת נפש שגהפכת
 39 שייך בנשמות הדבקות באלקות ואין
 40 להן רצון אחר. אלא שבכל זאת יש
 41 בנפש האלוקית עבודת ה' במסירות
 42 נפש, והוא שגפש האלקית

(65 תו"א יתרו עא, א. ובכ"מ. 66) תהלים לג, ו. (67) ראה לקו"ת ברכה צח, א.

ביאור בדרך אפשר

1 לקדושה. וכאשר נפש האלקית פועלת ענין המסירת
 2 נפש אצל נפש הבהמית, וכאמור בהשפעתה של הנפש האלוקית
 3 נפעל בנפש הבהמית מסירות נפש נעשה עילוי בנפש האלקית
 4 עצמה, שנתחדש בה בנפש האלוקית ענין המסירת נפש שלא
 5 קיים בה מצד עצמה. דכיון
 6 שפכה הקדוש ברוך הוא
 7 המפליא לעשות⁶⁸ גם דברים
 8 שהם פלא וחדוש מתלבשת נפש
 9 האלקית בנפש הבהמית
 10 ומתאחדת עמה, הרי המיצר
 11 דנפש הבהמית מכך שהיא
 12 רחוקה מעניני קדושה נעשה גם
 13 המיצר שלה (של נפש
 14 האלקית), היינו, שאין זה
 15 מיצר שמבחוץ שדבר חיצוני
 16 מיצר לה אבל לא משפיע על המצב
 17 שלה עצמה, כי אם המיצר
 18 שלה עצמה שהיא עצמה מרגישה
 19 שהיא נתונה במיצר, ולכן על ידי
 20 זה נתחדש בה בנפש האלוקית
 21 עצמה ענין המסירת נפש.
 22 והנה עבודה זו (שנפש
 23 האלקית פועלת ענין המסירת
 24 נפש בנפש הבהמית, ועל ידי
 25 זה נעשה גם אצלה אצל הנפש
 26 האלוקית עצמה ענין המסירת
 27 נפש כמבואר לעיל) מצעת רנוגעת'
 28 בשרשה של נפש האלקית
 29 למעלה באלוקות כפי שמושרשת
 30 בהעצמות עצמות ומהות האלוקות
 31 דוקא, כפי שממשך ומבאר.
 32 והענין בזה, דהנה, ידוע⁶⁹
 33 בתורת הסוד שנפש האלקית
 34 שורשה היא מעולם התיקון,
 35 ונפש הבהמית היא מעולם
 36 התהו שגרם לתיקון, כמבואר
 37 בתורת הסוד, לפני בריאת העולמות
 38 ב'סדר השתלשלות' של עולם התיקון,
 39 ברא ה' את עולם התהו. 'עולם
 40 התיקון', היינו אורות הספירות
 41 המאירים באופן מדוד ומותאם לכלי
 42 המקבלים ואילו ב'עולם התהו' האורות מאירים בעוצמה רבה שלא לפי כלי

ביאור בדרך אפשר

המקבלים (וכיון שבעולם התהו האורות מרובים והכלים מועטים, היתה
 ב'עולם התהו' 'שבירת הכלים' וניצוצות מהאור האלקי של עולם התהו
 ירדו ונפלו למטה ביותר, בדברים הגשמיים), ועל כך מבואר כאן ששורש
 הנפש האלקית הוא מעולם התיקון ושורש הנפש הבהמית הוא מעולם התהו,
 ולכן, הכח דנפש האלקית
 לברר את נפש הבהמית הוא
 (לא מבחינת הגילויים האורות
 האלוקיים המאירים בגלוי שהם הארה
 והתפשטות מהעצמות, אבל לא העצם,
 ששם ב'גילויים' המאירים לפי סדר
 המדרגות תהו קדם לתיקון,
 אלא הכוח שישנו בנפש האלוקית
 לברר את הנפש הבהמית נובע מכך
 שלנפש האלוקית יש שורש) מצד
 העצמות דוקא, היינו, לא רק
 מבחינה שלמעלה מתהו,
 ששם תהו ותיקון שוים ולא
 ניכרת הקדימה והמעלה של תהו על
 תיקון. אלא מהבחינה שבה
 נאמר⁷⁰ בנבואת מלאכי שאף על פי
 שלכאורה אה עשיו ליעקב, בכל זאת
 ואוהב את יעקב דוקא, שזהו
 כפי שנפש האלקית מושרשת
 בהעצמות, כמאמר⁷¹ המדרש
 כמי נמלך הקדוש ברוך הוא
 והתייען, כביכול, האם לברוא את
 העולם בנשמותיהן (ויש
 גירסא⁷² במקום אחר במדרש
 בנשמותיהן) של צדיקים,
 דענין ההמלכה כאשר הקדוש
 ברוך הוא, כביכול, מתייען האם
 לברוא את העולם הוא במדרגה
 שלמעלה מהרצון שבה יש רצון
 לעולמות, וכיון שנמלך
 בנשמותיהם של צדיקים,
 הרי שנשמות ישראל הם
 למעלה גם אפילו מבחינת
 הרצון המוחלט, שהוא ענין יותר
 נעלה ויותר עמוק אפילו מהרצון
 הנעלם, ובוודאי יותר מהרצון הגלוי
 ועל ידם על ידי נשמות ישראל
 היא החלטת הרצון⁷³.

(68) ראה רמ"א אר"ח ס"ו ס"א. (69) תר"א נח ט, א. ובכ"מ. (70) מלאכי א, ב. (71) רות רבה פ"ב, א (ג). (72) ב"ר פ"ח, ז. (73) ראה סה"מ תש"ג ע' 6 ואילך. ד"ה יבחר לנו את נחלתנו תשכ"ג פ"ח (תו"מ סה"מ תשרי ע' ז).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וכפי שמבואר בחסידות (במאמרי ראש השנה, לגבי הרצון העליון למלוך על
 2 העולם) שברצון העליון יש שלוש דרגות. רצון גלוי, רצון נעלם ורצון
 3 המוחלט בעצמותו. ורצון הגלוי ורצון הנעלם הם בגילוי בו עצמו, והחילוק
 4 ביניהם הוא שרצון הגלוי הוא בהתעוררות שייכת לפועל, ורצון הנעלם הוא
 5 הסכם שאינו שייך לפועל. ואילו רצון
 6 המוחלט בעצמותו הוא נעלם גם לגבי
 7 עצמו. וכמו למשל הרצון לבית, שלכל
 8 אדם יש רצון לבית מצד עצם נפשו, גם
 9 כשאינו יודע מזה.
 10 דהנה, הרצון המוחלט
 11 שלמעלה אינו דומה להרצון
 12 המוחלט שבאדם למטה,
 13 וכמו הרצון לבית שישנו בכל
 14 אדם בטבע תולדתו, דכל מי
 15 שאין לו בית אינו אדם⁷⁴,
 16 כדברי הגמרא. דעם היות הסיבה
 17 לך מפני שפן הוא למעלה,
 18 שתפארת אדם לשבת בית⁷⁵,
 19 כלשון הכתוב בישעיהו, וכך הוא גם
 20 למעלה, באדם העליון, שזהו מה
 21 שאמרו חכמינו ז"ל במדרש
 22 שנתאווה הקב"ה להיות לו
 23 יתברך דירה בפתחונים⁷⁶,
 24 שדוקא העולמות והנבראים התחוננים
 25 ביותר יהיו מקום ראוי לגילוי אלוקות
 26 והשאת השכינה ולכן כיון שהרצון
 27 לבית דירה קיים למעלה ישנו
 28 טבע זה גם בנבראים, מפל
 29 מקום, למעלה כל הענינים
 30 הם בבחינה דוקא ולא יתכן
 31 שהקדוש ברוך הוא מוכרח במשהו,
 32 וכן הוא גם ברצון המוחלט
 33 שהוא משום שכך בחר הקדוש ברוך
 34 הוא, והחלטת הרצון היא על
 35 ידי נשמות ישראל דוקא,
 36 להיותם מושרשים למעלה
 37 מבחינת הרצון אפילו למעלה
 38 מרצון המוחלט – בבחינת בעל הרצון. ובבחינה זו של בעל

הרצון מגעת העבודה דבירור נפש הבהמית, לפי שמבחינה
 נעלית זו של בעל הרצון, היינו עצמות האלוקות, כמבואר לעיל, נמשך
 הפח נפש האלוקית לעבודה זו, ובבחינה נעלית זו של בעל הרצון
 שלמעלה אפילו מרצון המוחלט
 העליונה והרצון האלוקי על
 כללות העבודה דבירור נפש
 הבהמית, כפי שממשיך ומבאר.
 והענין בזה⁷⁷, דהנה, בנוגע
 לכללות ענין העבודה שבני
 ישראל עובדים את ה' מציינו
 סתירות במאמרי חז"ל.
 דלפעמים איתא⁷⁸ מובא
 (במדרש) שבשעה שישראל
 עושין רצונו של מקום
 מוסיפין פח וגבורה, למעלה,
 כביכול שנאמר⁷⁹ בתורה ועתה
 יגדל נא פח אד'. ולהיפך חס
 ושלום, פשאין ישראל עושין
 רצונו של מקום, כביכול
 מתישין מחלישים פח של
 מעלה, שנאמר⁸⁰ בתורה צור
 ילך תשי⁸¹, היינו,
 שהעבודה היא צורך גבוה
 ולפי זה העבודה שבני ישראל עובדים
 את ה' היא לטובת הקדוש ברוך הוא,
 כביכול. ולפעמים איתא⁸² מובא
 (במקום אחר במדרש) וכי מה
 איכפת ליה להקב"ה כו' האם
 השטיטה נעשית בצורה כזו שהיא
 כשרה או בצורה אחרת לא ניתנו
 המצוות אלא כדי לצרף לעדן
 ולזכך בהם את הבריות ולפי זה
 עבודת ה' היא לטובת בני ישראל.
 ומבואר בחסידות בזה⁸³, ביישוב
 סתירה זו שזה שאמרו חז"ל
 מה איכפת ליה כו' קאי מכון
 על האלוקות במדרגה של אדון
 יחיד שורש השרשים, שזהו בחינת עצמות אור אין סוף

74 יבמות סג, רע"א ובתוד"ה שאין שם. וראה סה"מ שבהערה הקודמת. 75 ישעי' מד, יג. 76 ראה תנחומא בחוקותי ג.
 נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ. 77 בהבא לקמן – ראה סה"מ עזר"ת שם ס"ע קצה ואילך.
 וראה גם ד"ה לא תהי' משכלה דש"פ משפטים שנה זו (ספר המאמרים תשי"ב ע' רטו ואילך). ד"ה צאינה וראינה תש"מ.
 78 ילקוט שמעוני האזינו רמז תתקמה. 79 שלח יד, יז. 80 האזינו לב, יח. 81 איכ"ר פ"א, לג. 82 ב"ר רפמ"ד. תנחומא
 שמיני ח. 83 עבודת הקודש ח"ב (חלק העבודה) פ"ג. הובא בשל"ה שער הגדול כט, ב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁקוּדִם עֲלוֹת הַרְצוֹן, בדרגה שקודמת ונעלית לדרגה שבו עלה
2 והתעורר הרצון העליון לעולמות ובנבראים וברגה זו נאמר **שְׁלֹא אִיכַפֵּת**
3 **לִיָּה כָּלֵל** ממעשיהם של הנבראים התחתונים שברגה זו אינם תופסים
4 מקום, וְרַק בְּבַחֲיַנֵּת הָאֱלֹקוֹת שְׁמַתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָמוֹת, שהיא דרגה
5 יותר נמוכה, שבה בצמצומים ובסדר
6 השתלשלות נוגַע עֲנִיָּן הַעֲבוּדָה. 1
7 **אָמְנָם**, על אף שאכן בבחינת 2
8 עצמותו מעשי התחתונים לא תופסים 3
9 מקום, מצד שני מִזְּהָ שְׁאָמְרוּ לֹא 4
10 **אִיכַפֵּת לִיָּה כּוֹי' (וְאֵף עַל פִּי כּוֹי)** 5
11 **נִיתְּנוּ הַמְצֹאוֹת כְּדִי לְצַרְף** 6
12 **בָּהֶם אֶת הַבְּרִיּוֹת, מוֹכֵן, שְׁגָם בְּבַחֲיַנֵּת** 7
13 **אָדוֹן יַחֲדֵי אֶדוֹן יַחֲדֵי** 8
14 **שׁוֹרֵשׁ הַשְּׂרָשִׁים, שְׁהִיא עֲצֻמוֹת** 9
15 **הָאֱלֹקוֹת מִהָ שְׁלֹא אִיכַפֵּת לִיָּה** 10
16 **הוּא רַק עֲנִיָּן הַעֲבוּדָה מִצַּד** 11
17 **עֲצֻמָּה (שְׁהִיא הַעֲבוּדָה דִּנְפֵשׁ** 12
18 **הָאֱלֹקִית מִצַּד עֲצֻמָּה), אָבֵל** 13
19 **צִירוּף וּיִכּוֹן הַבְּרִיּוֹת שְׁעַל יְדֵי** 14
20 **הַעֲבוּדָה (שְׁהוּא עֵינֵן בִּירוּר** 15
21 **וּתִיקוֹן נְפֵשׁ הַבְּהֵמִית) הָרִי זֶה** 16
22 **נוֹגַע לְמַעְלָה, וְטַעַם הַדְּבָר,** 17
23 **לְפִי שְׁכֵן הִיָּה הַרְצוֹן הַשְּׁהוּר** 18
24 **וְהַחֲפֵץ הַקְּדוּשׁ⁸³ כְּלוּן סְפִיר** 19
25 **הַקְּבֵלָה לְהִיּוֹת צִירוּף הַבְּרִיּוֹת** 20
26 **דְּוָקָא. וּמִזְּהָ מוֹכֵן שְׁהַעֲבוּדָה** 21
27 **דְּבִירוּר נְפֵשׁ הַבְּהֵמִית, שְׁזִהוּ** 22
28 **עֲנִיָּן צִירוּף וּיִכּוֹן הַבְּרִיּוֹת,** 23
29 **מִגְּעַת וְנוֹגַע בְּבַחֲיַנֵּת עֲצֻמוֹת** 24
30 **אוֹר אֵין סוּף שְׁקוּדִם עֲלוֹת** 25
31 **הַרְצוֹן, בְּעַל הַרְצוֹן כְּמוֹבֵאוּ** 26
32 **לְעֵיל בְּאִרְכּוֹת.** 27
33 **(ח) וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר** 28
34 **דִּנְעִיָּן דְּהַשְּׁלֵשָׁה כְּתָרִים,** 29
35 **שְׁנוֹכְרוּ לְעֵיל בְּמִשַׁל מִמֶּלֶךְ שְׁנוֹסָף** 30
36 **עַל שְׁנֵי הַכְּתָרִים שְׁנָתָן הַמֶּלֶךְ** 31
37 **בְּרֵאשׁ בְּנִיּוֹ, שְׁהֵם בְּנִמְשַׁל שְׁנֵי** 32
38 **הַכְּתָרִים שְׁקִבְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַתָּן** 33
39 **תּוֹרָה שְׁכִנְגָד נַעֲשֶׂה וּכְנָגָד** 34
40 **נִשְׁמַע, יִשְׁנוּ גַם כְּתָר הַשְּׁלִישִׁי** 35
41 **שְׁנִטְלָה הַמֶּלֶךְ וְנָתַן בְּרֵאשׁוֹ,** 36
42 **שְׁהוּא כְּנָגָד הַעֲנִיָּן דִּהֲקָדְמַת** 37

(84 ראה סה"מ עזר"ת שם ע' קצד. 85) חולין צא, סע"ב. 86) איוב לח, ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הם יִשְׂרָאֵל הַמְּשׁוּלִים לְכֹכְבִים⁸⁷ וַהֲדָר וְאָחַר כִּן וַיִּרְעוּ כָּל
 2 בְּנֵי אֱלֹקִים הם המלאכים, וְכֵן אוֹמְרִים⁸⁸ בְּקֹדֶשׁ כְּתוּר כְּתוּר יִתְנוּ
 3 לָךְ מְלֹאכִים הַמּוֹנֵי מַעֲלָה וְעֹמְדֵי יִשְׂרָאֵל קְבוּצֵי מִטָּה, הַיֵּינוּ,
 4 שְׂשֻׁנֵיהֶם גם המלאכים וגם בני ישראל מְכַתִּירִים, אֲבָל הַעֵינָךְ
 5 בַּחֲתֻרַת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הֵן
 6 נִשְׁמֹת יִשְׂרָאֵל, כְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ 1
 7 וּמְבֹאֵר עוֹד. 7
 8 וַיִּיבֹן עַל פִּי מָה שֶׁנִּתְבָּאֵר 8
 9 לְעֵיל (סְעִיף ז) הַהֶפְרָשׁ בֵּין 9
 10 נִשְׁמֹת לְמְלֹאכִים, שְׂמֵלְאָכִים 10
 11 שְׂרָשֻׁם מִבְּחִינַת הַדִּיבּוּר 11
 12 הַעֲלִיּוֹן, וְהֵם בְּבַחֲבִינַת מְצִיאוֹת 12
 13 כְּפִנֵי עֲצָמִם, מָה שְׂאִין פֶּן 13
 14 נִשְׁמֹת, מְצִיאוֹתָן וְכֹל מֵהוֹתָן 14
 15 הִיא הַדְּבִיקוֹת בְּאֵלְקוֹת. אֲבָל 15
 16 לְאִידֶךָ מִצַּד שֵׁנִי, הָרִי הַנִּשְׁמֹת 16
 17 בִּירִדְתָּן לְמִטָּה לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוֹף 17
 18 וּבְנֶפֶשׁ הַבְּהִמִית הַדְּבִיקוֹת שְׁלֶהָן 18
 19 בְּאֵלְקוֹת הִיא בְּבַחֲבִינַת דְּבִיקוֹת 19
 20 גְּעֻלָּמוֹת וְלֹא נִכְרַת וְנִרְגַּשְׁתָּ, מָה 20
 21 שְׂאִין פֶּן הַמְּלֹאכִים שְׁעוֹמְדִים 21
 22 לְמַעֲלָה בַּתְּכֵלִית הַבִּיטוּל עַד 22
 23 שְׂכִיבֹל הַמְּלֹאךְ, כִּשְׁהוּא מְדַבֵּר עַל 23
 24 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹאִמַּר בִּי 24
 25 נִשְׁבַּעְתִּי. וְלָכֵן, הַעֲנִנָּן 25
 26 דִּהֲקָדְמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע כְּפִי 26
 27 שֶׁהוּא אֲצֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 27
 28 לְמִטָּה, כֹּאשֶׁר הַדְּבִיקוֹת שֶׁל הַנִּשְׁמֹת 28
 29 בְּאֵלְקוֹת נַעֲלַמְתָּ קָשׁוֹר עִם 29
 30 הַמְּלֹאכִים, כְּמֹאֲמַר רַז"ל²⁸ 30
 31 בְּגִמְרָא בְּשַׁעֲרֵי שְׁהַקְדִּימוֹ 31
 32 יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע יִצְתָּה 32
 33 בַּת קוֹל וְאִמְרָה מִי גִילָה לְבָנֵי 33
 34 רַז סוּד זֶה שְׂמֵלְאָכֵי הַשְּׂרַת 34
 35 מִשְׁתַּמְשִׁין בּוֹ כו' (כַּחֲמֹשׁ דְּבִירֵי 35
 36 הַגְּמָרָא: "דְּכַתִּיב בְּרַכּוֹ ה' מְלֹאכֵי 36
 37 גְבוּרֵי כַח עוֹשֵׂי דְבִירוֹ לְשִׁמּוֹעַ בְּקוֹל 37
 38 דְּבִירוֹ, בְּרִישָׁא עוֹשֵׂי, בַּתְּחִילָה נֹאמַר 38
 39 שֶׁהַמְּלֹאכִים הֵם "עוֹשֵׂי דְבִירוֹ" שֶׁל 39
 40 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְהִדְר לְשִׁמּוֹעַ, וְרַק 40
 41 אַחַר כֵּן "לְשִׁמּוֹעַ בְּקוֹל דְּבִירוֹ", הִרִי

42 שֶׁהַמְּלֹאכִים מְקַדְּמִים נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע). הַיֵּינוּ, שְׂעֵנִין זֶה שֶׁל הַקְּדֻמַּת נַעֲשֶׂה
 43 לְנִשְׁמַע נִתְגַּלָּה אֲצֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי הַמְּלֹאכִים, אֲבָל זֶהוּ
 44 רַק בְּאוֹפֵן שֶׁהַמְּלֹאכִים מְגַלִּים אֶת הַעֲנִנָּן שְׂשֻׁנֵינוּ אֲצֵל
 45 נִשְׁמֹת יִשְׂרָאֵל בְּעֲצָם, מִצַּד שְׂרָשֻׁם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַעֲצָמוֹת
 46 וְנִמְצָא שֶׁעֵינָךְ הַעֲנִין נִמְצָא וְשִׁיךְ אֲצֵל
 47 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.
 48 אֲמַנְסֵם, כְּתוּר זֶה שְׂבָא עַל יְדֵי
 49 הַקְּדֻמַּת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע,
 50 שֶׁהוּא הַבִּיטוּל לְבַעַל הַרְצוֹן,
 51 אִף שֶׁנַּעֲשֶׂה וְנִפְעַל עַל יְדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 52 נִטַּל הַקְּבִ"ה לְעֲצָמוֹ (שְׂזָהוּ
 53 עֲנִין דְּבַעֲטָרָה שְׂעֻטָרָה לוֹ
 54 אִמּוֹ, זֹו כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל הַיֵּינוּ
 55 שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם הַפּוֹעֲלִים כְּתוּר זֶה
 56 לְקֹדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּמִבּוֹאֵר לְעֵיל),
 57 כִּי, שְׂיִיכּוֹתוֹ שֶׁל כְּתוּר זֶה
 58 לְיִשְׂרָאֵל הִיא מִצַּד שְׂרָשֻׁם
 59 בְּהַעֲצָמוֹת, בַּעַל הַרְצוֹן,
 60 שְׂבָהֶם נִמְלֶךְ כּוֹ' וְעַל יָדָם
 61 הִיָּתָה הַחֲלֻטָּת הַרְצוֹן הַעֲלִיּוֹן
 62 לְבִירוֹא עוֹלָמוֹת (פְּנִינְכֶר לְעֵיל
 63 סְעִיף ז), וּבְהִיּוֹתָם בְּשְׂרָשֻׁם
 64 בְּהַעֲצָמוֹת קוֹדֵם שֶׁנִּתְחַוּוּ כְּמִצִּיאוֹת
 65 שֶׁל נִשְׁמֹת אֵינָם בְּבַחֲבִינַת
 66 מְצִיאוֹת פְּלֵל, שְׂהַרִי⁸⁹ הַעֲנִנָּן
 67 דְּבָמֵי נִמְלֶךְ כּוֹ' הוּא בְּאוֹפֵן
 68 שֶׁל הַעֲלָאָת מִיַּיִן נוֹקְבִין
 69 מִיָּנִיָּה וּבִיָּה⁹⁰, כְּמִבּוֹאֵר בְּתוֹרַת
 70 הַסוּד, מִיַּיִן דְּכוּרִין, מִיָּם זְכָרִים,
 71 שְׁבָאִים מִצַּד הַזְּכוּר הַמְּשִׁפֵּעַ בָּאִים
 72 מִלְּמַעְלָה (מִצַּד הָאֵלּוּקוֹת) לְמַטָּה
 73 (לְנִבְרָאִים). וְאֵילוֹ מִיָּם נוֹקְבִין, מִיָּם
 74 נְקִבִיִּים, שְׁבָאִים מִצַּד הַנְּקִבָּה הַמְּקַבֶּלֶת
 75 בָּאִים מִלְּמַטָּה (מִצַּד הַנְּבִרָאִים) לְמַעֲלָה
 76 (לְהַתְּעַלּוֹת וְלְהַתְּקַרֵּב לְאֵלּוּקוֹת).
 77 וּבְבַחֲבִינַת 'בְּמֵי נִמְלֶךְ', כֹּאשֶׁר הַקְּדוֹשׁ
 78 בְּרוּךְ הוּא נִמְלֶךְ עַל הַבְּרִיאָה, קוֹדֵם
 79 שֶׁהִיָּתָה מְצִיאוֹת שֶׁל נְבִרָאִים, הַעֲלָאָת

מִיָּנִיָּה וּבִיָּה⁹⁰, שְׂעֵלָה לְפָנָיו

(87) פרש"י חולין שם. (88) תפלת כתר במוסף לשבת ויום טוב. (89) ראה סה"מ עזר"ת שם ע' רג. (90) ראה עץ חיים שער כח (שער העיבורים) פ"ב. שער לט (שער מ"ן ומ"ד) דרוש ב. ועוד. וראה סה"מ שבהערה 73.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

42 היינו, כפי שנשמות ישראל הם בכליון והתפללות
 43 בעצמותו יתברך כמבואר לעיל שכתר זה נפעל על ידי בני ישראל ובעצם
 44 שייך להם אלא שניתן להן כפי שהם כלולים בעצמות האלוקות. ועל זה
 45 אמרו על שלשה דברים העולם עומד, שעמידת העולם
 46 הוא שגשגמה הפיונה העליונה
 47 של הבראה ונמשך גילוי
 48 אלקות בעולם⁹⁴, שענין זה
 49 שמשלים את תכלית הבראה נפעל
 50 במתן תורה על ידי עבודתם
 51 של ישראל בקיום התורה
 52 ומצות. פי, עם היות שענין
 53 זה של גילוי אלוקות בעולם ישנו
 54 בכח גם לפני זה, ולמעלה
 55 אין פח חסר פועל⁹⁵, וגם
 56 בשלב ה'כוח' הכל קיים כבר בשלימות
 57 מפל מקום, פיון שנתאווה
 58 הקב"ה להיות לו יתברך
 59 דירה בפתחונים, והרצון הוא
 60 שתהיה דירה דוקא שהאלקות
 61 תשכון ותתגלה בגלוי, ובפתחונים
 62 דוקא, ולמטה הפח חסר
 63 פועל, לכן, עיקר קיום
 64 העולם (ומילוי שלימות
 65 הפיונה של הבראה, שיהיה גילוי
 66 אלוקות בעולם) נתחדש במתן
 67 תורה דוקא על ידי עבודתם
 68 של ישראל בקיום התורה
 69 ומצות בפועל, שעל ידי זה האלוקות
 70 נמשכת בעולם בגלוי.
 71 וכללות ענין הפתרים שעל פי
 72 המבואר לעיל נפעל על ידי נשמות
 73 ישראל, מכל מקום שייך למתן
 74 תורה דוקא, דהנה, עם היות

1 ה'מין נוקבין' היתה 'מינה וביה', היינו בו עצמו,
 2 קודם שהיתה מציאות כזו שיהיו נשמות הצדיקים שיקיימו תורה
 3 ומצות למטה כו', והיינו, שמציאותם שם בעצמות האלוקות.
 4 במדינת 'נמלך' אינה אלא מציאות העצמות, שזהו הטעם
 5 הפנימי על כך שפתר זה נטל
 6 לעצמו (בשונה מהכתרים שנתן
 7 בראש בניו), היינו, ששייך כתר
 8 זה לנשמות ישראל כפי שהם
 9 בעצמותו יתברך כלומר, אכן גם
 10 כתר זה שייך לבני ישראל ונתינתו
 11 בראש המלך, עצמות האלוקות, היא
 12 לבני ישראל כפי שהם בעצמותו.
 13 וזהו גם ביאור השייכות
 14 דשלשת הפתרים לשלשת
 15 העמודים שעליהם העולם
 16 עומד, תורה עבודה וגמילות
 17 חסדים, כדברי המשנה שהבאר
 18 לעיל, שבזה מודגש שקיום העולם הוא
 19 על ידי התורה, שתורה וגמילות
 20 חסדים הם כנגד שני הפתרים
 21 שנתן המלך, הקדוש ברוך הוא
 22 בראש בניו, ועבודה היא
 23 כנגד הפתר שנטל לעצמו.
 24 והענין בזה, שתורה וגמילות
 25 חסדים, שהם תורה ומצות
 26 (פי גמילות חסדים, צדקה,
 27 היא פללות המצוות⁹¹), הם
 28 באופן של המשכה והשפעה
 29 מלמעלה למטה, שזהו ענין דג
 30 מצוה ותורה אור⁹², כלשון
 31 הכתוב במשלי שמצוות הם
 32 הפלים לאור התורה⁹³, וזהו
 33 מה שנתן הקדוש ברוך הוא
 34 בראש בניו, שזוהי המשכה
 35 לנשמות ישראל כפי שהם
 36 במציאותן. אבל עבודה,
 37 תפלה, ענינה העלאה מלמעלה
 38 למעלה, שזהו הכליון והביטול
 39 של נשמות ישראל שבטלים ממציותן
 40 מחמת הביטול לבעל הרצון,
 41 וזהו מה שנטל לעצמו,

שיהיו נשמות הצדיקים שיקיימו תורה ומצות
 למטה כו', והיינו, שמציאותם שם אינה אלא
 מציאות העצמות, שזהו שפתר זה נטל לעצמו,
 היינו, ששייך לנשמות ישראל כפי שהם
 בעצמותו יתברך.

וזהו גם ביאור השייכות דשלשת הכתרים
 לשלשת העמודים שעליהם העולם עומד,
 תורה עבודה וגמילות חסדים, שתורה וגמילות
 חסדים הם כנגד שני הפתרים שנתן בראש בניו,
 ועבודה היא כנגד הפתר שנטל לעצמו. והענין
 בזה, שתורה וגמילות חסדים, שהם תורה
 ומצוות (פי גמילות חסדים, צדקה, היא פללות
 המצוות⁹¹), הם באופן של המשכה, שזהו ענין
 דג מצוה ותורה אור⁹², שמצוות הם הפלים
 לאור התורה⁹³, וזהו מה שנתן בראש בניו,
 שזוהי המשכה לנשמות ישראל כפי שהם
 במציאותן. אבל עבודה, תפלה, ענינה העלאה,
 שזהו הכליון והביטול לבעל הרצון, וזהו מה
 שנטל לעצמו, היינו, כפי שנשמות ישראל הם
 בכליון והתפללות בעצמותו יתברך. ועל זה
 אמרו על שלשה דברים העולם עומד, שעמידת
 העולם הוא שגשגמה הפיונה ונמשך גילוי
 אלקות בעולם⁹⁴, שענין זה נפעל במתן תורה
 על ידי עבודתם של ישראל בקיום התורה
 ומצות. פי, עם היות שענין זה ישנו בכח גם

לפני זה, ולמעלה אין פח חסר פועל⁹⁵, מפל מקום, פיון שנתאווה הקב"ה
 להיות לו יתברך דירה בפתחונים, דירה דוקא, ובפתחונים דוקא, ולמטה
 הפח חסר פועל, לכן, עיקר קיום העולם (שלימות הפיונה) נתחדש במתן
 תורה דוקא על ידי עבודתם של ישראל בקיום התורה ומצות.
 וכללות ענין הפתרים שייך למתן תורה דוקא, דהנה, עם היות שהפתרים

91 ראה תניא פל"ו. תו"א וישב כט, ג. ובכ"מ. 92 משלי ו, כג. 93 חסר קצת (החמו"ז). 94 ראה סה"מ עזר"ת שם ע' רכה. 95 ראה פרדס שער יא (שער הצחצחות) פ"ג. הובא ונתבאר בסה"מ צ"ל הצ"צ מצות האמנת אלקות פי"א. המשך תרס"ו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁהַכֹּתָרִים נֶעֱשִׂים עַל יְדֵי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מִצַּד שְׂרָשָׁם
 2 בְּהֶעֱצָמוֹת, שְׂשָׁם הֵם מוֹשְׂרָשִׁים בְּעֲצָמוֹת הֵם לְמַעְלָה גַם
 3 אֶפִּילוֹ מִתּוֹרָה, כְּמֵאֲמַר רַז"ל⁹⁶ בְּמִדְרַשׁ מִחֻשְׁבְּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל
 4 קָדְמָה לְכָל דְּבָר, גַּם לַתּוֹרָה, וְכֵמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל⁹⁷ בְּמֵאֲמָרִים
 5 דִּיבּוֹר הַמִּתְחַלֵּל 'חֲמֵשָׁה קִנְיָנִים' שֶׁל
 6 שְׁבַת פִּרְשַׁת בְּמִדְבָר וְלִיל א' דְּחַג
 7 הַשְּׁבֻעוֹת שֶׁל שָׁנָה זוֹ, תְּשִׁי"ב.
 8 בְּפִירוּשׁ הַמְּשַׁנָּה⁹⁸ חֲמֵשָׁה
 9 קִנְיָנִים כּוֹ' תּוֹרָה קִנְיָן אֶחָד
 10 כּוֹ' יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד,
 11 שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּכַחֲנֵת קִנְיָן
 12 אֶחָד שֶׁל הַקְּדוּשׁ בִּיּוֹן הוּא עַל יְדֵי
 13 זֶה שִׁיִּשְׂרָאֵל הֵם בְּכַחֲנֵת קִנְיָן
 14 אֶחָד, וְלִפִּי זֶה, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם
 15 הַפּוֹעֵלִים עִילוּי בְּתוֹרָה (כְּמִבּוֹאֵר
 16 בְּאֵרִיכוֹת בְּשָׁנֵי הַמֵּאֲמָרִים הַנּוֹכְרִים)
 17 מִכָּל מְקוֹם, הֲרֵי זֶה שְׁלִימוֹת
 18 הַכּוֹוֹנָה שֶׁל הַבְּרִיאָה נֶעֱשֶׂה עַל יְדֵי
 19 מִתַּן תּוֹרָה דְּיוֹקָא, כִּי, גַּם
 20 יִשְׂרָאֵל שְׁלֵמָה מִהַתּוֹרָה
 21 צְרִיכִים לַתּוֹרָה דְּיוֹקָא. וְכֵמוֹ
 22 שֶׁהוּא בְּנוֹגֵעַ לְנִשְׁמָה וְגוֹף,
 23 שְׂעָם הֵיזֵה שׁוֹרֵשׁ הַגּוֹף
 24 לְמַעְלָה גְבוּהָ יוֹתֵר מִהַנְּשָׁמָה,
 25 מִכָּל מְקוֹם, גִּילּוּי מַעְלָת
 26 הַגּוֹף הִיא עַל יְדֵי הַנְּשָׁמָה
 27 דְּיוֹקָא⁹⁹. וְעַל דְּרַף זֶה בְּאִוְרוֹת
 28 וְכָלִים, שְׂעָם הֵיזֵה שׁוֹרֵשׁ

הַכֹּלִים לְמַעְלָה מִהַתּוֹרָה צְרִיכִים
 לַתּוֹרָה דְּיוֹקָא. וְכֵמוֹ שֶׁהוּא
 בְּנוֹגֵעַ לְנִשְׁמָה וְגוֹף,
 שְׂעָם הֵיזֵה שׁוֹרֵשׁ הַגּוֹף
 לְמַעְלָה מִהַתּוֹרָה הִיא עַל יְדֵי
 הַתּוֹרָה דְּיוֹקָא¹⁰⁰. וְכֵן הוּא
 גַּם בְּנוֹגֵעַ לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
 וְתוֹרָה, שְׂעָם הֵיזֵה שׁוֹרֵשׁ הַגּוֹף
 לְמַעְלָה מִהַתּוֹרָה הִיא עַל יְדֵי
 הַתּוֹרָה דְּיוֹקָא. וְזוֹהִי שְׂיִיכוֹת
 הַכֹּתָרִים לְמִתַּן תּוֹרָה, דְּעָם
 הַכֹּתָרִים נֶעֱשֶׂה עַל יְדֵי
 נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, מִכָּל מְקוֹם,
 הֲרֵי זֶה מִתְגַּלֶּה עַל יְדֵי מִתַּן
 תּוֹרָה דְּיוֹקָא.

ע' ה [ז] ואילך. ע' קלט [קפד] ואילך. ועוד. (96) ב"ר פ"א, ד. (97) במאמרים הקודמים – ד"ה חמשה קנינים דש"פ במדבר. ד"ה הנ"ל דליל א' דחג השבועות. (98) אבות ו, י. (99) ראה לקו"ש ח"י"ח ע' 409 הערה 70-71. ד"ה קומי אורי תשל"ג פ"ז (תו"מ סה"מ אלול ע' ער). (100) ראה ד"ה אתם נצבים דש"פ נצבים תשי"א (ספר המאמרים תשי"א ע' קלד). וש"נ.

אין טוב אלא תורה והתוועדות חסידית שזהו טוב כפול לבריות ולשמים... ומובן שכוונתי בזה להתוועדות דל"ג בעומר שכותב אודותיה ממכתב א' סיוון, תשי"ד

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 על המצוה להדליק את נרות המנורה במשכן ובמקדש נאמר בתורה:
 2 **בְּהֵעֲלוֹתְךָ אֶת הַנְּרוֹת¹, וְאִיתָא מובא ב'לקוטי תורה'² ספר**
 3 **מאמרי חסידות של אדמו"ר הזקן על החומשים ויקרא-במדבר-דברים דְּגֵרֹת**
 4 **לפי המשמעות הפנימית של הדברים הֵם הַנְּשָׂמוֹת של בני ישראל כְּמוֹ**
 5 **שְׁכֵתוֹב³ גַּר הוֹי' נִשְׁמַת אָדָם**
 6 **הרי שהנשמה נמשלה לנר [ו'ז' שבע**
 7 **הַנְּרוֹת דְּהַמְנוּרָה הֵם כְּנֶגֶד ז'**
 8 **סוּגֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעִבּוּדַת ה',**
 9 **יֵשׁ עוֹבֵד מְאֹהֲבָה מְשׁוּף**
 10 **כְּמִים כשם שהמים טבעם להיות**
 11 **זורמים ונמשכים ונשפעים, כך העובד**
 12 **את ה' מאהבה מסוג זה מרגיש משיכה**
 13 **והשתפכות הנפש לאלוקות (חֶסֶד**
 14 **והתחושות הללו שייכות למידת החסד**
 15 **שנמשכת ושופעת) וְיֵשׁ מִי שְׁעוֹבֵד**
 16 **את ה' מְאֹהֲבָה כְּרִשְׁפֵי אֵשׁ**
 17 **מתוך צימאון עז ותחושה של כלות**
 18 **הנפש כמו אש שבערת ומכלה**
 19 **(גְּבוּרָה והתחושות הללו שייכות**
 20 **למידת הגבורה) וְכוּ' וכן הלאה**
 21 **אופנים נוספים בעבודת ה' מתוך**
 22 **תחושות ששייכות לשאר המידות].**
 23 **וּמִבְּאֵר אֲדָמוּ"ר מִתְרַ"ש**
 24 **בְּמִאֲמָרוֹ 'דְּבוּר הַמִּתְחִיל'**
 25 **וְיִדְבֵר גו' בְּהֵעֲלוֹתְךָ אֶת**
 26 **הַנְּרוֹת, שְׁנֹאֲמֵר לְפָנֵי מְאֹה**
 27 **שְׁנָה⁴, מעת אמירת מאמר זה בשנת**
 28 **תשכ"ט, היינו בשנת תרכ"ט, דָּוָה**
 29 **שֶׁהַנְּשָׂמוֹת נִקְרָאִים נְרוֹת הוּא**
 30 **כְּמִאֲמָר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁵ במדרש**
 31 **אָמַר הַקָּב"ה לְאָדָם גַּר הֵנּוּ**

של הקדוש-ברוך-הוא נמצא **בְּיָדְךָ** ביד האדם **וְנִרְךָ** הנר של האדם נמצא
 בְּיָדֵי ביד הקדוש-ברוך-הוא, **גַּרְי בְּיָדְךָ** נרו של הקדוש-ברוך-הוא ביד
 האדם **זו הַתּוֹרָה, דְּכֵתִיב⁶ פִּי גַר מְצֹוֶה וְתוֹרָה אֹר.** וְנִרְךָ בְּיָדֵי
 נרו של האדם ביד הקדוש-ברוך-הוא **זו הַנְּפֶשׁ, דְּכֵתִיב גַּר הֵנּוּ'**
נִשְׁמַת אָדָם, והקדוש-ברוך-הוא
 ממשיך ואומר לאדם **אִם שְׁמֵרְתָּ**
אֶת גַּרְי אִם הָאָדָם שׁוֹמֵר אֶת הַתּוֹרָה
אֲנִי מְשַׁמֵּר אֶת גַּרְךָ הקדוש-
 ברוך-הוא שומר את נשמתו של האדם,
וְאִם כִּפִּיתָ אֶת גַּרְי אֲנִי מְכַבֶּה
אֶת גַּרְךָ.
וְצִרִיךָ לְהִבִּין, הָרִי זֶה
שֶׁהַנְּשָׂמוֹת נִקְרָאִים נְרוֹת הוּא
מְפָרֵשׁ בְּקִרְאָה בַּפִּסּוּק שְׁבַמְקֵרָא
(גַּר הֵנּוּ' נִשְׁמַת אָדָם), וְלִמָּה
לשם מה מְבִיא אֲדָמוּ"ר מִתְרַ"ש
בְּמִאֲמָר גַּם אֶת דְּבָרֵי הַמְדַרְשׁ
גַּרְי בְּיָדְךָ וְנִרְךָ בְּיָדֵי כְּלוּמֵר, מֵה
 מוסיפים דברי המדרש על הפסוק לגבי
 הנושא המבואר במאמר?
גַּם צִרִיךָ לְהִבִּין, דְּבַפִּסּוּק
נֹאֲמֵר גַּר הֵנּוּ' נִשְׁמַת אָדָם,
שֶׁהַנְּשָׂמָה הִיא גַּר הֵנּוּ',
וּבַמְדַרְשׁ הַנַּ"ל אֹמֵר
שֶׁהַנְּשָׂמָה הִיא גַּרְךָ (דְּהֶאָדָם)
וְהַתּוֹרָה הִיא גַּרְי (דְּהַקָּב"ה)
ואם כן לא זו בלבד שלכאורה אין
דְּבָרֵי הַמְדַרְשׁ חִידוּשׁ וְתוֹסֵפֶת עַל
נִשְׁמַת אָדָם, שֶׁהַנְּשָׂמָה הִיא גַּר הֵנּוּ', וּבַמְדַרְשׁ הַנַּ"ל אֹמֵר שֶׁהַנְּשָׂמָה הִיא גַּרְךָ
(דְּהֶאָדָם) וְהַתּוֹרָה הִיא גַּרְי (דְּהַקָּב"ה).

(* יצא לאור בקונטרס ט"ו סיון - תנש"א, "בקשר עם ט"ו סיון, יום התחלת מאסרו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע בשנת תרפ"ו* . . . ג' בהעלותך, טו סיון, ה'תנש"א". 1) פרשתנו (בהעלותך) ח, ב. 2) פרשתנו רד"ה בהעלותך את הנרות (כט, ג). 3) משלי כ, כז. 4) משנת אמירת מאמר זה (תשכ"ט) - נדפס בסה"מ תרכ"ט ע' ריד ואילך. וראה גם ד"ה בהעלותך תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' שלו ואילך). 5) דב"ר פ"ד, ד. 6) משלי ו, כג.

(* וראה לקמן ס"ע שעא ובהערה 40, שלאחרי הגאולה די"ב תמוז נתגלה שהמאסר הי' זריעה, בכדי שעיי"ז תהי' צמיחה בריבוי והוספה בהפצת המעיינות.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הפסוק כי ההשוואה בין הנשמה לנר כבר מופיעה בפסוק, אלא שקיימת
 2 סתירה ביניהם כי בפסוק הנשמה נקראת "נר הוי", היינו הנר של
 3 הקדוש-ברוך-הוא ואילו במדרש הנשמה נקראת "נר", היינו הנר של
 4 האדם.
 5 (ב) ויש לְבָאָר זֶה בְּהַקְדִּים
 6 הַמְבֹאֵר בְּכֶמֶה מְקוֹמוֹת⁷ (ב) וַיֵּשׁ לְבָאָר זֶה בְּהַקְדִּים הַמְבֹאֵר בְּכֶמֶה
 7 מְקוֹמוֹת⁷ דְּעִנְיָן בְּהַעֲלוֹתְךָ אֶת הַנְּרוֹת
 8 הַנְּרוֹת לְפִי הַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית
 9 שֶׁל הַדְּבָרִים הוּא שְׂאֵהָרֵן מְעוֹרֵר
 10 אֶת הַנְּשָׁמוֹת שְׂיֵהִינָה בְּהֵם
 11 הַרְצוֹן לְעֵלוֹת לְמַעְלָה, וְעַד לִיְפָלֵל בְּעֲצָמוֹת
 12 לִיְפָלֵל בְּעֲצָמוֹת אֹרֶי-אֵין-סוּף
 13 כְּלוּמֹר, הַתְּעֵלוֹת בְּרַמָּה גְבוּהָה עַד כַּדִּי
 14 אֵיבֹד הַמְצִיאֹת הַעֲצָמִית וְהַתְּכַלְלוֹת
 15 בְּעֲצָמוֹת הָאֹרֶן הָאֵלֹקִי הָאֵינְסוּפִי (כְּמוֹ)
 16 נֹר קָטָן שֶׁמֵתְקַרֵּב לְאֹבֶקָה גְדוּלָה וְאוֹרוֹ
 17 נִכְלָל בָּהּ). וְהֵגֵם דְּרָצוֹן זֶה
 18 לְהַתְּעֵלוֹת וְלַהֲיַכְלֵל בְּאוֹר אֵין סוּף
 19 הוּא טָבַע דְּהַנְּשָׁמָה מִצַּד עֲצָמָה,
 20 וְכִמְבֹאֵר בְּתַנְיָא⁸, דְּהַטְעַם
 21 שְׂהַנְּשָׁמוֹת נִקְרְאִים בְּשֵׁם
 22 גֵּרוֹת, הוּא, כִּי כְמוֹ שְׂהַנְּר
 23 הַגִּשְׁמִי טָבַעוּ לְבַעוֹר בְּצוּרָה כּוּז
 24 שֶׁהָאֵשׁ נִמְשַׁכֵּת לְעֵלוֹת לְמַעְלָה
 25 וְלִיְדַבֵּק בְּשָׂרָשׁוֹ (בִּיסוּד הָאֵשׁ
 26 הַכְּלָלִי שְׂתַחַח⁹ גְּלַגַּל הַיֵּרֶחַ
 27 שְׁהוּא הַשּׁוֹרֵשׁ שֶׁל כָּל אֵשׁ שְׁקִימָת
 28 בְּעוֹלָם) כֵּן הַנְּשָׁמָה הִיא בְּטָבַע
 29 הַרְצוֹא רֹצֵה בְּטָבַע לְצֵאת מִמְקוֹמָה
 30 הַנּוֹחֵחַ וְלְעֵלוֹת לְמַעְלָה לְהַפְּלֵל
 31 בְּמִקּוֹר חֲצָבָה הַשּׁוֹרֵשׁ שֶׁלָּה
 32 בְּאֵלֹקוֹת, וְאִף שֶׁהַרְצוֹן הוּא קִיִּים
 33 בְּנִשְׁמָה מִעֲצֵם טָבַע וּמַהוּתָה מְפֹל-
 34 מְקוֹם צָרִיף שְׂאֵהָרֵן יַעֲלֶה אֶת
 35 הַנְּרוֹת (הַנְּשָׁמוֹת) וְהוּא יֵהִיָּה זֶה
 36 שִׁגְרוּם לָהֶם הַתְּעוֹרוֹת לִכְךָ, כִּי עַל-יְדֵי יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה
 37 לְעוֹלָם הַזֶּה שְׁהוּא עוֹלָם גִּשְׁמִי וְחוּמְרִי וְהַתְּלַבְּשׁוֹתָהּ בְּגוֹף שְׁהוּא גוֹף
 38 גִּשְׁמִי וְחוּמְרִי, מִתְּעַלֵּם טָבַע הַרְצוֹא וְהַשְׂתַּקְּקוֹת לְאֵלֹקוֹת שְׂבָה.
 39 וְכִמְבֹאֵר בְּאַרְכָּה בְּדְרוּשִׁים⁷, בְּמֵאמְרֵי חֲסִידוֹת דְּמַהְטְעָמִים אַחַד
 הַטְעָמִים עַל זֶה שְׂהַנְּשָׁמוֹת דְּאֵצִילוֹת שְׂיֵהִינָה בְּהֵם
 מִבֵּין אַרְבַּע הַעוֹלָמוֹת הַכְּלָלִים: אֵצִילוֹת, בְּרִיאָה, יְצִירָה, עֲשִׂיָּה (נִקְרְאִים
 זֵרַע אֲדָם, וְהַנְּשָׁמוֹת דְּבְרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה שֶׁהַשּׁוֹרֵשׁ שֶׁלָּהֶם הוּא
 מִהַאֲלֹקוֹת כִּפִּי שֶׁהִיא בְּעוֹלָמוֹת אֱלוֹ
 נִקְרְאִים זֵרַע בְּהֵמָה¹⁰, כְּמִבּוֹאֵר
 בְּקַבְלָה וְחֲסִידוֹת עַל הַכְּתוּב "וְזוֹרְעֵתִי
 אֵת בֵּית יִשְׂרָאֵל זֵרַע אֲדָם וְזוֹרַע בְּהֵמָה"
 שֶׁהַנְּשָׁמוֹת הַגְּבוּהוֹת שֶׁשּׁוֹרֵשָׁן מִבְּחִינַת
 "אֲדָם הַעֲלִיּוֹן" (כְּכַתוּב בְּמַעֲשֵׂה
 הַמְּרַכְבָּה "וְעַל הַכֶּסֶף דְּמוֹת כְּמוֹרָה
 אֲדָם") וְיֵשׁ לָהֶם יְדִיעָה גְדוּלָה
 בְּאֵלֹקוֹת, כְּאֲדָם בְּרִידַת, נִקְרְאוֹת
 "זֵרַע אֲדָם" וְשֶׁאֵר הַנְּשָׁמוֹת (אֲשֶׁר
 כְּדַבְּרֵי רַבְּנֵי הַזֶּקֶן בְּתוֹרָה אֹרֶ" שֶׁהֵם
 כְּמַעֲט כָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבְּרוּרוֹתֵינוּ)
 נִקְרְאוֹת "זֵרַע בְּהֵמָה". וְאַחַד הַהַבְּדִילִים
 בֵּין שְׁנֵי סוּגֵי הַנְּשָׁמוֹת הוּא, כִּי
 הַנְּשָׁמוֹת דְּאֵצִילוֹת, שֶׁהֵם "זֵרַע
 אֲדָם" גַּם בִּירִידָתָם לְמַטָּה לְעוֹלָם
 הַזֶּה, לְמִרוֹת שֶׁהַעוֹלָם גִּשְׁמִי וְחוּמְרִי
 וְלְמִרוֹת שִׁירָדוֹ בְּגוֹף גִּשְׁמִי וְחוּמְרִי,
 בְּכָל זֹאת טָבַע הַרְצוֹא הַתְּשׁוּקָה
 לְהַתְּקַרֵּב לְאֵלֹקוֹת וְהַעֲלִינָה שְׂבָה
 בְּנִשְׁמוֹת שֶׁל בְּחִינַת "זֵרַע אֲדָם" הוּא
 בְּגִלְגּוּלֵי בְּצוּרָה מוֹדַעַת וְנוֹרָשָׁת, וְלִכְּנֹן
 נִקְרְאִים בְּשֵׁם אֲדָם עַל שֵׁם
 רֹחַ הָאֲדָם הַעוֹלָה הִיא
 לְמַעְלָה¹¹, כְּדַבְּרֵי הַכְּתוּב שֶׁהַהַבְּדִיל
 בֵּין "אֲדָם" לְ"בְּהֵמָה" הוּא שְׁרוּחַ הָאֲדָם
 עוֹלָה, הֵינּוּ שׁוֹאֵפֵת לְהַתְּעֵלוֹת לְכַפִּי
 מַעֲלָה וְהַנְּשָׁמוֹת דְּבְרִיאָה-
 יְצִירָה-עֲשִׂיָּה (שֶׁהֵם כְּאִמּוֹר
 מְדַבְּרֵי רַבְּנֵי הַזֶּקֶן רַב הַנְּשָׁמוֹת¹²),
 כְּשֶׁהֵן יוֹרְדוֹת לְמַטָּה וּמִתְּלַבְּשׁוֹת בְּגוֹף, הֵן
 נִמְשָׁכוֹת אַחַר הַגּוֹף וְעִנְיָנֵי עוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי,
 וְלִכְּנֹן נִקְרְאִים בְּשֵׁם בְּהֵמָה עַל שֵׁם רֹחַ הַבְּהֵמָה
 הַיּוֹרְדֵת הִיא לְמַטָּה¹¹. וְעַבּוֹדָתוֹ שֶׁל אֲהָרֹן הִיא
 וּמִתְּלַבְּשׁוֹת בְּגוֹף, הֵן נִמְשָׁכוֹת אַחַר הַגּוֹף וְעִנְיָנֵי עוֹלָם הַזֶּה
 הַגִּשְׁמִי וְלֹא מִרְגִּישוֹת אֵת הַשְּׂאִיפָה לְעֵלוֹת לְמַעְלָה וְלְהַתְּקַרֵּב לְאֵלֹקוֹת,
 וְלִכְּנֹן נִקְרְאִים בְּשֵׁם בְּהֵמָה עַל שֵׁם רֹחַ הַבְּהֵמָה הַיּוֹרְדֵת
 הִיא לְמַטָּה כְּמַשְׁךְ הַפְּסוּקַת הַמְּבַרִּיל בֵּין הָאֲדָם לְבְּהֵמָה¹¹. וְעַבּוֹדָתוֹ

(7) אוה"ת פרשתנו ד"ה בהעלותך את הנרות (ע' שכו. שם ע' שלב). ד"ה זה בסה"מ עטר"ת (ע' תעג ואילך). ה'ש"ת (ע' 127 ואילך). וראה גם ד"ה זאת תורת הבית תרפ"ט פ"ב ואילך (סה"מ תרפ"ט ע' 164 ואילך). ובכ"מ. (8) ריש פי"ט. (9) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ג ה"י. (10) ירמ"י לא, כו. וראה תו"א ר"פ משפטים. ובכ"מ. (11) קהלת ג, כא. (12) ראה תו"א שם "שהם (נשמות דבי"ע) כמעט כל הנשמות שבדורותינו, כי נשמות דאצילות הן בני עלי' שהם מועטים כו' אפילו בדורות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁל אֱהָרֹן הַמְדַלֵּיק וּמַעֲלָה אֶת הַנְּרוֹת הֵן הַנְּשַׁמּוֹת הַיָּא לְעוֹרֵר וּלְגַלּוֹת
2 אֶת טֹבַע הַרְצוּא וְהַעֲלִיָּה שְׁיִשְׁנוּ בְּעֵצִים וּבַהֲעֵלֵם גַּם בְּנִשְׁמוֹת
3 דְּבְרִיאָה-יִצְיָרָה-עֲשִׂיָּה, בְּהַעֲלוֹתְךָ אֶת הַנְּרוֹת, שְׁטַבְעַ הַעֲלִיָּה
4 שְׁבָהֵם יְהִי בְּגִלּוּי וּגַם הַנְּשַׁמּוֹת הַלְלוּ יִרְגִישׁוּ רִצּוֹן וְתִשׁוּקָה לְהִתְקַרֵּב
5 לְאֱלוֹקוֹת.
6 וּמִבְּאֵר בְּדְרוּשִׁים¹³, בְּמֵאמְרֵי
7 הַסִּידוֹת, דְּהִטְעַם שְׁהַעֲלֵאת
8 הַנְּרוֹת גִּלּוּי טֹבַע הַרְצוּא
9 וְהַעֲלִיָּה דְהַנְּשַׁמּוֹת שֶׁאֵין קִיִּים
10 בְּהֵם בְּטַבְעֵם אֲךָ הוּא נִעֲלָם וְנִסְתָּר]
11 הוּא עַל-יְדֵי אֱהָרֹן דְּוָקָא, כִּי
12 בְּאֶהְרֹן כְּתִיב¹⁴ כְּשֶׁמֶן הַטּוֹב
13 עַל הָרֹאשׁ יִוָּרַד עַל הַזָּקֵן זָקֵן
14 אֱהָרֹן שִׁיּוֹרֵד עַל פִּי מִדּוֹתָיו,
15 וְעֵנֵן זָקֵן אֱהָרֹן לְפִי מִשְׁמַעוֹ
16 הַרוּחָנִית הַפְּנִימִית הוּא הַלְכוֹת
17 הַתּוֹרָה¹⁵, וְעַל הַקֶּשֶׁר בֵּין הוֹקֵן
18 לְתוֹרָה מְבוּאָר בְּלִקוּטֵי תוֹרָה שֶׁהוֹקֵן
19 הוּא מִשְׁעוֹרֹת שֵׁשׁ בְּהֵן מַעַט חֵיוֹת
20 הַמּוֹת וּלְכַן אֲפֹשֶׁר לְגוֹרֵר שְׁעוֹרֹת מִבְּלִי
21 לְהַכְאִיב לְמוֹת, וּבְרוּחָנִיּוֹת הַשְּׁעוֹרָה הַיָּא
22 כְּמִשַׁל וְהַחֵיוֹת שְׂבָה הַיָּא כְּנִמְשַׁל וְכֵן
23 הַתּוֹרָה הַנְּקֻרָא "מִשַׁל הַקְּדֻמוֹנִי" הַיָּא
24 כְּמִשַׁל לְקֻדְשׁ-בִּירוּךְ-הוּא שְׁהוּא הַנְּמִשַׁל
25 כִּי עַל יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה בְּאִים לְהַשְׁנֵה
26 מִסּוּיִמַת בְּקֻדְשׁ-בִּירוּךְ-הוּא וְעַל-יְדֵי
27 הַתּוֹרָה, תּוֹרָה אֹרֶךְ¹⁶, הַשּׁוֹפְכַת
28 אֹרֶךְ עַל הַנְּשִׁמָּה וּמֵאִירָה אֹתָהּ
29 מִתְּגַלָּה וּמֵאִיר טֹבַע הַעֲלִיָּה
30 דְהַנְּשַׁמּוֹת (שְׁיִשְׁנוּ) וְהוּא קִיִּים
31 בְּהַעֲלֵם גַּם בִּירִידָתָהּ שֶׁל הַנְּשִׁמָּה
32 לְמִטָּה וְהַתְּלַבְּשׁוֹתָהּ (בְּגוּף), וְזוֹ
33 הַמִּשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל בְּהַעֲלוֹתְךָ
34 אֶת הַנְּרוֹת הֵינּוּ שֶׁהַנְּשַׁמּוֹת
35 מְרַגִּישׁוֹת אֶת הַרִצּוֹן לְהִתְקַרֵּב לְאֱלוֹקוֹת
36 בְּעוֹרָה גְלוּיָהּ.
37 וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְבָאֵר
38 הַשִּׁיכּוֹת דְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל
39 (הַמּוּבָא בְּמֵאמְרֵי הַנּוֹכַח שֶׁל
40 אֲדֹמָ"ר מֵהַר"ש) אִם שְׁמַרְתָּ אֶת
41 גְרֵי אֲנִי מְשַׁמֵּר אֶת גְּרֵךְ,

הראשונים". (13) אה"ת פרשתנו שם (ס"ע שכז ואילך. שם ע' שלב). סה"מ עטר"ת שם (ע' תעדרו). (14) תהלים קלג, ב. (15) ראה גם לקו"ת פרשתנו שם (ל, ג). (16) שמו"ר פמ"ח, ב. (17) בראשית ב, ד. (18) שמות א, א. (19) ואתחנן ד, מה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וַיִּשְׁרָאֵל מִקְיָמָם הַתְּרִיגַּ מִצּוֹת שְׁנֵיתָנוּ בַתּוֹרָה, הֵם מִתְעַלִּים
 2 לְמַדְרָגָה דְרָגָה נְעֻלִית יוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהֵם מֵצֵד עֲצָמָם לְלֵא הַתּוֹרָה
 3 וְקוֹים הַמִּצְוֹת. וְזֶהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי לִכְךָ מָה שֶׁהַנְּשֻׁמָה יוֹרְדַת לְמִטָּה
 4 לְעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּגוּף גִּשְׁמִי בְּכַדֵּי לְקַיֵּם תּוֹרָה
 5 וּמִצְוֹת, לְמִרּוֹת שֶׁגַם קוֹדֵם לְכֵן
 6 בְּהִיּוֹתָהּ בְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים הִיא בְּמַצֵּב
 7 נְעֻלָּה בִּיּוֹתֵר פִּי עַל-יְדֵי קָיוִם
 8 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת דָּבָר שֶׁאִפְשָׁר רַק
 9 בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי וּבְגוּף גִּשְׁמִי
 10 מִתְעַלִּית הַנְּשֻׁמָה לְדָרָגָה גְּבוּהָה
 11 לְמַעְלָה יוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה
 12 לְמַעְלָה בְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים קִדְּם
 13 יְרִידָתָהּ לְמִטָּה לְעוֹלָם הַזֶּה וּגּוּף
 14 גִּשְׁמִי. וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ בְּדַבְרֵי הַמְּדַרְשׁ
 15 הָאֲמֹרִים שֶׁהִקְבָּה אֹמֵר לִיהוּדֵי אִם
 16 שְׁמַרְתָּ אֶת גְּרֵי הַתּוֹרָה אֲנִי
 17 מְשַׁמֵּר אֶת גְּרֵךְ הַנִּשְׁמָה,
 18 שְׁשִׁמְרִית הַגֵּר דִּהְנִשְׁמָה הִיא
 19 עַל-יְדֵי שְׁשִׁמְרִית הַגֵּר דִּתּוֹרָה
 20 כִּיֵּן שְׁדוּקָא עַל הַתּוֹרָה וְקוֹים מִצְוֹת
 21 הַתּוֹרָה עַל יְדֵי הִירִידָה לְגוּף גִּשְׁמִי
 22 בְּעוֹלָם הַזֶּה הַנִּשְׁמָה 'שְׁמַרְתָּ' וּזְכָה
 23 הַתְּעַלּוֹת לְדָרָגָה גְּבוּהָה בִּיּוֹתֵר, לְמַעְלָה
 24 מִהַדְרָגָה בַּה הִיָּתָה לְפָנֵי הִירִידָה לְמִטָּה.
 25 עַד כֹּאן בִּיאוֹר דְּבָרֵי אֲדַמְרִי מִהַר"שׁ
 26 בְּמֵאֲמָרוֹ הַנּוֹכַח. וְעַל כֵּךְ מוֹסִיף הַרְבִּי
 27 וְאֹמֵר:
 28 וְעַל-פִּי מָה שֶׁכְּתוּב בְּמֵאֲמָר
 29 הַנּוֹכַח דְּעֵנִין אִם שְׁמַרְתָּ אֶת גְּרֵי
 30 אֲנִי מְשַׁמֵּר אֶת גְּרֵךְ לְפִי
 31 מִשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִית הִיא שְׁעַל-יְדֵי
 32 קָיוִם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה
 33 מִתְעַלִּית הַנְּשֻׁמָה לְמַעְלָה
 34 יוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה קִדְּם
 35 יְרִידָתָהּ, יֵשׁ לּוֹמֵר, דְּזֶה
 36 שְׁמַקְשָׁר בְּמֵאֲמָר עֵנִין זֶה שֶׁל
 37 הַתְּעַלּוֹת הַנִּשְׁמָה דְּרוּקָא עַל יְדֵי הִירִידָה
 38 לְמִטָּה עִם הַכּוֹתֵב בְּהַעְלּוֹתָךְ אֶת
 39 הַגְּרֹת, הוּא, כִּי אֲכַן יֵשׁ קֶשֶׁר

פְּנִימִי וּדְמִיּוֹן מִהוֹתִי בֵּין שְׁנֵי הַדְּבָרִים כִּי גַם עֵנִין בְּהַעְלּוֹתָךְ אֶת הַגְּרֹת
 הוּא²⁰ הַעְלִיָּה שֶׁנֶּעֱשֶׂה בְּהַנְּשֻׁמָה לְמַעְלָה יוֹתֵר גַּם מִכְּמוֹ
 שֶׁהָיוּ קִדְּם יְרִידָתָם לְמִטָּה כְּפִי שִׁיתְּבָאֵר לְהַלֵּן.
 וּבִיאוֹר הָעֵנִין בְּפִרְטוּיּוֹת יוֹתֵר, יֵשׁ לְהַקְדִּים דִּהְדִּיּוּק
 וְהַשְׂאֵלָה בְּמֵאֲמָר הַנּוֹכַח מְפָנֵי מָה
 הֵם [שְׁשִׁמְרִית הַגֵּר דִּתּוֹרָה] תְּלִוּיִים
 עַד כִּדֵּי כֵךְ שֶׁהִקְבָּה אֹמֵר
 לִיהוּדֵי "אִם שְׁמַרְתָּ אֶת גְּרֵי" אוֹי "אֲנִי
 מְשַׁמֵּר אֶת גְּרֵךְ" הוּא, כִּי שְׁמַרְתָּ
 אֶת גְּרֵי הוּא לֹא רַק זֶה
 שֶׁהָאֲדָם "שְׁמַר" בְּמוֹבֵן הַשְּׁלִילִי
 כְּלוּמֹר אֲנִינוּ עוֹבְרֵי חֶסֶד וְשְׁלֹם
 עַל צְדִיק הַתּוֹרָה אֲלֵא שֶׁהוּא
 "שׁוֹמֵר" אֶת הַתּוֹרָה גַּם בְּמוֹבֵן הַחַיּוּבִי
 כְּלוּמֹר מִקְיָמָם אֶת מִצְוֹת
 הַתּוֹרָה²¹, וְלִכְּן מְדִיק מְפָנֵי
 מָה הֵם תְּלִוּיִים זֶה בְּזֶה כִּי
 דְּרוּקָא הַקֶּשֶׁר בֵּין קוֹים הַמִּצְוֹת בְּאֹפֶן
 חַיּוּבִי לְשִׁמְרִית נֹר הַנִּשְׁמָה דּוֹרֵשׁ בִּיאוֹר.
 דְּזֶה שְׁשִׁמְרִית הַגֵּר דִּהְנִשְׁמָה
 תְּלִוּיָה בְּזֶה שֶׁאֲנִינוּ עוֹבְרֵי חֶסֶד
 וְשְׁלֹם עַל צְדִיק הַתּוֹרָה, הוּא
 דְּבָר מוֹבֵן וְאֲנִינוּ מְעוֹרֵר שְׂאֵלָה, כִּי
 מְשַׁעְבּוֹבֵר חֶסֶד וְשְׁלֹם עַל צְדִיק
 הַתּוֹרָה נֶעֱשֶׂה פְּגָם בְּנִשְׁמָה
 (כְּדַבְרֵי רַבְּנֵי הַזֶּקֶן בִּיאֲגַרַת הַתְּשׁוּבָה)
 שְׁכַסְפֵּר הַתְּנִיא פֶּרֶק ה': "עֲבִירוֹת... הֵן
 פּוֹגְמִין הַנֶּפֶשׁ כְּנוֹדֵעַ. וּפְגָם הוּא מִלְשׁוֹן
 פְּגִימַת הַסִּכּוּן וְהוּא עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁלַל
 מַחְבֵּל עַב שׁוֹר מִתְרִיגַּ חֲבָלִים דְּקִים
 כְּכָה חֲבַל הַהַמְשַׁכָּה... כְּלוּל מִתְרִיגַּ
 מִצְוֹת וּכְשֶׁעוֹבֵר חֶסֶד וְשְׁלֹם עַל אַחַת
 מֵהֵנּוּ נִפְסַק חֲבַל הַדֶּק...") וְהִדִּיּוּק
 בְּמֵאֲמָר הוּא מָה שְׁשִׁמְרִית
 הַגֵּר דִּהְנִשְׁמָה תְּלִוּיָה בְּקָיוִם
 הַתּוֹרָה²² וְעַל זֶה בֵּא הַבִּיאוֹר הָאֲמֹר
 שֶׁעַל יְדֵי קוֹים הַתּוֹרָה הַנִּשְׁמָה מִתְעַלִּית.
 וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שְׁהִדִּיּוּק

(20) ראה סה"מ תרכ"ט ע' רכ ואילך. וראה גם ד"ה בהעלותך ה'תשל"ד ס"ב (לקמן ע' שסט). (21) ועפ"ז יומתק לשון המדרש אם שמרת את נרי כו' ואם כבית את נרי, שאין זה כפל ענין, אלא הם שני ענינים. "כבית את נרי" הוא שהאדם עובר ח"ו על מצוות התורה [ואז "אני מכבה את נרך", שנעשה פגם בהנשמה, כדלקמן בפנים], ו"שמרת את נרי" הוא דלא רק שאינו עובר ח"ו אלא שהוא מקיים מצוות התורה [ואז "אני משמר את נרך", שנוסף בהשימור]. (22) ועפ"ז יומתק מ"ש

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 **בַּמֶּאֱמָר** אודות הקשר בין קיום התורה ושמירת ועליית הנשמה הוא
 2 **בְּעֵקֶר בְּנוּגַע נְשָׁמוֹת דְּאֲצִילוֹת** הנשמות הגבוהות הנקראות "זרע
 3 ארם". **דְּבִנְיָהּ נְשָׁמוֹת דְּבִרְיָאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה (שְׁהֵם רַב**
 4 **הַנְּשָׁמוֹת וְנִקְרָאוֹת "זרע בהמה",** כאמור) **יֵשׁ לֹמַר דְּזָה שְׁשֻׁמִּירַת**
 5 **הַגֵּר דְּהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָהּ בְּגַר**
 6 **דְּתוֹרָה הוּא** דבר מובן שאינו
 7 מעורר תמיהה **דְּכִיּוֹן שְׂאֲצָלִים**
 8 **הַגּוֹף וְנִפְשׁ הַבְּהֵמִית מַעְלִים**
 9 **וּמִסְתִּיר עַל הַנְּשָׁמָה, לְכֵן**
 10 **שְׁמִירַת הַגֵּר דְּנִשְׁמָתָם הוּא**
 11 **עַל-יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת**
 12 **הַפּוֹעֵלֹת אֶת גִּלּוּי טַבַּע הַרְצוֹן**
 13 **וְהַתְּשׁוּקָה שְׂקִיּוּם בְּכָל נִשְׁמָה, גַּם**
 14 **בְּנִשְׁמוֹת הַנְּמוּכּוֹת אֲלֵא שְׁהוּא בְּהַעֲלֵם,**
 15 **בְּדוּמָה לְפַעֲלֹתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן בְּנִשְׁמוֹת**
 16 **יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי הַדְּלָקָת הַנְּרוֹת (כְּנ"ל**
 17 **סַעֲיָף ב), וְהַדִּיּוּק וְהַשְּׂאֲלָה**
 18 **בַּמֶּאֱמָר הוּא בְּעֵקֶר בְּנִשְׁמוֹת**
 19 **דְּאֲצִילוֹת, דְּכִיּוֹן שְׂאֲצָלִים**
 20 **הַנְּשָׁמָה הִיא בְּגִלּוּי, לְמָה**
 21 **צְרִיכִים הֵם לְגַר דְּתוֹרָה.**
 22 **וְעַל-פִּי-זָה** לאחר שהוכח שהדיוק
 23 והשאלה במאמר אודות הקשר בין
 24 קיום התורה ושמירת הנשמה
 25 מתייחסים לנשמות הגבוהות, יש
 26 להבין כיצד הביאור אכן מיישב את
 27 השאלה, כלומר צריך להבין מה
 28 שכתוב **בַּמֶּאֱמָר** במענה לשאלה
 29 הוּוּ דְּזָה שְׁשֻׁמִּירַת הַגֵּר
 30 **דְּהַנְּשָׁמָה הִיא עַל-יְדֵי**
 31 **שְׁמִירַת הַגֵּר דְּתוֹרָה הוּא, כִּי**
 32 **אֲלֵה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,**
 33 **עוֹמְדִים בְּזִכּוֹת אֲלֵה הַעֲדוֹת**
 34 **וְהַחֲקִיּוּם וְהַמְּשַׁפְּטִים וְנִמְצָא**
 35 **שְׁתּוּקֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ הֵם הַנּוֹתֵנִים**
 36 **כּוֹחַ וְקִיּוּם לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל,**
 37 **דְּלְכָאוּרָה, זָה שְׁיִשְׂרָאֵל**

38 **עוֹמְדִים** ומתקיימים **בְּזִכּוֹת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הוּא שְׁעַל-יְדֵי**
 39 **קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת הֵם מְתַעֲלִים לְמַדְרָגָה נְעֻלִית יוֹתֵר²³**
 40 מאשר הדרגה של הנשמה בהיותה למעלה לפני עסקה בתורה ומצוות בעולם
 41 הוּוּ (אֲבָל הַדְּרָגָא דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שְׁמַצַּד עֲצָמָם לְלֵא
 42 הַהֲתַעֲלוֹת הַאֲמוּרָה אֵינָה תְּלוּיָהּ
 43 לְכָאוּרָה בְּתוֹרָה), וּפְרוּשׁ אִם
 44 **שְׁמִירַת אֶת גְּרֵי אֲנִי מְשַׁמֵּר**
 45 **אֶת נַרְךָ הוּא, שְׁשֻׁמִּירַת הַגֵּר**
 46 **דְּהַנְּשָׁמָה (הֵינְנוּ ה'שְׁמִירָה'
 47 כּמוֹכֵן שֶׁל עֲצֵם הַקִּיּוּם, לֹא הַהֲתַעֲלוֹת
 48 הַמִּיּוּחָדֵת אֲלֵא דְרַגְתַּת הַגֵּר
 49 דְּהַנְּשָׁמָה מַצַּד עֲצָמָה²⁴) הוּא
 50 עַל-יְדֵי שְׁמִירַת הַגֵּר דְּתוֹרָה**
 51 **וְדַבֵּר זֶה שִׁיךְ דּוּקָא בְּנִשְׁמוֹת נְמוּכּוֹת**
 52 **אֲבָל הַנִּשְׁמוֹת הַגְּבוּהוֹת לְכָאוּרָה לֹא**
 53 **זְקוּקוֹת לוֹ וְלִמָּה נֹאמַר שְׁשֻׁמִּירַת
 54 הַנִּשְׁמָה תְּלוּיָהּ בְּשִׁמִּירַת הַתּוֹרָה?.**
 55 **וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל-פִּי מֶאֱמָר**
 56 **הַזֶּה²⁵ הַמּוּבָא בְּתַנְיָא²⁶,**
 57 **דְּכִמּוֹ שְׂאוּר הַגֵּר אֵינּוּ מְאִיר**
 58 **וְנִגְחָז בְּפִתְיָלָה בְּלֵי שְׁמֵן, כֵּן**
 59 **אֵין הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה עַל גּוֹף**
 60 **הָאָדָם שְׁנִמְשַׁל לְפִתְיָלָה אֲלֵא**
 61 **עַל-יְדֵי מַעֲשִׂים טוֹבִים**
 62 **שְׁנִמְשָׁלוּ לְשְׁמֵן. עַד כֵּן דְּבִרֵי**
 63 **הַזֶּה וּמְבָאֵר עַל כֵּן בְּתַנְיָא²⁷,**
 64 **דְּהַטַּעַם עַל זֶה (שְׁהַשְּׂרָאָת**
 65 **הַשְּׂכִינָה עַל גּוֹף הָאָדָם הִיא**
 66 **דְּרֻקָא עַל-יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת**
 67 **(מַעֲשִׂים טוֹבִים), וְלֹא דִי לוֹ**
 68 **בְּנִשְׁמָתוֹ כְּשֶׁלְעֲצָמָה כְּדִי לְהַאִיר,**

24 **הַמּוּבָא בְּתַנְיָא²⁶,** דְּכִמּוֹ שְׂאוּר הַגֵּר אֵינּוּ מְאִיר וְנִגְחָז בְּפִתְיָלָה בְּלֵי שְׁמֵן, כֵּן
 25 **אֵין הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה עַל גּוֹף הָאָדָם שְׁנִמְשַׁל לְפִתְיָלָה אֲלֵא עַל-יְדֵי מַעֲשִׂים**
 26 **טוֹבִים שְׁנִמְשָׁלוּ לְשְׁמֵן. וּמְבָאֵר בְּתַנְיָא²⁷,** דְּהַטַּעַם עַל זֶה (שְׁהַשְּׂרָאָת הַשְּׂכִינָה
 27 **עַל גּוֹף הָאָדָם הִיא דְּרֻקָא עַל-יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת (מַעֲשִׂים טוֹבִים), וְלֹא דִי לוֹ**

בהמאמר דצריך להבין באם שמרת את נר, מהו שייכותם כו' – דלכאורה הי' מספיק שיאמר צריך להבין מהו שייכותם כו' ולמה מעתיק עוד פעם לשון המדרש? ויש לומר, שכוונתו בזה היא להדגיש שהדיוק הוא רק ב"אם שמרת" כו' (ולא ב"אם כבית"). (23) וכמ"ש בהמאמר "שע"י תרי"ג מצוות עי"ז מתעלה האדם כו'". (24) והגם ד"משמר את נרך" הוא שנוסף בה שימור (כנ"ל הערה 21) – הרי ענין השימור הוא שהדבר עצמו נשמר [וע"ד שמרת את נר, דהגם שענין שמרת הוא לא רק שאינו עובר אלא שמקיים המצוה, מ"מ, אין זה הוספה בהמצוה אלא שמקיים המצוה עצמה]. (25) ח"ג (פ' בלק) קפז, א. (26) פל"ה (מד, א). (27) שם (מד, סע"א ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 למרות שהיא חלק אלקה ממצע להיות היא בשמן לפתילה, 2
 2 כי נשמת האדם, אפילו פשהוא צדיק גמור עובד ה' 3
 3 ביראה ובנוסף לכך הוא עובד ה' גם וְאֵהָבָה בְּתַעֲנוּגִים שהיא אהבה 4
 4 בדרכה גבוהה ביותר, כאשר הצדיק קרוב לאלוקות עד כדי כך שהוא מתענג 5
 5 על ה' (בשונה ממי שעדיין רחוק, 6
 6 והאהבה שלו נמשלה דומה לצמאון 7
 7 ותשוקה) הרי למרות מעלותיו 8
 8 הגדולות של אותו צדיק, נשמתו עדיין 9
 9 אינה בטלה במציאות לגמרי 10
 10 כלפי הקב"ה במידה שאין לה כל 11
 11 מציאות עצמאית משלה, רק הוא 12
 12 אותו צדיק עדיין דבר בפני עצמו 13
 13 ירא ה' ואוהבו אבל טרם הגיע 14
 14 לדרגת ביטול במציאות. והמציאות 15
 15 שהן פנימיות רצונו ותברך 16
 16 של הקב"ה, אין החיות שבהם 17
 17 דבר נפרד בפני עצמו כלל 18
 18 אלא הוא מיוחד באחדות מלאה 19
 19 ומוחלט ונקלל ברצונו ותברך 20
 20 מבלי לייחס לאותה חיות מציאות 21
 21 עצמאית מסוימת. ולכן השראת 22
 22 השכינה על גוף האדם לא 23
 23 יכולה להיות בכוח עצם העובדה שיש 24
 24 לו נשמה אלא היא על-ידי קיום 25
 25 המציאות דוקא, כי ענין 26
 26 המשמעות של השראת השכינה 27
 27 באיזה דבר הוא שראתו 28
 28 הדבר נקלל באור ה' ומאבר את 29
 29 מציאותו העצמית (כמו נר קטן שנכלל 30
 30 באבוקה גדולה) ובטל לו 31
 31 במציאות לגמרי בצורה מלאה 32
 32 ומוחלט מבלי שתהיה לו מציאות 33
 33 כלשהי משלו, שאז דוקא שורה 34
 34 ומתגלה ומאיר בו ה' אהד 35
 35 כאמור שהשראת השכינה יכולה להיות 36
 36 רק כאשר הדבר או האדם שבו השכינה 37
 37 שורה יהיה בביטול מוחלט לאלוקות. 38
 38 ועל-פי-זה יש לבאר זה
- ששמירת הנר דהנשמה היא על-ידי שמירת הנר דתורה, 39
 39 כי ענין הנר והאור דהנשמה הוא הבטול שלה²⁸, ושלמות 40
 40 הבטול דהנשמה (בטול במציאות לגמרי) הוא על-ידי 41
 41 קיום המצות דוקא ואינו יכול להיות בכוחה של הנשמה מצד עצמה. 42
 42 וזהו שהנר דהנשמה נקרא 43
 43 נר (דהאדם), והנר דתורה 44
 44 ומצות נקרא גרי (דהקב"ה), 45
 45 וזאת למרות שבפסוק הנשמה נקראת 46
 46 "נר ה'" ולא נר האדם כי הבטול 47
 47 דהנשמה (שמצד עצמה ללא 48
 48 קיום המצות) אינו בטול 49
 49 בתכלית וכאמור שגם צדיק העובד 50
 50 את ה' באהבה וביראה עדיין יכול 51
 51 להיות בבחינת יש' ולכן הנשמה 52
 52 נקראת - נר דהאדם, והנר 53
 53 דמצות שהיא פנימיות רצונו 54
 54 ותברך ומאוחד בו וכלול בו, דוקא 55
 55 הוא גרי דהקב"ה. ועל-ידי 56
 56 שהאדם מקיים את המצות 57
 57 המאוחדות בקב"ה והחיות שבהם היא 58
 58 ללא כל מציאות של יש' אלא בתכלית 59
 59 הביטול, נמשך בטול זה גם 60
 60 בנשמה, אני הקב"ה משמר 61
 61 את נר²⁹ נרו של האדם. 62
 62 (ה) ולהעיר, דמאמר הנ"ל 63
 63 דיבור-המתחיל וידבר גו' בהעלותך 64
 64 משנת תרכ"ט שיך לחג 65
 65 השבועות. דנוסף לזה 66
 66 שפרשת בהעלותך את הנרות 67
 67 (התחלת המאמר) קורין 68
 68 לאחרי חג השבועות³⁰, 69
 69 נרשם בהתחלת המאמר 70
 70 שהוא שיך ל'דבור המתחיל' 71
 71 וידבר אנכי³¹ שהוא המאמר של 72
 72 חג השבועות אותה שנה. ועל-פי- 73
 73 זה בהתאם לשייכות של המאמר לחג 74
- בנשמתו שהיא חלק אלקה ממצע להיות היא 1
 1 בשמן לפתילה, 2
 2 כי נשמת האדם, אפילו פשהוא 3
 3 צדיק גמור עובד ה' ביראה וְאֵהָבָה בְּתַעֲנוּגִים, 4
 4 אינה בטלה במציאות לגמרי, 5
 5 רק הוא דבר בפני 6
 6 עצמו ירא ה' ואוהבו. והמצות שהן פנימיות 7
 7 רצונו ותברך, אין החיות שבהם דבר נפרד 8
 8 בפני עצמו כלל אלא הוא מיוחד ונקלל ברצונו 9
 9 ותברך. ולכן השראת השכינה על גוף האדם 10
 10 היא על-ידי קיום המצות דוקא, כי ענין השראת 11
 11 השכינה באיזה דבר הוא שראתו הדבר נקלל 12
 12 באור ה' ובטל לו במציאות לגמרי, שאז דוקא 13
 13 שורה ומתגלה ומאיר בו ה' אהד. ועל-פי-זה יש 14
 14 לבאר זה ששמירת הנר דהנשמה היא על-ידי 15
 15 שמירת הנר דתורה, כי ענין הנר דהנשמה הוא 16
 16 הבטול שלה²⁸, ושלמות הבטול דהנשמה (בטול 17
 17 במציאות לגמרי) הוא על-ידי קיום המצות. 18
 18 וזהו שהנר דהנשמה נקרא גרי (דהאדם), והנר 19
 19 דתורה ומצות נקרא גרי (דהקב"ה), כי הבטול 20
 20 דהנשמה (שמצד עצמה) אינו בטול בתכלית - 21
 21 נר דהאדם, והנר דמצות שהיא פנימיות רצונו 22
 22 ותברך הוא גרי דהקב"ה. ועל-ידי שהאדם מקיים 23
 23 את המצות, נמשך בטול זה גם בנשמה, אני 24
 24 משמר את נר²⁹.
- (ה) ולהעיר, דמאמר הנ"ל שיך לחג 24
 24 השבועות. דנוסף לזה שפרשת 25
 25 בהעלותך את הנרות (התחלת המאמר) קורין 26
 26 לאחרי חג השבועות³⁰, נרשם בהתחלת המאמר 27
 27 שהוא שיך ל'דבור המתחיל', וידבר אנכי³¹. ועל-פי-זה יש לומר, דזה שמבאר 28

28 ראה תניא רפי"ט (כד, ב) "הגם שתהי' אין ואפס ותבטל שם במציאות לגמרי". (29) והגם שהביטול שנמשך בהנשמה ע"י קיום המצוות הוא למעלה מהביטול דהנשמה שמצד עצמה, מ"מ נקרא בשם שמירה (אני משמר את נרך), דענין השמירה הוא שהדבר עצמו נשמר (כנ"ל הערה 24), כי גם ביטול זה שייך להנשמה, כדלקמן סעיף ט. (30) אלא שיש שנים שקוראין גם פ' נשא לאחרי חג השבועות (כבשנה זו - תשכ"ט). וע"ד שפרשת במדבר קוראין לעולם בהשבת שלפני חג השבועות ולפעמים גם פ' נשא. (31) דחג השבועות תרכ"ט (נדפס בסה"מ תרכ"ט ע' קצג ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 האדם עובד את ה' מתוך גישה **שְׁהוּא כְּמוֹ עֶבֶד שְׂאִין לוֹ שׁוֹם**
 2 **רְצוֹנוֹת** אישיים משלו, **וְכָל מַה שְׁעוֹשֶׂה הוּא מֵצֵד עַל הָאֲדוֹן**
 3 **שְׁמִטָּל עָלָיו, שְׁמֵצֵד זֶה הוּא מְכַרְח לְקִים רְצוֹן הָאֲדוֹן** ובמובן
 4 זה, היינו מצד מעלת הביטול, הגישה של העבד שמבצע את הרצון של אדונו
 5 בלי להבין ובלי לחוש רגשות של רצון
 6 לעשות זאת, היא הנעלית יותר שהרי
 7 העושה בקבלת עול בטל יותר
 8 מהעושה עם הבנה או רגש.
 9 **וַיֵּשׁ לוֹמֵר, דְּכִיּוֹן שְׁבִטוּל**
 10 **הַמְּרַכְבָּה לְהַרְוֵכָב הוּא לֹא**
 11 **מֵצֵד הַרְצוֹן דְּהַמְּרַכְבָּה**
 12 **(שְׂרוּצָה לְהִיּוֹת בְּטֵלָה**
 13 **לְהַרְוֵכָב וּמְרַכְבָּה אֵלָיו** שהרי
 14 למרכבה אין דעת ואין רגש) **אֶלֶּא**
 15 **הַבִּיטוּל שֶׁלֹּה הוּא מֵצֵד הַרְוֵכָב**
 16 **שְׁמוּלִיךְ וּמוֹבִיל אוֹתָה כְּרֻצוֹ, לְכֵן**
 17 **בְּאַהֲבָה הַטְּבִיעִית שִׁישׁ לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל**
 18 **בִּירוּשָׁה מְהֻאָבוֹת הֵן הֵן**
 19 **הַמְּרַכְבָּה, הִרִי לְמִרוֹת שִׁישׁ בִּזָּה**
 20 **רְגֵשׁ שֶׁל אַהֲבָה לְאַמְתּוֹ שֶׁל דְּבַר כְּלוּל**
 21 **בְּהֻעָלָם גַּם הַבִּטוּל דְּקַבְּלַת**
 22 **עַל שֶׁהוּא הַבִּיטוּל הַנִּעְלָה בִּיּוֹתֵר,**
 23 **כְּאִמּוֹר. [וְלִהְיֵעִיר מִמָּאֵמֵר**
 24 **רְבוּתֵינוּ ז"ל³⁸ בְּשֻׁעָה**
 25 **שְׁהַקְדִּימוּ יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה**
 26 **לְנִשְׁמַע כּוֹי יֵצֵא בַת קוֹל וְאִמְרָה**
 27 **מִי גִלָּה לְכִנִּי רַז סוֹד זֶה שִׁישׁ**
 28 **לְהַקְדִּים נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע, וּמְבַאֵר עַל**
 29 **כֵּן בְּחִסְדֵי־דָהָה³⁹ דְּזָה שְׁהַקְדִּימוּ**
 30 **נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע [שְׁבִטוּל**
 31 **דְּקַבְּלַת עַל עֲצָמוֹ הוּא בְּטוּל**
 32 **נַעֲלָה בְּיּוֹתֵר, בְּבִיטוּל שֶׁל הָאָדָם**
 33 **לְקַב"ה מִתּוֹךְ קַבְּלַת עוֹל, לֹא בְּעַקְבוֹת**
 34 **הַבְּנָה וְהַשְׁגָּה אוֹ רַגְשׁוֹת, יֵשׁ דְּרִגּוֹת**
 35 **שׁוֹנוֹת עַד כִּמָּה הַבִּיטוּל הוּא עִמוּק**
 36 **וּפְנִימִי. וְהַקְדַּמַּת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע, כְּאִשֵּׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִבְּלוּ עַל עֲצָמָם לַעֲשׂוֹת**
 37 **וּלְקִים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה אֲפִילוֹ לְפָנֵי שִׁמְעוֹ מִהֵם הוּא בִּיטוּל עִמוּק מֵאֵד**
 38 **הַנִּקְרָא בְּחִסְדֵי־דָהָה **בְּטוּל לְבַעַל הַרְצוֹן** שְׁכֵן יִתְכַן מִצַּב שְׁבוֹ הָאָדָם בְּטַל**
 39 **לְרַצוֹן מִסּוּיִם שֶׁל הַקַּב"ה אֲבָל הוּא עֵדִיין נִשְׁאֵר מִצִּיאַת כְּלִשְׁהִי לַעֲצָמוֹ, וַיִּתְכַן**
 40 **שְׁכַלְפֵי רְצוֹן אַחֵר הוּא לֹא יִתְבַטֵּל, אֲבָל בִּיטוּל ל"בַעַל הַרְצוֹן" הֵינּוּ בִּיטוּל**
 41 **אֶל הַקַּב"ה בְּעֲצָמוֹ בְּאוֹפֵן שֶׁהָאָדָם מִבְּטַל אֶת כָּל מִצִּיאָתוֹ לְחִלוּטִין וּמִמִּילָא**
 42 **הַבִּיטוּל הוּא כְּלַפֵּי כָל רְצוֹן, אִיזָה שִׁיחִיה [הוּא עַל-יְדֵי שְׁבִיחוֹתָה שֶׁעַ**

43 **שֶׁאִמְרוּ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע הִיא אֲצִלָּם גִּלְיוֹ אַהֲבָה הַמְּסַתְרַת, הַנִּקְרָאֵת רַז**
 44 **כִּי הִיא דוּמָה לְסוֹד שְׁבוּרָךְ כָּלֵל הוּא נַעֲלָם. וּלְכַאוּרָה נִשְׁאֵלֵת הַשְׁאֵלָה: הוֹסֵבֵר**
 45 **לְעִיל בְּהַרְחֵבָה שְׂרַגְשִׁי אַהֲבָה הֵם בִּיטוּי לְמִצִּיאָתוֹ שֶׁל הָאוֹהֵב וְרוּךְ קַבְּלַת עוֹל**
 46 **לֵאל רַגֵּשׁ, כְּמוֹ עֶבֶד שְׁמִקִּים אֶת רְצוֹן אֲדוֹנוֹ מִפְּנֵי הַחֲכָרָה, הִיא בִּיטוּל אִמִּיתִי.**
 47 **וַאֲיֵךְ הַדְּבָרִים עוֹלִים בְּקִנְיָה אַחַד עִם**
 48 **הָאִמּוֹר כִּאֵן שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל הִגִּיעוּ**
 49 **לְבִיטוּל הַכִּי עִמוּק שֶׁל הַקְדַּמַּת נַעֲשֶׂה**
 50 **לְנִשְׁמַע עַל יְדֵי גִלְיוֹ אַהֲבָה**
 51 **הַמְּסוֹתֵרֵת? וְכִדִּי לְהַשִּׁיב עַל שְׁאֵלָה זוֹ**
 52 **מוֹסִיף: וַיֵּשׁ לוֹמֵר, שְׁהַשְׁיִיכּוֹת**
 53 **דְּאַהֲבָה מְסַתְרַת (מִצִּיאָתוֹ)**
 54 **לְהַקְדַּמַּת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע**
 55 **(בְּטוּל דְּקַבְּלַת עַל), לְמִרוֹת**
 56 **שְׁלַכְאוּרָה יֵשׁ חֲסִירָה בִּינֵיהֶם הוּא,**
 57 **כִּי אַהֲבָה הַמְּסַתְרַת הִיא**
 58 **בִּירוּשָׁה מְהֻאָבוֹת הֵן הֵן**
 59 **הַמְּרַכְבָּה. וּמֵאַחַר שֶׁשׁוּרֵשׁ הָאַהֲבָה**
 60 **הוּוֹ הוּא מְהַבִּיטוּל שֶׁל הָאַבוֹת שִׁיחִיה**
 61 **בִּיטוּל עִמוּק וְנַעֲלָה עַד כִּדִּי כֵךְ**
 62 **שֶׁהָאַבוֹת הֵן "הַמְּכַרְבָּה" שְׂאִין לֵה שׁוֹם**
 63 **רְצוֹן מִשְׁלָה, לְכֵן אֵף שֶׁלְּמַעֲשֶׂה יֵשׁ כִּאֵן**
 64 **רַגֵּשׁ שֶׁל אַהֲבָה, אֵין זוֹ אַהֲבָה שְׁסוֹתֵרֵת**
 65 **לְבִיטוּל אֲלֵא אֲדוּרְבָה הַתְּעוֹרֵרוֹת**
 66 **וְהַתְּגַלּוֹת אַהֲבָה הַמְּסוֹתֵרֵת הִיא**
 67 **שְׂגִרְמָה לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל לוֹמֵר "נַעֲשֶׂה**
 68 **וְנִשְׁמַע" מִתּוֹךְ בִּיטוּל בְּחִלְטִית. [וּמִזָּה**
 69 **מֵהָאִמּוֹר לְעִיל שְׁבִאֲמִירַת "נַעֲשֶׂה**
 70 **וְנִשְׁמַע" לְפָנֵי מִתּוֹן תּוֹרָה הִיוּ בְּנֵי**
 71 **יִשְׂרָאֵל בְּבִיטוּל כָּל כֵךְ עִמוּק וּפְנִימִי**
 72 **מִוְכָן, דְּהַבִּיטוּל שְׁנִמְשָׁךְ**
 73 **לְיִשְׂרָאֵל בְּמִתּוֹן תּוֹרָה (לְאַחֲרֵי**
 74 **שְׁהַקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע)**
 75 **הוּא בְּטוּל נַעֲלָה יּוֹתֵר גַּם**
 76 **מֵהַבִּיטוּל דְּמְרַכְבָּה שִׁיחִיה אֲצִלָּם**
 77 **לְפָנֵי מִתּוֹן תּוֹרָה שֶׁהִרִי מוּבֵן שְׁבִמִתּוֹן**
 78 **תּוֹרָה נִתְעַלּו לְדִרְגָּה גְבוּוָה יּוֹתֵר, כְּפִי שִׁיתְבַּאֵר לְהֵלֵן מִהִי הוֹסֵפָה בְּעִינֵן**
 79 **הַבִּיטוּל שֶׁנַּעֲפֵלָה בְּמִתּוֹן תּוֹרָה וְעֵדִיין לֹא הִיחָה בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁאִמְרוּ נַעֲשֶׂה**
 80 **וְנִשְׁמַע.**
 81 **(ו) וְהֻעַנְיָן הוּא, דְּאִיתָא בְּגִמְרָא⁴⁰ אָמְרוּ עָלָיו עַל**
 82 **רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שְׁלֵא הִנִּיחַ לֹא הוֹתִיר מְבַלִּי לְלַמּוֹד דְּכֵר גְּדוּל**
 83 **וְדֵכֵר קָטָן, דְּכֵר גְּדוּל מַעֲשֶׂה מְרַכְבָּה, דְּכֵר קָטָן הִנִּיחַ**
 84 **דְּאַבְיִי וְרַבָּא. וּמְבַאֵר בְּמִמָּאֵמֵר⁴¹ הַנּוֹכַח מִשְׁנַת תְּרַכ"ט, דְּהַשְׁעָם**

(38) שבת פח, א. (39) לק"ת במדבר ביאור על בשעה שהקדימו (יד, ד). (40) סוכה כח, א. (41) סה"מ תרכ"ט ע' רטז ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁמַעְשָׂה מִרְכָּבָה נִקְרָא דָּבָר גָּדוֹל הוּא, כִּי עַל-יְדֵי
2 הַמִּרְכָּבָה⁴² מִגִּיעַ הָאָדָם הַרוֹכֵב עַל הַמִּרְכָּבָה לְמָקוֹם שְׂאִינוֹ
3 יָכוֹל לְהִגִּיעַ לְשֵׁם מִצַּד עֲצָמוֹ לְלֹא הַמְרַכְבָּה, וְכִמוֹ כֵּן הוּא
4 בַּמִּרְכָּבָה הָעֲלִיּוֹנָה, שֶׁהַחַיּוֹת
5 וּמִגְבִּיהוֹת וּמְרוֹמְמוֹת אֵת הַפֶּסֶא⁴³
6 וְאֵת הָאָדָם הַעֲלִיּוֹן שֶׁעַל
7 הַפֶּסֶא⁴⁴ לְבַחֲנֵית לֹא אָדָם⁴⁵
8 שֶׁלְמַעֲלָה מִבַּחֲנֵית "אָדָם". וְעַקֵּר
9 הַהֲעֲלָאָה שֶׁל הַפֶּסֶא וְשֶׁל בַּחֲנֵית
10 אָדָם לְבַחֲנֵית לֹא אָדָם, הוּא
11 בַּמִּרְכָּבָה דֶּהָאֲבוֹת (הָאֲבוֹת הֵן
12 הֵן הַמִּרְכָּבָה). מִרְכָּבָה
13 דְאֲצִילוֹת שֶׁכֵּן הַמְרַכְבָּה הַעֲלִיּוֹנָה
14 קִיַּמַת בְּכָל עוֹלָם לְפִי עֲנִינוֹ וּמְדַרְגָתוֹ
15 וְלֹא דוּמָה הַמְרַכְבָּה דְאֲצִילוֹת לְמַרְכָּבָה
16 כְּפִי שֶׁהִיא בְּעוֹלָמוֹת שֶׁלְמַטָּה מֵעוֹלָם
17 (הַאֲצִילוֹת). כִּי הָעֲלִיָּה דְבַחֲנֵית
18 אָדָם לְבַחֲנֵית לֹא אָדָם שֶׁעַל-
19 יְדֵי מִרְכָּבָה דְבִרְיָאָה-יְצִירָה-
20 עֲשִׂיָּה הַעוֹלָמוֹת שֶׁלְמַטָּה מֵאֲצִילוֹת
21 הִיא שֶׁהָאָדָם שֶׁעַל הַפֶּסֶא
22 (אָדָם דְבִרְיָאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה)
23 מִתְעַלָּה לְדִרְגָּא שֶׁהִיא בַּחֲנֵית
24 לֹא אָדָם לְגַבֵּי אָדָם דְבִרְיָאָה-
25 יְצִירָה-עֲשִׂיָּה הֵינּוּ לְעוֹלָם
26 הַאֲצִילוֹת שֶׁעַם מַעֲלָתוֹ בִּיחַס לְעוֹלָמוֹת
27 בִּיעֵי, עֵדִיין הוּא בְּכֹל הַעוֹלָמוֹת.
28 וְעַל-יְדֵי הַמִּרְכָּבָה דֶּהָאֲבוֹת,
29 מִרְכָּבָה דְאֲצִילוֹת, נַעֲשֶׂה
30 הָעֲלִיָּה דְבַחֲנֵית אָדָם
31 דְאֲצִילוֹת לְבַחֲנֵית לֹא אָדָם
32 שֶׁלְמַעֲלָה מֵאֲצִילוֹת, אֲרִיף
33 בַּחֲנֵית "אֲרִיף אֲנַפִּין" שֶׁכֹּתֵר עֲלִיּוֹן"
34 שְׁבַא-יִסְרוֹף שֶׁהוּא לְמַעֲלָה מֵאַרְבַּעַת
35 הַעוֹלָמוֹת. וְזֶהוּ שֶׁמַּעֲשֶׂה
36 מִרְכָּבָה נִקְרָא דָּבָר גָּדוֹל, כִּי
37 אָדָם, זְעִיר אֲנַפִּין, פְּנִים קִטְנוֹת
38 (כַּאֲשֶׁר בְּדֶרֶךְ כָּל הַכּוֹנֵנָה לְמִידוֹת שֶׁל
39 עוֹלָם הַאֲצִילוֹת שֶׁלְעוֹמַת אֹרֶךְ הַאֲיִן-סוּף

1 דֶּהֲטַעַם שֶׁמַּעֲשֶׂה מִרְכָּבָה נִקְרָא דָּבָר גָּדוֹל הוּא,
2 כִּי עַל-יְדֵי הַמִּרְכָּבָה⁴² מִגִּיעַ הָאָדָם הַרוֹכֵב עַל
3 הַמִּרְכָּבָה לְמָקוֹם שְׂאִינוֹ יָכוֹל לְהִגִּיעַ לְשֵׁם מִצַּד
4 עֲצָמוֹ, וְכִמוֹ כֵּן הוּא בַּמִּרְכָּבָה הָעֲלִיּוֹנָה, שֶׁהַחַיּוֹת
5 נוֹשְׂאוֹת אֵת הַפֶּסֶא⁴³ וְאֵת הָאָדָם שֶׁעַל הַפֶּסֶא⁴⁴
6 לְבַחֲנֵית לֹא אָדָם⁴⁵. וְעַקֵּר הַהֲעֲלָאָה לְבַחֲנֵית לֹא
7 אָדָם, הוּא בַּמִּרְכָּבָה דֶּהָאֲבוֹת (הָאֲבוֹת הֵן הֵן
8 הַמִּרְכָּבָה), מִרְכָּבָה דְאֲצִילוֹת. כִּי הָעֲלִיָּה דְבַחֲנֵית
9 אָדָם לְבַחֲנֵית לֹא אָדָם שֶׁעַל-יְדֵי מִרְכָּבָה
10 דְבִרְיָאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה הִיא שֶׁהָאָדָם שֶׁעַל הַפֶּסֶא
11 (אָדָם דְבִרְיָאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה) מִתְעַלָּה לְדִרְגָּא
12 שֶׁהִיא בַּחֲנֵית לֹא אָדָם לְגַבֵּי אָדָם דְבִרְיָאָה-
13 יְצִירָה-עֲשִׂיָּה. וְעַל-יְדֵי הַמִּרְכָּבָה דֶּהָאֲבוֹת,
14 מִרְכָּבָה דְאֲצִילוֹת, נַעֲשֶׂה הָעֲלִיָּה דְבַחֲנֵית אָדָם
15 דְאֲצִילוֹת לְבַחֲנֵית לֹא אָדָם שֶׁלְמַעֲלָה מֵאֲצִילוֹת,
16 אֲרִיף. וְזֶהוּ שֶׁמַּעֲשֶׂה מִרְכָּבָה נִקְרָא דָּבָר גָּדוֹל, כִּי
17 אָדָם, זְעִיר אֲנַפִּין, הוּא בַּחֲנֵית קִטְנוֹת וְצִמְצוּם,
18 וְעַל-יְדֵי הַמִּרְכָּבָה הוּא מִתְעַלָּה לְבַחֲנֵית אֲרִיף,
19 גְּדוּלָּה.

20 וְהַטַּעַם שֶׁהַחַיּוֹת דְאֲבִי וְרָבָא נִקְרָאִים דָּבָר קָטָן
21 (אֵף שֶׁהוּא עַקֵּר בַּתוֹרָה שְׁבַע-עֶלְפָּה)
22 הוּא, כִּי הַלְכוֹת הַתוֹרָה נִתְלַבְּשׁוּ בְּדָבָרִים קִטְנִים.
23 דְנוֹסְף לְזָה שֶׁהַמִּצְוֹת נִתְלַבְּשׁוּ בְּדָבָרִים גְּשָׁמִיִּים,
24 יֵשׁ בְּכָל מִצְוָה כַּמָּה פְּרָטִי דִּינִים, דְעֲנִין
25 הַהֲתַחֲלָקוֹת (פְּרָטִים) הוּא צִמְצוּם וְהַגְּבָלָה,
26 קִטְנוֹת. וְעַל-פִּי-זֶה⁴⁶, הַחֲלוּקִים בֵּין מַעֲשֶׂה
27 מִרְכָּבָה לְהַחַיּוֹת דְאֲבִי וְרָבָא הוּא מִן הַקְּצָה אֶל הַקְּצָה. דְעֲנִין מִרְכָּבָה הוּא
28 הַיְצִיאָה מִבַּחֲנֵית הַגְּבָלָה (אָדָם) לְבַחֲנֵית בְּלִי-גְבוּל (לֹא אָדָם) – דָּבָר גָּדוֹל
29 (דְאֲמַתִּית עֲנִין הַגְּדוּלוֹת הוּא בְּדָבָר שְׂאִינוֹ מְגַבֵּל⁴⁷), וּבַחַיּוֹת דְאֲבִי וְרָבָא הוּא

(42) בהבא לקמן ראה גם תו"א יתרו עא, ב. ובכ"מ. (43) ראה בחיי עה"פ תרומה כה, יא בשם פרדרא"א [ספ"ד. וראה ברד"ל שם]. שמו"ר ספכ"ג. במדב"ר ספ"ד. פיוט "והחיות" במוסף ל"ה (בנוסח הקדושה) נוסח אשכנז. (44) ראה יחזקאל א, כו. (45) לשון הכתוב – שמואל-א טו, כט. (46) בהבא לקמן (בהחצאי ריבוע) ראה ד"ה בהעלותך תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' שמא). (47) דכשאוברים על דבר מוגבל שהוא גדול, הגדלות שלו היא רק לגבי דברים שהם קטנים ממנו, אבל ישנם דברים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לְהַפֵּךְ, הַתְּלַבְּשׁוֹת רְצוֹן הָעֵלְיוֹן רְצוֹנוֹ וּחְכַמְתוּ הָעֲלִיּוֹנִים שֶׁל הַקַּב"ה,
- 2 בְּלִי גְבוּל, כְּפִי שִׁירְדוּ וּנְתַלְבְּשׁוּ בַתּוֹרָה כְּפִי שִׁירְדָה לַמַּטֵּה בְּדַבְּרִים
- 3 מְגַבְּלִים וְקִטְנִים לְעוֹמַת הָרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן הַבְּלָתִי מוֹגְבֵל - דָּבָר קָטָן].
- 4 וּמִמְשִׁיף בְּמֵאֲמָר הַנּוֹכַח עוֹד טַעַם עַל זֶה שֶׁהַיּוֹת דְּאִבֵּי
- 5 וְרָבָא נִקְרְאִים דָּבָר קָטָן, כִּי
- 6 הַתּוֹרָה דְּעַכְשָׁיו הַתּוֹרָה הַנִּגְלִית
- 7 לְנו כַּעַת הִיא דָּבָר קָטָן לְגַבִּי
- 8 פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה שֶׁתִּתְגַּלֶּה
- 9 לְעֵתִיד כִּאֲשֶׁר הַקַּב"ה יִגְלֶה אֶת
- 10 סְתָרֵי הַתּוֹרָה. וְגַם יִשְׁנֶה סִיבָה
- 11 נוֹסֶפֶת לְכַן שֶׁהַיּוֹת אִבֵּי וּרְבָא
- 12 נִקְרְאִים "דָּבָר קָטָן" לְפִי
- 13 שֶׁהַתּוֹרָה הִיא מְשָׁל וּלְבוּשׁ
- 14 וְכִסּוּי לְאוֹר־אֵין־סוֹף הַמְּלַבֵּשׁ
- 15 בָּהּ שֶׁהִי הַתּוֹרָה הִיא רְצוֹנוֹ וּחְכַמְתוֹ
- 16 שֶׁל הַקַּב"ה הַאֵין־סוֹף כְּפִי שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה
- 17 בְּעֵינֵי הָעוֹלָם הַזֶּה. שְׁלֹכָן
- 18 נִקְרְאָת הַתּוֹרָה בְּפִסְקוֹ בְּשֵׁם
- 19 מְשָׁל הַקְּדָמוֹנִי⁴⁸, שֶׁהִיא
- 20 מְשָׁל וּלְבוּשׁ לְכַחֲנֵת קְדָמוֹנוֹ
- 21 שֶׁל עוֹלָם⁴⁹ כְּפִירוּשׁ רַש"י עַל
- 22 הַפִּסְקוֹ: "מְשָׁל קְדָמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם,
- 23 הַתּוֹרָה שֶׁהִיא מְשָׁלוֹ שֶׁל הַקַּב"ה".
- 24 וּמְשָׁל לְגַבִּי נִמְשָׁל הוּא דָּבָר
- 25 קָטָן שֶׁהִי מוֹבֵן שֶׁהַעֲיָקָר הוּא
- 26 הַנְּמֻשָׁל, וְהַמְּשָׁל אֵינוֹ אֵלָּא אֲמַצְעִי
- 27 לַהֲגִיעַ לְנִמְשָׁל, וְלֹכֵן יִחַס בֵּין הַמְּשָׁל
- 28 (הַתּוֹרָה כְּפִי שִׁירְדָה לְעוֹלָם) וְהַנְּמֻשָׁל
- 29 (הַקַּב"ה) הוּא כְּדָבָר קָטָן לְעוֹמַת דָּבָר
- 30 גְּדוֹל.
- 31 לְכַאוּרָה הִיא מְקוּם לְתַמּוּהָ לְשֵׁם מַה יֵשׁ
- 32 צוּרָן בְּכַמָּה הַסְּבִירִים לְכַן שֶׁהַתּוֹרָה
- 33 ("הַיּוֹת דָּאִבֵּי וּרְבָא") נִקְרְאָת "דָּבָר
- 34 קָטָן" וְמָה הַתּוֹסֶפֶת בַּהֲסַבֵּר הַשְּׁנִי לְגַבִּי
- 35 הַרְאִשׁוֹן, מִצַּד תּוֹכֵן הָעֵינָיִן. וְכִדִּי לַהֲסִיר
- 36 אֶת הַתְּמִיּהָ הַזֶּה, הוֹלֵךְ וּמְבַאֵר עוֹד.
- 37 וַיֵּשׁ לּוֹמֵר דְּלִהֲטַעַם שֶׁהַיּוֹת
- 38 דְּאִבֵּי וְרָבָא נִקְרְאִים דָּבָר
- 39 קָטָן מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה נִתְלַבְּשָׁה בְּדַבְּרִים קָטָנִים וּמוֹגְבָלִים וְלֹכֵן יֵשׁ
- 40 בַּהֲלָכוֹת הַתּוֹרָה פְּרָטִי דִּינִים שׁוֹנִים, כִּאֲמֹר, הַתְּאָר דָּבָר קָטָן הוּא מִצַּד
- 41 הַלְּבוּשִׁים דְּתוֹרָה בְּהֵם נִתְלַבְּשָׁה כְּדִי לִרְדֹת לַמַּטֵּה וְהַלְבוּשִׁים הַלְלוּ
- מִכְּסִים עַל עֵצִים הַתּוֹרָה, אֲבָל לְפִי הַבִּיאוֹר הַזֶּה הַתּוֹרָה "דָּבָר קָטָן" לֹא מִתִּיחַס
- אֶל הַתּוֹרָה עֲצֻמָּה. וְלֹכֵן מוֹסִיף בְּמֵאֲמָר שֶׁהַתּוֹרָה דְּעַכְשָׁיו הִיא דָּבָר
- לְכַן שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרְאָת "דָּבָר קָטָן" וְהוּא שֶׁהַתּוֹרָה לְעֵתִיד־לְבָא [וְגַם
- קָטָן לְגַבִּי פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה שֶׁתִּתְגַּלֶּה לְעֵתִיד. וְגַם לְפִי
- שֶׁהִיא דָּבָר קָטָן וּמוֹגְבֵל לְגַבִּי
- אוֹר־אֵין־סוֹף הַבְּלָתִי מוֹגְבֵל
- הַמְּלַבֵּשׁ בָּהּ], דְּעַל־פִּי טַעַם
- זֶה, הַתְּאָר דָּבָר קָטָן הוּא
- (גַּם) בְּנוֹגֵעַ לְתוֹרָה עֲצֻמָּה.
- [אֵלָּא שֶׁמֵּעַתָּה, לְאַחַר שֶׁהוֹסֵבֵר מַה
- הַטַּעַם הַשְּׁנִי מוֹסִיף עַל הַטַּעַם הַרְאִשׁוֹן
- יֵשׁ לְבַאֵר לְאִידֵךְ גִּיסָא, מְדוּעַ אִם כֵּן יֵשׁ
- צוּרָן בְּטַעַם הַרְאִשׁוֹן וְעַל כֵּן הוֹלֵךְ
- וּמְבַאֵר וְמָה שֶׁמְּבַאֵר גַּם טַעַם
- הַרְאִשׁוֹן שֶׁהַתּוֹרָה נִתְלַבְּשָׁה
- בְּדַבְּרִים קָטָנִים וּפְרָטִי הַלְכוֹת,
- כִּאֲמֹר - וְהִי לְכַאוּרָה הַטַּעַם הַשְּׁנִי
- הַמִּתִּיחַס לְתוֹרָה עֲצֻמָּה הוּא טַעַם חוֹק
- יּוֹתֵר, יֵשׁ לּוֹמֵר, כִּי בְּטַעַם זֶה
- מְדַגֵּשׁ שֶׁהַחֲלוּק בֵּין הַיּוֹת
- דְּאִבֵּי וְרָבָא לְמַעֲשֵׂה מְרַבְּכָה
- הוּא חֲלוּק מִן הַקְּצָה אֶל
- הַקְּצָה, בְּנֵ"ל כֵּן שְׂרוּקָא לְפִי
- הַפִּירוּשׁ הַזֶּה יֵשׁ בֵּין הַ"קְּטָנוֹת"
- וְהַ"גְּדוּלוֹת" פְּעַר אִמִּיתִי וְלֹא מְדוּבָר רַק
- עַל "קְּטָנוֹת" וְ"גְּדוּלוֹת" יַחֲסִית].
- (ז) וּמִמְשִׁיף בְּמֵאֲמָר עוֹד בְּאוּר
- בְּזָה שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרְאָת דָּבָר
- קָטָן, שֶׁהוּא עַל שֵׁם עֲצָם
- בְּטוֹל הַהֲלָכָה הֵינּוּ דְּבִרֵי הַתּוֹרָה
- עֲצָמִם לְגַבִּי אוֹר־אֵין־סוֹף
- הַמְּלַבֵּשׁ בָּהּ בַּהֲלָכָה. דְּכִמּוֹ
- שֶׁלְמוֹד הַתּוֹרָה דְּהָאֲדָם צְרִיף
- לְהִיּוֹת בְּבִטּוֹל, תַּעֲזֵן לְשׁוֹנֵי
- לְשׁוֹנוֹ שֶׁל הָאָדָם הַלּוֹמֵד תּוֹרָה
- אֲמַרְתֶּךָ⁵⁰ דְּבִרְיוֹ שֶׁל הַקַּב"ה נוֹתֵן
- הַתּוֹרָה, וְהַלּוֹמֵד תּוֹרָה אֵינּוּ אוֹמֵר
- דְּבִרִים מִעֲצֻמוֹ אֵלָּא כְּעוֹנָה אַחֵר
- הַקְּוֹרָא⁵¹, כִּמְבוּאֵר ב'תּוֹרָה אוֹר' לְרַבּוֹנוֹ הַזֶּקֶן שֶׁכִּאֲשֶׁר יְהוּדִי לּוֹמֵד תּוֹרָה אוֹי
- "אֵין הַדְּבוּר נִעֲשֶׂה נִפְרָד אֲצֵל הָאָדָם לְהִיּוֹת יוֹצֵא מִפִּי עֲצֻמוֹ כִּלְאוֹ הוּא שְׁלוֹ
- רַק כִּמוֹ שֶׁכְּתוּב תַּעֲזֵן לְשׁוֹנֵי אֲמַרְתֶּךָ שֶׁהַתּוֹרָה הִיא אֲמַרְתֶּךָ אֵלָּא שְׁלִשׁוֹנֵי תַּעֲזֵן

שהם גדולים ממנו והוא קטן. (48) שמואל-א כד, יד. וראה פרש"י עה"פ. מכות יו"ד, ב ובפרש"י שם. פרש"י עה"פ משפטים כא, יג. (49) ראה בארוכה תו"א מג"א צח, ב. (50) תהלים קיט, קעב. (51) תו"א יתרו סז, ב. ובכ"מ. וראה לעיל ס"ע שלד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 כעונה [חזור] אחר האומר... שהוא ענין גילוי אור אין סוף למטה כמו למעלה
 2 בבחינת בטול ממש. וזוהי יתבונן המשכיל ויפול עליו אימה ופחד בעסק
 3 התורה בשמו ללבו כי [דברי התורה שהוא לומד] דבר ה' הוא ממש שנאמרו
 4 למשה מסיני". וכשם שהאדם הלומד תורה מתבטל כלפי הקב"ה על-דרך-
 5 זה הוא בנוגע להלכות
 6 התורה עצמם שהם בבטול
 7 לאור-אין-סוף המלבש בהם,
 8 גדלקמן כפי שיבאר הלקו. [ויש
 9 לומר, דלהפירוש קטן
 10 בפשוטו, שדברי התורה עצמם הם
 11 בבחינת "קטנות" התאר דבר קטן
 12 הוא ביחס לענינים אחרים
 13 ומשמעו שלגבי דברים אחרים גדולים
 14 ממנו הוא "קטן". ולהפירוש
 15 הנוכחי קטן על שם הבטול
 16 על-דרך דברי יעקב אבינו קטנתי
 17 מכל החסדים⁵² שחשדי ה' גרמו
 18 לו להיות עניו ושפל בעיני עצמו].
 19 הקטנות (בטול) הוא בו
 20 עצמו שהתורה עצמה מתבטלת
 21 ומקטינה עצמה לגבי הקב"ה].
 22 וצריך להבין (להפירוש לפי
 23 הפירוש האחרון ש"קטן" הוא
 24 על שם הבטול), אם כן מאותה
 25 סיבה עצמה גם "מעשה מרכבה" היה
 26 צריך להקרא "דבר קטן" כי הרי גם
 27 מרפכה היא בבטול להרוכב,
 28 ואף-על-פי-כן נקראת דבר
 29 גדול ולא "דבר קטן".
 30 ונקדת הבאור בזה יש לומר,
 31 דהבטול שנקרא בשם דבר
 32 קטן (בדומה לביטול של יעקב אבינו
 33 שאמר על עצמו קטנתי), הוא,
 34 שהוא בטל לגמרי ואין בו
 35 שום מעלה היינו שאינו רואה
 36 לעצמו כל חשיבות ושום יתרון שיגרום
 37 לו תחושת "גדלות" כלשהי. וכמו
 38 שכתוב ב'אגרת הקדש' שבספר
 39 התניא 'דבור המתחיל'
 40 קטנתי⁵³, שהכוונה לענווה עד כדי
 41 כך שמשמים עצמו פשיריים ומתרות ממש כדבר מיותר לחלוטין

שאינו בו שום צרף והביטול הזה קיים רק בהלכות התורה לגבי אור
 אין סוף המלוכב בהם ולכן רק הם נקראים "דבר קטן". וכיין
 שהמרפכה למרות ביטולה לגבי הרוכב היא מציאות מסוימת, ועד
 שיש בה יתרון לגבי הרוכב [וכנ"ל שעל-ידי המרפכה
 יכול הרוכב להגיע למקום
 שאינו יכול להגיע לשם מצד
 עצמו ולכן חיות הקודש העליונות
 נושאות ומרוממות את הכסא כנוכח
 לעיל, וכדברי רבנו הזקן ב'תורה אור':
 כמו על דרך משל הסוס, עם חיות
 שהרוכב עליו הוא העיקר והסוס הוא
 בטל וטפל אל הרוכב עליו מכל מקום
 הסוס מנהיג את הרוכב ממקום למקום
 עד מקום שאין הרוכב יכול להגיע
 לשם מצד עצמו, ומכאן שהסוס
 והמרפכה נחשבים "מציאות"], לכן
 אינה דבר קטן. [ואדרבה
 מצד העלוי המעלה והיתרון
 שבה, שעל-ידו היא העליה
 לבחינת גדול (אריף), כמבואר
 לעיל נקראת גם המרפכה
 בשם דבר גדול]. והלכות
 התורה שנתלבשו בדברים
 גשמיים [פרוש הראשון
 ב'דבר קטן'], פיון שדברים
 גשמיים אין להם ערך⁵⁴ יחס
 ודמיון לחכמתו ורצונו ותפרך
 המלבשים בהם, הרי הם
 בתכלית הבטול, ולא נחשבים
 "מציאות" ולכן נקראים דבר קטן
 (כמו "קטנתי" שאמר על עצמו יעקב
 אבינו). ועל-ידי הבטול
 שבהלכות התורה עצמם,
 נמשך הבטול גם באדם
 העוסק בתורה, ומכך הוא מקבל
 את הכוח שלמוד התורה שלו
 יהיה באפן דתען לשוני
 אמרתך, כעונה אחר הקורא
 שהוא לימוד מתוך תכלית הביטול
 ואימה ופחד (כמובא לעיל מדברי רבנו
 הזקן ב'תורה אור').

התורה עצמם שהם לאור-אין-סוף
 המלבש בהם, גדלקמן. [ויש לומר, דלהפירוש
 קטן בפשוטו, התאר דבר קטן הוא ביחס
 לענינים אחרים. ולהפירוש קטן על שם הבטול
 על-דרך קטנתי מכל החסדים⁵²], הקטנות
 (בטול) הוא בו עצמו. [וצריך להבין (להפירוש
 ש"קטן" הוא על שם הבטול), הרי גם מרפכה
 היא בבטול להרוכב, ואף-על-פי-כן נקראת דבר
 גדול].
 ונקדת הבאור בזה יש לומר, דהבטול שנקרא
 בשם דבר קטן (קטנתי), הוא, שהוא
 בטל לגמרי ואין בו שום מעלה. וכמו שכתוב
 ב'אגרת הקדש' 'דבור המתחיל' קטנתי⁵³,
 שמשמים עצמו פשיריים ומתרות ממש שאין בו
 שום צרף. וכיין שהמרפכה היא מציאות, ועד
 שיש בה יתרון לגבי הרוכב [וכנ"ל שעל-ידי
 המרפכה יכול הרוכב להגיע למקום שאינו יכול
 להגיע לשם מצד עצמו], לכן אינה דבר קטן.
 [ואדרבה מצד העלוי שבה, שעל-ידו היא
 לבחינת גדול (אריף), נקראת גם
 המרפכה בשם דבר גדול]. והלכות התורה
 שנתלבשו בדברים גשמיים [פרוש הראשון
 ב'דבר קטן'], פיון שדברים גשמיים אין להם
 ערך⁵⁴ לחכמתו ורצונו ותפרך המלבשים בהם,
 הרי הם בתכלית הבטול, דבר קטן. ועל-ידי
 הבטול שבהלכות התורה עצמם, נמשך הבטול
 גם באדם העוסק בתורה, שלמוד התורה שלו
 יהיה באפן דתען לשוני אמרתך, כעונה אחר
 הקורא.

וש"נ. 52) וישלח לב, יא. 53) תניא אגה"ק סימן ב. 54) ראה המשך תרס"ו ע' נה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (ח) וְזֶהוּ וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאַמְרֵי⁵⁵,
 2 וּמִכַּבָּר בְּחִסְדֵיךָ, בהקדמת השאלה שלכאורה המילה "לאמר" שבסיום
 3 הפסוק לא מובנת כי בדרך כלל משמעה לומר ולמסור לאחרים ואילו במתן
 4 תורה כל בני ישראל (וכל הנשמות שבכל הדורות) היו נוכחים בעצמם אלא

5 הביאור הוא שהמלה "לאמר" מלמדת

6 דְּבַמְתַּן-תּוֹרָה נִתַּן הַפֶּחַ לְבְנֵי
 7 ישראל בכל הדורות שְׁלֹמוֹד
 8 הַתּוֹרָה שֶׁל הָאָדָם יְהִי בְּאִפְן
 9 דְּלֵאמֹר, לְחִזּוֹר הַדְּבָרִים
 10 שֶׁהִקְבִּי"ה אֹמֵר, כְּמוֹבֵא לְעִיל
 11 שְׁזוּהוּ גַם פִּירוּשׁ הַכְּתוּב תַּעֲן תַּחֲזוֹר
 12 וְתֹאמֶר לְשׁוֹנֵי שֶׁל הָאֵדָם הַלּוֹמֵד
 13 תּוֹרָה אֲמַרְתָּךְ שֶׁל הַקְּבִי"ה, וְכִפִּי
 14 שֶׁנִּתְבָּאָר לְעִיל הִרִי כֹאשֶׁר הַלּוֹמֵד תּוֹרָה
 15 יוֹדֵעַ שְׂאִינֵנו אֹמֵר דְּבָרִים מִשְׁלוֹ אֵלָּא
 16 חֲזוֹר עַל דְּבַר ה' כִּפִּי שֶׁנֹּאמַר בְּהַר סִינִי
 17 הִרִי זֶה גֹרֵם לְהַתְּבַטֵּל אֶל הַקְּבִי"ה
 18 וְלִלְמוֹד תּוֹרָה מִתּוֹךְ אִימָה וּפְחָד. וְעִדְיִן
 19 צָרִיךְ לְהַבִּין בְּעִנְיַן זֶה דְּלִכְאֹרְחָה,
 20 הִרִי גַם לְפָנֵי מִתַּן-תּוֹרָה
 21 הַקְּדִימוֹ יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה
 22 לְנִשְׁמָע, דִּהִקְדַּמְתָּ נַעֲשֶׂה
 23 לְנִשְׁמָע הֵינֵנו שֶׁמִּקְבָּלִים עֲלֵיהֶם
 24 לְעִשׂוֹת אֶת רִצּוֹן ה' אִפִּילוּ לְפָנֵי שֶׁהֵם
 25 יוֹדְעִים מִהוּ הַרְצוֹן הוּא בְּטוֹל עִמּוֹק
 26 וּפְנִימֵי בִיחֹר, בִּטּוֹל דְּבַעַל הַרְצוֹן
 27 כִּי אִין זֶה בִּטּוֹל רַק לְגַבֵּי רִצּוֹן מִסּוּיִם
 28 אֵלָּא בִּטּוֹל מוּחַלֵּט שֶׁל כִּלְלוֹת מִצִּיאוֹת
 29 הָאָדָם כִּלְפֵי הַקְּבִי"ה בְּעִצְמוֹ, כְּעַל
 30 הַרְצוֹן (כְּמוֹבֵא לְעִיל אֹדוֹת מַעַל
 31 הַבִּיטוֹל בְּדֶרֶךְ קְבֵלָת עוֹל כְּעֵבֶד שֶׁאִין
 32 לוֹ כֹּל רִצּוֹנוֹ מִשְׁלוֹ), וּמִהוּ אִם כֵּן
 33 הַחֲדוּשׁ בְּבִטּוֹל דְּלֵאמֹר
 34 שְׁנַתְּחִידֵשׁ בְּמִתַּן-תּוֹרָה לְגַבֵּי
 35 הַבִּטּוֹל דְּנַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע וְהִרִי אִין
 36 סַפֵּק שֶׁלֹּאחֵר הַתְּגִלוֹת הָאֱלוּקוֹת בְּמִתַּן
 37 תּוֹרָה נִפְעַל בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בִּיטּוֹל עוֹד יוֹתֵר נַעֲלָה מֵאִשֶׁר הִיָּה בְּהֵם לְפָנֵי מִתַּן
 38 תּוֹרָה?.

39 וְהִבְאֹר בְּזוּהוּ, הַהִבְדֵּל בֵּין הַבִּיטוֹל שֶׁלִּפְנֵי מִתַּן תּוֹרָה לְבִיטּוֹל שֶׁנִּפְעַל בְּעַת
 40 מִתַּן תּוֹרָה הוּא שֶׁהַבִּטּוֹל דִּהִקְדַּמְתָּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע יֵשׁ בּוֹ מַעֲלָה
 41 וְיִתְרוּן. דִּהִקְדַּמְתָּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע הוּא קְבֵלָת עַל מַלְכוּתוֹ,
 42 וְעַל-יְדֵי שֶׁהָעַם מִקְבָּלִים אֶת עַל מַלְכוּתוֹ נַעֲשֶׂה מְלֶךְ וְכִמּוּבֵן

43 זֶה הַמֶּלֶךְ זָקוּק לַעֵם, כְּבִיטוֹל וְהָעַם הוּא הַמוֹסִיף לְמֶלֶךְ מַעֲלָה וְרוּמָמוֹת שֶׁלֹּא
 44 קִיָּיִמִים בּוֹ מִצַּד עִצְמוֹ וְכִיּוֹן שֶׁכֵּן סוֹף סוֹף אִין זֶה תְּכִלִּית הַבִּיטוֹל [וְעַל-דֶּרֶךְ
 45 הַבִּטּוֹל דְּמֶרְכָּבָה, שֶׁאִמָּנֵם הַמֶּרְכָּבָה בְּטֵלָה לְרוּכְבּ וְאִין לָהּ רִצּוֹנוֹת מִשְׁלָה
 46 אֲבָל הַמֶּרְכָּבָה פּוֹעֵלָת עֵילִי וְתוֹסַפְת בְּרוּכָב שְׁעַל-יְדֵי הַבִּטּוֹל

47 דְּהֶמְרָכָבָה לְהַרוּכְבּ, עַל-יְדֵי-
 48 זָה⁵⁶ הִיא נוֹשֵׂאת וּמְגַבִּיָּהָ
 49 אֶת הַרוּכְבּ כְּמוֹבֵא לְעִיל בְּעִנְיַן
 50 "חִיּוֹת הַקּוֹדֵשׁ" שֶׁבְּמֶרְכָּבָה הַעֲלִינָה
 51 שֶׁ"נוֹשֵׂאוֹת" וּמְרוּמָמוֹת אֶת הַכֶּסֶף וְלִכְנֵי,
 52 יַחַד עִם הַבִּיטוֹל, הַמֶּרְכָּבָה מוּגֵדֶת
 53 "מִצִּיאוֹת".] וְהַבִּטּוֹל דְּלֵאמֹר
 54 שְׁנַתְּחִידֵשׁ בְּמִתַּן-תּוֹרָה הוּא
 55 בְּטוֹל בְּתַכְלִית שֶׁבּוֹ הָעַם הַמְּתַבְטֵל
 56 אֵינֵנו "מִצִּיאוֹת" כֹּלל.

57 וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה כֶּסֶם נִשְׁתַּבָּאָר לְעִיל
 58 אֹדוֹת לְיִמּוֹד הַתּוֹרָה הוּא קְבִיּוּם
 59 הַמְּצוּוֹת, שֶׁבְּמִתַּן-תּוֹרָה נִתַּן
 60 הַפֶּחַ שְׁקִיּוּם הַמְּצוּוֹת שֶׁל
 61 הָאָדָם יְהִי בְּתַכְלִית הַבִּטּוֹל,
 62 מְבִלִּי שֶׁהָאֵדָם יִרְאֶה עִצְמוֹ ל"מִצִּיאוֹת"
 63 כִּלְשׁוֹי הֵינֵנו שְׁקִיּוּם הַמְּצוּוֹת
 64 שְׁלוֹ יְהִיָּה (לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא
 65 כ"מִצִּיאוֹת" חֲשׂוּבָה קְבֵל עָלָיו עַל
 66 מַלְכוּת שְׁמִיָּם וְעַל מְצוּוֹת,
 67 אֲלֵא) מִפְּנֵי שְׁצוּי הַקְּבִי"ה
 68 גּוֹזֵר עָלָיו לְהִיּוֹת כְּפִי הַצּוּי
 69 וְהוּא לּוֹמֵד תּוֹרָה וּמְקִיָּים מִצּוּוֹת רַק
 70 מִפְּנֵי שְׁזוּהוּ רִצּוֹן ה' לֵלֵא כֹּל תַּעֲרוּבֹת
 71 שֶׁל רִצּוֹנוֹת מִשְׁלוֹ, שֶׁהִרִי אֵינֵנו
 72 "מִצִּיאוֹת" כֹּלל. וְכַמְּבָאָר
 73 בְּלִקוּטֵי תּוֹרָה⁵⁷ בְּנוֹגֵעַ
 74 לְעִשְׂרֵת הַדְּבָרֹת שֶׁנֶּאֱמָרוּ
 75 בְּמִתַּן תּוֹרָה [וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה
 76 הוּא בְּנוֹגֵעַ כָּל הַצּוּיִים
 77 שְׁבִתוֹרָה] שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּלִשׁוֹן
 78 צּוּי וְגַם בְּלִשׁוֹן עֲתִיד, וְכֵן

79 מְבוּאָר בְּלִקוּטֵי תּוֹרָה (פֶּרֶשׁת בְּמִדְבָּר): "בִּשְׁעַת מִתַּן תּוֹרָה הַדְּבוּר בְּעִצְמוֹ גּוֹזֵר
 80 אֹמֵר לֹא תִרְצֵחַ, פִּירוּשׁ לִשׁוֹן עֲתִיד שֶׁלֹּא תִהְיֶה בְּחִינָה זֹו נִרְאִית לְעוֹלָם כִּי
 81 הַעֲתִיד הַצּוּי שֶׁנִּהְיֶה מִשְׁמִשְׁיָן בְּלִשׁוֹן אַחַד". כְּלוּמֹר, מִשְׁמַעוֹת הַמְּלִיָּם "לֹא
 82 תִרְצֵחַ" הִיא גַם לִשׁוֹן צִיּוּי וְאִסוּר לְרִצּוֹחַ וְגַם לִשׁוֹן עֲתִיד וְקִבְעִיָּה שֶׁלֹּא יְהִיָּה
 83 רִצַּח (וְרֹאֵה בְּהַעֲרָה 85 כֹּאן שֶׁהַכּוּוּנָה הִיא לְטַבַּע הַבְּרִיאָה אֵלָּא שִׁישׁ לְאָדָם
 84 בְּחִירָה חוֹפְשִׁית לְבַחֲרוֹ הִיפֵךְ טַבַּע הַבְּרִיאָה) כִּי הַדְּבוּר עִצְמוֹ גּוֹזֵר עַל

(55) יתרו כ, א. 56) ראה תו"א יתרו עא, ב. 57) במדבר שם (יג, ג). וראה גם בהנסמן בהתוועדויות תשמ"ט ח"ג ס"ע 235.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הָאָדָם וְהָעוֹלָם (וּמִכְרִית אֹתָם⁵⁸) לְהִיּוֹת כֵּן וּלְהִתְנַהֵג עַל פִּי
 2 הַתּוֹרָה וְזֹאת מִשׁוּם שִׁבְעַת מִתּוֹן תּוֹרָה נִפְעַל בִּיטוּל שֶׁל כָּל הַבְּרִיאָה לִקְבִ"ה.
 3 וַיֹּשֶׁ לֹמֵר דִּהִיתְרוֹן בְּבִטּוּל דְּקִיּוּם הַמְצֹזוֹת בְּאִפְסָן זֶה שֶׁכָּל
 4 מְצִיאוֹת הָעוֹלָם בְּטִלָּה לְרִצּוֹן הָעֲלִיוֹן וּמִמִּילָא הַכּוֹל מִתְנַהֵל עַל פִּי הַתּוֹרָה לְגַבִּי
 5 הַבְּטוּל דְּקַבְּלַת עַל שַׁעַם כָּל
 6 מַעֲלָתוֹ בְּכָל זֹאת הָאָדָם נִחְשָׁב עֲדִיין
 7 ל"מְצִיאוֹת" מִסּוּיָמָת, הוּא בְּשִׁגְי
 8 עֲנִינִים הַיִּבְטִים. הָאֲחֵר לְפִי
 9 שֶׁהַבְּטוּל דְּקַבְּלַת עַל הוּא עַל-
 10 יָדֵי שֶׁהוּא הָאָדָם קָבַל עָלָיו
 11 לְהִיּוֹת עֶבְדוֹ שֶׁל מְלַךְ מְלָכֵי
 12 הַמְּלָכִים הַקֶּבֶ"ה⁵⁹ וְכִיּוֹן
 13 שֶׁהַבִּטּוּל הוּא תּוֹצֵאָה שֶׁל הַחֲלֻטָּה
 14 וְהַתְּבַטּוּת שֶׁל הָאָדָם הִרִי הוּא עֲמוּק
 15 וּפְנִימִי רַק בְּמִידָה שֶׁהָאָדָם מִסּוּגַל
 16 לְהַתְּבַטֵּל וְלֹא מִעֵבֵר לִזְוֵה, וְאֵילוּ כֹּאשֶׁר
 17 הָאָדָם וְהַבְּרִיאָה מִתְּבַטְּלִים אֵל הַקְּבִ"ה
 18 מִתּוֹךְ צִיּוּי וְגִזְרֵת הַקְּבִ"ה הִרִי זֶה בִּיטּוּל
 19 הַרְבֵּה יוֹתֵר עֲמוּק וּפְנִימִי. וְהַשְּׁנִי
 20 וְיִתְיָרָה מִזֶּה, שֶׁהַבְּטוּל שֶׁל קַבְּלַת
 21 עוֹל הַנִּמְשָׁל לְבִיטּוּל דְּעֶבֶד לְאֲדוֹנֵוֹ
 22 [גַּם כְּשֶׁהוּא נוֹלָד עֶבֶד וְלֹא נָהִיָּה
 23 עֶבֶד בְּגַלּל הַחֲלֻטָּה וְהַתְּבַטּוּת שֶׁלּוֹ
 24 מִרְצוֹנוֹ וּמִדַּעְתּוֹ] קָשׁוּר עִם
 25 מְצִיאוֹתוֹ, שֶׁעֲנִינֵוֹ הוּא זֶה
 26 שֶׁהוּא "מְצִיאוֹת" הַמּוּגֹדֶרֶת עֶבֶד
 27 שֶׁל הָאֲדוֹן⁶⁰, וְהַבְּטוּל בְּאִפְסָן
 28 הַנְּ"ל הֵינִי הַבִּטּוּל הַנִּעְלָה שֶׁמִּתּוֹן
 29 תּוֹרָה פִּעַל בָּאָדָם וּבַבְּרִיאָה מִצַּד הַצִּיּוּי
 30 וְהַגִּזְרָה לְמַעֲלָה הוּא (לֹא מִצַּד
 31 עֲנִינֵוֹ שֶׁל הָאָדָם, אֲלֵא) שְׂאִי-
 32 אֶפְשָׁר שֶׁתְּהִיָּה מְצִיאוֹת
 33 בְּעוֹלָם הַפֶּךָ צִיּוּי הַקֶּבֶ"ה⁶¹
 34 זֶה, כְּמוֹכֵן, בִּיטּוּל נִעְלָה וְעֲמוּק לְאִין
 35 שִׁיעוֹר.
 36 (ט) וְהִנֵּה הִגַּם שֶׁהַבְּטוּל
 37 דְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמְצֹזוֹת

בְּלִשׁוֹן עֲתִיד, כִּי הַדְּבֹר עֲצָמוֹ גִּזְרָה עַל הָאָדָם
 וְהָעוֹלָם (וּמִכְרִית אֹתָם⁵⁸) לְהִיּוֹת כֵּן.
 וַיֹּשֶׁ לֹמֵר דִּהִיתְרוֹן בְּבִטּוּל דְּקִיּוּם הַמְצֹזוֹת
 בְּאִפְסָן זֶה לְגַבִּי הַבְּטוּל דְּקַבְּלַת עַל, הוּא
 בְּשִׁנֵּי עֲנִינִים. לְפִי שֶׁהַבְּטוּל דְּקַבְּלַת עַל הוּא
 עַל-יָדֵי שֶׁהוּא קָבַל עָלָיו לְהִיּוֹת עֶבְדוֹ שֶׁל מְלַךְ
 מְלָכֵי הַמְּלָכִים הַקֶּבֶ"ה⁵⁹. וְיִתְיָרָה מִזֶּה, שֶׁהַבְּטוּל
 דְּעֶבֶד לְאֲדוֹנוֹ [גַּם כְּשֶׁהוּא נוֹלָד עֶבֶד] קָשׁוּר עִם
 מְצִיאוֹתוֹ, שֶׁעֲנִינֵוֹ הוּא זֶה שֶׁהוּא עֶבֶד שֶׁל
 הָאֲדוֹן⁶⁰, וְהַבְּטוּל בְּאִפְסָן הַנְּ"ל הוּא (לֹא מִצַּד
 עֲנִינֵוֹ שֶׁל הָאָדָם, אֲלֵא) שְׂאִי-אֶפְשָׁר שֶׁתְּהִיָּה
 מְצִיאוֹת בְּעוֹלָם הַפֶּךָ צִיּוּי הַקֶּבֶ"ה⁶¹.

(ט) וְהִנֵּה הִגַּם שֶׁהַבְּטוּל דְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם
 הַמְצֹזוֹת בְּאִפְסָן הַנְּ"ל הוּא בְּטוּל
 בְּתַכְלִית, מִפְּלִמְקוֹם פִּינּוֹן שִׁישְׁרָאֵל וְקוּדְשָׁא-
 בְּרִיף-הוּא כּוּלָּא תַד⁶², לְכֵן בְּטוּל זֶה אֵינּוֹ שׁוֹלָל
 אֶת מְצִיאוֹתָם אֲלֵא אֲדַרְבָּה זֶה גּוּפָא הוּא
 מְצִיאוֹתָם. וְזֵהוּ אִם שְׁמַרְתָּ אֶת גְּרִי אֲנִי מְשַׁמֵּר
 אֶת גְּרִי, דִּהְגַּם שֶׁעֲנִינֵוֹ אֲנִי מְשַׁמֵּר אֶת גְּרִי הוּא
 שֶׁהָאָדָם בָּא לְתַכְלִית הַבְּטוּל (שְׁלִמְעָלָה גַּם
 מִבְּטוּל דְּמִרְכָּבָה), מִפְּלִמְקוֹם אֵינּוֹ זֶה שׁוֹלָל אֶת
 מְצִיאוֹתוֹ אֲלֵא אֲדַרְבָּה מְשַׁמֵּר אֶת גְּרִי. וְזֵהוּ גַּם
 זֶה שְׁפָרַשׁ רַשִׁי עַל הַפְּסוּק בְּהַעֲלוֹתְךָ אֶת
 הַגְּרֹת, שֶׁתְּהִיא שְׁלֵהֶבֶת עוֹלָה מְאֵלֶיָּה, דִּהְגַּם
 שֶׁהַעֲלִיָּה דִּהְנִשְׁמוֹת (בְּהַעֲלוֹתְךָ אֶת הַגְּרֹת) הִיא
 שֶׁהִיא בָּאִים לְתַכְלִית הַבְּטוּל, מִפְּלִמְקוֹם, הוּא
 בְּאִפְסָן שְׁשִׁיף לְגְרֹת (נְשָׁמוֹת) עֲצָמָם, שְׁלֵהֶבֶת עוֹלָה מְאֵלֶיָּה. וְהִנֵּנוּ, שְׁלִמּוּד

(58) היינו שמצד טבע הבריאה מוכרחים להיות כן. אלא שיש להאדם בחירה חפשית לבחור היפך טבע הבריאה. (59) שלכן, גם לאחר שנעשה עבד – אינו בטל כ"כ. ראה לעיל ע' שנו הערה 28. דיש לומר, שזהו הטעם על זה שהשעבוד דעבד שמכרוהו ב"ד הוא שעבוד גדול יותר מהמוכר עצמו. (60) שלכן גם העבד מבין דמי שאינו עבד של אדונו אינו מחוייב לקיים הציוויים שלו. (61) לעיל שם הערה 32, שהביטול דישאל ע"י שהקב"ה כפה עליהם הר כגיגית (שבת פח, א) הוא ביטול נעלה יותר מהביטול שלהם ע"י שהקדימו נעשה לנשמע (וע"ד החילוק דמכר עצמו ומכרוהו ב"ד). וע"פ מ"ש בפנים, הביטול שנמשך במתן תורה הוא ביטול נעלה יותר גם מהביטול דכפה. (62) ראה זח"ג עג, א.

ביאור בדרך אפשר

1 וְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת הוּא מִצַּד אַחַד
2 בְּכַטּוּל, בלי לתת הדגשה
3 ל"מציאות" של האדם וּבִיחַד עִם
4 זֶה גַם בְּחַיֹּת וּבְשִׁמְחָה שֶׁהֵם
5 בִּיטוּיִים שֶׁל כּוֹחוֹת נַפְשׁוֹ, וְהַשִּׁלּוּב הַזֶּה
6 נּוֹבֵעַ מִכֶּךָ שֶׁהַבִּטּוּל אֵינָנו שׁוֹלֵל אֶת
7 מִצִּיאוֹת הַנִּשְׁמָה וְאֹרְכָהּ הוּא הַמְבִיא

הַתּוֹרָה וְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת הוּא בְּכַטּוּל, וּבִיחַד עִם זֶה
גַּם בְּחַיֹּת וּבְשִׁמְחָה. וְכִיּוֹן שְׁשִׁמְחָה פּוֹרְצַת
גְּדָרִים⁶³, לְכֹן, עַל-יְדֵי שִׁמְחָה שֶׁל תּוֹרָה וּשְׁמֵחָה
שֶׁל מִצְוָה נִמְשָׁכִים כָּל הָעֲנִינִים הָרוֹחֲנִיִּים
וְהַגְּשָׁמִיִּים בְּלִי הַגְּבֻלוֹת.

ביאור בדרך אפשר

8 אותה להתעלות. וְכִיּוֹן שְׁשִׁמְחָה
9 פּוֹרְצַת גְּדָרִים⁶³ ואין לה שום מונע
10 ומעכב, לְכֹן, עַל-יְדֵי שִׁמְחָה
11 שֶׁל תּוֹרָה וּשְׁמֵחָה שֶׁל מִצְוָה
12 נִמְשָׁכִים מִלְּמַעְלָה וּבָאִים לְיַד גִּילּוּי
13 לְמַטָּה כָּל הָעֲנִינִים הָרוֹחֲנִיִּים
14 וְהַגְּשָׁמִיִּים בְּלִי הַגְּבֻלוֹת.

(63) ראה בארוכה ס' מאמרי אדמו"ר האמצעי – דרושי חתונה ח"ב ע' תיז ואילך. סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. ועוד.

אגרות קודש

ב"ה, י"ד סיון, תשי"ג
ברוקלין.
שלום וברכה!

...ובמענה על שאלתו אם ישתדל לנסוע לכאן ללמוד פה בשיבתנו הנה נכון הדבר וכידוע פסק רז"ל הוי גולה למקום תורה. ואם יש קישויים בנסיעה לכאן, יש להשתדל אודות הנסיעה לשיבת תומכי תמימים בלוד באה"ק ת"ו. והשי"ת יצליחו בלימוד תורת הנגלה ותורת החסידות ולהיות ירא שמים חסיד ולמדן, וכפסק רז"ל גם בתורת הנגלה, שבאיזה אופן יש קיום לאמונת עתיך חוסן ישועות חכמה ודעת הוא דוקא עי"ז שיראת ד' היא אוצרו, ארץ מלחה כפירוש רש"י וכמבואר בלקוטי תורה סוף פרשה ויקרא ענין המלח בתורתנו הק' שהוא לימוד פנימיות התורה אשר בדורנו זה נתגלה בתורת החסידות.

ע"ד סדר לימודו יתיעץ עם הר"מ והר"י שלו.

בברכה לת"ת ביראת שמים בהצלחה.

נ"ב:

במ"ש בשם האברך... שי' שהוא מ... ורוצה לקרב בחורים ל... ושואל אם נכון הדבר.

הנה בזה נוגע מאיזה "צד" יקח האברכים, שאם הם נמצאים משמאל ל... הרי יישר חילו ויוסיף אומץ בזה, ובלבד שלא יבלבלם בעניני פוליטיק, ואם הם מימין ל... היינו שהם דתיים יותר, הרי מובן שבתורה ומצוות ובפרט ביראת שמים הרי זה הולך למעלה מעלה עד אין קץ (כיון שזהו חכמתו ורוצונו של הקב"ה, שהוא אין סוף), ובמילא יש לעלות גם בזה הלוך ונסוע הימין הנגבה וכפסק רז"ל גם בתורת הנגלה שתלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב.

מוסיג"פ קטע משיחת ש"ק מברכים סיון, שכדאי לפרסמו בחוגים היותר רחבים. כיון שבכל יום ישנו ענין נתינת התורה ובמילא גם קבלת התורה.

התוועדות

בס"ד. שיחת ש"פ בהעלותך, כ"א סיון, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

- 1 א. התחלת הפרשה היא "בהעלותך את הנרות" [ועל שם זה נקראת הפרשה כולה בשם "בהעלותך",
- 2 שמזה מובן שזהו התוכן של הפרשה כולה], ובה מדובר אודות הדלקת המנורה, שצ"ל באופן
- 3 ד"בהעלותך", כפירוש רש"י "שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאלי".
- 4 וכן הוא בפנימיות הענינים – כמבואר בלקו"ת¹ בארוכה ש"נרות" קאי על נשמות, כמ"ש² "נר הוי'
- 5 נשמת אדם", וזוהי עבודת הכהנים – שהם "שלוחי דרחמנא" ו"שלוחי דידן", כב' הדעות שבזה³, ש"אלו
- 6 ואלו דברי אלקים חיים"⁴ – להדליק ולהאיר את נש"י באופן "שתהא שלהבת עולה מאלי".
- 7 אך עדיין צריך להבין דיוק הלשון "בהעלותך", "שתהא שלהבת עולה כו" – כידוע גודל דיוק הלשון
- 8 בתושבע"פ ומכ"ש בתושב"כ – דלכאורה אינו מובן: מה נוגע כאן ענין העלי – הרי הדלקת הנרות היא
- 9 באופן שהנר נשאר במקומו, ורק מדליקים אותו ועי"ז הוא מאיר, וא"כ, ה"י הכתוב צריך לומר הלשון
- 10 "בהדליקך" או "בהאירך", ולרמזו בלשון זה שצ"ל באופן שיהיו הנרות דולקים ומאירים מאליהם; אבל
- 11 מה נוגע כאן ענין העלי?!
- 12 ב. ולהבין זה צריך להקדים:
- 13 אע"פ שהקב"ה ברא את כל העולם, ו"שם שמים שגור בפי כל", וכפי שמפרש כ"ק מו"ח אדמו"ר⁵
- 14 שזהו מה שאפילו תינוקות קורין להקב"ה "אויבערשטער" או "בורא" ("באשעפער"), שברא את הבריאה
- 15 כולה, מ"מ, אין זה באופן שהכל נעשה כבר ע"י הקב"ה, ואין לאדם מה לפעול בבריאה, אלא הבריאה
- 16 היתה מלכתחילה באופן שיהי' צורך בעבודת האדם ("אתם קרויין אדם"⁶) – כמ"ש⁷ "אשר ברא אלקים
- 17 לעשות", שפירושו "לתקן"⁸, והתיקון הוא עי"ז שהאדם מגלה את הענינים שברא הקב"ה בעולם.
- 18 – בריאת יש מאין היא אמנם בחיק הבורא בלבד, ואין זה שייך לעבודת האדם, שהרי אפילו אם
- 19 יתכנסון כל באי עולם לא יוכלו לברוא אפילו יתוש קטן⁹; אבל עבודת האדם היא לגלות את הענינים
- 20 שישנם בבריאה, שמצד עצמם הם בהעלם, וצריך להביאם לידי גילוי.
- 21 ולא עוד אלא שפעולת האדם היא בדוגמת פעולתו של הקב"ה – שהרי איתא בגמרא¹⁰ שיהודי ע"י
- 22 עבודתו "נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית", וענין השותפות הוא – כפשוטו – באופן שיש לשניהם
- 23 חלק שוה, משא"כ כשיש לאחד חלק גדול ולשני חלק קטן, אין זה אמיתית ענין השותפות.
- 24 ג. אך לכאורה אינו מובן איך אפשר לומר שחלקו של איש ישראל הוא בשוה לחלקו של הקב"ה –
- 25 הרי הקב"ה ברא את העולם מאין ליש, ואילו עבודתם של ישראל אינה אלא בענין גילוי ההעלם, שאינו
- 26 בערך לבריאת יש מאין?!
- 27 ובפרט שגדלה ביותר מעלת וחשיבות בריאת הקב"ה – כמובן מסיפור הגמרא במסכת תענית¹¹ אודות
- 28 א' התנאים ש"נזדמן לו אדם אחד שהי' מכוער ביותר אמר לו .. כמה מכוער אותו האיש .. אמר לו ..

(8) ראה ב"ר פי"א, ו ובפרש"י.

(9) ראה ירושלמי סנהדרין פ"ז הי"ג. ספרי ואתחנן ו, ה.
תנחומא לך לך יב. ב"ר פל"ט, יד. פפ"ד, ד. ויק"ר פי"ט, ב.
שהש"ר פי"א, ג (ג). פס"ר פמ"ג, ה.
(10) שבת יו"ד, א. וש"ג.
(11) כ, ריש ע"ב.

(1) ריש פרשתנו.

(2) משלי כ, כז.

(3) יומא יט, סע"א. וש"נ.

(4) עירובין יג, ב. וש"נ.

(5) ראה סה"מ תרפ"ט ס"ע 19 ואילך, ובהנסמן שם.

(6) יבמות סא, רע"א. וש"נ.

(7) בראשית ב, ג.

1 לך ואמור לאומן שעשאני וכו', והיינו, שאע"פ שלא הי' זה דבר שקר ח"ו, הי' אסור לו לומר זאת, 1
 2 כיון שלא הי' צריך להסתכל על החסרון שבו, אלא על המעלה שבו – שנברא ע"י הקב"ה (ולכן הוצרך 2
 3 לענין של תשובה כו')¹².

4 וכמובן גם מהמבואר בתניא¹³ בדיוק לשון חז"ל¹⁴ "אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" – שגם אלו 4
 5 ש"נקראים בשם בריות בעלמא", היינו, שכל מעלתם היא שנבראו ע"י הקב"ה, "צריך למשכן בחבלי 5
 6 עבותות אהבה כו'", היינו, שגם ביחס אליהם צריך להיות הענין דאהבת ישראל, ועד לאופן ד"ואהבת 6
 7 לרעך כמוך"¹⁵.

8 וכיון שכל כך גדלה מעלת הבריאה שע"י הקב"ה – איך יתכן שכאשר יהודי פועל בעולם ענין של 8
 9 גילויי ההעלם, אזי נעשה "שותף להקב"ה" במדה שוה?!

ד. והביאור בזה:

11 כאשר ישנו ענין בהבריאה שהוא בהעלם (בכח) בלבד, אזי חסר בהענין, ולא רק חסרון השלימות, 11
 12 אלא שלא נשלמה תכלית בריאתו – כי, אף שענין זה ישנו בכח, הרי בכח הי' ענין זה גם קודם בריאת 12
 13 העולם, ואילו החידוש שבבריאת העולם הוא בהגילוי מן הכח אל הפועל, החל מגילוי הכחות שלמעלה 13
 14 ע"י הבריאה עצמה, שזוהי תכלית כוונת הבריאה – "בגין דישתמודעון ליי"¹⁶, היינו, שתתגלה גדלות 14
 15 הבורא.

16 וכיון שדוקא ע"י עבודת האדם ("לעשות", "לתקן") נשלמת כוונת הבריאה בענין הגילוי (גילוי אלקות 16
 17 בעולם), הרי לא זו בלבד שעבודת האדם היא באופן של שותפות ("שותף להקב"ה במעשה בראשית") 17
 18 שוה, אלא יתירה מזה – שהוא משלים גם את חלקו של הקב"ה, כיון שדוקא על ידו נשלמת תכלית 18
 19 כוונת הבריאה של הקב"ה¹⁷.

ה. ויובן כל זה במשל הנר:

21 כל זמן שהנר אינו דולק ומאיר – הרי מובן בשכל הפשוט שאף שישנה מציאות הנר, מ"מ, לא נשלמה 21
 22 עדיין תכלית כוונתו; ורק כאשר דולק ומאיר אזי נשלמת כוונתו – הן בנוגע להמקום שנעשה מואר על 22
 23 ידו, והן בנוגע לעצמו, שע"י שדולק ומאיר נעשית בו עלי', שהרי קודם שדולק ומאיר, הרי הוא בדרגא 23
 24 הכי תחתונה – דומם בעלמא, וכאשר דולק ומאיר אזי מגיע לדרגא הנעלית שלו, כיון שהשלים תכלית 24
 25 בריאתו.

26 וכן הוא – ובמכ"ש – בנמשל ברוחניות, בנוגע ל"נר הוי' נשמת אדם", שכל זמן שאינו דולק ומאיר, 26
 27 הנה אף שישינו הנר (הכלי) השמן והפתילה, חסר עדיין עיקר ענינו (וכפי שאמר הבעש"ט¹⁸, שיכולה 27
 28 להיות תיבה עם נרות שאינם מאירים כו'). ולכן יש צורך להדליק את הנרות שיהיו מאירים.

29 ולא עוד אלא ש"צריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאלי"¹⁹ – לפעול עליו שיגיע למעמד ומצב 29
 30 שאינו זקוק לעזר וסיוע של מישהו אחר, אפילו לא ל"הקב"ה עוזרו"¹⁹ כביכול, כיון ש"למעשה ידיך 30
 31 תכסוף"²⁰ [וע"ד שמצינו בגמרא²¹ שישנם "אבירי לב הרחוקים מצדקה"²², שיכולים להיות "נזונין 31
 32 בזרוע", "בזכות שבידם .. וקרי להו רחוקים מצדקתו של הקב"ה", אלא שאינם רוצים להשתמש בזה 32

גם שיחת ש"פ בהעלותך תשכ"ד ס"ד (תורת מנחם – התוועדויות ח"מ ריש ע' 110). חנ"ו ע' 43 הערה 88. וש"נ.

19) סוכה נב, ריש ע"ב. וש"נ.

20) איוב יד, טו.

21) ברכות יז, ב ובפרש"י.

22) ישעי' מו, יב.

12) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 125.

13) פל"ב.

14) אבות פ"א מי"ב.

15) קדושים יט, יח.

16) זהר ח"ב מב, ב.

17) ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 283 ואילך.

18) ראה ס' בעש"ט עה"ת ר"פ תשא בהערה א. וש"נ. וראה

1 כו'²³], והיינו, שמגיע למעמד ומצב ש"לבי חלל בקרבי"²⁴, ש"אין לו יצה"ר כי הרגו בתענית"²⁵, כמו
 2 דוד, ויתירה מזה: כמו אברהם דכתיב ב'י'²⁶ "ומצאת את לבבו נאמן לפניך", שגם היצה"ר נהפך להיות
 3 "נאמן לפניך"²⁷, שלכן אינו זקוק לסיוע כלל, ובדוגמת בן שאינו סמוך על שולחן אביו, שזוהי דרגא
 4 הכי נעלית.

5 וכאשר מדליקים את הנרות והם מאירים כו' – אזי באים הנרות לתכלית השלימות והעילוי שלהם,
 6 והיינו, שנוסף לכך שנשלמת הכוונה להאיר את העולם, הנה עי"ז נעשית שלימות ועלי' בהנרות (נשמות)
 7 עצמם.

8 ובהקדים:

9 מבואר בתניא²⁸ ש"הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כלל כו' ולא הוצרכה להתלבש בעוה"ז וכו' רק
 10 . . לתקן נפש החיונית והגוף כו'". ולכאורה אינו מובן: איך יתאים זה עם המבואר בכ"מ בדא"ח בנוגע
 11 לירידת הנשמה שהיא ירידה צורך עלי'?

12 אך הענין הוא²⁹ – שכוונת הירידה מלכתחילה היא בשביל בירור הגוף ונה"ב, שגם בשביל זה לבר
 13 הי' כדאי להוריד את הנשמה; אבל לאחר שהנשמה ממלאת את תפקידה ועבודתה, הרי כיון ש"אין
 14 הקב"ה מקפח שכר כל ברי"³⁰, מגיע לה "שכר טוב לאין קץ", ולכן יש גם לה "עלי' גדולה ונפלאה
 15 לאין קץ"³¹.

16 ולא עוד אלא שהעלי' שנעשית אצל הנשמה ע"י מילוי תפקידה היא גדולה יותר מהעלי' שנעשית אצל
 17 הגוף ונה"ב – שהרי הנשמה מגעת להעילוי ד"לאשתאבא בגופא דמלכא"³², שזהו ענין שאינו קיים
 18 בעולם.

19 ו. ועפ"ז יש לבאר דיוק הלשון "בהעלותך", "שלהבת עולה כו'", עלי' דייקא – כיון שע"י ההדלקה
 20 נעשית עלי' בהנר.

21 ועל שם עלי' זו נקראת הפרשה כולה בשם "בהעלותך" – כיון שהתכלית של כל הענינים, כמו הענין
 22 ד"ויהי בנסוע הארון"³³, וכל שאר הענינים שבפרשה, הרי זה הענין ד"בהעלותך" – ענין העלי', שזוהי
 23 תכלית הכוונה.

24 ומזה מובן גם בנוגע להמדליק – שכאשר מדליק את הנר, ועד לאופן "שתהא שלהבת עולה מאלי'",
 25 אזי נעשית עלי' גם אצלו, והיינו, שכשם שנעשה עילוי בהנר שע"י הדלקתו מגיע הנר לשלימותו (כנ"ל),
 26 כמו"כ נעשה עילוי אצל מדליק הנר, כיון שפעל שלימות בהבריאה.

27 ז. וההוראה מזה:

28 בני' צריכים להיות "נרות להאיר"³⁴ – לפעול על יהודים נוספים כו'. וכיון שצ"ל "ואהבת לרעך
 29 כמוך"¹⁵, צריך לפעול על חבירו שגם הוא יהי' "נר להאיר" כמותו, והיינו, שהפעולה על הזולת צריכה
 30 להיות באופן ד"טופח על מנת להטפוח"³⁵.

(30) ב"ק לח, ב. וש"נ.
 (31) לקו"ת פ' ראה כט, א.
 (32) זח"א ריז, ב. וראה לקו"ת שם כה, א. ובכ"מ.
 (33) פרשתנו יו"ד, לה.
 (34) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ד ריש ע' 228.
 וש"נ.
 (35) ל' חז"ל – ברכות כה, ריש ע"ב. ועוד.

(23) ראה ספרי ופרשי ר"פ ואתחנן. וראה גם לקו"ש חכ"ד
 ע' 30 הערה 23. וש"נ.
 (24) תהלים קט, כב.
 (25) תניא פ"א (ה, ב).
 (26) נחמי' ט, ח.
 (27) ראה ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה. סוטה פ"ה ה"ה.
 (28) פל"ז (מח, ב). פל"ח (ג, א).
 (29) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חכ"ח ע' 258. וש"נ.

1 ולכן צריכה להיות הפעולה עם הזולת באופן ד"אלה המשפטים אשר תשים לפניהם"³⁶, "כשולחן
2 הערוך ומוכן לאכול לפני האדם"³⁷, והיינו, שלא להסתפק בכך שילמד עמו פעם אחת וכו', באמרו, שכבר
3 מילא את שליחותו, אלא צריך ללמוד עמו עד שידע בעצמו כל פרטי הענינים, ובאופן ד"לפניהם",
4 שיחדור בפנימיותו להיות הענין שלו ("אן אייגענע זאך") – שזהו ענין שנאמר מיד לאחר מ"ת, שהי'
5 באופן של גילוי מלמעלה, ולאח"ז מתחילה עבודת האדם, החל מלימוד התורה (שהרי התחלת כל
6 הענינים היא מהתורה), שצריך להיות באופן ד"אלה המשפטים אשר תשים לפניהם", ומהתורה נמשך
7 ענין זה בכל שאר הענינים.

8 ומוכן שהפעולה בזה צריכה להיות באופן של זריזות (כמבואר באגה"ק סימן א"ך טוב לישראל גודל
9 מעלת הזריזות), ומתוך שמחה וסבר פנים יפות – שהרי "בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו"³⁸, וכיון
10 שמחשיבו לתלמידו, הרי ירצה להשפיע לו יותר ויותר, ולא יהי' איכפת לו שלאח"ז לא יהי' פלוני זקוק
11 אליו.

12 והנהגה זו פועלת המשכת כל הברכות, החל מענין האור – ש"מאיר עיני שניהם הוי"ו"³⁹ (כמובא
13 בהקדמת התניא), ועד שמאירים את כל העולם, בדוגמת המנורה שהאירה לא רק את ביהמ"ק, אלא
14 באופן ש"ממנו אורה יוצאה לכל העולם"⁴⁰, ועד ש"הלכו גוים לאורך"⁴¹.

15 וכאמור בהתוועדות דשבת שלפנ"ז⁴² שפועלים שתהי' שנת אורה, ומאות א' ("אורה") באים לאות
16 ב' – שנת ברכה, ומב' לג' – שנת גאולה, החל מגאולה פרטית מכל הענינים המבלבלים, ומזה באים
17 לגאולה הכללית, בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

18 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "אנא עבדא".]

19 * * *

20 ח. בהמשך להמדובר לעיל אודות הענין ד"בהעלותך את הנרות" – הנה:

21 בהקדמה לזה נאמר "דבר אל אהרן ואמרת אליו", היינו, שציווי זה נאמר לכהנים, ועד שנזכר בפרטיות
22 שמו של אהרן, כהן גדול, עליו נאמר⁴³ "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים", והיינו, שנוסף על הבדלת
23 הכהנים מכל שאר בני"י, יש בכהנים גופא ההבדלה של אהרן כה"ג. וא"כ, איך אפשר לומר שעבודה זו
24 נדרשת מכל אחד מישראל?!

25 אך הענין הוא – כמדובר כמ"פ⁴⁴ שכל ענין שבפנימיות התורה הוא באופן ש"ליכא מידי דלא רמיזא
26 באורייתא"⁴⁵, ועד להלכה בפועל, ובנדו"ד, הרי ההלכה היא ש"הדלקה כשרה בזר"⁴⁶, והיינו, שלא זו
27 בלבד שאין צורך בכה"ג דוקא, הנה עוד זאת, שאין צורך בכהן בכלל, אלא כל אחד מישראל – אפילו
28 מי שנקרא בשם "זר" – יכול להדליק את המנורה.

29 ט. אמנם, רק הדלקה כשרה בזר, אבל הדישון וההטבה – הוצאת הפתילה הישנה והשמן הנשאר,
30 ניקוי הכלי ונתינת פתילה ושמן חדשים – צ"ל בכהן דוקא⁴⁶.

31 וענינם בעבודה⁴⁷: דישון המנורה הו"ע "סור מרע", והטבת הנרות הו"ע "עשה טוב".

(43) דברי הימים"א כג, יג.

(44) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות שם ריש ע' 70. וש"נ.

(45) ראה תענית ט, א ובפרש"י. תוס' ישנים יומא לח, ב. זח"ג

רכא, א. זו"ח קה, א.

(46) ראה רמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ט ה"ז.

(47) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"כ ע' 43 ואילך.

(42) שיחת ש"פ נשא ס"ו (תורת מנחם – התוועדויות חנ"ו) וש"נ.

ע' 300).

1 [ויש לומר, שגם הטבת הנרות הו"ע של סור מרע, כי, כאשר הפתילות אינם חדשים, היינו, שחסר
2 בענין ד"בכלל יום יהיו בעיניך כחדשים"⁴⁸, אזי חסר גם בענין דסור מרע, ולכן נאמר הציווי ד"חדשים"
3 בפרשה ראשונה דק"ש ("אשר אנכי מצוך היום"⁴⁹), שענינה קבלת עול מלכות שמים, שצ"ל עוד לפני
4 קבלת עול מצוות⁵⁰].

5 וכיון שכן, יכול יהודי לטעון שהוא יכול להתעסק רק עם יהודי שכבר נמצא במעמד ומצב ד"סור
6 מרע ועשה טוב", היינו, שכבר הי' אצלו ענין הדישון וההטבה, וצריך רק לפעול אצלו ענין ההדלקה,
7 שכשרה בזר; אבל כאשר צריך לפעול על הזולת עצם הענין ד"סור מרע ועשה טוב", דישון והטבה –
8 בשביל זה יש צורך בכהן דוקא.

9 והמענה לזה:

10 לכל לראש – הרי כל אחד מישראל כהן הוא, שהרי במ"ת נאמר⁵¹ "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים",
11 והיינו, שאצל כל אחד מישראל נעשה ענין של כהונה (ויש רק כמה עבודות ש"כהן" כזה אינו יכול
12 לעשותם, אלא יש צורך בכהן ממש, אבל שאר העבודות, כולל גם ענין הנ"ל, יכול לעשות גם "כהן"
13 כזה – כל אחד מישראל, מצד ענין הכהונה שבו).

14 ונוסף לזה:

15 הצורך בכהן דוקא הוא רק בנוגע לעבודה בזמן שביהמ"ק הי' קיים, אבל לאחרי החורבן, יכול כל
16 אחד מישראל לעשות זאת.

17 וכמו בענין התפלה, ש"כנגד תמידין תקנום"⁵² – כפי ששייך גם להלכה בנוגע לזמן התפלה, "ערב
18 ובוקר וצהריים גו"⁵³, שצריכה להיות בזמן שבו היו מקריבים את התמידין⁵⁴ – שבזמן שביהמ"ק הי'
19 קיים הוצרכה להיות הקרבת התמידין ע"י כהן דוקא, אבל עכשיו, לאחרי שחרב ביהמ"ק, שייך ענין
20 התפלה (שכנגד התמידין) לכל אחד מישראל, ולא זו בלבד שכל אחד מישראל יכול לעשות זאת, אלא
21 הוא חייב לעשות זאת, ובאופן שעל ידו נעשה הענין ד"נשלמה פרים שפתינו"⁵⁵ (כפי שמביא רבינו הזקן
22 בשו"ע⁵⁶ בנוגע לאמירת פרשת הקרבנות), כולל גם הפירוש ד"נשלמה" מלשון שלימות⁵⁷, היינו, שע"י
23 כל אחד מישראל (לאו דוקא כהן) נעשה ענין הקרבנות בכל השלימות שיכולה להיות בענין התשלומין.

24 ועד"ז בנוגע לענינו – שעכשיו, לאחרי שחרב ביהמ"ק, שייך גם ענין הדישון וההטבה לכל אחד
25 מישראל, ונדרש ממנו לעשות זאת, ולא לומר שהגדול ממנו יעשה זאת, אלא הוא בעצמו צריך לעשות
26 את כל העבודה, עד להדלקה באופן ש"תהא שלהבת עולה מאלי", שע"ז נעשית העלי' שלו, כנ"ל
27 בארוכה.

28 *

29 י. ויש להוסיף ולסיים בביאור דיוק בפירוש רש"י בנוגע ל"מעשה המנורה מקשה גו"⁵⁸:
30 ובהקדמה – שבפרשתנו נזכר מעשה המנורה בקיצור, אבל בפרשת תרומה⁵⁹ – שבה מסופר אודות
31 עשיית המשכן וכליו – מבואר בארוכה כל פרטי הענינים דמעשה המנורה.

32 ושם מפרש רש"י: "מקשה", "כולה באה מחתיכה אחת ומקיש בקורנס וחותר בכלי האומנות ומפריד
33 הקנים אילך ואילך".

(54) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רספ"ט. וש"נ.
(55) הושע יד, ג.
(56) או"ח סוס"א (במהדו"ב).
(57) ראה לקו"ת פ' ראה ל, רע"ג. וש"נ.
(58) פרשתנו ח, ד.
(59) כה, לא.

(48) שו"ע אדה"ז או"ח סס"א ס"ב. וש"נ.
(49) ואתחנן ו, ו.
(50) ברכות רפ"ב.
(51) יתרו יט, ו.
(52) ברכות כו, א"ב.
(53) תהלים נה, יח. וראה ברכות לא, סע"א.

1 ולכאורה אינו מובן דיוק הלשון "ומפריד הקנים כו'" – שהרי כל ענין הקדושה הו"ע האחדות, היפך
2 הפירוד, ולמה נקט רש"י לשון פירוד, במקום לומר "ומבדיל כו"י?
3 יא. והביאור בזה:

4 אמרו רז"ל⁶⁰ "צדקה עשה הקב"ה בישראל שפוזן לבין האומות", כי, בכל מקום ומקום שבו נמצא
5 איש ישראל, ישנם ניצוצות קדושה שצריכים לבררם, ולכן צריכים בני"י לבוא לכל המקומות כדי לברר
6 את ניצוצי הקדושה שנמצאים שם.

7 אלא שבזמן שביהמ"ק הי' קיים, לא הוצרכו בני"י לילך לכל המקומות שבהם נמצאים ניצוצי הקדושה,
8 כי, מצד תוקף האור כו', הנה גם הניצוצות הרחוקים נתקבצו מאליהם ונתבררו כו'⁶¹; ורק לאחר חורבן
9 ביהמ"ק, הנה "מפני חטאינו גלינו מארצנו"⁶², דכיון שנחסר תוקף האור, אזי צריכים בני"י לילך בעצמם
10 לכל המקומות שבהם נמצאים ניצוצי הקדושה כדי לבררם.

11 וזהו גם הדיוק "צדקה עשה הקב"ה בישראל כו'" – כיון שניצוצי הקדושה קשורים ושייכים לבני"י,
12 שלכל אחד מישראל יש ניצוצי קדושה שחוא צריך לברר אותם, וע"י בירורם נעשית השלימות שלו.

13 וכידוע תורת הבעש"ט⁶³ בפירוש מארז"ל⁶⁴ "התורה חסה על ממונם של ישראל", וכן בנוגע להאיסור
14 דבל תשחית⁶⁵ – דלכאורה מהו חומר ענין ההשחית (שאינו יכול להשתמש וליהנות מהדבר שהשחית)
15 עד כדי כך שנחשב לאיסור מן התורה, כמו כל האיסורים שעל ידם מתנתק מהקב"ה – דכיון שהגיע
16 לידו דבר מסויים, הרי זו הוכחה שניצוץ הקדושה שבדבר זה שייך אליו, שצריך לבררו כו'. – זהו אמנם
17 בלבוש גשמי, אבל בפנימיות יש בו ניצוץ קדושה שצריך לבררו. וכאשר משחית את הדבר, שוב אינו
18 יכול לברר את הניצוץ כו'.

19 ועפ"י יובן גם מ"ש⁶⁶ "אם בחוקתי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם (מלשון גשמיית⁶⁷) בעתם", "גשמיכם"
20 דייקא – דלכאורה הול"ל "גשם" או "גשמים" – כיון שהניצוצות שבדברים הגשמיים שייכים לבני"י
21 ("גשמיכם"), שהם צריכים לבררם, ועי"ז נעשית השלימות של בני"י.

22 יב. וכשם שהעבודה בזמן הגלות היא לברר את ניצוצות הקדושה שהתפזרו במקום הפירוד – כן
23 הוא גם בזמן שביהמ"ק הי' קיים (אלא שאז לא היו צריכים לילך למקום הפירוד, כיון שהניצוצות נתקבצו
24 מאליהם, כנ"ל).

25 והענין בזה – שבמשכן היתה אמנם השראת עצמות אוא"ס כו', אבל בפועל הי' המשכן בעוה"ז
26 הגשמי, ונעשה מדברים גשמיים. וכמבואר בענין תלת הדיורין כו', שהם כנגד ג' עולמות ביי"ע⁶⁸, עליהם
27 נאמר⁶⁹ "ומשם יפרד", והיינו, שפעולת המשכן היא לפעול במקום הפירוד.

28 וענין זה מרומז בדיוק לשון רש"י בנוגע למעשה המנורה (שעל ידה נמשך ענין האורה בעולם, כנ"ל
29 ס"ז): "ומפריד הקנים כו'", ולא מבדיל כו' – כי:

30 ענין ההבדלה ישנו גם בעולם האצילות, שעם היותו "עולם האחדות"⁷⁰, יש בו עשר ספירות, "עשר
31 ולא תשע"⁷¹, ועאכור"כ לא פחות מזה, ובודאי לא אחד – שזהו מצד ענין ההבדלה; ואילו ענין הפירוד
32 הוא בעולמות ביי"ע.

(67) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חמ"ט ע' 111. וש"נ.

(68) ראה סה"מ תרנ"א ע' קלה. תרס"ג ח"א ע' צב. המשך
תער"ב ח"א ע' תמד. ח"ב ע' התצב. ע' תקסז. סה"מ תרע"ח ע'
קפג. עטר"ת ע' שפז.

(69) בראשית ב, יו"ד.

(70) ראה זח"ג פג, א. עבוה"ק ח"א פ"ב. וראה גם סה"מ

תרנ"ט (בהוצאה החדשה) ע' סב. וש"נ.

(71) ספר יצירה פ"א מ"ד.

(60) פסחים פז, ב.

(61) ראה תו"א בראשית ו, רע"א. לקו"ת במדבר ד, רע"א.
ובכ"מ.

(62) נוסח תפלת מוסף דיו"ט.

(63) כש"ט סרי"ח. צוואת הריב"ש סק"ט.

(64) ר"ה כז, א. וש"נ.

(65) ראה גם לקו"ש חכ"א ע' 80. וש"נ.

(66) ר"פ בחוקתי.

1 ודוקא במקום הפירוד צריכה להיות פעולת המשכן ע"י המנורה כו' – "מפריד הקנים", כדי לפעול
2 במקום הפירוד.

3 וזהו גם הדיוק "מפריד הקנים אילך ואילך" – כי, בנוגע ל"פני המנורה" ("נר האמצעי שאינו בקנים
4 אלא בגוף של מנורה")⁷², לא שייך ענין של עבודה, ורק במעמד ומצב ד"אילך ואילך", שמורה על
5 ההתפשטות לכיוונים שונים ומנוגדים, צ"ל ענין של בירור ועלי' כו'.

6 ועוד ענין בזה – שכדי לידע שקיום המצוות הוא מצד קבלת עול, צריכה להיות העבודה בשני קוין
7 מנוגדים, "אילך ואילך", כי, כאשר העבודה היא בקו אחד בלבד, רק בקו החסד, יכול להיות שהסיבה
8 לעשיית החסד היא מצד טבע נפשו (שנולד במזל מסויים כו'); ורק כשוראים שגם כשנדרש ממנו ענין
9 של גבורה, עושה זאת באותה חיות ועריבות, הרי זו הוכחה שעבודתו היא (לא מצד טבעו, אלא) מצד
10 קבלת עול (כמבואר בתורה אור⁷³).

11 יג. ענין זה קשור גם עם "צאתכם לשלום" – בנוגע לאלו שלאחרי השבת נוסעים חזרה למקומם.
12 ויה"ר שיהא אצלם הענין ד"שלהבת עולה מאלי" – שנוסף על עבודתם בעצמם, בנוגע לכל מה
13 שקיבלו כאן (ויחזרו ויקבלו כבואם לכאן בשנה הבאה), ישתדלו גם לפעול על הזולת, להאיר במקומם
14 כו', "עד שתהא שלהבת עולה מאלי"."

15 ובאופן ד"אילך ואילך" – הן בנוגע לאלו שנוסעים מכאן לארץ ישראל, "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך
16 בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"⁷⁴, והן בנוגע לאלו שנוסעים מכאן למקום שהקדושה שבו היא פחותה
17 מהקדושה שבמקום זה – שהרי תכלית הכוונה היא להאיר במקום רחוק דוקא; לא במקום ששם ישנו
18 הענין ד"פני המנורה", אלא דוקא "אילך ואילך", שם ממלאים את השליחות של המשלח – כאמור לעיל
19 (ס"א) ש"שלוחי דרחמנא ניהו" – להדליק את ה"נרות" שנמצאים שם, ולהאיר את החושך כו'⁷⁵.

20 וכאשר מתנהגים כן, עוזר להם הקב"ה שמצליחים בכל עניניהם, הן בענינים הפרטיים והן בענינים
21 הכלליים.

22 ועד שזוכים לביאת משיח, שאז יקויים היעוד "לא יכנף עוד מוריך וגו'"⁷⁶, "כי הוי' יהי' לך לאור
23 עולם וגו'"⁷⁷, בקרוב ממש ובעגלא דידן.

24 * * *

25 יד. מאמר (כעין שיחה) ד"ה בהעלותך את הנרות (הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א).

26 * * *

27 טו. בנוגע לפירוש רש"י בפרשת השבוע, ישנם כו"כ פסוקים שאפשר להתעכב עליהם, אבל, ישנו
28 פסוק השייך לקאפיטל תהלים המתאים למספר שנתי (והרי "אדם קרוב אצל עצמו"⁷⁸):

29 ובהקדמה – שידוע המנהג⁷⁹ לומר קאפיטל תהלים המתאים למספר השנה שנכנס בה, ולדוגמא:
30 כשנמלא לו י"ג שנה, מתחיל קאפיטל י"ד. ובנדו"ד הרי זה קאפיטל ט"ז.

72 פרשתנו שם, ב (ובפרש"י).
73 תולדות יט, ב ואילך.
74 עקב יא, יב.

75 ברשימה נוספת: ואין לטעון שרק בהיותו כאן יכול
76 (77) שם ס, כ.
78 יבמות כה, ריש ע"ב. וש"נ.
79 (79) סה"ש תש"ד ע' 162. אג"ק אדמו"ר מוהר"צ ח"י ע' נג.

72 פרשתנו שם, ב (ובפרש"י).
73 תולדות יט, ב ואילך.
74 עקב יא, יב.
75 ברשימה נוספת: ואין לטעון שרק בהיותו כאן יכול
להאיר, אבל לא במקום רחוק; אם הוא סבור שבהיותו כאן הוא
מקבל אור – אור שיסודתו בהרי קודש, כפי שנמשך (ללא

וע"פ הידוע מ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר⁸⁰ ע"ד המנהג ללמוד בכל ר"ח פסוק אחד מקאפיטל תהלים זה
 (אם יש בו יותר מי"ב פסוקים, אזי לומדים בר"ח האחרון את שאר הפסוקים, ואם יש בו פחות מי"ב
 פסוקים, אזי חוזרים ולומדים אותם פסוקים) – הנה כיון שנמצאים כבר לאחרי י"א סיון, הרי זה שייך
 לפסוק ב', שבו נאמר: "יקום אלקים יפוצו אויביו וינוסו משנאיו מפניו".

וכתב האבן-עזרא: "זה המזמור נכבד מאד כו' וזה דומה לדברי משה קומה³³ ה'", והיינו, שבקשת
 דוד "יקום אלקים יפוצו אויביו וינוסו משנאיו מפניו" היא כמו בקשת משה "קומה ה' ויפוצו אויביו"
 וינוסו משנאיך מפניך³³, וכדאיתא במדרש תהלים על הפסוק: "אמר דוד, עשה להם כמו שעשית
 לראשונים, כשם שאמר לך משה קומה ה' ויפוצו אויביו, כן עשה להם, יקום אלקים יפוצו אויביו"
 (וכנראה שמקורו של האבן-עזרא הוא ממדרש תהלים זה, שכבר נתגלה בימיו).

ולכן ידובר עתה אודות פירוש רש"י על פסוק זה.

ובהקדמה – שיש גם פירוש רש"י על התחלת הפסוק: "ויהי בנסוע הארון", ויש על זה קושיית
 הרמב"ן; אבל זהו ענין שקובע ברכה ומקום בפ"ע, ולא על זה ידובר עתה, כיון שלא נזכר בפסוק
 שבתהלים.

וגם לא ידובר עתה על התיבות "קומה ה'" – שרש"י מפרש ש"הי משה אומר עמוד והמתן לנו כו'",
 אף שלכאורה הפירוש הפשוט ד"קומה" הוא מלשון קימה (כדברי המפרשים⁸¹: "לעמוד להלחם"), ומנא
 ל"י לרש"י לפרש שהוא לשון עמידה – כי, הדיבור אודות פסוק זה הוא בקשר ובשייכות לפסוק בתהלים,
 ושם לא נאמר "קומה ה'", אלא "יקום אלקים";

ולכן ידובר עתה רק אודות פירוש רש"י על התיבות "ויפוצו אויביו וינוסו משנאיך", שתיבות אלו
 ישנם גם בתהלים.

טז. הביאור בפירוש רש"י, "ויפוצו אויביו – המכונסין, וינוסו משנאיך – אלו הרודפים. משנאיך –
 אלו שונאי ישראל, שכל השונא את ישראל, שונא את מי שאמר והי' העולם, שנאמר⁸² ומשנאיך נשאו
 ראש, ומי הם, על עמך יערימו סוד",

– החילוק בין "אויב" ל"שונא"⁸³, שאצל "אויב" השנאה היא באופן חיצוני, בגלוי ובפועל ("מקיפים
 אתכם מבחוץ"⁸⁴), ואילו "שונא" מורה על שנאה כבושה בלב, עמוקה יותר, שלכן רודפים להציק כו'
 ("מחפשים אחר המטמוניות שלכם"⁸⁵). וזהו "משנאיך – אלו הרודפים" (משא"כ "אויבך, המכונסין",
 ולא "אלו המכונסין", כי לפעמים מתחלקים "אויבך" לכמה מחנות, מצד תכסיסי מלחמה כו'⁸⁶, ורק בגלל
 שנאמר "יפוצו", מובן שקאי על "המכונסין").

ולכן: אף שכבר פירש רש"י על הפסוק⁸⁷ "תהרוס קמיך", "ומי הם הקמים כנגדו, אלו הקמים על
 ישראל, וכן הוא אומר כי הנה אויבך יהמיון, ומה היא ההמי", על עמך יערימו סוד, ועל זה קורא אותם

(80) אג"ק שלו ח"ה ע' רמ.

(81) ראב"ע עה"פ.

(82) תהלים פג, ג.

(83) ויש להעיר גם בנוגע לתרגום אונקלוס (שקרוב אל דרך
 הפשט), שמתרגם כאן "אויבך" – "סנאיך", ו"משנאיך" – "בעלי
 דבבך", היפך ממה שמתרגם בדרך כלל "אויביכם" – "בעלי
 דבביכון", ו"שונאיכם" – "סנאיכון" (ת"א בחוקותי כו, יז), וכן
 הוא בתרגום התהלים (אף שאינו תרגום אונקלוס): "אויביו" –
 "בעלי דבביו", ו"משנאיו" – "סנאיו".

וכן יש להעיר על תרגום אונקלוס בברכת יעקב ליהודה בפסוק
 (ויחי מט, ח) "ידך בעורף אויבך": "ידך תתקף על בעלי דבבך
 (ומוסיף) יתבררין סנאך", אף שבכתוב נזכר רק "אויבך" ולא
 "משנאיך".

ובודאי שהמעיינים ומדקדים כו' יחפשו ביאור על זה.

(84) פרש"י בחוקותי שם.

(85) פרש"י שם. – ושם: "שאיני מעמיד שונאים אלא מכם

ובכם .. (ש)הם מחפשים אחר המטמוניות כו'" – שכאן רואים
 בדרך אגב השייכות להמבואר בחסידות (ראה לקו"ת תצא לו, ג
 ואילך. ובכ"מ) הענין ד"בבואה דבבואה לית להו" (יבמות קכב,
 א. וש"י), אלא זהו ענין ששייך רק לבניי, כבנדוד, שענין
 ה"מטמוניות", "בבואה דבבואה", הוא רק "מכם ובכם".

(86) וכפי שהבן חמש למקרא יודע מהמריבות שבין הילדים,
 שלפעמים מתכנסים כמה ביחד לריב עם פלוני, ולפעמים המריבה
 היא ביחיד.

(87) בשלח טו, ז.

1 אויביו של מקום" – הרי זה רק בנוגע ל"אויביך", שזוהי רק שנאה גלוי' בהנהגה בפועל, שיכולה להיות
 2 גם בהנהגה נגד רצון ה'88; אבל איך יתכן מציאות של "משנאיך", שנאה כבושה בלב כלפי "מי שאמר
 3 והי' העולם"?! – ועל זה מתרץ רש"י: "משנאיך אלו שונאי ישראל .. שנאמר ומשנאיך נשאו ראש, ומי
 4 הם, על עמך יערימו סוד".

5 וה"ינה של תורה", החילוק בין מ"ש בחומש "קומה הוי"89, למ"ש בתהלים (כתובים) – "דברי
 6 קבלה" ("יקום אלקים"90, ללשון רש"י "מי שאמר והי' העולם" (כפי שנמשך בעולם מלשון העלם91) –
 7 הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חכ"ג ע' 73 ואילך.

8 * * *

9 יז. המשך הביאור באגרת התשובה פ"ד – נכלל בשיחת ש"פ נשא סט"ז ואילך92.

10 יח. המשך הביאור בפרש"י פ' נשא93 – נכלל בשיחת ש"פ נשא סי"ג94.

11 * * *

12 יט. בהמשך להמדובר לעיל (סט"ז) בפירוש רש"י על הפסוק "קומה ה' גו' משנאיך גו'" – יש
 13 להוסיף ענין הקרוב אל הפשט, אבל בכללות קשור הוא עם חלק הדרוש שבתורה:

14 על הפסוק95 "הלא משנאיך ה' אשנא", איתא בגמרא במסכת שבת96: "הללו שמטילין קנאה ואיבה
 15 ותחרות בין ישראל לאביהן שבשמים". ועד"ז איתא בעירובין97 ובמגילה98 על הפסוק99 "כל משנאי גו'":
 16 "אל תקרי משנאי אלא משנאי" (שגורמין .. לשנאות100).

17 וידוע הכלל101 שהדרשה ד"אל תקרי" היא רק כשיש ראי' מהפסוק גופא ("יש איזה קושיא המורית
 18 כן כו"), ובנדו"ד: כיון שלא נאמר "שונאי", אלא "משנאי", הרי מובן שבתוכה "משנאי" גופא נכלל
 19 כבר הפירוש ד"משנאי". ועד כדי כך, שבמסכת שבת נאמר תוכן הענין בפשטות, ללא "אל תקרי".

20 ועפ"ז יש לבאר מ"ש רבינו הזקן בתניא פרק ל"ב: "ולא אמר דהע"ה תכלית102 שנאה שנאתים וגו'
 21 אלא על המינים והאפיקורסים .. כדאיתא בגמרא ר"פ ט"ז דשבת96 – דלכאורה אינו מובן למה מציין
 22 ל"גמרא ר"פ ט"ז דשבת", הרי אין זה ענינו לציין מראה-מקומות – שכוונתו בזה להדגיש גודל הענין
 23 דאהבת ישראל, שענין השנאה שייך רק בנוגע לאלו שהם בבחינת "משנאיך", אבל לולי זאת, אסור
 24 לשנאותם.

25 וע"פ דברי הגמרא הנ"ל, הנה גם בפסוק "וינסו משנאיך" יש לפרש שאין הכוונה לשונאים סתם,
 26 אלא לאלו שהם גם משנאיים.

שם הוי' במגילה, מ"מ, נרמז בראשי-תיבות וסופי-תיבות וכו' (ראה פע"ח שער הפורים פ"ו).

92 תורת מנחם – התוועדויות חנו"ו ע' 307 ואילך. וש"נ.

93 ה, ט.

94 תורת מנחם שם ע' 304 ואילך. וש"נ.

95 תהלים קלט, כא.

96 קטז, א.

97 צט, א.

98 כת, א.

99 משלי ח, לו.

100 פרש"י מגילה שם.

101 של"ה תג, ריש ע"ב.

102 תהלים שם, כב.

88 וכפי שיועד הבן חמש למקרא בעצמו, שאף שאביו נותן לו כל צרכיו, מזון ולבוש וכו', הרי לפעמים נכשל ועובר על רצונו. וכן בנוגע לרבו, שאף שיועד שיעניש אותו, מ"מ, לפעמים אינו יכול להתאפק כו'. ומזה מבין שיכול להיות כן גם ביחס להקב"ה כו'.

89 ולהעיר, ששם הוי' קשור עם בחינתו של משה: תפארת – שהן האורות והן הכלים הם משם הוי' (תו"א נח יו"ד סע"ב), ולמעלה מזה – חכמה (ראה בארוכה קונטרס בענין בחי' משה רבינו ע"ה (נדפס גם בלקו"ש ח"ו ע' 244 ואילך). וש"נ, ונחנח) מ"ה, הגימטריא דהוי' (במילוי אלפין).

90 בחינתו של דוד – לקו"ש שבפנים הערה 50.

91 ואעפ"כ, בפנימיות יש גם בזה הענין ד"קומה הוי'" – ע"ד שמצינו בנוגע למגילת אסתר, שאע"פ שמצד הענין ד"אנכי הסתר אסתיר פני" (וילך לא, ית. וראה חולין קלט, ב) לא נזכר

1 אמנם, רש"י מפרש "משנאיך" "אלו שונאי ישראל", והיינו, שאינו מחלק בין "שונאיך" ל"משנאיך",
 2 כיון שבדרך הפשט אין ראי' והוכחה לכך.
 3 ומ"מ הרי זה מתאים עם האמור לעיל (סט"ז) ש"משנאיך" הם אלו שיש בלבם שנאה כבושה כו' –
 4 כיון ששנאתם של המשנאים היא עמוקה יותר, עד כדי כך, שפועלים זאת גם אצל הזולת כו'.
 5 כ. וענין זה נוגע לכל אלו שהם "רודפי שלום", שלהוטים לדבר עם השונאים על שלום וכו' –
 6 שצריכים לידע שלא יצליחו בכך¹⁰³, ופעולתם לא תועיל מאומה, כיון שמדובר אודות "משנאיך אלו
 7 הרודפים", שמחפשים תמיד לבטא את שנאתם ולהציק לישראל (שהרי "הלכה היא בידוע שעשו שונא
 8 ליעקב"¹⁰⁴), ועד כדי כך גדולה שנאתם, שעושים זאת גם כאשר אין זה כדאי להם כיון שיכולים בעצמם
 9 להנזק וליהרג מזה (כמו בתעלת סואץ וכיו"ב), בבחינת "תמות נפשי עם פלשתים"¹⁰⁵.
 10 העצה היחידה היא – "קומה ה' ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך":
 11 לכל לראש – "יפוצו אויביך, המכונסין", שלא יוכלו להתכנס ולהתדבר ביניהם, אלא יסתכסכו ויריבו
 12 זה עם זה; אחד יאמר יום, והשני יאמר לילה, אחד יאמר כן, והשני יאמר לא. ולאחרי כן – "וינוסו
 13 משנאיך, אלו הרודפים", שינוסו למרחק של אלף קילומטרים.
 14 וכל זה – ללא צורך במלחמות, ואפילו לא הענין ד"הוי' איש מלחמה"¹⁰⁶, אלא מספיק רק "קומה
 15 הוי'" כדי שתפול עליהם יראה, וע"ד מ"ש¹⁰⁷ "וראו כל עמי הארץ כי שם הוי' נקרא עליך", ומצד זה
 16 – "ויראו ממך".
 17 כא. ועדיין צריך להבין בנוגע לענין ד"משנאיך": מהי אמנם הסיבה לכך שתהי' לגוי שנאה גדולה
 18 כ"כ עד לאופן של היפך הטבע, שלא איכפת לו לסבול מזה, ובלבד להרע לישראל?!
 19 אך הענין הוא – כהמשך הכתוב⁸² ד"משנאיך נשאו ראש" – "על עמך יערימו סוד":
 20 איתא במדרש תלים¹⁰⁸: "באין על עמך בשביל שאינם מקיימין את התורה, שנאמר¹⁰⁹ סוד ה' ליראיו".
 21 וכיון שהענין "שאינם מקיימין את התורה" הוא היפך הטבע של בני – שהרי הטבע האמיתי של
 22 יהודי הוא לקיים תומ"צ, וכפתגם רבינו הזקן¹¹⁰ שיהודי אינו רוצה ואינו יכול להיות נפרד מאלקות, וכיון
 23 ש"היא חכמתכם ובינתכם"¹¹¹, אינו רוצה להיות שוטה ולהשלוח את עצמו ש"עודנו ביהדותו"¹¹² – הנה
 24 כאשר בני" מתנהגים באופן הפכי מהטבע שלהם, הרי זה פועל שגם הגוי מתנהג היפך הטבע שלו,
 25 לשנוא את ישראל ולהרע להם, גם כאשר בגלל זה מתבטל ממציאיותו.
 26 ולכן יש צורך לפעול שבנ"י יתנהגו כפי טבעם ויהיו "מקיימין את התורה", ועי"ז תתבטל גם המציאות
 27 של "משנאיך", ועד למעמד ומצב שנאמר בהפטרטה¹¹³: "ונלוו גוים רבים אל ה' ביום ההוא וגו'".
 28 כב. אמנם, גם לפני שפועלים שבנ"י יקיימו את התורה, צריך להיות הענין ד"קומה ה' ויפוצו אויביך
 29 וינוסו משנאיך".
 30 המשך השיחה – שישועת בני" צריכה להיות (לא מצד מעלת עבודתם, אלא) בגלל שהאויב ושונא
 31 של ישראל הוא "אויביך" ושונאיך" (של הקב"ה), ולכן, "לא לנו ה' .. כי לשמך גו"¹¹⁴, שלא יהי'
 32 חילול השם – נכלל בשיחה המוגהת הנ"ל.

103 בענין זה נזכר גם מ"ש (משלי כט, יט) "בדברים לא יִסָּר עבד".

104 ספרי פרשתנו ט, יו"ד. הובא בפרש"י עה"ת וישלח לג, ד.

105 ס' שופטים טז, ל.

106 בשלח טו, ג.

107 תבוא כח, יו"ד.

108 באבער – עה"פ.

109 תהלים כה, יד.

110 אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' שפד (נעתק ב"היום יום" כה תמוז). שם ע' תקמו (נעתק ב"היום יום" דיום הש"ק זה – כא סיון). ועוד.

111 ואתחנן ד, ו.

112 ראה תניא פי"ד.

113 זכרי' ב, טו.

114 תהלים קטו, א.

1 כג. וענין זה קשור גם עם סיום הסדרה:

2 בסיום הסדרה¹¹⁵ מסופר "ותדבר מרים .. במשה .. והנה מצורעת .. ותסגר מרים .. והעם לא נסע עד
3 האסף מרים", והיינו, שאע"פ שמאורע זה הי' באשמת מרים, מ"מ, המתינו לה כל בני" ביחד עם השכינה
4 כ"י¹¹⁶.

5 ומזה מובן גם בנוגע לבני" – כידוע שבזמן הגלות, ובפרט בקושי הגלות, נקראת כנסת ישראל בשם
6 "מרים", כיון שהשם "מרים" שניתן לה בזמנה הי' קשור עם קושי השעבוד באופן ד"וימררו¹¹⁷ את
7 חייהם"¹¹⁸ – שגם כשנמצאים במעמד ומצב בלתי-רצוי באשמתם כו', ממתין להם הקב"ה...
8 וכיון ש"שכינתא בגלותא"¹¹⁹, "עמו אנכי בצרה"¹²⁰ – צריך הקב"ה להוציא את בני" מהגלות, כיון
9 שזה נוגע אליו בעצמו!

10 ולכן, מבלי הבט על מעמדו ומצבו של יהודי, אם הוא ראוי לכך אם לאו – הנה "הוא (הקב"ה) עצמו
11 צריך להיות אוחז בידי ממש איש ממקומו, כענין שנאמר¹²¹ ואתם תלוקטו לאחד אחד בני
12 ישראל"¹²² (כמדובר פעם בארוכה¹²³), ולהוציא אותו מהגלות, ולאח"ז בודאי יעשו תשובה.

13 ואף שאיתא בגמרא¹²⁴ שצ"ל תחילה תשובה – הנה כשמדובר אודות "שמך הגדול" ו"שכינתא
14 בגלותא", אין לעשות חשבונות! ... אלא מאי, יש מאמר בגמרא – הרי כבר אמר פעם הצ"צ¹²⁵ בנוגע
15 לביאת אליהו בשבת ויו"ט, שאף שאמרו¹²⁶ "שאיין אליהו בא לא בע"ש וכו'", הנה כשיבוא אליהו
16 ומשיח, יתרצו את השאלה, וכמו"כ יתרצו את השאלה בנוגע לענין התשובה.

17 ובנוגע לפועל, צריך להתקיים ה"פסק" של דוד המלך: "יקום אלקים ויפוצו אויביו וגו'", וכיון שעל
18 דוד נאמר¹²⁷ "והו' עמו", "שהלכה כמותו"¹²⁸, הרי כן היא ההלכה, ונעשה כן בפועל ממש, ועד לקיום
19 היעוד "ודוד עבדי נשיא להם לעולם"¹²⁹, בביאת משיח צדקו.

20 [לאחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "פרזות תשב ירושלים"].

- (115) יב, א ואילך.
 (116) ראה ויק"ר פט"ו, ח. מדרש תהלים סוף מזמור כד.
 הובא בפרש"י סוף פרשתנו.
 (117) שמות א, יד.
 (118) ראה שמו"ר רפכ"ו. שהש"ר פ"ב, יא.
 (119) ראה זהר ח"א כז, ב. ח"ב ב, ב. ח"ג עה, ב. ועוד. וראה
 מגילה כט, א. ספרי ס"פ מסעי.
 (120) תהלים צא, טו.
 (121) ישע"י כז, יב.
 (122) פרש"י נצבים ל, ג.
 (123) שיחת ש"פ נצו"י תשכ"ז סי"ג (תורת מנחם –
 התוועדויות ח"נ ע' 396 ואילך). וש"נ.
 (124) סנהדרין צז, ב.
 (125) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חל"ו ס"ע 316.
 וש"נ.
 (126) עירובין מג, ב.
 (127) שמואל-א טז, יח.
 (128) סנהדרין צג, ב.
 (129) יחזקאל לז, כה.

המשך ביאור למס' גיטין ליום שבת קודש עמ' א

- 8 הבעל לגרשה.
 9 הגמרא מבררת עד כמה תתאחר חתימת הגט מכתיבתו, ועדיין
 10 רבי שמעון מכשירו: אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, לֹא הִכְשִׁיר רַבִּי שְׁמַעוֹן גֵּט
 11 שֶׁזָּמַן חֲתִימַת הַגֵּט לֹא הִיָּה בִּזְמַן כְּתִיבְתוֹ אֶלָּא לְאַחֵר – אֲלֵא כֹּאשֶׁר
 12 חֲתִימַת הַגֵּט הִיָּתְה סוּמוֹךְ לְיוֹם כְּתִיבְתוֹ בְּלִבָּד, אֶכְּל מִכָּאן וְעַד עֲשָׂרָה
 13 יָמִים – אֲבָל אִם הִתְאַחֲרָה הַחֲתִימָה עֶשְׂרֵה יָמִים לְאַחַר כְּתִיבְתוֹ,
 14 לֹא הִכְשִׁיר רַבִּי שְׁמַעוֹן אֶת הַגֵּט, שְׁנִינּוּ בְּמִשְׁנֵינּוּ רַבִּי שְׁמַעוֹן מִכְּשִׁיר גֵּט שֶׁנִּכְתַּב בְּיוֹם וְנִחַתָּם בְּלִילָה:
 2 אָמַר רַבָּא, טַאי מַעֲמָא דְרַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁהִכְשִׁיר, קָפְסֵי, בִּינָן שְׁנֵיתָן עֵינֵינוּ
 3 לְגִרְשָׁה – מִכֵּינן שֶׁהוּחַלֵּט בְּדַעְתּוֹ שֶׁל הַבַּעַל לְגַרְשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אִף
 4 קוֹדֵם שֶׁנִּתְּן גֵּט, שׁוֹב אֵין לוֹ פִּירֹת – אֵין הוּא זְכָאֵי עוֹד בְּפִירוֹת שִׁישׁ
 5 לוֹ מִנְכַּסְיָה, וְלִפְיֵכָּךְ אֵין כָּל חֲשֵׁשׁ לְגַרְשׁ בְּגֵט זֶה, שֶׁאִף אִם הֵאשָׁה
 6 תִּגְבַּה מִן הַלְקוּחוֹת שֶׁקָּנוּ אֶת פִּירוֹת נִכְסֵיהָ מִיַּד בַּעֲלָהּ מִזְּמַנָּה
 7 הַכְּתוּב בְּשֵׁטֶר, כְּדִין הִיא עוֹשָׂה, שֶׁהִרִי מִזְּמַן זֶה בּוֹדָאֵי הִיָּתְה דַּעַת

לקוטי שיחות

פרשת בהעלותך

כרך יח שיחה ה

מתורגם ללשון הקודש

20 "ולפי העלות הענן מעל האהל ואחרי כן יסעו בני ישראל
21 ובמקום אשר ישכן שם הענן שם יחנו בני ישראל". ומכך
22 מובן, ש"העם לא נסע עד האסף מרים" מפני ש"ענן ה"
23 לא התרומם.⁹

24 ויוצא, ש"זה הכבוד חלק לה המקום".

25 המשמעות היא אף יותר מזה: רש"י אומר "זה הכבוד
26 חלק לה המקום" – ולא זה הכבוד נחלק לה" או "קבלה"
27 – בעוד אשר במשנה כתוב "לפיכך נתעכבו לה ישראל",
28 למרות שגם מן המשנה מובן שהדבר היה תלוי ב"העלות
29 הענן"¹⁰ – מפני שלפי המשנה היה העיכוב גם מצד
30 ישראל. כלומר, גם הם רצו להמתין לה¹¹. ואילו לפי
31 פירושו של רש"י הסיבה היחידה לעיכוב היה הכבוד ש"חלק
32 לה המקום", בהשאירו את ה"ענן", ולא מצד ישראל.

33 אך זהו דוחק גדול: אם בתורה נאמר רק "והעם לא
34 נסע", מדוע יש לפרש את ההיפך מפשוטו של מקרא,
35 ש"ישראל כשלעצמם לא רצו לחכות?

ב.

שאלות נוספות על פירש"י

36 בנוסף לכך יש להבין:

37 (א) לשם מה מוסיף רש"י "כשהושלך ליאור" – מדוע
38 חשוב מתי היתה "שעה אחת שנתעכבה למשה"? רש"י

א.

רש"י על "והעם לא נסע": "זה הכבוד חלק לה המקום"
1 בסוף הפרשה, מצטט רש"י מן הפסוק¹ "ותסגר מרים
2 מחוץ למחנה שבעת ימים והעם לא נסע עד האסף מרים"
3 את המילים "והעם לא נסע", ומפרש: זה הכבוד חלק לה
4 המקום בשביל שעה אחת שנתעכבה למשה כשהושלך
5 ליאור שנאמר² ותצב אחותו מרחוק וגו'.
6 כפי שמסבירים המפרשים³ מתכוין רש"י לענות כאן
7 על השאלה המתעוררת על המילים "והעם לא נסע עד
8 האסף מרים", והיא: הרי נאמר בפסוק שלאחר מכן "ואחז
9 נסעו העם", כלומר, ש"נסע העם" לאחר "ותסגר מרים
10 מחוץ למחנה שבעת ימים" – ולשם מה מדגישה התורה
11 לפני כן "והעם לא נסע...?"

12 רש"י מתרץ, שהחזרה היא כדי להודיע, ש"והעם לא
13 נסע" משום כבוד מרים⁴.

14 אך צריך להבין: הרי בתורה נאמר "והעם לא נסע",
15 ומדוע אומר רש"י (ומנין הוא לומד זאת) ש"זה הכבוד
16 חלק לה המקום", ובמיוחד כאשר בכך הוא משנה את לשון
17 חז"ל במשנה⁵ "לפיכך נתעכבו לה ישראל...?"⁶

18 בפשטות ניתן לומר⁷: כל הנסיעות והחניות של ישראל
19 לא היו תלויות בהחלטתם, אלא כנאמר לפני כן בפרשה⁸

כהנים ולוים וישראל ושבעה ענני כבוד כו' [ובתיב"ע (ות"י) טז: בההוא
זכותא הוון כל ישראל אשתין רבוון כו' וענני יקרא ומשכנא ובירא לא
זיעין ולא נטלין עד זמן כו'. ועד"ז הוא בתיב"ע פסוק יד]. ובפרט לפי
הגירסא בכמה כת"י רש"י שמסיים: נתעכבה בשבילה שכינה וכל ישראל.
7) ראה באר מים חיים (לאחי המהר"ל)** ודבק טוב בפרש"י.

8) ט, יז ואילך.

9) דעת זקנים מבעה"ת כאן. רבינו בחיי כאן. וראה במדבר"ר פי"ד,

ג.

10) אבל ראה ראב"ע כאן (טז) "על דעת רבים כו'". ספורנו כאן.

11) ראה אוה"ח עה"פ.

1) יב, טו.

2) שמות ב, ד.

3) משכיל לדוד בפרש"י. וכ"כ בחדא"ג מהרש"א סוטה ט, ב.

4) ואין להקשות מה שמפרשו רש"י כאן אע"פ שהקושיא היא
מהכתוב שלאח"ז – שהרי הוא פ"י כתוב זה "והעם לא נסע גו'", ובפרט
שבלא"ה בכגון דא (שהקושיא היא מאותו הענין ובפרט בהכתוב הסמוך)
מפרשו רש"י – בכ"מ – בכתובים הקודמים, וכמדובר כמ"פ.

5) סוטה שם.

6) לכאורה זהו מקור פרש"י זה. אבל י"ל שמקורו בספרי כאן (ועד"ז
הוא במכילתא בשלח יג, יט) "לפיכך עיכב לה המקום* שכינה וארון

* כ"ה בספרי הוצאת הארואיטין. מכילתא שם וביב"ש כאן. עכב לה הקב"ה ארון ושכינה כו' ובספרי לפנינו: עיכב לה שכינה וארון כו'.
** ולפי' מובן בפשטות דיוק הנ"ל (הערה 4) שהרי דיוק רש"י הוא מהתיבות "והעם לא נסע" עצמן, שמשמעו שהרוצרו ליעט.

22 מדברי הקדוש-ברוך-הוא¹⁸ "תסגר שבעת ימים מחוץ
23 למחנה ואחר תאסף" מוכן, שרפואת מרים ("אחר
24 תאסף")¹⁹; תלויה בהיותה סגורה "שבעת ימים מחוץ
25 למחנה", מחוץ לשלש מחנות²⁰ – ועצם המציאות של
26 "מחנה" מלשון חניה²¹, בעניינו, קיימת רק "בשעת
27 חנייתך", כפי שכבר פירש רש"י לפני כן:²² "תוך הקלעים
28 היא מחנה שכניה חניית הלויים סביב... היא מחנה לוייה
29 ומשם ועד סוף מחנה הדגלים... היא מחנה ישראל...". אך
30 לא כן בשעת נסיעתך, שאז אין קיים התואר "מחוץ
31 למחנה" (שלוש מחנות).

32 ולפיכך, אילו לא חיכו ישראל במחנה במשך שבעת
33 ימי הסגירה של מרים, גם אם ברור שהיא לא היתה
34 נשאת לבדה במדבר, אלא היתה הולכת עמם²³, אך כיוון
35 שלא היה מתקיים אז הציווי "תסגר שבעת ימים מחוץ
36 למחנה, כיוון שלא היה מושג של "מחנה"²⁴ – הרי זמנה
37 של מרים "להיאסף" היה נמשך יותר משבעה ימים, כי זמן
38 הנסיעה אינה נלקח בחשבון שבעת ימי ההסגר²⁵.

39 וזהו ה"כבוד" ש"חלק לה המקום", שכל ישראל
40 יתעכבו שבעה ימים, נוספים בחניה, כדי שיתחיל מיד
41 הענין של "תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה".

ה.

טהרת מצורע בזמנו אינה אפשרית

42 לפי האמור לעיל רואים שמפירוש רש"י ניתן ללמוד
43 גם ענינים מופלאים בדרך ההלכה:
44 על "אחר תאסף" מפרש רש"י "אומר אני כל האסיפות
45 האמורות במצורעים על שם שהוא משולח מחוץ למחנה

1 היה צריך לומר, כפי שכתוב במשנה, באופן סתמי¹²,
2 "מרים המתינה למשה שעה אחת שנאמר..."¹³.
3 (ב) מדוע מצטט רש"י מן הפסוק גם את המילה
4 "מרחוק"¹⁴? גם אילו ציטט את המילים "ותתצב אחותו"
5 בלבד, כבר מוכן היה שהתעכבה למשה.
6 (ג) ולא די בכך, רש"י אף מוסיף "וגו"¹⁵ – רמז
7 להמשך הפסוק! לשם מה חשוב כאן המשך הפסוק?

ג.

ההישארות במדבר – פיקוח נפש

8 כדי להבין את כל האמור לעיל יש להקדים ולבאר את
9 ענין "הכבוד" שחלקו למרים כאשר חיכו לה:
10 כפי שנלמד בפשטות נראה, שאילו לא חיכו לה בני
11 ישראל, היתה הישארותה במדבר¹⁶ ענין של העדר כבוד.
12 אך דבר זה תמוה ביותר: אילו נשאה מרים לבדה
13 במדבר, הרי היתה זו סכנת נפשות ממש¹⁷, ולא רק העדר
14 כבוד?

15 ואי אפשר לומר, שמסיבה זו מצטט רש"י את המילים
16 "כשהושלך ליאור", כדי להדגיש שהיתה כאן מידה כנגד
17 מידה: כשם ש"שעה אחת שנתעכבה למשה" היה ענין של
18 פיקוח נפש, כך היה השכר ששילם לה הקדוש-ברוך-הוא
19 כאן – כי לפי זה לא היה רש"י אומר "זה הכבוד חלק לה
20 המקום", כי המטרה כאן איננה כבוד אלא פיקוח נפש.

ד.

רפואת מרים תלויה בחניית ישראל

21 ההסבר לכך הוא:

(12) ועד"ז בספרי ומכילתא כו' הנ"ל הערה 6.

(13) אבל להעיר שברבנו בחיי כאן מקדים "ודרשו ז"ל במס' סוטה".
ומעתיק "כשהושלך ביאור". אבל בלא"ה אינו מעתיק לשון המשנה כ"א
תוכנה.

(14) וכ"ה במשנה ובמדרוז"ל הנ"ל.

(15) במשנה לוינו ובע"י וכן בספרי כאן ליתא. וכן ליתא בדפוס שני
וכמה כת"י רש"י. ולאידך – י"ג במשנה גם המשך הכתוב "לדעה מה
יעשה לו". וכ"ה בדפוס א' ובכמה כת"י רש"י.

(16) ראה תורת משה (להחת"ס) פרשתנו יב, ט.

(17) ובכלל צ"ע למה נשאה ותסגר מרים במקום זה דוקא במדבר.
ואולי י"ל, מצד החולאת וחולשה דגופה שלה. שטחא גדולה יש בנסיעה
בדרך (ולהעיר מרש"י פרשתנו יא, א). וראה לקמן הערה 23.

(18) יב, יד.

(19) ראה פרש"י שם (ובפרש"י שם, יב בפ"י ה'). או שה"י רק נזופה
כלשון פרש"י שם ד"ה "ואבי יק ירק". וראה אוה"ח שם ועוד. וראה
לקמן בפנים.

(20) בנרוד, כמו שפרש"י "מחוץ למחנה" הנאמר במצורע (תזריע יג,

מו), ולעיל בפ' נשא, כדלקמן בפנים.

(21) וראה גם רש"י פרשתנו יו"ד, לד: מן המחנה – ממקום חנייתך.
(22) נשא ה, ב. והרי פרשת שילוח טמאים נאמרה ביום שהוקם
המשכן (כפרש"י שם) לפי שאז הוקבעו המחנות והווקקו להשתלח (רש"י
גיטין ס, סע"א).

ולהעיר מר"ן נדרים ז, ב ד"ה שנא'. שאילת שלום שצויין בגליון
הש"ס שם. ואכ"מ.

(23) כי אפילו את"ל שמצד איזה טעם שיהי' מקום סגירתה הוצרך
להיות מחוץ (וסמוך) למקום שנצטרעה דוקא צ"ע אם בנרוד"ד הדין כן
– כיון שזהו בגדר פקדון, ומכש"כ מההולך עם שיירא במדבר, שכאשר
כבר יצא בשיירא הולך עמה בשבת כשיש חשש סכנה (שור"ע (ואדה"ז)
או"ח סו"ס רמ"ח). וצ"ע בחת"ס שם.

(24) ומפרש"י נשא (הנ"ל בפנים) משמע דבשעת נסיעתך מותרין
טמאין ומצורעין ליכנס תוך המחנה וכמ"ש בגמ' (תענית כא, ב. וי"ג).
וראה לקמן הערה 33.

(25) וי"ל יתרה מזו, דהימים שלאחר ימי הנסיעה אינם מצטרפים עם
הימים שלפנ"ז כי כאשר אינם רצופים אינו מתקיים מש"נ "תסגר שבעת

19 שהוא יהיה מחוץ למחנה.³²
 20 ההבדל למעשה הוא, כאמור לגבי מרים במצב שלא
 21 ייתכן בו ענין של "מחוץ למחנה" (כי אין מציאות של
 22 "מחנה"), אלא רק ענין של "בדד ישב", האם מעכב הדבר
 23 את טהרתו.³³
 24 וכן לגבי מצורע מוסגר, במצב שאין אפשרות של
 25 "מחוץ למחנה", האם הימים של "בדד ישב" נחשבים
 26 כחלק משבעת הימים, הרי לפי הסברה הראשונה יוצא,
 27 שגם אז הוא לא היה במחנה וימים אלו נחשבים לו, ואילו
 28 לפי הסברה השנייה הוא צריך לחכות עד שיהיו מחנות כדי
 29 להשלים³⁴ את שבעת הימים של "מחוץ למחנה מושבו".
 30 לפי זה יוצא שהדבר יכול להיות משמעותי להלכה
 31 למעשה בימינו: ההלכה קובעת, שטהרת מצורע זו
 32 נוהגת³⁵ בארץ ובחוצה לארץ בפני הבית ושלא בפני
 33 הבית³⁶, ולפי זה (לפי הדעות³⁷ שדיני וקדושת המחנות
 34 וירושלים אינם קיימים בזמננו) השאלה היא אם אפשרית
 35 טהרת המצורע לאחר החורבן,
 36 אם העיקר הוא של "בדד ישב", שהוא לא יהיה בתוך

1 וכשהוא נרפא נאסף אל המחנה כתוב בו אסיפה לשון
 2 הכנסה". מכך מובן, שהציווי "תסגר שבעת ימים מחוץ
 3 למחנה" אצל מרים קשור בהיותה מצורעת²⁶. ולפי זה יש
 4 לומר שהדין לגבי המצורע "כל ימי אשר הנגע בו יטמא...
 5 בדד ישב מחוץ למחנה מושבו"²⁷ איננו חיוב שולי, שכיוון
 6 שהוא טמא עליו להיות מחוץ למחנה, אלא זהו גם תנאי
 7 בטהרתו. כאשר חסר קיום הפרט של "בדד ישב מחוץ
 8 למחנה מושבו" בזמן טומאתו, אין הוא יכול להיטהר²⁸ –
 9 כנאמר לגבי הסגר מרים.
 10 וכך גם לגבי מצורע מוסגר, שרפואתו תלויה בהסגר
 11 למספר ימים²⁹. "והסגיר הכהן את הנגע שבעת ימים"³⁰,
 12 וצריך להיות לפי האמור לעיל, שאם חסר חלק משבעת
 13 ימי ההסגר³¹, הרי טהרתו מתעכבת, עד שימלאו כל שבעת
 14 הימים.
 15 אלא שלגבי מצורע, שאצלו נאמר "בדד ישב מחוץ
 16 למחנה מושבו", יש לדון: מהו העיקר כאן: האם ענין של
 17 "בדד ישב", השלילה, שהוא לא יהיה במחנה, אלא יהיה
 18 בדד (אפילו מחוץ למחנה), או שחשובה כאן החובה

ימים מחוץ למחנה", שיש לפרשו מציאות אחת של שבעת ימים* (וראה רש"י מצורע טו, יג), ולפ"ז הוצרכה לחכות עד שיהיו במקום אחד שבעת ימים רצופים.
 (26 כבזבחים קב, רע"א (והרי תוכן התחלת הענין איתא בפרש"י יב, יב: ד"א). וכ"כ בראב"ע עה"פ. תוד"ה ק"ו ב"ק כה, א (וי"מ). פענח רזא כאן. ובת"י: עד זמן דאתסיאת מרים נביאתא מצרעתה. ובספרי זוטא כאן "עד שתטהר". וראה שו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סי' קלח. אברבנאל ומלבי"ם כאן.)

(27 תוריע יג, מו.
 (28 להעיר מפ"י הראב"ד לתו"כ תוריע שם: שיהא כמנודה שאסור בארבע אמות שלו .. ומכאן למדו חכמים שהמצורע הוא כמנודה וכאבל כו'. וראה לעיל הערה 19 בנוגע למרים.)
 (29 ראה מגילה ח, ב.
 (30 תוריע שם, ד.)

(31 וכמפורש במגילה שם לענין שילוח כו' זה זה שוין. אבל בפרש"י מו"ק ז, (ב) כתב שמוסגר אינו משתלח חוץ לג' מחנות, וכן משמע מפירושו עה"ת תוריע שם (ראה משכיל לדוד שם)** ובמצורע יד, ג. ובתוד"ה אמר רבי (מו"ק שם, ע"א) כתב, דרש"י חזר בו מפירושו מהא דאיתא בפ"ק דמגילה דשוין בשילוח.
 (32 להעיר מצפ"ע"ג (השלמה כב, ס"ד) ואילך): ר"ל אם צריך שלא יכנס למחנה או שלא יהא במחנה או שיה"ל לבד.
 (33 ולכאורה י"ל נפק"מ יתירה מזו: באם אין דין מחנות אם יש חיוב

(35 ל' הרמב"ם הל' טומאת צרעת פי"א ה"ו (וש"נ בכסף משנה). ובחינוך מזהו קסט: נוהגין דיני צרעת בזכרים ונקבות בכל זמן שיהיו כהנים ובקיאין רואין אותן כ"ג מדברי הרמב"ם ז"ל ואפילו שא"א כו'. וראה פיה"מ להרמב"ם נגעים בסופו. שאילת יעב"ץ שם סי' קל"קלו. העמק שאלה לשאלות פח בתחלתו. תורה שלימה ח"ט מילואים סח"י. ובכ"מ. ואכ"מ.)
 (36 אבל ראה רמב"ם הל' טומאת צרעת בסופו ד"אינו ממנהגו של עולם אלא אות ופלא ה"י בישראל" – הובא בלקו"ת תוריע (כב, ב) ומפרש "שמצות נגעים אינו נהוג בזמננו זה אחר החורבן מפני שאינן מצוין כלל .. אך מעשה נסים הם". עיי"ש. וראה לקו"ש חכ"ב ע' 65 הערה 9 ובנסמן שם.)
 (37 ראה ראב"ד הלכות בית הבחירה פי"ו ה"ד. וכן לדעת כמה ראשונים. וראה חירושי הרשב"א ותוס' הרא"ש ברכות ה, ב: "אבל לענין שילוח מחנות נוהגין עכשיו לנאן דאמר קדשה לעתיד לבוא".

(*) ראה פרש"י אמרו כג, זו. ועוד"ו פרש"י בא"י כב, יב, טו.
 (** אף שיש לפרש דמ"ש רש"י "סגירונו בבית אחד ולא יראה עד סוף השבוע". כונתו לשלול הפירוש (אף שכן משמע לכאורה מפשטות לשון הכתוב) שמוסגר רק מקום הנגע כפי הרא"ש (הובא בסוף הארוך שם יג, ה). או שאינו רק ענין של אמירת הכהן שיש לו דין מוסגר כו' כמ"ש במל"מ הל' טומאת צרעת (פי"ד ה"ה) מ"ח (מצוה קטט סק"ד). וראה מאירי מגילה (ח, ב) ושם תאמר אם המוסגר טעון שילוח ריאך אתה קודארו מוסגר והרי מחוץ למחנה הוא אפשר שבבית שבחוץ למחנה הוא עומד וראה משנה אחרונה נגעים פ"א מ"ג. ועוד.)

17 – שהרי לכאורה צריך היה רש"י להתבטא בהתאם
18 לפשטות הפסוקים, בדומה ללשון המשנה "נתעכבו לה
19 (כז) ישראל שבעת ימים", כדלעיל. ואילו רצה להדגיש את
20 הגדולה של הכבוד שנחלק לה, צריך היה לומר בדומה
21 לספרי (והמכילתא) "עייבב לה המקום שכניה וארון כהנים
22 ולויים ישראל ושבעה ענני הכבוד" –

23 אך כוונת רש"י כאן אינה כל כך להדגיש מי חלק לה
24 כבוד, הקדוש-ברוך-הוא או ישראל, אלא להדגיש שהכבוד
25 קשור ל"המקום", הקדוש-ברוך-הוא ציוה להסגירה מיד
26 "שבעת ימים מחוץ למחנה"⁴⁴.

ז.

מהי ה"מידה כנגד מידה"?

27 אך אפשר לשאול: מהי המדה כנגד מדה של ה"כבוד"
28 ש"חלק לה המקום" כנגד "שעה אחת שנתעכבה למשה",
29 הרי שם היה ענין שקשור לפיקוח נפש של משה ("הושלך
30 ליאור") – וכיצד מותאם לכך הכבוד שחלק לה המקום
31 (וזאת בשתי הקצוות: מצד הפעולה עצמה – "ותתצב"
32 היא הצלת נפשות, ענין נעלה ביותר, ותשלום השכר של
33 "כבוד", ואפילו הנעלה ביותר, אינו בדרגה זהה. ומצד

1 מחנה, הרי הדבר אפשרי גם בזמננו. אך אם צריך להיות
2 דוקא "מחוץ למחנה מושבו" הרי אין הדבר אפשרי לאחר
3 החורבן³⁸.

4 וגם אם נאמר שמאחר שאין קיימת כלל מציאות של
5 מחנות, גם בתחילת טומאתו, אין הוא זקוק לטהרת לענין
6 של "מחוץ למחנה מושבו" למעשה³⁹,

7 הרי יש מקום לשאלה זו כאשר הוא נטמא בזמן שביט
8 המקדש היה קיים ובתוך ימי טומאתו נחרב הבית וחרבה
9 העיר, האם הוא יכול להיטהר⁴⁰ לאחר החורבן⁴¹.

10 ולפי האמור לעיל לגבי מרים, אפשר ללמוד לגבי כל
11 מצורע, שחשובה כאן החובה להיות "מחוץ למחנה
12 מושבו"⁴², וכאשר אין מציאות של מחנות ואי אפשר
13 לקיים חובה זו⁴³, אין המצורע יכול להיטהר.

ו.

הסבר דברי רש"י "חלק לה המקום"

14 לפי האמור לעיל, שכבודה של מרים היה בכך שהזמן
15 של "תסגר שבעת ימים", זמן רפואתה לא ימשך יותר,
16 ניתן להסביר את דברי רש"י "זה הכבוד חלק לה המקום"

38 ולכאורה מדברי התוס' ברכות שם "והאין הי' מדבר ר' יוחנן
מדבר שלא נוהג בימיו", משמע שלא ס"ל *כמ"ש בצל"ח (ברכות שם,
ומנ"ח שם סק"ד ובמצוה ססב קרוב לסופו) דגם בימיו טעון שילוח
מירושלים.

ואולי יש לומר שהשאלה היא גם לדעת רש"י ורשב"א כו' ברכות
שם. כי אף שס"ל דמצורע טעון שילוח מערי חומה, ולהצל"ח ומנ"ח
עכ"פ מירושלים – י"ל, שזהו רק מצד הדין דוישלוחו מן המחנה גוי ולא
יטמאו את מחניהם גוי' (שבפ' נשא), שזה נוגע לקדושת (מחנות
ו)ירושלים (וזהו חובה על ב"ד (או הצבור) לשלחו); אבל** המצוה
ד"בדד ישב מחוץ למחנה מושבו*** (שהוא על המצורע עצמו), י"ל,
שאינו נוגע לקדושת מחנות, כ"א לזה שישנן מחנות (ירושלים)
בהתיישבות דבני****. (ובפרט ע"פ פ"י הראב"ד הג"ל הערה 28. וראה
סוגיית הגמ' מ"ק יד, ב ואילך. פרש"י שם ד"ה שניהיג. ועוד).

39 ועד"ז שמצינו כן בכמה דברים, ולדוגמא, בגר שבזמן המקדש
צריך גם הרצאת קרבן, ובה"ז שאין קרבן אינו מעכב גירותו (ראה
ריטב"א יבמות מו, ב סוד"ה דילמא. נמוק"י שם מז, א ד"ה ת"ד בשם
ר"י. וראה אנצקלופד' תלמודית בערכו). וראה הערה 41. לקו"ש ח"ח
ע' 416.

40 ועד"ז במוסגר כאשר בתוך ד' או י"ד ימים שלו חרב הבית והעיר
כו', האם הימים שלאח"ז מצטרפים לימי סגירתו.

41 להעיר מהתירוץ (שו"ת בנין ציון ס"ב. ועוד) בסתירת דברי
הרמב"ם דבהל' בית הבחירה פ"ו הט"ו כ' דאכלין מע"ש בכל ירושלים

(* אבל גם לדעת התוס' מוכח דנוהג דין מצורע בזמננו).

(** ולהעיר מפרש"י מגילה זו, ב ד"ה כל ימי. וראה פסחים טו, א. ובשוה"ג שלאח"ז.

(***) וראה רמב"ם הל' טומאת צרעת פ"י ה"ז. תוד"ה וקדשו ערכין לב, ב. וראה ר"ש פ"א מ"א.

(****) להעיר מותד"ה על כתובות (מד. ב). דעיר שרובה עכו"ם בטלה קדושת היקף חומה (ואין משתלחין ממנה מצורעין).

אע"פ שאין שם חומות, למ"ש בסופו מהלכות מעשר שני.
42) ולכאורה כן יש להוכיח מ"ש רש"י בתוריע שם ד"ה בדר ישב
"שלא יהיו שאר טמאין יושבים עמו". דמחוץ למחנה מושבו הוא ענין
בפ"ע.

ואף שבפשטות הכוונה "שלא יהיו שאר טמאין יושבים עמו", היינו
עם זב וטמא מת (כפסחים טז, א), וא"כ י"ל שזהו הקדמה והסברה לזה
ש"מחוץ למחנה מושבו" היינו מחוץ לג' מחנות, לא במקום שאר
הטמאין דזב וטמא מת, שמותרין במחנה לוי' (טמא מת) ישראל (זב),
אבל הרי גם עפ"ז מוכח, שנוגע החיוב שיהי' "מחוץ למחנה", כי כשאר
מחנות, ובמילא אין החילוק דג' מחנות, א"א להתקיים גם ה"בדד ישב"
שלא יהיו שאר טמאין יושבים עמו, שזה מודגש רק כשיש החילוק דג'
מחנות.

אבל את"ל שהכוונה (בפשטו של מקרא עכ"פ) "שלא יהיו שאר
טמאין" – גם מצורעין – יושבין עמו, אז יש לומר שהעיקר הוא שצריך
להיות בדר, אבל דוחק לפרש כן.

43) ולפ"ז מותר ליכנס תוך המחנה וכדמשמע מפרש"י נשא (כנ"ל
הערה 24). וראה חדא"ג וצל"ח ברכות נד, סע"א.

44) ועוד בזה: מכיון שפי' "כבוד" בפרש"י, הוא לא להראות גודל
הכבוד שחלקו לה כ"א גדר הטובה והתועלת הבאה מזה למויט. א"כ אין
נפק"מ (כ"כ) בזה, אם המתעכבים בשבילה הם רבים, ואם גם בני" רצו
זה.

31 וכך מובן שה"כבוד" ש"חלק לה המקום" – "והעם
32 לא נסע עד האסף מרים" כדי שצערה על "תסגר שבעת
33 ימים מחוץ למחנה" יסתיים מהר יותר – היא מידה כנגד
34 מידה "בשביל שעה אחת שנתעכבה למשה כשהושלך
35 ליאור".

ט.

ההבדל בין המשנה לבין רש"י

36 מיינה של תורה בפירוש רש"י:
37 כבר דובר (בתחילת השיחה) על כך שבמשנה נאמר
38 "לפיכך נתעכבו לה ישראל" למרות שמובן, שע"כובם של
39 ישראל בא מאת הקדוש-ברוך-הוא בכך שלא היתה
40 "העלות הענן", מפני שלפי המשנה רצו גם ישראל להמתין
41 למרים.

42 אמנם סביר לומר⁵⁰ שגם לפי רש"י רצו גם ישראל
43 להמתין לה, אך בכל זאת מדגיש רש"י דוקא את "המקום",
44 שלא כנאמר במשנה "נתעכבו לה ישראל". ויש לומר
45 שההסבר הפנימי להבדל שביניהם הוא:

46 חז"ל⁵¹ אומרים "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים",
47 ולכן קשה לומר שפעולתם הטובה של ישראל בהמתנים
48 למרים ובחולקם לה על-ידי כך כבוד היתה רק "בידי
49 שמים" – עקב אי העלות הענן, ולא עקב רצונם העצמי.
50 מסתבר לומר להיפך, שה"ענן" נשאר במקומו מפני
51 שישראל רצו להמתין למרים. ואת זאת מדגישה המשנה
52 "לפיכך נתעכבו לה ישראל" – בהתאם לתוכן הכללי
53 ולהמשך המשנה שם מדובר על ההנהגה כלפי ישראל באופן
54 של מידה כנגד מידה.

55 אבל לפי פירוש רש"י, אף אם הוא סובר שגם ישראל
56 הסכימו ורצו להמתין, הרי לפי פשוטו של הענין קשה
57 לומר שמסע זה היה שונה משאר המסעות והיה תלוי
58 ברצון ישראל.

59 ביתר עמקות יש לומר, שבפירוש רש"י, יינה של
60 תורה, מתגלית הפנימיות והאמיתיות של כל דבר, שגם
61 הענינים של יראת שמים, הבאים על-ידי עבודת האדם,
62 נובעים מלמעלה, אך מדרגה הנעלית יותר מ"ידי

1 שני, המתנתה של מרים "שעה" מובנת אפילו על-ידי
2 אנשים פשוטים ביותר, שהרי קשורה בכך הצלת ילד,
3 ובמיוחד אחיה שלה, ומהו החירוש בכך? וכשכר לך
4 עיכב הקדוש-ברוך-הוא בגלל כבודו את כל ישראל עם
5 המשכן וכו', ולמשך זמן רב ביותר⁴⁵.

6 לפיכך מצטט רש"י מן הפסוק גם את המילה
7 "מרחוק", שהמתנת מרים לא היתה קשורה להצלת משה,
8 כי היא עמדה "מרחוק" ולא יכלה להועיל⁴⁶.

9 וממילא לא היה קשה כיצד יהא הכבוד שחלק לה
10 המקום שכר על כך ש"נתעכבה...", כי עיכובה לא היה
11 קשור בהצלת נפשות.

ח.

קיצור משך זמן צערה של מרים כנגד קיצור זמן צערו של משה

12 אך עדיין אפשר לשאול: מהו בכל זאת הקשר בין ענין
13 הכבוד לבין זה שנתעכבה למשה שעה אחת? על-ידי
14 המילה "מרחוק" מוסבר רק שלא היה זה פיקוח נפש, אך
15 עדיין אין כאן ענין שווה ביניהם –

16 לפיכך מוסיף רש"י "וגו'", כלומר, המשך הפסוק
17 והפרשה שם מסבירים את הענין:

18 על התוצאה של "ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה
19 יעשה לו" מסופר בתורה שם⁴⁷, שכאשר באה בת פרעה
20 "לרחוץ על היאור...", וראתה "נער בוכה ותחמול עליו",
21 היא חפצה להרגיעו ולא הצליחה, ואז "ותאמר אחותו אל
22 בת פרעה האלך וקראתי לך אשה מיניקת מן העבריות
23 ותניק לך את הילד ותאמר לה בת פרעה: לכי, ותלך
24 העלמה (בוריות ועלמות⁴⁸) ותקרא את אם הילד".

25 מובן, שגם אילו לא היתה שם מרים, היתה בת פרעה
26 מבינה בסופו של דבר, והיתה קוראת לאשה יהודיה⁴⁹,
27 כיון ש"החזרתיה על מצריות הרבה לינק ולא ינק"⁵⁰, אלא
28 שהדבר היה אורך זמן רב יותר.

29 ההישג של "ותתצב אחותו מרחוק" היה בכך שענין
30 זה מיהר זאת, וקיצר את משך זמן צערו של משה.

(48) פרש"י שם, ח.

(49) להעיר מספורים שם "שיהי' החלב יותר נאות למזגו".

(50) פרש"י שם, ד.

(50*) כפשוטו הלי' "והעם לא נסע".

(51) ברכות לג, ב. ובפרש"י עקב יוד, יב: רבותינו דרשו מכאן כו'.

(45) במשנה סוטה שם: נתעכבו לה ישראל שבעה ימים במדבר (ועד"ז

במכילתא בשלח שם). ובפשוטו יל"פ כי אז – שהי' לפני חטא המרגלים

– היו צריכים ליכנס לארץ ישראל מיד (ולהעיר מרש"י פרשתנו י, טט).

(46) וכפי שממשיך בהכתובים "ידעה מה יעשה לו", וראה תיב"ע

כאן: לאידוע מה הוה בסיפי' דמשה.

(47) שמות שם, ה ואילך.

- 1 שמים⁵². כלומר, גם רצונם של ישראל לכבד את מרים
 2 נבע מהתעוררות מלמעלה.
 3 ואילו במשנה, נגלה שבתורה, אין נראה בגלוי הענין
 4 שגם זה בא מלמעלה, כי אז זוהי סתירה לבחירה
 5 החופשית, אלא בה נראה שזוהי עבודת האדם⁵³.
 י.
בטהרת המצורע נרמז שהכל בא מלמעלה
 6 לפי כל האמור לעיל מובן מדוע הענין שהכל בא
 7 מלמעלה נרמז בפירוש רש"י דוקא במקום שמדובר על
 8 צרעת:
 9 ענינו הכללי של המצורע, שליחתו מחוץ לשלוש
 10 המחנות, הוא היותו ההיפך מענין הקדושה, ולכן "מחוץ
 11 למחנה מושבו" – גם מחוץ למחנה ישראל – דבר המראה
 12 על התרחקותו אפילו מהדרגה הנמוכה ביותר של מחנה
 13 ישראל⁵⁴.
- 14 (ויש לומר שזהו ההסבר הפנימי למה שנתבאר לעיל,
 15 שהענין העיקרי של המצורע היא חובתו להיות דוקא מחוץ
 16 למחנה, כי כאשר אין מחנות, לא ניכר שהוא מחוץ לגבול
 17 הקדושה).
 18 ולכן נרמז הענין שיראת שמים באה מלמעלה, דוקא
 19 בקשר אליו ובקשר לזירוז טהרתו, כי טהרת המצורע
 20 באופן כללי באה דוקא מלמעלה. כמבואר במקום אחר⁵⁴,
 21 שזהו הטעם לכך שנאמר אצלו "והובא אל הכהן"⁵⁵,
 22 שמשמעותו בעל כרחו⁵⁶, כי התעוררות התשובה בדרגה
 23 נמוכה כל-כך, מחוץ לשלוש המחנות, אינה מצד האדם –
 24 כי בהיותו במצב נחות כל-כך קשה לו ביותר להתעורר
 25 לתשובה מרצונו – אלא זוהי התעוררות מלמעלה, עקב
 26 הבטחת הקדוש-ברוך-הוא ש"בל ידח ממנו נידח", הנותנת
 27 כח זה. הקדוש-ברוך-הוא עוזרו.
 28 (משיחת ש"פ בהעלותך ה'תשכ"ה)

(55) ר"פ מצורע.
 (56) ש"ך וכלי יקר שם. וראה גם ראב"ע ורמב"ן שם.

(52) לקו"ת במדבר טו, א"ב. וש"נ.
 (53) ראה לקו"ת שם.
 (54) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 106 ואילך. וש"נ.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו סיון, תשי"ג
 ברוקלין.
 שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום ב', בו כותב שעד עתה לא נזדמן שידוך בשביל בתו הבכירה... תחי',
 ועתה מציעים שידוך בעד בתו הצעירה מרת... תחי'.

הנה, (א) עליו להשתדל במרץ המתאים בחיפוש שידוך בשביל בתו הבכירה, ודיוע בכ"מ
 ברז"ל, עד כמה גדלה חובת האב למצוא זיווג מתאים בשביל בנותיו, (ב) וכיון שנשיאנו הק' דקדקו
 בהכתוב לא יעשה כן וכו' לתת הצעירה לפני הבכירה, הנה רק אח"כ ישדך את בתו השני' מרת...
 תחי'.

בברכה.

לקוטי שיחות

פרשת בהעלותך

כרך כג שיחה א

מתורגם לשון הקודש

- 13 יותר מכך: פרט זה עצמו, שינוי הסדר של ה"פרשה
 14 שבראש הספר", כבר ידוע לפני כן, בפרשה שנלמדה זה
 15 עתה, פרשת קרבנות הנשיאים, אשר זמנה נאמר במפורש
 16 בתורה⁷ "ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן", אשר
 17 "ראש חודש ניסן היה"⁸, ומכך "למדת", ש"אין מוקדם
 18 ומאוחר" בפרט זה, כי "פרשה שבראש הספר לא נאמרה
 19 עד אייר"⁹!
 20 ויותר מכך – שם אין רש"י מפרש דבר?
 21 ומוצאים זאת אף לפני כן באותה פרשה "וישלחו מן
 22 המחנה", אשר על כך מפרש רש"י¹⁰ "פרשה זו נאמרה ביום
 23 שהוקם המשכן", וזה היה בראש חודש ניסן, כאמור לעיל.
 24 כיצד, אפוא, אומר כאן רש"י "למדת"¹¹ – שהענין של
 25 "אין סדר מוקדם ומאוחר בתורה נלמד רק עתה מענין
 26 זה"¹²?

א.

"אין מוקדם ומאוחר בתורה"

- 1 על הפסוק¹ "וידבר ה' אל משה במדבר סיני בשנה
 2 השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר", שציוה הקדוש-ברוך-
 3 הוא על עשיית הפסח, ולאחר מכן את פרשת פסח שני²,
 4 מצטט רש"י את המילים "בחודש הראשון", ומפרש:
 5 "פרשה³ שבראש הספר לא נאמרה עד אייר⁴ למדת שאין
 6 סדר מוקדם ומאוחר בתורה...", כדלהלן בסעיף ג'.
 7 יש להבין:
 8 הענין של "אין מוקדם ומאוחר בתורה" כבר ידוע לפני
 9 כן, ענין זה כבר נלמד במספר פסוקים לפני כן, כפי שאומר
 10 רש"י בפירושו, מיד בפרשה הראשונה, בסוף פרשת
 11 בראשית, על הפסוק⁵ "לא ידון רוחי באדם... והיו ימיו
 12 מאה ועשרים שנה", וכן במספר מקומות לפני כן⁶.

(10) והוא (כמ"ש רש"י שם) מ"מס' גיטין ב' הניזקין (ס, א) ולהעיר מתוד"ה תורה חתומה שם, שזוהי כוונת הש"ס בהבאת דרשה זו – להוכיח דאין מוקדם ומאוחר בתורה (כפירושו ב"תורה חתומה ניתנה"). וראה פנים יפות נשא שם.
 (11) מקורו של רש"י בפשטות הוא "כמצויין בדפוסי רש"י) בגמ' פסחים (ו, ב) (ובספרי כאן). ובגמ' (ובספרי) הוא ע"ד לשון רש"י: בגמ' "זאת אומרת אין מוקדם ומאוחר בתורה" (ובספרי "ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה"). אבל בגמ' (בבלי – בירושלמי ראה שקלים פ"ו ה"א) לא מצאתי לע"ע בנוגע לכתובים אחרים בתורה אין מוקדם ומאוחר. וראה הערה הבאה. ובהערות 22, 25.
 (12) בפשטות יש לומר כי דוקא ב' פרשיות אלו שהתורה מקדימה את הפרשה שבה מפורש הזמן המאוחר לפרשה שבה מפורש הזמן המוקדם, "למדת שאין סדר מוקדם ומאוחר", משא"כ בשאר המקומות בתורה, שבהכתובים עצמם אין מפורש (ומוכרח) שפרשה המאוחרת נאמר לפני¹³. ואפשר שיש ליישבם בדרך אחרת. ולכאורה זהו הפירוש הפשוט בלשון הגמרא שם "זאת אומרת כו" (וראה פנים יפות נשא שם). ומתורצת לכאורה קושיית רע"א בגליון הש"ס שם מדוע למדו זאת מכאן*.

(1) פרשתנו ט, א.
 (2) ט, ו ואילך.
 (3) כ"ה בדפוסים שלפנינו, ובדפוס ראשון ושני וכו"כ כתי" רש"י (שתח"י) "ופרשה".
 (4) לכאורה לא בא רש"י כאן לחדש שפרשה שבראש הספר לא נאמר עד אייר, שהרי מפורש הוא בכתוב שם ("באחד לחודש השני"), אלא שמודיע המציאות (שלכן מזה למדן ש"אין סדר כו"). וכדמוכח עוד יותר מהגירסא הנ"ל (הערה 3) "ופרשה" בוא"ו החיבור, היינו שרש"י בא להדגיש הניגוד של הזמן "בחודש הראשון" (הד"ה של רש"י) לזמן אמירת פרשה ראשונה. וע"ד הלשון בספרי כאן "שבתחלת הספר הוא אומר וידבר ה' .. וכאן הוא אומר בחודש הראשון ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה".
 (5) ו, ג.
 (6) וישלח לה, כט. שמות ד, כ. יתרו יט, יא. תשא לא, יח. צו ה, ב. ויש עוד אופן שאינו מפורש ברש"י הלשון "אין מוקדם ומאוחר" אבל תוכן פירושו הוא שאין הכתובים על הסדר. ואכ"מ.
 (7) נשא ז, א.
 (8) ל' רש"י שם.
 (9) ה, ב.

* כן משמע לכאורה שכוונתו להקשות על מ"ש "זאת אומרת אין מוקדם כו" (שנ"ז הוא הציון). ומעיר מפרש"י בג' מקומות לפני זה שמפורש כבר שאין מוקדם כו. אבל י"ל (ראה לקרי"ש [המתורגם] ח"ז ע' 125) שכוונתו להקשות על המשך לשון הגמרא שאינו מועתק בגליון הש"ס (שיש הפרש בין חד ענינא לתרי ענינא). כי דוחק לומר שכוונתו רק לציין עוד מקומות לפני¹⁴ – שהרי יש הרבה מקומות ברש"י (כנסמן בהערה 6). ויש עוד מקומות לפני רש"י (מכילתא בשלח טו, ט. ספרי פרשתנו בדעת רבי). וגם בתוס' ברכות נ, ב. ועוד. ואכ"מ.

ב.

החידוש: "אין סדר מוקדם ומאוחר בתורה"

26 השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר", ולמרות זאת כתובות
27 הפרשיות – אחת לגבי השניה – בסדר הפוך!
28 ולכן מפרש רש"י "למדת". כאן לומדים את החידוש
29 ש"אין סדר מוקדם ומאוחר בתורה" – שגם כאשר התורה
30 מדגישה את זמן ההתרחשות של מאורעות וציוויים, אשר
31 כפי הנראה כוונת התורה לספר בכך את סדרם, גם אז
32 ייתכן ש"אין סדר מוקדם ומאוחר בתורה".

ג.

שאלת רש"י "ולמה לא פתח בזו?"

33 לאחר מכן ממשיך רש"י ואומר: "ולמה לא פתח בזו
34 מפני שהיא גנותן של ישראל, שכל ארבעים שנה שהיו
35 ישראל²⁰ במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד".
36 במבט ראשון אין מובן: אם "למדת שאין סדר מוקדם
37 ומאוחר בתורה" מהי השאלה "למה לא פתח בזו..." –
38 הרי זה עתה אומר רש"י שזאת מפני ש"אין סדר מוקדם
39 ומאוחר בתורה"?
40 וכפי שרואים במקור של פירוש רש"י זה, בגמרא²¹,
41 שלאחר מסקנת הגמרא "זאת אומרת אין מוקדם ומאוחר
42 בתורה" אין מבארת הגמרא את הסיבה לכך שהתורה אינה
43 פותחת בפרשה זו. וכך גם ב"ספרי"²².
44 בפשטות ניתן היה להשיב, שרש"י מדייק בלשונו
45 ואומר "למדת", שלא כנאמר ב"ספרי"²³ "ללמדך". כלומר,
46 שלפי הספרי שינתה התורה את הסדר כדי ללמדנו –
47 "ללמדך" – שאין סדר מוקדם ומאוחר בתורה". ואילו לפי
48 רש"י – "למדת" – אין הכוונה שהתורה שינתה את הסדר
49 למטרה זו, אלא שמשניו הסדר אנו למדים²⁴ ש"אין סדר
50 מוקדם ומאוחר בתורה"²⁵.

1 ההסבר לכך: החידוש כאן הוא "שאין סדר¹³ מוקדם
2 ומאוחר בתורה", בלשון זו אין רש"י מתבטא במקומות
3 הקודמים.
4 במקומות הקודמים שבהם אומר רש"י "אין מוקדם
5 ומאוחר בתורה" מדובר אודות פרשה מסויימת, מאורע¹⁴
6 או דיבור של הקדוש-ברוך-הוא, שאינם כתובים
7 במקומם¹⁵. במקרים אלו אין קיים קושי רב לגבי שינוי
8 הסדר, כי התורה איננה ספר "דברי הימים", המספר את
9 סדר המאורעות ואת הזמן שבו נאמר כל ציווי¹⁶. בכל
10 המקומות שבהם מפרש רש"י שאין מוקדם ומאוחר
11 בתורה¹⁷, ככוונתו רק למנוע טעות לגבי זמן המאורע או
12 הציווי, כאשר הדבר חשוב לפשוטו של מקרא שם¹⁸ או
13 במקום אחר¹⁹.
14 לפי זה מובן מדוע אין רש"י אומר ש"אין מוקדם
15 ומאוחר בתורה" לפני כן, על הפסוק "ויהי ביום כלות משה
16 להקים את המשכן" או על "וישלחו מן המחנה", כי
17 במקומות אחרים מפרש על ידי כך רש"י מתי נאמרה
18 הפרשה, ואילו כאן מצויין זמנה של הפרשה במפורש
19 "ביום כלות משה". ובפרשה "וישלחו מן המחנה" מפרש
20 רש"י "פרשה זו נאמרה ביום שהוקם המשכן", כדלעיל.
21 אך בענייננו רואים שהתורה באה להדגיש את הסדר
22 והזמן של הציוויים והמאורעות, הן בפרשתנו "וידבר הוי'
23 אל משה במדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים
24 בחודש הראשון לאמר", והן בתחילת הספר "וידבר ה' אל
25 משה במדבר סיני באוהל מועד באחד לחודש השני בשנה

(21) פסחים ו, ב.

(22) בפרשתנו עה"פ. אלא שמתחיל "בגנות ישראל הכתוב מדבר שהי' להם אחד עשר חוננים שהיו חוננים לפני הר סיני", אבל ממשיך "ללמדך (ובגין הילקוט: וללמדך) שאין מוקדם ומאוחר בתורה, שבתחלת הספר הוא אומר וידבר ה' כו'.. ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה". וה"גנות" "שלא עשו אלא פסח זה בלבד" מפורשת בספרי לקמן על הפסוק ט, ה. ובתולדות אדם (לספרי) מפרש, שהגנות בספרי כאן (ט, א) היא בהפסוק שבתחלת הספר, וכאן בא ללמד שאין מוקדם כו', והגנות בספרי לקמן שם מפרש שהיא במה שלא הקריבו קרבנות בכלל במשך מ' שנות היותם במדבר. אבל בוית רענן ליל"ש כאן מפרש בספרי (ט, א) דהכוונה ב"גנות ישראל" היא לזה שלא הקריבו אלא פסח זה בלבד, כבפרש"י.

(23) עה"פ כאן. ראה הערה הקודמת.

(24) ראה בארוכה מלאכת הקודש (על רש"י) כאן.

(25) פשטות לשון הגמרא "זאת אומרת כו'" הוא ע"ד לשון רש"י "למדת", ולא שבשביל זה הקדים הכתוב את המאוחר, כלשון הספרי

(13) כ"ה בדפוס רש"י שלפנינו כולל דפוס ראשון ושני ובכמה כת"י רש"י (שתח"י). ובכמה כת"י אחרים (שתח"י) ליתא.

(14) כמו בפ' בראשית וישלח שמות יתרו (יח, יג) תשא – שם.

(15) ככפ' צו בשלח יתרו (יט, יא) – שם.

(16) וע"פ פש"מ – בכלל אין צורך לידע הזמן הציווי התורה (ומאי נפק"מ?). וראה פרש"י ר"פ אחרי מה ת"ל כו' (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 123 הערה 3).

(17) להעיר שבכנה"ל אין לשון רש"י "למדת" שאין מוקדם ומאוחר כו' וכיו"ב, אלא שמודיע ומפרש סדר הזמנים בפסוקים ובפרשיות. ובפ' שמות שם מפרט "אין מוקדם ומאוחר מדוקדקים במקרא".

(18) כמו בפ' בראשית שם.

(19) וכמו בפ' וישלח שם, שהרי נאמר אח"כ (וישב לו, לח) ויבן אותו אביו, שפירושו יצחק (רש"י שם). וכן מובן בנוגע פירושו בשאר המקומות.

(20) בדפוס ראשון ושני וכמה כת"י רש"י (שתח"י) ליתא תיבת "ישראל".

11 שהיא גנותן של ישראל, שכל ארבעים שנה שהיו ישראל
 12 במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד":
 13 מהי ה"גנות" בכך, והרי רש"י פירש כבר לפני כן³⁰,
 14 ש"תלה הכתוב מצוה זו³⁰ (קרבן פסח) בביאתם לארץ ולא
 15 נתחייבו במדבר אלא פסח אחד שעשו בשנה השנית על-פי
 16 הדיבור. כלומר, הם נצטוו במפורש בהקרבת הקרבן רק
 17 בארץ ישראל³¹
 18 [וממילא היתה הקרבת הפסח במדבר, חוץ מהפעם
 19 הראשונה, אסורה (כי אסור להקריב במזבח "אשר לא ציוה
 20 אותם"³²)],
 21 ואדרבה - הקרבה זו במדבר היתה רק על-פי
 22 הדיבור³³.

1 ולפיכך מתעוררת השאלה "ולמה לא פתח בזו", כי
 2 כידוע²⁶, במקום שנאמר הכלל "אין מוקדם ומאוחר בתורה"
 3 יש לתורה מטרה והסבר לסדר²⁷ שבו כתובות הפרשיות.
 4 אך עדיין אין הענין "חלק": לפי זה אין השאלה "למה
 5 לא פתח בזו", אלא, מדוע התורה: (א) שינתה את הסדר, (ב)
 6 הקדימה את הפרשה הויא. ורש"י היה צריך לשאול "למה
 7 שינה הסדר ולמה פתח בפרשה שבראש הספר" וכדומה?
 8 כן נדרש הסבר לגבי הניסוח של שאלת רש"י "ולמה
 9 לא פתח", ולא "ולמה לא להקדים"²⁸ וכדומה²⁹?

ד.

מהי ה"גנות"

10 כן יש להבין את התשובה (של רש"י ועוד) "מפני

לך עשה מצוה זו בשביל שתיכנס לארץ) כמ"ש הרא"ם כאן (בפירוש
 הא') ועוד, הדספרי והמכילתא (מקור פרש"י בא שם) הם מדרשות
 חלוקות - כי, כמדובר כמה פעמים*, אין זה מתאים שרש"י יפרש במקום
 אחד היפך פירושו במקום אחר מבלי שיעיר ע"ז. ובפרט שכל תוכן פרשה
 זו שהוא ציווי ה' על עשיית הפסח, מדגיש שהוא ציווי מיוחד ע"פ
 הדבור, דאל"כ הרי זמנו ופרטי עשייתו כבר מפורשים (כמו שכתבו ע"פ
 מפרשי התורה). ואם רש"י כאן קאי להשיטה שנתחייבו גם במדבר -
 הו"ל לפרש ולבאר הצורך בציווי ה' עוד פעם. ולהעיר מפרש"י ט, ד.
 ובמפרשי רש"י שם.

32 ע"ד (ל' הכתוב) שמיני י, א.

33 ברע"ב על פרש"י כאן כתב (ועד"ז בבאר מים חיים כאן) "וי"ל
 משום דהיינו טעמא שלא נתחייבו מפני שלא מלו במדבר כדכתי' בספר
 יהושע כי לא מלו אותם בדרך וכת' כל ערל לא יאכל בו והטעם שלא
 מלו היה מפני שלא נשבה רוח צפונית לפי שהיו נזופין ומגודין מפני
 ענוותיהם וסכנה ה' להם אם ימולו והיינו גנותן של ישראל הכי איתמר
 בגמרא" (וראה גם רמב"ן פרשתנו עה"פ. ועד"ז הוא בתוס' קדושין לו,
 ב ד"ה הואיל בתירין ה'. אלא שבתוס' שם מביא זה לפי הדיעה שגם
 במדבר נתחייבו).

אמנם מובן שדוחק לפרש בפרש"י בא, שזה שלא נתחייבו הוא לפי
 שלא מלו במדבר, שהרי א' עדיין לא למדנו שלא מלו במדבר, (ב) לשון
 רש"י הוא "תלה הכתוב מצוה זו בביאתם לארץ".
 ונוסף לזה (את"ל שגם לדעת רש"י בפשט"ו - מילת זכריה מעכבתו
 מלאכול בפסח³ (כמ"ש במכילתא בא יב, מח. יבמות ע, ב. ועוד), ואשר
 גם היכא דלא אפשר למול⁴ (באופן הנ"ל) מעכבת⁵ הרי לפי זה צריך

"ללמדך". אבל בגמ' מאמר זה בא כתיורין על הקושיא "ונכתוב ברישא
 דחדש ראשון והדר נכתוב דחודש שני". ומשמע קצת, שנכתב בשני
 הסדר כדי ללמד. ואכ"מ.

26 ע"ד דעת הרמב"ן - ראה רמב"ן קרח טז, א. צו ח, א. ועוד.
 ובפרשתנו עה"פ בתחלתו, לאחר שמביא "מכאן אמרו חכמים אין
 מוקדם ומאוחר בתורה", ממשיך "וטעם האיחור הזה ה' כו". וברבעה"ת
 פרשתנו עה"פ, לאחר שמביא הגמ' בפסחים "ומשני אין מוקדם ומאוחר
 בתור", ממשיך "ומ"נ יש ליתן טעם בדבר כו".

27 ראה של"ה תב, ב. פנים יפות נשא שם. פרשתנו עה"פ. באר
 יצחק לרש"י כאן. ובספרי דבי רב (לספרי כאן) מפרש ער"ז ובלשון
 "וללמדך", ומבאר שבוה פליגי ת"ק ורבי, דלדעת ת"ק כי משכחנא טעמא
 אמרינן אין מוקדם כו' ולדעת רבי אפי' בלא טעמא מצינו למימר אין
 מוקדם כו'.

28 וכלשון רש"י נח יא, לב: ולמה הקדים כו'.

29 בבאר מים חיים כאן "אע"פ שאין דרך רש"י לתרץ כל מוקדם
 ומאוחר הכתובה בתורה, הכא שמשנה סדר תחלת הספר צריך ליישב
 יתור". אבל אינו מבאר טעם הדבר.

30 בא יב, כה. וראה פירושו שם יג, ה.

* 30 כ"ה בדפוס רש"י שלפנינו. וברא"ם העתיק מפרש"י "עבודה
 זו" כמו שהוא במכילתא. וכ"ה בדפוס ראשון וכמה כתי" רש"י (שתח"י).
 ושם המשך הלשון ברש"י "מביאתם לארץ ואילך" (ע"ד לשון המכילתא).
 ובסוף לשון רש"י, ועל פי הדבור.

31 ומוכן שדוחק גדול לומר, שלפי פרש"י בפרשתנו, אין מצות
 קרבן פסח תלוי בביאה לארץ (ומה שנאמר ל' ביאה בפסח הוא לומר

* (ראה לקו"ש (המתורגם) ח"ט ע' 423 ובהנחמן שם הערה 13.

לקדושין שם יד דוד (קידושין שם. וס"ו). ועוד. וראה לקמן בפנים ההערה.
 ג) אבל רש"י לא הביאו בפירושו עה"ת בא יב. מז. והרי גם במכילתא שם
 דעת ר"י היא שאין מילת זכרו מעכבתו מלאכול בפסח.
 ד) ברש"י ברכה לג. ט: שאותם שגולדו במדבר של ישראל לא מלו את
 בניהם כו', ולא כתב לפי שלא נשבה רוח צפונית וכיו"ב (כבימות עב. וע"א).
 וכמו שכתב בפירושו ליהושע ה, ב.
 ה) כבדמב"ן עה"ת שם. ח"י הרמב"ן יבמות שם. רד"ק יהושע שם.
 ובמפרשים הנ"ל (מהרי"ט ושער המלך) בתוס' שם. וראה יד דוד שם. ולקמן
 בפנים ההערה.

א) בתוס' שם קאי על פרש"י שבפרשתנו. ואולי י"ל שלפני בעלי התוס' לא
 היה הפירוש הנ"ל ברש"י פ' בא. וראה משכיל לדוד לרש"י שם ד"בכל הספרים
 אשר לפני חסר כאן דבור שלם". וכן ליתא בדפוס שני שלפנינו וכמה כתי" רש"י
 (שתח"י).

ב) לשון הרע"ב "שלא מלו במדבר כו' וכתוב כל ערל לא יאכל בו" הוא
 ע"ד לשון התוס' קדושין שם "שהיו רובם ערלים וכתוב כל ערל לא יאכל בו".
 היינו שהם עצמם היו ערלים. אמנם לפי זה, בשנים הראשונות במדבר לא היו
 רובם ערלים. והיו יכולים רובם לעשות הפסח. וצריך לפרש כוונתם דבניהם היו
 ערלים. ומילת זכרו מעכבתו. כמ"ש ברמב"ן ורא"ם כאן. - ראה בכ"ז מפרשים

20 פתח בזו מפני שהיא גנותן של ישראל". ואין מוכן: אם
 21 התורה אינה רוצה לציין "גנותן של ישראל", מדוע
 22 מספרים בכל זאת את "גנותן של ישראל"?
 23 מכך מוכן, שההקפדה העיקרית בענין זה היא לגבי
 24 ה"פרשה שבראש הספר", כי הפתיחה של ספר וכדומה
 25 צריכה להיות בענין העוסק ב"חיבתן של ישראל".
 26 וכפי שאנו אכן רואים, שהפתיחה של כל אחד משלשת
 27 הספרים שבתורה שבהם מדובר על ישראל, "שמות"
 28 "ויקרא" "במדבר"³⁸ עוסקת ב"חיבתן של ישראל", כפי
 29 שמפרש רש"י בתחילתו של כל ספר: "ואלה שמות,
 30 להודיע חיבתן"; "ויקרא אל משה, לכל דברות ולכל
 31 אמירות ולכל ציוויים קדמה קריאה לשון חיבה"; "וידבר...
 32 במדבר סיני, מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה".
 33 וכן בספר בראשית העוסק בבריאת כל העולם כולו,
 34 אומר רש"י מיד, "מה טעם פתח בבראשית", אלא המטרה
 35 היא "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים".
 36 וכיון שענין זה, של פתיחת ספר בתורה, כבר ידוע מן
 37 הספרים הקודמים, הכרחי לומר, ששאלת רש"י כאן "ולמה
 38 לא פתח בזו" מתעוררת משום שפרשה "זו" מבטאת את
 39 המעלה והחיבת של ישראל, ולפיכך היה מתאים יותר,
 40 לכאורה, שהיא תהווה את הפתיחה של ספר במדבר.

אבל יש מפרשים (ראה לימודי ה' לימוד רא. אמבוהא דספרי לספרי
 זוטא פארשטנו ט, ד. ועוד) שגם לדעת התוס' קדושין המיעוט עשו פסח
 לעצמן, וגנותן של ישראל שלא עשו הפסח כי דרבן לא עשו (מחמת ערלות).
 אבל רש"י ע"ה"ת כותב ברור דעתו (כנ"ל בפנים) "שכל מ' שנה שהיו
 ישראל במדבר לא הקיבו אלא פסח זה בלבד". ודוחק הני גדול לומר
 שלרש"י פלוגתא במציאות בין פשע"מ ומדרשו, ש"עפ"ש עשו עוד
 פסחים במדבר.

34 קדושין שם. וראה רמב"ן כאן.

35 רא"ם כאן ובפ' בא. וראה שפ"ח כאן. ובכ"מ.

36 י, כט.

37 בחזקוני כאן "אלא יש לומר גנות הוא להם שאם לא חטאו
 במתאוננים היו נכנסין לארץ באותו אייר כדכתיב ויהי בשנה השנית
 בחדש השני בעשרים לחודש וגו' ויאמר משה לחובב נוסעים אנחנו כו'
 והיו עושין פסחים בארץ ועכשיו חטאו ועשו שם חודש כו".
 ומלשוננו משמע דמפרש דהגנות בפרשה זו היא בהמשך הפרשה
 לקמן, דלפי פירש"י היתה הפתיחה כוללת גם את הפרשיות דלקמן (י,
 יא ואילך). אבל צ"ע"ג בזה דמכיון דפשוטת הקושא "ולמה לא פתח בזו"
 היא כדי שיהיו הפרשיות כסדרן, פשיטא שאין מקום להקדים המאורעות
 דכ' אייר לפני הפרשה שבראש הספר מר"ח אייר, ובפרט שלפני הפרשיות
 דלקמן (י, יא ואילך) הוצרך להודיע תחלה סדר הנסיעות וחניית הדגלים
 הנאמר בפרשה שבראש הספר.

38 וגם בספר דברים "אלה הדברים אשר דבר משה" שהן דברי

ז) כ"ה לכאורה לדעת התוס' קדושין שם (וראה מפרשים הנ"ל שוה"ג הב').
 וכן מפורש ברלב"ג יהושע שם. ג.

1 בעלי ה"תוספות"³⁴ ומפרשי רש"י³⁵ מסבירים, "דהיינו
 2 גנותן שנשתהו ליכנס לארץ עד מ' שנה מפני עוון
 3 המרגלים".
 4 אך לפי פשוטו של מקרא, בדרכו של רש"י, קשה
 5 להסביר כך, כי:
 6 א) בפרשתנו – אודות הפסח – אין מוזכר שישראל
 7 לא נכנסו לארץ ישראל עקב עוון המרגלים, ואדרבה
 8 בהמשך פרשתנו נאמר³⁶ ש"משה אמר 'נוסעים אנחנו אל
 9 המקום' ועל כך מפרש רש"י "מיד עד ג' ימים אנו נכנסין
 10 לארץ, שבמסע זה הראשון נסעו על מנת להכנס לארץ
 11 ישראל", וכלל אין מוזכרת כאן גנותן של ישראל³⁷?
 12 ב) ועיקר: לפי זה (1) ה"גנות" היא בכך ש"נשתהו
 13 ליכנס לארץ עד מ' שנה", ולא הקרבת הפסח, (2) אם
 14 מחשיבים זאת כ"גנות" אין הדבר קשור רק לקרבן פסח,
 15 אלא לכל המצוות התלויות בארץ ובכניסה לארץ, ומדוע
 16 אפוא מייחסים את ה"גנות" דוקא לקרבן פסח? ולהיפך,
 17 בכל יתר המצוות מסוג זה ה"גנות" רבה יותר, כי אותן
 18 לא קיימו במדבר אפילו פעם אחת?

ה.

הפתיחה של כל חומש ב"חיבתן של ישראל"

19 כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את דברי רש"י "לא

לומר שבמשך שנתיים (מיצ"מ עד חודש ניסן דשנה השלישית) הנה
 לכאורה מבני נולד בן זכר או עכ"פ לרובם³.

ועוד – שבודאי היו כו"כ מבני שהיו בגיל שכבר הפסיקו להוליד
 (ראה פרש"י לך יז, יז. ובארוכה – לקו"ש [המתורגם] ח"כ ע' 87 ואילך)
 ומשה ואהרן בראשם. וכן היו כו"כ שהגיעו לגיל בר-מצוה במשך שנתיים
 אלו, ועדיין לא נשאו נשים ולא נולדו להם בנים – וכל אלו מתוייבים –
 ע"פ הנ"ל – להקריב את הפסח.

והנה כו"כ שק"ט אם המיעוט עשו את הפסח. דלפי פשוטו דברי
 התוס' קדושין (רמב"ן ע"ה"ת כאן. ובחידושי ליבמות עב, א. רד"ק
 ורלב"ג יהושע שם. רע"ב שם. ועוד) משמע שלא עשו, כמו שכתבו
 המפרשים בקדושין שם (ראה מהרי"ט שם טעם הדבר. שו"ת אבניו או"ח
 ח"ב בסופו סי' תקלח).

אבל בריטב"א יבמות שם ד"ה טמא "אבל מאכן ואילך לא עשו פסח
 הערלים אבל המולים עשו פסח (גם אלו שהיו בזכריו ערלים)". אמנם
 לשיטה זו (דכאן נחשב "ערלו" זכריו באונס (ואינה מעכבת בו" – ל'
 הריטב"א שם) הרי כתבו התוס' ביבמות (שם ד"ה משום) בפירוש הספרי
 "בגנותן של ישראל ספר הכתוב של עשו אלא פסח אחד" – "דעשו
 פסחים אבל לא עשו כתקונן אלא אחד" (ועד"ז הוא בתוס' הרא"ש יבמות
 שם. ומוסיף: "כלומר שבביל שהיו ערלים אע"ג דאינה מעכבת מ"מ לא
 הי' ממש כתקוננו"). אשר לפי הנ"ל (שוה"ג ד' להערה זו") אין כן דעת
 התוס' קדושין שם. רמב"ן שם. ועוד. וראה יד דוד שם. מפרשים לתוס'
 יבמות שם.

ה) ברש"י שבת פט. רע"ב ד"ה שפורו רבו "דכל אחד נתעברה אשתו זכר
 במצות שורו לכם לאהליכם". אבל בפשט"מ אין כל רמז ע"ז. ולהעיר שגם רש"י
 שם מסיים "ולא ידענא היכא רמיזא".

30 והפתיחה של הספר שלאחר מכן, ספר במדבר, היתה
 31 עוסקת במעלה וביחיה של ישראל בכך שהקדוש-ברוך-
 32 הוא ציוה עליהם לאחר הקמת המשכן מצוה מיוחדת,
 33 שמצד עצמם הם לא היו חייבים בה באותה שעה במדבר,
 34 ועצם ציווי זה כבר מצביע על שבחן וחיבתן של ישראל.
 35 וישראל קיימו את המצוה, והקריבו את הקרבן במשכן
 36 בשלימות "ככל אשר ציוה ה' את משה כן עשו בני
 37 ישראל", כדלעיל.

38 יותר מכך: כאן באים לידי ביטוי (א) המעלה והשבח
 39 של ישראל עד כמה עז היה רצונם לקיים את ציווי ה',
 40 שאפילו "אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו
 41 לעשות הפסח" דרשו וטענו "למה נגרע לבלתי הקריב את
 42 קרבן ה' במועדו"⁴⁴, (ב) החיבה של ישראל מאת הקב"ה,
 43 אשר קיבל את טענתם ובקשתם "למה נגרע" ואפשר להם
 44 להשלים ולהקריב את קרבן פסח שני.

ז.

אי-הקרבת הפסח – "גנותן של ישראל"

45 על כך משיב רש"י "מפני שהיא גנותן של ישראל,
 46 שכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח
 47 זה בלבד". שהחכיבות המתבטאת בפרשה זו, בציווי על
 48 הקרבת פסח במדבר – כהוראת שעה – ועל פסח שני,
 49 מתלווה בענין של גנות:

50 למרות ש"תלה הכתוב מצוה זו בביאתם לארץ", בכל
 51 זאת אין זה כשאר המצוות התלויות בביאה לארץ, שעצם
 52 חובתם אפשרית רק כשבאים לארץ⁴⁵,

53 בודאי המצוות כביכורים⁴⁶ ותרומות ומעשרות ואפילו
 54 מצות חלה⁴⁷ הקשורות לגוף הארץ, לפירות ולתבואות של
 55 ישראל דוקא בארץ ישראל, ואפילו ענינים כגון פטר חמור
 56 שאינם קשורים דוקא לגוף הארץ, ואשר לפי דעה אחת
 57 בפירוש רש"י⁴⁸ תלויים דוקא בביאתם לארץ – הרי החובה
 58 חלה רק בביאה לארץ⁴⁹,

ו.

פרשתנו היא פתיחה מתאימה לחומש במדבר

1 ההסבר הוא: חומש ויקרא הוא רובו ככולו ציוויים
 2 מהקדוש-ברוך-הוא אשר נאמרו למשה לאחר הקמת
 3 המשכן, וחומש במדבר עוסק בציוויים ובסדר של
 4 המאורעות של הנהגת בני ישראל במדבר³⁹.

5 ואם כך היה מתאים לפתוח את ספר במדבר במעלתם של
 6 ישראל, שקיימו בפועל את ציווי ה'⁴⁰, "ויעשו את הפסח...
 7 ככל אשר ציה ה' את משה כן עשו בני ישראל"⁴¹ בשלימותו
 8 ובמילואו, שכל ישראל הקריבו את קרבן ה' במועדו,
 9 ובמשכן, כראוי⁴², עד כדי כך שהיו אשר תבעו "למה נגרע".

10 למרות שה"פרשה שבראש הספר" עוסקת בענין של
 11 "מתוך חיבתן", כדלעיל, הרי בנוסף לכך שפרשתנו קודמת
 12 בזמן התרחשותה, ויותר מתאים היה לפתוח בפרשה זו עם
 13 ההדגשה שבה על חכיבות ישראל, הרי החיבה של "מתוך
 14 חיבתן מונה אותם" איננה חידוש. ענין זה כבר מובא
 15 בתחילת חומש שמות⁴³. ולפיכך, היה מתאים יותר
 16 שהפתיחה של חומש זה תהיה בפרשתנו.

17 ויש להוסיף, שאם אכן חומש במדבר היה נפתח על
 18 ידי פרשתנו, היו הפתיחות של החומשים בסדר של מעלין
 19 בקודש – זו למעלה מזו:

20 פתיחת ספר שמות עוסקת בחיבתן של ישראל מצד
 21 עצמם, המתבטאת בכך ש"מנאן".

22 הפתיחה של ספר ויקרא עוסקת בחיבה של הקדוש-
 23 ברוך-הוא לישראל בענין הציוויים והמצוות, המתבטאת
 24 בכך שלפני כל הציוויים "קדמה קריאה לשון חיבה", וכפי
 25 שמדייק רש"י באמרו "לכל דברות ולכל אמירות ולכל
 26 ציוויים", ולא כדיבור למשה מצד עצמו, אלא כפי שאומר
 27 רש"י בסיום דבריו "אבל לנביאי אומות העולם נגלה
 28 עליהם בלשון עראי וטומאה שנאמר... ", משום שהם
 29 קשורים לאומות העולם.

(43) אלא שמוכן שאינו דומה לגמרי, כי בריש פר' שמות "חזר ומנאן
 במיתתן ההודיע חיבתן שנמשלו לכוכבים", ובריש ספר במדבר "מתוך
 חיבתן לפני מונה אותם כל שעה כר".

(44) ט, רז.

(45) ראה פרש"י מסעי לד, ב.

(46) ראה פרש"י ר"פ תבוא.

(47) ראה פרש"י שלח טו, יח.

(48) בא יג, יא.

(49) ראה כהנה"ל (ע"ד ההלכה) קדושין לז, א ואילך.

תוכחות" כפרש"י שם – מפרש רש"י ד"סתם את הדברים והזכירם ברזו
 מפני כבודן של ישראל", אף שלאח"כ בהפרשה וכן כפ' עקב הוכיחן בגלוי
 ובפירוש.

(39) להעיר מרמב"ן פרשתנו עה"פ (בתחלתו).

(40) להעיר מלשון רש"י בתחלת פירושו על התורה "לא הי' צריך
 להתזיל את התורה אלא מהתודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו
 בה ישראל" (וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 3 ואילך).

(41) פרשתנו ט, ה.

(42) ראה ספרי עה"פ שם: להודיע שבחן של ישראל שכשם שאמר
 להם משה כן עשו.

33 כל מהותם של נשיאי ישראל היא ראשית כל המחשבה
34 והעשייה למען ישראל. עד כדי כך שאנו רואים אצל משה
35 רבינו, שהוא מסר נפשו עבור כלל ישראל, לא מסירות
36 הגוף בלבד, אלא גם מסירות הנפש, כאמרו "ואם אין מחני
37 נא מספרך אשר כתבת"⁵².

38 ומכך מובן בעניננו:
39 "גנותן של ישראל" המתבטאת בפרשתנו, אינה
40 מודגשת כל כך. כי אין אנו רואים שהשיגו את עצם
41 הקרבת הפסח על ידי בקשה לקדוש-ברוך-הוא, אלא את
42 ההשלמה להקרבה שכל בני ישראל נתחייבו באותה שנה.
43 מצד שני: אילו בקשו משה ואהרן מהקדוש-ברוך-הוא
44 להקריב קרבן פסח, ואילו היו משיגים זאת בפועל, ואפילו
45 – עבור כלל ישראל, הרי עצם דבר זה היה מבטא את
46 "גנותן של ישראל" באופן מודגש עוד יותר, כי כך היו
47 רואים שזהו קרבן לה' שניתן להשיג את הקרבתו באמצעות
48 בקשה לה' – ולמרות זאת לא בקשו אותו ישראל.
49 ולפיכך ויתרו משה ואהרן על התעלותם באמצעות
50 הקרבת קרבן פסח, אשר לא נצטוו בו, בהיותם רועים
51 נאמנים, כדי לא להדגיש באופן גלוי יותר את "גנותן של
52 ישראל" ולו כדי לשמור על כבודם של ישראל.

ט.

עבודה של "אין סדר" במדבר

53 לפי כל האמור לעיל ניתן לבאר על פי יינה של תורה
54 שבפירושו רש"י, את הענין שהכלל "אין סדר מוקדם
55 ומאוחר בתורה" נלמד דוקא מפרשה זו – "למדת":
56 חובת פסח שני⁵⁶, שהיא החידוש בפרשתנו, אינה
57 כחובת פסח ראשון, וכמצוות אחרות בכלל, שנקבעו
58 מלכתחילה על פי הסדר של התורה (בזמנם), אלא היא
59 מופיעה מחוץ לסדר, על ידי אלו שלא הקריבו את הפסח
60 בזמן.
61 וגם האופן שבו נאמרה המצוה לישראל, לא היה
62 על-פי הסדר ככל המצוות האחרות, שהקדוש-ברוך-הוא
63 ציוה מלכתחילה,

1 ואילו הקרבת קרבן פסח אפשרית גם במדבר, אלא
2 שהקדוש-ברוך-הוא לא חייב זאת למעשה⁵⁰ עד ביאת
3 ישראל לארץ⁵¹.
4 ויותר מכך רואים בפרשה, שעקב בקשתם וטענתם של
5 מספר קטן של יהודים, אשר טענו "למה נגרע", אפשר
6 הקדוש-ברוך-הוא להקריב קרבן פסח בי"ד באייר כאשר
7 הם יוכלו להקריב את קרבן פסח, דבר שאיננו מצוי בשום
8 מצוה על קרבן אחר, כפי שידוע שבאופן כללי – עבר יומו
9 בטל קרבנו⁵².

10 ואם כך, מתעוררת השאלה אפילו אצל בן החמש
11 למקרא: כיצד ייתכן שבכל שלשים ותשע השנים הללו
12 כאשר היו ישראל במדבר, הם לא דרשו ולא בקשו
13 מהקדוש-ברוך-הוא "למה נגרע", שהם רוצים להקריב
14 "קרבן לה'", את קרבן פסח, ובמיוחד כאשר קרבן זה
15 הצילם במצרים⁵³, והביא לידי גאולתם ממצרים⁵⁴?
16 וקל וחומר: אם כאשר מספר קטן של יהודים טענו
17 "למה נגרע" נענה להם הקדוש-ברוך-הוא ואפשר להם
18 להקריב את הקרבן, על-אחת-כמה-זוכמה אילו היו כל
19 ישראל, בידעם שקרבן זה אינו זהה למצוות אחרות
20 התלויות בארץ, כדלעיל, מבקשים מהקדוש-ברוך-הוא
21 ומביעים את רצונם להקריב את קרבן פסח, כפי שעשו זאת
22 במדבר בשנה השנית, בודאי היו יכולים לבצע זאת.

23 וזוהי "גנותן של ישראל" שכל ארבעים שנה שהיו
24 ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד – כי אילו
25 היו ישראל מבקשים מהקדוש-ברוך-הוא "למה נגרע" הם
26 היו משיגים את רצונם ומקריבים את הקרבן במשך כל
27 ארבעים השנים.

ה.

רועים נאמנים מוותרים על זכות למען כלל ישראל
28 אך לפי זה מתעוררת השאלה: כיצד ייתכן שמשא
29 ואהרן והדומים להם לא בקשו מהקדוש-ברוך-הוא
30 להקריב את קרבן פסח במשך כל שלשים ותשע השנים
31 במדבר?

32 ההסבר לכך בפנימיות הענינים הוא:

(50) להעיר מגו"א לפרש"י כאן.

(51) וי"ל שזהו דיוק לשון רש"י "ולא נתחייבו במדבר אלא פסח אחד בלבד שעשו בשנה השנית על פי הדבור", ולא כבמכילתא שם "תלה הכתוב לעבודה זו מביאתן לארץ ולהלן", ולא נאמר שם מלבד פסח אחד – כי לדעת המכילתא י"ל דהוי בגדר הוראת שעה ואינו בגדר דהקרבת הפסח כמו שהוא בא"י, משא"כ לדעת רש"י "פסח אחד" זה הוא באותו גדר החיוב דפסח דורות.

(52) פרש"י פנחס כח, יו"ד. יד. ובכ"מ.

(53) כמ"ש (בא יב, יג) וראיתי את הדם ופסחתי עליכם גר.

(54) ראה פרש"י בא שם, ו.

(55) תשא לב, לב. וראה לקו"ש [המתורגם] חכ"א ע' 193 ואילך.

(56) בכל הבא לקמן ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 129 ואילך.

וש"נ.

22 ישראל, עבודה שמעל לסדר, "בשעתה חדא"⁶¹, עבודת
23 התשובה.

י.

בקשתם של ישראל חשובה ביותר

24 לפי כל האמור לעיל יוצא, שבפרשתנו נלמדת חשיבות
25 הענין של הבקשה "למה נגרע".

26 וכיון ש"התורה היא נצחית"⁶², הוראה נצחית, מובן,
27 שהדבר חשוב בכל התקופות ובכל המקומות, ובמיוחד
28 בתקופה הנוכחית⁶³.

29 וכך מובן לגבי בקשותיהם ותפילותיהם של בני
30 ישראל⁶⁴ באופן כללי,

31 ועל אחת כמה וכמה הבקשה הנפשית של כל אחד
32 ואחד מבני ישראל, שתבוא הגאולה האמיתית והשלימה,
33 באופן של "מיד הן נגאלין"⁶⁵, שהרי כבר "כלו כל
34 הקיצין"⁶⁶,

35 ובלשון תפילת העמידה, שמתפללים היהודים שלש
36 פעמים בכל יום מימות החול "את צמח דוד עבדך נחרה
37 תצמיח"⁶⁷, ובסיום של כל התפילות, אף בשבת וביום טוב,
38 "יהי רצון... שיבנה בית המקדש במהרה בימינו..."⁶⁸,

39 כפשוטו - במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ בהעלתך תשמ"א)

1 אלא כמענה לבקשתם וטענתם של ישראל ה"טמאים
2 לנפש אדם" - "למה נגרע".

3 בעבודת ה' זוהי עבודת התשובה, שלא כאדם העובד
4 את ה' בדרך הישרה "אשר עשה האלקים את האדם
5 ישר"⁵⁷, אלא כאדם שנכשל, חטא ופגם ועבר את הדרך⁵⁸.

6 שזוהי משמעות הענין של טמא לנפש אדם, כפי
7 שדובר כבר בהרחבה⁵⁹.

8 וזהו הרמז בדברי רש"י באמרו "מפני שהיא גנותן של
9 ישראל, שכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו
10 אלא פסח זה בלבד", שגם ההקרבה במשך כל ארבעים
11 השנים היתה צריכה לבוא באופן שאינו על-פי סדר, כפי
12 שהקדוש-ברוך-הוא הורה להם להקריב את קרבן פסח שני
13 בשנה השנית, דבר שאינו על-פי סדר המצוה, שהרי
14 במדבר אינה חלה החובה, ובעיקר היה עליהם לבקש
15 ולדרוש זאת מה'.

16 הסיבה לכך היא: במשך כל השנים "שהיו ישראל
17 במדבר" הם היו במצב שלאחרי חטא, אשר משום כך הם
18 היו במדבר, כדלעיל, ולא במצב שבו היו ישראל בהקרת
19 קרבן פסח במצרים, כאשר הם היו במצב כאילו זה עתה
20 "נולדו"⁶⁰,

21 ולכן היה צורך במדבר בעבודה של "אין סדר" מצד

64) שהיא "מ"ע בכל יום .. שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום" (רמב"ם ריש הל' תפלה. וראה כסף משנה שם. שרש מצות התפלה (בסהמ"צ להצ"צ) בתחלתו).

65) סנהדרין צז, ב.

66) לשון הרמב"ם הלכות תשובה פ"ז ה"ה.

67) ב"ב האמצעיות (ראה רמב"ם ריש הל' תפלה ה"ד. טוש"ע (וידאדה"ז) או"ח סימן קיב), שהאדם "שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחנה" (רמב"ם שם ה"ב).

57) קהלת ז, כט.

58) ראה לקו"ד ח"א קפו, רע"א. וראה גם לקו"ת אחרי כז, ג. ראה לר, א (ועוד). שבת שובה סד, ד. סו, א. ובכ"מ.

59) לקו"ש ח"ח שם.

60) כנבואת יחזקאל קאפיטל טז.

61) זח"א קנט, א.

62) תניא רפי"ז.

63) ובפרט בזמן שבו לומדים וקוראים הפרשה המתאימה (ראה ספר השיחות תשי"ב ע' 29 ואילך).

המשך ביאור למס' גיטין ליום חמישי עמ' 1

8 לְהֵם - השיב להם רבה בר בר חנה, אִין הם צְרִיבִין לומר בפנינו
9 נכתב ובפנינו נחתם שהרי מָה יהיה הדין אִילוּ יֵאָמְרוּ שליחים אלו
10 בְּפָנֵינוּ יִירָשָׁה - אנו עדים שנתן לה בעלה גט, מִי - האם לא מְהֵימְנִי
11 - לא יהיו נאמנים בכך, והרי בודאי יהיו נאמנים. אם כן אף בשאם
12 מביאים את הגט ודאי נאמין להם אף אם אין הם אומרים בפנינו
13 נכתב ובפנינו נחתם.
14 אֲדִהֵי - בינתיים אֲתֵא - בא ההוא

1 צריך להיות כשר בין לרבנן ובין לרבי יהודה, כיון שהגט יוצא
2 מתחת ידי שניהם.
3 הגמרא מביאה ראייה, ששני שליחים שהביאו גט, אינם צריכים
4 לומר בפני נכתב ובפני נחתם: רָבָה פָּרַךְ פָּרַךְ הָנָה קָלֵשׁ - חלה, עול
5 לְגַבִּיה - נכנסו אצל רב יהודה וְרַבָּה לְשִׁוְלֵי בֵּיה - לשאול בשלומו,
6 בְּעוּ מִיָּנִיה, שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ גֵט מְמַדְיֵית תָּיִם האם צְרִיבִין שִׂיאֲמָרוּ
7 בְּפָנֵינוּ נִכְתָּב וּבְפָנֵינוּ נִחְתָּם אוֹ שְׂמֵא אִין הם צְרִיבִין לומר זאת. אֲמָר

ילקוט לוי יצחק על התורה

וזהו גם כן מ"ש במגילת איכה⁵ לְאִמּוֹתָם יֹאמְרוּ אֵינָה דָגן ויין.

דגן, הוא הלחם דמצצה (המצצה היותר גבוה גלוסקין¹¹, וד"ל).

יין, ד' כוסות.

ואותם התינוקות ששאלו הקושיות בליל א' דפסח שהבן אומר מה נשתנה וכו', הם הם ששואלים אי"דגן ויין.

וכמ"ש בארוכה ברשימה לאמותם יאמרו איה דגן ויין עי"ש.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רצ

שחל א' דפסח וזהו א"ת כו' והיינו לפי שט"ב הוא הכעס והדין נמשך דוקא מצד פנימיות האהבה אשר חיצינויותה הוא בחי' ההתגלות חסד עליון שביו"ט של פסח שהוא גילוי אור חסד עליון בכל הפרצופים ועכ"ז הפנימיות הוא בהעלם כי אית חסד ואית חסד היינו חסד דלגאו שהוא הפנימיות וחסד דלבר שהוא החיצוניות, שהחיצינויות הוא חסד האצ"י והפנימיות הוא חסד דעתיק, וביו"ט של פסח הגילוי מבחי' אצ"י אך ע"י הדין שובט"ב נמשך ונתגלה חסד דלגאו ופנימיות האהבה וכמ"ש ויהפוך ה' לך את הקללה לברכה כי אהבך כו'. עי"ש.

(5) איכה ב, יב. "לאמותם יאמרו", הילדים שואלים לאמם היכן נמצא תבואה לאכול ויין לשתות.

(6) הכוונה למ"ש באיכה רבה פרשה ב', טז. לאמותם יאמרו אי"דגן ויין ר' חנינא אמר גלוסקין וקונטיטון. ור' סימן אמר גלוסקין וחמר עתיק. ופירוש המתנות כהונה. גלוסקין, דגן היינו גלוסקין, שדגן לא בר אכילה הוא. קונטיטון, יין מבושם בדבש ובשמים. חמר עתיק, יין ישן. להעיר מאור התורה שיר השירים ח"א סוף ע' כו. עי"ש.

(7) אי"ה. ראה לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש ע' שפג דבחי' אי"ה רומז על כח"ב עי"ש. תהלים – יהל אור ע' קסה, אל"ף הוא אותיות פל"א בחי' כתר, יו"ד בחי' חכמה, ה' בינה עי"ש.

שמות יב, יח - בראשן בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחדש בערב

עז

רמז מ"ש במגילת איכה (ב, יב) "לְאִמּוֹתָם יֹאמְרוּ אֵינָה דָגן ויין" – איה הלחם דמצצה וד' כוסות יין, דליל תשעה באב הוא לנגד ליל ראשון דפסח כמ"ש במדרש

הנה תשעה באב' הוא בו כיום שחל א' דפסח, וליל תשעה באב הוא לנגד א' דפסח וכדו"ל על פסוק באיכה² השביעיני במרורים הרוני לענה, שקורין בתשעה באב.

וז"ל³ השביעיני במרורים, זה יום טוב ראשון של פסח, דכתיב בו על מצות ומרורים. הרוני לענה, מה שהשביעיני בליל יום טוב הראשון של פסח הרוני בליל תשעה באב. הוי ליל יום טוב של פסח⁴ הוא ליל תשעה באב.

(1) טור שו"ע או"ח סי' תכ סעיף ג. וראה לקוטי שיחות חלק יח ע' 313.

(2) איכה ג, טו. ראה איכה רבה ג, טו.

(3) פירוש הפסוק: השביעיני בסורים קשים – המרים כמאכל ה"מרור", והשקני לרוי' בצרות המשולים למי מענה – עשב מר.

והמדרש דורש הפ' על פסח ותשעה באב.

(4) ראה אור התורה במדבר (כך ד') עמוד א'שפז וז"ל: ענין המדרש באיכה ע"פ השביעיני במרורים הרוני לענה באיכה סי' ג' ט"ו השביעיני במרורים זה יו"ט הראשון של פסח דכתיב בו על מצות ומרורים יאכלוהו, הרוני לענה מה שהשביעיני בליל יו"ט הראשון של פסח הרוני בליל ט' באב לענה הוי לילי יו"ט הראשון ש"פ הוא ליל ט"ב עכ"ל המדרש,

שט"ב ופסח ענין א' הוא כנודע מהסימן א"ת ב"ש כו' שט"ב יחול כיום

המשכן ביאור למס' גיטין ליום שלישי עמ' א

11 אולם לְסוֹף אִישָׁתְּמִישׁ לְהוּ – נשמת מהם, ולא עשה הקנין. כִּי אָתָּא לְנִבְיָהּ – כשבא אל רב ששת, אָמַר לִיה רב ששת שְׁפִיר עֲבַדְתָּ – יפה עשית שלא קיבלת אחריות, הֲלֹא שְׁוִית נִפְשְׁךָ – שלא גרמת לעצמך להיות עֲבַד לֹה לְאִישׁ מְלוֹנָה, בדברי הכתוב (משלי כב ז) על החייב לחברו. לִישָׁנָא אֲחֵרִינָא – יש שגרסו דברי רב ששת, שְׁפִיר עֲבַדְתָּ שלא קיבלת אחריות, ונשארה האחריות עליהם, שהרי עֲבַד לֹה לְאִישׁ מְלוֹנָה, ומכיון שהם חייבים לי, הרי הם כעבדים לי והאחריות עליהם עד שיגיעו המעות לידי. רַבִּי אֲחִי בְרַבִּי יֵאֵשְׁתִּי, הֲוֵה לִיה – היה לו אִסְפָּקָא דְכִסְפָּא – כלי כסף מופקד אצל אנשים בְּהִתְרָעָא

1 (שהוא הנפקד) בְּפָרְךָ בפקדון זה, שכבר תבעו המפקיד להשיב לו וכפר בו, ולכך ודאי זכות היא לבעלים שלא יהיה פקדונו ביד המשלח, ואין הוא יכול לחזור בו לאחר שנתנו לשליח. 2 רב ששת הוה ליה אֲשֵׁרְתָּא דְכִסְפִּי בְּמַחְזָא – אנשים שדרו במחזוא היו חייבים לו מעות על סרבלים שמכר להם בהקפה. אָמַר לִיה לְרַב יוֹסֵף בְּרַ הֲמָא, שעמד לצאת לדרך, בְּהִרְדָּתִית – בשובר ממחזוא, אֲיִתִינְהוּ נִיחְלִי – הבא לי את מעותי מהם. אָוֶל – הלך רב יוסף ותבעם את הדמים, וְהִכְיִנְהוּ לִיה – נתנו לו המעות וְאָמְרִי לִיה נִקְנִי מִיָּדְךָ – קבל עליך בקנין להתחייב באחריות המעות, שאם יאנסו בדרך לא יחזור רב ששת לתבענו. אָמַר לְהוּ, אֵין – מסכים אני.

ילקוט גאולה ומשיח

טעם "הדגה אשר נאכל" לעתיד "במצרים" כי כל ישעם וכל חפץ הע"ר הי' לשוב למצרים כנודע, וא"ת גם עתה מי יעכב בידך לאכול בשר הלא מקנה רב הי' להם, לזה אומר שם במצרים רשאים לאכול בשר ודגים מפני מה, לזה אמר ("חנם) בלא מצות דייקא ואין מצווים על השחיטה ובדיקה ומליחה וניקור, וגם אין להם לירא פן יטמטם את לבם כי אין המצות נוהג בהם במצרים, משא"כ "ועתה" בהסתפק לישראל צריך להיות "נפשנו יבשה" לסגף את הנפש בצומות וכיוצא למעט באכילת בשר.

ומפרש מפני מה לזה אומר הלא "אין כל" ר"ל אי אפשר להיות צדיק הנקרא כל "בלתי אל המן" זה "הנשמה היינו מזון רוחני ג' אותיות הם ג' קוים רמז על השין ושאר אותיות הם בתיבה, "עינינו" עיני השכל וזה אי אפשר אם לא בסיוג החומר, וז"א "מי יאכילנו בשר" ר"ל אף אם רצונו לשחוט צאן ובקר אמנם הישראל יעכבו בידינו מלאכול והם בעצמם אפשר לא בקיאים היו בשחיטה ובדיקה.

או יאמר, הערב רב גרמו "וישובו ויבכו גם בני ישראל" ועל ידי זה גרמו "ויאמרו" האומות בגלות "מי יאכילנו בשר" של ישראל כמו"ש מי יתן מבשרו לא נשבע כו', "זכרנו את הדגה" דייקא "אשר נאכל במצרים" ר"ל שם זרקו זכרים ליאור ובלעו דגים אותם והגוים כאכלם את הדגים טעמו טעם בשר ישראל כן אומרים האומות עלינו בגלות המר הזה לבלוע אותנו.

אמנם כבר הבטיח לנו אבינו שבשמים על ידי נביא כי אעשה כלה בכל הגוים ואתך לא אעשה כלה כו', וז"א "חנם" ר"ל הם אומרים כך אמנם דבריהם הוא חנם, כי לא יוכלו לעשות כלה בישראל כמאמר חז"ל חצי כלים והם אינם כלים, חצי רמז על האומות כמו"ש הוי אשור שבט אפילו כו' ודוק.

אור פני משה

יא, ד-ה – והאספסוף אשר בקרבו התאוה תאוה וישובו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכילנו בשר זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם את הקישואים ואת האכטיחים ואת החציר ואת הנבצלים ואת השומים

רמז מ"ש "והאספסוף" נוט' "וה"א-ספסוף", ספסוף בגי' פה, רמז להנגל, שגורם שאותיות וה"א חסרים (ו"ה משם, א' מכסא), ולעתיד יהי הכסא והשם שלם וכו'

והאספסוף אשר בקרבו כו'. יש לתמות מפני מה קורא בפעם הזה לערב רב אספסוף. ואפשר יש לומר נודע מה שבגלות חסרים אותיות "הוא" הוא מתנוצץ מכח ערב רב אשר עשו את העגל כבוזה חדש ע"פ על אלה אני בוכי' ע"ש.

ואפשר זה רמז ("והא) ר"ל מרירת הגלות אשר בו נחסרים אותיות "וה" להשם ו"אלף" למלת "כסא" כמו"ש כי יד על כס יהי כו'. הנה זה גרם "ספסוף" אשר בקרבו, הם ערב רב כברשי"ז ל"ל על עשותם העגל ולרמז "ספסוף" גימ' פ"ר, ר"ל אשר עבדו את שור פר כמו"ש וימירו את כבודם בתבנית שור כו'.

ומפרש איך ומה, לזה אומר "התאוה תאוה" ר"ל חזרו למקורם ולתאוותם הראשון אשר עבדו במצרים את הטלה כנודע, ועל ידי זה "וישובו ויבכו גם בני ישראל" ר"ל גם בני ישראל חטאו במקצת, עיין ר' משה אלשיך זלה"ה בפרשת תשא, ועל ידי זה גרמו בכי' לדורות בחורבן בית המקדש.

והנה עד עתה פירש חטא הראשון אשר גרמו הע"ר, ועתה בא ופירש חטא שני "ויאמרו" הע"ר "מי יאכילנו בשר" עתה במדבר, והנה זה ימים רבים "זכרנו" את

1) כמו"ש כי יד על כס יהי: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בשלח סימן תנב, ובהנסמן שם.

המשך ביאור למס' גיטין ליום ראשון עמ' א

1 זנך: תא שמע, דאמר רב, המקדיש את ידו עבדו, ובכך מעשי ידיו
2 שייכים להקדש, אותו העבד לזה מעות ואוכל ממעות אלו, ועושה
3 מלאכה ומשתכר, ופוצע את חובו. ומבואר שאף שאין האדון זן
4 אותו, מעשי ידיו שייכים לו ויכול להקדישם, שמע מינה שיכול
5 הרב לומר לעבד עשה עמי ואני זנך. דוחה הגמרא, הקא פמאי
6 עסקינן, במעלה לו מזונות כשהאדון נותן לעבד מזונות, ולכן מעשי
7 ידיו שלו ויכול להקדישם.
8 מקשה הגמרא, אי קמי – אם מדובר במעלה לו מזונות, למאי

1 מספיקים לפרנסתו, רבן שמעון בן גמליאל קבר יכול העבד לומר,
2 או פרנסני או הוציאני לחירות כי חיבי דחזו לי אינשי ומרחמי עלי
3 – שמאחר שתשחררני ואהיה ככל היהודים, ירחמו עלי אנשים
4 ויתנו לי צדקה, ורפנן קברי, שאין זו טענה, משום דמאן דמרחם
5 אבני חרי, אעבד נמי רחמי מרחם – מי שמרחם על בני חורין,
6 מרחם גם על עבדים, שהרי חיבים במצוות כאשר, ולכן אינו
7 צריך לשחררו.
8 הגמרא מביאה ראייה שיכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואני

חומש יומי

פרשת בהעלותך

~ יום ראשון ח' סיון ~

ח (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל י? עם משה למימר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהֵעֲלִיתָ אֶת־הַנִּרְתָּ אֶל־מוֹל' פְּנֵי הַמִּנְזָה יֵאִירוּ שְׁבַעַת הַנִּרְתָּ:

ב מלל עם אהרן ותימר לה באדלקותך? ת
בוציניא לקבל אפי מנרתא יהון מנרתין
שבצא בוציניא:

היתה לפני המנורה, שעליה הפהן עומד ומיטיב. אל-מול פני המנורה • אל מול גר האמצעי שאינו בקנים אלא בגוף של מנורה. יאירו שבעת הנרות • ששה שעל ששת הקנים. שלשת המנורות פונים למול האמצעי הפתילות שבהן, וכן שלשה המערביים ראשי הפתילות למול האמצעי, ולמה? כדי שלא יאמרו: לאורה הוא צריך.

ו"י • בהעלתך • למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים? לפי שפשרא אהרן חנכת הנשיאים, חלשה אז דעתו, כשלא היה עמהם בחנכה לא הוא ולא שבטו. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: חייך, שרף גדולה משלכם, שאתה מדליק ומיטיב את הנרות. בהעלתך • על שם שהלהב עולה, כתוב בהדלקתן לשון "עליה", שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה. ועוד דרשו רבותינו: מכאן, שפעלה

~ נקודות משיחות קודש ~

"הדלקה" כשרה בור

תתלהב ותתלהט מאליה בעבודתם לקונם. ו"הדלקה" זו "כשרה בור" (רמב"ם הלכות ביאת המקדש פ"ט ה"ו):
אל יאמר האדם, שרק אהרן הפהן הוא המצנה ב"העלאת הנרות" והדלקת נשמות ישראל, אלא כל אהד ואהד וגם "ור" מצנה "הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורוך שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" (אבות פ"א מ"ב), שחובת כל אהד ואהד היא לקרב את אלו שאור נשמתם נעלם ומכסה, ולהעלות ולהדליק את ה"נר ה'", עד ש"תהא שלהבת עולה מאליה".
(עלפי לקוטי שיחות חלק ב' עמוד 316 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

בהעלתך את-הנרות אל-מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות: (ח, ב)
כתיב "נר ה' נשמת אדם" (משלי כ, כז), שגשמת כל אהד מישראל מאירה באור ה'.
אך ישנם כאלו מבני ישראל שאור נשמתם אינו גלוי לכל, אלא טמון בעמק הלב ומכסה בכמה העלמות המסתירות על אור ה'.
וזהי עבודת אהרן פהן גדול, "להעלות" ולגלות בכל "שבעת הנרות", שהם שבעת הסוגים בנשמות ישראל (ראה לקוטי תורה במדבר כט, ג) את "נר ה'" של נשמתם, עד ש"תהא שלהבת עולה מאליה" (שבת כא, א), שגשמתם

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

האיר - יוצאה, כמו תאיר גרי. ואין פן, יאירו. והארץ האירה. ונסמכה זאת הפרשה, להורות כי הדבור יהיה גם כפלה. פי שם יהיה הגר דלוק ולא כפלה: תורה ג

(ג) וַיַּעַשׂ בֶּן אֶהֱרֹן אֱלִמּוּל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ הַעֲלֵה נֹרְתִיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

גוֹעֲבֵד בֶּן אֶהֱרֹן לְקַבֵּל אִפִּי מִנְרֵתָא אֲדַלַּק בּוֹצִינְהָא כְּמָא דִּי פִקִּיד יְיָ יְת מִשָּׁה:

כ"ג◀ וַיַּעַשׂ בֶּן אֶהֱרֹן • (ספרי) לְהַגִּיד שְׂבָחוֹ שֶׁל אֶהֱרֹן, שְׁלֵא שָׁנָה.

(ד) וַזֶּה מַעֲשֵׂה הַמִּזְבֵּחַ מִקְשָׁה זֶהָב עֲדִירְכָה עֲד־פְרָחָה מִקְשָׁה הוּא כְּמִרְאֵה אֲשֶׁר הָרָאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֶּן עֲשָׂה אֶת־הַמִּזְבֵּחַ: פ

ד וַדִּין עוֹבֵד מִנְרֵתָא נְגִידָא דְהַב עַד שִׂידָה עַד שׁוֹשְׁנָה נְגִידָא הִיא כְּחִזּוּ דִּי אֲחִזִּי יְיָ יְת מִשָּׁה בֶּן עֲבֵד יְת מִנְרֵתָא:

ב.ה. עֲד־יִרְכָה • שֶׁהוּא אֶבֶר גָּדוֹל. עֲד־פְרָחָה • שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה דַק שְׂבָה – הַכֹּל "מִקְשָׁה". וַדִּין "עֲד־לְשֵׁמֶשׁ בְּלִשׁוֹן זֶה, כְּמוֹ (שׁוֹפְטִים טו): "מִגְדִּישׁ וְעֲד־קָמָה וְעֲד־פָּרֶם זֵית". כְּמִרְאֵה אֲשֶׁר הָרָאָה וְגו' • פְּתֻכֵית אֲשֶׁר הָרָאָהוּ בְּהָר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כח): "וַרְאָה וַעֲשֵׂה בְּתֻכֵיתָם וְגו'". בֶּן עֲשָׂה אֶת־הַמִּזְבֵּחַ • מִי שֶׁעֲשָׂאָה. וּמְדַרְשׁ אַגְדָּה: עַל־יְדֵי הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נַעֲשִׂית מֵאֲלֵיהָ.

כ"ג◀ וַזֶּה מַעֲשֵׂה הַמִּזְבֵּחַ • (ספ) שֶׁהָרָאָהוּ הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בְּאֶצְבָּע, לְפִי שֶׁנִּתְקַשָּׂה בָּהּ, לְכַף נֶאֱמַר "וַזֶּה". מִקְשָׁה • בְּטַדִּי"ץ בְּלִעּוֹז (גַּעֲשָׁלְאָעֵן) לְשׁוֹן "דָּא לְדָא נְקֻשׁוֹן" (דְּנִיאֵל ח). עֲשִׂית שֶׁל כְּפַר זֶהָב הִיטָה וּמְקִישׁ בְּקַרְנֵס וְחֻמְתָּךְ בְּכַשִּׁיל לְפִשְׁט אִיבְרִיָּה כְּתֻקִּינָן, וְלֹא נַעֲשִׂית אִיבְרִים אִיבְרִים עַל־יְדֵי חֲבוּר. עֲד־יִרְכָה עֲד־פְרָחָה • "יִרְכָה" הִיא הַשְּׂדֵה שֶׁעַל הַרְגְלִים, חֲלוּל, כְּדָרְךָ מְנוּרֵת כְּסָף שֶׁלְפָנֵי הַשְּׂרִים. עֲד־יִרְכָה עֲד־פְרָחָה • כְּלוּמַר גּוֹפָה שֶׁל מִזְבֵּחַ כְּלָה וְכֹל הַתְּלוּי

ה ומליל יי עם משה למימר: (ה) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(ו) קַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְטַהַרְתָּ אֹתָם:

ו יִקְרַב יְת לְוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְדַבְּרֵי יְתָהוֹן:

כ"ג◀ קַח אֶת־הַלְוִיִּם • קַחֵם בְּדָרְכִים: אֲשֶׁרִיכֶם שֶׁתִּזְכְּרוּ לְהִיּוֹת שְׂמֵשִׁים לְמִקְוֶם.

(ז) וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהַרְתָּם הַזֶּה עֲלֵיהֶם מִי חֲטָאֹת וְהִעֲבִירוּ תְּעַר עַל־כָּל־בְּשָׂרָם וְכַבְּסוּ בְּגָדֵיהֶם וְהִטְהַרְוּ:

ז וַיְכַדִּין תַּעֲבֵד לְהוֹן לְדַכּוֹאִיהוֹן אֲדִי עֲלִיהוֹן מִיָּא דְחֲטָאֹתָא וַיַּעֲבִרוּן מִסְפָּר עַל כָּל בְּשָׂרָהוֹן וַיִּחְוִרוּן לְבוּשֵׁיהוֹן וַיְדַבְּבוּן:

כ"ג◀ הַזֶּה עֲלֵיהֶם מִי חֲטָאֹת • שֶׁל אֶפֶר הַפָּרָה, מִפְּנֵי טְמֵאֵי מִתִּים שְׂבָהֵם. וְהִעֲבִירוּ תְּעַר • מִצְּאֵתִי בְּדָרְכֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדִּרְשָׁן: לְפִי שֶׁנִּתְּנָנוּ כְּפָרָה עַל

הַכּוֹרוֹת שֶׁעֲבָדוּ עֲבוּדַת אֱלִילִים, וְהִיא קְרוּיָה: "זְבַחֵי מִתִּים", וְהַמְצָרַע קְרוּי "מֵת" – הַזְּקִיקִים תְּגַלְחַת כְּמַצְרָעִים.

אבן עזרא על התורה - מהדורת כלום, אברמוביץ

אֶהֱרֹן יִתְעַסֵּק בְּהַדְלַקַת הַנֵּר, וַיִּבְשָׂאָר הַעֲבוּדוֹת וַיַּעֲרוּהוּ הַלְוִיִּם, וַיַּעֲמְדוּ לְפָנָיו לַעֲשׂוֹת מַה שִׁיִּצְוָה: תּוֹרָה ה

(ו) קַח אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. כִּי מְעוֹרְבִים הֵיוּ. וְכֵן כָּל הַשְּׂבָטִים, קוֹדֵם שִׁסְּעוּ אֶל הַדֶּרֶךְ מֵהַר סִינַי: תּוֹרָה ז

(ז) מִי חֲטָאֹת. כְּמוֹ תַחֲטָאֲנִי. אוֹ טַעֲמוֹ כְּחֲטָאֹת הַקְּרָבָן. הַזֶּה עֲלֵיהֶם. אֲמַר

ד) וַזֶּה מַעֲשֵׂה הַמִּזְבֵּחַ. הַזְכִּיר שֶׁלֹּא נִרְאָה כְּמוֹהוּ: מִקְשָׁה. פְּרָשְׁתִּי: יִרְכָה. הוּא עַל הַקְּנָה שֶׁתַּעֲמֹד עָלָיו, כִּי בֶן כְּתוּב יִרְכָה וְקָנָה: פְּרָחָה. יְדוּע. וְלֹא הִיָּה כַח בְּתַרְשׁ חֲכֵם לַעֲשׂוֹתָהּ בֶּן, לְוֵלִי שֶׁהִשֵּׂם הָרָאָה אוֹתָהּ לְמֹשֶׁה בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה: בֶּן עֲשָׂה. שֶׁב אֶל מֹשֶׁה. וְהִטְעַם בְּצוּרֵי, וְכֵן נַעֲשִׂית מְנוּרֵת זֶהָב: וַטַּעַם הַסְּמֹךְ פְּרִשְׁת הַלְוִיִּם, לְהַזְרוֹת כִּי

(ח) וּלְקַחוּ פֶּרֶךְ בֶּן־בְּקָר וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וּפְרִשְׁנֵי בֶן־בְּקָר תִּקַּח לַחֲטָאֹת:

ח וְיִסְבּוּן תּוֹר בַּר תּוֹרֵי וּמִנְחָתָהּ סֹלֶתָא דְפִילָא בְּמִשְׁחָה וְתוֹר תְּנִין בַּר תּוֹרֵי תִּסְבּ לַחֲטָאֹתָ:

דברי ר"מ, וּבְזוֹ יֵשׁ סִמְךָ לְדַבְּרֵי בִּתְוֹרַת כֹּהֲנִים, וְאָמַר אֲנִי שֶׁהוֹרָאת שְׁעָה הֵיחָה, שְׁשַׁעִיר הָיָה לָהֶם לְהִבְיָא לַחֲטָאֹת עֲבוּדֵהּ-זָרָה עִם פֶּר הָעוֹלָה.

כ"י - וּלְקַחוּ פֶּרֶךְ בֶּן־בְּקָר • וְהוּא עוֹלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַיַּעֲשֶׂה אֶת הָאֱחָד עֲלֶיהָ", וְהוּא קָרְבֵן צְבוּר בְּעֲבוּדֵהּ-זָרָה. וּפֶר שְׁנֵי • (ת"ס) מַה תִּלְמוּד-לֹמַר "שְׁנֵי"? לֹמַר לָךְ: מַה עוֹלָה לֹא נֶאֱכָלָת, אִף חֲטָאֹת לֹא נֶאֱכָלָת (ע"כ)

(ט) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלֹּוִים לְפָנַי אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ט וְהִתְקַרְבַּת יְת לְנֹאֵי קָדָם מִשְׁפַּן זְמַנָּא וְתִכְנֹשׁ יְת כָּל כְּנִשְׁתָּא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י - וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עַדְת • לְפִי שֶׁהַלֹּוִים נְתוּנִים קָרְבֵן כְּפָרָה תַּחֲתֵיהֶם, יְבוֹאוּ וַיַּעֲמֵדוּ עַל קָרְבָּנָם וַיִּסְמְכוּ אֶת יְדֵיהֶם עֲלֵיהֶם.

(י) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלֹּוִים לְפָנַי יְהוָה וְסִמְכוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלֹּוִים:

י וְהִתְקַרְבַּת יְת לְנֹאֵי קָדָם יְי וַיִּסְמְכוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יְת יְדֵיהוֹן עַל לְנֹאֵי:

(יא) וְהִנִּיף אֶהְרֹן אֶת־הַלֹּוִים תְּנוּפָה לְפָנַי יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לְעֹבֵד אֶת־עַבְדְּת יְהוָה:

יא וְיִרִים אֶהְרֹן יְת לְנֹאֵי אֶרְמָא קָדָם יְי מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִהוּן לְמַפְלַח יְת פְּלִחְנָא דְיְי:

בס: "תְּנוּפָה לַה", שְׂאֵף עֲלֵיהֶם הִיחָה עֲבוּדֵת הַקֹּדֶשׁ: יְרִיעוֹת וְקִרְשִׁים (צ"ל: וְקִרְסִים, דְּאֵלוּ קִרְשִׁים בְּיַד מִשָּׂא בְנֵי מְרָרִי) הַנְּרָאוֹת בְּבֵית קֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים, וְהַשְּׁלִישִׁית לְכַנֵּי מְרָרִי.

כ"י - וְהִנִּיף אֶהְרֹן אֶת־הַלֹּוִים תְּנוּפָה • כְּדָרְךָ שְׂאֵשׁ מְצַרַע טַעוֹן תְּנוּפָה חֵי. שְׁלֹשׁ תְּנוּפוֹת נֶאֱמָרוּ בְּפִרְשָׁה זוֹ: הִרְאֵשׁוּנָה לְכַנֵּי קִהַת, לְכַךְ נֶאֱמַר בַּס: "וְהָיוּ לְעֹבֵד אֶת עַבְדְּת ה'", לְפִי שֶׁעֲבוּדֵת קֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים עֲלֵיהֶם: הָאֶרֶז וְהַשְּׁלִחָן וְגו'. הַשְּׁנֵיָה לְכַנֵּי גִרְשׁוֹן, לְכַךְ נֶאֱמַר

(יב) וְהַלֹּוִים יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים וַעֲשֶׂה אֶת־הָאֱחָד חֲטָאֹת וְאֶת־הָאֱחָד עֲלֵה לִיהוָה לְכַפֵּר עַל־הַלֹּוִים:

יב וְלְנֹאֵי יִסְמְכוּן יְת יְדֵיהוֹן עַל רִישׁ תּוֹרָאָ וְעַבְדַּת יְת חַד חֲטָאֹתָ וְיְת חַד עֲלֵתָא קָדָם יְי לְכַפְּרָא עַל לְנֹאֵי:

(יג) וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלֹּוִים לְפָנַי אֶהְרֹן וּלְפָנַי בְּנֵי וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לִיהוָה:

יג וְיִתְקַם יְת לְנֹאֵי קָדָם אֶהְרֹן וְקָדָם בְּנוֹהֵי וְיִתְרַם יְתֵהוֹן אֶרְמָא קָדָם יְי:

אבן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

הַלֹּוִים. וְכָתוּב וַיִּכְפֹּר עֲלֵיהֶם אֶהְרֹן: תוֹרָה יג
 יג) וְטַעַם וְהַעֲמַדְתָּ אֶת הַלֹּוִים. אַחַר שְׂיִכְפֹּר אֶהְרֹן עֲלֵיהֶם, תַּעֲמִידִם לְפָנָיו וַיִּנִּיפֵם: וְהִנַּפְתָּ. בְּצוּוֵי, כְּמוֹ יַעֲשֶׂה לָהֶם: תוֹרָה ט

לְפָנַי הָאֵהֶל, יִסְמְכוּ בְנֵי הַלֹּוִים אֶת יָדָם עַל רֹאשׁ כָּל אֶחָד מֵהַפָּרִים. וְרַבִּים כֵּן: תוֹרָה יב
 יב) וַעֲשֶׂה. בְּצוּוֵי. כִּי אֶהְרֹן הֵיחָה הַמְקַרֵּיב. וְהַעֲד הַנֶּאֱמָן, שְׂאֵמַר כִּי הַחֲטָאֹת גַּם הָעוֹלָה הֵם לְכַפֵּר עַל

ח) פֶּר בֶּן בְּקָר. קָטָן: סֹלֶת. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים כְּמִשְׁפֹּט: תִּקַּח לַחֲטָאֹת. בְּצוּוֵי, כִּי הֵם יִקְחוּ. וְהַטַּעַם יִתְּנוּ, כְּמוֹ וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה. אוֹ יִקְחוּ עִמָּם, כְּמוֹ וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁהָ לְבִית אֲבוֹת: תוֹרָה ט
 יא) לְפָנַי ה'. וְהַטַּעַם, כְּאֲשֶׁר תְּקַרְיָבֵם

יְהוָה יִבְרַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי
 הַלְוִיִּם:
 יד וְתַפְרֹשׁ יָת לְוָאֵי מְגוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְהוֹן
 מִשְׁמִשִּׁין קְדָמִי לְוָאֵי:
 מְשָׁפֵן

~ יום שני ט' סיון ~

טו וְיִבְרַח מִן עֲלוֹן לְוָאֵי לְמַפְלַח יָת מִשְׁפָּן
 זְמָנָא וְתַדְפִּי יְתֵהוֹן וְתָרַם יְתֵהוֹן אֲרָמָא:
 מְשָׁפֵן

(טו) וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד
 וְטַהֲרֹת אֹתָם וְהִנֵּפֶת אֹתָם תִּנּוּפֶה:

טז אַרְי אֲפִרְשָׁא מִפְּרָשִׁין אַנוּן קְדָמִי מְגוּ בְנֵי
 יִשְׂרָאֵל חֲלַף פְּתַח כָּל וְלָדָא בּוּכְרָא כְּלָא
 מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְרַבִּית יְתֵהוֹן קְדָמִי:
 מְשָׁפֵן

(טז) כִּי נִתְּנִים נִתְּנִים הִמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 תַּחַת פְּטוּרַת כָּל־רָחֵם בְּכוֹר כֹּל מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקַחְתִּי
 אֹתָם לִי:

כז"י • נתונים נתונים למשא, נתונים לשיר. פטרת • פתיחת.

~ נקודות משיחות קודש ~

לְפָרֵשׁ שֶׁהַכֶּפֶל קָאֵי עַל מִשָּׂא וְשִׁיר, שֶׁהֵם חוֹבְתֵי הַלְוִיִּם
 עֲצָמָם. אֲךָ כָּאֵן נֶאֱמַר "לִי", וְלָכֵן אֶפְשֶׁר לְפָרֵשׁ שֶׁהַכֶּנֶּה
 גַּם לַעֲבוֹדַת הַלְוִיִּם - מִשָּׂא וְשִׁיר.

(לקוטי שיחות יג עמ' 15)

נתונים למשא, נתונים לשיר (רש"י ח, טז)
 לא פֵרַשׁ כֵּן בְּפִרְשֵׁת בַּמִּדְבָּר (ג, ט) - "וְנִתְּתָה אֶת הַלְוִיִּם
 לְאַהֲרֹן וּלְכֹהֲנָיו, נְתוּנִים נְתוּנִים הִמָּה לוֹ". וַיֵּשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה
 שָׁם נֶאֱמַר "לוֹ", וְהַכֶּנֶּה לַעֲבוֹדַת שְׁמִירַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁבָּה
 הִטַּל עַל הַלְוִיִּם לְסִיעַ לְכֹהֲנִים בְּעִבּוּדָה שְׁלֵהֶם. אִם־כֵּן אֵין

יז אַרְי דִּילִי כָּל בּוּכְרָא בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַנְשָׁא
 וּבְכַעֲרָא בְּיוֹמָא דְקַטְלִית כָּל בּוּכְרָא
 בְּאַרְעָא דְמַצְרַיִם אַקְדַּשִׁית יְתֵהוֹן קְדָמִי:
 מְשָׁפֵן

(יז) כִּי לִי כָּל־בְּכוֹר בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה
 בְּיוֹם הַפְּתִי כָּל־בְּכוֹר בְּאָרֶץ מִצְרַיִם הַקְּדַשְׁתִּי אֹתָם
 לִי:

כז"י • כי לי כל-בכור. שלי היו הבכורות בקו הדין שהגנתי עליהם בין בכורי מצרים, ולקחתי אותם לי
 עד שטעו בעגל, ועכשו "ואקח את-הלויים".

יח וְקַרְבִּית יָת לְוָאֵי חֲלַף כָּל בּוּכְרָא בְּבִנֵי
 יִשְׂרָאֵל:
 מְשָׁפֵן

(יח) וְאַקַּח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל:

אבן עזרא על התורה - מהדרות בלום, אברמוביץ

(יח) וְטַעַם וְאַקַּח אֶת הַלְוִיִּם. וּכְבָר
 אָמַר לְקַחְתִּי אוֹתָם לִי, כִּי כֵן דָּרָךְ
 הַמִּקְרָא. וְהוּא דְבַק עִם הַפְּסוּק הַבָּא
 אַחֲרָיו, וְכֹאשֶׁר לְקַחְתִּי לִי הַלְוִיִּם,
 נִתְּתִים אֲנִי לְאַהֲרֹן וּלְכֹהֲנָיו: תורה יט

לי. והטעם קבלתים ולא נתנום, בעבור
 פְּדִיוֹן פְּטָרַת כָּל רָחֵם. וּפְטָרַת וּפְטָר,
 שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת. כְּמוֹ צְדָקָה וְצָדֵק, או
 עַל מִשְׁקָל אַחַר: תורה יז
 (יז) בְּיוֹם הַפְּתִי. זְמַן, כְּמוֹ אִתָּה עוֹבֵר
 הַיּוֹם: תורה יח

(יד) וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם. זו מעלה
 גְּדוּלָה: תורה טו
 (טו) וְאַחֲרֵי כֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם. אַחֲרֵי
 שְׁתַּטְּחָה אוֹתָם: וְהִנֵּפֶת. כְּצוּרֵי: תורה טז
 (טז) כִּי נְתוּנִים נְתוּנִים. הֵם וּבְנֵיהֶם,
 יִשְׂרָאֵל נְתוּנִים לִי, וְאֲנִי לְקַחְתִּי אוֹתָם

יט ויהיבית ית לנאי מסירין לאהרן ולבנוהי מגו בני ישראל למפלה ית פלחן בני ישראל במשפן זמנא ולכפרא על בני ישראל ולא יהי בכני ישראל מותא במקרב בני ישראל לקודשא :

(יט) וְאֶתְנָה אֶת־הַלְוִיִּם נְתַנִּים | לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעֹבֵד אֶת־עֲבֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף בְּגִשֶׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ:

כ'במדבר רבה'. ולא יהיה בכני ישראל נגף. שלא יצטרכו לגשת אל הקדש, שאם יגשו - יהיה נגף.

כ"ג◀ וְאֶתְנָה וּגו' • חמש פעמים נאמר "בני ישראל" במקרא זה - להודיע חבתן, שנכפלו אזכרותיהן במקרא אחד כמנין חמשה חמשי תורה. וכך ראייתי

כ'ועבד משה ואהרן וכל כנשתא דבני ישראל לנאי ככל די פקיד יי ית משה לנאי כן עבדו להון בני ישראל :

(כ) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְלוּיִם כָּל־אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לְלוּיִם כִּן־עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ד◀ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת וּגו' • משה העמידן, ואהרן הניפם, וישראל סמכו את ידיהם.

כא ואדפינו לנאי ותררו לבושיהון וארם אהרן ויהיון ארמא קדם יי וכפר עליהון : אהרן לדכואיהון :

(כא) וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם וַיִּכְבְּסוּ בְּגָדֵיהֶם וַיִּנָּף אַהֲרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיִּכְפֹּר עֲלֵיהֶם אַהֲרֹן לְטַהֲרָם:

כב ובתר כן עלו לנאי למפלה ית פלחנהון במשפן זמנא קדם אהרן וקדם בנוהי כמא די פקיד יי ית משה על לנאי כן עבדו להון :

(כב) וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם לְעֹבֵד אֶת־עֲבֹדַתָּם בְּאַהֲל מוֹעֵד לִפְנֵי אַהֲרֹן וּלְפָנֵי בָנָיו כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה עַל־הַלְוִיִּם כִּן עָשׂוּ לָהֶם: ם

כ"ה◀ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וּגו' כן עשו • להגיד שבח העושיין והנעשה בהם, שאחד מהן לא עכב.

כג ומליל יי עם משה למימר : (כג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

כד דא די לנאי מבר חמש ועשרין שניין ולעלא ייתי לחזלא חילא פלחן משפן זמנא :

(כד) זֹאת אֲשֶׁר לְלוּיִם מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה יָבוֹא לְצִבָּא וְצָבָא בְּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד:

(חולין כז) מִבֶּן כ"ה בָּא לְלַמֵּד הַלְכוֹת עֲבוּדָה וְלוֹמַד חָמֵשׁ שָׁנִים, וּבֶן שְׁלֹשִׁים עוֹבֵד. מִכָּאן לְתַלְמִיד שְׁלֹא רָאָה סִימָן יָפֵה בְּמִשְׁנֹתוֹ בְּחָמֵשׁ שָׁנִים, שְׂשׂוֹב אֵינּוּ רוֹאֶה.

כ"ו◀ זֹאת אֲשֶׁר לְלוּיִם • שָׁנִים פּוֹסְלִין בָּהֶם, וְאִין הַמוּמִין פּוֹסְלִין בָּהֶם. מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים • וּבְמָקוֹם אַחַר אוֹמַר (במדבר ד) : "מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה". הָא פִּיצֵד ?

אבן עזרא על התורה - מהרות בלום, אברטובין

(כד) זֹאת אֲשֶׁר לְלוּיִם. וְהַטַּעַם, זֹאת הַקְּצָבָה. וְאִין מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה מְכַחֵשׁ זֶה הַפְּסוּק, כִּי מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה הוּא לְעֹבֹדַת מֹשֶׁה, וּמִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים לְעֹבֹדַת הָאֹהֶל: וְהַטַּעַם לְצִבָּא. לְהַמְנוֹת עִם צָבָא הָעוֹבְדִים: תורה כה

אומרים, כי בתחלה התחטאו, ואחר כן סמכו ידיהם על הפרים. ואיננו רחוק. ואם כן, יהיה פירוש והעמדת את הלוויים, וכבר העמדתם בתחלה: תורה כב (כב) כִּן עָשׂוּ לָהֶם. תמיד בני אהרן לבניהם: תורה כג

(יט) וּלְכַפֵּר. לְהִיּוֹתָם כְּפָר נַפְשָׁם, כַּאֲשֶׁר פִּרְשְׁתִּי: תורה כ (כ) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. מֹשֶׁה בְּצוּוֵי, וְאַהֲרֹן שֶׁהִנִּיפָם, וְיִשְׂרָאֵל שֶׁסָּמְכוּ עֲלֵיהֶם: תורה כא (כא) וְהָיָה כִּי גַם הֵם עָשׂוּ: וְיִכְפֹּר עֲלֵיהֶם. וְכָכָר כְּפָר עֲלֵיהֶם. וְיִשׁ

עא (כה) ומִבֵּן חַמְשִׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְבֵּא הָעֵבֶדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד: כה ומִבֵּן חַמְשִׁין שָׁנִין יָתוּב מִחִיל פְּלִחְנָא וְלֹא יִפְלַח עוֹד:

כז"א וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד • עֲבֹדֶת מִשָּׂא בִפְתָף, אָבֵל חוֹזֵר הוּא לְנַעֲלֵת שְׁעָרִים וְלָשִׁיר וְלִטְעוֹן עֲגָלוֹת. וְזֶהוּ "וְיִשְׂרָת אֶת-אֶחָיו" – "עַם אַחֹהִי", כְּתַרְגוּמוֹ.

כז"א וְיִשְׂרָת אֶת-אֶחָיו בְּאֵהֶל מוֹעֵד לְשֹׁמֵר מִשְׁמֶרֶת וְעֵבֶדָה לֹא יַעֲבֹד כִּכָּה תַעֲשֶׂה לְלוֹיִם בְּמִשְׁמֶרֶתָם: פ כו וישמש עם אחוהי במשפן זמנא למטר מטרא ופלחנא לא יפלח כדיו תעבד ללואי כמשנתהון:

כז"א לְשֹׁמֵר מִשְׁמֶרֶת • לְחִנּוֹת סָבִיב לְאֵהֶל, וּלְהִקִּים וּלְהוֹרִיד בְּשַׁעַת הַמַּסְעוֹת.

~ יום שלישי י' סיון ~

ט (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בְּמִדְבַר-סִינִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִיִּית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּחֹדֶשׁ הָרֵאשׁוֹן לְאָמֵר: ט (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בְּמִדְבַר-סִינִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִיִּית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּחֹדֶשׁ הָרֵאשׁוֹן לְאָמֵר:

כז"א בְּחֹדֶשׁ הָרֵאשׁוֹן • פְּרִשָּׁה שְׁבֵרָאשׁ הַסֵּפֶר לֹא נֶאֱמָרָה עַד אִיר, לְמִדַּת (פסחים פ"ק. ספרי) שְׁאִין סֵדֵר מְקַדֵּם וּמֵאַחֵר בְּתוֹרָה. וְלָמָּה לֹא פָתַח בְּזוֹ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא

גְּנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שְׁפָל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָר, לֹא הִקְרִיבוּ אֵלָא פֶּסַח זֶה בְּלִבָּד.

כז"א וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ: ב וַיַּעֲבֹדוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְת פֶּסַחא בְּזִמְנָה:

כז"א בְּמוֹעֲדוֹ • (סו) אָף בְּשַׁבָּת, "בְּמוֹעֲדוֹ" – אָף בְּטַמְאָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

הקרבת הפסח במדבר

לא נתחייבו כלל להקריב את הפסח במדבר, וכמו שכתב רש"י (בא יב, כה) "תלה הכתוב מצוה זו [קרבן פסח] בביאתם לארץ, ולא נתחייבו במדבר אלא פסח אחד שעשו בשנה השנית על-פי הדבור", ואם כן מהי גנותן של ישראל בזה שלא הקריבו אז את הפסח? ונדחקו לכאור באופנים שונים. ויש לומר בזה באפן חדש. דהנה בפרישה זו מדבר אודות ה"טמאים לנפש אדם", דכשלא יכלו להקריב את קרבן

וידבר יהוה . . בשנה השנית . . בחודש הראשון . . ויעשו בני-ישראל את-הפסח פרישה שבראש הספר לא נאמרה עד איר . . ולמה לא פתח בזה, מפני שהוא גנותן של ישראל, שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד (ט, א"ב. ובפרש"י) כבר הקשו מפרשים (ראה רא"ם ושפ"ח כאן. ועוד), הרי זה ש"לא הקריבו אלא פסח זה", הוא מפני שבשאר השנים

כז"א בְּמוֹעֲדוֹתָם. על הַזְּקָנִים וְנִדְבָקָה פְּרִשַׁת הַפֶּסַח, כִּי תַחֲנוּפָה הָיְתָה בְּחֹדֶשׁ הָרֵאשׁוֹן, וְאִזּוּ נִבְדְּלוּ הַלוֹיִם. וּבָקָה זאת הפרישה בעבור שהוא כתוב בפסח, והיה כי תבאו אל הארץ, והיה במדבר: תורה א

הפסח, תבצעו מהקדוש-ברוך-הוא "למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה'", והסכים להם הקדוש-ברוך-הוא ונתן להם מצות פסח שני. ואם-כן הרי הדברים קל-וחומר, ומה אם מספר מועט מבני ישראל, כשבקשו מאת הקדוש-ברוך-הוא להקריב הפסח, נתן להם פסח שני, הרי אם כלל ישראל פלו היו

מבקשים מהשם-יתברך שרוצים הם להקריב את הפסח גם בשאר השנים ששהו במקדש, כל-שכן וקל-וחומר שהיה מסכים עמם, ונותן להם להקריב את הפסח! וזוהי "גנותן של ישראל" שלא בקשו להקריב את קרבן הפסח בשאר השנים. (על-פי לקו"ש חכ"ג עמ' 65 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

(ג) בארבעה עשר יום בהודש הזה בין הערבים תעשו אתו במעודו בכל-חוקתיו וככל-משפטיו תעשו אתו:

ג בארבעת עשר יומא בירחא הדין בין שמשאי תעבדון יתה בזמנה ככל גזרתה וככל דחזי לה תעבדון יתה:

חמץ. (ספרים אחרים: מצות שבגופו: ש, תמים, זכר, בן שנה. שעל גופו: צלי-אש, ראשו על פרעיו ועל קרבו; שחויץ לגופו: מצה ובעור חמץ).

כש"כ ככל-חוקתיו • אלו מצות שבגופו: ש, תמים, זכר, בן שנה. וככל-משפטיו • אלו מצות שעל גופו ממקום אחר, כגון שבעת ימים למצה ולבעור

(ד) וידבר משה אל-בני ישראל לעשות הפסח:

ד ומליל משה עם בני ישראל למעבד פסחא:

א לא בששמע פרשת מועדים מסיני - אמר להם, וחרו והזיהרם בשעת מעשה.

כש"כ וידבר משה וגו' • (ספר) מה תלמוד-לומר? והלא כבר נאמר (ויקרא כג): וידבר משה את מועדי ה'?

(ה) ויעשו את-הפסח בראשון בארבעה עשר יום להודש בין הערבים במדבר סיני ככל אשר צוה יהוה את-משה כן עשו בני ישראל:

ה ועבדו ית פסחא בניסן בארבעת עשר יומא לירחא בין שמשאי במדברא דסיני ככל די פקיד יי ית משה כן עבדו בני ישראל:

(ו) ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות-הפסח ביום ההוא ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא:

ו והווי גבריא די הווי מסאבין לטמי נפשא דאנשא ולא יכילו למעבד פסחא ביומא ההוא וקריבו קדם משה וקדם אהרן ביומא ההוא:

כש"כ לפני משה ולפני אהרן • (ספר) כששניהם יושבין בבית המדרש, באו ושאלום; ולא יתכן לומר

זה אחר זה, שאם משה לא היה יודע, אהרן מניין לו?.

(ז) ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגרע לבלתי הקריב את-קרבתנו יהוה במעודו בתוך בני ישראל:

ז ואמרו גבריא האנוני לה אנתנא מסאבין לטמי נפשא דאנשא למא נתמנע בדיל דלא לקרבא ית קרבנא דיי בזמנה כגו בני ישראל:

אבן עזרא על תורה - מהורות כלום, אברמוביץ

(ו) ויהי אנשים. לא יתכן שיהיה מתנה ישראל גדול, ושלא ימותו שם מתים בכל יום: תורה ז
(ז) למה נגרע. מבנין נפעל: תורה ח

הָיָה מְדַבֵּר עִם הַשְּׂכִינָה (סנהדרין פ"ק). וְרֵאשִׁית הַיִּתָּה פְּרִשָׁה זֹאת לְהֵאמֹר עַל-יְדֵי מִשָּׁה פֶּשַׁע כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה, אֲלֵא שָׁזָכוּ אֵלָיו שְׂתֵאמֹר עַל-יְדֵיהֶן, שְׂמַגְלִילִין זְכוּת עַל-יְדֵי זָכָא.

כ"ט • לְמַה נִּגְרַע • (ש) אָמַר לָהֶם: אֵין קְדָשִׁים קְרָבִים בְּטַמְאָה. אָמְרוּ לוֹ: יִזְרַק הַדָּם עָלֵינוּ בְּכַהֲנִים טְהוֹרִים, וַיֵּאכַל הַבָּשָׂר לְטַמְאִים* (ס"א: לטהורים. כ"ג ראם). אָמַר לָהֶם: עַמְדוּ וְאִשְׁמְעוּהָ, כְּתַלְמִיד הַמִּבְטָח לְשִׁמְעַת מִפִּי רַבּוֹ. אֲשֶׁרֵי יְלוּד אִשָּׁה שְׂכָף מִבְטָח, שְׂכָל זְמַן שֶׁהִיא רוֹצֶה

ח וְאָמַר לְהוֹן מִשָּׁה אֹרִיכוּ עַד דְּאִשְׁמַע מַה דְּאִתְפַּקֵּד קָדָם יְיָ עַל דֵּי לְכוּן: דְּאִתְפַּקֵּד קָדָם יְיָ עַם מִשָּׁה לְמִימְרָ:

(ה) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִשָּׁה עַמְדוּ וְאִשְׁמְעוּהָ מַה-יִּצְוֶה יְהוָה לָכֶם: פ

(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

י מִלָּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימְרָ גְבַר גְּבַר אַרְי יְהִי מְסַבֵּב לְטָמִי נִפְשָׁא דְאַנְשָׁא אוּ בְּאַרְחָא רְחִיקָא לְכוּן אוּ לְדְרִיכוּן וְנַעֲבַד פְּסָחָא קָדָם יְיָ:

(י) דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי-יִהְיֶה טָמֵא לְנַפְשׁ אוּ בְדַרְךָ רַחֲקָה לָכֶם אוּ לְדֹרֹתֵיכֶם וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה:

זמַן שְׁחִיטָה. פֶּסַח שְׁנִי – מִצְוָה וְחֻמָּץ עִמוּ בְּבֵית וְאֵין שְׁם יוֹם-טוֹב, וְאֵין אִסוּר חֻמָּץ אֲלֵא עִמוּ בְּאֲכִילָתוֹ.

כ"ט • אוּ בְדַרְךָ רַחֲקָה • נְקוּד עָלָיו, לֹמַר: לֹא שְׂרַחֲקָה וְדַאי, אֲלֵא שֶׁהִיא חוּץ לְאַסְקַפַת הָעֲזָרָה כָּל

יא בְּיַרְחָא תְּנַיְנָא בְּאַרְבַּעַת עֶשְׂרָא יוֹמָא בֵּין שְׁמִשְׁיָא וְנַעֲבָדוּן יְתָה עַל פְּטִיר וּמְרִירִין יִיכַלְגָה:

(יא) בַּחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בְּאַרְבַּעַת עֶשְׂרֵי יוֹם בֵּין הָעֲרָבִים יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל-מִצּוֹת וּמְרִירִים וַאֲכַלְהוּ:

יב לֹא יִשְׁאַרֹן מִגָּה עַד צְפָרָא וְגִרְמָא לֹא יִתְבָּרוּן בַּהּ כְּכָל גְּזֵרַת פְּסָחָא וְנַעֲבָדוּן יְתָה:

(יב) לֹא-יִשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד-בֶּקֶר וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּבוּ כְּכָל-חֻקַת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ:

יג וְגִבְרָא דְהוּא דְכִי וּבְאַרְחָ לֹא הָיָה וְיִתְמַנַּע לְמַעֲבַד פְּסָחָא וְיִשְׁתַּחֲצִי אֲנָשָׁא הֵיא מַעֲמָה אַרְי קְרִיבָא וְיִי לֹא קְרִיב בְּזִמְנָה חוֹבָה יִקְבַּל גְּבָרָא הֵיא:

(יג) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר-הוּא טְהוֹר וּבְדַרְךָ לֹא-יִהְיֶה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמִּיהָ כִּי קָרְבַן יְהוָה לֹא הִקְרִיב בְּמַעַדוֹ חֲטָאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא:

יד וְאַרְי יִתְגַּיֵר עִמְכוּן גִּיּוֹרָא וְנַעֲבַד פְּסָחָא קָדָם יְיָ כְּגִזְרַת פְּסָחָא וְכִדְחִזִי לֵה בֵּן נַעֲבַד קְנָמָא חַד יְהִי לְכוּן וְלְגִיּוֹרָא וְלְצִיבָא דְאַרְעָא:

(יד) וְכִי-יָגוּר אֶתְכֶם גֵּר וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה כְּחֻקַת הַפֶּסַח וְכַמְשַׁפְטוֹ כִּי יַעֲשֵׂה חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלָגֵר וְלְאֲזָרָח הָאֶרֶץ: ס

אחַת וְגו' ", אֲלֵא כִּף מִשְׁמַעוֹ: וְכִי-יָגוּר אֶתְכֶם גֵּר וּבָא עַת לַעֲשׂוֹת פֶּסַח עִם חֲבֵרָיו, כְּחֻקָּה וְכַמְשַׁפֵּט יַעֲשֵׂה.

כ"ט • וְכִי-יָגוּר אֶתְכֶם גֵּר וַעֲשֵׂה פֶסַח • (פסחים צג. ספרי) יְכוּל כָּל הַמִּתְגַּיֵר יַעֲשֵׂה פֶסַח מִיָּד? תְּלַמּוּד לֹמַר "חֻקָּה

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(יד) וְכִי יָגוּר אֶתְכֶם גֵּר. גַּם הוּא יַעֲשֵׂה פֶסַח שְׁנִי כַּמְשַׁפֵּט. וְיִשׁ אוּמְרִים, כִּי הִטְעַם עַל פֶּסַח רֵאשׁוֹן: תורה טו

בטמא נפש ודרך רחוקה: תורה יא (יג) ובדרך לא היה. או בדרך. וכן ומכה אביו ואמו: חטאו ישא. הוא בעצמו: תורה יד

(ח) עמדו. פתח אהל מועד: תורה ט (י) או בדרך רחוקה. אין לחפש. כי כבר העתיקו חז"ל כמה היא הרחוקה: לכם. לטמא נפש: או לדורותיכם.

~ יום רביעי י"א סיון ~

טו וביומא דאתקם תת משכנא חפא עננא תת משכנא למשכנא דסהדותא וברמשא הוה על משכנא כחזו אשתא עד צפרא:

(טו) וּבַיּוֹם הַקִּיּוֹם אֶת־הַמִּשְׁכָּן כִּסֶּה הָעֲנַן אֶת־הַמִּשְׁכָּן לְאַהֲלֵה הָעֵדוּת וּבָעֶרְבַּ יְהִי־עַל־הַמִּשְׁכָּן כְּמֵרְאֵה־אֵשׁ עַד־בֹּקֶר:

כט"ו < המִשְׁכָּן לְאַהֲלֵה הָעֵדוּת • המִשְׁכָּן הַעֲשׂוּי לְהִיּוֹת אֶהָל לְלוּחֹת הָעֵדוּת. יְהִי־עַל־הַמִּשְׁכָּן • כְּמוֹ "הָהָה עַל הַמִּשְׁכָּן", וְכֵן כָּל לַשּׁוֹן הַפְּרָשָׁה.

טז כן הוה תדירא עננא חפי לה וחזו אשתא בליליא:

(טז) כֵּן יְהִי־הַתָּמִיד הָעֲנַן יִכְסֶּנוּ וּמֵרְאֵה־אֵשׁ לַיְלָה:

יז ולפום אסתלקות עננא מעלוי משכנא ובתר כן נטלין בני ישראל ובאתרא דשרי תמן עננא תמן שרון בני ישראל:

(יז) וּלְפִי הַעֲלוֹת הָעֲנַן מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְמִקּוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכְּנוּ שָׁם הָעֲנַן שָׁם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

יח על מימרא דיי נטלין בני ישראל ועל מימרא דיי שרון כל יומי די שרי עננא על משכנא שרון:

כט"ז < הַעֲלוֹת הָעֲנַן • כְּתַרְגוּמוֹ: "אֶסְתַּלְקוּת", וְכֵן "וְנִעְלָה הָעֲנַן". וְלֹא תִכּוֹן לְכַתֵּב "וּלְפִי עֲלוֹת הָעֲנַן" וְעִלָּה הָעֲנַן, שְׂאִיִן זֶה לַשּׁוֹן סְלוּק אֱלָא צְמוּחַ

יח על מימרא דיי נטלין בני ישראל ועל מימרא דיי שרון כל יומי די שרי עננא על משכנא שרון:

(יח) עַל־פִּי יְהוָה יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הָעֲנַן עַל־הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ:

יח ועל-פי ה' יחנו • פינן שהיו ישראל חונים, עמוד הענן מתמר ועולה ונמשך על גבי בני יהודה כמין ספה, ולא היה נפרש עד שמושה אמר: "שובה ה' רבבות אלפי ישראל", הוי אומר: "על-פי ה' ובד-משה".

כט"ח < עַל־פִּי ה' יִסְעוּ • שְׁנִינּוּ ב' מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן: כִּינּוּן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נוֹסְעִים, הָיָה עֲמוּד הָעֲנַן מִתְקַפֵּל וְנִמְשָׁךְ עַל גַּבֵּי בְּנֵי יְהוּדָה כְּמִין קוֹרָה; תִּקְעוּ וְהִרְיעוּ וְתִקְעוּ, וְלֹא הָיָה מְהֻלָּךְ עַד שֶׁמּוֹשֶׁה אָמַר: "קוּמָה ה'" וְנִסַּע דָּגַל מַחֲנֵה יְהוּדָה. זֶה ב' סְפָרֵי.

יט ובאורכות עננא על משכנא יומין סגיאין ויטרון בני ישראל ת מטרת מימרא דיי ולא נטלין:

(יט) וּבַהֲאֵרִיךְ הָעֲנַן עַל־הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשִׁמְרוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־מִשְׁמַרְתּוֹ יְהוָה וְלֹא יִסְעוּ:

כ ואית די הנה עננא יומי דמנן על משכנא על מימרא דיי שרון ועל מימרא דיי נטלין:

(כ) וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יְהִי־הָעֲנַן יָמִים מִסְפָּר עַל־הַמִּשְׁכָּן עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסְעוּ:

כט"ט < וַיֵּשׁ • כְּלוּמַר: וּפְעָמִים. יָמִים מִסְפָּר • יָמִים מְעֻטִּים.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(יט) וּבַהֲאֵרִיךְ. וְאִם הָיָה מְאֵרִיךְ. וְהָיָה דְרָךְ כָּל־ל. וְאַחַר כֵּן אָמַר יָמִים מִסְפָּר, יִסְעוּ אוֹ יַחֲנוּ עַל פִּי ה': תורה כ

על אהל. ורבבים כן: תורה טו (יח) על פי ה' יסעו. השעם ידוע, כי הענן השם יניחנו ויסענו: תורה יט

טו) וּבַיּוֹם הַקִּיּוֹם אֶת הַמִּשְׁכָּן. החל לספור מסעי ישראל, הוצרך להזכיר הענן שחנה על המשכן. כי בתחלתו יחנו, ובנסעם יסעו: לְאַהֲלֵה הָעֵדוּת.

~ נקודות משיחות קודש ~

חנו בקדש ברגע י"ט שנה). ונמצא שבהיותם במדבר, היו בקביעות במצב של "על-פי ה'". ועוד זאת, שלא היה זה רק באופן של קביעות ועמידה במקום אחד, אלא שפנה גופא עלו מחיל אל חיל, שהרי זה ציווי מפורש בתורה להעלות בקודש.

כל הזמן קימו מצות ה', בהנחתם או בנסיעתם. ועוד זאת, כדאיאת בגמרא דכיון כתיב בהו על-פי ה' יחנו ועל-פי ה' יסעו, כמאן דקביע להו דמי. (וידוע גם פתגם כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר לגבי אופן העבודה בזמן הזה, אף שהנה בא משיח, שהוא בדוגמת הקמת המשכן שהיתה לפעמים ליום אחד, ובלשון הכתוב "וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יְהִי הָעֵנָן מֵעַרְבַּ עַד בֹּקֶר וְנִעְלָה הָעֵנָן וְנִסְעוּ", דגם אז היתה ההקמה בתכלית השלימות ובתכלית הקביעות, כמו שהיתה באשר

(מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ו)

כא ואית די הוה עננא מרמשא עד צפרא ומסתלק עננא בצפרא ונטלין או ימם ולילי ומסתלק עננא ונטלין:

(כא) וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יְהִי הָעֵנָן מֵעַרְבַּ עַד-בֹּקֶר וְנִעְלָה הָעֵנָן בַּבֹּקֶר וְנִסְעוּ או יומם ולילה ונעלה הענן ונסעו:

כב או תרין יומין או ירחא או עדן בעדן באורכות עננא על משכנא למשרי עלוהי שרן בני ישראל ולא נטלין ובאסתלקוהי ונטלין:

(כב) או-ימים או-חדש או-ימים בהאריך הענן על-המשכן לשכן עליו יחנו בני-ישראל ולא יסעו ובהעלתו יסעו:

כג"ו א-ימים • שנה, כמו (ויקרא כה) "ימים תהיה גאלתו".

כג על מימרא דיי שרון ועל מימרא דיי נטלין ית משרת מימרא דיי נטרין על מימרא דיי בידיא דמשה:

(כג) על-פי יהוה יחנו ועל-פי יהוה יסעו את משמרת יהוה שמרו על-פי יהוה ביד-משה: פ

א ומליל יי עם משה למימר:

י (א) וידבר יהוה אל-משה לאמר:

כ בעבד לך תרתין חצוצרון דכסף נגיד תעבד יתהו ויהונו לך לערעא כנשפא ולאטלא ית משריתא:

(ב) עשה לך שתי חצוצרות כסף מקשה תעשה אתם והיו לך למקרא העדה ולמסע את-המחנות:

את-המחנות • בשעת סלוק מסעות, תתקעו בהם לסימן; נמצאת אתה אומר: על-פי שלשה היו נוסעים: על-פי הקדוש-ברוך-הוא ועל-פי משה ועל-פי חצוצרות. מקשה • מהעשת תעשה בהקשת הקרןס.

כש"ו עשה-לך • (שיהיו תוקעין לפניך כמלך, ויהי בישרון מלך"). עשה לך • משלך (עשה לך – אתה עושה ומשתמש בהם, ולא אחר). למקרא העדה • קשתרצה לדבר עם הסנהדרין ושאר העם ותקראם לאסף אליך, תקראם על-ידי חצוצרות. ולמסע

אבן עזרא על התורה - מהרות בלום, אברטובין

הצד"י בקריאה ואם הוא כתוב: למקרא. שם הפועל, וכן ולמסע. או הוא שם, והטעם לעת מקרא ולעת מסע. והראשון נכון בעיני: תורה ג

(כב) או ימים. שנה תמימה: תורה כג (כג) על פי ה' יחנו. באחרונה, כל ימי שבתם במדבר: תורה א (ב) חצוצרות. שם הפועל בחסרון

(כא) או יומם ולילה. הנה פעמים יסעו בלילה. יוש אומרים, כי פירושו יומם ולילה כמשמעו. והוא הנכון בעיני. והעד, או יומם: תורה כב

(ג) וְתִקְעוּ בָהֶן וְנוֹעְדוּ אֵלֶיךָ כַּל־הַעֲדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

ג וְתִקְעוּן בָּהֶן וְנוֹעְדִמְנוּן לְוֹתֵךְ כַּל כְּנִשְׁתָּא לְתַרְע מִשְׁפַּן זְמַנָּא:

כ"ט • וְתִקְעוּ בָּהֶן • בְּשִׁתִּיקוֹן, וְהוּא סִימָן לְמִקְרָא הָעֲדָה, שְׁנֶאמַר: "וְנוֹעְדוּ אֵלֶיךָ כַּל־הַעֲדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד".

(ד) וְאִם־בְּאַחַת יִתְקְעוּ וְנוֹעְדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂאִים רָאִשֵׁי אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל:

ד וְאִם בְּתַדָּא יִתְקְעוּן וְנוֹעְדִמְנוּן לְוֹתֵךְ בְּרַבְכֵּיָא רִישֵׁי אֶלְפֵיָא דִּישְׂרָאֵל:

כ"ט • וְאִם־בְּאַחַת יִתְקְעוּ • הוּא סִימָן לְמִקְרָא הַנְּשִׂאִים, שְׁנֶאמַר: "וְנוֹעְדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂאִים". וְאִף הֵן יַעֲיִדְתֶּן אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וּמִגְזֵרָה שְׁוֵה' הוּא בָּא ב'סְפָרִי'.

(ה) וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲנִים קִדְמָה:

ה וְתִתְקְעוּן יַבְבְּתָא וַיְטֹלוּן מִשְׁרִיתָא דְשֵׁרוֹן קְדוּמָא:

כ"ט • וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה • סִימָן מִסַּע הַמַּחֲנוֹת: תְּקִיעָה, תְּרוּעָה וְתִקְיעָה. כִּף הוּא נִדְרָשׁ ב'סְפָרִי' מִן הַמִּקְרָאוֹת הַיְתִירִים (ר"ה לז).

(ו) וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה שְׁנִית וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲנִים תִּימָנָה תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמִסְעֵיהֶם:

ו וְתִתְקְעוּן יַבְבְּתָא תְּנִינֹת וַיְטֹלוּן מִשְׁרִיתָא דְשֵׁרוֹן דְרוּמָא יַבְבָּא יִתְקְעוּן לְמִטְלִיגֵיהוֹן:

(ז) וּבִהְקֵהִיל אֶת־הַקְּהֵל תִּתְקְעוּ וְלֹא תִרְעוּ:

ז וּבִכְמִכְנַשׁ יֵת קְהֵלָא תִתְקְעוּן וְלֹא תִנְכַּבּוּן:

כ"ט • וּבִהְקֵהִיל אֶת־הַקְּהֵל וְגו' • לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא הָעֲדָה וּלְמִסַּע אֶת־הַמַּחֲנוֹת". מֵה מִקְרָא הָעֲדָה תִּקְעַתְּ בְּשָׁנִי כְּהִנִּים וּבְשִׁתִּיקוֹן, שְׁנֶאמַר: "וְתִקְעוּ בָּהֶן וְגו'", אִף מִסַּע הַמַּחֲנוֹת בְּשִׁתִּיקוֹן. כֹּחַ מֵה מִסַּע הַמַּחֲנוֹת תִּקְעַתְּ וּמִרִיעַ וְתִקְעַתְּ, אִף מִקְרָא הָעֲדָה תִּקְעַתְּ וּמִרִיעַ וְתִקְעַתְּ, וּמִצֵּה אֵין חִלּוּק בֵּין

מִקְרָא הָעֲדָה לְמִסַּע אֶת הַמַּחֲנוֹת? תִּלְמוּד־לוֹמַר "וּבִהְקֵהִיל אֶת־הַקְּהֵל וְגו'", לֹאמַר שְׂאֵין תְּרוּעָה לְמִקְרָא הָעֲדָה, וְהוּא־הִדִּין לְנְשִׂאִים, הָרִי סִימָן לְשִׁלְשֶׁתָּם: מִקְרָא הָעֲדָה בְּשִׁתִּיקוֹן וְשִׁלְשֶׁתָּם בְּאַחַת, וְזוֹ זֶזוּ אֵין בָּהֶם תְּרוּעָה, וּמִסַּע הַמַּחֲנוֹת בְּשִׁתִּיקוֹן – עַל־יְדֵי תְּרוּעָה וְתִקְיעָה.

(ח) וּבְנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם:

ח וּבְנֵי אֶהֱרֹן כְּהֵנָּא יִתְקְעוּן בַּחֲצוֹצְרוֹתָא וַיְהִיֻּן לְכוֹן לְקֻמָּה עֲלֵם לְדֹרֵיכוֹן:

כ"ט • וּבְנֵי אֶהֱרֹן יִתְקְעוּ • בַּמִּקְרָאוֹת וּבַמִּסְעוֹת הַלְלוּ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ג) וְתִקְעוּ בָּהֶן. הַתּוֹקְעִים, כְּמוֹ וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף. אֲשֶׁר יִלְדֶה אוֹתָהּ לְלוֹי. וְהִנֵּה הַטַּעַם, אִם יִתְקְעוּ בְּשִׁתִּיקוֹן, יִתְחַבְּרוּ הַנְּשִׂאִים וְהָעֲדָה: תוֹרַה ד

(ד) וְאִם בְּאַחַת יִתְקְעוּ. פִּירוּשׁ, בַּחֲצוֹצְרָה אַחַת יְבוֹאוּ הַנְּשִׂאִים לְבָדָם. וְאִם הִיְתָה תְּרוּעָה, יִסַּע דָּגֵל מִחֲנֵה יְהוּדָה, אִף עַל פִּי שְׁהָעֲנָן עַל הַמִּשְׁכָּן. וְלִפֵּי דַעַת רַבִּים, שְׁעָנָן אַחַר הוּא

הַנּוֹסֵעַ לְפָנֵיהֶם: תוֹרַה ה

(ה) וְנִסְעוּ הַמַּחֲנוֹת. כִּי הֵם שְׁלֹשׁ: תוֹרַה ו

(ו) תְּרוּעָה שְׁנִית. שִׁסַּע דָּגֵל רְאוּבֵן וְלֹא יִתְקְעוּ עוֹד, כִּי הִקְהִיתִים וְעַמִּם הַכְּהֵנִים הַתּוֹקְעִים, נוֹסְעִים קוֹדֵם דָּגֵל אֶפְרַיִם: תְּרוּעָה יִתְקְעוּ. הַכְּהֵנִים לְמִסְעֵיהֶם, כִּי אַחַר דָּגֵל רְאוּבֵן נוֹסְעִים: תוֹרַה ז

(ח) וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם. כִּי הַמַּחֲנוֹת נוֹסְעִים לְהִלָּחֵם. הֵלֵא תִרְאֶה דְבַרִּי מִשֶּׁה בְּנִסְעַתְּ הָאָרוֹן. וְהִנֵּה פִירוּשׁ זֹאת הַחֻקָּה, שְׁתַּעֲשׂוּ בֶן שְׁנַיִמֵינוּ הַכְּהֵנִים בַּחֲצוֹצְרוֹת בְּלִבָּתָם לְמַלְחָמָה לְהִלָּחֵם אֶל אֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם. וְכֵן כִּי יָבֵא אוֹיֵב בְּאַרְצְכֶם, וְתָבוֹאוּ לְמַלְחָמָה עִמּוֹ: תוֹרַה ט

ט וְאֵרִי תַעֲלוּן לְאַחָא קַרְבָּא פְּאַרְעֻכוֹן עַל
מְעִיקֵי דְמַעֲיָקִין לְכוּן וְתִיַּכְבוּן בְּחַצְרֵתָא
וְיִיעוּל דְּיוֹכְרָגִיכוֹן לְטָבָא קְדָם יְיָ אֱלֹהֵיכוֹן
וְתִתְּפָרוּן מִסְּנַאיכוֹן:

(ט) וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל־הַצֵּר הַצָּרֵר
אֶתְכֶם וְהִרְעַתְּם בְּחַצְרוֹת וְנִזְפְּרֹתֶם לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאִיְבֵיכֶם:

י וּבָיִוּם חֲדוּתְכוֹן וּבְמוֹעֲדֵיכוֹן וּבְרִישֵׁי
נְרַחֲכוֹן וְתִתְּקַעוּן בְּחַצְרֵתָא עַל עֲלוּתְכוֹן
וְעַל גַּסְתָּ קוּדְשֵׁיכוֹן וְיִהְיוּן לְכוּן לְדוֹכְרָנָא
קְדָם אֱלֹהֵיכוֹן אָנָּא יְיָ אֱלֹהֵיכוֹן:

(י) וּבָיִוּם שְׂמַחְתְּכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרִאשֵׁי חֲדָשְׁכֶם
וְתִתְּקַעְתֶּם בְּחַצְרוֹת עַל עַלְתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שְׁלָמֵיכֶם
וְהָיוּ לָכֶם לְזִכְרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אָנֹכִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: פ

שׁוֹפְרוֹת, "לְזִכְרוֹן" – הָרִי זְכוֹנוֹת. "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" –
זו מַלְכוּת וְכוּ'.

כ"ט על עלתיכם • (ספרי. ערכין יא) בְּקָרְבָן צְבוּר, הַכְּתוּב
מְדַבֵּר. אָנֹכִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • מִפְּאֵן לְמַדְנוּ מַלְכוּת עִם
זְכוֹנוֹת וְשׁוֹפְרוֹת, שְׁנַאֲמַר: "וְתִתְּקַעְתֶּם" – הָרִי

~ יום חמישי י"ב סיון ~

יא וְהָיָה בְּשָׁנָה תְּנִיתָא בִּירְחָא תְּנִינָא
בְּעִשְׂרִין לְיִרְחָא אֶסְתַּלַּק עֲנָנָא מֵעֲלוֹי
מִשְׁכַּנָּא דְּסִדְהוּתָא:

(יא) וְהָיָה בְּשָׁנָה הַשְּׁנִית בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּעִשְׂרִים בְּחֹדֶשׁ
גַּעֲלָה הָעֲנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדוּת:

יב וְנִטְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטְלָנִיהוֹן מִמִּדְבָּרָא
דְּסִינְיָ וְיִשְׂרָאֵל עֲנָנָא בְּמִדְבָּרָא דְּפָאֲרָן:
הַבָּאָה.

כ"י בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי • נִמְצְאָתָא אֶתָּה אוֹמַר: שְׁנִים עֶשֶׂר
חֹדֶשׁ חָסַר עֶשְׂרֵה יָמִים עָשׂוּ בְּחֹרֵב, שְׁהָרִי בְּרֵאש־

יג וְנִטְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטְלָנִיהוֹן מִמִּדְבָּרָא
דְּסִינְיָ וְיִשְׂרָאֵל עֲנָנָא בְּמִדְבָּרָא דְּפָאֲרָן:

(יב) וַיִּסְעוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינַי וַיִּשְׁכְּנוּ
הָעֵנָן בְּמִדְבַּר פָּאֲרָן:

כ"ג לְמִסְעֵיהֶם • כַּמְשַׁפֵּט הַמִּפְרָשׁ לְמַסַּע דְּגַלְיָהֶם, מִי רֵאשׁוֹן וּמִי אַחֲרוֹן. בְּמִדְבַּר פָּאֲרָן • קְבֻרוֹת הַתַּאֲנָה
בְּמִדְבַּר פָּאֲרָן הָיָה, וְשֵׁם חֲנוּ מִמְּסַע זֶה.

יד וְנִטְלוּ בְּקַדְמֵיתָא עַל מִימְרָא דְּיִי בִּידָא
דְּמִשָּׁה:

(יג) וַיִּסְעוּ בְּרֵאשִׁיתָא עַל־פִּי יְהוָה בִּידֵי־מִשָּׁה:

יז וְנִטְלָה טַקְסָא מִשְׁרִיתָא בְּנֵי יְהוּדָה בְּקַדְמֵיתָא
לְחִילֵיהוֹן וְעַל חִילָה נְחִשׁוֹן בַּר עַמְיָנָדָב:

(יד) וַיִּסַּע הַגָּל מִחֲנֵה בְּנֵי־יְהוּדָה בְּרֵאשִׁיתָא לְצְבֹאתָם
וְעַל־צְבָאוֹ נְחִשׁוֹן בֶּן־עַמְיָנָדָב:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יא) בְּעִשְׂרִים בְּחֹדֶשׁ. זֶה הַיּוֹם הֵיכָּה
תַּחֲלַת נְסוּעַ הַדְּגָלִים, וְהֵנָּה עֲמִדוֹ בְּסִינַי
קְרוֹב מִשָּׁנָה: תוֹרָה יב
יב) לְמִסְעֵיהֶם. בְּרֵאשִׁיתָא שִׁסְעוּ: וַיִּשְׁכְּנוּ
הָעֵנָן בְּמִדְבַּר פָּאֲרָן. עוֹד אֶפְרָשְׁנוּ. וְכֵן
וַיִּסְעוּ בְּרֵאשִׁיתָא: תוֹרָה יג

שְׂמֵחָה כִּימֵי פּוּרִים, וְשִׁבְעַת יָמֵי
חֲזִקִי"ה (ס"א חֲנוּכָה) שְׂמֵחָה. רַק
הַמְּעַתִּיקִים פִּירְשׁוּ, וּבָיִוּם שְׂמַחְתְּכֶם
שָׁבַת, וְהַתְּקִיעָה שִׁישְׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל,
וַיִּדְעוּ כִּי הַעוֹלוֹת יִקְרִיבוּ וּכְוִנוּ לָכֶם
לְשֵׁם: תוֹרָה יא

ט) וְנִזְפְּרֹתֶם. כִּי עֲשִׂיתֶם מַה שְּׁצִוָּה
לָכֶם הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד. גַּם הַתְּרוּעָה זָכַר
לְנִפְשׁוֹת, לְצִעּוֹק לְשֵׁם: תוֹרָה י
י) וּבָיִוּם שְׂמַחְתְּכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם. שְׂמֵחָה
מֵאֲרִץ אוֹיֵב, אוֹ נִצְחָתֶם
הָאוֹיֵב הַבָּא עֲלֵיכֶם. וּבְקַבְעֵתֶם יוֹם

(טו) וְעַל־צִבָּא מַטֵּה בְּנֵי יִשְׂשַׁכָּר נִתְנָאֵל בְּן־צוּעָר:

טו ועל חילא דשכטא דבני יששכר נתנאל בן צוער:

(טז) וְעַל־צִבָּא מַטֵּה בְּנֵי זְבוּלֹן אֱלִיאָב בְּן־חֶלֶן:

טז ועל חילא דשכטא דבני זבולן אליאב בן חלון:

(יז) וְהוֹרֵד הַמִּשְׁפָּן וְנִסְעוּ בְּנֵי־גְרָשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי נְשָׂאֵי הַמִּשְׁפָּן:

יז ומתפרק משפנת ונטליו בני גרשון ובני מררי נטלי משפנת:

בַּעֲגָלוֹת, וְהָאָרוֹן וְכֹלֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁל מִשָּׁא בְּנֵי קֵהֶת עוֹמְדִים מְכַסִּין וְנִתְּוֵנִין עַל הַמוֹטוֹת עַד שֶׁנִּסְעַה הַגָּל מִחֲנֵה רְאוּבֵן, וְאַחֲרֵי־כֵן "וְנִסְעוּ הַקֵּהתִים".

י"ז - וְהוֹרֵד הַמִּשְׁפָּן • בֵּינוֹן שְׂנוּסַע הַגָּל יְהוּדָה, נִכְנָסוּ אֶהָרָן וּבְנָיו וּפָרְקוּ אֶת הַפְּרֻכֶת וְכִסּוּ בָּהּ אֶת הָאָרוֹן, שְׂנָאָמַר (במדרש ד): "וּבֵא אֶהָרָן וּבְנָיו בְּנִסְעַה הַמִּחְנָה", וּבְנֵי גְרָשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי פִּרְקִין הַמִּשְׁפָּן וְטוֹעֲנִין אוֹתוֹ

(יח) וְנִסְעַה הַגָּל מִחֲנֵה רְאוּבֵן לְצִבְאָתָם וְעַל־צִבְאֹו אֱלִיצֹוֹר בְּן־שְׂדִיאֹוֹר:

יח ונטל טקס משרית ראובן לחיליהון ועל חילה אליצור בן שדיאור:

(יט) וְעַל־צִבָּא מַטֵּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֹמִיאֵל בְּן צוּרִישְׂדִי:

יט ועל חילא דשכטא דבני שמעון שלמיאל בן צורישידי:

(כ) וְעַל־צִבָּא מַטֵּה בְּנֵי־גַד אֱלִיסָפָּה בְּן־דְּעוּאֵל:

כ ועל חילא דשכטא דבני גד אלספה בן דעואל:

(כא) וְנִסְעוּ הַקֵּהתִים נְשָׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהִקִּימוּ אֶת־הַמִּשְׁפָּן עַד־בָּאִם:

כא ונטליו בני קהת נטלי מקדשא ומקימו את משפנת עד מיתהיון:

וּבְנֵי מְרָרִי מְקִימִין אֶת הַמִּשְׁפָּן, וְכִשְׁבָּאִים בְּנֵי קֵהֶת, מוֹצְאִים אוֹתוֹ עַל מְכוּנָו וּמְכַנְסִין בּוֹ הָאָרוֹן וְהַשְּׁלֶחֶן וְהַמְּנוּרָה וְהַמְּזֻבְחוֹת; וְזֶהוּ מִשְׁמַעוֹת הַמִּקְרָא "וְהִקִּימוּ" - מְקִימֵי הַמִּשְׁפָּן - אוֹתוֹ "עַד" - טָרַם "בוֹאִם" - שֶׁל בְּנֵי קֵהֶת.

י"ז - נְשָׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ • נוֹשְׂאֵי הַדְּבָרִים הַמְקֻדָּשִׁים. וְהִקִּימוּ אֶת־הַמִּשְׁפָּן • בְּנֵי גְרָשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי, שֶׁהִיוּ קוֹדְמִים לָהֶם מִסַּע שְׁנֵי דְגָלִים, הִיוּ מְקִימִין אֶת הַמִּשְׁפָּן כְּשֶׁהָיָה הָעֵנָן שׁוֹכֵן, וְסִימָן הַחֲנִינָה נִרְאָה בְּדָגְל מִחֲנֵה יְהוּדָה. וְזֶה חוֹנִים, וְעִדִּין בְּנֵי קֵהֶת בָּאִים מֵאַחֲרֵיהֶם עִם שְׁנֵי דְגָלִים הָאֲחֵרוֹנִים, הִיוּ בְּנֵי גְרָשׁוֹן

(כב) וְנִסְעַה הַגָּל מִחֲנֵה בְּנֵי־אֶפְרַיִם לְצִבְאָתָם וְעַל־צִבְאֹו אֱלִישָׁמַע בְּן־עַמִּיהוּד:

כב ונטל טקס משרית בני אפרים לחיליהון ועל חילה אלישמע בן עמיהוד:

(כג) וְעַל־צִבָּא מַטֵּה בְּנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בְּן־פְּדָהצוּר:

כג ועל חילא דשכטא דבני מנשה גמליאל בן פדהצור:

(כד) וְעַל־צִבָּא מַטֵּה בְּנֵי בְנִימִן אֲבִידֹן בְּן־גְּדֵעוֹנִי:

כד ועל חילא דשכטא דבני בנימן אבידון בן גדעוני:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(יז) וְהוֹרֵד. הַלְוִיִּם יוֹרִידוּהוּ: תורה יח וְהִקִּימוּ. הַגְּרָשׁוֹנִים וְהַמְרָרִים אֶת הַמִּשְׁפָּן, עַד בֵּא הַקֵּהתִים, וְנִכְנְסוּ תורה כב

כַּה וְנִטַּל טַקֵּס מִשְׂרִית בְּגֵי דָן מִכְנִישׁ לְכָל מִשְׂרֵתָא לְחִילֵיהוֹן וְעַל חִילָה אַחִיעֶזֶר בַּר עֲמִישַׁדִּי:

וְנָסַע דָּגַל מַחֲנֵה בְּנֵי־דָן מֵאַסָּף לְכָל־הַמַּחֲנֵה לְצַבָּאתָם וְעַל־צְבָאוֹ אַחִיעֶזֶר בֶּן־עֲמִישַׁדִּי:

אֲתִיָּא כְּמָאן דְּאָמַר: כְּתִיבָה הָיוּ מְהַלְכִין, וּמִפִּיק לָהּ מִן (בַּמְדַּבֵּר ב): "כְּאֲשֶׁר יִחַנּוּ בֶן יִסְעוֹ". וְאִית דְּאָמְרִי: כְּקִרְיָה הָיוּ מְהַלְכִין, וּמִפִּיק לָהּ מִן "מֵאַסָּף לְכָל־הַמַּחֲנֵה".

כַּי"א < מֵאַסָּף לְכָל־הַמַּחֲנֵה • תְּלִמּוּד יְרוּשְׁלָמִי: לְפִי שְׁהֵיָה שְׁבֻטוֹ שֶׁל דָּן מְרַבָּה בְּאוּכְלוֹסִין, הָיָה נוֹסַע בְּאַחֲרוֹנָה, וְכָל מִי שְׁהֵיָה מְאָבֵד דְּבַר הָיָה מַחְזִירוֹ לוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

לְמִשְׁפָּן, עֲלוּל לְהִיֹּת אֲבוּד ה"מֵה": אָף בְּמַחֲנֵה דָן, שְׁצַעַד בְּסוּף, בְּחֵינַת רָגַל - ה"מֵה" שֶׁלֹּם. וְלֹא זֹו בְּלִבְדָּ, אֲלֵא שְׁמִשְׁבִּיבִים אוֹתוֹ לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

וְכָל מִי שְׁהֵיָה מְאָבֵד דְּבַר, הָיָה מַחְזִירוֹ לוֹ (רש"י י, כה) אָמְרוּ רַז"ל "אֵינְהוּ שׁוֹטֵה, זֶה הַמְּאָבֵד כֹּל מֵה שְׁנוֹתַיִם לוֹ". כְּלוּמַר: לְכָל יְהוּדִי נִתֵּן מְלַמְעֵלָה "מֵה", בְּטוּל לְאֵלְקוֹת, אָף בְּגִלְגַּל הַיַּצָּר הַרַע, ה"מֵלֶךְ זֶקֶן וְכִסִּיל" (שׁוֹטֵה), עֲלוּל הוּא לְאָבֵד אוֹתוֹ. בְּמַחֲנֹת שְׁצַעְדוֹ בְּרֵאשׁ, קְרוּבִים

(לְקוּטֵי שִׁחוֹת א עמ' 103)

כִּי וְעַל חִילָה דְּשִׁבְטָא דְּבְנֵי אֲשֶׁר פְּגִיעִיאל בַּר עֶזְרָא:

וְעַל־צְבָא מִטָּה בְּנֵי אֲשֶׁר פְּגִיעִיאל בֶּן־עֶזְרָא:

כִּי וְעַל חִילָה דְּשִׁבְטָא דְּבְנֵי נַפְתָּלִי אַחִיעֶזֶר בַּר עִינָן:

וְעַל־צְבָא מִטָּה בְּנֵי נַפְתָּלִי אַחִיעֶזֶר בֶּן־עִינָן:

כַּח אֵלִין מְשַׁלְגֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְחִילֵיהוֹן וְנִטְלוּ:

אֵלֶּה מִסְעֵי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְצַבָּאתָם וַיִּסְעוּ:

כַּי"א < אֵלֶּה מִסְעֵי • זֶה סֵדֶר מִסְעֵיהֶם. וַיִּסְעוּ • בְּיוֹם הַהוּא נָסְעוּ.

כַּט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹכֵב בַּר רְעוּאֵל מְדִינַעָה חַמּוּהִי דְּמִשְׁה גְּטָלִין אֲנַחְנָא לְאַתְרָא דִּי אָמַר יְיָ יִתְה אֲתָן לְכוּן אִיתָא עֲמָנָא וְנוֹטִיב לָךְ אַרְי יְיָ מְלִיל לְאַיְתָאָה טָבָא עַל יִשְׂרָאֵל:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹכֵב בֶּן־רְעוּאֵל הַמְדִינָי חוֹתֵן מִשְׁה נֹסְעִים | אֲנַחְנוּ אֶל־הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֲתוֹ אֲתָן לָכֶם לְכָה אֲתָנוּ וְהַטְּבָנוּ לָךְ כִּי־יְהוָה דְּבַר־טוֹב עַל־יִשְׂרָאֵל:

קוֹרִין לְאַבִּי אַבְיָהָן "אַבָּא", וְשִׁמוֹת הַרְבֵּה הָיוּ לוֹ: יְתָר - עַל שֵׁם שְׂיִתָּר פְּרָשָׁה אַחַת בְּתוֹרָה, חוֹכֵב - עַל שְׁחִבְבַּת אֶת הַתּוֹרָה וְכוּ'. נֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל־

כַּי"א < חֹכֵב • (ספרי) הוּא יְתָרוֹ, שְׁנֹאֲמַר (שׁוֹפְטִים ד): "מִבְּנֵי חֹכֵב חוֹתֵן מִשְׁה". וּמֵה תְּלִמּוּד־לוֹמַר (שְׁמוֹת ב): "וַתִּבְאֵנָה אֶל־רְעוּאֵל אַבְיָהָן" ? מְלַמֵּד, שְׁהֵתִינְקוֹת

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטוביץ

רְעוּאֵל, הַתְּשׁוּבָה מִבְּנֵי חוֹכֵב חוֹתֵן מִשְׁה. וְרַבִּים אָמְרוּ, שְׁחֹכֵב הוּא יְתָרוֹ, וְהוּא אַבִּי צְפוּרָה, וְרְעוּאֵל הָיָה זְקֵנָה. וַאֲמַר הַכְּתוּב אֶל רְעוּאֵל אַבְיָהָן, כְּאֲשֶׁר אָמַר יַעֲקֹב, אֵלֶּהִי אַבִּי אַבְרָהָם. וַאֲמַר הַכְּתוּב בְּתוֹ, כְּאֲשֶׁר אָמַר עַל בְּלִשְׁצַר שֶׁהוּא בֶּן נְבוֹכַדְנֶצַּר, וְהוּא בֶּן בְּנוֹ. וְחֻכְמֵינוּ אָמְרוּ, שְׁכַעָה שְׁמוֹת הָיוּ לוֹ לְיִתְרוֹ. וְשְׁכַעִים פְּנִים לְתוֹרָה: תּוֹרָה כַּט

חֲנוּתָנוּ בְּמִדְבָּר. וַאֲמַר עַל דְּבַר יְתָרוֹ, כְּאֲשֶׁר בָּא אֶל הַמְּדַבֵּר אֲשֶׁר הוּא חֲנָה שֵׁם. וְאִם יִטְעוֹן טוֹעֵן, כִּי הַכְּתוּב אָמַר עַל יְתָרוֹ חוֹתֵן מִשְׁה, יֵשׁ לְהַשִּׁיב כִּי דָרָךְ הַמְּקַרָּא לְקְרוֹא אַבִּי הַנְּעִרָה וְאַבְיָהָ, חוֹתֵן. וְהַעֲד, לְחֹכֵב בֶּן רְעוּאֵל הַמְדִינָי חוֹתֵן מִשְׁה. וּכְכַר נִתְּבַרַר שְׁחֹכֵב אַחִי צְפוּרָה, וְקִרְאוּ חוֹתֵן מִשְׁה. וְאִם אָמַר, אֵין חוֹתֵן מִשְׁה דְּבַק עִם חוֹכֵב, רַק עִם

מֵאַסָּף. לְפִי הַדְּגָלִים, כִּי נַפְתָּלִי הוּא בְּאַחֲרוֹנָה: תּוֹרָה כו
כח) אֵלֶּה מִסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. הַטְּעַם, כִּי נִסְעוּ תְּמִיד כֹּל יְמֵי הַמְּדַבֵּר. מִצְּאֵנוּ שְׁצַפּוּרָה הִיא בַת רְעוּאֵל, כִּי בֶן כְּתוּב וַיִּתֵּן אֶת צְפוּרָה בְּתוֹ. וְעוֹד לְהַשְׁקוֹת צֵאן אַבְיָהָן. אֶל רְעוּאֵל אַבְיָהָן. וְהִנֵּה חוֹכֵב הוּא בֶּן רְעוּאֵל, וְהִנֵּה הוּא אַחִי צְפוּרָה. וּלְפִי שְׁקוּל הַדְּעַת הוּא יְתָרוֹ, בְּעַבּוּר

מה שתף משה עצמו עמָהֶם? שְׁעַדִּין לֹא נִגְזְרָה גְזֵרָה עָלָיו, וּכְסָבוֹר שֶׁהוּא נִכְנָס.

הַמְקוֹם • (ספרי) מִדַּעַד שְׁלֹשָׁה יָמִים אָנוּ נִכְנָסִין לְאַרְצָן; שְׁבַמְסַע זֶה הָרָאשׁוֹן נָסְעוּ עַל-מְנַת לְהַכְנִס לְאַרְצָן יִשְׂרָאֵל, אֲלֵא שִׁחְטָאוּ בִּ"מִתְאַוִּנִים". וּמִפְּנֵי

וַיֹּאמֶר אֱלֹוֹ לֹא יֵאָלֵף בִּי אִם-אֶל-אַרְצִי וְאֶל- מוֹלְדְתִי אֵלָּף:

לֹא וַאֲמַר לֵה לֹא אֵזֵל אֶלְהֵן לְאַרְעִי וּלְיִלְדוֹתַי אֵזֵל:

כַּ"ט • אֶל-אַרְצִי וְאֶל-מוֹלְדְתִי • (ספרי) אִם בְּשָׂבִיל נְכָסִי, אִם בְּשָׂבִיל מִשְׁפַּחְתִּי.

וַיֹּאמֶר אֱלֹוֹתֵינוּ תֵעֹזֵב אֶתְנוּ בִּי וְעַל-כֵּן יִדְעַתְּ חַנְתְּנוּ בַּמִּדְבָּר וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינָיִם:

לֹא וַאֲמַר לֹא כַעַן תִּשְׂבֹּק וְתִנָּא אָרִי עַל כֵּן יִדְעַתְּ כִּד הַיּוֹנָא שְׂרָן כְּמִדְבְּרָא וּגְבוּרָן דִּאֲתַעְבְּדִין לָנָא חַזִּיתָא בְּעֵינֵיהּ:

עַל-כֵּן לֹא-נִתְתִּיחַ לְשִׁלְהַ בְּנִי" (שם יח): "כִּי-עַל-כֵּן עֲבַרְתָּם" (שם יט): "כִּי עַל-כֵּן בָּאוּ" (שם לג): "כִּי עַל-כֵּן רָאִיתִי פְּנֵיךְ". וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינָיִם. לְשׁוֹן עֶבֶר, כְּתַרְגוּמוֹ. דְּבַר אַחֵר, לְשׁוֹן עֵתִיד: כָּל דְּבַר וְדְבַר שִׁיתְעַלֵּם מִעֵינֵינוּ, תִּהְיֶה מְאִיר עֵינֵינוּ. דְּבַר אַחֵר: שִׁתְהָא חֲבִיב עֲלֵינוּ כְּגִלְגֵל עֵינֵינוּ, שְׁנֹאֲמַר (דברים ט): "וְאִהְבְּתֶם אֶת-הַגֵּר".

כַּ"ט • אֶל-נְאֻ תֵעֹזֵב • אִין "נָא" אֲלֵא לְשׁוֹן בְּקָשָׁה, שְׁלֵא יֵאמְרוּ: לֹא נִתְגַּיַר יְתְרוֹ מִחִבָּה; סְבוֹר הִיָּה שְׁיִשׁ לְגַרִים חֶלֶק בְּאַרְצָן, עֲכָשׁוּ שְׂרָאָה שְׂאִין לְהֵם חֶלֶק, הַנִּיחָם וְהֵלֵךְ לוֹ. כִּי עַל-כֵּן יִדְעַתְּ חַנְתְּנוּ בַּמִּדְבָּר • כִּי נָאָה לָךְ לַעֲשׂוֹת זֹאת עַל אֲשֶׁר יִדְעַתְּ חַנּוּתְנוּ בַּמִּדְבָּר, וְרָאִיתָ נְסִים וּגְבוּרוֹת שְׁנַעֲשׂוּ לָנוּ. כִּי עַל-כֵּן יִדְעַתְּ • כְּמוֹ: עַל אֲשֶׁר יִדְעַתְּ, כְּמוֹ (בראשית לח): "כִּי-

וְהָיָה כִּי-תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב יְהוּה עִמָּנוּ וְהִטְבַּנוּ לָךְ:

לִב וְיֵהִי אָרִי תֵזֵל עִמָּנָא וְיֵהִי טָבָא הַהוּא דִּי יוֹטִיב וְיֵ עִמָּנָא וְנוֹטִיב לָךְ:

כַּ"ט • וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא וְגו' • מֵה טוֹבָה הִיטְבוּ לוֹ? אָמְרוּ: כִּשְׁהִיֹּו יִשְׂרָאֵל מִחֶלְקִין אֶת הָאָרֶץ, הִיָּה דְשָׁנָה שֶׁל יְרִיחוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה עַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה, וְהַנִּיחֻהוּ מִלְחָלֶק; אָמְרוּ: מִי שִׁיבְנָה בֵּית

הַמְקֻדָּשׁ בְּחֶלְקוֹ הוּא יִטְלָנוּ, וּבֵין כֶּף וּבֵין כֶּף נִתְנוּיָהוּ לְכַנֵּי יְתְרוֹ, לְיִזְנֹדֵב בֶּן רֶכֶב, שְׁנֹאֲמַר: "וּכְנֵי קִינֵי חֵתָן מִשָּׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים וְגו'" (שופטים א).

כַּ"ט • וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא וְגו' • מֵה טוֹבָה הִיטְבוּ לוֹ? אָמְרוּ: כִּשְׁהִיֹּו יִשְׂרָאֵל מִחֶלְקִין אֶת הָאָרֶץ, הִיָּה דְשָׁנָה שֶׁל יְרִיחוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה עַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה, וְהַנִּיחֻהוּ מִלְחָלֶק; אָמְרוּ: מִי שִׁיבְנָה בֵּית

אבן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

רְחוֹק מֵהֶם דְּרָף שְׁלֹשָׁה יָמִים. וְזֶה טַעַם, וַיִּשְׁכַּן הָעֵנָן בַּמִּדְבָּר פֶּאֶרְן. וַיִּכְרְשׁוּ, וַיִּסְעוּ בְּרֵאשׁוֹנָה כִּי עַל פִּי מֹשֶׁה נָסְעוּ, כִּי הָעֵנָן נָסַע מִיַּד. וְזֶה לֹא יִתְכַּן, כִּי מֹשֶׁה לֹא נִסּוּר מִהָאָרוֹן. וְהָעֵד, וְהָיָה בְּנִסּוּעַ הָאָרוֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, וּבְנַחַח יֵאמֶר. וְהַנְּכוֹן בְּעֵינֵי אֲשֶׁר אָמַרְתִּי. וְטַעַם וַיִּשְׁכַּן הָעֵנָן בַּמִּדְבָּר פֶּאֶרְן, שֶׁם כָּלֵל לְתַכְעֲרָה שֶׁהוּא קְבֻרוֹת הַתְּאֵנָה, וְלַחֲצֻרוֹת וְרִתְמָה וּמִסְעִים רַבִּים. וְהָעֵד, שֶׁלֹּא הִזְכִּיר הַכְּתוּב בְּפִרְשַׁת אֵלֶּה מִסְעֵי בַּמִּדְבָּר פֶּאֶרְן. וְעוֹד אֶפְרָשְׁנוּ: וְטַעַם עַל פִּי ה'. בְּהִרְעֵב בְּחֻצוֹצְרוֹת: תּוֹרָה לִב

הוּעִיל. לְפִי דְעַתִּי שֶׁהַמְסַע הָרָאשׁוֹן לְבַדּוֹ לֹא הִיָּה כְּשֶׁאֶר הַמְסַעוֹת, וְהַפְּסוּק שֶׁאָמַר וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים אַחֵר נִסּוּעַ שְׁנֵי הַדְּגָלִים, כְּכֹל הַמְסַעִים חוּץ מִזֶּה. כִּי הָאָרוֹן הִיָּה נֹסֵעַ לְפָנֵיהֶם, וְזֶה הִיָּה שְׁלִשֶׁת יָמִים בְּלִבְדּוֹ. וְזֶה טַעַם דְּרָף שְׁלִשֶׁת יָמִים. וְכִמּוֹהוּ, וַיִּלְכוּ שְׁלִשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר אִיתָם. אִין פִּירוּשׁוֹ שֶׁהִלְכוּ בְּיוֹם אֶחָד מִהֵלֶךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים שֶׁהִלְכוּ מִהֵלֶךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים בְּיוֹם אֶחָד. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים שֶׁהִלְכוּ מִהֵלֶךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים כְּגִנְדַּר הַמְסַעִים שְׁנִסְעוּ בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם, וְהָאָרוֹן הִיָּה

ל) אֵל אֶרְצִי. שֶׁאֲדוּר שֶׁם הַיּוֹם, וְשֶׁם נוֹלְדְתִי: תּוֹרָה לֹא (לֹא) אֵל נָא. כְּמוֹ עֲתָה. וְכֵן כָּל נָא שְׁבַמְקִרָא. וְהוּא הַפּוֹד בְּלִשׁוֹן וְשִׁמְעָאֵל: כִּי עַל כֵּן יִדְעַתְּ. כְּמוֹ כִּי עַל כֵּן לֹא נִתְתִּיחַ לְשִׁלְהַ. וְהַטַּעַם, הוּאִיל וְיִדְעַתְּ חַנּוּתֵינוּ, שִׁדְעַתְּ הַמְקוֹם שְׁחִינֵנוּ שֶׁם, לְכֹה אֶתְנוּ: וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינָיִם. לְהִרְאוֹת הַדְּרָף. וְרַבִּים אוֹמְרִים כִּי וְהָיִיתָ לְשׁוֹן עֶבֶר, רָמַז עַל הַעֲצָה שְׁנַתָּן לְמֹשֶׁה, שֶׁהִרְאָה לוֹ מֵה שְׁלֵא יִדַע. וְזֶה טַעַם לְעֵינָיִם: וְטַעַם וַיֹּאמֶר אֵל נָא. וּכְכֹר אָמַר לוֹ כֶּף, וְלֹא

(ג) וַיִּסְעוּ מֵהַר יְהוָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְאַרְוֹן בְּרִית־יְהוָה נִסַּע לַפְּנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה:

לג ונטלו מטורא דאתגלי עלוהי יקרא דיי מהלך תלתא יומין וארון קמא דיי נטל קדמיהון מהלך תלתא יומין לאתקנאה להון אתר בית מישרי:

כ"ט - דרך שלשת ימים • מהלך שלשת ימים הלכו ביום אחד, שהיה הקדוש-ברוך-הוא חפץ להכניסם לארץ מיד. וארון ברית-ה' נסע לפניהם דרך שלשת ימים • (ספר-ב"ב יד) זה הארון היוצא עמם למלחמה וכו' שבכי לוחות מנחים, ומקדים לפניהם דרך שלשת ימים לתקן להם מקום חניה.

(ד) וַעֲנַן יְהוָה עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנִסְעֵם מִן־הַמַּחֲנֶה: ׀

לד וענן יקרא דיי עליהון ביממא במטלהון מן משריתא:

כ"י - וענן ה' עליהם יומם • שבעה עננים כתובים במסעיהם: ארבעה מארבע רוחות, ואחד למעלה ואחד למטה ואחד לפניהם, ממניף את הגבה ומגביה את הנמוך והורג נחשים ועקרבים. מן המתנה • ממקום חניתו.

~ יום שישי י"ג סיון ~

ז נ הפוכה (לה) וַיְהִי בְּנִסְעַ הָאָרוֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוֹמָה וַיְהוָה וַיַּפְּצוּ אֵיבֹיךָ וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאיֶךָ מִפְּנֵיךָ:

לה והנה במטל ארונא ואמר משה אתגלי יי ויתפדרון שנאיך ויערקון בעלי דבך מן קדמך:

כ"י - ויהי בנסע הארון • עשה לו סימניות מלפניו ומלאחריו, לומר שאין זה מקומו; ולמה נכתב כאן? כדי להפסיק בין פרענות לפרענות וכו', כדאיתא ב'כל כתבי הקדש' (שבת קטז) • קומה ה' • לפי שהיה מקדים לפניהם מהלך שלשת ימים, היה משה אומר: צמד והמתן לנו ואל תתרחק יותר. (תחומא בויקהל) •

ויפצו איביך • המכנסין. וינסו משנאיך • אלו הרודפים. משנאיך, אלו שונאי ישראל, שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם, שנאמר (תהילים פג): "וימשנאיך נשאו ראש", ומי הם? "על-עמך יערימו סוד".

~ נקודות משיחות קודש ~

שונאי ישראל - שונאי הקב"ה

וינסו משנאיך מפניך: אלו שונאי ישראל, שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם (י, לה. ובפרש"י) יש לענן, מדוע הוציא רש"י את הכתוב מפשוטו, ופירש "משנאיך" על שונאי ישראל, הרי יש לומר בפשטות דקאי על שונאי הקדוש-ברוך-הוא?

ויש לכאר בזה, דהנה פשוט שלא מדבר כאן על מי שאינו מאמין בקדוש-ברוך-הוא, כי אם אינו מאמין כלל בקדוש-ברוך-הוא, איך אפשר שישנא אותו? ועל-כרחי שמאמין הוא בקדוש-ברוך-הוא. אף אם כן, איך יתכן כלל מציאות של "שונאי ה'" חס-ושלום, הרי אם מאמין הוא בקב"ה, וכו' מי שאמר

אכן עורא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

(לה) קומה ה'. כדרך בני אדם לעמוד להלחם: וטעם ויפוצו. כאשר יראו שקמת לעשות מלחמה, מיד יפוצו אויביך: מלת משנאיך. מהבנין הכבד הנוסף. והנ"ן קל להקל על הלשון: ויפוצו וינסו. כדרך כל הנבואות, לכפול במלות משונות, כאשר אפשר להלחם: וטעם ויפוצו. כאשר יראו שקמת לעשות מלחמה, מיד יפוצו

<p>שונאי ישראל, וְכָל הַשּׂוֹנְאֵי אֶת יִשְׂרָאֵל שׂוֹנְאֵי אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהִיא הָעוֹלָם. וְכָל- (ועי' במקור הדברים ב'לקוטי שיחות', שבאר מדוע לא פירש בן רש"י גם על "וְנִפְצוּ אוֹיְבֵיךָ" שֶׁלפָּנָי זֶה). (על-פי לקוטי שיחות כרך כג עמוד 73 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')</p>	<p>וְהִיא הָעוֹלָם, יוֹדֵעַ מִמִּילָא שְׁכַל חֵירוֹתוֹ וְקִיּוּמוֹ מְגִיעִים מִהֶקֶב"ה, וְאֵיךְ שִׁיף שֶׁתְּהִיָּה לוֹ שְׂנְאָה חֶסֶד-וְשְׁלוֹם לְהַשֵּׁם- יִתְבָּרַךְ? וְלָכֵן מִפְּרֵשׁ רִש"י שֶׁאֵכֵן לֹא מְדַבֵּר כָּאֵן עַל שׂוֹנְאֵי הֶקֶב"ה בְּעֶצְמוֹ, דָּוָהוּ דְבָר שְׂאִי-אֶפְשֵׁר לְהִיּוֹת כָּלָל, כִּי-אִם עַל</p>
---	--

ל(ו) וּבִנְחָה יֹאמֵר שׁוֹבֵה יְהוָה רַבְבוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל: ז נ הפוכה פ

כש"י ◀ **שׁוֹבֵה ה' • מְנַחֵם תִּרְגָּמוֹ לְשׁוֹן מְרֻגָּע, וְכֵן (ישעיהו):** "בְּשׁוֹבֵבָה וְנַחַת תִּשְׁעוֹן". **רַבְבוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל •**

יא (א) וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֲנָנִים רָע בְּאֲזֵנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיַּחֲר אָפּוֹ וַתִּבְעַר-בָּם אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בִּקְצָה הַמַּחֲנֶה:

כש"י ◀ **וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֲנָנִים •** (ספרי) אין "הָעָם" אֵלָא רְשָׁעִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות יז): "מִזֶּה אֶעֱשֶׂה לָעַם הַזֶּה". וְאוֹמֵר (ירמיה יג): "הָעָם הָרַע הַזֶּה". וְכִשְׁהֵם בְּשָׂרִים, קְרוּאִים: "עַמִּי", שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ה): "שְׁלַח אֶת עַמִּי" (מכילת ו): "עַמִּי מִזֶּה-עֲשִׂיתִי לְךָ". **כְּמִתְאֲנָנִים •** אין 'מִתְאֲנָנִים' אֵלָא לְשׁוֹן עֲלִילָה, מְבַקְשִׁים עֲלִילָה הַאִיף לְפָרֵשׁ מֵאַחֲרֵי הַמָּקוֹם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּשִׁמְשׁוֹן (שופטים יד): "כִּי תֵאֵנָה הוּא-מְבַקֵּשׁ". **רָע בְּאֲזֵנֵי ה' •**

ב) וַיִּצְעַק הָעָם אֶל-מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ:

כש"י ◀ **וַיִּצְעַק הָעָם אֶל-מֹשֶׁה •** (ספרי) מָשַׁל לְמִלֵּךְ בְּשִׁר-וְדָם שְׂכַעַס עַל בְּנוֹ, וְהִלֵּךְ הֵבֵן אֶצְל אוֹהֲבוֹ שֶׁל אָבִיו וְאָמַר לוֹ: צֵא וּבְקַשׁ עָלַי מֵאָבָא. **וַתִּשְׁקַע**

אכן עורא על התורה - מהדורות בלום, אברטוביץ

ל(ו) וּבִנְחָה. בְּנוֹחַ הָאָרוֹן. וְנִתְקַבַּ בְּה"א, כְּמוֹ ה"א אֶהְלֶה. כִּי אוֹתִיתוֹ אֶהְרֹ"י מִתְחַלְפִּים: **שׁוֹבֵה ה'.** אָמַר רַבִּי יְהוּדָה הַמְדַקְדָּק הִרְאִישׁוֹן, כִּי כָל שֶׁב שֶׁטַעְמוֹ מִגְזֵרֵת תְּשׁוּבָה, הוּא פּוֹעֵל עוֹמֵד, וְלֹא יוֹצֵא בְּבִגְנֵן הַקָּל, רַק אִם הָיָה טַעְמוֹ בְּשִׁלּוּה וְהִשְׁקֵט, כְּמוֹ בְּשׁוֹבֵה וְנַחַת תִּשְׁעוֹן. כֵּן שׁוֹבֵה ה' רַבְבוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל, שִׁנְיָחִים וְלֹא יְרָגְזוּם מֵאוֹיֵב. וְדַע כִּי רַבְבָּה, מְגֻזֵרֵת רַב. וְהַטַּעַם, כְּמוֹ רַבְבָּה כְּצִמְחַת הַשְּׂדֵה נִתְמַדֵּף. וַיִּתְּכֵן שֶׁנֶּקְרָא עֲשֵׂרֵת אֲלֵפִים כֵּן, בְּעִבּוֹר הֵיחֹתוֹ מִסֶּפֶר רַב, עַל כֵּן נִסְמְכָה מֵלֵת רַבְבוֹת לְאֲלֵפֵי. וּמֹשֶׁה הַתְּפִלֵּל שִׁנְיָחִים וַיִּשְׁקֵט הַשֵּׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. וְאִם הֵם רַבִּים: תוֹרָה א (א) וַיְהִי הָעָם. נִסְמְכָה זֶה הַפְּרָשָׁה, כִּי אַחַר שֶׁנִּסְעָה הָאָרוֹן מִהָרַם סִינַי חֲנוּ

בְּקַבְרוֹת הַתְּאֵנָה. וְהֵנָּה סֵפֶר מֵה שְׂאֲרַע שֵׁם: **כְּמִתְאֲנָנִים.** מְגֻזֵרֵת אוֹן. וְכֵן מִחֻשְׁבוֹת אוֹנֵף. וְטַעַם וַיִּשְׁמַע ה'. שֶׁדְּבָרוֹ דְּבָרֵי אָוֶן: **וַתֹּאכַל.** מִלְּעִיל, כְּמוֹ וַיֹּאמֵר. וּבְמוֹכַרְח מְלָרַע, הַפֶּף הַלְשׁוֹן. רַק כֵּן מְצָאנוּ: תוֹרָה ב (ב) וַיִּצְעַק הָעָם אֶל מֹשֶׁה. בְּפִיוֹס: **וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ.** כְּטַעַם וַתִּכְבְּה. וְאֵיךְ לוֹ אַחַר: תוֹרָה ג

(ג) וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא תְּבַעְרָה כִּי־בַעְרָה בָּם אִשׁ יְהוָה:

ג ויקרא שמה המקום ההוא דאתרא ההוא דלקתא ארי דלקת בהון אשתא מן גדם יי:

(ד) וְהָאֵסֶפֶסֶף אֲשֶׁר בְּקַרְבּוֹ הִתְאוּוּ תְאוּוֹה וַיִּשְׁבוּ וַיִּכְבוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֹאכְלֵנוּ בָּשָׂר:

ד ועברכרבינו די בנייהון שאילו שאלתא ותבו וכבו אף בני ישראל ואמרו מן ייכלננא בסרא:

כ"ט ◀ וְהָאֵסֶפֶסֶף • אלו ערב רב שנאספו עליהם בצאתם ממצרים. וַיִּשְׁבוּ • (שם) גם בני ישראל ויכבו עמקם. מִי יֹאכְלֵנוּ בָּשָׂר • וכי לא היה להם בשר? וְהָלֹא כָּבֹד נֹאמַר (שמות יב): "וְגַם־עַרְב רב עלה אתם,

וצאן ויבקר וגו'". ואם תאמר: אכלום, והלא בכניסתם לארץ נאמר (במדבר לב): "ומקנה רב היה לבני ראובן וגו'", אלא שמבקשים עליה.

(ה) וְזָכְרָנוּ אֶת־הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בַּמַּצְרִים חֲנָם אֶת־הַקִּשְׁאִים וְאֶת־הָאֲבֻטָּחִים וְאֶת־הַחֲצִיר וְאֶת־הַבָּצִלִּים וְאֶת־הַשּׁוּמִים:

ה דכירנו אנהנא ית גנינא דהוינא אכלין במצרים מגן ית בוצינא וית אבטיחיא ויכרתי ובוצלי ותומי:

כ"ט ◀ אֲשֶׁר־נֹאכַל בַּמַּצְרִים חֲנָם • אם תאמר שמצריים נותנים להם דגים חנם, והלא כבר נאמר (שמות ה): "וְתִבֶן לֹא־יִתֵּן לָכֶם". אם תבן לא היו נותנים להם חנם, דגים היו נותנים להם חנם? ומהו אומר "חנם"? חנם מן המצות (ספרי). אֶת־הַקִּשְׁאִים • אמר רבי שמעון: מפני מה המן משתנה לכל דבר,

חוץ מאלו? מפני שהם קשים למניקות. אומרים לאשה: אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק. משל למלך כו' כדאיתא ב'ספרי'. הַקִּשְׁאִים • הם קוקומברוש (גורקען) בלעז. אֲבֻטָּחִים • בורק"ש. הַחֲצִיר • כרישין פוריל"ש (לויך), ותרנומו "ית בוצינא" וכו'.

(ו) וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יְבִשָּׁה אֵין כָּל בְּלַתִּי אֶל־הֶמָּן עֵינָינוּ:

כ"ט ◀ אֶל־הֶמָּן עֵינָינוּ • מן בשחר, מן בערב.

(ז) וְהֶמָּן כְּזֹרַע־גֶּד הוּא וְעֵינוּ כְּעֵין הַבְּדֹלַח:

כ"ט ◀ וְהֶמָּן כְּזֹרַע־גֶּד • מי שאמר זה לא אמר זה, ישראל אומרים: "בלתי אל-המן עינינו", והקדוש-ברוך הוא הכתיב בתורה: "וְהֶמָּן כְּזֹרַע־גֶּד וגו'".

כלומר: ראו באי עולם על מה מתלוננים בני, והמן כף וכוף הוא חשוב. כְּזֹרַע־גֶּד • עגל כגדא, זרע קוליינדר"י. בְּדֹלַח • שם אבן טובה קריסט"ל.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ג) תבערה. עוד אפרשנו: תורה ד
 ד) והאספסוף. שנאספו אל ישראל, ואינם מהם, והם ערב רב. והמלה כפולה, כמו סחרחר חמרמרו: וישבו ויכבו. אחר התאוה: גם בני ישראל. עמם: תורה ה
 ה) הדגה. שם המין: חנם. בזול, כאילו היא חנם: הקשואים. באל"ף תחת ה"א מקשה. כמו ועמי תלואים. ורבים כן: אבטיחים. ידוע, מלשון קדר. ואין לו ריע במקרא: חציר.
 הירקות שהם עשב השדה. וכן המצמית הרים חציר. והנה הוא שם קלל. והמתרגם ארמי אמר, שהוא שם פרט, גם הוא נכון: הבצלים והשומים. ידועים. והם קרובים בלשון קדר: תורה ו
 ו) נפשנו יבשה. היא הנפש המתאנה, הנטועה בכבד: אין כל. חסרנו כל דבר: עינינו. כי מן השמים ירד: תורה ז
 ז) והמן. ספר הכתוב, חסרון דעת המתאווין. כי המן היה כזרע גד, והוא קל ללקוט, והנה נראה כי הוא לבן. ועוד, כי יוכלו לאכלו פאשר היה, גם לטחנו ברחים, ולעשות עוגות או לדכותו ולבשלו בפורו. ויש לו טעם נכבד, כמו לשד השמן. ועוד, היה יורד על מקום נקי, אחר שירחץ הטל את המקום: כזרע גד. סמוך, כמו נטע שעשועים. גד. יש אומרים כסברתא, ויש אומרים חרדל, מגזרת גדין. ואנכי לא ידעתי: תורה ח

ח שוֹטֵן עֲמָא וְלִקְטִין דְּצָבֵי טַחִין בְּרִיחֵיָא או דְּצָבֵי דְאִיף בְּמִדְכָתָא וּמְבַשְׁלִין לֵה בְקִדְרָא וְעִבְדִין יְתָה גְרִיזָן וְהוּה טַעְמָה כְּטַעַם דְּלִיש בְּמִשְׁחָא :

(ח) שְׂטוֹ הָעַם וְלִקְטוּ וּמַחֲנוּ בְּרַחִים אֹדְכוֹ בְּמִדְכָה וּבַשְּׁלוֹ בְּפָרוֹר וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֲגוֹת וְהָיָה מַעֲמֹו כְּמַעַם לְשֵׁד הַשָּׁמַן :

ו"ישמן ישורון", שאם בן היה המ"ם נקוד קמץ קטן (צינה) וטעמו למטה תחת המ"ם. עכשו שהמ"ם נקוד פתח קטן (סגול) והטעם תחת השי"ן, לשון שמן הוא, והשי"ן הנקודה בקמץ גדול ואינה נקודה בפתח קטן מפני שהוא סוף פסוק. דבר אחר: "לשד" לשון נוטריקון: ליש ש'מן ד'בש - כעסה הנלושה בשמן וקטיפה בדבש. ותרגום של אונקלוס דמתרגם: "דליש במשחא" נוטה לפתרונו של דונש; שהעסה הנלושה בשמן, לחלוחית שמן יש בה.

כ"ט - שטו • אין "שיט" אלא לשון טיול אישכבני"ר, בלא עמל. ומחננו בריחים וגו' • לא ירד בריחים ולא בקדרה ולא במדוכה, אלא משתנה היה טעמו לנטחניו ולנדוכיו ולמבשלין. בפרור • קדרה. לשד השמן • לחלוח של שמן, כף פרוש דונש. ודומה לו: (תהלים לב): "נהפף לשדי בחרבני קיץ", והלמ"ד סוד - נהפף לחלוחי בחרבוני קיץ. ורבתינו פרושהו (ספר) לשון שדים, אף אין ענין שדים אצל שמן. ואי אפשר לומר "לשד השמן", לשון (הברים לב)

ט וכד נחת טלא על משריתא ליליא נחת מנא עלוהי :

(ט) וברדת הטל עליהמחנה לילה ירד המן עליו:

י ושמע משה ית עמא בכן לזרעיתהון גבר בתרע משכנה וחקף רגזא דני לחדא ובעיני משה ביש :

(י) וישמע משה את העם בכה למשפחתיו איש לפתח אהליו ויחר-אף יהוה מאד ובעיני משה רע:

י"א - על עסקי משפחות של עריות הנאסרות להם (ספר).

כ"י - בכה למשפחתיו • משפחות משפחות נאספים ויבוכים, לפרסם תרעמתן בגלוי. ורבתינו אמרו

י"ב ואמר משה קדם יי למא אבאשתא לעבדך ולמא לא אשכחית רחמין קדמך לשואה ית מטיל כל עמא הדין עלי :

(י"א) ויאמר משה אליהוה למה הרעת לעבדך ולמה לא מציתי חן בעיניך לשום את-מישא בל העם הזה עלי:

י"ג האב אנה לכל עמא הדין אם בני אניון דאמרת לי סוכריה בתקופך כמא דמסובר תרבינא ית ינקא על ארעא די קממתא לאבקהתוהי :

(י"ב) האנכי הריתי את כל העם הזה אם-אנכי ילדתיהו כיתאמר אלי שאהו בחיךך באשר ישא האמן את הינוק על האדמה אשר נשבעת לאבתיו:

אכן עזרא על התורה - מהורות בלום, אברמובין

(יא) למה הרעות לעבדך. הכתוב דבר על הבא במהרה: ולמה לא מצאתי חן בעיניך. באשר אמרתי, שלח נא ביד תשלח: ומלת מציתי חסרת אל"ף, ורבים כמות. פי אין תימה לחסרון המלה "הו"א: תורה יב (יב) הריתי. האני אמם: ילדתיהו. או אני אביהם, כמו ילד את שלח: שאהו. עד בואו אל האדמה: תורה יג

תאר השם. והנכון בעיני, שהלמ"ד לשד שורש, כמו נהפף לשדי. והוא הפך בחרבוני קיץ, והיא הלחה הנקבדת העולה למעלה משמן, ויהיה השמן מלעיל כמשמעו: תורה ט (י) בוכה למשפחותיו. שהתחברו המשפחות לבכות, באשר יעשו בככותם על מת: איש לפתח אהליו. בפרהסיא: ובעיני משה רע. פעל עבר. או תחסר מלת היה: תורה יא

ח) שטו העם. מגזרת משוט בארץ. וזה יורה, פי לא היה נופל זה עם זה, רק מפוזר ומפורד: בריחים. של הדי. ולא יתכן להפריד זה השם, פי משנים יהיו הרמים: במדוכה. עץ או אבן שידוכו בה. גם יתכן שיעשו עוגות מאשר ידוכו: עוגות. כמו ועשי עוגות: לשד. יש אומרים פי הלמ"ד נוסף, כלמ"ד שלאנן ושל. והיה ראוי להיות השמן מלרע, בעבור שהוא

שיעור יומי ליום שישי י"ג סיון ושנים מקרא ואחד תרגום - יא - פרשת בהעלותך
 כ"י - כי-תאמר אלי. שאפתה ואמר אלי שאהו
 בחיקך. והיכן אמר לו בן? (שמות לב): "לך נחה
 את-העם", ואומר (שמות ו): "ויצונם אל-בני ישראל"
 על-מנת שיהיו סוקלים אתכם ומחרפים אתכם.
 על-ה־אדמה אשר נשבעת לאבותיו. אתה אומר לי
 לשאתם בחיקי.

יג) מאין לי בשר לתת לכל-העם הזה כִּי-יבכו עלי
 לאמר תנה-לנו בשר ונאכלה:
 יד) לא-אוכל אנכי לבדי לשאת את-כל-העם הזה
 כי כבד ממני:

יד) לא-אוכל אנכי לבדי לשאת את-כל-העם הזה
 כי כבד ממני:
 יו) ואם-ככה | את-עשה לי הרגני נא הרג אם-
 מצאתי חן בעיניך ואל-אראה ברעתי: פ

כ"י - ואם-ככה את-עשה לי. תשש כחו של משה
 כנקה. כשהקראה הקדוש-ברוך-הוא הפרענות
 שהוא עתיד להביא עליהם על זאת, אמר לפניו:
 יז) ואמר יהוה אל-משה אספה-לי שבעים איש
 מזקני ישראל אשר ידעת ביהם זקני העם ושטריו
 ולקחת אתם אל-אהל מועד והתיצבו שם עמך:

כ"י - ואם-ככה את-עשה לי. תשש כחו של משה
 כנקה. כשהקראה הקדוש-ברוך-הוא הפרענות
 שהוא עתיד להביא עליהם על זאת, אמר לפניו:
 יז) ואמר יהוה אל-משה אספה-לי שבעים איש
 מזקני ישראל אשר ידעת ביהם זקני העם ושטריו
 ולקחת אתם אל-אהל מועד והתיצבו שם עמך:

יז) ואמר יהוה אל-משה אספה-לי שבעים איש
 מזקני ישראל אשר ידעת ביהם זקני העם ושטריו
 ולקחת אתם אל-אהל מועד והתיצבו שם עמך:
 יח) וירדתי ודברתי עמך שם ואצלתני מן-הרוח
 אשר עליך ושמתני עליהם ונשאו אתך במושא
 העם ולא-תשא אתה לבדך:

יח) וירדתי ודברתי עמך שם ואצלתני מן-הרוח
 אשר עליך ושמתני עליהם ונשאו אתך במושא
 העם ולא-תשא אתה לבדך:
 יט) ואם-ככה את-עשה לי הרגני נא הרג אם-
 מצאתי חן בעיניך ואל-אראה ברעתי: פ
 כ"י - ואם-ככה את-עשה לי. תשש כחו של משה
 כנקה. כשהקראה הקדוש-ברוך-הוא הפרענות
 שהוא עתיד להביא עליהם על זאת, אמר לפניו:
 יז) ואמר יהוה אל-משה אספה-לי שבעים איש
 מזקני ישראל אשר ידעת ביהם זקני העם ושטריו
 ולקחת אתם אל-אהל מועד והתיצבו שם עמך:

יח) וירדתי ודברתי עמך שם ואצלתני מן-הרוח
 אשר עליך ושמתני עליהם ונשאו אתך במושא
 העם ולא-תשא אתה לבדך:
 יט) ואם-ככה את-עשה לי הרגני נא הרג אם-
 מצאתי חן בעיניך ואל-אראה ברעתי: פ

אכן עורא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יג) מאין. ב"מ"ם, שם מקום. ובלא
 מ"ם, כמו לא. ונמצא מלת הן אתם
 מאין: תורה יד
 יד) כי כבד. פעל עבר, כמו כי זקן
 יצחק. או יחסר, הוא: את. לשון זכר
 ונקבה, כמו לך. גם בך ועמך ואתך.
 יז) ואמר יהוה אל-משה אספה-לי שבעים איש
 מזקני ישראל אשר ידעת ביהם זקני העם ושטריו
 ולקחת אתם אל-אהל מועד והתיצבו שם עמך:
 יח) וירדתי ודברתי עמך שם ואצלתני מן-הרוח
 אשר עליך ושמתני עליהם ונשאו אתך במושא
 העם ולא-תשא אתה לבדך:
 יט) ואם-ככה את-עשה לי הרגני נא הרג אם-
 מצאתי חן בעיניך ואל-אראה ברעתי: פ

מְדַלִּיקִין הַיָּמֵנוּ וְאֵין אֲרוֹר חֶסֶד כְּלוּם. וְנִשְׂאוּ אֶתְךָ. הַתְּנֶה עִמָּהֶם עַל-מִנַּת שֵׁיבְבָלוֹ עֲלֵיהֶם טַרַח בְּנִי, שֶׁהֵם טַרַחֲנִים וְסַרְבָּנִים. וְלֹא-תִשָּׂא אֶתְהָ לְבַדְּךָ. (ספרי) הָרִי תִשׁוּבָה לְמָה שֶׁאַמַּרְתָּ: "לֹא-אוּכַל אֲנֹכִי לְבַדִּי".

כִּי-... וְיִרְדְּתִי. זוֹ אַחַת מֵעֲשֶׂר יִרְדוֹת הַפְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה. וְדַבַּרְתִּי עִמָּךְ. וְלֹא עִמָּהֶם. וְאַצְלִיתִי. כַּתְּרִגּוּמוֹ "וְאַרְבִּי", כְּמוֹ (שְׁמוֹת כ"ד): "וְאַל-אַצְלִי בְנִי יִשְׂרָאֵל". וְשִׁמְתִי עֲלֵיהֶם. לְמָה מֹשֶׁה דוֹמָה בְּאוֹתָהּ שְׁעָה? לְגַר שֶׁמִּנַּח עַל גְּבֵי מִנְרָה וְהִפְלִ

יח ולעמא תימר אנדמנו למחר ותיכלון בסרא ארי בכיתון קדם יי למימר מן יכלנא בסרא ארי טב לנא במצרים ויתן יי לכון בסרא ותיכלון:

(יח) וְאַל-הָעַם תֹּאמְרוּ הַתְּקַדְּשׁוּ לְמַחַר וְאַכְלִתֶם בָּשָׂר כִּי בְּכִיתֶם בְּאֲזֵי יְהוָה לֵאמֹר מִי יֹאכְלִינוּ בָּשָׂר כִּי-טוֹב לָנוּ בְּמִצְרַיִם וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר וְאַכְלִתֶם:

כִּי-... הַתְּקַדְּשׁוּ. הַזְּמִינוּ עֲצֻמְכֶם לְפָרְעֹנֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה יב): "וְהִקְדַּשְׁם לְיוֹם הַרְגָה".

יט לא יומא חד תיכלון ולא תרין יומין ולא חמשא יומין ולא עשרא יומין ולא עשרין יומין:

(יט) לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמִים וְלֹא חֲמֵשֶׁה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרֵה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם:

כ עד ירח יומין עד די תקוצון בה ויהי לכון לתקלא חלף דקצתון ית מימרא דיי דשכנתה שרית ביניכון ויכיתון קדמוהי למימר למא דנו נפקנא ממצרים:

(כ) עַד יְרַח יוֹמִים עַד אֲשֶׁר-יֵצֵא מֵאַפְכָם וְהָיָה לָכֶם לְזֹרָא יַעַן כִּי-מֵאַסְתֶּם אֶת-יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וְתִבְבְּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר לְמָה זֶה יֵצְאֵנוּ מִמִּצְרַיִם:

אכלתם ממנו יותר מדאי, עד שיוצא ונגעל לחוץ דרף האף. והיה לכם לזרא. (ספרי) שתהיו מרחקין אותו יותר ממה שנקרבתם. ובדברי רבי משה הדרושן ראיתי שיש מקום שקורין לחרב "זרא". אתה' אשר בקרבכם. אם לא שנטעתי שכניתי ביניכם, לא גבה לבבכם לפגס לכל הדברים הללו.

כִּי-... עַד חֲדָשׁ יָמִים. זוֹ בְּפִשְׁרִים, שֶׁמִּתְמַצִּין עַל מִטוֹתֵיהֶן וְאַחַר-כֵּן נִשְׁמָתָן יוֹצֵאָה. וּבְרִשְׁעִים הוּא אוֹמֵר: "הַבָּשָׂר עוֹרְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם" – כֵּן הִיא שְׁנוּיָה ב'סְפָרִי', אֲבָל ב'מִכְלֵתָא' שְׁנוּיָה חֲלוּף: הָרִשְׁעִים אוֹכְלִין וּמִצְטַעְרִין שְׁלִשִׁים יוֹם, וְהַכֹּשְׁרִים "הַבָּשָׂר עוֹרְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם". עַד אֲשֶׁר-יֵצֵא מֵאַפְכָם. כַּתְּרִגּוּמוֹ: "דִּי תְקוּצוֹן בִּיה". יְהֵא דוֹמָה לָכֶם כְּאֵלוֹ

כא ויאמר משה ששמיאות אלה רגלי העם אשר אנכי בקרבם ואתה אמרת בשור אתן להם ואכלו חדש ימים:

(כא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שְׁשֵׁמֵאוֹת אֵלֶיךָ רַגְלֵי הָעַם אֲשֶׁר אֲנֹכִי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֶּן לָהֶם וְאֹכְלוּ חֲדָשׁ יָמִים:

אבן עזרא על התורה - מהורות בלום, אברמוביץ

ולא ימצא: לזרא. באל"ף פחת ה"א, כמו קראן לי מרא, כי אותיות אהו"י מתחלפין. וטעם לזרא. הוא דבר זר נהעב לתולדת, שלא הרגיל אדם בו: תורה כא (כא) שש מאות אלה רגלי. ואין צורך להזכיר הפחותים. ורבים פרשו זאת הפרשה, לטעמים רבים. יש אומרים, כי משה אמר מה שיאמרו לו ישראל, בעת שישאלו מה הוא

ישון טומאה: תורה יט (יט) ולא יומים. כפל: חמשה ימים. כנגד אצבעות היד האוכלים: עשרה. כפל בשתי ידיו, גם עשרים. כמשל האומרים, יאכל כל מה שיאכל באצבעות ידיו ורגליו: תורה כ (כ) חדש ימים. פירשתי שישוב ערך הלכנה באורה, פאשר היתה. וכן שנתים ימים: וטעם מאפכם. פי הרים באף, ויצא הרים ממנה

שיעור יומי ליום שישי י"ג סיון ושנים מקרא ואחד תרגום - יא - פרשת בהעלותך פז
כ"ט «שש-מאות אלף רגלי» לא חש למנות את הפרט, שלשת אלפים היתרים. ורבי משה הדרשן פירש:
שלא בכו אלא אותן שיצאו ממצרים.

(כב) הִצֵּאן וּבָקֵר יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם אֵם
אֶת-כָּל-דִּגְי הַיָּם יֵאָסֶף לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם: פ
כב הען ותורין יתנפסון להון היספקון להון
אם ית כל נוגי ימא יתכנשוו להון היספקון
להון:

(שם יב): "בכל-ביתי נאמן הוא", יאמר: אין המקום
מספיק לנו? אלא כף אומר: "שש-מאות אלף רגלי
וגו', ואתה אמרת בשר אתן" לחודש ימים, ואחר-כך
תהרג אמה גדולה כזו! "הצאן ובקר ישחט להם"
כדי שיהרגו, ותהא אכילה זו מספקת עד עולם?
וכי שבחך הוא זה? אומרים לו לחמור: "טל כור
שעורים ונתתך ראשך"? השיבו הקדוש-ברוך-הוא:
"ואם לא אתן, יאמרו שקצרה ידי. הטוב בעיניך
שיד ה' תקצר בעיניהם? יאכרו הם ומאה פיוצא
בהם, ואל תהי ידי קצרה לפניהם אפלו שעה
אחת".!

כ"ט «הצאן ובקר ישחט» (ספרי) זה אחד מארבעה
דברים שהיה רבי עקיבא דורש, ואין רבי שמעון
דורש כמותו. רבי עקיבא אומר: "שש-מאות אלף
רגלי... ואתה אמרת: בשר אתן להם ואכלו חדש
ימים הצאן ובקר וגו'" - הפל כמשמעו: מי יספיק
להם? כענין שנאמר (ויקרא כח): "ומצא כדי גאלתו".
ואיזו קשה: זו, או (כמדבר ט): "שמעו-נא המרים"?
אלא לפי שלא אמר בריבם, חסד לו הכתוב ולא
נפרע ממנו, וזו של מריבה היתה בגלוי, לפיכך לא
חסד לו הכתוב. רבי שמעון אומר: חס-ושלום, לא
עלתה על דעתו של אותו צדיק כף! מי שכתוב בו

(כג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה הִיךְ יְהוָה תִּקְצֹר עֲתָה
תִּרְאֶה הַיִּקְרֹךְ דְּבָרֶי אִם-לֹא:
כג ואמר יי למשה המימרא דיי יתעכב כען
תחזי היציענה פתגמי אם לא:

תראה היקרך דברי" - שלא ישמעו לך. הלך משה
לפיסן (זה קאי גם לרש"י לעיל). אמר להם: היך
ה' תקצר? (תהלים עח) "הן הכה-צור ויזובו מים וגו'
הגם-להם יוכל-תת". אומר: פשרה היא זו, אין בו
כח למלאות שאלתנו. ונהו שנאמר: "ויצא משה
וידבר אל-העם", כיון שלא שמעו לו: ויאסף שבועים
איש וגו'.

כ"ט «עַתָּה תִּרְאֶה הַיִּקְרֹךְ דְּבָרֶי» רבן גמליאל בנו
של רבי יהודה הנשיא אומר: אי אפשר לעמד על
הטפל, מאחר שאינן מבקשים אלא עלילה לא תספיק
להם, סופן לדון אתריך; אם אתה נותן להם בשר
בהמה גסה, יאמרו: דקה בקשנו. ואם אתה נותן
להם דקה, יאמרו: גסה בקשנו, חיה ועוף בקשנו,
דגים וחסידים בקשנו! אמר לו: אם-כן יאמרו שקצרה
ידי. אמר לפניו: הריני הולך ומפיסן. אמר לו: "עַתָּה

(כד) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל-הָעָם אֵת דְּבָרֵי יְהוָה
וַיֵּאָסֶף שְׁבָעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת
הָאֹהֶל:
כד ונפק משה ומליל לעמא ית פתגמיא דיי
וכנש שבועין גברא מסבי עמא ואקם תהון
סחור סחור למשכנא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמובין
הבשר. והתשובה שיאמר להם אין
לכם צורך לשאול: תורה כב
(כב) ומצא להם. כדברי המתרגם
ארמית. ומה נקבד דרש קדמונינו,
במלת ישחט על הבהמה, ויאסף על
הדג: תורה כג
(כג) היך ה' תקצר. ולא אדע למה
הצרה הזאת, רק הדבר כמשמעו. כי
משה לא ידע כי השם יחדש את או
מופת, כי אם להצדיק נביאו, פאשר
אפרש: היקרך. כמו ויקר מקרה:
תורה כד
(כד) ויצא משה. מאהל מועד:
ויאצל. על דעתי, מהבנין הכבד
הנוסף. ויי' ויתנבאו, כפ"א רפה
בלשון ישמעאל: ולא יספו. פעם

כה וַיִּירַד יְהוָה בְּעֶנְנֵי זָרְחָה וּמִלִּיל עֲמָה וְרַבִּי מִן רוּחָא דִּי עֲלוּהִי וַיְהִי עַל שְׂבָעִין גְּבֵרָא סְבִיא וַהֲוָה כַּד שָׁרַת עֲלֵיהוֹן רוּחָא דְנְבוּאָה וּמִתְנַבְּאִין וְלֹא פְסָקִין :

וַיִּירַד יְהוָה בְּעֶנְנֵי זָרְחָה וּמִלִּיל עֲמָה וְרַבִּי מִן רוּחָא דִּי עֲלוּהִי וַיְהִי עַל שְׂבָעִין גְּבֵרָא סְבִיא וַהֲוָה כַּד שָׁרַת עֲלֵיהוֹן רוּחָא דְנְבוּאָה וּמִתְנַבְּאִין וְלֹא פְסָקִין :

כ"ט - וְלֹא יָסְפוּ • לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא אוֹתוֹ הַיּוֹם לְבַדּוֹ, כִּף מִפְרָשׁ בְּסִפְרֵי. וְאוּנְקְלוֹס תַּרְגָּם: "וְלֹא פְסָקִין", שֶׁלֹּא פָסְקָה נְבוּאָה מֵהֶם.

כו וַיִּשְׁאָרוּ שְׁנֵי-אֲנָשִׁים בְּמַחְנֵה שֵׁם הָאֲחֵר וְאֶלְדָּד וְשֵׁם הַשְּׁנַי מִיַּד וַתִּנַּח עֲלֵהֶם הָרוּחַ וַהֲמָה בְּפִתְחֵים וְלֹא יֵצְאוּ הָאֱהָלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בְּמַחְנֵה:

כ"ז - וַיִּשְׁאָרוּ שְׁנֵי-אֲנָשִׁים • מֵאוֹתָן שְׁנֵי-גְבֵרֵי. אֲמָרוּ: אֵין אֲנוּ כְּדֹאִין לְגִדְלָה זֹו. וַהֲמָה בְּפִתְחֵים • בְּמִבְרָרִים שְׂפָהֶם לְסִנְהֶדְרִין. וְנִכְתְּבוּ כָלֶם נְקוּבִים בְּשִׁמוֹת וְעַל-יַדֵי גוֹרֵל; לְפִי שֶׁהַחֲשׁוֹבֹן עוֹלָה לְשָׁנִים עֶשֶׂר שְׁבָטִים, שֶׁשָׁה שָׁשָׁה לְכָל שְׁבָט וְשְׁבָט, חוּץ מִשְׁנֵי שְׁבָטִים שֶׁאֵין מְגִיעַ אֲלֵיהֶם אֶלָּא חֲמֵשֶׁה חֲמֵשֶׁה.

אָמַר מֹשֶׁה: אֵין שְׂבָט שׁוֹמֵעַ לִי לְפָחוֹת מִשְׁבָּטוֹ זָקֵן אֲחֵד. מָה עֲשֵׂה? נִטַּל שְׂבָעִים וּשְׁתֵּים פְּתָקִין וְכַתַּב עַל שְׂבָעִים "זָקֵן", וְעַל שְׁנַיִם חֶלֶק. וַיְבַרֵר מִכָּל שְׂבָט וְשְׂבָט שֶׁשָׁה, וַהֲיוּ שְׂבָעִים וּשְׁתֵּים. אָמַר לָהֶם: טְלוּ פְתָקֵיכֶם מִתּוֹךְ קַלְפֵי. מִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ "זָקֵן" נִתְקַדֵּשׁ, וּמִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ חֶלֶק, אָמַר לוֹ: הִמְקוּם לֹא חֲפֵץ בְּךָ.

כ"ח וַיִּרְצַץ הַנְּעָר וַיִּגַּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וּמִיֻּדָד מִתְנַבְּאִים בְּמַחְנֵה:

כ"ט וַיִּרְצַץ הַנְּעָר וַיִּגַּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וּמִיֻּדָד מִתְנַבְּאִים בְּמַחְנֵה:

כ"ט - וַיִּרְצַץ הַנְּעָר • יֵשׁ אוֹמְרִים: גִּרְשׁוּם בֵּן מֹשֶׁה הִיָּה.

כ"ח וַיִּעַן יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נּוּן מִשְׁרַת מוֹשֶׁה מִבְּחֵרָיו וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי מוֹשֶׁה כְּלָאִם:

כ"ח - וַיִּעַן יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נּוּן מִשְׁרַת מוֹשֶׁה מִבְּחֵרָיו וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי מוֹשֶׁה כְּלָאִם:

כ"ט וַיִּשְׁקֶהוּ מִתְנַבְּאִים: מוֹשֶׁה מֵת, וַיְהוֹשֻׁעַ מְכַנֵּס אֶת יִשְׂרָאֵל לְאָרֶץ.

כ"ט - כְּלָאִם • (סְפָרִים) הַטַּל עֲלֵיהֶם צָרְכִי צְבוּר, וְהֵם כְּלִים מְאֲלִיָּהֶם. דְּבַר אַחֵר: תָּגַם אֶל בֵּית הַכְּלָא.

כ"ט וַיֹּאמֶר לֹו מוֹשֶׁה הִמְקַנָּא אֶתְהָ לִּי וּמִי יִתֵּן כְּלָעִם יְהוָה נְבִיאִים כִּי-יִתֵּן יְהוָה אֶת-רוּחוֹ עֲלֵיהֶם:

כ"ט - וַיֹּאמֶר לֹו מוֹשֶׁה הִמְקַנָּא אֶתְהָ לִּי וּמִי יִתֵּן כְּלָעִם יְהוָה נְבִיאִים כִּי-יִתֵּן יְהוָה אֶת-רוּחוֹ עֲלֵיהֶם:

כ"ט וַיִּשְׁקֶהוּ מִתְנַבְּאִים: מוֹשֶׁה מֵת, וַיְהוֹשֻׁעַ מְכַנֵּס אֶת יִשְׂרָאֵל לְאָרֶץ.

כ"ט - הִמְקַנָּא אֶתְהָ לִּי • הִקְנָאתִי אֶתְהָ מְקַנָּא? • לִי • כְּמוֹ "בְּשִׁבְלִי". כָּל לְשׁוֹן "קְנָאָה" – אָדָם הַנּוֹתֵן לֵב

יש עמו. ודע כי מלת בחור בלשון רבים, פעם תשפתנה ופעם לא תשפתנה. וכן מלת סרים, אולי הם שני משקלים: כְּלָאִם. נפתח חלמ"ד, בעבור אות הגרון הבא אחריו: תורה כט (כט) ונפתחה ה"א המקנא. והיה ראוי להיותו בשון"א ובפתח"ח, ובבעבור

מבחרותו. והטעם שלא אמר כדברי זקן. ויש מדביקים מבחוריו עם משרת מושה. והטעם, ששרת אותו מיום שהיה בחור. וזה איננו נכון, כי זה המעשה היה בשנה השנית. והנכון בעיני, שהוא מבחוריו הוא מהמבחרים לשרת מושה, כי אחרים

והמה בפתובים. בתחלה: ולא יצאו. ממחנה ישראל אל אהל מועד: תורה כז וירץ הנער. בה"א, הוא הנודע לשרת מושה חוץ מיהושע. כי שרות יהושע איננו כשרות כל נער: תורה כח (כח) מבחוריו. יש אומרים שפירושו

~ שבת קודש י"ד סיון ~

(ג) וַיֹּאסֶף מֹשֶׁה אֶל־הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: לְוַתְּכַנֵּשׂ מֹשֶׁה לְמִשְׁרֵיתָא הוּא וְסָבִי יִשְׂרָאֵל:

כ"ט - וַיֹּאסֶף מֹשֶׁה • מִפְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. אֶל־ הַמַּחֲנֶה • נִכְנְסוּ אִישׁ לְאֹהֶלוֹ. וַיֹּאסֶף • לְשׁוֹן כְּנִיסָה אֶל הַבֵּית, כְּמוֹ (דְּבָרִים כ"ב): "וַיֹּאסֶפְתֶּם אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ".

(לא) וְרוּחַ נֹסַע | מֵאֵת יְהוָה וַיִּנּוּ שְׁלֹיִם מִן־הַיָּם וַיִּשַׁשׂ עַל־הַמַּחֲנֶה כָּרָדַךְ יוֹם כָּהַן וּכְרָדַךְ יוֹם כָּהַן סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה וּכְאֲמַתָּם עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ:

כ"ט - וַיִּגְזוּ • וַיִּפְרִיחַ, וְכֵן (תְּהִלִּים ז): "כִּי גַז חִישׁ". וְכֵן (חֻמֹּשׁ א): "נִגְזָדוּ וְעָבְרוּ". וַיִּשַׁשׂ • וַיִּפְשַׁט, כְּמוֹ (שְׁמוּאֵל א ז): "וַיְהִי נֹשֵׁטִים עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ", (יחזקאל כט):

(לב) וַיִּקָּם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם הַמַּחֲרָת וַיֹּאסֶפוּ אֶת־כְּתֹיב הַשְּׁלֹוֹ הַמְּמַעֵיט אֶסֶף עֲשָׂרָה חֻמְרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שְׁמוֹחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה:

כ"ט - הַמְּמַעֵיט • מִי שֶׁאֶסֶף פְּחוֹת מִכֻּלָּם, הָעֲצָלִים וְהַחֲגֹרִים, אֶסֶף עֲשָׂרָה חֻמְרִים. וַיִּשְׁטְחוּ • עָשׂוּ אוֹתָם מִשְׁטִיחִין מִשְׁטִיחִין.

(לג) הַבְּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם טָרֵם יִפְרַת וְאֵף יְהוָה חָרָה בָּעָם וַיִּדַּךְ יְהוָה בָּעָם מַכָּה רַבָּה מְאֹד:

כ"ט - טָרֵם יִפְרַת • כְּתַרְגוּמוֹ: "עַד לֹא פָסַק". דְּכָר אַחַר: אֵינּוּ מִסְפִּיק לְפַסְקוֹ בְּשִׁנּוּי, עַד שֶׁנִּשְׁמַתוּ יוֹצְאָה.

(לד) וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא קְבֵרוֹת הַתַּאֲוָה כִּי־שָׁם קָבְרוּ אֶת־הָעָם הַמֵּתָאוּיִם:

הַיּוֹתוֹ תַּחַת הַמַּ"ם שָׁנָא נַע, וְשִׁנִּי שְׁוֹאִים נַעִים, לֹא יִתְחַבְּרוּ לְעוֹלָם: וּמֵלֶת מִי יִתֵּן. כְּשׁוֹאֵל חֲפֵץ בְּדָכַר. כְּאוֹמֵר מִי יִתֵּן לִי זֹאת הַשְּׁאֵלָה וְהַחֲפֵץ: תּוֹרָה ל

כָּאֲמַתָּים בְּכָל מָקוֹם, גְּבוּהָ אוֹ שְׁפָל: תּוֹרָה לַב

(ל"ב) וַיִּשְׁטְחוּ. כְּמוֹ וַיִּפְרְשׂוּ. וְכֵן שִׁטְחֵי אֵלֶיךָ פָּפִי. וְאִם הֵם שְׁנֵי בְּנֵינִים: תּוֹרָה לַג

(ל"ג) מַכָּה רַבָּה. דְּכָר הִיא: תּוֹרָה לַד

(ל"ד) וַיִּקְרָא. הַקּוֹרָא, אוֹ מֹשֶׁה: קָבְרוּ. הַקּוֹבְרִים, כְּמוֹ וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף: תּוֹרָה לַה

כְּמוֹ גֹזֵי נִזְרָף. וּמִגְזֵרָת, וְגַז צֹאנֶךָ: וְטַעַם וַיִּגְזוּ. שֶׁהָיוּ בְּשִׁפְתַי הֵימָּן רַבִּים כַּחוֹל, וְהָיָה גִזּוֹ מֵהֶם. וּמֵלֶת וַיִּגְזוּ, מִפְּעֻלֵי הַכֶּפֶל. כְּמוֹ וַיִּחַם בְּשׂוֹר הַיָּלֶד: וַיִּשַׁשׂ. כְּמוֹ וַיִּפְרֹשׂ. וְהַטַּעַם, כְּדָכַר נְטוּשׁ אֵין פֶּחַ בּוֹ לְסוּר. וְכֵן, וְהֵנָּה נְטוּשִׁים עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ: סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה. בְּלִבָּר. גַּם הַטַּעַם שֶׁהָיָה

(לה) מקברות התאוה נסעו העם חצרות ויהיו בחצרות: פ

לה מקברי דמשאלי נטלו עמא לחצרות
 והו בחצרות:

יב (א) ותדבר מרים ואהרן במשה על-אדות האשה הכשית אשר לקח פי-אשה כשית לקח:

א ומללת מרים ואהרן במשה על עסק
 אתמא שפרתא די נסיב ארי אתמא שפרתא
 דנסיב רחיק:

פוךשין מנשותיהן כדרך שפרש בעלי ממני!". ומשם ידעה מרים והגידה לאהרן. ומה מרים שלא נתפונה לגנותו, כך נענשה, קל-וחמר למספר בגנותו של חברו. האשה הכשית • (ש) מגיד, שהכל מודים בפיניה, כשם שהכל מודים בשחרותו של כושי. כשית • בגימטריא: יפת מראה. על-אדות האשה על אודות גרושיה. פי-אשה כשית לקח • מה תלמוד-לומר? אלא יש לך אשה נאה בפיניה ואינה נאה במעשיה, במעשיה ולא בפיניה, אבל זאת נאה בכל. האשה הכשית • על שם נזיה נקראת "כושית", כצדקם הקורא את בנו נאה: "כושי", כדי שלא תשלט בו עין רעה. פי-אשה כשית לקח • ועמה גרשה.

כ"ט • ותדבר • (ספרי) אין "דבור" בכל מקום אלא לשון קשה. וכן הוא אומר (בראשית מב): "דבר האיש אנכי הארץ אתנו קשות". ואין "אמירה" בכל מקום אלא לשון תחנונים. וכן הוא אומר (בראשית ט): "ולאמר אל-נא אחי תרעו", (במדבר יב): "ולאמר שמעו-נא דברי". כל "נא" לשון בקשה. ותדבר מרים ואהרן • (ספרי) היא פתחה בדבור תחלה, לפיכך הקדימה הכתוב תחלה. ומנין היתה יודעת מרים שפירש משה מן האשה? רבי נתן אומר: מרים היתה בצד צפורה בשעה שנאמר למשה: "אלדד ומידד מתנבאים במחנה", כיון ששמעה צפורה, אמרה: "אוי לנשותיהן של אלו אם הם נזקקים לנבואה, שיהיו

(ב) ויאמרו הרק אד-במשה דבר יהוה הלא גם-בנו דבר וישמע יהוה:

ב ואמרו הלאוד ברם במשה מליל יי הלא
 אף עמנא מליל ושמיע קדם יי:

כ"ט • הרק אף • עמו לבדו דבר ה'. הלא גם-בנו דבר • ולא פירשנו מדרך ארץ.

(ג) והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על-פני האדמה: ס

ג וגברא משה ענותן לחדא מכל אנשא די
 על אפי ארעא:

כ"ט • ענו • שפל וסבלן.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטובין

אשריהם ואוי לנשיהם. והנה חשדו משה, פי לא נמנע לשכב עם צפורה רק בעבור שאינה יפה: תורה ב

(ב) ויאמרו הרק אף במשה. הביאה ראיה, פי לא עשה זה לקדושת השם, פי הם היו נביאים, ואין המשכב אסור להם: הרק אף. והאחד יספיק. רק הוא דרך צחות. כמו, המבלי אין קברים: וישמע ה'. ואם דברו בסתר: תורה ג

(ג) ענו מאד. במשקל שלו. והטעם, שלא בקש גדולה על אחיו: תורה ד

סגי נהור. והנה לא יתכן שנקרא שם שהוא לשבת, להפכו לגנאי. ויש אומרים, פי כוש בן מיני הוא שאול. וכן הלא כבני כושיים. וכבר פירשתי. והישר בעיני, שזו הכושית היא צפורה, פי היא מדנית, ומדנינים הם ישמעאלים, והם דרים באהלים. וכן כתוב, ירגזון זריעות ארץ מדן. ובעבור חוס השמש, אין להם לבן כלל. וצפורה היתה שחורה, ודומה לכושית: וטעם פי אשה כשית לקח. זה הדבור שדברה מרים. ומה נכבד דברי קדמונינו שאמרו על הזנאים,

(לה) נסעו העם חצרות. אל חצרות דרך קצרה: וטעם ויהיו בחצרות. דבק עם ותדבר מרים, פי בעבורה ישבו שם, פי בן כתוב: תורה א

(א) ותדבר מרים. היא דברה, גם אהרן הסכים או התריש, על בן נענש: וטעם ותדבר. עם ב"ת דרך גנאי, כמו וידבר העם באלהים. גם ימצא לשבח. גם בדרך נבואה. יש אומרים פי משה מלך על כוש, ולקח כושית. והמתרגם אמר, שפירתא. וטעמו לשון כבוד, פאשר יקראו הישמעאלים לזפת, הלכן. גם אנוחו נקרא העור,

~ נקודות משיחות קודש ~

מעלת העונה דמשה רבנו

יותר ממשה, כי נבואה לא שיכת לעבודת האדם, אלא היא מעלה ומדרגה נגלית הנתנת מלמעלה, ומפני מה היה משה עניו מאד (שפירושו הכנעה) לגבי כל האדם? ויש לומר שיש בו סוגי ענוה, יש ענוה על פי השבון וטעם ודעת (וכמו שנתבאר לעיל במשה) ויש ענוה עצמית שלמעלה מחשבונות שכליים, על-דרך מה שנאמר על הקדוש-ברוך-הוא "במקום גדלתו של הקדוש-ברוך-הוא שם אתה מוצא ענותנותו" – והרי על הקדוש-ברוך-הוא לא שיף לומר שזוהי ענוה על פי השבון (חס ושלום), אלא היא ענוה עצמית, וענוה זו היתה למשה רבנו, ודוסף על זה שהיה לו את מעלת הענוה על פי השבון, היה לו אף את מעלת הענוה בעצם, דגם כאשר מצד השכל אין נתינת מקום כלל לענוה - וכמו בענין הנבואה שבו – מכל-מקום היה בטל לגבי כל אדם, "עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה".

(ע"פ לקו"ש ח"ג עמ' 38-30 - מתוך 'לקראת שבת')

והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על-פני האדמה: (במדבר יב, ג)
 ולקאורה אינו מוכן כלל: הרי משה הוא שקבל תורה מסיני והקדוש-ברוך-הוא למדו תורה ארבעים יום ונתנה לו התורה במתנה, ולפני-זה הוציא את בני ישראל ממצרים, ובכל עת שרצה דבר עם השכינה, ועוד מעלות רבות, ואיך שיף שיהיה "עניו מכל האדם"?
 ומבאר בזה דעם היות שמשה הפיר במעלתו וידע שהוא גבוה במעלה מכל אדם, מכל-מקום היה עניו, מפני שידיע שכל מעלותיו נתנו לו מלמעלה, והשב שאם הכחות האלו היו אצל יהודי אחר, היה גם-כן במעלה ומדרגה זו, ויכול להיות שהיה מגלה את הכחות יותר, ומפני זה היה עניו בפני כל אחד ואחד.
 אף עדין צריך באור: הניחא לגבי כחות הנפש, אף לגבי מעלתו העקרת של משה לגבי "כל האדם אשר על פני האדמה" שהיא הנבואה ש"לא קם נביא עוד בישראל כמשה", לא שיף לומר שאדם אחר היה מגלה כחות אלו

וַיֹּאמֶר יי בתפף למשה ולא-הָרַן וְלִמְרִים פּוֹקוּ תִלְתִּיכוֹן לְמִשְׁפַּחַן זְמַנָּא וּנְפִיקוּ תִלְתִּיהוֹן:

תדיר ואין עת קבועה לדבור. צאו שלשתכם מגיד, ששלשתן נקראו בדבור אחד, מה שאי-אפשר לפה לומר ולאין לשמע.

הואתגלי יי בעמודא דעננא וקם בתרע משפנא וקרא אהרן ומרים ונפקו תרויהוין:

הקצר לקראת הדבור. ויצאו שניהם. ומפני מה משכן והפרידן ממשה? לפי שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו, וכלו שלא בפניו. וכן מצינו בנח: שלא בפניו, נאמר (בראשית ז): "איש צדיק תמים". ובפניו, נאמר (שם): "כי אתה ראיתי צדיק לפני". דבר אחר: שלא ישמע בנזיפתו של אהרן.

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה פְּתָאם אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־מְרִים צֵאוּ שְׁלֹשְׁתְּכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלֹשְׁתָּם:

ש"י פתאם. נגלה עליהם פתאם והם טמאים בדרך ארץ, והיו צועקים: מים, מים, להודיעם שיפה עשה משה שפירש מן האשה, מאחר שנגלית עליו שכינה

(ה) וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּקְרָא אֶהֱרֹן וּמְרִים וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם:

ש"י בעמוד ענן. יצא יחיד, שלא כמדת בשר-וְדָם: מלך בשר-וְדָם כשיצא למלחמה, יוצא באוכלוסין. וכשיוצא לשלום יוצא במעטים. ומדת הקדוש-ברוך-הוא יוצא למלחמה יחיד, שנאמר (שמות טו): "ה' איש מלחמה". ויוצא לשלום באוכלוסין, שנאמר (תהילים סח): "רכב אלהים רבתיים אלפי שנאן". ויקרא אהרן ומרים. שיהיו נמשכין ויוצאין מן

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ד) פתאום. המ"ם נוסף, כמ"ם שלשום. לב: צאו שלשתכם ויצאו שלשתם. בן פרט, וירד ה' בעמוד ענן ויקרא אהרן ומרים, ומשה שומע: תורה ה' והוא מגזרת פתי, דבר שלא עלה על כל אחד מאהלו. והנה דרף כלל, ואחר

(ו) וַיֹּאמֶר שְׁמְעוּנָא דְבְרֵי אִם־יְהִיֶה נְבִיאֲכֶם יְהוָה בְּמִרְאָה אֱלֹוֹ אֲתוּדַע בְּחִלּוֹם אֲדַבְרֶבּוּ:

וַיֹּאמֶר שְׁמְעוּ כַעַן פִּתְגָמֵי אִם יְהוֹן לְכוּן נְבִיאִין אָנָּא יִי בְּחֻזְן אָנָּא מִתְגַּלִּי לְהוֹן בְּחִלְמִין אָנָּא מִמְּלַל עֲמַהוֹן:

כ"ט - שְׁמְעוּנָא דְבְרֵי • אין "נָא" אֶלָּא לְשׁוֹן בְּקָשָׁה. אִם־יְהִיֶה נְבִיאֲכֶם • אִם יְהִיּוּ לְכֶם נְבִיאִים. ה'

בְּמִרְאָה אֱלֹוֹ אֲתוּדַע • שְׂכִינַת שְׁמֵי אֵין נְגַלִּית עֲלֵיו בְּאִסְפַּקְלָרְיָא הַמְּאִירָה אֶלָּא בְּחִלּוֹם וְחֻזְיוֹן.

(ז) לֹא־כֵן עֲבַדִּי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא:

ז לֹא כֵן עֲבַדִּי מֹשֶׁה בְּכָל בֵּיתִי מֵהֵמָּן הוּא:

(ח) פֶּה אֶל־פֶּה אֲדַבְרֶבּוּ וּמִרְאָה וְלֹא בְּחִידַת וּתְמִנַת יְהוָה יִבִּיט וּמְדוּעַ לֹא יִרְאֶתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדֵי כַּמִּשָּׁה:

ח מִמְּלַל עִם מִמְּלַל מְלַלְנָא עֲמַה בְּחֻזְיוֹ וְלֹא בְּחֻזְיוֹן וְדַמּוּת יִקְרָא דִּינִי מִסְּתַפְּלֵל וּמָא דִּין לֹא יִחְלַתּוּן לְמַלְלָא בְּעַבְדֵי כַּמִּשָּׁה:

כ"ט - פֶּה אֶל־פֶּה • (ספרי) אֲמַרְתִּי לוֹ (הַכֹּרֵחַ לְפָרֵשׁ כֶּף, דָּאלוּ כְּפִשׁוּטוֹ שׁ"פֶּה אֶל פֶּה" הַזִּכָּר לְשִׁבְחַת, אִם־כֵּן הִנֵּה אֲז "פֶּה אֶל־פֶּה" מִמֶּשׁ כְּפִשׁוּטוֹ. וְזֶה אֵי אֶפְשָׁר, דְּהָא כְּתִיב בְּסוֹף נְשֹׂא: "מִדְּבַר אֱלֹוֹ", וְעֵינֵן שֵׁם בְּרִשׁ"י, אֶלָּא "פֶּה אֶל־פֶּה" פְּרוּשׁוֹ: אֲמַרְתִּי לוֹ לְפָרֵשׁ כּוּ. ו"פֶּה אֶל־פֶּה" לֹאוּ דוֹקָא אֶלָּא רְצָה לִוְמַר בְּהִדְיָא, וְדוֹק) לְפָרֵשׁ מִן הָאִשָּׁה. וְהֵיכֵן אֲמַרְתִּי לוֹ? בְּסִינֵי (דְּבָרִים ה'): "לֵךְ אָמַר לָהֶם שׁוּבוּ לְכֶם לְאַהֲלֵיכֶם, וְאַתֶּם פֶּה עֲמַד עֲמַדִּי". וּמִרְאָה וְלֹא בְּחִידַת • ו"מִרְאָה" זֶה מִרְאָה דְּבוּר, שְׁאֵנִי מְפָרֵשׁ לוֹ דְּבוּרֵי בְּמִרְאִית פְּנִים שְׁבוּ וְאִינִי סוֹתַמּוּ לוֹ בְּחִדּוֹת, כְּעַנְיָן

שְׁנֶאֱמַר לִיחְזַקְאֵל (יחזקאל י'): "חֹדַר חֻדָּה וְגו'". יְכוּל מִרְאָה שְׂכִינָה? תְּלַמוּד־לוֹמַר (שְׁמוֹת א'): "לֹא תוּכַל לְרִאת אֶת־פָּנָי". וְתְּמִנַת ה' יִבִּיט • זֶה מִרְאָה אַחֲרֵיכֶם, כְּעַנְיָן שְׁנֶאֱמַר (שם) "וְרִאִית אֶת־אֲחֵרָי". בְּעַבְדֵי כַּמִּשָּׁה • אֵינוּ אוֹמַר "בְּעַבְדֵי מֹשֶׁה", אֶלָּא "בְּעַבְדֵי כַּמִּשָּׁה". "בְּעַבְדֵי", אֶף־עַל־פִּי שְׁאֵינוּ מֹשֶׁה. "כַּמִּשָּׁה", אֶפְלוּ אֵינוּ עַבְדֵי, כִּדְאֵי הֵייתֶם לִירָא מִפְּנֵיו, וְכַל־שֵׁכֵן שֶׁהוּא עַבְדֵי, וְעַבְדֵי מִלֵּךְ - מִלֵּךְ, הִנֵּה לְכֶם לִוְמַר: אֵין הַמִּלֵּךְ אוֹהֵבֵי חַנּוּם (ספרי. תְּחֻמוֹת). וְאִם תֹּאמְרוּ: אֵינִי מְכִיר בְּמַעֲשָׂיו - זֶה קָשָׁה מִן הָרֵאשׁוֹנָה.

(ט) וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בָּם וַיִּלְךְ:

ט וַתְּקִיף רַגְזָא דִּינִי בְּהוֹן וְאִסְתַּלַּק:

כ"ט - וַיַּחֲרֹאֲף ה' בָּם וַיִּלְךְ • מֵאַחַר שֶׁהוֹדִיעֶם סְרַחְוֹנִם, גָּזַר עֲלֵיהֶם נְדוּי, קַל־וְחֹמֶר לְבִשְׂר־וָדָם, שְׁלֹא יִכְעַס עַל חֲבָרֵי עַד שִׁיּוּדֵיעֲנוּ סְרַחְוֹנוֹ.

(י) וַהֲעֵנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהִנֵּה מְרִים מִצְרַעַת בְּשַׁלֵּג וַיִּפֹּן אַהֲרֹן אֶל־מְרִים וְהִנֵּה מִצְרַעַת:

י וַעֲנַנָּא אִסְתַּלַּק מֵעֲלוּי מִשְׁכָּנָא וְהָא מְרִים חֹרָא כְּתִלְגָּא וְאַתְפְּנִי אַהֲרֹן לְוֹת מְרִים וְהָא סְגִירַת:

כ"ט - וַהֲעֵנָן סָר • וְאַחֲרֵי־כֵן: "וְהִנֵּה מְרִים מִצְרַעַת בְּשַׁלֵּג". מִשַּׁל לְמִלְךְ שְׁאֵמַר לְפִדְגוּג: רַדְה אֶת בְּנֵי, אֶבְל לֹא תִרְדְּנוּ עַד שְׁאֵלְךְ מֵאֲצִלְךְ, שְׁרַחֲמֵי עֲלֵיו.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ו) שְׁמְעוּ נָא. כְּמוֹ עֲתָה: נְבִיאֲכֶם. מִי שִׁיְהִיָּה מִכֶּם נְבִיא ה': בְּמִרְאָה. פְּרוּשׁוֹ, אִם הִנֵּה נְבִיאֲכֶם שֶׁהוּא נְבִיא ה', כְּמוֹ וְהִנְבוּאָה עוֹרֵד הַנְּבִיא. הָאֵהֱלָה שְׂרָה אִמּוֹ. כְּסֻף אֶלְהִים עוֹלָם: בְּמִרְאָה. בְּמִרְאוֹת הַלְלִיָּה: בְּחִלּוֹם אֲדַבְרֵי כּוּ. כְּפּוֹל, כְּדָרְךְ הַנְּבוּאוֹת: תּוֹרַהוּ (ז) בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא. טְעָמוֹ, כִּי־

בֵּית שִׁכְנִס בְּלֹא רְשׁוֹת. וְאִם יִצְטָרֵךְ יְדַבֵּר צְרִכּוֹ, וְאַתֶּם פֹּאשֵׁר אֲתוּדַע לְכֶם בְּחִלּוֹם, תְּדַעוּ. וְאִם לֹא, אֵין לְכֶם רְשׁוֹת לְשֹׂאֵל: תּוֹרַה ח

(ח) פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבְרֵי כּוּ. הַטְעַם, בְּלֹא אֲמַצְעֵי: בְּמִרְאָה וְלֹא בְּחִידוֹת. הַטְעַם, שְׁאֵרְאָה לוֹ הַדְּבוּר כְּפִשׁוּר הוּא, כְּצוּרַת הַמִּשְׁכָּן: וְלֹא בְּחִידוֹת. כְּמוֹ

הַנְּשֵׁר הַגְּדוֹל: וְתְּמִנַת ה' יִבִּיט. כְּטַעַם הָרֵאשִׁי נָא אֶת כְּבוֹדְךָ. אוֹ שֶׁהוּא בְּהַקְיָץ: תּוֹרַה ט

(ט) וַיִּלְךְ. הַכְּבוֹד. וְהַעֲדָה, וְהַעֲנָן סָר: תּוֹרַה י

(י) מֵעַל הָאֹהֶל. מֵעַל פֶּתַח הָאֹהֶל: וְהִנֵּה מִצְרַעַת. תְּחֻסַר מֵלֵת הִיא, כְּמוֹ כְּפִשֵׁר קָאָה: תּוֹרַה יא

יא ואמר אהרן למשה בבעו רבוני לא כען תשוי עלנא חובא דאטפשאנא ודי סרחנא:

(יא) וַיֹּאמֶר אֶהְרֹן אֶל־מֹשֶׁה בְּיַד אֶל־נָא תִשָּׂא עֲלֵינוּ חַטָּאת אֲשֶׁר נִוְאלְנוּ וְאֲשֶׁר חָטֵאנוּ:

כ"ט - נואלנו • כתרגומי, לשון אויל.

יב לא כען תתרחק דא מבינא ארי אהתנא היא צלי כען על בסרא מיתא הדין די בה ויתסי:

(יב) אֶל־נָא תְהִי כַּמַּת אֲשֶׁר בְּצִאתוֹ מִרְחֹם אִמּוֹ וַיֹּאכַל חֲצִי בִשְׂרוֹ:

את אחותו להיות כמת. אשר בצאתו • מאחר שיצא זה מרחם אמו של זה, שיש כח בידו לעזר ואינו עוזרו, הרי נאכל חצי בשרו - שאחיו בשרו הוא. דבר אחר: "אל-נא תהי כמת" - (ספרי) אם אינך רופאה בתפלה, מי מסגירה וימי מטרה? אני אי אפשר לראותה, שאני קרוב ואין קרוב רואה את הנגעים, וכהן אחר אין בעולם. וזהו: "אשר בצאתו מרחם אמו".

כ"ט - אל-נא תהי • אחותנו זו. כמת • שהמצרע חשוב כמת: מה מת מטמא בכיאה, אף מצרע מטמא בכיאה. אשר בצאתו מרחם אמו • "אמנו" היה לו לומר, אלא שכנה הכתוב. וכן "חצי בשרו", "חצי בשרנו" היה לו לומר, אלא שכנה הכתוב. מאחר שיצאה מרחם אמנו, היא לנו כאלו נאכל חצי בשרנו, כענין שנאמר (בראשית לו): "כי אחינו בשרנו הוא". ולפי משעמו אף הוא נראה כן; אין ראוי לאח להניח

יג ויצעק משה אליהוה לאמר אל נא רפא נא לה: אסי כען יתה:

(יג) וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא רַפֵּא נָא לָהּ:

לאו. עד שהשיבו: עתה תראה וגו'. פיוצא בו (במדבר כז): "וידבר משה אל ה' לאמר יפקד ה' אליה הרוחת לכל-בשר", השיבו: "קח לך". פיוצא בו (דברים א): "ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר", השיבו: "רבי-לך". רפא נא לה • מפני מה לא האריך משה בתפלה? שלא יהיו ישראל אומרים: אחותו עומדת בצרה והוא עומד ומרבה בתפלה! (דבר אחר: שלא יאמרו ישראל: בשביל אחותו הוא מאריך בתפלה, אבל בשבילנו אינו מאריך בתפלה).

כ"ט - אל נא רפא נא לה • בא הכתוב ללמדך דרך ארץ, שהשואל דבר מתברו צריך לומר שנים או שלשה דברי תחנונים, ואחר-כך יבקש שאלותיו. לאמר • מה תלמוד-לומר? אמר לו: השיבני אם אתה מרפא אותה אם לאו? עד שהשיבו: "ואביה ירק ירק וגו'". רבי אלעזר בן עזריה אומר: בארבעה מקומות בקש משה מלפני הקדוש-ברוך-הוא להשיבו אם יעשה שאלותיו אם לאו. פיוצא בו (שמות ט): "וידבר משה לפני ה' לאמר וגו'" (ספרי), מה תלמוד-לומר "לאמר"? השיבני אם גואלם אתה אם

יד ואמר יי למשה ואלו אביהא מננף גזיף בה הלא תתפלם שבעא יומין תסתגר שבעא יומין מברא למשריתא וכתר כן תתפגש:

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאָבִיָּה יֶרֶק יֶרֶק בְּפִנְיָהּ הֲלֹא תִפְלֵם שְׁבַעַת יָמִים תִּסְגַּר לְמַחֲנֶה וְאַחַר תֵּאֱסֹף:

קל-נחמר לשכינה ארבעה-עשר יום; אלא דיו לבא מן הדין להיות פנדון, לפיכך אף בגזיפתי "תסגר

כ"ט - ואביה ירק ירק בפניה • ואם אביה הראה לה פנים זועפות, הלא תפלם שבעת ימים, (ב"ק כ"ה)

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

בגדך, עתה רפא עתה לה. על כן השיב השם, ואביה. ואילו אביה פעם עליה וירק בפניה, הלא תפלם לראות פניו שבעת ימים: תורה יד

אחותינו כגפול המת, כאשר יצא מבטן אמו נאכל חצי בשרו. וכן בשר המצורע. ואין צורך לתיקון סופרים: תורה יג

יא) בי אדני. פירשתי: אל נא. אל עתה: נואלנו. מבנין נפעל, ואין לו ריע. כי אם נואלו שרי צאן. ויש אומרים שהוא הפוך מאולת קשורה. וטעמו דרוע: תורה יב) אל נא תהי כמת. אל עתה תהיה

שְׁבַעַת יָמִים. וְאַחַר תֵּאַסֶּף • אוֹמֵר אָנִי: כָּל הַ"אַסִּיפוֹת" הָאֲמֹרוֹת בְּמִצְרָעִים עַל שֵׁם שְׁהוּא מְשַׁלַּח מַחוּץ לַמַּחֲנֶה, וּכְשֶׁהוּא נִרְפָּא – נֶאֱסַף אֶל הַמַּחֲנֶה, כְּתוּב בּוֹ 'אַסִּיפָה' לְשׁוֹן הַכְּנָסָה.

וְתִסְגַּר מְרִים מַחוּץ לַמַּחֲנֶה שְׁבַעַת יָמִים וְהָעַם לֹא נָסַע עַד־הָאֶסֶף מְרִים: טו וְאַסְתַּגַּרְתָּ מְרִים מִבְּרֵא לְמִשְׁרִיתָא שְׁבַעַת יוֹמִין וְעָמָא לֹא נָטַל עַד דְּאַתְּכַנְשַׁת מְרִים:

כ"ט וְהָעַם לֹא נָסַע • (טוטה ט) זֶה הַכְּבוֹד חָלַק לָהּ הַמָּקוֹם בְּשִׁבִיל שְׁעָה אַחַת שְׁנִתְעַכְּבָה לְמִשְׁה כְּשֶׁהִשְׁלַף לִיאֹר, שְׁנֶאֱמַר (שמות ב) : 'וְתִתְצַב אַחַתוֹ מִרְחַק וְגו'."

~ נקודות משיחות קודש ~

זֶה הַכְּבוֹד חָלַק לָהּ הַמָּקוֹם (רש"י יב, טו) בְּכַתוּב נֶאֱמַר "וְהָעַם לֹא נָסַע", אָף רִש"י מְדַיֵּק "הַמָּקוֹם". רַמְזוּ יֵשׁ כָּאן, שְׁרָצוֹנִם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְכַבֵּד אֶת מְרִים בְּאֵי מַהֲתַעַרְרוֹת מְלֻמְעָלָה. וְאָף שֶׁ"הַכֹּל בְּיַד שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאֵת שָׁמַיִם", הָרַי כְּתִב הַמַּהֲרָש"א: מִכָּל־מָקוֹם פְּשִׁטָּא דְבִיד

הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ־הוּא לְהַטוֹת לֵב בְּנֵי אָדָם לְטוֹבָה. וְהַ'בְּחִי"י כְּתִב, שֶׁהַתַּעַרְרוֹת זֹו בָּאָה מִדְּרָגָה שְׁנַעֲלִית יוֹתֵר מִ"יְדֵי שָׁמַיִם" (ראוה לקוטי תורה, במדבר טו, א).

(לקוטי שיחות כרך יח עמ' 139)

וְאַחַר נָסַעוּ הָעַם מִחֲצָרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַר פֶּאֶרְזָן: טז וּבְרַמְר כֵּן נָטְלוּ עָמָא מִחֲצָרוֹת וַיִּשְׂרוּ בְּמִדְבַר דְּפֶאֶרְזָן: פ פ פ

חסלת פרשת בהעלותך קל"ו פסוקים, מהלל"ל סימן.

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפ - רפג

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מְהִיָּשׁוּב. וְכֵן וְאַסְפְּתוּ מִצְרַעְתוֹ. וְאַחַר שְׁבָאָה אֶל הַמַּחֲנֶה, נָסַעוּ הָעַם וַיִּשְׁכְּנוּ בְּמִדְבַר פֶּאֶרְזָן. עַל דַּעַת רַבִּים, שֶׁהָעֵנַן הָיָה שָׁם. בְּעִבּוֹר שְׁמַצָּאוּ וַיִּשְׁכְּנוּ בְּמִדְבַר פֶּאֶרְזָן. וַיִּפְרְשׁוּ מִחֲצָרוֹת: תורה טו

הָעֵנַן סָר מֵעַל הָאֵהָל כְּמִשְׁמַעוֹ. וּלְפִי דַעַתִּי, אֵין זֶה הַפִּירוּשׁ נְכוּן: חסלת פרשת בהעלותך

המשך ביאור למס' גיטין ליום שלישי עמ' 1

1 הגמרא דוחה פירוש זה, לא נחלקו התנאים בדין 'הולך בזכאי' אלא
2 ודאי באופן שהנותן בריא, וכו' לא פליגי, ולדברי הכל
3 'הולך לאו בזכאי' ויחזרו המעות למשלח. והבא במאי עסקינן
4 בברייתא, בשכיב מרע ששלח מנה, ובפלוניתא דרבי אלעזר ורבנן
5 קמיפלגי - התנאים בברייתא חולקים במחלוקת רבי אלעזר ורבנן.
6 דתנן, המחלק נכסיו על פיו - מי שמחלק נכסיו לבניו, כלומר שלא
7 יחלקו בשוה אלא על פי חלוקתו, רבי אלעזר אומר, אחד בריא
8 ואחד מסוכן - בין אם הוא בריא ובין חולה אין דבריו מועילים.

9 אלא נכסים שיש להן אחריות - קרקעות נקנין בכסף ובשטר
10 ובתורתך, בדרך שהם נקנים תמיד, ושאין להן אחריות - מטלטלים,
11 אין נקנין אלא במשיכה, שזהו קנינם. שלדעת ר"א אין דבריו של
12 שכיב מרע קונים, ודינו ככל אדם. והקמים אומרים, אלו ואלו -
13 קרקעות ומטלטלין. נקנין באמירה בלבד, משום שדברי שכיב מרע
14 ככתובים וכמסורים דמו, וכל בן זכה במה שאמר האב ליתן לו.
15 אמרו לו חכמים לר"א, והרי היה מעשה באמן של בני רובל שהיתה
16 חולה, ואמרה, תינתן

לוח תהלים

יום ראשון, ח' סיון < פרק כ. מפרק מד עד סוף פרק מח

יום שני, ט' סיון < פרק כ. מפרק מט עד סוף פרק נד

יום שלישי, י' סיון < פרק כ. מפרק נה עד סוף פרק נט

יום רביעי, י"א סיון < פרק כ. מפרק ס עד סוף פרק סה

יום חמישי, י"ב סיון < פרק כ. מפרק סו עד סוף פרק סח

יום שישי, י"ג סיון < מפרק סט עד סוף פרק עא

שבת קודש, י"ד סיון < פרק כ. מפרק עב עד סוף פרק עז

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהלים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון ח' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 152, ואף שלא הוזכר שם... עד עמ' עז, כולא חד:

לפי שאין פרמי הנבראים – (לא הנבראים הכלליים כמו שמים, ארץ, או שמש וירח, אלא) הנבראים הפרטיים, אינם יכולים לקבל חיותם מעשרה מאמרות עצמן שבתורה, שהחיות הנמשך מהן – מ"עשרה מאמרות" עצמן – גדול

מאד מכחינת הנבראים

פרטיים, – מלהיות

החיות של הנבראים, ואין

בכח בהם – בנבראים

הפרטיים, לקבל החיות,

אלא על ידי שיורד

החיות ומשתלשל

מדרגה – שלה,

למדרגה פחותה ממנה,

– וירידה זו נעשית על-

ידי חלופים ותמורות

האותיות, וגימטריאות

שהן חשבון האותיות,

– החיות היא לא רק על-

ידי חילוף אות אחת

בשניה, אלא גם על-ידי

חישוב חשבון האות, עד

שיוכל – שתוכל החיות,

להתצמצם ולהתלבש

ולהתהוות ממנו –

מהחיות, נברא פרמי.

וזה שמו אשר יקראו

לו – השם שקוראים

לנברא, בלשון הקדש,

הוא כלי לחיות

המצמצם באותיות שם זה, שנשתלשל מעשרה מאמרות

שבתורה, שיש בהם – בעשרה מאמרות, בכח וחיות

לברא יש מאין, ולהחיותו – את היש הנברא, לעולם, –

מדוע יש בהם כח זה? – הרי זה מפני דאורייתא וקדשא

ברוך הוא – התורה והקדוש-ברוך הוא בלא חד – הם כולם

אחד. וכשם שיש בכוחו של הקב"ה לברוא יש מאין, כך יש

ל"עשרה מאמרות" שבתורה הכוח והחיות לברוא יש

מ"אין".

ואף שלא הזכיר שם "אבן" בעשרה מאמרות שבתורה, כיצד, איפוא, אנו אומרים שב"אבן" נמצאות האותיות של "עשרה מאמרות" שבתורה? אף-על-פי-כן נמשך חיות לאבן – מ"עשרה מאמרות", על-ידי צרופים וחלופי

אותיות, – אות אחת

מחליפה את השניה,

לדוגמה: האות אל"ף

מתחלפת באות ה"א, כי

שתייהן הן ממוצא אחד,

וכדומה, המתנגלות

ברל"א שערים פנים

ואחור, – המתנגלות

ומתחלפות לפי מאתים

שלושים ואחד אופנים,

באופן של "פנים

ואחור",⁷ כמו שכתוב

ב'ספר יצירה' עד

שמשתלשל מעשרה

מאמרות ונמשך מהן

צרוף – האותיות

המהוות שם "אבן",

והוא – צירוף האותיות

המשתלשות מ"עשרה

מאמרות" ומצטרפות

למלה "אבן", הן חיותו

של האבן. וכן בכל

הנבראים שבעולם,

השמות שנקראים בהם

– הנבראים, בלשון

הקדש – לשון הקודש היא הלשון שבה נברא העולם –

והשמות בלשון הקודש של הדברים קשורים למהותם – שלא

כמו בשפות אחרות, שהן שפות-הסכמה בלבד, שבני אדם

החליטו לקרוא לדבר מסויים בשם מסויים – הרי השמות בהם

נקראים הנבראים בלשון הקודש – הן הן אותיות תרבות,

המשתלשות מדרגה למדרגה מעשרה מאמרות

שבתורה, על-ידי חלופים ותמורות האותיות ברל"א

שערים, עד שמגיעות ומתלבשות באותו נברא להחיותו.

שער היחוד והאמונה

ואף שלא הוזכר שם אבן

בעשרה מאמרות שבתורה אעפ"כ נמשך חיות לאבן

ע"י צירופים וחילופי אותיות המתנגלות ברל"א שערים

פנים ואחור כמ"ש בס' יצירה עד שמשתלשל מעשרה

מאמרות ונמשך מהן צירוף שם אבן והוא חיותו של

האבן וכן בכל הנבראים שבעולם השמות שנקראים

בהם בלשון הקדש הן הן אותיות הדבור המשתלשלו

מדרגה למדרגה מעשרה מאמרות שבתורה ע"י

חילופים ותמורות האותיות ברל"א שערים עד שמגיעות

ומתלבשות באותו נברא להחיותו לפי שאין פרמי

הנבראים יכולים לקבל חיותם מעשרה מאמרות עצמן

שבתורה שהחיות הנמשך מהן עצמן גדול מאד מבחי'

הנבראים פרטיים ואין כח בהם לקבל החיות אלא ע"י

שיורד החיות ומשתלשל מדרגה למדרגה פחותה

ממנה ע"י חילופים ותמורות האותיות וגימטריאות

שהן חשבון האותיות עד שיוכל להתצמצם ולהתלבש

ולהתהוות ממנו נברא פרמי וזה שמו אשר יקראו לו

בלה"ק הוא כלי לחיות המצומצם באותיות שם זה

שנשתלשל מעשרה מאמרות שבתורה שיש בהם כח

וחיות לברוא יש מאין ולהחיותו לעולם דאורייתא

וקב"ה כולא חד:

7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אויסגערעקנט בפרטיות בס' הפרדס ש' הצירוף פ"ה" – מפורטים בפרוטרוט בספר הפרדס שער הצירוף פרק ה.

7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אויסגערעקנט בפרטיות בס' הפרדס ש' הצירוף פ"ה" – מפורטים בפרוטרוט בספר הפרדס שער הצירוף פרק ה.

~ יום שני ט' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עז, פרק ב והנה מכאן... עד עמ' 154, הבריאה:

שכבר קיים יוצר האדם יצירה נוספת, כפי המשל המובא להלן, על כלי הנוצר מחתיכת כסף, שהכסף הוא דבר שכבר קיים, רק שמשנה — האומן את הצורה והתמונה — של החומר: מתמונת חתיכת כסף לתמונת כלי, — הרי כיוון שלא יצר כאן מציאות חדשה,

שהרי המציאות, החומר של הכלי, היתה קיימת גם לפני עשיית הכלי; וגם הצורה והתבנית של הכלי שיצר האומן מחתיכת הכסף, אין בהם באמת משום חידוש בכסף, כי מציאות הכסף נבראה כך, שהיא ניתנת לעיצוב בכל מיני צורות ותבניות של כלים — הרי שהאדם לא חידש חידוש מהותי במציאות הכסף, ולכן אין הכלי, אחרי יצירתו, צריך להודק לידי האדם שיצר אותו — ואילו ה"מינים" אינם רואים כיצד אי אפשר להשוות יצירת כלי — למעשה שמים וארץ,

שהוא יש מאין. — לפני שנבראו השמים והארץ, הם היו אין ואפס, הם לא היו קיימים כלל, ועם התהוותם הם נעשו בבחינת "יש" דבר ממשי — הרי שנתחדש כאן דבר חדש שלא היה קיים מקודם כלל. ומכיוון שנוצרת כאן יצירה מהותית חדשה — יסביר להלן — מן ההכרח, איפוא, שהכוח שיצר חידוש זה יהווה תמיד את החידוש, שאם לא כן — יבטל הדבר ממציאותו. והוא — בהתהוותם של שמים וארץ "יש מאין", פלא גדול יותר מקריעת ים סוף על-הדרך-משל, — שהיתה על-ידי שהולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה — כלומר, הכוח שבקע את הים התלבש ברוח הקדים ויבקעו המים, ונצבו כמו נד וכחומה, — שלא זו בלבד שהמים לא המשיכו בזרימתם הטבעית, אלא גם עמדו כחומה בצורה. ואלו הפסיק ה' את הרוח פרנע — היו המים חוזרים ונגרים פמורד בדרבם ומבעם, ולא קמו כחומה בלי ספק, — כלומר, אין מקום לחשוב כלל, שהמים היו נשארים עומדים כחומה אחרי שהרוח היתה מפסיקה לנשוב עליהם בחזקה, אלא בודאי היו המים חוזרים לטבעם וניגרים מלמעלה למטה. אף שהטבע הזה במים גם כן נברא ומחדש יש מאין, — שבמקום שמקודם היה "אין", שלא היה

בפרק הקודם, פרק א', הסביר רבנו הזקן, שהכוח האלקי שברא כל נברא, חייב להתקיים תמיד בנברא, לברוא אותו ולהחיותו מחדש. שכן, אם הכוח האלקי שברא את הנברא היה חוזר למקורו, היה הופך הנברא ל"אין ואפס", הוא היה מתבטל ממציאותו, כפי שהיה לפני שנברא.

והנה, מכאן — ממה שהוסבר עד עתה, שהכוח האלקי שברא את הנברא חייב להתקיים תמיד בנברא, לברוא ולהחיותו מחדש, תשובת המינים — התשובה למינים, וגלוי שרש מעותתם, — של המינים. הכוונה ב"מינים" כאן, היא לא לאלה שכופרים בחידוש העולם, שהעולם נברא על-ידי הבורא — בכך הם מודים, אלא הכופרים בהשגחה פרטית ובאותות ומופתי התורה, — הם כופרים בכך שהקב"ה משגיח בהשגחה פרטית" על כל נברא

ויצור, וכופרים גם באותות ובמופתים הכתובים בתורה; מדוע הם אכן כופרים בכך, למרות שהם מודים שהקב"ה ברא את העולם? הרי זה מפני שמועים בדרמינם הפזוב, — הם טועים בהשוואתם הכוזבת והם טועים גם בנוסף לכך. שכן, גם לפי השוואתם הכוזבת צריך להיות אחרת מכפי שהם חושבים, כפי שמוכן מההסבר הבא: שדרמין — שהם משווים מעשה ה' עשה שמים וארץ" למעשה אנוש ותחבולותיו, כי כאשר יצא לצורה כלי — כשכלי יוצא מתחת ידי האומן, שוב אין הכלי צריך לידי הצורה, כי — שהרי, אף שדריו — של האומן, מסלקות הימנו — מהכלי והולך לו בשוק — הכלי קדם בתבניתו וצלמו ממש כאשר יצא מידי הצורה, כך מדרמין האלו מעשה שמים וארץ אך טח מראות עיניהם ההבדל הגדול שבין מעשה שמים וארץ, אין הם צריכים להודק יותר, חלילה, להקב"ה, בוראם, ולכן הם כופרים בהשגחה פרטית ובאותות ובמופתים שבתורה המראים שהקב"ה משגיח על הנבראים ולפעמים גם משנה על-ידי נסים ומופתים, את טבע הנבראים. אף טח מראות עיניהם, — את, ההבדל הגדול שבין מעשה אנוש ותחבולותיו, שהוא — מעשה האנוש, יש מיש, — מדבר

על הכוח האלקי שברא אותם, לברוא את החידוש תמיד ובלי הפסק, שיהיו "יש" ולא יחזרו ל"אין" כלפני בריאתם — הרי שגם לפי ההשוואה הכוזבת, מה שהמינים מדמים מעשה שמים וארץ ("יש מאין") ליצירתו של אדם שהיא רק "יש מישי", צריכים לומר שגם בשינוי מ"יש" אחד ל"יש" שני ובאופן של חידוש (כמו מטבע המים להיות ניגרים, לטבע של עמידה כחומה) מוכרח הכוח לחדש זאת באופן תמידי; דבר זה עצמו כבר מחייב, שהכוח האלקי שברא את הנברא חייב לעמוד תמיד בנברא

ולברוא אותו תמיד בלי הפסק. כך, שנוסף על הכוב שבהשוואתם, הם גם טועים, בחשבם שהכוח המחדש אינו מוכרח לעמוד תמיד בחידוש — ואם בקריעת ים סוף, שינוי "יש" אחד לשני בלבד, מן ההכרח שהכוח המחדש יברא את החידוש תמיד ובלי הפסק — וְכֵן שֶׁבֶן וְקֵלֵי וְחַמְרֵי בְּבְרִיאתֵי — הנבראים, יש מאין, שהיא למעלה מהמטבע, והפלא וְפִלְא יוֹתֵר מִקְרִיעַת יָם סוֹף, עַל־אֲחַת־כַּמְהָ־זְכָּמָה שֶׁבְּהַסְתַּלְקוֹת בְּחַ הַנְּבִרָא מִן הַנְּבִרָא חֲסֵי־שְׁלוֹם — יָשׁוּב הַנְּבִרָא לְאִין וְאִפְסֵי מִמֶּשׁ. אֲלֵא צְרִיף לְהִיּוֹת בְּחַ הַפּוֹעֵל — המהווה את הנברא, בנפעל — בנברא, תמיד, להחיותו ולקיימו. וְהֵן הֵן בְּחִינַת אוֹתוֹת הַדְּבִר מְעֻשְׂרָה מֵאֲמֵרוֹת שֶׁפָּהֵם נִבְרָאוּ — הנבראים. לכן אומר הפסוק: "לעולם הוי דברך נצב בשמים" — הדיבור, שהוא הכוח האלקי שברא את הנברא, מוכרח לעמוד תמיד בנברא לברוא אותו ולהחיותו מחדש* וְעַל זֶה נֶאֱמַר: — על מה שדובר לעיל, שהחיות האלקית שבראה את הנברא מוכרחת לעמוד תמיד בנברא לבראו ולהחיותו מחדש, אומר הפסוק: "וְאֵתְהָ מְחִיָּה אֵת כָּלָם" — אתה מחיה את השמים ואת הארץ ואת כל הנבראים שבתוכם — הנזכרים בתחילת הפסוק, אֵל תִּקְרִי "מְחִיָּה" אֲלֵא "מְחַיֵּה", — כך נאמר ב"ראשית חכמה" ובשל"ה (מח, ב, ע, א) שלמרות שנאמר "מחיה", אין הכוונה שהקב"ה מחיה בלבד את הנבראים, שבתחילה ברא אותם ועתה הוא רק נותן להם חיים בלבד, כמו מה שהנשמה נותנת לגוף, אלא הכוונה היא שהחיות גם מחדשת את קיומו של הנברא, דְּחִינּוּ יֵשׁ מֵאִין, — דבר קיים מדבר שלא היה קיים, ובלעדי החיות האלקית לא היה הדבר נמצא כלל, ועלידי החיות הדבר הוא "יש", דבר קיים. וְ"אֵתְהָ" — המלה "אתה", הֵן בְּחִינַת

טבע כזה — נעשה "יש", נתהווה טבע כזה. כלומר, כפי שמפרש הרבי שליט"א — שטבע זה במים, הניגרים תמיד ואינם עומדים כחומה, גם הוא נברא "יש מאין": לא רק מציאות המים נבראה "יש מאין", אלא שגם נברא במים הטבע

להיות ניגרים ולא לעמוד כחומה. הרי כשהרוח החזקה משפיעה על המים שיעמדו כחומה, אין זה באופן שנוצר דבר חדש לגמרי, "יש מאין". אלא רק שינוי "יש" אחד (טבע המים להיות ניגרים) ל"יש" שני (לעמוד כחומה); ואף על פי כן, כדי שהמים יעמדו

באופן של חידוש, מן ההכרח שעל הכוח הפועל חידוש זה, לברוא את החידוש בלי הפסק — הרוח מוכרחה תמיד ובאופן סדיר לעשות את המים עומדים כחומה — וכשכוח זה מפסיק לרגע פעילותו זו, מתבטל החידוש. אם כן מוכיח הדבר שגם בחידוש של "יש" מ"יש", מן ההכרח שהכוח המחדש לא יפסיק מלברוא את החידוש. וכלפי מה שדובר שטבע המים להיות ניגרים הוא בריאה "יש מישי" ולא ענין עצמי במים — כלומר, שנאמר, שאם נוצרת מציאות של מים, מן ההכרח שעליהם להיות ממילא דבר שניגור מלמעלה למטה (כמו למשל, הענין מה שנברא תופס מקום, הרי זה ענין עצמי בנברא, באופן שעל תפיסת המקום שלו אין בריאה מיוחדת "יש מאין", אלא עם יצירת נברא הוא ממילא באופן שהוא תופס מקום, ואילו מה שהמים ניגרים אינו כך), אלא טבע זה עצמו הוא בריאה "יש מאין" — על כך מביא רבנו הזקן מיד להלן ראייה ממה שישנם נבראים, כמו קיר, חומה, העומדים מעצמם מבלי להזדקק לכוח אחר שיחזיק אותם — שְׁחַרְרֵי חוֹמַת אֲבָנִים נִצְבֵת מְעַצְמָה בְּלִי רוּחַ — שיחזיק אותה, רַק שְׁמִיבַע הַמַּיִם אֵינּוּ כֵן; — ואם למים יש טבע לא להיות עומדים, אלא להיות ניגרים מלמעלה למטה, הרי שטבע זה הוא בריאה "יש מאין" במים עצמם, הרי שהכוח האלקי שברווח, לא היה צריך ליצור מציאות חדשה "יש מאין", דבר חדש שלא היה לפני כן בנבראים, אלא רק שינוי "יש" אחד ל"יש" שני — מן הטבע להיות ניגרים, לטבע של עמידה כחומה — ואף־על־פִּי־כֵן יש בכך משום פלא־חידוש גדול, עד שלשם כך מוכרח הכוח מחדש לברוא תמיד את החידוש (ובאם לאו — מתבטל החידוש מיד), הרי מכל־שכן וקל־וחומר שבחידוש של "יש מאין", שזה התהוותם של כל הנבראים,

* על השאלה, כיצד אפשר לשכנע את ה"מינים" הכופרים במופתית התורה וגם בקריעת ים סוף, על ידי השתמשות בדוגמה של קריעת ים סוף? — ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אין זה מכוון אליהם — שהרי אומרים להד"ם — כ"א זהו מעין מאמר המוסגר, המבאר אליבא דאמת — איך שזהו פלא גדול וכו' [כן בזה מסולקת קושיא עצומה לכאורה ודוקא אצל המאמינים דאין לדמות מעשה ה' עושה שו"א למעשה כו' ולכן מעשיו עצמאים לגמרי אחרי שבראם — אלא שקרי"ס שהולך ה' מוכיחה שאינן]. 1. נחמיה ט, ו.

רק בשכלם ובהשגתם, אלא וְגַם בְּמַחְשַׁבְתָּם וּדְבוּרָם, כְּמוֹ שִׁפְתוֹנֵי: "רוּחַ ה' דִּבֶּר בִּי, וּמַלְּתוֹ עַל לְשׁוֹנֵי", וְכְמוֹ שִׁפְתֵי הָאֱרִי ז"ל [בְּשַׁעַר הַנְּבוּאָה]. — הרי, שקיים למעלה ענין של אותיות, השייכות להתלבש עד במחשבתם ודיבורם של הנביאים. וְכַעֲיֵן זֶה —

דומה לכך, הִיא הַתְּלַפְּשׁוֹת הָאוֹתוֹת — שלמעלה, כְּבְּרוּאִים, כְּדַבְּרֵי: — כמו שכתוב: "בְּדַבֵּר ה' שָׁמַיִם נִעְשׂוּ, וּכְרוּחַ פִּי — נִבְרָאוּ, כָּל צְבָאִים", — הרי זה ענין של "דיבור" ו"רוח פה", כמו שבנבואה הוא ענין של "דיבור" ו"רוח ה'" רק שְׁהִיא — מה שהדיבור מתלבש בנבואים, הוא עַל־יְדֵי הַשְּׁתַלְשָׁלוֹת רְפוֹת וְעִצּוֹמוֹת, עַד שִׁיִּרְדוֹת לַעֲשִׂיהַ נּוֹפְנִית, — בעולם העשייה, שהוא עולם גופני בעל נבואים גופניים מִה־שְׁאֵיִן בֶּן הַשָּׁנָה הַנְּבִיאִים הִיא — בעולם בְּאֲצִילוֹת הַמַּתְלַבְּשֵׁת בְּעוֹלָם הַפְּרִיָּאָה: — וממדרגה עליונה זו, מאיר ומתגלה לנביאים. ברם, על כל פנים, מדובר כאן על האותיות שלמעלה המתלבשות בנבואים להחיותם באופן של התהוות יש מאין.

הָאוֹתוֹת מֵאֱלֹהִים — האות הראשונה באותיות — וְעַד תִּיָּו, — האות האחרונה באותיות — זהו הא' והת' שבמלה "אתה", וְהֵה"א — שבמלת "אתה", הִיא — רומזת על ה' מוֹצֵאוֹת הַפֶּה, — חמשת המוצאות של הדיבור, מְקוֹר הָאוֹתוֹת. —

זהו פירוש "ואתה מחיה את כולם", ש"אתה" — האותיות שלמעלה, הבאות מה' המוצאות שלמעלה, מקור האותיות, הן מחיות כל הנבואים באופן של התהוות "יש מאין", שהתהוות "יש מאין" באה בעיקר מצד האותיות, ולא מצד האור המאיר על־ידי האותיות. וְאֵף שְׁאֵיִן לוֹ — להקב"ה, הַדְּמוֹת הַגּוֹף — כיצד, איפוא, אומרים אנו שקיים ענין האותיות למעלה, ואשר מהן דוקא באה ההתהוות "יש מאין"? — הִרִי מְקַרָּא מְלֵא דְכָר הַתְּנוּב: "וַיְדַבֵּר ה'", "וַיֹּאמֶר ה'", — ענין של דיבור ושל אותיות, וְהִיא — מה שכתוב "וידבר ה'", ויאמר ה'", הכוונה לַפְּחִינַת הַתְּנַלְלוֹת הַכ"ב אוֹתוֹת עֲלִיוֹנוֹת לְנְבִיאִים, וּמַתְלַבְּשׁוֹת — האותיות העליונות, בְּשִׁבְלָם וְהַשְּׁנָתָם — של הנביאים, כְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה, — ולא

שער היחוד והאמונה

ועד תי"ו והה"א היא ה' מוצאות הפה מקור האותיות ואף שאין לו דמות הגוף הרי מקרא מלא דבר הכתוב וידבר ה' ויאמר ה' והיא כה' התגלות הכ"ב אותיות עליונות לנביאי ומתלבשות בשכלם והשגתם במראה הנבואה וגם במחשבתם ודיבורם כמ"ש רוח ה' דבר כי ומלתו על לשוני וכמ"ש האר"י ז"ל [בשער הנבואה] וכעין זה היא התלבשות האותיות בנבואים כדכתיב בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם רק שהיא ע"י השתלשלות רבות ועצומות עד שיודרות לעשיה גופנית משא"כ השגת הנביאי היא באצילו המתלבשת בעולם הבריאה:

מקרא מלא דבר הכתוב: "וידבר ה'", "ויאמר ה'", — ענין של דיבור ושל אותיות, וְהִיא — מה שכתוב "וידבר ה'", ויאמר ה'", הכוונה לַפְּחִינַת הַתְּנַלְלוֹת הַכ"ב אוֹתוֹת עֲלִיוֹנוֹת לְנְבִיאִים, וּמַתְלַבְּשׁוֹת — האותיות העליונות, בְּשִׁבְלָם וְהַשְּׁנָתָם — של הנביאים, כְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה, — ולא

~ יום שלישי י' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עה, פרק ג והנה אחריו... עד עמ' עח, בלעדו באמת.

בְּאֵמַת נְחֻשׁב לְאֵין וְאִפְסֵם מְמֻשׁ לְגַבִּי בַח הַפּוֹעֵל וְרוּחַ פִּי — של הקב"ה, שִׁבְנַפְעָל, — בדבר הנבוא, הַמְּתַהַוֶּה אוֹתוֹ תְּמִיד וּמוֹצִיאֵו — בלי הפסק, מֵאֵין מְמֻשׁ לְיֵשׁ. — שבמקום שיהיה "אין" — דבר שאינו בנמצא — כפי שהיה לפני שנברא — יהיה "יש", דבר קיים.

— כיוון שהכוח האלקי צריך תמיד לברוא את הנברא מ"אין" ל"יש", ובלעדי כוח זה, היה הנברא הופך ל"אין ואפס", הרי שהכוח האלקי הוא כל מציאותו של הנברא, וממילא הנברא הוא כלא כלום לגבי הכוח האלקי הממציא בלי הפסק את מציאותו של

פְּרָק ג. לעיל הסביר רבנו הזקן, שהכוח האלקי שברא את הנברא, חייב להתקיים תמיד בנברא לבראו ולהחיותו מחדש, ושאלה הן האותיות שלמעלה, הבאות מ"מוצא פי ה'", המתלבשות בנברא ומחיות אותו באופן של התהוות "יש מאין".

וְהֵנָּה, אַחֲרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֵמַת הָאֵלֶּה, — שהוסברו לעיל, שהכוח האלקי מוכרח "לעמוד" תמיד בנברא ולברוא אותו בלי הפסק מ"אין ליש". כָּל מְשִׁבֵּל עַל דְּבַר יְבִין לְאֲשׁוּרוֹ, אֵיךְ שִׁבְלָם נִבְרָא וְיֵשׁ — למרות שהנברא נראה ל"מציאות", ל"יש", הרי הוא

שער היחוד והאמונה

פרק ג והנה אחרי הדברי' והאמת האלה כל משכיל על דבר יבין לאשורו איך שכל נברא ויש הוא באמת נחשב לאין ואפס ממש לגבי כח הפועל ורוח פיו שבנפעל המהוה אותו תמיד ומוציאו מאין ממש

האלקי הוא כל מציאותו של הנברא, וממילא הנברא הוא כלא כלום לגבי הכוח האלקי הממציא בלי הפסק את מציאותו של

2. שמואל ב, כג, ב. 3. תהלים לג, ו.

הנברא. ומה שכל נברא ונפעל נראה לנו ליש וממשות, — כדבר מציאותי וממשי, ולא ככוח אלקי רוחני בלבד, והו מחמת — מפני, שאין אנו משיגים ורואים בעיני בשר את

בח ה' ורוח פיו שבנברא, אבל אלו נתנה רשות לעין לראות ולהשיג את החיות ורוחניות שבכל נברא, השופע בו ממוצא פי ה' ורוח פיו — אילו היינו רואים בעיני

ממוצא פי ה' ורוח פיו,

הוא לבדו המוציא

תמיד מאפס ואין ליש,

ומתנה אותו — החיות

האלקית מקיימת את

הנברא ועושה אותו לדבר

ממשי, אסרפן אפס

בלעדו באמת. — אין

הוא באמת כלום, מלבד

החיות הרוחנית המקיימת

אותו, כיון שרק היא, היא

המציאות האמיתית;

ואילו הנברא, הנברא ללא

הרף מן החיות הרוחנית,

אין מציאותו אמיתית.

שכן, כל מציאותו באה רק ממה שהחיות הרוחנית "עומדת"

בו תמיד ומעניקה לו את מציאותו.

שער היחוד והאמונה

ליש ומה שכל נברא ונפעל נראה לנו ליש וממשו' והו מחמת שאין אנו משיגים ורואים בעיני בשר את כח ה' ורוח פיו שבנברא אבל אילו נתנה רשות לעין לראות ולהשיג את החיות ורוחניות שבכל נברא השופע בו ממוצא פי ה' ורוח פיו לא היה גשמיות הנברא וחומר ומומשו נראה כלל לעינינו כי הוא בטל במציאות ממש לגבי החיות והרוחניות שבו מאחר שמבלעדי הרוחניות' היה אין ואפס ממש כמו קודם ששת ימי בראשית' ממש והרוחניות השופע עליו ממוצא פי ה' ורוח פיו הוא לבדו המוציא תמיד מאפס ואין ליש ומהוה אותו א"כ אפס בלעדו באמת

החומר והממשות של הנברא, כמל במציאות ממש — נחשב כאפס, לגבי החיות והרוחניות שבו, מאחר — כיוון,

~ יום רביעי י"א סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עח, והמשל לזה הוא... עד עמ' 156, להקדים:

במקומו ממש — בכדור השמש עצמו, נחשב הזיו הזה לאין ואפס ממש, כי — הוא, כמל ממש במציאות לגבי גוף כדור השמש, שהוא — כדור השמש, מהווה מקור האור והזיו הזה, שהזיו והאור הזה אינו רק הארה מאירה מגוף ועצם כדור

השמש;

— ומכיוון שאור

השמש אינו רק זיו מגוף

השמש, לכן בהיותו

במקורו, בגוף השמש,

בטלה הארה זו במציאות

לגבי גוף השמש שהוא

"העצם" שלה, ואין כל

מקום לומר שבגוף

השמש מאיר אור השמש,

אלא — שם קיימת

ומאירה השמש עצמה

בלבד, רק בחלל

העולם, — בלבד, תחת

כל השמים ועל הארץ,

שאין כאן גוף כדור השמש במציאות — אלא קיים כאן

זיו השמש בלבד, נראה כאן האור והזיו הזה — של השמש,

והמשל לזה — שאנו אומרים, שהנבראים, למרות שהם נראים בעינינו כ"יש" ו"מציאות", אין הם לאמתו של דבר, מציאות אמיתית, כיוון שכל מציאותם הוא הכוח האלקי שבהם, המשל לכך הוא, אור השמש המאיר לארץ ולדריים — עליה,

כלומר, קרני השמש,

שהוא זיו ואור

המתפשט מגוף השמש

ונראה — אור זה, לעין

בל, — כפי שהוא מאיר

על הארץ ובחלל

העולם. והנה, זה

ששום, — ודאי הדבר,

שאור וזיו הזה ישנו —

אותו זיו, קרני השמש

שמגיעים לארץ, נמצאים,

גם כן בגוף והקר כדור

השמש עצמו שבשמים,

שאם — שהרי אם אור

זה, מתפשט ומאיר

למרחוק בלבד, — עד לארץ, בלשכך שיוכל להאיר

במקומו ממש, — כלומר, בכדור השמש עצמו; רק ששם

שער היחוד והאמונה

והמשל לזה הוא אור השמש המאיר לארץ ולדריים שהוא זיו ואור המתפשט מגוף השמש ונראה לעין כל מאיר על הארץ ובחלל העולם והנה זה פשוט שאור זיו הזה ישנו ג"כ בגוף וחומר כדור השמש עצמו שבשמים שאם מתפשט ומאיר למרחוק כ"כ כ"ש שיוכל להאיר במקומו ממש רק ששם במקומו ממש נחשב הזיו הזה לאין ואפס ממש כי בטל ממש במציאות לגבי גוף כדור השמש שהוא מקור האור והזיו הזה שהזיו והאור הזה אינו רק הארה מאירה מגוף ועצם כדור השמש רק בחלל העולם תחת כל השמים ועל הארץ שאין כאן גוף כדור השמש במציאות נראה כאן האור והזיו הזה

למרחוק בלבד, — עד לארץ, בלשכך שיוכל להאיר במקומו ממש, — כלומר, בכדור השמש עצמו; רק ששם

אנו רואים ומשיגים את מקורם של הנבראים, נראה לעינינו גשמייות הנבראים וחסרם וממשם שהם יש גמור, כמו שנראה אור השמש יש גמור כשאנו במקורו. — אלא נמצא בחלל העולם או על הארץ. כך, שרק לגבי עיני הבשר

שלנו, מכיוון שאין הן ראות את מקור הנבראים, הרי לגביהן הנבראים הם כאילו היו מחוץ למקורם (כמו אור השמש כשהוא נמצא מחוץ לשמש שהיא מקורו). אבל האמת היא, שהמקור נמצא בהם, למרות שאין אנו רואים אותו, ולכן אין הם באמת מציאות כלל, אלא הם בטלים במציאות למקורם. רק שבוה אין המשל דומה לנמשל לגמרי לכאורה, — יש, לכאורה, הבדל בין המשל לבין הנמשל, שמשל לגבי השמש, אין המקור — השמש, נמצא במציאות כלל בחלל העולם ועל הארץ שנראה שם אורו יש גמור, — הרי כיוון שהשמש המקור, איננה נמצאת שם כלל, לכן אור השמש הוא שם

בבחינת מציאות, ומובן מדוע הוא נראה כמציאות. מה שאין בן כל הנבראים הם במקורם תמיד, — שהרי המקור, הכוח האלקי, נמצא תמיד בתוך הנברא ובורא אותו תמיד מחדש מ"אין" ל"יש", רק שאין המקור נראה לעיני בשר. — אך, באמת הם נמצאים תמיד במקורם, ואם כך — ולמה אינן בטלים במציאות למקורם? — מדוע אין ביטולם במציאות של הנבראים, באופן שיראה איך הם בטלים במציאות, וממילא לא לתת מקום לראות את הנבראים כ"יש" וכ"מציאות"? אך להבין זה — צריך לתקדים: — רבנו הזקן יסביר בפרק הבא, שדבר זה בא מהכוח האלקי של צמצום והעלם המכסה על האור ועל החיות האלקית ו"פועל" שהנבראים יוכלו להיראות כ"יש" וכ"מציאות", למרות שבאמת הם בטלים במציאות.

ליש ממש לעין כל, ונופל עליו פאן שם "יש" באמת. — מתאים באמת לומר, שהזיו הוא כאן דבר ממשי, שהרי השמש עצמה איננה נמצאת כאן, רק אורה וזיוה. מה שאין בן בשהוא — הזיו, במקורו בגוף השמש — אין נופל עליו שם — אינו מוגדר בתואר

"יש" כלל, רק שם של "אין" ו"אפס", כי באמת הוא — הזיו, שם — בתוך גוף כדור השמש, לאין ואפס ממש, שאין מאיר שם רק מקורו לבדו, שהוא גוף השמש המאיר, ואפס בלעדיו. — הרי, למרות שהאור המתפשט מהשמש נמצא בודאי בשמש עצמה, אף על פי כן, אין הוא יכול להיחשב כ"יש". אך באיזה אופן הוא נמצא שם? — באופן שהוא בטל במציאות, וכשאנו רוצים להגדיר מי נמצא שם במציאות — הרי זה רק על השמש עצמה ולא על האור והזיו. ובדברים האלה ממש, בדמותם בצלמם, הם כל הנבראים לגבי שפע האלהי מרוח פיו, השופע עליהם ומהותם

אותם, והוא — "רוח פיו" של הקב"ה, מקורם, והם עצמם — הנבראים, אינם רק כמו אור וזיו מתפשט מן השפע ורוח ה' השופע ומתלבש בתוכם — בתוך הנבראים, ומוציאם מאין ליש, ולכן הם — הנבראים, בטלים במציאות לגבי מקורם, כמו אור השמש שבטל במציאות ונחשב לאין ואפס ממש, ואינו נקרא בשם "יש" כלל בשהוא במקורו, — גוף כדור השמש, רק תחת השמים שאין שם מקורו, — שם נקרא האור והזיו בשם "יש", ואילו בתוך גוף כדור השמש, אין הוא נקרא בשם "יש" כלל. כך כל הנבראים אין נופל עליהם שם "יש" כלל, אלא לעיני בשר שלנו, — נראים הנבראים כ"יש". מדוע? מפני שאין אנו רואים ומשיגים כלל את המקור, — של הנבראים שהוא רוח ה' המהות אותם, ולכן — מפני שאין

שער היחוד והאמונה

ליש ממש לעין כל ונופל עליו כאן שם יש באמת משא"כ כשהוא במקורו בגוף השמש אין נופל עליו שם יש כלל רק שם אין ואפס כי באמת הוא שם לאין ואפס ממש שאין מאיר שם רק מקורו לבדו שהוא גוף השמש המאיר ואפס בלעדיו וכדברים האלה ממש בדמותם כצלמם הם כל הנבראים לגבי שפע האלהי מרוח פיו השופע עליהם ומהותם והוא מקורם והם עצמם אינם רק כמו אור וזיו מתפשט מן השפע ורוח ה' השופע ומתלבש בתוכם ומוציאם מאין ליש ולכן הם בטלים במציאות לגבי מקורם כמו אור השמש שבטל במציאות ונחשב לאין ואפס ממש ואינו נקרא בשם יש כלל כשהוא במקורו רק תחת השמים שאין שם מקורו כך כל הנבראים אין נופל עליהם שם יש כלל אלא לעיני בשר שלנו שאין אנו רואים ומשיגים כלל את המקור שהוא רוח ה' המהות אותם. ולכן נראה לעינינו גשמייות הנבראים וחוסרם וממשם שהם יש גמור כמו שנרא' אור השמש יש גמור כשאנו במקורו רק שבוה אין המשל דומה לנמשל לגמרי לכאורה שבמשל אין המקור במציאות כלל בחלל העולם ועל הארץ שנראה שם אורו ליש גמור משא"כ כל הנבראים הם במקורם תמיד רק שאין המקור נראה לעיני בשר ולמה אינן בטלים במציאות למקורם אך להבין זה צריך להקדים:

~ יום חמישי י"ב סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 156, פרק ד כי הנה... עד עמ' עט, להטיב.

שלשמש יש "מגן" ו"נרתק" המאפשר לקבל את אור השמש. וכמו שהנרתק מגן בעד השמש, — שיוכלו בני האדם לקבל את אורה, כך ישם "אלהים" מגן לשם הו"ה פרוידיהוא. — שיוכלו הנבראים לקבל את האור של שם הוי'. — וזה, איפוא, פירוש "כי שמש

ומגן הוי' אלקים": שם הוי' הוא כמשל "השמש", ושם "אלקים" מגין על האור של שם הוי' שיוכלו לקבל אותו — כמו ה"מגן", הנרתק, על השמש. רבנו הזקן יסביר להלן, מדוע זקוק האור של שם הוי' ל"מגן" כדי שיוכלו לקבל אותו: דישם הו"ה — מלשון מהוה, פרוידיה שמהוה את הכל מאין ליש, — הערת כ"ק

אדמו"ר שליט"א: "זהו האותיות — תיבת הוה" — אלו הן שלש האותיות "הוה" משם "הוי" המרכיבות את המלה "הוה" מלשון מהוה, ותי"ד — שבשם הוי', משמשות — מורה על הפעולה שהיא בלשון הוה ותמיד, — כשרוצים לומר, שהפעולה לא היתה רק אי פעם, אלא נמשכת תמיד, מוסיפים את האות יו"ד למלת הפעולה, דבר המראה על תמידיות הפעולה. כדפרש רש"י — כמו שמפרש רש"י, על פסוקים: "בכה יעשה איוב כל הימים", — לא כתוב "עשה" אלא "יעשה", ביו"ד, להורות שתמיד היה עושה כך. כך גם היא משמעות הו"ד של שם הוי', שהפעולה של "הוי", בריאת הכל "מאין ליש", היא תמידית, שתמיד בורא הקב"ה את הכל "יש מאין"; ותינו החיות הנשפע בכל רגע ממש בכל הברואים ממוצא פי ה' ורוחו, ומתנה אותם מאין ליש בכל רגע, פי לא די להם — לברואים, במה שנבראו בששת ימי בראשית להיות קיימים בזה, — אלא מוכרחים הם להיברא תמיד מחדש "מאין ליש", כמו שנתבאר לעיל. — זהו השמש של שם הוי', שאורה מאיר לנבראים, וממנו הם נוצרים כל רגע "מאין ליש". ברם, מבחינת אור הוי' המאיר באופן גלוי, היו הנבראים בטלים במציאות לגמרי ולא היתה נראית שום מציאות של נברא. שהרי, כשהחיות האלקית המהווה את הנברא מתגלה, לא נראית אז מציאותו של הנברא. לשם כך נדרש ה"מגן" של שם אלקים, המסתיר על האור של

פרק ד. בפרק הקודם, פרק ג', הסביר רבנו הזקן, שכיוון שהכוח האלקי, שברא את הנברא, "עומד" תמיד בנברא לבראו מחדש — ובאם לאו, היה הנברא חוזר ל"אין" ו"אפס" כמו לפני שנברא — פירוש הדבר, שהנברא אינו מציאות כלל והוא בטל לגמרי למקורו, דבר ה', הבורא אותו תמיד "מאין ליש": ומה שהנברא נראה לעינינו כ"יש" וממשות, הרי זה מפני שבעיני הבשר שלנו אין אנו רואים ואין אנו משיגים את מקורו, את דבר ה' — כבמשל של אור השמש, כשהוא מחוץ למקורו, בגוף כדור השמש, אלא בחלל העולם או על הארץ, הוא נראה אז כ"יש". על כך שאל:

אמנם במשל, כיוון שאור השמש אכן אינו נמצא במקורו בשעה שהוא מאיר על הארץ — מובן מדוע הוא נראה כ"יש"; אך, בנמשל, הרי הנברא נמצא תמיד במקורו, שהוא דבר ה', העומד תמיד בתוך הנברא — מדוע, איפוא, אין הנבראים בטלים במציאות למקורם, באופן שלא יהיה מקום לחשוב אותם כ"יש" וכ"מציאות"? — כדי להבין זאת, אמר רבנו הזקן שיש להקדים מה שיוסבר בפרק הנוכחי, שהסיבה לכך היא הכוח האלקי של צמצום.

כי הנה בתיב: — כתוב בפסוק: "כי שמש ומגן ה' אלהים", — כמו שהשמש מאירה, כך מאיר לנו הקב"ה בשם הוי' שלו, וכמו ה"מגן" השומר ומבטיח, כך מגן עלינו הקב"ה בשם אלקים שלו. פרוידיה — המלה "מגן" — אין הכוונה למגן סתם שאין לו שייכות לשמש אודותה מדובר בפסוק, אלא הוא נרתק לשמש — כדי להגן, שיוכלו הבריות לסבלו, — כדי שהנבראים יוכלו לקלוט את קרני השמש, יש לה לשמש "מגן" ונרתק, המאפשר לנבראים לקלוט את אור השמש. כמאמר רבנו ר' זכרונם לברכה: "לעתיד לבא תקדוש ברוידיה הוא מוציא תמה מנרתקה, רשעים נדונין בה כו". — הרשעים ייענשו באמצעות החמה כיוון שלא יהיו מסוגלים לשאת את אורה החזק של השמש — וצדיקים (לא זו בלבד שיוכלו לשאת את האור, אלא יתירה מזו, יוכלו) להירפא על-ידי אור השמש — רואים ממאמר זה של חכמינו ז"ל,

1. תהלים פד, יב. 2. ראה נדרים ח, ב. 3. איוב א, ה. וראה רש"י חיי שרה כד, מה. בשלח טו, א.

לאו, הם קיימים מחסדו של הקב"ה בלבד. וְנִקְרְאתַת — מדת החסד, "גְּדֻלָּה", בִּי — מפני, שְׂפָאָה מְגֻדְלָתוֹ שֶׁל תְּקֻדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא בְּכַבּוּדוֹ

וּבְעֲצָמוֹ, בִּי גְדוּלַת ה' וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֶקֶר, — מפני שאין לה גבול, וְלִכֵּן מִשְׁפִּיעַ גַּם־בֵּן חַיּוֹת וְהַתְּהוּוֹת מֵאֵין לִישׁ לְעוֹלָמוֹת וּבְרוּאִים אֵין קוֹץ, — מפני שְׂמֻבְעַת הַמּוֹבַב — זה שטוב בעצם, לְהַטִּיב — עם אחרים, כך

גם למעלה: מבחינת מדת החסד והטוב של הקב"ה נדרש שיתווו נבראים, להם תושפע חסדו וחיותו.

שם הוי', שלא יהיה גלוי לנברא, וכך מתאפשר לנברא להרגיש את עצמו כאילו הוא דבר נפרד ועצמאי, ואז נחשב הנברא ל"מציאות" ול"יש", כפי שיוסבר להלן. וְהִנֵּה, בְּסֻדּוֹר שְׂבָחָיו שֶׁל תְּקֻדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בְּתִיבָה: "הַגְּדוּל הַגְּבוּר כו'", וּפְרוּשׁ "הַגְּדוּל" הִיא מִדַּת חֶסֶד וְהַתְּפִשּׁוּת הַחַיּוֹת הַעוֹלָמוֹת וּבְרוּאִים לְאֵין קוֹץ וְתַכְלִית, לְחַיּוֹת בְּרוּאִים — כדי שיתווו מֵאֵין לִישׁ וְקִימִים בְּחֶסֶד חֲנֻם, — של הקב"ה — בין אם הם ראוים לכך ובין אם

שער היחוד והאמונה

הגדול הגבור כו' ופי' הגדול היא מדת חסד והתפשטות החיות בכל העולמות וברואים לאין קץ ותכלית להיות ברואים מאין ליש וקיימים בחסד חנם ונקראת גדולה כי באה מגדולתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו כי גדול ה' ולגדולתו אין חקר ולכן משפיע ג"כ חיות והתהוות מאין ליש לעולמות וברואים אין קץ שטבע הטוב להטיב

~ יום שישי י"ג סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עט, והנה כמו שמדה זו... עד עמ' 158, מאין ליש.

מ"אין", מְמַדַּת גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל תְּקֻדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, וְתְּקֻדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא וּמְדוּתָיו — אֲחֵדוֹת פְּשׁוּט, בְּרֵאִיתָא — כפי שכתוב בְּזֵהַר תְּקֻדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא וְנִרְמְזוּתוֹ חַד", — שהוא יתברך וכליו וכוחותיו (כלומר, מדותיו) הם דבר אחד; וְכִשְׁם שְׂאֵין בִּיבֻלָּת שׁוּם שְׂכָל נִבְרָא לְהַשִּׁיג בּוֹרְאוֹ — כלומר, את הקב"ה, כִּד אֵינוּ יָכוֹל — שכלו של הנברא אינו מסוגל, לְהַשִּׁיג מְדוּתָיו. — של הקב"ה. שכן, כאמור, מדותיו הן דבר אחד אתו יתברך, וכשם שאי אפשר להשיג אותו יתברך, כך אי אפשר להשיג את מדותיו וכוחותיו. — כל

זו באשר למדת החסד — התגלות והתפשטות הכח האלקי לברוא "יש" מ"אין" — וכך הדבר גם באשר למדת הגבורה והצמצום, המשפיעה להסתיר על הכוח האלקי שלא יתגלה בנברא, שהרי לולא זאת היה הנברא, כלומר ישותו וממשותו, מתבטל במציאות; ומן ההכרח שיהיה הצמצום והכיסוי, שהכוח האלקי יהיה מוחבא מהנברא, שגם כוח אלקי זה של צמצום והעלם הוא למעלה משכל הנבראים — וכפי שיוסבר

רק מכוח הנבראים, אלא גם למעלה משכל הנבראים, להבין ולהשיג מדה זו — כפי שמוסבר להלן: וְגַם מִדָּה זו — של חסד, לברוא "יש" מ"אין", הִיא לְמַעְלָה מִהַשְׂכֵּלָת כָּל הַבְּרוּאִים וְהַשְּׁנֵתָם, שְׂאֵין כֹּחַ בְּשִׂכְלָ שׁוּם נִבְרָא לְהַשְׂכִּיל — בכוח החכמה, וְלִהְשִׁיג — בכוח הבינה, מִדָּה זו וְיִכְלָתָהּ לְבְרָא יֵשׁ מֵאֵין וְלִהְחַיּוֹתוֹ, בִּי הַבְּרִיאָה יֵשׁ מֵאֵין הוּא דְבָר שֶׁלְּמַעְלָה מִשְׂכָּל הַנִּבְרָאִים, בִּי הִיא — ההתהוות "יש"

וְהִנֵּה, כְּמוֹ שְׂמֻדָּה זו — מדת "הגדול", של חסד, היינו התפשטות חיותו בכל העולמות והנבראים, להוותם מ"אין" ל"יש", הִיא שְׂבָחוֹ — ומעלתו, שֶׁל תְּקֻדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְבָדוֹ, — שרק בו יתברך בלבד קיימת מעלה זו וכוח זה, שְׂאֵין בִּיבֻלָּת שׁוּם נִבְרָא לְבְרָא יֵשׁ מֵאֵין וְלִהְחַיּוֹתוֹ, — כפי המובא במדרש⁵, שאילו היו מתקבצים כל ברואי העולם, לא היה באפשרותם לברוא גם לא כנף של "יתוש" ולהכניס בו נשמה; שכן, דבר זה הוא רק בחיק הבורא לברוא "יש" מ"אין". מדה זו היא למעלה לא

רק מכוח הנבראים, אלא גם למעלה משכל הנבראים, להבין ולהשיג מדה זו — כפי שמוסבר להלן: וְגַם מִדָּה זו — של חסד, לברוא "יש" מ"אין", הִיא לְמַעְלָה מִהַשְׂכֵּלָת כָּל הַבְּרוּאִים וְהַשְּׁנֵתָם, שְׂאֵין כֹּחַ בְּשִׂכְלָ שׁוּם נִבְרָא לְהַשְׂכִּיל — בכוח החכמה, וְלִהְשִׁיג — בכוח הבינה, מִדָּה זו וְיִכְלָתָהּ לְבְרָא יֵשׁ מֵאֵין וְלִהְחַיּוֹתוֹ, בִּי הַבְּרִיאָה יֵשׁ מֵאֵין הוּא דְבָר שֶׁלְּמַעְלָה מִשְׂכָּל הַנִּבְרָאִים, בִּי הִיא — ההתהוות "יש"

רק מכוח הנבראים, אלא גם למעלה משכל הנבראים, להבין ולהשיג מדה זו — כפי שמוסבר להלן: וְגַם מִדָּה זו — של חסד, לברוא "יש" מ"אין", הִיא לְמַעְלָה מִהַשְׂכֵּלָת כָּל הַבְּרוּאִים וְהַשְּׁנֵתָם, שְׂאֵין כֹּחַ בְּשִׂכְלָ שׁוּם נִבְרָא לְהַשְׂכִּיל — בכוח החכמה, וְלִהְשִׁיג — בכוח הבינה, מִדָּה זו וְיִכְלָתָהּ לְבְרָא יֵשׁ מֵאֵין וְלִהְחַיּוֹתוֹ, בִּי הַבְּרִיאָה יֵשׁ מֵאֵין הוּא דְבָר שֶׁלְּמַעְלָה מִשְׂכָּל הַנִּבְרָאִים, בִּי הִיא — ההתהוות "יש"

4. בתפילת שמונה עשרה. ראה יומא טט, ב. 5. ראה ירושלמי סנהדרין רפ"ו. ב"ר פל"ט, יד. ספרי ואתחנן ו, ה. ועוד. 6. הקדמת התיקוני זהר (ג, ב).

— למרות הצמצום וההסתר, גוף הנברא נברא מאין לישי, — שלכאורה, כדי להוות מ"אין" ל"יש" צריך הרי להיות להיפך: התגלות של הכוח האלקי, שהרי התהוות היא התגלות ולא הסתרה — כיצד, איפוא, הם שני הדברים יחד: מצד אחד — התגלות

הכוח האלקי להוות את הנברא, ומצד שני — צמצומו והסתרו של הכוח האלקי? — מפני שאילו לא יסתתר היה הרי הנברא בטל במציאות, ואם כן הרי זה ענין ששום שכל של נברא אינו יכול להשיג, כמו שאין יכולת בשכל שום נברא להשיג מהות הבריאה מאין לישי. — כך אין הוא יכול להשיג את הצמצום המסתיר ופועל שהנברא יכול להיראות כ"מציאות". לפי מה שהוסבר, שדבר זה שהנברא נראה כ"יש" ו"מציאות", בא מסיבת

כח הגבורה והצמצום שלמעלה — משום שכשם שיש לו היכולת להאיר ולגלות אור וחיות, כך יש לו גם היכולת לצמצם ולהסתיר את האור והחיות — אפשר לכאורה לחשוב שהצמצום וההעלם הוא אמיתי; כלומר, אפשר לחשוב שלא רק הנבראים רואים עצמם ל"יש" ו"מציאות", אלא שגם לגבי הקב"ה, הנברא הוא "יש" ו"מציאות", מכיוון שהוא בא על-ידי כוח הצמצום המסתיר, וביחס לנברא, הוא כמו שהוא מחוץ למקורו — מציין מיד רבנו הזקן להלן ומסביר, שניהם, כוח הגילוי לגלות את האור והחיות, וכוח הצמצום להסתיר את האור והחיות, הם שניהם באמת דבר אחד — שכן, זהו הענין של אור וכלי, המאוחדים בתכלית ובשרשם הם ענין אחד לגמרי — וקיים הרי כלל ש"אין עצם מסתיר על עצם"; וכפי שמובאת ב'שולחן ערוך' אורח-חיים הראיה לגבי כיוסי הראש, שאין זה נקרא כיוסי כשאדם מניח את ידו על ראשו, מפני שראשו וידו הם אותו "עצם", כך גם בעניננו: כיוון שכוח הגילוי וכוח הצמצום הם שניהם דבר אחד, אין זה הסתר והעלם אמיתי; ההסתר הוא רק לגבי הנבראים, להסתיר כדי שהנבראים יראו ל"יש" ו"מציאות", אבל לא לגבי למעלה.

להלן: וכמו שאין יכולת שום שכל נברא להשיג מדת גדלתו, — של הקב"ה, שהיא היכולת לברא יש מאין ולהחיותו, — הבאה ממדת הגדולה, מדת החסד, כדכתיב: — כמו שכתוב: "עולם חסד יבנה" — כך ממש אין

יכולתו — של הנברא, להשיג מדת גבורתו של הקדוש-ברוך-הוא, שהיא מדת — וכוח, הצמצום ומניעת התפשטות החיות מגדלתו, — יתברך, מליד ולתגלות על הנבראים להחיותם ולקייםם בגלוי — מדת הגבורה והצמצום של הקב"ה פועלת שהחיות האלקית (המחיה ומקיימת את הנברא) לא תהיה גלויה לנברא, כ"א — שהחיות תהיה בהסתר פנים, שהחיות מסתרת בגוף הנברא, וכאלו גוף הנברא הוא — נראה כדבר בפני עצמו, — וכאלו ואינו

התפשטות החיות והרוחניות — של הכוח האלקי המהווה אותו, כהתפשטות היו והאור מהשמש, אלא הוא — נראה כדבר בפני עצמו. ואף שבאמת אינו — הנברא, דבר בפני עצמו, אלא — הוא, כמו התפשטות האור מהשמש, — כך הנברא הוא התפשטות ממקורו, ה"אין" האלקי; וכיוון שהנברא כלול במקורו, בכוח האלקי, כמו האור בשעה שהוא נמצא בתוך מקורו, היה דבר זה צריך להשפיע שהנברא יהיה בטל במציאות, באותה מדה שאור השמש בטל במציאות במקורו, אך הסיבה לאי ביטולו במציאות היא מפני — מכל-מקום — למרות שהנברא הוא התפשטות אור ממקורו בלבד, הן הן גבורותיו של הקדוש-ברוך-הוא, — כביכול, אשר "בל יבול", — שהוא לא רק בעל היכולת שיתפשט וימשך ממנו אור וחיות, אלא הוא גם בעל היכולת לצמצם ולהעלים את האור והחיות — לצמצם החיות והרוחניות הנשפע מרוח פיו ולהסתירו, שלא יכמל גוף הנברא במציאות — כך שלמרות שהנברא הוא לא יותר מאשר התפשטות האור ממקורו, לא יתבטל בכל זאת במציאות, אלא יראה כ"מציאות", כ"יש". וזה אין בשכל שום נברא להשיג מהות הצמצום וההסתר, ושיהיה אף-על-פי-כן

שער היחוד והאמונה

שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג מדת גדלתו שהיא היכולת לברוא יש מאין ולהחיותו כדכתיב עולם חסד יבנה כך ממש אין יכולתו להשיג מדת גבורתו של הקב"ה שהיא מדת הצמצום ומניעת התפשטות החיות מגדולתו מליד ולתגלות על הנבראים להחיותם ולקייםם בגלוי כ"א בהסתר פנים שהחיות מסתרת בגוף הנברא וכאלו גוף הנברא הוא דבר בפני עצמו ואינו התפשטות החיות והרוחניות כהתפשטות הזיו והאור מהשמש אלא הוא דבר בפני עצמו ואף שבאמת אינו דבר בפני עצמו אלא כמו התפשטות האור מהשמש מכל מקום הן הן גבורותיו של הקדוש ברוך הוא אשר כל יכול לצמצם החיות והרוחניות הנשפע מרוח פיו ולהסתירו שלא יבטל גוף הנברא במציאות וזה אין בשכל שום נברא להשיג מהות הצמצום וההסתר ושיהיה אעפ"כ גוף הנברא נברא מאין לישי כמו שאין יכולת בשכל שום נברא להשיג מהות הבריאה מאין לישי.

~ שבת קודש י"ד סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 158, [והנה בח' הצמצום... עד עמ' 158, ל"ח:

— כך גם ברוחניות למעלה, שישנן ה' גבורות למעלה, היוצרות ענין כ"ב אותיות עליונות, וְשֵׁשׁ הַח' גְּבוּרוֹת הוּא — הבחינה הנקראת ב"קבלה" "בּוֹצִינָא דְקַרְדּוּנִיתָא", — פירוש המלה "קרדוניתא" בארמית, הוא חושך והעלם, והיינו שזו בחינה של העלם וחושך שלמעלה מאור, שְׁהִיא — בחינת גְּבוּרָה עֲלֵיָהּ דְ"עֲתִיק יוֹמִין", — בפנימיות הכתר, וְשֵׁשׁ הַחֲסִדִים הוּא נִסְכָּן — בחינת חֲסֵד דְ"עֲתִיק יוֹמִין", פְּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חַיִּים: — כפי שהדבר ידוע ללומדי החכמה הנסתרה, תורת הקבלה. וכיון שגם הצמצום של אותיות וגם

וְהַנְּהָ, בְּחִינַת הַצְּמִצּוּם וְהַסְתֵּר הַחַיּוֹת נִקְרָא — בלשון תורת הקבלה, בְּשֵׁם "פְּלִים", וְהַחַיּוֹת עֲצָמוּ — התגלות החיות, נִקְרָא בְּשֵׁם "אֹר", — שהיא ענין של אור וגילוי; שְׂכָמוּ שְׁהַפְּלֵי מְכַסֶּה עַל מַה שְּׁבִתּוּכוּ — פֶּךָ בְּחִינַת

שער היחוד והאמונה

[והנה בח' הצמצום

והסתר החיות נקרא בשם כלים והחיות עצמו נקרא בשם אור שכומו שהכלי מכסה על מה שבתוכו כך בחי' הצמצום מכסה ומסתיר האור והחיות השופע והכלים הן הן האותיות ששרשן ה' אותיות מנצפ"ך שהן ה' גבורות המחלקות ומפרידות ההבל והקול בה' מוצאות הפה להתהוות כ"ב אותיות ושרש הה' גבורות הוא בוצינא דקרדוניתא שהיא גבורה עילאה דעתיק יומין ושרש החסדים הוא ג"כ חסד דעתיק יומין כידוע ל"ח:

מְכַסֶּה וּמְסִתֵּר הָאֹר וְהַחַיּוֹת הַשּׁוֹפֵעִ; — הצמצום מכסה ומסתיר על האור והחיות האלקית השופע לנבראים, שהאלקות לא תיראה, וְהַ"פְּלִים" הֵן הֵן הָאוֹתִיּוֹת, — של "עשרה מאמרות", או חילופיהן (כפי שאותיות מתחלפות באותיות אחרות) ו"עשרה מאמרות" הם החיות המהווה ומחיה

הגילוי של אור וחיות אלקי, שרשם אחד ב"עתיק יומין", מובן הדבר שהצמצום וההסתר אינם הסתרה אמיתית. שכן, כאמור, "אין עצם מסתיר על עצם", אם הם "עצם" אחד, אין זו הסתרה. ממילא יוצא שהצמצום וההסתר, המסתירים כדי שהכוח האלקי המהווה את הנברא לא ייראה, אין בהם משום הסתרה כלל לגבי למעלה ח"ו, אלא רק לגבי הנבראים בלבד, שהם יראו את הבריאה כ"יש" ו"מציאות", ואילו לאמיתו של דבר, כל נברא בטל במציאות לגבי מקורו.

את הנבראים, שְׁשֵׁרְשֵׁן — של האותיות, הן ה' אוֹתִיּוֹת מְנַצֵּפִי, — שהן "כפולות", ישנו כ' וישנו ך' סופית, וכך בשאר ארבע האותיות, וכפי שמוסבר ב"קבלה" אותיות כפולות אלו הן שורש האותיות, כי — שְׁהֵן ה' גְּבוּרוֹת — אלו הן חמש בחינות הגבורה, הַמְחַלְקוֹת וּמְפַרְדּוֹת הַהֶבֶל וְהַקּוֹל בְּה' מוֹצְאוֹת הַפֶּה לְהִתְהוּוֹת כ"ב אוֹתִיּוֹת, — כפי שהדבר לדוגמה בגשמיות, שעל-ידי ה' מוצאות הפה" מתחלק ונבדל הכל הקול להברות נפרדות של אותיות ומילים

8. סיום חצאי הריבוע חסר בהרבה מדפוסי ה"תניא". ראה ביאורו של כ"ק אדמו"ר שליט"א הנדפס בסוף פרק ה.

תשואות-חן תשואות-חן על מה שהזכירני על מקומות הקדושים
ממכתב ב' סיוון, תשי"ד

לוח היום יום...

יום ראשון

יום ששי **ח סיון, אסרו חה"ש [בחול"ל]** **ה'תש"ג**

שיעורים. חומש: נשא, ששי.
תהלים: מדרמח.
תניא: פרק ב. והנה . . . 154- אינו כן.

דער עולם הזה הגשמי איז א געמיש פון גיננויא של הקב"ה (א צוזאמענקונפט פלאץ, וואו השי"ת כביכול קומט זיך צוזאמען מיט דעם אדם בחיר הנבראים) און גנת אגוז (בגימטריא חטא). און השי"ת גיט א בחירה חפשית צום מענשען, אז דער מענש קען זיך אליין אויסקלייבן א וועג אין לעבען.

— תרגום —

הָעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי הוּא תַעֲרֵבֶת שֶׁל "גִּינוּיָא" שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא (מְקוֹם מַפְגָּשׁ, שֶׁבוּ ה' יִתְבָּרֵךְ כְּבִיכּוֹל מִזְדַּמֵּן עִם הָאָדָם בְּחִיר הַנְּבִרָאִים) וְ"גִנַּת אֲגוּז" [=הַמְּלָה 'אֲגוּז' עִם הַכוֹלָל] (בְּגִימָטְרִיא חֲטָא) . וְהֵשֵׁם יִתְבָּרֵךְ מַעֲנִיק בְּחִירָה חֲפְשִׁית לְאָדָם, שֶׁהָאָדָם יְכוֹל לְבַחַר בְּעֲצָמוֹ דֶּרֶךְ בְּחַיִּים.

יום שני

שבת **ט סיון** **ה'תש"ג**

שיעורים. חומש: נשא, שביעי עם פירש"י.
תהלים: מט-נד.
תניא: וכ"ש . . . 154- הבריאה.

די וועלט דארף האָבען טהרת האויר. טהרת האויר איז נאָר דורך אותיות התורה. די אותיות שבתורה זיינען א שמירה כללית און א שמירה פרטית. חלוקת השתא סדרי משנה (בעל-פה) איז א "ובלכתך בדרך" דיקער. די משנה משניות וואָס מען וועט חזר'ן וואו מען וועט זיין, אין וואָס פאר א פלאַץ מען וועט זיין, וועט באלייכטען די פארבינדונג פון ישראל מיט קוב"ה. משנה איז אותיות נשמה. עס איז זייער שווער צו געפינען די ווערטער אויסצודריקען דעם גרעסטען תועלת בעזה"י אין דער שמירה כללית און דער שמירה פרטית, וואָס דער כסדר'דיגער חזר'ן משניות וועט בעזה"י בריינגען. און עס פעלען אויס די ווערטער צו באַשרייבען דעם גרויסען נחת רוח, וואָס מען וועט פארשאַפען דעם בורא עולם ב"ה.

— תרגום —

הָעוֹלָם זָקוּק לְטַהֲרַת הָאוּוִיר. טַהֲרַת הָאוּוִיר הִיא רַק עַל יְדֵי אוֹתוֹת הַתּוֹרָה. הָאוֹתוֹת שֶׁבַתּוֹרָה הֵן שְׁמִירָה כְּלָלִית וְשְׁמִירָה פְּרָטִית. חֲלֻקַּת הַשְּׂשֵׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה (בְּעַל פֶּה) הִיא "וּבְלַכְתָּךְ בַּדֶּרֶךְ". הַמִּשְׁנָה-מִשְׁנִיּוֹת שֶׁיִּשְׁנֶנּוּ אוֹתָם הֵיכֵן שִׁמְצָאוּ, בְּאִיזָה מְקוֹם שִׁמְצָאוּ – יְאִירוּ אֶת הַקֶּשֶׁר שֶׁל יִשְׂרָאֵל עִם קוֹדֶשׁ-בְּרִיךְ-הוּא. מִשְׁנָה הִיא אוֹתוֹת נְשָׁמָה. קָשָׁה מְאֹד לְמַצֵּא אֶת הַמְּלִים לְהַבִּיעַ אֶת הַתּוֹעֵלַת הַגְּדוּלָה בְּיוֹתֵר, בְּעֲזַרַת ה' יִתְבָּרֵךְ, בְּשְׁמִירָה הַכְּלָלִית וּבְשְׁמִירָה הַפְּרָטִית, שֶׁהַחֲזוּרָה

הסדירה של משניות תביא, בעזרת ה' יתברך, וחסרות המלים לתאר את גדל נחת הרוח שיגרמו לבורא עולם ברוך-הוא.

יום שלישי

יום ראשון

י סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: נה-נט.
תניא: פרק ג. והנה . . . אפס בלעדו.

רבינו הזקן ענה לאחד בהכנסו ליחידות: ...בני ישראל ווערען אַנגערופען נרות. א נר איז כלול פון כלי פתילה שמן ואש. מען מוז אבער אַנצינדען דעם אש און דעמאַלט איז דאָס מאיר. בא דיר איז א גוטער נר, אָבער עס פעלט דיר דער אַנצינדער. דורך הכאה בכח אין דעם אבן של נפש הבהמית, געהט ארויס א ניצוץ אש, וועלכער צינדט אָן דעם אש אלקי.

תרגום

רבינו הזקן ענה לאחד בהכנסו ליחידות: ...בני ישראל קרויים נרות. נר כלול מכלי, פתילה, שמן ואש. אך תיבים להצית את האש, ואז הוא מאיר. הנר שבוך הוא טוב, אך חסר לך המדליק; על-ידי הפאה בכח באבן של נפש הבהמית, נתז ניצוץ אש, שמצית את האש האלקי.

יום רביעי

יום שני

יא סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, שני עם פירש"י.
תהלים: ס"סה.
תניא: והמשל . . . "156" ואפס בלעדו.

משיחות אאמו"ר: אין דער עבודה פון עבודת ה' ע"ד החסידות, זיינען פאראן אלע מדרגות ... די דרגא פון מת באדארף קיין סך הסבר ניט האָבען. עס איז אבער אויך פאראן - ת"ל - תחית המתים אין עבודה רוחנית. א מת איז קאלט, עס איז ניטאָ אזא קאלטע זאך ווי שכל הטבעי און שכל אנושי, און ווען דער שכל הטבעי פארשטעהט א השגה אלקית און די מדות שבשכל ווערען נתפעל און גערירט פון דעם געשמאק שכלי, איז דאָס דער אמת'ער תחית המתים.

תרגום

משיחות אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: בסדר העבודה של עבודת ה' על הדרך החסידות, נמצאות כל הרמות.. דרגת מת אינה זקוקה להסבר רב. אך קיימת גם - תודה לה' - תחית המתים בעבודה רוחנית. מת הוא קר, אין דבר כל-כך קר כמו השכל הטבעי ושכל אנושי, וכאשר השכל הטבעי מבין השגה אלקית, והמדות שבשכל מתפעלות ומגיבות מהערבות השכלית - הרי זו תחית המתים האמתית.

ה'תש"ג	יב סיון	יום שלישי	יום חמישי
		<p>שיעורים. חומש: בהעלותך, שלישי עם פירש"י. תהלים: סרסח. תניא: וכדברים . . . 156- להקדים.</p> <p>בברכת "שחפל גהיה בדברו": גהיה - הי"ד בקמץ ולא בסגול. אדני אבי מורי ורבי [הרשב"ב] כותב באחד ממכתביו: אהוב את הבקורת, כי היא תעמידך על הגבה האמתית.</p>	

ה'תש"ג	יג סיון	יום רביעי	יום שישי
		<p>שיעורים. חומש: בהעלותך, רביעי עם פירש"י. תהלים: סט"א. תניא: פרק ד. כי . . . עט" להטיב.</p> <p>ה"צמח צדק" חבר כמה נגונים. למודו היה בקול ונגון, ולפעמים היה מפסיק באמצע למודו, או כתיבתו דא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] או שו"ת [=שאלות ותשובות], ומנגן איזה נגון. אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] ספר, אשר מקול נגונו של ה"צמח צדק" היה יודע כמה הוא עסוק באותה שעה.</p>	

ה'תש"ג	יד סיון	יום חמישי	שבת קודש
		<p>שיעורים. חומש: בהעלותך, חמישי עם פירש"י. תהלים: עב"עו. תניא: והנה כמו . . . 158- ליש.</p> <p>בלבישת טלית קטן בבקר בידים נקיות ובמקום שמתר לברך, מברכים "על מצות ציצית" - בין שאין בטלית קטן שלגו שעור עטוף. אם אסור לברך, אזי קדם התפלה - אם אינו לובש טלית גדול - ימשמש בד' ציציותיו ויברך אז.</p>	

אין טוב אלא תורה הנקראת תורת חיים היינו שהיא קשורה ומאוחדת עם החיים
 כפשוטו וכמשמעו דפשיטא שגם חיי עולם הזה בכלל זה

ממכתב ב' סיון, תשי"ד

נהייתי ממה שכתב אודות לימודו שיעור יום יום בספר תניא קדישא

ממכתב ב' סיון, תשי"ד

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון ח' סיון ~

כיצד עונים 'אמן' יהא שמיא רבא?

לעלם ולעלם עלמיא' (ולא 'ולעלמי עלמיא'), כלשון הפסוק בדניאל "ויחסנון מלכותא עד עלמא ועד עלם עלמיא" (אבודרהם שם). אך ה'בית יוסף' כתב שאין לשנות ממטבע שטבעו חכמים בשביל דרשה, ויש לומר כנוסח המקובל בידינו וכל המשנה ידו על התחונה. והוסיף שיש המקיימים את הדרשה גם לפי הגירסא שלנו, כי לדעתם גורסים 'שמה' (ללא יו"ד) והוא עשרים ושמונה אותיות.

וה'דרישה' (שם) כתב שיתכן ומכאן המנהג להוסיף ולענות גם 'יתברך', כי בצירוף מילה זו יש שלושים וארבע אותיות (לפי הגירסא שעד 'יתברך' יש עשרים ותשע אותיות), ויתכן שהרמז במאמר חז"ל 'כל העונה... בכל כחו' הוא למנין שלושים וארבע אותיות – בגימטריא 'כחו'.

ויש שכתבו (מהר"י אבוהב שם) שצריך לענות עד 'דאמירן בעלמא', שאז עונים עשרים ושמונה מילים בגימטריא 'כחו'. ואדמו"ר הזקן מכריע (שו"ע סי' נו ס"ז) שיש לענות עד 'יתברך' ואת השאר לשמוע מהש"ץ, וטעמו: "לפי שכשהש"ץ אומר במהירות יצטרך הוא למהר יותר כדי לענות אמן אחריו, והמהירות מבטלת הכוונה, לכן מוטב לשמוע"

סדר תפילות כל השנה, נוסח הקדיש: וּבְעַתָּה שְׁהוּא אוֹמֵר תְּחִלָּה: וְאָמְרוּ אָמֵן, כָּל הַעַם עוֹנִין: אָמֵן, יְהֵא שְׁמַת רַבָּה מְבָרַךְ לְעֵלְמָא וְלְעֵלְמֵי עֵלְמֵיָא.

באופן עניית 'אמן' יהא שמיא רבא... יש חילוקי מנהגים: הרמב"ם כותב שעונין עד 'עלמיא' ואין מוסיפים 'יתברך'. וה'אבודרהם' (פירוש הקדיש) כתב שיש נוהגים להמשיך ולענות עד 'ואמרו אמן' ויש שעונים עד 'יתברך' (ראה בית יוסף אר"ח סי' נו) ומוסיף שקיבל מרבתינו שאין לענות אלא עד 'עלמיא', כי ב'יהא שמיא רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא' (ללא תיבת 'אמן' שאינה מן המנין אלא ענייה על דברי הש"ץ) יש עשרים ושמונה אותיות כמנין 'כחו', כפי שרמזו רז"ל באמרם 'כל העונה אמן יהא שמיא רבא בכל כחו...'.
ורמז נוסף כתבו ראשונים שבי'הא שמיא רבא... עלמיא' יש שבע מילים ועשרים ושמונה אותיות, וכמנין זה יש בפסוק הראשון של התורה וכן בפסוק שלפני עשרת הדברות (בית יוסף שם בשם המהר"י אבוהב).

אמנם, בנוסח שלפנינו יש ב'יהא שמיא רבא... עשרים ותשע אותיות, וכדי להתאים זאת עם האמור, יש ששינו גורסו

~ יום שני ט' סיון ~

פיקוח נפש וקיום מצוות השבת

הנעשית לצורך הצלת נפשות – ענינה שמירת השבת. הסבר הדברים:

נאמר בתורה (תשא לא, יג) "את שבתותי תשמרו כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם". ופירש רש"י "אות גדולה היא בינינו שבחורתי בנס בהנחילי לכם את יום מנוחתי". וכיון שהשבת היא אות שהקב"ה בחר בישראל, הרי כאשר יהודי נמצא במצב של סכנת נפשות נעשית בכך מגרעת בעצם השבת, וחילול שבת לצורך הצלת יהודי יש בו לא רק משום הצלת הנפש אלא נכלל בו קיום שמירת השבת שהיא ה'אות ביני וביניכם', כי כאשר מצילים נפש מישראל הנמצא בסכנת נפשות בשבת, מתחזקת ה'אות' שהקב"ה בחר בישראל. ובסגנון אחר: השבת עצמה מחייבת פעולה זו (של חילול השבת) למענה, כאות "ביני וביניכם".

(קקוטי שיחות כו, עמ' 137)

הלכות שבת פרק ב, הלכות א - ג: חוּלָה שֵׁישׁ בּוּ סְבָנָה – עוֹשִׂין לוֹ כָּל צְרָכָיו בְּשַׁבָּת... וְאִסּוּר לְהַתְמַהֵמָה בְּחִלּוּל שַׁבָּת לְחוּלָה שֵׁישׁ בּוּ סְבָנָה, שְׁנֵאמַר: "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אִתְּם הָאָדָם וְחֵי בָּהֶם", וְלֹא שְׂיָמוּת בָּהֶם.

במקור דין זה (ירושלמי יומא פ"ח ה"ה) נאמר: "הזריו הרי זה משובח, והשואל הרי זה שופך דמים". וצריך ביאור מדוע שינה הרמב"ם וכתב "אסור להתמהמה בחילול שבת לחולה"? ויש לומר: בשינוי הלשון מתכוון הרמב"ם להגדיר את ההלכה 'פיקוח נפש דוחה שבת', כי מלשון הירושלמי "הזריו הרי זה משובח והשואל הרי זה שופך דמים" משמע שהלכה זו נובעת מדין 'פיקוח נפש', ואילו לשון הרמב"ם "אסור להתמהמה בחילול שבת לחולה" מבטא שהאיסור הוא גם מצד קיום מצוות השבת. כלומר, לא זו בלבד שחילול שבת כדי למנוע סכנת נפשות אינו חילול שבת אלא פעולה זו

~ יום שלישי י' סיון ~

הטמנת מאכל צונן בשבת

הוא חס או צונן) אלא במסורת ההטמנה – אם היא נעשית לשם הפגת הצינה, היינו הפשרה או לשם חימום. ואם כן מסתבר שהרמב"ם התיר להטמין צונן רק כדי להפיג את צינתו ולהפשירו, אך אם עושה זאת כדי לחמומו אסור, שהרי במתכוין לחמם קיים החשש שמא יתה בגחלים כמו בהטמנת דבר חם.

אולם יש שביארו בטעמו של הרמב"ם כי חכמים גזרו רק על דבר המצוי, ומאחר ואין הדרך להטמין צונן, לפיכך לא גזרו על כך (מרכבת המשנה). ולפי זה לכאורה מותר להטמין דבר צונן אף כשכוונתו לחמומו שהרי אין זה בכלל הגזירה.

ואדמו"ר הזקן פוסק להלכה (מהר"ב לסי' רנט ד"ה והנכון) שלא התירו הטמנת צונן אלא כדי להפיג את הקור, אך לא כדי לחמומו. ולכן אסור להכניס כלי שיש בו מאכל קר (כגון בקבוק וכו' דישה של תינוק) לתוך מים חמים כדי לחמומו, כי אף אם אין בכך חשש איסור בישול (כגון בכלי שני), הרי זה אסור מדין הטמנה (ראה שבת כהלכה ב עמ' נה, ושם סע' טז).

הלכות שבת פרק ד, הלכה ד: ומתיר לטמון דבר הצונן בשבת, בדבר שאינו מוסיף, שלא יצטנן ביותר, או כדי שתפוג צינתו.

לדעת רש"י (שבת נא, א) ההיתר להטמין מאכל צונן בשבת הוא דווקא כשהטמנה נעשית לצורך שמירת הקור (הפוך מההטמנה האסורה שמטרתה שמירת החום), אולם הרמב"ם כותב שמותר להטמין גם כדי "שלא יצטנן ביותר או כדי שתפוג צינתו", הרי שההטמנה מותרת אם גם היא נעשית לשם הפגת הקור.

יש להבין לדעתו: מאחר ואיסור ההטמנה הוא מחשש שיבוא להטמין ברמץ ולחתות בגחלים כדי להגביר את החום (כמבואר בהלכה הקודמת), מדוע אין לחשוש לכך גם כשמטמין דבר צונן לצורך הפגת הצינה?

ומבאר ה'לחם משנה': מאחר ואין דעתו אלא להפגת הצינה, אין הוא זקוק לשם כך לחום רב, ולכן אין חשש שיבוא לחתות בגחלים כדי להגביר את החום.

ולפי זה ההיתר אינו תלוי במצבו של המאכל המוטמן (אם

~ יום רביעי י"א סיון ~

'זומר' – אב מלאכה או תולדה?

מן הגפן הוא 'זימור' וחיתוך משאר אילנות נקרא 'קירסום'. אך מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה (שביעי פ"ד מ"ה) משמע שחיתוך ענפים יבשים הוא כמו עקירת עשבים רעים כדי שהטובים יצמחו יותר ואינו נקרא 'זומר' (אלא 'מנכש'), ורק כאשר הכריתה והחיתוך נעשים במקום ידוע, כדי שיתחזק כח האילן ויתן פריו לרוב, הרי זה 'זימור' הן בגפנים והן בשאר אילנות. ולפי זה יש לומר שהחילוק בין רש"י והרמב"ם הוא רק בפירוש 'זומר': הרמב"ם האומר ש'זומר' הוא אב מלאכה, מדבר בכריתה כדי שיתחזק כח הצומח, וזהו מסדר הנטיעה (וזמירה כזו היא אב מלאכה גם לדעת רש"י).

ואילו לרש"י מדובר בזימור שהוא "מתחך ענפים יבשים של גפן" (ובשאר אילנות נקרא 'קירסום'). וכיון שאינו מ'סדר הנטיעה' אלא נעשה משום שיש צורך לקצץ את הענפים שהתייבשו כדי שלא יפריעו לצמיחת הענפים הטובים, זמירה זו היא רק תולדה (גם לדעת הרמב"ם).

הלכות שבת פרק ז, הלכה ג: הזורע ורעים, או הנוטע אילנות... או הזומר – כל אלו אב אחד הן מאבות מלאכות, וענין אחד הוא; שכל אחת מהן – לצמח דבר הוא מתפונ.

לדעת הרמב"ם ה'זומר' הוא אב מלאכה, כי ה'זומר' את האילן כדי שיצמח הרי זה מעין ה'זורע' (להלן פ"ח ה"ב). וביאר ה'מגיד משנה' (ה"ד): "כל מלאכה שהיא דומה לאב בדמיון גמור אלא שחלוקה ממנה באיכות הפעולה או באיכות הנפעל, הרי זו אב כמותה". וה'לחם משנה' הוסיף שה'זומר' דומה ל'זורע' באיכות הפעולה, כי כוונת ה'זומר' (קציצת ענפים יבשים מן האילן) היא כדי שיצמח, אע"פ שהם הפכים בפעולות (הזורע הוא חיבור עם הקרקע, ופעולת הזומר היא כריתה מהמחובר).

ורש"י (שבת עג, ב, ד"ה כולן) כתב שזמירה היא תולדה של נוטע, כי הזמירה היא כדי להצמיח את האילן.

ומבאר ה'אגלי טל' (זורע אות ה) שאין מחלוקת ביניהם: כתב רש"י (מועד קטן ג, א ד"ה מקרמין) שחיתוך ענפים יבשים

~ יום חמישי י"ב סיון ~

אכילת דברי מאפה שעליהם אותיות בשבת

הלוי, שהאיסור הוא רק אם האותיות הן מחומר אחר, אבל אם הן מהעוגה עצמה (חקוקות או בולטות) מותר לשוברן, אך ה'מגן אברהם' עצמו מסתפק בדבר.

וה'משנה ברורה' (שם סקט"ו) פסק כמהר"ש הלוי שאם האותיות הן מהעוגה עצמה מותר לשוברן "דאין שם כתיבה עליה, וממילא לא שייך בזה מחיקה". אבל אדמו"ר הזקן (שם ס"ד) אסר לשובר עוגה "שעשו עליה כמין אותיות... מפני שהוא מוחק", ולא חילק בין אותיות חקוקות לאותיות העשויות מחומר אחר, וגם בהלכות פסח (סי' תנח ס"ח) כתב במפורש, שמצות ובהן אותיות "על ידי דפוס", אסור לשוברן ביום טוב "אף על פי שאין מתכוון למחקם אלא לאכלם". ומקורו בשו"ת הרמ"א (סי' קיט) שאסר "לכתוב על מצות של פסח אותיות", אף שהכתיבה היא במצה עצמה.

ובספר 'שמירת שבת כהלכתה' (פי"א, הערה לא) העיר על הסתירה בדברי ה'משנה ברורה', שכאן התיר אכילת עוגה כשהאותיות הן מהעוגה עצמה, ובמצה (סי' תעה סקמ"ז) כתב שאם נעשו אותיות במצה אסור לשוברה ביום טוב משום מוחק!

הלכות שבת פרק יא, הלכה ט: המוחק פתב על מנת לכתב במקום המחק שתי אותיות, ח"ב.

כתב הרמ"א (א"ח סי' שמ ס"ג): "אסור לשבר עוגה שכתב עליה כמין אותיות, אף על פי שאינו מכוין רק לאכילה, והוי מוחק". ומקורו מה'מרדכי' (שבת סי' שסט) שכתב, אף שאינו מוחק על מנת לכתוב, "איסורא דרבנן איכא".

והט"ז (שם סק"ב) הקשה על זה:

שבירת האותיות בפה היא דרך אכילה, ואפילו 'אב מלאכה' ממש, כגון בורר או טוחן, אם עושהו לצורך אכילה הרי זה מותר, וכל שכן שאין לאסור מוחק שלא על מנת לכתוב שאיסורו מדרבנן!

וה'דגול מרבבה' הוסיף לתמוה:

באכילת העוגה אין כוונה למחוק את האותיות, ואף שזהו 'פסיק רישא', הרי בנוסף לכך שאינו מתכוון הוא גם 'מקלקל' (מוחק שלא על מנת לכתוב) וכן עושה זאת 'כלאחר יד', ובזה לכל הדעות יש להתיר.

אך ה'מגן אברהם' (שם סק"ו) הסכים לדברי הרמ"א ואסר אכילת עוגה שצוירו עליה אותיות. והביא את דעת מהר"ש

~ יום שישי י"ג סיון ~

איזוהי רשות הרבים

בעצם העובדה שיש רשות הרבים ללכת בו, אע"פ שאינם הולכים שם בפועל (ראה מרכבת המשנה, וברמב"ם השלם הערות 7-9).

אמנם לגבי ים, כותב הרמב"ם (הל' כד) שדינו ככרמלית ולא כרשות הרבים, ואע"פ שיש בו רשות לכולם, אינו נחשב רשות הרבים כמדבר משום שאין השימוש בו נוה ואי אפשר להלך בו אלא באמצעות כלי שיט (ראה כסף משנה).

והפוסקים דנו לגבי דרך שעוברים בה רבים בכלי רכב ולא הולכי רגל, האם דינה כרשות הרבים. וכתב בשו"ת בית אפרים' (או"ח סי' כו) כי מאחר וכל אחד מהרכבים נחשב כרשות היחיד בפני עצמו (שהרי הוא מוקף מחיצות בגובה עשרה טפחים) אין הנוסעים מצטרפים להחשיב את הדרך כרשות הרבים שהרי כשעוברים שם הם ברשות אחרת. ולפי דבריו הים אינו נחשב רשות הרבים כמדבר, שהרי יורדי הים שוהים בכלי השיט שהוא רשות בפני עצמה.

אולם ה'כסף משנה' לא נקט בנימוק זה ומשמע שאינו סובר כן. וכן כתב ה'אגרות משה' (או"ח א, סי' קלט) שנוסעי הרכבים מצטרפים להחשיב את הדרך כרשות הרבים (וראה מנחת אשר, שבת כ, ה).

הלכות שבת פרק יד, הלכה א: איזו היא רשות הרבים? מְדַבְּרוֹת וְיַעֲרִים וְשָׂדוֹת... וּבְלִבְדֵי שִׁיחָהּ רֹחַב הַדֶּרֶךְ שֶׁשׁ עֲשָׂהָ אָמָה, וְלֹא תִהְיֶה עָלָיו תְּקֵרָה.

מהו מספר האנשים הנדרש כדי להחשיב מקום מסוים כרשות הרבים מן התורה?

יש ראשונים הסבורים כי מאחר ורשויות שבת נלמדות ממסע בני ישראל במדבר, רשות הרבים היא רק מקום שעוברים בו לא פחות משש מאות אלף בני אדם כמניין בני ישראל במדבר.

אולם הרמב"ם לא הזכיר תנאי זה, ונראה כי לדעת הרמב"ם גדר רשות הרבים אינו תלוי במספר האנשים ההולכים שם בפועל, אלא כל מקום שיש רשות לרבים ללכת בו הוא רשות הרבים. ומכך נובעת המחלוקת בינו לראשונים אחרים בדינו של המדבר, שלדעת רש"י (שבת ג, ב) נחשב 'כרמלית' שאינו רשות היחיד ולא רשות הרבים משום שאין מתקיימים בו התנאים של שתייהן – "שאינו לא הילוך תדיר לרבים, ולא תשימש ליחיד", אך הרמב"ם מציין את המדבר כדוגמה לרשות הרבים ("המדברות ועירוות ושוקים") כי לדעתו די

~ שבת קודש י"ד סיון ~

'לחי' ו'קורה' מעצי אשרה

הרי גם ה'לחי', אף שעביו כל שהוא ואין בו שיעור – גבהו "אין פחות מעשרה טפחים", ומדוע 'לחי' של עצי אשרה כשר, הרי שיעור גובהו מתבטל כי 'כתותי מכתת

שיעוריה?'
ותירצו:

א. כיון ששיעור הלחי הוא זעיר, כי "רחבו ועביו כל שהוא" ורק לגובהו נדרש השיעור, לא החמירו בו חכמים לומר ש'כתותי מכתת שיעוריה' (שהרי מן התורה מבוי אינו כרשות הרבים).

ב. גם אם היה מדביק את האפר שנשאר אחר שריפת עצי האשרה ומצמידו לפתח, הרי זה 'לחי' כשר, ואילו ה'קורה' צריכה להיות חזקה ו"בריאה כדי לקבל אריח", ואם היא עשויה מאפר שהודבק, אין היא חזקה דיה.

הלכות שבת פרק יז, הלכות יב - יג: **אֲשֶׁרָה, שְׁעֵשָׂה אוֹתָהּ לְחִי – קָשָׁר; שְׁחֲלִי עָבְיוּ כָּל שֶׁהוּא... כָּבֵל עוֹשֵׂין קוֹרָה, אָבֵל לֹא בְּאֲשֶׁרָה, לְפִי שֵׁישׁ לְרַחֵב הַקּוֹרָה שְׁעוֹר.**

אפשר לעשות 'לחי' (קנה בצידי פתח המבוי) המתיר טלטול במבוי, מעצי אשרה שנעבדה לעבודה-זרה. ואף ש'כתותי מכתת שיעוריה', כי האשרה טעונה שריפה (ככתוב 'ואשריהם תשרפון באש') ואם כן היא נחשבת כשרופה ולא נשאר בה כל שיעור – אבל ה'לחי' אינו צריך שיעור כי "רחבו ועוביו – כל שהוא". מה שאין כן 'קורה' (מעל פתח המבוי) שצריכה שיעור ("אין פחות מטפח... והוא שתהיה בריאה לקבל אריח"), אי אפשר לעשותה מעצי אשרה כי היא נחשבת כשרופה ולכן אין בה את השיעור.

הקשו התוספות (עירובין פ, ב ד"ה אבל. וכן הקשה הראב"ד):

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו סיון, תשי"ג
ברוקלין.
שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו כותב ע"ד הטבת מצב בריאותו ושחדלו ממנו התקפות הכליות. הנה בטח רואה בזה ג"כ רמז מלמעלה ע"פ פתגם הבעש"ט, שבכל דבר נראה ונשמע לאיש הישראלי יש ללמוד בזה הוראה בעבודת השי"ת. וההוראה בהנ"ל הוא, שכאשר מצליח השי"ת וחדלו התקפות הכליות בגשמיות, הנה עליו להשתדל ביתר שאת ויתר עז שיחדלו ג"כ התקפות הכליות ברוחניות, והוא ע"י ההתבוננות בפרט במ"ש בתניא פרק מ"א, והנה ה' נצב עליו ומלא כל הארץ כבודו ומביט עליו ובוחרן כליות כו'.

ובהנ"ל נפתרת ג"כ שאלתו במכתבו במה שראה באחד שראוי וזקוק לתוכחה, אבל אינו מקבל אותה ומבקש עצה בזה, הנה ע"פ הני"ל מובן המענה, והוא מרז"ל הידוע (ברכות ו' ע"ב) מי שיש בו יר"ש דבריו נשמעים ודברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב (ר"ת בספר הישר שער י"ג. הובא בשל"ה שער האותיות אות ל').

בברכה לבר' הנכונה בגו"ר.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון ח' סיון ~

סדר תפלות כל השנה

נסח ברכות התפלה וסדורן

א ברוך אתה ה' אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא וכו'; ב אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע (מוריד הטל). (משיב הרוח ומוריד הגשם²). מכיל כל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים וכו'; ג אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל-יום יהלויך סלה. ברוך אתה ה' האל הקדוש: ד אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה וחננו מאתך דעה חכמה ובינה והשכל. ברוך אתה ה' חונן הדעת: ה השיבנו אבינו לתורתך ודבקנו במצותיך וקרבנו מלפני לעבודתך והחזירנו בתשובה שלמה לפניך. ברוך אתה ה' הרוצה בתשובה: ו סלח לנו אבינו כי חטאנו מהל לנו מלפנינו כי פשענו לך כי אל טוב וסלח אתה. ברוך אתה ה' חנון המרבה לסלח: ז ראה נא בענינו וריבה ריבנו ודון דיגנו ומהר לגאלנו כי אל מלך גואל חזק אתה. ברוך אתה ה' גואל ישראל: ח רפאנו ה' אלהינו ונרפא הושיענו ונושעה פי תהלתנו אתה. והעלה רפואה שלמה לכל-תחלואינו כי אל רופא ורחמן אתה. ברוך אתה ה' רופא חולי עמו ישראל: ט ברכנו ה' אלהינו בכל-מעשה ידיו וברך את-שנותינו ותן (טל ומטר³ לברכה) ברכה על-פל-פני האדמה ושבע את-העולם מברכותיך ורוה פני תבל. ברוך אתה ה' מברך השנים: י תקע בשופר גדול לחרותנו ושא נס לקבץ את-פל גליותינו מארבע כנפות כל-הארץ לארצנו. ברוך אתה ה' מקבץ נדחי עמו ישראל: יא השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחלה והסר ממנו יגון ואנחה ומלך עלינו אתה לברך בחסד וברחמים בצדק ובמשפט. ברוך אתה ה' מלך אוהב צדקה ומשפט: יב למלשינים⁴ אל תהי תקנה וכל-האפיקורוסין כלם כרגע יאבדו ומלכות דודן תעקר ותשבר במהרה בקיינו. ברוך אתה ה' שובר רשעים ומכניע זדים: יג על-החסידים ועל-הצדיקים ועל-גרי הצדק ועל-שארית עמך בית ישראל יהמו רחמיה ה' אלהינו ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת וכו': יד תשפן

בתוך ירושלים עירך כאשר דברת ובה אומה בנין עולם במהרה בקיינו. ברוך אתה ה' בונה ירושלים: טו את-צמח דוד במהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך. ברוך אתה ה' מצמיח קרן ישועה: טז שמע קולנו ה' אלהינו וחס ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את-תפלתנו מלכנו ריקם אל תשיבנו כי אתה שומע וכו': יז רצה ה' אלהינו בעמך ישראל ולתפלתם שעה והשב העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל ותפלתם וכו' ברוך אתה ה' המחזיר שכינתו לציון: יח מודים אנחנו לך שאתה הוא ה' אלהינו ואלהי אבותינו צור חיינו ומגן ישענו אתה לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך על-חיינו וכו': יט שים שלום⁵ טובה וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל-ישראל עמך וברכנו פלנו ממאור פניך נתת לנו ה' אלהינו תורה וחיים אהבה וכו'. בימות החמה אומר בברכה (שניה) 'רב להושיע מוריד הטל מכלכל חיים בחסד' וכו'. ומברך ברכה תשיעית בנסח זה 'ברכנו ה' אלהינו בכל-מעשה ידיו וברך את-שנתנו בטללי רצון ברכה ונרבה בפנים הטובות. ברוך אתה ה' מברך השנים'. כליל מוצאי שבת ובמוצאי יום הכפורים ובמוצאי ימים טובים מברך ברכה רביעית בנסח זה, 'אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה. אתה הבדלת בין קדש לחל בין אור לחשך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה. פשם שהבדלת בין קדש לחל פן פדנו והצילנו מפל-מיני משחית ומפל-מיני פרעניות המתרגשות לבא בעולם ושמרנו מן-הפל וחננו מאתך' וכו'. בראשי חדשים ובחלו של מועד מוסיף בברכת שבע-עשרה בערבית ושחרית ומנחה ומברך אותה בנסח זה 'רצה ה' אלהינו וכו' עד עבודת ישראל עמך. אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא וכו'⁶ ותחזינה עינינו וכו'. ובחלו של מועד אומר 'ביום מקרא קדש הזה ביום מועד חג המצות הזה' או ('ביום מועד חג השבועות הזה' או) 'ביום מועד חג הסוכות הזה'. ביום תענית מברך היחיד ברכת שש-עשרה בנסח זה 'שמע קולנו ה' אלהינו חוס ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו מלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו. עננו אבינו עננו ביום צום תעניתנו כי בצרה גדולה אנחנו. אל תסתור פניך ממנו ואל תעלם אנך משמוע בקשתנו והיה קרוב לישוענו. טרם נקרא ואתה תענה נדבר ואתה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אומר 'איה מקום כבודו' כל העם עונין משפחים ואומרים ברוך כו'. וכשהוא אומר 'בחינו ובנימינו' כל העם עונין אמן. וכשהוא אומר 'על ידי דוד משיח צדקך' כל העם אומרים 'ימלך ה' לעולם'. וכל אלו הדברים שעונין הצבור הוא קורא עמהן. ולא יגביה קולו בעת שהן עונין עמו. ואחד היחיד ואחד השליח צבור - בעשרה ימים שמראש השנה עד יום הפפורים אומר בסוף ברכה זו 'פאמור¹⁹ ויגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה. ברוך אתה ה' המלך הקדוש'. שליח צבור אומר 'קדיש' לעולם קדם כל תפלה ואחר כל תפלה ואחר שאומר סדר היום²⁰. בכל עת שאומר סדר היום²¹ יתחנן מעט²² ויאמר 'קדיש'. וכשישלים לקרות בתורה ובכל עת שיתחנן בדברי תחנונים²³ כשיגמר תחנוניו יאמר 'קדיש'²⁴:

(2) בימות הגשמים, וכמבואר לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה טו. (3) ראה לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה טז. (4) בדפוס וונציה ש"י כתוב: ולמשומדים, וכן הנוסח בטור אורח חיים סימן קיח, וכן נראה מדברי הכסף-משנה לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה א. משומד - ישראל היודע את בוראו ומתכוון למרוד בו. כל בן נכר לא יאכל בו (שמות פרק יב, פסוק מג) מתרגם אונקלוס: כל בר ישראל דישתמד. (5) בדפוס מנטובה (שכו) כתוב: ומלפניך מלכנו וכו'. (6) "וכשאינן שם כהן, כשיגיע הש"ץ ל"שים שלום" אומר: אלוקינו ואלוקי אבותינו ברכנו בברכה" וכו' (לשון רבינו לעיל הלכות תפילה פרק טו, הלכה י). (7) מסתערות פתאום. ונזכר במסכת ברכות דף יז עמוד א. ועוד. (8) ביום ראש החודש הזה. (9) ובדפוס מנטובה הנוסח: ענו ה' אלוקינו וכו'. (10) (ישעיה פרק סה, פסוק כד). (11) עטוי ומכוסה, כלשון הכתוב (שמואל-ב פרק טו, פסוק ל): וראש לו חפוי. (12) מחנות מלחמה, כלשון חז"ל (חולין דף קכג עמוד א). (13) (זכריה פרק ב, פסוק ט). (14) בכתב יד התימנים "ונעריצך" במקום "ונמליכך". (15) (ישעיה פרק ו, פסוק ג). (16) (יחזקאל פרק ג, פסוק יב). (17) (תהילים פרק קמ, פסוק י). (18) ובמדרש תנחומא פרשת צו אמרו: "ובשתיים יעופף (ישעיה פרק ו, פסוק ב) מכאן תיקנו חז"ל לעוף אדם על רגליו בשעה שש"ץ אומר קדוש קדוש וכו', כלומר: מרים עקביו כלפי מעלה כאילו רוצה להשיג את מהות הבורא וחוזר מיד, וראה "שולחן ערוך" אורח חיים סימן ככה. (19) (ישעיה פרק ה, פסוק טז). (20) הוא סדר קדושת "ובא לציון גואל" הנזכר בהלכות תפילה פרק ט, הלכה ו. (21) פרט לשבתות וימים טובים שאינו אומר בהם "סדר היום" בבוקר, אלא במנחה בלבד. (22) וסדר התחנונים מביאו רבינו בפרק הבא אחרי "נוסח הקדיש". (23) מפורטים בפרק הבא. (24) וכן אנו אומרים קדיש אחרי הסליחות. ובכל יום שאנו אומרים תחנונים אחרי תפילת שמונה עשרה, אנו מאחרים לומר קדיש שאחריה, עד גמר התחנונים.

תשמע פדכר שנאמר¹⁰ והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע פי אתה שומע תפלת כל פה. ברוך אתה ה' שומע תפלה. ושליח צבור אומר נסח זה ברכה בפני עצמה אחר ברכה שביעית. אומר 'עננו' וכו' עד 'פי אל עונה בעת צרה פודה ומציל בכל-עת צרה וצוקה. ברוך אתה ה' העונה בעת צרה'. בתשעה באב מברך ברפת ארבע-עשרה בנסח זה 'רחם ה' עלינו על-ישראל עמך ועל-ירושלים עירך העיר האבלה החרוכה השוממה הנתונה ביד זרים. היושבת וראש לה חפוי¹¹ פאשה עקרה שלא ילדה. ויבלעוה לגיונות¹² ויירשוה עובדי פסילים. ויתנו נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ. על-כן ציון במרר תבכה וירושלים תתן קולה לפי לפי על-חלליהם מצי מצי על-הרוגייהם. ראה ה' והביטה וראה שוממותיה ונחמנה פי באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה. כפתוב¹³ ואני אהיה-לה נאם-ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה. ברוך אתה ה' בונה ירושלים'. בפורים מברך ברפת שמנה-עשרה בנסח זה 'מודים אנחנו לך שאתה הוא ה' אלהינו על-חינו המסורים בידך על-נשמותינו הפקודות לך על-נפיק שבכל-יום ויום ועל-נפלאותיך שבכל-עת כו'. על-הנסים ועל-הגבורות ועל-התשועות וכו'. ועל כלם ה' אלהינו אנו מודים לך. הטוב פי לא-כלו' וכו'. בחנפה מברך ברכה זו בנסח זה, 'מודים אנחנו לך' כו' עד 'ועל-נפלאותיך שבכל-עת ערב וקרב וצהריים' על הנסים' כו' עד 'ואת-ה' כן פאו בניך' וכו'. שליח צבור מברך לעולם ברכה שלישית בנסח זה 'נקדישך ונמליכך'¹⁴ ונשלש לך קדשה משלשת פדכר האמור על-יד נביאך¹⁵ וקרא זה אל-זה ואמר קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל-הארץ כבודו. כבודו וגדלו מלא עולם ומשרתיו שואלים איה מקום כבודו להעריצו לעמתם משפחים ואומרים ברוך¹⁶ כבוד ה' ממקומו. ממקומך מלפנו תופיע ותמלך עלינו פי מחפים אנחנו לך. מתי תמלך בציון בחיינו ובנימינו תשכן תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך לדור ודור לנצח נצחים ועינינו תראינה במלכות ערך פדכר האמור בדברי קדשך על-ידי דוד משיח צדקך ימלך¹⁷ ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה. לדור ודור נגיד גדלך ולנצח נצחים קדשתך נקדיש ושבחך אלהינו מפנינו לא ימוש פי אל מלך גדול וקדוש אתה. ברוך אתה ה' האל הקדוש'. בעת ששליח צבור אומר בברכה זו, 'וקרא זה אל-זה' כל העם עונין 'קדוש קדוש קדוש'¹⁸ וכו'. וכשהוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נסח הקדיש¹

(1) תיקנו חז"ל תפילה זו לשבח בה את השם ולקדשו רבים, וכדי שיבינו אותה גם עמי הארץ שלא היו מכירים בלשון הקודש אלא ארמית בלבד, תיקנוה בלשון ארמית (תוספות ברכות דף ג עמוד א). ובתלמוד נזכרת תפילה זו, בשם: "הא שמיה הגדול מבורך", ראה ברכות דף ג עמוד א; דף נז עמוד א; שבת דף קיט עמוד ב ועוד. ובשם "קדיש" נזכרת במסכת סופרים פרק ט"ז, הלכה י"ב; ובפרק י"ט, הלכה א ובעוד מקומות באותה המסכת.

וַתִּגְדַּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא² בְּעֵלְמָא דְבְרָא³ כְּרַעוּתָהּ⁴ וְנִמְלִיף מְלֻכוּתָהּ וַיַּצְמַח פְּרָקְנָהּ⁵ וַיִּקְרַב מְשִׁיחָהּ וַיִּפְרַק עִמָּהּ⁶ בְּחֵיכּוֹן וּבִיּוֹמֵיכּוֹן וּבְחַיֵּיהוֹן דְּכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּעֵלְמָא⁷ וּבְזִמְן קָרִיב וְאָמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא⁸. יִתְבָּרַךְ וְכוּ'. בַּעַת שְׂיֵאמַר שְׁלִיחַ צְבוּר 'וַתִּגְדַּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא' כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּבַעַת שְׁהוּא אוֹמֵר תְּחִלָּה 'וְאָמְרוּ אָמֵן' כָּל הָעָם עוֹנִין 'אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא'. וּמִצְוֹת חֻכְמִים הִרְאִישׁוּנֵיהֶם⁹ לְעֲנֹת 'אָמֵן' יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ כָּל כָּהֵן כְּחוֹ¹⁰ שֶׁל אָדָם. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר 'יִתְבָּרַךְ' כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר 'בְּרִיךְ הוּא' כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר בְּסוּף 'וְאָמְרוּ אָמֵן' כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּכְסֵדֵר הַזֶּה עוֹנִין בְּכָל קַדִּישׁ וְקַדִּישׁ. קַדִּישׁ בְּתֵרָא¹¹ - כָּל קַדִּישׁ שְׂאוּמֵר שְׁלִיחַ צְבוּר אַחַר שְׂגוּמֵר הַתְּפִלָּה שְׂאִינוּ אוֹמֵר אַחֲרָיו כְּלוֹם אֵלָא כָּל הָעָם שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ וְנִפְטָרִין - נְהָגוּ הָעָם לְהוֹסִיף בְּסוּפוֹ נִסְחָא זוֹ 'תְּתַקַּבֵּל צְלוֹתְהוֹן¹² (וְתִתְעַבֵּד בְּעוֹתְהוֹן וְצְלוֹתְהוֹן) וּבְעוֹתְהוֹן¹³ דְּכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל קְדָם אַבּוּהוֹן דְּבִשְׁמַיָּא¹⁴. יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא¹⁵ וְסִינְעֵתָא וּפְרָקְנָא מְשַׁמְיָא עֲלִיכּוֹן וְעֲלֵנָא וְעַל קְהֵלְהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אָמֵן. עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל אָמֵן.

קַדִּישׁ דְּרַבְּנִין¹⁶ - כָּל עֲשָׂרָה מֵיִשְׂרָאֵל אוֹ יֵתֵר שְׁעוֹסְקִין בְּתַלְמוּד תּוֹרָה שְׁעַל־פֶּה¹⁷ וְאִפְלוּ בְּמִדְרָשׁוֹת¹⁸ אוֹ בְּהַגְדוֹת¹⁹ כְּשֶׁהֵן מְסִימִין אוֹמְרֵי אֶחָד מֵהֶן קַדִּישׁ בְּנִסַּח זֶה 'וַתִּגְדַּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא דְּעֵתִיד לְתַדְתָּא עֲלֵמָא וְלֵאחֲרֵיהּ מִתְיָא²⁰ וְלִמְפָרַק חֵיִיא²¹ וְלִמְבַנְי קְרִתָא דִּירוּשָׁלַם²² וְלִשְׁכַּלְלָא הֵיכְלָא קַדִּישָׁא²³ וְלִמְעַקֵּר פְּלַחְנָא נְכַרְאָה מִן־אַרְעָא וְלֵאחֲתָבָא פְּלַחְנָא דְשְׁמַיָּא לְאַתְרָהּ בְּזִוְיָה וַיַּחֲוֶדְהָ וַיִּמְלִיף מְלֻכוּתָהּ וְכוּ' עַד 'וַנְּחַמְתָּא²⁴ דְּאָמְרִין בְּעֵלְמָא²⁵ וְאָמְרוּ אָמֵן. עַל־רַבְּנִין²⁶ וְעַל־תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל־תַּלְמִידֵיהוֹן דְּעֵסְקִין בְּאוֹרְתָא דִּי בְּאַתְרָא הַזֶּה וְדִי בְּכָל־אַתְרֵי וְאַתְרֵי יְהֵא לְהוֹן וְלִכּוֹן חֲנָא וְחֻסְדָּא וְרַחֲמֵי וְסִינְעֵתָא וְרוּחָא מְקַדָּם אַבּוּהוֹן דְּבִשְׁמַיָּא וְאָמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁלָמָא וְכוּ'. וְזֶה הַנְּקָרָא קַדִּישׁ דְּרַבְּנִין²⁷.

(16) שמתפללים בו על חיי החכמים (רבנן) ושלומם, כמבואר בסמוך. (17) כגון משנה. (18) "ספרא וספרי" שהם מדרשי פסוקים. (19) דברי חכמה והגיון שהסמיכום חכמינו על המקרא ואין בהם ענין לדינים (ראה רא"ש נדרים לו:). (20) לחדש העולם ולהחיות המתים (ראה מס' סופרים פ"ט בסופו). (21) לגאול החיים. (22) לבנות עיר ירושלים. (23) ולבנות היכל הקדש (בית המקדש) ולעקור עבודה זרה מן הארץ ולהשיב פולחן השמים למקומו בזיוו וביקרו, ואין אנו אומרים נוסח זה אלא בבית הקברות אחרי קבורת המת, ובסיום מסכת בתלמוד. (24) תיבה זו קשה להולמה כי מה ענין נחמה לדברי שיר ושבח הנזכרים לפניו, "והכתב והקבלה" בסידורו "תפלה יפה" מפרש לשון הלול ותפארת שכן בערבית קוראים להתפארות נחמה, וכן: הנה עשיו אחיך מתנחם לך להרגך (בראשית כז, מב) פירושו: מתפאר ומתגאה בפני אנשים - שיהרגך. וראה בטור או"ח סימן נו. (25) האמורים בעולם לבני אדם לשבחם בהם. (26) על רבנינו ועל תלמידיהם. העוסקים בתורה שבמקום הזה ושכלל מקום ומקום יהיה להם ולכם חן וחסד רחמים וסיוע וריוח מלפני אביהם שבשמים. (27) שמתפללים בו לחיי החכמים ושלומם. רבנו לא הזכיר "קדיש-יתום", ובהגהות הרמ"א ליו"ד שעו כותב: "נמצא במדרשות לומר קדיש על אב (שמת)... על כן נהגו לומר על אב ואם קדיש בתרא שנים עשר חודש, וכן נהגו להפטיר בנביא ולהתפלל ערבית (לפני התיבה) במוצאי השבת... וכשהבן מתפלל ומקדש ברכים פודה את אביו ואמו מן הגיהנום". (וראה באליהו זוטא סוף פ"ז מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שמצא אדם אחד... אמר לו מת אני... והנחת את אשתי מעוברת ויודע אני שזכר היא מעוברת, לכן בבקשה ממך הוה זהיר בו משעה שילד עד שיהיה בן חמש שנים, הולך אותו לבית רבו למקרא, כי בשעה שיאמר ברכו את ה' המבורך אז יעלו אותי מדינה של גיהנם." וב"אור זרוע" הל' שבת אות נ' כתוב: "מנהגנו בארץ כנען (ארצות הסלבים) וכן מנהג בני ריינוס לאחר שאמר הצבור "אין כאלהינו" עומד היתום ואומר קדיש... וכן מצינו מעשה

(2) שמו הגדול. (3) שברא. (4) כרצונו. ולדעת הגאון ר"א מוילנה ז"ל תיבת "כרעותיה" חוזרת אל "יתגדל ויתקדש" כלומר: שמו הגדול יתקדש כרצונו בעולם אשר ברא. וראה לכך, הנוסח של על הכל יתגדל ויתקדש וכו' שאנו אומרים בשבת לפני קריאת התורה שאומרים בו: "בעולמות שברא... כרצונו וכרצון יראיו" שתיבת "כרצונו" חוזרת בהכרח אל "יתגדל ויתקדש". (5) גאולתו. (6) יגאל עמו. (7) בקרוב, וננת רשעים מקרוב (איוב כ, ה) תרגומו: שצית בעגל. (8) לעולם ולעולמי עולמים. (9) (שבת קיט.). (10) בכל כוונתו ובקול רם. (11) אחרון. (12) תפילתם. (13) תיעשה תחנתם, ושמעת השמים את תפלתם ואת תחנתם (מלכים-א ח, מה) תרגומו: ית צלותהוֹן וית בעותהוֹן. (14) לפני אביהם שבשמים. (15) שלום רב ועזרה וגאולה עליכם ועלינו על כל קהלות ישראל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

37) (במדבר יד, יט.) 38) כלשון הכתוב (תהלים כה, יא).

39) (דניאל ט, יט).

נְהַגוּ הָעַם לְהִתְחַנֵּן אַחַר נְפִילַת פְּנִים פְּשֵׁמֶגְבִּיָּה
פְּנֵיו מִן הַקִּרְקַע בְּפִסְוִקִים אֱלוֹ. וְאַנְחָנוּ⁴⁰ לֹא נִדַע
מִה־נַּעֲשֶׂה פִי עֲלֵיךָ עֵינָנוּ. זָכַר רַחֲמֶיךָ⁴¹ ה'
וְחִסְדֶּיךָ פִי מַעֲלֵם הִמָּה. אֵל תִּזְכַּר־לָנוּ⁴² עֲוֹנוֹת
רִאשׁוֹנִים מִהֵרָ יִקְדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ פִי דַלּוֹנוּ מְאֹד.
קוֹמָה⁴³ עֲזַרְתָּה לָנוּ וּפְדָנוּ לְמַעַן חִסְדֶּיךָ. יְהִי חִסְדֶּיךָ⁴⁴
ה' עֲלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יְחַלְּנוּ לָךְ. אִם עֲוֹנוֹת⁴⁵ תִּשְׁמַר־יְהִי
ה' מִי יַעֲמֵד. פִּי עֲמָךְ הִסְלִיחָה לְמַעַן תִּנְרָא. ה'
הוֹשִׁיעָה⁴⁶ הַמְלִיךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קְרָאֵנוּ. פִּי הוּא⁴⁷ יַדַע
יַצְרָנוּ זָכוֹר פִּי עֲפָר אֲנַחְנוּ. עֲזָרוּנוּ⁴⁸ אֱלֹהֵי יִשְׁעָנוּ
עַל־דָּבָר כְּבוֹד־שְׁמֶךָ וְהַצִּילָנוּ וְכַפֵּר עַל־חַטָּאתֵינוּ
לְמַעַן שְׁמֶךָ. וְכֵן נְהַגוּ הָעַם לְהִתְחַנֵּן אַחַר סִדְר־הַיּוֹם
בְּתַחֲנוּנִים אֱלוֹ. ה' אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם⁴⁹ יִצְחָק וַיִּשְׂרָאֵל
אֲבוֹתֵינוּ שְׁמֵרָה־זֹאת לְעוֹלָם לְיַצֵּר מַחְשָׁבוֹת לְכַבֵּד
עֲמָךְ וְהִכֵּן לְכַבֵּם אֱלֹהֶיךָ. וְהוּא רַחוּם⁵⁰ כִּפֵּר עוֹן
וְגו'. פִּי אֲתָה ה'⁵¹ טוֹב וְסִלַּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־
קְרָאֵיךָ. צְדָקָתְךָ⁵² צִדֵּק לְעוֹלָם וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת. מִי־
אֶל־כְּמוֹךָ⁵³ נוֹשֵׂא עוֹן וְעוֹבֵר עַל פִּשְׁעוֹ. יָשׁוּב
יִרְחַמְנוּ כִּבְשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ וְגו'. בְּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם⁵⁴
יַעֲמֵס־לָנוּ הָאֵל יִשׁוּעָתָנוּ סִלָּה. ה' צְבָאוֹת עֲמָנוּ⁵⁵
מִשְׁגַּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סִלָּה. ה' צְבָאוֹת אֲשֶׁר־⁵⁶
אָדָם בּוֹטָח בָּךְ. בְּרוּךְ אֲדוֹנָינוּ בְּרוּךְ בּוֹרְאָנוּ בְּרוּךְ
שׁוֹבְרָאֵנוּ לְכַבֵּדוֹ וְהַבְדִּילָנוּ מִן־הַתּוֹעִים וְנָתַן לָנוּ
תּוֹרַת אֱמֶת עַל־יְדֵי מִשָּׁה רַבָּנוּ וְחַיֵּי עוֹלָם נִטְעָ⁵⁷
(נִטְעָה) בְּתוֹכָנוּ. הִרְחַמְנוּ יִפְתַּח לִבָּנוּ לְתַלְמוּד תּוֹרָתוֹ
וְיִתֵּן בְּלִבָּנוּ אֶהְבֵּתוֹ וְיִרְאֵתוֹ וְתוֹרָתוֹ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ
וְלַעֲבֹדוֹ בְּלִבְבָם שְׁלֵם וּבְכַפֵּץ חִפְצָה לְמַעַן לֹא נִיגַע
לְרִיק⁵⁸ וְלֹא נִלְד לְבִהְלָה. כֵּן יְהִי רְצוֹן וְרַחֲמִים
מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שְׁנַחֲיָה לְשִׁמּוֹר חֻקֶיךָ בְּעוֹלָם
הַזֶּה וְלִימּוֹת הַמָּשִׁיחַ כְּדִי שְׁנַזְכָּה וְנִירָשׁ טוֹב לַחַיֵּי
הָעוֹלָם הַבָּא. לְמַעַן וְנִמְרָךְ⁵⁹ כְּבוֹד וְלֹא יֵדָם ה'
אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אֲוֶדְךָ. יְהִי רְצוֹן⁶⁰ אֲמָרֵי פִי וְהִגִּיוֹן
לְבִי לְפָנֶיךָ ה' צוּרֵי וְגוֹאֲלֵי: נְהַגוּ מְקַצֵּת הָעַם לְקִרְאָה
בְּכָל יוֹם אַחַר תַּחֲנוּנִים אֱלוֹ שִׁיר מְזֻמּוֹר שְׁהִיו
הַלּוֹים אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְקוֹרִין
'לְדוֹד אֱלֹהֶיךָ ה' נַפְשִׁי אֲשָׂא'⁶¹ כָּל הַמְזֻמּוֹר. וְקוֹרִין
'אָמֵר רַבִּי אֲלַעְזָר אָמֵר רַבִּי חֲנִינְאֵל תְּלַמִּידֵי חֻכְמִים
מְרַבִּים שְׁלוֹם וְכו'.' אֵינן פְּאֵלְהֵינוּ אֵינן פְּאֵדוֹנָנוּ אֵינן
כְּמַלְכָּנוּ אֵינן כְּמוֹשִׁיעָנוּ. מִי כְּאֵלְהֵינוּ מִי כְּאֵדוֹנָנוּ מִי
כְּמַלְכָּנוּ מִי כְּמוֹשִׁיעָנוּ. נוֹדָה לְאֵלְהֵינוּ נוֹדָה
לְאֵדוֹנָנוּ נוֹדָה לְמַלְכָּנוּ נוֹדָה לְמוֹשִׁיעָנוּ. אֲתָה הוּא
אֱלֹהֵינוּ אֲתָה הוּא אֲדוֹנָנוּ אֲתָה הוּא מַלְכָּנוּ אֲתָה
הוּא מוֹשִׁיעָנוּ. אֲתָה תְּקוּם⁶² תִּרְחַם צִיּוֹן פִּי־עֵצַת

ברבי עקיבא שראה אדם אחד שהיה ערום ושחור כפחם
היה טוען על ראשו עשרה טעונים והיה רץ במרוצת הסוס,
גזר עליו ר' עקיבא והעמידו... א"ל למה אתה עושה עבורה
קשה כזאת... אמר לו בבקשה ממך אל תעכבני שמא ירגזו
עלי אותם הממונים עלי, א"ל מה מעשיך? אמר לו: אותו
האיש מת הוא, ובכל יום שולחים אותי לחטוב עצים
ושורפים אותי בהם, א"ל בני מה היתה מלאכתך בעולם
שבאת ממנו, א"ל גבאי המס הייתי, והייתי מראשי העם
ונושא פנים לעשירים והורג את העניים, א"ל כלום שמעת
מהממונים עליך אם יש לך תקנה? א"ל שמעתי מהם.
שאלמלא היה לו לזה העני בן שהוא עומד בקהל ואומר
ברכו... ועונים אחריו ברוך ה' וכו' או יאמר יתגדל ועונים
אחריו יהא שמיה רבא - מיד מתירים אותו האיש מן
הפורענות... וכן מצא ה"ר אלעזר מורמש"א דתנא דבי
אליהו, קטן האומר יתגדל מציל את אביו מן הפורענות".
וראה כלה רבתי פ"ב.

מְנַהֲגוּ לְהִתְחַנֵּן בְּנְפִילַת פְּנִים בְּדַבְרִים וּפְסוּקִים
אֱלוֹ - פְּעָמִים כְּכֹלן וּפְעָמִים בְּמַקְצֵת. לְפִיכָךְ²⁸ אָנִי
כוֹרַע וּמִשְׁתַּחֲוֶה וּמִתְחַנֵּן לְפָנֶיךָ אֲדוֹן הָעוֹלָם אֱלֹהֵי
הָאֱלֹהִים וְאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים. פִּי לֹא עַל־צְדָקוֹתֵינוּ²⁹
אֲנַחְנוּ מְפִילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ פִּי עַל־רַחֲמֶיךָ
הַרְבִּים. ה' שְׁמַעָה ה' סִלַּחָה ה' הַקְּשִׁיבָה וְעֲשֵׂה אֵל
תְּאַחֵר. מִה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ הַשֵּׁם מִה־נִּדְבַר וּמִה־
נִצְטַדֵּק. הִטָּאֵנוּ³⁰ עֲוִינוּ וְהִרְשַׁעְנוּ וּמְרַדְנוּ וּסְרַנּוּ
מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ. לָךְ ה' הַצְדָּקָה³¹ וְלָנוּ בִשְׁת
הַפְּגִים. הִשְׁחַרְוּ פְּגִינוּ מִפְּנֵי חַטָּאתֵינוּ וְנִכְפַּפָה
קוֹמָתָנוּ מִפְּנֵי אֲשַׁמּוֹתֵינוּ. אֵינן לָנוּ פֶה לְהִשִּׁיב וְלֹא
מִצַּח לְהָרִים רֹאשׁ. אֱלֹהֵי בִשְׁת³² וְנִכְלַמְתִּי לְהָרִים
אֱלֹהֵי פְנֵי אֱלֹהֶיךָ פִּי עֲוֹנוֹתֵינוּ רַבּוּ עַד לְמַעְלָה רֹאשׁ
וְאֲשַׁמְתָּנוּ גְדֹלָה עַד לְשָׁמַיִם. אֵינן פְּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה
עֲמָנוּ צְדָקָה לְמַעַן שְׁמֶךָ וְהוֹשִׁיעָנוּ כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ
עַל־יְדֵי נְבִיאֶךָ³³ לְמַעַן שְׁמִי אֲאָרֶיךָ אֲפִי וְתַהֲלִתִּי
אֲחַטֵּם - לָךְ לְבַלְתִּי הַכְרִיתֶךָ. לֹא לְמַעַנְכֶם³⁴ אָנִי
עוֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל פִּי אִם לְשֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם
בְּגוֹיִם אֲשֶׁר בָּאתֶם שָׁם. לֹא לָנוּ³⁵ ה' לֹא־לָנוּ
פִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד עַל־חִסְדֶּיךָ עַל־אֱמַתְךָ. לְמָה
יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵימָה נָא אֱלֹהֵיהֶם. אָנָּה ה' אֶל־תִּפְנֹךְ³⁶
אֶל־קְשֵׁי הָעַם הַזֶּה וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ. סִלַּח־
נָא³⁷ לְעוֹן הָעַם הַזֶּה כַּגְּדֹל חִסְדֶּיךָ וְכַאֲשֶׁר נִשְׁאַתָּ
לְעַם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד הַנְּהָה וְסִלַּחְתָּ לְעוֹנֵינוּ³⁸ פִּי רַב
הוּא. ה' שְׁמַעָה³⁹ ה' סִלַּחָה ה' הַקְּשִׁיבָה וְעֲשֵׂה
וְאֶל־תְּאַחֵר לְמַעַנְךָ אֱלֹהֵי פִי שְׁמֶךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ
וְעַל־עַמְּךָ:

28) בכתב יד התימנים הנוסח: "לפניך". (דניאל ט, ט,
יח.) 30) (דניאל ט, ה.) 31) (שם ט, ז.) 32) (עזרא ט,
ו.) 33) (ישעיה מח, ט.) 34) (יחזקאל לו, כב.)
35) (תהלים קטו, א-ב.) 36) (דברים ט, כז.)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְעֹבְדֵי אֱלֹהִים גַּם בְּמִנוּחָתוֹ לֹא יִשְׁכְּנוּ עֲרָלִים.⁹
 לְבֵית יִשְׂרָאֵל נִתְּנוּ זֶרַע יִשְׂרוּן אֲשֶׁר בָּם בְּחַרְתָּ
 חֲמֻדָּת¹⁰ יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
 רָצוּ-נָא בְּמִנוּחָתֵנוּ כּוֹ' עַד 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ
 הַשָּׁבֹת'. בְּרֻכָה אֲמַצְעִית שֶׁל מְנוּחַת שָׁבֹת - 'אַתָּה
 אֶחָד וְשֵׁמֶךָ אֶחָד וְיָמֵי כְעִמְךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאָרֶץ.
 עֲטַרְתָּ תְהִלָּה וְעֲטַרְתָּ יִשׁוּעָה לְעַמְךָ נִתְּמָה. אֲבָרְכֶם
 יָגַל יִצְחָק יִרְגָן יַעֲקֹב וּבְנֵי וּבָנוּחַ בּוֹ¹¹ מְנוּחָה שְׁלֵמָה
 שְׂאֵתָה רוּצָה בָּהּ. יִפְרִי וְיִרְבֵּי וְיִדְעוּ כִּי מֵאַתָּה הִיא
 מְנוּחָתְכֶם. תִּנְחַלְנֵנוּ אֲבִינֵנוּ וְאֵלֵהֵי צָרָה וְיִגְוֹן בְּיוֹם
 מְנוּחָתֵנוּ. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְכוּ'.

(2) בראשית ב, ג. (3) הוא קירון עור פניו (שמות לד, כט).
 (4) שם, לא, טז. (5) חוזר אל הר סיני ('אבורדהם').
 (6) לפי שבכל מוספי החגים לא תמצא מוסף מועט
 (בקרבות) כשבת, וע"ז קראה השבת תיגור לפני הקב"ה,
 אמר לה: זהו קרבנך הראוי לך, לפי שכל מעשיך כפולים,
 שיר כפול, שנאמר (תהלים צב): מזמור שיש ליום השבת,
 עונג כפול, שנאמר (ישעיה נח, יג): וקראת לשבת עונג
 לקדוש ה' מכובד... לחם כפול, שנאמר (שמות טז, כב):
 לחם משנה - לפיכך ראוי קרבנך להיות כפול: שני כבשים,
 וזהו "כראוי" ('בעלי התוספות' בפירושם על התורה,
 במדבר כח, ט). (7) המנוחה. (8) שאינם עובדים ע"ז.
 (9) שאינם אלו ואלו אלא גרים שקיבלו עליהם שבע מצוות
 בני נח ('אבן ירחי'). (10) שנאמר (בראשית ב, ב): ויכל
 אלהים ביום השביעי, ותרגומו ב'ירושלמי': וחמיד ה', וכן
 (שמאל"ב יג, לט): ותכל (נפש) דוד המלך ('אבורדהם').
 (11) כלומר: אברהם ויצחק וישמעו כשיעקב ובניו ינוחו
 בשבת, וייחס גילה לאברהם ורינה ליצחק, מפני שיעקב
 קרוב לבני יעקב שניתנה להם השבת יותר מאברהם, ויש לו
 שמחה יותר ממנו, ורינה היא יותר מגילה, שנאמר (ישעיה
 לה, ב): אף גילת ורנן. ועוד, שגילה היא בלב, ורינה בפה
 ('אבורדהם').

בְּרֻכָה אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסֵף רֹאשׁ-חֹדֶשׁ - 'רֹאשִׁי
 חֲדָשִׁים לְעַמְךָ נִתְּמָה זְמַן כְּפָרָה¹² לְכָל-תּוֹלְדוֹתֶם
 לְהִיּוֹתֶם מְקַרְבִּים לְפָנָי זְבָחֵי רִצּוֹן וְשִׁעִירֵי חֲטָאת
 לְכַפֵּר בְּעֵדָם זָפוֹן לְכֹלֶם יְהִי¹³ תְּשׁוּעַת נַפְשָׁם מִיַּד
 שׁוֹנָא. מִזְבַּח חֹדֶשׁ בְּצִיּוֹן תִּכְיֶן וְעוֹלַת רֹאשׁ חֹדֶשׁ
 נִעְלָה עָלָיו. שִׁירֵי דוֹד גִּשְׁמַע בְּעִירְךָ הָאֲמֹרִים לְפָנָי
 מִזְבְּחֶךָ. אֲהַבֵּת עוֹלָם¹⁴ תִּבְיֵא לָהֶם¹⁵ וּבְרִית אֲבוֹת
 לְבָנִים תִּזְכֹּר. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְפָנֵי חֲטָאֵינוּ
 גְּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ וְנִתְרַחֲקֵנוּ מֵעַל אֲדַמְתָּנוּ. יְהִי רִצּוֹן
 מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שְׂתַעֲלֵנוּ לְאַרְצֵנוּ וְאַת-מוֹסֵף יוֹם
 רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה כּוֹ' עַד 'עַל-יְדֵי מִשָּׁה עֲבָדְךָ. יְהִי
 רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שְׂתַחַדֵּשׁ
 עָלֵינוּ אֶת-רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה לְחַן
 וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים לְחַיִּים וְלִשְׁלוֹם וְיְהִי רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ
 הַזֶּה קֶץ וְסוֹף לְכָל-חֲטָאֵתֵינוּ וְצָרוֹתֵינוּ. תְּחַלָּה

לְחַנְּנָה כִּי-כָּא מוֹעֵד. אַף צְדִיקִים⁶³ יוֹדוּ לְשִׁמְךָ
 יִשְׁבוּ יִשְׂרָיִם אֶת-פְּנֵיךָ וַיִּכְטְחוּ בְךָ⁶⁴ יוֹדְעֵי שִׁמְךָ כִּי
 לֹא-עֲזַבְתָּ דוֹרְשֶׁיךָ ה'. כִּי כָל-הַעַמִּים⁶⁵ יִלְכוּ אִישׁ
 בְּשֵׁם אֱלֹהָיו וְאַנְחָנוּ גִלְךָ בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם
 וָעֵד.

(40) (דברי הימים ב, יב). (41) (תהלים כה, ו).
 (42) (שם עט, ח). (43) (שם מד, כז). (44) (שם לג, כב).
 (45) (שם קל, ג-ד). (46) (שם כ, י). (47) (שם קג, יד).
 (48) (תהלים עט, ט). (49) (דברי הימים א כט, יח).
 (50) (תהלים עח, לח). (51) (שם פו, ה). (52) (שם קיט,
 קמב). (53) (מיכה ז, יח-ט). (54) (תהלים סח, כ).
 (55) (שם מו, ח). (56) (שם פד, יג). (57) (ובדפוי"א: נטעה,
 חוזר אל התורה (ונציא ו"מעשה רוקח"). (58) מלשון
 הכתוב ישעיה סה, כג. (59) (תהלים ל, יג). (60) (שם יט,
 טו). (61) (שם, פרק כה). (62) (תהלים קב, יד).
 (63) (שם קמ, יד). (64) (שם ט, יא). (65) (מיכה ד, ה).
 כְּבֹר אֲמָרְנוּ בְּסֵפֶר הַזֶּה⁶⁶ שְׂבִימֵי הַשָּׁבֹתוֹת וְיָמִים
 טוֹבִים מִתְּפִלַּל אָדָם בְּכָל תְּפִלָּה שְׂבַע בְּרָכוֹת -
 שֶׁלֹּשׁ רֵאשׁוֹנוֹת וְשֶׁלֹּשׁ אַחֲרוֹנוֹת וּבְרָכָה אַחַת
 אֲמַצְעִית מֵעֵין הַיּוֹם. וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכְּפֻרִים
 שֶׁל יוֹבֵל מִתְּפִלַּל בְּאֲמַצְעֵי שֶׁלֹּשׁ בְּרָכוֹת וּבִתְּפִלַּת
 מוֹסֵף בְּלֶכֶד. וְנִמְצָא מִתְּפִלַּל בְּמוֹסֵף בְּשָׁנֵי יָמִים
 אֱלוֹ תִשַׁע בְּרָכוֹת. וּבְמוֹסֵף רֹאשׁ חֹדֶשׁ וּבְמוֹסֵף חָלוּ
 שֶׁל מוֹעֵד מִתְּפִלַּל שְׂבַע - שֶׁלֹּשׁ רֵאשׁוֹנוֹת וְשֶׁלֹּשׁ
 אַחֲרוֹנוֹת וּבְרָכָה אַחַת בְּאֲמַצְעֵי:

(66) הלכות תפלה פ"ב, ה"ח.

וְזֶהוּ נִסַּח כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֲמַצְעִיּוֹת
 בְּרֻכָה אֲמַצְעִית שֶׁל לִילֵי שָׁבֹת - 'אַתָּה קִדַּשְׁתָּ
 אֶת-יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁמְךָ תְּכַלִּית מַעֲשֵׂה שְׂמִים וְאָרֶץ
 וּבְרַכְתּוֹ מִכָּל-הַיָּמִים וְקִדַּשְׁתּוֹ מִכָּל-הַזְּמַנִּים כְּאֲמֹר⁶⁷
 וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת-יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ וַיְגַדֵּל.
 אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רָצוּ-נָא בְּמִנוּחָתֵנוּ וְכוּ'.
 בְּרֻכָה אֲמַצְעִית שֶׁל יוֹצֵר - 'יִשְׁמַח מִשָּׁה בְּמִתְנַת
 חֲלָקוֹ כִּי עֶבֶד נֶאֱמַן קָרָאתָ לוֹ. כְּלִיל תְּפָאֶרֶת בְּרֹאשׁוֹ
 נִתְּמָה⁶⁸ בְּעַמְדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר סִינֵי הוֹרִיד בְּיָדוֹ שְׁנֵי
 לוֹחֹת אֲבָנִים וְכְתוּב בָּהֶן שְׂמִירַת שָׁבֹת וְכֵן כְּתוּב
 בְּתוֹרְתְךָ וְשִׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כּוֹ'. יִשְׁמַחוּ בְּמַלְכוּתְךָ
 שׁוֹמְרֵי שָׁבֹת קוֹרְאֵי עֲגָג עִם מְקַדְּשֵׁי שְׂבִיעִי. אֱלֹהֵינוּ
 וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רָצוּ-נָא בְּמִנוּחָתֵנוּ כּוֹ' עַד 'בְּרוּךְ
 אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשָּׁבֹת'. בְּרֻכָה אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסֵף
 שָׁבֹת - 'לְמִשָּׁה צוֹיֵת עַל הַר סִינֵי מִצּוֹת שָׁבֹת שְׁמוֹר
 וְזָכוֹר וּבוֹ⁶⁹ צוֹיִתְנֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְהַקְרִיב לְךָ קֶרֶבֶן
 מוֹסֵף כְּרֹאשִׁי⁶⁶. יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ
 שְׂתַעֲלֵנוּ לְאַרְצֵנוּ וְכוּ' וְאַת מוֹסֵף יוֹם הַמְּנוּחָה הַזֶּה
 נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב כּוֹ' עַד 'עַל-יְדֵי מִשָּׁה עֲבָדְךָ. וְלֹא
 נִתְּנוּ מִלְּכָנוּ לְגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת⁷⁰ וְלֹא הִנְחַלְתּוּ מִלְּכָנוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקציר, חג הסוכות - בזמן האסיף, תיקנו חז"ל לומר: "והזמנים", במקום: "מועדים" (רבינו בחיי' לפרשת בא).

בְּרָכָה אֲמַצְעִית מִמוֹסֵף הַפֶּסַח - אֲתָהּ בְּחֵרְתָנוּ מִכָּל-הָעַמִּים כּו' עַד זְכוֹר לִיצִיאַת מִצְרָיִם'. וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אֲדֹמָתָנוּ וְאִין אָנוּ יְכוּלִין לַעֲלוֹת לְהִרְאוֹת וּלְהַשְׁתַּחוּוֹת לְפָנֶיךָ בְּבֵית בְּחֵירְתְּךָ²³ בְּנֹה הַדֶּרֶךְ בְּבֵית הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה²⁴ בְּמִקְדָּשְׁךָ. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתִּשׁוּב וְתִרְחַם עָלָיו וְעֲלֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים וְתִקְבֹּץ פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם וְנִפְצוּצוֹתֵינוּ בְּכֹס מִיִּרְכָתִי אֶרֶץ. וְהִבֵּיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרָנָה וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת-קְרִבְנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִין פְּסָדֶיךָ²⁵ וּמוֹסְפִין כֹּהֲלֶכְתְּךָ²⁶ וְאֶת-מוֹסֵף יוֹם טוֹב מִקְרָא קָדֵשׁ הַזֶּה יוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּמִצְוֹת רְצוֹנְךָ כְּמוֹ שֶׁכְּתָבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל-יְדֵי מִשֶּׁה עֲבָדְךָ. מִלֶּךְ רַחֲמָן רַחֵם עָלֵינוּ וְכו'. וְהַשִּׁיאֵנוּ וְכו' בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמִינִים'.

(23) ככתוב (ד"ב ז, טז): בחרתי והקדשתי את הבית הזה. (24) ככתוב (תהלים עד, ז): שלחו באש מקדשיך. (25) הכתוב בתורה, כבש אחד בבוקר וכבש אחד בין הערבים. (26) לא כסדרם הכתוב בתורה, קרבן עולה לפני קרבן חטאת, אלא כפי ההלכה שנאמרה מסיני, חטאת קודמת לעולה, כמבואר בזבחים צ. (הגהות ר"ש הכהן מוילנה בשם אחיו, ר"ה ח:).

וּבִנְסַח הַזֶּה הוּא מִתְפַּלֵּל בְּחַג שְׁבוּעוֹת וּבְחַג הַסִּפּוֹת בְּלֹא חֲסָרוֹן וּבְלֹא יִתְר. אֲלֹא שֶׁבְחַג הַשְּׁבוּעוֹת הוּא אוֹמֵר 'אֶת-יוֹם טוֹב מִקְרָא קָדֵשׁ הַזֶּה אֶת-יוֹם חַג הַשְּׁבוּעוֹת הַזֶּה זְכוֹר לִיצִיאַת מִצְרָיִם'. וּבְמוֹסֵף הוּא אוֹמֵר 'וְאֶת-מוֹסֵף יוֹם טוֹב מִקְרָא קָדֵשׁ הַזֶּה יוֹם חַג הַשְּׁבוּעוֹת הַזֶּה'. וְכֵן בְּסִפּוֹת הוּא אוֹמֵר 'אֶת-יוֹם טוֹב מִקְרָא קָדֵשׁ הַזֶּה יוֹם חַג הַסִּפּוֹת הַזֶּה זְכוֹר לִיצִיאַת מִצְרָיִם'. וְהַשִּׁיאֵנוּ וְכו'. וּבְשִׂמְנֵי עֲצֵרַת אוֹמֵר 'אֶת-יוֹם טוֹב מִקְרָא קָדֵשׁ הַזֶּה אֶת-יוֹם חַג שְׂמִינֵי עֲצֵרַת הַזֶּה זְכוֹר לִיצִיאַת מִצְרָיִם'. וְכֵן בְּמוֹסֵף אוֹמֵר 'וְאֶת-מוֹסֵף יוֹם טוֹב מִקְרָא קָדֵשׁ הַזֶּה יוֹם חַג שְׂמִינֵי כו'. וְאִם חָל יוֹם טוֹב לְהִיֹּת בְּשַׁבַּת אוֹמֵר 'אֲתָהּ בְּחֵרְתָנוּ כו' עַד יִתְתֵּן-לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ שְׂפָתוֹת לְמִנוּחָה מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה חֲגִים וְזִמְנִים לְשִׁשּׁוֹן אֶת-יוֹם הַמְּנוּחַ הַזֶּה וְאֶת-יוֹם טוֹב מִקְרָא קָדֵשׁ הַזֶּה אֶת-יוֹם פְּלוּגֵי כו'. וְכֵן בְּמוֹסֵף אוֹמֵר 'וְאֶת-מוֹסְפֵי יוֹם הַמְּנוּחַ הַזֶּה כו'. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ הוּא מְזַכֵּר הַשְּׂפָת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבַיּוֹם הַכַּפּוּרִים אִם חָלוּ לְהִיֹּת בְּשַׁבַּת - בֵּין בְּשֶׁאֵר תְּפִלוֹת בֵּין בְּמוֹסֵף - וְחוּתָם בְּכָל הַתְּפִלוֹת שֶׁל שָׁלֹשׁ

וְרֹאשׁ לְפָדוֹת נַפְשֵׁנוּ כִּי בְעַמְךָ יִשְׂרָאֵל מִכָּל-הָאֻמּוֹת בְּחֵרְתָּ וְרֹאשֵׁי חֲדָשִׁים לָהֶם נִתַּת. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרֹאשֵׁי חֲדָשִׁים'. בְּרָכָה אֲמַצְעִית מִמוֹסֵף רֹאשׁ חֲדָשׁ שֶׁחָל לְהִיֹּת בְּשַׁבַּת - אֲתָהּ יִצְרַת עוֹלָמְךָ מִקְדָּם כְּלִיַּת מְלֹאכְתְּךָ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי בְּחֵרְתָּ בְּנוֹ מִכָּל-הָעַמִּים וְרִצִּיתָ בְּנוֹ מִכָּל-הַלְשׁוֹנוֹת וְקִדְשָׁתָנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקִרְבָּתָנוּ מִלְּפָנֶיךָ לַעֲבוֹדָתְךָ וְשִׁמְךָ הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ עָלֵינוּ קְרָאתָ. וְתִתֵּן-לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ שְׂפָתוֹת לְמִנוּחָה וְיוֹם רֹאשׁ חֲדָשׁ הַזֶּה לְכַפֵּר בְּעַדְנוּ שֶׁחֲטָאֵנוּ לְפָנֶיךָ. וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ וְכו' עַד 'וּמוֹסְפִים כֹּהֲלֶכְתְּךָ וְאֶת-מוֹסְפֵי יוֹם הַמְּנוּחַ הַזֶּה וְיוֹם רֹאשׁ הַחֲדָשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב אֶת-קְרִבְנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִין פְּסָדֶיךָ כְּמִצְוֹת רְצוֹנְךָ כְּמוֹ שֶׁכְּתָבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל-יְדֵי מִשֶּׁה עֲבָדְךָ. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּחַדֵּשׁ וְכו' עַד 'לְפָדוֹת נַפְשֵׁנוּ. רְצֵה-נָא בְּמִנוּחָתָנוּ וְקִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ כו' עַד 'וְיִנוּחוּ בָּם כָּל-יִשְׂרָאֵל אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשְּׂבָת וְיִשְׂרָאֵל וְרֹאשֵׁי חֲדָשִׁים'.

(12) ששעיר ראש-חודש היה מכפר על טומאת מקדש וקדשיו (שבועות ב:), וכן הכתוב אומר (ויקרא י, יז): ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה. (13) הקרבנות מעלים זכרון ישראל לפני ה' לטובה. (14) שלא יהיה עוד שעבוד אחרי גאולתם. (15) לכל תולדותם. (16) שהם שנים: של שבת, ושל ר"ח.

בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל יוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח - עֲרַבִּית שְׁחֵרִית וּמְנַחָה - אֲתָהּ בְּחֵרְתָנוּ מִכָּל-הָעַמִּים אֲהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרִצִּיתָ בְּנוֹ מִכָּל-הַלְשׁוֹנוֹת¹⁷ וְקִדְשָׁתָנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקִרְבָּתָנוּ מִלְּפָנֶיךָ לַעֲבוֹדָתְךָ וְשִׁמְךָ הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ עָלֵינוּ קְרָאתָ. וְתִתֵּן-לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה¹⁸ חֲגִים וְזִמְנִים¹⁹ לְשִׁשּׁוֹן אֶת-יוֹם טוֹב מִקְרָא קָדֵשׁ הַזֶּה אֶת-יוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה זְכוֹר לִיצִיאַת מִצְרָיִם וְכו'. וְהַשִּׁיאֵנוּ²⁰ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת-בְּרַכַּת מוֹעֲדֶיךָ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם כְּאֲשֶׁר אֲמַרְתָּ²¹ וְרִצִּיתָ לְבָרְכָנוּ בְּן תְּבָרְכָנוּ סֵלָה. וְתֵן חֲלָלָנוּ בְּתוֹרָתְךָ וְשִׂמַח נַפְשָׁנוּ בִּישׁוּעָתְךָ וְכו' בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמִינִים²².

(17) מכל האומות ללשונותיהן, מלשון הכתוב (ישעיה סו, יח). (18) שנאמר (דברים טו, יד): ושמחת בחגך. (19) הוא תרגום של מועדים (ויקרא כג, ד). (20) מלשון הכתוב: ישא ברכה מאת ה' (תהלים כד, ה) אלא שבאה כאן בבנין "הפעיל", כמו: והשיאו אותם (ויקרא כב, טז). (21) דברים טז, טו. (22) לפי שכל מועדי התורה תלויים בזמנים, חג הפסח - בזמן האביב, חג השבועות - בזמן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יַעֲלוּ וַיְחַסְדִּים כו' בַּכְּתוּב בְּדַבְרֵי קְדָשׁ יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם אֱלֹהֵינוּ צִיּוֹן לְדוֹר וְדוֹר הַלְלוּהָ. וְכָתוּב וַיִּגְבַּה ה' וַגּוֹ' בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַמְּלֹךְ הַקְּדוֹשׁ³².

(32) הַשׁוּוּה לַעֲלֵל הַלְכוֹת תַּפִּילָה (פָּרָק ב, הַלְכָה יח).

בְּרַכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - עֲרֻבֵית שְׁחָרִית וּמְנַחָה - 'אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל-הָעַמִּים כו'. וְתַתֵּן-לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת-יוֹם טוֹב מְקַרָּא קֹדֶשׁ הַזֶּה³³ זְכוּרֹן תְּרוּעָה בְּאַהֲבָה זָכַר לַיִּצְיָאָת מִצְרַיִם. אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וַיְבָא כו'. אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְלֹךְ עַל כָּל-הָעוֹלָם כָּלוּ בְּכַבֻּדָּךְ וְהִנְשֵׂא עַל כָּל-הָאָרֶץ בִּיקְרָךְ וְהוֹפֵעַ בַּהֲדַר גְּאוֹן עֲזָךְ עַל כָּל-יְוֹשְׁבֵי תְּבֵל אֶרֶץ. וַיַּדַּע כָּל-פֶּעֻל כִּי אַתָּה פָּעַלְתָּ וַיִּבֵּן כָּל-יִצְוֹר כִּי אַתָּה יִצְרְתָּ וַיֹּאמֶר כָּל אֲשֶׁר רוּחַ וַיִּשְׁמָה בְּאֶפְסוֹ ה' וְכו' קִדְּשָׁנוּ כו'. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְלֹךְ עַל כָּל-הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וַיּוֹם הַזְּכוּרֹן'.

(33) ואין אומרים מועדים לשמחה חגים וכו' כמו בשלש רגלים - לפי שאין קרוי חג אלא יום שמביאים בו שלמי חגיגה, ובהם כתוב שמחה: "ושמחת בחגך", אבל ראש השנה ויום הכיפורים אין בהם שמחה ואינם קרויים חגים (לשון רש"י בפירושו לתפילות, במחזור ויטרי כתי"י פריז). ומטעם זה אין אומרים בהם "והשיאנו... את ברכת מועדיך... לשמחה ולששון".

בְּרַכָּה רֹאשׁוֹנָה מְשַׁלֵּשׁ בְּרֻכּוֹת אֲמַצְעִיּוֹת שֶׁל מוֹסֵף רֹאשׁ הַשָּׁנָה - 'אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ וּמִפְּנֵי חֻטְאֵינוּ כו' וְאֶת-מוֹסְפֵי³⁴ כו' כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב. 'עֲלִינוּ לְשִׁבְחָ לְאֲדוֹן הַכֹּל לְהַת גְּדֻלָּה לַיּוֹצֵר בְּרֹאשִׁית שְׁלֹא עֲשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת וְכו'. אוֹחִילָה לְאֵל אֲחִילָה פָּנָיו אֲשָׂאֵלָה מִמֶּנּוּ מַעֲנֶה לְשׁוֹן אֲשֶׁר בְּקֹהֵל עִם אֲשִׁירָה עֲזִירוֹ³⁵ אֲבִיעֶה רִנָּנוֹת כְּעַד מִפְּעֻלָּיו כו'. בְּרוּךְ אַתָּה ה' לְמַדְנֵי חֲקִיךָ³⁶. עַל-כֵּן נִקְרָה לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ לְרֵאוֹת מִהֲרָה בְּתַפְאֵרַת עֲזָךְ וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְלֹךְ כו' בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְלֹךְ עַל כָּל-הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וַיּוֹם הַזְּכוּרֹן. הַיּוֹם הַרְתָּ³⁷ עוֹלָם הַיּוֹם יַעֲמִיד בְּמִשְׁפָּט כָּל-יִצְוֹרֵי עוֹלָם אִם כְּבָנִים אִם כְּעַבְדִּים אִם כְּבָנִים רַחֲמָנוּ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים אִם כְּעַבְדִּים עֵינֵינוּ לָךְ תְּלוּיוֹת' וְכו'. בְּרַכָּה שְׁנִיָּה - 'אַתָּה זֹכֵר מַעֲשֵׂה עוֹלָם וּפּוֹקֵד כָּל-יִצְוֹרֵי קִדְּם כו' כִּי זֹכֵר הַנְּשַׁכַּחְתָּ אַתָּה הוּא מַעוֹלָם וְאִין שְׁכַחָה לְפָנָי כִּסָּא כְּבוֹדָךְ וַעֲקֵדַת יַצְחָק לְזַרְעוֹ תִּזְכֹּר וְכו'. הַיּוֹם הַרְתָּ עוֹלָם הַיּוֹם יַעֲמִיד בְּמִשְׁפָּט כָּל-יִצְוֹרֵי עוֹלָם אִם כְּבָנִים אִם כְּעַבְדִּים אִם כְּבָנִים רַחֲמָנוּ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים' - 'אַתָּה נְגַלִּיתָ בַּעֲזָן כְּבוֹדָךְ עַל עַם קְדָשְׁךָ לְדַבֵּר עִמָּם מִן

רְגָלִים 'מְקַדֵּשׁ הַשָּׁבֶת וַיִּשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים'. וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה חוֹתֵם 'מְלֹךְ עַל-כָּל-הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ הַשָּׁבֶת וַיִּשְׂרָאֵל וַיּוֹם הַזְּכוּרֹן'²⁷. וְבַיּוֹם הַכְּפוּרִים - 'מְלֹךְ עַל-כָּל-הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ הַשָּׁבֶת וַיִּשְׂרָאֵל וַיּוֹם הַכְּפוּרִים'.

(27) מלשון הכתוב (ויקרא כג, כד): זכרון תרועה, כי ביום הזה עולה זכרונו לפניו לטובה על ידי השופר (ראש השנה טז). ואינו מזכיר של ראש-חודש (אף-על-פי שראש השנה חל בראש חודש תשרי) ש"זכרון אחד עולה לכאן ולכאן" (עירובין מ:). כלומר: גם ראש-חודש בכלל הזכרון, שנאמר (במדבר י, י): וביום שמחתכם.... ובראשי חדשיכם.... והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם.

רֹאשׁ הַשָּׁנָה²⁸. נִהְגוּ רַב הָעַם מְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכְּפוּרִים לְהוֹסִיף בְּכָל תַּפְּלָה בַּעֲשֻׁרֵת הַיָּמִים. בְּבְרַכָּה רֹאשׁוֹנָה מוֹסִיפִים 'זְכוּרָנוּ לְחַיִּים כו' בְּרוּךְ אַתָּה ה' מִגֵּן אַבְרָהָם'. וּמוֹסִיפִין בְּבְרַכָּה שְׁנִיָּה, 'מִי כְּמוֹךְ אָב הַרְחָמִים זֹכֵר יִצְוֹרֵי בְּרַחֲמִים. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְחִיָּה הַמַּתִּים'. וּמוֹסִיפִין בְּבְרַכַּת שְׁמוֹנָה-עֶשְׂרֵה²⁹ 'זְכוּר רַחֲמִיךָ' וְכו'. וּבְבְרַכָּה אַחְרֵוֹנָה³⁰ מוֹסִיפִין 'וּבְכִסְפֵּי חַיִּים' וְכו'. וּבְתַפְּלַת נְעִילָה שֶׁל יוֹם הַצּוּם אוֹמֵר בְּבְרַכַּת (בְּמִקּוּם) 'זְכוּרָנוּ לְחַיִּים' - 'חַתְּמָנוּ'. וְכָל אֵלֹו הַתּוֹסְפוֹת מְנַהֵג מִקּוּמוֹת³¹. וַיִּשׁ מְקוּמוֹת שְׁנֵהֲגוּ שְׁלֹא יוֹסִיפוּ דָבָר.

(28) כתוב ב'הגהות מיימוניות' שאם חל ראש השנה ביום שני או ביום שלישי, מקדימים שבוע אחד להשכים ולומר 'סליחות', וממשיכים באמירת הסליחות עד ערב יום הכפורים. (29) היא ברכת ה'הודאה'. (30) היא ברכת "שים שלום". (31) ומנהגנו לומר "אבינו מלכנו" אחרי תפילת שחרית בראש השנה, כשחל בחול (הגהות מיימוניות).

מְנַהֵג פְּשוּט שֶׁמְבָרְכִין בְּרַכָּה שְׁלִישִׁית בְּנִסְחָ זֶה בְּשְׁנֵי יָמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּכָל תַּפְּלָה וְתַפְּלָה מְאַרְבַּע הַתַּפְּלוֹת וְכֵן נִהְגוּ מִקְצַת לְבָרֵךְ אוֹתָהּ בְּאוֹתוֹ הַנִּסְחָ בְּכָל תַּפְּלָה וְתַפְּלָה מִחֲמַשׁ תַּפְּלוֹת שֶׁל יוֹם הַכְּפוּרִים. וְזֶהוּ גִסְתָּה: 'אַתָּה קְדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קְדוֹשׁ וְקְדוּשִׁים בְּכָל-יוֹם יִהְלֹוּךָ סֵלָה. וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ ה' אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל-מַעֲשֵׂיךָ וְאִמְתָּךְ עַל כָּל-מַה-שֶּׁבְרָאתָ וַיִּירָאוּךָ כָּל-הַמַּעֲשִׂים וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְפָנֶיךָ כָּל-הַבְּרוּאִים וַיַּעֲשׂוּ כְלָם אַגְדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רִצְוֹנְךָ בְּלִבָּב שְׁלָם כו'. וּבְכֵן תֵּן כְּבוֹד לַעֲמֶךָ תְּהִלָּה לִירְאִיךָ וְתִקְוָה טוֹבָה לְדוֹרְשֶׁיךָ וּפְתַחוּן פֶּה לַמִּיחָלִים לָךְ שֶׁמַּחָה לְאַרְצְךָ שְׁשׁוֹן לַעֲיִרְךָ וְצַמִּיתַח קָרוֹן לְדוֹד עַבְדְּךָ וְעִרִיכַת נֹר לְבֹן-יְשִׁי מְשִׁיחְךָ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. וְאֵז צַדִּיקִים יִרְאוּ וַיִּשְׁמַחוּ וַיִּשְׂרִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נְהַגוּ הַעַם בְּכָל תְּפִלוֹת הַמוֹסְפִין כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר כְּמוֹ שִׁכְתַּבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרַתְךָ עַל-יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדְּךָ מִזְפִּיר קְרָבָנוֹת אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּמוֹ שֶׁהֵם קְתוּבִים בְּתוֹרָה וְקוֹרָא אוֹתָם הַפְּסוּקִים. וְאִם לֹא הַזְכִּיר - פִּינּוֹן שֶׁאָמַר כְּמוֹ שִׁכְתַּבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרַתְךָ - שׁוּב אֵינוֹ צָרִיף⁴⁰ :

(40) ראש השנה לה, ע"א.

נסח הַיְדוּי

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ תְּבַא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ וְאֵל תִּתְעַלֵּם מִתְחַנְתְּנוּ שְׂאִין אָנוּ עֲזִי פְּנִים וּקְשֵׁי עַרְף שְׁנֵאמַר לְפָנֶיךָ צַדִּיקִים אָנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ אֲבָל² אָנַחְנוּ וְאֲבוֹתֵינוּ אֲשַׁמְנוּ בְּגִדְנוּ³ גְּזַלְנוּ⁴ דְּפָרְנוּ דְּפִי⁵ הַעֲוִינוּ וְהִרְשַׁעְנוּ וְזָדְנוּ חֲמִסְנוּ כו'. עַד כִּי אָמַת עֲשִׂיתָ וְאָנַחְנוּ הִרְשַׁעְנוּ⁶. מֵה- נֵאמַר לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ יוֹשֵׁב מְרוֹם וּמֵה-נִסְפָּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים הֲלֹא הִנְסַתְרוֹת וְהִנְגַּלְתָּ אֶתְּהָ יוֹדֵעַ אֶתְּהָ יוֹדֵעַ רְזִי עוֹלָם וְתִעְלָמוֹת סִתְּרִי כָל-חֵי. אֶתְּהָ חוֹפֵשׁ כָּל-חַדְרֵי בָטָן וּבִחוּן כְּלִיּוֹת וְלֵב. אֵין כָּל-דָּבָר נִעְלָם מִמֶּךָ וְאֵין נִסְתָּר מִמֶּךָ עֵינֶיךָ. וּבְכֵן יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּמְחַל לָנוּ עַל כָּל-חַטָּאתֵינוּ וְתִכְפֹּר לָנוּ עַל כָּל-עֲוֹנוֹתֵינוּ וְתִסְלַח לָנוּ עַל כָּל-פְּשָׁעֵינוּ.

(1) ביום הכיפורים, "שהוא זמן תשובה לכל... והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתוודות ביום הכיפורים" (מלשון רבינו הל' תשובה פ"ב, ה"ז). וידוי - עזיבת החטא והרחקתו, מלשון וידו אבן בי (איכה ג, ג), וכבר פירשנוהו ב"ספר המדע" (הל' תשובה פ"א, ה"א בביאורנו אות ג'). (2) באמת, כמו: אבל אשמים אנחנו (בראשית מב, כא). (3) בבוראנו. (4) איש את רעהו. (5) דבר גנאי וזלזול, והחכם ר' יוסף קמחי פירש: דופי - דו פי, שתי פיות. כלומר: אחד בפה ואחד בלב. (6) נחמיה ט, לג. ובפסיקתא רבתי פ' "רני ושמח" אמרו: "אמר הקב"ה למלאכי השרת, בואו ואודיע לכם צדקתם של בני, שאני טענתיכם בעולם כמה צרות ויסורים הבאתי עליהם בכל דור ובכל שעה ולא בעטו בי אלא קוראים אותי צדיק בפני רשעים, שהם אומרים: ואתה צדיק על כל הבא עלינו ואנחנו הרשענו".

עַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאִנְסוֹ וְעַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכָלֵי דְעַת⁸. עַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגִלּוּי וְעַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַעַת וּבְמִרְמָה⁹. עַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהִרְהוּר הַלְבָב¹⁰ וְעַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדוּי פֶה¹¹. עַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזִדּוֹן וְעַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחִזְק יָד¹². עַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטַמְאָת שְׁפָתֵים¹³ וְעַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיִצְרָר הָרֵעַ¹⁴. עַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיִדְעֵים¹⁵ וְעַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַחַשׁ וּבְכַזָּב וְעַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלִשׁוֹן

הַשָּׁמַיִם הַשְּׁמַעְתָּם קוֹלְךָ כו' פִּי אֶתְּהָ שׁוֹמֵעַ כו' בְּרוּךְ אַתְּהָ ה' שׁוֹמֵעַ תְּרוּעָה. הַיּוֹם הִרַת עוֹלָם כו' בְּכַתוּב לְמַעְלָה.

(34) לכלול גם מוסף ראש-חודש תשרי. (35) ואין אנו אומרים זה בתפילה בלחש כי-אם הש"ץ בשעה שחזור בקול, לפי שהיא "רשות" לש"ץ כמשמעות הלשון "אשר בקהל עם אשירה עוזו" ("אבודרהם"). (36) תהלים קיט, יב. (37) מלשון הכתוב (ירמיה כ, יז), כי בראש השנה נגמר הרינו של עולם ולידתו, כמו שאמרו במדרש (ויקרא רבה פ' כט): "תני בשם רבי אליעזר, בכ"ה באלול נברא העולם", נמצא שביום ששי לבריאתו, הוא ראש השנה, נברא אדם הראשון ולכך העולם נידון ביום זה ("אבודרהם").

בְּרַכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל צוּם יוֹם הַכִּיפּוּרִים³⁸ - בְּעֶרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמְנַחֵה וְנִעְלָה - אֶתְּהָ בְּחִרְתָּנוּ כו'. וְתַתְּנוּ-לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת-יוֹם הַכִּיפּוּרִים הַזֶּה וְאֶת-יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה לְמַחִילָה וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֹא יְגִיעַ יְרָאָה וְיַרְצֶה יִשְׁמַע וְיַפְקֵד וְיִזְכֵּר לְפָנֶיךָ זְכוּרֵנוּ וְזָכוֹן אֲבוֹתֵינוּ זָכוֹן יְרוּשָׁלַיִם עֵירְךָ וְזָכוֹן מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְחַל לְעֲוֹנוֹתֵינוּ וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְלַךְ כו'. קֹדֶשְׁנוּ כו'. וְדַכְרָךְ אָמַת וְקָנָם כו' בְּרוּךְ אַתְּהָ ה' מְלַךְ עַל כָּל-הָאָרֶץ מְלַךְ מוֹחֵל וְסוֹלַח וְכו'. בְּרַכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסֵף - אֶתְּהָ בְּחִרְתָּנוּ, וּמְפָנֵי חֲטָאֵינוּ, וְאֶת-מוֹסְפֵינוּ³⁹ יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּמַצּוֹת רְצוֹנְךָ כו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְחַל לְעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים הַזֶּה מְחַה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ כו' עַד וּמְבַלְעֵדֶיךָ אֵין לָנוּ מְלַךְ מוֹחֵל וְסוֹלַח וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְלַךְ עַל כָּל-הָעוֹלָם בְּלוֹ בְּכַבּוּדְךָ וְהַנְּשֵׂא עַל כָּל-הָאָרֶץ בִּיקְרָךְ וְהוֹפֵעַ בְּהַדָּר גְּאוֹן עֲזָךְ וְכו'. עַד וּמְלַכְתּוֹ בְּכָל מְשָׁלָה. קֹדֶשְׁנוּ בְּמַצּוֹתֶיךָ וְתַן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרַתְךָ וּשְׁבַעְנוּ מְטוּבְךָ וּשְׁמַחְנוּ בִישׁוּעָתְךָ וְנִטְהַר לְבָנוּ לְעַבְדְּךָ בְּאָמַת וְדַכְרָךְ כו'. עַד בְּרוּךְ אַתְּהָ ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל יוֹם הַכִּיפּוּרִים.

(38) כתוב ב'הגהות מיימוניות': "ערב יום הכיפורים באים לבית הכנסת ומתפללים מנחה ומתוודים, והחזן אינו אומר וידוי (בחזרת הש"ץ), ואומר קדיש ולוקים, ואוכלים סעודה המפסקת. כליל יום הכיפורים קודם שיעמוד החזן (להתפלל), מתירים חרם לעבריינים להתפלל עמהם ומתעטף החזן ואומר: "כל נדרי" שלש פעמים, והקהל בלחש עמו... ואחר-כך אומר: שהחינו, ואומר: ברכו" וכו'. (39) כלומר: קרבנות המוסף שהם עולות וחטאת, ואנו אומרים ואת מוסף יום הכיפורים הזה, שאין בו אלא מוסף אחד בלבד. והכל כמנהג המקום, כמו שאמרו בירושלמי (עירובין פ"ג, ה"ט): "רבי יוסי שלח מכתב להם (לבני הגולה) אף-על-פי שכתבו לכם סדרי מועדות (סדר התפילות), 'קרבן העדה' שם, וכן ב'הגהות מיימוניות' אל תשנו מנהג אבותיכם נוחי נפש".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם. (17) ככתוב (ויקרא כה, לו): את כספך לא תתן לו בנשך, ובמרבית לא תתן אכרך. (18) דברי בטלה (הריעב"ץ בסידורו). ויש מפרשים: שדיבר רעה בחבירו, מלשון: ישיחו בו יושבי שער (תהלים סט, יג). (19) שמביט על הבריות מלמעלה למטה, מלשון הכתוב (משלי ו, יז). (20) ברוב דברים, ככתוב (שם, י ט): ברב דברים לא יחדל פשע. (21) למהר לעשות רע. כלשון הכתוב (משלי ו, יח). (22) מלתת צדקה. (23) דברים כח, כז. כלומר: שהיה מטורף בדעתו וחטא. ויש מפרשים: שנלכד ברשת המתפלספים להטיל ספק בעיקרי תורתנו, במציאות ה', בהשגחה פרטית, בתורה מן השמים, כי הלב החלול מלא תמהון וספיקות על כל דבר וחזיון, הואיל והאמונה וקבלת אבות רופפו בעיניו (בעל 'הכתב והקבלה'). (24) קרבן חטאת, כגון אם נכשל בשוגג בדברים שזדונם כרת, והם מנויים במס' כריתות פ"א, מ"א. (25) כגון שביטל מצות עשה, שלא ישב בסוכה בסוכות וכדומה, וכן עולה באה לכפר על ההורוי עבירה, רמז לזה: והעולה על רוחכם (יחזקאל כ, לב). (26) כגון שגול את חבירו וכיחש ונשבע עליו לשקר, כשיודה ישלם את הגזילה ויביא קרבן אשם (ויקרא ה, כג-כה). ודאי - שהעבירה ידועה לו בבירור. (27) שספק לו אם עבר עבירה שזדונה כרת או לא, מביא אשם להגן עליו מהפורענות עד שיוודע לו שבוודאי שגג, ואז יביא קרבן חטאת על שגגתו. (28) שמביאו אדם כפי אשר תשיג ידו, עולה לעשיר ויורד לעני. והוא בא על שבועת העדות, שאם השביעוהו בית-דין שאם יודע עדות לחבירו שיעידנו, והוא כבש עדותו ונשבע לשקר (ויקרא ה, א). (29) עונש עשה, כגון ביטל מצות ציצית או תפילין וכדומה. (30) כגון לאו של גזילה הניתק ל'עשה' שבירו להשיב את הגזילה ולקיים: "והשיב את הגזילה" ואין לוקין על לאו הניתק ל'עשה' (מכות טז). (31) שמת לפני זמנו. (32) שנפשו נכרתת מחיי עולם הבא, ובהלכות סנהדרין פ"ט מונה רבינו כל חייבי מיתה בידי שמים, וחייבי כריתות, וכל מצוות לא-תעשה שאין בהן אלא מלקות בלבד. (33) שמתזים את ראשו בסייף, וכל מיתות בית-דין מפורשות בדברי רבינו שם, פ"טו. (34) דברים כט, כח. (35) שהסליחה והמחילה נמצאות בו בקביעות, והוא הקב"ה שסולח לנו תמיד. (36) מה אני ומה חשיבותי. (37) תהלים יט, טו.

פסדר הנה מתודה בערבית שחרית ומוסף ומנחה בין יחיד בין שליח צבור. אלא שהיחיד אומר ודוי זה אחר תפלתו אחר שגומר 'שים שלום' קדם שופסיע שלש פסיעות ושליח צבור אומר בתוך ברכה אמצעית קדם שיאמר 'אלהינו ואלהי אבותינו מהל לעונותינו' מתודה ודוי פסדר הנה ואחר-כך אומר 'מהל לעונותינו ביום צום הפורים':

בנעילה מתודה פסדר הנה - 'מה-נאמר לפניך יושב מרום כו' פי עונותינו רפו מלמנות כו' מה אנו מה תיינו מה תסדנו מה-צדקנו מה- מעשינו מה-נאמר לפניך ה' אלהינו הלא כל-הגבורים פאין

הרע. על חטא שחטאנו לפניך במראית העין¹⁶ ועל חטא שחטאנו לפניך בנשך ובמרבית¹⁷. על חטא שחטאנו לפניך בש"ח שפתותינו¹⁸ ועל חטא שחטאנו לפניך בעינים רמות¹⁹. על חטא שחטאנו לפניך בפתחון פה²⁰ ועל חטא שחטאנו לפניך בצעדי רגלים²¹. על חטא שחטאנו לפניך בקפיצת יד²² ועל חטא שחטאנו לפניך ברצון ובדעת. על חטא שחטאנו לפניך בשגגה ועל חטא שחטאנו לפניך בתמהון לכב²³. על חטאים שאנו חיבין עליהם חטאת²⁴. על חטאים שאנו חיבים עליהם עולה²⁵. על חטאים שאנו חיבים עליהם אשם ודאי²⁶. על חטאים שאנו חיבים עליהם אשם תלוי²⁷. על חטאים שאנו חיבים עליהם קרפן עולה ויורד²⁸. על חטאים שאנו חיבים עליהם עשה²⁹. על חטאים שאנו חיבים עליהם לא תעשה שנתנו (שנתקו) לעשה³⁰. על חטאים שאנו חיבים עליהם מיתה בידי שמים³¹. על חטאים שאנו חיבים עליהם כרת³². על חטאים שאנו חיבים עליהם מלקות. על חטאים שאנו חיבים עליהם ארבע מיתות בית-דין סקילה שרפה הרג³³ וחקק. על הגלויים לנו ועל שאינן גלויים לנו. הגלויים לנו פכר אמרנום לפניך ה' אלהינו ושאין גלויים לנו כל-חטאינו אמה והנגלות לנו ולבנינו עד עולם וכו'. פי אמה סולחן לישראל מן העולם ומוחל³⁵ לשבטי ישראל ומבלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח. אלהי, עד שלא נוצרת³⁶ איני כדאי ועכשו שנוצרת פאלו לא נוצרתי. עפר אני בחיי קל וחמר במיתתי. הרי אני לפניך ה' אלהי ככלי מלא בושיה וכלמה יהי רצון מלפניך שלא אחטא עוד ומה-שחטאתי מחה ברחמיך הרבים אבל לא על-ידי יסורי. יהיו לרצון אמרי פי³⁷ והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי.

(7) שאנסוהו לעבור, ויש חטאים שחייב עליהם אפילו כשעבר באונס. כגון: ע"ז ושפיכות דמים, וכן בשעת גזירת המלכות יהרג ואל יעבור אפילו מצוה קלה, כמבואר בסנהדרין (עד.). (8) שלא השתמש כראוי בכח הדעת שניתן בנו לעסק התורה ולדעת אותה, ככתוב (משלי יג, טז): כל ערום יעשה בדעת. (9) במרמה של דעת, שרימה את רעהו בכוונה. (10) במחשבות הלב, וחז"ל אמרו (יומא כט.): "הרהורי עבירה קשים מעבירה". (11) שהתוודה רק בפה, ולבו כל עמו. (12) שנתחזק על חבירו להרע לו. (13) בדברי נבלה, וחז"ל אמרו (שבת לג.): "כל המנבל את פיו מעמיקים לו גיהנם". (14) שמגרה בעצמו את יצרה הרע עליו. (15) שעשה עבירה בפני רבים, ויודעים ממנה. (16) שראה בעיניו דבר ערוה וחמד לו, ככתוב: ולא תתורו..

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַמְקֵדֵשׁ וְלַחֲיֵי הָעוֹלָם הַפֶּאֶר.⁷ מַגְדוּל⁸ יְשׁוּעוֹת מְלִכּוֹ
וְגו' כְּפִיּוּסִים⁹ רָשׁוּ וְרָעִבוּ וְגו' הוֹדוּ¹⁰ לָה' כִּי טוֹב כִּי
לְעוֹלָם חֶסֶד:

(1) בעין יפה, ובפנים יפות. (2) (תהילים) פרק קמה, פסוק (טז). (3) זו ברית מילה, השווה לעיל הלכות ברכות פרק ב, הלכה ג. (4) (דברים) פרק ח, פסוק י. (5) ולפי מה שכתב רבינו לעיל הלכות ברכות פרק א, הלכה ט"ז עונה כאן אמן על ברכת עצמו. (6) כאן סוף הברכה הרביעית שתיקנוה חכמי יבנה כנגד הרוגי ביתר (ברכות דף מח עמוד ב) מכאן ואילך הוספה מאוחרת שנתוספה בימי הגאונים (כל בו סימן צט). (7) בכתב יד אברבנאל: הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד. (8) (שמואל-ב) פרק כב, פסוק נא. ואנו נוהגים לומר בימי החול מגדיל וגו' כנגד הפסוק שבתהילים פרק יח, פסוק נא שכתוב בו מגדיל. ובמדרש "שחר טוב" פרק יח (הובא בילקוט שמעוני שמואל רמז קסד) אמרו: כתוב אחד אומר מגדיל וכתוב אחד אומר מגדול? רב יודין אמר, לפי שאין ישועתה של אומה זו באה בבת אחת, אלא מתגדלת והולכת, ומהו מגדול שנעשה לה מלך המשיח כמגדל גדול, שנאמר (משלי) פרק יח, פסוק י; מגדל שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב, ולפיכך בימי החול שהם דמיון ימי הגלות אומרים "מגדיל" לרמוז על בניין שהקדוש-ברוך-הוא עוסק בבניינה והולך ומגדילה, ובשבת שהיא מכוונת נגד ימי המשיח אומרים מגדול לרמוז על גמר הישועה שנתגדלה כל צרכה ונעשית כמגדל עזו (עיון תפילה, לסידור "אוצר התפילות"). וראש חודש דינו כשבת, וסימנך: חודש ושבת קרוא מקרא (ישעיה פרק א, פסוק יא), כלומר, כמו שכתוב בנביאים (לבוש). (9) (תהילים) פרק לד, פסוק יא. (10) (שם, פרק קלו, פסוק א).

הַמְפַטֵּיר בְּנִבְיֵי מִבְּרַךְ לְפָנֶיךָ¹¹ בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלִךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים¹² וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים פֶּאֶמֶת¹³. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ¹⁴ וּבַיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְהַצְדִּיק'. וּמִבְּרַךְ לְאַחֲרֵיהֶם בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלִךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל-הָעוֹלָמִים צְדִיק בְּכָל-הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנְּאֻמָּן הַאֹמֵר וְעוֹשֶׂה מְדַבֵּר וּמְקִיִּם אֲשֶׁר כָּל-דְּבָרָיו אֱמֶת וְצְדִיק. נְאֻמָּן¹⁵ אַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרָיו וְדַבַּר אֶחָד מִדְּבָרָיו אַחֲזוּר לֹא יָשׁוּב רִיקָם כִּי אֵל נְאֻמָּן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל-דְּבָרָיו. רַחֵם עַל-צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲגוּמַת נַפְשֵׁנוּ¹⁶ תוֹשִׁיעַ¹⁷ מִהֲרָה בְּיַמֵּינוּ וּתְבַנֶּה מִהֲרָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם. אַתָּה-צֶמַח דָּוִד עַבְדְּךָ מִהֲרָה תַצְמִיחַ וְקִרְנוֹ תְרוּם בִּישׁוּעָתְךָ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְגַן דָּוִד. עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֵבֹדָה¹⁸ וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַמְנוּחַ הַזֶּה שְׁנַתָּה לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְקַדְּשָׁה לְכַבֵּד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכָּל אָנוּ מְבָרְכִין שְׁמֶךָ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת¹⁹. וּבַיּוֹם טוֹב הוּא אֹמֵר וְעַל יוֹם טוֹב מְקַרָּא קִדְּשׁ הַזֶּה שְׁנַתָּה לָנוּ לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה.

לְפָנֶיךָ וְאֲנָשֵׁי הַשָּׁם כֹּלָּא הָיוּ וְחֻכְמִים כְּבָלֵי מַדְעָ וְנִבְוִנִים כְּבָלֵי הַשֶּׁפֶל כִּי כָל מַעֲשֵׂינוּ תָהוּ וַיְמִי חַיֵּינוּ הִבֵּל לְפָנֶיךָ כְּפֶתוּב³⁸ וּמוֹתֵר הָאֵדָם מִן-הַהֶמְהָמָה אֵין כִּי הַכָּל הִבֵּל. אֲבָל אַתָּה הַבְּדִלְתָּ אָנוּשׁ מֵרֵאשׁ וּתְפִירָהוּ לַעֲמֵד לְפָנֶיךָ כִּי מִי יֹאמֵר לָךְ מֵה-תַעֲשֶׂה וְאִם יִצְדַק מֵה-יִתְּן-לָךְ. וּתְתֵן-לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת-יוֹם הַכְּפוּרִים הַזֶּה קֶץ מַחִילָה לְכָל-חַטָּאתֵינוּ לְמַעַן נִחְדַל מֵעַשֵׂק יָדֵינוּ וְנָשׁוּב לַעֲשׂוֹת חֻקֵי רְצוֹנְךָ בְּלִב שְׁלֵם כְּדַבַּר שְׁנֶאֱמַר³⁹ רָשׁוּ ה' בְּהַמְצֵאוֹ קִרְאָהוּ בְהִיּוֹתוֹ קְרוֹב יַעֲזֹב רָשָׁע דְרָפוֹ וְאִישׁ אֲוֹן מִחֻשְׁבָּתוֹ וְיָשׁוּב אֶל-ה' וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל-אֱלֹהֵינוּ כִּי-יִרְפָּה לְסִלּוּחַ. וְאַתָּה אֱלֹהֵי סְלִיחוֹת טוֹב וּמְטִיב חֲנוּן וְרַחֵם אֲרָךְ אַפִּים וְרַב-חֶסֶד מְרַבָּה לְהַטִּיב רוּצָה בְּתַשׁוּבָתְךָ שֶׁל רָשָׁעִים וְאִין אַתָּה חֶפֶץ בְּמִיתַתְךָ כְּפֶתוּב⁴⁰ חִי אָנִי נְאֻם ה' אִם אֶחֱפֵץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם-בְּשׁוּב רָשָׁע מִדְרָפוֹ וְחָיָה. שׁוּבוּ שׁוּבוּ מִדְרָכֵיכֶם הָרָעִים וְלִמָּה תָמוּתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל. הֲשִׁיבֵנו וְקַבְּלֵנוּ וּמַחֵל לָנוּ וְסַלַח בְּגִדְל חֶסֶדְךָ. יְהִי לְרְצוֹן אֱמָרֵי כִּי וְהַגִּיזוֹן לְבִי לְפָנֶיךָ ה' כּוֹי. עוֹשֶׂה שְׁלוֹם וְכוֹי:
(38) קהלת ג, יט. (39) ישעיה נה, ו. (40) יחזקאל לג, יא.

~ יום שני ט' סיון ~

נסח ברפת המזון

בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלִךְ הָעוֹלָם הֵזַן אֶת-הָעוֹלָם כָּל כָּל בְּטוֹבוֹ בְּחַי וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים וּמְפָרְסֵם לְכָל כְּפֶאֱמוּר² פּוֹתַח אֶת-יָדֶךָ וּמַשְׁבִּיעַ לְכָל-חַי רְצוֹן וּמְכִין מְזוֹן לְכָל-בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הֵזַן אֶת-הַכָּל. נוֹדָה לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ וּנְבָרְכֶךָ מְלַפְנוּ כִּי הַנְחִלְתָּ אֶת-אֲבוֹתֵינוּ אֲרָץ חֶמְדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה בְרִית³ וְתוֹרָה עַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ מֵאֲרָץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עַבְדִּים עַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלְמַדְתָּנוּ עַל חֻקֵי רְצוֹנְךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ עַל כָּל פֶּלֶם ה' אֱלֹהֵינוּ אָנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אֶת-שְׁמֶךָ כְּפֶאֱמוּר⁴ וְאֶכְלֵת וּשְׁבַעְתָּ וּבְרַכְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל-הָאֲרָץ הַטוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' עַל-הָאֲרָץ וְעַל-הַמְּזוֹן. רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עַל-יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל-יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל-צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ וְעַל-הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ עָלָיו וּמְלֻכוֹת דָּוִד מְשִׁיחֶךָ תַּחֲזִיר לְמִקְוָמָה בְּיַמֵּינוּ וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם כְּקְרוֹב פֶּאֶשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּרוּךְ אַתָּה ה' בּוֹנֵה בְרַחֲמֵינוּ אֶת-יְרוּשָׁלַיִם⁵. בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלִךְ הָעוֹלָם הָאֵל אֲבִינוּ מְלַכְנוּ אֲדִירָנוּ בּוֹרְאָנוּ גּוֹאֲלָנוּ קְדוֹשָׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב מְלִךְ הַטוֹב וְהַמְטִיב שְׂכָל-יוֹם וַיּוֹם גּוֹמְלָנוּ חֵן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים וְכָל-טוֹב⁶. הַרְחֵמְךָ יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דוֹרִים. הַרְחֵמְךָ יִתְפָּאֵר לְנֹצַח וְצַחִים. הַרְחֵמְךָ יִזְכְּנוּ לִימֹת הַמְּשִׁיחַ וּלְבָנָיו בֵּית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים. וְאֵם הָיָה שֶׁבֶת יוֹם טוֹב - פּוֹלֵל שְׁנֵיהֶם וְחוֹתָם מְקַדֵּשׁ הַשֶּׁבֶת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים. בְּנֶסֶח שֶׁהוּא חוֹתָם בְּתַפְלָה בְּבִרְכָה אֲמָצְעִית בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם כִּף הוּא חוֹתָם בְּבִרְכָה אַחְרוֹנָה ז'20.

11) לפני קריאת ההפטרה. 12) פרט לנביאי השקר (אבודרהם) ויש מפרשים: הנביאים הם טובים ישראל שמדריכים אותם בדרך הטובה (עבודת ישראל). 13) ששקולים דבריהם כדברי תורה, שנאמר (דניאל ט, י'): ללכת בתורותיו אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים. 14) מפני שהזכיר את הנביאים, חוזר למשה רבם של נביאים לחלוק לו כבוד, וכן הוא חוזר לתורה מפני הכבוד, וכדי שלא יראה שמזכירים אחר הנביאים פותח בהם ב"ברוך" אבל אין זו ברכה בפני עצמה אלא המשכה של התחלת הברכה (כס"מ, לעיל הל' תפלה פ"ב, ה"ט). 15) "ומיד עומדים העם ואומרים נאמן אתה וכו' ודבר זה הוא ממחלוקת בני מזרח ובני מערב, שבני מזרח עונים אותו ביישיבה, ובני מערב בעמידה ואח"כ חוזר המפטיר לענינו ואומר: נאמן אתה הוא" וכו' (מס' סופרים יג, ה"י). ומטעם זה יש הפסק במחזורים (בין אמת וצדק ל"נאמן אתה) לפי שהצבור היה רגיל להפסיק כאן בדברי שבח (תוספות לפסחים קד:). אולם הכל ברכה אחת היא. 16) כנוי לכנסת ישראל הדואבת בגולה, מלשון: עגמה נפשי לאביון (איוב ל, כה). 17) כנוסח ונציא מנטובה ועוד. ובדפוס"א אין זה. 18) זו עבודת המקדש, וכיום התפלה ממלאת את מקומה. 19) נמצא שכל ברכות הפטרה הן חמש ויחד עם שתי הברכות שהמפטיר מברך על התורה הן שבע - כנגד שבעה קרואים שבתורה (מסכת סופרים פ' יד, ה"א) - מפני שפעם גזרו על ישראל שלא יקראו בתורה וקראו בנביאים כנגד שבעה קרואים שבתורה, ומטעם זה נקראת "הפטרה" לפי שנפטרו בה מקריאת התורה בשעת גזירה (לבוש רפ"ד). 20) כגון בראש השנה הוא חותם. מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון, כמפורש לעיל.

21) (מב, א-טז). 22) (נד, א-נה, ג). 23) (מ, כה-מא, יז). 24) (ד, א-לז). 25) (שם, א-לה). 26) (מלאכי, פרקים: א, ג, ד). 27) (הושע יא, ז - יב, יד). 28) (עמוס ב, ו - ג, ח). 29) (ג. טו - ד, א). 30) (לז, ט-כח). 31) (ב, א-יב).

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת - בְּפִן אֲדָם הוֹדַע אֶת-יְרוּשָׁלַיִם עַד וַיֵּצֵא לָךְ שֵׁם בִּיחֻזְקָאֵל³². וְאָרָא - וְלֹא-יְהִי עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל עַד בְּיּוֹם הַהוּא אֲצַמִּיחַ קֶרֶן לְבַיִת יִשְׂרָאֵל בִּיחֻזְקָאֵל³³. בֹּא אֶל-פְּרַעֲה - מִשָּׂא מִצְרַיִם עַד אֲשֶׁר בְּרָכּוֹ ה' צְבָאוֹת בִּישְׁעֵיהָ³⁴. וְיִהְיֶה בְּשִׁלַּח - שִׁירַת דְּבוּרָה מִן וַיִּכְנַע אֱלֹהִים עַד וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּשַׁפְטֵים³⁵. וַיִּשְׁמַע יְתֵרוֹ - בְּשִׁנְת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיחֻו עַד לְמַרְבֵּה הַמִּשְׁרָה בִּישְׁעֵיהָ³⁶. וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים - הַדְּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל-יְרֻמְיָהוּ עַד לֹא יִכְרַת אִישׁ לַיּוֹנָדָב בְּיִרְכָב בִּירְמִיָּהוּ³⁷. וַיִּקְחוּ לִי - וַיְהִי נִתָּן חֲכֵמָה לְשִׁלְמָה עַד וַיִּשְׁכַּנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִלְכִים³⁸. וְאַתָּה תִּצְוֶה - הַגִּד אֶת- (בְּנֵי) יִשְׂרָאֵל אֶת-הַבַּיִת עַד וַיְרַצִּיתִי אֶתְכֶם בִּיחֻזְקָאֵל³⁹. כִּי תִשָּׂא - וַיְדַבֵּר ה' הָיָה אֶל-אֱלֵיָהוּ עַד וַיִּרְפַּב אַחָב וַיִּלְךְ בְּמִלְכִים⁴⁰. וַיִּקְהַל - וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת-חֵירוֹם מִצֹּר עַד וַתִּתֵּם מְלֹאכֶת בְּמִלְכִים⁴¹. (ו) אֵלֶּה פְקוּדֵי - וַיַּעַשׂ חֵירוֹם עַד וַיְהַפְתּוֹת לְדִלְתוֹת הַבַּיִת (בְּמִלְכִים)⁴².

11) לפני קריאת ההפטרה. 12) פרט לנביאי השקר (אבודרהם) ויש מפרשים: הנביאים הם טובים ישראל שמדריכים אותם בדרך הטובה (עבודת ישראל). 13) ששקולים דבריהם כדברי תורה, שנאמר (דניאל ט, י'): ללכת בתורותיו אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים. 14) מפני שהזכיר את הנביאים, חוזר למשה רבם של נביאים לחלוק לו כבוד, וכן הוא חוזר לתורה מפני הכבוד, וכדי שלא יראה שמזכירים אחר הנביאים פותח בהם ב"ברוך" אבל אין זו ברכה בפני עצמה אלא המשכה של התחלת הברכה (כס"מ, לעיל הל' תפלה פ"ב, ה"ט). 15) "ומיד עומדים העם ואומרים נאמן אתה וכו' ודבר זה הוא ממחלוקת בני מזרח ובני מערב, שבני מזרח עונים אותו ביישיבה, ובני מערב בעמידה ואח"כ חוזר המפטיר לענינו ואומר: נאמן אתה הוא" וכו' (מס' סופרים יג, ה"י). ומטעם זה יש הפסק במחזורים (בין אמת וצדק ל"נאמן אתה) לפי שהצבור היה רגיל להפסיק כאן בדברי שבח (תוספות לפסחים קד:). אולם הכל ברכה אחת היא. 16) כנוי לכנסת ישראל הדואבת בגולה, מלשון: עגמה נפשי לאביון (איוב ל, כה). 17) כנוסח ונציא מנטובה ועוד. ובדפוס"א אין זה. 18) זו עבודת המקדש, וכיום התפלה ממלאת את מקומה. 19) נמצא שכל ברכות הפטרה הן חמש ויחד עם שתי הברכות שהמפטיר מברך על התורה הן שבע - כנגד שבעה קרואים שבתורה (מסכת סופרים פ' יד, ה"א) - מפני שפעם גזרו על ישראל שלא יקראו בתורה וקראו בנביאים כנגד שבעה קרואים שבתורה, ומטעם זה נקראת "הפטרה" לפי שנפטרו בה מקריאת התורה בשעת גזירה (לבוש רפ"ד). 20) כגון בראש השנה הוא חותם. מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון, כמפורש לעיל.

הַעֲנִינֹת שְׁנַחֲגוּ רַב הָעַם לְקִרּוֹת מִן הַנְּבִיאִים בְּכָל שֶׁבֶת וְשֶׁבֶת וּמִפְטִירֵין בְּהֵן וְאֵלוֹ הֵן: בְּרֵאשִׁית - הֵן עֲבָדֵי אֶתְמֶךְ-בוֹ עַד אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִים וְלֹא עֲזַבְתִּים בִּישְׁעֵיהָ²¹. תּוֹלְדַת נָח - רְגִנִי עֲקָרָה לֹא יִלְדָה עַד הֵטוּ אֲזַנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי בִּישְׁעֵיהָ²². לָךְ-לָךְ - וְאֶל-מִי תִדְמִיוּנִי וְאֲשׁוּהָ עַד כִּי אֲנִי ה' אֲעַנֶנּוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בִּישְׁעֵיהָ²³. וַיִּרְא אֱלֹוֹ - וַיִּאשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים עַד וַתִּשָּׂא אֶת-בְּנֵיהָ וַתִּצָּא בְּמִלְכִים²⁴. וַיְהִי חֲמֵי שָׁרָה - תַּחֲלַת הַסֶּפֶר עַד יְחִי אֲדוֹנֵי הַמֶּלֶךְ לְעוֹלָם בְּמִלְכִים²⁵. תּוֹלְדַת יִצְחָק - מִשָּׂא דְבַר ה' אֶל-יִשְׂרָאֵל בִּיד מְלֹאכֵי עַד וַיְעַרְבָה לָהּ מִנְּחַת וְגוֹ בְּתַרְי-עֲשֹׂר²⁶. וַיֵּצֵא יַעֲקֹב - וַיַּעֲמֵ תְלוּאִים לְמִשׁוֹבְתֵי עַד וַיִּכְבְּיֵא הַעֲלָה בְּתַרְי-עֲשֹׂר²⁷. וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב - חֲזוֹן עֲבָדֵיהָ עַד סוֹף סִפְרוֹ בְּתַרְי-עֲשֹׂר. וַיִּשָּׁב יַעֲקֹב - עַל שְׁלֹשָׁה

32) (טז, א-יד). 33) (כה, כה - כט, כא). 34) כל פרק יט. 35) (ד, כג - ה, א-לא). 36) (י, א-ז - ט, ו, ואנו קוראים מתחלת פרק ו עד פ"ז פסוק ו ומדלגים לפרק ט פסוק י, ואולי גם רבנו נתכוון לכך). 37) כל פרק לה. 38) (ה, כו - ו, א-ג). 39) (מג, י-כו). 40) (יח, א-מה). 41) (ז, יג-כב). 42) (שם, מ-נ).

וַיִּקְרָא - עַם-זוֹ יִצְרַתִּי לִי עַד כִּי אֶמַר ה' מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בִּישְׁעֵיהָ⁴³. צוֹ אֶת-אֶהֱרֹן - עֲלוֹתֵיכֶם סָפוּ עַל-זִבְחֵיכֶם עַד בְּאֵלֶּה חֲפְצֵי נָאִם ה' בִּירְמִיָּהוּ⁴⁴. וַיְהִי בְיּוֹם הַשְּׁמִינִי - וַיִּסְּף עוֹד דָּוִד אֶת-כָּל-בְּחֹר בְּיִשְׂרָאֵל עַד כִּל אֲשֶׁר בְּלִבְבָךְ (בְּמִלְכִים) בְּשִׁמְוֹאֵל⁴⁵. אֲשֶׁה כִּי תִרְיַע - וַיֵּאשׁ בָּא מִבְּעַל שְׁלִישָׁה עַד וַיִּלְךְ מֵאֲתוֹ כְּבַרְת אֶרֶץ בְּמִלְכִים⁴⁶. זֹאת תִּהְיֶה - וַיִּאָרְפְּעָה אֲנָשִׁים⁴⁷ וּמְדַלָּג עַד וְלֹא הִשְׁלִיכֶם מֵעַל פְּנֵיו בְּמִלְכִים⁴⁸. אַחֲרֵי מוֹת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֵלֶּה הַדְּבָרִים - אֲשֶׁר דָּבַר ה' אֶל יִשְׂרָאֵל עַד
'וְהִיִּתְּם לִי לְעַם' בִּירְמִיָּה⁶⁴. וְאַתְּחַנֵּן - וְאַתְּפַלֵּל
אֶל־ה' אַחֲרֵי תַתִּי אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה' עַד 'שְׁדוֹת
בְּפֶסֶף יִקְנוּ' בִּירְמִיָּה⁶⁵. וְהָיָה עֵקֶב - 'הֲלֹךְ וְקָרָאתָ
בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַיִם' עַד 'וְהִתְפָּרְכוּ בּוֹ (כָּל) גּוֹיִם וְבוֹ
יִתְהַלְּלוּ' בִּירְמִיָּה⁶⁶. רָאָה אֲנִי - 'הִגַּה יָמִים בָּאִים
נְאֻם ה' וְהִקְמַתִי' עַד 'אִם־יִסְתַּר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים'
בִּירְמִיָּה⁶⁷. שִׁפְטִים - 'וַיְהִי פְּאֲשֶׁר זָקֵן שְׁמוּאֵל' עַד
'וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל לְכוּ' בַּשְּׁמוּאֵל⁶⁸.
כִּי־תֵצֵא - 'וַיֹּאסְפוּ פְלִשְׁתִּים אֶת־מִתְנִיָּהֶם' עַד 'וְה'
יְהִי עִמָּךְ' בַּשְּׁמוּאֵל⁶⁹. וְהָיָה כִּי־תָבוֹא - 'אֲזַי יִבְנֶה
יְהוֹשֻׁעַ מִזְבֵּחַ' עַד 'וְלֹא הָיָה בַּיּוֹם הַהוּא' בִּיהוֹשֻׁעַ⁷⁰.
אֵתָם נִצְבִים - 'וַיֹּאסֶף יְהוֹשֻׁעַ אֶת־כָּל־שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל'
עַד 'כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא נִטְעַתֶם' בִּיהוֹשֻׁעַ⁷¹.
הַאֲזִינוּ - 'וְלִקְחִיתִי אֲנִי מִצְמַרְתַּת הָאָרֶז' עַד 'וְהִשְׁבִּיבוּ
וַחֲיוּ' בִּיחֻזְקָאֵל⁷². וְזֹאת הַבְּרָכָה - 'וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת
מֹשֶׁה עֶבֶד ה' וּמְדַלֵּג עַד 'וַיְהִי ה' אֶת־יְהוֹשֻׁעַ'
בִּיהוֹשֻׁעַ⁷³.

(64) (ל, ד-כב). (65) (לב, טז עד סוף הפרק). (66) (ב, א
ד - ב, ב). (67) (כג, ה-כד). (68) (ח, א, עד סוף הפרק).
(69) (יז, א-לז). (70) (ח, ל - י, יד). (71) (כד, א-יג).
(72) (יז, כב - יח, לב). (73) (א, א עד סוף הפרק ומדלג
לפרק ו, כז).

כָּל שַׁבַּת שְׁקוֹרִין בָּהּ שְׁתֵּי פְרָשִׁיּוֹת⁷⁴ מִפְּטִירֵין בָּהּ
מֵעֵינָן פְּרָשָׁה אַחֲרֹנָה. וְזוֹ הַמְּנַהֵג בְּרַב הַמְּקוֹמוֹת.
וְכֵן נִהְגוּ רַב הַעַם לְהִיּוֹת מִפְּטִירֵין בְּנִחְמוֹת יִשְׁעִיהוּ
מֵאַחַר תְּשׁוּבָה בְּאָב עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. בַּשַּׁבַּת שְׁאֵחַר
תְּשׁוּבָה בְּאָב - 'נִחְמוּ נִחְמוּ עִמִּי'⁷⁵. בַּשָּׁנָה - 'וַתֹּאמֶר
צִיּוֹן⁷⁶. בְּשִׁלְשִׁית - 'עֲנִיָּה סַעֲרָה'⁷⁷. בְּרִבְעִיעִת -
'אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מִנְחַמְכֶם'⁷⁸. בַּחֲמִישִׁית - 'קוּמִי
אוּרִי'⁷⁹. בַּשִּׁשִּׁית - 'רְנִי עֲקָרָה'⁸⁰. בַּשְּׁבִיעִית - 'שׁוּשׁ
אֲשִׁישׁ בָּהּ'⁸¹.

(74) כגון אחרי מות קדושים. (75) (מ, א-יא. וכל מה
שמוקף כאן, הוא מכת התימנים. ובדפו"א מסומנות רק
התחלות ההפטרה. (76) (מט, יד, עד סוף הפרק).
(77) (נד, יא - נה, ה). (78) (נא, יב - נב, ב). (79) (נד,
א-ח). (80) (ס, א עד סוף הפרק). נוסחנו כנוסח כת"י
התימנים וכן אנו נוהגים כיום. ובנו"א כתוב: בחמישית:
קומי אורי, בששית: רני עקרה, ואין אנו נוהגין כן.
(81) סא, י - סג, ט).

נִגְמַר סֵפֶר שְׁנֵי וּמִנְיָן פְּרָקֵי שְׁשֵׁה וְאַרְבָּעִים
הַלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע - אַרְבָּעֵה פְּרָקִים. הַלְכוֹת תְּפִלָּה
וּבִרְכַת פְּהִינִים - חֲמִשָּׁה־עָשָׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת תְּפִלִּין
וּמְזוּזָה וְסֵפֶר תּוֹרָה - עֶשְׂרֵה פְּרָקִים. הַלְכוֹת צִיצִית -
שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים. הַלְכוֹת בְּרָכוֹת - אַחַד־עָשָׂר פְּרָקִים.
הַלְכוֹת מִילָה - שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים.

'הַתְּשַׁפֵּט הַתְּשַׁפֵּט' עַד 'וְנִחַלְתָּ בְּךָ לְעֵינֵי (ה) גּוֹיִם'
בִּיחֻזְקָאֵל⁴⁹. קְדָשִׁים תְּהִיּוּ - 'בָּאוּ אֲנָשִׁים מִזְקֵנֵי
יִשְׂרָאֵל' עַד 'צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת' בִּיחֻזְקָאֵל⁵⁰.
אָמַר אֶל־הַפְּהִינִים - 'וְהַפְּהִינִים הַלּוּיִם בְּנֵי צְדוֹק' עַד
'כָּל־נְבִלָה וְטֹרְפָה' בִּיחֻזְקָאֵל⁵¹. בְּהַר סִינַי - 'ה' עָזַי
וּמַעְזִי' עַד 'רְפָאֵנִי ה' וְאַרְפֵּא' בִּירְמִיָּה⁵². אִם־פְּחַקְתִּי
- 'הִנְבֵּא עַל־רוּעֵי יִשְׂרָאֵל' עַד 'וְהִצַּלְתִּים מִיַּד
הַעוֹבְדִים בָּהֶם' בִּיחֻזְקָאֵל⁵³.

(43) (מג, כא - מד, ו). (44) (ז, כא - ט, כג). ואנו נוהגים
לקרוא עד ח, ג ומדלגים עד פרק ט, כב. (45) (שמואל-ב
ו, א - ז, ג). (46) (מלכים-ב, ד, מב - ה, יט). (47) (שם,
ז, ג-כ). (48) (שם, יג, כג). (49) (כב, א-טז). (50) (כ,
א-טו). (51) מד, טו עד סוף הפרק. (52) (טז, יט - יז,
יד). (53) (לד, א-כו).

בַּמְדָּבָר סִינַי - 'וְהָיָה מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' עַד
'וְאַרְשִׁיתִךָ לִי בְּאֲמוּנָה' בַּתְּרִי־עֶשְׂרִי⁵⁴. נִשְׂאָ - 'וַיְהִי
אִישׁ אֶחָד מִצְרַעָה' עַד 'וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיִּבְרַכְהוּ ה'
בַּשִּׁפְטִים⁵⁵. בְּהַעֲלֵתֶךָ - 'רְנִי וְשִׁמְחִי בַת־צִיּוֹן' עַד 'רְנִי
וְרַבְּכָל יִסְדּוֹ הַבֵּית' בַּתְּרִי־עֶשְׂרִי⁵⁶. שְׁלַח־לֶךְ - 'וַיִּשְׁלַח
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּנָן' עַד 'וְגַם נִמְגּוּ כָּל־יְיֹשְׁבֵי וְגו'
בִּיהוֹשֻׁעַ⁵⁷. וַיִּקַּח קֶרֶח - 'וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הַעַם'
עַד 'כִּי לֹא יִטּוֹשׁ ה' אֶת־עַמּוֹ' בַּשְּׁמוּאֵל⁵⁸. זֹאת חֻקַּת
הַתּוֹרָה - 'וַיּוֹפְתָה הַגְּלוּעֲדֵי' עַד 'מִיָּמִים יִמְיָמָה'
בַּשִּׁפְטִים⁵⁹. וַיִּרְא בְּלֶק - 'וְהָיָה שְׂאֲרִית יַעֲקֹב' עַד
'וְהִצַּנֵּעַ לָכֶת עִם־אֱלֹהֶיךָ' בַּתְּרִי־עֶשְׂרִי⁶⁰. פִּינְחָס - 'וַיִּזַּד
ה' הִיָּתָה אֶל־אֱלִיהוּ' עַד 'וַיִּקָּם וַיִּלָּךְ אַחֲרֵי אֱלִיהוּ'
בַּמְּלָכִים⁶¹. רֹאשֵׁי הַמַּטּוֹת - 'וַיִּתֵּן מֹשֶׁה לְמַטֵּה בְּנֵי־
רְאוּבֵן' עַד 'וַיִּחַלְקוּ (מַחֲלָק) אֶת־הָאָרֶץ' בִּיהוֹשֻׁעַ⁶².
אֵלֶּה מַסְעֵי - 'אֱלֹהֵי־הַנְּחִלּוֹת' עַד 'וַיִּתְּנוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
לְלִוִּים' בִּיהוֹשֻׁעַ⁶³.

(54) (הושע ב, א-כב). (55) (יג, ב-כד). (56) (זכריה ב, יד
ד-ט). (57) (ב, א עד סוף הפרק). (58) (שמואל-א, יא, יד
יב, כב). (59) (יא, א עד סוף הפרק). (60) (מיכה ה ו
ז. ח). (61) (מלכים-א, יח, מו - יט, כא). (62) (יג, טו
יד, ה). (63) (יט, נא - כא ג).

~ נקודות משיחות קודש ~

"ויקח קרח"

וכן כתב הרס"ג שם הפרשה "ויקח קרח" ולא קרח,
ולכאורה י"ל הטעם בזה הוא ש"קרח" הוא היפך "שם
רשעים ירקב" "רקביבות תעלה בשמותן דלא מסקינן
בשמיהו" משא"כ הלשון "ויקח קרח". מטעם זה קרא
גם פרשת "וירא בלק" ולא "בלק". אבל ברמב"ם אינו
מוכרח כ"כ כיון שקרא לרוב הפרשיות בשתי מילים או
יותר.

לקו"ש ח"י"ח ע' 191 הע' 49
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבייתה ומנוחה, לא יום טורח מלאכה". וראה להלן פכ"א ה"א. 4) פרט לדברים האסורים בשבת, ואין הוא עושה מלאכה, כגון: דיבור (פרק כד) או שביית עבדים והבהמות (פרק כ). 5) פרט לאנוס. 6) פרט לשוגג. 7) מבואר בהל' תשובה פרק ח, א. 8) ששני עדים התרו בו: "אומרין לו פרוש או אל תעשה, שזו עבירה היא, וחייב אתה עליה מיתת בית-דין, והעובר השיב: על מנת כן אני עושה" (הל' סנהדרין פ"ב, ה"ב). 9) ראה שם פט"ו. 10) שלא ידע שהיום שבת, או שלא ידע שמלאכה זו אסורה בשבת, או שלא ידע שבשבת חייבים על עבירת מלאכה זו כרת (הל' שגגות פ"ז). 11) בניגוד לקרבן עולה ויורד, שחלוק קרבן עשיר משל עני, אבל כאן קרבנו קבוע, ומבואר בהל' שגגות פ"א, ה"ד.

ב. כל מקום שנאמר בהלכות שבת שהעושה דבר זה חייב - הרי זה חייב פרת. ואם היו שם עדים והתראה - חייב סקילה. ואם הנה שוגג - חייב חטאת¹².

12) כריתות ב. סנהדרין נג. (ובשבת ו: אמר רב, מצאתי מגילת סתרים בי רבי חייא וכתוב בה: איסי בן יהודה אומר, אבות מלאכות - ארבעים חסר. אך אינו חייב על אחת מהן (לפי ה'תוספות' הכוונה לסקילה) ואין אנו יודעים על איזה מהם אינו חייב, רק הוצאה והכנסה ברור לנו שאינה בגדר הספק, לפי זה לא יתכן דינו של רבינו שיהא חייב אלא אם עשה שתי מלאכות, ואז חייב על אחת מהן בודאי - הגהות הגאון רבי ישעיהו פיק.

ג. וכל מקום שנאמר שהעושה דבר זה פטור - הרי זה פטור מן הפרת ומן הסקילה ומן הקרבן; אכל אסור לעשות אותו דבר בשבת¹³. ואסורו מדברי סופרים¹⁴, והוא הרחקה מן המלאכה. והעושה אותו בזדון, מפין אותו מפת מרדות¹⁵. וכן כל מקום שנאמר "אין עושין כף וכף" או "אסור לעשות כף וכף בשבת" - העושה אותו דבר בזדון, מפין אותו מפת מרדות.

13) שבת ג, ע"א. ודף קז, ע"א. 14) מדברי חכמים. החכמים הראשונים נקראו סופרים, כמו: עזרא הכהן הסופר, סופר דברי מצות ה' וחוקיו על ישראל (עזרא ז), ומשפחות סופרים יושבי יעבץ (דברי הימים א, ב) וב'ירושלמי' (שקלים פ"ה ה"א) מפרש: "למה נקראו סופרים? - אלא שעשו את התורה ספורות ספורות". ובבבלי' (קידושין ל:): "לפיכך נקראו ראשונים סופרים, שהיו סופרים כל האותיות שבתורה". 15) מלקות מדרבנן. בית-דין מכין אותו מכת מרדות כפי מה שיראו (ראה הל' עדות פ"ח, ה"ו) והגאונים פירשו מכת מרדות - מכת מוסר, להחזירו למוטב (תשובות הגאונים, סלונקי סי' טו); לדעת רש"י (יבמות פג) היא י"ג מכות, שליש של תורה. והרשב"א בתשובה כתב שהיא ל"ט, שכל שתיקנו רבנן, כעין דאורייתא תיקנו.

ד. וכל מקום שנאמר "מתר לעשות כף וכף" - הרי

נחלתי עדותיך לעולם, פי ששון לפי המה ספר שלישי והוא ספר זמנים

הלכותיו עשר. וזה סדורן: א. הלכות שבת. ב. הלכות ערובין. ג. הלכות שביית עשור. ד. הלכות שביית יום טוב. ה. הלכות חמץ ומצה. ו. הלכות שופר וספה ולולב. ז. הלכות שקלים. ח. הלכות מגלה קדוש החדש. ט. הלכות תענית. י. הלכות מגלה וחנופה.

הלכות שבת

יש בכללן חמש מצות. שתי מצות עשה, ושלוש מצות לא-תעשה, וזהו פרטן: א) לשבת בשביעי. ב) שלא לעשות בו מלאכה. ג) שלא לענש בשבת. ד) שלא לצאת חוץ לגבול בשבת. ה) לקדש את יום השבת בזכירה. ו) באור מצות אלו בפרקים אלו.

פרק ראשון

1) כלל בו רבינו דברים כוללים כל המלאכות, כדבר שאין מתכוון ומלאכה שאינה צריכה לגופה, ודיני התחלפות הכוונות או שלא נשלמו, ואם נשתתפו שניים בעשיית מלאכה, ודיני המקלקלין והעושיין מקצת מלאכה בודון ומקצתה בשוגג.

א. שבייתה בשביעי ממלאכה - מצות עשה. שנאמר: וביום השביעי תשבת². וכל העושה בו מלאכה - בטל מצות עשה³, ועבר על לא תעשה. שנאמר: לא תעשה כל מלאכה. ומהו חייב על עשיית מלאכה? אם עשה ברצונו⁵ בזדון⁶ - חייב פרת⁷. ואם היו שם עדים והתראה⁸ - נסקל⁹. ואם עשה בשגגה¹⁰ - חייב קרבן חטאת קבועה¹¹.

2) בחר רבינו במקרא זה, אף שנכפל הציווי כמה פעמים בתורה, כי דרכו לבחור את הדרשה הפשוטה והמתקבלת לענין (ראה לחם-משנה הל' שביית עשור פ"א ה"ו). 3) כתב הרשב"א (יבמות ו' א') בשם רבו, כי מצות-עשה של "תשבות" היא דוקא במלאכה גמורה שעליה עובר על ל"ת של "לא תעשה כל מלאכה", אבל באיסורי שבת שאינם נכללים בל"ת, אין 'עשה' זו. אבל לא כן דעת הרמב"ן בפירושו על התורה (ויקרא כג, כד): "שנצטוינו מן התורה להיות לנו מנוחה אפילו מן הדברים שאינן מלאכה, לא שיטרח כל היום למדוד התבואות ולשקול הפירות והמתנות, ולמלא החבית יין ולפנות הכלים והאבנים מבית לבית וממקום למקום... ויהיה השוק מלא לכל מקח וממכר ותהיה החנות פתוחה והחנוני מקיף והשולחנים על שלחנם והזהובים לפניהם ויהיו הפועלים משכימים למלאכתם ומשכירין עצמם כחול לדברים אלו וכיוצא בהם שבכל זה אין משום מלאכה, לכך אמרה התורה - שבתון, שיהיה יום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צָרִיף לְגוֹפָה שֶׁל מְלֹאכָה - חֵיב עָלֶיהָ²⁹. פִּיּוּצָד? הֲרִי שִׁכְבָּה אֶת הַנֶּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיף לְשִׁמּוֹן אוֹ לְפִתְיִלָּה, כְּדֵי שְׁלֹא יֵאבֵד אוֹ כְּדֵי שְׁלֹא יִבְקַע חֲרָשׁ שֶׁל נֶר - מִפְּנֵי שֶׁהִפְכּוּ מְלֹאכָה, וְהָרִי נִתְפָּנֵן לְכַבּוֹת, וְאִף-עַל-פִּי שְׂאִינוֹ צָרִיף לְגוֹף הַכַּפּוּי, וְלֹא כִּבָּה אֶלָּא מִפְּנֵי הַשִּׁמּוֹן אוֹ מִפְּנֵי הַחֲרָשׁ³⁰ אוֹ מִפְּנֵי הַפִּתְיִלָּה, הֲרִי זֶה חֵיב. וְכֵן הַמַּעֲבִיר אֶת הַקּוֹץ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, אוֹ הַמְכַבֵּה אֶת הַנְּחָלָת, כְּדֵי שְׁלֹא יִזְקוּ בֵּהֶן רַבִּים - חֵיב³¹. וְאִף-עַל-פִּי שְׂאִינוֹ צָרִיף לְגוֹף הַכַּפּוּי אוֹ לְגוֹף הַהַעֲבָרָה, אֶלָּא לְהַרְחִיק הַהֶזֶק, הֲרִי זֶה חֵיב. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(29 מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון (שבת עג): ופסק רבינו כרבי יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. אבל חולקים (רוב הראשונים) על זה, רבינו חננאל, הראב"ד, - ברי"ף אין הכרע - הרשב"א וה'שולחן ערוך' או"ח סי' רעח, וסוברים כרבי שמעון שפטור - אבל אסור מדרבנן. (30 מגורה של חרס, שהנר דולק בתוכה (שבת כט). (31 אולם לפי ההלכה שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור - ראה אות כח - בזה מותר לכתחילה, כדי שלא יזקוק בהם רבים (או"ח סי' שלד).

ח. כֹּל הַמְתַּפְּנֵן לַעֲשׂוֹת מְלֹאכָה, וְנִעְשָׂה לוֹ מְלֹאכָה אַחֲרַת שְׁלֹא נִתְפָּנֵן לָהּ - פְּטוּר עָלֶיהָ³², לְפִי שְׁלֹא נִעְשִׂיתָ מִחֻשְׁבָּתוֹ. פִּיּוּצָד? זָרֵק אֶבֶן אוֹ חֵץ בַּחֲבָרָה אוֹ בְּבִהְמָה כְּדֵי לְהַרְגֵן³³, וְהִלֵּף וְעָקַר אֵילָן בְּהַלִּיכָתוֹ³⁴ וְלֹא הִרְג - הֲרִי זֶה פְּטוּר. הֲרִי זֶה קָל וְחִמְרָה, אִם נִתְפָּנֵן לְאִסוּר קָל וְנִעְשָׂה אִסוּר חִמּוּר, כְּגוֹן שֶׁנִּתְפָּנֵן לְזָרֵק בְּכַרְמְלִית³⁵ וְעָבְרָה הָאֶבֶן לְרִשׁוֹת הַרְבִּים - שֶׁהוּא פְּטוּר. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה. נִתְפָּנֵן לַעֲשׂוֹת דָּבָר הַמְתָּר וְעָשָׂה דָּבָר אַחֲרָיו³⁶, כְּגוֹן שֶׁנִּתְפָּנֵן לְחַתֵּךְ אֶת הַתְּלוּשׁ וְחַתַּךְ אֶת הַמַּחְבֵּר - אִינוֹ חֵיב כְּלוּם. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(32 במסכת בבא-קמא כז. גבי מלאכת מחשבת אסרה תורה, שיעשה מעשיו כמו שחשב בתחילה לעשות; כתוב במלאכת המשכן (שמות לח) "לעשות בכל מלאכת מחשבת", ולומדים למלאכת שבת הסמוכה, כמו שבמשכן עשו מלאכות מכוונות לפי המחשבה והציור מקודם, כך אין חייבים בשבת אם נשתנה המעשה מכפי המחשבה שבתחילה. (33 עיין להלן פי"א, א. (34 הוא תולדה דקוצר, להלן פי"ח. (35 איסור הוצאה לתוכה הוא רק מדרבנן, להלן פי"ד (ראה שבת עג). (36 בנוסח אחר: "ונעשית מלאכה (האסורה) כגון" (כת"י תימנים: מער"ק).

ט. נִתְפָּנֵן לְלַקֵּט תְּאֵנִים שֶׁהָרוֹת וְלַקֵּט לְבָנוֹת, אוֹ שֶׁנִּתְפָּנֵן לְלַקֵּט תְּאֵנִים וְאַחַר כֵּן עֲנִיבִים, וְנִהַפֵּךְ הַדָּבָר וְלַקֵּט הָעֲנִיבִים בְּתַחֲלָה וְאַחַר כֵּן תְּאֵנִים - פְּטוּר. אִף-עַל-פִּי שֶׁלַקֵּט כֹּל מָה שֶׁחָשַׁב³⁷, הוֹאִיל וְלֹא לַקֵּט

זֶה מִתָּר לְכַתְחֵלָה. וְכֵן כֹּל מְקוּם שֶׁנֶּאֱמַר "אִינוֹ חֵיב כְּלוּם" אוֹ "פְּטוּר מִכְּלוּם" - אֵין מִכִּין אוֹתוֹ כְּלָל¹⁶.

(16 יש צד איסור בעשייתו, אבל אין מכין אותו (כסף-משנה). ראה מועד קטן יב.

ה. דְּבָרִים הַמְתָּרִים לַעֲשׂוֹת בְּשַׁבָּת, וּבִשְׁעַת עֲשִׂיתָן אֶפְשָׁר שֶׁתַּעֲשֶׂה בְּגִלְלוֹן מְלֹאכָה וְאֶפְשָׁר שְׁלֹא תַעֲשֶׂה - אִם לֹא נִתְפָּנֵן לְאוֹתָהּ מְלֹאכָה¹⁷, הֲרִי זֶה מִתָּר¹⁸. פִּיּוּצָד? גוֹרֵר אָדָם מִטָּה וְכִסָּא וְסַפְסָל¹⁹ וְכִיּוּצָא בְּהֵן²⁰ בְּשַׁבָּת, וּבִלְבָד שְׁלֹא יִתְפָּנֵן לְחַפְרָה²¹ חֲרִיץ בְּקַרְקַע בְּשַׁעַת גְּרִירָתָן. וְלִפְיָךְ אִם חָפְרוּ הַקַּרְקַע - אִינוֹ חוֹשֵׁשׁ בְּכָן, לְפִי שְׁלֹא נִתְפָּנֵן. וְכֵן מִהִלֵּף אָדָם עַל גְּבֵי עֲשָׂבִים²² בְּשַׁבָּת, וּבִלְבָד שְׁלֹא יִתְפָּנֵן לְעַקֵּר²³ אוֹתָן. לְפִיכָךְ אִם נִעְקְרוּ - אִינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וְרוֹחֵץ יָדָיו בְּעַפְרַת הַפְּרוֹת וְכִיּוּצָא בּוֹ²⁴, וּבִלְבָד שְׁלֹא יִתְפָּנֵן לְהַשִּׁיר הַשַּׁעֲרָה²⁵. לְפִיכָךְ אִם נָשַׁר - אִינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וְכֵן פְּרָצָה דְּחוּקָה, מִתָּר לְהַפְּגִס בָּהּ בְּשַׁבָּת אִף-עַל-פִּי שֶׁמְשִׁיר צְרוּרוֹת. וְכֵן כֹּל דָּבָר שְׂאִין מִתְפָּנֵן, כְּגוֹן זֶה, הֲרִי זֶה מִתָּר.

(17 בלשון התלמוד: דבר שאינו מתכוין. (18 מחלוקת בין רבי יהודה ורבי שמעון (שבת מא: כתובות ח: ועוד) והלכה כרבי שמעון שמותר. (19 בין גדולים בין קטנים, אפילו במקום בלתי מרוצף, שדרך אגב נעשה חריץ בקרקע; בנוסח כת"י התימנים, כתוב "כסא ומגדל" (מין תיבה גבוהה שישומו בה דברים לשמירה). (20 ומותר גם לרביץ הבית, דהיינו להזות מים על קרקע הבית שלא יעלה אבק (או"ח סי' שלז). (21 שהוא אב מלאכה, ראה להלן פרק ז. (22 בין לחים ובין לבשים, ואפילו הולך יחף. (23 התולש הוא תולדה של מלאכת קוצר. (24 ראה להלן פרק ח. (25 תולדה דגווז, ראה פ"ט.

ו. אֶבֶל עֲשָׂה מַעֲשָׂה, וְנִעְשִׂיתָ בְּגִלְלוֹ מְלֹאכָה שְׁוֹדָא תַעֲשֶׂה בְּשִׁבְלֵי אוֹתוֹ מַעֲשָׂה - אִף-עַל-פִּי שְׁלֹא נִתְפָּנֵן לָהּ²⁶, חֵיב²⁷; שֶׁהִדְבֵּר יָדוּעַ, שְׂאִי אֶפְשָׁר שְׁלֹא תַעֲשֶׂה אוֹתָהּ מְלֹאכָה. פִּיּוּצָד? הֲרִי שֶׁצָּרִיף לְרֹאשׁ עוֹף לְצַחֵק בּוֹ הַקָּטָן, וְחַתַּךְ רֹאשׁוֹ בְּשַׁבָּת - אִף-עַל-פִּי שְׂאִין סוֹף מְגַמְתוֹ לְהַרְיֵגַת הָעוֹף בְּלִבָּד, חֵיב; שֶׁהִדְבֵּר יָדוּעַ, שְׂאִי אֶפְשָׁר שֶׁיַּחַתַּךְ רֹאשׁ הַחַי וְיַחַיָּה, אֶלָּא הַמּוֹת בָּא בְּשִׁבְלָיו²⁸. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(26 אע"פ שלא נתכוין לה, אך היא תוצאה מוכרחת מעבודתו. (27 "אביי ורבא דאמרו תרווייהו, מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות - דחייב" (כתובות ו:). (28 דעת רבינו נתן מרומי, בעל 'הערוך' שאם לא היה נהנה מאותו מלאכה שנעשית בשביל אותו המעשה, והוא נקרא בלשון הפוסקים "פסיק רישיה דלא ניחא ליה" מותר, ובאו"ח סי' שב לא הוכרע הדבר להלכה.

ז. כֹּל הָעוֹשֶׂה מְלֹאכָה בְּשַׁבָּת, אִף-עַל-פִּי שְׂאִינוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כְּפֶדֶר שְׁחָשֵׁב - פְּטוּר, שֶׁבִּלְא פְּנֵה עֲשֵׂה. שְׁלֵא אָסְרָה תוֹרָה אֶלֶּא מְלֹאכֶת מַחְשְׁבָת³⁸.
בְּדֶרֶךְ הַזֹּאת, לְפָנָיו, בֵּין שְׂבָא לְאַחֲרָיו - חֵיב, שֶׁכֵּן דְּרָכּוֹ לְהִיּוֹת חוֹזְרִי⁴³.

43) וידע מתחילה שיתהפך סביב, ונתקיימה מחשבתו הראשונה.

יד. כָּל הַמְתַּפְּנֵן לַעֲשׂוֹת מְלֹאכָה בְּשַׁבָּת, וְהִתְחִיל בָּהּ וְעָשָׂה כְּשֶׁעוֹר⁴⁴ - חֵיב, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֵא הַשְּׁלִים כָּל הַמְּלֹאכָה שֶׁנִּתְּפַנֵּן לְהַשְׁלִימָהּ. פִּיּוּצָד? הֲרֵי שֶׁנִּתְּפַנֵּן לְכַתֵּב אֲגָרָת אוֹ שְׁטֵר בְּשַׁבָּת - אֵין אוֹמְרִים: לֹא יִתְחַיֵּב זֶה עַד שֶׁיִּשְׁלִים חִפְצוֹ וְיִכְתֹּב כָּל הַשְּׁטֵר אוֹ כָּל הָאֲגָרָת, אֶלֶּא מִשִּׁיכְתֹּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת⁴⁵ חֵיב. וְכֵן אִם נִתְּפַנֵּן לְאַרְגַּ בְּגָד שְׁלֵם - מִשִּׁיאָרְגַּ שְׁנֵי חוּטֵינִי⁴⁶ חֵיב. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁפְּנִיתוֹ לְהַשְׁלִים הַבְּגָד, הוֹאִיל וְעָשָׂה כְּשֶׁעוֹר כְּכֻנָּה - חֵיב. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

44) רבינו הביא להלן מפרק ח ואילך, שיעור כל מלאכה שחייבים עליה, ואם עשה פחות מכשיעור, לדעת רש"י בשבת עד. אסור מן התורה כרבי יוחנן שאמר (יומא עד) חצי שיעור אסור מן התורה ואין בו עונש. וראה ב'חכם צבי' סי' פו. 45) שיעור שחייבים עליו במלאכה זו, ראה להלן פ"ו ופי"א (שבת קג).

טו. כָּל מְלֹאכָה שֶׁהִיָּחִיד יְכוּל לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ לְבִדּוֹ, וְעָשָׂה אוֹתָהּ שְׁנַיִם בְּשַׁתְּפוּת - בֵּין שֶׁעָשָׂה זֶה מִקְּצֵתָהּ וְזֶה מִקְּצֵתָהּ⁴⁶, כְּגוֹן שֶׁעָקַר זֶה הַחֶפֶץ מִרְשׁוֹת זו, וְהִנִּיחוֹ הַשְּׁנַיִ בְּרִשׁוֹת אַחֲרָת⁴⁷, בֵּין שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ שְׁנַיִם כְּאֶחָד מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, כְּגוֹן שֶׁאֶחָזוּ שְׁנַיִם בְּקַלְמוֹס וְכָתְבוּ אוֹ אֶחָזוּ כְּפָר וְהוֹצִיאוּהוּ מִרְשׁוֹת לְרִשׁוֹת⁴⁸ - הֲרֵי אֵלוֹ פְּטוּרִין.

46) שבת ב. וג. נלמד כברייתא ממקרא (ויקרא ד, כז): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה ואשם", העושה את כולה ולא העושה את מקצתה - יחיד ועשה אותה - חייב, שנים ועשו אותה - פטורין. 47) להלן פי"ג מבואר כי אין חייב על הוצאה אלא אם עוקר חפץ מרשות זו ומניח ברשות השניה. 48) ראה להלן פי"ג על אלו רשויות חייב בשבת.

טז. וְאִם אֵין אֶחָד מֵהֶן יְכוּל לַעֲשׂוֹתָהּ לְבִדּוֹ עַד שִׁיּוּצְרָפוּ, כְּגוֹן שְׁנַיִם שֶׁאֶחָזוּ קוֹרָה וְהוֹצִיאוּהוּ לְרִשׁוֹת הַרְבִּים - הוֹאִיל וְאֵין כַּח אֶחָד מֵהֶן לַעֲשׂוֹתָהּ לְבִדּוֹ, וְעָשָׂה אוֹתָהּ בְּשַׁתְּפוּת מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, שְׁנַיִם חֵיבִין, וְשֶׁעוֹר אֶחָד לְשְׁנַיִם⁴⁹. הֵיךְ כַּח אֶחָד לְהוֹצִיא קוֹרָה זו לְבִדּוֹ, וְהַשְּׁנַיִ אֵינּוּ יְכוּל לְהוֹצִיאָהּ לְבִדּוֹ, וְנִשְׁתַּפְּפוּ שְׁנַיִם וְהוֹצִיאוּהָ - זֶה הָרִאשׁוֹן שֶׁיְכוּל חֵיב, וְהַשְּׁנַיִ מְסִיעֵ הוּא, וְמְסִיעֵ אֵינּוּ חֵיב כְּלוּם. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

49) דין זה שנוי במחלוקת (שבת צג:) בין רבי יהודה, רבי מאיר ורבי שמעון, ופסק רבינו כיחיד נגד רבים.

37) כריתות יט, ע"א. כרבי יהושע, דאפילו נתכוין לגוף ולמעשה אסור, ועשה מלאכה אחרת האסורה - נקרא מתעסק ופטור (ראה אות לא). 38) בנוסח אחר, נוסף כאן: "והרי הוא כמתעסק, שהרי לא ידע בעת שלקט שעבר על מחשבתו".

י. הֵיךְ לְפָנָיו שְׁתֵּי גְרוֹת דוֹלְקוֹת אוֹ כְּבוֹיוֹת, נִתְּפַנֵּן לְכַבּוֹת זוֹ וְכַבָּה אֶת זוֹ, לְהַדְלִיק זוֹ וְהַדְלִיק אֶת זוֹ - חֵיב; שֶׁהֲרֵי עָשָׂה מִן הַמְּלֹאכָה שְׁחָשֵׁב לַעֲשׂוֹתָהּ³⁹. הֵא לְמָה הוּא דוֹמָה? לְמִי שֶׁנִּתְּפַנֵּן לְלַקֵּט תְּאֵנָה זוֹ וְלַקֵּט תְּאֵנָה אַחֲרָת, אוֹ לְמִי שֶׁנִּתְּפַנֵּן לְהַרְגַּ אֶת זֶה וְהַרְגַּ אֶת זֶה; שֶׁהֲרֵי נַעֲשִׂית מְלֹאכָה שְׁחָשֵׁב לַעֲשׂוֹתָהּ.

39) כריתות כ, ע"א. דעת רבינו היא דאם נתכוין לגוף ולמעשה אחד באופן האסור, ועשה אותו המעשה באופן האסור בגוף אחר - חייב, אבל הראב"ד השיג עליו, וכן דעת ה'תוספות' בשם רבינו-תם (שבת עב. סנהדרין סב.) שגם באופן זה פטור מקרבן; בכת"י התימנים, הנוסח: "מין המלאכה" במקום "מן".

יא. אֶבְל⁴⁰ אִם נִתְּפַנֵּן לְהַדְלִיק רִאשׁוֹנָה וְלְכַבּוֹת שְׁנֵיָהּ אַחֲרֵיהּ, וְנִהַפֵּךְ הַדְּבָר וְכַבָּה רִאשׁוֹנָה וְאַחֲרָיָהּ הַדְלִיק שְׁנֵיָהּ אַחֲרֵיהּ - פְּטוּר. כַּבָּה זוֹ וְהַדְלִיק זוֹ בְּנִשְׁמִיָה אַחַת - חֵיב; שֶׁאֶף-עַל-פִּי שְׁלֵא הַקְּדִים הַהַדְלָקָה, הֲרֵי זֶה לֹא אַחַר אוֹתָהּ, אֶלֶּא שֶׁתִּיָּהֵן כְּאַחַת, וְלִפְיָךְ חֵיב. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. וְכָל הַעוֹשֶׂה מְלֹאכָה בְּמַתְּעַסֵּק וְלֹא נִתְּפַנֵּן לָהּ⁴¹ - פְּטוּר.

40) בנוסח אחר: "אבל אם היה נר אחד דולק ונר אחד כבה, ונתכוון להדליק ראשונה" (מעשה רוקח). 41) כריתות כ, ע"א. מהמקרא (ויקרא ד, כג): "או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה", נדרש בכריתות יט. פרט למתעסק, דהיינו בין שהתכוון לאותה פעולת האיסור בגוף אחר, או שהתכוון לפעולת איסור אחר אפילו באותו הגוף, או שלא התכוון לפעולת איסור כלל, בכלום נקרא מתעסק, וכשעשה פטור מקרבן.

יב. כָּל הַמְתַּפְּנֵן לַעֲשׂוֹת מְלֹאכָה, וְנַעֲשִׂית בְּיוֹתֵר עַל כְּפִיּוֹתָהּ - חֵיב; בְּפָחוּת מִכְּפִיּוֹתָהּ - פְּטוּר. פִּיּוּצָד? הֲרֵי שֶׁנִּתְּפַנֵּן לְהוֹצִיא מִשָּׂא לְאַחֲרָיו⁴², וְכֹא לוֹ לְפָנָיו - חֵיב; שֶׁהֲרֵי נִתְּפַנֵּן לְשִׁמְרָה פְּחוּתָהּ, וְנַעֲשִׂית שְׁמִירָה מְעֻלָּה. אֶבְל אִם נִתְּפַנֵּן לְהוֹצִיא לְפָנָיו, וְכֹא לוֹ לְאַחֲרָיו - פְּטוּר; שֶׁהֲרֵי נִתְּפַנֵּן לְהוֹצִיא בְּשִׁמְרָה מְעֻלָּה, וְהוֹצִיא בְּשִׁמְרָה פְּחוּתָהּ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

42) מבואר בשבת צב: (כמשנה וגמרא שם).

יג. הֵיךְ תְּגוּר בְּסִנֵּר וְהַשְׁלִיף הַמִּשָּׂא בֵּין בְּשׂוֹר וְחִלּוּקוֹ - בֵּין שְׂבָא זֶה הַמִּשָּׂא, שֶׁדְּרָכּוֹ לְהוֹצִיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

דחוייה היא שבת אצל סגנת נפשות.

צריך להבין מה ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כו" ובין הלימוד שלמסקנת הגמרא (יומא פה). אין עליו פירכא – "וחי בהם, ולא שימות בהם" – (הובא ברמב"ם כאן ה"ג).

ועוד, מדוע הוצרכה הגמרא ללמוד שוב ש'פיקוח נפש' דוחה שבת מ"וחי בהם, ולא שימות בהם", הרי מפסוק זה עצמו ישנו כבר לימוד קודם (בגמרא יומא, שם) ש'פיקוח נפש' דוחה כל התורה כולה, והלא שבת היא בכלל כל המצוות שנדחתו מפני 'פיקוח נפש'.

גם ברמב"ם מצינו שהביא לימוד זה פעמיים, בהלכות יסודי התורה (פ"ה ה"א) ובהלכות שבת (פ"ב ה"ד) אלא שבלמוד על שבת שינה מלשון הגמרא, ובמקום "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם" כתב בהלכות שבת "אשר יעשה אותם וחי בהם, ולא שימות בהם".

והביאור הוא, לשיטת הרמב"ם דחיית 'פיקוח נפש' את כל התורה כולה, שונה בגדרה מדחיית 'פיקוח נפש' את השבת. בכל המצוות, חיובי התורה קיימים ועומדים אלא שבמקום 'פיקוח נפש' הם נדחים, אבל שבת אינה רק דחוייה מפני 'פיקוח נפש' אלא שאין כל חיוב על שמירתה, ובמקום 'פיקוח נפש' לא ציוותה התורה על השבת כלל.

עניין זה מדוייק ברמב"ם הל' שבת, ששינה מלשון הלימוד בש"ס (ומהלימוד שלו עצמו בהל' יסודי התורה, המדבר בדחיית כל התורה כולה), כי שם, קודם מביאה הגמרא את הפסוק "...וחי בהם" ואח"כ את הלימוד "וחי בהם, ולא שימות בהם" כיון שזוהו הלימוד המיוחד על כך ש'פיקוח נפש' דוחה את כל המצוות, אבל לעניין שבת לא כתב זאת הרמב"ם בלשון של לימוד אלא כהמשך ופירוש של הפסוק "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם" כי אין הפשט שהשבת דחוייה מפני 'פיקוח נפש' אלא שמלכתחילה אין כל חיוב שבת במקום 'פיקוח נפש'.

בסיבת ההבדל בין 'פיקוח נפש' בשבת ובכל המצוות, יש לומר שהשבת היא אות בין הקב"ה ובין ישראל, וכפירש"י "אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכס בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה", ומכיון שה"אות הגדולה" שבין הקב"ה וישראל היא תוכנה של השביתה בשבת, אין היא מתקיימת כלל במקום 'פיקוח נפש' של איש מישראל.

זהו ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כדי

יז. פל המקלקלין פטורין⁵⁰. ביצד? הרי שחבל בכתבו או בכתמה דרף השחתה, וכן אם קרע בגדים או שרפן או שבר פלים דרף השחתה - הרי זה פטור. תפר גמא ואינו צריך אלא לעפרה⁵¹ - הרי זה מקלקל ופטור. אף-על-פי שעשה מלאכה, הואיל וכוונתו לקלקל - פטור.

(50) רבינו פסק כרבי יהודה (שבת קה:). ודע דלפי מה שאמרנו בתחילת הפרק דכל מקום שכתוב פטור, היינו פטור מעונש ואסור לעשות כן מדרבנן, הוא-הדין במקלקל אסור מדרבנן (ה"רן ורוב הראשונים). (51) אע"פ שנפסקה למעלה ההלכה כי מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, בכל זאת כאן פטור משום שמקלקל הוא.

יח. פל המקלקל על מנת לתמן - חיב. ביצד? הרי שפטר פדי לבנות במקומו, או שפחק פדי לכתב במקום שפחק, או שחפר גמא פדי לבנות בתוכה? סודות, וכל פיוצא בזה - חיב⁵². ושעורן פשעור המתמן.

(52) משנה (שבת קח:), והטעם הוא כי בשבת "מלאכת מחשבת" אסרה תורה - ראה אות לך - וכיון שכוונתו ומחשבתו על מנת לתמן, חייב אף על הקלקול.

יט. פל העושה מלאכה בשבת מקצתה בשוגג ומקצתה בזדון - בין שהזיד ולבסוף שגג, בין ששגג ולבסוף הזיד - פטור⁵³, עד שיעשה שיעור המלאכה פלה מתחלה ועד סוף בזדון, ואחר כך יהיה חיב כרת; ואם יהיה בעדים והתראה - חיב סקילה. או⁵⁴ שיעשה שיעור מלאכה פלה בשגגה מתחלה ועד סוף, ואחר כך יהיה חיב חטאת קבועה.

(53) מקרבן (ראה בשבת קב.). (54) ביאור הלכה זו בתחילת הפרק. וראה מה שכתב רבינו בהל' שגגות פ"ב.

פרק שני

(1) כלל בו מה שנדחתה שבת מפניו, כפיקוח נפש והחולים, ודיני החיה, והמלחמות וכיוצא באלו הדברים, ומי שאינו יודע מתי הוא שבת, שגם זה הכרח הוא שידחה, כמבואר שם.

א. דחוייה היא שבת אצל סגנת נפשות² פשאר פל המצות³. לפיכך חולה שיש בו סכנה, עושין לו פל צרכיו בשבת⁴ על פי רופא אמן⁵ של אותו מקום. ספק שהוא צריך לחלל עליו את השבת ספק שאינו צריך, וכן אם אמר רופא לחלל עליו את השבת ורופא אחר אמר אינו צריך - מחללין עליו את השבת; שספק נפשות דוחה את השבת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סִפְּנָה, שְׁנֹאֲמַר: אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם - וְלֹא שְׁיִמּוּת בָּהֶם. הָא לְמַדָּת, שְׁאִין מִשְׁפָּטֵי הַתּוֹרָה נִקְמָה בְּעוֹלָם¹³, אֲלֵא רַחֲמִים וְחֶסֶד וְשְׁלוֹם בְּעוֹלָם. וְאֵלּוּ הָאֲפִיקוֹרְסִים¹⁴ שְׁאוּמְרִים שֶׁזֶה חִלּוּל שֶׁבֶת וְאִסוּר, עֲלֵיהֶן הַפְּתוּב אוֹמֵר: גַּם אֲנִי נִתְתִּי לְכֶם חֲקִים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִחִיו בָּהֶם¹⁵.

שישמור שבתות הרבה" ובין הלימוד "וחי בהם", כי ב"חלל עליו כו" מודגש שאמנם עכשיו יש כאן חילול שבת, והשבת היא דחוייה אצל 'פיקוח נפש' כמו כל המצוות, אבל בלימוד מ"וחי בהם" משמע שאין כאן כלל חילול שבת, כי זו לא נצטווה כלל במקום 'פיקוח נפש'.

על-פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 138
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

9) שמה יצא מזה קלקול, אם יראו עכשיו שאין עושין רק על ידי נכרי, יחשבו שיש איסור על ידי ישראל, ולפעמים לא יהיה שם ישראל ויסתכן החולה (ט"ז סי' שכח). 10) כל זה נאמר אם יש שם אנשים, אבל אם אין שם רק נשים, בוודאי אין להן להמתין לאנשים אלא יעשו הן בזריזות. (רי"א ז'). 11) כך ביאר רבינו מה שאמרו (יומא פד:): "ואין עושין דברים הללו אלא על ידי גדולי ישראל", היינו חכמי ישראל, אבל התשב"ץ (ח"א סי' נד) מביא ראיה מלשון ה'ירושלמי' (יומא פ"ח ה) שהכוונה על ישראל גדול בשנים, שלא תאמר שאין פיקוח נפש דוחה שבת על ידי מחוייב במצוות, ולפי דבריו אין לחזור דוקא אחרי חכמי ישראל אלא כל הזריז הרי זה משובח, ולשון ה'ירושלמי': "הנשאל, הרי זה מגונה, השואל הרי זה שופך דמים", שהיה לו לחכם העיר ללמד לבני עדתו ולפרסם ברבים שסכנת נפשות דוחה שבת, וזריזים מקדימים למצוה (בנוסף כ"י התימנים, נוסף כאן: "גדולי ישראל וחכמיהם - ואין מורין לנשים לעשות דברים האלו"). 12) מכל-מקום לא יהא אדם מבעית את נפשו מכל פחד שוא ולא יהא בהול מכל עלה נדף, ומקום שברי לו שאין סכנה קרובה - לא יחלל שבת בעבירה (או"ח סי' שכח). 13) "כי לא אחפוץ במות המת נאום ה' אלקים והשיבו וחי" (יחזקאל יח, לב). 14) הצדוקים והקראים, שלא האמינו בדרשת חכמינו, ולדעתם אין פיקוח נפש דוחה שבת. 15) על ידי שמאסו חוקותי, חשבו שלא יוכלו לחיות במשפטים שנתתי להם (מלבי"ם שם).

2) יומא פה, ע"ב. מנין לפיקוח נפש שדוחה את השבת? שנאמר (ויקרא יח, ה) ושמתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם: רבי שמעון בן מנסיא דורש מהכתוב (שמות לא, טז) ושמו בני ישראל את השבת לעשות את השבת, אמרה תורה "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה". אולם פיקוח נפש דוחה שבת, גם אפילו אם ברור לנו שלא יקום מחליו זה, ולא יזכה לשמור עוד שבתות, והצלתו היא רק לחיי שעה, "שמה יעשה תשובה באותה שעה ויתקן מה שחטא בחייו" (המאירי). 3) כמבואר בהל' יסודי התורה פ"ה, ה"א. 4) מלשון רבינו שכתב "דחוייה", ולא כתב הותרה, נראה לכאורה כי אם אפשר לעשות בלא חילול שבת, מחוייבים לעשות בהיתר, כי זה הוא ההבדל בין דחוייה והותרה (ראה יומא ו:), אבל במקום שיש לחשוש שעי"ז יהיה איחור בריפוי - מחללין את השבת. 5) בנוסף אחר: "רופא נאמן" (מעשה רוקח): ולא דוקא מומחה או רופא, אלא אפילו סתם בני אדם חשובים מומחים במקצת, ומחללין על ידיהם (או"ח סי' שכח).

ב. אֲמָרוּהוּ⁶ בְּיוֹם הַשֶּׁבֶת שֶׁהוּא צְרִיף לְכָף⁷ וְכֵן לְשִׁמְנָה יָמִים - אִין אוֹמְרִים: נִמְתִּין עַד הָעֶרֶב פְּדִי שְׂלֵא לְחַלֵּל עֲלֵינוּ שְׁתֵּי שֶׁבֶתוֹת, אֲלֵא מִתְחִילִין מֵהַיּוֹם שֶׁהוּא שֶׁבֶת. וּמְחַלְלִין עֲלֵינוּ אֶפְלוּ מֵאֵה שֶׁבֶתוֹת. כֹּל זְמַן שֶׁהוּא צְרִיף וְיֵשׁ בּוֹ סִפְּנָה אוֹ סִפְּק סִפְּנָה - מְחַלְלִין. וּמְדַלִּיקִין לוֹ אֶת הַנֵּר, וּמְכַבִּין מִלְּפָנָיו אֶת הַנֵּר⁸, וְשׁוֹחֲטִין לוֹ, וְאוֹפִין וּמְבַשְּׁלִין, וּמְחַמִּין לוֹ חֲמִין, בֵּין לְהַשְׁקוֹתוֹ בֵּין לְרַחֵצַת גּוֹפוֹ. כִּלְלוּ שֶׁל דְּבָר: שֶׁבֶת לְגַבִּי חוֹלָה שֵׁשׁ בּוֹ סִפְּנָה הָרִי הוּא כֹּחַל לְכָל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא צְרִיף לְהֵן.

ד. הַחוֹשֵׁשׁ בְּעֵינָיו - וְהוּא, שֶׁהִיָּה בְּשִׁתִּיהֶם אוֹ בְּאֶחַת מֵהֶם צִיר¹⁶, אוֹ שֶׁהִי דְמַעוֹת שׁוֹתוֹת¹⁷ מִהֵן מֵרַב הַפֶּאֶב, אוֹ שֶׁהִי דָם שׁוֹתֵת מִהֵן, אוֹ שֶׁהִי בֶהֱן קַדְחַת¹⁸ וְכִיּוֹצֵא בְּחֵלָאִים אֵלּוּ - הָרִי זֶה בְּכִלְל חוֹלִים שֵׁשׁ בֶּהֱן סִפְּנָה¹⁹, וּמְחַלְלִין עֲלֵינוּ אֶת הַשֶּׁבֶת, וְעוֹשִׂין לוֹ כֹּל צְרִכֵי רְפוּאָה.

6) התבוננו במחלתו ושיערו. 7) כלומר: שגם בשבת זו ובשבת הבאה צריך לחלל עליו (יומא פד: שבת כט: קכח:). 8) היינו כשאי אפשר להוציא את החולה למקום אחר או להסתיר ממנו את האור על ידי כפיית כלי עליו, או על ידי הוצאת הנר החוצה, כי מוטב לטלטל מוקצה מלעבור על איסור כיבוי. ראה 'המאירי' שבת כט.

16) ריר הנוטף מהעין. 17) נחלות. 18) חום. 19) ע"ז כח, ע"ב.

ה. וְכֵן אִם יֵשׁ מִפֶּה בְּחִלָּל גּוֹפּוֹ מִן הַשֶּׁפֶה וּלְפָנָיו - בֵּין בְּפִיּוֹ²⁰, בֵּין בְּמַעֵיו, בֵּין בְּכַבְדּוֹ וּבְחוּלוֹ, אוֹ בְּשֶׂאֵר מְקוֹמוֹת - כֹּל שֵׁשׁ בְּחִלָּלוֹ, הָרִי זֶה חוֹלָה שֵׁשׁ בּוֹ סִפְּנָה²¹, וְאִינוּ צְרִיף אִמְדָּ שֶׁחֲלֵיו כְּבֵד הוּא. לְפִיכָף מְחַלְלִין עֲלֵינוּ אֶת הַשֶּׁבֶת מִזֵּד בְּלֹא אֲמִידָה²². וּמִפֶּה שֶׁהִיא בְּגַב הַיָּד וּבְגַב הַרְגֵל - הָרִי הִיא מִמִּפֶּה שֶׁל חֵלָל, וְאִינָה צְרִיכָה אִמְדָּ, וּמְחַלְלִין עֲלֵיהָ אֶת הַשֶּׁבֶת. וְהַחֵם שֶׁמְסַמְר²³ אֶת הַבֶּשֶׂר - מִמִּפֶּה שֶׁל חֵלָל

ג. בְּשִׁעוֹשִׁים דְּבָרִים הָאֵלּוּ, אִין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא עַל יְדֵי נְכָרִים⁹ וְלֹא עַל יְדֵי קִטְנִים וְלֹא עַל יְדֵי עֲבָדִים וְלֹא עַל יְדֵי נְשִׁים¹⁰, פְּדִי שְׂלֵא תִהְיֶה שֶׁבֶת קִלְיָה בְּעֵינֵיהֶם; אֲלֵא עַל יְדֵי גְדוּלֵי יִשְׂרָאֵל וְחַכְמֵיהֶם¹¹. וְאִסוּר לְהִתְמַהֵמָה¹² בְּחִלּוּל שֶׁבֶת לְחוֹלָה שֵׁשׁ בּוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בבצירה, אלא יכרתו עקץ אחד, ולא יכרתו שנים. וכן כל פיוצא בזה.³¹

30) שם. 31) שאלו את הראב"ד: חולה בשבת שצריך לבשר, ומוכן לפניו בשר נבילה, האם עדיף לשחוט בשבילו בשבת ויאכל בשר כשר? והשיב: ישחט לו ולא יאכילהו נבילות, כי בשחיטה בשבת עובר רק פעם אחת, ובאכילת נבילה עובר על כל כזית וכזית (הרא"ש ביומא). אולם אם צריך בשר לאלתר, יתנו לו מהבא ליד תחלה (או"ח סי' שכח).

ט. המבשל לחולה בשבת³², ואכל החולה והותר - אסור לבריא לאכל מן המותר³³, גזרה שמא ירבה בשבילו³⁴. אכל השוחט לחולה בשבת - מתר לבריא לאכל ממנו בשר חי³⁵, שאין בדבר תוספת פדי שנגזר שמא ירבה בשבילו. וכן כל פיוצא בזה.

32) בבא קמא עא, ע"א. או תלש לו פירות מן האילן (או"ח סי' שיח). 33) עד מוצאי שבת (חולין טו:). 34) בשביל הבריא. 35) כי לבשלו אסור בשבת, ואין צריך למלחו רק אם רוצה לאכלו על ידי בישול. אבל לאכלו חי, די בהדיחו את הדם שעל פני הבשר מבחוץ (יו"ד סי' טז).

י. חולה³⁶ שאין בו סכנה, עושין לו פל צרכיו על ידי נכרי³⁷. פיצד? אומרין לנכרי לעשות לו, והוא עושה. לבשל לו ולאפות ולהביא רפואה מרשות לרשות וכיוצא באלו. וכן כוחל עיניו³⁸ מן הנכרי בשבת, אף-על-פי שאין שם סכנה. ואם היו צריכים לדברים שאין בהן מלאכה, עושין אותן אפלו ישראל. לפיכך מעלין אונים³⁹ בשבת, ומעלין אנקליו⁴⁰, ומחזירין את השבר⁴¹. וכל פיוצא בזה מתר.

36) שנפל למשכב שהוא חולי לכל גופו. 37) וכן מותר לחלל עליו את השבת על ידי ישראל באיסור דרבנן (ראה שבת קטט). 38) ביצה כב, ע"א. שם אבקת רפואה על ריסי העינים. 39) עבודה זרה כח, ע"ב. גידי אונים פעמים שיוורדים למטה ומתפרקים הלחיים (רש"י). 40) שם, כט, ע"א: "תנוך שכנגד הלב המעכב את הנשימה ומעלים אותו על-ידי רפואה" (רש"י). 41) שבת קכח, ע"א. עצם שנשברה.

יא. היולדת פשכורעת לילד - הרי היא בספנת נפשות ומחללין עליה את השבת⁴². קוראין לה חכמה⁴³ ממקום למקום, וחותרים את הטבור, וקושרין אותה⁴⁴. ואם היתה צריכה לגר בשעה שהיא צועקת בחבליה - מדליקין לה את הנר; ואפלו היתה סומא, מפני שדעתה מתישבת עליה בגר ואף-על-פי שאינה רואה. ואם היתה צריכה לשמן וכיוצא בו - מביאין לה. וכל שאפשר לשנות -

דמי, ומחללין עליו את השבת²⁴. וכן פל חלי שהרופאים אומרין שזה יש בו סכנה, אף-על-פי שהוא בעור הפשוט מבחוץ - מחללין עליו את השבת על פיהם.

20) עבודה זרה כח, ע"ב. מי שחושש בשינו ומצטער מאד עד שחלה כל גופו, מותר להוציאה על ידי נכרי (או"ח סי' שכח ב'משנה ברורה). 21) היינו שנתקלקל אחד מן האברים הפנימיים מחמת מכה או בועה, אבל מיהושים בלבד אין נקראים מכה (הרשב"א והר"ן בשם רבינו יונה). 22) ואם יודעים ומכירים באותו חולי שיכול להמתין ברפואתו ואין בו סכנה, אסור לחלל עליו שבת, אף שהוא מכה של חלל (רשב"א). 23) מלשון "סמר מפחדך בשרי" (תהלים קיט, קכ) שהבשר מתכווץ ומתקשה מפחד או מחוס (בכתי" התימנים: מצמר). וכן כל מכה הבאה מכה ברזל, אפילו אינה בחלל הגוף, מחללין עליה את השבת. 24) יומא פב. פג.

ו. הכולע נימא²⁵ של מים - מחמין לו חמין בשבת, ועושין לו פל צרכי רפואה, מפני שהיא ספנת נפשות. וכן מי שנושכו פלב שוטה²⁶ או אחד מדוחלי העפר שממיתין²⁷, אפלו היו ספק ממיתין ספק אין ממיתין - עושין לו פל צרכי רפואה להצילו.

25) עלוקה דקה שבמים (עבודה זרה יב:). 26) במשנה (יומא פ"ח) כתוב לענין יום כיפור: "מי שנשכו כלב שוטה (מחלת כלבת) - אין מאכילין אותו מחצר הכבד שלו", וביאר רש"י: "אע"פ שנהגו הרופאים ברפואה זו, כיון שאינה רפואה בדוקה וגמורה, אין מתירין לו איסור אכילת בשר טמא. ורבינו בפירושו המשניות, נימק את הדבר באופן אחר: "כי זה אינו מועיל אלא דרך סגולה. ואין עוברין על המצוות אלא בדברים המרפאים בטבע והוא דבר אמיתי הוציאו הדעת והנסיון הקרוב לאמת, אבל להתרפאות בדברים שהם מרפאים בסגולתן אסור כי כוחם חלש, אינו מצד הדעת ונסיגונו רחוק", אבל רפואות בדוקות לכו"ע מותר לו שמוסכן הוא. 27) יומא פד. שבת קכא:

ז. חולה שאמדהו רופאים להביא לו גרוגרת²⁸ אחת, ורצו עשרה בני אדם והביאו לו עשר גרוגרות בבת אחת - פלן פטורין מכלום²⁹. ואפלו הביאו בזה אחר זה, ואפלו הכריא בראשונה; שהרי פלם ברשות הביאו.

28) תאנה יבשה. 29) מנחות סד, ע"א. ויש להם שכר טוב מאת ה' (או"ח סי' שכח).

ח. חולה³⁰ שהיה צריך לשתי גרוגרות, ולא מצאו אלא שתי גרוגרות בשני עקצין ושלש גרוגרות בעקץ אחד - כותרין העקץ שיש בו שלש, אף-על-פי שאין צריכין אלא לשתיים, פדי שלא ירבו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תמוז⁵⁸. ומרחיצין את הנולד בשבת ביום שנולד אחר שחזקתו את טבורו, אפלו בחמין שהוחמו בשבת, ומולחין אותו⁵⁹, ומלפפין אותו⁶⁰; מפני שספקה היא לו אם לא יעשו לו פל אלו. וכן מרחיצים אותו לפני המילה ולאחר המילה וביום השלישי⁶¹ למילה בחמין שהוחמו בשבת, מפני הספקה.

56 שבת קט, ע"א. אם אחזתה צינה, מבעירים לפניה מערכת עצים להתחמם. (57 הוציא דם מהעורק לרפואה ע"י שריטה באיזמל. 58 שהצינה סכנה היא לו (שם). 59 נותנין עליו אבק ההדס וכיוצא מסמים אלו לעדן בשרו (פי' המשניות לרבינו, שבת פ"ח). 60 כורכים את הילד בחיתולים כדי ליישר איבריו. 61 שבת קלד, ע"ב. וכל-שכן יום שני (רמב"ן ורשב"א).

טו. האשה שישבה על המושבר⁶² ומתה - מביאין ספין בשבת אפלו דרך רשות הרבים, וקורעין את פרוסה ומוציאין את הנולד, שמה ימצא חי. שפסק נפשות⁶³ דוחה את השבת, ואפלו לזה שאין חזקתו חי.

62 ערכין ז, ע"א. כסא שהיולדת ישבה עליו בשעת הלידה. 63 ואין נוהגין כן בזמן הזה אפילו בחול, משום דאין בקיאיין במיתת האם בזמן קרוב כל כך שאפשר לולד לחיות, ושמה רק נתעלפה, ואם יחתכוה ימיתוהו, ובין כך ובין כך ימות הולד ('איסור והיתר' לרבינו יונה מגירונדי).

טז. מפקחין פקוח נפש⁶⁴ בשבת, ואין צריך לטל רשות מבית-דין. והפקחים להציל הנפש - הרי זה משבח. כיצד?⁶⁵ ראה תינוק שנפל לים - פורש מצודה ומעלהו, וף-על-פי שהוא צד הדגים עמו. שמע שטבע תינוק בים, ופרש מצודה להעלותו, והעלה דגים בלבד - פטור מכלום. נתפון להעלות דגים, והעלה דגים ותינוק⁶⁶ - פטור. אפלו לא שמע שטבע - הואיל והעלה תינוק עם הדגים, פטור.

64 עושים פעולה להצלת נפש (יומא פד:). 65 מנחות סד. 66 אבל העלה דגים לבד חייב, כיון שנחזקין לצידה, ראה להלן פרק י.

יז. נפל תינוק לבור - עוקר חליא⁶⁷ ומעלהו, וף-על-פי שהוא מתקן בה מדרגה בשעת עקירתו. נעל דלת בפני תינוק - שובר הדלת ומוציאו, וף-על-פי שהוא מפצל אותה כמין עצים שראויין למלאכה; שמה יבעת⁶⁸ התינוק וקמות. נפלה דלקה, ויש שם אדם שחוששין שמה ישרף - מכבין אותה להצילו מן האש, וף-על-פי שהוא פוכש דרך ומתקנה בשעת פבויו⁶⁹. וכל הקודם להציל - הרי זה משבח. ואינו צריך לטל רשות⁷⁰ מבית-דין בכל דבר שיש בו ספקה.

משנין בשעת הבאה⁴⁵. כגון שתביא לה חברתה פלי תלוי בשערה. ואם אי אפשר - מביאה פדרקה.

42 שבת קכח, ע"ב. 43 מיילדת. 44 כל האמור בתוכחת יחזקאל, עושים לחיה בשבת: "ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך, ובמים לא רוחצת למשעי" (יחזקאל טז). 45 ואף שבפיקוח נפש מותר לעשות בלא שום שינוי, "כאב היולדת וחבליה הם כדבר טבעי לה, ואין אחת מאלף מתה מחמת לידה, לפיכך החמירו לשנות במקום שאפשר" (מגיד-משנה).

יב. אין מילדין את העובדת פוככים⁴⁶ ומזלות בשבת, ואפלו בשכר⁴⁷; ואין חוששין לאיבה⁴⁸; וף-על-פי שאין שם חלול. אבל מילדין את בת גר תושב⁴⁹, מפני שאנו מצוין להחיות⁵⁰; ואין מחללין עליה את השבת.

46 עבודה זרה כו, ע"ב. בגלל מעשיהם המכוערים הם מחוץ לכל נימוס ותרבות אנושית, שלא קיבלו עליהם את שבע מצוות בני נח, שהם: א) דינים ומשפטים, ב) ברכת השם, ג) עבודה זרה, ד) שפיכות דמים, ה) גילוי עריות, ו) גזל, ז) אבר מן החי (הל' מלכים פ"א, ה"א). 47 ובימות החול, מותר בשכר משום איבה. 48 לשנאה, שיכולה להשתמט ולומר, שאין מיילדים בשבת רק לשומרת שבת (ע"ז שם). 49 גוי שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה-זרה ולקיים גם שאר המצוות שנצטוו בהן בני נח, אף שלא מל ולא טבל (פי"ד מאיסורי"ב ה"ז). 50 אמרה תורה: "גר ותושב וחי עמך" (ויקרא כה, לה).

יג. חיה⁵¹, משניתחיל הדם להיות שותת עד שתלד, ואחר שתלד עד שלשה ימים⁵² - מחללין עליה את השבת, ועושין לה פל צריקה, בין שאמרה צריקה אני בין שאמרה איני צריקה⁵³. ומשלשה עד שבעה: אם אמרה איני צריקה - אין מחללין עליה את השבת; ואם שתקה, ואין צריך לומר אם אמרה צריקה אני, שמחללין עליה את השבת. ומשבעה ועד שלשים יום - הרי היא כחולה שאין בו ספקה⁵⁴; ואפלו אמרה צריקה אני, אין עושין לה מלאכה אלא על ידי נכרים⁵⁵.

51 האשה היולדת. 52 שבת קכט, ע"א. 53 לדברים שחברותיה אומרות שדבר זה כל היולדות צריכות לכך, ואין כאן רופא או מיילדת לשאלם, אין שומעים ליולדת, שמה אינה מרגישה לשעתה מה שהיא צריכה (הרמב"ן). 54 מצד הלידה, אולם אם יש לה מחלה אחרת מלבד הלידה, אין להשיג על שיעור ימים אלו, אלא עושים לה עד שתצא מהסכנה. 55 ראה בהלכה י.

יד. עושין מדורה לחיה⁵⁶ ואפלו בימות החמה, מפני שהצנה קשה לחיה הרבה במקומות הקרים. אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה. הקזו דם⁵⁷ ונצטן - עושין לו מדורה, אפלו בתקופת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כב. המהלך במדבר⁷⁹ ולא ידע מתי הוא יום שבת - מונה מיום שטעה ששה, ומקדש שביעי⁸⁰. ומברך בו ברכות היום⁸¹, ומבדיל במוצאי שבת⁸². ובכל יום יום, ואפלו ביום זה שהוא מקדש ומבדיל בו, מתר לו לעשות כדי פרנסתו בלבד, כדי שלא ימות⁸³. ואסור לו לעשות יותר על פרנסתו, שכל יום יום ספק שבת הוא. ואם ידע שהוא שמני ליציאתו או חמשה עשר ליציאתו וכיוצא בזה המנין - הרי זה מתר לעשות מלאכה באותו היום, שהרי הדבר ודאי שלא יצא בשבת; ושאר הימים חוץ מיום זה, עושה כדי פרנסתו בלבד.

(79) והוא הדין אם נשבה לבין הגויים ונשכח יום השבת ממנו (ירושלמי). (80) כביראתו של עולם: ימי חול תחילה, ואחרי כן יום השבת (שבת ט.ט.). (81) =קידוש. (82) בכ"י התימנים: "ומבדיל במוצאי שבת". וזה - שמברך ברכת הקידוש בכניסתו וברכת ההבדלה במוצאו - הוא ההיכר של יום השבת שלו מתוך ששת הימים האחרים. (83) אפילו יכול להתענות יום אחד בלי סכנה, אסור לסגף עצמו, כדי שיוכל למהר לצאת מן המדבר ('בגדי ישיע' או"ח סי' שמד).

כג. עובדי פוכבים ומזלות שצרו על עירות ישראל, אם באו על עסקי ממוץ - אין מחללין עליהן את השבת, ואין עושין עמהן מלחמה⁸⁴. ובעיר הסמוכה לספר⁸⁵ - אפלו לא באו אלא על עסקי תבן וקש, יוצאין עליהן בכלי זין⁸⁶, ומחללין עליהן את השבת. ובכל מקום, אם באו על עסקי נפשות או שערכו מלחמה או שצרו סתם - יוצאין עליהן בכלי זין, ומחללין עליהן את השבת. ומצוה על כל ישראל שיכולין, לבוא ולצאת ולעזר לאחיהם שבמצור ולהצילם מיד העובדי פוכבים ומזלות בשבת⁸⁷; ואסור להן להתמהמה למוצאי שבת. ובשיצילו את אחיהן, מתר להן לחזור בכלי זין שלהן למקומם בשבת; כדי שלא⁸⁸ להכשילן לעתיד לבוא.

(84) עירובין מה, ע"א. בזמן הזה אפילו באו על עסקי ממוץ מחללים את השבת ויוצאים עליהם, שכל התנפלות של אויבים סכנה היא, מתחילים בממוץ וגומרים בנפשות (פסקי מהרי"א סי' קג). (85) עיר העומדת על הגבול, שאם ילכודה, תהא הארץ נוחה ליכבש בפניהם (רש"י). (86) אפילו לא באו עדיין אלא שמענו שרוצים לבוא ('אור דרוע' ורמ"א סי' שכט) אין אומרים נמתין עד למחר, אלא מיד דוחין את השבת ומתקנים כלי זין כדי לעמוד הכן ולצאת לקראת האויב, שכן כל שהיה ודיחוי בדבר של מלחמה - סכנה היא ועלול להביא כשלון. (87) וחייב כל אדם להתגייס ולהצטרף למגינים על העיר. (88) שמא

(67) עפר שמסביב לשפת הבור. (68) יבהל פתאום. (69) יומא פד: (70) לשאל הוראה.

יח. מי שגפלה עליו מפלת⁷¹, ספק הוא שם ספק אינו שם⁷² - מפקחין⁷³ עליו. מצאוהו חי, אף-על-פי שנתרצץ ואי אפשר שיבריא - מפקחין עליו ומוציאין אותו לחי אותה שעה⁷⁴.

(71) קיר הרוס או גל אבנים. (72) אפילו יש כאן כמה ספיקות - ספק הוא כאן ספק אינו כאן, ואם תמצא לומר שהוא כאן, ספק הוא חי ספק מת (יומא פג:). במעשה רוקח' הנוסח כאן: "ספק הוא חי ספק מת - מפקחין" (73) מסירים את המפלות ומפנים את האבנים. (74) ראה למעלה בהלכה א, ומשנה ברורה' סי' שכט.

יט. בדרקו עד חטמו ולא מצאו בו נשמה⁷⁵ - מגיחין אותו שם, שפבר מת. בדרקו ומצאו עליונים מתים - לא יאמרו: כבר מתו תחתונים, אלא מפקחין על הפל; שאפשר במפלות שימות העליון ויהיה התחתון חי.

(75) שכתוב "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו" (בראשית ז), כלומר עיקר בחינת החיות היא בבדיקה אם יש רוח חיים בחטמו (יומא פח:), אפילו בדרקו עד לבו ולא מצאו חיות, אין אומרים שמת ודאי, אלא צריך לבדוק עד חטמו (או"ח סי' שכט).

כ. היתה חצר שיש בה עובדי פוכבים ומזלות וישראלים, אפלו ישראל אחד ואף עובדי פוכבים ומזלות, ונפלה עליהם מפלת - מפקחין על הפל מפני ישראל⁷⁶. פרש אחד מהם לחצר אחרת, ונפלה עליו⁷⁷ אותה חצר - מפקחים עליו⁷⁸; שמא זה שפרש היה ישראל, והנשארים עובדי פוכבים ומזלות.

(76) יומא פד, ע"ב. שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי - ראה מה שכתב רבינו בפ"ח מהל' מאכלות אסורות הי"א - והוא ספק נפשות, וכל ספק דוחה שבת. (77) "נפלה עליו (מפלות) אותה חצר" (נוסח 'מעשה רוקח'). (78) כיון שרובם נשארו במקומם, לא נעקרה הקביעות שלהם, ועדיין שם ספק עליהם, וכשמואל (יומא פד:) שאומר שבאופן זה אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב.

כא. נעקרו כלן מחצר זו לילף לחצר אחרת, ובצעת עקינתם פרש אחד מהן ונכנס לחצר אחרת, ונפלה עליו מפלת, ואין ידוע מי הוא - אין מפקחין עליו. שפיון שנעקרו כלם, אין כאן ישראל; וכל הפורש מהן פשהו מהלכין - הרי הוא בחזקת שפרש מן הרב. לפיכך, אם היה הרב ישראל, אף-על-פי שנעקרו כלם ופרש אחד מהם לחצר אחרת ונפלה עליו מפלת - מפקחין.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"מִתֵּר לְהַתְחִיל מְלָאכָה בְּעֶרְבֵי שַׁבַּת אֶת־עַל־פִּי שֶׁהִיא נִגְמֶרֶת מֵאֵלֶּיָהּ בְּשַׁבַּת כּו'".

וכבר למדנו בתחילת הלכות שבת (פ"א ה"ד) שכל מקום שנאמר "מותר לעשות", הרי זה מותר לכתחילה. ויש לבאר הלכה זו בעבודה הרוחנית, שעניין המלאכה בכלל, היינו מעשינו ועבודתנו במשך זמן הגלות, שתוכנה לעשות מענייני החולין (ימי החול) קדושה (שבת), ותכלית השלמות בעבודה זו יהיה ביום השבת "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", שאז יתקיים "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת".

וזהו תוכנה של הלכה זו, שאף אם יש עבודה שלא תיגמר בזמן הגלות אלא שהיא תהיה נגמרת מאליה בשבת, בכל זאת יש להתחיל אותה, ובהכרח שגמר המלאכה יהיה על־ידי הקב"ה כאשר יוציא את כל בני ישראל מהגלות באופן של "אתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל".

(על־פי י"ן מלכות' ספר זמנים סימן ד
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

2) כתוב בתורה (שמות כ, י'): "ויום השביעי שבת לה' אלוֹקֶיךָ לא תעשה כל מלאכה", "אמר ר' יוסי, לא תעשה כתוב, אבל אם היא נעשית מאליה מותר" (ירושלמי שבת פרק ב הלכה א), וכן בתלמוד בבלי (מסכת שבת דף יח עמוד ב) בית שמאי סוברים אדם מצוה על שביעת כליו, שלא יעשה בהם מלאכה בשבת, ובית הלל סוברים אין אדם מצוה על שביעת כליו כשהוא עצמו שובת, וכן הלכה.

ב. פיצד? פותקין? מים לגנה ערב שבת עם חשקה⁴, והיא מתמלאת והולכת כל היום פלו. ומניחין מגמר⁵ תחת הפלים, והן מתגמרין והולכין כל השבת פלה. ומניחים קילור⁶ על גב העין ואספלינית⁷ על גבי המפה, ומתפאין והולכין כל השבת פלה. ושורין דיו וסמנין⁸ עם חשקה⁹, והן שורין והולכין כל השבת פלה. ונותנין צמר¹⁰ לירדה¹¹ ואונין¹² של פשתן לתנור, והם משתנין¹³ והולכין כל השבת פלה. ופורשים מצודות לחיה ולעופות ולדגים עם חשקה, והן נצודין והולכין כל השבת פלה. וטוענין בקורות בית הפד¹⁴ ובעגולי הגת¹⁵ עם חשקה, והמשקין זבין והולכין כל השבת פלה. ומדליקין את הנר או את המדורה מבערב¹⁶, והיא דולקת והולכת כל השבת פלה¹⁷.

3) (מסכת שבת דף יח עמוד א) פותחים תעלה או צינור מהמעין לגינה להשקותה. 4) לפני חשכת הערב. 5) מיני בשמים ששורפים על גחלים במחתה, לעשן בהם את הבגדים שיהא ריחם נודף. 6) משחה לרפואה. 7) תחבושת. 8) אבקות צבע. 9) בנוסחה אחרת:

יחוסו להוציא במדה מספיקה כלי זיין למלחמה נגד האויב, ועוד שמא יתגבר האויב וישבו ויתגרה.

כד. וכן ספינה המטרפת⁸⁹ בים, או עיר שהקיפה פרקום⁹⁰ או נהר⁹¹ - מצוה לצאת בשבת להצילן בכל דבר שיקול להצילן. ואפלו יחיד הנרדף מפני העובדי פוככים ומזלות, או מפני נחש או דב שהוא רודף אחריו להרגו - מצוה להצילו. ואפלו בעשיית פמה מלאכות בשבת, ואפלו לתקן פלי זין להצילו⁹² - מתר. וזועקים עליהן ומתחננים בשבת, ומתריעין⁹³ עליהן לעזר אותם. ואין מתחננים ולא זועקין על הדבר בשבת⁹⁴.

89) תענית יט, ע"א. שהגלים זורקים אותה הנה והנה. 90) מצור מסביב לעיר. 91) העולה על גדותיו. 92) אולם אם יש סכנה גם למציל, על זה נאמר: "וחי אחיך עמך" חייך קודמים לחיי חברך (בבא-מציעא סב.). 93) [בתקיעה. ראה פ"א מתעניות הערה כג בהוספה]. 94) שעל ידי חרדת ההתרעה, אפשר שיתרכה הדבר (תפארת ישראל' תענית פרק ג).

כה. צרין על עירות העובדי פוככים ומזלות שלשה ימים קדם לשבת. ועושין עמהן מלחמה בכל יום יום ואפלו בשבת, עד שכובשין אותה. ואף-על-פי שהיא מלחמת הרשות⁹⁵ מפני השמועה למדו⁹⁶: עד רדתה - ואפלו בשבת⁹⁷. ואין צריך לומר במלחמת מצוה⁹⁸. ולא פבש יהושע וריחו אלא בשבת⁹⁹.

95) מלחמת ישראל להרחיב גבולות הארץ (מלכים פ"ח ה"א). 96) מעשה שהיה בימי החשמונאים שלא רצו להלחם בשבת, ונכנסו והרגו כמה אלפים מישראל, לפי שלא ידעו באותה שעה הלכה זו: "ובנית מצור על העיר אשר היא עושה עמך מלחמה - עד רדתה", מה תלמוד-לומר עד רדתה? - אפילו בשבת. 97) שבת יט. 98) שבמלחמת מצוה, אפילו בשבת. לקחו אויבים אדם מישראל בשבי, או פיתו נכרים בן או בת ישראל לברוח אתם על-מנת להמיר דת - מצוה לחלל שבת, לנסוע ולרוץ אחריהם למרחקים להציל נפש אחת מישראל (שו"ע או"ח סי' שז). 99) "ירושלמי" שבת פ"א ה"ח.

~ יום שלישי י' סיון ~

פְּרָק שְׁלִישִׁי

1) כלל בו רבינו הדברים הנעשים מערב שבת והמלאכה נגמרת בשבת.

א. מתר להתחיל מלאכה בערב שבת אף-על-פי שהיא נגמרת מאליה בשבת. שלא נאסר עלינו לעשות מלאכה אלא בעצמו של יום, אכל כשתעשה המלאכה מעצמה בשבת - מתר לנו להנות פמה שנעשה בשבת מאליו².

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מהפשתן כשחובטים אותו. (25) כהו והשחירו והרי הנ כמכוסות באפר. (26) ענפים דקים ויבשים.

ה. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ²⁷ בְּכִירָה ²⁸, שֶׁהִבֵּלָה מוּעָט; אֲכָל הַתַּנּוּר ²⁹, אֶף-עַל-פִּי שֶׁגָּרַף הָאֵשׁ אוֹ פֶּסֶה ³⁰ בְּאֶפֶר, אוֹ שֶׁהִסִּיקוּהוּ בְּקֶשׁ אוֹ בְּגִבְבָּא - אֵין מְשִׁהִין בְּתוֹכוֹ וְלֹא עַל גְּבִי וְלֹא סוּמְכִין לוֹ תְּבַשִּׁיל שְׁלֹא בְּשֵׁל כָּל צָרְכוֹ אוֹ שְׂבִשֵׁל כָּל צָרְכוֹ וּמְצַטְמֵק וְיָפָה לוֹ; הוֹאִיל וְהִבֵּלוֹ חֵם בְּיוֹתֵר - אֵינוֹ מְסִיחַ דַּעְתּוֹ, וְחוֹשְׁשִׁים שְׂמָא יַחְתָּה בְּזוֹ הָאֵשׁ הַמְּעוּטָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא אֵשׁ קָשׁ וּגְבָבָא אוֹ מְכָסָה.

(27) שמוּתֵר לְהַשְׁהוֹת קְדִירָה שְׁבִשְׁלָה כֹּל צוֹרֵכָה עַל גְּבִי גְרוּפָה וְקִטּוּמָה. (28) (מסכת שבת דף לו עמוד ב ודף לח עמוד ב) כלי בישול עשוי מחומר, מצד אחד יש בו פתח לגריפת האפר ומלמעלה מקום לשפיתת שתי הקדרות. (29) כלי בישול ככירה אלא מתוך שקצר למעלה ורחב מלמטה נקלט חומו לתוכו יותר (רש"י). (30) בנוסחה אחרת: חיפה (כתב־יד התימנים).

ו. וְלָמָּה אָסְרוּ לְשִׁהוֹת בְּתַנּוּר אֶף-עַל-פִּי שֶׁגָּרַף? מִפְּנֵי שֶׁהִגְרַף אֵינוֹ גּוֹרֵף אֲלָא רַב הָאֵשׁ וְעֲצָמָה, וְאֵי אֶפְשָׁר לְגַרְף כָּל הָאֵשׁ עַד שְׁלֹא תִשָּׂאֵר נִיצוֹץ אַחַת; מִפְּנֵי שֶׁהִבֵּלוֹ חֵם, שְׂמָא יַחְתָּה כְּדִי לְבַעַר הַנִּיצוּצוֹת הַנִּשְׁאָרוֹת בְּתַנּוּר.

ז. הַכִּפְפָּח ³¹ הִבֵּלוֹ רַב מִהִבֵּל הַפִּירָה, וּמְעָט מִהִבֵּל הַתַּנּוּר. לְפִיכָף, אִם הִסִּיקוּהוּ בְּגִפְתָּ ³² אוֹ בְּעֲצִים - הָרִי הוּא בְּתַנּוּר, וְאֵין מְשִׁהִין בְּתוֹכוֹ וְלֹא עַל גְּבִי וְלֹא סוּמְכִין לוֹ תְּבַשִּׁיל שְׁלֹא בְּשֵׁל כָּל צָרְכוֹ אוֹ מְצַטְמֵק וְיָפָה לוֹ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁגָּרַף אוֹ פֶּסֶה בְּאֶפֶר; וְאִם הִסִּיקוּהוּ בְּקֶשׁ אוֹ בְּגִבְבָּא - הָרִי הוּא כְּפִירָה שֶׁהִסִּיקָה בְּקֶשׁ וּגְבָבָא, וּמְשִׁהִין עָלָיו. וּמִתֵּר לְסַמְךָ ³³ לְפִירָה מִבְּעָרֵב וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵינָה גְרוּפָה וְקִטּוּמָה. וְאֵיזוֹ הִיא פִירָה, וְאֵי זוֹ כִּפְפָּח? פִּירָה - מְקוֹם שְׁפִיתָת שְׁתֵּי קְדִירוֹת, כּוּפָּח - מְקוֹם שְׁפִיתָת קְדִירָה אַחַת.

(31) (מסכת שבת דף לח עמוד ב) כירה קטנה לבשל או לאפות שיש בו רק מקום שפיתה לקדירה אחת ובגלל זה חומו רב משל כירה. (32) פסולת זיתים אחרי שנשחט מהם השמן. (33) להשעין קדירה בצד הכירה שתתחמם.

ח. תְּבַשִּׁיל חֵי שְׁלֹא בְּשֵׁל כָּלָל, אוֹ שְׂבִשֵׁל כָּל צָרְכוֹ וּמְצַטְמֵק וְרַע לוֹ - מִתֵּר לְשִׁהוֹת עַל גְּבִי הָאֵשׁ בֵּין בְּכִירָה וְכִפְפָּח בֵּין תַּנּוּר. וְכֵן כָּל תְּבַשִּׁיל שְׂבִשֵׁל וְלֹא בְּשֵׁל כָּל צָרְכוֹ, אוֹ בְּשֵׁל כָּל צָרְכוֹ וּמְצַטְמֵק וְיָפָה לוֹ ³⁴, אִם הִשְׁלִיךְ לְתוֹכוֹ אֶבֶר חֵי סְמוּךְ לְבֵין הַשְּׂמֻשׁוֹת - נַעֲשֶׂה הַכֹּל כְּתְּבַשִּׁיל חֵי, וּמִתֵּר לְשִׁהוֹת ³⁵ עַל הָאֵשׁ אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא גָרַף וְלֹא כָּסָה;

"וסמנין ומורסין עם חשיכה" (מער"ק). (10) לקלוט את הצבע. (11) (מסכת שבת דף יז עמוד ב). דוד גדול שמרתחים מים וצבע על האש. (12) אגודות של פשתן מנופץ ונותנים אותן לתנור כדי שיתלבנו. (13) בנוסחה אחרת: "משתהים (דפוס ויניציאה). (14) בבית הברד היו קורות ששימשו לסחיטת הזיתים, שנכתשו לפני כן, על מנת להוציא את שמנם; בראש הקורה היו טוענים (מעמיסים) מערב שבת משאות למען יכבידו וילחצו על הזיתים והשמן היה זב כל השבת. (15) אבל עגולה לשימוש בגת הלוחצת על הענבים להוציא מהם את היין. (16) לפני כניסת הערב. (17) שאין אדם מצוּנָה על שביחת כליו בשבת, אם הוא אינו עובד, כמבואר בהלכה א'.

ג. מִנִּיחִין קְדִירָה עַל גְּבִי הָאֵשׁ, אוֹ בְּשִׁר בְּתַנּוּר אוֹ עַל גְּבִי גְחָלִים, וְהֵן מְתַבְשִׁילִים וְהוֹלְכִין כָּל הַשֵּׁבֶת; וְאוֹכְלִין אוֹתָהּ בְּשֵׁבֶת. וְיֵשׁ בְּדָבָר זֶה דְּבָרִים שֶׁהֵן אֲסוּרִין ¹⁸, גְּזֵרָה שְׂמָא יַחְתָּה בְּגְחָלִים ¹⁹ בְּשֵׁבֶת.

(18) כמבואר בהלכה ד'. (19) (מסכת שבת דף לו עמוד ב) ישכח שהיום שבת ויגרוף את הגחלים להבעירם לשם בישול התבשילים ויתחייב משום "לא תבערו אש ביום השבת", ומשום מבשל בשבת. ראה להלן פרק ט'.

ד. כִּיצַד? תְּבַשִּׁיל שְׁלֹא בְּשֵׁל כָּל צָרְכוֹ ²⁰ וְחִמִּין שְׁלֹא הוֹחֲמוּ כָּל צָרְכָן, אוֹ תְּבַשִּׁיל שְׂבִשֵׁל כָּל צָרְכוֹ וְכָל זְמַן שְׂמְצַטְמֵק ²¹ הוּא יָפָה לוֹ - אֵין מְשִׁהִין אוֹתוֹ עַל גְּבִי הָאֵשׁ בְּשֵׁבֶת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵנַח מִבְּעוֹד יוֹם, גְּזֵרָה שְׂמָא יַחְתָּה בְּגְחָלִים כְּדִי לְהַשְׁלִים בְּשׁוּלוֹ אוֹ כְּדִי לְצַמְקוֹ. לְפִיכָף, אִם גָּרַף הָאֵשׁ ²², אוֹ שֶׁפֶסֶה ²³ אֵשׁ הַפִּירָה בְּאֶפֶר אוֹ בְּנַעֲרַת פֶּשֶׁתָן הַדְּקָה ²⁴; אוֹ שְׂעֵמְמוֹ ²⁵ הַגְּחָלִים, שֶׁהָרִי הֵן כְּמִכְסוֹת בְּאֶפֶר; אוֹ שֶׁהִסִּיקָה בְּקֶשׁ אוֹ בְּגִבְבָּא ²⁶ אוֹ בְּגִלְלֵי בְּהֵמָה דְּקָה, שֶׁהָרִי אֵין שָׁם גְּחָלִים בּוֹעֲרוֹת - הָרִי זֶה מִתֵּר לְשִׁהוֹת עָלָיָה; שֶׁהָרִי הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִזֵּה הַתְּבַשִּׁיל, וְאֵין גּוֹזְרִין שְׂמָא יַחְתָּה בְּאֵשׁ.

(20) (מסכת שבת דף לח עמוד ב) רבינו פוסק כדעת חכמים (מסכת שבת דף לו עמוד ב) שאסור לשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה, תבשיל שלא נתבשל כל צורכו, או אפילו נתבשל כל צורכו, אלא שהוא תבשיל שמצטמק ויפה לו (שבישול יתר יפה לו) משום שמא ישכח שהוא שבת ויחתה בגחלים. וכן היא שיטת הרי"ף, והשאלתו, ורבינו יונה; אבל רש"י ותוספות, ורב האי גאון, והרשב"א ועוד פסקו כחנניה, שכל תבשיל שנתבשל כמאכן בן דרוסאי - מנהיגם של נורדים-שורדים, שלא בשלו מאכלם כדי צורכו, מותר לשהותו על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה; שיעור בישול "כמאכל בן דרוסאי" לדעת רש"י: "שליש בישולו, ולדעת רבינו (פרק ט') חצי בישולו. (21) מתייבש ומתכווץ לטובת התבשיל. (22) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק א' הלכה א). (23) והוא הנקרא בלשון התלמוד "גרופה וקטומה" ("קטם" - כיסוי באפר). (24) הדק הנושר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דעתו להתזיר אסור אפילו עוֹדֵן בידו". ויש אומרים: "לא אמרו שאם הניחו על הקרקע אסור אלא שאין דעתו להתזיר, אבל דעתו להתזיר אפילו הניחו על הקרקע מותר" ורבינו לא הביא כלל חילוק זה, והטור (סימן רנג) פסק כלשון הראשון. (44) שאז בטלה שהייה ראשונה. וכשמחזירה הרי הוא כמושיב בתחילה על הכירה בשבת שאסור. (45) אין משענינים את התבשיל על יד האש. והראשונים חולקים על הגדרה זו, כי סמיכה קלה מחזרה. **יא. אָסוּר לְהִכְנִיִם מִגְרָפָה** ⁴⁶ **לְקַדְרָה** ⁴⁷ **בְּשֶׁבֶת וְהִיא עַל הָאֵשׁ** ⁴⁸ **לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה בְּשֶׁבֶת; מִפְּנֵי שְׂמֵגִים** ⁴⁹ **בָּהּ, וְזֶה מִצְרָכֵי הַבְּשׂוּל הוּא, וְנִמְצָא מִבְּשֵׁל בְּשֶׁבֶת. וּמִתֵּר לְהַחְזִיר מִפִּירָה לְכִירָה** ⁵⁰, **אֲפִלּוּ מִפִּירָה שֶׁהִבְלָה מוּעָט לְכִירָה שֶׁהִבְלָה מְרֻבָּה; אֲבָל לֹא מִפִּירָה לְטַמְיָנָה** ⁵¹, **וְלֹא מִטַּמְיָנָה לְכִירָה.**

(46) מסכת ביצה דף לד עמוד א ומסכת שבת דף יח עמוד ב) כף ששואבים ומערבים בה המאכל. (47) שיש בה תבשיל שלא נתבשל כל צורכו. (48) לדעת בעל ה"כסף משנה" אין הכוונה דווקא כשעומדת על האש, אלא העיקר הוא אם היא רותחת, אפילו העבירה מן האש. (49) בוחש ומערב את התבשיל. (50) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ד' הלכה ג'): אמר רבי אלעזר בשם רבי הושעיא משרת הייתי את רבי חייה הגדול, והייתי מעלה לו חמין מדייטי התחתונה לדייטי העליונה, ומחזירם לכירה. (51) (תלמוד ירושלמי שם) טמינת מאכלים בתנור או בדבר אחר לשמור על חומם, וראה להלן פרק ד דין הטמנה.

יב. לֹא יִמְלֵא אָדָם קַדְרָה עֲסֻסוֹת ⁵² **וְתַרְמוּסֵי** ⁵³, **או חֲבִית שֶׁל מַיִם, וְיִתֵּן לְתוֹךָ** ⁵⁴ **הַתְּנַור עֶרֶב שֶׁבֶת עִם חֲשֵׁבָה וְיִשְׁהָה אוֹתָן. שְׂאֵלוּ וְכָל פִּיּוּצָא בְהֵן, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא בְּשֵׁלוּ כָּל עֶקֶר, כְּתַבְשִׁיל שֶׁלֹּא בְּשֵׁל כָּל צֶרְפוֹ הֵן; מִפְּנֵי שְׂאֵינָן צְרִיכִים בְּשׂוּל הַרְבֵּה, וְדַעְתוּ עֲלֵיהֶן לְאַכְלָן לְאַלְתֵּר** ⁵⁵, **וּלְפִיכָךְ אָסוּר לְשַׁהוֹתָן בְּתַנּוּר. וְאִם עֶבֶר וְשֶׁהָה - אָסוּרִין עַד מוּצְאֵי שֶׁבֶת, וְיִמְתִּינִין בְּכַדֵּי שְׂעִיעֵשׂוֹ** ⁵⁶.

(52) מסכת שבת דף יח עמוד ב) גרגרי תבואה כתושים מעט, למאכל. (53) צמח בתרמיל, שגורעיניו דומים לפולים והם מרים, ראה מסכת ביצה דף כח עמוד א "כתורמוס הזה ששולקין אותו שבע פעמים ואוכלים אותו בקינוח סעודה". (54) בזה אין חילוק בין תנור, כירה וכופח. (55) כך פירש רבינו טעם הברייתא (מסכת שבת דף יח עמוד ב) שמשם מקור דין זה, אבל רש"י ורוב הראשונים, וגם הטור בכללם, סוברים אחרת, "מפני שאלו צריכים בישול רב ולא יספיק להם הלילה - הראייה מתורמוס, שצריכים לבשלו שבע פעמים - וחוששים שמא יחתה למהר בישולם (טור סימן רנד), ורבינו נימק ביאורו, משום שבברייתא השווה דין זה שלא ימלא חבית של מים לחממם בתוך התנור, משמע שדומים למים שאין צריכין בישול רב, ולדבריו התורמוס נתבשל כבר שש פעמים ועכשיו מבשלים אותו בפעם השביעית (ב"ח). (56) ראה למעלה בהלכה ט.

מִפְּנֵי שֶׁכָּבֵד הַסִּיחַ דַּעְתוֹ מִמֶּנּוּ, וְאֵינוּ בָּא לְחַתוֹת בְּגִחְלִים.

(34) שאסר רבינו להשהות למעלה על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה, ותנור אפילו בגרופה וקטומה. (35) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) אפילו נתן בו דבר שאפשר לו להתבשל מבעוד יום, כירק וכיוצא בו, מותר, כיוון שעשה מעשה המוכיח שמסיה דעתו ממנו, יזכור ולא יבוא לחתות בגחלים ולהבעירן ("כסף משנה" מדברי רבינו בפירוש המשניות).

ט. כָּל תַּבְשִׁיל שְׂאָסוּר לְשַׁהוֹתוֹ ³⁶, **אִם עֶבֶר וְשֶׁהָה אוֹתוֹ - אָסוּר לְאַכְלוֹ עַד מוּצְאֵי שֶׁבֶת** ³⁷, **וְיִמְתִּינִין בְּכַדֵּי שְׂעִיעֵשׂוֹ** ³⁸. **וְאִם שָׁכַחוּ: אִם תַּבְשִׁיל שֶׁלֹּא בְּשֵׁל כָּל צֶרְפוֹ הוּא - אָסוּר עַד מוּצְאֵי שֶׁבֶת, וְאִם תַּבְשִׁיל שֶׁבְּשֵׁל כָּל צֶרְפוֹ הוּא וּמִצְטַמֵּק וְיִפְהָ לּוֹ - מִתֵּר לְאַכְלוֹ מִיַּד בְּשֶׁבֶת** ³⁹.

(36) כמבואר למעלה בהלכות ד, ה, ז. (37) כך היא שיטת רבינו בדברי התלמוד (מסכת שבת דף לח עמוד א) ששאלו: שכח קדירה על גבי כירה ובישלה בשבת מהו? ושאלה שנייה: עבר ושהה מאי? מי קנסוהו רבנן? והראב"ד השיג עליו, ומבאר עבר ושהה בשוגג. וכך אמרו שם: "בתחילה היו אומרים, המבשל בשבת בשוגג יאכל, במזיד לא יאכל, וכן הדין בשוכח. משרבו משהין במזיד ואמרים שכחים אנו - חזרו וקנסו על השוכח". (38) במוצאי שבת ימתין במשך זמן שיוכל לעשות אותה המלאכה, וטעמו של רבינו כדי שלא ישתכר כלום ממלאכתו בשבת ולא יבוא להקל לעשות כן בפעם אחרת. ורש"י נתן טעם לדבר: "שלא ייהנה ממלאכת השבת" (מסכת שבת דף יח עמוד ב). (39) כבר ביארנו בהלכה ד דעת כמה פוסקים שאם נתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר אף לכתחילה להשהותו.

י. כָּל שְׂמֵתֵר לְשַׁהוֹתוֹ עַל גְּבֵי הָאֵשׁ ⁴⁰, **כְּשִׁנּוּטִים אוֹתוֹ בְּשֶׁבֶת - אָסוּר לְהַחְזִירוֹ לְמִקְוָמוֹ. וְאֵין מְחִזְרִין לְעוֹלָם אֲלֵא עַל גְּבֵי** ⁴¹ **פִּירָה גְּרוּפָה אוֹ מְכֻסָּה, או בְּכִירָה וְכִפְחַ שְׁהֶסְקוּ בְּקֶשׁ וּגְבָבָא** ⁴². **וְהוּא, שֶׁלֹּא הַנִּיחַ הַקַּדְרָה עַל גְּבֵי הַקַּרְקַע** ⁴³; **אֲבָל מְשִׁהֲנִיחָה עַל גְּבֵי קַרְקַע - אֵין מְחִזְרִין אוֹתָהּ** ⁴⁴, **וְאֲפִלּוּ עַל גְּבֵי פִּירָה גְּרוּפָה אוֹ מְכֻסָּה. וְאֵין מְחִזְרִין לְתַנּוּר וְלֹא לְכִפְחַ שְׁהֶסְקוּ בְּגִפְתָּ אוֹ פְּעָצִים, אֶף-עַל-פִּי שְׁגַרְף אוֹ פָּסָה; מִפְּנֵי שֶׁהִבְלָן חֵם בִּיּוֹתֵר. וְכָל שְׂאֵין מְחִזְרִין עֲלָיו, אֵין סוֹמְכִין לוֹ בְּשֶׁבֶת** ⁴⁵.

(40) כמבואר בהלכה ח. (41) אבל לתוכה בכל עניין אסור (מסכת שבת דף לז עמוד א) שכיוון שהיא שם בתוכה כדרך שמבשלים בה תדיר, נראה כמבשל (רשב"א ור"ן) וכירות שלנו שאין להם תוך וחלל, אלא הן פשוטות, ותוכן וגבן אחד הוא, מותר להחזיר להן (שלטי הגיבורים). (42) ראה למעלה הלכה ד. (43) במסכת שבת דף לח עמוד ב בשם אביי: "לא אמרו שמותר אלא שדעתו להחזיר, אבל אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלא באמצעות כלי, ולפיכך נשתנה דינו מבישול המבואר למעלה. (66) כאן אין הברל בין בשר שור ועז לגדי הרך. (67) משני הצדדים, אבל אם נצלו רק מצד אחד לא מועיל (מסכת מנחות דף נז עמוד א, ראה להלן פרק ט הלכה ה). (68) במסכת שבת דף כ עמוד א מבואר שהכוונה היא כמאכל "בן דרוסאי" שהוא לדעת רבינו להלן בפרק ט כחצי בישולו, ולדעת רש"י כשליש בישולו. (69) משנה במסכת שבת שם. (70) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) מבואר למעלה בהלכה ב, וכאן בא לומר שאין בו גם הגזירה של שמא יחתה.

יז. **הָא לְמַדְתָּ, שֶׁפֶל דְּבַר שְׁאֵנוּ אוֹסְרִין בְּעֵינֵי זֶה - אֵינוּ אָסוּר מְשוּם שֶׁהוּא נַעֲשֶׂה בְּשֶׁבֶת⁷¹, אֲלֵא גִזְרָה שְׁמָא יִחְתֶּה בְּגִחְלִים. לְפִיכָּה אֵין נוֹתְנִין צְמָר לַיֹּרְה⁷², אֲלֵא אִם-כֵּן הֵיחָה עֲקוּרָה מֵעַל הָאֵשׁ; שְׁמָא יִחְתֶּה בְּגִחְלִים. וְהוּא, שְׂיֵהִיָּה פִּיהּ טוּחַ בְּטִיט; שְׁמָא יִגִּיס בְּהַ מְשַׁח־שִׁכְּהָ⁷³.**

(71) שכבר נתבאר למעלה בהלכה א, שאין אדם מצויה על שביית כליו בשבת. (72) ראה למעלה בהלכה ב. (73) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) ויש הברל בין קדירה ליורה, בקדירה אם נתבשל המאכל עד שראוי לאכילה דהיינו חצי בישולו, לא גזרו בו שמא יחתה, אבל גבי יורה אף אם יש שהות ביום שייקלט הצבע, גזרו בה שמא יחתה כדי שייקלט היטב (אורח חיים סימן רנב).

יח. **אֵין נוֹתְנִין אֶת הַפֶּת בְּתַנּוּר עִם חֲשֵׁכָה, וְלֹא חֲרָה⁷⁴ עַל גְּבֵי הַגִּחְלִים, אֲלֵא פְּדִי⁷⁵ שִׁיקְרָמוּ⁷⁶ פְּנִיָּה שֶׁהֵם⁷⁷ מְדַבְּקִים בְּתַנּוּר אוֹ בְּאֵשׁ⁷⁸. וְאִם נִשְׁאָרוּ אַחֲרֵיכֶן עַד שִׁיגְמָרוּ אֶפְיָתָן - מִתָּר; שְׁאִם יִחְתֶּה - יִפְסִיד אוֹתָן. וְאִם נִתֵּן סְמוּךְ לְחֲשֵׁכָה, וְחֲשֵׁכָה וְעֵדִין לֹא קָרְמוּ פְּנִיָּה: אִם בְּמִזִּיד - אָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֵן עַד מוֹצְאֵי שַׁבָּת, וְנִמְתִּין בְּכַדִּי⁷⁹ שִׁעֲשֹׂו; וְאִם בְּשׂוּגָג - מִתָּר לוֹ לְדָרוֹת⁸⁰ מִמֶּנָּה מִזֶּזֶן שְׁלֹשׁ סְעוּדוֹת שֶׁל שַׁבָּת⁸¹. וְכִשְׁהוּא רוֹדֶה - לֹא יֵרְדֶה בְּמַרְדֵּה⁸² פְּדָרָךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל⁸³, אֲלֵא בְּסַפִּין וְכִיּוֹצֵא בָּהּ.**

(74) (מסכת שבת דף יט עמוד ב ודף כ עמוד א) עוגה דקיקה אפוייה על גבי גחלים. (75) שישפיקו לקרום לפני השבת. (76) קרימה - התהוות קרום קשה מסביב לחם ולעוגה, וכשפורסים אותם ואין חוטים נמשכים מהם הגיעו לשיעור של "נקרמו פניהם" (תוספות מסכת מנחות דף עח עמוד ב). (77) בנוסח דפוס ויניציא: "שאינן מודבקין בתנור". אולם במסכת שבת דף יט עמוד ב במשנה כתוב: "כדי שיקרמו פניה מבעוד יום" רבי אליעזר אומר, כדי שיקרום התחתון שלה, ושואלים בגמרא "תחתון שלצד התנור, או תחתון שלצד האור"? ומשיבים מדברי רבי אליעזר "כדי שיקרמו פניה המודבקין בתנור". ורבינו בפירוש המשניות כתב ואין הלכה כרבי אליעזר, ולדבריו מתאים נוסח דפוס ויניציא "שאינן מודבקין בתנור", אבל ממה שהגמרה סוברת שרבי אליעזר מפרש דברי התנא הראשון נראה כנוסח שלנו "שהם

יג. **תַּנּוּר שְׁנָתָן לְתוֹכוֹ בְּשׂוּר מִבְּעוֹד יוֹם וְשֶׁהָה אוֹתוֹ בְּשֶׁבֶת: אִם בְּשׂוּר גְּדִי⁵⁷ הוּא וְכִיּוֹצֵא בוֹ - מִתָּר; שְׁאִם יִחְתֶּה בְּגִחְלִים - תִּתְחַרֵּךְ הַבְּשָׂר, שְׁאֵינוּ צְרִיךְ אֲלֵא חֲמִימוֹת הָאֵשׁ בְּלִבְד⁵⁸. וְאִם בְּשׂוּר עֵז אוֹ בְּשׂוּר שׂוּר הוּא⁵⁹ - אָסוּר; שְׁמָא יִחְתֶּה בְּגִחְלִים לְבִשְׁלוֹ. וְאִם טַח פִּי הַתַּנּוּר בְּטִיט - מִתָּר; שְׁאִם בָּא לְפִתְחֵי הַתַּנּוּר וְלַחֲתוֹת - תִּפְגַּס הַרוּחַ, וְיִתְקַשֶּׁה הַבְּשָׂר וְיִפְסֵד, וְיִצְטַגַּן הַתַּנּוּר וְיִפְסִיד הַבְּשָׂר⁶⁰.**

(57) בשר גדי ועוף מנותח, רך וממהר להתבשל. (58) זוהי שיטת רבינו בהלכה זו (מסכת שבת דף יח עמוד ב) וראה בטור סימן רנג. (59) צעריך בישול הרבה. (60) בנוסח התימנים חסרות המלים: "ויפסיד הבשר".

יד. **וְכֵן פֶּל דְּבַר שֶׁהָרוּחַ מִפְסֵדֵת אוֹתוֹ, אֵין גּוֹזְרִין עָלָיו שְׁמָא יִגְלַהּ וְיִחְתֶּה. וּמִפְּנֵי זֶה נוֹתְנִין אוֹנֵינ⁶¹ שֶׁל פְּשָׁתָן לְתוֹךְ הַתַּנּוּר עִם חֲשֵׁכָה, שְׁאִם גְּלַהּ - יִפְסְדוּ.**

(61) הלכה זו כדעת בית הלל (מסכת שבת דף יז עמוד ב), שאין אדם מצויה על שביית כליו בשבת, וכבר נזכרה בפרק זה הלכה ב' וכאן בא ללמדנו שגם משום שמא יחתה לא גזרו מכיוון שהרוח מפסידתם (מסכת שבת דף יח עמוד ב).

טו. **נִתֵּן גְּדֵי שְׁלֹם לְתוֹךְ הַתַּנּוּר - הָרִי הוּא כְּבֶשֶׂר עֵז אוֹ כְּבֶשֶׂר שׂוּר, וְאָסוּר לְשִׁהוּתוֹ, שְׁמָא יִחְתֶּה בְּגִחְלִים, אֲלֵא אִם-כֵּן טַח הַתַּנּוּר. וּמִתָּר לְשִׁלְשֵׁל⁶² כְּבֶשׂ הַפֶּסַח לְתַנּוּר עִם חֲשֵׁכָה⁶³, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאֵינוּ טַח, מִפְּנֵי שְׁפָנֵי חֲבֹרָה⁶⁴ וְרִיזִים הֵן.**

(62) (מסכת שבת דף כ עמוד א) תנורים שלהם היו כקדירה בלי שוליים, המחוברת בטיט לארץ ומשלשלים (מורידין) את הצלי בשלשלת או בשפור לתוכו. (63) כשחל ערב פסח בערב שבת, ואף שהקרב קרבן פסח דוחה שבת, כמבואר במסכת פסחים דף סו עמוד א מהכתוב (חומש במדבר פרק ט, פסוק ב): "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו" - במועדו, ואפילו בשבת, בכל זאת כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת, לכן הוצרכו להוריד את הכבש לתוך התנור לפני שיעריב. (64) הנמנים לאכול יחד את קרבן הפסח וריזים הם ונזהרים מלעשות איסור.

טז. **אֵין צוֹלִיץ⁶⁵ בְּשׂוּר⁶⁶ וּבְצֹל וּבִיּוֹצֵה עַל גְּבֵי הָאֵשׁ, אֲלֵא כְּדִי שִׁיעֲלוּ⁶⁷ מִבְּעוֹד יוֹם וְיֵהִיוּ רְאוּיִין לֶאֱכֹלָהּ⁶⁸. וְאִם נִשְׁאָרוּ אַחַר כֵּן עַל הָאֵשׁ בְּשַׁבָּת עַד שִׁיעֲלוּ הַרְבֵּה - מִתָּר⁶⁹, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמַצְטַמְק וְרַע לוֹ; שְׁאִם יִחְתֶּה - יִחְרַף אוֹתָן, שֶׁעַל גּוֹף הָאֵשׁ הֵם. וּמִפְּנֵי זֶה מְנִיחִין מְגָמֵר תַּחַת הַפְּלִים עִם חֲשֵׁכָה⁷⁰; שְׁאִם יִחְתֶּה בְּגִחְלִים - יִשְׂרַף הַמְּגָמֵר וְיַעֲשֶׂן הַפְּלִים.**

(65) (מסכת שבת דף יט עמוד ב) צלי הוא על האש ממש,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כב. מְדוּרָה שֶׁל זָפֶת⁹⁵ או שֶׁל גְּפְרִית⁹⁶, או שֶׁל רֶבֶב⁹⁷ או שֶׁל קִירָה⁹⁸, או שֶׁל קֶשֶׁשׁ⁹⁹ או שֶׁל גִּבְבָּא¹⁰⁰ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהִדְלִיק רֶבֶה¹⁰¹ קֶדֶם הַשְּׂבֵת, מִפְּנֵי שֶׁהָאֵשׁ מְדַלְקַת אוֹתָם בְּמַהְרָה.

95) שרף שחור, קל להישרף שעושים מעצים. (96) חומר שריפה הנמצא באדמה וגוונו כתום. (97) משקע שמנונית. (98) שעווה. (99) גבעול השיבולת שממנו עושים תבן (הנודש לחתיכות דקות). (100) ענפים דקים יבשים. (101) מסכת שבת דף כ עמוד ב בברייתא, ושם נזכרו עוד מיני עצים הבווערים מייד כשנאחו בהם האור, ואין צריך להדליק בהם רובם.

פָּרֶק רְבִיעִי

1) כלל בו דיני ההטמנה, ואף הם מערב שבת, שלא הותר להטמין את החמין בשבת כמבואר שם. ומה שהותר בדומה לזה בשבת מבואר שם.

א. יֵשׁ דְּבָרִים, שְׂאֵם טָמֵן בְּהֵן הַתְּבַשִּׁיל² - הוּא מִתְחַמֵּם, וּמוֹסִיפִין בְּשׂוּלוֹ פְּעִין הָאֵשׁ. כְּגוֹן: הַגְּפֶת³ וְזָבֵל⁴ וּמְלַח וְסִיד וְחֹל, או זְגִינֵי⁵ וּמוֹכִינֵי⁶ וְעֵשְׂבִים - בְּזִמְן שִׁשְׁלִשְׁתָּי⁷ לַחִים, וְאֶפְלוֹ⁸ מְחַמַּת עֲצָמִין. וְדְבָרִים אֵלוֹ נִקְרְאִין דְּבַר הַמוֹסִיף הַכֵּל⁹. וְיֵשׁ דְּבָרִים, שְׂאֵם טָמֵן בְּהֵן הַתְּבַשִּׁיל - יִשְׂאָר בְּחִמְיֹתוֹ בְּלֶבֶד; וְאֵינֶן מוֹסִיפִין לוֹ בְּשׂוּל, אֶלָּא מוֹנְעִין אוֹתוֹ מִלְּהֻצֵּטָנָן¹⁰. כְּגוֹן: זְגִין וּמוֹכִינֵי וְעֵשְׂבִים יְבֻשִׁין, וְכִסוֹת וּפְרוֹת וְכַנְפֵי יוֹנָה¹¹ וְיַנְעֵרֶת הַפֶּשֶׁתָּן¹² וְנִסְתָּר חֲרָשִׁים¹³ וְשִׁלְחִין¹⁴ וְגַיִץ צָמֵר. וְדְבָרִים אֵלוֹ נִקְרְאִין דְּבַר שְׂאֵינוֹ מוֹסִיף הַכֵּל.

2) לאחר שנתבשל התבשיל, אם רוצה להטמינו כדי לשמור חומו, מכסה את הקדרה כולה בדבר המחממה, וזה נקרא: הטמנה (שבת מח.). (3) הפסולת הנשארת אחר סחיטת השמן מן הזיתים, מחממת כמו האש: בנוסח אחר: זפת ('מעשה רוקח'). בתלמוד נשאלת השאלה, אם אותו הדין רק בפסולת של זיתים, או גם בשל שומשמים, ורבינו סתם, ופסק לחומרא לכלול שניהם (כסף-משנה). (4) שמדשנים בו את השרה להגדיל כחו. (5) קליפת הענבים. ובמשנה (שבת מז:) תנן "ולא בתבן ולא בזגין ולא במוכין ולא בעשביין" וכן הוא בדברי רבינו בפירוש המשניות. וכאן השמיטו רבינו. ואין לתלות בטעות סופר, שהרי כתב "בזמן ששלשתן" ומדברי המגיד-משנה נראה שבקצת ספרי רבינו היה כתוב גם "תבן", ואעפ"כ כתב "ששלשתם". וצריך לומר שתבן בכלל עשבים (ראה בספר 'מעשה רוקח'). (6) כל דבר רך כצמר או פקיעי בגדים. (7) זגין מוכין ועשביין. וראה למעלה בדין תבן. (8) בתלמוד (שבת מט.) מסופקים אם לחים מחמת עצמם או מחמת דבר אחר, וכתב הר"ף שמסקנת הגמרא: לחים מחמת עצמן. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה. אלא שלדעת מפרשים אחרים זו היא קולא שלא אסרו אלא לחים מחמת עצמם שחממים יותר (רש"י והרא"ש) ואילו לדעת רבינו היא חומרא שלחים מחמת דבר

מודבקין בתנור". (78) המלים "או באש" מוסבות ל"חררה" ולא ל"תנור", (ראה למעלה) - בית יוסף סימן רנד. (79) מבואר למעלה בהלכה ט. (80) הוצאת הלחם מהתנור נקראת רדייה. (81) (מסכת שבת דף קיז עמוד ב) וראה להלן בפרק כג, הלכה כא. (82) כלי שהאופה מוציא בו את הכיכרות מהתנור. (83) בתנורים שלנו שאין בהם רדייה שהפת מונחת בשולי התנור, מותר להוציא אף יותר משלוש סעודות בסכין או בדבר אחר (אורח חיים בשם רבינו ירוחם).

יט. עוֹשֶׂה אֶדָם מְדוּרָה⁸⁴ מִכָּל דְּבַר שִׁוְרָצָה⁸⁵ - בֵּין עַל גְּבֵי קַרְקַע בֵּין עַל גְּבֵי מְנוֹרָה⁸⁶ - וּמְדַלְקָהּ מִבְּעוֹד יוֹם, וּמְשַׁתְּמֵשׁ לְאוּרָה או מִתְחַמֵּם כְּנִגְדָה⁸⁷ בְּשֵׂבֵת. וְצָרִיךְ שִׁדְלִיק רֶבֶב הַמְדוּרָה קֶדֶם חֲשֻׁכָה, עַד שֶׁתְּהֵא שְׁלֵהֶבֶת עוֹלָה מְאֵלֶיהָ קֶדֶם הַשְּׂבֵת. וְאִם לֹא הִדְלִיק רֶבֶה - אֶסוּר לְהַנּוֹת בָּהּ בְּשֵׂבֵת; גְּזֵרָה שְׂמָא יַחְתָּה בָּהּ וְיִגִּיד הַעֲצִים, כְּדִי שֶׁתַּעֲלֶה הַשְּׁלֵהֶבֶת. וְאִם הִדְלִיק עֵץ יְחִידִי - צָרִיךְ לְהִדְלִיק רֶבֶב עִבּוֹ וְרֶבֶב הַקָּפוֹ מִבְּעוֹד יוֹם.

(84) (מסכת שבת דף כא עמוד א) שורפים עצים להאיר או להתחמם כנגדם. (85) אפילו מחמרים שאין מדליקין בהם נרות שבת לפי שאינם דולקים יפה, וכשיהא אור הנר אפל, ישכח שהיום שבת ויבעיר או יטה אותם (ראה להלן פרק ה הלכות זח), מותר לעשות בהם מדורה, כיוון שההיסק רב, אין חשש שיבעיר או שיטה (רש"י). (86) רה להלן פרק ה הלכה ז (87) מסכת שבת דף כ עמוד א.

כ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁸⁸? בְּגִבּוֹלֵינָן⁸⁹; אֶבֶל בְּמִקְדָּשׁ - מֵאֲחִיזִין⁹⁰ אֵת הָאוּר בְּעֵצִים בְּמְדוּרַת בֵּית הַמּוֹקֵד⁹¹ עִם חֲשֻׁכָה, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא יַחְתָּה בְּגִבּוֹלֵים; שֶׁהַפְּהֵגִים זְרִיזִין⁹² הֵן.

(88) שצריך להדליק רוב המדורה לפני שבת. (89) כל המקומות חוץ למקדש. (90) מדליקים (מסכת שבת דף כ עמוד א). (91) בית גדול בצד העזרה, בצפונה מבחוץ בין העזרה והחיל בנוי כיפה, ונקרא בית המוקד (בית הבחירה פרק ה הלכה ה), ושם הייתה מדורה גדולה מעצים שמרבים להבה כדי שיתחממו בה הכוהנים, ההולכים בשעת עבודה יחפים על רצפה של שיש. (92) ולא יבואו לחתות הגחלים.

כא. הֵיחָה מְדוּרָה שֶׁל קָנִים או שֶׁל גְּרַעֲיָנִין - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהִדְלִיק הָרֶבֶב; אֶלָּא פִּינּוֹן שֶׁהִתְחִיל בְּהֵן הָאֵשׁ קֶדֶם הַשְּׂבֵת, מִתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ; מִפְּנֵי שֶׁהָאֵשׁ נִתְּלִית בְּהֵן בְּמַהְרָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְחַתּוֹת. לְפִיכָף, אִם אֶגֶד הַקָּנִים או הַנִּיחַ הַגְּרַעֲיָנִין בְּחוֹתְלוֹת⁹³ - הֲרִי הֵן בְּעֵצִים, וְצָרִיךְ שֶׁתַּעֲלֶה בְּהֵן שְׁלֵהֶבֶת מְאֵלֶיהָ קֶדֶם הַשְּׂבֵת⁹⁴.

(93) סלים עשויים מלולבים והאור נאחו בהם בקושי. (94) (מסכת שבת דף כ עמוד א).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שֶׁל אֶשׁ, וְנִמְצָא חוֹתָהּ בַּגְּחָלִים¹⁹. לְפִיכָּה אָסְרוּ
לְהִטְמִין דָּבָר חֵם בְּשֶׁבֶת וְאֶפְלוּ בְּדָבָר שְׂאִינוֹ²⁰ מוֹסִיף
הַבָּל.

(18) אפר חס. (19) כך הדין לפי נוסח רבינו והגאונים בשבת לד: שהבאנו בהלכה הקודמת. אבל לפי הנוסח שלנו, באה הגמרא לתת טעם, למה אסור להטמין בדבר המוסיף הבל, מערב שבת. "מפני מה אמרו: אין טומנין בדבר המוסיף הבל ואפילו מבעוד יום?" – גזירה שמא יטמין ברמץ ויבוא לחתות הגחלים שבתוכו בשבת. (20) אפילו תבשיל שנתבשל כל צרכו, אסור להטמין בשבת, ואם טמן בדבר שאינו מוסיף הבל, לא נאסר התבשיל על ידי כך.

ד. סִפְקַת הַשְּׂכָה סִפְקַת אֵינָהּ חֻשְׁבָּה²¹ - מִתֵּר לְטַמֵּן אֶת
דָּבָר חֵם. וּמִתֵּר לְטַמֵּן אֶת דָּבָר הַצּוֹנֵן בְּשֶׁבֶת בְּדָבָר
שְׂאִינוֹ מוֹסִיף²², כְּדִי שֶׁלֹּא יִצְטָנֵן בְּיֹתֵר אוֹ כְּדִי
שֶׁתְּפוגֵג²³ צִנְתָּן. חֲמִין שֶׁטְּמָנֵן מִעֵרֵב שֶׁבֶת וְנִתְגַּלֵּוּ
בְּשֶׁבֶת - מִתֵּר לְכַסּוֹתָן, שֶׁהֲרִי אֵינוֹ מוֹסִיף. וּמִתֵּר
לְהַחְלִיף הַכֶּסֶף בְּשֶׁבֶת²⁴. כִּיצֵד? נוֹטֵל כֶּסֶת וּמְנִיחַ
כִּנְפֵי יוֹנָה, אוֹ נוֹטֵל כִּנְפֵי יוֹנָה וּמְנִיחַ הַכֶּסֶת.

(21) שבת לד, ע"א. הוא זמן בין השמשות. (22) שבת נא, ע"א. (23) שתחלש. (24) שם. לדעת בעל 'מגיד משנה' לא התיר רבינו אלא להחליף את הכיסוי הגרוע בטוב ממנו, אבל לא להוסיף על הכיסוי, ונראה שמפרש מה שכתב רבינו "שהרי אינו מוסיף": שהרי אינו מוסיף על הכיסוי. והכסף-משנה כתב שאין הכרע בדברי רבינו, שאפשר שיתיר ראוי לאסור להחליף הכיסוי בטוב ממנו ממה שראוי לאסור להוסיף כיסוי על כיסוי, ומכיון שמותר להחליף כל-שכן שמותר להוסיף. ולפי דבריו, צריך לפרש מה שכתב רבינו "שהרי אינו מוסיף": שהרי אינו מוסיף הבל, שבזה אם נתגלה אסור לכסות מעיקר הדין (למעלה ה"ב).

ה. פְּנֵה הַתְּבַשִּׁיל אוֹ הַמִּים הַחֲמִין מְכֻלֵי לְכָלֵי אַחֵר
- מִתֵּר²⁵ לְהִטְמִין הַכָּלֵי הָאֲחֵר בְּשֶׁבֶת בְּדָבָר שְׂאִינוֹ
מוֹסִיף²⁶, כְּמוֹ הַדָּבָר הַצּוֹנֵן. שֶׁלֹּא אָסְרוּ לְהִטְמִין
בְּשֶׁבֶת אֶלֶּא דָּבָר חֵם שֶׁהוּא כָּלֵי רֵאשׁוֹן²⁷ שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל
בוֹ, אֲבָל אִם פָּנָהוּ - מִתֵּר.

(25) שבת נא, ע"א. יתיב (ישב) רבי ואמר: אסור להטמין את הצונן. אמר לפניו ר"י ב"ר יוסי: אבא התיר להטמין את הצונן. אמר (רבי): כבר הורה זקן (שמותר להטמין). וכן אמרו שם: רב נחמן אמר לדרו עבדו: הטמן לי את הצונן! והקפיד רבי אמי עליו. והקשו שם, מה הטעם שהקפיד, הרי אמרו מותר להטמין את הצונן? והשיבו: הוא סבר, אדם חשוב שאני (שלאדם חשוב אסור להטמין). אולם הפוסקים לא חלקו בכך, והתירו גם לאדם חשוב להטמין את הצונן, וכל שפינהו לקדרה אחרת, אף החמין חשובים כצונן לענין זה, כלשון רבינו "כמו דבר הצונן". (26) אבל בדבר המוסיף הבל – אסור בכל ענין. (27) אם הוא רותח עד שהיד סולדת בו ('משנה ברורה' סי' רנז); ושיעור יד סולדת

אחר מחממים יותר, ולפיכך כתב "לחים ואפילו מחמת עצמם" (ב"י סי' רנז). (9) האד העולה מגוף חם. וכאן מובנו: חום. (10) שבת מט. (11) והוא-הדין שאר נוצות, אלא שכנפי יונה היו מצויות יותר משל עופות אחרים (הרמ"א באו"ח סי' רנז). (12) הנושר מהפשתן כשחובטים אותו. (13) הדק הנופל מתחת המסור של הנגר בשעת הנסירה. (14) עור בהמה שנפשט ממנה בעוד השערות עליה.

ב. מִן הַדִּין הִיָּה, שֶׁטּוֹמְנִין בְּדָבָר הַמוֹסִיף הַבָּל
מִבְּעוֹד יוֹם וְיִשְׂאֵר הַתְּבַשִּׁיל טָמוֹן בְּשֶׁבֶת, שֶׁהֲרִי
מִשְׁהִיֵּן עַל גַּבֵּי הָאֶשׁ בְּשֶׁבֶת; אֲבָל אָסְרוּ חֲכָמִים
לְהִטְמִין בְּדָבָר הַמוֹסִיף הַבָּל מִבְּעוֹד יוֹם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא
תְּרִיתִים הַקְּדֵרָה בְּשֶׁבֶת. וְיִצְטָרֵף לְגַלּוֹתָן עַד שֶׁתְּנוּחַ
הַרְתִּיחָהּ, וְיִחְזֹר וְיִכְסֶה בְּשֶׁבֶת, וְנִמְצָא טוֹמֵן בְּדָבָר
הַמוֹסִיף הַבָּל בְּשֶׁבֶת, שֶׁהוּא אָסוּר¹⁵. לְפִיכָּה מִתֵּר
לְהִטְמִין בְּדָבָר הַמוֹסִיף הַבָּל בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת¹⁶; שֶׁסֶתֶם
קְדֵרוֹת בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת כְּכָר רְתָחוֹ וְנָחוּ מִבְּעֻבּוּעוֹן,
וְכִינֵן שְׁנָחוּ - שׁוּב אֵינֵן רוֹתְחִין¹⁷.

(15) הלכה זו – האוסרת להטמין בערב שבת בדבר המוסיף הבל, ומתירה בכין השמשות – נובעת מנוסח הרמב"ם בתלמוד (שבת לד): "אמר רבא: מפני מה אמרו: אין טומנין בדבר המוסיף הבל, ואפילו מבעוד יום? – גזירה שמא ירתיח (ופירש רבינו בפירוש המשניות: אם נתיר מבעוד יום, שמא תרתיח הקדירה בשבת, ויצטרך לגלותה עד שתנוח, ושוב יכסוה, ונמצא עושה עכשיו בשבת הטמנה חדשה באיסור). אמר לו אביי: אי הכי (אם כך) בין השמשות נמי (גם) נגזור? אמר לו: סתם קדירות בין השמשות רותחות הן (כבר רתחו ונחו ולא מרתחים עוד)" וכן נוסח הרי"ף והגאונים. אולם גדולי הראשונים השיגו עליהם: תמה על עצמך, בערב שבת אסור ובין השמשות מותר? ונוסח שלנו בתלמוד הוא: "מפני מה אמרו, אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל, משחשיכה (בשבת)? – גזירה שמא ירתיח (ופירש רש"י: שמא ימצא קדירתו צוננת קודם הטמנה, וירתיחנה, ונמצא מבשל בשבת). אי הכי, בין השמשות נמי נגזור (ויהא אסור להטמין גם מבעוד יום מטעם זה)? אמר לו: – סתם קדירות רותחות הן בין השמשות (שעכשיו נגמר בישולן, ואין מקום לגזור)" וזוהי שיטת ההלכה. (16) זמנו המדויק: ראה להלן פרק ה, הלכה ד. (17) ואם עבר וטמן בדבר המוסיף הבל בערב שבת, שהיתה קדירתו צוננת ונתחממה על ידי זה, אסורה אף בדיעבד (או"ח סי' רנז). ובמשנה (שבת לח): מסופר: "מעשה שעשו אנשי טבריה, והביאו (מבעוד יום) סילון (צינור) לתוך אמה (תעלה) של חמין (מחמי טבריה כדי לחמם את הצונן). אמרו להם חכמים: אם (הוחם) בשבת, הרי הוא כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתיה".

ג. וְכֵן מִן הַדִּין הִיָּה לְטַמֵּן הַתְּבַשִּׁיל בְּדָבָר שְׂאִינוֹ
מוֹסִיף הַבָּל בְּשֶׁבֶת עֲצָמָה; אֲבָל אָסְרוּ חֲכָמִים דָּבָר
זֶה, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִטְמִין בְּרַמְמִין¹⁸, וְיִהְיֶה בוֹ נִיצוּצוֹת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מאכל שלא ראוהו, וכ"ה במדרש אבכיר (זרע אברהם לב"ר פ"א אות א') "ויענך וירעיבך וגו' מאן להדלקת נרות בליל שבת, שהאוכל ואין רואה מה שאוכל, אינו שבע ואינו עונג". אולם גם אם אינו רוצה לאכול חייב בהדלקת הנר, שהרי דרשו (שם) על הכתוב: "ותזנח משלום נפשי (איכה ג, יז) אמר רבי אבהו: זו הדלקת הנר בשבת", וביאר רש"י: הנר - הוא שלום בית, "כי במקום שאין נר, אין שלום, מפני שהולך באפילה ונכשל". (3) חצר שיש בה שכנים הרבה, אסור מדברי סופרים לטלטל בה, עד שיתערבו במאכל אחד שמניחין אותו מערב שבת (הל' עירובין פ"א ה"ו), וזוהי מצות עירוב; אך אם אינו רוצה לטלטל בחצר בשבת, אינו צריך לעשות עירוב. (4) שאם אינו רוצה לאכול פת, אינו צריך ליטול ידיו. (5) אף אם אינו אוכל, כדברי רבינו: "אפילו אין לו מה יאכל", ובסוף פ"ג מהל' שביית עשור, מובא: "אם חל יום הכיפורים בשבת, חייבין הכל להדליק בכל מקום, שהדלקת נר בשבת חובה", אף שאסור לאכול, ראה למעלה באות א. (6) בנוסח אחר: "חייבין להניח נר בבתיהן בשבת. אין לו" (כת"י אברבנאל). (7) לפי זה, עיקר המצוה שיהא דלוק ולא שמעשה ההדלקה היא המצוה. ואם כן אם היתה דלוקה לפני זמן ההדלקה אינו חייב לכבותה ולחזור ולהדליקה, וכמו כן אם הדליקה וכבתה מבעוד יום, זקוק הוא לחזור ולהדליקה (ועיין 'תוספות' שבת כה: ד"ה חובה, ובפסקי רבינו אליהו מלונדריש לסדר זרעים עמ' לא הערה 13). (8) שהרי אפילו בנר חנוכה - אם אין לו, שואל על הפתחים (רמב"ם פ"ד מחנוכה ה"ב) כל-שכן להדלקת נר שבת שהיא קודמת לנר חנוכה (שם ה"ד) - "לקראת שבת" עמוד יט הערה 2. (9) בתלמוד בבלי, לא נמצאת ברכה זו. ויש מביאים כן מהירושלמי (או"ח ז"ב ס"י י"א). ויש סוברים שאין מברכין ('תוספות' שם). (10) כי כל המצוות מברך עליהן קודם עשייתן (הל' ברכות פ"א). אבל ה'מרדכי' כתב (בפרק במה מדליקין) שאם תברך קודם ההדלקה, הרי היא כאילו קיבלה שבת בפירושו ואסורה להדליק, לכן תברך אחר ההדלקה, וכן המנהג. וכתב רבינו ירוחם "כדי שתהא (הברכה) עובר (קודם) לעשייתה, לא יהנה ממנה עד לאחר הברכה. ומשימים את היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכים, ואחר כך מסלקים היד, וזה נקרא עובר לעשייתה" (רמ"א ס"י רסג). ואשת הגאון רבי פאלק הכהן בעל "דרישה ופרישה" חידשה הלכה חדשה: ביום-טוב שמותר להדליק נר, תברך ואחר-כך תדליק כדין כל מצוות שמברכים לפני עשייתן. וכתב על זה בעל 'מגן אברהם' (ס"י רסג) שלא חילקו חכמים בברכות, לברך פעם קודם עשייתן ופעם אחריהן, אלא כיון שבשבת מוכרחים לאחר את הברכה עד לאחר ההדלקה, הוא-הדין גם ביום-טוב, והביא ראייה מברכת נטילת ידים (או"ח ס"י קנח): "נהגו שלא לברך עד אחר הנטילה, משום שלפעמים אין ידיו נקיות (ואסור להוציא שם שמים מפיו), תיקנו כן בכל פעם של נטילת ידים (גם כשידיי נקיות)" (וכן ב'תוספות' פסחים ז:), אבל הגאון רבי יחזקאל לנדא בעל 'נודע ביהודה' הצדיק את חידושה של האשה הנזכרת, ואמר כי היא אשה אשר 'נשאה לבה אותה

בו: שכריסו של התינוק נכיות בו (או"ח ס"י שיח) ויש להחמיר בחום של 40% צלזיוס ולמעלה.

ו. מניחין מתחם²⁸ על גבי מתחם בשבת, וקדירה²⁹ על גבי קדירה, וקדירה על גבי מתחם, ומתחם על גבי קדירה³⁰, וטח פיהם בפצק; לא בשביל שיהיו חמו, אלא בשביל שיעמדו על חמם. שלא אסרו אלא להטמין בשבת, אבל להניח פלי חם על גבי פלי חם כדי שיהיו עומדין בחמימותן - מותר. אבל אין מניחין פלי שיש בו דבר צונן על גבי פלי חם בשבת, שהרי מוליק בו חם בשבת³¹. ואם הניחו מפעריב - מותר, ואינו קטומן בדבר המוסיף.

(28) כלי נחשת לחמם בו מים. (29) של חרס. (30) שבת נא, ע"ב. כנוסח רש"י בשם התוספתא, וכן נוסח הרי"ף והרא"ש. אבל לפנינו בגמרא: "אבל לא קדירה ע"ג מתחם ולא מתחם ע"ג קדירה", ובאמת ברמב"ם כ"י ובמעשה רוקח' לא נמצאת פיסקא אחרונה זו. (31) שבת מח, ע"א. ושם: "אולודי קא מוליד", וכן צריך להיות גם בדברי רבינו "שהרי מוליד בו חום בשבת" וכן הוא בדפוס רומי.

פרק חמישי

(1) כלל בו דיני הדלקת הנר, ואף הוא מערב שבת, ושם נתבאר דיני השמנים והפתילות. ונמשך לזה מה שאסור לעשותו בשבת, גזירה שמא יסתפק מן השמן בשבת, או שהוא מקרב כיבוי הניצוצות. ונמשך לזה מה שאסור לעשותו בשבת, גזירה שמא יטה או יכבה או יבעיר. ונסתיים הפרק בסיום משפט ערב שבת בתקיעות שהיו תוקעין להבדיל העם ממלאכה בכל ערב שבת.

א. הדלקת² נר בשבת אינה רשות - אם רצה מדליק ואם רצה אינו מדליק; ולא מצוה שאינו חייב לרדף אחריה עד שיעשונה, כגון ערובי חצרות³ או נטילת ידים לאכילה⁴; אלא זה חובה⁵. ואחד אנשים ואחד נשים חייבין להיות⁶ בבתיהן נר דלוק⁷ בשבת. אפלו אין לו מה יאכל - שואל על הפתחים⁸, ולוקח שמן ומדליק את הנר; שזה בכלל ענג שבת. וחייב לברך⁹ קודם¹⁰ הדלקה: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו¹¹ להדליק נר של-שבת. פדריך שמברך על כל הדברים שהוא חייב בהם מדברי סופרים¹².

(2) שבת כה, ע"א: "הדלקת נר בשבת חובה", וברש"י: "כבוד שבת הוא שאין סעודה חשובה אלא במקום אור". ובמדרש נחומא (מצורע) תנו רבנן: "מנין שחייב אדם להיות זריז ומזורז בהדלקת הנר? שנאמר: וקראת לשבת עונג (ישעיה נח, יג) זו הדלקת הנר". ובתלמוד מובא על הפסוק: "המאכילך מן במדבר... למען עונתך" (דברים ה, טז): אינו דומה מי שרואה ואוכל, למי שאינו רואה ואוכל, וברש"י: "באכילת מן טועם כל המינים ואינו רואה אלא מן" (יומא עד:). ה'ענינו' שבאכילת המן היה שטעמו טעם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נר אלקים נשמת אדם (משלי כ'), לפיכך תשמור מצות נר". (18) בגמרא (שבת לד.) אמרו: "אף-על-גב דאמרו רבנן שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה כו' הדליקו את הנר - צריך למימרינהו בניחותא (צריך לאמרם בנחת)". [ורבינו השמיט זאת מספרו כאן, מפני שעיקרו של דבר הוא מחמת הכלל שאמרו חכמים בסדר הנהגת האדם בביתו: "אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו" (וכן מפורש בשאלות פרשת תצוה סימן סג, וכן נראה בגיטין ו:)] והביאו רבינו בפט"ו מהל' אישות הי"ט: "ולא יטיל עליה (=על אשתו) אימה יתירה ויהיה דיבורו עמה בנחת"].

ד. מִשְׁתַּשְׁקֵעַ¹⁹ הַחֲמָה²⁰ עַד שְׁיֵרָאוּ שְׁלֹשָׁה²¹ פּוֹכְבִים בִּינוֹנִים, הוּא הַזְמַן הַנִּקְרָא "בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת" פְּכֹל מְקוֹם. וְהוּא סֶפֶק מִן הַיּוֹם סֶפֶק מִן הַלַּיְלָה. וְדִינֵן בּוֹ לְהַחְמִיר בְּכָל מְקוֹם. וּלְפִיכֵן אֵין²² מְדַלִּיקוּן²³ בּוֹ. וְהַעֲוִיָּה מְלֵאכָה בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת בְּעֶרְבַּ שֶׁבֶת וּבְמוֹצָאֵי שֶׁבֶת בְּשׁוֹגֵג - חֵיב חֲטָאת מְכָל מְקוֹם. וְכוֹכְבִים אֵלוּ - לֹא גְדוּלִים הַנְּרָאִים בַּיּוֹם, וְלֹא קִטְנִים שְׁאֵין נְרָאִין - אֵלָּא בְּלַיְלָה, אֵלָּא בִּינוֹנִים. וּמִשְׁפִּירָאוּ שְׁלֹשָׁה פּוֹכְבִים אֵלוּ הַבִּינוֹנִים - הֲרִי זֶה לַיְלָה וְדָאֵי.

(19) שבת לד: (20) בפסחים צד. אמרו: "משקיעת החמה עד צאת הכוכבים (מהלך) ארבעה מילין" ובשבת לה. מובא שמששתשקע החמה עד הלילה מהלך שלשת רבעי מיל, ולא ארבעה מילין? - בסתירה זו עסקו גדולי הראשונים, רבינורתם סובר (ב'תוספות' פסחים שם) שיש שני מיני שקיעות: א) "התחלת" שקיעה - משגוף השמש מתכסה מעינינו. ומאו עד יציאת שלשה כוכבים, מהלך ארבעה מילין, וזמן שלשת מילין ורבע (מתוך ארבעת מילין אלו) הוא ודאי יום, ב) "סוף שקיעת החמה, שאז מתחיל בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה, ונמשך בזמן מהלך שלשת רבעי מיל עד יציאת ג' כוכבים. וכן פסקו בשו"ע. אבל פוסקים אחרים, וביניהם הגאון רבי אליהו מוילנה, סוברים שעם התחלת השקיעה, מיד בין השמשות. ואת הסתירות שבין השיעורים מיישבים באופן אחר (שיעור מיל הוא לדעת השו"ע "או"ח סי' תנט) - 18 דקות, לדעת הרמב"ם בפירוש המשניות פסחים פ"ג מ"ב - 24 דקות, ולדעת אחרונים (22 דקות). (21) שבת לה, ע"ב. (22) שמא הוא לילה וקדש עליו השבת ואסור להדליק נר. (23) בהל' שביית עשור פ"א ה"ו, מובא: "צריך להוסיף מחול על הקודש בכניסתו וביציאתו" ביום הכיפורים כמבואר ביומא פא: ודעת הראשונים ובכללם הרי"ף והרא"ש, שכמו כן מצות-עשה מן התורה להוסיף מחול על הקודש באיסור עשיית מלאכה, בכניסת שבת וביציאתה, וזמן תוספת זה קודם בין השמשות כשעדיין יום ודאי, אבל בין השמשות אינו נחשב לתוספת, שהרי אסור במלאכה מספק, שמא הוא כבר לילה.

ה. פְּתִילָה²⁴ שְׂמַדְלִיקֵין בְּהַ לְשֶׁבֶת²⁵, אֵין עוֹשִׁין אוֹתָהּ מְדַבֵּר שְׁהָאוּר מְסַכְסַכְתָּ²⁶ בּוֹ, פְּגוּזֵין²⁷: צְמֹר

בחכמה", כי רק כשנוסח הברכה הוא אחד, כמו גבי נטילת ידים לא חילקו חכמים לברך פעם לפני עשייתה ופעם אחריה, אבל גבי הדלקה יש נוסח שונה ביום-טוב מבשבת, לכן בשבת - אחר ההדלקה, וביו"ט לפני. (11) "והיכן ציונו (כיון שהוא מדברי סופרים)? - בתורה, שכתוב בה: "אשר יאמרו לך תעשה" (דברים יז, יא). נמצא ענין הדברים ופירושהם כך הוא: אשר קדשנו במצותינו, שצויה בהן (במצוות התורה) לשמוע לאלו (החכמים) שציונו להדליק נר, וכן שאר המצות שהן מדברי סופרים "הל' ברכות פי"א ה"ג). וזה לשון רבינו בפ"א מהל' ממרים: "כל מי שאינו עושה כהוראתם (של חכמים) עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תסור מכל הדברים אשר יגידו לך", אחד (בין) דברים שלמדו אותם מפי השמועה, והם תורה שבעל-פה, ואחד דברים שלמדום מפי דעתם באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן, ונראה בעיניהם שדבר זה כך הוא, ואחד דברים שעשאו סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה להם, והן הגזירות והתקנות והמנהגות, כל אחד ואחד מאלו השלשה דברים מצוה לשמוע להם (לחכמים), הרי הוא אומר: "על פי התורה אשר יורוך", אלו התקנות הגזירות והמנהגות, שיוורו בהן לרבים, כדי לחזק הדת ולתקן העולם" (12). ראה למעלה פ"א ה"ג.

ב. מִתְרָ¹³ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּנֵר שֶׁל שֶׁבֶת. וְהוּא, שְׁלֹא יֵהָא הַדְּבָר צְרִיף עֵינֵן הַרְבֵּה; אֲבָל דְּבָר שְׁצָרִיף לְדַקְדָּק בְּרֵאֲתוֹ - אֲסוּר לְהַבְחִינוּ לְאוּר הַנֵּר, גְּזֵרָה שְׂמָא יִטָּה¹⁴.

(13) מפני שנו חנוכה אסור להשתמש לאורו (פ"ד מהלכות חנוכה הלכה ו') והוצרך לכתוב שנו שבת מותר להשתמש בו. וגם הגאונים כתבו כן בתשובותיהם (אוצר הגאונים חלק התשובות סימן כא) "כשאמרו חכמים שלא לקרוא בנר של שבת לא משום קדושה אלא שמא יטה". (14) יטה הנר להביא השמן לפי הפתילה כדי שידלק יפה, ונמצא מבעיר בשבת ועובר על "לא תבערו אש ביום השבת".

ג. הַמְדַלִּיק צְרִיף הַהֲדִלִיק מִבְּעוֹד יוֹם, קָדַם שְׂקִיעַת הַחֲמָה. וְנִשְׂמֵם מְצוּת¹⁵ עַל דְּבָר זֶה יוֹתֵר מִן הָאֲנָשִׁים¹⁶, לְפִי שֶׁהֵן מְצוּיֹת בְּפִתִּים, וְהֵן הַעֲסוּקוֹת בְּמֵלָאכָת הַבֵּית¹⁷. וְאַף-עַל-פִּי כֵן צְרִיף הָאִישׁ לְהַזְהִיר¹⁸, וְלִבְדֵק אוֹתָן עַל פֶּךָ, וְלוֹמַר לָהֵן וְלֵאנְשֵׁי בֵיתוֹ עֲרַב שֶׁבֶת קָדַם שְׂמַחְשָׁף: הַדְּלִיקוּ אֶת הַנֵּר. סֶפֶק חֲשֵׁכָה וְנִכְנַס הַשֶּׁבֶת, סֶפֶק לֹא נִכְנַס - אֵין מְדַלִּיקֵין.

(15) כן הוא במשנה (שבת לא:): "על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, על שאינן חזירות בנדה בחלה ובהדלקת הנר [לכבוד שבת]". (16) ולפיכך, אם ירצה הבעל להדליק בעצמו - האשה קודמת (ב"ח סי' רסג). (17) ובמדרש נחומא (פי' מצורע) אמרו: "ולמה נמסרה מצות הדלקת הנר לאשה? אמר הקודש-ברוך-הוא: היא ככתה נרו של עולם (=גרמה מיתה לאדם הראשון) שכתוב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. נִתְּנִין גְּרָגִיר⁴⁰ שֶׁל מֶלַח⁴¹ וּגְרִיס⁴² שֶׁל פּוֹל⁴³ עַל פִּי הַנֶּגֶר בְּעֶרְב שֶׁבֶת, שִׁיְהִיָּה דוֹלֵק בְּלִיל שֶׁבֶת. וְכֹל הַפְּתִילוֹת⁴⁴ שָׂאִין מְדַלְּקִין בְּהֶן בְּשֶׁבֶת - עוֹשִׂין מִהֶן מְדוֹרָה. בֵּין לְהַתְחַמֵּם בְּנִגְדָּה, בֵּין לְהַשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָה, בֵּין עַל גְּבֵי מְנוֹרָה⁴⁵, בֵּין עַל גְּבֵי קֶרֶקֶע⁴⁶. וְלֹא אֶסְרוּ אֶלָּא לַעֲשׂוֹתָן פְּתִילָה לְנֶגֶר בְּלֶבֶד.

וְשֶׁעָר²⁸ וּמְשִׁי²⁹ וְצִמְרֵן הָאֲרִז³⁰ וּפְשֶׁתָן שֶׁלֹּא נִפְּצִין³¹ וְסִבְיָה³² שֶׁל דָּקָל וּמִיָּנִי הַעֵץ הַרְפִּים³³ וְכִיּוֹצֵא בְהֶן³⁴; אֶלָּא מְדַבֵּר שֶׁהָאוֹר נִתְּלִית בּוֹ, כְּגוֹן: פִּשְׁתָּה נְפוּצָה וּבִגְדֵי שֶׁשׁ וְצִמְרֵן גָּפְן³⁵ וְכִיּוֹצֵא בְהֶן. וְהַמְדַלְּקִין צָרִיף שֶׁיְדַלְּקִין בְּרִבְב³⁶ הַיּוֹצֵא מִן הַפְּתִילָה.

40) תוספתא, שבת פ"ב. חתיכה זעירה עגולה. 41) "שהמלח צולל את השמן שימשך אחר הפתילה", ולפיכך אין כאן איסור של "לא תנחשו" (רש"י שבת סז:). 42) גרגר של פולים גרוסים טחונים טחינה גסה. 43) שיהא הנר שווה ולא ידלק מחר. (44) שבת כא, ע"א. והובא למעלה פ"ג ה"ט. (45) בגמרא שם "על גבי כירה". וכנוסחת רבינו כן הוא ברי"ף ועוד. ולפי נוסח זה השמיענו שגם במנורה שהדרך להדליק בה בפתילות ושמנים, והיה מקום לאסור בה גם מדורה משום "לא פלוג רבנן" (=לא חילקו חכמים) - לא גזרו רבנן. (46) כי במדורה מתוך שההיסק רב, כל חלק מבעיר את חבירו (רש"י).

24) שבת כא, ע"א. חוט כפול שנותנין בשמן להדליק נר. 25) אבל ליום טוב - מותר, שישנו בברייתא (שבת כד:): "כל אלו שאמרו אין מדליקין בהן בשבת, מדליקין בהם ביום-טוב", כי אין מקום לגזור "שמא יטה" כיון שהבערה מותרת ביום-טוב, כמבואר להלן בה' שביתת יו"ט פ"א ה"ד. 26) האש נאחזת בנר בקפיצות, ואינה בוערת בבת אחת, ומפני שאינה דולקת יפה, חוששים שמא יטה השמן אל הפתילה ויתחייב משום מבעיר בשבת. (27) משנה (שבת כ:): "במה מדליקין, ובמה אין מדליקין". (28) שבת כ, ע"ב: "הוסיפו על אלו (שבמשנה) של צמר ושל שער". (29) בלשון המשנה "כלך": בנוסח 'מעשה רוקח' חסרה המלה "ומשי". (30) בלשון המשנה "לכש". (31) שלא נזקה מפסולת. ובלשון המשנה "חוסין". (32) חוטי הקרום הפנימי של עץ התמר. (33) בנ"א: הדקים ('מעשה רוקח'). (34) ששנו במשנה ואינם מצויים בזמננו. (35) במשנה שבת (כז:): תנן: "כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן". ופירש"י: "אין מדליקין בו לעשות פתילה - מצמר גפן", אבל ה'תוספות' שם ד"ה כל היוצא, כתבו שמעשים בכל יום שמדליקין בצמר גפן משום שצמר גפן מין זרעים הוא ואינו עץ (ובדבר פשתן, עיין שם ב'תוספות' מה שכתבו בזה). (36) שבת כ, ע"ב. והטעם הוא שמא תכבה ויביא להטות בשבת (תוס' רי"ד כ"י). וה'לבוש' כתב כדי שתהא שלהבת עולה יפה מיד עם סילוק ידו, כמו בהדלקת המנורה שכתוב בה "להעלות נר תמיד" ואף-על-פי שכן הוא שבכמה דברים שוה הדלקת נר לשבת כהדלקת המנורה במקדש ('לקראת שבת' עמוד יב) - בגמרא שם נראה כהטעם הראשון (שהקשו שם רובי יוחנן דעצים של בכל אין צריכין רוב: השתא פתילה אמר עולא המדליק צריך שידליק ברוב, היוצא עצים - מיבעיא).

ח. שָׂמֵן⁴⁷ שֶׁמְדַלְּקִין בּוֹ לְשֶׁבֶת, צָרִיף שִׁיְהֵא נִמְשָׁף אַחַר הַפְּתִילָה. אֶבֶל שָׂמֵן שֶׁאִין נִמְשָׁקִין אַחַר הַפְּתִילָה, כְּגוֹן: זֶפֶת⁴⁸ וְשֶׁעוּה⁴⁹ וְשָׂמֵן קִיק⁵⁰ וְאֶלְיָה⁵¹ וְחֶלֶב⁵² - אִין מְדַלְּקִין בְּהֶן. וּמִפְּנֵי מָה אִין מְדַלְּקִין בְּפְתִילוֹת שָׂאִין הָאוֹר נִתְּלִית בְּהֶן וְלֹא בְּשִׂמְנִים שָׂאִין נִמְשָׁקִים אַחַר הַפְּתִילָה? גְּזֵרָה שָׂמָא יְהִיָּה אוֹר הַנֶּגֶר אֶפֶל, וַיִּטְּהָ⁵³ אוֹתָהּ בְּשֶׁעָה שִׁישְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָה.

ו. הַפּוֹרֶף דָּבָר שֶׁמְדַלְּקִין בּוֹ עַל גְּבֵי דָבָר שָׂאִין מְדַלְּקִין בּוֹ: אִם לְהַעֲבוֹת הַפְּתִילָה, כְּדִי לְהוֹסִיף אוֹרָה - אֶסְרוּ³⁷; וְאִם לְהַקְשׁוֹת הַפְּתִילָה, כְּדִי שֶׁתֵּהֵא עוֹמְדָת וְלֹא תִשְׁתַּלְּשַׁל³⁸ לְמִטָּה - מִתָּר³⁹.

47) משנה (שבת כ:): במה מדליקין, ובמה אין מדליקין. 48) שרף שחור, קל להשרף שעושים מעצים ידועים. 49) דונג, חומר כתום הנוצר על-ידי הדבורים. (50) שמן עשוי מפרי עץ הקיקיון. (51) זנב כבשים שמנים. (52) חלב משומן החי, המתהווה על הקרומים. (53) ויתחייב משום מבעיר. ובפירוש המשניות, כתב רבינו (שבת פרק ב) שאם ידליק בשמנים אלה "יהיה אור הנר חלוש וחשוך ויניחנו ויצא, וזה אסור, לפי שהעיקר אצלנו: הדלקת נר בשבת חובה", וכן פירש ריב"ן ב'תוספות ישנים' (שבת כא.) וראה למעלה הערה ו'.

37) שבת כא, ע"א. אף שעל-ידי הכריכה, האור נאחז יפה בפתילה ומאיר, ולא יבוא להטות - גם כן אסור, שמא ידליק בפתילה הגרועה לבדה. (38) תיפול. (39) שבת כא, ע"א: "רבן שמעון בן גמליאל אומר: של בית אבא היו כורכין פתילה על גבי אגר (שהוא פסול לפתילה) ומדליקין". ומדברי רבינו משמע, שכורכם ביחד ומותר להדליקם, כיון שכוונתו להעמיד הפתילה ולא להוסיף אורה. אבל רש"י פירש: "שלא היו מדליקין האגוז, אלא סומך עליו הפתילה שלא תטבע בשמן". ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, שכוונתו רק להעמיד הפתילה.

ט. חֶלֶב⁵⁴ שֶׁהַתִּיכּוֹ⁵⁵ וְקֶרֶבִי דִּגִּים שֶׁנִּמְוָחוּ - נִתְּנִין לְתוֹכָן שָׂמֵן כֹּל שֶׁהוּא וּמְדַלְּקִין⁵⁶. אֶבֶל שָׂמֵן שֶׁאִין מְדַלְּקִין בְּהֶן, אֶפֶלּוּ עֲרַבְנֵן בְּשִׂמְנִים שֶׁמְדַלְּקִין בְּהֶן⁵⁷ - לֹא יְדַלְּקִין, כִּפְּנֵי שָׂאִין נִמְשָׁקִין⁵⁸.

54) שבת כא. (55) באור. (56) שלפי הדין, מדליקים באלו שנמשכים אחר הפתילה. ורק חכמים אסרו, גזירה שמא ידליק בחלב שאינו מהותך וקרבי דגים שלא נימוחו, אבל אם עירב בהם שמנים שמדליקים בהם - לא גזרו. (57) למעלה בהלכה ח. (58) בגמרא שם (כ"י אוקספורד) בענין עירב שמן כשר בפסול: "אין מדליקין - לפי שאינו נדלקין".

י. אִין⁵⁹ מְדַלְּקִין בְּעֶטְרָן⁶⁰, מִפְּנֵי שֶׁרִיחוֹ רַע⁶¹; שָׂמָא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

74) כיון שנעשה כלי אחד "בריל מיניה" - מרחק עצמו ממנו - משום איסור שבת.

יג. אין⁷⁵ נותנין פלי תחת הגר לקבל בו שמן בשבת, שהרי מבטל הפלי מהכנו⁷⁶. ואם נתנו מבועוד יום - מתר. ונותנין פלי תחת הגר בשבת לקבל בו ניצוצות⁷⁷, מפני שאין בהן ממש⁷⁸, והרי לא בטלו מלטלטלו. ואסור לתן לתוכו מים⁷⁹, ואפלו מערב שבת, מפני שהוא מקרב כבוי הניצוצות.

75) שבת מב, ע"ב. 76) מהכנתו, כלומר ממה שהכלי מוכן לו לעשות "ואסור מפני שהוא כסותר" (להלן פכ"ה הלכה כ"ג) שמתחילה היה מותר לטלטל הכלי, ועכשיו אסור לטלטל מחמת השמן שבתוכו, ודומה כאילו סותר הכלי ומשברו. ורש"י פירש (שבת מב): כיון שלא יוכל עוד לטלטלו בשבת זו משום איסור מוקצה, הרי הוא כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודומה למלאכה. 77) שבת מז, ע"ב. 78) שמיד הם כבים, ומותר לטלטל הכלי אף אחר שנפלו לתוכו הניצוצות. 79) "אבל מותר לתת מים ערב שבת בעשית שמדליק בה, כדי להגביה השמן, אם אינו מתכוון לכיבוי" (תשובת הגאונים בשם רב נטרונאי גאון).

יד. אין פולין⁸⁰ לאור הגר, ולא קורין⁸¹ לאור הגר, ואפלו גבוה שתי קומות. ואפלו עשרה פתים זה על גב זה והגר פעליונה - לא יקרא ולא יפלה לאורה בפתחונה, שפא ישפח ויטה⁸². ואם היו שנים קורין בענן אחד - מתריין⁸³ לקרות לפני הגר, שפאל אחד מהן מזכיר חברו אם שכה; אכל לא בשני עננים, שפאל אחד מהן טרוד בענניו.

80) שבת יא. יב: .. אין בודקים בגד לבער כנים ממנו. 81) דברים שצריכים עיון רב. 82) הנר להביא השמן לפי הפתילה, כדי שידלק יפה. וזה רק בשמן ופתילה, שכל פעם צריך להטות את השמן לפתילה, אבל במאור אחר, הדולק מהתחלה עד הסוף ואין האור מתמעט עד שיכלה, אין חשש שמה יטה ('מסגרת השולחן'). 83) בספר אחד. אבל בשני ספרים אסור, שכל אחד מעיין בספרו ואינו משגיח על חברו. ומטעם זה אין אומרים פיוטים בבית הכנסת בליל יום טוב שחל בשבת, אבל ביום הכיפורים מותר, שאימת יום הכיפורים עליו, כמו גבי תינוקות בהלכה טו, אבל שאר התפילה מותר להתפלל, שהיא שגורה בפי הכל, ודומה ל"ראש הפרשה" שבהלכה טו.

טו. התינוקות⁸⁴ קורין לפני רבן לאור הגר, מפני שהרב משמרין⁸⁵; אכל הוא לא יקרא, מפני שאין אימתן עליו. ויש לו לראות בספר לאור הגר עד שיראה ראש הפרשה שהוא צריך להקרות, ואחר כך נותן הספר בידין והם קוראין לפניו.

84) במשנה שבת יא. "באמת אמרו, החחון רואה היכן התינוקות קורין". 85) שאימת רבם עליהם, ואין פושטים יד לנגוע בדבר אפילו בחול אלא על פי רבם; ובירושלמי

יניחנו ויצא, וחוכה עליו לישוב לאור הגר⁶². ולא בצרי⁶³, מפני שריחו טוב; שפא יקח ממנו מן הגר⁶⁴. ועוד, מפני שהוא עף⁶⁵. ולא בגפס לבן, ואפלו בהל; מפני שהוא עף, ויבא לידי סכנה.

59) שבת כד: 60) פסולת הזפת המשמשת למאור. 61) ביותר, אבל "נפט" שלנו ו"גז" שדרך העולם להדליק בהם, אף שריחם רע במקצת, אבל מכיון שלא יניחם ויצא מותר להדליק בהם ('משנה ברורה' סי' רסד). 62) "שאלו את פי מהר"מ (מרוטנבורג) אם כן, איך רגילים להניח הנר בבית ולאכול בחצר? והשיב: שהנרות לעונג נצטוו ולא לצער, ואם הוא נהנה בחצר יותר, מפני האויר או מפני הזבובים, מותר לאכול בחצר" ('הגהות מיימוניות'). 63) שבת כה, ע"ב. שרף הנוסף מעצי הקטף. 64) "והמסתפק מן השמן שבנר, חייב משום מכבה", כמבואר להלן בפ"ב ה"ב. 65) ו"נדבק בכתלי הבית ומדליק את הבית" (רש"י שבת כו). ועיין שם ב'תוספות'.

יא. מתר להדליק לכתחלה בשאר שמנים, כגון: שמן צנון ושמשמין ולפת⁶⁶ וכל פיוצא בהן. אין אסור אלא אלו שמנו חכמים⁶⁷ בלבד⁶⁸.

66) פרי האדמה ממין הצנונות, וממינים אלה עושים שמן. 67) שבת כו, ע"א: "רבי טרפון אומר: אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד, עמד רבי יוחנן בן נורי על רגליו ואמר: מה יעשו אנשי בבל שאין להם אלא שמן שומשמן, ומה יעשו אנשי אלכסנדריא שאין להם אלא שמן צנונות, ומה יעשו אנשי קפוטקיא שאין להם לא זה ולא זה אלא נפט? - אלא אין לך לאסור אלא מה שאמרו חכמים אין מדליקין". 68) בגמרא (שבת כג). אמרו: "כל השמנים כולן יפין לנר, ושמן זית מצוה מן המובחר". אבל יש מפרשים שהמדובר בנר חנוכה ולא בנר שבת ('הגהות מיימוניות' פ"ד דחנוכה אות ה', ועיין ב'תוספות' שם ד"ה מריש, וצ"ע).

יב. לא⁶⁹ יתן אדם פלי מנגב מלא שמן על פי הגר, בשביל שיהא מנטף. ולא ימלא קערה שמן ויתנהה בצד הגר, ויתן ראש הפתילה לתוכה בשביל שתהא שואבת. גזרה שפא יקח מן השמן שפכליו⁷⁰, שהרי לא נמאס בגר⁷¹, ואסור להנות בשבת מן השמן שהדלק בו, ואפלו פכתה הגר, ואפלו נטף מן הגר⁷²; מפני שהוא מקצה מחמת אסור⁷³. ואם חפר הפלי שיש בו השמן אל הגר בסיד ובתחרסית וכיוצא בהן - מתר⁷⁴.

69) שבת כט, ע"ב. 70) ויתחייב משום מכבה (להלן פי"ב ה"ב). 71) ולפי זה, אפילו הכלי או הקערה הם חרס, גם כן אסור (גמרא שם). 72) שבת מד, ע"א. 73) מיוחד ומזומן לדבר איסור, כמבואר להלן פכ"ו ה"ד: "מותר השמן שבנר ושבקערה, שהדליקו בהן באותה שבת, אסור להסתפק ממנו באותה שבת, מפני שהוא מוקצה מחמת איסור".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַתְּרִיסִין וְנִנְעָלוּ הַחֲנִיּוֹת. וְעִדֵּין הַחֲמִיץ⁹⁹ וְהַקְּדוֹת¹⁰⁰ מִנְחִין עַל גְּבֵי פִירָה. הַתְּחִיל לְתַקֵּעַ תְּקִיעָה שְׁלִישִׁית - סֶלֶק הַמַּסְלָק¹⁰¹ וְהַטְּמִין הַמַּטְמִין¹⁰² וְהִדְלִיקוּ אֶת הַנְּרוֹת. וְשׁוּהָה פְּדֵי לְצִלוֹת דָּג קָטָן אוֹ פְּדֵי לְהַדְבִּיק פֶּת בַּתְּנֹר, וְתוֹקֵעַ וְיֹמְרֵעַ וְתוֹקֵעַ, וְשׁוֹבֵת¹⁰³.

96) לחפור הקרקע לשם הכשרתה לזריעה. (97) ולא יחשדו בנכנסים באחרונה שעסקו במלאכה אחר התקיעות (רש"י). (98) דלת מתקפלת לחנות, משתמשים בה ביום להניח עליה סחורות לפני החנות, ובערב מחזירין את הסחורות לחנות, והיא משמשת כדלת לסגור בה את פתח החנות. (99) מים חמים מוכנים לשבת. (100) שבתוכם תבשילים לסעודת הלילה. (101) את הקדירות. (102) את התבשילים שיחזיקו חומם עד לסעודת מחר, ראה פרק ד. (103) כדי להוסיף מחול על הקודש.

כ. תְּקִיעָה רִאשׁוֹנָה תוֹקֵעַ אוֹתָהּ בַּמְּנַחָה¹⁰⁴. וְהַשְּׁלִישִׁית - קְרוֹב לְשִׁקְיעַת הַחֶמֶה¹⁰⁵. וְכֵן תוֹקֵעִין בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת אַחַר צְאַת הַכּוֹכָבִים, לְהַתִּיר הָעַם לְמַעֲשֵׂיהֶן¹⁰⁶.

104) כי העושה מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה – אינו רואה סימן ברכה (פסחים נ:), ותוקעין כדי להודיע לעם לפרוש מן המלאכה. (105) ראה למעלה הלכה ד. (106) כך היא דעת רבינו, לפי מה שאמרו (שבת קיד:): שאין תוקעין ביום-טוב שחל במוצאי שבת להודיע לעם שמותר בשחיטה, אפיה ובישול, מכיון שבתקיעת שופר יש איסור שבות, יוצא מזה שבמוצאי-שבת לחול תוקעים, כי אין חיוב או מצוה להתחיל במלאכה מיד במוצאי שבת, ורק ביום-טוב ראו צורך לתקוע – לולא היה בו איסור שבות – כדי להודיע לעם לעסוק בהכנת סעודת יום-טוב.

כא. יום הכיפורים¹⁰⁷ שֶׁחָל לְהִיּוֹת בְּעֶרְב שַׁבַּת - לֹא הָיוּ תוֹקֵעִין¹⁰⁸; חָל לְהִיּוֹת בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת - לֹא תוֹקֵעִין¹⁰⁹ וְלֹא מְבַדְּלִין¹¹⁰. יוֹם טוֹב שֶׁחָל לְהִיּוֹת בְּעֶרְב שַׁבַּת - תוֹקֵעִין¹¹¹ וְלֹא מְבַדְּלִין¹¹²; חָל לְהִיּוֹת לְאַחַר הַשַּׁבַּת - מְבַדְּלִין¹¹³ וְלֹא תוֹקֵעִין.

107) לפי מה שכתב רבינו (הל' קידוש החודש פ"ז ה"א) "אין קובעים לעולם ראש-חודש תשרי, לא באחד בשבת ולא ברביעי בשבת ולא בערב שבת" אם כן לא יחול אצלנו יום הכיפורים לא בערב ולא במוצאי שבת. אבל בזמן שהיו מקדשים החדשים ע"פ הראיה, היתה אפשרות שיחול יום הכיפורים בערב שבת ובמוצאי שבת (פ"ח מהלכות עירובין הלכה ט'). (108) גמרא בשבת קיד: ומשנה בחולין כו: (109) משום שיום הכיפורים קדוש כשבת ואסור במלאכה. אין צורך לתקוע להבטיל העם ממלאכה. (110) אין אומרים "הבדלה", כי קדושת יום הכיפורים חמורה כקדושת השבת, ואין מבדילים אלא כשיוצאים מקדושה לחול או מקדושה חמורה לקדושה קלה. (111) להבטיל ממלאכת אוכל נפש המתורת ביום-טוב ואסורה בשבת. (112) שקדושת היום הנכנס, חמורה

שבת פ"א ה"ד יש עוד טעם, כי אין התלמידים מעוניינים להאריך את הדלקת הנר, אדרבה, הם רוצים למהר ולקצר לימודם, ולפי טעם זה מותר, אפילו אין רבם בבית.

טז. פְּלִים⁸⁶ הַדּוֹמִים זֶה לְזֶה, וְאֵינָן נִכְרִין אֶלָּא בְּעִיּוֹן הַרְבֵּה - אֶסוּר לְהַקְרִיבָן לְאוֹר הַנֵּר וּלְהַכְחִין בְּיַמְיָהּ, שְׁמָא יִשְׁבַּח וְיִטָּה. לְפִיכָךְ, שְׁמַשׁ שְׂאִינוּ קְבוּעַ, אֶסוּר לוֹ לְבַדֵּק פּוֹסוֹת וּקְעוּרוֹת לְאוֹר הַנֵּר, מִפְּנֵי שְׂאִינוּ מִכִּירִין - בֵּין בְּנֵי שָׁל שְׁמֹן זֵית⁸⁷, בֵּין בְּנֵי שָׁל נֶפֶט שְׂאוּרוֹ רַב. אֲבָל שְׁמַשׁ קְבוּעַ, מֵתָר לוֹ לְבַדֵּק לְאוֹר הַנֵּר פּוֹסוֹת וּקְעוּרוֹת, מִפְּנֵי שְׂאִינוּ צְרִיךְ עִיּוֹן הַרְבֵּה. וְאִם הָיָה נֵר שָׁל שְׁמֹן זֵית - אֵין מוֹרִין לוֹ לְבַדֵּק וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מֵתָר, גְּזֵרָה שְׁמָא יִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ⁸⁸.

86) שבת יב, ע"א. (87) בגמרא (שם): נזכר סתם שמן ולא שמן זית, וכן הוא בכ"י התימנים "נר של שמן". (88) שיטת רבינו ופירושו הם לפי נוסחתו בגמרא שבת שם, וכמו שכתב המגיד-משנה, וכן אמנם מפורש בפירושו של רבינו למסכת שבת ("סיני כרך ו' עמוד קטו) ועיין ראב"ד.

יז. נֵר שְׂאֵחוּרֵי הַדֶּלֶת - אֶסוּר לְפַתַּח הַדֶּלֶת וְלִנְעַל כְּדָרְכוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֵּהוּ⁹⁰; אֶלָּא יִזְהַר בְּשִׁעָה שְׁפוֹתַח וּבְשִׁעָה שְׁנוּעֵל. וְאֶסוּר לְפַתַּח אֶת הַדֶּלֶת כַּנֶּגֶד הַמְדוּרָה⁹¹ בְּשַׁבַּת פְּדֵי שְׁתֵּהָא הָרוּחַ מִנְשַׁבֵּת בָּהּ, וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִין שֵׁם אֶלָּא רוּחַ מְצוּיָה⁹². וּמִגִּיחִין⁹³ הַנֵּר שָׁל שַׁבַּת עַל גְּבֵי אֵילָן הַמְּחַבֵּר לְקַרְקַע, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ⁹⁴.

89) שבת קכ: (90) אף שאינו מתכוין לכבותו, ודבר שאינו מתכוין מותר – ראה למעלה פרק א – כאן אסור, שוודאי יכבה, והרי הוא "פסיק רישא", תוצאה מוכרחת מפעולתו – ראה למעלה בפ"א הלכה ו. (91) מפני שהרוח המנשבת מבעירה את המדורה. ואף שאינו מתכוין לזה, חייב משום "פסיק רישא". (92) גזרו בזה שמה יבוא לעשות כן כשישנה רוח שאינה מצויה. (93) שבת מה. (94) שיטלנו מן האילן אחרי שיכבה, ונמצא משתמש באילן בשבת (ראה להלן פכ"א ה"ו), מכיון שאסור לטלטל נר שדלק בשבת אף לאחר שכבה.

יח. כָּל מְדִינּוֹת וְעִירוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל תוֹקֵעִין בֵּהֶן שֵׁשׁ תְּקִיעוֹת⁹⁵ בְּעֶרְב שַׁבַּת. וּבְמִקּוֹם גְּבוּהָ הָיוּ תוֹקֵעִין, פְּדֵי לְהַשְׁמִיעַ כָּל אֲנָשֵׁי הַמְּדִינָה וְכָל אֲנָשֵׁי הַמַּגְרָשׁ שָׁלָה.

95) שבת לה, ע"ב.

יט. תְּקִיעָה רִאשׁוֹנָה - נִמְנָעוּ הָעוֹמְדִים בְּשְׂדוֹת מְלַחְרַשׁ וּמְלַעֲדָר⁹⁶ וּמְלַעֲשׂוֹת מְלֹאכָה שְׁבִשְׂדָה. וְאֵין הַקְּרוֹבִין וְשְׂאִין לְפָנֶיךָ לְעִיר עַד שְׂיָבֹאוּ רְחוֹקִים וְיִפְנְסוּ כָּלָם⁹⁷ בְּבֵת אַחַת. וְעִדֵּין הַחֲנִיּוֹת פְּתוּחוֹת וְהַתְּרִיסִין⁹⁸ מִנְחִין. הַתְּחִיל לְתַקֵּעַ שְׁנֵיה - נִסְתַּלְקוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיעשה אותה המלאכה או בכדי שישהה המביא (מסכת ביצה דף כד עמוד ב). (6) נלמד מדין קבר להלן הלכה ה', ובכתב יד (מער"ק) הנוסח: "והוא שיהיה הדבר", שאין צורך להמתין בכדי שתעשה אלא במלאכת פרהסא, אבל מכל הפוסקים משמע כנוסח שלנו. (7) מסכת שבת דף קכב עמוד א "מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה ועשה נכרי כבש (קרש משופע לעלות ולרדת בו מהספינה ליבשה) לירד בו, וירדו רבן גמליאל וזקנים".

ג. פיצד? נכרי שהדליק את הגר - משתמש לאורו ישראל; ואם בשביל ישראל - אסור.⁸ עשה נכרי כבש לירד בו מן הספינה - ירד אחריו ישראל; ואם בשביל ישראל - אסור. מלא מים להשקות בהמתו - משקה אחריו ישראל; ואם בשביל ישראל - אסור. לקט עשבים להאכיל לבהמתו - מניח ישראל בהמתו לאכל מהן. והוא, שלא יהא אותו הנכרי מפיר לאותו ישראל; שפא ירבה במלאכתו בשבילו, ונמצא עושה בשביל ישראל. וכן כל דבר שאפשר להרבות בו, לא יהנה בו בשבת אלא אם-כן אינו מפירו.

(8) מסכת שבת דף קכב עמוד א. (9) בברייתא (שם) "נכרי שליט עשבים מאכיל אחריו ישראל" ומקשה הגמרא מדברי רבי חנינא שאסור להעמיד בהמתו על גבי מוקצה שמה יקח בידו ויאכילנה ונמצא מטלטל מוקצה בשבת והרי עשבים אלו שנלקטו בשבת מוקצים הם? ומתוך שם שאינו מעמידה על העשבים אלא הוא עומד מרחוק ומכוון אותה למקום העשבים על ידי זה שסותם דרכים אחרות לפניה. והרמב"ם שכתב "מניח ישראל בהמתו" בוודאי גם כן כוונתו היא שמניח אותה על ידי מעשה כעין זה. שאילו לראותה אוכלת עשבים אלו אין זה חידוש כלל וייתכן כי אף אם ליקט הגוי את העשבים לצורך הישראל - גם כן אינו מחוייב למנוע את בהמתו מלאכול מהם. וראה באורח חיים סימן שכה סעיף יג.

ד. אכל דבר שאין בו להרבות ולמעט, כגון גרין וכבש - הואיל ועשה בשביל עצמו, נהנה אחריו ישראל בשבת ואף-על-פי שהוא מפירו. גר הדלוק במסכה בשבת: אם רב ישראל¹¹ - אסור להשתמש לאורה, שהמדליק - על דעת הרב מדליק; ואם רב נכרים - מתר להשתמש לאורה; מחצה למחצה - אסור. נפלה דלקה בשבת, וכא נכרי לכבות - אין אומרין לו 'כבה' ואל תכבה¹², מפני שאין שבייתו¹³ עלינו. וכן כל פיוצא בזה.

(10) "נר לאחד נר למאה" (מסכת שבת דף קכב עמוד א). וכמו כן "כבש לאחד כבש למאה". (11) שאינו יודעים אם הדליק בשביל ישראל או בשביל נכרי, או בשביל שניהם, ואם יש לנו הוכחה שעשה בשביל עצמו מותר אף ברוב ישראל (מגיד-משנה). (12) אין צריך למחות בידו.

מקדושת היום היוצא. (113) שקדושת היום היוצא חמורה מקדושת היום הנכנס.

~ יום רביעי י"א סיון ~

פרק שישי

(1) כלל בו דיני אמירה לגוי לעשות מלאכה, ואם עשה גוי מעצמו מה דינה. ונכלל לזה שותפות הגוי ושכירותו והשאלתו בין בשבת בין בערב שבת והמלאכה נעשית בשבת. ונמשך לזה ישראל שעשה מלאכה בשבת מה הוא או אחרים בהנאתה, לפי שדומה לזה. ונמשך לזה שכירות ישראל בשבת לדברים המותרים מה דינו, וכיוצא בהם.

א. אסור² לומר לנכרי לעשות לנו מלאכה בשבת, אף-על-פי שאינו מצוה על השבת. ואף-על-פי שאמר לו מקדם³ השבת, ואף-על-פי שאינו צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת. ודבר זה אסור מדברי סופרים, כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן ויבואו לעשות בעצמן.

(2) במכילתא (בא פרשה ט) על הפסוק: "כל מלאכה לא ייעשה בהם" (שמות פרק יב, פסוק טז) "לא תעשה אתה ולא יעשה חבריך, ולא יעשה הנכרי מלאכתך? תלמוד לומר כל מלאכה לא ייעשה בהם, דברי רבי יאשיה". וכתב הסמ"ג (במצוות לא תעשה עה) משמע מכאן שאסור לישראל לתת לגוי לעשות מלאכתו בין ביום טוב בין בשבת מדאורייתא, כי המקרא "לא ייעשה בהם" מוכיח כן; אבל הרמב"ן בפירושו לפסוק זה מבאר, כי אין אנו מוזהרים מן התורה על מלאכת נכרי בשבת, אלא שיש בה שבות מדרבנן, כמו שאמרו בתלמוד: "אמירה לנכרי שבות" (מסכת גיטין דף ח עמוד ב), והמדרש במכילתא הוא אסמכתא (דרשה שאינה עיקרית), מפני שאין כוח ביד חכמים לגזור על דבר שמפורש היתרו בתורה, השתדלו חכמינו ז"ל בגזרם על השבותים לסמוך אותם למקרא, וכאן הכתוב: "לא ייעשה בנפעל מורה על איסור העשייה על ידי אחרים (המלב"ם). רש"י (עבודה זרה דף טו עמוד ב) הראה את מקור האיסור בדברי קבלה (ישעיה פרק נח, עמוד יג) "אם תשיב משבת רגליך . . . ממצוא חפצין ודבר דבר" שלא יאמר לנכרי לעשות מלאכה בשבת מכיוון שהוא בכלל דיבור של חול שאסור בשבת. (3) "אין משלחין איגרת ביד נוכרי [=גוי] ערב שבת" (מסכת שבת דף יט עמוד א) וכן כתב הרא"ש בבבא מציעא פרק שביעי סימן ו' בשם רבינו סעדיה גאון.

ב. נכרי שעשה מלאכה מעצמו בשבת: אם בשביל ישראל עשה אותה - אסור⁴ להנות באותה מלאכה עד מוצאי שבת, וימתין⁵ בכדי שתעשה. והוא, שלא⁶ יהא הדבר בפרהסא, עד שידעו בו רבים שדבר זה בשביל פלוני הוא נעשה בשבת. ואם בשביל עצמו בלבד עשה - מתר⁷ להנות בה בשבת.

(4) (מסכת שבת דף קכב עמוד א) אף לישראל אחר שלא נעשה בשבילו שלא יינה ממלאכה בשבת. (5) היינו בכדי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23) (מסכת שבת דף קכב עמוד א) רוב האנשים המתרחצים במרחץ בעונה זו שבעבורם מחמם הנכרי את המרחץ.
24) בשביל שניהם נעשה. (25) מים לרחיצה.

ח. יִשְׂרָאֵל שְׁאָמַר לְנִכְרֵי לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה זו בְּשַׁבָּת, אֶף-עַל-פִּי שְׁעָבַר וּמִפִּינְי אֹתוֹ מִפְּתֵי מְרֻדוֹת²⁶ - מִתֵּר לוֹ לְהַנּוֹת בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה לְעָרֵב אַחַר שְׁיִמְתִּין בְּכַדִּי שְׁתַּעֲשֶׂה. וְלֹא אֶסְרוּ בְּכָל מְקוֹם שְׁיִמְתִּין בְּכַדִּי שְׁיַעֲשׂוּ אֶלָּא מִפְּנֵי²⁷ דְּבַר זֶה: שְׁאִם תֵּאמַר יֵהָא מִתֵּר מִיָּד, שְׁמָא יֵאמַר לְנִכְרֵי לַעֲשׂוֹת לוֹ וְיִמְצָא הַדְּבָר מוֹכֵן מִיָּד. וְכִינּוּן שְׁאֶסְרוּ עַד שְׁיִמְתִּין בְּכַדִּי שְׁיַעֲשׂוּ, לֹא יֵאמַר לְנִכְרֵי לַעֲשׂוֹת לוֹ; שְׁהָרִי אֵינוֹ מְשַׁתְּפֵר כְּלוּם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַעֲבֵב לְעָרֵב בְּכַדִּי שְׁיַעֲשֶׂה דְּבַר זֶה שְׁנַעֲשֶׂה בְּשַׁבָּת.

26) ראה למעלה פרק א הלכה ג. (27) לפי טעם זה לא אמרו להמתין בכדי שיעשו רק לאותו ישראל שבשבילו נעשתה המלאכה, אבל לישראל אחר לא; אבל רש"י ביאר הטעם (מסכת ביצה דף כה עמוד ב): "כדי שלא ייחנה ישראל ממלאכת שבת או יום טוב" ולפי זה אין הבדל בין ישראל זה או אחר, ראה הלכה ה.

ט. דְּבַר שְׁאֵינוֹ מְלָאכָה²⁸, וְאֵין אֶסְרוּ לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּת²⁹ - מִתֵּר לְיִשְׂרָאֵל לֹמַר לְנִכְרֵי לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת. וְהוּא, שְׁיִהְיֶה שֵׁם מְקַצֵּת³⁰ חֲלִי, אוּ יְהִי צָרִיף לְדָבָר צָרָף הַרְבֵּה, אוּ מִפְּנֵי מַצְוֵה³¹.

28) (מסכת עירובין דף סז עמוד ב דף סח עמוד א) שאין בו אלא איסור דרבנן, אומר לנכרי ועושהו, ואם הוא דבר שאסור מן התורה לא יאמר לנכרי לעשותו. (29) חומרא בקצת מלאכות בשבת ויום טוב לשם מנוחה גמורה.
30) כי חולה ממש, אפילו אין בו סכנה עושים לו כל צרכיו על ידי נכרי, ודברים שאין בהם מלאכה דאורייתא מותר אף על ידי ישראל (למעלה פרק ב); אבל "אין מדמין דבר לדבר בענייני השבועות, ואין לך בהן להתיר אלא מה שהתירו חכמים" (מגיד משנה). (31) להביא מים חמים מחצר לחצר שלא עירבו ביניהן, לרחוץ את הקטן לצורך מצוות מילה. ראה הלכה י.

י. פִּיצַד? אוֹמַר יִשְׂרָאֵל לְנִכְרֵי בְּשַׁבָּת לַעֲלוֹת בְּאֵילָן אוּ לְשׂוּט עַל פְּנֵי הַמַּיִם כְּדִי לְהִבְיֵא לוֹ שׁוֹפֵר אוּ סִפִּין לְמִילָה, אוּ מְבִיא לוֹ מִחְצָר לְחִצֵּר שְׁאֵין עָרוּב בֵּינֵיהֶן מִים חֲמִין לְהַרְחִיץ בָּהֶם קִטָּן וּמַצְטַעֵר³². וְכֵן כָּל³³ פִּיּוּצָא בְּזָה.

32) בנוסחה אחרת: "או מצטער" (כתב יד התימנים).
33) דעת התוספות (מסכת גיטין דף ח עמוד ב) שרק במילה התירו כיוון שמילה גופה דוחה שבת.

יא. הַלּוֹקֵחַ בֵּית³⁴ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל מִן הַנִּכְרֵי - מִתֵּר לוֹ לֹמַר לְנִכְרֵי לְכַתֵּב לוֹ שֵׁטֶר בְּשַׁבָּת; שְׁאֵמִירָה לְנִכְרֵי בְּשַׁבָּת אֶסְרוּהָ מְדַבְּרִיהֶם, וּמְשׁוּם יָשׁוּב אֶרְץ

13) שאין אנו מצווים שישבות הנכרי בשבת (מסכת שבת דף קכא עמוד א).

ה. הַתִּיבָה¹⁴ שְׁעָשׂוּ לוֹ נִכְרִים אַרְוֹן וְחָפְרוּ לוֹ קֶבֶר בְּשַׁבָּת, אוּ הִבְיָאוּ לוֹ חֲלִילִין¹⁵ לְסַפֵּד בָּהֶן: אִם בְּצַנְעָה - יִמְתִּין בְּכַדִּי שְׁיַעֲשׂוּ לְמוּצָאֵי שַׁבָּת וְיִקְבְּרוּ בוּ; וְאִם הִנֵּה הַקֶּבֶר בְּסִרְטָא¹⁶ גְּדוּלָה וְהָאֲרוֹן עַל גִּבּוֹ, וְכָל הָעוֹבְרִין וְהַשְּׁבִינְי אוֹמְרִים שְׁזֵה שְׁהַנִּכְרִים עוֹשִׂין עִכְשׁוּ בְּשַׁבָּת לְפָלוּגֵי הוּא - הָרִי זֶה לֹא יִקְבְּרוּ בוֹ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל עוֹלָמִית, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּפִרְהֶסְיָא. וּמִתֵּר לְקַבֵּר בוֹ יִשְׂרָאֵל אַחַר. וְהוּא, שְׁיִמְתִּין בְּכַדִּי שְׁיַעֲשֶׂה¹⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

14) (משנה מסכת שבת דף קנא עמוד א) שגנאי הוא לישראל להיקבר בקבר שנתחלל שבת בפרסום שבבילו (הר"ן ותוספות במסכת בבא קמא דף פא עמוד א).
15) כלי נגינה עשוי מקנה נבוב ונקבים בצידו, והיו מחללים בו אחר מיטת המת לאכל ונהי. (16) רחוב, דרך הרבים.
17) והראב"ד השיג כאן, כיוון שרבינו מנמק בהלכה ח' את הדין שצריך להמתין בכדי שיעשה, משום שמא יאמר לנכרי לעשות לו, וימצא הדבר מוכן מייד, אם כן כאן מכיוון שהדבר נאסר לאותו ישראל שנעשה שבבילו לעולם, אין לאסור על אחר בכדי שיעשה, מכיוון שלא נעשה שבבילו.

ו. נִכְרֵי¹⁸ שֶׁהִבְיָאוּ חֲלִילִין בְּשַׁבָּת לְמַת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִבְיָאוּ מִצַּד הַחֹמֶה - יִמְתִּין לְמוּצָאֵי שַׁבָּת בְּכַדִּי שְׁיִבְאוּ מִמְּקוֹם קְרוֹב, וְאַחַר כֵּן יִסְפְּדוּ בָּהֶן; שְׁמָא בְּלִילָה הִבְיָאוּם מִמְּקוֹם אַחַר עַד הַחֹמֶה, וּבִבְקָר נִכְנְסוּ בָּהֶן¹⁹. וְאִם יָדַע בּוֹדְאֵי שְׁמִמְקוֹם פְּלוּגֵי הִבְיָאוּם בְּשַׁבָּת - יִמְתִּין בְּכַדִּי שְׁיִבְאוּ מֵאוֹתוֹ מְקוֹם אַחַר הַשַּׁבָּת. וְהוּא, שְׁלֹא יֵהָא הַדְּבָר בְּסִרְטָא²⁰ גְּדוּלָה, כְּמוֹ שְׁאֵמְרָנוּ.

18) (משנה וגמרא מסכת שבת דף קנא עמוד א). (19) ואף שספק דרבנן לקולא, ותחום שבת אלפיים אמה הוא רק מדרבנן, בכל זאת אסור להשתמש בחלילין שהרי אפשר להמתין עד הערב והיהו בהיתור גמור ואין צורך להיכנס בספק איסור (טורי זהב אורח חיים סימן שכה).
20) בנוסחה אחרת: "בפרהסיא גדולה" (כתב יד התימנים). נמצא שדין חלילים שווה לארון וקבר. ומה ששינוי (שם) חלילים לחוד וארון וקבר לחוד הוא מפני שהדרך היא שארון וקבר בפרהסיא וחלילים בצניעא.

ז. עִיר²¹ שֶׁיִשְׂרָאֵל וְנִכְרִים דְּרִין בְּתוֹכָהּ, וְהִיתָה בָּהּ מְרַחֵץ הַמְּרַחֲצֵת²² בְּשַׁבָּת: אִם רִב²³ נִכְרִים - מִתֵּר לְרַחֵץ בָּהּ לְמוּצָאֵי שַׁבָּת מִיָּד; וְאִם רֵב יִשְׂרָאֵל - יִמְתִּין בְּכַדִּי שְׁיִתְמּוּ חֲמִין, שְׁבִשְׁבִיל הָרֵב הוֹתְמּוּ; מִחְצָה לְמִחְצָה²⁴ - יִמְתִּין בְּכַדִּי שְׁיִתְמּוּ חֲמִין²⁵. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

21) מכשירין פרק ב משנה ה. (22) שרוחצים בה בשבת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גם אחרי שבת ולא יוכל לעשות שתייה כאחד, אבל אם שכרו לכתוב לו תמיד בשנה זו, או לארוג לו תמיד, או אם שכרו לכל המלאכות שיצטרך לו במשך זמן השכירות, גם לדעת רבינו – אסור (מגן אברהם סימן רמד).

יג. בַּמָּה⁴⁵ דְּבָרִים אֲמֹרִים⁴⁶? בְּצַנְעָה⁴⁷, שְׁאִין מְפִירִים הַפֵּל שְׂזוּ הַמְּלֹאכָה הַנְּעֻשִׁית בְּשֶׁבֶת שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִיא; אָבֵל אִם הֵיְתָה יְדוּעָה וְגִלּוּיָהּ וּמְפָרְסָמָת - אֲסוּרָה. שֶׁהֲרֹאָה אֶת הַנְּכָרִי עוֹסֵק, אֵינּוּ יוֹדֵעַ שֶׁקָּצַץ, וְאוֹמֵר שֶׁפְּלוֹנִי שָׁכַר הַנְּכָרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלֹאכָה בְּשֶׁבֶת.

(45) מסכת מועד קטן דף יב עמוד א. (46) שמותר לצוות לנכרי לעשות מלאכת ישראל בקבלנות. (47) שאין מכירים שהמלאכה היא בשביל ישראל אף אם נעשית בפרהסיא (רבינו ירוחם).

יד. לְפִיכָף⁴⁸, הַפּוֹסֵק עִם הַנְּכָרִי לְבָנוֹת לוֹ חָצְרוֹ אוֹ כְּתָלוֹ אוֹ לְקַצֵּר אֶת שְׂדֵהוּ, אוֹ שֶׁשָּׁכְרוּ שְׁנָה אוֹ שְׁתַּיִם לְבָנוֹת לוֹ חָצְרָה אוֹ לְטַעַם לוֹ פְּרָם: אִם הֵיְתָה הַמְּלֹאכָה בְּמִדְיָנָה אוֹ בְּתוֹךְ הַתְּחֹום - אֲסוּר לוֹ לְהִנְיָחַן לַעֲשׂוֹת בְּשֶׁבֶת, מִפְּנֵי הָרְאוּיָהּ⁴⁹ שְׁאֵינָם יוֹדְעִים שֶׁפָּסְקוּ⁵⁰; וְאִם הֵיְתָה הַמְּלֹאכָה חוּץ לַתְּחֹום - מִתֵּר, שְׁאִין שָׁם יִשְׂרָאֵל שִׁירָאָה אֶת הַפּוֹעֲלִין פֶּשְׁהָן עוֹשִׂין בְּשֶׁבֶת.

(48) מסכת מועד קטן דף יב עמוד א. (49) במסכת ראש השנה דף כד עמוד ב מבואר שדבר האסור משום חשד מותר בשל רבים. "דברבים ליכא (אין) חשדא" ולפי זה היה מותר להעסיק גוי בשבת לטובת עניין ציבורי (מגן אברהם סימן רמד) מכל מקום לא התירו לבנות בית הכנסת בשבת על ידי נכרי בקבלנות משום חילול השם (מגן אברהם). (50) אם בנו נכרים לישראל בית בשבת באיסור, נכון להחמיר שלא ייכנסו לדור בו (טור); אבל אם התנה ישראל שלא לעשותו בשבת, והנכרי לא קיים את התנאי מותר לדור בו (מרדכי, רבינו תם).

טו. וְכֵן⁵¹ מִתֵּר לְאָדָם לְהַשְׁפִּיר פְּרָמוֹ אוֹ שְׂדֵהוּ לְנְכָרִי אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא זוֹרְעֵן וְנוֹטְעֵן בְּשֶׁבֶת, שֶׁהֲרֹאָה יוֹדֵעַ שֶׁשָּׁכְרוּ⁵² הֵן אוֹ בְּאַרְיִסוֹת⁵³ נִתֵּן לָהֶן⁵⁴. וְדָבָר שֶׁשָּׁם יִשְׂרָאֵל בְּעֵלְיוֹ קְרוּי עֲלָיו, וְאֵין דֶּרֶךְ רַב אֲנָשִׁי אוֹתוֹ הַמְּקוֹם לְהַשְׁפִּירוֹ אוֹ לְתַנּוֹ בְּאַרְיִסוֹת⁵⁵ - אֲסוּר לְהַשְׁפִּירוֹ לְנְכָרִי⁵⁶; מִפְּנֵי שֶׁהַנְּכָרִי עוֹשֶׂה בְּאוֹתוֹ הַמְּקוֹם מְלֹאכָה בְּשֶׁבֶת, וְהוּא נִקְרָא עַל שֵׁם הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵלְיוֹ⁵⁷.

(51) מסכת עבודה זרה דף כא עמוד ב. (52) שהנכרי משלם לישראל דבר קצוב לשנה, ונוטל לעצמו כל הפירות והרווחים ואין לישראל הנאה במה שהנכרי עובד בשבת. (53) שהנכרי עובד בשדה של ישראל ומקבל מתבואת האדמה למחצה, לשליש ולרביעי, ואת עבודתו בשבת, "אדעתא דנפשיה קעביד" – עושה לתועלת עצמו, להרבות

יִשְׂרָאֵל לֹא גָזְרוּ בְּדָבָר זֶה³⁵. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ בֵּית מְהֵם בְּסוּרְיָא³⁶, שְׁסוּרְיָא כְּפָרְץ יִשְׂרָאֵל לְדָבָר זֶה³⁷.

(34) מסכת בבא קמא דף פ עמוד ב) "הקונה בית בארץ ישראל כותבין עליו אונו (שטר מכירה) אפילו בשבת. בשבת סלקא דעתך? (וכי יעלה על הדעת שכותבין בשבת?) אלא אומר לנכרי ועושה (שמשום מצוות יישוב ארץ ישראל התיירו שבות)", ובירושלמי (מסכת מועד קטן פרק ב הלכה ד): רבי יהושע בן לוי שאל לרשב"ל מהו ליקח בתים מן הנכרי? אמר לו: אימת שאל רבי, בשבתא (אם מותר לקנות בשבת)? תנא: בשבת מותר (לקנות). כיצד הוא עושה (כיוון שאין היהודי מוסר לו כסף)? מראה לו כיסין של דינרין (כדי שהנכרי יקח לעצמו את הכסף) והגוי חותם ומעלה לארכיים (לארכיון, לשלטון), שכן מצינו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת, וכתוב "עד רדתה" – אפילו בשבת; ראה למעלה בסוף פרק ב. (35) ואף כי משום מצוה לא התירו לומר לנכרי אלא איסור שבות לישראל (למעלה הלכה י'), אבל משום מצוות יישוב ארץ ישראל, שהיא גדולה משאר מצוות, עד שאמרו עליה בספרי (פרשת ראה פסקא פ') על המקרא "וירשת אותם וישבת בארצם" וסמוך לו "שמור ושמעת את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוך" – "ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה" – התירו אף מלאכה דאורייתא – כתיבה על ידי נכרי. (36) היא מהארצות שכבש דוד, חוץ לארץ כנען, קודם שכבש כל ארץ ישראל (הלכות תרומות פרק א הלכה ג). (37) מסכת גיטין דף ח עמוד ב).

יב. פּוֹסֵק³⁸ אָדָם עִם הַנְּכָרִי עַל הַמְּלֹאכָה³⁹ וְקוֹצֵץ⁴⁰ דְּמִים, וְהַנְּכָרִי עוֹשֶׂה לְעַצְמוֹ⁴¹. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּשֶׁבֶת⁴² - מִתֵּר⁴³. וְכֵן הַשּׂוֹכֵר אֶת הַנְּכָרִי לְיָמִים הַרְבֵּה⁴⁴ - מִתֵּר, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּשֶׁבֶת. מִיֵּצֵד? בְּגוֹן שֶׁשָּׁכַר הַנְּכָרִי לְשָׁנָה אוֹ לְשְׁתַּיִם שִׁכְתָּב לוֹ אוֹ שִׁנְאָרְג לוֹ - הָרִי זֶה פּוֹתֵב וְאוֹרְג בְּשֶׁבֶת, וּמִתֵּר; כְּאֵלוֹ קָצַץ עֲמוֹ שִׁיכְתָּב לוֹ סֵפֶר אוֹ שִׁנְאָרְג לוֹ בְּגַד, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּכָל עַת שִׁירְצָה. וְהוּא, שֶׁלֹּא יִחְשַׁב עֲמוֹ יוֹם יוֹם.

(38) מִתֵּה. (39) במשנה (מסכת שבת דף יז עמוד ב): בית הלל מתירים למסור עורות לעבדם וכלים לכובס נכרי ערב שבת קודם חשיכה, אף שהנכרי עושה מלאכתו בשבת (ראה למעלה בפרק ג בהלכות שביבת כלים). (40) וקוצב. (41) הנכרי עושה לתועלת עצמו, למהר להשלים מלאכתו, ואין היהודי מקפיד שיעבוד הנכרי בשבת. (42) בביתו של נכרי. ירושלמי (מסכת שבת פרק א הלכה ח): "אומנין עכו"ם שהיו עושיין עם ישראל, בתוך ביתו של ישראל – אסור, – ובתוך בתיהן (של נכרים) מותר". (43) כשהגוי עובד ב"קבלנות" – שמקבל עליו לגמור את העבודה כולה במחיר קבוע ולא בשכר יומי (הגהות מיימוניות). (44) שאין היהודי אומר לנכרי לעבוד בשבת וגם אינו מרוויח מעבודתו בשבת, אבל הראב"ד השיג, וסובר שהיהודי מרוויח במלאכת הנכרי בשבת, כי שמה יצטרך למלאכתו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יח. **וְאִם לֹא הִתְנוּ, וּבָאוּ לְחֶלֶק הַשָּׂכָר, וְלֹא הָיָה שָׂכָר שֶׁבֶת יָדוּעַ - יִרְאֶה לִּי, שֶׁהַנְּכָרִי נוֹטֵל לְבִדּוֹ שְׁבִיעִית⁶⁵ הַשָּׂכָר, וְהַשָּׂאָר חוֹלְקִין. הַנּוֹתֵן מְעוֹת לְנְכָרִי לְהַתְעַסֵּק בָּהֶן - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַנְּכָרִי נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּשֶׁבֶת, חוֹלֵק⁶⁶ עִמּוֹ בְּשָׂכָר בְּשָׂוֶה⁶⁷. וְכֵן הוֹרֵי כָּל הַגְּאוּנִים.**

65) זהו לדעת רבינו שהחמיר בסתמא כמבואר למעלה. אבל לדעת הרא"ש מחלקים את השכר בשווה מבלי להזכיר את יום השבת כלל. 66) תשובת הגאונים בשם רב שרירא גאון (בית יוסף). 67) שאין מלאכה זו מוטלת על ישראל, לעשותה, ואין הנכרי עושה בשבת שליחותו של ישראל, וגם אין ניכר של מי העסק.

יט. **לֹא⁶⁸ יִתֵּן אָדָם בְּעֶרְבַּ שֶׁבֶת כְּלִים לְאִמָּן נְכָרִי לְעִשׂוֹתָן, אֶף-עַל-פִּי שֶׁפֶסֶק⁶⁹ עִמּוֹ, אֲלֵא בְּכַדִּי שְׂנִיצָא בָּהֶן מִבֵּיתוֹ קֶדָם שֶׁחֲשָׁכָה⁷⁰. וְכֵן לֹא יִמְכֹּר אָדָם חֲפָצָיו לְנְכָרִי, וְלֹא יִשְׂאִילֵנוּ וְלֹא יִלְוֵנוּ⁷¹ וְלֹא יִמְשָׁכְנוּ, וְלֹא יִתֵּן לוֹ בְּמַתְנָה, אֲלֵא בְּכַדִּי שְׂנִיצָא בְּאוֹתוֹ חֲפָץ מִפְתַּח בֵּיתוֹ קֶדָם הַשֶּׁבֶת. שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהוּא בְּבֵיתוֹ, אֵין אָדָם יוֹדֵעַ אִמְתִּי נִתֵּן לוֹ; וְכִשְׂנִיצָא הַנְּכָרִי מִבֵּיתוֹ בְּשֶׁבֶת וְחֲפָץ יִשְׂרָאֵל בִּידּוֹ, יִרְאֶה כְּמִי שֶׁהִלְוֵהוּ לְנְכָרִי אוֹ מִשְׁכְּנוֹ אוֹ פֶּסֶק עִמּוֹ אוֹ מְכַר לוֹ בְּשֶׁבֶת.**

68) (מסכת שבת דף יז עמוד ב דף יח עמוד ב). 69) כמבואר למעלה בהלכה יב שמותר אף אם הנכרי עושה המלאכה בשבת. 70) מבעוד יום. 71) טעם הדבר, שהרואה יחשוב שהיהודי ציווהו להוליך את החפץ מחוץ לבית לעשות בו מלאכה, ולא שידע שהנכרי נושאו לצורך עצמו (סמ"ג).

כ. **הַנּוֹתֵן⁷² אֲגָרַת לְנְכָרִי לְהוֹלִיכָהּ לְעִיר אַחֲרֵת: אִם קָצָץ⁷³ עִמּוֹ שָׂכָר הוֹלְכָהּ - מֵתָר, וְאִפְלוּ נִתְּנָה לוֹ עֶרְבַּ שֶׁבֶת עִם חֲשָׁכָה⁷⁴. וְהוּא, שְׂנִיצָא בַּהּ מִפְתַּח בֵּיתוֹ קֶדָם הַשֶּׁבֶת. וְאִם לֹא קָצָץ: אִם יֵשׁ בְּמִדְיָנָה⁷⁵ אָדָם קְבוּעַ⁷⁶ שֶׁהוּא מְקַבֵּץ הָאֲגָרוֹת וְשׁוֹלֵחַ אוֹתָם לְכָל מִדְיָנָה וּמִדְיָנָה עִם שְׁלוּחָיו - מֵתָר לִתֵּן לְנְכָרִי הָאֲגָרָת. וְהוּא, שֶׁיְהִיָּה שֶׁהוּא בְּיָוִם כְּדִי שְׂנִיצָא לְבֵית הַסְּמוּף לְחוּמָה⁷⁷ קֶדָם הַשֶּׁבֶת; שְׂמָא זֶה שֶׁמְקַבֵּל הָאֲגָרוֹת וְשׁוֹלְחֵן, בֵּיתוֹ סְמוּף לְחוּמָה הוּא. וְאִם אֵין שָׁם אָדָם קְבוּעַ לְכָף, אֲלֵא הַנְּכָרִי שְׁנוֹתְנִין לוֹ הָאֲגָרָת הוּא שְׁמוֹלִיכָהּ לְעִיר אַחֲרֵת - אֲסוּר⁷⁸ לְשַׁלַּח בֵּיד נְכָרִי הָאֲגָרָת לְעוֹלָם, אֲלֵא אִם-בֶּן קָצָץ לוֹ דְמִים.**

72) (מסכת שבת דף יט עמוד א). 73) קצב, קבע שכרו. 74) (משנה מסכת שבת דף יז עמוד ב). 75) בנוסחה אחרת: "עימו במדינה" (מער"ק). 76) "דקביע בי דואר במתא" (קבוע דואר בעיר) ואדם ממונה לקבל מכתבים ולשלחם למטרתם. 77) לחומת העיר שנשלח לשם המכתב.

חלקו. 54) כי שדה וכרם היו משכירים לרוב בתנאים אלה. 55) אלא שמשלם דבר קצוב לנכרי בשכר עבודתו, וכל הפרי לישראל. 56) גם על ידי שכירות ואריסות, מכיוון שרוב בני המקום משכירים באופן זה. 57) וזהו איסור גמור שהנכרי יעבוד מלאכתו בשבת כמבואר בתחילת הפרק.

טז. **מֵתָר⁵⁸ לְהַשְׂאִיל כְּלִים וְלְהַשְׁפִּירָן לְנְכָרִי וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בָּהֶן מְלָאכָה בְּשֶׁבֶת, מִפְּנֵי שְׂאִין אָנוּ מְצִוִּים עַל שְׁבִיתַת הַכְּלִים⁵⁹. אֲבָל בְּהֵמָתוֹ וְעַבְדּוֹ - אֲסוּר, מִפְּנֵי⁶⁰ שְׂאִינוּ מְצִוִּין עַל שְׁבִיתַת בְּהֵמָה וְעַבְדּוֹ.**

58) (משנה מסכת שבת דף יז עמוד ב). 59) מבואר למעלה פרק ג' הלכה א'. ומה שאמרו (מסכת שבת דף יט עמוד א'): "לא ישכיר אדם כליו לנכרי בערב שבת, בד' וה' מותר", דעת רבינו שברייחא זו נאמרה לפי דעת בית שמאי שאדם מצווה על שביתת כליו, אולם לפי ההלכה כבית-הלל מותר; אבל התוספות והראב"ד חולקים עליו וסוברים כי בשכירות גם לנו אסור, שנראה כנוטל שכר מלאכת השבת, אבל להשאיל מותר (אורח חיים סימן רמו). 60) שכתוב (שמות פרק כג, עמוד יב): "למען ינוח שורך וחמורך, ויניפש בן אמתך והגר" מכאן ש"מצווה אדם על שביתת בהמתו כמוהו" (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ה הלכה ג); אבל מה שנוגע לנוחיות הבהמה ולגופה מותר, כמובא במכילתא: "למען ינוח שורך" - "שיהא (השור) תולש מן הקרקע ואוכל", שאם יחבשנו בתוך ביתו, אין זה נוח לשור.

יז. **הַמְשַׁתְּתֵף⁶¹ עִם הַנְּכָרִי בְּמְלָאכָה אוֹ בְּסִחוּרָה אוֹ בְּחִנוּת: אִם הִתְנוּ בְּתַחֲלָה⁶² שֶׁיְהִיָּה שָׂכָר הַשֶּׁבֶת לְנְכָרִי לְבִדּוֹ, אִם מְעַט אִם הַרְבֵּה⁶³, וְשָׂכָר יוֹם אַחֵר כְּנִגְדֵי יוֹם הַשֶּׁבֶת לְיִשְׂרָאֵל לְבִדּוֹ - מֵתָר. וְאִם לֹא הִתְנוּ בְּתַחֲלָה - בְּשִׁיבּוֹאוֹ לְחֶלֶק, נוֹטֵל הַנְּכָרִי שָׂכָר הַשֶּׁבֶתוֹת פְּלֵן לְבִדּוֹ, וְהַשָּׂאָר חוֹלְקִין אוֹתוֹ. וְאִינוּ מוֹסִיף לוֹ כְּלוֹם⁶⁴ כְּנִגְדֵי יוֹם הַשֶּׁבֶת, אֲלֵא אִם-בֶּן הַתְּנוּ בְּתַחֲלָה. וְכֵן אִם קָבְלוּ שָׂדֶה בְּשִׁתְפוּת - דִּין אֶחָד הוּא.**

61) (מסכת עבודה זרה דף כב עמוד א). 62) אין הנכרי נחשב כעושה בשליחותו של ישראל. 63) בכרייתא שם: "ואם התנו מתחילה - מותר, ואם באו לחשבון - אסור", וסובר רבינו שהכוונה היא, אפילו אם התנו מלכתחילה: "טול חלקך בשבת ואני בחול", אם בא אחר כך בעת החשבון לומר: אתה נטלת בעד שבת כך וכך, ואני בעד יום חול כך וכך - אסור, אלא יטול הנכרי שכר שבת והיהודי שכר יום אחר, בין מעט בין הרבה. 64) בגמרא נסתפקו: סתמא (אם לא התנו בתחילה) מה? ולא נפסקה ההלכה, ופסק רבינו לחומרא, שלא יטול ישראל חלקו רק משכר החול; אבל הרא"ש פסק כיוון ש"אמירה לנכרי שבות" וספק דרבנן לקולא, יכול ליטול חצי השכר עם הנכרי.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְשָׂאָר יִשְׂרָאֵל מִתֵּר לָהֶם לְהִנּוּת פֶּה לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת מִיָּד.⁹² וְשִׁנְאָמַר: וְשִׁמְרָתֶם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קִדְשׁ הִיא - הִיא⁹³ קִדְשׁ וְאִין מַעֲשֵׂיהָ קִדְשׁ. בְּצִד? יִשְׂרָאֵל שֶׁבִשְׁל בַּשַּׁבָּת בְּמִזִּיד - לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת יֵאָכֵל לְאַחֲרִים, אָכֵל לֹא יֵאָכֵל עוֹלָמִית. וְאִם בִּשְׁגָגָה - לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת יֵאָכֵל, בֵּין הוּא בֵּין אַחֲרִים, מִיָּד.⁹⁴ וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(90) (מסכת תרומות פרק ב משנה ג ומסכת חולין דף טו עמוד א). (91) קנסוהו רבנן משום שחילל שבת במזיד ואף הקדירה אסורה לו לעולם (הרשב"א). (92) ואינו צריך להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשה, ראה למעלה הלכה ב. (93) ואף שדרשו מהפסוק (דברים פרק יד פסוק ג) "לא תאכל כל תועבה" כל שתיעבתי לך, הרי הוא בכל תאכל (מסכת חולין דף קיד עמוד ב), כאן למדו: "היא קודש ואין מעשיה קודש" - שמעשה שבת לא נאסר. (94) דעת הראשונים שצריך להמתין בכדי שיעשה שלא יהנה ממלאכת שבת, אבל רבינו סובר בהלכה ח' שלכן צריך להמתין בכדי שיעשה שלא יבוא לעשות כן בפעם אחרת, וזה רק במלאכה על ידי נכרי, אבל לא כשעשה ישראל בשוגג.

כד. פרות⁹⁵ שייצאו חוץ לתחום וחתרו: ⁹⁶ בשוגג - יאכלו בשבת⁹⁷, שהרי לא נעשה בגופו מעשה ולא נשתנו; במזיד - לא יאכלו עד מוצאי שבת.

(95) (מסכת עירובין דף מא עמוד ב). (96) אפילו למקומם. והראב"ד השיג שזה דווקא אם חזרו לתוך התחום שלא למקומם, אבל אם חזרו למקומם, אפילו יצאו במזיד - מותר לאכלם, אבל דעת רבינו כרבי אליעזר בן יעקב: "לעולם אסורים עד שיחזרו למקומם שוגגים" והלכה כמותו, שהרי "משנתו של רבי אליעזר בן יעקב קב (הלכות מעטות) ונקי (הלכה כמותו)" (מסכת יבמות דף מט עמוד ב והקדמת הרמב"ם למשנה). (97) ראה הלכות יום טוב פרק ה הלכה י.

כה. השוכר⁹⁸ את הפועל לשמור⁹⁹ לו את הפרה ואת התינוק - לא יתן לו שכרו¹⁰⁰ של שבת. לפיכך אין אחריות שבת עליו. ואם היה השכיר שכיר שבת¹⁰¹ או שכיר שנה - נתן לו שכרו משלם. לפיכך אחריות שבת עליו. ולא יאמר לו: תן לי שכרי של שבת; אלא יאמר לו: תן לי שכרי של שנה או של עשרה ימים.

(98) (מסכת בבא מציעא דף נח). (99) אף שהשמירה עצמה אינה אסורה בשבת. (100) ליטול שכר שבת במפורש אסור שדומה למקח וממכר. (101) של כל השבוע ביחד או של כל השנה ביחד מותר, ששכר שבת בהבלעה מותר ליטול.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) כלל בו מניין אבות המלאכות והן ל"ט, וכתבן על סדר המשנה. ושם ביאר מהו אב ומהו תולדה, וההפרש שיש בין האבות והתולדות. ולא נתבאר שם תולדות כל המלאכות, אלא מקצתן, לדמיון מה הן תולדות.

(78) "אמרו עליו על רבי יוסי הכהן, שלא נמצא כתב ידו ביד נכרי מעולם, שלא יוליכנו בשבת (מסכת שבת דף יט עמוד א). כא. נכרי⁷⁹ שהביא חפציו בשבת והכניסן לבית ישראל⁸⁰ - מתר. ואפלו אמר לו: הניחן בזוית זו - הרי זה מתר. ומזמנין⁸¹ את הנכרי בשבת ונותנין לפניו מזונות לאכלו; ואם נטלן⁸² ויצא - אין נזקקין לו, מפני שאין שבתתו עלינו. וכן נותנין⁸³ מזונות לפני הפלג בחצר; ואם נטלן ויצא - אין נזקקין לו.

(79) (מכילתא פרשה ט): "ששת ימים תעשה מלאכה, הא לא תעשה אתה ולא יעשה חברך אבל יעשה נכרי מלאכתו". (80) אבל לקבלו ממנו ולסייעו אסור, וראה למעלה פרק א הלכה טו במלאכה שעשאוה שנים. (81) (מסכת ביצה דף כא עמוד ב) אבל לא ביום טוב, שמא ירבה לבשל בשבילו, ומלאכת אוכל נפש הותרה ביום טוב רק בשביל ישראל (הלכות יום טוב פרק א הלכה טו). (82) אבל לתת ידו שיוצאי - אסור (ירושלמי). (83) (מסכת שבת דף יט עמוד א).

כב. מיהי פא בדרף וקדש עליו היום, והיו עמו מעות - נותן כיסו לנכרי להוליכו לו, ולמוצאי שבת לוקחו ממנו. ואף-על-פי שלא נתן לו שֶׁכֶר על זה, ואף-על-פי שנתנו לו משחשכה⁸⁵ - מתר. מפני שאדם פהול על ממונו, ואי אפשר שישליכנו; ואם לא תתיר לו דבר זה, שאין אסורו אלא מדברי סופרים⁸⁶ - יבוא⁸⁷ להביאו בידו, ועובר על מלאכה של תורה. במה דברים אמורים? בכיסו; אבל מצאיה⁸⁸ - לא יתן לנכרי, אלא מוליכה בפחות פחות⁸⁹ מארבע אמות.

(84) (מסכת שבת דף קנג עמוד א). (85) רבינו חולק על רש"י שפירש "נותן כיסו לנכרי" מבעוד יום. (86) ראה פרק א הלכה ג. (87) בתוספות כתבו: "מכאן יש ללמוד, למי שמתירא מן הלסטים או מן השלטון של נכרים, מותר לו לטלטל המעות כדי להחביאן כי משום הפסד התיירו לו לטלטלן", ונחלקו בדבר הרמב"ן והרשב"א ("מגיד משנה"). (88) מבואר להלן פרק כ, הלכה ז. (89) (מסכת שבת דף קנג עמוד ב): "אמר רבי יצחק, עוד אחרת הייתה שם ולא רצו חכמים לגלותה, משום "כבוד אלוקים הסתר דבר" (מותר להסתיר דברי תורה מפני כבוד שמים), לא התיירו (להעביר מעות) פחות פחות מד' אמות, שלא יבוא להעבירן ד' אמות שלימות", אבל רבינו סמך על מה שאמרו (מסכת עבודה זרה דף ע עמוד א): אמר רבא אמר לי איסור גיורא (הגר), כי הווינן בארמיותן, אמרינן, יהודאי לא מנטרי שבתא כמה כיסי קא משתכחי בשוקא? (שאם שומרים שבת כמה ארנקים נמצאים בשוק?) ולא ידענא דסבירא לן, כרבי יצחק (ולא ידעתי שסוברים כרבי יצחק), מוליכו (לארנק-כסף) פחות פחות מד' אמות.

כג. ישראל⁹⁰ שעשה מלאכה בשבת: אם עבר ועשה בדרון - אסור לו להנות באותה מלאכה לעולם⁹¹,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

9) הכשרת הקרקע לזריעה והסרת המניעות לצמיחת הזרעים; תולדות החרישה; זיבול השדה, פירוד גושיה, סיקול ועוד. (10) הבאת הזרע לידי צמיחה וסיוע בגידול הצמח; תולדות הזריעה; השקייה ועוד. (11) עקירת דבר מגידולו והפרדתו ממקום חיותו. תולדתו: תולש ממחובר – ביד ולא בכלי. (12) קיבוץ גידולי קרקע לעשות מהם צבורים. התולדה: המדבק פירות או שחרום בחבל אחד. (13) פירוק גידולי קרקע מקליפתם, להפרידם מהפסולת המחוברת בהם בטבע. תולדתה: המפרק חטים ביד, החולב את הבהמה, הסוחט זיתים וענבים לצורך המשקה. (14) הנפת הדגן הנדוש באויר, כדי שישא הרוח את המון וישאר הדגן הנקי. (15) הבדלה בין האוכל לפסולת. תולדתה: המסנן משקה, המעמיד חלב בעור הקיבה. (16) חלוקת דבר לחלקים דקים. תולדתה: המחתך יק לחתיכות דקות כדי לבשלו, שפשוף מתכות ועוד. (17) פעולת המניף בנפה, כהעברת קמח בנפה וכדומה. (18) לדבק חלקים קטנים באמצעות נוזל לעשותם גוש אחד. תולדתה: המגבל את העפר. (19) הפעולה באמצעות האש להרתיח, ולשנות איזה דבר ממה שהיה. כגון להקשות דבר רך או לרכך דבר קשה. תולדתה: המתין את המתכת, הממיס את הדונג או את החלב. (20) עקירת דבר ממקורו בטבע, כצמר או שער מעור בהמה. תולדתה: התולש כנף מן העוף, הנוטל צפרניו. (21) ניקוי הכלוך וצחצוח החפץ. תולדתה: המכבס בגד והסוחטו. (22) הפרדת חוטי הצמר או הפשתים והכשרתם לטויה. תולדתה: החובט על סיב (החוטים הפנימיים שמתחת קליפת עץ התמר) או גמי, עד שנעשים כעין חוטים. (23) שינוי כל דבר למראה אחר. (24) עשיית חוטים מצמר או מפשתן על ידי פיתול וזוירה. (25) מתיחת חוטי השתי, העלאתם והורדתם מכובד עליון לכובד תחתון, במכונת האריגה. (26) הרמת המסכת בארג (מסכת – מסרק האורגים המהדק את חוטי הערב בשתי). תולדתה: העושה נפה וכברה, המסרג מיטה. (27) הכנסת חוטי ערב בין חוטי שתי. תולדתה: הקולע שלש נימין ביחד. (28) הסרת חוטי השתי מחוטי הערב האורגים יחד, לשם תיקון האריג. תולדתה: הסותר קליעת החוטים ומתכוון לתקנה; בנוסף אחר: והפציעה ('מעשה רוקח'). (29) חיבור שני חוטים על ידי פתיל, בקשר של קיימא ומעשה אומן. (30) התרת קשר של קיימא (קשר קיים, חזק). תולדתה: המפריד פיתולי חבלים. (31) איחוד שני דברים נפרדים. תולדתה: המדבק ניירות או עורות על ידי דבק. (32) ההפרדה בין הדבקים. תולדתה: המפריד ניירות או עורות דבוקים. (33) בנין או נטיית אוהל, או הוספה על בנין. (34) סתירת בנין או אוהל, כדי לתקן. תולדתה: המפרק עץ תקוע לשם תיקונו. (35) עשיית פעולה שעל-ידיה ניכר גמר המלאכה. אפילו פעולה קטנה כמכה בפטיש. (36) צידת כל דבר שבמינו ניצוד, לתפסו או לנעול בפניו. תולדתה: המששה כלב לצוד חיה, ועמד בפניה עד שהגיע הכלב ותפסה. (37) המתה או הוצאת הדם, היא הנפש. תולדתה: החונק את החי עד שימות, השולח דג מן הים והניחו עד שיבש בין ספיריו כסלע. (38) הפרדת עור בעל

א. מְלֹאכֹת² שְׁחִיבִין עֲלֵיהֶן סְקִילָה⁴ וְכֶרֶת⁴ פְּמִזֵּד, או קָרְפֵן⁴ חֲטָאת בְּשִׁנְגָה - מֵהֵן אָבוֹת⁵ וּמֵהֵן⁶ תּוֹלְדוֹת. וּמִנֵּן קַל אָבוֹת⁷ מְלֹאכֹת - אַרְבַּעִים חֶסֶר אַחַת⁸. וְאֵלוֹ הֵן: הַחְרִישָׁה⁹. וְהַזְרִיעָה¹⁰. וְהַקְצִירָה¹¹. וְהַעֲמוּרָה¹². וְהַדִּישָׁה¹³. וְהַזְרִיקָה¹⁴. וְהַפְרִיקָה¹⁵. וְהַטְחִינָה¹⁶. וְהַהֲרַקְתָּהּ¹⁷. וְהַלִּישָׁה¹⁸. וְהַאֲפִינָה¹⁹. וְהַגְזִיזָהּ²⁰. וְהַלְבֹּיץ²¹. וְהַנְּפוּץ²². וְהַצְבִּיעָה²³. וְהַטְוִיָה²⁴. וְעֵשִׂית הַנִּירִין²⁵. וְהַנְּסַכְת הַמִּסְכָּה²⁶. וְהַאֲרִיגָהּ²⁷. וְהַפְצִיעָהּ²⁸. וְהַקְשִׁירָהּ²⁹. וְהַתְתַּרְתָּהּ³⁰. וְהַתְּפִירָהּ³¹. וְהַקְרִיעָהּ³². וְהַבְנִין³³. וְהַסְתִּירָהּ³⁴. וְהַקָּאָה בַּפְּטִישׁ³⁵. וְהַצִּידָהּ³⁶. וְהַשְּׁחִיטָהּ³⁷. וְהַהֲפֵשֵׁטָהּ³⁸. וְהַהֲעַבְדָהּ³⁹. וּמְחִיקַת הָעוֹר⁴⁰. וְחַתוּכוֹ⁴¹. וְהַתְּיבֵרָה⁴². וְהַמְחִיקָה⁴³. וְהַשְּׁרִיטָהּ⁴⁴. וְהַהֲבַעְרָה⁴⁵. וְהַכְּפוּיָה⁴⁶. וְהַהוּצָאָה⁴⁷ מִרְשׁוֹת לְרִשׁוֹת.

(2) שבת עג, א. (3) העוסק בדבר שיש בו אומנות, או המשנה חומר גלמי, מחדשו או מתקנו – עושה מלאכה. הוצאה אינה מלאכה חשובה. וב'תוספות' נזכרה בשם "מלאכה גרועה", אבל חז"ל דרשו איסור הוצאה מהמקרא: "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר: איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש, ויכלא העם מהביא" (שמות לו, ו), שלא יוציאו נדבות מבתיהם להביאם למשכן בשבת (שבת צו:). ועוד דרשו (עירובין יז: ובתוס' שם): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (שמות טז, כט) אל יצא בשבת עם הכלי ללקוט את המן כדרך שהוא עושה בחול, וירמיה (יז, כב) הזהיר: "ולא תוציאו משם מבתיכם ביום השבת". ובנחמיה (יג, יט) "ומנערי העמדותי על השערים, לא יבא משא ביום השבת". (4) מבואר למעלה פ"א ה"א. (5) מהכתוב בתורה (שמות לה, ב): "ששת ימים תעשה מלאכה, וביום השביעי יהיה לכם קודש, שבת שבתון לה", כל העושה בו מלאכה יומת", דרשו חז"ל (שבת מט:). מסמיכות מלאכות השבת למשכן, שכל המלאכות שהיו במשכן, אסורות בשבת; והמלאכה שהיתה חשובה במשכן – נקראת "אב", ושלא היתה חשובה במשכן – נקראת "תולדה" (בבא-קמא ב.). "אב מלאכה" – הוא המקור למלאכות אחרות הנלמדות ממנו, וה'תולדות' הן המלאכות האחרות שיש להן דמיון בתכונתן לאבות. (6) ראה בהלכה ז. (7) בירושלמי (שבת פ"ז ה"ב): רבי יוחנן ורבי לקיש היו עוסקין שלש שנים ומחצה בפרק זה, ומצאו ל"ט תולדות לכל אב מאבות המלאכות. (8) לשון המשנה: "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת", ולא אמרו בפשטות שלשים ותשע, "שרך המקרא כשמגיע המנין לסכום עשרות פחות אחת, מונה אותו בחשבון עשרות מבלי לדייק על חסרון האחד, כיוצא בו: "כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים" (בראשית מו, כז) ובפרטן אי אתה מוצא אלא שבעים חסר אחת (בבא-בתרא קכג.), וכן "ארבעים יכנו" (דברים כה, ג) ואין מכים אותו אלא שלשים ותשע, וכן "תספרו חמשים יום" (ויקרא כג, טז) ואין מונים רק שבעה שבועות שהם מ"ט יום" (הרא"ש בסוף פסחים).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הָאָבוֹת. פִּיּוּד? הַמְחַתֵּף אֶת הַיָּרֵק מֵעֵט⁶⁴ לְבִשְׁלוֹ - הָרִי זֶה חֵיב, שֶׁאֵז הַמְּלָאכָה תּוֹלְדֵת טְחִינָה; שֶׁהַטּוֹחֵן לּוֹקֵחַ גּוֹף אֶחָד וּמְחַלְקוֹ לְגוֹפִים הַרְבֵּה, וְכָל הָעוֹשֶׂה דְבַר הַדּוּמָה לְזֶה הָרִי זֶה תּוֹלְדֵת טוֹחֵן. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ לְשׁוֹן שֶׁל מַתְּכָת וְשׁוֹף אוֹתוֹ פְּדִי לְקַח מֵעֶפְרוֹ, פְּדִירָף שְׁעוֹשִׂים צוֹרְפֵי הַזָּהָב - הָרִי זֶה תּוֹלְדֵת טְחִינָה.

(62 שבת עד, ב. 63) כל מלאכה הדומה למלאכת המשכן בפעולה ולא במטרה, כגון: השף ברזל או מתכת, הדומה לטוחן בפעולה, אבל אינו דומה לטחינת גרעינים שמטרתה לאכילה. והשף – שלא לאכילה: וכן אם דומה למלאכת המשכן במטרה, אבל הפעולה היא בגוף אחר, כגון: המשקה צמחים ואילנות, אף שהשקיה דומה למלאכה שבמשכן במטרה, שיגדלו הצמחים, אבל אין הפעולה נעשית בגוף הצמחים כִּי־אם במים. כל אלו נקראים תולדות ('תפארת ישראל' ב'כלכלת שבת'). (64 בנוסח אחר: "מעט מעט" (דפוס ויניציא), וזה בהתאם לדברי רבינו להלן פרק כא הל' יח, שאינו חייב אלא אם חותכו דק דק.

ו. וְכֵן⁶⁵ הַלּוֹקֵחַ חֵלֶב וְנִמֵּן בּוֹ גִבָּה פְּדִי לְחַבְצוֹ⁶⁶ - הָרִי זֶה חֵיב מִשּׁוּם תּוֹלְדֵת בּוֹרֵר, שֶׁהָרִי הַפְּרִישׁ הַקּוֹם⁶⁷ מִן הַחֵלֶב. וְאִם גִּבְנוֹ וְעָשָׂהוּ גְבִינָה - חֵיב מִשּׁוּם בּוֹנֵה; שֶׁפָּלַח הַמְּקַבֵּץ חֶלֶק אֶל חֶלֶק וְדָבַק הַפֶּלַע עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה גּוֹף אֶחָד, הָרִי זֶה דּוּמָה לְבִנְיָן. וְכֵן לְכָל⁶⁸ מְלָאכָה וּמְלָאכָה מְאֵלוֹ הָאָבוֹת, יֵשׁ לָהֶן תּוֹלְדוֹת עַל דְּרָף זוֹ שְׁאֵמְרָנוּ. וּמִגּוֹף הַמְּלָאכָה הַנַּעֲשִׂית בְּשֶׁבֶת תִּדַע מַעֲיָן אִי זֶה אָב הִיא וְתוֹלְדֵת אִי זֶה אָב הִיא.

(65 שבת צח, א. 66) עשיית חמאה, על ידי טריפת החלב. (67 החלב החמוץ המכיל את יסוד הגבינה. (68 ראה למעלה באות ו.

ז. אֶחָד⁶⁹ הָעוֹשֶׂה אָב מֵאָבוֹת מְלָאכּוֹת אוֹ תּוֹלְדָה מִן הַתּוֹלְדוֹת בְּמִזְיד - חֵיב⁷⁰ פְּרָת. וְאִם פָּאוֹ עֲדִים - נִסְקָל⁷¹. בְּשׁוּגָג - חֵיב חֲטָאת קְבוּעָה. אִם־כֵּן מֵהַפְּרִישׁ יֵשׁ בֵּין הָאָבוֹת וְהַתּוֹלְדוֹת? אִין בִּינְיָהֵן הַפְּרִישׁ אֶלָּא לְעִנְיָן הַקְּרִיבָן בְּלִבָּד. שֶׁהָעוֹשֶׂה בְּשׁוּגָג: אִם עָשָׂה אָבוֹת הַרְבֵּה בְּהֶעֱלֵם אֶחָד⁷² - חֵיב חֲטָאת אֶחָת עַל כָּל אָב וְאָב, וְאִם עָשָׂה אָב וְתוֹלְדוֹתָיו בְּהֶעֱלֵם אֶחָד - אִינוֹ חֵיב אֶלָּא חֲטָאת אֶחָת.

(69 בבא־קמא ב, א: "מה יש בין תולדה לאב? – שאם עשה שני אבות ביחד או שתי תולדות ביחד, חייב על כל אחד ואחד. ואם עשה אב ותולדה שלו – אינו חייב אלא אחת". (70 כמבואר למעלה בתחילת פרק א. (71 בנוסח אחר: ואם עדים התרו בו – נסקל (כ"י ארבונואל). (72 שנעלם ממנו האיסור ולא נודע לו בין מלאכה למלאכה.

ח. פִּיּוּד? הָרִישׁ⁷³ שֶׁחָרַשׁ וְזָרַע וְקָצַר בְּשֶׁבֶת בְּהֶעֱלֵם אֶחָד - חֵיב שְׁלֹשׁ חֲטָאוֹת. וְאֶפְלוּ עָשָׂה הָאֲרָבָעִים

חי מבשרו לאחר מיתתו. תולדתה: המפשיט דלדול (חתרכת בשר בולטת) שעל העור לצד הבשר. (39) תיקון העור וריכוכו, שיתקיים זמן רב. (40) הסרת השער והצמר מהעור להחליקו. תולדתה: המורט נוצות, הממרח זפת על חפץ להחליקו. (41) התקנת חפץ לצרכו לפי מדת ארכו ורחבו. תולדתה: הקוטם (קוצץ) את הכנף. (42) רשימת שתי אותיות בדיו או בצבע על דבר המתקיים. (43) הכשרת מקום ראוי לכתוב עליו לפחות שתי אותיות. (44) חקיקה ורשימת כל דבר המתקיים. תולדתה: המשרטט על העץ לשם נסירה במידה שוה. (45) הבערת אש או ריבויה, בין להתחמם בין להאיר. תולדתה: הנותן שמן בנר הדולק. (46) כיבוי אש ומיעוט זמן ההבערה. תולדתה: הנוטל שמן מנר הדולק. (47) הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים. ועיין להלן פרק יב הלכה ח.

ב. כָּל⁴⁸ אֵלוֹ הַמְּלָאכּוֹת, וְכָל שֶׁהוּא מְעַנְנָם⁴⁹ - הֵם הַנִּקְרָאִין אָבוֹת מְלָאכּוֹת. פִּיּוּד הוּא עִנְיָן? אֶחָד הַחוֹרֵשׁ אוֹ הַחוֹפֵר אוֹ הָעוֹשֶׂה חֲרִיץ - הָרִי זֶה אָב מְלָאכָה; שֶׁפָּלַח אֶחָת וְאֶחָת מֵהֶן חֲפִירָה בְּקִרְבָּע, וְעִנְיָן אֶחָד הוּא.

(48 שבת עג, ב. 49) במנין ל"ט המלאכות, לא חשבו אלא אותן שהיו במשכן (שבת מט:). אולם גם כל מלאכה שהיתה דומה למלאכת המשכן בפעולה, ובמטרה – כמבריך או מרכיב הדומות לפעולת זורע ונוטע, וגם המטרה דומה, כי כוונתו לגידול וצמיחה, או אפילו עושה מלאכה דומה למשכן במטרה ולא בפעולה. כזומר (חותך ענפי אילן) – ראה בהלכה ג – המתכוון לגידול האילן, כל אלו נקראים אבות מלאכות, ולא נחשבו במנין הל"ט. כיון שלא היו במשכן ('כלכלת שבת').

ג. וְכֵן⁵⁰ הַזּוֹרֵעַ זְרָעִים, או הַנוֹטֵעַ אֵילָנוֹת, או הַמְּבַרְיָן⁵¹ אֵילָנוֹת, או הַמְּרַפֵּיב⁵², או הַזּוֹמֵר⁵³ - כָּל אֵלוֹ אָב אֶחָד הֵן מֵאָבוֹת מְלָאכּוֹת, וְעִנְיָן אֶחָד⁵⁴ הוּא, שֶׁפָּלַח אֶחָת מֵהֶן לְצִמְחַת דְּבַר הוּא מִתְּפוּן.

(50 שבת עג, א. 51) הכופף ענף עץ בקרקע, ומכסהו בעפר, למען ייקלט ויהיה לעץ מיוחד. (52) שם יחור (ענף רך) בעץ אחר. (53) חותך הענפים המזיקים מהעצים. (54) ראה למעלה באות מח.

ד. וְכֵן⁵⁵ הַקּוֹצֵר תְּבוּאָה או קְטָנִית⁵⁶, או הַבוֹצֵר⁵⁷ עֲנָבִים, או הַגּוֹדֵר⁵⁸ תְּמָרִים, או הַמוֹסֵק⁵⁹ זִיתִים, או הַאֲוִרָה⁶⁰ תְּאֵנִים - כָּל אֵלוֹ אָב⁶¹ מְלָאכָה אֶחָת הֵן, שֶׁפָּלַח אֶחָת מֵהֶן לְעַקֵּר דְּבַר מְגִדּוּלָיו מִתְּפוּן. וְעַל דְּרָף זוֹ שְׁאָר הָאָבוֹת.

(55 שבת עג, ב. 56) ירקות הגדלים בתרמילים. (57) קוטף את הענבים מעל הגפנים. (58) לוקט תמרים מדקל. (59) תולש זיתים מן העץ. (60) קוטף פרי התאנים. (61) ראה למעלה באות מח.

ה. הַתּוֹלְדָה⁶² הִיא הַמְּלָאכָה⁶³ הַדּוּמָה לְאָב מְאֵלוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. הזרע¹⁵ פל שהוא¹⁶ - חייב. הזמר¹⁷ את האילן כדי שיצמח - הרי זה מעין זרע. אבל המשקה¹⁸ צמחין ואילנות בשבת - הרי זה תולדת זרע, וחייב בכל שהוא. וכן השורה¹⁹ חטין ושעורין וכיוצא בהן במים - הרי זה תולדת זרע, וחייב בכל שהוא.

(15 שבת עג, א. 16) שבת צ, ב: "המצניע לזרע וכו' והוציאו וכו' בכל שהוא" מכאן ששיעור זריעה בכל שהוא (מגיד-משנה). (17) חותך ענפים מזיקים מהגפן (שבת עג:). (18) מועד קטן ב, ב. (19) זבחים צד: זרע פשתן למים חייב - אי משום דמקדח (=שמצמיח) אפילו חיטי ושערי נמי, אלא משום לישא (כ"ה בתשובת רבינו לר' יוסף המערכי (סה"ל לר"ר לוי' עמ' מא) וכה"ג בדור"ו). הרי ששורה חיטים ושעורים במים - חייב משום זרע. ועיין בסוף הספר, תשובת רבינו באריכות.

ג. הקוצר²⁰ פגרוגרת²¹ - חייב²². ותולש²³ - תולדת קוצר הוא. וכל העוקר²⁴ דקר מגדולו - חייב משום קוצר. לפיכך, צרור שעלו בו עשבים, וכשנת²⁵ שעלה בסנה²⁶, ועשבים שצמחו על גב החבית, התולש מהן - חייב, שגה הוא מקום גדול. אבל התולש מעציו²⁷ שאינו נקוב - פטור, מפני שאין זה מקום גדול. ועציו נקוב בכדי שרש קטן - הרי הוא פאריך, והתולש ממנו - חייב.

(20) שבת קג, א. (21) שבת צא, א. לדעת רבינו הלך הלכה ה' שהיא שליש ביצה. (22) "כל שאתה מבדילו מחיותו, יש בו משום קוצר" (ירושלמי' שם). (23) "קצירה - בכלי, תלישה - ביד" (לחם-משנה). (24) שבת קז, ב. (25) צמח בצורת פתילים הצומח על קוצים וסנה. (26) שבת קז, ב. בנוסח אחר: "בספינה" (מעשה רוקח). (27) כלי חרס העשוי לנטיעה.

ד. כל זרע²⁸ שקצירתו מצמחת אותו ומגדלתו, כגון אספסתא²⁹ וסלקא³⁰, הקוצרו בשגגה - חייב שתי חטאות: אחת - מפני שהוא קוצר, ואחת - מפני שהוא נוטע. וכן הזמר והוא צריך לעצים - חייב משום קוצר ומשום נוטע. גבשושית³¹ של עפר שעלו בה עשבים, הגביהה מעל הארץ והניחה על גבי יתדות - חייב משום תולש. היתה על גבי יתדות והניחה על הארץ - חייב משום זרע. תאנים שניבשו³² באביהן, וכן אילן שניבשו פרותיו בו, התולש מהן בשבת - חייב, אף-על-פי שהן פעקורין לענין טמאה³³.

(28) שבת עג, ב. (29) אספסתא - חציר לבהמה. (30) סלק - ירק שמשתמשים בעליו הפרומים לחמיצה. (31) שם פא, ב. תל עפר קטן. (32) חולין קכו, ב: "תאנים שצמקו (שיבשו באילן - רש"י) באביהן (כשהן מחוברות לקרקע), מטמאות טומאת אוכלין, והתולש מהן בשבת חייב חטאת". אבל ב'תוספות' (שבת קנ:): מובא שדווקא צמקו, אבל יבשו

חסר אחת בשגגה, כגון ששכח שאלו המלאכות אסורות לעשות בשבת - חייב על כל מלאכה ומלאכה חטאת אחת. אבל אם טחן וחתך הקרק ושף לשון של מתכת בהעלם אחד - אינו חייב אלא חטאת אחת; שהרי לא עשה אלא אב אחד ותולדותיו. וכן כל כיוצא בזה.

(73) שבת עג, ב.

ט. העושה⁷⁴ מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת בהעלם אחד - אינו חייב אלא חטאת אחת. כיצד? הרי שזרע ונטע והכריך והרביב וזמר בהעלם אחד - אינו חייב אלא חטאת אחת, שכלן אב אחד הן. וכן כל כיוצא בזה.

(74) משנה, שבת סח, א.

פרק שמיני

(1) התחיל בו לבאר שיעור אבות המלאכות ואיכותיהן ותולדותיהן, והמחייב בהן והפטור אבל אסור, מפני שלא נעשה כדרכו או שחסר השיעור. ונמשך לזה קצת ממה שמותר לעשותו (שהיה באפשר לחוש לו מהיות לו קצת דמיון לאלו המלאכות). ונתבאר בפרק זה עשר מלאכות הנמנות ראשונות פרק ז: [החורש, הזרע, הקוצר, המעמר, הדש, הזורה, הבורר, הטוחן, המרקד והלש].

א. החורש² פל שהוא³ - חייב⁴. המנפש⁵ בעקרי האילנות, והמקרסם⁶ עשבים, או המזרד⁷ את השריגים⁸, כדי ליפות את הקרקע⁹ - הרי זה תולדת חורש; ומשיעשה פל שהוא - חייב. וכן המשנה פני השדה¹⁰, כגון שהשפיל התל ורדדו¹¹, או מלא הגיא¹² - חייב¹³ משום חורש, ושעורו פל שהוא. וכן פל המשנה גמות¹⁴ - שעורו פל שהוא.

(2) משנה, שבת קג, א. (3) "וכמה כל שהוא? כדי ליטע כרישא (קלח של כריש, - מין ירק נאכל דומה לבצל) או כדי ליטע זכרותא (הקצה המחודד של השיכולת) של חיטה" (ירושלמי פ"ו ה"ב). (4) רבינו הקדים חרישה לזריעה כנהוג בעבודת האדמה, אבל במשנה (שבת עג.) הקדימו "הזרע" לפני "החורש", ומפרש בגמרא (שבת עג:), שהתנא התכוון לקרקע ארץ ישראל הקשה וזקוקה לחרישה נוספת אחרי הזריעה, והשמיענו שגם על חרישה זו חייב. (5) עוקר את העשבים הרעים בגן או בשדה. (6) כורת ענפים ועשבים יבשים. (7) החותך ענפים רכים מהאילן. (8) ענפי עץ הגפן. (9) "כל דבר שהוא להניית הקרקע (להשבחתה) חייב משום חורש, וכל דבר שהוא להבחיל (שיגיע ליד בישול) את הפרי חייב משום זרע" (ירושלמי' שם). (10) שבת עג, ב. (11) השפילו והשווהו לשאר האדמה, תרגום "וירקעו את פחי הזהב" (שמות לט, ג: ורדדו. (12) רווח צר בין הרים. (13) בשדה משום חורש, אבל בבית חייב משום בונה (להלן פ"י ה"ב). (14) בשדה ולא בבית כנ"ל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גידולו, אבל משום הוצאה לרשות הרבים, השיעורים אחרים (כסף-משה ולהלן פ"ח).

ח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁵³? בַּחוּבֵל בְּבִהְמָה וְחִיָּה וְעוֹף וְכִיּוֹצֵא בָהֶם; אֲכָל הַחוּבֵל בַּחֲבֵרוֹ, אֶף-עַל-פִּי שְׁנֵתֶכֶן לְהִזִּיק - חֲטִיב⁵⁴, מִפְּנֵי נַחַת רִחוֹ; שֶׁהֲרִי נִתְקַרְרָה דַעְתּוֹ וְשָׁכְכָה חֲמָתוֹ, וְהֲרִי הוּא כְּמִתְקֵן. וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוֹ צְרִיף לְדָם שֶׁהוֹצִיא מִמֶּנּוּ - חֲטִיב.

(53 שפטור אם נתכוון להזיק. 54) שבת קה, ב: "הקורע בחמתו - חייב". והקשו בגמרא: "הא הוי (הרי הוא) מקלקל, וכל המקלקלין פטורין? אמר רבי אבין: מתקן הוא - שעושה נחת ליצרו (משכך חמתו). והקשו: וכי האי גוונא מי שרי? (וכי מותר באופן כזה), הרי שנינו: המקרע בגדיו בחמתו, או שובר כלי בחמתו - יאה בעיניך כאילו עובד עבודה-זרה, שכך אומנותו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ומחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך עבוד עבודה-זרה והוא עובד? ותיצרו: שהוא קורע רק כדי להטיל אימה על בני ביתו, ואינו כועס באמת". ושיטת רבינו ששיכון חמתו נחשב לתיקון, אבל רש"י פירש, מכיון שאסור לקרוע בחמתו אינו מתקן, אלא עוד מלמד ומרגיל את יצרו להתגבר עליו, וזוהי דעת הראב"ד ב'השגות', שרק להטיל אימה נקרא תיקון, ולא בחובל את חבריו.

ט. שְׂמֵנָה⁵⁵ שְׂרָצִים הָאֲמֹרִים⁵⁶ בַּתּוֹרָה, הֵן שֵׁישׁ לֶהֱן עוֹרוֹת לְעִנְיָן שֶׁבַת כְּמוֹ חִיָּה וּבִהְמָה וְעוֹף; אֲכָל שְׂאֵר שְׂרָצִים וְרַמְשִׁים, אִין לֶהֱן עוֹר. לְפִיכָּךְ, הַחוּבֵל בִּהֵן - פְּטוֹר⁵⁷. וְאֶחָד הַחוּבֵל בְּבִהְמָה חִיָּה וְעוֹף אוֹ בְּשֵׁמֶנָה שְׂרָצִים, וְעָשָׂה בִּהֵן חֲבוּרָה, וְיָצָא מֵהֶם דָּם, אוֹ שֶׁנֶּצֶר הַדָּם אֶף-עַל-פִּי שְׂלֵא יָצָא - חֲטִיב⁵⁸.

(55) משנה, שבת קז, א. 56) ויקרא יא, כט: החולד, העכבר, הצב, האנקה, הכח, הלטאה, החומט והתנשמת. 57) כי חבורה חוזרת לא שמה חבורה, וחבלה בשאר שרצים שעורן רך, הדם נצרך בהם מהר אבל מיד שב לקדמותו. 58) לדעת רבינו, משום מפרק שהוא תולדה דדש, אבל רוב הפוסקים סוברים, שהחיוב משום נטילת נשמה של האבר הנחבל.

י. הַסּוּחָט⁵⁹ אֶת הַפְּרוֹת לְהוֹצִיא מִמֵּיהֶן - חֲטִיב מִשּׁוּם מְפָרְק⁶⁰. וְאִינוֹ חֲטִיב עַד שִׁיְהִיָּה בְּמִשְׁקִין שֶׁסָּחַט פְּגָרוֹגְרָת. וְאִין חֲטִיבִים מִן הַתּוֹרָה אֲלֵא עַל דְּרִיבַת זִיתִים וְעֵנָבִים בְּלֶבֶד⁶¹. וּמִתָּר לְסַחֵט אֶשְׁפּוּל שֶׁל עֵנָבִים לְתוֹף הָאֶכָל; שֶׁמִּשְׁקָה הֵבֵא לְאֶכָל - אֲכָל הוּא, וְנִמְצָא כְּמִפְרָק אֲכָל מְאֶכָל⁶². אֲכָל אִם סָחַט לְכָלִי שְׂאִין בּוֹ אֲכָל - הֲרִי זֶה דְּרִיף, וְחֲטִיב. וְהַחוּבֵל⁶³ לְתוֹף הָאֶכָל, אוֹ הַיּוֹנֵק בְּפִיו - פְּטוֹר⁶⁴. וְאִינוֹ חֲטִיב עַד שִׁיְחַלֵּב לְתוֹף הַכָּלִי.

(59) שבת קמג, ב. 60) שמפרק את המשקה מהפרי. 61) מי פירות אין עליהם תורת משקה אלא תורת אוכל, כמפריד אוכל מאוכל. אבל מדברי סופרים, אסור לסחוט גם

לא, מכיון שאינן יונקות מן הארץ כלל, אין בהן איסור תלישה. 33) "כל האוכלין הגדלים מן הקרקע, אינם מקבלים טומאה עד שיעקרו, אבל כל זמן שהם מחוברים אפילו בשורש קטן, שיכולים לחיות ממנו - אינם מקבלים טומאה" (הל' טומאת אוכלין פ"ב).

ה. הַתּוֹלֵשׁ³⁴ עַל-שֵׁין³⁵, הַמְזַרְד וְזָרִין³⁶: אִם לְאֲכִילָה - שְׁעוֹרוֹ פְּגָרוֹגְרָת³⁷; וְאִם לְבִהְמָה - שְׁעוֹרוֹ כְּמֵלֵא פִי גְדִי; וְאִם לְהִסְקָה - שְׁעוֹרוֹ כְּדִי לְבִשָּׁל בִּיּוֹצֵה³⁸. הַמְעַמְרֵר³⁹ אֲכָלִין: אִם לְאֲכִילָה - שְׁעוֹרוֹ פְּגָרוֹגְרָת; וְאִם עֲמַר לְבִהְמָה - שְׁעוֹרוֹ כְּמֵלֵא פִי גְדִי; וְאִם לְהִסְקָה - שְׁעוֹרוֹ כְּדִי לְבִשָּׁל בִּיּוֹצֵה. וּבִיּוֹצֵה⁴⁰ הָאֲמוּרָה בְּכָל מְקוֹם, הִיא בִּיּוֹצֵה בִּינוֹנִית שֶׁל תְּרַנְגוּלִין. וְכָל מְקוֹם שֶׁנִּמְצָא כְּדִי לְבִשָּׁל בִּיּוֹצֵה, הוּא כְּדִי לְבִשָּׁל פְּגָרוֹגְרָת מִבִּיּוֹצֵה. וּגְרוֹגְרָת - אֶחָד מִשְׁלֵשָׁה בְּבִיּוֹצֵה⁴¹. וְאִין עֲמוֹר אֲלֵא בְּגִדוֹלֵי קְרָקַע⁴².

(34) שבת קג, א. 35) צמח שמרשיו הקלויים באש וטחונים, עושים חומר לשתייה (Cichorie). 36) קיצוץ ענפים רטובים רכים שאפשר לאכלם. 37) מבואר למעלה ה"ג. 38) בנוסח אחר: "ביצה קלה" (דפוס ויניציא) וכן בתלמוד. כי הכוונה לביצת תרנגולת הקלה להתבשל. 39) נלמד ממה שלמעלה (מגיד-משנה). 40) שבת פ, ב. 41) ראה הל' עירובין פ"א ה"ט ב'מגיד משנה'. 42) שבת עג, ב. והמדובר בשדה שאינו שלו שאין כוונתו ורצונו לייפות את הקרקע, שאם לא כן חייב הוא בכל שהוא (למעלה הלכה א - גמרא שם).

ו. הַמְקַבֵּץ דְּבִלְהָ⁴³ וְעָשָׂה מִמֶּנָּה עֲגֵלָה, אוֹ שֶׁנֶּקֶב תְּאֵנִים וְהִכְנִיס הַחֶבֶל בִּהֵן עַד שֶׁנִּמְקַבְצוּ גוֹף אֶחָד - הֲרִי זֶה תּוֹלְדֵת מְעַמְר, וְחֲטִיב⁴⁴. וְכֵן פֶּלֶס⁴⁵ פִּיּוֹצֵא בִּזְהָ.

(43) תאנים. 44) אבל פירות המפוזרים בחצר, מלקט אחד אחד ואוכל (להלן פכ"א הי"א). 45) המקבץ מלח ממשרפות המלח, לרבינו פטור, שאינו גידולי קרקע.

ז. הַדֹּשׁ⁴⁶ פְּגָרוֹגְרָת⁴⁷ - חֲטִיב. וְאִין דִּישָׁה אֲלֵא בְּגִדוֹלֵי קְרָקַע. וְהַמְפָּרֵק⁴⁸ - הֲרִי הִיא תּוֹלְדֵת הַדֹּשׁ, וְחֲטִיב. וְכֵן פֶּלֶס פִּיּוֹצֵא בִּזְהָ. הַחוּבֵל⁴⁹ אֶת הַבִּהְמָה⁵⁰ - חֲטִיב מִשּׁוּם מְפָרְק. וְכֵן הַחוּבֵל בְּחִי שֵׁישׁ לוֹ עוֹר - חֲטִיב⁵¹ מִשּׁוּם מְפָרְק. וְהוּא, שִׁיְהִיָּה צְרִיף לְדָם שֶׁיָּצָא מִן הַחֲבוּרָה; אֲכָל אִם נִתְפַּנֵּן לְהִזִּיק בְּלֶבֶד - פְּטוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַלְקֵל. וְאִינוֹ חֲטִיב עַד שִׁיְהִיָּה בְּדָם אוֹ בְּחֶלֶב שֶׁהוֹצִיא⁵² פְּגָרוֹגְרָת.

(46) שבת עה, א. 47) ראה למעלה ה"ה בשם ה'ירושלמי'. 48) שבת צה, א ברש"י. דגן משבלים, או קטניות מתוך תרמילים יבשים. 49) שבת צה, א. ראה להלן הלכה י. 50) בעלי חיים, חוץ מדגים - נחשבים כגידולי קרקע (עירובין כ:ו), מכיון שניזונים מן הצמחים (מגיד-משנה). 51) שבת קז, א. לדעת רש"י החובל חייב משום צובע, ויש אומרים משום נטילת נשמה (מגיד-משנה). 52) ממקום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הבורר אכל מתוך פסלת בידו להניחו, אפלו לבו ביום - נעשה כבורר לאוצר, וחיב. היו לפניו שני מיני אכלין מערבין - בורר אחד מאחר ומניח לאכל מיד. ואם בורר והניח לאחר זמן, אפלו לבו ביום, כגון שבורר בשחרית לאכל בין הערפים - חיב.

78) שבת עד, א. (79) צמח הגדל בתרמיל שגרעניו מרים ודומים לפולים, וכיון שהוא עולה במרירותו על פסלתו, דומה לבורר פסולת מתוך אוכל. (80) המאכל שברצונו לאכול עתה נחשב אוכל, והשני פסולת. ולכן צריך לברור את זה שרוצה לאכול מיד, ולהניח את השני בקערה.

יד. המשמר⁸¹ יין או שמן או מים וכן שאר המשקין במשמרת⁸² שלהן - חיב. והוא, שישמר כגרוגרת. אכל מסננין יין שאין בו שמרים או מים צלולין בסודרין ובכפיפה מצרית⁸³, כדי⁸⁴ שיהא צלול ביותר. ונותנין מים על גבי שמרים⁸⁵ בשביל שיעצלו. ונותנין ביצה טרופה⁸⁶ למסננת של חרדל כדי שיעצלו. חרדל⁸⁷ שלשו מערב שבת - למחר ממחה⁸⁸ ושותה, בין ביד בין בקלי. וכן יין מגתו, כל זמן שהוא תוסס - טורף חבית בשמריה ונותן⁸⁹ לתוך הסודרין; שעדין לא נפרשו השמרים מן היין יפה יפה, וכל היין כגוף אחד הוא. וכן התרדל וכל פיוצא בו.

81) שבת קלט, ב. (82) כלי שמסננים בו את השמרים, והיין יורד זך וצלול. (83) סל עשוי מנצרי תמרים. (84) כיון שגם בלי הסינון הם צלולים וראויים לשתייה, לכן אין בזה משום בורר (ר"ן). (85) שנתן בתוך המשמרת מערב שבת, שאין בנתנת מים בורר, מכיון שהם צלולים. (86) מעורבת. "טבע הביצים שטורפין אותן ונותנים אותן כדברים העכורים, ויזככו אותם ויבדילו העב מן הדק" (לשון רבינו בפירוש המשניות). (87) שבת מ, א. צמח שגרעניו חריפים ומלפתים בו את האוכל. (88) מערבו שיהיה כמשקה. (89) בשעת התסיסה כל היינות עכורים, ושותים אותם בשמריהם ואין הנתנה בסודרים גורמת לתקן אותם.

טו. הטוחן⁹⁰ כגרוגרת - חיב. וכל השוחק תבלין⁹¹ וסמנין במכתשת - הרי זה טוחן, וחיב. המחתף ירק תלוש⁹² - הרי זה תולדת טוחן⁹³. וכן הנוסר עצים להנות בנסרת שלהן⁹⁴, או השף לשון של מתכת - חיב משישוף פל שהוא. אכל המחתף עצים, אינו חיב עד שידיקדק מהן כדי לבשל כגרוגרת מביצה.

90) שבת ע, ב. (91) "השוחק מלח ופלפלין, חייב משום טוחן" (ירושלמי פ"ז ה"ב). וה"ה לכל תבלין. (92) שבת עד, ב. לחתיכות קטנות. (93) כל זה נאמר בחותך ומניח. אבל לאכלו מיד סמוך לסעודתו - מותר, שהרי לא ציוו על

תותים ורימונים, הואיל ומקצת בני אדם סוחטים אותם (להלן פרק כא הלכה יב). (62) שבת קמד, ב. אבל פירות שאינם ראויים לאכילה, אסור לסחטם אפילו לתוך האוכלין, שהרי הוא סוחט אוכל מתוך פסולת, ואסור משום מפרק. (63) שבת קמד, ב: "אמר רב חסדא, מדברי רבינו נלמד, חולב אדם עז לתוך הקדירה, אבל לא לתוך הקערה". והטעם כי משקה הבא לאוכל - דומה כאוכל, ואין שם משקה על החלב הזה, אלא שם אוכל, והרי הוא כמפריד אוכל מאוכל, ורק אם מפרק תבואה שהוא אוכל משבולת שהיא פסולת - חייב משום מפרק, וכן החולב לתוך כלי ריק שהחלב הוא משקה ומפרקו מהבהמה שהיא אוכל, מה שאין-כן כשחולב לתוך אוכל, הרי זה כנוטל אוכל ממאכל, שאין בזה משום מפרק (שו"ע הרב). הראשונים נחלקו בזה, יש דעות שבשבת אסור מדברי סופרים, ורב חסדא התיר רק ביום-טוב, שאז מותרת הבהמה לשחיטה ואכילה, ונחשבת החליבה כאוכל מתוך אוכל. אבל בשבת, מסיבת אסור שחיטה, אין שם אוכל עליה. וכן היא שיטת רבינו. ויש אומרים שמכיון שהוא כבורר אוכל מתוך הפסולת - חייב הוא מן התורה (רשב"א שם). (64) כתובות ס, ב.

יא. הזורה^{65 66} או הבורר⁶⁷ כגרוגרת - חיב. והמחבץ⁶⁸ - הרי הוא תולדת בורר. וכן הבורר⁶⁹ שמרים מתוך המשקין - הרי זה תולדת בורר או תולדת מרקד, וחיב. שהזורה והבורר והמרקד⁷⁰, דומין עניניהם זה לזה. ומפני מה מנו אותן בשלשה? מפני שכל מלאכה⁷¹ שהיה במשפן מונין אותה בפני עצמה.

65) שבת צה, א. (66) מסיר המוך מהגרענים. (67) המפריד אוכל מפסולת המעורבים יחד. (68) ראה פ"ז ה"ה. (69) שבת קלח, א. בנוסח אחר: "הממחה שמרים", שמסיר השמרים מתוך המשקין. (70) ראה פ"ז ה"א. (71) שבת עג, ב.

יב. הבורר⁷² אכל מתוך פסלת, או שהיו לפניו שני מיני אכלין ובורר מין ממין אחר: בנפה⁷³ ובכברה⁷⁴ - חיב; כגנון⁷⁵ או בתמחוי⁷⁶ - פטור; ואם בורר בידו לאכל לאלתר⁷⁷ - מתר.

72) שבת עד, א. (73) כלי מעשה רשת, שבו נקבים קטנים לנפות בה קמח וכדומה. (74) היא כעין נפה, אלא שנקבי הרשת שלה גדולים משל הנפה. (75) דומה לצינור ומבררים בו זרעונים. (76) קערה גדולה, שזהו בורר כלאחר יד, כי עיקר ברירה בנפה וכברה. (77) וכל מה שבורר לאותה סעודה שמיסב בה מיד, נקרא לאלתר (מגיד-משנה).

יג. והבורר⁷⁸ פסלת מתוך האכל, ואפלו בידו אחת - חיב. והבורר תרמוסין⁷⁹ מתוך פסלת שלהן - חיב; מפני שהפסלת שלהן ממתקת אותן פשישלקו אותן עמהם, ונמצא כבורר פסלת מתוך אכל, וחיב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(פרי חדש). (7) זהו השיעור באיכות, שיהיה ראוי לעשות מהם הצבע הדרוש (לחם משנה), אבל בכמות המים יש שיעור אחר: "כדי לצבוע בהם בגד קטן של פי סבכה" שמניחות הבנות על ראשיהן (רבינו בפרק י"ח הלכה ח והמקור בתוספתא שבת פרק י').

ב. הנותן⁸ ביצה בצד המים⁹ בשביל שתתגלגל¹⁰, ונתגלגלה - חיב; שהמבשל בתולדת האור - כמבשל באור עצמה. וכן¹¹ המדיח בחמין דג מליח הילשן¹² או קוליס האספנין¹³, והוא דג דק ורף ביותר - הרי זה חיב; שהדחתן בחמין זה הוא גמרא¹⁴ בשולן. וכן כל פיוצא בהן.

(8) משנה (מסכת שבת דף לח עמוד ב). (9) "שם הכלי שייחמו בו המים" (פירוש המשניות מסכת שבת פרק ג). (10) "תתערב, שתתבשל קצת" (שם). (11) משנה (מסכת שבת דף קמה עמוד ב). (12) במשנה כתוב "מליח הישן" ופירושו רבינו ורש"י: "דג מליח שעברה עליו שנה משלחו" ובספר הפרדס לרש"י כתוב: בשר מלוח הרבה, וגם ברמב"ם כתב יד התימנים חסרה המלה "דג". (13) דג מארץ ספרד שקליפתו רכה ומולחים אותו לאכילה. (14) מכיוון שאי אפשר לאכלם אם לא הודחו בחמין, נחשבת הדחתם כבישול, אבל דברים שאפשר לאכלם על ידי הדחה במים צוננים, יש אומרים שמותר להדיחם אף במים חמים.

ג. המפקיע¹⁵ את הביצה בבגד חם או בחול ובאבק דרכים שהן חמים מפני השמש¹⁶, אף-על-פי שנוצלת - פטור¹⁷; שתולדות חמה אינם בתולדות האש¹⁸, אכל גזור עליהן מפני תולדות האור. וכן המבשל בחמי טבריה¹⁹ וכיוצא בהם - פטור²⁰. המבשל²¹ על האור דבר שהיה מבשל כל צרכו²² או דבר שאינו צריך בשול כלל - פטור²³.

(15) מסכת שבת דף לה עמוד ב במשנה (המבקייע, שובר את הביצה. (16) שנחממו בשמש. (17) מעוש, אבל אסור מדרבנן. (18) האסורות מן התורה. (19) מסכת שבת דף מ עמוד ב) המעיינות החמים שעל חוף ים כינרת על-יד טבריה. (20) "שאיין דרך בישול בכך לבשל בחמה או בתולדות חמה" (רש"י מסכת שבת דף לט עמוד א). (21) משנה (מסכת שבת דף קמה עמוד ב). (22) דעת הרשב"א וכמה מהראשונים שאפילו לא נתבשל כל צרכו אין בו משום בישול, אם נתבשל "כמאכל בן דרוסאי" שהוא חצי בישול לדעת רבינו ושליש בישול לדעת רש"י (ראה למעלה בפרק ג). (23) משום שאין בישול אחר בישול; אבל בבישול דבר שנאפה או נצלה פעם, יש מחלוקת בין הראשונים, הסמ"ג סובר שיש בישול אחר אפייה וצלייה, וראיתו מהדין שאין אדם יוצא ידי חובת מצה בלילה הראשון של פסח במצה שנאפתה ואחר כך נתבשלה (רבינו בהלכות חמץ ומצה פרק ו הלכה ו), אבל המרדכי בשם ראבי"ה כתב שלענין שבת אין בישול אחר אפייה וצלייה (אורח חיים סימן שיח). ומותר לכתחילה, כמו שכתב רבינו

האדם לאכול מאכלו בחתיכות גדולות. (94) גם אם אינו נהנה מהעצים שהוא מקלקל, חייב אם נהנה מהנסורת.

טז. המרקד⁹⁵ בגרוגרת - חיב. הלש⁹⁶ בגרוגרת⁹⁷ - חיב. המגבל את העפר - הרי זה תולדת לש. וכמה שיעורו? כדי לעשות פי פור של צורפי זהב⁹⁸. ואין גבול⁹⁹ באפר, ולא בחול הגס, ולא במרסן, ולא בפיוצא בהן. והנותן זרע¹⁰⁰ שממין או זרע פשתן וכיוצא בהן במים - חיב מזהים לש, מפני שהן מתערבין ונתליין זה בזה.

(95) שבת יח, א. (96) לדעת רבינו, בדבר ששייך בו גיבול כגון קמח, מורסן (סוכין גסים) טיט או עפר, אינו חייב רק כשגבל - עירב את הקמח או העפר במים. ובדבר שאין בו גיבול, כגון אפר - פטור אף בגיבול. אבל דעת הראב"ד, כי בדבר שיש בו גיבול אינו חייב רק כשגיבל, ודבר שאין בו גיבול - חייב בנתנית מים לבד בלא גיבול. (97) שבת פ, ב. (98) בכור מתיכים זהב ושאר מתכת; כפי הכור ממלאים את המתכות, ושיעור הגיבול - כדי לעשות פי כור. (99) שבת קנה, ב. (100) זבחים צד, ב. וחייב מיד כשנתן למים (רבינו בתשובתו לתלמידו רבי יוסף המעריכי, בספר היובל לד"ר לוי'ן עמוד מא).

~ יום חמישי י"ב סיון ~

פרק השיעי

(1) כלל בו עשר מלאכות הנמנות שניות פרק שביעי [האופה, הגוזז, המלכן, המנפץ, הצובע, הטווה, העושה שני בתי גירין, המיסך, האורג והבוצע]. ודרך רבינו בהן כדרכו בראשונות.

א. האופה² בגרוגרת³ - חיב. אחד האופה את הפת, או המבשל את המאכל או את הסממנין, או המחמם את המים - הכל ענין אחד⁴ הוא. שיעור המחמם את המים - כדי לרחץ⁵ בהן אבר קטן⁶. ושיעור מבשל סממנין⁷ - כדי שיהיה ראויין לדבר שמבשלין אותן לו.

(2) מלאכת אפייה לא הייתה במשכן, כי אם מלאכת בישול סממנים (לצבוע תכלת וארגמן ותולעת שני), ולפי זה בישול הוא אב מלאכה ואפייה היא תולדה (ירושלמי מסכת שבת פרק ז הלכה ב), מכיוון שרק מלאכה שהייתה במשכן נקראת אב (למעלה פרק ז הלכה א). אולם רבינו כתב כלשון המשנה (מסכת שבת דף עג עמוד א) שמנתה "אופה" בין אבות מלאכות ובגמרא מפורש: "תנא סידורא דפת נקט", התנא מנה את המלאכות החורש, הזורע, הטוחן וכו' עד אפיית הפת, המצוייה יותר מבישול סממנים (הר"ן). (3) (תוספתא שבת פרק י) ושיעור גרוגרת, ראה למעלה פרק ח הלכה ג. (4) פעולה באמצעות כוח האש להרתח או לשנות דבר מכמות שהיה, כגון להקשות דבר רך או לרכך דבר קשה. (5) סתם מחמם מים לרחיצה (פרי חדש). (6) אצבע קטנה של רגל קטן בן יומו כשיעור סיכה (להלן פרק י"ח הלכה ב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מדרבנן (רבינו להלן פרק כ"ב הלכה א), התיירו לו חכמים לעבור על איסור דרבנן שלא יבוא לידי מלאכה האסורה מן התורה. (40) אבל לאדם אחר לא התיירו לרדות את הפת מן התנור כדי שלא יבוא המדביק לידי איסור חטאת או סקילה, מטעם שאמרו (מסכת שבת דף ד עמוד א): "וכי אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חבירך".

ו. המתייר⁴¹ אַחַד מְמַיְנֵי מַתְכוֹת כָּל שְׁהוּא, או הַמְחַמֵּם⁴² אֶת הַמַּתְכוֹת עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה גַחְלֵת - הָרִי זֶה תוֹלְדֵת מִבְּשֵׁל. וְכֵן⁴³ הַמְמַסֵּס אֶת הַדּוֹנֵג⁴⁴ או אֶת הַחֵלֶב או אֶת הַזֶּפֶת וְהַכֶּפֶר⁴⁵ וְהַגְּפִירִית⁴⁶ וְכִיּוֹצֵא בָהֶם - הָרִי זֶה תוֹלְדֵת מִבְּשֵׁל⁴⁷, וְחֵיב. וְכֵן הַמְּבַשֵּׁל כָּלִי אֲדָמָה⁴⁸ עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ חֶרֶס - חֵיב מִשּׁוּם מִבְּשֵׁל. כָּלִלוּ שֶׁל דָּבָר: בֵּין שֶׁרְפָה גּוֹף קָשָׁה בְּאֵשׁ או שֶׁהִקְשָׁה גּוֹף רַךְ - הָרִי זֶה חֵיב מִשּׁוּם מִבְּשֵׁל.

(41) תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ז הלכה ב; "המתירך אבר (עופרת) חייב משום מבשל" (מסכת יבמות דף ו עמוד ב). (42) כדי להתיכו הוא תולדת מבשל, אבל "המחמם את הברזל כדי לצרפו (לחממו) במים, הרי זה תולדת מבעיר" (רבינו להלן בפרק י"ב הלכה א). (43) (מסכת שבת דף עד עמוד ב). (44) שעווה. (45) כעין זפת. (46) חומר שריפה הנמצא באדמה. (47) אף על פי שהוא חוזר ומתקשה ואין הבישול ניכר בו (ר"ן). (48) (מסכת שבת דף עד עמוד ב) "האי מאן דשדא סיכתא לאתונא, חייב משום מבשל" ופירש בספר העיתים בשם הגאונים: "מבשל כלי אדמה דקין", אולם רש"י פירש: "השליך יתר של עץ רך לתנור החם לייבשו שיתקשה".

ז. הַגּוֹזֵז⁴⁹ צָמֵר או שֹׁעֵר - בֵּין מִן הַבְּהֵמָה, בֵּין מִן הַחַיָּה⁵⁰, בֵּין מִן הַחֵל, בֵּין מִן הַמֵּת, אֶפְלוּ מִן הַשְּׁלַח⁵¹ שְׁלֵהֵן - חֵיב. בְּמָה שְׁעוֹרוֹ? כְּדִי לטוֹת מִמֶּנּוּ חוֹט שְׁאָרְבוּ פְּרוֹחַב הַסִּיט⁵² כְּפּוֹל. וְכַמָּה רַחֲב הַסִּיט? כְּדִי לְמַתַּח מִן בְּהֵן⁵³ שֶׁל יָד עַד הָאֶצְבַּע הָרִאשׁוֹנָה פְּשִׁיפְתַּח בִּינֵיהֶן בְּכָל פֶּחוֹ, וְהוּא קְרוֹב לְשֵׁנֵי שְׁלִישֵׁי זֵרֶת⁵⁴. הַתּוֹלֵשׁ כֶּנֶף מִן הַעוֹף - הָרִי זֶה תוֹלְדֵת גּוֹזֵז⁵⁵. הַטּוֹנָה אֶת הַצָּמֵר מִן הַחֵי - פְּטוּר; שְׁאִין דֶּרֶף גְּזִיזָה בְּכֶף⁵⁶, וְאִין דֶּרֶף נְפוּץ בְּכֶף, וְאִין דֶּרֶף טוֹיָה בְּכֶף.

(49) תוספתא מסכת שבת פרק ט. (50) בתוספתא כתוב: "ומן העופות". (51) העור הנפטר אחר השחיטה. והשמיענו שגם כך דרך גזיזה (חסדי דוד). (52) שם מידת האורך. (53) אגודל (מסכת שבת דף קה עמוד ב). (54) זרת האמורה בתורה (שמות פרק כח, עמוד טז), הוא חצי אמה של שישה טפחים (תוספתא כלים בבא מציעא פרק ו) שהוא שלושה טפחים, והטפח הוא ארבע אצבעות (להלן פרק י"ז הלכה ו) נמצא שהזרת היא י"ב אצבעות (עיין רש"י מסכת שבת דף קו עמוד א). וזה לשון רבינו (בפירוש המשניות ערלה פרק ג משנה ב) על שיעור הסיט: "ונחזק אצלי זה הפירוש, מפני שהוא פירוש הקדמונים,

(להלן פרק כ"ב הלכה ח): "דבר שנבשל קודם השבת, אף על פי שהוא עכשיו צונן, מותר לשרותו בחמין בשבת".

ד. אַחַד²⁴ נִמְן אֶת הָאוּר²⁵, וְאֶחָד נִמְן אֶת הַעֲצִים, וְאֶחָד נִמְן אֶת הַקְּדֵרָה²⁶, וְאֶחָד נִמְן אֶת הַמַּיִם, וְאֶחָד נִמְן אֶת הַבָּשָׂר, וְאֶחָד נִמְן אֶת הַתְּבַלִּין, וְכָא אֶחָד וְהָגִיס²⁷ - פְּלִם חֵיבִים מִשּׁוּם מִבְּשֵׁל; שְׁפָל הַעוֹשֶׂה דָּבָר מִצְרִיכֵי הַבְּשׂוּל, הָרִי זֶה מִבְּשֵׁל. אֲבָל²⁸ אִם שִׁפַּת אֶחָד אֶת הַקְּדֵרָה תַּחֲלָה, וְכָא אַחַר וְנִמְן אֶת הַמַּיִם, וְכָא אַחַר וְנִמְן אֶת הַבָּשָׂר, וְכָא אַחַר וְנִמְן אֶת הַתְּבַלִּין, וְכָא אַחַר וְנִמְן אֶת הָאוּר, וְכָא אַחַר וְנִמְן עֲצִים עַל הָאוּר, וְכָא אַחַר וְהָגִיס - שְׁנַיִם²⁹ הָאֲחֵרוֹנִים בְּלֶבֶד חֵיבִין מִשּׁוּם מִבְּשֵׁל.

(24) תוספתא מסכת שבת פרק יב; מסכת ביצה דף לד. (25) כיוון שהביא את האש בתחילה, כל מה שנעשה אחר כך מלאכת בישול היא וכולם חייבים (רש"י). (26) הראב"ד השיג כאן מדברי הגמרא (שם) שחייב השופת את הקדירה הוא רק בקדירה חדשה של חרס, המתחזקת על ידי ליבון, אבל בעל מגדל עוז ביאר כי הברייתא שלאחריה לא חילקה בין חדשה לישנה וכן פסק הר"ף שם. (27) בחש בכף הקדירה וסייע לבשל. (28) כשהבאת האש הייתה האחרונה, הקודמים לה פטורים. (29) אלה שעסקו מהבאת האש והלאה חייבים משום מבשל (כלשון רבינו) אבל המביא את האור חייב משום מבעיר ובכתב יד משנת קס"ב מובא במעשה רוקח, הנוסח: "שלושה האחרונים" ולפי זה המביא את האור חייב משום מבשל, ומורנו הרב יעקב בירב ביאר כי בחלוקה ראשונה עשו כולם בבת אחת ולכן כולם צורך בישול עשו, ובחלוקה השנייה עשו בזה אחר זה "ובא אחר ונתן" "ובא אחר והגיס" ולא נתחייבו בבישול רק האחרונים (כסף משנה).

ה. הַנִּיחַ³⁰ בָּשָׂר עַל גְּבִי גַחְלִים: אִם נִצְלָה³¹ בּוּ כְּגוֹגְרָת, אֶפְלוּ³² בְּשֵׁנִים וּשְׁלֵשָׁה מְקוֹמוֹת - חֵיב³³; לֹא נִצְלָה בּוּ כְּגוֹגְרָת, אֲבָל נִתְבַּשֵּׁל כְּלוּ³⁴ חֲצִי³⁵ בְּשׂוּל - חֵיב³⁶; נִתְבַּשֵּׁל חֲצִי בְּשׂוּל מִצַּד אֶחָד - פְּטוּר, עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוּ וְיִתְבַּשֵּׁל חֲצִי בְּשׂוּל מִשְׁנֵי צְדָדִין. שְׁכַח³⁷ וְהִדְבִיק פֶּת בְּתַנּוּר בְּשִׁבְתּוֹ, וְנִזְכַּר³⁸ - מִתְּרֵי³⁹ לֹא⁴⁰ לְרִדוֹתָה קֵדָם שֶׁתִּאָּפֶה וְיָבֹא לִידֵי מְלֹאכָה.

(30) מסכת מנחות דף נז עמוד א. (31) צלייה גמורה. (32) לא נצלה במקום כשיעור גוגרת, אלא בצירוף שניים או שלושה מקומות. (33) שדרך צלייה בכך. (34) כל החתיכה. (35) הנקרא בתלמוד: "כמאכל בן דרוסאי", ראש לשודדים נודדים שהיו רגילים לאכול מאכליהם בחצי בישולם. (36) שדרך בישול הוא למי שאין לו פנאי להמתין עד שיתבשל לגמרי. (37) (מסכת שבת דף ד עמוד א). (38) שהיום שבת, ואם ניתנו כן יאפה הפת ויתחייב אם בשוגג - חטאת, ואם במזיד - סקילה. (39) להוציא את הפת מן התנור, ואף שרדיית הפת איסור שבות הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(רבינו בהלכות עבודת כוכבים פרק י"ב הלכה י').
 (68) כעין רצועות דקות הפורשות מעור האצבע סביב
 הציפורן (רש"י מסכת שבת דף צד עמוד ב). (69) שאו הן
 קרובות להינתק וכאילו נתלשו כבר. (70) משום צערו לא
 אסרו חכמים ליטול ביד. ולא גזרו שמא יעשה כן בכלי
 שמכיוון שפירשו רובן - גם בכלי אינו אסור אלא מדרבנן.

י. המלבי"ם⁷¹ את הצמר או את הפשתן או את השני⁷²
 וכן כל פיוצא בהן ממה שדרבן להתלבן - חיב.
 וכמה שעור? כדי לטוות ממנו חוט אחד ארפו
 כמלא רחב הסיט⁷³ כפול, שהוא ארף ארבעה
 טפחים.

(71) משנה (מסכת שבת דף קו עמוד א) המכבס את הצמר
 אחרי הגזיזה שיהיה לבן. (72) שמלבנים אותו וחילה לפני
 צביעתו לאדום. (73) מבואר למעלה בהלכה ז.

יא. המכבס פגדים - הרי הוא תולדת מלבי"ם⁷⁴, וחיב.
 והסוחט⁷⁵ את הבגד עד שיוציא המים⁷⁶ שבו - הרי
 זה מכבס, וחיב; שהסחיטה מצרכי⁷⁷ כבוס היא,
 כמו שההגסה מצרכי הבשול. ואין סחיטה בשער⁷⁸.
 והוא הדין לעור⁷⁹, שאין חיבין על סחיטתו.

(74) תוספתא (שבת פרק י') המכבס והסוחט מלאכה אחת.
 (75) דיני סחיטה ראה להלן בפרק כב הלכה טו. (76) "אמר
 רבא זרק בגד למים - חיב" (מסכת זבחים דף צד עמוד
 ב). (77) מקרבת את הליבון, כמו שההגסה מקרבת את
 הבישול (מרכבת המשנה). (78) (מסכת שבת דף קכח
 עמוד ב) "שהוא קשה ואינו בולע" (רש"י). (79) (מסכת
 זבחים דף צד עמוד א).

יב. המנפיץ⁸⁰ את הצמר או את הפשתן או את השני
 וכיוצא בהן - חיב. וכמה שעור? כדי⁸¹ לטוות
 ממנו חוט אחד ארפו ארבעה טפחים. והמנפיץ את
 הגידים⁸² עד שיעשו כצמר כדי לטוות אותן - הרי
 זה תולדת מנפיץ, וחיב.

(80) משנה (מסכת שבת דף קה עמוד ב) מפריד ומנער את
 הצמר ביד לנקותו מפסולת. (81) כמו למעלה בהלכה ז.
 (82) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ז הלכה ב) ועיין
 מעשה ורקח.

יג. הצובע⁸³ חוט שארפו ארבעה טפחים, או דבר
 שאפשר לטוות ממנו חוט כזה - חיב. ואין הצובע
 חיב עד שיהא צבע המתקיים⁸⁴. אבל צבע שאינו
 מתקיים כלל, כגון שהעביר סרק⁸⁵ או ששרו⁸⁶ על גבי
 ברזל או נחשת וצבעו - פטור⁸⁷; שהרי אתה מעבירו
 לשעתו, ואינו צובע כלום; וכל שאין מלאכתו
 מתקיימת בשבת - פטור.

(83) משנה (מסכת שבת דף קה עמוד ב). (84) וכדברי
 רבינו (להלן פרק יא הלכה ט"ו) לענין כותב: "אינו חיב

והקדמון הוא יותר חכם בלשון מן האחרון". (55) (מסכת
 שבת דף עד עמוד ב). (56) (שם) ולמעלה אמר: "הגזוז
 צמר מן החי חיב" הרי שדרך גזיזה בכך? אולם כוונת
 רבינו שאין דרך גזיזה - לגזוז אחר הטויה.

ח. הנוטל⁵⁷ צפרניו או שערו או שפמו או זקנו -
 הרי זה תולדת גזיזה, וחיב⁵⁸. והוא, שישל בכלי;
 אבל אם נטלן בידו, בין לו בין לאחר - פטור. וכן
 החותך⁵⁹ יבלת מגופו, בין ביד בין בכלי⁶⁰ - פטור,
 בין לו בין לאחר. ומתך לחתך יבלת⁶¹ במקדש
 ביד⁶², אבל לא בכלי⁶³. ואם היתה יבשה - חותכה
 אף בכלי ועובד⁶⁴ עבודה.

(57) משנה (מסכת שבת דף צד עמוד ב) ורבינו פסק כחכמים
 שאינו חיב רק אם נטלן בכלי. (58) וזהו לדעת רבינו
 שפסק (בפרק א) כרבי יהודה: מלאכה שאינה צריכה לגופה
 חיב עליה, אבל לדעת הראשונים הסוברים מלאכה שאינה
 צריכה לגופה פטור, גם כאן אינו חיב רק אם צריך לשער
 או לציפורניים (תוספות מסכת שבת דף צד עמוד ב).
 (59) (משנה מסכת עירובין דף קג עמוד א). (60) שם
 במשנה כתוב: "ואם בכלי כאן וכאן (אף במקדש) אסור",
 "שאב מלאכה הוא הואיל ואינו משנה מהאופן שעושים
 בחול" (רש"י). והקשו ב"מגיד משנה" וב"מעשה ורקח" על
 הרמב"ם הפוטר בכלי, וב"צפנת פענח" להגאון מדווינסק
 כתב שבאמת פטור מגזיזה כמו שכתב רבינו, ובעירובין
 חיבתו המשנה משום תיקון - שמתקן את האדם או
 הבהמה שלא יהיו בעלי מום וחיב משום מכה בפטיש
 (ראה להלן פרק י הלכה י"ז). (61) הוא מום עובר בכהן
 ואסור בעבודה, והבהמה שיש בה יבלת אסורה להקרבה.
 (62) כיוון שאיסורו מדרבנן, "ואין שבות במקדש כלל"
 (רבינו הלכות קרבן פסח פרק א הלכה ט"ז).
 (63) שמלאכה גמורה היא האסורה אף במקדש.
 (64) בדפוס ויניציא חסרה המלה "עבודה". וכתב במעשה
 ורקח שכוונת רבינו שלא נאמר כיוון שבין השמשות לא
 היה ראוי לעבודה מסיבת היבלת, לא יוכל לעבוד כל
 השבת, אלא כיוון שהסיר היבלת מותר לו לעבוד, מכיוון
 שהייתה יבשה ונפרכת, חשובה כמסולקת מקודם.

ט. הנוטל שערו⁶⁵ בכלי, כמה יטל ויהיה חיב? שתי
 שערות. ואם לקט לבנות מתוך שערות, אפלו
 אחת⁶⁶ - חיב⁶⁷. צפרן שפרשה רפה וציצין⁶⁸ של עור
 שפרשו רבן⁶⁹; אם פרושו כלפי מעלה ומצערות
 אותו - מתך לטל אותן בידו⁷⁰, אבל לא בכלי; ואם
 נטלן בכלי - פטור; ואם אינן מצערות אותו - אפלו
 ביד אסור. ואם לא פרושו רבן, אפלו מצערות אותו
 - אסור לנטלן בידו; ואם נטלן בכלי - חיב.

(65) (מסכת שבת דף צד עמוד ב). (66) שהוא עושה כן כדי
 שלא יהא נראה כזקן ומקפיד אפילו על אחת (רש"י).
 (67) ואף בחול אסור משום "ולא ילבש גבר שמלת אשה"
 (דברים פרק כב פסוק ה), שדרך הנשים להקפיד על זה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמתחבר ומתקשה ונעשה הלבד ונראה יותר שהוא כמגבן תולדת בונה"; אבל ב"מעשה רוקח" העלה שמלאכת עשיית הלבד דומה למלאכת הטווייה, שהוא מקבץ את החלקים הנפרדים מן הצמר או הפשתים ומחברם יחד - תולדת הטויה.

טז. הַעוֹשֶׂה⁹⁵ שְׁנֵי בְּתֵי נִירִין⁹⁶ - חֵיב. הַעוֹשֶׂה נֶפֶח⁹⁷ אוּ פְּבֵרָה⁹⁸, אוּ סַל אוּ סְבָכָה⁹⁹, אוּ שְׁפָרַג מִטָּה בַּחֲבָלִים¹⁰⁰ - הָרִי זֶה תּוֹלְדֵת עוֹשֶׂה נִירִין¹⁰¹; וּמְשַׁעֲשֶׂה שְׁנֵי בְּתֵים בְּאֶחָד מִכָּל אֵלוֹ - חֵיב. וְכֵן כָּל הַעוֹשֶׂה שְׁנֵי בְּתֵי נִירִין בְּדָבָר שְׁעוֹשִׂין אוֹתוֹ בְּתֵים בְּתֵים כְּגוֹן אֵלוֹ - חֵיב.

(95) (מסכת שבת דף קה עמוד ב). (96) המכניס חוטי השתי בנירין (המכון של הקנים להעלאת חוטי השתי והורדתם נקרא בשם נירים), שיעלה אחד וירד השני, כדי להכניס חוטי הערב בשתי. (97) רשת עשויה נקבים קטנים, לנפות הקמח ולנקותו מן הסובין והפסולת. (98) נקביה גדולים משל הנפה. (99) מכסה על הראש, עשוי מעשה רשת. (100) או בתבן ובכל דבר. (101) שבכל הנזכרים נפה וכברה וכו' הוא מותח בראשונה את חוטי האורך - "השתי" ואחר כך הוא קולע בהם את חוטי "הערב" (הרוחב) וחיב, שכל המתקן שני החוטים במסכת נקרא עושה שני בתי ניר, וכן העושה קליעה של שני בתים בארג חייב, וכן מובא בספרא אחרי פרשה ז: "מניין שלא יכתוב שתי אותיות ולא יארוג שני חוטין ולא יעשה שני בתים בנפה ובכברה תלמוד לומר: מלאכה".

יז. דָּרְךְ¹⁰² הָאוֹרְגִין: שְׁמוֹתַחֲיִן הַחוּטִין תַּחֲלָה בְּאֶרֶךְ הַיְרִיעָה וּבְרַחְבָּהּ, וְשֵׁנִים אוֹחֲזִין זֶה מִפָּאן וְזֶה מִפָּאן, וְאֶחָד שׁוֹבֵט בְּשֵׁבֶט¹⁰³ עַל הַחוּטִין וּמְתַקֵּן אוֹתָן זֶה בְּצַד זֶה עַד שְׁתַּעֲשֶׂה כְּלָה שְׁתֵּי¹⁰⁴ כְּלָה עֶרְב¹⁰⁵. וּמְתִיחַת הַחוּטִין כְּדָרְךְ הָאוֹרְגִין, הִיא הַנְּסַכַּת הַמְּסַכֶּת¹⁰⁶. וְזֶה הַמּוֹתֵחַ נִקְרָא מְסַף. וּכְשׁוֹפְלִין אוֹתָהּ וּמְתַחֵיל לְהַכְנִיס הַשְּׁתֵי בְּעֶרְב - נִקְרָא אוֹרֵג.

(102) (מסכת שבת דף עג עמוד א ודף עה עמוד ב). (103) חובט ומותח את חוטי השתי של האריג שלא יסתככו בתנועותיהם למעלה ולמטה. (104) חוטי האורך שבאריג הם חוטי היסוד שבהם מכניסים את הערב. (105) חוטי הרוחב שבאריג. (106) מתיחת חוטי השתי כדי להכניס את חוטי הערב.

יח. הַמְּסַף¹⁰⁷ - חֵיב. וְהוּא מְלַאכָה מְאֻבֹּת מְלַאכֹת. וְהַשׁוֹבֵט עַל הַחוּטִין עַד שְׁיַפְרְקוּ וַיִּתְקַנְּם - הָרִי זֶה תּוֹלְדֵת מְסַף. וְכִמְהָ שְׁעוֹרוֹ? מְשַׁיִתְקַן רַחֵב שְׁתֵי אֶצְבָּעוֹת. וְכֵן הָאוֹרֵג¹⁰⁸ שְׁנֵי חוּטִין בְּרַחֵב שְׁתֵי אֶצְבָּעוֹת - חֵיב. בֵּין שְׁאֲרֵגֵן בְּתַחֲלָה, בֵּין שְׁהִיָּה מְקַצֵּת הַבְּגָד אֲרוּג וְאָרֵג עַל הָאֲרוּג - שְׁעוֹרוֹ שְׁנֵי חוּטִין. וְאִם אָרֵג חוּט אֶחָד¹⁰⁹ וְהַשְּׁלִים בּוֹ הַבְּגָד - חֵיב. אָרֵג בְּשֵׁפֶת¹¹⁰ הַיְרִיעָה שְׁנֵי חוּטִין בְּרַחֵב שְׁלֹשָׁה

עד שיכתוב בדבר הרושם ועומד... ויכתוב על דבר שמתקיים הכתב עליו" ומקורו בתוספתא (מסכת שבת פרק י"ב): "אינו חייב עד שיכתוב בדבר של קיימא על דבר של קיימא". והביא ב"מגיד משנה" ראייה שכן הדין גם בשאר מלאכות, ממשנה (מסכת שבת דף קב עמוד ב) "זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת - חייב", אבל הר"ן פירש משנה זו (וכן הרע"ב), שכל העושה מלאכה בשבת, שמקיימים אותה כמות שהיא ואין צורך להוסיף עליה, שמלאכתה נגמרה - חייב, ולדבריהם אין משם ראייה לדעת רבינו, ובעל "מגדל עוז" כתב שמקור הרמב"ם הוא מהגמרא (מסכת שבת דף צד עמוד ב): "וחכמים אוסרים (כוחלת) משום שבות" ואינה חייבת משום צובעת כיוון שצבע הכחל אינו מתקיים. (85) צבע צהוב. (86) צבע אדום-בהיר "ומשוש בששר" (ירמי' פרק כב פסוק יד). (87) ודעת הסמ"ג והיראים שכל צבע הרצוי לאדם, אף אם הוא רק לשעה, חייב עליו מן התורה, והביאו ראייה מדברי רב (מסכת שבת דף עה עמוד א): "שוטח משום מה חייב - משום צובע" (בדם השחיטה), ואף שצבע הדם אינו מתקיים.

יך. הַעוֹשֶׂה עֵין הַצֵּבַע - הָרִי זֶה תּוֹלְדֵת צוֹבֵעַ⁸⁸, וְחֵיב. כִּיֵּצַד? כְּגוֹן שְׁנֵי קְנָקְנָתוֹם⁸⁹ לְתוֹךְ מִי עַפְצָא⁹⁰, שְׁנַעֲשֶׂה הַכָּל שָׁחַר; אוּ שְׁנֵי אֶסְטִים⁹¹ לְתוֹךְ מִי פְּרָכֶם⁹², שְׁנַעֲשֶׂה הַכָּל יֶרֶק. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. וְכִמְהָ שְׁעוֹרוֹ? פְּדֵי לְצַבֵּעַ בּוֹ חוּט שְׁאָרְכּוֹ אֶרְבָּעָה טְפָחִים.

(88) (מסכת שבת דף יח עמוד א) הראב"ד השיג על דבריו, שאינו חייב משום צובע רק אם נגמרה מלאכת צביעה בכך ולא בעושה מי צבע. וב"צפנת פענח" ביאר דברי רבינו, שבאמת במי צבע לא נעשית צביעה, והם רק תערובת צבע, וכוונת רבינו כאן שעל ידי תערובת שני המינים נוצר צבע חדש, וזהו תולדת צובע שעל ידי פעולתו נולד דבר חדש. (89) חומצת הנחושת ששמים בדיו כדי להשחירה. (90) פרי האלון, כעין אגוז קטן, שנותנים אותו בדיו ומעבדים בו עורות. (91) צמח שממנו עושים צבע כחול לצביעת בגדים. (92) זעפרן, צמח בצלי מצבע כתום שלפרחיו ריח נודף.

טו. הַטּוֹוֶה⁹³ אֶרֶךְ אֶרְבָּעָה טְפָחִים מִכָּל דָּבָר הַנְּטוּוֶה - חֵיב. אֶחָד הַטּוֹוֶה אֶת הַצֵּמֶר אוּ אֶת הַפֶּשֶׁתִּין אוּ אֶת הַנוּצָה אוּ אֶת הַשֶּׁעַר אוּ אֶת הַגִּידִין וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא כֵּהֵן. הַעוֹשֶׂה אֶת הַלְבָד⁹⁴ - הָרִי זֶה תּוֹלְדֵת טוֹוֶה, וְחֵיב. וְהוּא, שְׁיִלְבֵד דָּבָר שְׁאֵפְשֵׁר לְטוֹוֶת מִמֶּנּוּ חוּט אֶרֶךְ אֶרְבָּעָה טְפָחִים בְּעַבֵי בִּינוּי.

(93) (משנה מסכת שבת דף קה עמוד ב). (94) צמר טרוף וכבוש בלתי ארוג; הראב"ד משיג כאן: "כי מלאכת עשיית הלבד אינה דומה לטווייה לפי שהוא לוקח צמר מלובן ומנופץ, ושוטחו על גבי בגד, ונותן מוך על מוך עד שנעשה עבה, ומטפחיו במים, וכורכו עם הבגד ומהדקו עד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עֲשִׂיתָ, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. אֲכַל הַקּוֹשֶׁר קֶשֶׁר שֶׁל
קִימָא וְאִינוּ מַעֲשֵׂה אֲמֵן - פְּטוּר⁷. וְקֶשֶׁר שְׂאִינוּ⁸ שֶׁל
קִימָא וְאִינוּ מַעֲשֵׂה אֲמֵן - מִתֵּר לְקֶשֶׁר לְכַתְּחִלָּה.

(2) משנה, שבת קיא, ב. (3) העומד להתקיים כל זמן קיום
החפץ. (4) שהוא קשר חזק ואמיץ כקשרי האומנים.
(5) נוקבים לגמל בחטמו, וקושרים בחבל בטבעת שבנקב
קשר של קיימא. (6) קשר חזק של חברי הספינה אל
התורן. (7) זוהי דעת רבינו. אבל שיטת רש"י, הרא"ש
וה"טור' היא, שכל קשר של קיימא אפילו הוא מעשה הדיוט
- חייב. (8) בגמרא מובא: "כגון של בני מחווא", ופירש
רש"י: "שהם רחבי לבב, ומקפידים על לבושיהם ונעליהם
להיות מכוונים, וקושרים אותו בדוחק, וצריך להתירו
ערבית", אבל ב'מרדכי' הביא בשם רבינו פורת, שכל קשר
העשוי להתירו בתוך שבועה ימים, הוא קשר שאינו של
קיימא ומותר לכתחילה.

ב. פִּיּוּצָא? נִפְסְקָה לֹא רְצוּעָה וְקֶשֶׁרָה, נִפְסְקָה הַחֶבֶל
וְקֶשֶׁרוֹ, אוֹ שֶׁקֶשֶׁר הַחֶבֶל בְּדָלִי, אוֹ שֶׁקֶשֶׁר רֶסֶן
בְּהֵמָה¹⁰ - הֵרִי זֶה פְּטוּר. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּאֵלוֹ
הַקְּשָׁרִים, שֶׁהֵן מַעֲשֵׂה הַדְּיוּט וְכָל אֶדָם קוֹשֶׁר אוֹתָן
לְקִימָא. וְכָל קֶשֶׁר שְׂאִינוּ שֶׁל קִימָא, אִם קֶשֶׁרוֹ קֶשֶׁר
אֲמֵן - הֵרִי זֶה אֶסוּר.

(9) מה נקרא קשר של קיימא שאינו מעשה אומן?
(10) שכל אלו אין דרכו להתירם, ורוצה שיתקיימו כך
לעולם, אבל הקשרים אינם מעשה אומן.

ג. קוֹשֶׁרֶת¹¹ אִשָּׁה מִפְתָּחֵי הַחֲלוּק, אֶף-עַל-פִּי שֵׁישׁ
לוֹ שְׁנֵי פְתָחִים¹²; וְחוּטֵי סִבְכָה¹³, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא
רְפוּי¹⁴ בְּרֵאשֵׁה; וְרִצּוּעוֹת מְנַעַל וְסַנְדָּל, שֶׁקוֹשְׁרֵין
אוֹתָן עַל הַרְגֵל בְּשַׁעַת מַלְבוּשׁ¹⁵; וְנִדּוֹת יַיִן וְשִׁמּוֹן,
אֶף-עַל-פִּי שֵׁישׁ לוֹ שְׁתֵּי אֲזָנִים¹⁶; וְקִדְרָה שֶׁל בֶּשֶׂר¹⁷,
אֶף-עַל-פִּי שֵׁיכוּלָה לְהוּצִיא הַבֶּשֶׂר וְלֹא תִתִּיר הַקֶּשֶׁר.
וְקוֹשְׁרֵין דְּלִי בְּמִשְׁיחָה¹⁸ אוֹ בְּאֲבָגֵט וְכִיּוּצָא בּוֹ¹⁹,
אֲכָל לֹא בְּחֶבֶל. וְקוֹשְׁרֵין לְפָנֵי הַבְּהֵמָה אוֹ בְּרִגְלָהּ
בְּשִׁבִיל שֶׁלֹא תִצָּא, אֶף-עַל-פִּי שֵׁישׁ לָהּ שְׁנֵי
אֶסְרוֹת²⁰. וְחֶבֶל²¹ שֶׁהִיָּה קֶשֶׁר בְּפֶרֶה²², קוֹשְׁרוֹ
בְּאֲבוּס²³; הִנֵּה קֶשֶׁר בְּאֲבוּס, קוֹשְׁרוֹ בְּפֶרֶה. אֲכָל לֹא
יָבִיא חֶבֶל מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְיִקְשֶׁר בְּפֶרֶה וּבְאֲבוּס²⁴. וְאִם
הִיָּה חֶבֶל גְּרֵדִי²⁵ שֶׁמִּתֵּר לְטֹלְטָלוֹ²⁶ - הֵרִי זֶה מִבֵּיא
וְקוֹשֶׁר בְּפֶרֶה וּבְאֲבוּס. מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֵלוֹ הַקְּשָׁרִים
מַעֲשֵׂה הַדְּיוּט הֵן וְאִינֵן שֶׁל קִימָא, אֲלֵא פַּעַם קוֹשֶׁר
וּפַעַם מִתִּיר, וְלִפְיָכֶּךָ מִתֵּר לְקֶשֶׁר אוֹתָן לְכַתְּחִלָּה.
חֻתְמוֹת²⁷ שֶׁל תְּמָרִים וְשֶׁל גְּרוּגְרוֹת - מִתֵּיר²⁸
וּמִפְּקִיעַ²⁹ וְחֻתְמָה³⁰, וְנוֹטֵל וְאוֹכֵל.

(11) משנה, שבת קיא, ב. (12) שקושרת שפת חלוקה
שבימין לכתף שמאל, ושכשמאל בכתף ימין, ואף שיכולה
לפשוט בדוחק בלי התרת הקשר, מותר - משום שדרכה

בְּתֵי גִירִין - חֵיב. הֵא לָמָּה זֶה דוּמָה? לְאוּרָג
צִלְצוּל¹¹ קָטָן בְּרֵחֵב שֶׁלִּשָׁה בְּתֵי גִירִין.

(107) (מסכת שבת דף עה עמוד ב). (108) במשנה (מסכת
שבת דף קה עמוד א): "רבי אליעזר אומר, האורג שלושה
חוטין בתחילה, ואחת על האריג - חייב (כלומר: בארג
שנארגו בו הרבה חוטין מקודם, ויש לו כבר שם אריג, גם
בחוט אחד חייב). וחכמים אומרים בין בתחילה בין בסוף
שיעורו שני חוטין". ו"בסוף" אין הכוונה "בסוף" ממש
אלא בהמשך האריג, כמבואר להלן. (109) (מסכת שבת
דף קד עמוד ב). (110) (מסכת שבת דף קה עמוד א).
(111) חגורה.

י.ט. הַמְדַקְדֵּק¹² אֶת הַחוּטִין וּמִפְרִידֵן בְּעַת הָאֲרִיגָה
- הֵרִי זֶה תוֹלְדֵת אוּרָג. וְכֵן הַקּוֹלֵעַ¹³ אֶת הַנִּימִין -
הֵרִי זֶה תוֹלְדֵת אוּרָג. וְשַׁעוּרוֹ - מְשִׁיעַשָׁה קְלִיעָה
בְּאֲרֵף שְׁתֵּי אֲצָבָעוֹת.

(112) (מסכת שבת דף צז עמוד ב) "משווה האריגה, כשיש
שני חוטין כרוכים זה עם זה משווה אותם במחט" (רש"י).
(113) תלמוד ירושלמי (מסכת שבת פרק י הלכה ז) בשם רבי
יוחנן: "הקולע שלוש נימין באדם - חייב משום אריג" וזהו
בבבד, אבל בשער אין דרך אריגה (תוספות במסכת שבת דף
צד עמוד ב).

כ. הַבוֹצֵעַ¹⁴ שְׁנֵי חוּטִין - חֵיב. וּבוֹצֵעַ הוּא הַמְפְרִישׁ
אֶת הָאוּרָג. בֵּין שְׁהוּצִיא הָעֶרֶב מִן הַשְּׁתֵי אוֹ
שְׁהַעֲבִיר הַשְּׁתֵי מַעַל הָעֶרֶב - הֵרִי זֶה בּוֹצֵעַ וְחֵיב.
וְהוּא, שֶׁלֹא יֵהָא מְקַלְקֵל¹⁵, אֲלֵא יִתְפוֹן לְתַקֵּן. כְּדִרְךָ
שְׁעוֹשִׂין אֵלּוֹ שְׂמֵאחִין¹⁶ אֶת הַבְּגָדִים הַקְּלִים בִּיּוֹתֵר,
שְׁבוֹצְעִין וְאַחַר כֵּן מֵאֲחִין, וְחוֹזְרִין וְאוֹרְגִין חוּטִין
שְׁבֻצְעוּ, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ שְׁנֵי הַבְּגָדִים אוֹ שְׁנֵי הַקְּרָעִים
אֶחָד. וְהַסּוֹתֵר¹⁷ אֶת הַקְּלִיעָה לְתַקֵּן - הֵרִי זֶה תוֹלְדֵת
בוֹצֵעַ. וְשַׁעוּרוֹ - כְּשַׁעוּר הַבוֹצֵעַ.

(114) (מסכת שבת דף עג עמוד א), הראב"ד כתב: "זה
הפירוש נוטה לקורע על מנת לתפור, וכבר הוא שנוי במשנה
ואנו מקובלים, בוצע כמו פוצע, והוא לשון חתוך, שחותך
ב' חוטין שאחר שהשלים אריגתו, חותך את הארוג מן
המשוייר שבמסכת, ואם חתך ממנו שני חוטין, חייב
בחתכה זו". (115) ראה למעלה פרק א הלכה יז.
(116) תופרים ומחברים. (117) (מסכת שבת דף קה עמוד
א).

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

(1) כלל בו ביאור ה' מלאכות הנמנות שלישיות פרק ז
[הקושר, המתיר, התופר, הקורע, הבונה, הסותר, המכה
בפטיש והצד].

א. הַקּוֹשֶׁר² קֶשֶׁר שֶׁל קִימָא³ וְהוּא מַעֲשֵׂה אֲמֵן -
חֵיב. כְּגוֹן: קֶשֶׁר הַגְּמְלִין⁵ וְקֶשֶׁר הַסְּפָנִין⁶, וְקֶשֶׁרֵי
רִצּוּעוֹת מְנַעַל וְסַנְדָּל שֶׁקוֹשְׁרֵין הַרְצָעֵנִין בְּשַׁעַת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

37) שבת קיג, א. קשר רופף בלי הדק, שקל להתירו.
38) אפילו מהדקה יפה ודעתו שתתקיים כך תמיד (משנה ברורה סי' שיז).

ו. מִתְּרֵי³⁹ לְקֶשֶׁר קֶשֶׁר שְׁאִינוּ שָׁל קְנָמָא לְדַבְּרַ מְצוּהָ⁴⁰, פְּגוֹן שְׁיִקְשֹׁר לְמַדְד שְׁעוֹר מְשַׁעְרֵי הַתּוֹרָה. נִימַת פְּנּוֹר שְׁנַפְסָק⁴¹ - קוֹשְׁרֵי⁴² אוֹתָהּ⁴³ בְּמִקְדָּשׁ, אֲבָל לֹא בְּמִדְיָנָה⁴⁴. וְלֹא יִקְשֹׁר נִימָא לְכַתְחָלָה⁴⁵ אֲפִלּוּ בְּמִקְדָּשׁ.

39) משנה, שבת פכ"ד מ"ה: "מעשה בימי אביו של רבי צדוק, ובימי אבא שאול בן בטנית, שפקקו את המאור (החלון) בטפיח (כלי חרס) וקשרו את המקידה (כלי שתייה) בגמי, לידע אם יש בגיגית (כד גדול) פותח טפח (ומביאה את הטומאה אל הבית), ומדבריהם למדנו: שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת (מדידה וקשירה של מצוה).
40) אם הקשר הוא מעשה אומן שאסור מדרבנן - התירו לצורך מצוה, שאם הוא מעשה הדיוט ואינו של קיימא מותר לכתחילה, ובנוסח אחר: "מותר לקשור קשר של קיימא", והכוונה אם אינו מעשה אומן (רמ"ע מפאנו). 41) מיתר הכינור שנפסק בשבת, ולא יוכלו הלויים להמשיך בשיר שלהם. 42) משנה, עירובין קב, ב. 43) כי מכשירי קרבן דוחים את השבת. 44) מחוץ למקדש. 45) אם נפסק מערב שבת, כי מכשירי מצוה שאפשר לעשותם מערב שבת אין דוחים את השבת (רע"ב).

ז. פֶּל קֶשֶׁר⁴⁶ שְׁחִיבִין⁴⁷ עַל קְשׁוּרוֹ, כֶּף חִיבִין עַל הַתּוֹרָה. וְכָל קֶשֶׁר שֶׁהַקּוֹשֵׁר אוֹתוֹ פְּטוּר, כֶּף הַמַּתִּיר אוֹתוֹ פְּטוּר. וְכָל קֶשֶׁר⁴⁸ שֶׁמִּתֵּר לְקֶשֶׁרוֹ, כֶּף מִתֵּר לְהַתִּירוֹ.

46) משנה, שבת קיא, ב: "כשם שהוא חייב על קישורו, כך הוא חייב על היתרו". 47) בתוספות' (שבת עג.) כתבו בשם רבינו חננאל, שאינו חייב במתיר אלא על מנת לקשור במקומו קשר של קיימא, כמו שאינו חייב בפתור אלא על מנת לבנות (להלן ה"ט) וכן דעת הרא"ש; ומדברי רבינו יוצא שלא כדעת ר"ח, שהרי אומר: "כך חייבין על היתרו", כלומר: כמו שקושר חייב בפעולה אחת, כן המתיר (מעשה רוקח'). 48) כמבואר בהלכה א.

ח. הַפּוֹתֵל⁴⁹ חֲבָלִים מִן הַהוֹצִיין⁵⁰ וּמִן הַחֲלִיף⁵¹, אוּ מְחוּטֵי צֶמֶר אוּ מְחוּטֵי פִשְׁתָּן אוּ חוּטֵי שְׁעָר וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - הֵרִי זֶה תוֹלְדַת קוֹשֵׁר, וְחִיב. וְשְׁעוֹרוֹ - פְּדִי שְׁיַעֲמַד הַחֲבֵל בְּפִתְלָתוֹ בְּלֹא קֶשֶׁר, שְׁנַמְצָאת מְלֹאכְתוֹ מִתְקַיְמַת. וְכֵן הַמְּפָרֵד אֶת הַפְּתִיל - הֵרִי זֶה תוֹלְדַת מַתִּיר, וְחִיב. וְהוּא, שְׁלֹא יִתְּפוֹן לְמִקְלָה⁵² בְּלִבְדוֹ. וְשְׁעוֹרוֹ - פְּשַׁעוֹר הַפּוֹתֵל.

49) 'ירושלמי' שבת פט"ו ה"א. שזור. 50) עלה ענף התמר. 51) צמח עשב ארוך כעין פתיל שעושים ממנו מחצלאות. 52) שהוא פטור (למעלה פ"א ה"י).

ט. הַתּוֹפֵר⁵³ שְׁתֵּי תְּפִירוֹת - חִיב. וְהוּא⁵⁴, שֶׁקֶשֶׁר⁵⁵

להתיר הקשר בכל יום (רש"י). 13) מכסה על הראש, עשוי מעשי רשת. 14) ויכולה להסירה משם בלא התרת הקשר, בכל זאת מותר לה לקשרה, שאשה חסה על שעורתיה ותתיר הקשר לפני ההסרה (גמרא, שם). 15) שאלו בוודאי אינם קשר של קיימא, ולא קשר אומן (שם). 16) ויכול להוציא היין בדוחק בהתרת קשר אחד, אין אומרים שהקשר השני ישאר לעולם קשר של קיימא (שם). 17) "דרכם היה לעשות בצד הקדרות נקב כמין דד להוציא ממנו המרק והבשר, וקושרים על פי הקדירה בגד כרי שלא יכנסו בה נמלים, ועל ידי הדחק יכול להוציא כל מה שבקדירה מהדר, ואף-על-פי-כן אין הקשר שעל פי הקדירה קשר של קיימא" (מעשה רוקח'). 18) חבל דק של פשתים וכדומה. 19) בכל דבר שאינו מבטלו אלא מתירו לאחר שימוש. 20) קשרים. יש שקושרים שני חבלים ברוחב הפתח זה למעלה מזה, ובעת שמוציאים את הבהמה - מתירים את החבל התחתון והיא יכולה לצאת בדוחק, ואין חוששים שמא ישאיר את הקשר השני לתמיד ('מעשה רוקח'). 21) שבת קיג, א. 22) שבוודאי יתיר אותו הקשר. 23) בלי שנותנים בו מספוא לבהמה. 24) שאנו חוששים שקשר אחד ישאר קיים. 25) אורג. 26) עיקר היתר הוא מפני שאינו מבטל החבל ואינו קשר של קיימא, אלא שאם היה אסור בטלטול, לא היה אפשר להביא ולקשור מצד איסור טלטול. 27) שבת קמו, א. סלים עשויים מכפות תמרים, ומניחים בתוכם תמרים רעים שיתבשלו (רש"י). 28) ביד, אם הכיסוי קשור בחבל. 29) סותר שרשות החבל בכלי (רש"י). 30) בכלי.

ד. פֶּל שְׂרָאוֹי לְמַאֲכַל בְּהֵמָה - מִתֵּר לְקֶשֶׁר אוֹתוֹ בְּשֶׁבֶת. לְפִיכֶךָ, אִם נִפְסְקָה רְצוּעַת סַנְדְּלוֹ בְּכַרְמְלִית³² - נוֹטֵל³³ גְּמִי³⁴ לַח הָרָאוֹי לְמַאֲכַל בְּהֵמָה, וְכוֹרֵךְ עָלָיו, וְקוֹשֵׁר הַגְּמִי. נִשְׁמָטָה³⁵ לוֹ רְצוּעַת מְנַעַל וְסַנְדְּלוֹ, אוּ שְׁנַשְׁמַט רַב הַרְגֵּל - מִתֵּר³⁶ לְהַחֲזִיר הַרְצוּעוֹת לְמִקְוֵי, וּבְלִבְדוֹ שְׁלֹא יִקְשֹׁר.

31) שבת קיב, א. 32) מקום שאסור להוציא אליו בשבת מדרבנן, שאינו לא כרשות היחיד ולא כרשות הרבים (להלן פי"ד ה"ד). 33) בגמרא נאמר כי היתר הוא רק בכרמלית, שאם יניחנו שם עד אחר השבת יאבד סנדלו, אבל בחצר הנשמרת אסור לקשור את הסנדל, אולם בנוסח כת"י ('מעשה רוקח') חסרה תיבת "ככרמלית", ונראה שדעת רבינו להתיר גם בחצר "כי גנאי הוא לאדם לילך בלא מנעל, והתירו לקשור משום כבוד הבריות" (מגן אברהם' סי' שח). 34) סוף, צמח שעושים ממנו חבלים לקשירה. 35) תוספתא שבת פי"ג. 36) מנעלים שלהם היו עשויים פרקים. ומחוברים על ידי רצועות שמהדק אותן ומרחיבין לפי הצורך, וכשנשמט חלק המנעל שעל רוב הרגל ממקומו, מחזיר ומהדק את המנעל על ידי הרצועות (אליה רבה סי' שיז).

ה. הָעֲנִיבָה³⁷ - מִתְּרֵת³⁸, לְפִי שְׁאִינָה מִתְּחַלְפֵת בְּקֶשֶׁר. לְפִיכֶךָ, הַחֲבֵל שְׁנַפְסָק - מְקַבֵּץ שְׁנֵי קְצוּתָיו, וְכוֹרֵךְ עָלָיו מְשִׁיחָה, וְעוֹגֵב עֲנִיבָה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וחייב משום מכה בפטיש (רש"י שם, ולהלן הט"ז); ודעת רבינו היא שחייבו משום קורע, ואף שאינו חייב רק בקורע על מנת לתפור? – פירש רבינו אברהם בן הרמב"ם בשם אביו, ש"דרך החייט כשגומר הבגד ומתקן בית הצואר שלו, עד שיהיה ראוי ללבישה, היה משיב המטלית שחתכה ממקום בית הצואר, על בית הצואר, ותופרה תפירת ארעי, כדי שיהא היכר שזה בגד חדש, ובעת שירצה בעל הבגד ללבוש אותו, מסיר אותם החוטים, והשמיענו הרמב"ם שאותה תפירה אף שהיתה רק ארעית, בכל זאת חייב על פתיחתה" (מעשה רוקח).

יא. המְדַבֵּק נִירוֹת או עוֹרוֹת בְּקוֹלָן⁶⁴ שֶׁל סוֹפְרִים וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - הֲרֵי זֶה תוֹלְדֵת תּוֹפֵר, וְחֵיב⁶⁵. וְכֵן הַמְפָּרֵק⁶⁶ נִירוֹת דְּבוּקִין או עוֹרוֹת דְּבוּקִין, וְלֹא נִתְפָּרֵן⁶⁷ לְקַלְקֵל בְּלִבְד⁶⁸ - הֲרֵי זֶה תוֹלְדֵת קוֹרֵעַ, וְחֵיב.

64 דבק העשוי מקמח. 65 הפותח אגרת חתומה, אינו חייב, שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה, ואף לרבינו המחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, כאן פטור, כי אינו מתקן מאומה בגוף הנייר, אלא מקלקל. והתיקון בא מצד אחר – קריאת האגרת (שו"ת 'חכם צבי' סי' לט). 66 דעת רבינו שאם קורע על מנת לתקן, אף אם לא נתכוין על מנת לתפור – חייב, ומה שנאמר במשנה: "הקורע על מנת לתפור", הכוונה שיהיה בקריעה תיקון ולא קלקול, אבל אין צורך שתהיה דוקא על מנת לתפור (חיי אדם' ר'משנה ברורה). 67 בנוסח אחר: "ולא נתכוין לקלקל, הרי זה קורע על מנת לתקן" (כ"י אברבנאל). 68 משנה, שבת קב, ב.

יב. הַבּוֹנֵה⁶⁹ כָּל שְׂהוּא - חֵיב. הַמְשֻׁנָּה⁷⁰ פְּגִי הַקְּרָקַע בְּפִית⁷¹, כְּגוֹן שֶׁהַשְּׁפִיל תָּל או מְלֵא גְמָא או גִּיא⁷² - הֲרֵי זֶה בּוֹנֵה, וְחֵיב. אַחַד⁷³ נִתַּן אֶת הָאֵבֶן, וְאַחַד נִתַּן אֶת הַטֵּיט⁷⁴ - הַנּוֹתֵן הַטֵּיט חֵיב. וּבְנֵי הַעֲלִיּוֹן, אֶפְלוּ הַעֲלָה אֶת הָאֵבֶן וְהִנִּיחָה עַל גְּבֵי הַטֵּיט⁷⁶ - חֵיב, שֶׁהֲרֵי אֵין מְנִיחִין עֲלֶיהָ טֵיט אַחֵר. וְהַבּוֹנֵה עַל גְּבֵי פְּלִים⁷⁷ - פְּטוּר.

69 שבת עג, ב. 70 אבל בשדה – חייב על אלו משום חורש, ראה למעלה פרק ח' ה"א. 71 חפירה עמוקה. 72 תוספתא שבת פי"ב. 73 באמצע הבנין, שאין האבן מתקיימת בלא טיט, לכן נותן הטיט הוא העיקר. 74 טור אבנים או לבנים בבנין. 75 בנוסח אחר: "הדימוס" (מעשה רוקח' ותוספתא) טור אבנים בבנין. 76 "ירושלמי' שבת פ"ז ה"ב: "מה בנין היה במשכן? – שהיו נותנין קרשים על גבי אדנים. הדא אמרה (זאת אומרת) בנין על גבי כלים, בנין? אדנים כקרקע הם (ואינו בונה על הכלים)". 77 שבת קלח, א.

יג. הַעוֹשֶׂה⁷⁸ אֶהֱל קְבוּעָה⁷⁹ - הֲרֵי זֶה תוֹלְדֵת בּוֹנֵה, וְחֵיב. וְכֵן⁸⁰ הַעוֹשֶׂה פְּלֵי אֲדָמָה, כְּגוֹן תַּנּוּר וְחֵיב⁸¹ קֶדֶם שִׁישְׁרָפוֹ⁸² - הֲרֵי זֶה תוֹלְדֵת בּוֹנֵה⁸³, וְחֵיב. וְכֵן

רֹאשֵׁי הַחוּט מְפָאן וּמְפָאן, פְּדֵי שְׁתַּעֲמֵד הַתְּפִירָה וְלֹא תִשְׁמַט. אֲבָל אִם תִּפְר יָתֵר עַל שְׁתֵּי תְּפִירוֹת, אֶף-עַל-פִּי שְׂלֵא קָשֶׁר - חֵיב, שֶׁהֲרֵי מִתְקַיְמַת הַתְּפִירָה. וְהַמּוֹתֵחַ⁸⁶ חוּט שֶׁל תְּפִירָה בְּשֶׁבֶת - חֵיב, מְפָנֵי שֶׁהוּא מְצַרְכֵי הַתְּפִירָה.

53 משנה, שבת עג, א. 54 בגמרא (שם עד.) הקשו: "והא לא קיימא (והרי התפירה אינה מתקיימת, וכל מלאכה שאינה מתקיימת פטור)? אמר רבי יוחנן: והוא שקשרין (כגון שקשר שני ראשי החוטים). 55 ב'ירושלמי' (שבת פ"ז ה"ב) מובא שחייב שתיים, משום תופר ומשום קושר; אבל לדעת רבינו (בהלכה א) שאינו חייב רק על קשר אומן, יש לומר שכאן הכוונה לקשר של הדיוט, ולכן אינו חייב רק משום תופר (קובץ). 56 שבת עה, א.

י. הַקּוֹרֵעַ⁸⁷ פְּדֵי⁸⁸ לְתֵפֶר שְׁתֵּי תְּפִירוֹת עַל מְנַת לְתֵפֶר שְׁתֵּי תְּפִירוֹת - חֵיב. אֲבָל הַקּוֹרֵעַ לְהַפְסִידָה - פְּטוּר⁸⁹, מְפָנֵי שֶׁהוּא מְקַלְקֵל. הַקּוֹרֵעַ בְּחִמְתוֹ⁹⁰ או עַל מַת⁹¹ שֶׁהוּא חֵיב לְקָרֵעַ עֲלָיו - חֵיב, מְפָנֵי⁹² שֶׁמִּישֵׁב אֶת דַּעְתוֹ בְּדָבָר זֶה וְיָנוּחַ יִצְרוּ; וְהוֹאִיל וְחִמְתוֹ שׁוֹכֶכֶת בְּדָבָר זֶה - הֲרֵי הוּא פְּמַתְקֵן, וְחֵיב. וְהַפּוֹתֵחַ⁹³ בֵּית הַצּוֹאֵר בְּשֶׁבֶת - חֵיב.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הקורע בחמתו, או על מת שהוא חייב לקרע עליו – חייב; מפני שמישב את דעתו".

להעיר, שגם במלאכת שבת גבי סותר כתב "כל המקלקל ע"מ לתקן חייב, כיצד הרי שסתר ע"מ לבנות במקומו". ועפ"ז צ"ע אם דין "הקורע בחמתו" כאן שנחשב כמתקן הוא גם במלאכת סותר, כמו שפירש במנ"ח מצוה לב במוסך השבת (מט, ד). ברמב"ם כאן ד"לאו דוקא על-מנת לבנות, אלא העיקר שלא יהי' דרך השחתה שהוא מקלקל", עיי"ש.

ומה שלא כתב הרמב"ם בפ"י הט"ו ע"מ לבנות במקומו – לפי שסמך על מ"ש לפנ"ז בפ"א.

לקו"ש חלק כ"ט עמוד 12 הע' 45
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

57 משנה, שבת עג, א. 58 שיעור הקריעה כדי שיוכל לתפור שם שתי תפירות. 59 משנה, שבת קה, ב. 60 ככעסו. 61 כבריייתא מובא: "על מתו". וכן בנוסח אחר ב'מעשה רוקח', ולפי הנוסח שלנו חייב לקרוע על מת שאינו קרוב, כדעת רבינו (הל' אבל פ"ט ה"א): "כל מי שעמד עם המת בשעת יציאת נשמתו, אף-על-פי שאינו קרובו – חייב לקרוע, וכן אדם כשר שמת – הכל חייבין לקרוע עליו". 62 מבואר למעלה פ"ח ה"ח. 63 שבת מח, א: "הפוחת בית הצואר (של חלוק) חייב תטאת", שעכשיו גומר את המלאכה ועושה את הבגד ראוי לשימוש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִפֶּה בַּפְּטִישׁ, וְחֵיב. פִּיצֵד? הַמְנַפֵּחַ בְּכָלִי זְכוּכִית, וְהַצֵּר בְּכָלִי צוּרָה¹⁰², אֶפְלוּ מִקְצַת הַצּוּרָה, וְהַמְגַרֵּד¹⁰³ כָּל שֶׁהוּא, וְהַעוֹשֶׂה נֶקֶב קָל שֶׁהוּא - בֵּין בַּעֲץ, בֵּין בְּמַתְכָּת, בֵּין בְּכַנָּן, בֵּין בְּכָלִים - הַרִי זֶה תוֹלְדֵת מִפֶּה בַּפְּטִישׁ, וְחֵיב. וְכָל פֶּתַח¹⁰⁴ שֶׁאֵינוֹ עוֹשֵׂי לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא - אֵין חֵיבִין¹⁰⁵ עַל עֲשִׂיתוֹ.

99) לדעת רש"י, חייב משום גמר מלאכה, שכן האומן מכה על הסדן בשעת גמר מלאכה, ורבינו חננאל פירש שהאומן מכה בפטיש על הכלי, להשוות עקמימותו, וכן על אבן הבנין להשוותה לחברותיה, ולכן חייב משום גמר מלאכה. (100) שבת עה, ב: "רבה ורבי זירא דאמרי תרויהו (אמרו שניהם) כל מה שיש בו גמר מלאכה - חייב משום מכה בפטיש". (101) שבת עה, ב. (102) גירסת ה'מגיד משנה' (להלן פ"א ה"י) "והמגרד" בדל"ת, חותך הוא קרנות היוצאות מהאבן. ועיין שם. (103) שבת קמו, א. (104) משום מכה בפטיש, אבל משום בונה - חייב אף בפחות מזה (ראה למעלה הלכה יד). (105) שבת קז, א.

יז. הַמְּפִיס¹⁰⁶ שְׁחִין¹⁰⁷ בְּשֶׁבֶת פְּדִי לְהַרְחִיב פִּי הַמִּפָּה, כְּדֶרֶךְ שְׁהַרְפֵּאִין עוֹשִׂין, שֶׁהֵן מְתַפְּנִין בְּרַפּוּאָה לְהַרְחִיב פִּי הַמִּפָּה - הַרִי זֶה חֵיב¹⁰⁸ מִשּׁוֹם מִפָּה בַּפְּטִישׁ, שֶׁזוֹ הִיא מְלַאכַת הַרְפּוּאָה. וְאִם הִפְסִיחַ לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה הַלְּחָה שְׁפָה - הַרִי זֶה מְתַר¹⁰⁹.

(106) מבקע אותו ככלי ('משנה ברורה' סי' שכח). (107) לדעת רש"י (שבת קז). חייב משום בונה או מתקן כלי, שריפוי המכה כמתקן כלי. (108) שבמקום צער וחולי, לא גזרו חכמים על מלאכה שאינה צריכה לגופה: ואפילו לשיטת רבינו בפ"א ה"ז שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, כשמיפס להוציא ליחה אין זה גמר מלאכה, ואין בה משום מכה בפטיש ('מגן אברהם' סי' שכח). (109) שבת, קב, ב. "מסתת הוא החרש המיישר המלאכה, ומחליק אותה בכלי הידוע אצלנו" (רבינו בפירוש המשניות).

יח. הַמְּסַתֵּת¹¹⁰ אֶת הָאָבֶן כָּל שֶׁהוּא - חֵיב מִשּׁוֹם מִפָּה בַּפְּטִישׁ. הַמְּצַדֵּד¹¹¹ אֶת הָאָבֶן בִּיסוּד הַבִּנְיָן, וְתַקְנָה בְּיָדוֹ, וְהוֹשִׁיבָה בְּמָקוֹם הָרְאוּי לָהּ - חֵיב מִשּׁוֹם מִפָּה בַּפְּטִישׁ. הַלּוֹקֵט¹¹² יְבֻלֵת שְׁעַל גַּבִּי בְּגָדִים בְּיָדוֹ, כְּגוֹן אֵלוֹ הַיְבּוּלוֹת¹¹³ שֶׁבְּכָלִי צֶמֶר - חֵיב מִשּׁוֹם מִפָּה בַּפְּטִישׁ. וְהוּא, שֶׁיִּקְפִּיד עֲלֵיהֶן¹¹⁴; אֲבָל אִם הִסִּידֵן דֶּרֶךְ עֶסְק¹¹⁵ - הַרִי זֶה פְּטוּר. הַמְּנַעֵר¹¹⁶ טְלִית חֲדָשָׁה¹¹⁷ שֶׁחָרָה פְּדִי לְנְאוֹתָהּ וְלְהַסִּיר הַצֶּמֶר הַלְּבָן¹¹⁸ הַנִּתְלָה בָּהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָאֶמְנִין עוֹשִׂין - חֵיב חֲטָאָת. וְאִם אֵינוֹ מְקַפֵּיד - מְתַר¹¹⁹.

(110) "מושיבה ומצדדה עד שמתיישבת בקרקעית יסוד הבנין יפה" (רש"י). (111) שבת עה, ב. (112) קש וקסמים דקים, שנארגו בבגד. (113) שאינו לובש את הבגד עד שמסירן. (114) בלי כוונה. (115) שבת קמו, א. חייב

הַמְּגַבֵּן⁸⁴ אֶת הַגְּבִינָה - הַרִי זֶה תוֹלְדֵת בּוֹנָה. וְאֵינוֹ חֵיב עַד שְׁיַגְבֵּן כְּגִרְוֹנָתָהּ⁸⁵. הַמְּכַנִּיס⁸⁶ יָד הַקָּרְדֵם בְּתוֹךְ הַעֵץ שְׁלוֹ - הַרִי זֶה תוֹלְדֵת בּוֹנָה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בּוֹ. וְכֵן הַתּוֹקַע⁸⁷ עֵץ בַּעֲץ - בֵּין שֶׁתַּקַּע בְּמַסְמָר, בֵּין שֶׁתַּקַּע בַּעֲץ עַצְמוֹ עַד שֶׁנִּתְאַחַד - הַרִי זֶה תוֹלְדֵת בּוֹנָה, וְחֵיב.

(78) 'ירושלמי' שבת פ"ז ה"ב: "מה בנין היה במשכן? - שהיו נותנין קרשים על גבי אדנים. ולא לשעה היתה (בנין ארעי)? - אמר רבי יוסי כיון שהיו חונים ונוסעים ע"פ הדיבור, כמי שהוא לעולם" (בנין קבוע). (79) שבת עה, ב. (80) בנוסח אחר: "תנור כיריים וחבית" (דפוס ויניציא). (81) שאם שרפו בכבשן, יש בו גם משום מבשל ומכה בפטיש. (82) ומה שאמרו אין בנין בכלים, הכוונה אם החזיר כלי מפורק לתיקונו, אבל כשעושה את הכלי מחדש - יש בו משום בנין (מגיד-משנה בשם הגאונים). (83) שבת צה, א. (84) שבת, שם. (85) שם, קב, ב. (86) שם, מז, א. (87) שם, קב, ב.

יד. הַעוֹשֶׂה⁸⁸ נֶקֶב כָּל שֶׁהוּא בְּלוֹל שֶׁל תְּרַנְגוּלִים, פְּדִי שְׁכִינָס לְהֵן הָאוּרָה⁸⁹ - חֵיב מִשּׁוֹם בּוֹנָה. הַמְּחַזְרֵר⁹⁰ דָּלֵת שֶׁל בּוֹר וְשֶׁל דוֹת⁹¹ וְשֶׁל יָצִיעַ⁹² - חֵיב מִשּׁוֹם בּוֹנָה⁹³.

(88) כשהנקב קטן ומשמש רק להכניס אור - חייב משום בונה, כעושה חלון, אבל אם עושה נקב שהוא עשוי להכניס האורה ולהוציא ההבל, חייב משום מכה בפטיש וזהו גמר מלאכתו (להלן פכ"א ה"א - פ"ח). (89) עירובין קב, ב. (90) בור שדפנותיו בנויות אבנים. (91) בנין בולט מכותל הבית פנים או בחוץ. (92) מכיון שהם בנינים בתוך הקרקע - נחשבת גם החזקת דלת כבנין (רש"י). (93) משנה, שבת עג, א.

טו. הַסּוֹתֵר⁹⁴ כָּל שֶׁהוּא - חֵיב. וְהוּא, שֶׁיִּסְתֵּר עַל מִנַּת לְבָנוֹת⁹⁵; אֲבָל אִם סִתֵּר דֶּרֶךְ הַשְּׁחֵתָה⁹⁶ - פְּטוּר. הַסּוֹתֵר אֶהְלֵל⁹⁷ קְבוּעַ, אוֹ שֶׁפָּרַק עֵץ תְּקוּעַ - הַרִי זֶה תוֹלְדֵת סוֹתֵר, וְחֵיב⁹⁸. וְהוּא, שֶׁיִּתְפּוֹן לְתַקֵּן.

(94) שבת לא, ב: "סותר על מנת לבנות במקומו - חייב משום סתירה. אמר לו רבה לעולא: מכדי (הרי) כל מלאכות ילפינן להו (לומדים אותם) ממשכן, והתם (שם) סותר על מנת לבנות שלא במקומו הוא (שהיו סותרים אותו) בחניה אחת, ונוסעים למקום אחר וחוזרים ומקימים אותו)? אמר לו עולא: כיון שכתוב (במדבר ט, יח): "על פי ה' יחנו", כסותר על מנת לבנות במקומו הוא". (95) כמבואר למעלה פ"א הי"ז. (96) שחייב על עשייתו משום בונה, חייב על סתירתו משום סותר, אם כוונתו לתקן - לבנות במקומו. (97) "שכל מה שיש בו בנין (כמבואר בהלכה יג) יש בו סתירה" (מגיד-משנה). (98) משנה, שבת עג, א.

טז. הַמְּפָה⁹⁹ בַּפְּטִישׁ¹⁰⁰ הַפְּאָה אַחַת - חֵיב. וְכָל הַעוֹשֶׂה דָּבָר שֶׁהוּא גָּמֵר מְלַאכָה - הַרִי זֶה תוֹלְדֵת¹⁰¹

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כש"ענינו אחת פקוחה ועינו אחת סתומה", ואי אפשר לצודו מחמת שינה. אבל רבינו נמשך אחר תלמוד בבלי, שלא חלק בין צבי לשאר חיות. (130) שהוא נשמט ממקומו כשכבן אדם מתקרב אליו (רש"י). (131) שבת קו, ב. עיין ב'מגיד משנה'.

כב. המְשַׁלַּח¹³² פְּלָבִים פְּדֵי שְׂעִירֵי צְבָאִים וְאַרְנָבִים וְכִיּוּצָא בְּהֵן, וּבְרַח הַצְּבִי מִפְּנֵי הַפְּלָב, וְהָיָה הוּא רֹדֵף אַחֲרֵי הַצְּבִי אוֹ שְׂעִמֵד בְּפָנָיו וְהִבְהִילוּ עַד שֶׁהִגִּיעַ הַפְּלָב וְתַפְּשׂוּ - הָרִי זֶה תּוֹלְדֵת הַצֵּד, וְחִיב¹³³.

וְכֵן הַעוֹשֶׂה בְּדֶרֶךְ הַזֶּה בְּעוֹפוֹת.

(132) ואם לא עשה בעצמו כלל, רק שיסה את הכלב והכלב תפסו, הרי זו רק צידה מדרבנן ('כלבו'). (133) משנה, שבת קו, ב.

כג. צְבִי¹³⁴ שֹׁנֵנֵס לְבֵית, וְנֹעַל אֶחָד בְּפָנָיו - חִיב¹³⁵. וְעִלּוּהוּ שְׁנַיִם - פְּטוּרִין¹³⁶. אִם אֵין אֶחָד זְכוּל לְנֹעַל, וְנֹעַלּוּהוּ שְׁנַיִם - חִיבִין¹³⁷. יֹשֵׁב אֶחָד עַל הַפֶּתַח וְלֹא מְלֹאָהוּ, וְיֹשֵׁב הַשְּׁנַיִ וּמְלֹאָהוּ - הַשְּׁנַיִ חִיב. יֹשֵׁב הָרֹאשׁוֹן וּמְלֹאָהוּ, וּבָא הַשְּׁנַי וְיֹשֵׁב בְּצִדוֹ, אָף-עַל-פִּי שְׂעִמֵד הָרֹאשׁוֹן וְהִלֵּךְ לוֹ - הָרֹאשׁוֹן חִיב, וְהַשְּׁנַי לֹא עֹשֶׂה כְּלוּם. וּמִתֵּר לוֹ לְיֹשֵׁב בְּמִקוּמוֹ עַד הָעֶרֶב, וְלֹאֲחֵת הַצְּבִי. לְמָה זֶה דוּמָה? לְנוֹעַל בֵּיתוֹ לְשִׁמְרוֹ¹³⁸ וְנִמְצָא צְבִי שְׂמֹר בְּתוֹכוֹ, שְׁלֹא עֹשֶׂה כְּלוּם. וְנִכְנַסָּה לוֹ צִפּוֹר תַּחַת כַּנְפָיו¹³⁹ - יוֹשֵׁב וּמְשַׁמְרָה עַד שֶׁתְּחַשֵּׁף, וּמִתֵּר.

(134) אף שלא צדהו בידים, סגירת הדלת נחשבת לצידה. (135) כי שנים שעשו מלאכה אחת שכל אחד יכול לעשותה לבדו, פטורים (למעלה פ"א הט"ו). (136) כי "אם אין אחד יכול לבדו לעשות המלאכה עד שיצטרפו שנים, שניהם חייבים" (רבינו שם ה"טז). (137) ולא ידע שיש שם צבי. (138) תחת כנפיו ואינה יכולה לצאת שנעל בפניה, אינו צריך לפתוח לה חלון שתצא אלא מותר לו לשמרה עד שתחשך (רש"י). (139) שבת קו, ב.

כד. הַצֵּד¹⁴⁰ צְבִי זֶקֶן אוֹ חֲגֵר¹⁴¹ אוֹ חוֹלָה¹⁴² אוֹ קֶטָן¹⁴³ - פְּטוּר. הַמְפָּרֵק בְּהֵמָה חִיָּה וְעוֹף מִן הַמְּצוּדָה - פְּטוּר¹⁴⁴. הַצֵּד חִיָּה וְעוֹף שֶׁבְּרִשׁוֹתוֹ, כְּגוֹן: אֲנִזִּין וְתַרְנֻגוּלִין וְיוֹנֵי עֲלִיָּה - פְּטוּר¹⁴⁵. הַצֵּד דְּבַר שְׂאִין בְּמִינוֹ צִידָה, כְּגוֹן: חֲגָבִים הַגְּזוּיִן¹⁴⁶ צָרְעִין וְיִתּוּשִׁין וּפְרַעוֹשִׁין וְכִיּוּצָא בְּאַלּוֹ - הָרִי זֶה פְּטוּר.

(140) פיסח. (141) לדעת רש"י (שם) אינו פטור אלא בחולה מחמת עייפות, שאינו יכול לברוח ונחשב לנצוד, ורבינו סתם ולא חילק. (142) 'ירושלמי' שבת פ"ד ה"א, ותוספתא שבת פ"ג ג'. וקטן, היינו, שאינו יכול עדיין לרוץ ('המאיר'). (143) תוספתא, שם. שהם נחשבים כניצודים ולא עשה עכשיו מלאכת צידה, אבל אסור מדרבנן. (144) ומותר לכתחילה משום צידה, אבל אסור לעשות כן

משום מלבן (רש"י) או מכה בפטיש (ר"ח וכסף-משנה). (116) כל זמן שלא נשתמש בה הרבה והיא כחדשה, ואפילו אם נכבסה ('מגן אברהם', 'פרי מגדים' או"ח סי' שב). (117) בנוסח אחר: "ולהסיר הצהוב הלבן" (דפוסי רומי וויניציאה). (118) שלא איכפת לו אם בגדו נקי, ואין לחייבו על ליבו. (119) (שבת עג, א. קו, א.

יט. הַצֵּד¹²⁰ דְּבַר שְׂדֵרָף מִינוֹ לְצוּד אוֹתוֹ - חִיב. כְּגוֹן: חִיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים. וְהוּא, שְׂעִירֵי אוֹתָן לְמִקוּם שְׂאִינוֹ מְחַסֵּר צִידָה. פִּיצֵד? כְּגוֹן שְׂדֵרָף אַחֲרֵי צְבִי עַד שֶׁהִכְנִיסוֹ לְבֵית אוֹ לְגִינָה אוֹ לְחֶצֶר, וְנֹעַל בְּפָנָיו; אוֹ שֶׁהִפְרִיחַ אֶת הָעוֹף עַד שֶׁהִכְנִיסוֹ לְמַגְדֵל, וְנֹעַל בְּפָנָיו; אוֹ שֶׁשְּׁלַח¹²¹ דָּגִים מִן הַיָּם בְּתוֹךְ סֶפֶל שֶׁל מַיִם - הָרִי זֶה חִיב. אֲבָל אִם הִפְרִיחַ צִפּוֹר¹²² לְבֵית, וְנֹעַל בְּפָנָיו; אוֹ שֶׁהִבְרִיחַ דָּג וְעָקְרוּ מִן הַיָּם לְבִרְכָה שֶׁל מַיִם; אוֹ שְׂדֵרָף אַחֲרֵי צְבִי עַד שֶׁנִּכְנַס לְטַרְקֵלִין רַחֵב, וְנֹעַל בְּפָנָיו - הָרִי זֶה פְּטוּר, שְׂאִין זֶה צִידָה גְּמוּרָה; שְׂאֵם יְבוּא לְקַחְתּוֹ - צָרִיף לְרֹדֵף אַחֲרָיו וְלְצוּד אוֹתוֹ מִשָּׁם. לְפִיכָךְ, הַצֵּד אֲרִי¹²³ - אִינוֹ חִיב עַד שֶׁיִּכְנַסוֹ לְכַפֶּה¹²⁴ שְׁלֹו שֶׁהוּא נֹאֲסֵר בָּהּ.

(120) הוציא. (121) שינה רבינו וכתב כאן "ציפור" במקום "עוף", כי בגמרא חילקו בין ציפור דרוור לשאר עופות, כי ציפור דרוור "שאינה מקבלת מרות", נשמטת מזוית לזוית וקשה לתפסה, ואין בית נחשב לצידה לגבה (הגרי"ב). (122) שבת קו, ב: "אמר שמואל, הצד ארי בשבת - אינו חייב עד שיכניסנו לגרוזקי (בית משמר העשוי לו כמין תיבה - רש"י) שלו". (123) חדר צר למשמר וכלא. (124) שבת קו, ב. ביצה כד, א.

כ. כְּלָמֵךְ¹²⁵ מְקוּם שְׂאֵם יָרוּן בּוֹ יִגִּיעַ לְחִיָּה בְּשַׁחֲתָהּ אַחַת, אוֹ שֶׁהָיָה הַפְּתָלִים קְרוּבִין זֶה לְזֶה עַד שֶׁפִּעַל צֶל שְׁנֵיהֶם לְאַמְצַע פְּאָחַד - הָרִי זֶה מְקוּם קֶטָן; וְאִם הִבְרִיחַ הַצְּבִי וְכִיּוּצָא בּוֹ לְתוֹכוֹ - חִיב. וּמְקוּם שֶׁהוּא גְּדוֹל מְזָה, הַמְבְּרִיחַ חִיָּה וְעוֹף לְתוֹכוֹ - פְּטוּר.

(125) משנה, שבת קו, א.

כא. אֶחָד¹²⁶ שִׁמְנָה שְׂרָצִים הָאֲמוּרִין בְּתוֹרָה¹²⁷ וְאֶחָד שְׂאָר¹²⁸ שְׂקָצִים וְרִמָּשִׁים יֹשֵׁשׁ לְמִינָן צִידָה, הַצֵּד אֶחָד מִכֵּלֶן - בֵּין לְצִרְף בֵּין שְׁלֹא לְצִרְף¹²⁹ אוֹ לְשַׁחַק בְּהֵן - חִיב, הוֹאִיל וְנִתְפָּן לְצוּד וְצָד. שְׂמִלְאָכָה שְׂאִינָה צְרִיכָה לְגוֹפָה - חִיב עֲלֶיהָ. הַצֵּד אֶת הַיִּשְׁשׁוֹן¹³⁰ וְאֶת הַסּוּמָא - חִיב¹³¹.

(126) ויקרא יא, כ"ט: "החולד, והעכבר, והצב, והאנקה, והכוח, והלטאה, והחומט והתנשמת". (127) כמבואר בפ"ח ה"ט. (128) שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה (מבואר למעלה פ"א ה"ז). (129) בבלי (שבת קו, ב). וב'ירושלמי' (שבת פ"ד ה"א) מובא שזה רק בצבי הישן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תולעים של פשור ותולעים שבתוף הקטניות, ההורגן - פטור¹⁶.

(11) שבת קז, ב. (12) שאינו חייב אלא על הריגת בעלי חיים הדומים לאילים מאדמים, שהשתמשו בעורותיהם במלאכת המשכן שהם פרים ורבים (שם). (13) נבראים, ובפירוש המשניות (שבת פ"ד) כתב רבינו: "ואינו חייב אלא על הנולד מזכר ונקבה". (14) רמש העוקץ ומנתר. (15) זהו לדעת רבינו (פ"א ה"ז) הסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, אבל לדעת שאר הראשונים שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, גם כאן אינו חייב אלא אם הורגם לצורך. (16) כל מקום שנכתב פטור - הרי זה פטור מעונש, אבל אסור לעשות כן מדרבנן (למעלה פ"א ה"ג).

ג. המפלה¹⁷ פליו¹⁸ בשבת - מולל את הפנים וזורקן. ומת¹⁹ להרג את הפנים בשבת, מפני שהן מן הזעה.

(17) שבת יב, א. (18) מבער כינים מבגדיו. (19) "אסור להרוג את המאכלת בשבת, דברי בית שמאי, ובית הלל מתירין". והלכה כבית הלל בכל מקום.

ד. חיה²⁰ ורמש שהן נושכין וממיתין ודאי, פגון: זכוב שפמצינים, וצרעה שפנינה, ועקרב שפחדיב²¹, ונחש שבארץ ישראל, וכלב שוטה בכל מקום - מתר להורגן בשבת פשיא²² ושאר²³ כל המזיקין: אם היו רצין אחרי - מת²⁴ להורגן, ואם היו יושבין במקומן או בורחין מלפניו - אסור²⁵ להורגן. ואם דורסן לפי תמו²⁶ בשעת הלוכו והורגן - מתר.

(20) שבת קכא, ב. (21) בהגהות הרי"ף, הנוסח: "שבירחו". (22) סתם מזיקים (ר"ן). (23) "אמר רבי יהושע בן לוי: כל המזיקין (ההורגין) נהרגין בשבת" (שבת קכא:). (24) "תני (שנה) תנא קמי (לפני) רבא בר הונא: ההורג נחשים ועקרבים בשבת, אין רוח חסידים נוחה הימנו (דעתם של חסידים אינה מעורבת עמו, שאין הגון בעיניהם מה שעשה), אמר לו (רבא לתנא) - ואתם חסידים אין רוח חכמים נוחה מהם (אין רוח חכמים נוחה מאותם החסידים החוששים להרוג נחשים בשבת)". (25) כי אלה אין היוזם מצוי כל כך כמו הראשונים (הר"ן). (26) רש"י פירש: "לא שיעמוד עליו ויהרגנו, אלא שאם היה הולך נחש או עקרב לפניו, אינו צריך להשמט ממנו, אלא דורסו והולך, כי דבר שאינו מתכוין מותר. ואפילו למי שאסר, במקום נזק מותר". אבל הר"ן השיג עליו, כי הלשון "דורסו" משמע אפילו בכוונה, וכאן מותר משום שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור. ובמקום נזק - מותר לכתחילה. ואמר "לפי תמו", כי אם אפשר לשנות - משנים.

ה. המפשיט²⁷ מן העור פדי לעשות²⁸ קמיע²⁹ - חיב. וכך³⁰ המעבד מן העור פדי לעשות קמיע - חיב. ואחד המולח ואחד המעבד³¹, שהמליחה מין

משום שבעלי חיים מוקצים הן (להלן פכ"ה הכ"ו); 'מעשה (רוקח). (145) מין דבורה. (146) שבת קז, ב.

כה. רמשים¹⁴⁷ המזיקין, פגון: נחשים¹⁴⁸ ועקרבים וכיוצא בהן, אף-על-פי שאינן ממיתין, הואיל ונושכין - מתר לצוד אותם בשבת. והוא, שיתפנן להנצל מנשיכתן. פיצד הוא עושה? כופה פלי עליהן, או מקיף עליהן, או קושרן, פדי שלא יזיקו.

(147) בגמרא מובא שאם נזדמנו לו נחש ועקרב בשבת, מצוה להרגם מיד, וכאן כוונת רבינו כשאנו רואין בכירור שאין רודפים אחר האדם לנשכו ('משנה ברורה' סי' שטז).

פרק אחד עשר

(1) כלל בו ביאור ח' מלאכות הנמנות רביעיות פרק ז [השוחט, המפשיט, המעבד, הממחק, המחחק, הכותב, המוחק והמרטט].

א. השוחט² - חיב: ולא שוחט בלבד, אלא כל הנוטל נשמה³ לאחד מפל מיני חיה ובהמה ועוף ודג ושרץ, בין בשחיטה או בנחירה⁴ או בהפאה - חיב. החונק את החי עד שיםמות - הרי זה תולדת שוחט. לפיכך⁵, אם העלה דג מספל של מים⁶ והניחו עד שמת - חיב משום חונק. ולא עד שיםמות, אלא כיון שגבש בו פסלע⁷ בין סנפיריו - חיב, שעוד אינו יכול לחיות. הושיט⁸ ידו למעי הבהמה ודלה⁹ עבר שפמעה¹⁰ - חיב¹⁰.

(2) משנה, שבת עג, א. (3) גמרא, שבת עה, א. שוחט משום מה חייב? (במה מצאנו שחיטה במלאכת המשכן), רב אמר משום צובע (שצובע בדם את צואר בית השחיטה, וצביעה היתה מלאכה חשובה במשכן). ושמואל אמר: משום נטילת נשמה (שהוצרכו להרוג או לשחוט אילים מאדמים, תחש וחילוון); מפרשי הרמב"ם הקשו כאן, שהרי מפורש בתלמוד, כי רב סובר שחייב "אף משום צובע", ולפי הכלל שיש לנו (בכורות מט:): "הלכה כרב באיסורין, וכשמואל בדינין", למה לא כתב רבינו שחייב גם משום צובע? - אולם לפי דברי רבינו (פ"ט הי"ג): "אין הצובע חייב עד שיהא צבע המתקיים, אבל צבע שאינו מתקיים - פטור", אין בשחיטה דין צובע כלל שהרי צבע הדם אינו מתקיים (אחרונים). (4) המתת החי על ידי דקירה בצואר. (5) שבת קז, ב. (6) שאין בו צידה, שאם הוציא את הדג מן המים - חייב משום צידה ('תוספות' שם, ב. ראה למעלה פ"י הי"ט). (7) כרוחב סלע (רש"י). (8) שבת קז, ב. (9) ניתק את העובר ממקום חיבורו בגוף. (10) משום נטילת נשמה. וכ"ה ברמב"ן בשם רבינו.

ב. רמשים¹¹ שהן פריין¹² ורביין מזכר ונקבה, או נהוין¹³ מן העפר, כמו הפרעושיין¹⁴, ההורג אותן - חיב¹⁵ פהורג בהמה וחייה. אבל רמשים שהותן מן הגללים ומן הפרות שהבאישו וכיוצא בהן, פגון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בכּוֹנֵה, שְׁהִיא מְלֹאכָה; אָבֵל אִם חֲתָף דָּרָף הִפְסֵד אוּ בְלֹא פְּנֵה לְמִדְתּוֹ, אֲלֵא כְּמַתְעַסֵּק אוּ כְּמִשְׁחָק - הָרִי זֶה פְּטוּר⁴². הַקּוֹטֵם⁴³ אֶת הַפֶּנֶף - הָרִי זֶה תּוֹלְדֵת מִחֲתָף, וְחֵיב. וְכֵן הַמְגַרְדֵּל⁴⁴ רֹאשֵׁי פְּלוֹנְסוֹת שֶׁל אֲרֹז - חֵיב מְשוּם מִחֲתָף. וְכֵן כָּל חֲתִיכָה שֶׁיִּחְתָּף חֲרִש־עֵץ מִן הָעֵצִים אוּ חֲרִש־מִתְכָּת מִן הַמִּתְכּוֹת - חֵיב מְשוּם מִחֲתָף. הַנוֹטֵל⁴⁵ קְיֹסִם⁴⁶ שֶׁל עֵץ מִלְּפָנָיו וְקִטְמוֹ⁴⁷ לְחֻצֵץ⁴⁸ בּו שְׁנָיו אוּ לְפָתַח בּו אֶת הַדְּלֵת - חֵיב.

(41) שבת עד, ב: "אמר רב אשי: אי קפיד אמשחתיא (אם מקפיד לחתוך במידה) חייב משום מחתך". (42) כמו שכתוב למעלה "אי קפיד אמשחתיא (אם מתכוין למידה) חייב משום מחתך, אבל אם אינו מכוין למידה - אין זו מלאכה." (43) "לאחר שתולש את הנוצה, קוטם ראשו שיהא דק, וראוי להניחו בכר וכסת" (רש"י שבת עד:). (44) הוא החותך ראשי הכלונסאות להרחיקם מהם, ולא עשה מעשה בגוף הכלונסאות. אבל מסתא או מגור (לעיל פ"י הט"ז"ד"ח) שעושה מעשה בגוף האבן, אינו חייב אלא משום מכה בפטיש (קדמת 'מעשה רוקח' שם מפירושו רבינו פרחיה בשם רבינו בפירושו לתלמוד מס' שבת). (45) ביצה לג, א. (46) שאינו ראוי למאכל בהמה. (47) בכלי (עייין מגיד-משנה) כמו בהלכה הקודמת על חרש עץ וחרש מתכת העובדים בכלי. (48) להוציא שירי האוכל מבין השיניים.

ח. כֹּל⁴⁹ דָּבָר שֶׁהוּא רֹאשׁ לְמֵאכֵל בְּהֵמָה, פְּגוּז: תְּבֵן וְעִשְׂבִּים לְחִים וְהוֹצִיץ⁵⁰ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - מִתָּר לְקִטְטִים⁵¹ אוֹתָן בְּשִׁבְתָּ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינן בֵּהֶן תְּקוּן בְּלִים⁵². וּמִתָּר⁵³ לְקִטְטִים⁵⁴ עֵצִי בְּשִׁמִּים לְהָרִיחַ⁵⁵ בֵּהֶן, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן קָשִׁים⁵⁶ וַיִּבְשִׁין. וּמִפְּשֵׁחַ⁵⁷ מֵהֵן כָּל מָה שֶׁיִּרְצֶה, בֵּין שִׁפְשָׁח עֵץ גְּדוֹל⁵⁸ בֵּין שִׁפְשָׁח עֵץ קָטָן.

(49) ביצה לג, ב. (50) עלי ענף התמר. (51) אפילו בסכין. וגם אם מקפיד על המדה, אין בזה משום מחתך, כיון שהוא ראוי לאוכל (או"ח סי' שכב). (52) ובנוסח אחר: "תיקון כלום" (מעשה רוקח). (53) תוספתא שבת פ"ו. (54) לחתוך ביד ולא בכלי. ומוללו בין אצבעותיו כדי להוציא ריחו. (55) אבל לחצוץ בו שיניו - אסור, כמבואר בהלכה שלפנינו. (56) אף שהוא מחתך ומתקן כלי, מכיוון שאינו מתכוון לזה מותר. (57) שובר ענפים תלושים (ביצה לג: ברש"י). (58) ביצה לג, ב: "רבא בר רב אדא ורבין יהודה הוי מפשח לן אלותא אלותא" (כשהיינו אצל רב יהודה, היה מסעף שבשילנו מקלות מקלות).

ט. הַפּוֹתֵב⁵⁹ שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת - חֵיב. הַמוֹחֵק פְּתֵב עַל מְנַת לְכַתֵּב בְּמָקוֹם הַמִּחָק שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת - חֵיב. הַפּוֹתֵב אוֹת אַחַת גְּדוֹלָה בְּשִׁתִּים⁶⁰ - פְּטוּר. מִחָק אוֹת אַחַת גְּדוֹלָה וַיִּשׁ בְּמָקוֹמָה פְּדִי לְכַתֵּב שְׁתֵּים - חֵיב⁶¹. כְּתַב אוֹת אַחַת⁶² וְהִשְׁלִים⁶³ בָּהּ אֶת הַסֵּפֶר - חֵיב⁶⁴.

עבוד הוא. ואין עבוד פּאָקְלִין³². וְכֵן הַמוֹחֵק מִן הָעוֹר פְּדִי לְעִשׂוֹת קָמִיעַ - חֵיב. וְאִי זֶהוּ מוֹחֵק? זֶה הַמַּעֲבִיר שְׁעָר אוּ הַצֹּמֵר מְעַל הָעוֹר אַחַר מִיתָה עַד שֶׁיִּחְלִיק פְּנֵי הָעוֹר.

(27) משנה, שבת עה, א. (28) לכסות בו את הקמיע (רע"ב). (29) קלף שכתובים בו שמות ופסוקים לסגולה ולרפואה. (30) השיעור הזה הוא בכל המלאכות הנעשות בעור (מגיד-משנה). (31) שבת עה, ב: "היינו מולח, היינו מעבד" - שמליחה צורך עיבוד היא (רש"י). (32) "רבה בר רב הונא אמר: המולח בשר - חייב משום מעבד. רבא אמר: אין עיבוד באוכלין", והלכה כרבא. וכתבו ה'תוספות' שמכל-מקום אסור למלוח אוכלין מדרבנן, כשמולחם לפני צאתו לדרך ורוצה שיתקיימו לזמן מרובה. אבל לאכלם ביומם - מותר (או"ח סי' שכא).

ו. הַמְפָּרֵק דּוּכּוּסוּסְטוּס³³ מְעַל הַקֶּלֶף - הָרִי זֶה תּוֹלְדֵת מִפְּשִׁיט, וְחֵיב. (הַמְפָּרֵק³⁴ מִן הָעוֹר פְּדִי לְעִשׂוֹת קָמִיעַ - חֵיב.) הַדּוּרִס³⁵ עַל הָעוֹר פְּרָגְלוֹ עַד שֶׁיִּתְקַשֶּׁה, אוּ הַמְרַפְכוֹ פְּדִי וּמוֹשְׁכוֹ וּמוֹשֶׁה אוֹתוֹ, פְּדִי שֶׁתְּרַצְעֵנִין עוֹשִׂין - הָרִי זֶה תּוֹלְדֵת מְעַבֵּד, וְחֵיב. הַמּוֹרֵט נוֹצָה מִן הָאֵבֶרָה³⁶ - הָרִי זֶה תּוֹלְדֵת³⁷ מוֹחֵק, וְחֵיב. וְכֵן³⁸ הַמְמַרְחֵץ³⁹ רְטִיָּה כָּל שֶׁהוּא, אוּ שְׁעוּה אוּ זֶפֶת, וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן מְדַבְּרִים הַמְתַּמְרָחִין, עַד שֶׁיִּחְלִיק פְּנֵיהֶם - חֵיב מְשוּם מוֹחֵק. וְכֵן הַשֶּׁף⁴⁰ פְּדִי עַל הָעוֹר הַמְתוּחַ בֵּין הָעֵמּוּדִים - חֵיב מְשוּם מוֹחֵק.

(33) "העור אחר שהעבירו שער, וחילקו אותו בעביו לשנים כמו שהעבדנים עושים עד שיהיו שני עורות, אחד דק הוא שממול השיער נקרא קלף, ואחד שממול הבשר נקרא דוכסוסטוס" (רבינו הל' תפילין פ"א ה"ז). (34) כל הפיסקא חסרה בנוסחאות ישנות. (35) ביצה יא, א. (36) כנף העור. (37) שבת עד, ב: "התולש כנף העור, קוטמו (חותך ראש הנוצה) ומורטו, חייב שלש חטאות: תולש חייב משום גוזה, קוטם חייב משום מחתך, מורט (קצה הנוצה שלצד הגוף) חייב משום ממחק". (38) שבת עה, ב. (39) כתב רבינו נתן בעל 'הערוך': "סיכה, משיחה, טיחה, מריחה, שיעה, ענין אחד הוא". (40) 'ירושלמי' (שבת פ"ז ה"ג): "מה מחיקה היתה במשכן? שהיו שפין את העור על גבי העמוד (כדי להחליק את העור בין העמודים)". ו'בבלי' (שבת עה:): "השף בין העמודים בשבת, חייב משום ממחק". ופירש רש"י: "כגון עמודי אכסדראות העשויות חלונות חלונות, והשף קרקעית הבנין שביניהם כדי שתהא חלקה - חייב משום ממחק", והשיגו עליו ב'תוספות' והר"ן שבענין זה חייב בבית משום בונה (למעלה בפ"י ה"ב), ובשדה משום חורש: ודעת רבינו כדעת רב האי גאון, שבין העמודים היו מוחקים ושפים את העור לעשותו קלף נקי ומצוחצח ('מעשה רוקח').

ז. הַמְתַּחֲפֵץ⁴¹ מִן הָעוֹר פְּדִי לְעִשׂוֹת קָמִיעַ - חֵיב. וְהוּא, שֶׁיִּתְפַּוֵּן לְמִדַּת אֶרְפוֹ וּמִדַּת רְחִבוֹ וַיִּחְתָּף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בו תיבה בפני עצמה כמו אלו שכתב רבינו בה"י" ולכאורה תמוה הרי שני זיינין יש בהם משמעות של תיבה בפני עצמה תיבת זז – ע"ד "לא זז משם כו".
ע"פ יין מלכות ספר זמנים סימן ח
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

(67 שבת קג, ב. 68) שיש לו מובן מיוחד. (69) בנוסח אחר: "רר תת גג"; "רר" מלשון "ריר"; חח – טבעת לרסן הבהמה ולמשכה; סס – תולע קטן הנמצא בצמר. (70) של כל אומה ואומה (רבינו בפירוש המשניות שבת פ"ב, ועי' ב'מגן אברהם' ס' שמ). (71) רש"י פירש (שבת קג.): "אחת בדיו ואחת בסיקרא (צבע אדום בהיר)". כנראה שהיה לפניו הנוסח "בשני סממניות", וכן הגיה הב"ח; ורבינו האי גאון פירש שהן אותיות שאינן ידועות בכתב, כגון נונין הפוכות (או ציוני מספרים). ורבינו כתב בפירוש המשניות (שם): "סימניות הם לשון רבים של סימן, והם סימנים שרגילים בני אדם לכתוב: א' שיוורה על אחד, וב' שיוורה על שנים, בכל לשון ובכל כתיבה".

יא. הפותב⁶⁵ על מנת לקלקל העור - חייב; שאין חיובו על מקום הפתב, אלא על הפתב. אבל המוחק על מנת לקלקל - פטור⁶⁶. נפלה דיו על גבי ספר ומחק אותה, נפלה שעורה על גבי הפנקס ומחק אותה, אם יש במקומה פדי לכתב שתי אותיות - חייב.

יב. הפותב⁶⁷ את פפולה פעמים, והוא שם אָחַד⁶⁸, כמו: ד'ד⁶⁹, תת, גג, רר, שש, סס, חח - חייב. והפוחת בכל פתב⁷⁰ ובכל לשון - חייב, ואפלו משני סימניות⁷¹.

יג. הפותב⁶⁵ על מנת לקלקל העור - חייב; שאין חיובו על מקום הפתב, אלא על הפתב. אבל המוחק על מנת לקלקל - פטור⁶⁶. נפלה דיו על גבי ספר ומחק אותה, נפלה שעורה על גבי הפנקס ומחק אותה, אם יש במקומה פדי לכתב שתי אותיות - חייב.

יד. הפותב⁶⁷ את פפולה פעמים, והוא שם אָחַד⁶⁸, כמו: ד'ד⁶⁹, תת, גג, רר, שש, סס, חח - חייב. והפוחת בכל פתב⁷⁰ ובכל לשון - חייב, ואפלו משני סימניות⁷¹.

יז. לקח⁸² גויל⁸³ וכיוצא בו, וכתב עליו את אחת במדינה זו, והלך פאותו היום וכתב את שניה במדינה אחרת במגלה אחרת - חייב; שפזמן שפזמן נהגין זה עם זה, ואינן מחסרין מעשה⁸⁴. לקריבין.

יח. שבת קד, ב: "אמר ר' אמי, כתב את אחת בטבריה ואת אחת בצפורי חייב, כתיבה היא אלא שמחוסרת קריבה". (83) עור בהמה לאחר שהעבירו שערו, מלחוהו ועיברוהו נקרא גויל (רבינו הל' תפילין פ"א ה"ו). (84) רבינו מנמק דין זה שלא תהיה סתירה מהלכה שלמעלה, בכותב את אחת בארץ ואת אחת בקורה שהוא פטור,

(59) שבת עג, א. (60) שבת עה, ב. שבקרשי המשכן, שתיים היו כותבין אחת בזה ואחת בזה כדי לזווגם, לכן אם כותב פחות משתיים, אינו דומה למלאכת המשכן ופטור (רש"י). (61) "שאינן מלאכת מחיקה חשובה אלא על מנת לכתוב, והרי יש בה כדי לכתוב שתי אותיות" (רש"י). (62) בנוסח אחר: כתב את אחת גדולה והשלים (מעשה רוקח). (63) שבת קד, ב. (64) משום כותב. ויש אומרים משום מכה בפטיש (פרי מגדים). (65) תוספתא שבת פ"ב: "אמר רבי מנחם ברבי יוסי, חומר במוחק מבכותב (בענין אות אחת גדולה), וחומר בכותב בממוחק (לענין מקלקל). שהכותב לקלקל חייב, והמוחק לקלקל פטור". ובירושלמי פ"ז דשבת ה"ב הובאה להיפך. (66) תוספתא שם. ונראה מזה שאם במחיקה עצמה היה תיקון, כגון היה כתוב שהוא חייב לחבירו או להיפך, וצריך עכשיו למחקו, חייב במחיקה אף שלא היה כדי לכתוב עליו שתי אותיות (פרי מגדים).

י. הפותב⁶⁷ את פפולה פעמים, והוא שם אָחַד⁶⁸, כמו: ד'ד⁶⁹, תת, גג, רר, שש, סס, חח - חייב. והפוחת בכל פתב⁷⁰ ובכל לשון - חייב, ואפלו משני סימניות⁷¹.

י. הפותב⁶⁷ את פפולה פעמים, והוא שם אָחַד⁶⁸, כמו: ד'ד⁶⁹, תת, גג, רר, שש, סס, חח - חייב. והפוחת בכל פתב⁷⁰ ובכל לשון - חייב, ואפלו משני סימניות⁷¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הפוחת את פפולה פעמים והוא שם אָחַד, כמו {רר תת גג}

{דר תת נג רר שש סס חח} - חייב".

מקורו במסכת שבת שהחיוב על שתי אותיות הוא גם אם התכוון לכתוב תיבה גדולה וכתב מקצתה שמתקיימת במקום אחר כמו "שם קטן משם גדול, שם משמעון כו", ואפילו אם כתב שתי אותיות כפולות שהן שם אחד חייב, כגון שש תת רר גג חח ("כגון שש משבצר מששך ששמש, תת מתתראו תתנו, וכ"ש אם נתכוון לקטנה תחילה").

וצריך להבין מדוע הביא דוגמאות רבות כ"כ ובמה מוסיף הדבר להבנת ההלכה של כותב שתי אותיות, ובפרט שחלק מהדוגמאות שהביא אינן מוזכרות בגמרא כלל.

גם צ"ל מה שכתב הגאון הרוגוצ'ובי בכיאוורו על דברי הרמב"ם "שכותב אינו חייב רק או שתי אותיות שאינם דומים זה לזה או אם דומים אם יש בהם איזה משמעות", ועפ"ז מבאר מה שדייק רש"י "נטלו לגג של ח"י" ועשאו שני זיינין" והסופר הי' צריך לכך, כי משום כותב אינו חייב דהוה שתי אותיות דומות ואין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שזובעים בו. (99) כופר, שרף היוצא מעץ שמשמשים בו לדיו. (100) חומצת הנחושת ששמים בדיו להשחירה. (101) שנסחטו מפירות ומשחירים, כמיץ תותים. (102) תוספתא שבת פ"ב, וירושלמי שבת פ"ב ה"ד: "זה הכלל, אינו חייב אלא אם כתב בדבר של קיימא על דבר של קיימא". (103) כי אינו חייב במוחק אלא על-מנת לכתוב כתיבה מתקיימת.

טז. הכותב¹⁰⁴ על בשרו - חייב, מפני שהוא עור. אף-על-פי שהמימות בשרו מעברת הכתב לאחר זמן - הרי זה דומה לכתב שנמחק. אבל המשרטט¹⁰⁵ על בשרו צורת כתב - פטור. הקורע¹⁰⁶ על העור כתבנית כתב - חייב משום פותב. הרושם¹⁰⁷ על העור כתבנית כתב - פטור. המעביר¹⁰⁸ דיו על גבי סקרא - חייב שפטים: אחת משום פותב, ואחת משום מוחק. העביר¹⁰⁹ דיו על גבי דיו, וסקרא על גבי סקרא, או סקרא על גבי דיו - פטור.

(104) משנה, שבת קד, ב. (105) שחתך בבשרו צורת אותיות. (106) תוספתא שבת פ"ב. (107) הקורע הוא דבר המתקיים, והרושם דבר שאינו מתקיים. ואינו חייב אלא בדבר המתקיים כמבואר בהלכה הקודמת. (108) גיטין יט, א: "איתמר, המעביר דיו על גבי סקרא בשבת, רבי יוחנן וריש לקיש אמרו תרווייהו (שניהם) חייב שטים, אחת משום מוחק ואחת משום כותב", וזוהי דעת רבינו: אולם שם מובא עוד: שאל ריש לקיש מרבי יוחנן: עדים שאין יודעים לחתום (על הגט), מה (הדין) שיכתבו להם בסיקרא ויחתמו עליו בדיו, כתב עליון (נחשב) כתב לענין גיטין או לא? אמר לו: אינו כתב. אמר לו: הלא לימדתני רבינו, כתב עליון (נחשב) כתב לענין שבת? אמר לו, וכי מפני שאנו מדמין - נעשה מעשה? ופירש רש"י: "וכי מפני שאנו מחמירים לענין שבת מאומד לבנו, נעשה מעשה להקל? אפילו לענין שבת, בזמן בית המקדש לא הייתי סומך על עצמי להביא חולין לעזרה". מוכח מדברי הגמרא, שרק לחומרא אמרו שהוא כתב, ואיך פסק רבינו בפשטות שהוא חייב? בקרבן העדה (ירושלמי גיטין פ"ג) מבאר את דברי הגמרא שלא כרש"י, אלא לענין שבת ודאי שחייב, וכוונת הגמרא שאין לדמות גיטין לשבת. ובבבב שלמה' מבאר, שבאמת כתב על גבי כתב באופן זה - סיקרא על גבי דיו או להיפך - נחשב כתב ולענין שבת חייב, וגבי גיטין פסול משום שהכתב התחתון חוצץ ופסול משום חציצה. (109) גיטין יט, א.

יז. רושם¹¹⁰ - תולדת¹¹¹ פותב הוא. כיצד? הרושם רשמים וצורות בפותל ובבשר¹¹² וכיוצא בהן, כדרך שהציריין¹¹³ רושמים - הרי זה חייב משום פותב. וכן המוחק את הרשום לתמן - הרי זה תולדת מוחק, וחייב. המשרטט¹¹⁴ כדי לכתב שתי אותיות תחת אותו שרטוט - חייב. חרשי העצים שמעבירין חוט של סקרא על גבי הקורה כדי שיינסר בשוה - הרי

ששם מחוסר מעשה לקרבן, וכאן אם יקרבן יחד, מיד יהיו נקראות (בגמרא, שם).

יג. הפותב⁸⁵ אות אחת, אף-על-פי שקורים ממנה תבה שלמה⁸⁶ - פטור. כיצד? כגון שכתב מ, והפל קורין אותה מעשר; או שכתבה במקום מנן, שהרי היא כמו שכתב ארבעים - הרי זה פטור. המגיה⁸⁷ אות אחת ועשה אותה שפטים, כגון שחלק גג החי"ת ונעשה שני זיגין - חייב. וכן כל פיוצא בזה.

(85) משנה, שבת קד, ב. (86) "כתב אות אחת נוטריקון - חכמים פוטרים"; "עשה סימן נקודה על האות, ועל ידי זה נקראת כתיבה שלמה" (רש"י); וביאור נוטריקון - כתב התישבי - כי בלשון יון ורומי קורים לסופר: נוטרי, ודרכם לכתוב בקצרה, לכן קוראים לסימנים נוטריקון, כלומר דרך סופרים (מעשה רוקח). (87) שבת קד, ב. ושם אמרו עוד: "כגון שנטל תגו של דל"ת ועשאו רי"ש", והגיה בזה את הספר, ובדבר מועט חייב הואיל וזהו תיקון הספר, ודומה לכותב אות אחת והשלים את הספר שחייב (רש"י שבת קד:).

יד. הפותב בשמאלו⁸⁸ או לאחור ידו⁸⁹, כגילו, בפיו ובמקרקו⁹⁰ - פטור⁹¹. אטר⁹² שכתב בימינו, שהיא לו בשמאל פל אדם - פטור. ואם כתב בשמאלו - חייב⁹³. והשולט בשתי ידיו בשוה, וכתב בין בימינו בין בשמאלו - חייב. קטן או חזו בקלמוס וגדול או חזו בינו וכותב - חייב; גדול או חזו בקלמוס וקטן או חזו בינו וכותב - פטור⁹⁴.

(88) משנה, שבת קג, א. (89) "בגב ידו, שאחז הקולמוס באצבעותיו והפך ידו וכתב" (רש"י שבת קד:). (90) פרק החיבור החיצון בין החלק התחתון והחלק העליון של הזרוע, ואחז שם קולמוס וכתב. (91) שאין דרך כתיבה בכך. (92) שאינו שולט ביד ימינו כשאר כל אדם אלא בשמאלו. (93) שבת שם, לפי אוקימתא של אביי בפירוש המשנה שם ששינו השכותב בשמאלו חייב. (94) תוספתא שבת פ"ב, כי אנו הולכים אחרי הגורם לכתיבה לחיוב ולפטור.

טו. אין הפותב⁹⁵ חייב עד שיקתב בדבר הרושם⁹⁶ ועומד, כגון: דיו ושחור⁹⁷ וסקרא⁹⁸ וקומוס⁹⁹ וקנקנתום¹⁰⁰ וכיוצא בהם; ויכתב על דבר שמתקיים הכתב עליו, כגון: עור וקלף ונר ועץ וכיוצא בהם. אבל הפותב בדבר שאין רשומו עומד, כגון משקין¹⁰¹ ומי פרות; או שכתב בדיו וכיוצא בו על עלי ירקות ועל פל דבר שאינו עומד - פטור. אינו¹⁰² חייב עד שיקתב בדבר העומד על דבר העומד. וכן אין המוחק חייב עד שימחק כתב העומד מעל דבר העומד¹⁰³.

(95) משנה, שבת קד, ב. (96) שרישמו מתקיים. (97) עשן או פיה כבשן המתקיימים. (98) מין עפר אדום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שחמימות ואור הוא צורך הגוף, ומדוע מתחיל מהדוגמא של "צריך לאפר" שנוצר על ידי כליון העצים. בפשטות י"ל שרוצה להדגיש שתנאי במלאכת מבעיר שלא יהיה מקלקל ולכן התחיל בהבערה באופן "שיהא צריך לאפר" כי בזה מודגש יותר שאין כאן שום ענין של השחתה וקלקול, מ"מ, הרי סוף סוף כיון שעיקר החיוב הוא מצד ריבוי האש היה לו להתחיל תיאור מלאכת מבעיר באופן המתאים למהותה של מלאכה זו.

ויובן על פי פנימיות הענינים: הל"ט מלאכות שנאסרו בשבת הן המלאכות שנעשו במשכן. ומזה גופא מובן שאף שהן עבודות של חול, מ"מ בשורשן ומקורן הן בקדושה. מלאכות אלו הן העבודות העיקריות של איש ישראל בעבודתו לקונו לעשות מהעולם דירה ומשכן לה, וכן הוא בפרטי התנאים והגדרים של מלאכות שבת הקובעים מה היא מלאכה שחייבים עליה. יסודם ועיקרם הוא כפי שהם מלאכות בעבודת האדם לקונו. ומהם השתלשל אח"כ למלאכות שבת, שבלי תנאים וגדרים אלו אין היא מלאכה שחייבים עליה בשבת.

מלאכת מבעיר בעבודת ה' ענינה הדלקת נר הנשמה, שיהיה בוער באהבה כרשפי אש לה, ומבואר ב"תניא" שכשם שאור הנר "מתנענע תמיד למעלה בטבעו משום שחפץ ליפרד מהפתילה ולידבק בשורשו למעלה, אף שעל ידי זה לא יאיר כלום למטה, וגם למעלה בשורשו יתבטל אורו במציאות בשורשו. . . כך נשמת האדם. . . חפצה וחשקה בטבעה ליפרד ולצאת מן הגוף ולידבק בשורשה ומקורה בה", זהו הביאור הפנימי מדוע מלאכת מבעיר היא בכל-שהוא ואין לה שיעור, כי בעבודת ה' היא התנועה למסירות נפש ולכן אין בה שיעור, כי גם בכל-שהוא יש כל (האיכות של) נקודת הנפש.

אבל יחד עם זה בעבודת ה' צריך שכל "מבעיר" יהיה גם צריך לאפרו כי אפר הוא החלק היותר חומרי שבכל דבר המורכב מארבעה יסודות, ומסביר האדה"ז שכאשר שורפים עץ הרי שכל ג' היסודות אש רוח ומים שבו "חלפו והלכו להם וכלו בעשן" משא"כ האפר הנשאר, הוא העפר שבו היורד למטה, ואין האש שולטת בו הוא הנשאר קיים. . . הוא חומרי יותר מכולן".

תכלית הבערת אש הנשמה, היא לא בכדי להיפרד מהגוף אלא שההתעוררות באהבה כרשפי אש תביא בו תוספת חיזוק בעבודת ה' ובקיום המצוות, בהיותו נשמה בגוף כאן בעולם הזה הגשמי. לכן, תנאי גדול במלאכת מבעיר הוא שיהיה צריך לאפרו.

לקו"ש חלק ל"ו עמוד 187 ואילך
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

זֶה תוֹלְדַת מְשֻׁרְטֹט. וְכֵן הַגְּבֻלִים¹¹⁵ שְׁעוֹשִׂים כֵּן בְּאֲבָנִים פְּדֵי שְׁפִצַּל הָאָבֶן בְּשֵׁוּה. וְאֶחָד הַמְשֻׁרְטֹט בְּצִבְעֵה¹¹⁶ אוּ בְּלֹא צִבְעֵה - הָרִי זֶה חֵיב.

(110) שבת קג, א. (111) אפילו רושם סימן שברה מעצמו. (112) צבע אדום בהיר. (113) "ירושלמי" שבת פ"ז ה"ג: "הצר צורה, הראשון (שעושה הציור באבר או בדיו) חייב משום כותב, והשני (המעביר הצבע עליו) חייב משום צובע". (114) שבת עה, ב. (115) מסתת אבנים; על הפסוק: "ויפסלו בוני שלמה... והגבלים ויכינו העצים והאבנים לבנות הבית" (מלכים-א ה, לב) פירש הרד"ק: "הם פוסלי האבן בקו ובמידה... או משרטטים בשרטוט ומשם יפסלו האבן". (116) בנוסח אחר: "באצבע או בלא אצבע" (מעשה רוקח').

~ יום שישי י"ג סיון ~

פֶּרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר

(1) כלל בו ביאור ג' מלאכות אחרונות [המבעיר והמכבה] ואחרונה מהן ההוצאה מרשות לרשות, וענייניה מרובים, עד שהביא הצורך לייחד לה פרקים הרבה. ונתבאר בפרק זה קצת מהותה ומהות תולדותיה.

א. הַמְּבַעֵיר² כֹּל שֶׁהוּא³ - חֵיב, וְהוּא, שְׁיֵהָא צְרִיף לְאֶפְרִי. אֲבָל אִם הִבְעִיר דְּרָף הַשְּׁחֵתָה - פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַלְקֵל. וְהַמְּבַעֵיר⁵ גְּדִישׁוֹ שֶׁל חֵבְרוֹ אוּ הַשׁוֹרֵף דִּירְתוֹ - חֵיב, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מְשַׁחֵת; מִפְּנֵי שֶׁפּוֹנְתוֹ לְהַנְגִּים מְשׁוֹנְאוֹ, וְהָרִי נִתְקַרְרָה דַעְתוֹ וְשִׁכְכָה חֲמָתוֹ, וְנִעְשָׂה פְקוּרָעַ עַל מְתוֹ אוּ בַחֲמָתוֹ שֶׁהוּא חֵיב, וְכַחוּבֵל בַּחֲבָרוֹ בְּשַׁעַת מְרִיבָה, שֶׁכָּל אֵלוֹ מְתַקְנִים הֵן אֲצֵל יֶצְרֵן הָרַע. וְכֵן הַמְּדַלֵּיק⁶ אֶת הַנֵּר אוּ אֶת הָעֵצִים, בֵּין לְהִתְחַמֵּם בֵּין לְהָאִיר - הָרִי זֶה חֵיב. הַמְּחַמֵּם⁷ אֶת הַבְּרִזָּל פְּדֵי לְצַרְפוֹ⁸ בְּמַיִם⁹ - הָרִי זֶה תוֹלְדַת מְבַעֵיר¹⁰, וְחֵיב.

~ נקודות משיחות קודש ~

"המבעיר כל שהוא, חייב; והוא שיהא צריך לאפר".

שיטת האדה"ז בדעת הרמב"ם שגדר מלאכת מבעיר הוא "הוצאת האש או שמרבה האש" "דאע"פ שהמבעיר אינו חייב אא"כ צריך לאפר, אעפ"כ עיקר החיוב אינו משום שריפת וכליון העצים אלא משום ריבוי האש". ומוכיח זאת ממה שכתב בסיום הלכה זו: "המחמם את הברזל כדי לצרפו במים הרי זה תולדת מבעיר וחיביב", אע"פ שבחימום הברזל אין שום כליון. וממשיך שכן משמע גם מהדין (שהובא ברמב"ם כאן) "דהמדליק הנר אע"פ שא"צ לאפר חייב".

וצריך להבין, כיון שסובר הרמב"ם כך, היה לו להתחיל מהדוגמא שהביא אח"כ "המדליק את הנר. . . כו"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צריך שיתכוון לכך ואם אינו מתכוון פטור. ועיין רמב"ם מסכת שבת דף קיא עמוד ב. 9) אבל אם כדי לעקמו או לתקנו או לעשותו כלי, כבר כתב רבינו למעלה (פרק ט הלכה ו) שחיובו משום מבשל, וכמו שהעיר הראב"ד כאן (מעשה רוקח). 10) לדעת רש"י (מסכת שבת דף מא עמוד ב) חיובו משום מכה בפטיש, שגומר את חסומו בזה; ודעת הראב"ד בהשגה, שצירוף הוא רק מדרבנן, ועיקר חיובו כאן הוא משום מבשל.

ב. המְכַבֵּה¹¹ פֶּלֶא שְׁהוּא - חֵיב¹². אֶחָד הַמְכַבֵּה אֶת הַנֵּר וְאֶחָד הַמְכַבֵּה אֶת הַגַּחְלֵת שֶׁל עֵץ. אֶבֶל הַמְכַבֵּה גַּחְלֵת שֶׁל מַתְכַּת - פְּטוּר¹³. וְאִם נִתְפַּנֵּן לְצַרְף - חֵיב; שֶׁבֶן לוֹטְשֵׁי הַפְּרִזִּל עוֹשִׂים: מְחַמִּים אֶת הַפְּרִזִּל עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה גַּחְלֵת, וּמְכַבֵּין אוֹתוֹ בְּמִים פְּדִי לְחֶסְמוֹ. וְזֶהוּ לְצַרְף, שֶׁהַעוֹשֶׂה אוֹתוֹ חֵיב, וְהוּא תוֹלְדֵת מְכַבֵּה. וּמִתְּרִי¹⁴ לְכַבּוֹת גַּחְלֵת שֶׁל מַתְכַּת¹⁵ בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים, פְּדִי שְׁלֵא יִזְקוּ בָּהּ רַבִּים. הַנּוֹתֵן¹⁶ שְׁמֵן לְתוֹךְ הַנֵּר הַדוֹלֵק - חֵיב מִשּׁוּם מְבַעֵיר, וְהַמְסַתְפֵּק מִן הַשְּׁמֵן שְׁפִיר - חֵיב מִשּׁוּם מְכַבֵּה¹⁷.

11) (מסכת שבת דף כט עמוד ב). 12) רבינו סובר (פרק א הלכה ז) כרבי יהודה שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, והמתכוון לכבות "אף על פי שאינו צריך לגוף הכיבוי, ולא כיבה אלא מפני השמן או מפני הכלי או מפני הפתילה, הרי זה חייב". אבל רוב הראשונים – ובכללם הרמב"ן, הרשב"א והטור בשם רבינו חננאל והרי"ף – פסקו כרבי שמעון שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, אם כן אינו חייב בכיבוי רק אם כיבה כדי לעשות פחמין, או כיבוי של הבהוב פתילה להאחזי את האור שיבעיר יפה שאז הוא צריך לגוף הכיבוי. אבל כיבה שלא לצורך הנ"ל – פטור. 13) והטעם דכיבוי גחלת של עץ חייב עליו מן התורה וכיבוי גחלת של מתכת אין חייב עליה אלא מדרבנן, עיקר דבר זה: כי כל דבר שתחלתו אש וכשיכבה ישנתה לדבר אחר ותעשה פחם זה הוא הכיבוי האסור מדאורייתא, אבל גחלת של מתכת שתחילתה מתכת וכשתכבה היא מתכת כשהייתה בתחילה אין כיבוייה מן התורה לפי שאין זה כיבוי שאין גוף האש נתלית ברזל אלא [ה]ברזל (שהוא) חם היה ועכשיו אחר הכיבוי הוא ברזל צונן הילכך כיבוי [זה] מדרבנן (רבינו פרחיה בפירושו (כתב יד אוקספורד) למסכת שבת דף מב עמוד א בשם רבינו הרמב"ם בפירושו לתלמוד וכן הובא בהקדמת ספר מעשה רוקח). 14) לכתחילה, שבמקום נזק לרבים לא גזרו רבנן. 15) מסכת שבת שם. 16) (מסכת ביצה דף כב עמוד א). 17) משום שעל ידי זה ממחר את הכיבוי (הרא"ש), והתוספות כתבו שזה רק גרם כיבוי ומותר (להלן הלכה ד), אלא הטעם הוא "דבאותה שעה שמסתפק ממנו מכבה קצת ומכסה אורו, שאין אור הנר יפה כשיש מעט שמן בנר".

ג. הִלְקָה שֶׁנִּפְלְה בְּשֵׁבֶת, הַמְכַבֵּה אוֹתָהּ מְפַגֵּי אֲבוּד מְמוֹן - חֵיב¹⁸; שְׁאִין אֲבוּד מְמוֹן דוֹחָה שֵׁבֶת, אֵלֶּא אֲבוּד נִפְשׁוֹת¹⁹. לְפִיכָךְ, יֵצְאוּ בְּנֵי אָדָם פְּדִי שְׁלֵא

2) כתוב בתורה (שמות פרק לה, פסוק ג): "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", ושאלו חכמינו ז"ל (מסכת שבת דף ע עמוד א) "הלא הבערה בכלל הייתה (בכלל ל"ט מלאכות המשכן שנכלל ב"לא תעשה כל מלאכה") ולמה יצאת (נכתבה במיוחד?) – רבי יוסי סובר הבערה ללא יצאת (שאינן חייבין עליה כרת וסקילה כשאר מלאכות אלא עוברים רק על לאו); ודעת רבי נתן: "הבערה בכלל כל המלאכות הייתה, ולמה יצאת? להקיש (להשוות) אליה שאר מלאכות, ולומר לך: מה הבערה שהיא אב מלאכה וחייב עליה בפני עצמה (שהרי יש לה אזהרת לאו בפני עצמה), אף כל שהיא אב מלאכה, חייבין עליה בפני עצמה, ומכאן לחילוק מלאכות מן התורה" – שאם עשה בשוגג הרבה מלאכות בשבת, חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה, אף כל שהיא אב מלאכה, חייבין עליה בפני עצמה, ומכאן לחילוק מלאכות מן התורה" – שאם עשה בשוגג הרבה מלאכות בשבת, חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה, אף שכולם נלמדו ממקרא אחד, וכך פוסק רבינו: המבעיר כל שהוא חייב, כמו בשאר מלאכות; ובמכילתא (ויקהל) – לפי נוסח הרמב"ן – מובאה דעת רבי יונתן: "שומע אני, יהא רשאי להדליק את הנר, להטמין לו את החמין, ולעשות מדורה בשבת? (ואף שנאמר לא תעשה כל מלאכה, יהיו מותרות כל המלאכות שאדם נהנה מהן לשם עונג שבת, כמו שמותרות מלאכות אוכל נפש ביום טוב) תלמוד לומר: לא תבערו אש ביום השבת, ביום השבת אי אתה מבעיר, אבל אתה מבעיר ביום טוב"; וב"ספר המצוות" (מצוה שכב) פירש רבינו: "הזהיר מענוש הגדרים על החוטא ולהעביר הדינין עליהן ביום השבת והוא אמרו: לא תבערו אש וגו' ביום השבת. רצה בזה: שלא יישרף מי שנתחייב שריפה". ולפיכך כתב רבינו שהמבעיר חייב (בניגוד לדעת רבי יוסי שהבערה ללא יצאה ואין חייבים עליה). 3) רק במבעיר וצריך לאפר חייב בכל שהוא, אבל המבעיר תחת תבשילו לצורך בישול, אינו חייב אלא אם יש בו כדי לבשל ביצה קלה, כמבואר למעלה בפרק ט (מגיד משנה). 4) (מסכת שבת דף קו עמוד ב): "תני רבי אבוב לפני רבי יוחנן, כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר (שהם חייבים אף אם הם מקלקלים), אמר לו רבי יוחנן: הבערה ובישול אינה משנה (לא שנו אותם בבית המדרש לאיסור), ואם תמצוי לומר משנה, חובל – בצריך (את הדם) לכלבו ומבעיר – בצריך לאפרו" (שאו נחשבים לתיקון כיוון שצריך את האפר לאיזה צורך). 5) מבואר למעלה פרק שמיני הלכה ז והלכה ח. 6) (מסכת כריתות דף כ עמוד א). 7) (מסכת שבת דף מא עמוד ב). 8) לחסמו ולחזקו כמבואר בהלכה ב. ושם כתב שאם כיבה שלא בכונת צירוף פטור. וכתב שם המגיד משנה שכל שאינו מתכוון אין ראוי לומר בו "פסיק רישיה ולא ימות" הוא (למעלה פרק א הלכה ו) וליחייב, מפני שכשהוא מתכוון הוא עושה מלאכה וכשאינו מתכוון אין בו מלאכה כלל שהרי אינו רוצה לעשות ממנו כלי ודומה לזה קטימת קיסם (למעלה פרק יא הלכה ז) שכל שאינו קוטמו לחצוץ בו שיניו אף על פי שראוי לכך בקטימתו – פטור, שכל שהוא מפני תיקון כלי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מותר. (31) (מסכת שבת דף קכ עמוד א). (32) (מסכת שבת דף קכ עמוד ב). (33) הראשונים הקשו: הרי כשמנער נשפך השמן, ורבינו כתב למעלה שהמחסר שמן מן הנר חייב משום מכבה, וגם אם אינו מתכוון לזה הרי זה "פסיק רישיה" (ראה בפרק א')? אולם לדעת רבינו נתן בעל הערוך, שפסיק רישיה שלא ניהא לו (שאינו נהנה מהדבר) מותר, גם כאן מותר לנער שהרי אינו נהנה מהשמן. ויש אומרים שכאן מדובר בנר של שעווה, או בנר שכלה שמנו. (34) "אמרי דבי רבי ינאי: לא שנו אלא בשוכח, אבל במניח נעשה בסיס לדבר אסור" (הטבלא נעשתה בסיס לדבר האסור, ואסור לטלטלה כדי לנערה - רש"י מסכת שבת דף קכ עמוד ב).

ז. נְכַרְיִי 35 שָׁבָא לְכַבּוֹת - אֵינִי 36 אֹמְרִים לוֹ 'פְּבַה' וְאֵל 37 תְּכַבְּהוּ, מִפְּנֵי שְׂאִין שְׂבִיתָתוֹ עָלֵינוּ. אֲבָל קָטָן שָׁבָא לְכַבּוֹת - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. וְהוּא, שְׂבִיחָה עוֹשֶׂה עַל דַּעַת אֲבִיו 38; אֲבָל מַדְעַת עֲצָמוֹ - אֵין בֵּית־דִּין מְצִוִּין 39 לְהַפְרִישׁוֹ. וּבִדְלָקָה הִתִּירוּ לוֹמְרֵי 40: כָּל הַמְּכַבֵּה אֵינוֹ מְפָסֵיד.

(35) (משנה מסכת שבת דף קכא עמוד א). (36) ש"אמירה לנכרי שבות", כמבואר למעלה פרק ו הלכה א. (37) אין צריך לומר לו אל תכבה, כי הנכרי עושה על דעת עצמו להנאת עצמו, בדעתו שלא יפסיד אם יעשה. (38) שיוודע להבחין שהכיבוי הזה נוח לאביו ועושה בשבילו. (מסכת שבת שם). (39) (מסכת יבמות דף קיד עמוד א) מעשה ברבי יצחק בר ביסני שאבדו לו מפתחות בית המדרש ברשות הרבים, בא לפני רבי פדת (לשאל מה לעשות בשבת) אמר לו: הנהגה לשם תינוק ותינוקת שישחקו שם וימצאו המפתחות ויביאו לך, שמע מינה: "קטן אוכל נבלות אין בית דין מצווין להפרישו". ובמכילתא דרבי ישמעאל (תשא) מובא: "לדעת כי אני ד' מקדשכם, למה נאמר? - לפי שהוא אומר ושמרו בני ישראל את השבת, שומע אני אפילו חרש שוטה וקטן, תלמוד לומר לדעת כי אני ד' - לא אמרתי אלא במי שיש לו דעת". (40) בפני הגויים (מסכת שבת דף קכא עמוד א).

ח. הוֹצֵאָה 41 וְהִנְסָה 42 מְרֻשׁוֹת לְרֻשׁוֹת - מְלֹאכָה מְאֻבּוֹת מְלֹאכּוֹת הִיא. וְאֶף־עַל־פִּי שְׂדָבָר זֶה עִם כָּל גּוֹיֵי תוֹרָה מִפִּי מִשָּׁה מְסִינֵי נְאֻמְרוּ, הָרִי הוּא אֹמֵר בְּתוֹרָה: אִישׁ וְאִשָּׁה אֵל יַעֲשׂוּ עוֹד מְלֹאכָה לְתוֹרֵימָת הַקֹּדֶשׁ, וַיִּכְלָא הָעַם מִהִבֵּיא; הָא לְמַדְתָּ 43, שְׂהִבְבָּה - מְלֹאכָה קוֹרָא אוֹתָהּ 44. וְכֵן לְמַדּוֹ מִפִּי הַשְּׂמוּעָה 45, שְׂהִמְעַבְרֵי בְרֻשׁוֹת הַרְבִּים מִתְחַלֵּת אַרְבַּע 46 לְסוּף אַרְבַּע - הָרִי הוּא כְּמוֹצֵיא מְרֻשׁוֹת לְרֻשׁוֹת, וְחִבָּב.

(41) (מסכת שבת דף צו עמוד ב) ובירושלמי (פרק א הלכה א) "מניין שהוצאה קרוייה מלאכה? וכו' - ויכלא העם מהביא, נמנע העם מלהוציא מבתיהן וליתן לגזברים... וכשם שנמנעו העם מלהוציא מבתיהן וליתן לגזברים, כך נמנעו הגזברים מלקבל לידם ולהכניס ללשכה.

וְיִנְיָחוּ הָאֵשׁ תְּלַהֵט, וְאֶפְלוּ שׁוֹרְפָתָּהּ כָּל דִּירָתוֹ כְּלָה.

18) לסברת רבינו למעלה שפסק כרבי יהודה, אבל לרוב הפוסקים הסוברים כרבי שמעון במלאכה שאינה צריכה לגופה, אין כאן רק איסור דרבנן. (19) שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש, וראה בפרק ב הלכה א. ובמה שכתב רבינו "ואפילו שורפת כל המדינה כולה" כתבו הפוסקים שזה אינו אלא בזמן שישראל על אדמתם, אבל בזמן שהם בין הגויים מותר לכבות דליקה בשבת מפני שיש בה סכנת נפשות שכשהדליקה מתגברת הם חוטפים ושווללים וכשאדם עומד נגדם הורגים אותו (אורח חיים סימן שלד סעיף כז). ויש שכתבו שאפילו אין שם גויים מותר שמה נשאר שם זקן או חולה שאינם יכולים לברוח (משנה ברורה).

ד. מִתְרֵי 20 לַעֲשׂוֹת מַחְצָה כָּכֵל הַפְּלִים, בֵּין מְלֹאִים בֵּין רִיקָנִים, כְּדִי שְׁלֹא תַעֲבֹר הַדְּלָקָה. אֶפְלוּ כְּלִי חָרָשׁ חֲדָשִׁים מְלֹאִים מִים - עוֹשִׂין מִהֵן מַחְצָה, אֶף־עַל־פִּי שְׂדָבֵי מִתְבַּקְּעִין וּמְכַבִּין; שְׂגָרִים כְּפוּיִם 21 מִתְרֵי 22. וְכּוֹפִין קְעָרָה 23 עַל גְּבֵי הַנֵּר בְּשִׁבִיל שְׁלֹא תֵאָחַז בְּקוֹרָה.

(20) (משנה מסכת שבת דף קכ עמוד א). (21) הוא הדין בשאר מלאכות (משנה ברורה סימן שלד). (22) "לא תעשה כל מלאכה, עשייה הוא דאסור, הא גרמא שרי" (=גרם מותר - מסכת שבת דף קכ עמוד ב). וכתב המרדכי שגרם מותר רק למנוע הפסד, אבל באופן אחר אף גרם אסור. (23) (מסכת שבת דף קכא עמוד א).

ה. תְּבָה 24 שְׂדָה 25 וּמִגְדָּל 26 שְׂאֲחֵז בְּהֵן הָאוּר - מְבִיא עוֹר גְּדִי 27, וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מְדַבְּרִים שְׂאִין הָאוּר מְלַהֲטָת אוֹתָן, וּפּוֹרְשׁוֹ עַל הַקְּצָה שְׂעֵדִין לֹא נִשְׂרָף, כְּדִי שְׁלֹא תַעֲבֹר שֵׁם הָאֵשׁ 28.

(24) (משנה מסכת שבת דף קכ עמוד א). (25) תיבה קטנה (פירוש המשניות לרמב"ם). (26) תיבה גבוהה הנפתחת מן הצד ושמים בה דברים לשמירה. (27) "תועלת פריסת עור של גדי - כי הוא יתחרך ולא יתלהב וימנע האש מהגיע אל העץ" (פירוש המשניות). (28) [דברי רבינו צריכים עיון שהרי כבר כתב למעלה בהלכה ד שגרם כיבוי מותר וכל שכן שמתור לעכב הדליקה ולמה הוצרך להביא הלכה זו].

ו. טְלִית 29 שְׂאֲחֵז בְּהֵן הָאוּר - פּוֹשְׂטָה וּמִתְכַּסֶּה בָּהּ, וְאֵם כְּבִתָּה - כְּבִתָּה 30. וְכֵן סִפֵּר תוֹרָה שְׂאֲחֵז בּוֹ הָאוּר - פּוֹשְׂטוֹ וְקוֹרָא בּוֹ, וְאֵם כְּבָה - כְּבָה. וְנוֹתֵן 31 מִים מִן הַצֵּד שְׂעֵדִין לֹא נִתְלָה בּוֹ הָאוּר, וְאֵם כְּבִתָּה - כְּבִתָּה. שְׂכַח 32 נֵר דְּלוּק עַל גְּבֵי טְבָלָא - מְנַעֵר 33 אֶת הַטְּבָלָא וְהוּא נּוֹפֵל, וְאֵם כְּבָה - כְּבָה. אֲבָל הִנְיָחוּ מִבְּעָרָב, אֶף־עַל־פִּי שְׂכָבָה - אֲסוּר לְטַלְטֵלוּ 34.

(29) (תוספתא מסכת שבת פרק י"ד). (30) שגרם כיבוי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כגון מכתפיו ולאחוריו" (רש"י מסכת שבת דף קנג עמוד ב).

יא. המוציא⁵⁷ מקצת החפץ מרשות משתי רשות אלו⁵⁸ לרשות שניה⁵⁹ - פטור, עד שיוציא את כל החפץ בלו מרשות זו לרשות זו. קפה שהיא מלאה חפצים, אפלו מלאה חרדל⁶⁰, והוציא רבה מרשות זו לרשות זו - פטור, עד שיוציא⁶¹ את כל הקפה. וכן כל הדומה לזה. שהפלי משים כל שיש בו חפץ אחר⁶².

(57) משנה במסכת שבת דף צא עמוד ב. (58) רשות היחיד ורשות הרבים שנזכרו בהלכה ט. (59) מרשות היחיד לרשות הרבים או מרשות הרבים לרשות היחיד. (60) שיש הרבה מהחרדל כבר בחוץ. (61) בפעם אחת, אבל אם אחר שהניח הקופה מקצתה ברשות זו ומקצתה ברשות זו, עקרה וגמר להוציאה אינו חייב, לפי שלא הייתה בשעת עקירה שנייה הוצאה בבת אחת ("מגיד משנה"). (62) רבינו פסק כרבי יוחנן שם, הסובר "אגד כלי שמו אגד" - ונחשבים כל הדברים המונחים בכלי כאלו הם דבר אחד, מפני שהכלי מאגדם יחד, ואף אם יצאו החפצים שבכלי לרשות השנייה, אינו חייב עד שהכלי עצמו יצא כולו לרשות שנייה.

יב. המוציא⁶³ - בין⁶⁴ בימינו, בין בשמאלו, בין בתוף חיקו, או שייצא במעות צרויין לו בסדינו⁶⁵ - חיב, מפני שהוציא כדרך המוציאין. וכן המוציא על כתפו - חיב, אף-על-פי שהמשאוי למעלה מעשרה טפחים ברשות הרבים; שפן⁶⁶ היה משא בני קהת במשפן למעלה מעשרה, שגאמר: בפתח ישאיו, וכל המלאכות ממשפן לומדין אותן⁶⁷.

(63) משנה במסכת שבת דף צב עמוד א. (64) בתלמוד ירושלמי (מסכת שבת פרק י הלכה ג): "כתוב (במדבר פרק ד, פסוק טז): "ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המאור וקטורת הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה", שמן המאור - בימינו וקטורת הסמים - בשמאלו, ומנחת התמיד של יום תלויה בזרועו". (65) ברייתא במסכת שבת דף קמו עמוד א. (66) ואוויר רשות הרבים אינו כרשות הרבים אלא עד עשרה טפחים, ולמעלה מזה הוא מקום פטור (להלן פרק י"ד הלכה ג), ואף שאין דרך הוצאה בכך אלא לסבלים וכיוצא בהם, מכל מקום חייב כיוון שנקראה בתורה עבודה "כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו" (מעשה ורקח). (67) ראה בפרק ז.

יג. אבל המוציא⁶⁸ לאחר ידו, ברגלו בפיו⁶⁹ ובמפקו, באזנו ובשערו, ובכיס שתפור בכגדו ופי הכיס למשה⁷⁰, בין בגד לבגד, בפי בגדו, במנעלו ובסנדלו - פטור, שלא הוציא כדרך המוציאין.

(68) משנה במסכת שבת דף צב עמוד א. (69) בדבר שאינו אוכל, אבל בדבר שהוא אוכל חייב אף אם הוציא

(42) בגמרא שם אמרו: "מצינו הוצאה (איסור הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים). הכנסה (מרשות הרבים לרשות היחיד) מניין? - סברא הוא, מכדי (הרי) מרשות הרשות הוא, מה לי מוציא מה לי מכניס". אבל קשה שהרי אמרו שם: "הכנסה תולדה" ומדברי רבינו נראה שהכנסה אב. אולם בכתב יד התימנים חסרה כאן המלה "והכנסה" (וכן נראה במגיד משנה). (43) (מסכת שבת דף צו עמוד ב). (44) כשיטת רבינו חננאל בפירושו הסוגיא במסכת שבת שם, ולא גורסים: "וממאי דבשבת קאי וכו'". ואף שמלאכת הוצאה הייתה במשכן כשאר מלאכות, כמבואר בברייתא (מסכת שבת דף מט עמוד ב): "אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה הייתה במשכן, הם זרעו ואתם אל תזרעו... הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה, ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד, הם הורידו את הקרשים מעגלה לקרקע, ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים" וכל מלאכה שהייתה במשכן חייבים עליה, אף שאין לנו רמז בכתוב? - הוצאה שאני (שאינה דומה לשאר המלאכות), שהיא "מלאכה גרועה" ואין השכל מחייב שתיחשב מלאכה, ולכן הביאו ראייה מהכתוב שהיא מלאכה האסורה בשבת כשאר מלאכות (תוספות מסכת שבת דף ב עמוד א) וראה למעלה בפרק ז. (45) דבר שלא נכתב בתורה, אלא שחכמינו ז"ל שמעו וקיבלו איש מפי איש עד משה רבינו עליו השלום, והוא הנקרא "הלכה למשה מסיני" ("ספר המאור" - הוצאת ראשונים דף כז עמוד א). (46) (מסכת שבת דף צו עמוד א).

ט. אין המוציא מרשות לרשות חיב עד שיוציא כשעור⁴⁷ המועיל מרשות היחיד⁴⁸ לרשות הרבים או מרשות הרבים לרשות היחיד, וצקור⁴⁹ מרשות זו וניח ברשות שניה. אבל⁵⁰ אם עקר ולא הניח, או הניח ולא עקר, או שהוציא פחות⁵¹ מכשעור - פטור. וכן⁵² המעביר מתחלת ארבע לסוף ארבע ברשות הרבים אינו חיב עד שיעקר כשעור מצד זה ויניחצו מצד אחרת.

(47) להלן פרק י"ח מבוארים שיעורי ההוצאה בשבת. (48) ראה להלן פרק י"ד הלכה א על מהות הרשויות. (49) ראה להלן בפרק י"ג הלכות א ו"ב דיני עקירה והנחה. (50) (משנה ראשונה במסכת שבת דף ב עמוד א). (51) (משנה במסכת שבת דף צג עמוד ב). (52) (מסכת שבת דף ה עמוד ב).

י. הזורק⁵³ מרשות לרשות או המושיט - הרי זה תולדת מוציא, וחיב⁵⁴. וכן הזורק או המושיט בידו מתחלת ארבע⁵⁵ לסוף ארבע - הרי זה תולדת מוציא, וחיב. והזורק פלאחר יד⁵⁶ - פטור.

(53) (משנה במסכת שבת דף צו עמוד א). (54) שכן הייתה עבודת הלויים כשהלכו אחר עמוד הענן ופרקו את המשכן (רש"י). (55) (מסכת שבת דף צו עמוד ב): "גמרא גמירי לה" - והיא הלכה למשה מסיני. (56) "שלא כדרך זריקה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ישיבת כל איש ביום השבת תהיה כשיעור "תחתיו" – אורך כל גופו שהוא שלוש אמות, ועוד אמה כדי לפשוט ידיו ורגליו, ובשיעור זה יכול אדם לטלטל חפצים ממקום למקום (אורח חיים סימן שמט).

טז. היר⁷⁹ שנים⁸⁰, מקצת ארבע אמות של זה לתוף ארבע אמות של זה - מביאין ואוכלין באמצע. ובלבד שלא יוציא זה מתוף שלו לתוף של חברו. ואם היו שלשה, והאמצעי מבצע⁸¹ בינתיים - הוא מתר עמהן והן מתרין עמו, ושנים החיצונים אסורים⁸² זה עם זה.

(79 משנה (מסכת עירובין דף מה עמוד א). (80 שכל אחד יש לו מאכל מונח בד' אמותיו, וביניהם יש הפסק שש אמה, נמצא ששתי אמות של כל אחד, מובלעות אלו בתוך אלו. (81 שהוא עומד באמצע שמונה האמות, ועל ידו מונח מאכל, ונמצא ארבע אמותיו מובלעות בתוך שניהם. (82 שלא יוציאו חוץ לארבע אמות.

יז. לפיכך⁸³ מתר⁸⁴ לאדם לעקר חפץ מרשות הרבים ולתנו לחרו שיעמו בתוף⁸⁵ ארבע אמות, וכן חברו לחרו האחר שבצדו, אפלו הן מאה. ואף-על-פי שהחפץ הולך כמה מילין⁸⁶ בשפת - מתר, מפני שקל אחד מהן לא טלטל אלא בתוף ארבע אמות שלו.

(83 שמתר לטלטל חפץ ברשות הרבים תוך ארבע אמות. (84 משנה (מסכת עירובין דף צה עמוד א). (85 אם הוא בתוך רשות אחת, אבל אסור להוציאו מרשות אחת ולהעבירו לרשות אחרת אף בתוך ארבע אמות, שאז הוא מוציא מרשות לרשות ואפילו לכרמלית אסור. "על כן קראתי תגר, על מה שראיתי באיזה קהילות בשבת, שנותנים ספר תורה לבית הכנסת והולכים דרך הרחוב בפחות מארבע אמות, ועושים איסור במה שמוציאים מן הבית לרחוב, שלזה לא מועילה הושה" (טורי זהב סימן שמט). (86 ואף שאסור להוליך חפץ יותר ממה שלבעליו מותר ללכת, דעת רבינו כרבי יוחנן בן נורי שחפצי הפקר קונים שביניהם במקומם (ראה להלן בהלכות יום טוב פרק ה הלכה א).

יח. הואיל⁸⁷ ויש לו לאדם לטלטל בכל המרבע שהוא ארבע אמות על ארבע אמות, נמצא מטלטל בארץ אלכסונו של מרבע זה חמש אמות ושלשה חמשי אמה⁸⁸. לפיכך אין המעביר או הזורק ברשות הרבים חייב⁸⁹ עד שיעביר חוץ לחמש אמות ושלשה חמשי אמה⁹⁰. וכל מקום שאמרנו: מתחלת ארבע לסוף ארבע, או: המעביר ארבע אמות חייב - הוא מתחלת האלכסון של ארבע אמות עד סופו⁹¹; ואם העביר פחות מזה - פטור.

(87 (מסכת עירובין דף נא עמוד א). (88 לפי הכלל "כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונו" (כל אמה

בפיו, וכן הוא במסכת שבת דף קב עמוד א ("מגיד משנה"). (70 אף אם הכיס צר שאין החפץ נופל ממנו פטור, שאין דרך הוצאה בכך.

יד. המוציא⁹¹ משאוי על ראשו: אם היה משאוי פבד, כגון שק מלא או תבה ומגדל וכיוצא בהן, שהוא משים על ראשו ותופש בידו - חייב; שפן דרך המוציאין, ונמצא כמוציא על כתפו או בידו. אבל אם לקח חפץ קל, כגון שהניח בגד או ספר או ספין על ראשו והוציאו, והוא אינו אחז בידו⁹² - הרי זה פטור, שלא הוציא כדרך המוציאין; שאין דרך רב העולם להוציא החפצין מנחין על ראשיהם. המעביר⁹³ חפץ מתחלת ארבע לסוף ארבע ברשות הרבים, אף-על-פי שהעבירו למעלה מראשו - חייב.

(71 (מסכת שבת דף צב עמוד א) "אמר רבי חייא: המוציא משאוי על ראשו בשבת חייב, שכן אנשי הוצל עושין כן - וכי הוצל רובא דעלמא (רוב העולם)? אלא כך אמרו: המוציא משאוי על ראשו פטור, ואם תמצא לומר: אנשי הוצל עושין כן? - בטלה דעתם אצל כל אדם" וסובר רבינו, שמשא כבד דרך כל אדם להוציא ואם תופסו בידו חייב, ומשא קל פטור אם הוציאו על ראשו, ועיין בתלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק י הלכה ג. (72 כלומר: אין המשאוי בידו, ואילו "ותופש בידו" שלמעלה פירושו שהמשאוי על ראשו (לחם משנה). (73 (מסכת שבת דף ט עמוד א) "אמר רבא: המעביר חפץ מתחילת ארבע לסוף ארבע ברשות הרבים, והעבירו דרך עליו חייב"; אבל הראב"ד פירש באופן אחר, שהאדם עומד במקומו ונוטל חפץ מצד ימינו ונותנו בצד שמאלו.

טו. מתר⁹⁴ לאדם לטלטל⁹⁵ ברשות הרבים בתוף ארבע אמות על ארבע אמות שהוא עומד בצדו, ויש לו לטלטל בכל המרבע הזה. ובאמה שלו⁹⁶ מודדין. ואם היה ננס באיבריו - נותנין לו ארבע אמות כבינוניות⁹⁷ של כל אדם. ומפי הקבלה אמרו, שזה שנאמר בתורה "שבו איש תחתיו"⁹⁸ - שלא יטלטל חוץ למרבע זה; אלא במרבע זה, שהוא כמדת ארץ אדם כשיפשוט ידיו ורגליו, בו בלבד יש לטלטל.

(74 ראה להלן פרק י"ג הלכה י. (75 משנה במסכת עירובין דף צח עמוד ב "ומטלטל ברשות הרבים - ובלבד שלא יוציא חוץ מארבע אמות", הרי שמתר לטלטל ברשות הרבים בתוך ארבע אמות (וכן נראה במסכת שבת דף ח עמוד א). ואילו להוציא חוץ מארבע אמות על ידי טלטול פחות פחות מארבע אמות לא התירו אלא במי שהחשיך (להלן פרק כ הלכה ז). ועיין ראב"ד ומגיד משנה באורח חיים סימן שמט סעיף קטן א. (76 ואם היה האיש הזה ארוך ביותר, ד' אמותיו גדולות משל שאר בני אדם. (77 אמה בת שישה טפחים, כמבואר להלן פרק י"ז הלכה ל"ו. (78 (מסכת עירובין דף מח עמוד א ובמכילתא)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַעוֹמֵד בָּהּ, וְהַחֲזִיר יָדוֹ אֱלִיו - חֵיב. וְאַף-עַל-פִּי
שֶׁלֹּא הֵנִיחַ הַחֶפֶץ בְּמָקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בוֹ, הוֹאִיל
וְהוּא בְּיָדוֹ - הָרִי הוּא כְּמִנְחַת בָּאָרֶץ.

(7 שבת ה, א. 8) "לפי שיד האדם יניחו בה החפצים הגדולים, ומה שיש בה מתכונת הקיבוץ והפישוט והאחיזה. מפני זה נחשוב אותה כאילו היא במקום שיש בו ד' על ד'. ולפיכך מי שנותן ביד האדם, כאילו הניחו בארץ במקום שאותו אדם עומד עליו" (בפירוש המשניות שם). (9 שבת ב, א: "פשט העני (העומד ברשות הרבים) את ידו (שיש בה חפץ) לפניו (לרשות היחיד), ונתן לתוך ידו של בעל הבית (העומד ברשות היחיד), או שנטל מתוכה והוציא, העני חייב".

ג. הִיָּה¹⁰ אוֹכֵל וְיוֹצֵא מְרֻשּׁוֹת לְרֻשּׁוֹת, וְחָשַׁב
לְהוֹצִיא הָאֶכָּל שֶׁבִּפְּנֵי מְרֻשּׁוֹת לְרֻשּׁוֹת - חֵיב; מִפְּנֵי
שֶׁמִּחֲשַׁבְתּוֹ¹¹ מְשִׁימָה פְּנֵי מָקוֹם אֲרֻבָּעָה, אֶף-עַל-פִּי
שֶׁלֹּא הוֹצִיא כְּדֶרֶךְ הַמוֹצִיאִין. וְכֵן¹² מִי שֶׁהִיָּה עוֹמֵד
בְּאַחַת מִשְׁתֵּי רֻשִׁיּוֹת אֵלָיו וְהִשְׁתִּין מִיָּם אוֹ רֶקֶק
בְּרֻשּׁוֹת שְׁנֵיהֶם - חֵיב; שֶׁהָרִי עָקַר מְרֻשּׁוֹת זוֹ וְהֵנִיחַ
בְּרֻשּׁוֹת שְׁנֵיהֶם, וּמִחֲשַׁבְתּוֹ עוֹשֶׂה אוֹתוֹ כְּאֵלּוֹ עָקַר
מֵעַל גְּבֵי מָקוֹם אֲרֻבָּעָה. הִיָּה עוֹמֵד בְּרֻשּׁוֹת זוֹ, וּפִי
אִמָּה בְּרֻשּׁוֹת שְׁנֵיהֶם, וְהִשְׁתִּין בָּהּ - פְּטוּר¹³.

(10 שבת קב, א. 11) "שצריך לאכלה בהליכתו, והחשיב להוצאה זו שבפיו" (רש"י). (12 משנה, עירובין צח, ב. 13 עירובין צט, א.

ד. הִיָּה עוֹמֵד¹⁴ בְּאַחַת מִשְׁתֵּי רֻשִׁיּוֹת, וּפָשַׁט יָדוֹ
לְרֻשּׁוֹת שְׁנֵיהֶם, וְנָטַל מִשָּׁם מִיָּם מֵעַל גְּבֵי גִמָּא מְלֵאָה
מִיָּם, וְהוֹצִיאָן - חֵיב¹⁵, שֶׁהַמַּיִם כְּלוֹן הֵן מִנְחִין
עַל הָאָרֶץ. אֲבָל אִם הִיָּה כְּלִי צָף עַל גְּבֵי מַיִם¹⁶
וּפְרוֹת בְּתוֹךְ הַכְּלִי¹⁷, וּפָשַׁט יָדוֹ וְלָקַח מִן הַפְּרוֹת
וְהוֹצִיא - פְּטוּר; שֶׁהָרִי לֹא נָחוּ הַפְּרוֹת עַל גְּבֵי
הָאָרֶץ, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא עָקַר מֵעַל גְּבֵי מָקוֹם אֲרֻבָּעָה.
וְאִין צְרִיךְ לוֹמַר¹⁸, אִם הָיוּ הַפְּרוֹת צָפִין עַל פְּנֵי
הַמַּיִם וְהוֹצִיאָם, שֶׁהוּא פְּטוּר¹⁹. וְכֵן אִם הִיָּה שָׂמֵן
צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וְקָלַט מִן הַשָּׂמֵן וְהוֹצִיא אוֹ -
פְּטוּר²⁰.

(14 שבת ה, ב. 15) אף שהמים שנטל בידו לא היו במצב של מנוחה אלא זורמים (רש"י). (16 בגמרא שם, הסתפקו אם אנו הולכים אחרי הפרי הנח בתוך הכלי, או שאנו הולכים אחרי הכלי שאינו נח - והעלו בתיקו, ולכן פסק רבינו שפטור מספק (מגיד-משנה). (17 בנוסח אחר: על גבי הכלי (כ"י התימנים). (18) כי בזה לא היה שום ספק, שהפירות הצפים על גבי מים יחשבו כמנוחים, ש"אמר רבא, אגוז על גבי מים, לאו היינו (אין זו) הנחתו". (19) "שצריכה להיות הנחה על יסוד העפר דוקא שהוא גושי, ולא על יסוד המים שהוא נוזל" (הרש"ש). (20) שבת ה, ב. כרבנן דרבי יוחנן בן נורי.

בריבועה - היא אמה ושתי חמישיות באלכסונה - מסכת עירובין דף נז עמוד א). (89) אבל איסור יש אף בפחות מזה. (90) ויש מהראשונים הסוברים כשהוא מעביר ד' אמות כנגד פניו, חייב אף בד' אמות בלבד. (91) היינו, שהנחה תהיה מחוץ לשיעור זה, אבל אם מקצת החפץ מונח בתוך שיעור זה פטור, שהרי לא העביר החפץ ארבע אמות הן ואלכסונן בשלימות, כמבואר בהלכה יא.

יט. נִמְצָא כָּאֵן שֶׁלֹּשׁ מְדוֹת: בְּיָצֵד? הַעוֹקֵר חֶפֶץ
מְרֻשּׁוֹת הָרַבִּים מְמָקוֹם זֶה וְהֵנִיחוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר
בְּרֻשּׁוֹת הָרַבִּים: אִם הִיָּה בֵּין שְׁנֵי הַמְּקוֹמוֹת עַד
אַרְבַּע אַמּוֹת - הָרִי זֶה מְתָר; הִיָּה בֵּינֵיהֶן יָתֵר מֵאַרְבַּע
אַמּוֹת, וְעִדִּין הֵן בְּתוֹךְ חֲמֵשׁ אַמּוֹת וּשְׁלֹשָׁה חֲמִשֵּׁי
אַמָּה - פְּטוּר⁹²; הִיָּה בֵּינֵיהֶן חֲמֵשׁ אַמּוֹת וּשְׁלֹשָׁה
חֲמִשֵּׁי אַמָּה בְּשׁוּהָ - הָרִי זֶה חֵיב, שֶׁהָרִי הַעֲבִיר
הַחֶפֶץ חוּץ לְאַלְכֶסוֹנוֹ שֶׁל מְרַבֵּעַ.

(92) אבל אסור, ומקורו ממה שאמרו (מסכת עירובין דף נא עמוד א): "המעביר ארבע אמות אינו חייב עד שמעביר הן ואלכסונן" הרי ש"אינו חייב" אבל אסור לעשות כן. ובמסכת עירובין דף צח עמוד ב ומסכת שבת דף ח עמוד א נראה שמתור אף לכתחילה לטלטל בפחות מארבע אמות (ראה למעלה הלכה טו) ועל כורחך שיש חילוק בין פחות מארבע לבין יותר מארבע בתוך חמש ושלושה חומשים (ועיין מגיד משנה וב"ח סימן שטמ).

פָּרָק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

(1) לבאר איכות ההוצאה ואיכות תולדותיה, המחוייב בהם והפטור.

א. אִין² הַמוֹצִיא מְרֻשּׁוֹת לְרֻשּׁוֹת, אוֹ הַמְּעַבִּיר
בְּרֻשּׁוֹת הָרַבִּים חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, חֵיב, עַד שִׁיעוֹקֶךָ³
חֶפֶץ מֵעַל גְּבֵי מָקוֹם שֵׁישׁ בוֹ אֲרֻבָּעָה⁴ טְפָחִים⁵ עַל
אֲרֻבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר וְיִנְיָה⁶ עַל גְּבֵי מָקוֹם שֵׁישׁ
בוֹ אֲרֻבָּעָה עַל אֲרֻבָּעָה טְפָחִים.

(2) שבת ד, א. 3) יגביה. (4) "כי מה שהוא פחות מזה השיעור לא יניחו בו, כי החפצים המנוחים לא יתקיימו, אלא אם יהיו אותם החפצים הדקים" (רבינו בפירוש המשניות שבת פ"א), ו'בתוספות' כתבו בשם רבינו תם, שאין רגילות להניח החפץ בפחות מארבעה (ואין עקירה רק אם הגביהו ממקום הנחה). (5) שיעורו המדויק, ראה להלן פ"ז הל"ו. (6) ודעת הר"ן שזה דוקא ברשות הרבים או ברשות היחיד והחפץ נעקר על ידי אדם, אבל אם החפץ הוא ברשות היחיד עצמה כגון בקנה נעוץ ברשות היחיד, אין צורך במקום ארבעה אלא אפילו על גבי משהו.

ב. יָדוֹ⁷ שֶׁל אָדָם⁸ חֲשׂוּבָה לוֹ כְּאַרְבַּעָה עַל אֲרֻבָּעָה.
לְפִיכֵךְ⁹, אִם עָקַר הַחֶפֶץ מִיַּד אָדָם הַעוֹמֵד בְּרֻשּׁוֹת זוֹ
וְהֵנִיחוֹ בְּיָד אָדָם אַחֵר הַעוֹמֵד בְּרֻשּׁוֹת שְׁנֵיהֶם - חֵיב.
וְכֵן אִם הִיָּה עוֹמֵד בְּאַחַת מִשְׁתֵּי רֻשִׁיּוֹת אֵלּוֹ, וּפָשַׁט
יָדוֹ לְרֻשּׁוֹת שְׁנֵיהֶם, וְעָקַר הַחֶפֶץ מִמָּנְחָה אוֹ מִיַּד אָדָם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עַמַד בְּרִשׁוֹת שְׁנֵיהָ, אֲלֵא חֲזַר וְנִכְנַס וְהוּא בְּיָדוֹ, אֶפְלוּ יָצָא וְנִכְנַס כָּל הַיּוֹם כְּלוּ עַד שְׁיִצָּא הַיּוֹם - פְּטוּר, לְפִי שְׁעָקֵר וְלֹא הַגִּיחַ. וְאֶפְלוּ עַמַד לְתַמְקֵן הַמְשָׂאוֹי שְׁעָלוּ - עֲדִין הוּא פְּטוּר³¹, עַד שְׁיַעֲמֹד לְנִחָה.

29) שבת ג, א: "הטעינו חבירו אוכלין ומשקין והוציאם לחוץ, אמר רבי: חייב, שעקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו הוא, ועשה הוא בעצמו עקירה והנחה שהיא מלאכה שלימה, ואינו דומה לידו (הפשוטה לפניו וגופו לחוץ, ונתן בעל הבית לתוכה שפטר בו אף לעני שהוציאה לחוץ), מאי טעמא (מה טעם?) ידו לא ניח (לא נחה) - הלכך כי הוציאה לא עקר שום דבר, ואין דרך הוצאה בלא עקירה והנחה). אבל גופו ניח" (על גבי קרקע, וזוהי עקירה). (30) שבת ה, ב. (31) שאין זו עמידה (רש"י).

ט. וכן³² מי שְׁהִיחָה חֲבִילָתוֹ עַל כְּתָפוֹ וְרָץ בָּהּ אֶפְלוּ כָּל הַיּוֹם, אֵינּוּ חַיִּב עַד שְׁיַעֲמֹד. וְהוּא, שְׁהִיחָה רֵץ בָּהּ; אֲבָל אִם הִלֵּךְ מְעַט מְעַט - הָרִי זֶה כְּעוֹקֵר וּמְנִיחַ, וְאִסוּר³³. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁקָּדַשׁ עָלָיו הַיּוֹם וְחֲבִילָתוֹ עַל כְּתָפוֹ - רֵץ בָּהּ עַד שְׁיַגִּיעַ לְבֵיתוֹ וְזוֹרְקָה שָׁם כְּלֹאֲחֵר יָד³⁴.

32) שבת קנג, ב. (33) אבל מדרבנן אינו חייב, שהרי אף אם עמד כדי לתקן משאו פטור עד שיעמוד לנוח, כמבואר בהלכה ח'. (34) שלא בדרך זריקה, כגון מכתפיו ולאחוריו (רש"י) שהוא פטור (פי"ב הי"ג), אבל אם הניחה כדרך הנחה חייב, שאי-אפשר שלא עמד קצת מבחוץ, ואם כן עשה עקירה והנחה (גמרא, שם).

י. עֲקָר³⁵ הַחֲפֵץ מִרְשׁוֹת הַרְבִּים, וְהִלֵּךְ בּוֹ פְּחוֹת מְאַרְבַּע אַמּוֹת וְעָמַד, וְחֲזַר וְהִלֵּךְ פְּחוֹת מְאַרְבַּע אַמּוֹת וְעָמַד, אֶפְלוּ כָּל הַיּוֹם כְּלוּ - פְּטוּר³⁶. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּשַׁעֲמַד לְנוּחַ; אֲבָל אִם עָמַד לְתַמְקֵן מִשָּׂאוֹ - הָרִי זֶה כְּמַהֲלֵךְ, וְכִשְׁיַעֲמַד חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת - חַיִּב. וְהוּא, שְׁיַעֲמַד חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת³⁷ לְנוּחַ; אֲבָל אִם יַעֲמַד לְתַמְקֵן מִשָּׂאוֹ - עֲדִין הוּא כְּמַהֲלֵךְ. וְאֵינּוּ חַיִּב עַד שְׁיַעֲמַד לְנוּחַ חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת.

35) שבת ה, ב. (36) ראה למעלה פי"ב הט"ו. (37) כמו בהלכה ח' במוציא מרשות לרשות.

יא. הִיָּה³⁸ קָנָה אוֹ רִמַּח אוֹ כִּיּוֹצֵא בּוֹ מִנְּחָה עַל הָאָרֶץ, וְהַגְבִּיחַ הַקָּצָה הָאֶחָד, וְהִיָּה הַקָּצָה הַשֵּׁנִי מִנְּחָה בְּאָרֶץ, וְהַשְּׁלִיכּוֹ לְפָנָיו, וְחֲזַר וְהַגְבִּיחַ הַקָּצָה הַשֵּׁנִי שְׁהֵינָה מִנְּחָה בְּאָרֶץ וְהַשְּׁלִיכּוֹ לְפָנָיו עַל דֶּרֶךְ זוֹ, עַד שְׁהַעֲבִיר הַחֲפֵץ כְּמָה מִלִּין - פְּטוּר, לְפִי שְׁלֹא עָקֵר הַחֲפֵץ כְּלוּ מֵעַל גְּבֵי הָאָרֶץ³⁹. וְאִם⁴⁰ מִשָּׁף הַחֲפֵץ וְגִרְרוּ עַל הָאָרֶץ מִתְחַלֵּת אַרְבַּע לְסוּף אַרְבַּע - חַיִּב, שְׁהַמְגַלְגַּל⁴¹ עוֹקֵר הוּא⁴².

ה. כְּבָר אֲמַרְנוּ, שְׁאֵין הַמוּצִיא מִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת חַיִּב עַד שְׁיַעֲקֵר וְיַנִּיחַ; אֲבָל אִם עָקֵר וְלֹא הִנִּיחַ, אוֹ הִנִּיחַ וְלֹא עָקֵר - פְּטוּר. לְפִיכָךְ²¹, מִי שְׁהִיָּה עוֹמֵד בְּאַחַת מִשְׁתֵּי רְשׁוֹת, וּפְשַׁט יָדוֹ לְרְשׁוֹת שְׁנֵיהָ וְחֲפֵץ בְּיָדוֹ, וְנָטְלוֹ אַחֵר מִמֶּנּוּ; אוֹ שָׁנְתָן אַחֵר לְיָדוֹ חֲפֵץ, וְהִחֲזִיר יָדוֹ אֵלָיו - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים, שְׁזֶה עָקֵר וְזֶה הִנִּיחַ²².

21) שבת ב, א: "פשט העני (העומד ברשות הרבים) את ידו (ובה חפץ) לפניו (לרשות היחיד), ונטל בעל הבית מתוכה - שניהם פטורים." (22) "כי העיקר אצלנו: כשהתחיל אדם מלאכה בשבת ולא גמר אותה, ובא אדם אחר וגמר אותה מלאכה, שניהם פטורים, לפי שהמלאכה נגמרת על ידי שניהם, ולא עשה אחד מהם מלאכה גמורה, וזה מה שאמרה הגמרא: "יחיד ועשה אותה חייב, שנים שעשאוה פטורים", והרמיה על זה מאמר ה"יתברך: "בעשותה" - העושה את כולה ולא העושה מקצתה" (רבינו בפירוש המשניות שם).

ו. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים²³? כְּשֶׁהִיָּחָה יָדוֹ לְמַעְלָה מִשְׁלֶשָׁה²⁴, אֲבָל הִיָּחָה יָדוֹ בְּתוֹף שְׁלֶשָׁה סְמוּךְ לְאָרֶץ - הָרִי זֶה כְּמִי שְׁהִנִּיחַ בְּאָרֶץ, וְחַיִּב²⁵.

23) שפטור אם נטל אחר מידו חפץ שהכניס לרשות אחרת. (24) אף שנכנסה ידו לרשות השניה והכניס את החפץ, אבל לא נעשתה הנחה. (25) שבת צב, א. חפץ הנמצא פחות משלשה טפחים לארץ, כמונח בארץ דומה.

ז. הִיָּה²⁶ עוֹמֵד בְּאַחַת מִשְׁתֵּי רְשׁוֹת אֵלוֹ, וּפְשַׁט חֲבָרוֹ יָד מִרְשׁוֹת שְׁנֵיהָ, וְנָטַל חֲפֵץ מִיָּד זֶה הָעוֹמֵד בְּרְשׁוֹת זוֹ, וְהַכְּנִיסוֹ אֶצְלוֹ; אוֹ שְׁהוֹצִיא חֲפֵץ מֵאֶצְלוֹ, וְהִנִּיחַ בְּיָד זֶה הָעוֹמֵד - זֶה הָעוֹמֵד לֹא עָשָׂה כְּלוּם²⁷, שְׁהָרִי נָתַן בְּיָדוֹ²⁸ אוֹ נָטַל מִיָּדוֹ; וְחֲבָרוֹ חַיִּב, שְׁהָרִי עָקֵר וְהִנִּיחַ.

26) שבת ב, א. (27) במשנה אמרו: פטור, ואף שבכל מקום שנאמר בדיני שבת "פטור", הכוונה פטור מעונש אבל אסור מדרבנן לעשות כן (למעלה פ"א ה"ג), כאן פטור ומותר כיון שאיננו עושה כלום, אלא חבירו עשה את כל המלאכה - העקירה וההנחה (שבת ג); אולם מכל-מקום אסור לעשות כן, משום "לפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט, יד) "שלאו זה כולל את מי שיעזור לעבירה או יסבב אותה, כי הוא יביא את האיש ההוא לעוון, ובעזרתו הכשילו" (רבינו ב'ספר המצוות מ"ח רצט). (28) בנוסח אחר: שהרי חבירו נתן בידו (כ"י התימנים).

ח. הִיָּה עוֹמֵד בְּאַחַת מִשְׁתֵּי רְשׁוֹת אֵלוֹ, וְנָתַן חֲבָרוֹ חֲפֵץ בְּיָדוֹ אוֹ עַל גְּבִיּוֹ²⁹, וְיָצָא בְּאוֹתוֹ הַחֲפֵץ לְרְשׁוֹת שְׁנֵיהָ, וְעָמַד שָׁם - חַיִּב; מִפְּנֵי שְׁעִקִּירַת גּוּפוֹ בְּחֲפֵץ שְׁעָלוֹ - כְּעִקִּירַת חֲפֵץ מְאוּמָה רְשׁוֹת, וְעִמְדִיתָּ בְּאוֹתוֹ הַחֲפֵץ - כְּהִנְחַת הַחֲפֵץ בְּקִרְקַע שְׁעָמַד בָּהּ. לְפִיכָךְ³⁰, אִם יָצָא בְּחֲפֵץ שְׁבָדוֹ אוֹ עַל גְּבִיּוֹ וְלֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נַעֲקֵר אַחַר וְקָבְלוּ. שְׂאֵין הַהֲנָחָה גְמוּרָה עַד שְׁנִינוּת הַחֲפֵץ בְּמָקוֹם שֶׁהִיא לוֹ לְנוּחַ בּוֹ בְּשַׁעַת עֲקִירָה.

56) שבת ה, א. 57) "שפילו לא נתכוון שתנוח ביד חבריו, מכיון שעל-ידי זריקתו סופה לנוח ביד חבריו העומד שם חייב, מפני שידו של אדם חשובה כארבעה על ארבעה, מה-שאינ-כן כשנעקר חבריו וקיבלה, שהיה סופה לנוח בארץ, ועל ידי עקירתו נחה בידו, הרי זו הנחה אחרת שנתחדשה אחר העקירה, ולכן פטור" (מעשה רוקח). 58) הזורק, שלא עשה הנחה רק עקירה, והשני עשה את ההנחה (רש"י). 59) "בעי רבי יוחנן: זרק חפץ ונעקר ממקומו וחזר וקיבלה, מהו? שני כחות באדם אחד - כאדם אחד דמי וחייב, או כשני בני אדם דמי ופטור? (כלומר: כיון שחטפו בהילוכו, ולא הניח את החפץ להגיע למקומו, כאילו קיבלו אדם אחר הוא ופטור, או מכיון שהוא עשה עקירה והנחה - כאדם אחד הוא וחייב). בפירוש רבינו חננאל, מובא נוסח אחר: "כשני בני אדם דמי וחייב - כאילו עמד חבריו במקומו וקיבל, כך גם אם קיבלה בעצמו - או כאדם אחד הוא ופטור - שהוא כנותן מימינו לשמאלו שאף-על-פי שהעבירה ארבע אמות פטור": הבעיה לא נפטרה ונשארה ב"תיקו" ופסק רבינו שפטור, כי כך דרכו לפסוק בספיקות (מגיד-משנה).

טז. הזורק⁶⁰ מְרֵשׁוֹת הַיָּחִיד לְרֵשׁוֹת הַיָּחִיד וְרֵשׁוֹת הַרְבִּים⁶¹ בְּאֶמְצַע, אֶף-עַל-פִּי שְׂעֵבֵר הַחֲפֵץ בְּאֹיֵר רֵשׁוֹת הַרְבִּים - פְּטוֹר⁶². וְהוּא, שְׂעֵבֵר לְמַעְלָה מְשֻׁלְשָׁה טְפָחִים; אֲבָל אִם עֵבֵר בְּפָחוֹת מְשֻׁלְשָׁה⁶³ סְמוּךְ לְאַרְצוֹ, וְנָח עַל גְּבִי מִשָּׁהוּ, אֶף-עַל-פִּי שְׂנַעֲקֵר אוֹ נִתְגַּלְגַּל וְיֵצֵא הַחֲפֵץ מְרֵשׁוֹת הַיָּחִיד⁶⁴ לְרֵשׁוֹת הַיָּחִיד אַחֲרָיִךְ - הֲרִי הוּא כְּמִי שֶׁנִּשְׁאַר עוֹמֵד בְּרֵשׁוֹת הַרְבִּים, וּלְפִיכָךְ חֵיב. וְכֵן⁶⁵ הַזּוֹרֵק מְרֵשׁוֹת הַרְבִּים לְרֵשׁוֹת הַרְבִּים וְרֵשׁוֹת הַיָּחִיד בְּאֶמְצַע - פְּטוֹר. וְאִם עֵבֵר הַחֲפֵץ בְּפָחוֹת מְשֻׁלְשָׁה סְמוּךְ לְאַרְצוֹ, וְנָח עַל גְּבִי מִשָּׁהוּ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁחִזַּר וְנִתְגַּלְגַּל וְיֵצֵא לְרֵשׁוֹת הַרְבִּים הַשְּׂנִיָּה - הֲרִי הוּא כְּמִי שֶׁנִּשְׁאַר עוֹמֵד בְּרֵשׁוֹת הַיָּחִיד, וּלְפִיכָךְ חֵיב.

60) משנה, שבת צו, א. 61) בתוך עשרה טפחים, כי למעלה מזה פטור אף לרבי עקיבא (להלן הערה הבאה) שאינו אלא "מקום פטור" כמבואר להלן פי"ד ה"ז. 62) לדעת רבי עקיבא חייב, משום "קלוטה כמי (כמו) שהונחה דמיה (דומה)" - חפץ שנקלט באויר נחשב כאילו נח שם, ואם כן עשה עקירה ברשות היחיד והנחה ברשות הרבים, ושוב עקירה ברשות הרבים והנחה ברשות היחיד, ולפי זה חייב שתיים. אבל רבינו פסק כחכמים החולקים על רבי עקיבא ופטור. 63) הלכה למשה מסיני, שכל פחות משלושה טפחים - כ'לבוד' (מחובר) אל הקרקע ממש (ראה 'ספר המאור' - הוצאת 'ראשונים' בדף לב). 64) בנוסח אחר: "לרשות אחרת" (ויניציה). 65) שבת צו, א.

יז. המעביר⁶⁶ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרֵשׁוֹת הַרְבִּים⁶⁷ זו עַם

38) שבת ח, ב. 39) ואף שזו הדרך להעבירם באופן כזה מפני שאינם קלים למשא, מכל-מקום פטור ('תוספות'). 40) שבת צא, ב. 41) בנוסח אחר: "שהמגרר" (מעשה רוקח). 42) ומגלגל חבית חייב שהוא כמגרר, אבל מגלגל תיבה מרובעת פטור, שאי אפשר שלא תהא נחה קצת ('תוספות').

יב. עֲקֵר⁴³ הַחֲפֵץ מְזוּיָה זו לְהַנִּיחוֹ בְּזוּיָה אַחֲרָיִךְ⁴⁴, שְׂנַמְצָאת זו הַעֲקִירָה עֲקִירָה הַמְתַּרְתָּ, וְנִמְלֵךְ⁴⁵ בְּהִרְדֵּךְ וְהוֹצִיאָה לְרֵשׁוֹת שְׂנִיָּה⁴⁶ - פְּטוֹר⁴⁷; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִיָּתָה עֲקִירָה רֵאשׁוֹנָה לְכֶךָ, וְנִמְצָאת כָּאֵן הַנְּחָה בְּלֹא עֲקִירָה. וְכֵן⁴⁸ הַעוֹקֵר חֲפֵץ וְהַנִּיחוֹ עַל חִבְרוֹ כְּשֶׁהוּא מְהֵלֵךְ, וְכַעַת שִׁירְצָה חִבְרוֹ לְעַמֵּד וְנָטְלוּ מֵעַל גְּבִי חִבְרוֹ - הֲרִי זֶה פְּטוֹר, שֶׁהֲרִי יֵשׁ כָּאֵן עֲקִירָה בְּלֹא הַנְּחָה.

43) שבת ה, ב. 44) באותה רשות היחיד. 45) חזר מדעתו הראשונה. 46) לרשות הרבים. 47) "שלא היתה עקירה בכונה להוציאן בחוץ במקום חיוב, אלא לזוית שאין בה חיוב" (רבינו חננאל). 48) שבת קנג, ב: "אמר רב פפא, כל שבגופו חייב חטאת (אילו עשה בעצמו המלאכה חייב עליה), בחבירו (אם עשה המלאכה עם חבריו ביחד) - פטור אבל אסור".

יג. הַזּוֹרֵק⁴⁹ חֲפֵץ מְרֵשׁוֹת לְרֵשׁוֹת⁵⁰ אוֹ מִתְחַלֵּת אַרְבַּע לְסוּף אַרְבַּע בְּרֵשׁוֹת הַרְבִּים, וְקָדַם שְׁנִינוּת קָלְטוֹ אַחֲרֵי בִידוֹ, אוֹ קָלְטוֹ⁵¹ כְּלָב, אוֹ נִשְׁרַף - פְּטוֹר, מִפְּנֵי שְׂאֵין זוֹ הַנְּחָה שְׂנַתְּפִינּוּן לָהּ. לְפִיכָךְ, אִם נִתְּפִינּוּן בְּשַׁעַת זְרִיקָה לְכֶךָ⁵² - חֵיב⁵³.

49) שבת קב, א. 50) אפילו תוך ארבע אמות. 51) שנעקר אחר ממקומו וקיבלה (רש"י), שאם האחר עומד במקומו וקיבלה, חייב הזורק שעשה מלאכה שלמה, כמבואר בהלכה טו. 52) שינוח בפי כלב או בפי כבשן. 53) ואף שצריך לנוח על גבי מקום ארבעה, כמבואר בהלכה א', כאן "מחשבתו עושה אותו למקום", ונחשב כאילו היה מקום ארבעה.

יד. הַזּוֹרֵק⁵⁴ חֲפֵץ מְרֵשׁוֹת לְרֵשׁוֹת, וְהִיא קְשׁוּר בְּחָבֶל וְאֵגְדוֹ בִידוֹ, אִם יָכוֹל לְמַשֵּׁךְ הַחֲפֵץ אֶצְלוֹ - פְּטוֹר; שֶׁהֲרִי אֵין כָּאֵן הַנְּחָה⁵⁵ גְמוּרָה, וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁנִּשְׁעֵקֵר וְלֹא הִנִּיחַ.

54) שבת קב, א. 55) אבל עקירה יש כאן (ראה לחם-משנה).

טו. הַזּוֹרֵק⁵⁶ וְנָחָה בְּתוֹךְ יָדוֹ שֶׁל חִבְרוֹ: אִם עָמַד חִבְרוֹ בְּמָקוֹמוֹ וְקָבְלָה - הַזּוֹרֵק חֵיב⁵⁷, שֶׁהֲרִי עֲקֵר וְהִנִּיחַ; וְאִם נַעֲקֵר חִבְרוֹ מִמָּקוֹמוֹ וְקָבְלָה - פְּטוֹר⁵⁸. זְרֵק, וְרָץ הַזּוֹרֵק עֲצָמוֹ אַחֲרֵי הַחֲפֵץ וְקָבְלוּ בִידוֹ בְּרֵשׁוֹת אַחֲרָיִךְ אוֹ חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת - פְּטוֹר⁵⁹, כְּאִלוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

76) אף שעשה איסור עקירה ברשות היחיד להוציא לרשות הרבים, בכל זאת לא קנסוהו חכמים - כיון שבשוגג עשה. (77) אבל אם בתחילה חשב להוציא לרשות הרבים, מותר להכניס לחצר אחרת, שהרי לא נעשתה מחשבתו ('מגן אברהם'). ולדעת רש"י אסור, כיון שעל-כל-פנים נתקיימה מחשבתו בזה שרצה לפנות החפץ מחצרו. (78) לדעת הרמב"ן והרשב"א מדובר כאן שהוציא ידו מערב שבת, שאפילו אם ישליך הפירות מיידו לא יבוא לידי חילול שבת, לכן קנסוהו רבנן. אבל אם הוציאו בשבת לא קנסוהו רבנן, שמא על-ידי-זה יבוא לידי חיוב חטאת, שישליך הפירות מיידו, כמבואר למעלה בפ"ט ה"ה שאם הדביק פת בתנור, התיירו לו לרדותה שלא יבוא לידי איסור.

כא. המתפונן⁷⁹ לזרק שמונה אמות ברשות הרבים, ונח החפץ בסוף ארבע - חוב, שהרי נעשה פשעור המלאכה; ונעשית מחשבתו, שהדבר ידוע שאין זה החפץ מגיע לסוף שמונה עד שיעברו על כל מקום ומקום מפל השמונה⁸⁰. אכל אם נתפונן לזרק ארבע, ונח החפץ בסוף שמונה - פטור; לפי שנתן במקום שלא חשב שתעברו בו, וכל שכן שתפונת. לפיכך⁸¹, אם חשב בעת זריקה שיתפונת החפץ בכל מקום שירצה⁸² - חוב.

79) שבת צו, ב. (80) לפנינו בגמרא (שבת שם): "פשיטא, נתכוין לזרוק שמונה זורק ארבע, הרי כתב שם משמעון [וחייב חטאת]". ולבסוף חזרה בה הגמרא מזה, ומקשה על זה: "ומדקאמרת הרי כתב שם משמעון, מי דמי (האם זה דומה?) התם כמה דלא כתיב שם לא מכתוב ליה שמעון (שם בכתב שם משמעון, כל כמה שלא יכתוב שם אי-אפשר לכתוב שמעון), הכא כמה דלא זריק ארבע לא מיזדרקו ליה תמני (כאן, כל כמה שלא נחה בארבעה אמות, - האם אי אפשר לזרוק שמונה?). ולפי זה נדחה מה שאמרו בתחילה, שפשוט הדבר שאם נתכוון לזרוק שמונה זורק ארבע שחייב, - והמסנאק היא שפטור. כן פירשו רבינו חננאל ורש"י ו'תוספות' שם. אבל דעת הגאונים, שמה שאמרו "מי דמי" - עניינו בלשון שאלה ולא בלשון קושיא, וביאורו: מה דמיון לשם משמעון וכו' התם כמה דלא כתב שם לא כתוב שמעון, והכא נמי כמ[ה] דלא זריק ארבע לא זריק תמני" ('מאירי') - כלומר אי-אפשר שתנוה בסוף שמונה אלא אם כן עברה בתוך ארבע (רשב"א), וזו היא דעת רבינו (רשב"א שם). (81) מכיון שהדבר תלוי במחשבתו, ולא בזה אם עשה שיעור מלאכה שחייבים עליה. (82) "וכיון שלא איכפת לו, הרי יש קיום מחשבה בכל אופן" (רש"י).

כב. זרק⁸³ לתוף ארבע אמות, ונתגלגל חוץ לארבע אמות - פטור⁸⁴. זרק חוץ לארבע אמות, ונתגלגל לתוף ארבע אמות: אם נח על גבי משהו חוץ לארבע אמות, ואחר כך נתגלגל ונכנס לתוף ארבע אמות - חוב; ואם לא נח⁸⁵ כלל - הרי זה פטור.

(83) משנה, שבת ק, א. (84) "שהרי לא נתכוון לזריקה של

רשות הרבים השניה - חוב; מפני שארבע אמות בשתי רשות הרבים מצטרפים, מפני שלא נח החפץ ברשות שביניהן.

66) שבת צח, א. ושם נשנה הדין בזורק מרשות הרבים לרשות הרבים ורשות היחיד באמצע - ארבע אמות חייב, כי רשות מצטרפות, ורבינו השווה דין זה למעביר ארבע אמות. (67) למעלה משלשה טפחים. אבל למטה משלשה טפחים - הרי הוא כנח.

יח. המושיט⁶⁸ מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע - חוב. ואפלו הושיט למעלה מאויר רשות הרבים⁶⁹. שכן היתה עבודת הלויים במשכן: מושיטין⁷⁰ את הקרשים מעגלה לעגלה, ורשות הרבים בין שתי העגלות, וכל עגלה ועגלה רשות היחיד הוא.

68) משנה, שבת צז, א. (69) למעלה מעשרה טפחים, מדברי ה'תוספות' (שבת ד). משמע שאין מושיט חייב אלא למעלה מעשרה, כיון שלא מצאנו במשכן מושיט למטה מעשרה, שעגלות הלויים היו גבוהות עשרה; אבל מדברי רבינו "ואפילו למעלה מאויר רשות הרבים", נראה שכל-שכן למטה מעשרה שהוא חייב. (70) ב'ירושלמי' (שבת פ"א ה"ב): "רבי אחא בשם רבי מיישא. בלבד על ידי שנים (מושיט חייב, דוקא כששנים מושיטים זה לזה, אבל אחד המושיט ממקום למקום - פטור), בכל אתר את אמר (בכל מקום אתה אומר) שנים שעשו פטורים, והכא את אמר (וכאן אתה אומר) שנים שעשו חייבין? - שני היא (כאן שונה), שכן היתה עבודת הלויים באוהל מועד (שנים מושיטים זה לזה, קרשים על העגלות)".

יט. במה⁷¹ דברים אמורים⁷²? פשהיו שתי רשות היחיד בארץ רשות הרבים, כמו שהעגלות מהלכות ברשות הרבים זו אחר זו; אכל אם היו שתי הרשות בשני צדי רשות הרבים - אף המושיט מרשות היחיד זו לרשות היחיד שפנגדה פטור⁷³.

71) משנה, שבת צז, א. (72) שחייב המושיט. (73) שלא מצאנו במשכן הושטה מרשות היחיד לרשות היחיד, ורשות הרבים ברוחב מפסיק ביניהם (ראה רש"י בשבת צו).

כ. שכח⁷⁴ ופשט ידו והיא מלאה פרות, והוציאה מחצר זו להכניסה לחצר שבצדה, ונזפר קדם שייכנס, והרי ידו תלויה באויר רשות הרבים⁷⁵ - מתר⁷⁶ להחזירה אליו לחצרו; אכל להכניסה לאותה החצר השניה - אסור, פדי שלא יעשה מחשבתו שחשב בשעת שנגה⁷⁷. ואם הוציא ידו⁷⁸ במזיד - הרי זה אסור להחזירה אצלו, אלא קנסו אותו שתהא ידו תלויה עד שתחשף.

74) שבת ג, ב. (75) תוך עשרה טפחים, כי למעלה מעשרה אין אויר רשות הרבים רק מקום פטור, כמבואר בפ"ד ה"ז.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כאן בזמן שישראל שרויין במדבר (חשוב רשות הרבים, שהרי רבים הולכים בו. רש"י). כאן בזמן הזה" (אינו מקום הילוך לרבים, שהולכי מדברות אין שכיחים בו, ודינו ככרמילת. רש"י). המפרשים תמהו על רבינו הפוסק שמדבר הוא רשות הרבים גם בזמננו, ופירש רבי אברהם בן הרמב"ם באופן אחר את הגמרא, כי בזמן שישראל היו חונים במדבר, ומחנותיהם סדורים בו (ומוקפים ענני כבוד), היה דינו ככרמילת - כבקעה ושדה, אבל בזמן הזה שאין ישראל דרים בו אלא כל מי שירצה הולך ועובר בתוכו, דינו כרשות הרבים, וזה הוא טעמו של רבינו (כסף-משנה). אבל מכארי הרמב"ם תמהו על טעם זה. כי איך אפשר לומר שבזמן שהיו ישראל במדבר לא היה מחנה ישראל רשות הרבים, הלא עיקר איסור הוצאה והכנסה וזריקה והושטה אנו למדים ממלאכת המשכן שהיתה במדבר (ראה שבת מט: וצו:). "הם העלו (במשכן) את הקרשים מקרקע לעגלה, ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד. הם הורידו את הקרשים מהעגלה לקרקע, ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים", וכן אזהרת התורה (שמות טז, כט): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", פירשו (עירובין יז:): אל יצא איש עם הכלי בידו ללקוט את המן משום איסור הוצאה, וכן מה שכתוב (שמות לו, ו) "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר, איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביא", פירשו (שבת צו:): מכאן לאיסור הוצאה בשבת מן התורה, שאמר משה לישראל שלא יוציאו מבתם להביא למשכן, וכן אמרו חז"ל (שבת צו:): כי "מקושש עצים ביום השבת" (במדבר טו, לב) היה "מעביר ארבע אמות ברשות הרבים", מכל זה נראה שהמדבר היה רשות הרבים בזמן שישראל היו שרויין בו, וראה ב'פרי מגדים' (או"ח סי' שמח). [ונראה שהכוונה בכל אלה למחנה לויא שלא היו מחנות ישראל סדורים בו והוא רשות הרבים לכל הדיעות, וכן מפורש בשבת שם: "ומחנה לויא רשות הרבים"]. (9) בנוסח אחר: "מדברות ויערים ושרות ודרכים המפולשין" (כ"י התימנים). ובנוסח אחר: "מדברות ושרות וכרמים ויערות ושוקים ודרכים המפולשים להן" (מעשה רוקח) "ואין היער דומה לים ובקעה שדינם ככרמילת, שהים אין תשמישו נוח כיער, והבקעה והאצטוונת וקן זוויות שהן גם כן כרמילת, אף-על-פי שיש רשות לרבים להכנס לתוכן, אין להם צורך בהן כיער שהכל צריכים לעצים, ולהם דרך עליו כמדבר" (כסף-משנה). (10) רבי אברהם בן הרמב"ם ענה לשואל על הלכה זו: "השווקים הן הדרכים אלא שהרחיב בדברים", ודין אחד לשניהם (תשובות ר"א בן הרמב"ם סי' קיא הוצאת פריימן). (11) פתחים משני עבריהם שאפשר לעבור בהם. (12) משנה בבא-בתרא צט, ב. ובגמרא שבת צט, א למדו ממלאכת המשכן: שתי עגלות היו הולכות זו בצד זו, ורוחב כל עגלה חמש אמות. ובין עגלה לעגלה רווח כמלא עגלה הרי ט"ו, ועוד אמה רווח לבין לוי ההולך אחרי העגלה וביניהן לסדר את הקרשים שעליהן, הרי ביחד ט"ז אמה. ויש אומרים שחוף מהתנאי, של שש עשרה אמה רוחב, יש עוד תנאי שיהיו ששים רבוא (שש מאות אף)

חיוב" (רע"ב). ואין בזה "מלאכת מחשבת". (85) זוהי דעת רבינו שצריך להיות נח ממש על גבי משהו, אבל רש"י ושאר פוסקים סוברים שמספיק אם נתעכב באויר מעט על ידי הרוח.

פָּרָק אַרְבָּעָה עָשָׂר

(1) לבאר מהות הרשויות אשר בהן תהיה הוצאה וההעתקה מרשות לרשות, ולבאר גדיהן. ונמשך לזה בהכרח קצת דינים לבאר איכות תולדתה מתולדות ההוצאה.

א. אַרְבַּע רְשׁוּתוֹת² לְשַׁבַּת³: רְשׁוּת הַיְחִיד⁴, וְרְשׁוּת הָרַבִּים⁵, וְכַרְמִילִית⁶, וּמְקוֹם פְּטוּר⁷. אֵי זֶה הִיא רְשׁוּת הָרַבִּים? מְדַבְּרוֹת⁷ וְעִירוֹת⁸ וְשׁוּקִים וְדַרְכִּים⁹ הַמְּפֹלְשִׁין¹⁰ לָהֵן. וּבְלִבְדֵי שִׁיחָהּ רִחַב הַדֶּרֶךְ שֶׁשׁ עֶשְׂרֵה¹¹ אַמָּה¹², וְלֹא¹³ יִהְיֶה עָלֶיהָ תַקְרָה. וְאֵי זֶה רְשׁוּת הַיְחִיד¹⁴? תֵּל¹⁵ שְׁגֹבֹה עֶשְׂרֵה טְפָחִים וְרִחַב אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יֵתֵר עַל כֵּן. וְכֵן הָרִיץ שֶׁהוּא עֲמֹק עֶשְׂרֵה וְרִחַב אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יֵתֵר עַל כֵּן. וְכֵן מְקוֹם שֶׁהוּא מְקַף אַרְבַּע מַחְצוֹת, גָּבְהֵן עֶשְׂרֵה וּבִינֵיהֶן אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה אוֹ יֵתֵר עַל כֵּן, אֶפְלוֹ יֵשׁ בּוֹ כַּמָּה מִלִּין¹⁶, אִם הֵקֵף לְדִירָה, כְּגוֹן מְדִינָה הַמְּקַפֶּת חוֹמָה שְׂדֵלְתוֹתֶיהָ נִנְעָלוֹת בְּלִילָה¹⁷, וּמְבוֹאוֹת¹⁸ שֵׁשׁ לָהֵן שְׁלֹשָׁה כְּתָלִים וְלַחֵי בְרוּחַ רְבִיעִית, וְכֵן חָצֵר וְדִיר¹⁹ וְסֶהוֹר²⁰ שֶׁהֵקֵפוּ לְדִירָה²¹ - כֵּלָן רְשׁוּת הַיְחִיד גְּמוּרָה²² הֵן.

(2) שבת ו, א. 3) להלן (פט"ז ה"א) מביא רבינו: "מקום שלא הוקף לדירה אלא שיהיה תשמישו לאויר, כגון גינות ופרדסים, אם היה בו יתר על בית סאתים הרי הוא כרשות היחיד, לחייב המוציא והזורק ממנו לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכו, ואסור לטלטל בו אלא בארבע אמות ככרמילית" אין זו רשות בפני עצמה שנמנה חמש רשויות לשבת, משום שהיא באמת רשות היחיד, אלא שלענין טלטול - דינה ככרמילית, והרי היא נכללת ברה"י וכרמילית (תוספות' שם). (4) "שינויי המקומות בידי שבת" (רבינו בפירוש המשניות). (5) "מקום שאין דורכים בו רבים" (שם). (6) "מקום מעבר לרבים, וכל העם דורכים שם". (7) "מקום אשר לא נשלמו בו לא תנאי רשות הרבים ולא תנאי רשות היחיד. ואמיתת השם כארמילית - כאלמנה זו שאינה בתולה ולא בעולת בעל" (רבינו בפירוש המשניות), ורש"י (שבת ג:): פירש: "לשון (ישעיה י, יח) יערו וכרמלו, שאינו לא הילוך תמיד לרבים ולא תשמיש רשות היחיד", וביירושלמי' (שבת פ"א ה"א): "תני רבי חייה כרמל - רך מלא, אינו לא לח ולא יבש אלא בינוני" - כרמל הכתוב בתורה (ויקרא ב, יד), אינו לח ולא יבש לגמרי, אלא כשמוללים אותו ביד הוא מתרכך, וכך "כרמילית אינה רשות היחיד ולא רשות הרבים". (8) על יסוד ברייתא בגמרא (שבת ו.) שמדבר הוא כרשות הרבים, אולם בגמרא שם מובאה גם ברייתא אחרת שהמדבר הוא ככרמילית, ואמר אביי: "לא קשיא (אין קושיא מברייתא אחת על השנייה);

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. אי זו היא³⁵ פְּרָמְלִית³⁶? תל שֵׁישׁ בו אַרְבָּעָה³⁷ על אַרְבָּעָה או יתָר על פֶּן וְנִבְהוּ מְשַׁלְשָׁה וְעַד עֶשְׂרֵה³⁸. שֶׁהַפְּרָמְלִית אֵינָה תּוֹפְשֵׁת אֶלָּא עַד עֶשְׂרֵה, וְאֵינָה רִחֲבָה פְּחוֹת³⁹ מֵאַרְבָּעָה על אַרְבָּעָה. וְכֵן חֲרִיץ שֵׁישׁ בו אַרְבָּעָה על אַרְבָּעָה או יתָר על פֶּן וְעַמֵּק מְשַׁלְשָׁה עַד עֶשְׂרֵה. וְכֵן מְקוֹם שֶׁהֶקֶף בְּאַרְבַּע מַחְצוֹת, גְּבִהֵן מְשַׁלְשָׁה וְעַד עֶשְׂרֵה וּבִיגִיחֵן אַרְבָּעָה על אַרְבָּעָה או יתָר על פֶּן. וְכֵן קֶרֶן זְוִית הַסְּמוּכָה לְרִשּׁוֹת הַרְבִּיבִים, וְהוּא הַמְּקוֹם שֶׁמְקַף⁴⁰ שְׁלֹשׁ מַחְצוֹת וְהַרְוּחַ הַרְבִּיעִית לְרִשּׁוֹת הַרְבִּיבִים, פְּגוֹן מְבוּי שְׁאִין לוֹ לְחִי או קוֹרָה בְּרוּחַ רְבִיעִית. וְכֵן⁴¹ הַנְּמִיִּים וְהַבְּקָעָה, בֵּין בֵּימוֹת הַחֲמָה בֵּין בֵּימוֹת הַגְּשָׁמִים - כָּל אֵלוֹ פְּרָמְלִית הֵן.

35) שבת ו, א. 36) שמדרבנן אסור לטלטל בתוכה ולהכניס ולהוציא לרשות אחרת, ראה בה"א. 37) טפחים. 38) שאם היא גבוהה עשרה ורחבה ארבעה - יש לה דין רשות היחיד, כמבואר בה"א. 39) שאם היא פחותה מארבעה ולמעלה משלשה, נקראת מקום פטור. 40) משנה, עירובין צד, א: "חצר שנפרצה לרשות הרבים (מרוח אחת), אמרו חכמים, מתוכה לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכה, פטור - מפני שהיא ככרמלית" (הגר"א). ודעת מפרשים אחרים, שמן התורה יש לה דין רשות היחיד, והזורק לתוכה חייב (מגיד-משנה). 41) "כל מקום שהוא רשות הרבים לענין שבת, כך הוא רשות הרבים לענין טומאה, אבל הבקעה המוקפת גדר בימות הגשמים, רשות היחיד לשבת ולטומאה. ואם לא היתה מוקפת, הרי היא רשות היחיד לטומאה בלבד" (רבינו בהל' אבות הטומאה פ"כ ה"א, ו).

ה. אָוִיר⁴² הַפְּרָמְלִית - הֵרִי הוּא פְּרָמְלִית עַד עֶשְׂרֵה טְפָחִים, וְלִמְעַלָּה מֵעֶשְׂרֵה טְפָחִים פְּאִוִיר הַפְּרָמְלִית הֵרִי הוּא מְקוֹם פְּטוּר. לְפִיכָף⁴³, מֵעַל⁴⁴ פְּנֵי הַמַּיִם שְׁפִימִים וְשִׁבְנֵהוֹרוֹת: עַד עֶשְׂרֵה טְפָחִים - פְּאִוִיר פְּרָמְלִית, וְלִמְעַלָּה מֵעֶשְׂרֵה - מְקוֹם פְּטוּר. אֲבָל כָּל הָעַמֵּק⁴⁵ הַמְּלֵאָה מַיִם, הֵרִי הוּא פְּקַרְקַע עֶבֶה.

42) שבת ז, ב. 43) שבת ק, ב. 44) שאין מודדים עשרה טפחים מקרקעית הים אלא מפני המים ולמעלה (ראה 'תשובות הרמב"ם' פריימן סי' טז). 45) אפילו עמוק מאה אמה ואינו רחב ארבעה, שהוא בטל לגבי כרמלית.

ו. בּוֹר שֶׁבְּכַרְמְלִית - הֵרִי הוּא פְּרָמְלִית, אֲפִלוּ עַמֵּק מְאָה אָמָה, אִם אֵינֶן⁴⁶ בו אַרְבָּעָה⁴⁷. לְרִשּׁוֹת הַרְבִּיבִים שֶׁהִיָּתָה עֲלֵיהָ תְּקֵרָה⁴⁸, או שְׁאִין בְּרִחְבָּה שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אָמָה - הֵרִי הוּא פְּרָמְלִית. אֲצִטְבָּא⁴⁹ שְׁפִינִין⁵⁰ הַעֲמוּדִים הַעֲמוּדִים בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּיבִים⁵¹ - הֵרִי הוּא פְּרָמְלִית. וְצִדֵּי⁵² לְרִשּׁוֹת הַרְבִּיבִים⁵³ - כְּכַרְמְלִית. אֲבָל בֵּין הַעֲמוּדִים, הוּאִיל וְרַבִּים דּוֹרְסִין בִּיגִיחֵן⁵⁴ - הֵרִי הֵן לְרִשּׁוֹת הַרְבִּיבִים.

בוקעים בו (רש"י ו'הלכות גדולות ו'תוספות' שבת ו:). ולדעת הרמב"ם שמדבר בזמן הזה הוא רשות הרבים (למעלה הערה ז) - על כרחנו שהתנאי הנזכר אינו תנאי. ובאמת לא הוזכר דבר זה בשום מקום בתלמוד (רמב"ן בעירובין נט.). נראה ב'הפרדס' האמריקאי שנה כז חוברת ו' שיש מקור לתנאי זה לפי קטע חדש בגמרא שבת ו. שנשמר בכתיב רומי, והיה גם בגליון כתב-יד מינכן, והובא ב'מאירי' שם ובראבי"ה סי' ר"א עמוד 276]. כל אמה היא ששה טפחים (להלן פרק יז הלכה לו). שבת ה, א: "המעביר ארבע אמות ברשות הרבים מקורה - פטור, שאינו דומה לרגלי מדבר". 15) שמותר לטלטל בתוכו, והמכניס והמוציא מתוכו לרשות הרבים - חייב. 16) שבת ו, א. 17) מיל הוא אלפים אמה. 18) עירובין ו, ב: "אמר רבי יוחנן, ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה, חייבין עליה משום רשות הרבים", הרי שרשות הרבים גמורה נעשית רשות היחיד על-ידי-זוה שדלתותיה ננעלות בלילה. ומה שאמרו (עירובין קא.) שירושלים היא כרמלית ואסור לטלטל בה - אינו סותר למה שכתב רבינו כאן "שמדינה המוקפת שדלתותיה ננעלות בלילה - היא רשות היחיד גמורה", שכיין שישנם הרבה דיוורים בעיר לא תהא אלא חצר שצריכה עירובי חצרות, וכל זמן שלא עירבו אותה - אסור לטלטל בה ככרמלית, וכן פירש רש"י בעירובין קא. (כסף-משנה). 19) ראה להלן בתחילת פרק יז. 20) מקום שמירה לעדר הצאן. 21) רחבה מוקפת גדר שבעיר, המשמשת כעין גדרה לצאן. 22) אבל אם לא הוקפו לדירה, אף שהם רשות היחיד - אסור לטלטל בתוכם מחוץ לארבע אמות (להלן בפט"ז ה"א).

ב. אֲפִלוּ²³ פְּלִים, פְּגוֹן סְפִינָה או מְגַדְלָה²⁴ שֶׁל עֵץ וְכוּרֶת²⁵ וְכִיּוֹצֵא²⁶ בְּהֵן²⁷, אִם יֵשׁ בְּהֵן אַרְבָּעָה²⁸ על אַרְבָּעָה²⁹ בְּגִבְהַ עֶשְׂרֵה או יתָר על זֶה - הֵרִי הֵן לְרִשּׁוֹת הַיָּחִיד גְּמוּרָה.

23) שמותר גם לטלטל בכלום. 24) שבת ק, ב. 25) עירובין לד, א. 26) שבת ח, א. משכן דבורים לעשיית דבש. 27) כלים מרובעים כספינה ומגדל, ועגולים ככוורת. 28) אפילו עומדים ברשות הרבים. 29) ככוורת שהיא עגולה, צריך להיות בחללה חמשה טפחים וג' חומשי טפח, שאז אפשר לרבע מחללה ד' על ד' (שבת ח.); ראה למעלה פ"ב הי"ח. 30) בין בתוכה בין על גבה עד הרקיע כשאר רשות היחיד (או"ח סי' שמה).

ג. עֵבִיבִי³¹ הַפְּתָלִים שֶׁל רִשּׁוֹת הַיָּחִיד - פְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד; לְאַחֲרֵים עוֹשֶׂה מַחְצָה, לְעֲצָמוֹ לֹא כָּל-שֶׁפֶן. אָוִיר³² לְרִשּׁוֹת הַיָּחִיד - פְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד, עַד לְרִקְיעַ. אֲבָל³³ אָוִיר לְרִשּׁוֹת הַרְבִּיבִים אֵינּוּ פְּרִשּׁוֹת הַרְבִּיבִים אֶלָּא עַד עֶשְׂרֵה טְפָחִים, וְלִמְעַלָּה מֵעֶשְׂרֵה בְּאִוִיר לְרִשּׁוֹת הַרְבִּיבִים, מְקוֹם פְּטוּר הוּא³⁴.

31) שבת צט, ב. 32) שבת ז, א. נעץ קנה ברשות היחיד גבוה מאה אמה, וזרק מרשות הרבים ונח על גביו - חייב. 33) משנה, שבת ק, א. 34) ומותר להשתמש שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רשות היחיד עולה עד לרקיע וממלאה את כל החלל (מגיד-משנה).

ח. מקום⁶⁶ שיש בגבהו תשעה טפחים מצמצמים, לא פחות ולא יותר, ברשות הרבים - הרי הוא ברשות הרבים. ואין משגיחין⁶⁷ על מדת ארכו ומדת רחבו, בין רחב בין קצר, מפני שרבים מכתפין⁶⁸ עליו. אבל אם היה יתר על תשעה או פחות: אם היה בו ארבעה על ארבעה או יותר - הרי הוא פרמלית, ואם אין בו ארבעה על ארבעה - הרי הוא מקום פטורי⁷⁰.

66 שבת ח, א. (67 זוהי גם דעת רש"י, אבל דעת הראב"ד שרק אז נחשב לרה"ר אם רחב ארבעה. 68 עומדים ונסמכים שם לתקן את המשא שעל כתפיהם. 69 וכיון שצורך בו לרבים, רשות הרבים הוא בין רחב בין קצר (רש"י). 70 ואם היה גבוה עשרה ורחב ארבעה, הוא רשות היחיד.

ט. גג⁷¹ הסמוך לרשות הרבים בתוך עשרה טפחים - הואיל ורבים מכתפין עליו⁷², אסור לטלטל בגג עד שיעשה לו סלם קבוע⁷³ להתירו. עמוד⁷⁴ ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה - הרי זה רשות היחיד. נעץ בגבהו⁷⁵ יתד כל שהוא, אפלו אינה גבוהה⁷⁶ שלשה, הואיל וראוי לתלות ביתד ולהשתמש בו - הרי זה ממעטו ונעשה פרמלית. ואין מודדין לו אלא מן היתד ולמעלה. ואפלו מלאהו פלו⁷⁷ יתדות - הרי זה ממעט גבוהו, שהרי תולין באותן היתדות ומשתמשים בהן.

71 עירובין פד, ב. (72 משתמשים בו. ולפיכך נראה כרשות הרבים. 73 בין לחול בין לשבת, ובזה סילק את הרבים ממנו, ונעשה הגג מיוחד לו (רשב"א). 74 עירובין עח, א. 75 כלומר, לצידו למטה לארץ (בניגוד לרש"י והראב"ד שפירשו נעץ בו בראשו, כלומר על גביו). 76 כגירסת רבינו חננאל שם: "רב אשי אמר, אע"פ שאינה גבוה ג' אפשר [דתלין] ביה מידי", ועיין 'מגיד משנה'. 77 כלומר, למטה לארץ ואינם גבוהים שלשה (מגיד-משנה, ועיין לחם-משנה).

י. חוריה⁷⁸ רשות היחיד⁷⁹ - הרי הן ברשות היחיד. אבל חוריה רשות הרבים⁸⁰ - אינם ברשות הרבים, אלא הרי הן כפי מדתן. פיעד? חור פעד רשות הרבים: אם יש בו ארבעה על ארבעה וגבוה עשרה - הרי הוא רשות היחיד⁸¹; ואם אין גבוה עשרה - הרי זה פרמלית; ואם אין בו ארבעה על ארבעה - הרי זה מקום פטורי. והוא, שגבוה שלשה; שכל הפחות משלשה - הרי הוא פטורי⁸².

78 שבת ז, ב. (79 חורים שבכותל לצד רשות היחיד, או שהם מפולשים מעבר לעבר. 80 חורים שבכותל לצד

46) בנוסח ההלכה שלפני הראב"ד, היה כתוב "אפילו יש בו ארבעה", לכן תמה על רבינו, שכיון שיש בו רוחב ארבעה ועמוק יותר מעשרה, הרי זה רשות היחיד ולא כרמלית, כמבואר בהלכה א. אבל בנוסח שלפנינו "אם אין בו ד'" ולכן דינו ככרמלית, ולא נחשב למקום פטור כיון שהוא יותר מעשר, שהרי אין כרמלית רק עד עשר, שאנו אומרים: "מצא מין את מינו וניעור" (כיון שהבור נמצא בכרמלית, דינו ככרמלית), ראה להלן בפ"ז הי"א. וב'תשובות הרמב"ם' (פריימן, סי' יט) לחכמי לוניל כתב רבינו על הלכה זו: "יראה לי מדבריהם, שיש בספר שלכם חסרון דברים, וזה נוסח הספר: בור שבכרמלית הרי הוא ככרמלית אפילו עמוק מאה אמה אם אין בו ארבעה, הואיל ולא חלק רשות לעצמו הרי הוא ככרמלית". ובאותה תשובה נמסר גם המקור להלכה זו בעירובין לב: "נתנו בבור (לעירוב אפילו עמוק מאה אמה - עירובו עירוב". ובגמרא לד: מעמידים את המשנה בבור שבכרמלית שדינו בכרמלית. 47) בנוסח אחר: אפילו עמוק מאה אמה ורחב מאה אמה ('מעשה רוקח'). 48) שבת צח, א. (וראה תשובות הרמב"ם סי' סט עמ' 71). 49) בנין אבנים על ידי הקיר כעין ספסל לשבת עליו. 50) שבת ז, א. שא"אפשר ללכת שם ברווח. 51) "שהיו עמודים ברחבה, ותולים בהם הסוחרים את סחורותיהם, וגם אצטבאות היו לפניהם לשבת שם" (רש"י). 52) (עירובין צד). 53) בית הסמוך לרה"ר שכתליו בולטים ומעכבים את בני רשות הרבים להלון שם תדיר. 54) "אף-על-פי שאין בין עמוד לעמוד ט"ז אמה - נחשב רשות הרבים, כיון שרבים הולכים שם, ומחוץ לבין העמודים רחב ט"ז אמה" ('תוספות').

ז. אי זהו⁵⁹ מקום פטורי? מקום שיש בו פחות מארבעה⁵⁶ על ארבעה וגבוה שלשה עד לרקיע, שכל פחות משלשה⁵⁷ הרי הוא פטורי. אפלו⁵⁸ קוצים⁵⁹ וברקנים⁶⁰ או גללים⁶¹ ברשות הרבים, גבהן שלשה ואין רחבן ארבעה על ארבעה - הרי הן מקום פטורי. וכן חריץ שאין בו ארבעה על ארבעה⁶² ועמקו משלשה עד התהום. וכן מקום המקף שאין בו ארבעה על ארבעה, אפלו היה ארכו אלה מיל ורחבו ארבעה פחות שעורה, וגבהו משלשה ולמעלה - הרי זה מקום פטורי. וכן אויר רשות הרבים⁶³ או אויר פרמלית⁶⁴ למעלה מעשרה - הרי הוא מקום פטורי⁶⁵.

55) שבת ו, א. (56) רוחב, ואפילו ארוך מאה אמה, שצריכים ארבעה על ארבעה מרובעים ('מגן אברהם'). 57) פחות משלשה הרי הוא כלבוד (מחובר לקרקע) - הלכה למשה מסיני. 58) כלומר, אפילו אלה הדוקרים או המאוסים אינם מקום פטור אלא אם יש בגובהם שלשה טפחים. 59) שבת ז, א. 60) שיח מלא עקצים (שופטים ח, ז). 61) צואת בקר. 62) שאם היה בו ארבעה נחשב לרשות היחיד. 63) משנה, שבת ק, א. 64) שבת, ז, ב. 65) אולם אין מציאות למקום פטור רק ברשות הרבים או בכרמלית, אבל ברשות היחיד אין דין מקום פטור, כיון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

89) שבת צז, א; בנוסח אחר: "המושיט או המוציא חפץ" ('מעשה רוקח'). 90) אם לא העביר בשתי רה"ר ביחד ארבע אמות, אבל העביר בשתייהן - בלא צירוף הכרמלית - ארבע אמות חייב - שרשויות מצטרפות, כמבואר בפ"ג הי"ז. 91) שבת ה, ב: "המוציא מחנות (רשות היחיד) לפלטא (רשות הרבים) דרך סטיו (כרמלית), חייב (מכיון שלא עמד בכרמלית), ובן עזאי פוטר - (מהלך כעומד)". אבל עמד - פטור אף לרבנן וכל-שכן הניח.

טו. המוציא⁹² מרשות היחיד לרשות הרבים, ועבר על מקום פטור שהיה ביניהן פהליכתו - חיב, שמהלך אינו כעומד. ואין צריך לומר בזרק⁹³, שעבר החפץ במקום פטור, שאינו חשויב כמי שגח שם. היה⁹⁴ עומד במקום פטור, ונטל חפץ מרשות היחיד או מאדם העומד שם, והניחו ברשות הרבים או ביד אדם העומד שם - פטור. וכן אם הכניס מרשות הרבים לרשות היחיד, ועמד במקום פטור - פטור.

92) שם. 93) שאפילו בן עזאי הסוכר מהלך כעומד דומה, מודה בזרק מתחילת ארבע לסוף ארבע שחייב (שבת ו). 94) שבת ח, ב.

טז. עמוד⁹⁵ ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה, ואין בעקר⁹⁶ ארבעה, ויש⁹⁷ בגבה⁹⁸ הקצר שלו שלשה - הרי הוא רשות היחיד, ואם זרק מרשות הרבים ונח על גביו - חיב. תל⁹⁹ המתלקט¹⁰⁰ גבה עשרה טפחים מתוף ארץ ארבע אמות¹⁰¹ - הרי הוא רשות היחיד, ואם זרק מרשות הרבים ונח על גביו - חיב.

95) שבת קא, א. 96) בחלקו הנוגע בארץ. 97) בדפוס שונצינו, הנוסח: "ואין". 98) בגמרא שם: "ויש בקצר שלו שלשה", ופירש רש"י: "יש בו גובה שלשה". וזהו החידוש שאף-על-פי שאין לומר כאן "לבוד" ממקום שכלה רחבו לקרקע, בכל זאת הוא רשות היחיד מפני שאנו אומרים גוד אחת מחיצתא (משוך והוריד המחיצה למטה. מתוכן דברי רש"י שם). ולפי זה, אם אין בגובה הקצר שלשה, בוודאי הוא רשות היחיד מפני שאומרים בו "לבוד". ויש מפרשים "יש בקצר שלו שלשה" היינו שיש בעובי הקצר שלשה (תוספות). ולפי זה, דברי הגמרא הם בדווקא, שאם אין שם שלשה לא אומרים בו גוד אחית. 99) שבת ק, א. 100) שהוא במדרון והולך ומתלקט מעט מעט עד שמגביה עשרה מתוך ד' אמות. הרי הוא כאילו זקוף כולו והוא רשות היחיד במקום גבהו, ואם זרק מרשות הרבים ונח על גביו - חייב (רש"י). 101) אבל אם היה הגובה עשרה מתוך חמש אמות, הרי הוא כרשות הרבים, שהרי אפשר להלוך שם (רש"י).

יז. נעץ¹⁰² קנה ברשות היחיד, אפלו גבוה מאה אמה, וזרק מרשות הרבים ונח על גביו - חיב¹⁰³,

רשות הרבים ואינם מפולשים לפנים. 81) וחורי כרמלית נידונים ג"כ כפי מדהם (רשב"א). 82) ונקרא לבוד.

יא. רשות⁸³ היחיד ומקום פטור - מתר לטלטל בכל. אפלו היה ארץ פל אחת משתייהן פמה מילין - מטלטל בכלה. אבל רשות הרבים והכרמלית - אין מטלטלין בהן אלא בארבע אמות. ואם העביר או הושיט או זרק חוץ לארבע אמות: ברשות הרבים - חיב, ובכרמלית - פטור⁸⁴. שאסור הכרמלית מדבריהם, מפני שהיא דומה⁸⁵ לרשות הרבים, שמא תתחלף ברשות הרבים. לפיכך, אם לא היה צריך לגוף ההוצאה, כגון⁸⁶ שהעביר חוץ בכרמלית כדי שלא יזקו בו רבים - הרי זה מתר, ואפלו העבירו פמה אמות. וכן כל פיוצא פזה.

83) שבת ו, א. 84) ובפירוש המשניות כותב רבינו: "ומי שיוציא מאחד מהם לכרמלית, או משם לאחד מהם, יתחייב מלקות אם הוא מזיד, ואם הוא שוגג פטור מכלום" (שבת פ"א מ"א); וכתב על זה בתוספות יום טוב' (שבת פ"א): "ואל תטעה ותחשוב שרוצה לומר מלקות ארבעים שבתורה, אלא מכת מרדות מדרבנן (ראה בפ"א ה"ג), ורגיל רבינו לקרוא למכת מרדות דרבנן בשם מלקות". 85) בזה שאין לו מחיצות. 86) שבת מב, א: "אמר רבינא: קרץ ברשות הרבים מוליכו פחות פחות מארבע אמות (עד שיסלקנו לצדי רשות הרבים, כי לטלטל פחות מד' אמות הוא איסור מדרבנן) ובכרמלית אפילו טובא (יותר, שטלטול שלו מדרבנן יעבירונו בעקירה אחת)".

יב. פשם⁸⁷ שמתר לטלטל בכל מקום פטור, כך מתר להכניס ממנו לרשות היחיד או לרשות הרבים, ואין צריך לומר לכרמלית. ומוציאין לו מרשות היחיד ומרשות הרבים, ואין צריך לומר מן הכרמלית.

87) שבת ו, א.

יג. פשם⁸⁸ שאסור לטלטל בכל הכרמלית, כך אסור להוציא ממנה לרשות היחיד או לרשות הרבים; או להכניס לכרמלית מרשות היחיד או מרשות הרבים. ואם הוציא או הכניס - פטור.

88) שם.

יד. המוציא⁸⁹ מרשות היחיד לרשות היחיד או מרשות הרבים לרשות הרבים וכו' מלית באמצע - פטור⁹⁰. וכן המושיט או הזורק מזו לזו וכו' מלית באמצע - פטור. המוציא⁹¹ חפץ מרשות הרבים לכרמלית והניחו שם, וחרז ועקר מכו' מלית והכניסו לרשות היחיד; או שהוציא מרשות היחיד לכרמלית והניחו שם, וחרז ועקר מכו' מלית והוציא לרשות הרבים - הרי זה פטור.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁרָשׁוֹת הַיְחִיד עוֹלָה עַד לְרִקְיעַ. אֵילָן¹⁰⁴ שְׁהוּא עוֹמֵד בְּרָשׁוֹת הַיְחִיד וְנוֹפֵה נוֹטָה לְרָשׁוֹת הָרְבִים, וְזָרְק¹⁰⁵ וְנָח עַל נוֹפוֹ¹⁰⁶ - פְּטוּר, שְׁאִין הַנוֹף הוֹלֵךְ אַחֵר הָעֵקֶר.

(117) שבת צט, ב. (118) שהוא כרמלית. (119) עפר מקרקעית הבור או משפתו, והשליכו לרשות הרבים. (120) ועכשיו נעשה רשות היחיד. (121) שהוא רשות היחיד. (122) מרשות הרבים. (123) ועכשיו נעשה כרמלית. (124) בשני מקרים אלה, נסתפקו בגמרא אם חייב או לא, וכיון שלא נפשטה הבעיה - פסק רבינו שפטור מספק.

כא. הַזֹּרֵק¹²⁵ דֶּהָ¹²⁶ וְנָח עַל גְּבִי יְתוּדוֹת¹²⁷ בְּרָשׁוֹת הָרְבִים וְנַעֲשֶׂה רָשׁוֹת הַיְחִיד, אֶפְלוּ הִיָּה כְּלִי עַל גְּבִי הַדֶּהָ¹²⁸ - פְּטוּר¹²⁹, שְׁהָרִי עֲשִׂית הַמְחַצֵּה עִם נוֹחַת הַכְּלִי בְּאִין כְּאֶחָת.

(125) שבת צט, ב. (126) רחב ארבעה. (127) דקות, שהיו גבוהות עשרה ואין רחבות ארבעה, ודף זה הרחב ארבעה - עשאה רשות היחיד (רש"י). (128) ואף שבוודאי נח הדף תחילה על היתדות ואחרי-זה נח החפץ. (129) זוהי בעיה שלא נפשטה בגמרא, ולכן פטור מספק.

כב. בּוֹרֵא¹³⁰ שְׁהוּא עֵמֶק עֲשֶׂה¹³¹ וְרָחֵב שְׁמֹנֶה בְּרָשׁוֹת הָרְבִים, וְזָרְק מְחַצֵּלֵת בְּרָשׁוֹת הָרְבִים¹³² וְחֻלְקָה הַבּוֹר בְּרָחֵבוֹ לְשָׁנִים - פְּטוּר¹³³; שְׁהָרִי עִם הַנְּחַת הַכְּלִי בְּטֹלוֹ הַמְחַצוֹת, וְנַעֲשֶׂה כֹּל מְקוֹם מְהֵן פְּחוֹת מְאֻרְבָּעָה עַל אֲרָבָעָה.

(130) שבת ק, א. (131) שהוא רשות היחיד. (132) בנוסח אחר: "מרשות הרבים", והנוסח נכון ('מעשה רוקח'). (133) כאביי ולא כרבי יוחנן (שם). ועיי' מגיד משנה.

כג. בּוֹרֵא¹³⁴ בְּרָשׁוֹת הָרְבִים עֵמֶק עֲשֶׂה¹³⁵ וְרָחֵב אֲרָבָעָה, מֵלֵא מִיָּם וְזָרְק לְתוֹכוֹ חֲפִץ¹³⁶ וְנָח עַל גְּבִי הַמַּיִם - חַיִּב, שְׁאִין הַמַּיִם מְבַטְלִין הַמְחַצוֹת. הִיָּה מֵלֵא פְרוֹת¹³⁷ וְזָרְק לְתוֹכוֹ - פְּטוּר, שְׁהָרִי מְעִטּוֹ הַפְּרוֹת אֶת שְׁעוֹרוֹ¹³⁸.

(134) שבת ק, א. (135) שהוא רשות היחיד. (136) ככר שאינו צף על גביו אלא נח בתוכו כגון אבן (רש"י). (137) לדעת הרשב"א מדובר כאן בפירות של טבל, שאסור לטלטלם בשבת ולהוציאם מהבור, ולכן מבטלים את המחיצות. (138) נראה שהוא-הדין בכל דבר נוול שאינו מבטל מחיצות, אבל דברים יבשים דינם כפירות (מגיד-משנה).

כד. רִקַּק מִיָּם¹³⁹ שְׁהוּא עוֹבֵר בְּרָשׁוֹת הָרְבִים, וְרָבִים מְהַלְכִין¹⁴⁰ בוֹ: אִם אֵין בְּעֵמֶקוֹ עֲשֶׂה טְפָחִים - הָרִי הוּא בְּרָשׁוֹת הָרְבִים; בֵּין שְׁהָרִי רָחֵב אֶפְלוּ אֲרָבַע אַמּוֹת¹⁴¹, בֵּין שְׁלֵא¹⁴² הִיָּה בְּרָחֵבוֹ אֲרָבָעָה טְפָחִים, שְׁהָרִי רַב הָעֵם מְדַלְגִין עָלָיו וְאֵין מְהַלְכִין בְּתוֹכוֹ,

(102) שבת קז, ב. (103) ואף שצריך עקירה והנחה על גבי מקום ארבעה על ארבעה (פ"ג ה"א), נראה מדברי רש"י וקצת גאונים, שבהנחה ברשות היחיד - אין צריך מקום ארבעה על ארבעה. (104) שבת ח, א. (105) מרשות הרבים. (106) ענפיו.

יח. נַעֲצִין¹⁰⁷ קִנְיָה בְּרָשׁוֹת הָרְבִים וּבְרֵאשׁוֹ טְרַסְקָל¹⁰⁸, וְזָרְק וְנָח עַל גְּבִיו - פְּטוּר, שְׁאִין רָשׁוֹת הָרְבִים אֵלָא עַד עֲשֶׂה¹⁰⁹. הַזֹּרֵק¹¹⁰ אֲרָבַע אַמּוֹת בְּרָשׁוֹת הָרְבִים, וְנָח הַחֲפִץ בְּכַתֵּל, כְּגוֹן שְׁזָרַק חֵלֶב¹¹¹ אוֹ בָצֵק וְנִדְבַק בְּכַתֵּל: אִם נִדְבַק לְמַעְלָה מִעֲשֶׂה טְפָחִים - כִּזְזָרְק בְּאֵוִיר, שְׁלִמְעֵלָה מִעֲשֶׂה בְּרָשׁוֹת הָרְבִים מְקוֹם פְּטוּר הוּא; נִדְבַק לְמַטָּה מִעֲשֶׂה טְפָחִים - כִּזְזָרְק בְּאֵרֶץ, וְחַיִּב. זָרַק לְמַעְלָה מִעֲשֶׂה, וְנָח בְּחוּר כֹּל שְׁהוּא - פְּטוּר¹¹².

(107) שבת קא, א. (108) סל. (109) ואף ש"גבוה עשרה ורחב ארבעה ברשות הרבים נחשב לרשות היחיד" (הלכה א'). זהו רק אם הוא רחב ארבעה גם למטה, אבל כאן שבתוך עשרה יש רק קנה דק והסל הוא למעלה, אין אומרים "גוד אחית מחיצתא" שכל מחיצה שהגדיים בוקעים בה - אינה מחיצה. (110) משנה, שבת ק, א. (111) שם נאמר: "ברבילה שמינה שנינו", וסובר רבינו שהוא-הדין בכל דבר הנדבק. (112) שכיון שאין החור רחב ארבעה, אינו נחשב כרשות היחיד אלא כמקום פטור.

יט. זָרַק¹¹³ קִנְיָה¹¹⁴ אוֹ רִמָּה מְרָשׁוֹת הַיְחִיד, וְנִתְקַע בְּרָשׁוֹת הָרְבִים פְּשֵׁהוּא עוֹמֵד - פְּטוּר, שְׁהָרִי מְקַצְתוֹ בְּמְקוֹם פְּטוּר¹¹⁵. זָרַק כְּלִי מְרָשׁוֹת הַיְחִיד לְרָשׁוֹת הָרְבִים, וְהִיָּה אוֹתוֹ כְּלִי גְדוֹל וְיֵשׁ בוֹ אֲרָבָעָה עַל אֲרָבָעָה בְּגִבֵּה עֲשֶׂה - פְּטוּר; מִפְּנֵי שְׁכָלֵי זֶה רָשׁוֹת הַיְחִיד גְּמוּרָה, וְנִמְצָא כְּמוֹצֵא מְרָשׁוֹת הַיְחִיד לְרָשׁוֹת הַיְחִיד¹¹⁶.

(113) שבת ח, א. (114) גבוה עשרה. (115) שאינו חייב רק אם נח כולו ברשות הרבים (רש"י). (116) זוהי גם דעת ה'תוספות', ויוצא מזה שאם העביר את הכלי ארבע אמות ברשות הרבים - חייב. אבל רש"י הסביר אחרת: "שכלי זה הוא רשות לעצמו. ואנו ממשכן למדים, שהיו זורקים מחטים זה לזה ולא היו זורקים רשויות". ובכל אופן פטור כאן.

כ. בּוֹרֵא¹¹⁷ תִּשְׁעָה¹¹⁸ בְּרָשׁוֹת הָרְבִים, וְעֵקֶר חֲלִיא¹¹⁹ מְקַרְקְעִיתוֹ וְהִשְׁלִימוֹ לְעֲשֶׂה¹²⁰, אֶף-עַל-פִּי שְׁעֻקְיָתָהּ הַחֲפִץ וְעֲשִׂית הַמְחַצֵּה בְּאִין כְּאֶחָת - פְּטוּר, מִפְּנֵי שְׁלֵא הִיָּתָה הַמְחַצֵּה עֲשֶׂה בְּתַחֲלָה. הִיָּה הַבּוֹר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לרשות הרבים. (12) מלעיטים (מכניסים את המאכל לפיו, עד למקום שהוא יכול להחזיר). שהרי שנינו (מסכת שבת דף קנח:) "אין אובסים את הגמל אלא מלעיטין" (תוספות). (13) יימשך אחר צווארו וחוששים שיוציא לרשות הרבים אם אין ראשו ורובו בפנים (מע"ר ק).

ב. לא¹⁴ יעמד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים, ברשות הרבים וישתה ברשות היחיד, אלא אם-פן הכניס ראשו ורבו למקום שהוא שותה. במה דברים אמורים? פשהיה שותה בכלים נאים, שהוא צריך להן¹⁵, גזרה שמא יוציאם; אבל אם היו כלים שאינן נאים, שאינן צריך להן, או שהיה הפור בכרמלית¹⁶ אף-על-פי שהכלים נאים - מכניס¹⁷ ראשו בלבד ושותה במקומו, ואף-על-פי שלא הכניס ראשו ורבו.

(14) (משנה במסכת עירובין דף צט עמוד א). (15) דעת רבינו שלא גזרו אלא בכלים נאים. אבל להרשב"א בכל דבר שהוא צריך לו, חוששים שמא יכניסם לרשותו, אלא אם כן יוציא או יכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה ("מגיד משנה"). (16) שיעקר איסורה "מפני שהיא דומה לרשות הרבים, שמא תתחלף ברשות הרבים" (רבינו בפרק י"ד הלכה י"א), ואין גזורין גזירה לגזירה, "משום שנאמר ושמרתם את משמרת, עשו משמרת למשמרת. כלומר: גזירה לתורת, ולא משמרת למשמרת" (רש"י מסכת ביצה דף ב עמוד ב) וזהו כרובא (מסכת שבת דף י"א עמוד ב) ולא כאביי שסובר שהחמירו ב"הוצאה" לגזור גזירה לגזירה. (17) (מסכת שבת דף יא עמוד א).

ג. עומד¹⁸ אדם ברשות הרבים וקולט¹⁹ מן האויר מן המים המקלחין מן הצנור או מן הפתל, ושותה²⁰. ובלבד שלא יגע²¹ בצנור או בפתל ויקלט מעל גבן. ואם נגע: אם היה מקום שנגע בו למעלה מעשרה פחות משלשה²² סמוך לגג - הרי זה אסור; שגמץא פעוקר²³ מעל הגג, שהוא רשות היחיד. וכן אם היה בצנור ארבעה על ארבעה, בין שהיה הצנור בתוך²⁴ עשרה בין שהיה למעלה²⁵ מעשרה, וקלט ממנו מים - הרי זה אסור. ולמה אינו חייב²⁶? מפני²⁷ שלא נחוו²⁸ המים, אלא הרי הן נזחלין והולכין.

(18) (משנה במסכת עירובין דף צט עמוד ב). (19) תופס ומקבל בכלי מן המים הנזחלים. (20) כי אוויר למעלה מעשרה טפחים ברשות הרבים מקום פטור הוא (ראה בפרק י"ד הלכה ז), ואפילו אם הוא למטה מעשרה שהיא רשות הרבים גמורה, הלא ידו גם כן ברשות הרבים היא. (21) לקרב את הכלי לצינור. (22) שכל פחות משלושה כלבוד (כמחובר), והרי הוא כאילו קלט מן הגג שהוא רשות היחיד. (23) ומכל מקום לא נחשב כאילו הוציא מרשות היחיד (כמבואר בסוף ההלכה). (24) שכל מקום של

הואיל ואין בעמקו עשרה - הרי הוא רשות הרבים. ואם יש בעמקו עשרה או יתר - הרי הוא בכרמלית פשאר המים. והוא, שיש בקרבו ארבעה טפחים או יתר על פן, שאין ברמלית פחותה מארבעה.

(139) משנה, שבת ק, ב. ופירוש רבינו חננאל (שם) בצה, מים לא עמוקים מעורבים בעפר שרבים עוברים בהם. (140) רגילים ללכת בו ברגל. (141) ואין מהלכים בו אלא על-ידי הדחק. (142) ובני אדם עוברים בתוכו או מדלגים עליו.

~ שבת קודש י"ד סיון ~

פרק המשה עשרי

(1) נתבארו בו גזירות של דבריהם בדיני ההוצאה ותולדותיה. ונמשך לזה ביאור מה שמותר (שהיה באפשר לחוש לו מהיות לו קצת דמיון להם), כמבואר שם.

א. עומד² אדם ברשות הרבים ומטלטל³ ברשות היחיד פלה. ועומד ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים, ובלבד שלא יוציא חוץ לארבע אמות. ואם הוציא - פטור⁴, מפני⁵ שהוא ברשות אחרת. וכן⁶ עומד אדם ברשות היחיד ופותח⁷ ברשות הרבים, ברשות הרבים ופותח⁸ ברשות היחיד. בהמה⁹ שהיתה רבה¹⁰ בחוץ וראשה בפנים - אובסין¹¹ אותה; ובגמל¹² - עד שהיה ראשו ורבו בפנים, הואיל וצוארו ארץ¹³.

(2) (משנה במסכת עירובין דף צח עמוד ב). (3) דברים שאין לחוש שמא יוציאם לרשות הרבים (ראה להלן הלכה ב). (4) הראב"ד השיג כאן על רבינו, שמכיוון שבגמרא דימו דין זה לדברי רבא: "המעביר חפץ מתחילת ארבע לסוף ארבע והעבירו דרך עליו - חייב", ונפסקה ההלכה כרבא - כמובא למעלה בפרק י"ב הלכה י"ד - ולכן גם כאן צריך להיות חייב, ובעל "מגיד משנה" מביא נוסח אחר: "ואם הוציא חייב" אלא שלפי זה היה צריך לכתוב: "אף על פי שהוא ברשות אחרת" (מגיד משנה). (5) כתב כן ליישב הסתירה מכאן למה שכתב למעלה בפרק י"ב הלכה י"ד (ראה בהערה שלמעלה) שכאן שהוא ברשות אחרת נחשבת ידו כמקום פטור (וכמו שכתבו התוספות במסכת עירובין דף כ עמוד א דיבור המתחיל לא יעמוד) - מרכבת המשנה. (6) משנה במסכת עירובין דף קא עמוד א "מעשה בשוק של פטמים (המפטמים עופות למכירה) שהיה בירושלים, שהיו נועלים (פתח חנותם ועומדים ברשות הרבים), ומניחים את המפתח בחלון שעל גבי הפתח" והלכה כחכמים ("מגיד משנה"). (7) נוטל המפתח שברשות הרבים ופותח שם את החנות (רש"י). (8) במפתח המונח שם. (9) (מסכת עירובין דף כ עמוד ב). (10) בנוסחה אחרת: "בהמה שהייתה בחוץ" (כתב יד אברבנאל). (11) מאכילים אותה הרבה על כורחה, ואין חוששים שמא יימשך אחרי פרתו ויוציא את הדלי החוצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כחורי רשות היחיד, כמבואר למעלה פרק י"ד הלכה י. (38) ואוסר על העליון להשתמש שלא כנגד החלון, "לפי שאוויר התחתון שהוא רשות היחיד עולה עד לרקיע, והעליון באווירו של תחתון, למה הדבר דומה? - למוציא יזו לחצר חבירו, שאסור להשתמש בו בכלים ששבתו בתוך ביתו עד שיעברו" (רשב"א) וראה בהלכה ח.

ז. פל' 39^ז זי' 40^ז היוצא על אויר רשות הרבים שמתר להשתמש עליו, כשהוא משתמש בו - אין נוהגין עליו ואין נוטלין ממנו אלא פלי חרס וזכוכית וכיוצא בהן, שאם יפלו לרשות הרבים - ישברו; אבל שאר פלים ואכלין - אסורים⁴¹, שמא יפלו לרשות הרבים ויביאם.

39 (מסכת עירובין דף צח עמוד ב). (40) בין שהוא רחב ארבעה בין שאינו רחב ארבעה. (41) ודווקא בזו וכיוצא בו, אבל דבר רחב כגו, שהשתמש עומד שם עם הכלי, מותר להשתמש בכל הכלים (ריטב"א, ושולחן ערוך אורח חיים סימן שנג).

ח. שני' 42^ז בתים בשני צדי רשות הרבים, זרק' 43^ז מזו לזו למעלה מעשרה - פטור⁴⁴. והוא, שיהיו שניהם שלו או שיהיה ביניהם ערוב⁴⁵. ואפלו בגדים וכלי מתכות⁴⁶ מתר לזרק⁴⁷. ואם היה זה למעלה מזה ולא היה בשוה - אסור לזרק בגד וכיוצא בו, שמא יפלו ויביאנו⁴⁸; אבל פלי חרס וכיוצא בהן - זורק.

42 (מסכת עירובין דף פה עמוד ב). (43) בנוסחה אחרת: "זורק מזו לזו למעלה מעשרה והוא פטור" (מער"ק ושנוצינו). (44) בנוסחה אחרת: מותר וכן נכון שיותר לכתחילה. (45) שאם היו הבתים שייכים לשני בני אדם ולא עשו עירוב, אסור מדברי סופרים לטלטל ברשות היחיד, כמבואר בפרק א מהלכות עירובין הלכות א-ב. (46) אף שאם יפלו לרשות הרבים לא יישברו, אין חוששים שמא ירד ויביאם אליו. (47) כיוון שהמקומות מכווננים זה מול זה, אינו צריך לאמן ידיו לזריקה שלא יפול החפץ למטה (בגמרא). (48) ואם המקום שביניהם לא היה רשות הרבים אלא כרמלית, מותר אפילו בית אחד גבוה מחבירו ("מגיד משנה" בשם הרשב"א).

ט. בור' 49^ז ברשות הרבים וחלון⁵⁰ על גביו - הבור וחליתו⁵¹ מצטרפים לעשרה, וממלאין ממנו בשפת. במה דברים אמורים? כשהיה סמוך לפתל בתוך ארבעה טפחים⁵², שאין אדם יכול לעבר שם; אבל אם היה מפלג - אין ממלאין ממנו, אלא אם-כן היתה חליתו גבוהה עשרה; שנמצא הדלי, כשיצא מן החלית, יצא למקום פטור⁵³.

49 (משנה במסכת עירובין דף צט עמוד א) מים מכוונסים. (50) בכותל מול הבור, וכן הוא במשנה, אבל בנוסחה אחרת: "וחוליא על גביו" (ויניציאה ומער"ק). (51) צבור העפר אשר מסביב לשפת הבור. (52) שבהפסק פחות מארבעה

ארבעה טפחים ברשות הרבים הגבוה משלושה ועד עשרה, דינו ככרמלית, ואסור מדרבנן להשתמש בה לרשות הרבים (פרק י"ד הלכה י"ג). (25) שמקום גבוה עשרה ורחב ארבעה ברשות הרבים הוא רשות היחיד. (26) חטאת, אם נגע בצניור וקלט ממנו מים. (27) (תלמוד ירשלמי מסכת עירובין פרק י הלכה ו). (28) ואינו חייב במוציא מרשות לרשות, אלא אם עקר ממקום שנח החפץ, כמבואר בפרק י"ג הלכה ד.

ד. זי' 29^ז שלפני החלון יוצא באויר שעל רשות הרבים, אם היה למעלה מעשרה³⁰ טפחים - מתר להשתמש³¹ עליו, שאין רשות הרבים תופסת אלא עשרה טפחים. לפיכך מתר³² להשתמש בכל הפתל עד עשרה טפחים התחתונים.

29 (משנה במסכת עירובין דף צח עמוד ב). "קצה היוצא מן הכותל, מבניין או עץ או אבן או זולתם" (רבינו בפירוש המשניות). (30) שהוא מקום פטור. (31) כמבואר בהלכה ז. (32) כי ב"מקום פטור" מותר להשתמש (פרק י"ד הלכה ז).

ה. במה דברים אמורים³³? כשהיה זי' אחד יוצא באויר; אבל אם היו יוצאים בפתל שני זיזין זה למטה מזה, אף-על-פי ששניהם למעלה מעשרה, אם יש ביזי העליון שלפני החלון רחב ארבעה על ארבעה - אסור להשתמש עליו; מפני שהוא רשות בפני עצמו, והיזי שתחתיו רשות אחרת³⁴, ואסרו זה על זה. שאין שתי רשות משתמשות ברשות אחת.

33 שיותר להשתמש בזי; תלמוד ירשלמי (מסכת עירובין פרק י הלכה ד): "לא אמר אלא באחד, אבל בשתיים אסור שאין שתי רשויות משתמשות ברשות אחת". (34) "הזיזין הבולטים מן הכותל כלפי רשות הרבים אינם שלו, שבזכות בני רשות הרבים עומדים, ואף שמן התורה אין אוויר רשות הרבים עולה למעלה מעשרה, מכל מקום כל אותם הזיזים שלהם הם, ויש רשות לכל אחד מבני רשות הרבים להשתמש בהם, וכשיש שני זיזים זה למעלה מזה, בני רשות הרבים משתמשים בתחתון (ואוסרים על העליון), וכשיש רק זיז אחד הרי הוא לבני החלון שתשמשים תדיר בו" (הריטב"א); אולם ב"מגיד משנה" משווה את דברי רבינו לשיטת הרשב"א, שכאן מדובר בשני זיזים השייכים לשני בני אדם ולכן אוסרים זה על זה, אבל באדם אחד מותר.

ו. אין³⁵ בעליון ארבעה ואין פתחתון ארבעה - משתמש בשניהן, וכן בכל הפתל עד עשרה טפחים התחתונים³⁶. היה פתחתון ארבעה ובעליון אין בו ארבעה - אינו משתמש בעליון אלא כנגד חלונו³⁷ בלבד; אבל בשאר הזיזי שבשני צדי החלון - אסור להשתמש, מפני זה שתחתיו שחלק רשות לעצמו³⁸.

35 (מסכת עירובין דף צח עמוד ב). (36) שהוא מקום פטור. (37) שהוא כוויית החלון והרחבתו (רש"י) ודינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חילוק בין דין אמת המים העוברת בחצר לבין לשון ים הנכנס לחצר, שאמת המים הזורמת ממעיין ועוברת בחצר היא רשות בפני עצמה, ולכן צריכה מחיצות מיוחדות, מלבד מחיצות החצר שהיא עוברת תחתיהן, כדי לכלול ברשות היחיד, מה שאין כן בלשון ים הנכנס לחצר, מכיוון שהמים עומדים בחצר, הרי הם כמים שנשפכו ואינם אסורים אלא-אם-כן נפרצו מחיצות החצר, שאינן יכולות להתיר אותם, וכן דעת הריטב"א ושאר ראשונים, וב"מגיד משנה" כתב: "ואין דברים אלה מצויים כדי להאריך בהם." (67) כי עד עשר אמות נחשבת הפירצה כפתח המשמש לכניסה ויציאה, ואין כאן פריצת המחיצות (פרק ט"ז הלכה ט"ז). (68) עמוד הנעשה להיכר מחיצה, במבוי נקרא "לחי" ובחצר נקרא "פס" (תוספות במסכת עירובין דף יב עמוד א). (69) בתוספות הקשו: אם הפס נחשב למחיצה לעניין טלטול בחצר, למה לא ייחשב מחיצה להתיר למלא מים ממנו? ותיצו: שלעניין טלטול המחיצה ניכרת לבני החצר, אבל למלא מים ולהכניס לבתים אסור, שהבתים רחוקים מהמחיצה ואין היכר להתיר.

יג. והיא⁷⁰ מעמידין את המחיצה בפנים? אם היתה למעלה מן המים, צריך שיהיה טפח מן המחיצה יורד⁷¹ בתוך המים; ואם היתה המחיצה פלה יורדת⁷² בתוך המים, צריך שיהיה טפח ממנה יוצא למעלה⁷³ מן המים, כדי שיהיו המים שבחצר מבודלין. אף-על-פי שאין המחיצה מגעת עד הקרקע⁷⁴, הואיל ויש פה עשרה טפחים - הרי זו מתרת. ולא התיירו מחיצה תלויה אלא במים בלבד; שאסור טלטול במים - מדבריהם, והקלו במחיצה שאינה אלא כדי לעשות הפס.

(70) (מסכת עירובין דף פו עמוד א). (71) שוקע בתוכם כדי לחלק בין המים שבחוץ שהם כרמלית למים שבפנים. (72) בנוסחה אחרת: "כולה בתוך המים" (מער"ק). (73) שתהיה ניכרת המחיצה המפסיקה. (74) ונקראת "מחיצה תלויה", ואמרו בגמרא: "אין מחיצה תלויה מתרת אלא במים, קל הוא שהקילו חכמים במים".

יד. אמת⁷⁵ המים העוברת בין החצרות⁷⁶ וחלונות פתוחות אליה, אם אין בה בשעור⁷⁷ - משלשלין דלי מן החלונות וממלאים ממנה בשבת. במה דברים אמורים? בשאינה מפלגת מן הפתל שלשה טפחים; אבל אם היתה מפלגת מן הפתל שלשה טפחים - אין ממלאים ממנה, אלא אם-כן היו פסין יוצאין מן הפתלים מכאן ומכאן, שנמצא האמה פאלו היא עוברת בתוך החצר.

(75) (מסכת עירובין דף פז עמוד א). (76) ובתים מכאן ומכאן על שפתה. (77) עומק עשרה ורוחב ארבעה שאינה נחשבת כרמלית.

טו. פצוצרה⁷⁸ שהיא⁷⁹ למעלה מן הים וחלון

אין הולכים שם רבים, ונחשב למקום פטור. (53) ומותר לטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור.

י. אשפה⁵⁴ ברשות הרבים גבוהה עשרה⁵⁵ טפחים וחלון על גבה - שופכין לה מים בשבת⁵⁶. במה דברים אמורים? באשפה של רבים, שאין דרקה להפנות; אבל של יחיד - אין שופכין עליה; שמה תתפנה⁵⁷, ונמצאו שופכין בדרפן⁵⁸ ברשות הרבים.

(54) (משנה במסכת עירובין דף צט עמוד ב). (55) אבל פחותה מעשרה היא כרמלית, ואסור לזרוק מרשות הרבים לכרמלית. (56) שמותר לטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור. (57) בחול. (58) כהרגלם לפני הפניו.

יא. אמת⁵⁹ המים⁶⁰ שהיא עוברת⁶¹ בחצר: אם יש בגובה⁶² עשרה טפחים וברחבה ארבעה, או יותר על פן עד עשר אמות⁶³ - אין ממלאין ממנה בשבת. אלא אם-כן עשו לה מחיצה גבוהה עשרה טפחים בכניסה וכיציאה⁶⁴. ואם אין בגובהה עשרה או שאין ברחבה ארבעה - ממלאין ממנה בלא מחיצה⁶⁵.

(59) (משנה במסכת עירובין דף פז עמוד א). (60) תעלה לא רחבה היוצאת מהמעין. (61) נכנסת לחצר מצד האחד ויוצאת מצד השני בתעלה שתחת הכתלים. (62) בעומק המים. (63) בשיעור זה נעשו המים רשות כרמלית לעצמם גם בתוך החצר, ואסור למלא מים ממנה. (64) כמבואר בהלכה יג. (65) "רבי יהודה אומר: כותל שעל גביו (של החצר) תדון משום מחיצה (ואין צורך במחיצה מיוחדת), אמר רבי יהודה: מעשה באמת המים שהייתה באה מאבל (שם מקום) לציפורי, והיו ממלאין הימנה בשבת על פי הזקנים. אמרו לו חכמים: מפני שלא היה בה כשיעור (שלא הייתה עמוקה עשרה ורחבה ארבעה שאינה חולקת רשות לעצמה להיות כרמלית בתוך רשות היחיד)".

יב. היתה⁶⁶ ברחבה⁶⁷ יתר מעשר אמות, אף-על-פי שאין בגובהה עשרה - אין ממלאין ממנה עד שיעשה לה מחיצה. שכל יתר על עשר - פרצה היא, ומפסדת המחיצות. ומהו לטלטל בכל החצר? אם נשאר מצד הפרצה פס⁶⁸ מכאן ופס מכאן בכל שהוא, או פס רחב ארבעה טפחים מרוח אחת - מתר לטלטל בכל החצר, ואין אסור אלא למלאת מן האמה בלבד⁶⁹; אבל אם לא נשאר פס קלל - אסור לטלטל בכל החצר, שהרי נפרצה חצר לים שהוא פרמלית.

(66) (מסכת עירובין דף יב עמוד א): "לשון ים הנכנס לחצר (דרך פירצת הכותל) אין ממלאין הימנו בשבת, אלא אם כן יש לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים, במה דברים אמורים, שפירצתו ביותר מעשר אמות, אבל עשר אין צריך כלום", ורבינו השווה שני עניינים אלה, אבל דעת הראב"ד שיש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כרשות היחיד ומותר לשפוך שמה את המים, וב"דרכי משה" (אורח חיים סימן שנו) נתן טעם לעשיית כיוסוי, לא משום איסור שבת, אלא משום תקלת בור ברשות הרבים שלא ייכשלו בה. (91 הגומא, "החפירה שמתקבצים שם המים" (שם).

יז. היתנה⁹² העוקה פחותה מסאתים - שופכין לה במלואה⁹³. היתה מחזקת סאתים - שופכין לה אפלו ששים סאה של מים⁹⁴, ואף על-פי שהמים יתגברו ונפוצו מעל הגמא לחוץ. במה דברים אמורים? בימות הגשמים, שהחצרות מתקלקלות⁹⁵, וסתם צנורות מקלחין, ולא יבואו הרואים לומר שזה משתמש ברשות הרבים והמים יוצאים מכחו ברשות הרבים; אבל בימות החמה: אם היתה מחזקת סאתים - אין שופכין לה אלא סאתים; היתה פחותה מסאתים - אין שופכין לה כל עקר⁹⁶.

(92) (עירובין דף פח עמוד ב). (93) עד שתתמלא. (94) כיוון שמן התורה אין איסור לשפוך לתוך החצר גם אם יצאו לרשות הרבים, ורק חכמים גזרו שלא ישכח ויוציא את המים לרשות הרבים, וכיוון שעשה גומא יש לו היכר ולא ישכח. (95) ואין אדם מקפיד על לכלוך חצירו ואינו מתכוון שיצאו החוצה. (96) כלל, ואפילו לא כמיהה שמכילה הגומא, שמא יבוא לשפוך סאתים - שיעור תשמישו של אדם בינוני ליום.

יח. ביב⁹⁷ ששופכין לו מים, והן נזחלין והולכין תחת הקרקע ויוצאין לרשות הרבים; וכן צנור ששופכין על פיו מים, והן נזחלין על הפתל ויורדין לרשות הרבים; אפלו היה ארץ הפתל או ארץ הדף שפתחת הארץ מאה אמה - אסור⁹⁸ לשפך על פי הביב או על פי הצנור, מפני שהמים יוצאין מכחו לרשות הרבים; אלא שופך חוץ לביב, והן יורדין לביב.

(97) חריץ העשוי לקלח שופכים שבחצר לרשות הרבים (רש"י במסכת עירובין דף פח עמוד א). (98) רבינו פוסק כחכמים, אבל הרא"ש ושאר ראשונים פסקו כרבי אליעזר בן יעקב: "ביב שהוא קמור (מכוסה) ארבע אמות ברשות הרבים שופכים לתוכו מים בשבת", וכן דעת האחרונים (אורח חיים סימן שנו).

יט. במה⁹⁹ דברים אמורים? בימות החמה, אבל בימות הגשמים - שופך ושונה ואינו נמנע; שסתם צנורות מקלחין הן, ואדם רוצה שיפלו המים במקומן. הנה¹⁰⁰ שופך על פי הביב והמים יוצאין לכרמלית - הרי זה מתר ואפלו בימות החמה, שלא גזרו על פחו בכרמלית¹⁰¹. לפיכך מתר לשפך על כתלי הספינה, והם יורדין לים¹⁰².

(99) כמבואר בהלכה יז. (100) (מסכת שבת דף ק עמוד ב).

בתוכה על גבי המים - אין ממלאים ממנה בשפת⁸⁰, אלא אם-כן עשו מחצה גבוהה עשרה טפחים על גבי המים כנגד החלון⁸¹ שבפצוצרה; או תהיה המחצה יורדת⁸² מן הפצוצרה כנגד המים, ורואין אותה כאלו ירדה ונגעה עד המים⁸³. וכשם ששמלאין מזו שעשו לה מחצה, כך שופכין ממנה על הים, שהרי על הפרמלית⁸⁴ הן שופכין.

(78) בכתב-יד התימנים: "כצוצורה" ובמשנה "גזוטרטה": "והוא מקום מקורה יוצא מכותל רשות היחיד על מעיינות המים והנהרות כמו עץ או זיו, ונוקבים בו נקב וממלאים מאותו הנקב מן המעיין או הנהר" (רבינו בפירוש המשניות). (79) (משנה במסכת עירובין דף פז עמוד ב). (80) שאסור לטלטל מן הים שהוא כרמלית לרשות היחיד. (81) שאז אנו אומרים "גוד אסיק מחיצתא" - משוך והעלה את המחיצה למעלה עד הגזוטרטה "וכאילו הגיעה המחיצה אל הנקב שבגזוטרטה ודבקה בה, ותהיה השאיבה תוך המחיצה" (שם). (82) שאז אנו אומרים "גוד אחית מחיצתא" - משוך והורד את המחיצה עד הנחל (ראה בספר המאור הוצאת ראשונים דף לב). (83) בתוספות כתבו, שכאן אין צריך שיהיה טפח המחיצה בתוך המים, כיוון שיש היכר בלא זה בגזוטרטה, אבל צריך שיהיה טפח המחיצה בתוך המים, כיוון שיש היכר בלא זה בגזוטרטה, אבל מדברי ה"בית יוסף" (אורח חיים סימן שנה) משמע, שדעת רבינו שבמחיצות אלו צריכים להיות כל התנאים המבוארים למעלה בהלכה יג (מעשה רוקח). (84) וכיוון שאיסור השפיכה לכרמלית הוא רק מדרבנן די במחיצה זו בלבד (שם).

טז. חצר⁸⁵ שהיא פחותה מארבע אמות על ארבע אמות - אין שופכין בתוכה מים בשפת⁸⁶, מפני שהן יוצאין לרשות הרבים במהרה. לפיכך צריך לעשות גמא מחזקת סאתים⁸⁷ בתוך החצר, או ברשות הרבים בצד החצר, כדי שיהיו המים נקבצים בתוכה⁸⁸. וצריך לבנות עליה כפה⁸⁹ מבחוץ, כדי שלא תראה העוקה⁹¹ הזאת ברשות הרבים. והחצר והאכסדרה מצטרפין לארבע אמות. וכמה הוא המקום שמתחזיק סאתים? חצי אמה על חצי אמה ברום שלשה חמשי אמה.

(85) משנה במסכת עירובין דף פח עמוד א). (86) שיעור חכמים שכל אדם צריך לתשמישו בכל יום סאתים מים בערך, ושיעור זה נבלע בקרקע של ד' אמות, אבל אם החצר היא פחותה משיעור זה "המים שותתים ברשות הרבים מכוחו" (רבינו בפירוש המשניות). (87) שיעור סאה הוא ששה קבים שהם קמ"ד ביצים, שלישית האיפה, ובמידת זמננו 13 ליטר בערך. (88) ואז אפילו אם יצאו לרשות הרבים אין בכך כלום, שהרי אין כוונתו לכך. (89) כיוסוי עשוי בצורת קשת. (90) הראב"ד והריטב"א הסבירו שעל-די הכיוסוי נעשית הגומא כחורי רשות היחיד, שדינים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְחֹזֵץ¹¹⁵ לְאַרְבַּע אַמּוֹת - הוֹפְכֵנוּ¹¹⁶ עַל הַפֶּתַח וּמְנִיחוּ; גְּזֵרָה שְׂמָא יִשְׁמַט פְּלוֹ מִידוֹ, וַיַּעֲבִירֵנוּ אַרְבַּע אַמּוֹת. נִתְגַּלְגַּל לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת - גּוֹלְלוֹ אֲצִלּוֹ. וְכֵן אִם נִתְגַּלְגַּל לְרִשּׁוֹת הַיְחִיד - גּוֹלְלוֹ אֲצִלּוֹ. הִיָּה קוֹרָא בְּרִשּׁוֹת הַיְחִיד וְנִתְגַּלְגַּל לְרִשּׁוֹת הָרַבִּים: אִם נָח בֵּה - הוֹפְכֵנוּ עַל הַפֶּתַח¹¹⁷; וְאִם לֹא נָח, אֲלֵא הִיָּה תְלוּי בְּאוֹרֵי רִשּׁוֹת הָרַבִּים וְלֹא הִגִּיעַ לְאַרְצֵנוּ¹¹⁸ - גּוֹלְלוֹ אֲצִלּוֹ.

(112) משנה (במסכת עירובין דף צז עמוד ב).
(113) הספרים בימי התלמוד היו עשויים מגילות כספר תורה שלנו. (114) ונח שם. (115) דעת הרא"ש והטור שאפילו אם נתגלגל חוץ לארבע אמות מותר לגוללו אצלו וכן ספק בשולחן ערוך אורח חיים סימן שנב. (116) אף על פי שאסר להפוך את כתבי הקודש (מסכת עירובין דף צח עמוד א) – התירו להפוך כאן כדי למנוע בזיון גדול מזה (שם). (117) שאסור להביאו אצלו מרשות הרבים לרשות היחיד. (118) ואם הגיע תוך שלושה טפחים סמוך לארץ חשוב כמונח על הארץ (הרמב"ן).

כב. הַמַּעֲבִיר¹¹⁹ קוֹץ¹²⁰ פְּדֵי שְׂלֵא יִזְקוּ בּוֹ רַבִּים: אִם הִיָּה בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים - מוֹלִיכוֹ¹²¹ פְּחוֹת פְּחוֹת מְאַרְבַּע אַמּוֹת¹²²; וְאִם הִיָּה בְּכַרְמְלִית¹²³ - מוֹלִיכוֹ פְּדָרְפוֹ¹²⁴ אֲפִלוּ מֵאָה אַמָּה. וְכֵן¹²⁵ מֵת שֶׁהֶסְרִיחַ וְנִתְבַּזָּה יִתֵּר מְדֵי, וְלֹא יִכְלוּ שְׂכֵנֵים¹²⁶ לְעַמְדוֹ¹²⁷ - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִרִשּׁוֹת הַיְחִיד לְכַרְמְלִית. הַיּוֹרֵד¹²⁸ לְרֹחֵץ בַּיָּם, כְּשֶׁהוּא עוֹלֶה - מְנַגֵּב עַצְמוֹ, שְׂמָא יַעֲבִיר מִיָּם שְׁעָלֵיו אַרְבַּע אַמּוֹת בְּכַרְמְלִית.

(119) (מסכת שבת דף מב עמוד א). (120) ראה למעלה פרק א הלכה ז. (121) "עד שישלכנו לצידו רשות הרבים" (רש"י). (122) שהוא רק איסור דרבנן (רש"י). (123) שאיסור טלטול בה מדרבנן. (124) בעקירה אחת. (125) (מסכת שבת דף צד עמוד ב). (126) בנוסחה אחרת: "ולא יכלו שכנים לעמוד עימו" (מער"ק). (127) "ונמצא מתבזה בין החיים והם מתבזים ממנו, וגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה, שהוא לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (להלן בפרק כ"ו הלכה כ"ג) לכן התירו כאן איסור דרבנן הנכלל בלאו זה. (128) (מסכת שבת דף קמא עמוד א). לפי שהעולה מן הרחיצה יש ריבוי מים על גופו אבל ההולך ברשות הרבים ומטר סוּחַף עליו לא הקפידו בו, שהמים שעליו מועטים (שולחן ערוך אורח חיים סימן שכו סעיף ז).

פֶּרֶק שֶׁשָׁה עֶשְׂרִי

1) נתבארו גזירות של דבריהם בדיני מקצת הרשויות, כגון הקרפפות שלא הוקפו לדירה, והגינות והפרדסים, ומה שגדרו בהן, מוסף על משפטי התורה. ונמשך לזה ביאור גדרו המחיצות ועניינן.

א. מְקוֹם² שְׂלֵא הִקְף לְדִירָה³, אֲלֵא שִׁיחָה תִּשְׁמִישׁוּ

(101) ולפי מה שנפסקה ההלכה כרבי אליעזר בן יעקב, מותר גם ברשות הרבים כמבואר בהלכה הקודמת. (102) "ומותר לשפוך מים על שפת הספינה והם יורדים ממנה לים או לנהר, לפי שכוחו בכרמלית לא גזרו" (תשובות הרמב"ם פריימן סימן טז).

כ. לֹא¹⁰³ יִמְלֵא¹⁰⁴ אָדָם מַיִם מִן הַיָּם¹⁰⁵ וְהוּא בְּתוֹךְ הַסְּפִינָה¹⁰⁶, אֲלֵא אִם-פֶּן¹⁰⁷ עָשָׂה מְקוֹם אַרְבַּעַה¹⁰⁸ עַל אַרְבַּעַה יוֹצֵא מִן הַסְּפִינָה עַל הַיָּם. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהִיָּה תוֹךְ עֶשְׂרָה, אֲבָל אִם הִיָּה לְמַעַלָּה מֵעֶשְׂרָה מִן הַיָּם¹⁰⁹ - מוֹצִיא זִיזוֹ¹¹⁰ כֹּל שֶׁהוּא וּמְמֵלֵא; שֶׁהִיָּה דֶרֶךְ¹¹¹ מְקוֹם פְּטוּר מְמֵלֵא, וְאִינוּ צָרִיף לְזִיז זֶה אֲלֵא מִשּׁוֹם הַפֶּר.

(103) (מסכת שבת דף ק עמוד ב). (104) בנוסחה אחרת: "לא ימלא מן הספינה אלא אם כן" (כתב־יד התימנים). (105) שהוא כרמלית. (106) שהיא רשות היחיד. "והטלטול בכל הספינה מותר מפני שהיא רשות היחיד גמורה בין בהליכתה בין בעמידתה" (תשובות הרמב"ם" פריימן סימן טז). (107) בגמרא יש שתי דעות, לפי דעה אחת שיעור הכרמלית עד עשרה טפחים (פרק י"ד הלכה ד) נמדד מן הקרקע, ולפי זה שטח המים שהוא למעלה מעשרה הוא מקום פטור והרי מטלטל מכרמלית לרשות היחיד דרך מקום פטור. ודעה אחרת, שנפסקה להלכה לפנינו, סיורת שעשרה טפחים נמדדים משפת המים, ובתוך עשרה אסור טלטל מכרמלית לרשות היחיד. (108) צדדי המקום כאילו נכפפים למטה ונמשכים למחיצות עד המים והכול רשות היחיד, ואף שלמעלה (הלכה טו) הצריכו מחיצות עשרה, בספינה הקילו, כיוון שאין הוא בביתו ואין ביכולתו לסדר הכול כראוי, סמכו על שיטת חנניה (מסכת עירובין דף פז עמוד ב) "גוזזטרא ישיש בה ד' על ד' אמות חוקק בה ד' על ד' וממלא" (רב האי גאון). (109) שאז מטלטל מכרמלית לרשות היחיד דרך מקום פטור. (110) ועושה בו נקב (מעשה רוקח). (111) משמע שהזיז חלול באמצעיתו, ודרכו משלשל כליו וממלא ("מגיד משנה"), אבל דעת האחרונים (הב"ח ועוד, באורח חיים סימן שנה) כיוון שכל עיקר הזיז הוא רק להיכר, יכול למלא אפילו שלא במקומו. וב"תשובות הרמב"ם" (סימן טז) כתב רבינו: "ההולך על מים שהוא כרמלית אסור לדלות ממי הים או הנהר מן הספינה, או לשפוך מים או זולתו מן הספינה לים, לפי שהוא טלטול מרשות היחיד לכרמלית או מכרמלית לרשות היחיד, ולפיכך הוא אסור אלא שיוציא זיז כל שהוא עד שיהא בו היתר וישתמש עליו, ובלבד שיהא בין הזיז ובין שטח המים יותר מעשרה טפחים כדי שיהיה התשמיש מכרמלית למקום פטור, אבל אם היה בין הזיז ובין שטח המים עשרה טפחים או פחות צריך להיות בו ד' על ד', ואחר כך יהיה מותר לדלות מים באמצעיתו, או שופך מים ממנו לים".

כא. הַקּוֹרָא¹¹² בְּסֶפֶר בְּכַרְמְלִית, וְנִתְגַּלְגַּל¹¹³ מְקַצֵּת הַסֶּפֶר לְרִשּׁוֹת הָרַבִּים¹¹⁴ וּמְקַצֵּתוֹ בְּדֵרוֹ: אִם נִתְגַּלְגַּל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בחוץ ונותן לתוך הגינה" (הגהות מיימוניות), שאם היה אסור לטלטל מקרפף לכרמלית ולהיפך, אין ארבע רשויות לשבת כ־אם חמש, ואין מוסיפים רשויות.

ג. פמה¹⁸ היא בית סאה? חמשים אמה על חמשים אמה. נמצא בית סאתים - מקום שיש בתשפרתו¹⁹ חמשת אלפים אמה. וכל מקום שיש בו פמה הזאת - בין שהיה מרבע, שהוא שבועים אמה ושישים על שבועים אמה ושישים²⁰, בין שהיה עגל, בין שאר הצורות²¹ - הרי זה נקרא בית סאתים.

18) עירובין כג, ב. (19) בחשבון כמות שטחו לפי הנדסה (ראה מו"נ א' לד); בנוסח אחר: "בשיעורו" (ויניציאה ושונצינו), שטח בית סאה נ' אמה על נ' אמה - 2500 אמות מרובעות, ובית סאתים - 5000 אמות מרובעות. (20) חמש שביעיות (מגיד-משנה) ואם תכפיל 70 5/7 על 70 5/7 תהיה התוצאה 5000 בערך. (21) אבל אם היה ארכו יתר על רחבו, אסור לטלטל בו אף בשיעור זה, כמבואר בהלכה ד'.

ד. מקום²² שלא הקף לדירה, שיש בו בית סאתים: אם היה ארכו פי שנים²³ פרחבו²⁴, כדי שיהיה מאה על חמשים פחצר המשכן - מתר לטלטל בכלו; אבל אם היה ארכו יתר על שנים פרחבו אפלו אמה²⁵ - אין מטלטלין בו²⁶ אלא בארבע אמות; שלא עשו בית סאתים שתשמישו לאויר כשאר החצרות אלא מחצר המשכן.

22) משנה, עירובין כג, א. (23) "רבי יוסי אומר: אפילו ארכה פי שנים כרחבה (כחצר המשכן שהיה ארכה מאה על רוחב חמשים) מטלטלין בתוכה, ואם היה יותר מזה אסור". (24) בנוסח אחר: "ארכו כשנים ברחבו" (כת"י התימנים). (25) ואם היה ארכו יתר על רחבו בפחות מאמה - מותר (הרא"ש). (26) שכל שטח גדול מתחלף ברשות הרבים (לבוש').

ה. מקום²⁷ שהקף שלא לשם דירה, אם פרחו²⁸ בו פריצה יתר על עשר אמות בגובה²⁹ עשרה טפחים³⁰, וגדרו³¹ בה לשם דירה³² עד עשרה³³ - מתר לטלטל בכלה. ואפלו³⁴ פרחו אמה וגדרה לשם דירה, ופרחן אמה וגדרה לשם דירה, עד שהשלימה ליתר מעשר - מתר לטלטל בכלה, אף-על-פי שיש בו פמה מילין³⁵.

27) עירובין כד, א. (28) ומותר לפרוץ לכתחילה, כלשון הגמרא: "כיצד הוא עושה? פורץ לו פריצה יותר מעשר, וגדרו ומעמידו על עשר". (29) ואינו צריך לפרוץ כל גובה הכותל עד למטה, אלא עד שלא יסאר גובה עשרה טפחים. (30) ודומה כאילו אין לו מחיצות. (31) "וסתם אותה הפריצה והעמידה על עשר, והרי היא כפתח, ולבסוף הוקף לדירה שנפתחה לו" (רש"י). (32) כדי לדור בתוכו, "הכל תלוי בכוננת הגדרים אם נעשו על דעת דירה (ומותר

לאויר, כגון גנות ופרדסים⁴, וכגון המקיף מקום מן הארץ לשמרו, וכיוצא בהן: אם יש בגובה המחצות עשרה טפחים או יתר - הרי הוא פרישות היחיד⁵, לחיב המוציא והזורק והמושט ממונו לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכו. ואין⁶ מטלטלין בכלו, אלא אם כן יש בו בית סאתים או פחות⁸; אבל אם היה בו יתר על בית סאתים, אסור לטלטל בו אלא בארבע אמות ככרמלית.

2) משנה, עירובין כג, א. (3) לדירת אדם לכניסה וליציאה תמיד (רש"י עירובין כב.). (4) המוקפים רק לשמירת הפירות שבתוכם. (5) כמבואר פי"ד ה"א. (6) חכמים אסרו לטלטל בתוכו, מכיון שהוא מגרש גדול ולא הוקף לשם דירה, ודומה לרשות הרבים ולכרמלית (לבוש'). (7) שהוא שבועים אמה וארבעים טפחים. ובמדת זמנינו 1572 מאה מטרים מרובעים בערך. (8) "כל מלאכות שבת והלכותיו, אנו למדים ממלאכת המשכן, לפיכך כל מקום שלא הוקף לדירה, סמכו חכמים לאסור טלטול בתוכו כמו בחצר המשכן. שכתוב בו: "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים" (שמות כז, יח), שהוא סאתים בלי בית דירה כ־אם בהיקף של קלעים, כמו כן כל מקום שלא הוקף לדירה, לא נחשב רשות היחיד גמורה לטלטל בתוכו אלא עד שיעור זה" ('טור' סי' שנח).

ב. וכן⁹ עמוד שגובהו עשרה טפחים ורחב עד¹⁰ בית סאתים, מטלטלין על פלו; היה רחבו¹¹ על בית סאתים, אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות. סלע¹² שפיים: היה גבוה פחות מעשרה - מטלטלין¹³ מתוכו לים ומן הים לתוכו, שהפל פכמלית; היה גבוה עשרה¹⁴: אם היה רחבו מארבעה טפחים עד בית סאתים - הואיל ומתר לטלטל בכלו, אין מטלטלין לא מתוכו לים ולא מן הים לתוכו¹⁵; היה יתר מבית סאתים - אף-על-פי שהוא רשות היחיד, הואיל ואסור לטלטל בו אלא בארבע אמות ככרמלית, הרי זה מתר לטלטל מתוכו לים ומן הים לתוכו; שזה דבר שאינו מצוי¹⁶ הוא, ולא גזרו בו¹⁷.

9) עירובין פט, א. (10) בנוסח אחר: "ורחב בית סאתים" (מעשה וקוח). וכן כתוב בהלכה א' שבת סאתים דינו כפחות (הגהות מיימוניות). (11) בנוסח אחר: "יתר על בית סאתים" (דפוס ויניציאה). (12) עירובין סז, ב. (13) תוך ארבע אמות. (14) שזה נחשב רשות היחיד. (15) שאסור מדרבנן לטלטל מרשות היחיד לכרמלית (פי"ד ה"ג). (16) "שהיה קרפף יתור מבית סאתים סמוך לים" (הריטב"א). (17) אבל דעת ה'תוספות' שלא רק בים התירו כך, אלא בכל מקום בין קרפף (מגרש רחב שלא הוקף לדירה) לכרמלית, "ומכאן התיר רבינו-תם בגינה יתרה על בית סאתים שלא הוקפה לדירה, לטלטל מתוכה לחוץ, הואיל ואין רשות הרבים גמורה (כשווקים ורחובות) עוברת לפניו, והתיר להטמין המפתח בתוך הגינה. אף שעומד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. הִיָּהּ⁵³ יְתֵר מִבֵּית סַאתִים וּבֵא לְמַעֲטוֹ בְּאֵילָנוֹת⁵⁴ - אֵינִי⁵⁵ מְעוֹט⁵⁶. כִּנָּה בּוֹ עֲמוּד בְּצַד הַפֶּתַל גְּבוּהַ עֲשָׂה וְרָחֵב שְׁלֹשָׁה אֹז יֵתֵר - הָרִי זֶה מְעוֹט⁵⁷, פְּחֹת מְשֻׁלְשָׁה - אֵינִי מְעוֹט; שֶׁפֶל פְּחֹת מְשֻׁלְשָׁה כְּלָבוּד דְּמִי⁵⁸. וְכֵן אִם הִרְחִיק מִן הַפֶּתַל שְׁלֹשָׁה וְעֵשָׂה מִחְצָה - הָרִי זֶה מְעוֹט⁵⁹, פְּחֹת מְשֻׁלְשָׁה - לֹא עֵשָׂה כְּלוּם⁶⁰.

(53 עירובין כה, א. 54) שלא יהיה שטחו יותר מבית סאתים ויהא מותר לטלטל בו. (55) שדרך בני אדם לנטוע אילנות בקרפיות, ולפיכך הם בטלים לגבי קרפף. (56) אפילו יש באילנות גובה עשרה ורוחב ארבעה, שחולקים רשות לעצמם (הרשב"א). (57) מכיון שאין דרכו של עמוד להיות בקרפף, לכן ממעט את שטחו. (58) דומה למחומר. (59) בנוסח אחר: "הועיל" (מ"ב בשם 'מאמר מרדכי'). וכשיש יותר מסאתים גם תוך הכותל הזה אלא כשעשאו לדירה, וכדלהלן ב"הרחיק מן התל", ועיין בסמוך. (60) שהרי זה כמוסיף על הכותל הראשון. והקשו בזה, מהא דלקמן "טח את הכותל בטיט - הרי זה מיעוט" (עייין כספ-משנה ומגיד-משנה). ולפי הנוסחא "הועיל" מיושב היטב.

ט. טַח⁶¹ אֶת הַפֶּתַל בְּטִיט⁶² - אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוֹ יְכוֹל⁶³ לְעַמֵּד בְּפָנָיו עֲצָמוֹ, הָרִי זֶה מְעוֹט⁶⁴. הִרְחִיק מִן הַתֵּל⁶⁵ שְׁלֹשָׁה וְעֵשָׂה מִחְצָה⁶⁶ - הוֹעִיל. עֵשָׂה מִחְצָה עַל שְׁפַת הַתֵּל - אֵינִי מוֹעִיל; שְׁהַעוֹשָׂה מִחְצָה עַל גְּבִי מִחְצָה אֵינִי מוֹעִיל. נִבְלָעָה⁶⁷ מִחְצָה הַתְּחַתּוֹנָה⁶⁸ וְהָרִי הַעֲלִיּוֹנָה קִיַּמַּת - הוֹאִיל וְנִעֲשִׂית הַעֲלִיּוֹנָה לְשֵׁם דִּירָה וְהָרִי אֵין שָׁם נִרְאָה אֲלָא הֵיא, הָרִי זֶה הוֹעִיל וּמִתֵּר לְטַלְטַל בְּכֻלָּהּ⁶⁹.

(61) עירובין כה, א. (62) שלא יהיה שטחו יותר מבית סאתים, ויהיה מותר לטלטל בו. (63) הטיט להתקיים כמחיצה בפני עצמה. (64) אבל בשו"ע (סי' שנח) פוסק כרבא, שאינו ממעט אלא אם ראוי לעמוד (כמחיצה) בפני עצמו. (65) שבקרפף, ויש מן התל עד המחיצה יותר מבית סאתים, "ועשה מחיצה לדירה אצל התל" (רש"י). (66) לדור ולהשתמש בתל. (67) "שהיה העפר רך ותחוח, ונחבט הכותל בכת-אחת בשבת" (רש"י). (68) שבנה מקודם ולא הוקפה לדירה, ונשארה העליונה קיימת. (69) שהרי דר באויר המחיצה העליונה שעשה עכשיו.

י. רִחְבָּהּ⁷⁰ שְׂאֵחוּרֵי בָתִּים יֵתֵרָה עַל בֵּית סַאתִים - אֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ אֲלָא בְּאַרְבַּע⁷¹, וְאִפְלוּ הָיָה פֶּתַח הַבַּיִת פְּתוּחַ לְתוֹכָהּ. וְאִם פֶּתַח הַפֶּתַח לְשֵׁם וְאַחַר כֵּן הִקִּיפָה - הָרִי זֶה כְּמִקְצַת לְדִירָה וּמִתֵּר לְטַלְטַל בְּכֻלָּהּ⁷².

(70) עירובין כד, א. (71) כיון שלא הוקפה לדירה. (72) "וחצרות שלנו בזמן הזה, סתמן מוקפות לדירה" (רמ"א סי' שנט).

לטלטל בתוכו" (מגיד-משנה). (33) טפחים. ובכת"י התימנים ליתא "עד עשרה". (34) אם לא פרץ ולא גדר כל עשר האמות בבת אחת. כיון שעכשיו יש עשר אמות מוקפות לשם דירה - מותר לטלטל בתוכו. (35) מיל הוא אלפיים אמה (יומא טז).

ו. מְקוּם³⁶ יֵתֵר מִבֵּית סַאתִים שֶׁהִקֵּף לְדִירָה: אִם נִזְרַע רְבוֹ - הָרִי הוּא כְּגֹנֶה וְאַסוּר³⁷ לְטַלְטַל בְּכֻלּוֹ³⁸; נִזְרַע מְעוֹטוֹ³⁹: אִם נִזְרַע מִמֶּנּוּ בֵּית סַאתִים - מִתֵּר לְטַלְטַל בְּכֻלּוֹ⁴⁰, וְאִם הָיָה הַמְּקוּם הַזֶּה נִזְרַע יֵתֵר מִבֵּית סַאתִים - אֲסוּר לְטַלְטַל בְּכֻלּוֹ⁴¹. נִטַּע רְבוֹ⁴² - הָרִי הוּא פְּחָצֵר וּמִתֵּר לְטַלְטַל בְּכֻלּוֹ⁴³. נִתְמַלְא⁴⁴ מַיִם, אִפְלוּ הָיוּ עֲמֻקִּים הַרְבֵּה: אִם הָיוּ רְאוּיִין לְתַשְׁמִישׁ⁴⁵ - הָרִי הֵן כְּנִטְעִים וּמִתֵּר לְטַלְטַל בְּכֻלּוֹ, וְאִם אֵינֵן רְאוּיִין לְתַשְׁמִישׁ - אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ⁴⁶ אֲלָא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת.

(36) עירובין כג, ב. (37) כי הזרעים מבטלים את הדירה, שאין דרך בני אדם לדור בגינת זרעים. (38) גם בחלק שלא נזרע. (39) אין מיעוט נזרע מוציא את המגרש מכלל הוקף לדירה, ומותר לטלטל בכולו. (40) אף במקום הזרעים, שהכל נחשב לדירה. (41) שנעשה ככרמלית (רש"י). (42) ואפילו כולו. (43) ואפילו האילנות אינם נטועים שורות שורות, אין מבטלים את הדירה, שדרך בני אדם לנטוע אילנות בחצרות כדי להסתופף בצילם (רש"י). (44) עירובין כד, א. (45) לשתייה או לכביסה (הרשב"א), ודעת רש"י שצריכים להיות ראויים לשתיית אדם. (46) ודינם כזרעים (או"ח סי' שנח).

ז. מְקוּם⁴⁷ שֶׁהִקֵּף שְׁלֹא לְשֵׁם דִּירָה, שְׂיִישׁ בּוֹ בֵּית שְׁלֹשׁ סַאִין⁴⁸, וְקָרוּ בּוֹ בֵּית סַאָה - קְרוּיֹו מִתִּירוֹ; שְׂפִי תִקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתָם⁴⁹. נִפְרָץ⁵⁰ בְּמִלּוֹאוֹ לְחֻצֵר, וְנִפְרָצָה⁵¹ חֻצֵר כְּנִגְדּוֹ - חֻצֵר מִתְּרַת כְּשֶׁהִתְרַת, וְהִקְרַפָּף אֲסוּר כְּשֶׁהִתְרַת; שְׂאִין אֲוִיר הַחֻצֵר מִתִּירוֹ⁵².

(47) עירובין כה, א. (48) שאסור לטלטל בו יותר מארבע אמות. (49) וכאילו מחיצה מפסקת בין הסאה המכוסה, ובין הסאתים שאינן מקורות, ונמצא שאין שם אלא בית סאתים ומותר לטלטל. (50) עירובין כה, ב. כאן מדובר בקרפף שיש בו יותר מבית סאתים (מגיד-משנה). הפירצה כבציור זה: (51) בפחות מ"י שהוא כפתח, אבל ביותר מ"י גם החצר אסורה ('תוספות'). (52) זוהי שיטת רבינו בהלכה זו, אבל הרשב"א ושאר ראשונים סוברים, שכאן מדובר בקרפף בית סאתים מצומצם שלא היה מוקף לדירה, שהיה מותר לטלטל בתוכו כיון שאין בו יותר מבית סאתים, ועכשיו שנפרץ לחצר נאסר, כי מקום מחיצה מיתרו נעשה יותר מבית סאתים, וכאן רק הקרפף נפרץ במלואו אבל החצר היתה רחבה מהקרפף, ונשארו גפופים (שאריות מהמחיצה הגדולה) מן הצדדים, והפירצה היא פחותה מעשר. ולכן לגבי החצר אין זאת פירצה כ"אם פתח, ומותר לטלטל בתוכה (כמו בציור שלפנינו):

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

י.א. רְחֵבָה⁷³ הַפְתּוּחָה לְמִדְיָנָה⁷⁴ מֵצֵד אֶחָד, וּמֵצֵד אַחֵר פְּתוּחָה לְשִׁבְלֵי הַמַּגִּיעַ לְנֶהָר - עוֹשֶׂה לָּהּ לַחֵי מֵצֵד הַמִּדְיָנָה, וְיִהְיֶה מִתֵּר לְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ, וּמִתּוֹכָה לְמִדְיָנָה, וּמִן הַמִּדְיָנָה לְתוֹכָה.

זֶה בְּצַד זֶה, וּפְתוּחִים זֶה לְזֶה: שְׁנַיִם הַחִיצוֹנִים רְחֵבִים⁹⁶ וְהָאֲמֻצְעֵי קָצֵר, שְׁנַמְצָאֵי שְׁנַיִם הַחִיצוֹנִים פְּסִיז⁹⁷ מִכָּאן וּמִכָּאן, וְיִהְיֶה יָחִיד בְּזֶה וְיָחִיד בְּזֶה וְיָחִיד בְּזֶה⁹⁸ - נַעֲשׂוּ כַּשִּׁירָא⁹⁹ וְנִתְּנִין לָהֶם כָּל צָרְפָן; יִהְיֶה הָאֲמֻצְעֵי רְחֵב וּשְׁנַיִם הַחִיצוֹנִים קָצֵרִים, שְׁנַמְצָא הָאֲמֻצְעֵי פְּסִיז מִשְׁנֵי רוּחֹתָיו - הָרִי הוּא מִבְּדֵל¹⁰⁰ מִשְׁנַיִם הַחִיצוֹנִים, לְפִיקָה; אִם שָׁבַת יָחִיד בְּזֶה וְיָחִיד בְּזֶה וְיָחִיד בְּזֶה - אֵין נִתְּנִין לָהֶן כָּל צָרְפָן, אֲלָא כָּל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ בֵּית סְאֲתִים¹⁰¹ בְּמִקְוָמוֹ¹⁰²; הֵינִי יָחִיד בְּזֶה וְיָחִיד בְּזֶה וּשְׁנַיִם בְּאֲמֻצְעֵי, אוֹ שְׁנַיִם בְּזֶה וּשְׁנַיִם בְּזֶה וְאֶחָד בְּאֲמֻצְעֵי - נִתְּנִין לָהֶן כָּל צָרְפָן¹⁰³.

יב. יָחִיד⁷⁵ שְׁשֻׁבַת בְּבִקְעָה⁷⁶, וְעֹשֶׂה מְחֻצָּה⁷⁷ סָבִיב לוֹ: אִם יֵשׁ בָּהּ עֵד⁷⁸ בֵּית סְאֲתִים - מִתֵּר לְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ, וְאִם הֵיטָה יִתֵּר עַל בֵּית סְאֲתִים - אֵינוֹ מְטַלְטֵל בָּהּ אֲלָא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת⁷⁹. וְכֵן אִם הָיוּ שְׁנַיִם. אֲבָל שְׁלֹשָׁה יִשְׂרָאֵלִים אוֹ יִתֵּר עֲלֵיהֶן שְׁשֻׁבַתוֹ בְּבִקְעָה - הָרִי הֵן שִׁירָא⁸⁰, וּמִתֵּר לָהֶם לְטַלְטֵל בְּכָל צָרְפָן אֲפִלוּ בְּמֶה מִלִּין. וְהוּא, שְׁלֹא יִשְׂאָר מִן הַמְּחֻצָּה שֶׁהִקִּיפוּ בֵּית סְאֲתִים פְּנוּי בְּלֹא פְּלִים⁸¹; אֲבָל אִם נִשְׂאָר בֵּית סְאֲתִים פְּנוּי בְּלֹא פְּלִים, וְלֹא הָיוּ צָרְכִים לוֹ - אֲסוּרִים⁸² לְטַלְטֵל בְּכָל הַמְּחֻצָּה אֲלָא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת. וְאֵין⁸³ הֶקְטָן⁸⁴ מְשֻׁלֵּם לְשִׁירָא.

יג. שְׁלֹשָׁה⁸⁵ שֶׁהִקִּיפוּ כְּדֵי צָרְפָן⁸⁶ וְקָנוּ שְׁבִיתָה⁸⁷, וְאַחַר כֵּן מֵת אֶחָד מֵהֶן - הָרִי הֵם מִתֵּרִין לְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ⁸⁸. קָנוּ שְׁנַיִם שְׁבִיתָה בֵּיתֵר מִבֵּית סְאֲתִים, וְאַחַר כֵּן בָּא לָהֶם שְׁלִישִׁי - אֲסוּרִין⁸⁹ לְטַלְטֵל אֲלָא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת, כְּשֶׁהָיוּ קִדְּם שְׁבִיבֹא זֶה; שֶׁהִשְׁבִּיתָה⁹⁰ הִיא הַגּוֹרְמֵת⁹¹, לֹא הַדִּיּוּרִין.

טו. כָּל מְחֻצָּה שְׁאֵינָה יְכוּלָה לְעֹמֵד בְּרוּחַ מְצוּיָה¹⁰⁵ - אֵינָה מְחֻצָּה¹⁰⁶. וְכָל¹⁰⁷ מְחֻצָּה שְׁאֵינָה עֹשׂוּיָה לְנַחַת¹⁰⁸ - אֵינָה מְחֻצָּה. וְכָל¹⁰⁹ מְחֻצָּה שְׁאֵינָה עֹשׂוּיָה אֲלָא לְצִנִּיעוֹת¹¹⁰ בְּלִבְד¹¹¹ - אֵינָה מְחֻצָּה. וְכָל מְחֻצָּה שְׁאֵין בְּבִקְעָה עֹשְׂרָה טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר - אֵינָה מְחֻצָּה גְּמוּרָה¹¹². גְּדוּד¹¹³ חֲמִשָּׁה וּמְחֻצָּה חֲמִשָּׁה - מְצַטְרְפִין¹¹⁴.

טז. כָּל מְחֻצָּה שְׁיֵשׁ בָּהּ פְּרוּץ מְרָבָה עַל הָעוֹמֵד - (104) סוּכָה כַּד, ב. (105) שֶׁהָרוּחַ מוֹלִיכָה וּמְבִיאָה (רש"י). (106) אֲפִילוּ עוֹשֶׂה אוֹתָהּ בְּבִיתוֹ שְׁאֵין שֵׁם רוּחַ (תוספות שבת). (107) עִירוּבִין כּו, א. (108) שְׁאֵינָה עֹשׂוּיָה לְהַנִּיחַ עֲלֶיהָ דָּבָר אוֹ לְנוּחַ שֵׁם (מגיד-משנה); וּרְבִינוּ חֲנַנְאֵל פִּירֵשׁ: "שְׁאֵינָה עֹשׂוּיָה לְנַחַת, לְהִיּוֹת כְּבִנְיָן קָבוע לְעוֹלָם אֲלָא אַרְעִי". לְדַעַת רִש"י וְהַרְאֵב"ד, הַנוּסַח כַּאֲן: "כָּל מְחֻצָּה הַעֹשׂוּיָה לְנַחַת - אֵינָה מְחֻצָּה". כְּלוּמַר: שֶׁנַּעֲשֶׂתָה לְהַנִּיחַ שֵׁם חֲפָצִים וְלֹא לְשֵׁם דִּירָה. (109) עִירוּבִין כּו, א: "מְחֻצָּת אֲדִירָכִילִים (בְּנֵאִים) - לֹא שְׁמָה מְחֻצָּה". (110) שֶׁנַּעֲשֶׂתָה עַל יְדֵי בְּנֵאִים לְנוּחַ בְּצִילָהּ בְּשַׁעַת אֲכִילָתָהּ וְלֹא לְשֵׁם דִּירָה. (111) וְכֵן אִם נַעֲשֶׂתָה רַק לְשִׁמְרַת חֲפָצִים בְּתוֹכָה (או"ח שם). (112) לְהַתִּיר טַלְטוּל בְּתוֹכָה, אֲבָל הִיא חוֹלְקַת רְשׁוּת לְעֹשׂוֹתָה כְּרַמְלִית (מגיד-משנה). (113) עִירוּבִין צַג, ב. בְּלִיטָה, גְּבֻשׁוּשִׁית; בְּנוּסַח אַחֵר: "גִּידוּר" (ויניצא). (114) וְנַחֲשָׁבִים כְּמְחֻצָּה גְּמוּרָה (שו"ע או"ח שם).

טז. כָּל מְחֻצָּה שְׁיֵשׁ בָּהּ פְּרוּץ מְרָבָה עַל הָעוֹמֵד -

(73) עִירוּבִין כַּד, ב. שֶׁהִיטָה יוֹתֵר מִבֵּית סְאֲתִים וְלֹא הוֹקֵפָה לְדִירָה. (74) לְעִיר; כֵּן הִיָּה מַעֲשֶׂה: רְחֵבָה הִיטָה כְּפֹם נִהְרָא (שֵׁם הַמְּקוֹם), שְׁצִידָה אַחַד הִיָּה פְּתוּחַ לְעִיר (לְמַבּוּי שְׁבַעִיר שֶׁנִּגְמַר לְרְחֵבָה זו), וְצִידוֹ הַשְּׁנִי הִיָּה פְּתוּחַ לְשִׁבְלֵי שֶׁל כְּרָמִים הַמַּגִּיעַ לְנֶהָר. וּמֵצֵדוֹ בְּגַמְרָא תִּקְנָה לְהַתִּיר טַלְטוּל בְּכוֹלָם, שְׁלֹא יֵאָסְרוּ זֶה עַל זֶה, עַל יְדֵי לַחֵי מֵצֵד הַמִּדְיָנָה. "וּדְיָנִים אֵלֶּה אֵינִם מְצוּיִים לְהַאֲרִיךְ בָּהֶם" (מגיד-משנה).

יב. יָחִיד⁷⁵ שְׁשֻׁבַת בְּבִקְעָה⁷⁶, וְעֹשֶׂה מְחֻצָּה⁷⁷ סָבִיב לוֹ: אִם יֵשׁ בָּהּ עֵד⁷⁸ בֵּית סְאֲתִים - מִתֵּר לְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ, וְאִם הֵיטָה יִתֵּר עַל בֵּית סְאֲתִים - אֵינוֹ מְטַלְטֵל בָּהּ אֲלָא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת⁷⁹. וְכֵן אִם הָיוּ שְׁנַיִם. אֲבָל שְׁלֹשָׁה יִשְׂרָאֵלִים אוֹ יִתֵּר עֲלֵיהֶן שְׁשֻׁבַתוֹ בְּבִקְעָה - הָרִי הֵן שִׁירָא⁸⁰, וּמִתֵּר לָהֶם לְטַלְטֵל בְּכָל צָרְפָן אֲפִלוּ בְּמֶה מִלִּין. וְהוּא, שְׁלֹא יִשְׂאָר מִן הַמְּחֻצָּה שֶׁהִקִּיפוּ בֵּית סְאֲתִים פְּנוּי בְּלֹא פְּלִים⁸¹; אֲבָל אִם נִשְׂאָר בֵּית סְאֲתִים פְּנוּי בְּלֹא פְּלִים, וְלֹא הָיוּ צָרְכִים לוֹ - אֲסוּרִים⁸² לְטַלְטֵל בְּכָל הַמְּחֻצָּה אֲלָא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת. וְאֵין⁸³ הֶקְטָן⁸⁴ מְשֻׁלֵּם לְשִׁירָא.

(75) עִירוּבִין טז, ב. יז, א. (76) הוּא-הַדִּין בִּישׁוּב, אֲלָא שְׁדִיבֵר בְּהוּוּה, שְׁבַבְקָה רְגִילִים לְעֹשׂוֹת כֵּן ('פְּרִי מְגִידִים'). (77) גְּרוּעָה שֶׁל שְׁתֵּי אוֹ שֶׁל עֶרֶב, כְּמַבּוּאֵר לְהַלֵּךְ בְּהַלְכָה יַח. (78) וְעַד בְּכֻלָּ. (79) הַחֲמִירוֹ חֲכָמִים לִזְוֶה שְׁלֹא עֹשֶׂה מְחֻצוֹת שְׁלִימוֹת אֲלָא גְּרוּעוֹת. (80) קְבוּצַת הוֹלְכֵי דֶרֶךְ, "אוֹרַחַת יִשְׁמַעְאֵלִים", בְּתַרְגוּם אוֹנְקֵלוֹס: "שִׁירַת עֶרְבָאִי". (81) בְּנוּסַח אַחֵר: "בְּלֹא כְּלוּם" ('מַעֲשֶׂה רוֹקַח'). (82) שֶׁהִקִּיפוּ יוֹתֵר מְכַדֵּי צֶרְכָם, וְאֵינוֹ חוֹשְׁבִים אֶת הַמְּחֻצָּה כְּאִילוֹ אֵינָה. (83) 'ירוּשְׁלַמִּי' עִירוּבִין פ"א ה"י. (84) וְכֻל-שֶׁכֵּן שְׁאֵין הַנְּכָרִי מְצַטְרֵף ('ירוּשְׁלַמִּי' שֵׁם).

יג. שְׁלֹשָׁה⁸⁵ שֶׁהִקִּיפוּ כְּדֵי צָרְפָן⁸⁶ וְקָנוּ שְׁבִיתָה⁸⁷, וְאַחַר כֵּן מֵת אֶחָד מֵהֶן - הָרִי הֵם מִתֵּרִין לְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ⁸⁸. קָנוּ שְׁנַיִם שְׁבִיתָה בֵּיתֵר מִבֵּית סְאֲתִים, וְאַחַר כֵּן בָּא לָהֶם שְׁלִישִׁי - אֲסוּרִין⁸⁹ לְטַלְטֵל אֲלָא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת, כְּשֶׁהָיוּ קִדְּם שְׁבִיבֹא זֶה; שֶׁהִשְׁבִּיתָה⁹⁰ הִיא הַגּוֹרְמֵת⁹¹, לֹא הַדִּיּוּרִין.

(85) עִירוּבִין יז, א. (86) כְּמַבּוּאֵר לְמַעְלָה בְּהַלְכָה יַב. (87) בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת כְּשֶׁנִּכְנס הַשַּׁבָּת. (88) כִּיּוֹן שְׁבַכְנִיסַת הַשַּׁבָּת הִיָּה שְׁלֹשָׁה. (89) כִּיּוֹן שְׁבַכְנִיסַת הַשַּׁבָּת הִיָּה רַק שְׁנַיִם אֵינִם שִׁירָה, וְאֲסוּרִים לְטַלְטֵל גַּם אִם נוֹסֵף בְּשַׁבַּת עוֹד שְׁלִישִׁי. (90) בְּכַנִּיסַת הַשַּׁבָּת. (91) לְהַחֲשֵׁב כְּשִׁירָה, וְלֹא הַדִּיּוּרִים שֶׁנוֹסְפוּ אַחַר כְּנִיסַת הַשַּׁבָּת.

יד. שְׁלֹשָׁה⁹² מְקוּמוֹת⁹³ הַמְּקַפְּיִין⁹⁴ שְׁלֹא לֵישׁ דִּירָה⁹⁵

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

133) וצריכים להיות מכוונים כנגד הקנה העליון, ואנו אומרים 'גוד אסיק' וכאילו עולים עד למעלה. 134) הכוונה לעמודים שבצדדים - הלחיים, אבל הקנה שעל גביהם ראוי בכל שהוא אפילו גמי, ובלבד שלא יפול ברוח מצויה (או"ח שם).

כ. פתח¹³⁵ שצורתו כפה¹³⁶, אם יש בארץ רגלי¹³⁷ הכפה עשירה טפחים, הרי זה צורת פתח. וצורת פתח שעששה אותה מן הצד¹³⁸ - אינה פלוס; ושאיין דרך הפתחים להיות בקרן זוית, אלא באמצע¹³⁹.

135) עירובין יא, ב. 136) עשויה למעלה כקשת. "מזווה מכאן ומכאן, וכיפה כמין קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף" (רבינו בהל' מזווה פ"ו ה"ד). 137) לפני שמתחילה להתעגל, כי מקום העיגול אינו מצטרף. 138) "פירוש, כגון שעששה מצדו של כותל [סמוך לקרן]" - רב האי גאון ברי"ף. ועיין ב'מאירי'. ויש מפרשים מן הצד של הקנים ולא על גביהם (רש"י). ועיין להלן פ"ז הל' לה. 139) כפירוש רב האי.

כא. בפל¹⁴⁰ עושין מחצה - בין בכלים¹⁴¹, בין באכלים, בין באדם, אפלו בבמה ושאר מיני חיה ועוף. והוא, שיהיו¹⁴² כפותים¹⁴³, כדי שלא ינודו.

140) עירובין טו, א. 141) אף שעתידים להנטל אחר השבת. 142) שאר בעלי חיים חוץ מאדם, כי אדם אינו צריך להיות כפות, כמבואר בהלכה כג. 143) קשורים מערב שבת.

כב. מחצה¹⁴⁴ העומדת מאליה - הרי זו פשרה. ומחצה הנעשית בשבת - הרי זו מחצה¹⁴⁵; ואם נעשית בשגגה¹⁴⁶, מתר לטלטל בה באותה שבת. והוא, שתעשה שלא לדעת המטלטל; אבל אם נתפנן אדם לזו המחצה שתעשה בשבת כדי לטלטל בה, אף-על-פי שעשה אותה העושה בשגגה, אסור¹⁴⁷ לטלטל בה באותה שבת. וכן¹⁴⁸ אם נעשית במזיד, אף-על-פי שלא נתפנן זה לטלטל בה, הרי זה אסור לטלטל בה.

144) עירובין טו, א. 145) ונחשבת רשות היחיד לענין שהזורק לתוכה חייב חטאת, אבל אסור לטלטל תוך מחיצה זו אם נעשתה במזיד, כדלהלן. 146) שלא ידע שהיום שבת, או שלא ידע שאסור לעשות מחיצה בשבת. 147) נלמד מהא דלהלן הלכה כג: "ולא יעמיד אותם אדם שהוא רוצה להשתמש במחיצה זו", עיי"ש. 148) בעירובין (כה): "אמר רב נחמן, לא שנו (שמחיצה שנעשתה בשבת במזיד - שמה מחיצה) אלא לזרוק, אבל לטלטל אסור".

כג. מתר¹⁴⁹ לעשות מחצה של בני אדם בשבת, שיעמד זה בצד זה, ובלבד שלא ידעו¹⁵⁰ אלו העומדין שבשביל לעשותן מחצה העמידן. ולא

אינה מחצה. אבל אם היה פרוץ פעומד¹¹⁶ - הרי זו מתרת, ובלבד שלא יהיה באותן הפרצות פרצה שהיא יתר על עשר אמות¹¹⁷; אבל עשר אמות - הרי היא כפתח. אם היה לפרצה זו צורת פתח¹¹⁸, אף-על-פי שיש בה יותר מעשר, אינה מפסדת¹¹⁹ המחצה; והוא, שלא יהא הפרוץ מרבה על העומד¹²⁰.

115) עירובין טו, ב. 116) כיון שאין הפרוץ מרובה על העומד, יש לו דין מחיצה. 117) פירצה יתרה על עשר אמות מבטלת את המחיצה. 118) ראה ביאורו בהלכה יט. 119) כי אינה נחשבת לפירצה אלא לפתח. 120) דעת ה'תוספות' והרשב"א שאם יש לה צורת הפתח, אפילו אם הפרוץ מרובה על העומד בכל ארבע הרוחות - נחשבת למחיצה גמורה. וכן בשו"ע או"ח סי' שסב.

יז. כמה דברים אמורים¹²¹? בזמן שהפרצות משלשה טפחים ולמעלה; אבל אם היו הפרצות כל פרצה מהן פחותה משלשה - הרי זו מתרת, ואף-על-פי שהפרוץ מרבה על העומד; שכל פחות משלשה הרי הוא כלבד¹²².

121) עירובין טו, א. 122) כמחובר. והפירצות נחשבות כסתומות, ונמצא שהעומד מרובה על הפרוץ.

יח. פיצד¹²³? הרי¹²⁴ שהקיף בקנים, ואין בין קנה לחברו שלשה טפחים; או שהקיף בחבלים, ואין בין חבל לחברו שלשה טפחים - הרי זו מחצה גמורה, אף-על-פי שהיא שתי¹²⁵ בלא ערב¹²⁶ או ערב בלא שתי. וצריך שיהיה גבה הקנה עשרה, או שיהיה מן הארץ עד סוף עבי החבל העליון עשרה¹²⁷, אם הקיף בחבלים; שאין מחצה פחותה מעשרה. וכל¹²⁸ השעורין האלו - הלכה למשה מסיני הן.

123) אמרו, כל פחות משלשה כלבד. 124) משנה, עירובין טז, ב. 125) הקנה באורך. 126) החבל ברוחב. 127) ועובי שלשת החבלים ביחד - טפח ושלשה משהויין כדי להשלים לעשרה טפחים (שם). 128) יומא פ, א.

יט. צורת¹²⁹ פתח האמורה בכל מקום היא אפלו קנה וכיוצא בו¹³⁰ מפאן וקנה מפאן וקנה על גביהן. גבה שני הלחיים¹³¹ - עשרה טפחים¹³² או יתר. והקנה וכיוצא בו שעל גביהן, אף-על-פי שאינו נוגע בשני הלחיים, אלא יש ביניהן כמה אמות - הואיל וגבה הלחיים עשרה, הרי זו צורת פתח. וצורת פתח¹³³ שאמרו, צריכה שתהא בריאה¹³⁴ לקבל דלת, אפלו דלת של קש.

129) עירובין יא, ב. 130) כגון חבלים (או"ח סי' שסב). 131) לחי הוא העמוד המשמש במקום מחיצה, ונקרא גם פס או קנה. 132) נלמד מהא דלהלן ה"כ בכיפה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יַעֲמִיד¹⁵¹ אוֹתָן אָדָם שֶׁהוּא רוֹצֵה לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּמַחֲצָה זו, אֲלָא יַעֲמִיד אוֹתָן אַחֵר שְׁלֵא לְדַעְתּוּ.
בְּכֻלָּו¹¹¹. שְׂדֵיִן תּוֹרָה - בְּשִׁלְשׁ מַחֲצוֹת בְּלִבְד מִתָּר לְטַלְטֵל, וּמִדְבָּרֵי סוֹפְרִים¹² הִיא הַרוּחַ הַרְבִּיעִית¹³, וּלְפִיכָף דִּי לָהּ בְּלַחֵי אוּ קוֹרָה.

(5) משנה, עירובין יא, ב. (6) "שיהיה מותר להשתמש בו אחר עשיית עירוב" (רבינו בפירוש המשניות). (7) "קרב אחד, בתרגום יונתן: לוחא חד" (רמ"א סי' סג). (8) מצד אחד "שהלחי הרי הוא כמחיצה ברוח רביעית" (להלן ה"ט). (9) בקצה המבוי מלמעלה. (10) הלחי כמחיצה כנ"ל, והקורה משום היכר שלא יוצאו משם לרה"ר. (11) אחרי עשיית עירוב הנקרא "שיתופי מבואות", כמבואר בהל' עירובין פ"א הי"ז. (12) מבואר בפ"א ה"ג. (13) חכמים אסרו לטלטל במבוי שיש בו שלש מחיצות, שמא יטלטל גם ברשות הרבים.

ג. וְהֵיאָף¹⁴ מִתִּירִין מְבוּיִם¹⁵ מִפְּלִשׁ¹⁶? עוֹשֶׂה לוֹ צוּרַת פֶּתַח¹⁷ מִפְּאָן, וְלַחֵי אוּ קוֹרָה מִפְּאָן. וּמְבוּיִם¹⁸ עָקָם¹⁹ תּוֹרְתוֹ מִפְּמַלְשׁ²⁰.

(14) עירובין ו, א. כתנא-קמא וכאוקימתת רב יהודה (שם ע"ב) וכרב דאמר הלכה כתנא-קמא. (15) כשאין ברחבו שש עשרה אמה ואינו נחשב כרשות הרבים, כמבואר בפ"ד ה"א. (16) משני ראשיו לרשות הרבים, או ראשו אחד לרשות הרבים והשני לכרמלית, או ששני ראשיו פתוחים לכרמלית (ריב"ש סי' תה). (17) שעל-ידיה נעשה כסתום במחיצה מצד זה, והרי הוא כמבוי סתום מג' צדדים, שדי לו בלחי או קורה, כמבואר בפ"ט הי"ט. (18) עירובין ו, א. (19) ששני ראשיו מפולשים לרשות הרבים, כבציור שלפנינו. (20) שצריך צורת הפתח ולחי או קורה; רבינו סתם דבריו, ונראה שדעתו כדעת הרשב"א שיעשה בראשו אחד צורת הפתח, ובראשו השני לחי או קורה, כדין מבוי מפולש, אבל דעת שאר פוסקים (ובשו"ע סי' שסד), שצריך צורת הפתח בעקמומית ששם דינו כמפולש (ראה בציור), ובשני ראשיו עושה לכל אחד לחי או קורה.

ד. מְבוּיִם²¹ שֶׁהוּא שְׁוֵה מִתּוֹכּוֹ וּמְדַרְוֵן²² לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים, אוּ שְׁוֵה לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים וּמְדַרְוֵן לְתוֹכּוֹ²³ - אֵינּוּ צָרִיף לֹא לַחֵי וְלֹא קוֹרָה²⁴, שֶׁהֲרִי הוּא מְבַדֵּל מִרְשּׁוֹת הַרְבִּים²⁵.

(21) שבת ק, א. (22) שיפוע; שהיה קרקע המבוי גבוה מקרקע רשות הרבים, ומתחיל להיות משופע אצל פתחו לצד רשות הרבים (רש"י). (23) "שהיה רשות הרבים גבוה מקרקע המבוי, וגם כניסת המבוי שוה לקרקע רשות הרבים ברוחב אמה או פחות, ואחר כך הוא נעשה מדרון לצד פנים" (רש"י). (24) בתוספתא ובראשונים ביארו, שכאן מדובר "אם מתלקט עשרה טפחים מתוך ארבע אמות" (שהוא מדרון והולך ומשופע לאט לאט, עד שמגיע לגובה עשרה טפחים מתוך ארבע אמות, והרי הוא כזקוף כולו, ודינו כרשות היחיד. מגיד-משנה). (25) שגבהו ושיניו מרשות הרבים הם כמחיצה, ואין צורך בתיקון אחר.

ה. מְבוּיִם²⁶ שְׂצָדָה²⁷ אֶחָד פְּלָה לֵימָם²⁸ וְצָדוֹ אֶחָד פְּלָה

(149) עירובין מג, ב: "נחמיה בריה דרבי חנילאי משכתייה שמעתייה (השתקע בהלכה) ויצא חוץ לתחום, אמר ליה רב חסדא לרב נחמן: נחמיה תלמידך שרוי בצער (שאסור לו לחזור לתוך התחום ואין לו אלא ארבע אמות, כמבואר להלן בפכ"ז הי"א). אמר לו: עשה מחיצה של בני אדם ויכנס (באופן שלא ידעו האנשים שבשביל לעשותם מחיצה – הועמדו). (150) שאם הם יודעים שהעמידום למחיצה, הרי הם כעושים מחיצה בשבת ואסור. (151) מקור דבר זה, מהא דעירובין מד: ועיין מגיד-משנה ולחם-משנה.

כד. אֵילָן¹⁵² שֶׁהוּא מִסְדָּף¹⁵³ עַל הָאָרֶץ - אִם אֵין נוֹפֵז¹⁵⁴ גְּבוּהָ מִן הָאָרֶץ שְׁלִשָּׁה טַפְחִים¹⁵⁵, מְמַלֵּא בֵּין בְּדָיו וְעֵלְיוֹ תִּבְּן וְקָשׁ וְכִיּוּצָא בְּהוּ, וְקוֹשֶׁרֶן בְּאָרֶץ עַד שְׁיַעֲמַד בְּרוּחַ מְצוּיָה וְלֹא יִתְנַדְּנָד, וּמִטְּלֵל תַּחַת פְּלוֹף¹⁵⁶. וְהוּא, שֶׁהֵיוּ תַּחְתּוֹ עַד בֵּית סְאֲתִים¹⁵⁷; אֲבָל אִם הָיָה יִתְרָה¹⁵⁸ מִבֵּית סְאֲתִים, אֵין מְטַלְטֵלִין תַּחְתּוֹ אֲלָא בְּאָרְבַּע אַמּוֹת; מִפְּנֵי שֶׁתַּחְתּוֹ - מְקוּם שְׁלֵא הִקָּף לְדִירָה הוּא.

(152) עירובין צט, ב. (153) שענפיו נוטים למטה מכל צד. (154) הענפים שבאילן. (155) הוא כ'לבוד' ומחובר לארץ. (156) אם הוא גבוה עשרה (או"ח סי' סב). ואפילו לא נטעו מתחילה לכך, והוא כמחיצה העומדת מאליה. (157) כדלעיל הלכה א. (158) שהיו ענפיו ארוכים מאד, או שהיו הרבה אילנות סמוכים זה לזה.

פֶּרֶק שְׁבַעַה עֶשְׂרִי

(1) נתבארו בו דינין של דבריהם, בדיני מקצת הרשויות ופרטיהן, הן המבואות והחצרות ומחיצות-הבורות, וכיוצא בהן, ורוב כל מה שזכר באלו הם מדבריהם.

א. מְבוּיִם² שֵׁישׁ לוֹ שְׁלִשָּׁה פְּתָלִים³ - הוּא הַנְּקָרָא מְבוּי סְתוּם, וּמְבוּי שֵׁישׁ לוֹ שְׁנַי פְּתָלִים בְּלִבְד⁴ זֶה פְּגָגָד זֶה, וְהָעָם נִכְנָסִין בְּרוּחַ זוֹ וְיוֹצְאִין בְּשִׁפְנִיגָדָה - הוּא הַנְּקָרָא מְבוּי הַמְּפֻלָּשׁ.

(2) מלשון "מבוא העיר" (שופטים א, כד). בימי קדם ובארצות המזרח, הבתים היו מוקפים בתוך החצר, ומן החצרות נכנסים לרחוב שנקרא "מבוי", ודרך המבוי נכנסים בני החצרות והבתים לשוק – שהוא רשות הרבים. (3) החצרות מקיפות את המבוי משלש רוחות, והוא פתוח לרשות הרבים מצד אחד בלבד. (4) שהחצרות נמצאות בהקבלה משתי רוחותיו, ושני צדדיו האחריים מפולשים ופתוחים לרשות הרבים.

ב. הֵיאָף⁵ מִתִּירִין⁶ מְבוּי הַסְּתוּם? עוֹשֶׂה לוֹ בְּרוּחַ רְבִיעִית לַחֵי⁷ אֶחָד⁸ אוּ עוֹשֶׂה עֲלָיו⁹ קוֹרָה - וְדִין; וְתַחֲשֵׁב אוֹתָהּ קוֹרָה אוּ אוֹתוֹ לַחֵי פְּאֵלוֹ סְתָם רוּחַ רְבִיעִית¹⁰, וְיַעֲשֶׂה רְשׁוֹת הַיְחִיד, וְיִהְיֶה מִתָּר לְטַלְטֵל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דרב נחמן. (43) ונוהגים עכשיו לתקן כל המבואות שלנו בצורת הפתח על-ידי חבל הקשור לרחבו של מבוי, וצריך להעמיד תחת החבל שני קנים גבוהים עשרה מכוונים תחת החבל, ותיקון זה מועיל אפילו במבוי מפולש, ובכל מקום שצריכים צורת הפתח (רמ"א או"ח ס"ו סג).

ח. **הַצָּר 44 שְׁאֲרָהּ 45 יִתָּר 46 עַל רְחֵבָהּ 47 - הָרִי הִיא כְּמַבּוּי, וְנִתְּרָת בְּלָחִי אוֹ קוֹרָה. וּמַבּוּי שְׁאִין בְּתִים וְחֲצֵרוֹת פְּתוּחוֹת לְתוֹכוֹ, כְּגוֹן שְׁלֵא הִיָּה בּוֹ אֶלָּא בֵּית אֶחָד אוֹ חֲצֵר אַחַת, וְכֵן מַבּוּי שְׁאִין בְּאֶרְכּוֹ אֲרָבַע אַמּוֹת 48 - אֵינּוּ נִתָּר אֶלָּא 49 בְּשָׁנֵי לְחִים אוֹ בְּפֶס אֲרָבַעַה וּמִשְׁהוּ.**

(44) עירובין יב, ב. (45) ארכה נחשב דרך הכניסה (רשב"א). (46) במשהו (גמרא שם). (47) אבל אם רחבה יתר על ארכה, הרי היא כמרובעת ונידונה כחצר (רשב"א). (48) דינו כדין חצר. (49) טעות הדפוס יש כאן, והנוסח הנכון: "אלא בשני לחיים של משהו או בפס ארבעה" כמו בהלכה הקודמת, וכן הנוסח בכתב-יד.

ט. **מַבּוּי שְׁאִין בְּרַחְבּוֹ 50 שְׁלֵשָׁה טַפְסִים, אֵינּוּ צָרִיךְ לֹא לָחִי וְלֹא קוֹרָה, וּמִתָּר לְטַלְטֵל בְּכֵלּוֹ; שְׁכַל פְּחוֹת מִשְׁלֵשָׁה הָרִי הוּא כְּלַבּוּד 51. מַבּוּי 52 שְׁהַכְּשִׁירוֹ בְּקוֹרָה, אֶף-עַל-פִּי שְׁמִתָּר 53 לְטַלְטֵל בְּכֵלּוֹ פְּרִשׁוֹת הַיְחִיד, הַזּוֹרֵק מִתּוֹכוֹ לְרִשׁוֹת הָרְבִים אוֹ מְרִשׁוֹת הָרְבִים לְתוֹכוֹ - פְּטוּר; שְׁהַקּוֹרָה - מִשּׁוּם הֵפֵר הִיא עֲשׂוּיָה. אֲבָל אִם הַכְּשִׁירוֹ בְּלָחִי, הַזּוֹרֵק מִתּוֹכוֹ לְרִשׁוֹת הָרְבִים אוֹ מְרִשׁוֹת הָרְבִים לְתוֹכוֹ - חַיִּב; שְׁהַלְחִי הָרִי הוּא כְּמַחְצָה בְּרוּחַ רְבִיעִית.**

(50) בפתחו של שלשה טפחים, אף שבחללו יש יותר (כסף-משנה). (51) כמחובר, ואין כאן מבוי כלל. (52) עירובין יב, ב: "אמר רב יהודה: הכשירו בלחי - הזורק לתוכו חייב, הכשירו בקורה - הזורק לתוכו פטור, לחי משום מחיצה, וקורה משום היכר". (53) רבינו סובר (בפ"ד ה"ד) שמן התורה דין רשות היחיד, לחייב את הזורק לתוכה מרשות הרבים, הוא רק כשיש לה ארבע מחיצות, ובשלש מחיצות יש לה דין כרמלית שמותר לטלטל בתוכה, אבל חכמים הצריכו תיקון של לחי או קורה; והראב"ד סובר כי בשלש מחיצות רשות היחיד גמורה היא, לחייב את הזורק לתוכה.

י. **שְׁנֵי פְתָלִים בְּרִשׁוֹת הָרְבִים, וְהָעַם עוֹבְרִים בֵּינֵיהֶם, פִּיצָד מְכַשֵּׁר בֵּינֵיהֶם? עוֹשֶׂה דְלָתוֹת מְכַאֵן וְדְלָתוֹת מְכַאֵן 54, וְאַחַר כֵּן יַעֲשֶׂה בֵּינֵיהֶם רִשׁוֹת הַיְחִיד. וְאֵינּוּ 55 צָרִיךְ לְנַעַל הַדְּלָתוֹת בְּלִילָה 56, אֲבָל צָרִיךְ שְׁמִיָּהוּ רְאוּיוֹת לְהַנְעֵל. הֵיוּ מְשַׁקְעוֹת בְּעֶפְרָר, מִפְּנֵי אוֹתָן וּמִתְקַנְּן לְהַנְעֵל. אֲבָל צִירַת פְּתַח, אוֹ לָחִי וְקוֹרָה, אֵינָן 57 מוֹעִילִין בְּהַכְּשֵׁר רִשׁוֹת הָרְבִים.**

(54) שדווקא במבוי המפולש לרשות הרבים (למעלה ה"ג)

לְאֲשָׁפָה 29 שְׁל רְבִים - אֵינּוּ צָרִיךְ כְּלוּם; שְׁאֲשָׁפָה שְׁל רְבִים אֵינָה עֲשׂוּיָה לְהַתְּפִנוֹת, וְאִין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא יַעֲלֶה הָיִם שְׁרָטוֹן 30.

(26) עירובין ח, א. צט, ב. (27) "מעשה במבוי אחד, שצידו אחד כלה לים וצידו אחד כלה לאשפה, ובא מעשה לפני רבי, ולא אמר בה לא היתר ולא איסור, איסור לא אמר בה - דהא קיימי (שהרי עומדות) מחיצות, והיתר לא אמר בה - שמה תניטל האשפה ויעלה הים שרטון" (ונמצא המבוי בלי מחיצות), ומבואר אחר-כך בגמרא (לפי נוסח רבינו) כי באשפה של רבים אין לחשוש שמה תניטל משם, וגם אין חוששים שמה יעלה הים שרטון, אולם נוסח שלנו בגמרא הוא "חיישינן (חוששים) שיעלה הים שרטון". (28) עומק עשרה טפחים בשפתו - חשוב כמחיצה. (29) הגבוהה עשרה טפחים מן הקרקע ונחשבת כמחיצה. (30) חול ואבנים אצל שפתו; וכן הדין בנהרות, ששפת הנהר נחשבת למחיצה אם היא גבוהה עשרה; ולדעת בעל 'נודע ביהודה' אם ראש המבוי כלה למקום הגשר שמהלכים בו רבים לעברו השני, צריך לעשות צורת הפתח במקום הגשר.

ו. **מַבּוּי 31 מְפָלֵשׁ שְׁהוּא פְּלָה לְאִמְצַע רְחֵבָהּ 32 שְׁל רְבִים: אִם לֹא הִיָּה מְכַאֵן פִּנְגָד פְּתַח 33 הָרְחֵבָה - הָרִי זֶה כְּסָתוּם, וְאֵינּוּ צָרִיךְ מִצַּד הָרְחֵבָה כְּלוּם; אֲבָל אִם הִיָּה פְּלָה לְצַדֵּיהָ 34 הָרְחֵבָה - אִסוּר. וְאִם הִיָּתָה שְׁל יְחִיד - אֶף לְאִמְצַעָה אִסוּר; פְּעָמִים בּוֹנֶה מִצַּד אֶחָד, וְנִמְצָא פְּלָה לְצַדָּה שְׁל רְחֵבָה.**

(31) עירובין ח, א. (32) כלומר, פרוץ ונכנס לרחבה (חצר שאחורי הבתים). (33) הפותח לרשות הרבים, והוא ככותל שממול לפירצה הנ"ל, ואין המבוי כמפולש. (34) שכותל המבוי שוה לאחד מכתלי הרחבה שהוא כמפולש או אפילו אין הפירצה כנגד הפתח שהוא כמבוי עקום (רש"י).

ז. **אֵין 35 הַמַּבּוּי נִתָּר 36 בְּלָחִי אוֹ קוֹרָה עַד שְׁמִיָּהוּ בְּתִים וְחֲצֵרוֹת פְּתוּחוֹת 37 לְתוֹכוֹ, וְיִהְיֶה אֶרְכּוֹ מְאֲרָבַע אַמּוֹת וּלְמַעְלָה 38, וְיִהְיֶה אֶרְכּוֹ 39 יִתָּר עַל רְחֵבּוֹ 40. אֲבָל מַבּוּי שְׁאֲרָפּוֹ בְּרַחְבּוֹ 41 הָרִי הוּא כְּחֲצֵר, וְאֵינּוּ נִתָּר אֶלָּא בְּשָׁנֵי לְחִים מִשְׁנֵי רוּחוֹתָיו, כֹּל לָחִי כְּמִשְׁהוּ, אוֹ בְּפֶס 42 רְחָב אֲרָבַעַה מְרוּחַ אַחַת 43.**

(35) עירובין ה, א. (36) הטעם הוא "כי כל מה שעשוי לדירה ולתשמישי צנע, צריך מחיצות גמורות, ולפיכך החצרות שדרכם של בני אדם להשתמש בהן בתשמישי צנע, וכן מבואות שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכם, דייריהם מועטים ומשתמשים בהם יותר, משום זה צריכים מחיצות גמורות, אבל מבואות שיש בהם יותר דיירים, מתמעט תשמיש המבוי, לכן די במחיצה כל שהיא של לחי או קורה" (הרשב"א). (37) 'ירושלמי' עירובין פ"א ה"א: "מבוא אין פחות משני חצרות, חצר אינה פחותה משני בתים". (38) שבפחות מזה, אינו חשוב כמבוי אלא כחצר. (39) דרך כניסתו למבוי. (40) שכן דרך המבוי להיות ('לבוש'). (41) מרובע. (42) כן הוא בעירובין יב: מימרא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהוּא⁷⁵ חֲצִי⁷⁶ לְבִנָּה שֶׁל שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים עַל שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים. וּמַעֲמִידֵי קוֹרָה צְרִיכִין שְׂיִהְיוּ פְּרִיאִין פְּדֵי לְקַבֵּל קוֹרָה וְחֲצֵי לְבִנָּה.

(70) [נראה מדברי ה'מגיד משנה' שגרס בדברי רבינו: "בכל עושין קורה אפילו (כן צריך להיות בדבריו) באיסורי הנאה, אבל לא באשרה", שרק באשרה אין עושין מפני שעומדת לשריפה משום שנאמר "ואשריהם תשרפון באש", וכל העומד להשרף כשורף הוא, ו"כתותי מיכתת שיעוריה" ("כתות שיעורו וחסרו הוא - עירובין פ:), אבל איסורי הנאה אחרים שאינם עומדים לשריפה - שיעורם קיים]]. (71) בנוסח אחר: "וכמה רוחב" (וינציאה). וכן הוא ב'מגיד משנה'. (72) עירובין יג, ב במשנה. (73) "שאם לא כן, לא יהיה בה היכר, שסבורים בני רשות הרבים שלפי שעה הניחה שם, אבל כשהיא בריאה וחזקה לקבל אריח, ניכר לכל שלקביעות בנין הניחוח שם" (רש"י); ועוד טעם: שצריכה להיות בריאה לקבל אריח, כדי שלא תהיה קורה הניטלת ברוח (רש"י שבר"י פ). (74) לבנה קטנה. (75) שתוכל להחזיק שורת אריחים מונחים עליה כשיעור רוחב פתח המבוי. (76) ואף שאין ברוחב הקורה רק טפח, והאריח הוא טפח ומחצה, אפשר לחבר רבע טפח מכל צד שבו בטיט, ויחזיק את האריח (גמרא, שם).

יד. פְּמָה⁷⁷ יְהִי פֶתַח הַמְּבוֹי וְיִהְיֶה דֵי לְהַכְשִׁירוֹ בְּלַחֵי אוֹ קוֹרָה? גְּבוּהוּ - אֵין פְּחוֹת מִעֲשָׂרָה⁷⁸ טַפָּחִים וְלֹא יִתֵּר עַל עֲשָׂרִים אָמָה⁷⁹, וְרַחְבּוֹ - עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת⁸⁰. פְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? שְׁלֹא הִיא לֹא צוּרַת פֶּתַח; אֲבָל אִם הִיא לֹא צוּרַת פֶּתַח - אֲפִלּוּ הִיא גְבוּהַ מְאֵה אָמָה, אוֹ פְּחוֹת מִעֲשָׂרָה⁸¹, אוֹ רַחֵב מְאֵה - הֲרִי זֶה מְתָר.

(77) משנה, עירובין ב, א: "מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה - ימעט, והרחב מעשר אמות - ימעט, ואם יש לו צורת הפתח, אף-על-פי שהוא רחב מעשר אמות - אין צריך למעט". (78) שאם הוא נמוך מעשרה, נחשב כאילו אין למבוי מחיצות, שאין מחיצה פחותה מעשרה. (79) כאן מדובר במבוי שהכשירו בקורה, כיון שקורה היא משום היכר (הלכה ט), ולמעלה מעשרים אין היכר, שאין עין האדם שולטת שם, אבל אם הכשיר את המבוי בלחי, אין הבדל בין תוך עשרים אמה ללמעלה מעשרים. (80) שאם הוא רחב יותר, אין עליו שם פתח, ואין לחי או קורה מועילים להתיר. (81) דעת הרשב"א שאין צורת הפתח מועילה לפחות מעשרה טפחים, ולשיטת רבינו יש ראייה מה'ירושלמי' שבת פ"א ('הקובץ').

טו. וְכֵן⁸² אִם הִיא בְּקוֹרָה שֶׁל מְבוֹי פְּיורֵי⁸³ וְצִיורֵי עַד שְׂיִהְיוּ הַפֶּל מִסְתַּפְּלִין בָּהּ⁸⁴ - אֶף-עַל-פִּי שְׂהִיָּא לְמַעְלָה מִעֲשָׂרִים⁸⁵ אָמָה, בְּשָׂרָה. שֶׁהַקּוֹרָה מְשוּם הַפֶּר עֲשׂוּיָהּ, וְאִם הִתְּהַלְּמָה לְמַעְלָה מִעֲשָׂרִים אֵינָה נִפְרָת; וְאִם יֵשׁ בָּהּ צִיורֵי וְכִיורֵי מִסְתַּפְּלִים בָּהּ, וְנִמְצָא שָׁם הַפֶּר.

מספיק בצורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן, אבל רשות הרבים גמורה צריכה שתי דלתות, וכפירוש רש"י (עירובין 1:): בקושיית הגמרא אליבא דבית הלל, שמערבין דרך רשות הרבים בעשיית דלת מכאן ולחי וקורה מכאן - "והא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה - חייבין עליה משום רשות הרבים", הרי שצריך שתי דלתות (עיי' רש"י), ולא מקשה מנעילת הדלת מפני שאפשר לפרש גם בדברי רבי יוחנן שדלתות ירושלים ראויות להינעל כמו במבוי מפולש. ועיי' 'תוספות' שם ו'כסף משנה'. (55) ראה הערה נג, שמקורו לפי רש"י שם. (56) בנוסח אחר, חסרה המלה "בלילה" ('מעשה רוקח'). (57) ראה הערה נג.

יא. מְתָר⁵⁸ לְטַלְטֵל בְּמְבוֹי תַּחַת הַקּוֹרָה אוֹ בֵּין הַלְּחָיִים⁵⁹. בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? בְּשִׁהְיָה סְמוּךְ לְרִשׁוֹת הַרְבִּים; אֲבָל אִם הִיא סְמוּךְ לְכַרְמְלִית - אֲסוּר לְטַלְטֵל תַּחַת הַקּוֹרָה⁶⁰ אוֹ בֵּין הַלְּחָיִים עַד שְׂעִשְׂעָה לְחֵי אַחַר לְהַתִּיר תּוֹךְ הַפֶּתַח; שְׂהִיָּא מְצָא מִין אֶת מִינוֹ וְנִעוּר⁶¹.

(58) עירובין ט, א. (59) המתירים לטלטל במבוי. (60) ודעת הרשב"א שאם יש ארבעה טפחים בקורה - מותר לטלטל תחתיה, שאנו אומרים פי תקרה יורד וסותם (מגיד-משנה). (61) אף שבכל מקום כרמלית קלה מרשות הרבים, כאן אומרים, שהכרמלית שבין הלחיים מצטרפת למינה, לכרמלית שמחוצה לה, "וניעור" - מתעוררת ומתחזקת על ידה, וצריכה לחי מיוחד להתיר לטלטל בין הלחיים.

יב. בְּפֶלֶל⁶² עוֹשִׂין לְחָיִים, אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים⁶³. וְאֲפִלּוּ בְּאִסּוּרֵי הַנְּהַר⁶⁴ - עֲבֹדַת פּוֹכְכִים⁶⁵ וּמְזֻלּוֹת עֲצָמָה אוֹ אֲשֶׁרָה⁶⁶ שְׂעִשְׂעָה אוֹתָהּ לְחֵי - בְּשָׂרָה⁶⁷; שֶׁהַלְּחֵי עֵבִיז כֹּל שֶׁהוּא⁶⁸. גְּבוּהַ הַלְּחֵי אֵין פְּחוֹת מִעֲשָׂרָה טַפָּחִים, רַחְבּוֹ וְעֵבִיז כֹּל שֶׁהוּא⁶⁹.

(62) משנה, עירובין טו, א. (63) "והוא שיהיו כפותים שלא ינודו" כמבואר בפס"ז הכ"א. (64) ואף שאסור ליהנות מהלחי, אולם מכיון שאינו אלא לצורך מחיצה, ובלחי גופא אינו משתמש, אין הנאת היתר הטלטול הבאה על-ידו נחשבת להנאה ('בית מאיר'). (65) 'ירושלמי' עירובין פ"ג ה"א. (66) עירובין פ, ב. (67) ואף שכתוב "ואשריהם תשרפון באש" (דברים יב, ג), ונחשבת כשרופה ואין בה שיעור ("כתותי מיכתת שיעוריה") כשרה ללחי. (68) ואף שגם לחי צריך שיעור בגובה - עשרה טפחים, וברוחב - משהו, ביארו ה'תוספות' מכיון שמספיק שיעור קטן, לא החמירו בו. ועיי' ב'מגיד משנה'. (69) משנה, בעירובין יד, ב.

יג. כֹּל עוֹשִׂין קוֹרָה, אֲבָל לֹא בְּאֲשֶׁרָה⁷⁰; לְפִי שֵׁישׁ לְרַחֵב הַקּוֹרָה שְׂעוּר, וְכֹל הַשְּׂעוּרִין אֲסוּרִים מִן הָאֲשֶׁרָה. וְכֵן⁷¹ רַחֵב הַקּוֹרָה אֵין פְּחוֹת מִטַּפָּח, וְעֵבִיזָה כֹּל שֶׁהוּא⁷². וְהוּא, שְׂתִּהְיָה בְּרִיאָה⁷³ לְקַבֵּל אָרִיחַ⁷⁴,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָף-על-פי שְׁאִינָן מְכוּוְנֵין זֶה פְּנֵגֵד זֶה, הָרִי פֶל אֶחָד מֵהֵן מְבוֹי מְפֹלֵשׁ. פִּיעַד מְכַשְׁרֵין אוֹתוֹ? עוֹשֶׂה¹⁰³ צוֹרֵת פֶּתַח לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַשְּׂבִילִים שְׂפִצָּד הָאֶחָד, וְכֵן לְפֶתַח הַגְּדוּל, וְעוֹשֶׂה לְכָל הַשְּׂבִילִים שְׂפִצָּד הַשְּׂנִי לְחֵי אוֹ קוֹרָה.

101) עירובין ח, ב. 102) נקרא בלשון הגמרא "מבוי העשוי כנדל" (=כשרץ מרבה רגלים), שפתוחים אל המבוי הגדול מבואות קטנים משני צדדיו, ואינם מכוונים זה כנגד זה ('תוספות'). 103) כמבואר בהלכה ג במבוי עקום.

כ. מְבוֹי¹⁰⁴ שְׂצִדוֹ אֶחָד אֲרָךְ¹⁰⁵ וְצִדוֹ הַשְּׂנִי קָצֵר - מְנִיחַ אֶת הַקוֹרָה פְּנֵגֵד הַקָּצֵר¹⁰⁶. הַעֲמִיד¹⁰⁷ לְחֵי בְּחֻצֵי הַמְּבוֹי הַפְּנִימִי¹⁰⁸ שֶׁהוּא לְפָנִים מִן הַלְּחֵי - מִתָּר¹⁰⁹ לְטֻלְטֵל בּוֹ¹¹⁰, וְהַחֲצִי הַחֵיצוֹן שֶׁהוּא חוּץ מִן הַלְּחֵי¹¹¹ - אָסוּר.

104) עירובין חף ב. 105) כתלו נמשך לרשות הרבים יותר מן הכותל השני כבציור שלפנינו. 106) ההקורה משום היכר (הלכה ט), ובאלכסון אין היכר, והרואה שמשתמשים בצד שאין דופן כנגדו יבוא להשתמש גם ברשות הרבים. ואם בא להכשיר האלכסון, אין לו תקנה אלא או במחיצה או בצורת הפתח (רשב"א). 107) עירובין יד, ב. זוהי הלכה חדשה שאין לה קשר לקודמת. 108) בנוסח אחר: "בחצי מבוי מחצי המבוי הפנימי" (ויניציאה). 109) ואין חוששים שמא ישתמש בחלק המבוי שמחוץ ללחי (גמרא). 110) אם יש באותו מקום שיעור מבוי, כמבואר למעלה (רשב"א). 111) ואין הברל בין אם הוכשר המבוי בלחי או בקורה (רשב"א).

כא. מְבוֹי¹¹² שֶׁהוּא רָחֵב עֲשָׂרִים אַמָּה - עוֹשֶׂה פֶסַע גְּבוּהַ עֲשָׂרָה טְפָחִים בְּמִשְׁךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁהוּא שְׂעוֹר מִשְׁךְ הַמְּבוֹי, וְיַמְעִמְדוֹ בְּאֶמְצַע¹¹³; וְנִמְצָא פְּשָׁנֵי מְבוֹאוֹת שֵׁישׁ בְּפֶתַח פֶּל אֶחָד מֵהֵן עֲשָׂר אַמּוֹת¹¹⁴. אוֹ מְרַחֵק שְׁתֵּי אַמּוֹת מִכָּאן¹¹⁵ וְיַמְעִמְד פֶּסַע שְׁלֹשׁ אַמּוֹת¹¹⁶, וּמְרַחֵק שְׁתֵּי אַמּוֹת מִכָּאן¹¹⁷ וְיַמְעִמְד פֶּסַע שְׁלֹשׁ אַמּוֹת מִכָּאן; וְנִמְצָא פֶתַח הַמְּבוֹי עֲשָׂר אַמּוֹת, וְהַצְּדֵין הָרִי הֵן כְּסֻתוּמִין, שֶׁהֲרִי עוֹמֵד¹¹⁸ מְרַבָּה¹¹⁹ עַל הַפְּרוּץ.

112) עירובין י, א. 113) וכן יכול להכשירו בצורת הפתח, כמבואר בה"ד. 114) וצריך שיהיה בכל אחד משני המבואות האלה שהפס מפסיק ביניהם, בתים וחצרות פתוחים לתוך כל אחד, וכל שאר דיני מבוי (רשב"א). 115) מקיר המבוי. 116) על ידי חלל שתי האמות - הרי ביחד חמש אמות. 117) מהצד השני, נמצא משמני הצדדים ביחד - חלל ופסים עשר אמות. 118) הפסים נקראים עומד, והחלל שבין הקיר והפס - פרוץ, רוחב הפסים - שש אמות, ויתר מהחלל - שהוא ארבע אמות. 119) ואף שלמעלה (פט"ז הט"ז) מובא שגם אם הפרוץ כעומד מותר, כאן שיש פירצה נוספת - החמירו (גמרא).

82) עירובין ג, א. 83) קישוטי צורות שונות, שוקעות או בולטות. 84) דעת הרשב"א שאם עשה סמוך לקורה חתיכות ארו חשובות, או כל דבר המביא להסתכלות - מועיל (מגיד-משנה). 85) אבל אם היה המבוי רחב מעשר אמות, אין הציורים מועילים להתיר (כסף-משנה).

טז. מְבוֹי⁸⁶ שֶׁהָיָה גְבוּהוֹ מִן הָאָרֶץ עַד קְרָקְעִית קוֹרָה עֲשָׂרִים אַמָּה, וְעָבִי הַקוֹרָה לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרִים - פְּשָׂר⁸⁷. הָיָה גְבוּהוֹ יָתֵר מֵעֲשָׂרִים, וְכָא לְמַעְטוֹ בְּקוֹרָה, שְׂמַנִּיחַ אוֹתָהּ לְמַטָּה - צָרִיךְ לְהִיּוֹת בְּרַחֲבָה טְפָח⁸⁸ בְּקוֹרָה⁸⁹. הָיָה גְבוּהוֹ פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה - חוֹקֵק בּוֹ מִשְׁךְ אַרְבַּע עַל אַרְבַּע אַמּוֹת⁹⁰, וְיַמְעִמֵּק פְּדֵי הַהֶשְׁלִימוֹ לְעֲשָׂרָה.

86) עירובין ג, ב. 87) מכיון שחלל המבוי אינו תופש יותר מעשרים. 88) שאם יעמוד על אותו טפח יראה את הקורה, ויש היכר. 89) בנוסח אחר, חסר "כקורה" ('מעשה רוקח'). 90) עירובין ה, א. וכאן לא די בטפח, כיון שבפחות מעשרה לא נחשב דופן, וצריך לחקוק שיעור מבוי שהוא ארבע אמות (כבהלכה ח) להחשב דופן ('רש"י').

יז. נְפִרְץ⁹¹ בּוֹ פְּרָצָה מְצִדוֹ כְּלָפֵי רֵאשׁוֹ⁹²: אִם נִשְׂאָר עוֹמֵד בְּרֵאשׁוֹ פֶסַע רַחֵב אַרְבַּעַת טְפָחִים⁹³ - מִתָּר; וְהוּא, שְׁלֹא תְהִיֶה הַפְּרָצָה יָתֵר עַל עֲשָׂר⁹⁴; וְאִם לֹא נִשְׂאָר פֶּסַע אַרְבַּעַת - אָסוּר⁹⁵, אֲלֵא אִם כֵּן הִיְתָה הַפְּרָצָה פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה; שְׁפַל פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה כְּלָבֹד.

91) עירובין ה, א. 92) בצד הכניסה סמוך ללחי או לקורה. 93) שזהו שיעור חשוב במבוי, ואף שכתב (בהלכה ח) כי שיעור מבוי הוא ארבע אמות, זהו רק בהתחלת עשיית המבוי, אבל כאן שכבר היה מבוי אלא שאחר-כך נסתר, די בפס בארבעה טפחים. 94) שעד רוחב עשר נחשב פתח, אבל יותר מזה נחשב פירצה, וצריך לסתמה או לעשות צורת הפתח (הריטב"א). 95) אף שבפחות מעשר אמות נקרא פתח, כאן חוששים שמא יעזבו בני המבוי את הכניסה הראשונה וילכו דרך פירצה זו, ולא יראו את הכשר המבוי (רש"י).

יח. נְפִרְץ⁹⁶ הַמְּבוֹי בְּמִלּוֹאוֹ⁹⁷ לְחָצֵר, וְנִפְרָצָה חָצֵר⁹⁸ כְּנִגְדּוֹ לְרֵשׁוֹת הָרְבִים - הָרִי זֶה אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְבוֹי מְפֹלֵשׁ⁹⁹. וְהַחָצֵר - מִתְּרֵת¹⁰⁰; שֶׁהַחָצֵר שְׂרָבִים בּוֹקְעִין בָּהּ וְנִכְנָסִין בָּהּ וְיוֹצְאִין בָּהּ - הָרִי הִיא רֵשׁוֹת הַיְחִיד גְּמוּרָה.

96) עירובין ח, א. 97) כל רוחב הדופן, כי אם נשאר גפופים (שארית מחיצות) משני צדדים הרי הם בלחי. 98) כשיעור עשר אמות, אבל נשאר גפופים. 99) מבואר למעלה בהלכה ג. 100) שאין מבוי אוסר את החצר הפתוחה לו, אבל חצרות אוסרות את המבוי, כמבואר בפט"ז ה", ובהלכות עירובין פ"ה.

יט. מְבוֹי¹⁰¹ שֶׁהָיָה לוֹ שְׂבִילִים¹⁰² מְצִד זֶה וְשְׂבִילִים מְצִד אַחֵר, שְׂנִמְצָאוּ מְפֹלְשִׁין לְרֵשׁוֹת הָרְבִים -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

136) ואפילו היתה מרוחקת משני הכתלים, כגון שנעץ עץ באמצע המבוי, והניח עליה קורה היא כ'לבוד', וגם משני צדדים (פוסקים). 137) או ימלא את הרווח בקרש (רבינו חננאל).

כה. וכן¹³⁸ שתי קורות המתאימות¹³⁹, לא בזו כְּדִי לְקַבֵּל אֲרִיחַ¹⁴⁰ ולא בזו כְּדִי לְקַבֵּל אֲרִיחַ - אִם יֵשׁ בְּשֵׁתִיהֶן¹⁴¹ כְּדִי לְקַבֵּל אֲרִיחַ, אִינוּ צָרִיךְ לְהִבְיֵא קוֹרֵה אַחֲרֵת. הֵיחָד אַחַת לְמִטָּה וְאַחַת לְמַעְלָה¹⁴² - רואין אֵת הָעֲלִיוֹנָה כְּאִלוּ הִיא לְמִטָּה¹⁴³, וְהַתַּחְתּוֹנָה¹⁴⁴ כְּאִלוּ הִיא לְמַעְלָה; וּבִלְבָד שְׁלֹא תִהְיֶה עֲלִיוֹנָה לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרִים, וְלֹא תִתְחַוֶּנֶה לְמִטָּה מֵעֲשָׂרָה¹⁴⁵; וְלֹא יִהְיֶה בֵּינֵיהֶן¹⁴⁶ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, כְּשֵׁרוֹאִין אוֹתָהּ שְׁנֵדָה זו וְעֵלְתָה זו בְּכַנְיָה¹⁴⁷ עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ זו בְּצַד זו.

138) עירובין יד, א. 139) "שהשכיבן זו אצל זו כמו תאומים" (רש"י). 140) כמבואר בהלכה יג. 141) ביחד רוחב טפח (הגר"א). 142) שאחת גבוהה מחברתה. 143) ובלבד שלא יהיה המרחק בגובה בין שתיהן יותר משלשה טפחים, כדברי רבינו בהלכות סוכה (פ"ה הכ"א): "ובלבד שלא יהיה בין העולה ובין היורד שלשה טפחים". 144) או התחתונה (רש"י). 145) שאם הקורה נמצאת במקום פסול למבוי, אי אפשר לצרפה. 146) ברוחב. 147) כלומר, ששתיהן מכוונות זו בצד זו.

כו. הֵיחָד¹⁴⁸ הַקּוֹרֵה עֲקָמָה¹⁴⁹ - רואין אוֹתָהּ כְּאִלוּ הִיא פְּשׁוּטָה¹⁵⁰, עֲגֻלָּה¹⁵¹ - רואין אוֹתָהּ כְּאִלוּ הִיא מְרַבֶּעֶת. וְאִם הִיא בְּהֶקְפָּה שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, יֵשׁ בָּהּ רֹחַב טְפָח¹⁵². הֵיחָד הַקּוֹרֵה בְּתוֹךְ הַמְּבוי וְעֲקָמָה חוּץ לְמְבוי, או שְׁהֵיחָד עֲקָמָה לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרִים או לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה - רואין: כֹּל שְׁאֵלוּ יִנְטֵל הַעֲקוֹם וְיִשְׂאָרוּ שְׁנֵי רֵאשֵׁיהֶן, אֵין בֵּין זֶה לְזֶה שְׁלֹשָׁה - אִינוּ צָרִיךְ לְהִבְיֵא קוֹרֵה אַחֲרֵת; וְאִם לֹא - צָרִיךְ לְהִבְיֵא קוֹרֵה אַחֲרֵת.

148) משנה, עירובין יג, ב. 149) ועקמומיתה נוטה מחוץ למבוי. 150) ואין חוששין שישתמש מחוץ למבוי. 151) שאין אריח יכול לעמוד עליה (רש"י). 152) "אין החשבון מדוקדק לפי חכמי המידות" (תוספות), כי "כל עיגול שיהיה באלכסון שלו אמה, יהיה שלש אמות ושביעית בקירוב (בערך), ולפי שזה לא יושג לעולם אלא בקירוב, לקחו הם בחשבון הגדול ואמרו: כל שיש בהיקפו שלשה טפחים, יש בו רוחב טפח (רבינו בפירוש המשניות).

כז. בְּאֲרָב¹⁵³ שֶׁעָשָׂה לָהּ שְׁמוֹנָה פְּסִין מְאַרְבַּע זְוִיּוֹת¹⁵⁴, שְׁנֵי פְּסִין דְּבוֹקִין בְּכָל זְוִיָּה - הֵרִי אֵלוּ בְּמַחְצָה¹⁵⁵. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהַפְּרוֹץ מְרַבֵּה עַל הָעוֹמֵד בְּכָל רוּחַ רוּחַ, הוֹאִיל וְאֲרַבַּע הַזְוִיּוֹת עוֹמְדוֹת, הֵרִי זֶה מִתָּר¹⁵⁶ לְמִלְאֵת מִן הַבְּאֵר וּלְהַשְׁקוֹת לְבִהְמָה. וְכַמָּה יִהְיֶה גְבִיהַּ כָּל פֶּסַח מִהָ? עֲשָׂרָה¹⁵⁷ טְפָחִים. וְרֹחַבוֹ? שְׁשֵׁה טְפָחִים¹⁵⁸. וּבֵין כָּל פֶּסַח לְפֶסַח - כְּמִלָּא שְׁתֵּי רִבְקוֹת¹⁵⁹

כב. לְחֵי¹²⁰ הַבּוֹלֵט¹²¹ מְדַפְּנֵי שֶׁל מְבוי - פָּשָׁר. וְלִחֵי¹²² הָעוֹמֵד מְאֵלִיו¹²³ - אִם סָמְכוּ עָלָיו מִקְדָּם הַשֶּׁבֶת, כְּשֶׁר¹²⁴. וְלִחֵי שֶׁהוּא נִרְאָה¹²⁵ מִפְּנֵים¹²⁶ לְחֵי, וּמִבְחוּץ אִינוּ נִרְאָה לְחֵי; או שֶׁהִיא נִרְאָה מִבְחוּץ¹²⁷ לְחֵי, וּמִפְּנֵים נִרְאָה שֶׁהוּא שָׁוֶה וּכְאִלוּ אֵין שָׁם לְחֵי - הֵרִי זֶה נִדוֹן מִשׁוֹם לְחֵי. לְחֵי שֶׁהִגְבִּיהוּ¹²⁸ מִן הַקְּרָקַע שְׁלֹשָׁה טְפָחִים¹²⁹, או שֶׁהִפְלִיגוּ¹³⁰ מִן הַפֶּתֶל שְׁלֹשָׁה - לֹא עָשָׂה כְּלוֹם; אֲבָל פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה טְפָחִים - כְּשֶׁר; שֶׁכָּל פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה כְּלָבוֹד. לְחֵי שֶׁהִיא רֹחַב הַרְבֵּה - בֵּין שֶׁהִיא רֹחַב פְּחוֹת מִחְצֵי רֹחַב הַמְּבוי, בֵּין שֶׁהִיא רֹחַב פְּחוֹת מִחְצֵי רֹחַב הַמְּבוי - כְּשֶׁר, וְנִדוֹן מִשׁוֹם לְחֵי; אֲבָל אִם הִיא יָתֵר עַל חְצֵי רֹחַב הַמְּבוי - נִדוֹן מִשׁוֹם עוֹמֵד מְרַבֵּה עַל הַפְּרוֹץ.

120) עירובין ה, א. 121) "לתוך רוחב המבוי, ולא עשה לשם לחי אלא הוציא בליטה מבניינו בפאת ביתו לשם חיזוק הבנין" (רש"י). 122) עירובין טו, א. 123) שלא נקבע לשם תיקון המבוי. 124) במחיצה גמורה מועיל גם אם לא סמכו עליו מערב שבת (או"ח סי' שסג). 125) עירובין י, א. בנוסה אחר: "עומד בפנים" (כת"י אברבנאל). 126) כגון שהעמיד את הלחי רחבו לצד ארכו של מבוי, ואין קצה ארכו בולט כלפי חוץ, אלא השווה חודו החיצון לעבי כותל המבוי, כציור 1. 127) שהעמיד את כל הלחי מחוץ למבוי, וחודו הפנימי עומד אצל עבי הכותל, כציור 2. 128) עירובין יד, ב. 129) שהלחי משום מחיצה, ומחיצה שהגדיים בוקעים (עוברים) תחתיה - אינה מחיצה. 130) הרחיקו.

כג. קוֹרֵה¹³¹ שֶׁפָּרַס עָלֶיהָ מַחְצֵלֶת - הֵרִי בְּטֻלָּה, שְׁהִרִי אִינָה נִפְרָת. לְפִיכָךְ, אִם הֵיחָד הַמַּחְצֵלֶת מְסֻלָּקֶת מִן הָאֲרָץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים או יָתֵר - אִינָה מַחְצָה. נְעִיץ¹³² שְׁתֵּי יְתוּדוֹת בְּשְׁנֵי כְּתֵלֵי מְבוי מִבְחוּץ וְהַנִּיחַ עָלֵיהֶן הַקּוֹרֵה - לֹא עָשָׂה כְּלוֹם; שֶׁצָּרִיךְ לְהִיּוֹת הַקּוֹרֵה עַל גְּבֵי הַמְּבוי¹³³, לֹא סָמוּךְ לוֹ.

131) עירובין יד, א: "אמר רב ששת, הניח קורה על גבי מבוי, ופרס עליה מחצלת, והגביה מן הקרקע שלשה, קורה אין כאן, מחיצה אין כאן; קורה אין כאן - שהרי היא מכוסה, מחיצה אין כאן - שהרי היא מחיצה שהגדיים בוקעים בה (שגבהה שלשה מהארץ, והיא מחיצה תלויה ואינה מתרת)". 132) עירובין ח, ב. 133) ומכיון שהקורה מרוחקת מהכותל, אין כאן היכר.

כד. קוֹרֵה¹³⁴ הַיּוֹצֵאָה מִכְּתֵל זֶה וְאִינָה נּוֹגַעַת בְּכֵתֵל הַשְּׁנִי; וְכֵן שְׁתֵּי קוֹרוֹת, אַחַת יּוֹצֵאָה מִכְּתֵל זֶה וְאַחַת יּוֹצֵאָה מִכְּתֵל זֶה, וְאִינָן מְגִיעוֹת זו לְזוֹ: פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה¹³⁵ - אִינוּ צָרִיךְ לְהִבְיֵא קוֹרֵה אַחֲרֵת¹³⁶, הֵיחָד בֵּינֵיהֶן שְׁלֹשָׁה - צָרִיךְ לְהִבְיֵא קוֹרֵה אַחֲרֵת¹³⁷.

134) עירובין יד, א. 135) היא 'לבוד' - מחוברת לכותל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּלְבַהֲמַת עוֹלֵי רְגָלִים בְּלִבְדָּ¹⁷²; וְהוּא, שְׁיֵהִיָּה פֶּאֶר מִים חַיִּים שֶׁל רְבִים¹⁷³. אֲכַל בְּשָׂאֵר אַרְצוֹת - אָדָם יֵרֵד לְבָאֵר וַיִּשְׁתָּהּ, אוֹ יַעֲשֶׂה לוֹ מַחְצָה, מִקְפַּת לְבָאֵר, גְּבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים, וַיַּעֲמֵד בְּתוֹכָהּ וַיִּדְלָה וַיִּשְׁתָּהּ. וְאִם הָיָה הַבְּאֵר רָחֵב הַרְבֵּה, שְׂאִין אָדָם יִכּוֹל לֵירֵד בּוֹ - הָרִי זֶה יִדְלָה וַיִּשְׁתָּה בֵּין הַפְּסִין¹⁷⁴.

(171 עירובין כא, א. 172) "וגם לתלמידים ההולכים מעיר לעיר ללמוד תורה, כי פסי ביראות לא התירו אלא לעולי רגלים וכיוצא בהם ההולכים לדבר מצוה" (רש"י). (173 עירובין כב, ב במשנה. ושם כג. בגמרא. 174) כיון שאי אפשר לשתות באופן אחר, התירו גם לאדם.

ל.א. וְכֵן בּוֹר¹⁷⁵ הַרְבִּים וּבְאֵר הַיְחִיד, אֶפְלוּ בְּאֵרֵין יִשְׂרָאֵל, אֵין מִמְלֵאֵין מִהֵן אֲלָא אִם בְּן עֶשְׂו לָהֵן מַחְצָה גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים.

(175) באר - שיש בה מים חיים נובעים "באר מים חיים"; בור - מים מכונסים (פירוש המשניות).

ל.ב. הַמְּמֵלֵא¹⁷⁶ לְבַהֲמַתוֹ בֵּין הַפְּסִים, מִמְלֵא וְנוֹתֵן בְּכָלֵי לְפָנֶיהָ¹⁷⁷. וְאִם הָיָה אֲבוּס¹⁷⁸ רָאשׁוֹ נִכְנָס לְבֵין הַפְּסִים¹⁷⁹, וְהָיָה גְבוּהָ עֲשָׂרָה וְרָחֵב אַרְבַּעַה - לֹא יִמְלֵא וְיִתֵּן לְפָנֶיהָ¹⁸⁰, שְׂמָא יִתְקַלְקַל הָאֲבוּס, וַיּוֹצִיא הַדְּלִי לְאֲבוּס וּמֵן הָאֲבוּס לְקַרְקַע רְשׁוֹת הַרְבִּים¹⁸¹; אֲלָא מִמְלֵא וְשׁוֹפֵף, וְהִיא שׁוֹתָה מֵאֲלִיהָ.

(176 עירובין כ, ב. 177) בין הפסים. (178) כלי מסודר לשים בו אוכל לבהמה. (179) כאן מדובר "כשהבהמה עומדת בבית, ואבוס מתוקן לה לפניה על ידי הבית ברשות הרבים, גבוה עשרה ורחב ארבעה שהוא רשות היחיד, ונותן לה באבוס תבן ומספוא מרשות היחיד, וראש האבוס נכנס לבין הפסים" (רש"י). כבציוור שלפנינו: (180) שלא ימלא מן הבור שבין הפסים ויגביה הדלי על ראש האבוס, וילך דרך רשות הרבים ויטלטל את הדלי על האבוס לפני הבהמה, מבלי להוציא את הדלי לרשות הרבים (רש"י). (181) שעל ידי קלקול באבוס, לא יוכל להוציא את הדלי ישר מבין הפסים לאבוס (מרשות היחיד לרשות היחיד), אלא יצטרך להוציא את הדלי מהאבוס לרשות הרבים ויוציא מרשות לרשות באיסור.

ל.ג. הַזּוֹרֵק¹⁸² מֵרְשׁוֹת הַרְבִּים לְבֵין הַפְּסִין - חֵיב; הוֹאִיל וַיֵּשׁ בְּכָל זְוִית וְזוֹיֵת מַחְצָה גְמוּרָה, שְׁיֵשׁ בָּהּ גְבוּהָ עֲשָׂרָה וַיּוֹתֵר מֵאַרְבַּעַה עַל אַרְבַּעַה, וְהָרִי הַרְבּוּעַ נִפְרָ וְנִרְאָה, וְנַעֲשֶׂה כָל שְׁבִינֵיהֶם רְשׁוֹת הַיְחִיד. וְאֶפְלוּ הָיָה בְּבִקְעָה, וְאֵין שָׁם בִּינֵיהֶם בְּאֵר; שְׁהָרִי בְּכָל רוּחַ וְרוּחַ פֶּס מִקְאֵן וּפֶס מִקְאֵן. וְאֶפְלוּ הָיָה רְבִים בּוֹקְעֵין וְעוֹבְרִין בֵּין הַפְּסִין, לֹא בְּטֵלוּ הַמַּחְצוֹת¹⁸³, וְהָרִי הֵן פְּתָצוֹת שְׁהָרִים בּוֹקְעֵין בְּהֵן, וְהַזּוֹרֵק לְתוֹכָן חֵיב. וַיִּמְתֵּר לְהַשְׁקוֹת הַבְּהֵמָה בִּינֵיהֶן אִם הָיָה בִּינֵיהֶן בְּאֵר.

שֶׁל אַרְבַּעַה אַרְבַּעַה בְּקָר, אַחַת נִכְנָסַת וְאַחַת יוֹצְאָה. שְׁעוֹר רָחֵב זֶה אֵין יִתֵּר עַל שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה אֲמָה וּשְׁלִישׁ.

(153 משנה, עירובין יז, ב. 154) בארות שברשות הרבים העמוקות עשרה, דינן כרשות היחיד, ואסור למלא מהן ולהוציא לרשות הרבים, לכן עושים פסין (עמודים) בארבע זוויות מסביב לבאר, ואז מותר לו למלא מים ולהוציא כדי להשקות את הבהמות, כבציוור שלפנינו: (155) לכל זוית שתי אמות, אמה כנגד אמה ורווח בין הזוויות. (156) כמבואר להלן בהלכה ל. (157) שאין מחיצה בפחות מגובה עשרה. (158) למעלה (בהלכה ז) נקראת מחיצה בפס רוחב ארבעה טפחים, כיון שיש שלוש מחיצות שלימות, מספיק ברביעית פס רחב ארבעה טפחים, אבל כאן שרובו פרוץ - צריך להיות ששה טפחים (תוספות יום טוב). (159) "הן עדת הבקר, מגזרת (ירמיהו מו, כא) עגלי מרבק" (רבינו בפירוש המשניות).

כ.ח. הָיָה¹⁶⁰ בְּמָקוֹם אֶחָד מִן הַזְּוִיֹּת אוֹ בְּכָל זְוִית מֵאַרְבַּעֶתָן אֶבֶן גְּדוֹלָה¹⁶¹ אוֹ אֵילָן אוֹ תֵל הַמִּתְלַקֵּט עֲשָׂרָה מִתּוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ חֲבִילָה שֶׁל קָנִים - רוֹאֵין: כָּל שְׂאֵלוֹ יִחַלֵּק וַיֵּשׁ בּוֹ אֲמָה לְכָאן וְאֲמָה לְכָאן גְבוּהָ עֲשָׂרָה, נִדוּן מִשׁוּם זְוִית שְׁיֵשׁ בָּהּ שְׁנֵי פְסִין. חֲמִשָּׁה קָנִים, וְאֵין בֵּין זֶה לָזֶה שְׁלֹשָׁה¹⁶², וַיֵּשׁ בִּינֵיהֶן¹⁶³ שְׁשֵׁה טַפְחִים לְכָאן וְשְׁשֵׁה טַפְחִים לְכָאן - נִדוּנִים מִשׁוּם זְוִית שְׁיֵשׁ בָּהּ שְׁנֵי פְסִין.

(160 עירובין יט, ב. 161) מרובעת אמה על אמה, ואינה מחוסרת אלא חקיקה, שינטל עובי שבאמצע ותעשה כמרזב, דופן לכאן ודופן לכאן, או אבן עגולה, שאפשר לחצבה ולעשותה אמה לכל צד. (162) והרי הם כמחוברים. (163) בכולם יחד.

כ.ט. מִתֵּר¹⁶⁴ לְהַקְרִיב אַרְבַּע הַזְּוִיֹּת הָאֵלוֹ לְבָאֵר. וְהוּא, שְׁתֵּהִיָּה פְרָה רֵאשָׁה וְרַבָּה לְפָנֶים¹⁶⁵ מִן הַפְּסִין וְשׁוֹתָה¹⁶⁶. אַף-עַל-פִּי שְׁלֹא יֵאָחַז רֵאשׁ הַבְּהֵמָה עִם הַכָּלִי שְׁבוֹ הַמָּוֶם¹⁶⁷ - הוֹאִיל וְרֵאשָׁה וְרַבָּה בְּפָנֶים, מִתֵּר אֶפְלוּ לְגַמְלָה¹⁶⁸. הַיּוֹרֵב¹⁶⁹ קְרוּבִים יִתֵּר מִזֶּה - אֶסוּר לְהַשְׁקוֹת מִהֵן אֶפְלוּ לְגָדִי, שְׁהוּא כְלוֹ נִכְנָס לְפָנֶים. וַיִּמְתֵּר לְהַרְחִיק¹⁷⁰ כָּל שְׁהוּא, וּבְלִבְדָּ שְׁיִרְבֵּה בְּפִסִּים פְּשׁוּטִים, שְׁמִינִיחִין אוֹתָן בְּכָל רוּחַ וְרוּחַ, כְּדִי שְׁלֹא יֵהָא בֵּין פֶּס לְחִבְרוֹ יוֹתֵר עַל שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה אֲמָה וּשְׁלִישׁ.

(164) משנה, עירובין יז, ב. (165) שאם הפרה תהיה בחוץ, חוששים שימשך אחר פרתו, ויוציא הדלי מחוץ למחיצות הפסים. (166) "כמה ראשה ורובה של פרה? שתי אמות" (גמרא). (167) עירובין כ, ב. (168) שהוא ארוך וכולו מבחוץ. (169) "ירושלמי" עירובין פ"ב ה"ב. (170) את הפסים ולעשות היקף רחב מסביב לבאר (עירובין יז: יח. במשנה).

ל. לא¹⁷¹ התירו הפסים האלו אלא בארץ ישראל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהן פי תקרה היורד וסותם. (194) ואסור לטלטל בתוכה בלי תיקון רוח רביעית. (195) דעת רבינו, כמבואר בהלכה ט', כי שלש מחיצות יש להן דין כרמלית מן התורה שמותר לטלטל בתוכה, והזורק לשם מרשות הרבים פטור, אבל הראב"ד חולק וסובר שהיא רשות היחיד גמורה, והזורק לתוכה חייב, ורק מדברי חכמים נאסר הטלטול בתוכו. (196) עיין לעיל פט"ז הלכה כ'. ויש אומרים שכל זה נאמר רק לענין פירצה בלבד, אבל אם עשה לה צורת הפתח, בוודאי שם פתח עליה ומותר לטלטל (רשב"א). (197) שאם אין הקירוי שוה, אין אומרים פי תקרה יורד וסותם "כי על-ידי פי תקרה נעשה למטה החלל כעין פתח, ופתח אין עושין בקרן זוית" (הרא"ש). בנוסח אחר, חסרות המלים: "והוא שלא תהיה באלכסון" (כת"י התימנים).

לו. הַאֲצַבֵּעַ¹⁹⁸, שְׁמַשְׁעֲרִין בָּהּ בְּכָל מְקוֹם, הִיא רֹחַב הַגּוֹדֵל¹⁹⁹ שֶׁל יָד²⁰⁰. וְהִטְפַּח - אַרְבַּע אֲצַבָּעוֹת. וְכָל אֲמָה הָאֲמוּרָה בְּכָל מְקוֹם - בֵּין בְּשֶׁבֶת, בֵּין בְּסִפָּה וְכִלְאִים - הִיא אֲמָה בֵּת שְׁשֵׁה טְפָחִים²⁰¹. וּפְעָמִים מְשַׁעֲרִין בְּאֲמָה בֵּת שְׁשֵׁה טְפָחִים דְּחֻקוֹת זֹלֹז, וּפְעָמִים מְשַׁעֲרִין בְּאֲמָה בֵּת שְׁשֵׁה שׁוֹתְקוֹת²⁰² וְרוּחוֹת. וְזֶה וְזֶה לְהַחְמִיר. בִּיצֵד? מְשֻׁךְ מְבוּי - בְּאֲרַבַּע אֲמוֹת שׁוֹתְקוֹת²⁰³, וְגָבְהוּ - עֶשְׂרִים אֲמָה עֲצָבוֹת. רֹחַב הַפְּרִצָּה - עֶשְׂרֵה אֲמוֹת עֲצָבוֹת²⁰⁴. וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן לְעֲנִין סִפָּה וְכִלְאִים.

(198) מנחות מא, ב. (199) "רוחב הגודל האמור בכל השיעורין - הוא רוחב הגודל (כצ"ל - בן אריה) הבינוני - דקדקנו בשיעורו ומצאנוהו רוחב שבע שעורות בינוניות זו בצד זו בדוחק, והן כאורך שתי שעורות ברווח" (רבינו בהל' ספר-תורה פ"ט ה"ט). שיעור האגודל הוא בערך שני סנטימטרים (אמרי יושר ח"א פ"ה). (200) והיא בוהן יד האמור בתורה (רבינו בהל' תפלה פט"ו ה"ד). (201) עירובין ג, ב. (202) "ושיעור יתרון השוחק על העצב, יראה לי שהוא חצי אצבע לכל אמה" (רשב"א). (203) מרווחת. (204) מצומצמות ודחוקות, אף שאין בהן עשרים אמה שוחקות.

(182) עירובין כ, א. (183) גדול כח המחיצות שאף אם עוברים רבים ביניהם, אין ביכולתם לבטל את רשות היחיד שביניהם.

לד. הַצָּר¹⁸⁴ שְׂרָאשָׁה אֶחָד נִכְנָס לְבֵין הַפְּסִין - מִתָּר לְטַלְטַל מִתּוֹכָהּ לְבֵין הַפְּסִין, וּמִבֵּין הַפְּסִין לְתוֹכָהּ. הָיָה שְׁתֵּי הַצָּרוֹת¹⁸⁵ - אֲסוּרִין עַד שְׁיַעֲרְבוּ¹⁸⁶. וְיָשׁוּ הַמַּיִם בְּשֶׁבֶת - אֲסוּר לְטַלְטַל בֵּין הַפְּסִין; שְׁלֹא יִחְשְׁבוּ מַחְצָה לְטַלְטַל בְּתוֹכָן אֲלָא מִשׁוּם הַמַּיִם¹⁸⁷. בָּאוּ לוֹ מַיִם בְּשֶׁבֶת - מִתָּר לְטַלְטַל בִּיגְיָהֶן¹⁸⁸; שְׁקָל מַחְצָה שְׁנַעֲשִׂית בְּשֶׁבֶת - שְׁמָה מַחְצָה. מְבוּי¹⁸⁹ שְׁנִטְלָה קוֹרְתוֹ אוֹ לְחֵי¹⁹⁰ בְּשֶׁבֶת - אֲסוּר¹⁹¹ לְטַלְטַל בוֹ, אֶף-עַל-פִּי שְׁנַפְרִין לְכַרְמְלִית.

(184) עירובין כ, א. ככציוור שלפנינו: (185) נכנסות לבין הפסים. (186) עירובי חצרות, כמבואר בהלכות עירובין פרק א'. (187) ואין אומרים מכיון שהותר בתחילת השבת, כבר מותר גם אחרי שיבשה הבאר. (188) אף שהמחיצה נעשית מאליה עם בוא המים (רש"י). (189) משנה, עירובין צד, א. (190) או צורת הפתח שלו. (191) ואין אומרים כיון שהותר למקצת שבת, יהא מותר לכולה.

לה. אֲכַסְדָּרָה¹⁹² בְּבִקְעָה¹⁹³ - מִתָּר לְטַלְטַל בְּכֻלָּהּ, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁהִיא בֵּת שְׁלֹשׁ מַחְצוֹת¹⁹⁴ וְתִקְרָה; שְׁאֲנִי רוֹאִין פְּאֵלוֹ פִּי תִקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם רוּחַ רְבִיעִית. וְהַזּוֹרֵק מִרְשׁוֹת הַרְבִּים לְתוֹכָהּ - פְּטוּר¹⁹⁵, בְּזוֹרֵק לְמְבוּי סְתוּם שְׁיֵשׁ לוֹ קוֹרָה. בֵּית אוֹ הַצָּר שְׁנַפְרִין קָרֵן זוֹית שְׁלָהּ בְּעֶשֶׂר אֲמוֹת - הָרִי זֶה אֲסוּר לְטַלְטַל בְּכָלוֹ; אֶף-עַל-פִּי שְׁקָל פְּרִצָּה שְׁהִיא עַד עֶשְׂרֵה אֲמוֹת - כְּפִתַח, אֵין עוֹשִׂין פֶּתַח בְּקָרֵן זוֹית¹⁹⁶. וְאִם הִיְתָה שֵׁם קוֹרָה מְלַמְעָלָה עַל אַרְךָ הַפְּרִצָּה - רוֹאִין אוֹתָהּ שְׁיִרְדָּה וְסִתְמָה, וּמִתָּר לְטַלְטַל בְּכָלוֹ; וְהוּא, שְׁלֹא תִהְיֶה בְּאֲלֻכְסוֹן¹⁹⁷.

(192) עירובין כה, א. (193) הבקעה כרמלית, ובה אכסדרה בעלת שלש מחיצות שתקרתה חלקה. ונותנים בצדה קורות

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

מתירים אותם; מנהג חסידים הראשונים שלא לנדות שום אדם.

א. חָכָם זָקֵן² בְּחֻכְמָה, וְכֵן נָשִׂיא אוֹ אֵב-בֵּית-דִּין³, שְׁפָרְחָ⁴ - אֵין מְנַדִּין⁵ אוֹתוֹ בְּפִרְהִסְיָא⁶ לְעוֹלָם⁷; אֲלָא-אִם-כֵּן עֲשֵׂה פִירְכָּעָם⁸ בְּ-נִבְכֵט וְחִבְרִיו. אֲבָל כְּשִׁתָּא שְׁאָר⁹ חֲטָאוֹת, מְלָקִין אוֹתוֹ בְּצִנְעָה¹⁰,

~ יום ראשון ח' סיון ~

הלכות תלמוד תורה

פְּרָק שְׁבִיעִי

(1) חכם זקן, או נשיא אם מנדים אותם; נידוי וחרם; כיצד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמתא? אמר רב: שם מיתה. ושמואל אמר: שממה יהיה (מ"ק, יז). ובין לרב ובין לשמואל "שמתא" – זה עונש המשאיר רושם בל יימחה. החרם תחרים אותם (דברים ז, ב) מתרגם יונתן: גמרא תגמר יתהון בשמתא. (21) מבואר למטה בסמוך: על מה מחרימים, ודיני המותרם. (22) כלומר: לשון "ארור" כוללת שלש הוראות הללו. ואם החכם אמר למי שנתחייב נידוי: ארור אתה! הרי הוא מנודה וצריכים לנהוג בו כבמנודה: ואם השביע איש חברו ואמר לו: ארור אם... והלה קיבלה בעניית אמן – הרי זו שבועה: ואם קיללו ב"ארור" – הרי זו קללה וחייב משום "המקלל את חברו" (שבועות לו).

ג. וכיצד מתירין? הנידוי או החרם? אומר לו: שרוי²⁴ לך ומחול לך! ואם התיירוהו שלא בפניו, אומר לו: פלוני שרוי לו ומחול לו!

(23) כשנשלם זמן הנידוי או החרם: כי מעצמם בלי התרה מפורשת אינם מותרים. (24) כמו שמצינו ברבי אליעזר הגדול כשהתירוהו מנידויו, עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: הותר הנדר! הותר הנדר! (סנהדרין סת).

ד. מהו המנהג שנינהג המנהג בעצמו, ושנוהגין עמו? מנהג אסור לספר²⁵ ולכבס כבאל, כל ימי נדויו; ואין מזמנין²⁶ עליו, ולא כוללין אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה²⁷; ולא יושבין עמו בארבע אמות²⁸; אכל שונה²⁹ הוא לאחרים, ושונין³⁰ לו, ונשכרין³¹, ושוכרין³². ואם מת בנדוי – בית דין שולחין ומניחין אבן על ארונו, פלומר, שהן רומקין³³ אותו, לפי שהוא מבדל מן הצבור. ואין צריך לומר, שאין מספידין אותו ואין מליין את מטו.

(25) להסתפר (מ"ק טו). (26) אין מצרפים אותו לברכת המזון שהיא בשלשה. (27) תפילה בציבור וכיו"ב. כי כל עצמו של "נידוי" אינו אלא להבדילו מתוך קהל עדתו, ואם יצרפוחו עמהם – היכן קללתם? ומה הועיל בתקנתם? (כסף-משנה, בשם הגהות). בגמרא שלנו לא נזכר שמרחיקים אותו מתוך הקהל: אולם בספר "הלכות גדולות" כתב רומי נמצאת גירסא של הגמרא שלנו (מ"ק טז). והיא: "ומנלן דמנוינן ליה מן ציבורא? – דכתיב: וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים, יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה (עזרא י, ח). וכנראה שזה המקור לדברי רבינו. (28) (ב"מ נט:). (29) מלמד לאחרים. (30) ומלמדים אותו. (31) הוא לאחרים לעשות מלאכתם. (32) אחרים לעשות מלאכתו (מ"ק, טו). (33) (שם: עדויות פ"ה, מ"ו).

ה. יותר עליו המחרם³⁴, שאינו שונה לאחרים ואין שונין לו; אכל שונה הוא לעצמו, שלא ישבח תלמודו. ואינו נשכר, ואין נשכרין לו, ואין נושאין ונותנין עמו; ואין מתעסקין עמו, אלא מעט עסק פדי פרנסתו³⁵.

שנאמר: "וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה" - אף-על-פי שששל, פסחו כלילה¹¹; ואומרים לו¹²: הקבד¹³ ושב בביתך! וכן כל תלמיד-הכם שנתחייב נדוי, אסור לבית-דין לקפץ¹⁴ ולנדותו במהרה¹⁵, אלא ברחין מדבר זה ונשמטין¹⁶ ממנו. וחסדי החכמים היו משתבחים, שלא נמנו מעולם¹⁷ לנדות תלמיד-הכם, אף-על-פי שזמנין להלקותו אם נתחייב מלקות¹⁸; ואפלו מפת-מרדותו¹⁹ נמנין עליו להפלות.

(2) מופלג בחכמה (3) מבואר למעלה (פ"ו, ה"ג). (4) שחטא. (5) מלשון: אחיכם מנדיכם (ישעיהו טו, ה). מרחיקים, מוציאים אותו מן הכלל. (6) אבל בצנעה מנדים אותו, כמבואר בסמוך. (7) אפילו כשחטא, וחזר וחסא כמה פעמים (מ"ק יז). (8) שחטא והחטיא את הרבים (ירושלמי, מ"ק פ"ג, ה"א). (9) שאין עליהם עונש נידוי אלא מלקות. (10) בב"ד של שלשה, ולא בב"ד של עשרים ושלושה או שבעים ואחד כדן הנשיא – כדי להעלים קלונו ולא לתת פרסום לדבר: שאם לא תאמר כן – נמצאת עלייתו יידידתו (שם, סנה"פ"ב, ה"א). (11) שחשיכה ואין אדם רואה (רש"י, מ"ק יז). וכדאי להעיר, כי בדברי ריש לקיש: "תלמיד חכם סורה אין מנדין אותו" (מ"ק יז), גורס רבינו חננאל: "אין מבזין אותו" – וזה משמע בין בנידוי ובין במלקות, כדברי רבינו כאן. (12) חוזר אל נידוי, כשמנדים אותו בחשאי, בצנעה. (13) מלשון הכתוב (מלכים-ב יד, י), כלומר: אין אומרים לו בפירוש: מנודה אתה! אלא היכבד ושב בבית פנימה ולא תיראה על פני חוץ. ורש"י פירש (שם): "עשה עצמך כאדם שכבד עליו ראשו ושב בביתך". (14) בחפזון ובזריזות יתירה. (15) בלי שהיות. (16) משתמטים ונמנעים מזה. כמר זוטרא כשהיה צריך לנדות איזה צורבא מרבנן היה, מתוך צער שניטל עליו לנדות, מנדה תחילה את עצמו, כדי להרגיש בצער של המנודה. (17) כרב פפא שאמר: תיתי לי (ישולם שכרי) דלא שמתי צורבא מרבנן מימי (שם). (18) מדאורייתא: ארבעים חסר אחת, מפני שנידוי יותר חמור ומעליב. (19) מלקות דרבנן, שאין לה מספר קצוב ומסויים כמלקות מדאורייתא והיא באה רק על עבירות שעברו על מדבריהם, כאותו צורבא מרבנן שבא לביתו מן הישיבה שהיתה מחוץ לתחום ביום-טוב שני של גלויות (פסחים נב).

ב. וכיצד הוא הנידוי? אומר: פלוני יהא בשמתא!²⁰ ואם נדוהו בפניו, אומר לו: פלוני זה בשמתא! ויהחרם²¹ - אומר לו: פלוני מחרם! ארור - בוד²² אלה, בו שבועה, בו נדוי!

(20) רואים אנו כאן: כי לרבינו נידוי ושמתא היינו הך, והוא מפריד רק בין שמתא וחרם. ולפי הטור (סימן שלד) בשם הראב"ד שלשה המה לפי חומר מדרגותיהם: הקל שבהם – נידוי: חמור ממנה – שמתא שיש עמה גם קללה, שאומרים לו בשעת נידויו: ארור אתה! וחרם – החמור מכולם. ומאי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשלוח אתם את בנימין, אמר: אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לאבי כל הימים (בראשית מג, ט), כלומר: יהא בנידוי כל ימי חייו. (48) אפילו כשלא נתקיים התנאי הגורם לנידוי, אינו יוצא מנידויו בלי הפרה. ויהודה שהחזיר את בנימין ונתבטל התנאי, אבל מפני שלא התירוהו מנידויו נשאר בו גם אחרי מותו, ואמר חז"ל: "כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון" (מכות יא:). ורבינו תם כתב (תוספות, שם): מה שאמר: "נידוי על תנאי צריך הפרה אפילו כשלא נתקיים התנאי" - זה רק כשהמתנה היה מסופק בשעת התנאי אם יוכל לקיימו, כיהודה שלא היה בטוח אם יצליח בדרכו: אבל תנאי התלוי בידי המתנה וברור לו שיוכל לקיימו - אין הנידוי חל כלל כשלא נתקיים התנאי, וממילא אינו צריך התרה. (49) כגון שרבו אמר לו להתנדות: או כשאמר: "אם פלוני יעשה זאת - אהיה בנידוי" ("תשובת הרמב"ם" סימן פ, לפס"א). (50) ולא רק כנידויו של מר זוטרא שהיה מנדה עצמו לכבוד התלמיד המנודה, והיה מתיר אז לעצמו לפני התירו לתלמידו (נדריים ז:). (51) (שם) ואין אנו אומרים: "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים" - מתוך שהוא היה האוסר, הוא גם המתיר.

יב. מי שגדוהו בחלום, אפלו ידע מי נדהו - צריך עשרה⁵² בני-אדם ששונין הלכות⁵³ להתירו מנידויו. ואם לא מצא, טורח אחריהם עד פקסא⁵⁴, לא מצא - מתירין לו אפלו עשרה ששונין משנה. לא מצא - מתירין לו עשרה שידעין לקרות בתורה. לא מצא - מתירין לו אפלו עשרה שאינן יודעין לקרות. לא מצא במקומו עשרה - מתירין לו אפלו שלשה⁵⁵.

(52) לפי שאפשר שבשליחות המקום נתנדה, לפיכך צריך להתרתו עשרה, שהשכינה שרויה עמהם (ר"ן, נדריים ח.). (53) שבקאים בדיני התרה. (54) היא ארבעה מיל. והמיל - אלפיים אמה (פסחים צג:). "וטורח עד פרסה" שאמר רבינו, אינו בש"ס. ולדעת ה"כסף-משנה" - מקור הדברים הוא במה שאמר (נדריים ח.): "לא מצא - ישב על פרשת דרכים ויתן שלום לעשרה בני-אדם וכו'". אולם הגאון רבי ישעיה ברלין בהגהותיו העיר, שהמקור נמצא ב"שאלות" דרבי אחא גאון, סימן שכט. (55) גם זה אינו בגמרא ומקורו ב"שאלות" הנ"ל.

יג. מי שגדוהו בפניו, אין מתירין לו אלא בפניו⁵⁶. נדהו שלא בפניו - מתירין לו בפניו ושלם בפניו⁵⁷. ואין בין נדוי להפדה כלום, אלא מנדין ומתירין ברגע אחד⁵⁸, לשיחזר המנדה למוטב. ואם ראו בית-דין להניח זה בנדוי פמה שנים - מניחין⁵⁹ כפי רשעו. וכן אם ראו בית-דין להחרים לנה לכתחלה⁶⁰, ולהחרים מי שיאכל עמו ושותה⁶¹ עמו, או מי שיעמד עמו בארבע אמות - מחרים⁶² כדי ליסרו וכדי לעשות סניג לתורה, עד שלא יפרצו⁶² החוטאים. אף-על-פי שיש רשות לחכם לנדות

(34) שהוא חמור מהמנודה בשמתא. (35) להחיות נפשו ונפש בני-ביתו (מ"ק טו.).

ו. מי שישב בנדוי שלשים יום ולא בקש להתירו, מנדין אותו שנה. ישב שלשים יום אחרים ולא בקש להתירו, מחרים³⁶ אותו.

(36) (שם, טז.).

ז. בכמה מתירין הנדוי או החרם? בשלשה³⁷, אפלו הדיוטות³⁸. ויחיד ממחה³⁹ מתיר הנדוי או החרם לבדו⁴⁰. ויש לתלמיד להתיר הנדוי או החרם, ואפלו במקום הרבי⁴¹.

(37) כדין התרת נדרים (נדריים עח.). (38) שאינם תלמידי חכמים. (39) תלמיד חכם מובהק הבקי בהלכות. (40) (נדריים ח:), כמו בנדר: או יחיד מומחה, או שלשה הדיוטות. ונידוי גם הוא נקרא: נדר, שהרי בשעה שהתירו את רסי אליעזר מנידוי, קרא רבי יהושע: הותר הנדר! עיין למעלה (עמוד קיח, הערה ה.). (41) אף על פי שבנדר אין התלמיד מתיר במקום רבו, אבל שונה הוא הנידוי מן הנדר ואין מניחים אותו שיהא רובץ על המנודה עד שימצא את הרב - אלא מתירים לו מיד (שם, וכפירוש הרא"ש).

ט. שלשה שגדו והלכו להן, וחזר זה⁴³ מדבר שגדוהו בגללו - באין שלשה אחרים⁴⁴ ומתירין לו.

(42) בנוסח אוקספורד מתחילה כאן הלכה ח, ומסיימת "באים שלשה אחרים ומתירים לו": וסכום ההלכות שבפרק זה - יב, בעוד שבשאר כל הדפוסים סכום ההלכות - יג, וההלכה ח חסרה לגמרי. ומי חכם ויבן טעם ההעדר הזה? אולי מפני שנושא הפרק ותכנו הוא "חרם" שסימנוהו בקצרה תמיד באות "ח" ולכן דילגו עליה. (43) בתשובה שלימה. (44) ואפילו כשאינם חשובים כמו אלה שנידוהו (מ"ק טז.). כל זאת אינה אלא כשחטא כלפי שמים, ולפיכך מכיון שידועים אל נכון כי חזר בתשובה מאותו החטא שנידוהו בגללו, אז די בשלשה הדיוטות, שהרי הם אינם מבטלים דברי הראשונים, כי כבר שב מעוונתו: אבל אם תלמיד חכם נידהו על שביוהו, אין שלשה אחרים יכולים להתירו כל זמן שלא פייס אותו.

י. מי שלא ידע מי נדהו, ילף לו אצל הנשיא⁴⁵ ויתיר לו נדויו.

(45) שמה היה המנדה חכם מופלא, ולכן אין אחרים, מלבד הנשיא. יכולים להתירו (מ"ק יז.).

יא. נדוי על תנאי⁴⁶, אפלו על-פי עצמו⁴⁷, צריך הפדה⁴⁸. תלמיד-חכם שגדו עצמו, ואפלו נדה עצמו על דעת פלוני, ואפלו על דבר שחייב⁵⁰ עליו נדוי - הרי זה מפר לעצמו⁵¹.

(46) כגון שאמר: אם אותו הדבר יהיה או אם לא יהיה - יהא בנידוי. (47) כגון יהודה, כשלא רצה יעקב אבינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תלמיד חכם נוקם ונוטר לכבוד עצמו, להנאתו ולסיפוק רוחו: אלא נקימתו ונטירתו יהיו לכבוד התורה, על עלבונה וחילול כבודה, כאותה נשיכה של נחש שאינה להנאתו של הנחש, אלא למלא שליחתו של מקום. וזה מיוסד על מה שאמר (ערכין טו: מדרש-רבה, אמור): לעתיד לבוא מתקבצות החיות ובאות אצל הנחש ואמרות: ארי דורס - ואוכל: זאב טורף - ואוכל: אתה - מה הגאה יש לך? אומר להם: אם ישוך הנחש בלא לחש? (קהלת י, יא). אפשר שאני עושה כלום ולא נצטויתי מלמעלה?! (חנוכת התורה, אית קעט).

~ יום שני ט' סיון ~

הלכות עבודת פוכבים

חקות עובדיה

יש בכללן חמשים ואחת מצוות. שתי מצוות עשה, וארבעים ותשע מצוות לא-תעשה, וזהו פְּרָטֵן: (א) שלא לפנות אחר עבודת פוכבים. (ב) שלא לתור אחר הרהור הלב וראיית העינים. (ג) שלא לגדף. (ד) שלא יעבד אותה פֶּדֶרֶךְ עבודתה. (ה) שלא ישתתף לה. (ו) שלא לעשות פֶּסֶל לעצמו. (ז) שלא לעשות פֶּסֶל אֶפְלוּ לְאַחֵרִים. (ח) שלא לעשות צורות אֶפְלוּ לְנוֹי. (ט) שלא להדיח אחרים אַחֲרֶיהָ. (י) לשרף עיר הַנְּדַחַת. (יא) שלא לבנותה. (יב) שלא להנות מפל ממונה. (יג) שלא להסית יחיד לעבודת פוכבים לעבדה. (יד) שלא לאהב המסית. (טו) שלא לעזב שנאתו. (טז) שלא להצילו. (יז) שלא ללמד עליו זכות. (יח) שלא ימנע מללמד עליו חובה. (יט) שלא להתנבא בשמה. (כ) שלא לשמע מן המתנבא בשמה. (כא) שלא להתנבא בשקר, ואפלו בשם השם. (כב) שלא לגור מהריגת נביא שקר. (כג) שלא לשבע בשם עבודת פוכבים. (כד) שלא לעשות אוב. (כה) שלא לעשות ידעוני. (כו) שלא להעביר למלך. (כז) שלא להקים מצבה. (כח) להשתתף על אֶבֶן משפית. (כט) שלא לטע אֶשְׂרָה. (ל) לאבד עבודת פוכבים וכל הנעשה בשבילה. (לא) שלא להנות בעבודת פוכבים ובכל משמשיה. (לב) שלא להנות בצפוי ונעבד. (לג) שלא לכתר ברית לעובדי פוכבים. (לד) שלא להן עליהם. (לה) שלא ישבו בארצנו. (לו) שלא להדמות במנהגותם ובמלבושם. (לז) שלא לנחש. (לח) שלא לקסם. (לט) שלא לעונן. (מ) שלא לחבר חבר. (מא) שלא לדרש אל המתים. (מב) שלא לשאל באוב. (מג) שלא לשאל בידעוני. (מד) שלא לכשף. (מה) שלא להקיף פאת הראש. (מו) שלא להשחית פאת זקן.

לְכַבְּדוֹ - אֵינוֹ שָׂבַח לְתַלְמִיד־חֶכֶם לְהַנְהִיג עֲצָמוֹ בְּדָבָר זֶה, אֲלֵא מַעֲלִים⁶³ אֲזַנְיוֹ מִדְּבָרֵי עַם־הָאָרֶץ וְלֹא יִשִׁית לְבוֹ לָהֶן, כְּעִנְיָן שֶׁאִמַר שְׁלֹמֹה בְּחֻמְתּוֹ: "גַּם לְכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִדְבְּרוּ אֵל תִּתֵּן לָבָד". וְכֵן הִיא דֶּרֶךְ חֲסִידִים הָרְאוּשׁוֹנִים, שׁוֹמְעִים חֲרַפְתָּם וְאֵינָן מְשִׁיבִין; וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שְׁמוֹחִלִים לְמַחֲרָף וְסוֹלְחִים⁶⁴ לוֹ. וְחֻמְכִּים גְּדוֹלִים⁶⁵ הֵיוּ מְשַׁתְּבָּחִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַנְּאִים וְאוֹמְרִים, שְׁמַעוּלָם לֹא נָדוּ אָדָם וְלֹא הִחְרִימוּהוּ לְכַבְּדוֹ; וְזוֹ הִיא דֶּרֶךְ שֶׁל תַּלְמִידֵי חֻמְכִּים שֶׁרְאוּי לִילָף בָּהּ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁶⁶? כְּשֶׁבָּהּ אוֹ חֲרַפְהוּ בַּסֵּתֵר; אֲכָל תַּלְמִיד־חֶכֶם, שְׁבָּהּ אוֹ חֲרַפּוֹ אָדָם בְּפִרְהֶסְיָא⁶⁷, אֲסוּר לוֹ לְמַחֵל עַל כְּבוֹדוֹ; וְאִם מַחֵל, יַעֲנֹשׁ, שָׁזָה בְּזִיוֹן תּוֹרָה⁶⁸; אֲלֵא נֹקֵם וְנוֹטֵר הַדְּבָר כְּנַחֲשׁ⁶⁹, עַד שֶׁיִּבְקַשׁ מִמֶּנּוּ מַחִילָה וְיִסְלַח לוֹ.

(נדרים ז:). וכתב שם הר"ן: משום חשד - שאם יתירוהו שלא בפניו והוא לא ידע, ובראותו שאין נוהגים בו כמנונה, יחשוד שנוהגים זלזול במצוות חכמים. והרא"ש כתב (שם): משום כבוד המנונה - כשם שביישוהו ונידוהו בפניו, כך יכבדוהו ויתירוהו בפניו. ובדיעבד אם התירוהו שלא בפניו - מותר הוא. (57) שיאמר בלבו: כשם שנידוני שלא בפני - כך התירוני, ולא יחשוד באיש (שם, הר"ן). (58) זה בנידוי על עסקי ממון, אבל לאפקרותא, כלומר: שהתפקד וביזה תלמיד חכם - אין לו התרה קודם שלשים יום, ואפילו כשנתפייס החכם ומחל לו (הגהות מיימוניות). (59) מפני שבית-דין רשאים לעשות סייג לתורה (כסף-משנה). וכן אנו מוצאים באמתא דרבי (מ"ק יז). "שלא נהגו חכמים קלות-ראש בנידויה", והחזיקו את המנונה על ידה שלש שנים בנידויו. (60) בלי התראת נידוי של שלשים, שלשים יום, כמבואר לעיל בפרקנו (הלכה ו). בדפוס ונציה, וכן בנוסחת "מעשה רוקח" - "בתחילה" במקום "לכתחילה". (61) אף על פי שעל אלה הדברים אין חיובי נידוי (מ"ק טז). (62) שלא ירבו. (63) אוטם אזניו, כלומר: מעמיד עצמו כאילו אינו שומע. (64) כמו רבי נחוניא בן-הקנה שאמר: "מימי לא עלתה על מטתי קללת חברי" (מגילה כח.). וכמר זוטרא חסידא, כשעלה על משכבו בלילות היה מוחל וסולח לכל אחד שציערוהו (שם). (65) כמו רבי יהושע בן-לוי ששלח לקרוא לבן-אדם שלש פעמים והלה לא בא. שלח לומר לו: אלמלא אני, שמימי לא החרמתי איש הייתי מטיל עליך את החרם, שעל עשרים וארבעה דברים מנדים - וזה אחד מהם (ירושלמי, מועד-קטן פרק ג, הלכה א.). (66) שהוא יכול להעלים ולנהוג מנהג ויתור. (67) שאם גם הוא יעלים עינו ויאטם אזנו, הלא אחרים ראו ושמעו. (68) שאם על כבודו הוא מוחל, על כבוד התורה שנתחלל אינו יכול למחול ואסור לו למחול. (69) (יומא כג). השומר עברה ואיבה ניצחת לאדם מששת ימי בראשית. ויש שמפרשים: כנחש - שלא יא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עבודת-כוכבים - עבודה-זרה. (14) כלומר: רצונך שבני-אדם ישתמשו בהם בתור סרסורים המתווכים בינך ובינם.

ב. ואחר שארכו הימים, עמדו בבני האדם נביאי שקר ואמרו, שהאל צנה ואמר להם: עבדו פוכב פלוני או כל הפוכבים, והקריבו לו ונסכו לו כף וכף, וכו' וכל היכל ועשו צורתו, כדי להשתחוות לו כל העם, הנשים והקטנים ושאר עמי הארץ! ומדיע¹⁵ להם צורה שפדה מלבם, ואמר: זו היא צורת הפוכב פלוני, שהודיעהו¹⁶ בנבואתו. והתחילו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות ותחת האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות¹⁷, ומתקבצים ומשתחוים להם, ואומרים לכל העם, שזו הצורה מטיבה¹⁸ ומרעה¹⁹, וראוי לעבדה וליראה ממנה. וכנהיגהם אומרים להם, שבעבודה זו תרבו ותצליחו, ועשו כף וכף ואל תעשו כף וכף! והתחילו פוזבים²⁰ אחרים לעמד ולומר, שהפוכב עצמו או הגלגל או המלאך דבר עמהם ואמר להם: עבדוני בכף וכף! והודיע להם דרך עבודתו; ועשו כף ואל תעשו כף! ופשט דבר זה בכל העולם, לעבד את הצורות בעבודות משנות זו מזו, ולהקריב להם ולהשתחוות. וכיון שארכו הימים, נשתפח השם הנקבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם ולא הפירוהו, ונמצאו כל עם הארץ, הנשים והקטנים, אינם יודעים אלא הצורה של עץ ושל אבן וההיכל של אבנים שנתחנכו מקטנותם להשתחוות לה ולעבדה ולהשבע בשמה²¹. והחכמים שהיו בהם, כגון כהנייהם וכיוצא בהן, מדמין שאין שם²² אלוה אלא הפוכבים והגלגלים, שנעשו הצורות האלו²³ בגלגלם²⁴ ולדמותן²⁵. אבל צורה²⁶ העולמים, לא היה שום אדם שהיה מכירו ולא יודעו, אלא יחידים בעולם, כגון חנוף ומתושלח, נח שם ועבר²⁷. ועל דרך זה היה העולם הולך ומתגלגל²⁸, עד שנוולד עמודו של עולם²⁹ והוא אברהם אבינו.

(15) כל אחד מאותם הנביאים. (16) מן השמים. (17) מקומות נבחרים לעבודת אלילים מאז. (18) למכבדיה. (19) לבויה. (20) נביאי שקר. (21) כמבואר במדרש-רבה (סוף פרשת נח). (22) מלה לתיקון הלשון בשפת ערב, כמבואר (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א). (23) הנתונות בהיכלות לעבדן. (24) לשמם. (25) לפי דמות חביתם. (26) הקדוש-ברוך-הוא. (27) חמישה אלה מפורסמים כצדיקים גמורים: חנוך - עליו מעייה התורה; ויתהלך חנוך את האלוקים (בראשית ה, כד). וחז"ל אמרו תשעה נכנסו בחייהם בגן עדן, ואלה הם: חנוך, אליהו וכו' (ילקוט שמעוני, בראשית אות מב, בשם מדרש אבכיר) ובמסכת (סנהדרין קח:): אמרו: "שבעה ימים נתלו לודו המבול, והם ימי אבלו של מתושלח", כלומר: כדי שיוכלו

(מז) שלא יעדה איש עדי אשה. (מח) שלא תעדה אשה פלי זין ועדי איש. מט) שלא לכתב קצקע. (נ) שלא להתגדר. נא) שלא לעשות קרחה על מת. ובאור כל המצות האלו בפרקים אלו:

פְּרָק רֵאשׁוֹן

(1) השתלשלות עבודת הכוכבים, עד שבא אברהם אבינו והכיר את הבורא והודיע את יחודו בעולם.

א. בימי אנוש² טעו בני האדם³ טעות גדולה, ונבערה⁴ עצת חכמי אותו הדור, ואנוש עצמו⁵ מן הטועים היה. וזו היתה טעותם - אמרו: הואיל והאלהים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם⁷, ונתנם במרום, וחלק להם כבוד⁸, והם שמשים המשמשים לפניו - ראויין הם לשבחם ולפאָרם ולחלק להם כבוד; וזהו רצון האל, ברוך הוא, לגדל ולכבד מי⁹ שגדלו וכבדו, כמו שהמלך רוצה לכבד העומדים לפניו, וזהו כבודו של מלך. כיון שפעלה דבר זה על לבם, התחילו לבנות לפוכבים היכלות, ולהקריב להם קרבנות, ולשבחם ולפאָרם בדברים¹⁰ ולהשתחוות למוֹלם, כדי להשיג¹¹ רצון הבורא בדעתם הרעה¹². וזה היה עקר עבודת פוכבים¹³. וכך היו אומרים עובדיה, היוֹדעים עקרה; לא שהן אומרים, שאין שם אלוה אלא כוכב זה. הוא שירמיהו אמר: "מי לא יראך מלך הגוים כי לך יאתה, כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמותך. ובאמת יבערו ויכסלו, מוסר הקלים עין הוא". כלומר: הפל יודעים שאתה הוא לבדך, אבל טעותם וכסילותם, שמדמים שזה ההבל רצונך הוא¹⁴.

(2) בן-שת, בן-בנו של אדם הראשון. (3) כמו שנאמר: אז הוחל לקרוא בשם ה' (בראשית ד, כו) ופירש רש"י: "לשון חולין - לקרוא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של ה' ולעשותם אלילים" וכו'. וכן בפסיקתא רבתי (על הפיסקא: שור או כשב כי יוולד): "כשעמד דורו של אנוש והכעיסו אותו בצלמם - אז הוחל לקרוא בשם ה'". (4) בנוסח אוקספורד: "גדולה". (5) נכסלה וניטפשה, מלשון: עצה נבערה (ישעיה יט, יא) - עצת כסילים. (6) כמו שמצינו: "אפילו עובד עבודה זרה כאנוש" (שבת קיח:). (7) כמבואר (הלכות יסודי התורה פרק ג, הלכה א). (8) לשמש לפניו ולהיות "רואים פני המלך". (9) את מי. (10) רבי אחא אומר: שהיו עונקים גלגל חמה ואומרים: הורד לנו גשמים! ופירש רש"י שם: שהיו עושים תכשיטים דמות חמה - לפי שהיו משתחווים לה - והם אומרים לשמים: ראו מה עשינו לכבודכם, הורידו לנו גשמים! (בראשית-רבה, פרק כו). (11) באמצעותם. (12) לפי דעתם המשובשת. (13) בנוסחות העתיקות תמיד במקום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַעֲקָר הַגְּדוֹל הַזֶּה⁴⁷, וְחִבְר בּוֹ סִפְרִים⁴⁸, וְהוֹדִיעֵנו לְיִצְחָק בְּנוֹ. וַיֵּשֶׁב יִצְחָק מִלְמַד וּמְזַהֵר⁴⁹. וַיִּצְחָק הוֹדִיעַ לְיַעֲקֹב⁵⁰ וּמְנָהוּ לְלַמֵּד, וַיֵּשֶׁב מִלְמַד וּמְחַזֵּיק כָּל הַנְּלוּיִם אֵלָיו⁵¹. וַיַּעֲקֹב אֶבְיָנוּ לְמַד בְּנָיו כָּלֵם, וְהַבְּדִיל לְוֵי וּמְנָהוּ⁵² רֹאשׁ, וְהוֹשִׁיבוֹ בְּיִשְׁבֵּה⁵³, לְלַמֵּד דֶּרֶךְ הַשֵּׁם וְלִשְׁמֹר מִצְוֹת אֲבֹרָהּ. וַיִּנְהַג אֶת בְּנָיו, שְׂלֵא יִפְסִיקוּ מִבְּנֵי לְוֵי מְנָה אַחַר מְנָה, כְּדֵי שְׂלֵא תִשְׁכַּח הַלְמוּד. וְהָיָה הַדְּבָר הוֹלֵךְ וּמִתְגַּבֵּר בְּבָנֵי יַעֲקֹב וּבְנָלוּיִם אֵלֵיהֶם, וְנַעֲשִׂיתִי⁵⁴ בְּעוֹלָם אִמָּה שֶׁהִיא יוֹדַעַת אֶת ה'. עַד שֶׁאַרְכוּ הַיָּמִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמַצְרַיִם, וְחִזְרוּ לְלַמֵּד מַעֲשֵׂיהָ וְלַעֲבֹד כּוֹכָבִים⁵⁵ כְּמִוְתָן, חוּץ מִשְׁבֵּט לְוֵי, שֶׁעָמַד בְּמִצְוֹת אָבוֹת. וּמַעֲוָלָם לֹא עָבַד שָׁבַט לְוֵי⁵⁶ עַבְדַּת כּוֹכָבִים. וְכַמְעַט-קֵט⁵⁷ הָיָה הַעֲקָר⁵⁸ שֶׁשְׂתֵּל אֲבֹרָהּ נַעֲקָר, וְחִזְרִין בְּנֵי יַעֲקֹב לְטַעוֹת הַעוֹלָם⁵⁹ וְהַעֲוִיתָן. וּמֵאַהֲבַת ה' אוֹתָנוּ, וּמִשְׁמֵרוֹ אֶת הַשְּׂבוּעָה לְאַבְרָהָם⁶⁰ אֶבְיָנוּ, עֲשֵׂה⁶¹ מִשֶּׁה רַבְּנוּ רַבֵּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים וּשְׁלַחוֹ. פִּינֵן שְׂתַנְבֵּא מִשֶּׁה רַבְּנוּ, וּבַחֵר ה' יִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה, הַכְּתִיבֵן בְּמִצְוֹת וְהוֹדִיעֵם דֶּרֶךְ עַבְדוֹתוֹ, וּמָה יִהְיֶה מִשְׁפֵּט עַבְדַּת כּוֹכָבִים וְכָל הַטּוֹעִים אַחֲרֶיהָ.

30) כשנעתק משדי אמו, והוא אז כבן שלש שנים.
31) עמוד חזק זה שלא ימוט לעולם, והוא – אברהם אבינו, שנקרא: "איתן האזרחי" (תהילים פט, א). אמר רב: איתן האזרחי – זה אברהם (בבא בתרא טו.). ואמרו (ראש השנה יא.): ירח איתנים – הוא חודש תשרי שנולדו בו איתני עולם – האבות. איתן – פירושו: חזק ומתמיד בקיומו, כמו: והאיתנים מוסדי ארץ (מיכה ו, י); נחל איתן (עמוס ה, כד) – שמימיו אינם פוסקים. 32) לחפש ברוחו: לחקור ולהתבונן. על שם הכתוב: יוֹשׁוּטוּ לְבַקֵּשׁ אֶת דְּבַר ה' (עמוס ח, יב); יוֹשׁוּטוּ רַבִּים וְתַרְבָּה הַדַּעַת (דניאל יב, ד). 33) כמאמרם: שהיה אברהם אבינו אומר: תאמר, שהעולם הזה בלי מנהיג! הצניץ עליו הקדוש-ברוך-הוא ואמר לו: אני הוא בעל העולם! (בראשית-רבה, פרק לט). 34) שקוע ונתון בתוכם. 35) כמו שמצינו: אברהם אבינו היה מתפחד ואומר: שמה יש בידי עוון שהייתי עובד עבודה-זרה כל השנים הללו. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: לך טל ילדותיך (תהילים קי, ג) – מה טל זה פורת, אף אתה עוונותיך פורחים ואינם (בראשית-רבה, פרק סד). 36) ומתבונן. 37) כמו שאמר רבי שמעון: אב לא לימדו, ורב לא היה לו. ומהיכן למד את התורה? – זימן לו הקדוש-ברוך-הוא שתי כליותיו כמין שני רבנים והיו נובעות ומלמדות אותו תורה וחכמה (בראשית-רבה, פרק סא). 38) בכל המציאות, בכל העולם כולו. 39) ידע גם גלגולי הסיבות שהביאום לידי כך: לעבוד עבודה-זרה בדמות צורות ותמונות. 40) להקשות קושיות, על דרך לשון החכמים: "שתי תשובות בדבר"; "ואם לדין – יש תשובה". 41) עיר מולדתו או עיר מגוריו, לפי המדרש (בראשית-רבה,

ההתאבל ולהספיד כראוי לו לאותו צדיק, נתעכב המבול שבעה ימים לכבודו. נח – מעידה התורה: נח איש צדיק תמים היה (בראשית ו, ט). שם ועבר – ידועים כמרכיצי תורה בבתי-מדרשיהם: ותלך לדרוש את ה' (בראשית כה, כב), שהלכה לבית-מדרשם של שם ועבר (בראשית-רבה, פרק סג). וכן אמרו (עבודה-זרה לו.): בבית-דינו של שם ועבר גזרו על הזנות, דכתיב ויאמר יהודה הוציאוה ותישרף (בראשית לח, כד). והשווה דברי רבינו (מורה נבוכים חלק ב, לט): "וכן תמצא החכמים אומרים באלה הנביאים שקדמו למשה: בית-דינו של עבר, בית-דינו של מתושלח, מדרשו של מתושלח – כולם, עליהם השלום, היו נביאים" וכו'. 28) הולך ונמשך, הולך ומתפתח. 29) שהעולם הרוחני עומד עליו.

ג. פִּינֵן שְׂנַגְמָלוֹ³⁰ אֵיתָן³¹ זֶה, הַתְּחִיל לְשׁוֹטֵט³² בְּדַעְתּוֹ וְהוּא קָטָן, וְהַתְּחִיל לְחַשֵּׁב פִּיּוֹם וּבִלְוִלָה וְהָיָה תַמָּה: הֵיאֵךְ אֶפְשָׁר שֶׁיְהִי הַגְּלָגַל הַזֶּה נוֹהֵג תָּמִיד וְלֹא יִהְיֶה לוֹ מְנַהֵג³³? וּמִי יִסַּב אוֹתוֹ, כִּי אֵי אֶפְשָׁר שֶׁיִּסַּב אֶת עַצְמוֹ? וְלֹא הָיָה לוֹ מִלְמַד וְלֹא מוֹדִיעַ דְּבָר, אֲלֵא מִשְׁקַע³⁴ בְּאוֹר-פְּשָׁדִים בֵּין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים הַטְּפָשִׁים, וְאֲבִיו וְאִמּוֹ וְכָל הָעָם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְהוּא עוֹבֵד עִמָּהֶם³⁵. וְלִבּוֹ מְשׁוֹטֵט וּמְבִיץ³⁶, עַד שֶׁהִשִּׁיג דֶּרֶךְ הָאֱמֶת וְהִבִּין קוֹ הַצִּדֵק מִתְּבוֹנָתוֹ הַנְּכוֹנָה³⁷, וַיַּדַּע שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלֹהִים אֶחָד וְהוּא מְנַהֵג הַגְּלָגַל, וְהוּא כְּרָא הַפֶּל, וְאֵין בְּכָל הַנְּמַצָּא³⁸ אֱלֹהִים חוּץ מִמֶּנּוּ. וַיַּדַּע שֶׁכָּל הָעוֹלָם טוֹעִים. וְדָבָר³⁹ שֶׁגָּרַם לָהֶם לְטַעוֹת זֶה, שֶׁעוֹבְדִים אֶת הַכּוֹכָבִים וְאֵת הַצְּוִרוֹת עַד שֶׁאֲבַד הָאֱמֶת מִדַּעְתָּם. וּבֵן אַרְבַּעִים שָׁנָה הִפִּיר אֲבֹרָהּ אֶת בּוֹרְאוֹ. פִּינֵן שֶׁהִפִּיר וַיַּדַּע, הַתְּחִיל לְהִשָּׁיב תְּשׁוּבוֹת⁴⁰ עַל בְּנֵי אוֹר-פְּשָׁדִים⁴¹ וְלַעֲרֹךְ דִּין⁴² עִמָּהֶם וְלוֹמַר, שְׂאִין זֶה דֶּרֶךְ הָאֱמֶת שֶׁאַתֶּם הוֹלְכִים בָּהּ! וְשִׁבְר הַצְּלָמִים⁴³, וְהַתְּחִיל לְהוֹדִיעַ לָעָם, שְׂאִין רְאוּי לַעֲבֹד אֱלֹהִים הַעוֹלָם, וְלוֹ רְאוּי לְהַשְׁתַּחֲוֹת וּלְהִקְרִיב וּלְנַסֵּךְ, כְּדֵי שֶׁיִּפְרֹהוּ כָּל הַבְּרֹאִים הַבָּאִים; וְרְאוּי לְאֲבֹד וּלְשַׁבֵּר כָּל הַצְּוִרוֹת, כְּדֵי שְׂלֵא יִטְעוּ בָּהֶן כָּל הָעָם, כְּמוֹ אֵלֹהִים שֶׁהֵם מְדַמִּים שְׂאִין שָׁם אֱלֹהִים אֲלֵא אֵלֹהִים. פִּינֵן שֶׁגָּבַר עֲלֵיהֶם בְּרֵאיוֹתָיו, בְּקִשׁ הַמְּלָךְ⁴⁴ לְהַרְגוֹ, וְנַעֲשֶׂה לוֹ גַּם וַיִּצָּא לְחָרֵן. וְהַתְּחִיל לַעֲמֹד וּלְקַרְא בְּקוֹל גְּדוֹל לְכָל הָעוֹלָם וּלְהוֹדִיעֵם, שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלֹהִים אֶחָד לְכָל הָעוֹלָם וְלוֹ רְאוּי לַעֲבֹד. וְהָיָה מְהֵלֵךְ וְקוֹרֵא וּמְקַבֵּץ הָעָם מֵעִיר לְעִיר וּמִמְּמַלְכָה לְמְמַלְכָה, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְאַרְץ כְּנַעַן וְהוּא קוֹרֵא, שְׂנַאֲמַר: "וַיִּקְרָא⁴⁵ שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם". וְכִינֵן שֶׁהָיוּ הָעָם מִתְקַבְּצִין אֵלָיו וְשׁוֹאֲלִין לוֹ עַל דְּבָרָיו, הָיָה מוֹדִיעַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי דַעְתּוֹ, עַד שֶׁיִּתְזַרְהוּ לְדֶרֶךְ הָאֱמֶת; עַד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ אֵלָיו אֲלָפִים וּרְבֻבוֹת, וְהֵם אֲנָשֵׁי בֵּית אֲבֹרָהּ⁴⁶. וְשְׂתֵל בְּלִבָּם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַעוֹלָם, וְהֵם שֶׁחֵלַק ה' אוֹתָם לְכָל הָעוֹלָם לְהִיּוֹת חַיִּים וְהַיּוֹם¹¹ וְאֵינָם נִפְסָדִים¹² כְּמִנְהַגוֹ שֶׁל עוֹלָם¹³, וְתֹאמַר, שְׂרָאוִי לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם וְלַעֲבֹדָן¹⁴. וּבַעֲנִינָן הַזֶּה צִוָּה וְאָמַר: "הַשְׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם"; כְּלוּמַר, שְׁלֹא תִטְעוּ בַּהֲרַהוּר הַלֵּב לַעֲבֹד אֱלֹהִים לְהִיּוֹת סְרִסוּר¹⁵ בִּיגִינְכֶם וּבֵין הַבּוֹרָא.

2) אחת מהצורות הנפרדות. (עיין הלכות יסודי התורה, פרק ב.) 3) תשעה חמה בעיקרם: שבעה לשבעת כוכבי הלכת – שצ"ם חנכ"ל; למעלה מהם – הגלגל השמיני, שבו קבועים כוכבי השבת; ולמעלה מכולם – הגלגל התשיעי המקיף את הכל ומסבב את הכל בהקפתו, כמבואר (שם, פ"ג). 4) אש, רוח, מים, עפר. 5) מארבעה יסודות אלה. כי מהתערבותם והרכבתם נתהוו ומתהווים תמיד כל ברואי מטה: דומם, צומח, חי, מדבר, כמבואר (שם, פ"ד). המקור לדברי רבינו הוא (ר"ה כד): לא תעשה לך פסל וגו' (שמות כ, ד). "אשר בשמים" – לרבות: חמה ולבנה. כוכבים ומזלות; "ממעל" – לרבות: מלאכי השרת; "ואשר בארץ" – לרבות: הרים וגבעות, ימים ונהרות; "מתחת" – לרבות: שלשול קטן. שעל כל אלה הוא מוזהר ב"לא תעבדם". 6) בטרם שנשתכח מהם צור עולמים על ידי כוזבים ונביאי שקר, כשהצורות שימשו עוד סרסורים מתווכים בינם לבין הקב"ה, כמבואר למעלה (פ"א, ה"א). 7) ואל הדבר הזה נתכוונה התורה באזהרתה: "ופן תשא עיניך השמימה" וגו'. 8) מלשון: עיניו משוטטות בכל הארץ (דברי-הימים ב טז, ט). 9) בדרך השאלה, ופירושו: בתבונת לבך. 10) שבלעדיהם אין העולם יכול להתקיים. 11) הויה מתמדת. 12) כלים ועוברים. 13) התחתון שלנו שהוא הווה ונפסד, פושט צורה ולובש צורה בלי הרף, כמבואר (הלכות יסודי התורה, פ"ד). 14) שהרי חיים הם וקיימים לעד. 15) המתווך. וכן אמרו חז"ל (סנה' לח:): ביחס למטטרון: "הימנותא בידניו, דאפילו בפרוונקא נמי לא נקבליה" (אמונה בידניו, גם בתור שליח גרידא אין אנו רוצים לקבלו). והשוה דברי רבינו בפירוש המשנה (סנהדרין פ"י, היסוד החמישי): "וכן אין ראוי לעבדם להיותם אמצעים לקרבה אליו (אל ה'), אלא אליו לבד יכוונו המחשבות". כלומר: אין אנו צריכים למליצי יושר בינינו לבין אבינו שבשמים – בהיותו קרוב לנו בקראנו אליו גם בלי מליצים ומתווכים.

ב. סְפָרִים רַבִּים חִבְרוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּעִבּוֹדָתָהּ, הַיֵּאֱדָף עֲקָר עֲבֹדָתָהּ וְזֶה מַעֲשֵׂיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ - צִוּנוּ הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שְׁלֹא לִקְרוֹת בְּאוֹתָן הַסְּפָרִים כָּלֵל, וְלֹא נְהַרְהַר בָּהֶן וְלֹא כְדָבָר מְדַבְרִיָּהּ. וְאֶפְלוּ לְהַסְתַּכֵּל בְּדַמוֹת הַצּוּרָה¹⁶ אֲסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים". וּבַעֲנִינָן הַזֶּה נֶאֱמַר: "וּפֶן תִּדְרֹשׁ לְאֱלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעֲבֹדוּ" - שְׁלֹא תִשְׁאֵל עַל דְּרָךְ עֲבֹדָתָהּ הַיֵּאֱדָף הַיָּא, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִין אֶתָּה עוֹבְדָהּ, שְׂדָבָר זֶה גוֹרֵם לְהַפְנוֹת אַחֲרֶיהָ וְלַעֲשׂוֹת כְּמָה שֶׁהֵן עוֹשִׂין¹⁷, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אֲנִי".

פרק לח), מלשון: אשר אור לו בציון (ישעיה לא, ט), על שם מדורת האש שהשליכוהו בה על שברו את צלמי אביו. 42) להתווכח. 43) (שם). 44) זהו נמרוד מלך כבל (שם). 45) ואמרו חז"ל: "אל תקרא: ויקרא – אלא ויקריא, מלמד: שהקריא אברהם אבינו שמו של הקדוש-ברוך-הוא בפי כל עובר ושב" (סוטה י.). 46) ואת הנפש אשר עשו בחרן (בראשית יב, ה) – שהכניסן תחת כנפי השכינה: אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו (בראשית-רבה, לט). 47) שורש האמונה באל-עולם אחד ואפסות האלילים. 48) גמירי, דעבודה-זרה דאברהם אבינו ארבע מאה פירקי הויין (עבודה-זרה יד:): – קבלה בידניו, שספר בן ארבע מאות פרקים על ענייני עבודה-זרה היה בידי אברהם. 49) נוסחאות אחרות: "ומחזיר (=אתם לדרך האמת)", "ומחזיק". 50) (שמות-רבה, פרשה א). 51) שהלכו אחרי תורתו ונתחברו אליו. 52) "אמר המלאך ליעקב: לא כך אמרת: "עשר אעשרנו לך" – הרי יש לך בנים ולא עישרת אותם..." התחיל מבנימין ועלה ללוי "קודש לה" וברכו, שיהיו בני-לוי משרתים לפניו בארץ כמלאכי השרת בשמים" (פרקי דרבי אליעזר, פרק לז). 53) מימיהם של אבותינו לא פסקה ישיבה מהם: היו במצרים – הייתה ישיבה עימם; היו במדבר – ישיבה עימם וכו' (יומא כח:). 54) ונעשתה, כנוסח אוקספורד. 55) (שמות-רבה, פרשה טז): "וכן אתה מוצא בישראל, כשהיו במצרים היו עובדי עבודה-זרה". 56) כמאמרם (ספרי, ברכה): כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו (דברים לג, ט), "אמרתך" – זו עבודה-זרה, "ובריתך ינצורו" – זו ברית-מילה. וכן אמרו (יומא סו:): שבתו של לוי לא עבד עבודה-זרה. 57) כעבור זמן מועט, כלשון הכתוב: (יחזקאל טז, מז). קט – תמונה מקוצרת מן קטן, שהנזן יסוד נופל במילה. 58) שורש האמונה שנזכר למעלה. 59) נוסח אוקספורד: "העמים". 60) להרבות זרעו, ושכל גויי הארץ יתברכו בו. 61) חננו בסגולות מיוחדות והכשירו לתעודתו הרמה.

~ יום שלישי י' סיון ~

פְּרָק שְׁנַיִן

1) שלא לעבוד אחד הברואים, שזהו עיקר עבודה-זרה; שלא לקרוא בספרי עבודת כוכבים; דין המגדף את ה'.

א. עֲקָר הַצִּוּוִי בְּעִבּוֹדַת כּוֹכָבִים, שְׁלֹא לַעֲבֹד אֶחָד מִכָּל הַבְּרוּאִים - לֹא מִלְאָךְ² וְלֹא גִלְגֵל³ וְלֹא כּוֹכַב, וְלֹא אֶחָד מֵאַרְבַּעַת הַיְסוּדוֹת⁴, וְלֹא אֶחָד מִכָּל הַנִּבְרָאִים מִהֵן⁵. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהַעֹבֵד יוֹדֵעַ שֶׁה' הוּא הָאֱלֹהִים, וְהוּא עוֹבֵד הַנִּבְרָא הַזֶּה עַל דְּרָךְ שֶׁעֲבַד אָנוּשׁ וְאֲנָשֵׁי דוֹרוֹ תַחֲלָה⁶ - הֲרִי זֶה עוֹבֵד כּוֹכָבִים. וְעִנִּין זֶה⁷ הוּא שֶׁהַזֵּהִירָה תוֹרָה עֲלֵיו וְאָמְרָה: "וּפֶן תִּשְׂא עֵינֶיךָ הַשְּׂמִימָה וְרֵאִיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְגו', אֲשֶׁר חֵלַק ה' אֶלְהֵיךָ אֶתֶם לְכָל הָעַמִּים"; כְּלוּמַר: שְׂמָא תְּשׁוּט⁸ בְּעֵין לִבְךָ⁹, תִּרְאֶה שְׂאֵלוֹ הֵן הַמְּנַהֲיגִים¹⁰ אֶת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

29) שמא יש בה ממש. (30) באחדותו. (31) אחד ואין שני לו, או רבים הם האלוהות. (32) משמי השמים. (33) מתחת לארץ. (34) קודם שנברא העולם. (35) באחרית הימים ככלות הכל. ויש מפרשים: לפנים - מעבר הרקיע למזרח; לאחור - למערב. ועל אלה אמרו: "כל המסתכל בארבעה דברים הללו ראוי לו כאילו לא בא לעולם" (חגיגה פ"ב, מ"א). (36) ומן השמים מודיעים לנביא הכל. (37) אלא חזון לבו ידבר. (38) הנכונות, מידות הגיון לפשוט בהן במישרים. (39) אפיקורסות: דעות כוזבות וכפירה בה'. לדעת החכם לוי, יסודה בערבית והוראתה: כזב, שקר. (40) (ספרי, שלח; ברכות יב:). (41) לפי שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה (מכות טז:).

ד. מצות עבודת פוכבים כנגד המצות פלן היא, שנאמר: "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות וגו'". ומפי השמועה למדו⁴², שבעבודת פוכבים הפתוב מדבר. הא למדת, שכל המודה בעבודת פוכבים, כופר בכל התורה כלה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים, מאדם⁴³ ועד סוף העולם⁴⁴, שנאמר: "מן היום אשר צוה ה' והלאה לדרתיכם". וכל הכופר בעבודת פוכבים, מודה⁴⁵ בכל התורה כלה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים, מאדם ועד סוף העולם, והוא עקר כל המצות פלן.

(42) (ספרי, שלח; הוריות ת:). איזוהי מצוה השקולה כנגד כל המצוות? - הוי אומר: זו עבודה זרה. (43) שכתוב בו: ויצו ה' אלהים על האדם (בראשית ב, טז). (44) וכך לשון ה"ספרי", (שלח): "כל המודה בעכו"ם - כופר בעשרת הדיברות ובמה שנצטוה משה והנביאים, ובמה שנצטוו האבות עד לאדם, שנאמר בו: ויצו ה' אלהים על האדם" וגו'. ובירושלמי (סנהדרין פ"ז, ה"ט) אמרו: "משל לשנים שהיו יושבים וקערה של גריסים ביניהם. פשט אחד ידו וגרף את כל הקערה ולא שיר בה כלום - כך המגדף ועובד עבודה זרה, אינו משייר אחריו מצוה". (45) (חולין ה:).

ה. ישראל שעבד עבודת פוכבים⁴⁶, הרי הוא כעובד פוכבים לכל דבריו⁴⁷, ואינו כישראל שעובר עברה שיש בה סקילה⁴⁸. מומר לעבודת פוכבים, הרי הוא מומר לכל התורה כלה⁴⁹. וכן המינים⁵⁰ מישראל אינן כישראל לדבר מן הדברים, ואין מקבלים אותם בתשובה לעולם⁵¹, שנאמר: "פל באיה לא ישונון ולא ישגו ארחות חיים"⁵². והמינים - הם התרים אחר מחשבות לבם בסכלות דברים שאמרנו⁵³, עד שנמצאו עוברים על גופי תורה להקעים⁵⁵, בשאט בנפש⁵⁶, ביד רמה⁵⁷, ואומרים שאין בזה עון. ואסור לספר⁵⁸ עמהן ולהשיב עליהן תשובה⁵⁹ כלל, שנאמר: "ואל תקרב אל פתח ביתה"; ומחשבה⁶⁰ של אפיקורוס - לעבודת פוכבים.

(16) שנעשתה לשם עבודה זרה. "דיוקנאות (צורות) אסור להסתכל בהן" (שבת קמט:). (17) (ת"כ, קדושים). "אל תפנו אל האלילים" - אמר רבי יהודה: אל תפנו אפילו לראותם... תחילה "אלילים" הם, ואם אתה פונה אחריהם - סופך אתה עושה אותם אלוהות". "והשווה" ספר המצוות ל"ת, י'.

ג. וכל הלאוין האלו¹⁸ בענין אחד הן, והוא, שלא יפנה¹⁹ אחר עבודת פוכבים. וכל הנפנה אחריה בדרך שהוא עושה בו מעשה²⁰ - הרי זה לוקה. ולא עבודת פוכבים בלבד הוא שאסור להפנות אחריה במחשבה, אלא כל מחשבה שהוא גורם²¹ לו לאדם לעקר עקר²² מעקרי התורה, מזהרין אנו שלא להעלותה על לבנו, ולא נסיח דעתנו²³ לכהן ונחשב ונמשך אחר ההוריה²⁴ הלב, מפני שדעתו של אדם קצרה²⁵, ולא כל הדעות יכולין להשיג האמת על בריו²⁶. ואם ימשך כל אדם אחר מחשבות לבו, נמצא מחריב את העולם²⁷, לפי קצר דעתו. כיצד²⁸? פעמים יתור אחר עבודת פוכבים²⁹, ופעמים יחשב ביחוד³⁰ הבורא, שמא הוא³¹ שמא אינו; מה למעלה³² ומה למטה³³; מה לפנים³⁴ ומה לאחור³⁵; ופעמים בנבואה, שמא היא אמת³⁶ שמא היא אינה³⁷; ופעמים בתורה, שמא היא מן השמים שמא אינה. ואינו יודע המדות³⁸ שדין בהן עד שידע האמת על בריו, ונמצא יוצא לידי מינות³⁹. ועל ענין זה הזהירה תורה ונאמר בה: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים"; כלומר: לא ימשך כל אחד מכם אחר דעתו הקצרה, וידמה שמחשבתו משגת האמת. כף אמרו חכמים⁴⁰: "אחרי לבבכם" - זו מינות, "ואחרי עיניכם" - זו זנות. ולא זו, אף-על-פי שהוא גורם לאדם לטרוד מן העולם הבא, אין בו מלקות⁴¹.

(18) שנוכרו בפרקנו עד כאן, כגון: "פן תשא עיניך השמימה"; "השמרו לכם פן יפתח ועוד. שכן אמרו: "כל מקום שנאמר: "השמר", "פן" ו"אל" - אינו אלא ל"ת" (עירובין צו:). (19) לא לחקור באופן עשייתה ולא לדרוש דרך עבודתה. (20) כגון, שהיה האליל מכוסה וגילהו כדי לראותו - הרי זה לאו שיש בו מעשה ולוקים עליו (מהרש"ל, בפירושו על הסמ"ג). (21) שסופה להיות גורמת. (22) לקצץ בנטיעות ולרעור את יסודות האמונה, כאלישע בן אבויה (חגיגה יד:). (23) ולא נרכו כל כח מחשבתנו לכך. היסח דעת מ... - פירושו: חדול מחשוב על זה; היסח דעת ל... - להפנות תשומת הלב לזה ולחשוב בו תמידי. (24) ספיקות ופקפוקים המגקרים בלב. (25) מוגבלת. (26) הבהירה, את האמת לאמתה. (27) על ידי האנדרלמוסיה שהוא מכניס בחברה האנושית בדעותיו הכוזבות והנפסדות. (28) כלומר: מה הן המחשבות המביאות את האדם לידי עקירת עיקרים וקיצוץ נטיעות?

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

61) שניהם שוים בחומר העוון והעונש המגיע להם.
 62) מחרף ומקלל ה'. הרי שהשוותה התורה את העובר למגדף. 63) הואיל והם שוים. 64) על עץ אחר הסקילה עד בוא השמש, בעוד ששאר הנסקלים אינם נתלים (סנהדרין מה:). 65) שהתלייה מפורשת אצלו, ככתוב: כי קללת אלהים תלוי (דברים כא, כג), כלומר: זה שקילל ה' תלוי. 66) הכנסתי אותו בתוך הלכות עבודה-זרה. 67) מגדף השם שנזכר דינו בתורה (ויקרא כד, טז), אף על פי שאינו עובד עבודה-זרה (על פי פירושו של רבי אברהם, בנו של רבינו ז"ל, "ברכת-אברהם" תשובה ד).

ז. וְאֵלֹהֵי הַן דִּינֵי הַמְּגַדֵּף: אֵין הַמְּגַדֵּף חֵיב סְקִילָה, עַד שִׁפְרָשׁ⁶⁸ אֶת הַשֵּׁם הַמִּיחָד שֶׁל אֲרַבַּע אוֹתוֹת, שֶׁהוּא אֶלֶף דָּל תּוֹן יו"ד⁶⁹, וַיִּכְרַף⁷⁰ אוֹתוֹ בְּשֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת שְׂאִינָם נִמְחָקִים⁷¹, שְׁנַאָמַר: "וְנִקְבַּ שֵׁם ה'".⁷² - עַל הַשֵּׁם הַמִּיחָד חֵיב סְקִילָה, וְעַל שְׂאֵר הַפְּנוּיִם⁷³ בְּאֻזְהָרָה⁷⁴. וַיֵּשׁ מִשֵּׁם⁷⁵ שְׁמִפְרָשׁ, שְׂאִינוֹ חֵיב אֶלָּא עַל שֵׁם יו"ד ה"א וְא"ו ה"א⁷⁶. וְאֵנִי אוֹמֵר, שְׂעַל שְׁנֵיהֶם⁷⁷ הוּא נִסְקָל.

68) שינקוב ויבטא בשפתיו הוא את השם ויקללנו; שאם קילל את השם שאחרים ביטאו - פטור. 69) "אדני", ומכל-שכן שם הויה. 70) כלומר: ויקלל, לשון נקייה כלפי מעלה. 71) ושבעה שמות הם: הויה ודני, אל, אלוה, אלהים, אהיה, שדי, צבאות שאסור למחוק, ומנויים הם (בהלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ב). 72) אמרו (סנהדרין נו:). נאמר בתורה: ונוקב שם ה'... בנקבו שם ה' יומת (ויקרא כד, טז) - אינו חייב עד שיברך את השם בשם, כלומר: יכה שם פלוני את שם פלוני. 73) שאינם נמחקים. 74) אינו נסקל, אלא עובר בלאו. 75) דעה זו הובאה ב"כסף-משנה" בשם רבי מאיר הלוי. 76) אבל לא על שם אדנות. 77) מפני שאמרו (סנהדרין ס:): "אינו חייב עד שיברך שם בן ארבע אותיות, לאפוקי בן שתי אותיות" - ושם אדנות בכלל שם בן ארבע אותיות הוא.

ח. אֻזְהָרָה שֶׁל מְגַדֵּף מְנִין? שְׁנַאָמַר: "אֵלֵהִים⁷⁸ לֹא תִקְלָל". בְּכָל יוֹם וַיּוֹם בּוֹדְקִין אֶת הָעֵדִים בְּכַנּוּיִם⁷⁹: "נִבְּה יוֹסִי אֶת יוֹסִי". נִגְמַר הַדִּין⁸⁰ - מוֹצִיאִין אֶת כָּל אָדָם לַחוּץ⁸¹, וְשׂוֹאֲלִים אֶת הַגְּדוֹל שְׁבַעֲדִים וְאוֹמְרִים לוֹ: אָמַר מַה שְּׂשִׁמְעָתָ בְּפִרוֹשׁ⁸²! וְהוּא אוֹמֵר, וְהַדְּיָנִים עוֹמְדִים עַל רִגְלֵיהֶם⁸³ וְקוֹרְעִין⁸⁴, וְלֹא מֵאֲחִין. וְהָעֵד הַשְּׁנִי אוֹמֵר: אָף אֲנִי כְּמוֹתוֹ⁸⁵ שְׂמַעְתִּי! וְאֵם הָיוּ עֵדִים רַבִּים - צָרִיף כָּל אֶחָד וְאֶחָד⁸⁶ מֵהֶן לֹמֵר: כְּזֶה שְׂמַעְתִּי!

78) ואף על פי שאזהרה זו באה למקלל את הדיין, למדים אנו קודש מחול (סנהדרין טו:). 79) כדי שלא להזכיר שם שמים בכל פעם בקללה. ועוד: שמא יצא הנידון זכאי, ונמצא שנזכר שם שמים לבטלה - לפיכך אסור לעדים בשעת החקירה והבדיקה לפרש את השמות המיוחדים שאינם נמחקים, אלא בכינויים, כינויי-חול, למשל: במקום

46) אפילו רק פעם אחת. 47) שחיתו פסולה, יינו - יין-נסך ואין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה וכיו"ב. 48) שאף על פי כן, ישראל הוא לכל דבר. 49) כלומר: ישראל שעבד עבודה-זרה רק פעם אחת - הריהו עכו"ם גמור, כמו מומר לעכו"ם שעובד עבודה-זרה בקביעות, ודברי רבינו בפירוש המשנה (חולין פ"א, מ"א) מוכיחים נכוחות פירוש זה (טורי אבן). 50) לדעת ה"ערוך": בני כת ידועה שנטו מדת האמת וקראו לעצמם: "מאמינים", וחז"ל קטעו את המלה וקראום "מינים", מפני שיש בהם מינים ממינים שונים. ולדעת החכם לוי, כמו שהזכרנו לעיל, מקור המלה בערבית, והוראתה: כזב. "מינים" - כוזבים ובעלי דעות כוזבות. 51) כלומר: מקבלים אותם בתשובה ותשובתם מועילה, שהרי רבינו עצמו (הלכות תשובה פ"ג, ה"ד) אומר: "כל הרשעים והמומרים וכיוצא בהם שחזרו בתשובה - מקבלים אותם, שנאמר: שובו בנים שובבים (ירמיה ג, כב), ושאין לך דבר העומד בפני התשובה - אלא אין מקבלים אותם בתשובה "לעולם", זאת אומרת: אין מחזירים אותם לחזקתם הראשונה, מפני סדורם רע ואין אנו בטוחים אם תשובתם היום היא לעולם, ואם לא ישובו מחר עוד פעם לכסלה (עיין תשובות הרדב"ז בלשונות הרמב"ם מ"ה אלף ת"ח). 52) אמרו (עבודה-זרה יז:): "וכי מאחר שלא שבו, מהיכן ישיגו ארחות חיים? אלא אפילו כשישובו - לא ישיגו ארחות חיים. לומר לך: שכל הפורש מן המינות - מת", רצה לומר: "שממהרים למות מתוך צרה וכפיית יצרם וזוהי גזירת המלך עליהם" (רש"י, ע"ז יז:). 53) למעלה (הלכה ג). 54) מצוות עיקריות. 55) את השם; לא לשם איזו תועלת, או הנאה גופנית שנפשם תאוה לה. 56) מתוך בוז הנטוע בנפשם, כלשון הכתוב: (יחזקאל כה, טו). ויבו עשו את הבכורה (בראשית כה, לד) תרגומו: וְשֵׁט עָשׂוּ יַת בְּכוֹרָתָא. 57) בעזות מצח ובזדון. 58) להיכנס אתם בשיחה ואריכות דברים, פן ימשכו אחריהם (ע"ז כז:). 59) ואף על פי שאמרו (אבות פ"ב, ד): "ודע מה שתשיב לאפיקורוס" - אין זה אלא במין נכרי, אבל במין ישראל "אל תען כסיל באולתו", מפני שעל ידי הוויכוח הוא מתפקד עוד יותר (סנהדרין לח:). 60) (חולין יג:): הוא כרוך אחריה וכל מעייניו בה; ולפיכך אם שחט בהמה - אסורה היא כתקרות לעבודה-זרה ואסורה בהנאה; ואם כתב ספר תורה - תישרף עם אזכרותיה, בעוד שספר תורה שכתב גוי טעון גניזה, אבל לא שריפה, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ח).

ו. כָּל הַמּוֹדָה בְּעִבּוֹדַת כּוֹכְבִים שֶׁהִיא אִמָּת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא עֲבָדָה, הֲרִי זֶה מְחַרֵּף וּמְגַדֵּף אֶת הַשֵּׁם הַנּוֹכְבֵּד וְהַנּוֹרָא. וְאֶחָד⁶¹ הָעוֹבֵד עִבּוֹדַת כּוֹכְבִים, וְאֶחָד הַמְּגַדֵּף אֶת ה', שְׁנַאָמַר: "וְהִנָּפֵשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְיַד רְמָה מִן הָאֲזָרָח וּמִן הַגֵּר, אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף"⁶². לְפִיכֵן⁶³ תּוֹלִין עוֹבֵד עִבּוֹדַת כּוֹכְבִים⁶⁴, כְּמוֹ שְׂתוֹלִין אֶת הַמְּגַדֵּף⁶⁵, וְשִׁנְיָהֶם נִסְקָלִין. וּמִפְּנֵי זֶה כָּלְלִיתִי⁶⁶ דִּין הַמְּגַדֵּף⁶⁷ בְּהִלְכוֹת עִבּוֹדַת כּוֹכְבִים, שְׂשִׁנְיָהֶם פּוֹרְרִים בְּעֵקֶר הֵם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חַיֵּב לְקַרְעַ. וְלֹא קָרְעוּ אֲלֵיָקִים וְשִׁבְנָא⁹⁴, אֲלֵא מִפְּנֵי שְׂרַבְשֶׁקָה⁹⁵ הִיָּה יִשְׂרָאֵל מוֹמֵר⁹⁶. כָּל הַעֲדִים וְהַדְּיָנִים סוֹמְכִים⁹⁷ אֶת יְדֵיהֶם אֶחָד אֶחָד עַל רֹאשׁ הַמְּגִדָּה, וְאוֹמֵר לוֹ: דְּמָךְ בְּרֵאשֶׁךְ, שְׂאֲתָה גְרַמְתָּ לָּךְ! וְאִין בְּכָל הַרוּגֵי בֵּית-דִין מִי שְׂסוֹמְכִים עָלָיו, אֲלֵא מְגִדָּה בְּלָבַד, שְׁנֵאָמַר: "וְסִמְכוּ כָל הַשְּׂמַעִים אֶת יְדֵיהֶם"⁹⁸.

93 כגון: "רחום", "חנון", שהם מחוץ לשבעת השמות המיוחדים המנויים למעלה (תפלה למשה), כמבואר ("חושן-משפט" סימן כז, סעיף א) בענין המקלל חברו בשם. 94 (ישעיה לו, כב). 95 המגדף. 96 (סנהדרין ס). 97 (ספרא, אמור). 98 על ראש המקלל, המגדף שבראש הפסוק.

~ יום רביעי י"א סיון ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) דין העובד עבודה-זרה בשוגג או במזיד; כדרך עבודתה, ושלא כדרך עבודתה; דין עשיית אליל לעצמו או לאחרים; איסור צורות לנוי, אפילו שלא לשם עבודה-זרה; ההבדל שבין צורה בולטת לשוקעת.

א. כָּל הַעוֹבֵד פּוֹכְכִים בְּרִצּוֹנָא² בְּדוֹן³, חַיֵּב פְּרֵת⁴. וְאִם הָיוּ שְׁשֵׁם עֲדִים וְהִתְרָאָה⁵ - נִסְקָל. וְאִם עוֹבֵד בְּשִׁגְגָה⁶ - מְבִיא קָרְבַּן חֲטָאת קְבוּעָה⁷.

2) פרט לאנוס. 3) פרט לשוגג. השווה דברי רבינו (הלכות איסורי ביאה פ"ג, ה"טו). 4) מבואר להלן (הלכות תשובה פ"ח, ה"א): ועיין למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"ב). 5) שהעדים מתירים את עובר העבירה - קודם עשותו אותה - על חומר החטא והעונש הצפוי לו בעקבו. 6) שלא ידע שעבירה היא, או שלא ידע שעונשה "כרת", כמבואר (הלכות שגגות פ"ב, ה"ב). 7) שעירת עזים הבאה על עוון עבודה-זרה בשגגה. ונקראת: "קבועה", בניגוד לקרבן "עולה ויורד" הבא על עבירות ידועות כפי השגת יד החוטא, כמבואר ב"מנין המצוות" (הלכות שגגות, עמוד ס"ז), נוסחה אחרת: "קרבן חטאת קבועה". מקור ההלכה שלפנינו (כריתות ב.: סנה' נג.).

ב. עֲבוֹדוֹת הַרְבֵּה קָבְעוּ עוֹבְדֵי כוֹכְבִים לְכָל צֵלָם וְצֵלָם וְלְכָל צוּרָה⁹ וְצוּרָה, וְעֲבוֹדַת זֶה אֵינָה פְּעוּבֹדַת זֶה. כְּגוֹן פְּעוּרִים¹⁰, שְׁעֲבוֹדָתוֹ, שְׁפוּעָרִים¹¹ אֲדָם עֲצָמוֹ לוֹ; וּמִרְקוּלִים¹², שְׁעֲבוֹדָתוֹ, שְׁיִזְרֵק לוֹ אֲבָנִים אוֹ יִסְקָל¹³ מִלְּפָנָיו אֲבָנִים¹⁴; וְהַרְבֵּה עֲבוֹדוֹת כְּגוֹן אֵלוֹ תִקְנֵנוּ לְשֹׂאֵר צֵלָמִים. לְפִיכָךְ, הַפּוֹעֵר עֲצָמוֹ לְמִרְקוּלִים, אוֹ שְׂזָרֵק אֶבֶן לְפְעוּר, פְּטוּר¹⁵, עַד שְׁיַעֲבֹד אוֹתוֹ דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ, שְׁנֵאָמַר: "אֵיכָה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם¹⁶ וְאָעֲשֶׂה כֵן גַּם אֲנִי¹⁷". וּמִפְּנֵי זֶה הֶעֱנָנוּ, צְרִיכִין בֵּית-דִין לִידַע דְּרָבֵי הָעֲבוֹדוֹת¹⁸, שְׂאִין סוֹקְלִין עוֹבֵד כוֹכְבִים, עַד שְׁיִדְעוּ שֶׁזֶּה הִיא דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ.

לומר, שהמגדף קילל את שם ההויה בשם אלהים, מפני שאינו חייב עד שיקלל שם בשם, יאמרו העדים: "יכה יוסי את יוסי". ומדוע דווקא "יוסי" בתור כינוי לשמות המיוחדים? - מפני שיש בו ארבע אותיות כמו בשם הויה, והגימטריא שלו עולה פ"ו, כחשבון האותיות שב"אלהים". 80 נגמרו החקירות והבדיקות ונגמרו הדיונים והגיעה השעה לחרוץ את המשפט. 81 כדי שלא להשמיע את ברכת השם ברבים. 82 בדיוק, כמו ששמעת בלי כל כינוי, כי אין לשפוט איש משפט מות על יסוד עדות בכינויים. 83 (סנהדרין ס). 84 כחזקיה מלך יהודה, שכתוב אצלו: "ויקרא את-בגדיו" (ישעיה לו, א), בשמעו את דברי רבשקה, שר צבא מלך אשור שחירף וגידף. 85 ואינו צריך להזכיר מפורש ברכת השם כקודמו. 86 אף על פי שדי בשני עדים, אולם מכיון שאם אחד מהעדים יופסל, או יתבדה, בטלה כל העדות - על כן אין לפסוח אף על אחד מהם אם רבים הם.

ט. מְגִדָּף שְׁחִזֵר בּוֹ בְּתוֹף-כְּדֵי-דְבוּרֵי⁸⁷, אֵינּוּ כְּלוּם⁸⁸; אֲלֵא פִינָן שְׁגָדָף בְּעֲדִים⁸⁹, נִסְקָל מִי שְׁגָדָף אֶת הַשֵּׁם בְּשֵׁם עֲבוֹדַת פּוֹכְכִים - קְנָאִים⁹⁰ פּוֹגְעִים⁹¹ בּוֹ וְהוֹרְגִים אוֹתוֹ. וְאִם לֹא הִרְגוּהוּ קְנָאִים, וְכָא לְבֵית-דִין - אֵינּוּ נִסְקָל עַד שְׁיִכְרֵף בְּשֵׁם מִן הַשְּׂמוֹת הַמְּיֻחָדִים⁹².

87 כדי אמירת: שלום עליך, רבי! 88 אף על פי שבכל מקום חזרה בתוך כדי דיבור מועילה לבטל את הדיבור הראשון, אבל "מגדף" - שאני, מפני שעוון חמור כזה שענשו גדול אין אדם עושה אלא מתוך כוונה מחושבת ובהסכמה גמורה מראש - ולפיכך אין חזרתו מועילה (ר"ן, נדרים פז). 89 אפילו בלא התראה - סובר בעל "הכסף-משנה", להוכיח מדברי רבינו שאמר: "כיון שגידף בעדים". אבל לדעת "עבודת המלך" אין זה מוכח מדברי רבינו, ואין מיתת בית-דין בלי התראה, אלא כוונת רבינו היתה רק לומר: כיון שגידף בעדים אין אנו נזקקים עוד להם לדעת אם שמעו את חזרתו - כי חזרתו אינה מועילה עוד, אלא הוא נסקל. 90 צדיקים נלהבים המקנאים קנאת ה' בהתפרצות פתאומית בשעה שהם רואים את המעשה, כפינחס שהרג את זמרי בן-סלוא בעשותו מעשה זמה לעיני כל עדת ישראל, ונאמר בו: פנחס בן-אלעזר בן-אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם (במדבר כה, יא); וכאליהו הנביא שהרג את נביאי הבעל, ונאמר בו: קנאו קנאתי לה... כי עזבו בריתך וגו' (מלכים-א יט, י). 91 מלשון: ויפגע בו וימת (מלכים-א ב, מו). 92 משבעת השמות הקדושים המיוחדים בזה שאינם נמתקים; וזה שגידף השם בשם עכו"ם - אין ברשות בית-הדין להמיתו.

י. כָּל הַשּׂוֹמֵעַ בְּרֶפֶת הַשֵּׁם, חַיֵּב לְקַרְעַ. וְאִפְלוּ עַל בְּרֶפֶת הַכְּפוּיִין⁹³ חַיֵּב לְקַרְעַ. וְהוּא, שְׁיִשְׁמַעְנָה מִיִּשְׂרָאֵל. אֶחָד הַשּׂוֹמֵעַ, וְאֶחָד הַשּׂוֹמֵעַ מִפִּי הַשּׂוֹמֵעַ, חַיֵּב לְקַרְעַ. אֲבָל הַשּׂוֹמֵעַ מִפִּי הַעוֹבֵד כוֹכְבִים, אֵינּוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְאָחַד מִכָּל מִינֵי עֲבוּדָת פּוֹכְכִים, חֵיב, וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִין דְּרָף עֲבוּדָתוֹ בְּכָף. פִּינֵד? הֲרֵי שְׂנִסְף לְפַעוֹר אוֹ שְׂזַבַּח לְמַרְקוּלִים, חֵיב, שְׂנִאֲמַר: "זִבַּח לְאַלְהִים²³ יַחֲרִם²⁴, בְּלַתִּי לֵה' לְבָדוּ" - זְבִיחָה בְּכָלל עֲבוּדָה²⁵ הֵיטָה, וְלִמָּה יֵצֵאתָ? לֹאמַר לָךְ: מַה זְבִיחָה מִיַּחְדָּת, שְׂעוּבָדִין בָּהּ לְשֵׁם²⁶, וְחֵיב הַזִּזְבַּח לְאֵל אַחַר סְקִילָה עֲלֶיהָ, בֵּין הֵיטָה דְרָף עֲבוּדָתוֹ בְּזִבְיחָה אוֹ אֵינָה בְּזִבְיחָה - אֵף פֶּל עֲבוּדָה שֶׁהִיא מִיַּחְדָּת לְשֵׁם²⁷, אִם עֵבֵד בָּהּ לְאֵל אַחַר, בֵּין שֶׁהֵיטָה דְרָף עֲבוּדָתוֹ בְּכָף בֵּין שְׂאִינָה בְּכָף, חֵיב עֲלֶיהָ. לְכָף נֹאמַר: "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר"²⁸, לְחֵיב עַל הַהִשְׁתַּחֲוִיָּה²⁹ אֶפְלוֹ אִין דְּרָף עֲבוּדָתוֹ בְּכָף; וְהוּא הִדִּין³⁰ לְמַקְטֵר וּמְנַסֵּף. וְזוּרְק וּמְנַסֵּף³¹ אֶחָד הוּא.

19) שהזכרנו כאן למעלה, שעשאונו כדרך עבודתו. כלומר: את העונש של עובדי עבודה-זרה שמענו: וסקלתם באבנים ומתו (דברים יז, ה), אבל האזהרה מנין? איפה הזהירה התורה שלא לעבדה, הלא אין עונשין אלא אם כן מזהירין? 20) כל עבודות אלילים למיניהן. 21) שאין העובד חייב אלא אם כן היתה דרך עבודתה בכך? 22) אלא ארבע העבודות היו מיוחדות לעבודת ה' במקדש. 23) לאלהים אחרים, גם לאלה שאין דרך עבודתם בזביחה: שהרי לא אמרה תורה: "עובד לאלהים בזביחה יחרם", שהיה משמע שזביחה היא דרך עבודתה (רש"י, סנהדרין ס:). 24) יומת. 25) וילך ויעבוד אלהים אחרים (דברים יז, ה). 26) בבית-המקדש, עבודת פנים. 27) כגון: מקטר ומנסך שגם הן היו עבודות פנים. והיא אחת משלש-עשרה המידות של רבי ישמעאל שהתורה נדרשת בהן: כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל (כמו "זביחה" בנידון דידן) – לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא (גם על קיטור וניסוך). 28) רבינו שמנה כאן למעלה "משתחוה" בין ארבע העבודות המיוחדות לה, שחייבים עליהן סקילה אם עשאונו לעבודה זרה, אפילו שלא כדרך עבודתה, רצונו להשמיענו שאין אנו לומדים "משתחוה" על פי המידה הנ"ל, מפני שהיא לא מעבודות פנים כשלש העבודות האחרות – אלא ממקרא אחר שהוא מיותר אנו לומדים זאת, שהרי כבר נאמר: וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחו (דברים יז, ד), ולמה לי: "לא תשתחוה לאל אחר"? 29) אף שהיא אינה עבודת פנים. 30) חוור לשלמעלה ממנו לסיים מה שהתחיל: מה זביחה מיוחדת וכו' – אף מקטר ומנסך עבודות פנים הן. 31) ניסוך – כולל גם זריקת הדם וגם ניסוך היין, ככתוב (דברים לב, לח): ישתנו יין נסיכם: וכן (תהלים טז, ד): בל אסיך נסכיהם מדם (סנהדרין ס:).

ד. סִפְתָּ³² לָהּ צוֹאָה אוֹ שְׂנִסְף לָהּ עֲבִיט³³ שֶׁל מִי־רִגְלִים - חֵיב³⁴. שְׁחַט לָהּ חֶגֶב - פְּטוּר³⁵, אֶל־אִם-פֶּן הֵיטָה עֲבוּדָתָה בְּכָף. וְכֵן אִם שְׁחַט לָהּ בְּהֵמָה מְחֻסְרַת אָבֶר, פְּטוּר³⁶, אֶל־אִם-פֶּן הֵיטָה דְרָף עֲבוּדָתָה בְּכָף. עֲבוּדָת פּוֹכְכִים שְׂעוּבָדִין אוֹתָהּ בְּמַקְלָה³⁷ - שָׁבַר מַקְל פְּנִיָּה, חֵיב³⁸, וְנִאֲסָרָת³⁹; זָרַק

8) פסל מחוטב עץ, חצוב אבן, או יצוק מתכת – מעשה ידי פסל. לא תעשה לך פסל (שמות כ, ד) תרגומו: צלם. 9) שם כולל לכל דמות ותבנית בין בפיסול ובין בצירוף מעשי ידי צייר. 10) זהו בעל פעור שבתורה, אליל בני מואב (במדבר כה, ג), ובמשנה שבגמרא (סנהדרין סא): "הפוער עצמו לבעל פעור". והוראתו: פתוח פה, כמו: ופערה פיה (ישעיה ה, יד). 11) ומתריז רעי לפניו. 12) מרקוריוס, או מרקור, אליל המסחר והדרכים אצל היוונים והרומים. בפרשת דרכים היו מקימים פסל זה עשוי אבן ובידו הנטויה היה מורה הדרך אשר ילכו בה. על ידו היו מקימים אבן אחת על שתיים אחרות, ועוברי דרכים היו משליכים שם אבנים לכבודו (מוספיא ב"ערוך" ערך זה). 13) מלשון: ויסקלוהו (ישעיה ה, ד), ופירושו: סילוק אבנים ופינויים, כמו: דשן – לפנות את הדשן: שרש – לעקור את השרשים. ונוסחה אחרת: יסלק. 14) (סנהדרין סד): "אחד הנוטלה (המסקל אבן מאבניה) ואחד הנותנה (הזורק אבן לפניה) – חייב", שהרי בזה שהוא מסקל ומסלק אבנים מלפניה, הוא מניח ריוח ומקום פנוי לאחרים שיבואו ויזרקו אבניהם. 15) שאין זו דרך עבודתו (סנהדרין סא). 16) כדרך עבודתם הם. 17) כמותם. לא הקפידה תורה אלא על העובד אותה כדרכי הגויים עובדיה. 18) של כל האלילים למיניהם.

~ נקודות משיחות קודש ~

"צְרִיכִין בֵּית דִּין לִידַע דְּרֵכֵי הָעֲבוּדוֹת."

על ידי שמגיעים לדרגא נעלית בלימוד התורה, נפעל באדם ביטול ושליטת ע"ז וכך גם בב"ד הנמצאים בדרגא נעלית של לימוד התורה, נעשה על ידם ביטול לע"ז גם מפני זה שכל מטרת קריאתם בספרים אלו (ש"צריכים . . לידע דרכי העבודות") היא לבער מהעולם עובדי הע"ז.

יתרה מכך מצינו ביתרו ש"הי מכיר כל ע"ז שבעולם שלא הניח ע"ז שלא עבדה" ולכן אמר "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים" ועל ידי זה פעל לא רק ביטול הע"ז אלא גם ש"אסתלק קוב"ה ביקרי' עילא ותתא, ולבתר יהב אורייתא בשלימו".

ויש לומר שזהו הטעם לקביעת מעשה העגל בפרשת כי תשא, שבאה לרמז על דרגא נישאת ונעלית בלימוד התורה "תשא את ראש" המשגת שורש ה"עגל" דקדושה, ק"ג פנים לתורה שע"ז נעשה הביטול והשליטה של ע"ז – גם מצד דרגת הראש (שכל).

ספר השיחות תשנ"א ח"א עמוד 363
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

ג. וְאֶזְהָרָה שֶׁל עֲבוּדוֹת אֱלֹהִים¹⁹ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, הוּא מַה שְׂקָתוֹב: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם"²⁰. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים²¹? בְּשֵׂאָר עֲבוּדוֹת, הוֹיֵן מִמְשַׁתַּחֲוִיָּה וְזוּבַח וּמַקְטִיר וּמְנַסֵּף²²; אֲבָל הָעוֹבֵד בְּאֶחָת מֵאַרְבַּע עֲבוּדוֹת אֱלֹ

הואיל ועבודתו בקף, חיב, ומביא קרבן על שגגתו⁵⁰.

(47) שכוונתו לבזותה. (48) והוא הולך ומפרש מה הוא חייב. (49) אף על פי שדרך עבודתה בכך ועובדיה מאמינים" שהעבודה זרה חושקת לביזוי זה, אבל הוא "טועה" וכוונתו לבזותה ("כסף-משנה", בשם הרמ"ך). (50) אבל לא מיתה ולא כרת כשעשה במזיד - הואיל והוא מוטעה, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). ויש חולקים: שאם עשה במזיד והתרו בו שלא יעשה זאת אפילו בדרך ביון - הרי יודע הוא שאסור, ואיך נקרא "מוטעה"? והם מפרשים דברי רבינו כך: חייב מיתה כעובד עבודת-כוכבים: וכן הוא מביא קרבן על שגגתו, ולא נאמר: מכיון ששגג לא יתחייב אף קרבן, משום שחשב שהוא עושה מצוה ("תורת חיים").

ו. העובד עבודת פוככים מאהבה, פגון שחשק בצורה זו מפני מלאכתה שהיתה נאה ביותר, או שעבדה מיראתו לה שמא תרע לו, כמו שהן מדמים עובדיה, שהיא מטיבה⁵¹ ומרעה⁵² - אם קבלה עליו באלוה⁵³, חיב סקילה; ואם עבדה דרך עבודתה, או באחת מארבע עבודות⁵⁴, מאהבה או מיראה⁵⁵ - פטור⁵⁶. המגפה⁵⁷ עבודת פוככים והמנשק לה, והמכבד⁵⁸ והמרביץ⁵⁹ לפניה, והמרחיץ לה והסוף⁶⁰ והמלביש והמנעיל, וכל פיוצא בדברי כבוד האלוה⁶¹ - עובר בלא תעשה, שנאמר: "ולא תעבדם", ודברים אלו בכלל עבודה⁶² הן. ואף-על-פי-כן אינו לוקה על אחת מהן, לפי שאינן בפרוש⁶³. ואם היתה דרך עבודתה באחד מפל הדברים האלו, ועשה לעבדה - חיב⁶⁴.

(51) לעובדיה. (52) לכופרים בה. (53) ועבדה לשם אלוהות. (54) שהיו בבית-המקדש: השתחוויה, זביחה, זריקה וניסוך אפילו שלא כדרך עבודתה כנוצר לעיל. (55) ולא בתור אלוהות. (56) כרבא (סנהדרין, סא): האומר: שהעובד מאהבה ומיראה ולא קבלו עליו באלוה - פטור. כפי שראינו, מפרש רבינו "מאהבה ומיראה": מאהבה לעבודה-זרה או מתוך יראה מפניה, שמא תרע לו. ורבים מקשים עליו: הלא כל עובדי עבודה-זרה אינם עובדים לאליהם אלא מתוך אהבה, וביחוד מתוך יראה פן ירעו להם? ולפיכך מפרשים כולם והראב"ד בראשם: מאהבה לאדם שרוצים למצוא חן בעיניו. או מתוך יראת אדם (כסף-משנה). ורבינו שפירש: "מאהבה או מיראת עבודה-זרה" - הלך בעקבות רבינו חננאל שגם הוא פירש כך (שבת עב:). (57) המחבק. ויחבק לו (בראשית כט, יג), תרגומו: וגפף ליה. (58) במטאטא. (59) מזלף מים להשכיב את האבק. (60) בשמן ובמיני בשמים. (61) אפילו כשאין דרך עבודתה בכך. (62) עבודות כבוד הן מעין השתחוויה ומוזהרים עליהן. (63) שלא אמרה תורה: לא תגפף, לא תנשק, אלא כלולות הן בלא: "לא תעבדם", והלכה היא:

מקל בפניה, חיב⁴⁰, ואינה נאסרת⁴¹, שאין זריקת המקל פעין זריקת הדם, שהרי המקל כמו שהוא⁴², והדם מתפזר. המקבל עליו אחד מקל מיני עבודת פוככים⁴³ באלוה, חיב סקילה⁴⁴. ואפלו הגביה לבנה⁴⁵ ואמר לה: אלי אתה! וכן פל פיוצא בדבור זה, חיב. ואפלו חזר בו בתוך-קדי-דבור ואמר: אין זה אלי! - אין חזרתו פלוס⁴⁶, אלא נסקל.

(32) (ע"ז נ:): האכילה על ידי זריקה לתוך פיה (כסף-משנה לפרש"י, שם). והתוספות שם פירשו "ספת", מלשון: טיבול, כמו: לא יספות במלח (ב"מ פט:), כלומר: ליכלכה בצואה. ומצינו גבי פעור: פער בפניו וקינח בחטמו (סנהדרין סד:). (33) כלי מיוחד לכך. (34) שהיא כעין זריקה וחייבים עליה אפילו שלא כדרך עבודתה. (35) כי אין שחיטה בחגבים, ואין בזה משום זביחה. (36) שמחוסר אבר אסור להקריב אפילו לבני נח בבמה שלהם. אבל בעלת מום ואבריה שלמים, מכיון שהיא ראויה להקריב אצל בני נח - נחשבת שחיטתה כעבודת פנים, ואם שחטה לעבודה-זרה - חייב, אפילו כשאין דרך עבודתה בכך (ע"ז נא:). (37) שמקשקים לפניה במקל. (38) כי שבירת המקל בפניה היא כעין זביחה שיש בה חיתוך ושכירה (רש"י, ע"ז נ:). (39) בטור ובר"ן הגירסא "נאסר", ומוסב על המקל, שגם המקל נאסר, מפני שכל "תקרובת" שמגישים לפני עבודה-זרה - נאסרת (רש"י, ע"ז נא:). ועיין להלן (פ"ז, ה"ב). ואם נקיים גירסתנו "נאסרת" מוסבה היא לעבודה-זרה: שעבודה-זרה של ישראל אינה אסורה בהנאה עד שתיעבד, כמבואר להלן (פ"ז, ה"ד). (40) משום זורק לעבודה-זרה, וכשעובדים אותה בזריקת מקל (כסף-משנה). (41) העבודה-זרה, או המקל (עיין לעיל, הערה י). שאין עבודה-זרה ותקרובת שלה נאסרות בהנאה אלא בעבודה כעין עבודת פנים - וזריקת מקל אינה כזריקת הדם, כמו שמבאר והולך. (42) שלם ומחובר ולא מפורד כדם לטיפות ורסיסים (ע"ז נא:). (43) כשזה היה כבר לעבודה-זרה והוא קיבלו עכשיו לאלוה. (44) (סנהדרין ס:). כעובד עבודה-זרה. (45) שלא היתה עוד לעבודה-זרה, אלא שהוא עושה אותה עכשיו לכזאת באמרו לה: אלי אתה! (לחם-משנה). לכאורה, מה שכתב רבינו ז"ל "הגביה" לאו דווקא, כי באמירה בעלמא גם כן חייב: שכן מוכח מהגמרא (סנהדרין סג:): אלא לענין קרבן אם עבד בשגגה אינו חייב עד שיעשה מעשה (כריתות פ"א, מ"ב). ומפני שרבינו התחיל את הפרק בכל מיני חיוב, גם בחיוב קרבן. על כן הוצרך לומר "הגביה" - שעשה בה מעשה (חכמי הספרדים). ולפי "לחם-משנה" כוונת רבינו בזה, שאין הלבינה נאסרת כעבודה-זרה עד שיעשה בה מעשה, כמו: זקף לבניה, המבואר להלן (פ"ח, ה"ג). (46) על פי ההלכה: "תוך כדי דיבור כדיבור - חוץ מעבודה-זרה (גדרים פז:). עיין למעלה (פ"ב, ה"ט).

ה. העובד עבודת פוככים פדריה, ואפלו עשה דרך פזיון⁴⁷ - חיב⁴⁸. פיצוד הפוער עצמו לפעור פדי לבזותו, או זרק אבן למרקוליס פדי לבזותו⁴⁹ -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּאֶבְרָה, צוֹרֵת הָאָדָם. וְהוּא, שְׁתֵּהִי הַצּוֹרֵה בּוֹלְטָת, כְּגוֹן הַצִּיּוֹר וְהַפִּיּוֹר⁷⁷ שֶׁבְּטָרְקָלִין וְכִיּוֹצֵא בָהֶן. וְאִם צָר - לֹאֲהָרָה⁷⁸. אֲכַל אִם הֵיטָה הַצּוֹרֵה מְשַׁקְעַת אוֹ צוֹרֵה שֶׁל סַמְנִין⁷⁹, כְּגוֹן הַצּוֹרֵה שֶׁעַל-גַּבֵּי הַלְּחוֹת וְהַטְּבָלִיּוֹת⁸⁰, אוֹ צוֹרֵה שֶׁרוֹקְמִין בְּאָרֶיג - הָרִי אֵלּוּ מִתְרוֹת⁸¹.

(74 צורות אדם, כמו שמסיים רבינו. 75) (מכילתא, יתרו) "שלא תאמר: הריני עושה לנוי כדרך שאחרים עושים במדינות" וכו'. וב"ספר המצוות" (ל"ח, ד) מסיים רבינו: "שלא יחשבו בהם כמו שיחשבו הסכלים עובדי עבודה-זרה, כי לצורות כחות". (76) (ע"ז מג): תניא: כל הפרצופים מותרים חוץ מפרצוף אדם. ודרשו: "לא תעשון אתי" - לא תעשון אותי, כלומר: בדמות אדם שבה אני נגלה לנביאים (ש"ך, י"ד קמא). ודווקא צורה שלמה בכל איבריה, אבל צורת ראש בלא גוף או גוף בלא ראש - אין בה איסור (טור, שם). (77) ציורים מחוקקים על הקיר (רשב"ם, ב"ב נג): שהם מעשה סקולפטור. (78) שעבר על "לא תעשון אתי". (79) צבעים. (80) של עץ ושל שיש שאין הצורות בולטות. (81) (ע"ז מג):

יא. טַבְעַת יִשְׁשׁ עָלֶיהָ חוֹתֵם שֶׁהוּא צוֹרֵת אָדָם - אִם הֵיטָה הַצּוֹרֵה בּוֹלְטָת, אֲסוּר לְהַנִּיחָה⁸², וּמִתָּר לְחַתֵּם בָּהּ⁸³; וְאִם הֵיטָה הַצּוֹרֵה שׁוֹקְעַת - מִתָּר לְהַנִּיחָה, וְאֲסוּר לְחַתֵּם בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהַנְּחִתָּם תַּעֲשֶׂה בּוֹ הַצּוֹרֵה בּוֹלְטָת⁸⁴. וְכֵן אֲסוּר לְצוֹרֵה דְמוֹת תְּמָה וּלְבִנָּה, כּוֹכְבִים מְזֻלֹּת וּמְלֻאָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי" - לֹא תַעֲשׂוּ דְמוֹת שְׁמַיִם הַמְשֻׁמְשִׁין לְפָנֶי בְּמִרוֹם⁸⁵ וְאֶפְלוּ עַל הַלּוֹחַ⁸⁶; צוֹרוֹת הַבְּהֵמוֹת וְשֶׁאִם נִפְשׁ תִּהְיֶה חוּץ מִן הָאָדָם, וְצוֹרוֹת הָאֵילָנוֹת וְדְשָׁאִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - מִתָּר לְצוֹרֵה אוֹתָם⁸⁷, וְאֶפְלוּ הֵיטָה הַצּוֹרֵה בּוֹלְטָת⁸⁸.

(82) באצבעו, או להשהותה בביתו - מפני החשד, שלא יחשדוהו שהוא עובד עבודה-זרה. (83) מפני שהצורה הבולטת, כחתימתה על הנייר נעשית משוקעת - ומשוקעת מותר. (84) הראב"ד משיג וסובר שאפילו שוה בשוה - אסור גם כן לישראל לעשותה. (85) (ע"ז מג). (86) צורות המשמשים במרום אפילו הן שוות - לא בולטות ולא שוקעות - אסור: ורק צורת אדם אם אינה בולטת - מותר. והטעם - מפני שהמשמשים במרום אינם נראים לנו כבולטים, ולכן אסור לעשותם בכל אופן (כסף-משנה). (87) (בי"ב נד). "דרב לא קני לגינתא דבי רב אלא בצורתא" - רב לא קנה את הגינה שלפני בית-מדרשו אלא על ידי הצורות שצייר בתוכה להחזיק בה (בגינה של גר שמת בלי יורשים ידובר שם). (88) כתב הרמ"ך, שאסור לעשות דמות ארבעה פנים ביחד, כדמות ארבעה פנים המשמשים במרום: שור ואדם ואריה ונשר, ואפילו בצורה שוקעת - שזו היא צורת המשמשים במרום (כסף-משנה). וראוי להעיר, שכל הצורות האסורות אם נעשו להתלמד - מותר ואפילו כשהן

אין לוקין על לאו שבכללות (סנהדרין ס:). (64) שכל "שכרכה" למדים אנו מ"איכה יעבדו הגויים האלה" וגו' (רש"י, סנהדרין ס:).

ז. יֵשֵׁב לוֹ קוֹץ⁶⁵ בְּרַגְלוֹ לְפָנֶי עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים, לֹא יִשְׁוֶה⁶⁶ וְיִטְלֶנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם⁶⁷. נִתְפָּזְרוּ לוֹ מְעוֹת פְּגִינָה, לֹא יִשׁוּחַ וְיִטְלֵם, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם; אֲלֵא יֵשֵׁב, וְאַחֲרָיִךְ יִטַּל.

(65) נתחב לו קוץ ברגלו. (66) יתכופף. (67) (ע"ז יב). ואם אינו נראה כמשתחוה לה, כגון שמפנה אחריו או צדו לעבודה-זרה - מותר.

ח. פְּרָצוּפוֹת הַמְּקַלְחוֹת⁶⁸ מִיָּם בְּפָנֶי עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים - לֹא יִנִּיחַ פִּיּוֹ עַל פִּיהֶם וְיִשְׁתָּה, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר כְּמִנְשֶׁק לְעֲבוֹדַת כּוֹכְבִים⁷⁰.

(68) פרצופות אדם חלולין ונכנס סילון מים מאחוריהן לתוכן ויוצאים דרך פיהן (רש"י, שם). (69) כלומר: שהן עצמן אינן עבודה-זרה אלא מקלחין מים לפני עבודה-זרה. (70) ובנוסחת הש"ס שלנו יש גם: "מעין המושך מים לפני עבודה-זרה לא ישחה וישתה, מפני שנראה כמשתחוה לעבודה-זרה (שם).

ט. הַעוֹשֶׂה עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים לְעֶצְמוֹ⁷¹ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא עֲשָׂאָה בְּיָדוֹ וְלֹא עֲבָדָה, לֹאֲהָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה לָךְ⁷² פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה". וְכֵן הַעוֹשֶׂה עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים בְּיָדוֹ לְאַחֵרִים, אֶפְלוּ עֲשָׂאָה לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים, לֹאֲהָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵלֶּי מִסְכָּה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם"⁷³. לְפִיכָף הַעוֹשֶׂה עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים בְּיָדוֹ לְעֶצְמוֹ, לֹאֲהָרָה שְׁתֵּיִם.

(71) שהזמין אצל אומן לעשותה בשבילו. (72) אזהרה כפולה היא: שלא יעשה פסל לעצמו בידיו, וגם אחרים לא יעשו למענו. המקור לזה נמצא במכילתא דרשב"י (הוצאת ד"ר הופמן): "לא תעשה לך" - מלמד שכל העושה עבודה-זרה לעצמו עובר משום שתיים: משום - "לא תעשה", ומשום - "לך", כמו שמסיים רבינו הלכה זו שלפנינו. (73) שאין לפרש המקרא כפשוטו: לא תעשו לעצמכם, שהרי כתוב כבר: "לא יהיה לך אלהים אחרים". בין שאתה עשיתו, בין שאחרים עשוהו לך לא יהיה - אלא ללמדך שאל תעשו לאחרים (שפתי חכמים). וכן אמרו (ספרא, קדושים): "יכול הם יעשו לאחרים? - תלמוד לומר: לא תעשו, לא לכם, כלומר: אפילו לא לכם אלא לאחרים אל תעשו".

י. אֲסוּר לַעֲשׂוֹת צוֹרוֹת⁷⁴ לְנוֹי, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵינָה עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי"; כְּלוֹמֵר: צוֹרוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב, שֶׁאֵינָם אֲלֵא לְנוֹי⁷⁵ - כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעוּ בָהֶן הַטּוֹעִים וְיִדְמּוּ שֶׁהֵם לְעֲבוֹדַת כּוֹכְבִים. וְאִין אֲסוּר לְצוֹרֵה לְנוֹי, אֲלֵא צוֹרֵת הָאָדָם בְּלִבָּד⁷⁶. לְפִיכָף אֵין מְצִיָּרִים, לֹא בַעֲץ וְלֹא בְּסִיד וְלֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אין דנין בה דין עיר הנדחת; אלא הרי הן פיהדיים שעבדו עבודת פוכבים, וסוקלין כל מי שעבד, וממזג ליורשיהן, כשאר הרוגי בית-דין.²⁴

9 מאותה העיר. 10) ושמה תאמר: איך אפשר שהיו מאותה עיר ולא מאותו שבט, הלא הערים נתחלקו לשבטים? - ייתכן שעיר של שבט אחד נכנסת בחלקה בתחמו של שבט אחר, באופן שרובה של העיר לשבט אחד ומיעוטה לשבט השני (סנהדרין קיא:). 11) מקרב שבטך ומתוכו. 12) על פי נוסח אוקספורד. 13) ואין אנשים פחות משניים. 14) ולא יושבי עיר אחרת (שם). 15) "יושבי עירם" - משמע: ישובה של העיר - וזהו רובה (רש"י, שם). 16) ולא עד בכלל, כמו שהוא מפרש והולך. 17) כרך גדול, שרוב אנשי השבט נאחזו בו. 18) שעבדו עבודה-זרה שמיתתם בסקילה, שהיא אמנם מיתה חמורה ממימת חרב, לעומת זאת - נשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט, וניתן ליורשיהם, כמבואר לקמן. 19) (סנהדרין טו:). 20) רמז לזה מצאו (שם, בתוספות דבור המתחיל: "מעשרה") ממה שנאמר: העיר היוצאת אלף תשאר מאה (עמוס ה' ג). 21) שנאמר: "יצאו אנשים", אנשים - ולא נשים; אנשים - ולא קטנים; אנשים - ולא איש אחד (סנהדרין קיא:). 22) של העיר. 23) לא מתוך אותה עיר ולא מקרב אותו שבט. 24) שנכסייהם ליורשיהם (סנהדרין מח:).

ג. אין דנין עיר הנדחת אלא בבית-דין של אחד ושבעים²⁵, שנאמר: "והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההוא אשר עשו את הדבר הרע הזה אל שעריה" - ויחידים נהרגים בבית-דין של כל שער ושער, ואין המרבים נהרגין אלא בבית-דין הגדול.²⁷

25) הוא בית-הדין הגדול הנמצא בירושלים בלשכת הגזית שבמקדש, ונקרא: סנהדרין גדולה (סנהדרין ב.). 26) הוא בית-דין של עשרים ושלושה, הנקרא: סנהדרין קטנה (שם). 27) (שם טז.).

ד. אין אחת מערי מקלט נעשית עיר הנדחת, שנאמר: "[באחת עריה]²⁸ (באחד שעריה)". ולא ירושלים נעשית עיר הנדחת, לפי שלא נתחלקה לשבטים²⁹. ואין עושין עיר הנדחת בספר³⁰, כדי שלא יפנסו עובדי כוכבים ויחריבו את ארץ ישראל³¹. ואין בית-דין אחד³² עושה שלש עירות הנדחות זו בצד זו³³; אכל אם היו מרחקות, עושה³⁴.

28) פרט ל"ערי המקלט" שהפרישן השבטים מחלקם ואינן מיוחדות עוד לבעליהן שנקרא בהן: "עריה". והראב"ד משיג על רבינו ואומר: "לא ידעתי מאין לו זה? ולא נאמר בגמרא אלא על ירושלים". אולם כבר העירו מפרשי הרמב"ם, שדין זה נמצא ב"ספרי זוטא" והובא ב"לקוט", מסעי: ערי מקלט תהיינה לכם (במדבר לה, יג), "תהיינה - בהווייתן יהיו; שלא יעשו בהן דין עיר הנדחת" ולא

בולטות (שו"ע, יו"ד קמא, סעיף ד), וכמו שאמרו: לא תלמד לעשות כתועבות הגויים (דברים יח, ט) - "לעשות" אי אתה לומד, אבל אתה למד להבין ולהורות (סנהדרין סט.).

~ יום חמישי י"ב סיון ~

פרק רביעי

1) דיני עיר הנדחת; אין דיני עיר הנדחת נוהגים בירושלים וערי מקלט.

א. מדיחה² עיר מישראל, הרי אלו נסקלין³, אף-על-פי שלא עבדו עבודת פוכבים, אלא הדיחו את יושבי עירם עד שעבדו אותה. ואנשי העיר המדיחין נהרגין בסיף⁵. והוא, שעבדו עבודת פוכבים, או שקבלו⁶ עליהם בגולה. ואזרה למדיח מנין? שנאמר: "לא ישמע על פיך"⁸.

2) שהדיחו את יושביה לעבודה-זרה, כמפורש בפרשת "עיר הנדחת" (דברים יג, יג-ט). 3) (סנהדרין פט:). אף על פי שלא נאמרה בהם סקילה בפירוש, למדוה חכמינו מ"גזירה שווה": נאמר כאן במדיח: "וידיחו את יושבי עירם", ונאמר שם במסית: "כי ביקש להדיחך" (דברים יג, יא) - מה מסית בסקילה, שנאמר בו מפורש: וסקלתו באבנים ומת (שם), אף מדיח בסקילה. מסית - כשהוא מדיח את היחיד לעבודה-זרה; מדיח - כשהוא מדיח את הרבים; כל העיר או רובה ככולה. 4) המדיחים עצמם; שאם עבדוה - הרי נתחייבו סקילה משום עבודה, ואפילו כשלא הדיחו. 5) בחרב, ככתוב: הכה תכה את-יושבי העיר ההיא לפי חרב (שם, טז), וזוהי - "הרג", אחת מארבע מיתות בית-דין: סקילה, שריפה, הרג וחנק, שנחבאו למעלה במנין המצוות (עמוד פט). 6) אפילו כשלא עבדוה עדיין, כמבואר לעיל (פרק ג, הלכה ד), שאם קיבלה באלוה באמירה בעלמא, כגון שאמר: "אלי אתה"! ולא עבדה - חייב, שנאמר: וישתחוו לו ויובחו לו ויאמרו: אלה אלוקיך וגו' (שמות לב, ח), מקיש אמירה לזביחה וחייב על אמירה כמו על זביחה (סנהדרין ס:). 7) היכן אסרה התורה והזהירה שלא להדיח? שהרי לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר (יומא פא:). 8) (סנהדרין סג:).

ב. אין העיר נעשית עיר הנדחת, עד שהיה מדיחה מתוכה⁹ ומאותו השבט¹⁰, שנאמר: "מקרה¹¹ וידיחו את יושבי עירם"; ועד שהיה מדיחה שנים¹² או יתר על שנים, שנאמר: "צאו אנשים¹³ בני בליעל, וידיחו את יושבי עירם"¹⁴; ועד שהדיחו רבה¹⁵, ויהיו המדיחין ממאה ועד¹⁶ רבו של שבט. אכל אם הדיח רבו של שבט¹⁷, דנין אותם פיהדיים¹⁸, שנאמר: "ישבי העיר" - לא כפר קטן ולא כרף גדול¹⁹; וכל פחות ממאה - כפר קטן²⁰, ורבו של שבט - כרף גדול. וכן אם הדיחוה נשים²¹ או קטנים, או שהדיחה יחיד, או שהדיח מעוטה²², או שהדיחו מאליהן, או שהיה מדיחה מחוצה לה²³

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תחרבנה לעולם (טורי אבן). ורבינו הוציא הלכה זו מ"באחת עריך". (29) שהיא נחלה לכלל ישראל ואין אנו קוראים בה "באחת עריך" (בבא קמא פב:). (30) עיר היושבת על גבול ארץ העמים. (31) שלא תהא הפירצה קוראה לאויבים ("המאירי", סנהדרין טז:). (32) אבל שניים, כלומר: כשמת הראשון ובית-דין אחר נתמנה ומשמש תחתיו - עושה. (33) אפילו בפנים הארץ - משום קרחה; שטח של שלוש ערים נחרבות מהווה קרחת בתוך היישוב ורושם של חורבן. (34) שאין הקרחה ניכרת כל כך (כסף משנה). הראב"ד משיג ואומר: "כל זה שיבוש. לעולם אין עושים שלוש ערים נידחות: לא בבית-דין אחד ולא בשלוש; לא במקום אחד ולא מרוחקות - אלא יהודה וגליל", שהן כשתי ארצות נבדלות. והמפרשים נושאי כליו של הרמב"ם מסבירים זאת. עיין ("מגדל עוז", כסף משנה).

ה. אין עושים עיר הנדחת, עד שיעדיחה מדיחיה בלשון רבים³⁵, ולאמרו להן: גלף ונעבד³⁶! או גלף ונזבח³⁷! או גלף ונקטיר! או גלף וננסף. או גלף ונשתחוה! או גלף ונקבל פאלוה! והם שומעים, ועבדו אותה דרך עבודתה, או באחת מארבע עבודות, או שקבלוה³⁸ פאלוה. עיר הנדחת שלא נתקיימו בה ובמדיחיה כל התנאים האלו³⁹, היאך עושים להם? מתרין ומעדין בכל אחד ואחד מהן שעבד עבודת פוכבים, וסוקלין אותם פיהידים שעבדו, וממזנם לירשיהם⁴⁰.

41) בעדים והתראה, כדעת "המאירי" (סנהדרין קיא:); בדברי רבינו. (42) המקור לדברי רבינו אלה - אולי בספר (יהושע, פרק כב), ששלחו בני ישראל את פינחס בן אלעזר הכהן ועשרה אנשים עימו להזהיר את בני ראובן ובני גד שחשדו בהם שבנו מזבח לעבודה-זרה ולהחזירם למוטב (סדר משנה). (43) והראב"ד משיג: איפה מציינו שהתשובה מועילה אחר התראה ומעשה? - אכן כוונת רבינו באמרו: "מוטב": שאינם נידונים אז כעיר הנידחת - אלא כיחידים שנשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט (עבודת המלך). (44) כדי שתתקבל עדות כולם ביום אחד וייגמר דינם ביום אחד; אבל כשבתי-הדין יהיו מעטים, אז אלה שכבר נגמר דינם לא יוכלו להוציא משפטם אל הפועל עד שיקבלו מספר כולם לדעת אם הודה רובה או לא - ונמצא שמענים את הדין (סנהדרין קיב. וברש"י, שם). (45) וחובשים אותו בבית הסוהר עד שידעו מספר כולם: אם רובה של עיר הם, אם לא. (46) כדין יחידים שעבדו עבודה-זרה. (47) שבירושלים, "שאינן דנים עיר הנידחת אלא בבית-הדין הגדול שבירושלים". (48) וכותב ה"מגדל עוז": "וכבר תמה הרמ"ה מטוליתולה עליו: למה העניש הנשים והקטנים שאינם בני חוב?" וחכמי לוניל השיבו על זה בראיות לפי גירסתם (ספרי, ראה): "הכה תכה את העיר" - מכאן אמרו חכמים: "אין מקיימים את הטפלים"; שהמלה "את" באה לרבות את הקטנים. ונשים - לומדים אנו מעדת קורח ומלחמת יבש גלעד (שופטים כא, יא"ב). שהנשים הומתו בעוון האנשים. וה"מגדל עוז" מנמק את

41) בעדים והתראה, כדעת "המאירי" (סנהדרין קיא:); בדברי רבינו. (42) המקור לדברי רבינו אלה - אולי בספר (יהושע, פרק כב), ששלחו בני ישראל את פינחס בן אלעזר הכהן ועשרה אנשים עימו להזהיר את בני ראובן ובני גד שחשדו בהם שבנו מזבח לעבודה-זרה ולהחזירם למוטב (סדר משנה). (43) והראב"ד משיג: איפה מציינו שהתשובה מועילה אחר התראה ומעשה? - אכן כוונת רבינו באמרו: "מוטב": שאינם נידונים אז כעיר הנידחת - אלא כיחידים שנשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט (עבודת המלך). (44) כדי שתתקבל עדות כולם ביום אחד וייגמר דינם ביום אחד; אבל כשבתי-הדין יהיו מעטים, אז אלה שכבר נגמר דינם לא יוכלו להוציא משפטם אל הפועל עד שיקבלו מספר כולם לדעת אם הודה רובה או לא - ונמצא שמענים את הדין (סנהדרין קיב. וברש"י, שם). (45) וחובשים אותו בבית הסוהר עד שידעו מספר כולם: אם רובה של עיר הם, אם לא. (46) כדין יחידים שעבדו עבודה-זרה. (47) שבירושלים, "שאינן דנים עיר הנידחת אלא בבית-הדין הגדול שבירושלים". (48) וכותב ה"מגדל עוז": "וכבר תמה הרמ"ה מטוליתולה עליו: למה העניש הנשים והקטנים שאינם בני חוב?" וחכמי לוניל השיבו על זה בראיות לפי גירסתם (ספרי, ראה): "הכה תכה את העיר" - מכאן אמרו חכמים: "אין מקיימים את הטפלים"; שהמלה "את" באה לרבות את הקטנים. ונשים - לומדים אנו מעדת קורח ומלחמת יבש גלעד (שופטים כא, יא"ב). שהנשים הומתו בעוון האנשים. וה"מגדל עוז" מנמק את

41) בעדים והתראה, כדעת "המאירי" (סנהדרין קיא:); בדברי רבינו. (42) המקור לדברי רבינו אלה - אולי בספר (יהושע, פרק כב), ששלחו בני ישראל את פינחס בן אלעזר הכהן ועשרה אנשים עימו להזהיר את בני ראובן ובני גד שחשדו בהם שבנו מזבח לעבודה-זרה ולהחזירם למוטב (סדר משנה). (43) והראב"ד משיג: איפה מציינו שהתשובה מועילה אחר התראה ומעשה? - אכן כוונת רבינו באמרו: "מוטב": שאינם נידונים אז כעיר הנידחת - אלא כיחידים שנשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט (עבודת המלך). (44) כדי שתתקבל עדות כולם ביום אחד וייגמר דינם ביום אחד; אבל כשבתי-הדין יהיו מעטים, אז אלה שכבר נגמר דינם לא יוכלו להוציא משפטם אל הפועל עד שיקבלו מספר כולם לדעת אם הודה רובה או לא - ונמצא שמענים את הדין (סנהדרין קיב. וברש"י, שם). (45) וחובשים אותו בבית הסוהר עד שידעו מספר כולם: אם רובה של עיר הם, אם לא. (46) כדין יחידים שעבדו עבודה-זרה. (47) שבירושלים, "שאינן דנים עיר הנידחת אלא בבית-הדין הגדול שבירושלים". (48) וכותב ה"מגדל עוז": "וכבר תמה הרמ"ה מטוליתולה עליו: למה העניש הנשים והקטנים שאינם בני חוב?" וחכמי לוניל השיבו על זה בראיות לפי גירסתם (ספרי, ראה): "הכה תכה את העיר" - מכאן אמרו חכמים: "אין מקיימים את הטפלים"; שהמלה "את" באה לרבות את הקטנים. ונשים - לומדים אנו מעדת קורח ומלחמת יבש גלעד (שופטים כא, יא"ב). שהנשים הומתו בעוון האנשים. וה"מגדל עוז" מנמק את

41) בעדים והתראה, כדעת "המאירי" (סנהדרין קיא:); בדברי רבינו. (42) המקור לדברי רבינו אלה - אולי בספר (יהושע, פרק כב), ששלחו בני ישראל את פינחס בן אלעזר הכהן ועשרה אנשים עימו להזהיר את בני ראובן ובני גד שחשדו בהם שבנו מזבח לעבודה-זרה ולהחזירם למוטב (סדר משנה). (43) והראב"ד משיג: איפה מציינו שהתשובה מועילה אחר התראה ומעשה? - אכן כוונת רבינו באמרו: "מוטב": שאינם נידונים אז כעיר הנידחת - אלא כיחידים שנשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט (עבודת המלך). (44) כדי שתתקבל עדות כולם ביום אחד וייגמר דינם ביום אחד; אבל כשבתי-הדין יהיו מעטים, אז אלה שכבר נגמר דינם לא יוכלו להוציא משפטם אל הפועל עד שיקבלו מספר כולם לדעת אם הודה רובה או לא - ונמצא שמענים את הדין (סנהדרין קיב. וברש"י, שם). (45) וחובשים אותו בבית הסוהר עד שידעו מספר כולם: אם רובה של עיר הם, אם לא. (46) כדין יחידים שעבדו עבודה-זרה. (47) שבירושלים, "שאינן דנים עיר הנידחת אלא בבית-הדין הגדול שבירושלים". (48) וכותב ה"מגדל עוז": "וכבר תמה הרמ"ה מטוליתולה עליו: למה העניש הנשים והקטנים שאינם בני חוב?" וחכמי לוניל השיבו על זה בראיות לפי גירסתם (ספרי, ראה): "הכה תכה את העיר" - מכאן אמרו חכמים: "אין מקיימים את הטפלים"; שהמלה "את" באה לרבות את הקטנים. ונשים - לומדים אנו מעדת קורח ומלחמת יבש גלעד (שופטים כא, יא"ב). שהנשים הומתו בעוון האנשים. וה"מגדל עוז" מנמק את

1. והיאך דין עיר הנדחת, בזמן שתהיה ראיה להעשות עיר הנדחת? בית-דין הגדול שולחין ודורשין וחוקרין, עד שידעו בראיה ברורה⁴¹ שהדחה פל העיר או רפה וחזרו לעבודת פוכבים. אחר-כך שולחים להם שני תלמידי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"ולא ידבק", אף על פי שכל דבר שאסור בעבודה-זרה אסור גם בעיר הנידחת, כמבואר (בתוספתא דסנהדרין, פרק יד). בדפוס קושטא, שונצינה, וב"מעשה רוקח" חסרה המלה: "אחת". והשווה ("ספר המצוות" לא-תעשה, כד). (58 משמעו: כל שהוא.

ח. ועיר הנידחת שהיוזמו⁵⁹ עדיה - פל המחזיק בנכסיה זכה⁶⁰, ומתיר להנות בו, שהרי היוזמו⁶¹. ולמה זכה בה? שפל אחד ואחד פבר הפקיר ממונו משעה שנגמר דינו⁶². ואינה נבנית לעולם. וכל הבונה אותה לזקה, שנאמר: "לא תבנה עוד". ומתיר לעשותה גנות ופרדסים, שנאמר: "לא תבנה עוד" - לא תבנה מדינה⁶³ כמו שהיתה⁶⁴.

59 שנתבדו. שנתברר, לאחר שנגמר דינה להיחרב, כי עדי שקר העידו בה, וכי באותו היום שעדותם מכוונת אליו לא היו כלל באותו מקום, אלא במקום אחר. 60 כזוכה מן ההפקר. 61 והחרם כבר הותר ונתבטל. 62 שאף על פי שכל אחד מן הנידונים ידע בעצמו שהוא לא חטא, אבל חשב: מי יודע? אולי חטאו אחרים ואז גם רכושו יישרף בתוך השלל הנשרף - שהרי גם נכסי הצדיקים שבתוכה נשרפים - ולפיכך התייאש מנכסיו והפקיר אותם (כריתות כד.). 63 עיר בלשון ערב. 64 בבניין בתים, אבל נעשית היא גנות ופרדסים (סנהדרין קיא:).

ט. שירא⁶⁵ העוברת ממקום למקום: אם עברה בעיר הנידחת והדחה עמה - אם שהתה שם שלשים יום, נהרגין פסיף וממונם אבד⁶⁶; ואם לאו - הן פסקילה, וממונם ליורשיהן⁶⁷.

65 אורחה: חבורת עוברי דרך. והנה אורחת ישמעאלים (בראשית לו, כה) מתרגם אונקלוס: שיירת ערבאי (הערוך). 66 ופחות משלושים יום אינם נקראים: "יושבי העיר", והתורה אמרה: "הכה תכה את יושבי העיר" (סנהדרין קיא:), וראוי להעיר שבמשנה (שם קיא:), שנינו ש"השיירה מצילה את אנשי עיר הנידחת", כלומר: שאם חטא רוב יושבי העיר והשיירה משלימה את המיעוט שלא חטא ועושה אותו רוב של צדיקים - אזי אין העיר נחרבת והחוטאים נידונים כיחידים. 67 כיחידים.

י. נכסי אנשי מדינה⁶⁸ אחרת שהיו מפקדין בתוכה⁶⁹ - אף על-פי שקבלו עליהן אתריהן⁷⁰, אין נשרפין⁷¹, אלא יחזרו לבעליהן⁷², שנאמר: "שללה", ולא שלל חברתה. נכסי הרשעים שהדחו שהיו מפקדין במדינה אחרת - אם נקבצו עמה⁷³, נשרפין בכללה; ואם לאו - אין מאבדים אותם⁷⁴, אלא ינתנו ליורשיהם.

68 עיר אחרת. 69 בתורת פיקדון. 70 שאם יאבדו או ייגנבו, עליהם לשלם דמי הפיקדון. 71 יחד עם שלל העיר. 72 ומכל שכן כשלא קיבלו עליהם אחריות (סנהדרין קיא:). 73 שהספיקו לקבצם ולהכניסם אל העיר

חומר העונש בעיר הנידחת: "כדי לרדות הגדולים ולאיים עליהם בהריגתם של אלה החביבים עליהם", בבחינת: למען ישמעו וייראו ולא יסיפו וגו'. ורבינו אומר (מורה-נבוכים חלק א, נד): "מה שכתוב בתורה: "פוקד עון אבות על בנים" - אין זה אלא בעון עבודה-זרה בלבד... כמו שציווה בעיר הנידחת: "החרם אותה ואת כל אשר בה". כל זה למחות את הרושם שהוא המביא להפסד גדול". ודעת הגאון רבי חיים סלובייצ'יק ז"ל (הובאה ב"עבודת המלך") שאין בכונת הרמב"ם לומר, שנשים שלא חטאו ייהרגו, הרי צדקניות הן ו"צדיקים שבתוך עיר הנידחת אינם נהרגים", כמבואר (סנהדרין קיב). - אלא שנשים שחטאו אף הן ידובר ושלא התרו בהן. וכן בקטנים שעבדו אף הם - ולא ביונקי שדיים - שכן משמע מלשון התוספתא: "קטני אנשי עיר הנידחת שהודחו עימה - נהרגים". והחידוש הוא: אף על פי שבכל העבירות אין הקטנים בני עונשין, אבל בעיר הנידחת - גזירת הכתוב היא. כמו כן הרמב"ן בפירושו על התורה (דברים יג, טז) מביא דרשת ה"ספרי": "ואת כל אשר בה" - לרבות הנשים הנגררות אחר האנשים. מדבריו משמע שבנשים שחטאו ידובר. וכדאי להעיר כי בתוספתא דסנהדרין פרק י"ד אמרו: "עיר הנידחת לא הייתה ולא עתידה להיות ולא נכתבה אלא לומר: דרוש וקבל שכו"ל! עיין לקמן (הלכה ט"ו בבאורונו). 49 אבל אם לא הודחה רובה - אין מדיחיה נסקלים, אף על פי שהודח מיעוטה. והטעם: הואיל ולא נתקיימה מחשבתם להדיח כולם, או רובם ככולם - אינם חייבים מיתה (כסף משנה). 50 רכושא. 51 כיכר גדולה ומיוחדת לאסיפת אנשי העיר. 52 (סנהדרין קיא:). 53 המקור לדברי רבינו הוא: (ירושלמי, סנהדרין פרק י, הלכה ו). "היו שם ביכרין של חיה, ושל עופות, ושל דגים" וכו'. ובמכילתא שהובאה (ב"מדרש תנאים" עמוד 67) ואת בהמתה לפי חרב - למה נאמר? - לפי שנאמר: "ושרפת את כל שללה", שומע אני בין דבר שיש בו רוח חיים ובין דבר שאין בו רוח חיים, הכול בשריפה - תלמוד לומר: "בהמתה לפי חרב". "בהמתה" בכלל "שללה" הייתה, ויצתה ללמד על הכלל כולו: מה בהמה מיוחדת שיש בה רוח חיים ואינה נידונת אלא בסיף - אף כל דבר שיש בו רוח חיים לא יחא נידון אלא בסיף. 54 בדפוס קושטא: ושריפתם.

ז. נכסי הצדיקים שבתוכה, והם שאר יושבי העיר שלא הדחו עם רבה - נשרפין בכלל שללה הואיל וישבו שם⁵⁵, ממונן אבד. וכל הנהנה ממנה פכל-שהוא⁵⁶, לזקה אחת⁵⁷, שנאמר: "ולא ידבק בידך מאומה⁵⁸ מן החרם".

55 (סנהדרין קיב). אמר רבי שמעון: מי גרם להם (לצדיקים) שידורו בתוכה? - ממונם. לפיכך ממונם אבד. 56 אפילו פחות מכשיעור, כמבואר (שבת צ). 57 לא כאותו הנהנה מעבודת-כוכבים ומתקורבחה שלוקה שתיים: משום - "ולא תביא תועבה אל ביתך", ומשום - "ולא ידבק בידך מאומה", כמבואר לקמן (פרק ז, הלכה ב) - אלא לזקה אחת: משום -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בהמה טהורה ותמימה שראוייה לעלות על המזבח והקדישוה לקרבן. קדושתה, היא קדושת הגוף ואינה נפדית לעולם, אלא אם כן הוממה. קדשי בדק הבית - כל דבר, בין שיש בו רוח חיים ובין שאין בו רוח חיים, ואפילו בהמה טמאה, שהקדישום לקופת ההקדש לתקן בדקי הבית וכדומה. קדושתם אינה קדושת הגוף, ולפיכך הם נמכרים להדיוטות, כלומר: פודים אותם, הם יוצאים לחולין, וכסף פדיונם נמסר לגזבר קופת ההקדש. (90) לא יחד עם שללה של העיר, שהרי "שלל שמים" הם ולא "שללה" של העיר, כמבואר בסמוך; ולהקריב אותה על גבי המזבח אי אפשר, שהרי בעליה רשעים הם, ו"זבח רשעים תועבה" - אלא כונסים אותם לכיפה (מקום צר מאוד, רק לפי גדלם וקומתם) ומאכילים אותם שעורים עד שכריסם נבקעת והם מתים (שם, קיב:). (91) על ידי בית-הדין. (92) יחד עם שלל העיר, כי מאחר שנפדו פקעה מהם קדושתם. ובדברים שאין בהם רוח חיים ידובר, דאילו "נפש חיה" - נהרגת, כמו שנתבאר למעלה (הלכה ז). והראב"ד שואל: "לא ידעתי למה שורפים אותם, הלא שלל שמים היה ולא חל עליו איסור"? אולם כדברי רבינו נמצא מפורש ב"מדרש תנאים", עמוד 68. עיין שם. (93) ולפיכך לא קדשי מזבח ולא קדשי בדק הבית לפני פדיונם יכולים להישרף או להיחרג יחד עם שלל העיר.

יד. הַבְּכוֹרֹת וְהַמְעֻשָׂוֹת ⁹⁵ שֶׁבְּתוֹכָהּ - תְּמִימִים, הָרִי הֵן קְדָשֵׁי מִזְבֵּחַ, וְיָמוֹת⁹⁶; וּבְעֲלֵי מוֹמִים, הָרִי הֵן בְּכָלֵל בְּהֶמְתָּה, וְנִהְרָגִין⁹⁷. הַתְּרוּמוֹת שֶׁבְּתוֹכָהּ - אִם הִגִּיעוּ לְיַד כֹּהֵן, יִרְקְבוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם נְכֹסִיוֹת⁹⁸; וְאִם עֲדִין הֵן בְּיַד יִשְׂרָאֵל, יִנְתְּנוּ לְכֹהֵן שֶׁל מְדִינָה אַחֶרֶת⁹⁹, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נְכֹסֵי שָׂמִים, וְקִדְשָׁתָן קְדֻשַׁת הַגּוֹף¹⁰⁰.

(94) בכור בהמה. (95) מעשר בהמה. (96) כמבואר למעלה בהלכה הקודמת. (97) בחרב יחד עם שללה, הואיל ולמזבח אינם ראויים ונאכלים לבעליהם בלי כל פדיון (סנהדרין קיב:). (98) ולא "ממון שמים". והואיל וקודש הן אין לבזותן ולשרפן עם שלל העיר יחד, רק יהיו מונחות עד שיירקבו. (99) של עיר אחרת. (100) וגם פדיון אין להם כמו שיש לקדשי בדק הבית, ולפיכך שלל שמים הן ואיסור עיר הנידחת אינו חל עליהן.

טו. מַעֲשֵׂר שְׁנִי¹⁰¹ וְכֹסֶף מַעֲשֵׂר שְׁנִי¹⁰² וְכַתְּבֵי-הַקֹּדֶשׁ שֶׁבְּתוֹכָהּ, הָרִי אֵלּוּ יִגָּזְרוּ¹⁰³.

(101) זה שמפרישים אחר העישור הראשון הניתן ללוי, להעלותו לירושלים ולאכלו שם על טהרת הקודש. (102) כסף פדיונו, שאם הייתה הדרך רחוקה וקשה להעלות את פירות המעשר - פודים אותו, ואת כסף פדיונו מעלים לירושלים וקונים בו צרכי אוכל ומשקה ואוכלים אותם שם בטהרה. (103) כי המעשר וכסף פדיונו מאחר שהם נאכלים לבעליהם "ממונם" הם, אלא מפני קדושתם אינם נשרפים יחד עם שאר ממונם ורק גונוים אותם. ומדוע גונוים אותם ולא מניחים אתם בגלוי שיירקבו כמו בתרומות? - כי חוששים לתקלה: שמה יבואו ליהנות מהם.

לפני שריפת השלל. (74) כדברי רב חסדא (שם) האומר: "הבנקבצים לתוכה". ורש"י מפרש שם ו"בנקבצים": אלה נכסים שהיו פעם מקובצים בתוכה - נשרפים עימה; אבל אם מעולם לא היו בתוכה, כגון: שנפלו להם בירושה, אין זה בכלל שללה ואין מאבדים אותם.

יא. בְּהֶמְהָ, הַצִּיָּה שֶׁל עִיר הַנִּדְחָת וְהַצִּיָּה שֶׁל עִיר אַחֶרֶת⁷⁵, שֶׁהֵיחָה בְּתוֹכָהּ - הָרִי זֶה אֲסוּרָה⁷⁶. וְעֵפָה שֶׁהֵיא בִּן⁷⁷, מִתְּרַת, לְפִי שֶׁאֶפְשָׁר לְחַלְקָהּ⁷⁸.

(75) בהמה של שני שותפים שאחד הודח והשני יושב בעיר אחרת. (76) שהרי בחייה אינה עומדת לחלוקה; וכשנשחטה - אין השחיטה מועילה לה, כי חצייה של עיר הנידחת אינה עומדת לשחיטה, וכששחטה - שחיטתה מיתתה, ובהמה בחצי שחיטה אינה ניתרת (שם על פי רש"י). (77) משותפת לשני שותפים כאלה הקודמים. (78) ולפיכך רואים אותה כאילו חלוקה היא מתחילה ואין החלק האסור מעורב עם החלק השני.

יב. בְּהֶמְהָ שֶׁל עִיר הַנִּדְחָת שֶׁנִּשְׁחַטָּה⁷⁹, אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה, בְּשׂוֹר הַנִּסְקָל שֶׁנִּשְׁחַטָּה⁸⁰. שֶׁעַר הָרֵאשִׁי⁸¹ - בֵּין שֶׁל אֲנָשִׁים בֵּין שֶׁל נָשִׁים שָׁבָה - מִתֵּר בְּהִנָּאָה⁸²; אָבֵל שֶׁל פֶּאֶה נְכָרִית⁸³, הָרִי הוּא מְכָלֵל שֶׁלְּלָהּ וְאֲסוּרָה⁸⁴.

(79) אחר שנגמר דין העיר להיחרב. (80) שור שנגמר דינו לסקילה על שהמית אדם, ובעליו הקדימו ושחטוהו - שאסור הוא בהנאה ואין שחיטתו מועילה לו (פסחים כב:). כן גם בהמת עיר הנידחת, דכתיב בה: "ואת בהמתה לפי חרב", אם הקדים ושחטה - בהמה הרוגה שחט. (81) המחובר לראש בעת גמר הדין ולא נגזו עדיין. (82) שנאמר: "תקבוצ אל תוך רחובה ושרפת" - מי שאינו חסר אלא קביצה ושריפה, יצא זה שמחוסר: תלישה, קביצה ושריפה (סנהדרין, שם). (83) גידול של שערות זרים שעושים לנוי. (84) מפני שאינו מחובר, ומחוסר רק קביצה ושריפה (שם).

יג. פְּרוֹת הַמְּחַבְּרִין⁸⁵ שֶׁבְּתוֹכָהּ, מִתְּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּקְבֹּץ וְשָׂרַפְתָּ" - מִי שֶׁאִינוּ מְחַסְּרִים אֵלָּא קְבוּץ וְשָׂרַפָה; יִצְאוּ פְּרוֹת הַמְּחַבְּרִין, שֶׁהֵן מְחַסְּרִין תְּלִישָׁה וְקְבוּץ וְשָׂרַפָה. וְהוּא הַדִּין לְשֶׁעַר הָרֵאשִׁי⁸⁶. וְאִין צָרִיף לִזְמַר הָאֵילָנוֹת עֲצָמוֹ, שֶׁהֵן מִתְּרִים⁸⁷, וְהָרִי הֵן שֶׁל יוֹרְשֵׁיהֶם⁸⁸. הַהֶקְדָּשׁוֹת שֶׁבְּתוֹכָהּ⁸⁹: קְדָשֵׁי מִזְבֵּחַ יָמוֹת⁹⁰ - "וְיָבֵחַ וְרִשְׁעִים תוֹעֵבָה"; קְדָשֵׁי בְּדֵק הַבַּיִת יִפְדוּ⁹¹, וְאַחֶר-כֵּן שׂוֹרְפִין אוֹתָן⁹², שֶׁנֶּאֱמַר: "שֶׁלְּלָהּ", וְלֹא שֶׁלֵּל שָׂמִים⁹³.

(85) לאילן. (86) כלומר: גם הדין של שער הראש שהבאנו בהלכה הקודמת הוצאנו מתוך "תקבוצ ושרפת" כמו אלה (כסף-משנה). (87) (סנהדרין קיג:). (88) שבעיר אחרת, או לירושיהם הצדיקים שבעיר שלא הודחו. (89) שני מיני הקדש הם: קדשי מזבח וקדשי בדק הבית. קדשי מזבח -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָתָּה עוֹמֵד עַל דְּמוּ שְׁל זֶה? תִּלְמוּד לומר: "ולא תחוס עינך עליו". ואסור למוסת ללמד עליו זכות, שְׁנֵאמַר: "ולא תחמל". ואם ידע לו חובה, אינו רשאי לשתק ממנה, שְׁנֵאמַר: "ולא תכסהה עליו". ואזהרה להדיוט המסית מנין? שְׁנֵאמַר: "וכל ישראל ישמעו ויראו"³³.

30) לא תהא תאב לו; לא תאהבנו (רש"י, על התורה).
31) עוזר לזה, שהרי התורה חייבה אותנו לעזוב ולעזור גם לשונא, ככתוב: "כי תראה חמור שונאך... עזוב תעזוב עמו". (32) מקור כל אלה (ספרי, ראה). (33) (סנהדרין ג:). והשווה דברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת טז).

ה. המסית אחרים לעבדו³⁴ ואמר להם: עבדוני! - אם עבדוהו, נסקל. ואם לא עבדוהו, אף-על-פי שקבלו ממנו ואמרו הן - אינו נסקל³⁵. אבל אם הסית לעבודת איש אחר או לשאר מיני עבודת פוכבים, אם קבל ממנו ואמר: הן, גלף ונעבד! אף-על-פי שעדין לא עבד - שגיהן נסקלין, המסית והמוסת, שְׁנֵאמַר: "לא תאבה לו ולא תשמע אליו", הא אם שמע ואבה, תיכב³⁶.

34) אותו עצמו, את המסית. (35) שהם רק משטים בו ומגלגלים עליו באמרם בלכם: אדם הוא כמותנו, ומי הוא כי נעבדנו? (סנהדרין סא:). (36) אף על פי שלא עבד.

ו. נביא המתנבא בשם עבודת פוכבים, פיצד? זה האומר: אמרה לי עבודת פוכבים פלונית או כוכב פלוני, שמצוה לעשות כך וקך, או שלא לעשות - אפלו פון את ההלכה, לטמא את השמא ולטהר את הטְהוֹר³⁷, אם התרו בו בפני שנים, הרי זה נחנק, שְׁנֵאמַר: "ואשר ידבר בשם אלהים אחרים, ומת³⁸ הנביא ההוא". ואזהרה שלו מכלל, שְׁנֵאמַר: "וישם אלהים אחרים לא תזכירו"³⁹.

37) (סנהדרין פט:). (38) וסתם מיתה האמורה בתורה - היא חנק (סנהדרין נב:). (39) (מכילתא דרבי שמעון בן-יוחאי) דבר אחר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו" - זו אזהרה לנביא המתנבא בשם עבודה-זרה.

ז. ואסור לערף דין ותשובה⁴⁰ עם המתנבא בשם עבודת פוכבים, ואין שואלין ממנו אות ומופת⁴¹. ואם עשה מעצמו - אין משגיחין עליו ואין מהרהרין בו⁴². וכל המחשב באותות שלו שמא אמת הן, עובר בלא-תעשה, שְׁנֵאמַר: "לא תשמע אל דברי הנביא⁴³ ההוא". וכן נביא השקר⁴⁴, מיתתו בחנק, אף-על-פי שנתנבא בשם ה' ולא הוסיף⁴⁵ ולא גרע⁴⁶, שְׁנֵאמַר: "אף הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צייתי, ומת⁴⁷ הנביא ההוא".

תחילת ההלכה לפי דפוס מנטובה, שכ"ו. ובשאר הדפוסים מתחילה ה"ג מן "ואין המסית צריך התראה" ומפרידה בין הדבקים. (19) והם לא ניסתו ולא אבו שמוע בקולו. (20) הניסתים עצמם. ואינם צריכים להתרות בו, כמפורש בסמוך, שאין המסית צריך התראה (סנהדרין פח:).

ג. ואין המסית צריך התראה. אמר לאחד²¹ - הוא אומר²²: יש לי חברים רוצים בכך! ומערים²³ עליו, עד שניסת בפני שנים, כדי להרגו²⁴. אם לא רצה המסית להסית לשנים²⁵ - מצוה להכמין²⁶ לו. כל חיבי מיתות שפתורה אין ממכינין עליהן, חוץ מזה. פיצד ממכינין לו? המוסת מביא שנים²⁷ ומעמידן במקום אפל, כדי שיראו המסית וישמעו דבריו, ולא יראה אותם. והוא אומר למסית: אמר מה שאמרתי לי ביחוד²⁸! והוא אומר לו. והמוסת משיבו: היאך נניח את אלהינו שבשמים, ונגלף ונעבד את העצים ואת האבנים?! אם חזר בו או שתק - פטור. ואם אמר לו: כף היא חובתנו וקך יפה לנו! - העומדים שם ברחוק מביאין אותו לבית-דין וסוקלים אותו²⁹.

21) וזה אינו יכול להעיד בו, מפני שאחד הוא ולא שנים כהקודמים. (22) זה האחד המוסת. (23) מתחכם לו. מתנהג בו בערמה. (24) כי עד אחד אינו נאמן להעיד עליו שיהרגוהו. (25) מיראתו פן יעידו עליו. (26) לשים לו מארכים, כלומר: להטמין עליו עדים שלא יראם, וישמעו דברי הסתה. וארכ לו (דברים יט, יא) תרגומו: ויכמן ליה. ומנין שמצוה להכמין לו? - מצינו (ב"מדרש תנאים", עמוד 56): "בסתר לאמר" - למה לי, והלא כבר נאמר: כי יסיתך? (כלומר: מאי נפקא מינה, אם ההסתה היתה בסתר או בגלוי)? אלא: אם היה רשע ערום (וזהיר שלא להיתפש) - ממכינים לו עדים" (עבודת המלך). (27) ואם תאמר: למה שנים, יביא אחד ויצטרף עמו ויהיו שנים? - אולם כבר הורה רבינו (הלכות עדות פ"ד, ה"א), שבעדי נפשות אם אחד ראהו (את הנידון כשהוא עובר את העבירה) מחלון זה, והעד השני ראהו מחלון אחר: אם היו שני העדים רואים זה את זה - מצטרפים; ואם לאו אין מצטרפים. ולפיכך כאן שהאורב המוכמן יושב לו במסתרים במקום אפל, כדי שהמסית לא יראהו, הרי גם העד המוסת אינו רואהו ואינם מצטרפים - ולכן על המוסת להכמין שני עדים מבחוץ (מהרש"ל, בפירושו על הסמ"ג). (28) ביחידות, בניינו לבין עצמנו. "אין איש אתנו ויכול אתה לומר מה שאמרת לי" (רש"י, סנהדרין טז:). (29) (סנהדרין טז:).

ד. מצוה ביד המוסת להרגו, שְׁנֵאמַר: "ידך תהיה בו בראשונה להמיתו" וגו'. ואסור למוסת לאהב את המסית, שְׁנֵאמַר: "לא תאבה³⁰ לו". ולפי שְׁנֵאמַר בשו"א: "עזב תעזב עמו" - יכול אפה עזוב³¹ לזה? תלמוד לומר: "ולא תשמע אליו". ולפי שְׁנֵאמַר: "ולא תעמד על דם רעך" - יכול אי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עבודה-זרה פלונית - אם ארחץ (רש"י, סנהדרין ס:).
 (56) שאמר: הריני נשבע בשמה. (57) כדי שיאמין לו הגוי
 הוא נשבע לו בשמה. (58) כגון שיש לו שותף עובר
 כוכבים ורוצה שיישבע לו באילולו שלא מעל בו. ורבינו-הם
 אומר (סנהדרין סג: בתוספות דיבור-המתחיל: "אסר
 לאדם"): "שאם כבר עשה שותפות עם הגוי מותר לו לקבל
 ממנו שבועה ולא יפסיד ממונו; רק לכתחילה לא יעשה עמו
 שותפות, שמא יתחייב לו שבועה". (59) (סנהדרין, שם).

יא. לא יאמר אדם לחברו: שְׁמֹר לִי בְּצַד עֲבוֹדַת פֹּכְכִים פְּלוֹנִית! וְכִיּוֹצֵא בָּהּ. וְכָל עֲבוֹדַת פֹּכְכִים הַקְּתוּבָה בְּכִתְבֵי הַקֶּדֶשׁ מִתֵּר לְהִזְכִּיר שְׁמָהּ⁶¹, כְּגוֹן פְּעוֹר וְכָל וְנָבוֹ וְגַד⁶² וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן⁶³. וְאִסוּר לְגַרְם לְאַחֲרֵיהֶם⁶⁴ שִׁדְדוּ וְשִׁמְקָמוּ⁶⁵ בְּשֵׁם עֲבוֹדַת פֹּכְכִים. וְאִינוּ לֹקְהָ, אֶלָּא הַנּוֹדֵר בְּשִׁמָּה וְהַמְקַיֵּם בְּשִׁמָּה⁶⁶, וְהוּא הַנְּשַׁבֵּעַ בְּשִׁמָּה⁶⁷.

(60) (שם), שהרי כתוב: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו".
 (61) שאין זה כמזכיר שם עבודה-זרה, אלא כקורא בתורה.
 (62) (שם) וכולם נזכרים בתנ"ך: פעור (במדבר כה, ג); כל (ישעיה מו, א); נבו (שם); גו (שם סה, יא). (63) כגון: בעל צפון, דגון, כמוש ועוד. (64) כגון לעשות שותפות עם נכרי, שמא יתחייב לו שבועה (סנהדרין סג:).
 (65) שיישבעו (סנהדרין פ"ז, מ"ו). השבעה לי (בראשית כה, לג) מתרגם אונקלוס: - קנים לי. (66) אבל יתר הדברים בשתי ההלכות האחרונות אין בהם אלא איסור בלבד, ולא מלקות. (67) (סנהדרין סג:). והראב"ד משיג על זה ושואל: הלא אין הלכה כר' יהודה האומר: "לאו שאין בו מעשה לוקים עליו", אלא כר' יוחנן משום רבי יוסי הגלילי שאומר (תמורה ג): "כל לא-תעשה שבתורה: עשה בו מעשה - לוקה; לא עשה בו מעשה - פטור, חוץ מנשבע (בשם ה' לשוא) וממיר (קרוב טוב ברע או רע בטוב) ומקלל את חברו בשם?" ומרן ה"כסף-משנה" מגן על רבנו ואומר: הואיל וגילה לנו הכתוב בנשבע בשם ה' שהוא לוקה, אף על פי שאין בו מעשה - הוא הדין בנשבע בשם עבודה-זרה.

~ שבת קודש י"ד סיון ~

פָּרָק שִׁשִּׁי

1) דיני אוב וידעוני; עבודת המולך; מצבה, אבן משכית, ואיסור נטיעת עץ במקדש.

א. הַעוֹשֶׂה² אוֹב³ אוֹ יִדְעוֹנִי⁴ בְּרִצּוֹנוֹ⁵ בְּדוֹן⁶, חֵיב בְּרַת⁷. וְאִם הָיוּ שָׁם עֲדִים וְהִתְרַאָּה - נִסְקָל⁸. הֵיחָ שׁוֹגֵג⁹ - מִבֵּיא חֲטָאת¹⁰ קְבוּעָה¹¹. בִּיצַד הוּא מַעֲשֵׂה הָאוֹב? זֶה שֶׁהוּא עוֹמֵד וּמְקַטֵּיר קִטְרֵת יְדוּעָה, וְאוֹחֵז שְׂרָבִיט שֶׁל הַדָּס בִּידוֹ וּמְנִיפוֹ¹², וְהוּא מְדַבֵּר בְּלֹאט בְּדָבָרִים יְדוּעִים אֲצֵלֶם¹³, עַד שִׁישְׁמַע הַשּׁוֹאֵל¹⁴ כִּאֲלוֹ אֶחָד מְדַבֵּר עִמּוֹ¹⁵, וּמְשִׁיבוֹ עַל מַה שֶׁהוּא שׁוֹאֵל בְּדָבָרִים מִתַּחַת הָאָרֶץ¹⁶ בְּקוֹל נְמוּף עַד

(40) ויכחי דברים. (41) לא כמתנבא בשם ה' ששואלים ממנו אות ומופת בהופעתיו הראשונות כדי להוכיח מאמיתת נבואתו, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"י, ה"א).
 (42) לחשוב אולי יש בה ממש, וכמו שאמרו: "שאפילו מעמיד לך חמה באמצע הרקיע אל תשמע לו" (סנה' ז.), שאין ספק שאותותיו נעשו על ידי כישוף ואחיות עינים.
 (43) אמנם, מקרא זה מדבר בנביא המדיח לעבודה-זרה ולא במתנבא בשמה, אלא שמצד הסברא דן רבינו, שאף בנביא המתנבא בשם עבודה-זרה אסור להרהר בו ובמופתיו (משנת חכמים). (44) המתנבא בשם ה' מה שלא שמע, כמבואר בסמוך (ה"ח). (45) על מצוות התורה. (46) ממצוותיה. (47) וסתם מיתה - בחנק, כמו שאמרנו, ואזהרתו - מלא תענה ברעך עד שקר (שמות כ, יד), כדברי הירושלמי (סנהדרין פ"א, ה"ו): הכל היה בכלל: "לא תענה ברעך עד שקר" (אור שמח).

ח. אֶחָד הַמִּתְנַבֵּא מֵהַשְּׂמַע בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה⁴⁸, אוֹ מִי שֶׁשָּׁמַע דְּבָרֵי נְבִיא חֵבְרוֹ, וְאָמַר שִׁדְדָךְ זֶה לְאוֹיְבֶיךָ וְהוּא נִתְנַבֵּא בּוֹ - הָרִי זֶה נְבִיא שְׂקָר⁵⁰, וּמִיִּתְנוּ בְּחִנֵּק.

(48) ככתוב: אשר יזיד לדבר דבר בשמי וגו' (דברים יח, כ).
 (49) ככתוב: אשר לא צויתיו (שם) - אותו לא צויתי, אבל את חבריו צויתי. (50) (סנהדרין פט:).

ט. כָּל הַמוֹנֵעַ עֲצָמוֹ מִהַרְיגַת נְבִיא הַשְּׂקָר מִפְּנֵי מַעֲלָתוֹ, שֶׁהָרִי הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַנְּבוּאָה⁵¹ - הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא-תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמַר: "לֹא תִגּוֹר מִמְּנוֹ". וְכֵן הַמוֹנֵעַ עֲצָמוֹ מִלְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה, אוֹ הַפּוֹחֵד וְיִרָא מִדְּבָרָיו, הָרִי הוּא כְּכֹל "לֹא תִגּוֹר מִמְּנוֹ"⁵³. וְאִין דָּנִין נְבִיא הַשְּׂקָר, אֶלָּא בְּבֵית-דִין שֶׁל שְׂבָעִים וְאֶחָד⁵⁴.

(51) ושאר רוח לו. (52) (ספרי, שופטים) לפי הנוסח של ה"כסף-משנה"; וב"ספרי" שלנו - אינו. ובמכילתא, הובאה (ב"מדרש תנאים" עמוד 211) נאמר: "לא תגורו ממנו" - אפילו גדול שבישראל, אל תימנע מלהרגו". (53) (ספרי, שם). (54) (סנהדרין ב:). ולמדה מגזירה שוה' "דבר" "דבר" מ"זקן ממרא". כתוב אצל נביא שקר: אשר יזיד לדבר דבר (דברים יח, כ). וכתוב ב"זקן ממרא": כי יפלא ממך דבר (שם יז, ח) - מה "זקן ממרא" עלייתו והמראתו על פי בית-דין הגדול, דכתיב: וקמת ועלית וגו' (שם), אף נביא שקר בבית-דין הגדול (סנהדרין טז:).

י. הַנּוֹדֵר בְּשֵׁם עֲבוֹדַת פֹּכְכִים⁵⁵ וְהַנְּשַׁבֵּעַ⁵⁶ בָּהּ - לֹקְהָ, שְׁנֹאֲמַר: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרֵים לֹא תִזְכְּרוּ" - אֶחָד הַנְּשַׁבֵּעַ בָּהּ לְעַצְמוֹ, וְאֶחָד הַנְּשַׁבֵּעַ בָּהּ לְעֲבוֹדַת פֹּכְכִים⁵⁷. וְאִסוּר לְהַשְׁבִּיעַ הַעוֹבֵד פֹּכְכִים⁵⁸ בְּיִרְאָתוֹ. אֶפְלוּ לְהִזְכִּיר שֵׁם עֲבוֹדַת פֹּכְכִים שְׁלֵא דַרְךְ שְׁבוּעָה, אִסוּר⁵⁹, שְׁנֹאֲמַר: "לֹא תִזְכְּרוּ".

(55) כגון שאמר: קונם עלי כל פירות שבעולם - בשם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21) ולדעת רש"י (שם): מין חיה. רוב המפרשים נמשכים בזה אחרי רש"י, אך בזהוהו (פ' בלק) מפורש כשיטת רבינו, ואלה דבריו: "בלק בן-צפור" – שהיה מכשף בצפור. ומה שמה של צפור זו? – ידוע. וכל אלה המכשפים בצפור זו לא ידעו לכשף כמו שידע בלק". (22) (שם, סה.): וכן נאמר ב"זוהר" (שם) שהקטירו קטורת לציפור זו. 23) מוורים, המבלבלים את מוחו וטורפים את דעתו. 24) החולה במחלת הנופלים. 25) שאין זו אזהרה לשואל שלא לפנות אחריהם, אלא לבעלי אוב וידעוני עצמם (ת"כ, קדושים, בנוספות שם). ואזהרה לשואל מפורש (דברים יח, י), וכמבואר לקמן (פ"א הי"ד).

ג. הנותן מזרעו למלך²⁶ ברוצנו ובזדון, חזב פרת; בשוגג - מביא חטאת קבועה. ואם עשה בעדים והתראה, נסקל, שנאמר: "אשר יתן מזרעו למלך מות יומת" וגו'. ואזהרה ש"ל מניין? שנאמר: "ומזרעך לא תתן להעביר למלך", ולהלן²⁷ הוא אומר: "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש". כיצד היו עושים? מדליק אש גדולה, ולוקח מקצת²⁸ זרעו ומוסרו לכהניהם עובדי האש, ואותן הפהנים נותנין²⁹ הבן לאביו אחר שנמסר בידן להעבירו באש ברשותו³⁰; ואבי הבן הוא³¹ שמעביר בנו על האש ברשות הפהנים, ומעבירו ברגליו³² מצד זה לצד אחר בתוף השלהבת³³. לא שהוא שורפו למלך בדרך ששורפין פניהם ובנותיהם לעבודת פוכבים אחרת³⁴, אלא בהעברה בלבד³⁵ היתה עבודה זו ששמה מלך. לפיכך³⁶ העושה עבודה זו לעבודת פוכבים אחרת חוץ ממלך, פטור³⁷.

26) שם אליל בני עמון, כמו שנאמר: ולמולך שקר בני עמון (מלכים א' יא, ז). ונקרא גם "מלכום": ואחרי מלכום שקר עמונים (שם, ה). 27) רבינו הביא כאן אזהרה כפולה: מספר ויקרא (יח, כא) ומספר דברים (יח, י), מפני ששתי אזהרות אלה משלימות זו את זו ומעמידות אותנו על הפירוש הנכון של העברה למולך. באזהרה שב"ויקרא" נאמר: "להעביר למולך", ולא נזכר "אש": באזהרה שב"דברים" נאמר: "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש", ולא נזכר "מולך". ואמרו (סנה' סד:): ליתן האמור של זה בזה ושל זה בזה – ואינו חייב עד שיתן מזרעו למולך ויעבירו באש (כס"מ). 28) חלק מזרעו, שנאמר: "ומזרעך לא תתן", "מזרעך" – ולא כל זרעך. 29) בחזרה. 30) כנוסח אוקספורד. 31) ולא הכהנים, בניגוד לדעת רש"י ז"ל שסובר שהכהנים מעבירים אותו (סנה' סד:). והמקור לשיטת רבינו הוא בירושלמי (סנהדרין פ"ג, ה"ג), שנאמר שם: "לעולם אינו חייב עד שימסרנו לכמרים, ויטלנו ויעבירונו". 32) כלומר: שהאב עובר ברגליו ונושא את הבן על זרועו או על כתפיו. אבל כשהאב אוהו בנו בידו ומעבירו ברגליו של הבן – פטור. וזהו שאמרו חז"ל (סנהדרין סד:): "אינו חייב עד שיעבינו דרך העברה", כלומר: כמו שמעבירים חפץ ממקום למקום, שהחפץ נישא

מאד, וכאלו אינו נפר לאזן, אלא במחשבה מרגיש¹⁷ בו. וכן הלוקח גלגלת המת ומקטיר לה ומנהש¹⁸ בה, עד שישמע פאלו קול יוצא מתחת שחי¹⁹ שפל עד מאד, ומשיבו - פל אלו מעשה אוב הן²⁰, והעושה אחד מהן נסקל.

2) מעשה אוב וידעוני. 3) קוסם המתווך בין החיים והמתים כאשר בעלת אוב של שאול (שמואל א' כח, ז). 4) מכשף המתימר לידע תעלומות ומגיד עתידות. 5) פרט לאנוס. 6) פרט לשוגג. 7) כמפורש בתורה בשניהם: והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים... והכרתי אותו מקרב עמו (ויקרא כ, ו). 8) ככתוב: באבן ירגמו אותם (שם, כז). 9) מבואר למעלה (פ"ג, ה"א). 10) כמבואר (סנהדרין סה:): שמביא קרבן על שניהם: על אוב ועל ידעוני. 11) מבואר לעיל (פ"ג, ה"א). 12) מניע אותו הנה והנה. 13) מיני לחש. 14) זה שבא לשאול באוב. 15) עם בעל האוב. 16) כלשון הכתוב: והיה כאוב מארץ קולך (ישעיה כט, ד). 17) כלומר: אין כאן קול ממש החודר לאוזן שומעת, אלא הזיית השואל ודמיונו המדמה לשמוע. והשוה דברי רבנו, בפירוש המשנה (סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: וכל מה שאתה רואה ממאמרם: "מדבר ושומע" – היא שמועה כוזבת, כפי מה שיש במחשבתו (בכח הדמיון), וכמו שיארע לבני אדם הרבה במקום הפנוי, רוצה לומר: בשעת ה"התייחדות", שהם שומעים אז בהלך נפשם דברים שלא היו ולא נבראו. 18) וקוסם בה בלחשים ובמעשים משונים. 19) השקע שמתחת אצילי הידים מול השכם, כמאמרם ז"ל (סנהדרין סה:): שמעלה את המת ויושב בין הפרקים (בין פרקי עצמות המכשף). וכל אלה בדמיון והזיה יסודם. וכן היא דעת הרלב"ג בפירושו (שמואל א' כח, יב). ומעניינים מאד דברי הגאון בעל "תפארת ישראל" (סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: מצוה להודיע מה שכתב הגאון רבי שלמה אלגאזי בספרו "עץ החיים": "שעתה קרוב לאחריית הימים, שבהם יתפשט האור האלוהי על כל בשר וראו כל בשר, כי אין עוד מלבדו. לכן האור הזה כבר הבקיע ומאיר ובא. וכבר גער ה' בשטן ונתבטלו כחות הטומאה, וכל בעלי האומניות האלה יבשה ידם, ואין גם אחד אשר כח בידו לכשף ולנשף. והאמונה באלה ובכח הכישוף לא תקנן אלא במוחות השוטים והתינוקות. והעיד הגאון הנ"ל בשם גדולי הדור, כי חיפשו אנשי שם בתורה וביראה בכל קצוות הארץ ולא מצאו אפילו שמץ ממשות בדברים אלה. וכל איש נאמן יאמר רק: "כך שמעתי", אבל אין אחד מהם אומר: "כך ראיתי". 20) והם מבוארים (סנהדרין סה:).

ב. כיצד מעשה הידעוני? מניח עצם עוף²¹, ששמו ידוע, בפיו, ומקטיר²², ועושה מעשים אחרים²³, עד שפיל כנפפה²⁴ וידבר בפיו דברים שעתידים להיות. וכל אלו, מני עבודת פוכבים הן. ואזהרה שלא להן מניין? שנאמר: "אל תפנו²⁵ אל האבת ואל הידעונים".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חֵיב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא זָרְעוֹ. אֲבָל אִם הָעֵבֶיר אָחִיו אוֹ אֲחִיּוֹתָיו אוֹ אֲבוֹתָיו, אוֹ שֶׁהָעֵבֶיר עֲצָמוֹ, פְּטוּר. הָעֵבֶיר אֶחָד מִזָּרְעוֹ הוּא וְיֵשֶׁן אוֹ שֶׁהָיָה סוּמָא⁴⁵ - פְּטוּר.

44) כגון שיש לו בן מערוה: מאשת איש וכדומה.
45) (שם).

ו. מִצְבָּה שֶׁאֶסְרָה תוֹרָה הִיא בְּנֵן שֶׁהִלַּל מִתְקַבְּצִין אֲצִלָּה, וְאֶפְלוּ לְעִבְדָּתָהּ⁴⁶, שֶׁפֶן הָיָה⁴⁷ דֶּרֶךְ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְלֹא תִקֵּים לָךְ מִצְבָּה". וְכָל הַמִּקְיָם מִצְבָּה, לוֹקָה. וְכֵן אֶבֶן מִשְׁפִּית⁴⁸ הָאֲמוּרָה בְּתוֹרָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִשְׁתַּחֲוֶה עֲלֶיהָ⁴⁹, לוֹקָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְאֶבֶן מִשְׁפִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאֶרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עֲלֶיהָ"; מִפְּנֵי שֶׁהָיָה דֶּרֶךְ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים לְהִנִּיחַ אֶבֶן לְפָנֶיהָ⁵⁰ לְהִשְׁתַּחֲוֹת עֲלֶיהָ, לְפִיכָךְ אִין עוֹשִׂין כֵּן לָהּ. וְאִינוּ לוֹקָה, עַד שֶׁיִּפְשֵׁט יָדָיו וְרַגְלָיו עַל הָאֶבֶן וְנִמְצָא כְּלוֹ מוּטָל עֲלֶיהָ, שָׂזוּ הִיא הִשְׁתַּחֲוֶה הָאֲמוּרָה בְּתוֹרָה⁵¹.

46) גם כן אסורה, שכן אמרו חז"ל (ספרי, שופטים): "אהובה לאבות ושנואה לבנים". והמצבה של האבות הלא לה' המה, ובכל זאת אמרו שהיא "שנואה לבנים" (כסף-משנה). 47) שגם הם התחילו נוהגים כך: ומפני שהם עשו להם את המצבה לחוק לפולחן אליילים, נאסרה אצלנו ואפילו לשם ה', משום: ובחוקותיהם לא תלכו (ויקרא יח, ג). 48) אבן שחקוקות עליה צורות המושכות את העין להסתכל בהן. משכית - משורש שכה, שפירושו: הבט והסתכל (רשב"ם על התורה). 49) כמבואר (מגילה כב:). 50) לפני עבודה-זרה. 51) וסמכו חז"ל על הכתוב: הבוא נבוא אני ואמך... להשתחוות לך ארצה (בראשית לז, י), מכאן שהשתחויה - זו פשוט ידים ורגלים (מגילה כב:).

ז. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשָׂאֵר הָאֲרָצוֹת (נ"א הַמְּקוֹמוֹת⁵²); אֲבָל בְּמִקְדָּשׁ מִתֵּר לְהִשְׁתַּחֲוֹת עַל הָאֲבָנִים, שֶׁנֶּאֱמָר: "בְּאֶרְצְכֶם" - בְּאֶרְצְכֶם⁵³ אִי אַתֶּם מִשְׁתַּחֲוִים עַל הָאֲבָנִים, אֲבָל אַתֶּם מִשְׁתַּחֲוִים עַל הָאֲבָנִים הַמְּפֻצָּלוֹת⁵⁴ בְּמִקְדָּשׁ⁵⁵. וּמִפְּנֵי זֶה⁵⁶ נִהְגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְהִצְיֵעַ⁵⁷ מִחֻצְלָאוֹת⁵⁸ בְּכִתְי־כִנְסוֹת הָרְצוּפוֹת בְּאֲבָנִים, אוֹ מִיַּיָּו קֶשׁ וְתִבְּוֹן, לְהַבְדִּיל בֵּין פְּנֵיהֶם וּבֵין הָאֲבָנִים⁵⁹. וְאִם לֹא מִצָּא דְבָר מְבַדִּיל בֵּינוֹ וּבֵין הָאֲבָן, הוֹלֵךְ לְמָקוֹם אַחֵר⁶⁰ וּמִשְׁתַּחֲוֶה, אוֹ שׁוֹחָה עַל צֵדוֹ וּמִטָּה⁶¹, כְּדִי שֶׁלֹּא יִדְבִּיק פָּנָיו בְּאֲבָן.

52) כנוסח וילנא: ובשאר הדפוסים: הארצות. 53) כלומר: בכל שאר המקומות שבארצכם. 54) המגוררות במגרה ומסותתות, כלשון רבינו (הלכות בית הבחירה פ"א, ה"ח). 55) ככתוב דברי הימים ב' ז, ג): ויכרעו אפים על הרצפה וישתחוו. 56) שאסור להשתחוות על האבן. 57) לשטוח. 58) שטיחים קלועים קש או קנים דקים.

על כתפיו ועל זרועותיו של הנושא המעביר ("לחם-משנה" ו"תפארת-ישראל" בפירוש דברי רבינו). 33) בקפיצה, שלא יישרף. 34) כגון: והספרים שורפים את בניהם באש לאדרמלך וענמלך (מלכים ב' יז, לא). 35) השוה דברי רבינו בפירושו (סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: "זו 'העברה' אינה שריפה - כמו שחשב המון רב למאד - אבל עיקרו הוא: שהיו מבערים אש והיו מלהטים אותה לשם אותו הפסל הידוע, שהיו עובדים אותו בכך, והוא הנקרא: מולך. 36) הואיל ואינו שורף את בנו שריפה ממש, אלא מעבירו באש בלבד. 37) מפני שעבודה זו מיוחדת רק לעבודת המולך, ולכן אם עשה אותה לשם אליל אחר - אינו חייב מיתה. אבל אלמלי היתה "העברה באש" שריפה ממש, אז היה חייב עליה גם בשאר האלילים משום "מקטר", שהיא אחת מארבע העבודות שחייבים עליהן אפילו כשאין דרכה בכך" (כסף-משנה). והרמב"ם בפירושו (ויקרא יח, כא) מאריך להוכיח בראיות הרבה שהבן נשרף שריפה ממש, אלא שלא נשרף כליל להיות לאפר, כי תיכף אחרי שיצתה נשמתו מעבירים אותו מתוך האש. והוא מפרש "מעבירו בנו ובתו באש", כמו: כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש וטהרו (במדבר לא, כג), שפירושו: תלהטו באש. שהכלים, כלי המתכת, לא נשרפו כליל אלא לוחטו ולובנו. עיין (שם). והרב המאירי (סנהדרין סד). הולך בשיטת הרמב"ם והוא אומר שם: "כשיצא מן המדורה לוקחים אותו הכמרים ומלבישים אותו בגדיהם ונעשה כומר עמהם: או מבני אותה האמונה".

ד. אִינוּ חֵיב פְּרִתָּה³⁸ אוֹ סְקִילָה³⁹, עַד שֶׁיִּמְסוּ בְּנוֹ לְמַלְךְ וְיַעֲבִירוּ בְּרַגְלָיו פְּאֵשׁ דֶּרֶךְ הָעֵבֶרָה⁴⁰. מִסָּר⁴¹ וְלֹא הָעֵבֶיר, הָעֵבֶיר וְלֹא מִסָּר, אוֹ שֶׁמָּסַר וְהָעֵבֶיר שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ⁴² הָעֵבֶרָה - פְּטוּר. וְאִינוּ חֵיב עַד שֶׁיִּמְסוּ מִקְצַת זָרְעוֹ וְיִנִּיחַ מִקְצַת, שֶׁנֶּאֱמָר: "כִּי מִזָּרְעוֹ נִתֵּן לְמַלְךְ" - מִקְצָתוֹ וְלֹא כְּלוֹ⁴³.

38) במזיד, אבל בלי התראה. 39) במזיד ובהתראה. 40) כמו שביארנו: שהאב עובר ברגליו והבן נישא בזרועותיו או על כתפיו ורגליו של הבן למטה לארץ - שזוהי "דרך העברה". 41) לכהנים. 42) כגון: שהבן הולך ברגליו והאב מוליכו בידו: או שהאב נושא אותו, אבל רגליו למעלה או לצדדין (כסף-משנה). 43) (סנהדרין סד:): והסמ"ג נתן טעם להשיב ל"מינים" שמונים אותנו: "היתכן שיהא פטור כשהעביר כל זרעו למולך?" והוא אומר: מפני שבמיתת בית-דין המומתים מתכפרים: וזה שהעביר כל זרעו, עווננו כל כך גדול שאין לו כפרה - ולפיכך לא רצה הקדוש-ברוך-הוא שימות מיתת בית-דין, כדי שלא תהא לו כפרה. ובתוספות (שם), דיבור-המתחיל: "העביר כל זרעו" הקשו: איך אפשר שיהא פטור כשהעביר כל זרעו מאחר שנתחייב כבר משעה שהעביר את בנו הראשון? ותירצו: כגון, שהיה לו בן יחיד שהוא כל זרעו: או שהקריב כל זרעו בבת אחת.

ה. אֶחָד זָרַע פֶּשֶׁר וְאֶחָד זָרַע פְּסוּל⁴⁴; אֶחָד בָּנוֹ וּבְנוֹתָיו, בְּנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם - עַל כָּל יוֹצְאֵי יָרְכוּ הוּא

מתוך מהדורת חזק

מִפְּנֵי שֶׁהָיָה זֶה דֶּרֶךְ עֹבְדֵי כֹכְבִים, נוֹטְעִין אֵילָנוֹת בְּצַד מְזֻבַּח שְׁלֵה, כְּדֵי שְׂיִתְקַבְּצוּ שָׁם הָעַם.

66) שהכילה את ההיכל והמזבח – היא חצר בית המקדש הפנימית, שארכה: מאה ושמונים ושבע אמה, ורחבה: מאה ושלושים וחמש אמה ונקראת: "עזרת ישראל" (מדות פ"ב, מ"ו). 67) אילן שאינו עושה פירות. 68) ואף על פי שהתורה אמרה: "אצל מזבח", למדו חז"ל (תמיד כח:), שבכל העזרה אסור לנטוע ולבנות בנין של עץ. (וכן 'ספרי', שופטים).

י. אִסוּר לַעֲשׂוֹת אֲכֻסְדָּאוֹת⁶⁹ שֶׁל עֵץ בַּמִּקְדָּשׁ כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׁין בַּחֲצֵרוֹת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא בְּבִנְיָן וְאִינוֹ עֵץ נְטוּעַ - הִרְחֵקָה יִתְרָה הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל עֵץ". אֲלֵא כָּל הָאֲכֻסְדָּאוֹת וְהַסְּכֹּחוֹת⁷⁰ הַיּוֹצְאוֹת מִן הַכְּתָלִים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁל אָבֶן הָיוּ, לֹא שֶׁל עֵץ.

69) אולם סגור משלש רוחות והרוח הרביעית פתוחה כולה, כמו שאמרו (מנחות כט:): העולם הזה דומה לאכסדרה, שכל הרוצה לצאת (לתרבות רעה) יוצא. 70) כנוסח אוקספורד. ובשאר דפוסים: והסככות. ופירוש סככות: זיזים היוצאים מקירות הבנין להיות לסוכך ולמחסה מפני החמה וכדומה.

59) וכן אנו נוהגים כיום בראש-השנה ויום-הכיפורים בתפילת המוספים כשאנו כורעים. 60) שאינו רצוף אבנים. 61) נוטה פניו לצדדים, כמו שנהגו אבוי ורבא (מגילה כג.).

ח. כָּל הַמְשַׁתְּחוּה לַה' עַל הָאֲבָנִים הַמְּפֻצָּלוֹת בְּלֹא פְּשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם, אִינוֹ לֹקָה⁶², אֲלֵא מִפְּנֵי אֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת⁶³. אֲבָל לַעֲבוֹדַת פֹּכְכִים, אֶחָד הַשְּׁתַּחֲוִיָּה בְּפְשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם אוֹ בְּלֹא פְּשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם - מְשַׁעָה שְׂיִכְבַּשׁ פָּנָיו⁶⁴ בַּקָּרְקַע, נִסְקָל⁶⁵.

62) שאין זו השתחווייה האמורה בתורה. 63) מלקות דרבנן. כבר נתבאר (הלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ג). אבל להתפלל על רצפת אבנים ולכרוע כל הכריעות שתיקנו חכמים בתפילה – מותר, שלא אסרו חכמים אלא כשפניו דבוקות בקרקע ("כסף-משנה" בדעת הרמב"ם). 64) כשהוא כופף קומתו ומרכין ראשו ופניו כלפי הקרקע. 65) (הוריות ד.). כי לעניין השתחווייה לעכו"ם – כפיפת קומה היא מעשה (סנהדרין סה.).

ט. הַנוֹטֵעַ אֵילָן אֲצֵל הַמְּזֻבַּח אוֹ כָּל הָעֵזְרָה⁶⁶ - בֵּין אֵילָן סָרְקָה⁶⁷, בֵּין אֵילָן מְאָקָל, אֶף-עַל-פִּי שְׁעִשְׂאוּ לְנוֹי לַמִּקְדָּשׁ וַיְפִי לוֹ - הָרִי זֶה לֹקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשַׁע לָךְ אֲשֶׁרָה כָּל עֵץ, אֲצֵל⁶⁸ מְזֻבַּח ה' אֲלֵהֶיךָ";

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום שלישי י" סיון ~

מצות עשה קנד.
הַמְצָנָה הַקִּנ"ד — הַצּוּי שֶׁנִּצְטַוֵּינוּ לְשׁוֹבוֹת בַּשַּׁבָּת, וְהוּא אָמְרוּ: "וַיְבִיֹם הַשְּׂבִיעִי תִּשְׁבַּת" (שמות כג, יב). וְכִבֵּר נִכְפַּל הַצּוּי בַּמְצָנָה זֹאת פְּעָמִים. וְכִבֵּר לָנוּ יִתְעַלָּה (שמות כ, י), שֶׁהַשְּׂבִיעִי הַזֶּה מִן-הַמְּלֻאכָה הִיא חוֹבָה לָנוּ וְלִבְהִמְתַּנּוּ וְלַעֲבָדֵינוּ. וְכִבֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מְצָנָה זֹאת בַּמִּסְכָּת שַׁבָּת וְגַם בַּמִּסְכָּת יוֹם טוֹב (ביצה).

~ יום רביעי י"א סיון ~

מצות לא תעשה שב.
הַמְצָנָה הַמְּשַׁלְּמָה שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים — הַאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִינוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלֻאכָה בַּשַּׁבָּת, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא-תַעֲשֶׂה כְּלִי-מְלֻאכָה" (שמות כ, י). וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה, פָּרַשׁ בּוֹ הַכְּתוּב (שם לא, יד) שֶׁהוּא בְּכָרַת, אִם לֹא יָדַע בּוֹ הַדִּין, וְאִם נִתְקַיְּמָה עָלָיו הַעֲדוֹת — חָיִב סְקִילָה. כְּלִי זֶה אִם הוּא מְזִיד; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג —

~ יום ראשון ח' סיון ~

נֶסַח בְּרִבּוֹת הַתְּפִלָּה וְסִדוּרָן נִדְפַס לְעִיל מַעְמוֹד קיג (113) עַד עַמּוּד קכ (120).
נֶסַח הַיּוֹדוּי נִדְפַס לְעִיל מַעְמוֹד קכ (120) עַד עַמּוּד קכב (122).

~ יום שני ט' סיון ~

נֶסַח בְּרִבּוֹת הַמְּזוּזָן נִדְפַס לְעִיל מַעְמוֹד קכב (122) עַד עַמּוּד קכד (124).
מצות עשה קנד.

הַמְצָנָה הַקִּנ"ד — הַצּוּי שֶׁנִּצְטַוֵּינוּ לְשׁוֹבוֹת בַּשַּׁבָּת, וְהוּא אָמְרוּ: "וַיְבִיֹם הַשְּׂבִיעִי תִּשְׁבַּת" (שמות כג, יב). וְכִבֵּר נִכְפַּל הַצּוּי בַּמְצָנָה זֹאת פְּעָמִים. וְכִבֵּר לָנוּ יִתְעַלָּה (שמות כ, י), שֶׁהַשְּׂבִיעִי הַזֶּה מִן-הַמְּלֻאכָה הִיא חוֹבָה לָנוּ וְלִבְהִמְתַּנּוּ וְלַעֲבָדֵינוּ. וְכִבֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מְצָנָה זֹאת בַּמִּסְכָּת שַׁבָּת וְגַם בַּמִּסְכָּת יוֹם טוֹב (ביצה).

מתוך מהדורת חזק

להלכה) אֵלָא (מטעם אחר פרטה הכתוב, והוא מפני) לְחַלֵּק יֵצְאָתָּה, וְהוּא שְׂיֵהָא חֵיב עַל כָּל־מְלָאכָה וּמְלָאכָה בְּפִנְי עֲצָמָה. כְּמוֹ שְׁנַתְבְּאָר בְּמִקוּמוֹ. וּבִגְמָרָא דְבְּנֵי מַעְרְבָא (ירושלמי סנהדרין פרק ד הלכה ו): "בְּכֹל מְשֻׁבְתֵיכֶם רַבִּי אֵילָא בְּשֵׁם רַבִּי יֵנְאִי: מִכָּאן לְבִתְיֵי־דִינִין שְׁלֵא יְהִי דִינִין בְּשַׁבָּת".

מְקָרִיב חֲטָאת קְבוּעָה. וּכְבָר נְתַבְּאָרוּ דִינֵי מַצְוָה זוּ בְּמַסְכַּת שַׁבָּת.

~ יום חמישי י"ב סיון ~

מצות לא תעשה שב.

הַמַּצְוָה הַמְשַׁלְמָה שְׁלֵשׁ מְאוֹת וְעֶשְׂרִים — הָאֲזַהְרָה שְׁהִזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה" (שמות כ, י). וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה, פָּרַשׁ בּוֹ הַפְּתוּב (שם לא, יד) שֶׁהוּא בְּכֹרֶת, אִם לֹא יָדַע בּוֹ הַדִּין, וְאִם נִתְקַדְּמָה עָלָיו הַעֲדוּת — תְּכִיב סְקִילָה. כָּל־זֶה אִם הוּא מְזִיד; וְאִם הִיָּה שׁוֹגֵג — מְקָרִיב חֲטָאת קְבוּעָה. וּכְבָר נְתַבְּאָרוּ דִינֵי מַצְוָה זוּ בְּמַסְכַּת שַׁבָּת.

~ שבת קודש י"ד סיון ~

מצות לא תעשה שכב.

הַמַּצְוָה הַשְּׂכִיב — הָאֲזַהְרָה שְׁהִזְהַרְנוּ מִלְהַעֲנִישׁ אֶת הַחוּטָאִים וּמִלְהוֹצִיא אֶת־הַדִּין לַפְּעַל בְּשַׁבָּת. וְהוּא אָמְרוּ וְתַעֲלֶה: "לֹא־תִבְעְרוּ אֵשׁ" (שם לה, ג), הַפְּנִינָה בְּכָף: לֹא תִשְׁרֹף מִי שְׁנַתְחִיב שְׂרָפָה, וְהוּא הַדִּין לְשַׁאֵר מִיתוֹת. וְלִשְׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פרשת ויקהל שם): "לֹא תִבְעְרוּ אֵשׁ" שְׂרָפָה בְּכָלֵל (האיסור על כל המלאכות) הִיָּתָה וְיֵצְאָתָּה (בנפרד) לְלַמֵּד: מָה שְׂרָפָה מִיִּחְדָּת שְׁהִיא אַחַת מִמִּיתוֹת בֵּית דִּין וְאֵינָה דוֹחָה אֶת־הַשַּׁבָּת, אִף כָּל־שַׁאֵר מִיתוֹת לֹא יִדְחוּ אֶת־הַשַּׁבָּת". וּכְבָר אָמְרוּ (שבת ע): "הַבְּעָרָה לְלֹא יֵצְאָתָּא" (יצאה הבערה מכלל המלאכות שאין חייבין עליה אלא מלקות כדין איסור של לאו), וְלֹא נִתְקַיֵּם (לימוד זה להלכה) אֵלָא (מטעם אחר פרטה הכתוב, והוא מפני) לְחַלֵּק יֵצְאָתָּה, וְהוּא שְׂיֵהָא חֵיב עַל כָּל־מְלָאכָה וּמְלָאכָה בְּפִנְי עֲצָמָה. כְּמוֹ שְׁנַתְבְּאָר בְּמִקוּמוֹ. וּבִגְמָרָא דְבְּנֵי מַעְרְבָא (ירושלמי סנהדרין פרק ד הלכה ו): "בְּכֹל מְשֻׁבְתֵיכֶם רַבִּי אֵילָא בְּשֵׁם רַבִּי יֵנְאִי: מִכָּאן לְבִתְיֵי־דִינִין שְׁלֵא יְהִי דִינִין בְּשַׁבָּת".

~ יום שישי י"ג סיון ~

מצות לא תעשה שכב.

הַמַּצְוָה הַשְּׂכִיב — הָאֲזַהְרָה שְׁהִזְהַרְנוּ מִלְהַעֲנִישׁ אֶת הַחוּטָאִים וּמִלְהוֹצִיא אֶת־הַדִּין לַפְּעַל בְּשַׁבָּת. וְהוּא אָמְרוּ וְתַעֲלֶה: "לֹא־תִבְעְרוּ אֵשׁ" (שם לה, ג), הַפְּנִינָה בְּכָף: לֹא תִשְׁרֹף מִי שְׁנַתְחִיב שְׂרָפָה, וְהוּא הַדִּין לְשַׁאֵר מִיתוֹת. וְלִשְׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פרשת ויקהל שם): "לֹא תִבְעְרוּ אֵשׁ" שְׂרָפָה בְּכָלֵל (האיסור על כל המלאכות) הִיָּתָה וְיֵצְאָתָּה (בנפרד) לְלַמֵּד: מָה שְׂרָפָה מִיִּחְדָּת שְׁהִיא אַחַת מִמִּיתוֹת בֵּית דִּין וְאֵינָה דוֹחָה אֶת־הַשַּׁבָּת, אִף כָּל־שַׁאֵר מִיתוֹת לֹא יִדְחוּ אֶת־הַשַּׁבָּת". וּכְבָר אָמְרוּ (שבת ע): "הַבְּעָרָה לְלֹא יֵצְאָתָּא" (יצאה הבערה מכלל המלאכות שאין חייבין עליה אלא מלקות כדין איסור של לאו), וְלֹא נִתְקַיֵּם (לימוד זה

אגרות קודש

ב"ה, י"ח סיון, תשי"ג
ברוקלין.
שלום וברכה!

בנועם קבלתי פ"ש ממנו ע"י האברך הו"ח אי"א מו"ה... שי אשר ת"ל הוטב מצב בריאותו וראיית עיניו. ובטח גם על להבא ישמור את העניינים שכתבתי לו ואודותם. ומה טוב שיוסיף ללמוד בכל יום או שילמדו לפניו איזה שורות בספר הזהר הקדוש ואיזה שורות בספר התניא הק' אשר בהם מורגל הלשון תא חזי שזהו ציווי תורתנו הק' שיראו אלקות במוחש שזהו גם כן סגולה ותרופה למאור העינים הגשמיים כדבעי ולראות איך שנתהוו ומתקיימים על ידי דבר ה' כח הפועל בנפעל.

בברכה לרפואה ולאריכות ימים ושנים טובות בגשמיות וברוחניות.

נביאים

יחזקאל פרק-לו ויה

ו לָכֵן הִנָּבֵא עַל־אֲדַמַּת יִשְׂרָאֵל וְאִמְרַתְּ לְהָרִים וְלַגְּבֻעוֹת לְאֶפְיָקִים וְלַגְּאִיֹּת כֹּה־אָמַר | אֲדַנִּי יְהוָה הִנְנִי בְקִנְיָתִי וּבְחֻמְתִּי דִּבְרַתִּי יַעַן כְּלַמַּת גּוֹיִם נִשְׁאַתֶּם: ז לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדַנִּי יְהוָה אֲנִי נִשְׁאַתִּי אֶת־יָדִי אִם־לֹא הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לָכֶם מִסְבִּיב הִמָּה כְּלַמַּתְם יִשְׂאוּ: ח וְאַתֶּם הָרִי יִשְׂרָאֵל עֲנַפְכֶם תִּתְּנוּ וּפְרִיכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל כִּי קָרְבוּ לְכוּ: ט כִּי הִנְנִי אֵלֵיכֶם וּפְנִיתִי אֵלֵיכֶם וְנִעַבְדְתֶם וְנִזְרַעְתֶם: י וְהִרְפִּיתִי עֲלֵיכֶם אֲדָם כְּלִבֵּית יִשְׂרָאֵל כֹּלָּה וְנִשְׁבּוּ הָעָרִים וְהַחֲרָבוֹת תִּפְנִינָה: יא וְהִרְפִּיתִי עֲלֵיכֶם אֲדָם וּבְהִמָּה וְרָבוּ וּפְרוּ וְהוֹשַׁבְתִּי אֶתְכֶם כְּקִדְמוֹתֵיכֶם וְהִטַּבְתִּי מְרֵאשִׁיתֵיכֶם וַיִּדְעַתֶם כִּי־אֲנִי יְהוָה: יב וְהוֹלַכְתִּי עֲלֵיכֶם אֲדָם אֶת־עַמִּי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְשׁוּ וְהָיִיתָ לָהֶם לְנַחֲלָה וְלֹא־תוֹסֵף עוֹד לְשִׁפְלָם: (ס) כֹּה אָמַר אֲדַנִּי יְהוָה יַעַן אֲמַרְיִם לָכֶם אֲכַלְתָּ אֲדָם (אֲתִי) אֶתְּ וּמִשְׁפַּלְתָּ (גוּיךְ) גּוֹיִיךְ הָיִיתָ: יד לָכֵן אֲדָם לֹא־תֹאכְלִי עוֹד (וגוּיךְ) וְגוֹיִיךְ לֹא (תִּכְשְׁלִי־עוֹד נֶאֱמַר אֲדַנִּי יְהוָה: טו וְלֹא־אֲשַׁמְיַע אֲלֶיךָ עוֹד כְּלַמַּת הַגּוֹיִם וְחִרְפַּת עַמִּים לֹא תִשְׂאִי־עוֹד (וגוּיךְ) וְגוֹיִיךְ לֹא־תִכְשְׁלִי עוֹד נֶאֱמַר אֲדַנִּי יְהוָה: (פ) טז וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: יז בֶּן־אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל־אֲדַמַּתְם וַיִּטְמְאוּ אוֹתָהּ כְּדַרְכָּם וּבְעֵלְלוֹתָם כְּטִמְאַת הַנְּזֶה הִיְתָה דְרָכָם לִפְנֵי: יח וְאֲשַׁפֵּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם עַל־הַדָּם אֲשֶׁר־שָׁפְכוּ עַל־הָאָרֶץ וּבְגִלְוֵיהֶם טִמְאוּהָ:

רש"י

(יב) לשכלם. לגרש יושביך מקרבך הוא קרוי שכול: ישראל יושבים על אדמתם וגו'. כטומאת הנדה.
 (יג) אוכלת אדם את. למודה היא הארץ הזאת המשילה הכתוב לנדה שבעלה מצפה מתי תטהר ותאב להשחית את יושביה, האמוריים כלו בה והיהודים כלו בה: (טז) ויהי. דבר ה' אלי לאמר: (יז) בן אדם בית

מצודת ציון

(ח) תשאו. תצמחו ותגדלו: (י) תבנינה. מלשון בנין: (יא) והושבתי. מל' ישיבה: (יב) וירשוך. מל' ירושה: לשכלם. ענין מיתה ואברון כמו והארץ משכלת (מ"ב ב). (יז) ובעלילותם. במעשיהם:

מצודת דוד

(ו) יען. בעבור שסבלתם כלימה מן העובדי כוכבים: (ז) אני נשאתי את ידי. כן היא דרך שבועה וכמ"ש וגם אני נשאתי ידי להם (לעיל ט): אם לא. הוא ענין שבועה: כלימתם. הכלימה הראויה להם יסבלו הם: (ח) ענפכם תתנו. לא תהיו עוד שממה כ"א תגדלו ענפים ותשאו פרי למאכל לעמי ישראל כי

קרבו לכוּא אל ארצם: (ט) כי הנני. הנה אני אשגיח ואפנה אליכם ותהיו נעבדים כעבודת שדה בחרישה ותהיו נזרעים לא כמו שהייתם לשעבר שממה ומשמה: (י) כל בית ישראל כולה. ר"ל אף בני עשרת השבטים ישוּבו הנה: ונושבו הערים. תהיינה מיושבות באנשים: (יא) ופרו. יעשו פירות ר"ל יולידו בנים ובנות, וכפל בשמות נרדפים לחזק: והושבתי. אושיב אתכם בארצכם כמו שישבתם בימי קדם ואטיב עמכם עוד יותר ממה שהיה לכם בראשונה עד שלא גליתם: וידעתם. אז תדעו שאני ה' הנאמן במאמרי: (יב) והולכתי עליכם. כאילו יאמר על ההרים מעתה אוליך עליכם אדם וחוזר ומפר' את עמי ישראל והם ירשוך: לשכלם. להיותם אבודים וגרושים ממך: (יג) יען. בעבור שהעובדי כוכבים אומרים על מקומות א"י אוכלת אדם את ר"ל למודה את ומורגלת לכולת ולאבד בני אדם כי מתחלה נאבדו וכלו בה הכנענים יושבי הארץ ולאח"כ כלו בה בני ישראל אשר ישבו תחתם: ומשכלת גוייך. היית. דרכך לשכל ולאבד הגוים היושבים כך והוא כפל ענין במ"ש: (יד) אדם לא תאכלי עוד. כשישבו ישראל לארצם לא יכלו עוד כך: וגוייך לא. תשכלי עוד. כפל הדבר במ"ש: (טו) ולא אשמיע וכו'. ר"ל לא יכלימו עוד אותך בדבר זה ולא תסבלי עוד חרפה בעבור זאת כי מאז לא תשכלי עוד את גוייך להיות נאבדים כך: (יז) כטומאת הנדה. כמו טומאת הנדה שעי"ז היא מרוחקת מבעלה כן היתה דרכם טמאה לפני עד להרחיקם: (יח) ואשפוך. לכן שפכתי עליהם חמתי בעבור דם הנקי אשר שפכו ובעבור טמאם את הארץ בגלוליהם:

כתובים

דברי הימים א פרק כו יב-י

יב לְאֵלֶּה מַחְלָקוֹת הַשְּׁעָרִים לְרֵאשֵׁי הַגְּבָרִים מִשְׁמֵרוֹת לְעֹמֵת אַחֵיהֶם לְשֵׁרֵת בְּבֵית יְהוָה: יג וַיִּפְּלוּ גִּזְרֵי הַמֶּלֶךְ כַּמֶּלֶךְ לְבֵית אֲבוֹתָם לְשַׁעַר וְשַׁעַר: (פ) יד וַיִּפֹּל הַגּוֹרֵל מִזְרַחָה לְשַׁלְמִיָּהוּ וּזְכַרְיָהוּ בְנֵי יוֹעָץ | בְּשֹׁכֵל הַפִּילֹ גִּזְרֵי וַיֵּצֵא גִּזְרָלוֹ צְפֹנָה: טו לְעֵבֶד אָדָם נִגְבָּה וּלְבָנָיו בֵּית הָאֲסָפִים: טז לְשָׁפִים וְלַחֲסֶה לְמַעְרָב עִם שַׁעַר שְׁלֹכֶת בְּמִסְלָה הָעוֹלָה מִשְׁמֵר לְעֹמֵת מִשְׁמֵר: (ס) ז לְמִזְרַח הַלְוִיִּם שִׁשָּׁה לְצְפֹנָה לַיּוֹם אַרְבַּעַה לְנִגְבָּה לַיּוֹם אַרְבַּעַה (ס) וְלְאֲסָפִים שְׁנַיִם שְׁנַיִם: יח לְפָרְכָר לְמַעְרָב אַרְבַּעַה לְמִסְלָה שְׁנַיִם לְפָרְכָר: יט אֵלֶּה מַחְלָקוֹת הַשְּׁעָרִים לְבְנֵי הַקְּרָחִי וּלְבְנֵי מְרָרִי: כ וְהַלְוִיִּם אַחֵיהֶם עַל־אֲצֻרוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים וְלְאֲצֻרוֹת הַקְּדָשִׁים: (ס) כא בְּנֵי לְעֵדֶן בְּנֵי הַגֵּרְשֹׁנִי לְלַעְדֵן רֵאשֵׁי הָאֲבוֹת לְלַעְדֵן הַגֵּרְשֹׁנִי יַחִיאֵל: (ס) כב בְּנֵי יַחִיאֵל וְזָתָם וַיּוֹאֵל אָחִיו עַל־אֲצֻרוֹת בֵּית יְהוָה: (ס) כג לְעַמְרָמִי לְיִצְחָרִי לְחִבְרוֹנִי לְעֹזִיאֵלִי: כד וְשָׁבָאֵל בֶּן־גֵּרְשֹׁם בֶּן־מִשָּׁה נְגִיד עַל־הָאֲצֻרוֹת: (ס)

רש"י

(יב) משמרות לעומת אחיהם. ראשי כ"ד משמרות: (יג) ופילו גזרות כמטן כגדול לבית אבותם לשער ושער. למי יבוא שער זה ולמי שער זה למזרח למערב לצפון לדרום וכן לכל שערים שבעזרה: (יז) ולאספים. מקום ששמו אסופים: (יח) שנים לפרכר. ומפורש במס' תמיד אמר רבא לפרכר כלפי בר: (כ) והלויים אחיה על אצרות וגו'. הוא היה ממונה על מעות שנקנין מהם קרבנות לבית אלהים כגון קרבן קדשים:

(כא) בני לעדן. ללעדן הגרשוני היה ראש האבות יחיאל הוא לעדן האמור לעיל: (כב) ויואל אחיו. אחיו של יחיאל כדכתיב למעלה יחיאל וזתם ויואל: על אצרות בית ה'. אצרות הרבה היו בעזרה כל אוצר ואוצר לתקונו ועל כל אחד ואחד היה ממונה אחד: (כד) ושבואל בן גרשום בן משה נגיד על האצרות. כמו כן נגיד על אחד מאצרות העזרה, ויש מפרשים נגיד על האצרות כל האמרכלין כולם היו תחתיו:

מצודת דוד

(יב) לאלה וכו'. ר"ל כל אלה הנזכרים למעלה היו מחלקין כל השוערים שהיו במספר ארבעת אלפים כמ"ש למעלה והנזכרים כאן היו הראשים עליהם: לראשי הגברים משמרות. ר"ל המשמרות חלקו לפי מספר ראשי הגברים שיהיו כולם שוים (ולא בצמצום כי א"א להתחלק ד' אלפים שוערים על כ"ד חלקים שוים שכן היה מספר המשמרות): לעומת אחיהם. רצה לומר כמו אחיהם המשוררים ודומה להם: לשרת בבית ה'. בדבר פתיחת ונעילת השערים: (יג) כמטן כגדול לבית אבותם. הקטן אשר במשפחתם היה שוה אל הגדול בדבר הגורל: לשער ושער. ר"ל והגורל היה מי יהיה שוער בשער זה ומי בשער זה לא לדעת איזה מהם קודם כאשר היה הגורל במשמרות הכהנים והמשוררים: (יד) מזרחה לשלמיהו. שער המזרחי נפל בגורל לשלמיהו הוא ואנשיו: יועץ בשכל. שהיה בעל עצה בהשכל רב ולזה הוא ואנשיו הפילו הגזרות ויצא גורלו בשער הצפוני: (טו) בית האספים. נקרא כן על ענין ידוע אצלם והיתה מול שער הדרומי: (טז) לשפים. אולי נזכר למעלה בשמו האחר: שער שלכת. כן שם השער שעמד במסילה ושביל העולה על מעלה ההר: משמר לעומת משמר. רצה לומר, זמן מה ישמור שיפים למערב וחוסה בשער שלכת ולעומת זמן זה יתחלף המשמר וכן יחזור חלילה: (יז) למזרח. עתה מונה והולך שמות המקומות אשר ישמרו שם ומספר כתות השומרים ואשר בפאת המזרח יהיו ו' כתות לויים משמרים: ליום ארבעה. ר"ל בכל עת ישמרו ד' כתות: שנים שנים. יתכן שהיו האסופים שתיים מקומות ולזה מזכיר כל' רבים ובכל אחד ישמרו ב' כתות במקומות חלוקות זו מזו: לפרכר למערב. כלפי המערב אל הפרכר והוא שם חדר מה: ארבעה. יהיו ארבעה כתות במסילה ההולכת אל הפרכר ושנים בפרכר עצמה והרי הן במספר כ"ד וכן ארו"ל: (יט) אלה מחלקות. חלוקת מקומות שומרי השערים: (כ) והלויים. ר"ל וגם זאת פקודת הלויים: בית האלהים. הגנוז לתקון הבית: הקדשים. שלוקחין בהם קרבנות הצבור: (כא) בני הגרשוני. מבני גרשון: ללעדן ראשי האבות וכו'. כאומר הנה לעדן נטל גדולה הרבה ללעדן היו ראשי האבות במספר המרובה מכולן ללעדן נולד יחיאל שהיה שר וגדול ובניו היו ממונים על האצרות כמ"ש במקרא שלאחריו: (כב) בני יחיאל וכו'. ר"ל המה וגם זתם ויואל אחיו בני לעדן היו על אצרות בית ה' והם כלי זהב וכסף שבבית ה': (כג) לעמרמי וכו'. ר"ל וכן מבני עמרם וכו' היו ממונים בבית ה' כאשר יזכור למטה ולא זכר מבני עזיאל ואולי כללם בבני חברון: (כד) נגיד על האצרות. היה ממונה על האצרות ושאר הממונים היו תחת ידו:

משניות מסכת יומא

ח בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו, בין לפניו בין לאחוריו; ביום הכפורים מחצות, וברגלים מאשמורה הראשונה; ולא היתה קריאת הגבר מגעת עד שהיתה עזרה מלאה מישראל.

פ ר ק ש נ י

א בראשונה, כל מי שרוצה לתרום את המזבח, תרום; ובזמן שהן מרבין, רצין ועולין בפכש, וכל הקודם את חברו בארבע אמות וכה. ואם היו שניהם שוין, הממנה אומר להם: הצפינו; ומה הן מוציאו? אחת או שתים,

פירוש ברטנורא

ח תורמין את המזבח. תרומת הדשן, שהוא חותה מן הדשן במחתה בין רב בין מעט ונתנו במזרחו של כבש ונבלע שם במקומו, והיא היתה תחלת העבודה בשחרית: או סמוך לו. סמוך לקריאת הגבר או מלפניה או מלאחריה: ביו"ב. תרום מחצות. משום חולשא דכ"ג שעליו לבדו מוטל הכל צריך להשכים יותר: וברגלים. דנפיש ישראל ונפיש קרבנות ורב הדשן במקום המערכה וצריך להעלות הדשן מן המערכה למקום שבאמצע המזבח ששמו פתח שלשם גל גדול של דשן צבור ומכוונת כפתוח, היו צריכים להשכים יותר והיו משכימין מן האשמות הראשונה שהיא שליש הלילה: ולא היתה קריאת הגבר מגעת. ברגלים: עד שהיתה עזרה מלאה מישראל המביאים קרבנותיהם להקריבם מיד אחר תמיד של שחר:

ב א בראשונה כל מי שרוצה לתרום. כל כהן שהוא מאותו בית אב ורוצה לתרום את הדשן שחרית, תרום, ולא היה פייס כדבר: ובזמן שהם מרובים. הבאים לתרום, זה אומר אני תרום, זה היה משפטם: רצין ועולין בכבש. המזבח, שהוא ל"ב אמה אורך: וכל הקודם. ליכנס לתוך ארבע אמות עליונות של כבש הסמוכות לראש המזבח, וכה לתרום. וזהו גורלם: ואם היו שניהם שוים. ככניסתם אין אחד מהם זוכה לתרום. אבל מעתה כולם כאין להטיל גורל. ומהו הגורל, הממונה על הפיסות אומר לכולם הצביעו, כלומר הוציאו אצבעותיכם כל אחד יראה אצבעו, מפני שאסור למנות אנשים מישראל לפיכך הוצרכו להוציא האצבעות כדי שימנו האצבעות ולא האנשים. וכיצד עושים, מקיפים ועומדים בעגולה והממונה בא ונוטל מצנפת מראשו של אחד מהם וממנו הפיים מתחיל למנות, ומוציא כל אחד אצבעו והממונה מוציא מפיו סך ומנין, או מאה, או ששים, הרבה יותר ממה שיש שם

משניות מבוארות – קהתי

בעל "תפארת ישראל" כתב: "אפשר שהפיסקה האחרונה – 'ולא היתה קריאת הגבר מגעת עד שהיתה עזרה מלאה מישראל' – מוסבה גם על יום הכיפורים, שאף ביום הכיפורים היתה העזרה מלאה מישראל שבאו לראות עבודת הכהן הגדול" (עיין שם).

באור משנה א

משנתנו מוסיפה ללמד בענין תרומת הדשן, כיצד היו קובעים בכל יום מי מהכהנים יעשה עבודה זו. ויש להקדים, שהכהנים היו נחלקים לעשרים וארבעה משמרות, ובכל שבוע היה עובד משמר אחד. כל משמר נחלק לששה בתי אבות; בכל יום בשבוע היה עובד "בית אב" אחר, ובשבת היו עובדים כל כהני המשמר יחד (מנחות קז, ב). העבודות השונות שבמקדש היו מתחלקות בגורל בין כהני בית האב של אותו היום. ברם, תרומת הדשן היתה נעשית בראשונה ללא הגרלה ואחר כך תיקנו גם בה הגרלה כפי שיבואר במשנתנו ובמשנה שלאחריה.

בראשונה, כל מי שרוצה לתרום את המזבח – כל כהן מבית האב של אותו יום, הרוצה לתרום את הדשן מעל המזבח, תרום – בגמרא מבואר, שאף על פי שכל העבודות שבמקדש היו מתחלקות בגורל, מכל מקום לעבודה זו לא תיקנו גורל ("פייס"), שהואיל והיא נעשית בעלות השחר וצריכים להשכים לה, חששו שאם יגרילו אותה לא ירצו כהנים הרבה לוותר על השינה בשעה זו להטריח עצמם להשכים לה מספק, הלכך קבעו שכל כהן הרוצה לתרום תרום, ונמצאו הזריזים משכימים לה. ובזמן שהן מרבין – הכהנים הרוצים לתרום את הדשן, כך היו נוהגים: רצין ועולין בפכש – של המזבח, שארכו שלושים ושתיים אמות, וכל הקודם את חברו בארבע אמות – כל מי שנכנס ראשון לתוך ארבע אמות העליונות של הכבש סמוך למזבח, וכה – לתרום את הדשן. ואם היו שניהם שוין – אם שניים נכנסו לתוך ארבע אמות כאחד, אין אחד מהם זוכה לתרום, אלא מטילים גורל בין כל הכהנים שישנם שם, וכך היתה ההגרלה: הממנה – על הגורלות, אומר להם – לכהנים העומדים סביבו בעיגול, הצפינו – הוציאו אצבע, כדי למנות את האצבעות, לפי שאסור למנות את האנשים; ומבואר בכרייתא בגמרא, שהממונה בא ונוטל מצנפת מראשו של אחד מהם, להודיע שממנו הוא מתחיל

~ יום ראשון ~

באור משנה ח

העבודה במקדש התחילה בכל יום עם עלות השחר בהרמת הדשן מעל המזבח, כמו שכתוב (ויקרא ו, ג): "והרים את הדשן אשר תאכל האש את העולה על המזבח ושמו אצל המזבח", היינו שהכהן היה נוטל במחתה גחלים (כשיעור מלוא הקומץ) מתוך המוקד שעל המזבח, ונתנו במזרחו של כבש המזבח (תמיד א, ד). עבודה זו נקראת "תרומת הדשן". משנתנו באה ללמד שזמן תרומת הדשן שונה היה ביום הכיפורים וברגלים מבכל יום.

בכל יום תורמין את המזבח – תרום כהן את הדשן מעל המזבח, כמו שבארנו (בהקדמה למשנתנו), בקריאת הגבר או סמוך לו – סמוך לזמן קריאת הגבר, בין לפניו בין לאחוריו – בגמרא נחלקו בפירושו של הביטוי "קריאת הגבר". יש מפרשים: בזמן קריאת התרגול, ויש מפרשים: בשעה שקורא הכרוז "עמדו כהנים לעבודתכם", כמו ששינו במסכת שקלים (ה, א); ולפי הרמב"ם זמן תרומת הדשן בכל יום הוא משיעלה עמוד השחר (הל' תמידין ומוטפין ב, יא). ביום הכפורים מחצות – הלילה. בגמרא מבואר, שמשום חולשת הכהן הגדול עושים את תרומת הדשן מחצות; וכתובים בעלי התוספות, שמכאן משמע שאפילו תרומת הדשן שהיא עבודת הלילה אינה כשרה אלא בכהן גדול, ולפיכך מקדימים אותה, כדי שינוח בין עבודה זו לעבודת היום. ויש סוברים שאמנם תרומת הדשן נעשית על ידי כהן אחר, אלא שכוונת הגמרא היא, שלפיכך מקדימים לתרום תרומת הדשן מחצות הלילה, כדי שימצא הכהן הגדול מוכן כל מה שצריך לעבודתו מיד כשיעלה עמוד השחר, קודם שיהיה רעב וחלש (תוספות יומא כ, ג; כא, א). וברגלים – שקרבנות הרבה קרבים בהם, והדשן מרובה במקום המערכה, ורבים מקדימים לבוא לעזרה, מאשמורה הראשונה – מקדימים לתרום תרומת הדשן, מסוף האשמורה הראשונה, היינו מסוף השליש הראשון של הלילה (עיין משנה ברכות א, א). ולא היתה קריאת הגבר מגעת – ברגלים, עד שהיתה עזרה מלאה מישראל – שהביאו קרבנותיהם, כדי להקריבם מיד אחר תמיד של שחר.

ואין מוציאין אגדל במקדש.

ב מעשה שהיו שניהם שוין ורצין ועולין בפכבש, ורחף אחד מהן את חברו, ונפל ונשברה רגלו. וכיון שראו בית דין שפאין לידי ספנה, התקינו שלא יהו תורמין את המזבח אלא בפס. ארבעה פיסות היו שם, וזה הפיס הראשון.

ג הפיס השני – מי שוחט, מי זורק, מי מרדש מזבח הפנימי, ומי מרדש את המזורה, ומי מעלה אכרים לפכבש:

פירוש ברטנורא

כהנים, ואומר מי שיכלה חשבון זה אצלו זכה. ומתחיל למנות מזה שנטל מראשו המזנפת, וסובב והולך ומונה האצבעות וחוזר חלילה עד סוף המנין, ומי שהמנין כלה בו הוא הווכה. וכן כל הפייסות שבמקדש: אחד או שנים. אצבע א' אם הוא בראו או שנים אם הוא חולה. שהחולה אינו יכול לכבש אצבעותיו, וכשמוציא אחת יוצאה הברכה עמה. ואין השנים נמנין אלא אחת: ואין מוציאין אגדל במקדש. מפני הרמאים, כשיקרב המנין לבלות ויבינו למי יכלה, ויציא זה העומד לפניו שתי אצבעות כדי שימנה לשני בני אדם וימחר המנין לבלות בו, והממונה לא יבין לפי שהאדם יכול להרחיק האגדל מן האצבע הרבה עד שנראה כאצבעות שני בני אדם, מה שאין יכול לעשות כן בשאר אצבעות:

ב אלא בפס. זה שפירשנו: ארבע פייסות היו שם. ארבע פעמים ביום נאפים לפיים. ולא היו מפייסים על כולם באסיפה אחת, כדי להשמיע קול ארבע פעמים שיש עם רב בעזרה, והוא כבודו של מלך שנאמר (תהלים נ"ה) בבית אלהים נהלך כנגד:

ג מי שוחט. את התמיד: מי זורק וכו'. כל העבודות הללו כפיים אחד הן. שמי שיכלה בו החשבון כמו שפירשנו, זכה, והוא זורק את הדם למזבח אחר שקבל הדם במזרק שהזורק הוא המקבל. והסמוך לו שוחט. ואע"פ שהשחיטה קורמת לקבלת הדם, מ"מ מפני שעבודת הזריקה גדולה מן השחיטה שהשחיטה כשרה בור משא"כ בוריקה המקבלה ואילך מצות כהונה, לפיכך זכה הראשון שהגיע לו הפיס בוריקה, והסמוך לו בשחיטה. והסמוך לשוחט מרדש את

משניות מבוארות – קהתי

מעשה שהיו שניהם שוין ורצין ועולין בפכבש – שני כהנים רצו כאחד בשורה, כדי לזכות בתרומת הדשן, ורחף אחד מהן את חברו, ונפל ונשברה רגלו. וכיון שראו בית דין שפאין לידי ספנה – על ידי הריצה על הכבש, התקינו שלא יהו תורמין את המזבח – שלא יזכה כהן בתרומת הדשן, אלא בפס – בהגדלה בלבד, כפי שבארנו במשנה הקודמת, ולא על ידי ריצה על הכבש. ארבעה פיסות היו שם – במקדש בכל יום, כלומר שכל העבודות שבמקדש היו נעשות על ידי פייס, וארבע פעמים ביום היו מתכנסים להגדלה, וזה הפיס הראשון – הפייס של תרומת הדשן שהזכרנו לעיל, היה הפייס הראשון. כברייתא בגמרא מובא, שמי שזכה בפייס זה, היה גם מסדר את המערכה ומעלה שני גזי עצים למזבח. והרמב"ם מוסיף, שהיה גם מכניס מחתה מלאה אש מן המזבח החיצון למזבח הפנימי להקטיר עליה קטורת (הל' תמידין ד, ה).

למנות, והוא נוקב במספר מסויים הגדול הרבה ממנין הכהנים, כגון מאה, ומתחיל למנות את האצבעות מאותו כהן שנטל מצנפתו מראשו, וסובב והולך ומונה את האצבעות וחוזר חלילה עד שמגיע למספר שנקב בו, ואותו כהן שהמספר כלה בו, הוא הווכה. וכן היו כל הפייסות (הגורלות) שבמקדש. ומה הן מוציאין – כשאומר להם הממונה "הצביעו?" אמת – אצבע אחת, או שתיים – שתי אצבעות רצופות; בגמרא מבואר, שמי שאינו יכול להוציא אצבע אחת ולכבוש את אצבעותיו, רשאי להוציא שתיים ואינן נימנות אלא אחת. ואין מוציאין אגדל במקדש – בשעת הגדלה; הטעם מבואר בגמרא: מפני הרמאים, שבשעה שיתקרב המנין לסיומו יחשבו כמי המספר יכלה, ויציא אגדל ועוד אצבע הרחוקה ממנו, כדי שהממונה יטעה וימנה אותן כשתיים, ועל ידי כך יקרב את המנין שיכלה בהם.

בענין שהבאנו, שהממונה נוטל מצנפת מראשו של אחד, כותב בעל "תוספות יום טוב", שלכאורה כך היה עומד בלא מצנפת עד שהגדילו, וכן דעת התוספות (יומא כה, א, דיבור המתחיל "והא בעינן"), שכתבו על מה שמוכא בברייתא שהפייס לא היה בעזרה עצמה: "כיון שנטל מצנפתו של אחד מהם, גנאי היה לעמוד בלא מצנפת בעזרה". אבל הרמב"ם כותב (הל' תמידין ד, א): "הממונה נוטל המצנפת מעל ראשו של אחד מהן ומחזירה". משמע שמחזירה מיד, ועל ידי נטילת המצנפת ידעו מי הוא האיש שממנו מתחילים למנות. בכלל בארנו את סדר ההגדלה לפי רש"י, וכן מפרש גם הרב מברטנורא. אבל הרמב"ם מפרש בדרך אחרת, שכן הוא כותב (הל' תמידין ומוספין ד, ג): כיצד מפייסין? עומדין בחיפה ומסכימים על מנין (כלומר שלא הממונה אומר את המספר כפי שבארנו, אלא הכהנים מסכימים ביניהם על מספר מסויים), שמונים. מזה או ארץ, או כל מנין שישכימו עליו. והממונה אומר להם: הצביעו. והו מוציאין אצבעותיהן. אחת או שתיים, ואם הוציא שלש מונין לו שלש (כלומר שסופרים כל האצבעות שמוציאים: המוציא שתיים מונים לו שתיים, והמוציא שלש מונים לו שלש); ואין מוציאין אגדל במקדש. מפני הרמאים. שהאגדל קצר ונוח להוציא וכפפתו (כלומר שהמוציא אגדל יחשב את כל האצבעות, ואם יראה שהמספר יהיה כלה בו אם יוציא גם את האגדל, ויציאנו; ואם יראה שיוזכר אם לא יוציאנו, יכפהו, לפי שקל לפשטו ולכפתו). והמוציא אגדל אין מונין אותו לו. ומתחיל הממונה למנות מן האיש הידוע שחשיר מצנפתו תחילה, ומונה על אצבעותיהן וחוזר חלילה עד שששים המנין שהשימו עגלו..."

בעל "תוספות יום טוב" נותב, שנראה לו לפרש שמדובר במשנתנו על הפייסות שהיו במקדש בכל יום ויום חוץ מיום הכיפורים, שהרי כל עבודות יום הכיפורים אינן כשרות אלא ככהן גדול, כמו שהזכרנו בפרק הקודם, וברייתא היא במסכת הוריות (יב, ב), ומובאת היא גם במסכתנו (יומא לג, ב); וכן מובא בסליחה של מוסף יום כיפור המתחילה "איך אשא ראש": "ובטו הפייסות בצום המובחר". אבל בפיוט העבודה הזכיר כל ארבעת הפייסות על סדרם. וכותב בעל המאור: "והווי יודע כי בעלי הקרובות, שהכניסו בפיוטיהן בסדר עבודת היום ארבעה פייסות, טעו כולם במשנתנו, ולא הבינו כי הפייסות שבמשנתנו לשאר ימות השנה הם ולא ליום הכיפורים, לפי שכל עבודת היום אינה כשרה אלא ככהן גדול".

אבל הרמב"ן משיג על בעל המאור בספר "מלחמות ה'" וכותב, שאי אפשר שיטעו כל רבותינו בעלי הקרובות; ועוד, שאם כן, פרק זה אין בו דבר מסדר היום; ועוד, היאך שנו אותם סתם ולא פירשו שהדברים אמורים בשאר הימים חוץ מיום הכיפורים, והעלה שהיו כל ארבעת הפייסות אף ביום הכיפורים (עיינו סס).

ודעת הרמב"ם בפרק ד מהל' עבודת יום הכיפורים, שהיו פייסות, אבל ייראה מלשונו שלתרומת הדשן ודישון מזבח בלבד היה. ועיין ב"תוספות יום טוב" שמאריך בענין זה.

באור משנה ג

הפייס השני – יזכה בעבודת דלקמן: **מי שוחט** – את קרבן התמיד, **מי זורק** – את דמו, כלומר שהכהן שכלה בו המספר של ההגדלה, כמו שבארנו במשנה א, הוא שוחט את התמיד, והשני העומד לימינו מקבל את הדם וזורקו (עיינין ברטנורא שמפרש, שהראשון זכה בוריקה והשני בשחיטה); **מי מרדש מזבח הפנימי** – הכהן השלישי

~ יום שני ~

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד שמשום מעשה שהיה ביטלו את ההתחרות בריצה על הכבש, והתקינו גורל גם לעבודת תרומת הדשן כמו לשאר העבודות במקדש.

הַרְאֵשׁ וְהַרְגֵל, וְשִׁתֵּי הַיָּדִים, הַעֲקֹץ וְהַרְגֵל, הַחֹזֶה וְהַגֵּרָה, וְשִׁתֵּי הַדְּפָנוֹת, וְהַקְּרָבִים, וְהַפְּלֵת, וְהַחֲבֹתָיִן, וְהַיָּיִן.
שְׁלֹשָׁה עָשָׂר כְּהָנִים זָכוּ בוֹ. אָמַר בֶּן עֲזַאי לְפָנֵי רַבִּי עֲקִיבָא מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: דֶּרֶךְ הַלּוֹכוֹ הִיָּה קָרֵב.
ד הַפִּים הַשְּׁלִישִׁי – חֲדָשִׁים לְקִמְרַת בּוֹאוֹ וְהַפִּסּוֹ. וְהַרְבִּיעִי – חֲדָשִׁים עִם יִשְׁנִים, מִי מַעְלָה אֲכָרִים מִן הַכֶּבֶשׂ לְמוֹבָח.

ה תָּמִיד קָרֵב בְּתַשְׁעָה, בַּעֲשָׂרָה, בְּאֶחָד עָשָׂר, בְּשָׁנִים עָשָׂר, לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. פִּיצֵד? עֲצָמוֹ – בְּתַשְׁעָה. בְּחָג

פירוש ברטנורא

המזבח, והסמוך למדשן את המזבח מדשן את המנורה. וכן כולם: הראש והרגל. של ימין, בכהן אחד: ושתי הידים. בכהן שני: העוקץ. הוא הנוב: והרגל. של שמאל, בכהן שלישי: החזה. הוא שומן החזה הרואה את הקרקע, והותכין אותו ואלך בלא ראשי הצלעות: והגרה. מקום שהוא מעלה גרה, הוא הצואר, ובו מחוברים קנה הריאה עם הכבד והלב. החזה והגרה בכהן רביעי. ושתי הדפנות בכהן חמישי. והקרבים בששי: והפולת. עשרון למנחת נסכו של תמיד בשביעי. והחביתים. חצי עשרון למנחתו של כהן גדול שקריבה עם התמידים בכל יום, שנאמר (ויקרא ו') מחציתה בכורך ומחציתה כערב, בשמיני: והיין. ג' לוגין לנסך התמיד, בתשעין: י"ג כהנים זוכין בו. בפיים זה, י"ג עבודות של כהנים המנויות בהן כפי הסדר הכתוב במשנה: בדרך הלכו. בחייו: היה קרב התמיד. ח"ק סבר הטוב והיפה קרב תחלה. וכן עזאי סבר בדרך הלכו, הראש והרגל, החזה והגרה, ושתי הידים, ושתי הדפנות, העוקץ והרגל. ואין הלכה כבן עזאי:

ד **חדשים לקמורת**. כך היו מכריזין בעורה. כלומר מי שלא זכה בקמורת כל ימיו יבא ויפס. ולא היו מניחין למי שזכה בה פעם אחת לשנות בה, מפני שמעשרת, דכתיב (דברים ל"א) ישימו קמורה באפך וכו' בדרך ה' חילו. ולפי שכל כהן המקמור קמורת היה מתעשר ומתברך בשבילה לפיכך לא היו מניחין לשנות בה אדם, כדי שיהיו הכל מתעשרים ומתברכים בה: **חדשים גם ישנים**. מי שזכה בפיים פעמים אחרות, ומי שלא זכה בו מעולם, בואו והפסו: מי מעלה אברים מן הכבש למוזבח. כשהיו מוליכין האברים מכות הממכחים לא היו מוליכים אותם למוזבח אלא נותנים אותם מחצי כבש ולמטה במורה ומפיסין פיים אחר מי מעלה אותם ממקום הנחתן בכבש למוזבח. והיו עושין כן משום ברוב עם הדרת מלך:

ה **תמיד קרב**. משעת הולכת אברים ואלך קחשבי: עצמו. בכל יום תשעה. ששה לאברים ולקרבים, כדאמרין לעיל, ואחד לסולת. ואחד לחביתין ואחד ליון: ובהן. שצריך שני נסוכין, אחד של יין ואחד של מים ביד כהן אחד צלוחות של מים: של בין הערבים. שבכל יום שנים בידם שני גזווי עצים, להוסיף

משניות מבוארות – קהתי

~ יום שלישי ~

באור משנה ד

הפיים השלישי – היה על עבודת הקטורת, והממונה על הפייסות היה מכריז: **חדשים לקמרת בואו והפסו** – כהנים שלא זכו בקטורת מימיהם יבואו וישתתפו בהגרה; שכן עבודת הקטורת היתה חביבה ביותר על הכהנים, מפני שהיא מעשרת (מביאה עושר וברכה לעוֹסֵק בהקטרתה). שנאמר (דברים לג, י"א): "ישימו קטורה באפך... ברוך ה' חילו ופועל ידיו תרצה", הלכך היו מקפידים שלא יפסו לעבודת הקטורת אלא חדשים בלבד, היינו אותם כהנים שלא הקטירו קטורת מימיהם. ובברייתא בגמרא מובא, שמעולם לא שנה אדם בה, כלומר שכל כך היו כהני בית אב מרובים עד שלא אירע מעולם שלא יהא שם מי שלא הקטיר מימיו (המאירי). **והרביעי** – והפיים הרביעי, היה הממונה מכריז בו: **חדשים עם ישנים** – אלה שעדיין לא זכו בעבודה זו ואלה שכבר זכו בה, בואו והפסו! שהואיל ולפיים השלישי הזמין רק חדשים, חזר והכריז שלפיים הרביעי מוזמנים כל הכהנים, חדשים עם ישנים; והיו מפייסים בפיים זה: **מי מעלה אברים מן הכבש למוזבח** – במשנה הקודמת למדנו שהכהנים שזכו בפיים שני היו מניחים את אברי התמיד בכבש של המזבח, מחציו ולמטה בצד מזרח, וירדו ללשכת הגזית לקרוא את שמע, ועכשיו חזרו והפסו מי יעלה את האברים מן הכבש למוזבח, להקטירם ולנסך נסכיהם; ומבואר במפרשים שכהן אחד בלבד היה זוכה בהעלאת האברים למוזבח (רש"י ותוספות יומא ב, ב; רמב"ם הל' תמידין ד, ח, ט; ה; המאירי), אף על פי שבהעלאתם לכבש זכו כהנים אחדים (כמפורט במשנה הקודמת). ויש סוברים, שאף בהעלאת האברים למוזבח היו זוכים ששה כהנים (ועוד שלושה בנסכים), כמספר הכהנים שזכו בפיים השני להעלותם לכבש (תוספות ישנים; הרש"ם).

באור משנה ה

תמיד – קרבן עולת התמיד, **קרוב בתשעה** – כהנים שהיו עוסקים בהעלאת אברי התמיד ונסכיו לכבש, ויש שהיה קרב **בשעה** –

מוריד את האפר מעל מזבח הקטורת שבהיכל, ומי מדשן את **המנורה** – הכהן הרביעי מדשן את הנרות של המנורה, שנוטל מהם את האפר והפסולת, ומי מעלה אברים – של התמיד, **לכבש** – כמו ששינוי (שקלים ח, ט), שהכהנים היו מניחים את אברי התמיד בכבש של המזבח מחציו ולמטה, וירדו ללשכת הגזית לקרות את שמע, ולאחר מכן היו מעלים את האברים למוזבח; ואלו האברים שזכו הכהנים בהעלאתם לפי הסדר של אותו פייס: **הראש והרגל** – האחורית של ימין, זכה בהעלאתם הכהן החמישי: **ושתי הידים** – היינו הרגליים הקדמיות, זכה בהעלאתן הכהן הששי: **העקץ** – החלק האחורי עם האליה, **והרגל** – האחורית של שמאל, העלאתם על ידי הכהן השביעי: **החזה** – שומן החזה, **והגרה** – מקום שהבהמה מעלה גרה, היינו הצואר עם שתי צלעות מימין ושתי צלעות משמאל ותלויים בו הקנה והלב והריאה (תמיד ד, ג). העלאתם על ידי הכהן השמיני: **ושתי הדפנות** – עם השרדה והטחול והכבד (שם). מעלה אותן הכהן התשיעי: **והקרבים** – הנתונים בכון, וכרעיים על גביהם (שם). מעלה הכהן העשירי: **והפולת** – למנחת התמיד, מעלה הכהן האחד עשר. **והחביתין** – מנחת הכהן הגדול, שהיה מקריב בכל יום עשירית האיפה סולת, מחציתה בכורך ומחציתה כערב על מחבת בשמן (ויקרא ג, יג). מעלה הכהן השנים עשר: **והיין** – רביעית היין נסך לתמיד, מעלה הכהן השלושה עשר. **שלושה עשר כהנים זכו בו** – באותו פייס, כמו שפרטנו לעיל בכל עבודה ועבודה. **אמר בן עזאי לפני רבי עקיבא משום רבי יהושע: דרך הלכו** – של הכבש בחייו, **היה קרב** – ומבואר בברייתא בגמרא; כיצד דרך הלכו? הראש והרגל, החזה והגרה, שתי הידיים, שתי הדפנות, העוקץ והרגל. ותנא קמא טובר, שהגדול יותר באברים קרב תחילה; ומכל מקום הראש קרב ראשון, שנאמר (ויקרא א, יב): "ונתת אותו לנתחיו ואת ראשו ואת פרוו", ומכאן לראש ופדר שקודמים לכל האברים. והלכה כותנא קמא (רמב"ם הל' תמידין ד, ח). כן מבואר בגמרא שהכהן המעלה את הראש, מכסה את בית השחיטה בפדר, והוא דרך כבוד של מעלה, לפי שבית השחיטה מלוכלך בדם (עיין גמרא יומא כו, א; תוספות שם כה, ב דיבור המתחיל "מניין").

– ביד אַחַד צְלוּחִית שֶׁל מַיִם, הָרִי כָּאֵן עֲשֶׂרָה. בֵּין הָעֲרָבִים – בְּאַחַד עֶשֶׂר: הוּא עֲצָמוּ בְּתִשְׁעָה, וְשָׁנִים בְּיָדָם שְׁנֵי גִזְרֵי עֲצִים; וּבִשְׁבַת – בְּאַחַד עֶשֶׂר: הוּא עֲצָמוּ בְּתִשְׁעָה, וְשָׁנִים בְּיָדָם שְׁנֵי בְּזוּי לְבוֹנָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים. וּבִשְׁבַת שְׁפִתוֹךְ הַחֹג – בְּיָד אַחַד צְלוּחִית שֶׁל מַיִם.

ו אֵיל קָרַב בְּאַחַד עֶשֶׂר: הַבָּשָׂר – בְּחֻמְשָׁה, הַקְּרָבִים וְהַפִּלְתֵי וְהֵיָן – בְּשָׁנִים שָׁנִים.

ז פֶּר קָרַב בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה: הָרֹאשׁ וְהַרְגָל, הָרֹאשׁ – בְּאַחַד, וְהַרְגָל – בְּשָׁנִים; הָעֵקֶץ וְהַרְגָל, הָעֵקֶץ – בְּשָׁנִים, וְהַרְגָל – בְּשָׁנִים; הַחֹזֶה וְהַגֵּרָה, הַחֹזֶה – בְּאַחַד, וְהַגֵּרָה – בְּשָׁלְשָׁה; שְׁתֵּי הַיָּדִים – בְּשָׁנִים; שְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת – בְּשָׁנִים; הַקְּרָבִים וְהַפִּלְתֵי וְהֵיָן – בְּשָׁלְשָׁה שְׁלֹשָׁה. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? בְּקָרְבָנוֹת צְבוּר. אֲבָל בְּקָרְבַן יָחִיד, אִם רָצָה לְהַקְרִיב – מִקְרִיב. הַפֶּשֶׁטָן וְנִתְחַזֵּן שֶׁל אֵלו וְאֵלו שְׁוִין.

פירוש ברטנורא

על עצי מערבה, דכתיב (ויקרא א') וערכו עצים על האש, אם אינו ענין לתמיד של שחר שכבר נאמר וביער עליה הכהן עצים תנהו ענין לתמיד של בין הערבים שמוספים שני גזרי עצים:

1 הַבָּשָׂר בְּחֻמְשָׁה. כאברים של כבש כך אברים של איל: הפלת. שני עשרונים היה, בשני כהנים:

2 בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים. דבענין כל הני כהנים לכל כהמה ובענין פיים: אם רצה להקריב. כהן יחידו את הכל ובלא פיים: הפשטן ונתוחן. של יחיד ושל צבור שוין להיות כשרים בור ואין מעונין בהן:

משניות מבוארות – קהתי

צלוחית של מים לניסוך המים, והרי כאן שנים עשר. מכאן למדים בגמרא שלא היו מנסכים מים בחג אלא בתמיד של שחר, שאילו היו מנסכים מים אף בתמיד של בין ערביים, הרי היו שנים עשר כהנים אף בחולו של החג בתמיד של בין ערביים, תשעה לעצמו, שניים לשני גזרי עצים ואחד לניסוך המים, אלא מכאן שלא היו מנסכים מים בתמיד של בין ערביים כי אם בתמיד של שחר בלבד.

~ יום רביעי ~

באור משנה ו

משנתנו באה ללמד, שדווקא קרבן הכבש שהוא בן שנתו, כגון התמיד, קרב בתשעה כהנים, אבל קרבן אחר טעון יותר כהנים.

אֵיל – קרבן האיל שהוא בן שתי שנים, קָרַב בְּאַחַד עֶשֶׂר – כהנים: הַבָּשָׂר בְּחֻמְשָׁה – כהנים, כמפורט לעיל בתמיד: הראשון מעלה את הראש והרגל, השני – שתי הידים, השלישי – העוקץ והרגל, הרביעי – החזה והגרה, החמישי – שתי הדפנות. הַקְּרָבִים – שהם כבדים באיל מבכבש (המאירי), וְהַפִּלְתֵי וְהֵיָן – שהם מרובים באיל מבכבש, שהסולת בכבש עישרון אחד ובאיל שני עשרונים, והיין בכבש, רביעית ההין (= 3 לוגים) ובאיל שלישית ההין (= 4 לוגים), בְּשָׁנִים שָׁנִים – כל דבר קרב בשני כהנים, הרי כאן עוד ששה כהנים, ובין כולם אחד עשר.

באור משנה ז

פֶּר קָרַב בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה – כהנים, שהואיל ואבריו כבדים ביותר ואף הסולת והיין מרובים בו מבאיל (שלושה עשרונים סולת וחצי ההין יין), לפיכך היה טעון עשרים וארבעה כהנים: הָרֹאשׁ וְהַרְגָל – שבכבש ובאיל העלאתם ככהן אחד, בפר העלאתם בשלושה כהנים: הָרֹאשׁ בְּאַחַד, וְהַרְגָל בְּשָׁנִים – שני כהנים היו מעלים ביחד את הרגל האחורית של ימין (דמביס); הָעֵקֶץ וְהַרְגָל – החלק האחורי והרגל האחורית של שמאל, שבכבש ובאיל העלאתם ככהן אחד, בפר העלאתם בארבעה כהנים: הָעֵקֶץ בְּשָׁנִים, וְהַרְגָל בְּשָׁנִים – הרי שבעה; הַחֹזֶה וְהַגֵּרָה – שבכבש ובאיל העלאתם ככהן אחד, בפר מעלים אותם ארבעה כהנים: הַחֹזֶה בְּאַחַד, וְהַגֵּרָה בְּשָׁלְשָׁה – הרי אחד עשר; שְׁתֵּי הַיָּדִים – הרגליים הקדמיות, בְּשָׁנִים – בשני כהנים, הרי שלושה עשר; שְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת בְּשָׁנִים – הרי חמישה עשר; הַקְּרָבִים וְהַפִּלְתֵי וְהֵיָן בְּשָׁלְשָׁה שְׁלֹשָׁה – כל דבר בשלושה כהנים, הרי כאן עוד תשעה כהנים, ובין כולם עשרים וארבעה. בְּמָה

כהנים, או בְּאַחַד עֶשֶׂר, או בְּשָׁנִים עֶשֶׂר – כהנים, לא פְּחוֹת – אינו קרב לעולם בפחות מתשעה, וְלֹא יוֹתֵר – ולא ביותר משנים עשר. פֶּיֶצֶד? עֲצָמוֹ – קרבן התמיד עצמו, היינו הקרבת אבריו ומנחתו ונסכו בכל יום, בְּתִשְׁעָה – כהנים, כמפורט לעיל (במשנה ג): הראשון היה מעלה את הראש והרגל, השני – שתי הידים, השלישי – העוקץ והרגל, הרביעי – החזה והגרה, החמישי – שתי הדפנות, השישי – הקרביים, השביעי – הסולת, השמיני – החביתין, והתשיעי – היין. יש מפרשים, שמשנתנו היא כדעת רבי אליעזר בן יעקב הסובר, שלא היו עושים פיים רביעי, אלא אותם הכהנים שהעלו את האברים והנסכים לכבש חזרו והעלום אחר כך מן הכבש למזבח (דש"י יומא כו, ב). ברם, לדעת המפרשים שהבאנו בסוף המשנה הקודמת (יחוספות ישנים; הרש"ש), שאף בהעלאת האברים מהכבש למזבח היו זוכים תשעה כהנים כמו בהעלאתם לכבש, משנתנו היא המשך למשנה הקודמת והיא עוסקת בעבודת העלאת האברים והנסכים למזבח להקטירם ולנסך נסכיהם. פְּחָג – הסוכות, שמלבד ניסוך היין היה גם ניסוך המים, בְּיָד אַחַד צְלוּחִית שֶׁל מַיִם – היה עולה עוד כהן אחד ובידו צלוחית של מים, הָרִי כָּאֵן עֲשֶׂרָה – כהנים; בֵּין הָעֲרָבִים – קרבן תמיד של בין הערביים, קרב בְּאַחַד עֶשֶׂר – כהנים: הוּא עֲצָמוּ בְּתִשְׁעָה – כמו שבארנו לעיל בתמיד של שחרית, וְשָׁנִים – שני כהנים נוספים, בְּיָדָם שְׁנֵי גִזְרֵי עֲצִים – שכן מצוה להוסיף בתמיד של בין הערביים שני גזרי עצים על מערכת העצים שעל המזבח, כמו שנאמר (ויקרא א, ז): "וערכו עצים על האש", ודרשו: אם אינו ענין לתמיד של שחר, שהרי כתוב (שם ו, ח): "ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר", תנהו ענין לתמיד של בין ערביים, שטעון שני גזרי עצים בשני כהנים; וכבר הזכרנו, שבתמיד של שחר הכהן הזוכה בתרומת הדשן זוכה גם בהבאת שני גזרי העצים. וּבִשְׁבַת – וכן תמיד של שחר בשבת, קרב בְּאַחַד עֶשֶׂר – כהנים: הוּא עֲצָמוּ בְּתִשְׁעָה – הקרבן עצמו קרב בתשעה כהנים, כמבואר ברישא, וְשָׁנִים – ועוד שני כהנים, בְּיָדָם שְׁנֵי בְּזוּי לְבוֹנָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים – שתי כפות עם לבונה שהיו באות עם לחם הפנים, כמו שכתוב (ויקרא כד, ז): "ולקחת סולת ואפית אותה שתיים עשרה חלות... וממת אותם שתיים מערכות שש המערכת... ונתת על המערכת לבונה זכה, וריתה ללחם לאזכרה". כלומר שבכל שבת כשהיו מסלקים את לחם הפנים, היו מקטירים את שני בזיכי הלבונה, ושני כהנים עסקו בהקטרתם. וּבִשְׁבַת שְׁפִתוֹךְ הַחֹג – שבתוך חג הסוכות, בְּיָד אַחַד צְלוּחִית שֶׁל מַיִם – נוסף עוד כהן בתמיד של שחר שבידו

פ ר ק ש ל י ש י

א אמר להם הממונה: צאו וראו, אם הגיע זמן השחיטה. אם הגיע, הרואה אומר: ברקאי! מתתאי בן שמואל אומר: האיר פני כל המזרח; עד שבחברון? והוא אומר: הן.

ב ולמה הצרכו לך? שפעם אחת עלה מאור הלבנה ורמו שהאיר המזרח, ושחטו את התמיד, והוציאוהו לבית השרפה. הורידו פהן גדול לבית הטבילה. זה הפלל היה במקדש: כל המסיד את רגליו – טעון טבילה, וכל המטיל מים – טעון קדוש ידים ורגלים.

ג אין אדם נכנס לעזרה לעבודה אפלו טהור, עד שיטבל. חמש טבילות ועשרה קדושים טובל פהן גדול ומקדש

פירוש ברטנורא

ג א אמר להם הממונה. הוא הסגן: צאו וראו. על מקום גבוה שהיה להם במקדש: זמן השחיטה. שהשחיטה פסולה בלילה. שנאמר (ויקרא י"ט) ביום זבחים: ברקאי. האיר והבריק השחר: האיר פני המזרח. זמן זה אחר ברקאי דאמר תנא קמא. והלכה כמתתיה בן שמואל: עד שבחברון. אותן העומדין למטה שואלין לו הגיע האור לחברון, והוא משיב הן. וכדי להזכיר זכות אבות מוכידין חברון:

ב שפעם אחת עלה מאור הלבנה. לאו ביום הכפורים קאמר, דא"א לעלות מאור הלבנה סמוך לשחר ביום הכפורים שהוא בשליש החדש, אלא בסוף אחד מן החדשים כשהלבנה עולה סמוך לעלות השחר ארבע זה המעות, והשש שמא ביה"כ יארע טעות אחר כיוצא בו לכך הוצרכו לכל זה: הורידו כהן גדול. מלתא באנפי נפשה היא. והשתא מתרר להא דתנינן לעיל עד חברון והוא אומר הן. ולאחר שהשיב הרואה הן היו מורדין כהן גדול לבית הטבילה שהיה טעון טבילה קודם שישחט התמיד: הויסף רגליו. כנוי לנקבים גדולים.

ג לעבודה. לאו דוקא: עד שיטבל. שהרברים קל וחומר ומה כהן גדול המשנה מקדש לקודש, מעבודת חוץ לעבודת פנים ומעבודת פנים לעבודת חוץ,

משניות מבוארות – קהתי

– ונדמה היה להם שהאירו פני המזרח, ושחטו את התמיד – ואחר כך עמדו על טעותם, והוציאוהו – את התמיד, לבית השרפה – לפי שנשחט בעוד לילה ונפסל, ושחטו תמיד אחר. מאותה שעה התקינו שיהיו עולים על מקום גבוה ומבררים היטב, אפילו בתחילת החדש, אם כבר האיר השחר (או אם האיר פני כל המזרח עד שבחברון). הורידו פהן גדול לבית הטבילה – משנתנו חוות לתאר את עבודת היום, שלאחר שראו שהאיר כבר פני כל המזרח, היו מורידים את הכהן הגדול לבית הטבילה, שכן טעון הוא טבילה קודם שישחט התמיד, ודרך אגב באה המשנה להשמיענו: זה הפלל היה במקדש: כל המסיד את רגליו – העושה צרכיו (עין שופטים ג, כד; שמואל א כד, ז), טעון טבילה – במקווה של ארבעים סאה, וכל המטיל מים, טעון קדוש ידים ורגלים – רחיצת ידים ורגלים מן הכיור.

~ יום ששי ~

באור משנה ג

אין אדם נכנס לעזרה – לעזרת ישראל (ברטנורא; יתוספות יום טובי), לעבודה – לאו דווקא, ואפילו שלא לשם עבודה (ירושלמי; המפרשים), אפילו היה טהור לגמרי, עד שיטבל – בגמרא למדים זה בקל וחומר מכהן גדול ביום הכיפורים: "זוה המשנה מקודש לקודש (מבגדי זהב לבגדי לבן ומבגדי לבן לבגדי זהב), וממקום שענוש כרת למקום שענוש כרת (מהיכל לדביר ומדביר להיכל, ששני המקומות קודש הם והנכנס בכל אחד מהם בטומאה ענוש כרת) טעון טבילה" (אף על פי שטבל כבר טבילה חשובה במקום קדוש, ואף על פי שהוא כהן גדול שהוא קדוש ביותר, ואף על פי שהוטלה עליו כל עבודת היום, ורזיו וזהיר הוא ביותר מתוך כך ומחמת שכפרת היום מרובה, אף על פי כן צריך טבילה" – יתוספות). המשנה מחזקת לקודש וממקום שאין ענוש כרת למקום שענוש כרת, אינו דין שטענון טבילה? (יומא ל, א). ויש דעה אחרת בגמרא, שאינה אלא סרך טבילה, כלומר שלא ניתקנה אלא כדי שיעלה על לבו שמא יש עליו טומאה ישנה ושכחה, ואם יזכור בטומאה כזו יפרוש ממנה בטבילה זו לשמה (וכן פוסק הרמב"ם: הל' עבודת יום הכיפורים ב, ג). חמש טבילות ועשרה קדושים טובל פהן גדול ומקדש בו פיום – שחמש פעמים היה הכהן הגדול מחליף את בגדיו בעבודת יום הכיפורים,

דברים אמורים – שכל קרבן טעון הרבה כהנים, ועבודתם נקבעת על ידי פייס? בקרבנות צבור – כגון תמידים ופרים ואילים של מוספים, אכל בקרבן יחיד, אם רצה להקריב – כהן אחד את הכל, מקריב – ואפילו בלא פייס (רש"י; ברטנורא; ועיין יתוספות יום טובי). הפשטן ונתחן של אלו ואלו – של קרבנות ציבור ושל קרבנות יחיד, שוין – שהם כשרים בור, ואינם טעונים כהנים ופייס.

~ יום המישי ~

באור משנה א

משנתנו מתחילה בתיאור עבודת היום.

אמר להם הממונה – לכהנים: צאו וראו – ממקום גבוה שבמקדש, אם הגיע זמן השחיטה – של קרבן התמיד של שחרית, שכן השחיטה פסולה בלילה, שנאמר (ויקרא י"ט, ו): "ביום זבחים". "הממונה" הנוכח כאן הוא – לדעת רש"י ואחרים – סגן הכהן הגדול; ויש סוברים שהכוונה לממונה על הפייסות (עין יתוספות יום טובי; יתפארת ישראל). אם הגיע – הזמן, הרואה אומר: ברקאי! – הבריק והאיר השחר. מתתאי בן שמואל אומר: האיר פני כל המזרח – כלומר שאין שחטים את התמיד עד שהרואה אומר "האיר פני כל המזרח", וזה מאוחר מברקאי, וחוזרים ושואלים אותו: עד שבחברון? – כלומר, האם כבר הגיע האור עד חברון? והוא – הרואה – אומר: הן – בירושלמי אמרו, שמה ששאלו "עד שבחברון" לא היתה כוונתם אלא לזכור ישיני חברון, כלומר להזכיר זכות אבות הקבורים בחברון. והלכה כמתתאי בן שמואל (רמב"ם הל' תמידין א, ב). יש מפרשים, שמתתאי בן שמואל היינו הממונה על הפייסות (עין שקלים ה, א), ומסופר במשנתנו שהיה שואל את הרואה שעלה על הגג: האיר פני כל המזרח עד שבחברון? והוא (הרואה) אומר: הן (רש"י יתוספות מנחות ק, א).

באור משנה ב

ולמה הצרכו לך? – לעלות למקום גבוה ולראות אם האיר השחר (רש"י?) ויש מפרשים: למה היה צורך שיאיר פני כל המזרח עד שבחברון (המאיר?) שפעם אחת עלה מאור הלבנה – בשחר; ומעשה זה לא ביום הכיפורים היה, שהרי בהתחלת החדש אין לבנה בשחר, אלא באחד הימים שבסוף החדש; ודמו שהאיר המזרח

בו ביום, וְכֵלֶן בְּקֹדֶשׁ עַל בֵּית הַפְּרוּהָ, חוּץ מִזוּ בְּלִבְדָּה. ד פָּרְסוּ סְדִין שֶׁל בּוּיָן בִּינֵנוּ לְבֵין הָעָם. פָּשְׁטוּ יָרֵד וְטָבְלוּ, עָלָה וְנִסְתַּפְּגוּ. הֵבִיאוּ לוֹ בְּגָדֵי זָהָב, וְלָבַשׁ וְקִדְשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. הֵבִיאוּ לוֹ אֶת הַתְּמִיד. קָרְצוּ, וּמִרְק אַחֵר שְׁחִיטָה עַל יָדָיו, קָבַל אֶת הַדָּם וְזָרְקוּ. וְכֵּן לְהַקְטִיר קְטֹרֶת שֶׁל שַׁחַר, וְלִהְיֵיב אֶת הַנְּרוֹת, וְלִהְקָרִיב אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הָאֲבָרִים וְאֶת הַחֲבֹתַיִן וְאֶת הַיָּיִן.

פירוש ברטנורא

טעון טבילה בין עבודה לעבודה, זה הבא מביתו שהוא מחול לקודש לא כל שכן שטעון טבילה: על בית הפרוה. על לשכת בית הפרוה: חוץ מזו. הראשונה, שהיתה בחול ע"ג שער המים, ובצד לשכתו היתה:

ד סדין של בוין. כדי שיכיר שעבודת היום בבגדי בוין, לפי שהוא רגיל לשמש כל השנה כולה בבגדי זהב; ונסתפג. ונתקנת: וקדש ידיו ורגליו. מן הכויר. שצריך לכל חליפות בגדי היום קדוש לפשיטה וקדוש לכבישה. וטבילה ראשונה זו שהפשיטה של בגדי חול היא, לא הוצרך קדוש ידים ורגלים על הפשיטה: קרצו. שחטו ברוב שני סימנין, הכשר שחיטה בלבד: ומירק אחר. ונמר כהן אחר בשחיטה. לפי שאין קבלת הדם כשרה אלא בכ"ג צריך למהר ולקבל: על ידו. בשבילו. אי נמי על ידו, אחריו וסופו לו כמו ועל ידו החיוק. בספר עזרא (ז):

משניות מבוארות – קהתי

שעלה על שער המים לטבול טבילתו הראשונה, כמו שהבאנו בסוף המשנה הקודמת, לְבֵין הָעָם – דרך צניעות (המאירי). בגמרא מבואר, שלפיכך פרסו סדין של בוין. כדי להזכיר לכהן הגדול שעבודת היום בבגדי לבן העשויים אף הם מן הבוין, מאחר שרגיל היה לשמש כל השנה כולה בבגדי זהב, היינו בשמונה בגדים שבארבעה מהם היה זהב, כמו שנבאר להלן. פָּשְׁטוּ – הכהן הגדול בגדי חול שלו. יָרֵד וְטָבְלוּ – טבילה ראשונה של היום. עָלָה – מן המקווה, וְנִסְתַּפְּגוּ – וניגב את גופו בסדין (עיין בשולי הבאור למשנתנו. מה שהבאנו מדברי "משנה למלך"). הֵבִיאוּ לוֹ בְּגָדֵי זָהָב – שמשמש בהם בכל השנה, והם: כתונת ומכנסיים ומצנפת ואבנט ומעיל וחושן ואפוד וציץ (עיין **סמות כה, ד; לו; מב**), ובארבעה מהם היה זהב: בחושן ובאפוד ובמעיל (פעמוני הזהב שעל שוליו). וכציץ שהיה כולו זהב, וְלָבַשׁ וְקִדְשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו – משום לכבישת בגדי הזהב, כמו שבארנו במשנה הקודמת. אבל על פשיטת בגדי החול לא היה מקדש ידיו ורגליו. מכאן שואלים בגמרא: והרי לפי זה יוצא שלא היה אלא תשעה קידושים, ולעיל (במשנה הקודמת) שנינו שהיו עשרה קידושים? ומתריצים, שגם בסוף כל העבודות, כשבא לפשוט בגדי קודש וללבוש בגדי חול, היה מקדש ידיו ורגליו משום פשיטת בגדי הקודש, ונמצאו בין הכל עשרה קידושים (יומא לב, א). הֵבִיאוּ לוֹ אֶת הַתְּמִיד – לאחר שלבש את בגדי הזהב, הביאו לו את הכבש לקרבן תמיד של שחר, קָרְצוּ – שחטו: ונקטה המשנה לשון "קרצו" (חתכו), ללמדנו שהיה שחטו ברוב שני הסימנים (הקנה והוושט) בלבד, לפי שהיה צריך למהר ולקבל את הדם, שהרי כל עבודות היום אינן כשורות אלא ככהן גדול, וּמִרְק אַחֵר – וגמר כהן אחר, שְׁחִיטָה עַל יָדָיו – שחיטת הכבש בשבילו; פירוש אחר: על ידו – אחריו וסמוך לו (וש"י; ברטנורא). קָבַל אֶת הַדָּם וְזָרְקוּ – על המזבח. וְכֵּן לְהַקְטִיר קְטֹרֶת שֶׁל שַׁחַר – שהיו מקטירים בכל יום על מזבח הזהב (סמות ל, ז), וְלִהְיֵיב אֶת הַנְּרוֹת – ולתקן את הנרות של מנורת הזהב (עיין לעיל א, ב); לפי הרמב"ם: "הדלקת הנרות היא הטבתם, ונר שמצאו שלא כבה מתקנו" (הל' תמידין ומוספין ג, יב). בגמרא אמרו, שלא היתה נעשית בכל יום הטבת כל הנרות בבת אחת, אלא תחילה היה הכהן מטיב חמישה נרות ומפסיק (ועושים עבודה אחרת – רמב"ם), ואחר כך היה מטיב שאר שני הנרות, ומה ששינונו כאן "ולהטיב את הנרות", יש מפרשים שהכוונה להטבת חמשת הנרות שהיתה אמנם לפני הקטרת הקטורת, אלא שמשנתנו אינה מונה את העבודות לפי סדרן (גמרא יומא טו, א; המאירי). ויש מפרשים, שהטבת חמשת הנרות נעשתה על ידי כהן אחר לפני הקטורת, והכהן הגדול הטיב לאחר הקטורת את שאר שני הנרות (עיין "תוספות יום טוב" א, ב; "תפארת ישראל"); וּלְהַקְרִיב אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הָאֲבָרִים – של עולת התמיד, וְאֶת הַחֲבֹתַיִן – מנחת הכהן הגדול, שהיה מקריב בכל יום עשירית האיפה סולת, מחציתה

ועל כל החלפת בגדים היה טעון טבילה, וכן היה צריך פעמיים לקדש ידיו ורגליו, פעם ראשונה לכבוד הבגדים שהוא בא לפשוט, ופעם שנייה לכבוד הבגדים שהוא לבש. בכרייתא בגמרא מובא (לדעת רבי יהודה הנשיא): מניין לחמשת טבילות ועשרה קידושים שטובל כהן גדול ומקדש בו ביום? שנאמר (ויקרא טו, ז): "כתונת בד קודש ילבש ומכנסי בד יתו על בשרו ובאבנט בד יחגור ובמצנפת בד יצנוף. בגדי קודש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם" – הא למדת, שכל המשנה מעבודה לעבודה (כמפורט להלן). טעון טבילה ואומר: "בגדי קודש הם" – והוקשו כל הבגדים זה לזה (שלוש תיבות אלו יתרות הן. ולכן דרשו. שבא הכתוב לרמוז. שמה שטעון טבילה הוא לא רק מחמת לבישה ראשונה. אלא מטעם ש"בגדי קודש הם". וכיון שהטבילה היא מחמת שהם בגדי קודש לפיכך טעון טבילה בכל פעם שמחליפים). וחמש עבודות הן (שמחליף כהן הכהן הגדול את בגדיו): א. תמיד של שחר בבגדי זהב (שמונה בגדים שלבש הכהן הגדול גם בשאר ימי השנה, כמו שנתבאר להלן בפרקנו); ב. עבודת היום (עבודה ההיחזקת ליום הכיפורים, והיינו כל היודיים וההגלגלה של שני השעירים וזריקת הדמים בפנים והקטרת קטורת בקודש הקדשים וכו') בבגדי לבן (כמפורט בפסוק שהבאנו לעיל, והם בגדים המיוחדים לעבודת יום הכיפורים); ג. הקרבת אילו ואיל העם בבגדי זהב; ד. כף ומחתה (הוצאת הכף והמחתה מקודש הקדשים) בבגדי לבן; ה. תמיד של בין הערביים בבגדי זהב. ומניין שכל טבילה וטבילה צריכה שני קידושים (קידוש ידים ורגלים, אחד לפשיטה ואחד ללבישה)? תלמוד לומר: "ופשט... ורחץ, ורחץ... ולבש" (ופשט את בגדי הבד אשר לבש בכבוד אל הקודש... ורחץ את בשרו במים... ולבש את בגדי קודש ועשה את עולתו") – אם אינו ענין לטבילה, שכבר נלמדה מ"בגדי קודש הם", תנאו ענין לקידוש ידים ורגלים, ודורש רבי, שהכתוב "ורחץ את בשרו" מוסב על שלפניו ועל שלאחריו: "ופשט את בגדי הבד... ורחץ"; "ורחץ... ולבש את בגדיו" (כאילו היה כתוב "ורחץ" פעמיים), והיינו שצריך קידוש משום פשיטה וקידוש משום לבישה. וכתבה התורה ענין הקידוש בלשון טבילה ("ורחץ את בשרו במים במקום קדוש") ללמדנו, שטבילה כקידוש, מה קידוש "במקום קדוש". אף טבילה במקום קדוש (יומא לב, א-ב); ומכאן מוסיפה משנתנו ללמד: וְכֵלֶן – כל הטבילות שטובל כהן גדול משום החלפת הבגדים, בְּקֹדֶשׁ – במקווה שבעזרה, עַל בֵּית הַפְּרוּהָ – לשכה הקרויה כך ("בית הפרוה"), ועל גגה היה בית הטבילה לכהן הגדול, חוּץ מִזוּ בְּלִבְדָּה – חוץ מן הטבילה הראשונה, שחייב בה כל אדם הנכנס לעזרה לעבודה, כמו ששינונו ברישא, שהיא היתה בחול, היינו במקווה שעל גבי שער המים שהיתה בצד לשכתו (ברייתא יומא לא, ב).

ב א ו ר מ ש נ ה ד

פָּרְסוּ סְדִין שֶׁל בּוּיָן – בר יקר ומשובח, בִּינֵנוּ – בין הכהן הגדול

ה קמרת של שחר היתה קרבה בין דם לאברים; של בין הערפים – בין אברים לנכסים. אם היה פתח גדול זקן או אסטניס, מוחמין לו חמין ומטילין לתוך הצונון, כדי שתפוג צנתן.
ו הביאוהו לבית הפרוה, ובקדש היתה. פרוסו סדין של פוץ בינו לבין העם. קדש ידיו ורגליו, ופשט. רבי מאיר אומר: פשט, קדש ידיו ורגליו. ירד וטבל, עלה ונסתפג. הביאו לו בגדי לבן, לבש וקדש ידיו ורגליו.

פירוש ברטנורא

ה בין דם לאברים. לאו דוקא, דהא תנן לעיל וקבל את הדם וורקו נכנס לתקטור קטורת ולהטיב את הנרות ולהקריב את הראש ואת האברים, אלמא היתה קטורת קריבה בין דם לנרות ולא בין דם לאברים. אלא לא בא התנא עכשיו לומר סדר ההקרות זו אחר זו אך הוא, אבל רצה לומר בלבד שלא היתה זריקת הדם והקרת האברים רצופים זו אחר זה שהרי הקטורת היתה מפסקת ביניהן, וה"ה נמי שהטבת הנרות היתה ביניהן לאחר הקטורת קודם הקרת האברים: אסטניס. שגופו מצונן וקר: מחמין לו חמין. בערב יום הכיפורים: ומטילין. ביה"ה לתוך חקק בנין בית מבילתו: שתפג. להסיר צנתן במקצת. כמו מפזין מעמן, [ביצה י"ד]:

לבית הפרוה. מכשף אחד ששמו פרוה בנאה ונקראת על שמו: ובקודש היתה. שטבילה שניה זו עם כל שאר טבילות, חוץ מן הראשונה, טעונות מקום קדוש, כדרכיב (ויקא י"ו) ורחץ את בשרו במים במקום קדוש: ר"מ אומר. פשט תחלה ואח"כ מקדש. ואין הלכה כר"מ: בגדי לבן. כתונת, ומכנסים, ואבנט, ומצנפת האמורים בפרשת אחרי מות, שכל עבודות פנימיות היו בהן, ועבודות חיצונות כגון תמידין ומוספין היו בבגדי זהב שהוא משמש בהן כל השנה כולה. ובין כל חליפה וחליפה טעון טבילה ושתי קדושי ידים ורגלים מן הכיור:

משניות מבוארות – קהתי

שהקטורת של בין הערביים אינה קודמת אלא למנחה אבל לא לאברים. אם היה פתח גדול זקן או אסטניס – חלש ומפונק, ואינו סובל קרירות המים בטבילתו, מוחמין לו חמין – מערב יום הכיפורים, ומטילין – ביום הכיפורים, לתוך הצונון – המים הצוננים שבמקווה, כדי שתפוג צנתן – שתסור קרירותם של מי המקווה. בברייתא בגמרא מובא שהיו מחממים מערב יום הכיפורים עשיות של ברזל, היינו חתיכות עבות של ברזל (מלשון "עשת שן" – שיר השירים ה, יד), והיו מניחים אותן על האש עד למחר, ובשעת הטבילה היו מסירים אותן מעל האש ומטילים אותן לתוך המים, שאין כאן אלא שבות, ואין שבות במקדש (עיי' בגמרא יומא לד, ב). כן רשאים היו לחמם מים מערב יום הכיפורים ולסלקם למחר מעל האש ולשפכם לתוך המקווה (חמאיר).

באור משנה ו

הביאוהו לבית הפרוה – כבר בארנו ש"בית הפרוה" היא לשכה שבעזרה (שהיתה נקראת כך על שם האדם שבנאה), ועל גגה היה מקווה לטבילה; ולאחר הקרת התמיד של שחר (וכן קרבנות המוסף של היום), כשהיה הכהן הגדול צריך להתחיל בעבודת היום, היינו בעבודה המיוחדת ליום הכיפורים, עלה על הגג של בית הפרוה כדי לטבול טבילה שנייה (שהם, ובקדש היתה) – שכן שנינו לעיל, שכל הטבילות (חוץ מן הראשונה) צריכות להיות בקדוש, שנאמר (ויקרא טז, יד): "ורחץ את בשרו במים במקום קדוש". פרוסו סדין של פוץ בינו לבין העם – כמו שבארנו לעיל (משנה ד). קדש ידיו ורגליו – משום פשיטת הבגדים, ופשט – את בגדי הזהב. רבי מאיר אומר: פשט – בתחילה את בגדיו, ואחר כך קדש ידיו ורגליו – שלדעת רבי מאיר שני הקידושים הם לכבוד הבגדים שהוא לובש, אלא שקידוש אחד הוא לפני הטבילה ואחד לאחר הטבילה, הלכך אינו מקדש ידיו ורגליו אלא לאחר שפשט הבגדים מעליו. ואין הלכה כרבי מאיר. ירד וטבל – טבילה שנייה של היום, עלה – מן המקוה, ונסתפג – וניגב את גופו בסדין, הביאו לו בגדי לבן – ארבעה בגדי בד לבנים, והם: כתונת, מכנסים, אבנט ומצנפת (ויקרא טז, ד), ששימש בהם הכהן הגדול לעבודה המיוחדת ליום הכיפורים בלבד, לבש – את בגדי הלבן, וקדש ידיו ורגליו – לכבוד לבישת הבגדים. בגמרא אמרו, שאף רבי מאיר מודה, שלאחר הטבילה לובש תחילה את הבגדים ואחר כך קדש ידיו ורגליו, שנאמר (שמות ל, כ-א): או בגשתם אל המזבח... ורחצו ידיהם ורגליהם – מי שאינו מחוסר אלא גישה, יצא זה שמחוסר לבישה וגישה. והרי זה קידוש שלישי.

בבוקר ומחציתה בערב (ויקרא ו, יג-ד), ואת היין – ולנסך את היין; וכן להקריב את מנחת התמיד; ומה שלא הוזכרה במשנה יש מבארים, לפי שהיא כלולה בחביתין (תוספות יסניס; "מלאכת שלמה"; ועיי' חידושי הרשב"ם).

בענין ששנינו במשנתנו "ירד וטבל עלה ונסתפג" כותב בעל "משנה למלך" (על הרמב"ם הל' עבודת יום הכיפורים ב, ב): סיפוג זה הוזכר בגמרא במקומות הרבה. וכל שמוכיר טבילת כהן גדול שונה: "עלה ונסתפג", ולא ראיתי למפרשים אם סיפוג זה הוא חיוב, או דרכו של דבר נקט, שכן הסתם כל הטובל מסתפג לאחר טבילה. ומדברי רבנו (הרמב"ם) משמע שחיוב הוא. ונראה שחיוב זה הוא משום שקיימא לן, שאפילו נימא אחת או עפר, אם היתה בין בשר לבגד, הרי זו חציצה, ועבודתו פסולה (עיי' רמב"ם הל' כלי המקדש י, ו). ולפי זה יש לחוש, שמא בטבילה נדבק בבשרו מעפירות המים נימא או עפר, ולפיכך חייב להסתפג אחר טבילה, ואף אם נאמר, שאין לחוש לה, מכל מקום הרי כתב רבנו (שם הלכה ז), שצריך לזוהר שלא תיכנס הרוח בשעת עבודה בין בשרו לבגדו עד שיתרחק הבגד מעליו, ופשט שמים אינם נופלים בענין זה מרוח, ואם כן צריך להסתפג, שמא המים יהיו מבדילים בין הבגד לבשר, ולפיכך כותב הרמב"ם: "ועולה ומסתפג" (כלשון המשנה, שכן חיוב (רא"ע).

~ שבת קודש ~

באור משנה ה

קמרת של שחר – שהיו מקטירים בכל יום (עיי' שמות ז, ט), היתה קרבה בין דם לאברים – בין זריקת הדם של התמיד לבין הקרת אבריו. בגמרא מבואר הטעם, לפי שבקטורת נאמר "בבוקר בבוקר", ואילו בתמיד לא נאמר אלא "בבוקר" (פעם אחת), הלכך הקטורת קודמת לאברים. כן מבואר בגמרא שמה ששנינו כאן "בין דם לאברים" לאו דווקא הוא, שכן סמוך לעבודת הקטורת, קודם הקרת האברים, היתה הטבת שני נרות, ומכאן שהקטורת היתה קריבה בין דם לנרות, אלא שלא בא התנא של משנתנו ללמד את סדר העבודות, כי אם להשמיענו בלבד, שלא היתה הקרת האברים סמוכה לזריקת הדם, אלא עבודת הקטורת היתה מפסקת ביניהן, והוא הדין שגם הטבת הנרות היתה ביניהן, כמו שבארנו לעיל. של בין הערפים – הקטורת שהיו מקטירים בכל יום בין הערבים (שם שם ט, ח), היתה קריבה בין אברים לנכסים – בין הקרת אברי התמיד של בין הערביים לבין הקרת נסכיו, היינו מנחת הסולת ונסכי היין. בגמרא למדים זה ממה שנאמר (במדבר כח, ח): "כמנחת הבוקר וכנסכו" – מה מנחת הבוקר קטורת קודמת לנסכים, אף של בין הערביים קטורת קודמת לנסכים, וכיון שלא כתוב "כאברי הבוקר" אלא "כמנחת הבוקר" למדים,

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

דף ו עמוד ב. הגמרא מביאה מימרא נוספת של רב הונא, בענין המתפלל מחוץ לבית הכנסת: **אָמַר רַב הוֹנָא, כָּל אָדָם הַמֵּתַפְלֵל אַחֲרַי בֵּית הַכְּנֶסֶת, כְּלוּמַר, שְׁעוּמַד אַחַר הַכוֹתֵל הָאֲחֹרַי שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת שָׁבוּ קְבוּעִים הַפְתַּח־חַיִּים, נִקְרָא רִשְׁעִי, לְפִי שֶׁהוּא נֹרָא כְּכּוֹפֵר בְּמִי שֶׁהִצִּיבּוֹר מִתְּפִלָּים לְפָנָיו, שְׁנֵאמַר (תהלים יב ט) 'סָבִיב רִשְׁעִים יִתְּהַלְכוּן', וַיֵּשׁ לְדְרוֹשׁ מִקְרָא זֶה עַל הַמֵּתַפְלֵים מִסָּבִיב לְבֵית הַכְּנֶסֶת וַאֲיָנִים נִכְנָסִים לְתוֹכּוֹ, שֶׁנִּקְרָאִים רִשְׁעִים.**

אָמַר אֲבִינִי, לֹא אֶמְרֵן - לא אמר רב הונא את דבריו, **אֲלָא בְּאוֹפֵן דְּלֹא מִתְּהַדֵּר אֲפִיָּה לְבִי בְּנִישְׁתָּא -** שאין אותו אדם מחזיר את פניו לצד בית הכנסת, אלא מתפלל לצד השני, כגון אם הכל מתפללים לצד מערב הוא מתפלל לצד מזרח, **אֲבָל מִתְּהַדֵּר אֲפִיָּה לְבִי בְּנִישְׁתָּא -** אם מחזיר הוא את פניו לצד בית הכנסת, כלומר, שמתפלל לאותו הצד שהכל מתפללים, אלא שהוא עומד מבחוץ, **לִית לֵן בָּהּ -** לא איכפת לנו ממעשיו.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **תְּהוּא גְּבֵרָא -** מעשה באדם אחד, **דְּקָא מְצַלֵי אַחֲרַי בִּי בְּנִישְׁתָּא -** שהיה מתפלל אחורי בית הכנסת, **וְלֹא מִתְּהַדֵּר אֲפִיָּה לְבִי בְּנִישְׁתָּא -** ולא החזיר פניו לצד בית הכנסת. **חֲלָף -** עבר שם **אֵלָיָהוּ הַנְּבִיא, תְּזַוְיָה -** ראהו אותו אדם, **אִידְמֵי לִיהַּ בְּמִייעָא -** והיה נדמה לו אליהו כסוחר ערבי. **אָמַר לִיהַּ אֵלָיָהוּ הַנְּבִיא לְאוֹתוֹ אָדָם, כְּדוֹ בְּרַ קְרִימַת קַמִּי מְרָךְ -** וכי כשתי רשויות עומד אתה לפני אדונך, כלומר, שבהתנהגותך זו אתה מראה בעצמך כאילו יש חלילה שתי רשויות בעולם, שכל המתפללים בבית הכנסת מתפללים לצד אחד, ואילו אתה מתפלל לצד אחר. **שְׁלָף סַפְסָרָא וְקַמְלִיָּה -** שלף אליהו הנביא חרב והרגו לאותו אדם.

הגמרא דורשת את המשך הפסוק 'סביב רשעים יתהלכו': **אָמַר לִיהַּ תְּהוּא מְרַבָּנָן -** אחד מן החכמים, **לְרַב בִּיבִי בְּרַ אֲבִינִי, וְאָמְרֵי לָהּ -** ויש אומרים שאמר כן רב ביבי לרב נחמן בר יצחק, **מֵאִי -** מה הוא ביאור התיבות 'כְּרוּם זְלוֹת לְבַנֵּי אָדָם', **הַכְּתוּבוֹת לְאַחַר הַתִּיבוֹת 'סָבִיב רִשְׁעִים יִתְּהַלְכוּן'.**

אָמַר לִיהַּ, יֵשׁ לְבֵאֵר מִקְרָא זֶה כֵךְ, 'כְּרוּם' אֵלּוֹ דְּבָרִים שְׁעוּמְדִים בְּרוּמוֹ שְׁל עוֹלָם, כְּגוֹן הַתְּפִילָּה שְׁעוּלָה לְמַעְלָה, 'זְלוֹת לְבַנֵּי אָדָם' הֵינּוּ וְכֵנִי אָדָם מְזוֹלְלוֹן בְּהָן.

רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמְרֵי תְּרַוְיָהוּ - ביארו שניהם את הפסוק באופן אחר, **שֶׁמִּבִּינֵן שְׁנֵצְטְרָךְ אָדָם לְחֻסְדֵי הַבְּרִיּוֹת, הָרִי הוּא נַעֲשֶׂה זוּל בְּעִינֵיהֶם, וּפְנֵיו מִשְׁתַּנֵּנּוֹת בְּכְרוּם', שְׁנֵאמַר 'כְּרוּם זְלוֹת לְבַנֵּי אָדָם'. מִבְּרַת הַגְּמָרָא: מֵאִי -** מה הוא אותו 'כְּרוּם'.

מבארת הגמרא: **בִּי אֶתָּא רַב דִּימֵי -** כאשר בא רב דימי מארץ ישראל לבבל, **אָמַר, עוֹף אֶחָד יֵשׁ בְּכַרְפֵי הַיָּם -** בערים שמעבר לים, ו'**כְּרוּם' שְׁמוֹ, וְכִיּוֹן שְׁחֻמָּה זֹרְחַת עָלָיו הָרִי הוּא מִתְּהַפֵּף לְכַמָּה גְּוֹנִין -** צבעים, וכן האדם הנוזק לטובת הבריות פניו משתנות.

רַבִּי אִמִּי וְרַבִּי אִסִּי דְּאָמְרֵי תְּרַוְיָהוּ - אמרו שניהם, שכל הנוזק לטובת הבריות הרי זה כְּאֵילוֹ הוּא גְּדוֹן בְּשָׁנֵי דִינָיִם קִשִּׁים, **בְּאֵשׁ וּמִים, שְׁנֵאמַר (תהלים סו יב) 'הִרְבַּבְתָּ אֲנוּשׁ לְרֹאשֵׁנוּ כְּאֲנוּ בְּאֵשׁ וּבַמַּיִם', וַיֵּשׁ לְפָרֵשׁ הַמִּקְרָא כֵךְ, 'הִרְכַּבְתָּ אֲנוּשׁ לְרֹאשֵׁנוּ, הֵינּוּ הַשְּׁלֹטָה אָדָם עֲלֵינוּ לְהִיּוֹת נוֹשֶׁה בְּנוּ, וּלְפִיכֵךְ הָרִי אָנוּ כְּנִידוּנִים בְּאֵשׁ וּבַמַּיִם.**

56 ההעדפה, נמי לא ליפקול מיניה - לא יטלנה האדון, קא משמע לן
 57 שההעדפה לאדון.
 58 מקשה הגמרא, ומאי שנא לערי מקלט - במה שונה עבד שגלה
 59 לעיר מקלט משאר עבד, ומדוע לא שנה התנא דינו בסתם, שיכול
 60 הרב לומר לעבד עבדו ותזון עצמך. מתרצת הגמרא, שלגבי עבד
 61 שגלה סלקא דעתך אמינא שמכיון שנאמר בו 'חיי', כוונת הכתוב,
 62 עבד ליה חיותא טפי - עשה לו ולכל גולה ובכלל זה לעבדו יותר
 63 'חיות' מן הרגיל, ואם כן יש לתת לו גם מה שהשתכר יותר
 64 ממוזנותיו, קא משמע לן - שגם בעבד שגלה שייכת ההעדפה
 65 לאדון.
 66 הגמרא מנסה להוכיח מהמשך הברייתא שלא מדובר באופן
 67 שאמר האדון 'צא מעשי יריך למוזנותיך'; והא מדקתני בסיפא של
 68 הברייתא, אבל אשה שגלתה לערי מקלט, פעולה חייב במוזנותיה.
 69 מקבל - משמע דלא אמר לה בעלה 'צאי מעשי יריך למוזנותיך',
 70 דאי אמר לה כך, אם כן פעולה - אמאי חייב במוזנותיה, והלא היא
 71 ניוזנת ממעשי ידיה. ומכיון שבסיפא, לגבי אשה,
 72 מדובר דלא אמר לה, אם כן ברישא לגבי עבד נמי מדובר דלא אמר
 73 ליה. דוחה הגמרא, לעולם מדובר דאמר ליה, וכמו כן בסיפא
 74 מדובר שאמר כן לאשה, ומה שאמרה הברייתא לגבי אשה
 75 שבעלה חייב במוזנותיה, מדובר בגללא ספקה - שמעשי ידיה אינם
 76 מספיקים למוזנותיה, ולכן חייב להוסיף לה משלו.
 77 הגמרא חוזרת להוכיח שלא יתכן שמדובר באומר לה 'צאי מעשה
 78 יריך למוזנותיך'; ויהי ממה שכתוב בסוף
 79 הברייתא 'ואם אמר לה צאי מעשה יריך במוזנותיה, רשאי, מקבל
 80 דרישא - הרי מוכח שברישא מדובר דלא אמר לה. דוחה הגמרא,
 81 שבאמת גם ברישא מדובר שאמר לה כך, והכי קאמר - כך היא
 82 כוונת הסיפא, ואם מספקת להשתכר כשיעור מוזנותיה, וגם אמר
 83 לה 'צאי מעשה יריך במוזנותיך' וכמו ברישא, רשאי לעשות כן.
 84 אבל אם אינה מספקת אינו רשאי, כמבואר ברישא. שואלת
 85 הגמרא, אם מדובר בספקת, מאי לימא - מה באה הברייתא
 86 להשמיענו, הרי פשוט שבאופן זה אינו חייב להוסיף לה מוזנות.
 87 משיבה הגמרא, מהו דתימא, כיון שנאמר 'כל בכותיה בת מלך
 88 פנימה, והרי כל ישראל בני מלכים, ולכן לא יוכל לומר לה לצאת
 89 מביתה להתפרנס, קא משמע לן שיכול לומר לה כן, ואם יכולה
 90 לזון את עצמה הרי הוא פטור מכך.
 91 הגמרא מנסה לומר שדין זה שני במחלוקת תנאים: לימא בתנאי,
 92 ששינוי בברייתא, רבן שמעון בן גמליאל אמר, יכול העבד לומר
 93 לרבו בשינוי בצורת שאין ביד אדונו לזון כראוי, או פרינסני או
 94 הוציאני לחירות. והכמים אוקרים, הרשות ביד רבו להשתעבד בו
 95 ולא לפרנסו, ויתפרנס מהצדקה. מאי לאו ביהא קמיפלגי דמר סבר
 96 יכול - שחכמים סוברים שהאדון יכול לומר לו עבד אותי ואיני
 97 מפרנסך, ומר - רבן שמעון בן גמליאל סבר שהאדון אינו יכול
 98 לומר כן לעבד, ומכיון שאין בידו לפרנסו יכול העבד לדרוש
 99 שישחררו ויתפרנס ממעשי ידיו.
 100 הגמרא מוכיחה שלא יתכן שבוה נחלקו; ותיקברא - וכי סבור
 101 אתה לפרש שבוה נחלקו, אם כן האי - מה שאמר רבן שמעון בן
 102 גמליאל שהעבד יכול לומר 'או פרינסני או הוציאני לחירות', לא
 103 דייק בדבריו, שהרי העבד אינו דורש להשתחרר אלא להתפרנס,
 104 ואם כן 'או פרינסני או תן לי מעשה ידי בפרינסתי' מיפעי ליה - היה
 105 לו לומר שיכול העבד לדרוש שיפרנסו או יניחו להתפרנס ממעשי
 106 ידיו, ומדוע עליו לשחררו. ועוד קשה, אם כן מאי שנא בשינוי בצורת
 107 - מדוע נשנה דין זה דווקא בזמן בצורת, והרי בכל זמן נחלקו
 108 התנאים אם יכול לומר את העבד לעבד בלא צורת מוזנות. אמאי
 109 מוכרחים לומר דהקא במאי עסקינן, דאמר לו 'צא מעשה יריך
 110 למוזנותיך, ובשינוי בצורת שהמחיה ביוקר לא ספק - אין מעשי ידיו

1 דלקא לא היא - שזא אין להוכיח משם, כי עד כאן לא קאמר רבי
 2 אליעזר התיב שיכול העשיר לזכות בפאה לעני, אלא משום דמינו
 3 דאי בעי ספקר להו לנכסיה - מתוך שאם ירצה יפקיד את נכסיו
 4 והיו עני והיו ליה - ונעשה בכך עני, ותהיה הפאה ראויה לו, ומינו
 5 דרבי ליה לנפשיה ובי לחכריה - ומתוך שיש לו אפשרות לזכות בה
 6 לעצמו, יכול לזכות גם לעני. אבל הקא - בתופס לבעל חוב במקום
 7 שחב לאחרים, שזא לא יוכל לזכות לפי רבי אליעזר, מאחר שאינו
 8 יכול ליקח לעצמו מנכסי הלוה שאינו חייב לו.
 9 וכן אין ראייה מדברי חכמים, שיש לומר, עד כאן לא קאמרי רבנן
 10 התיב שאין העשיר יכול לזכות פאה לעני, אלא משום דבתיה ויקרא
 11 כג'ב' ולקט קצירך לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אתם, ומסמיכות
 12 התיבות יש לדרוש 'לא תלקט לו לעני' - שלעשיר אסור ללקט
 13 פאה לעני, אבל הקא - לגבי תופס לבעל חוב, שלא נאמר בזה
 14 איסור, לא אמרו חכמים שלא קנה.
 15 מבררת הגמרא, ורבי אליעזר, האי לא תלקט' מאי עביד ליה - מה
 16 דורש מסמיכות זו. משיבה הגמרא, מיפעי ליה - לשיטתו צריך
 17 פסוק זה בשביל לתהיר לעני על שלו - שעני שיש לו שדה צריך
 18 להניח פאה, ומשמעו 'לא תלקט' - לעני, שאף לעני נאמרה מצות
 19 'לא תלקט'.
 20 חכמים במשנתנו פירשו ששחרר עבד אינו חוב עבדו, מכיון
 21 שאם ירצה האדון שלא לזון בו' את עבדו, רשאי מדייקת הגמרא,
 22 שמעת מינה שיכול הרב לומר לבעד כנעני, עשה עמי - עשה
 23 מלאכותי, ואיני נדך, אלא חזר על הפתחים.
 24 דוחה הגמרא שאין להוכיח כן, שיש לומר דהקא במאי עסקינן -
 25 משנתנו מדוברת דאמר ליה - האדון לעבד צא מעשה יריך
 26 למוזנותיך - עבדו לאנשים אחרים והוצא משכרך לצורך
 27 מוזנותיך, ורשאי לומר לו כן, אבל כאשר נוטל את מעשי ידי
 28 העבד לעצמו, יתכן שחייב לזונו.
 29 שואלת הגמרא, מאחר שפירשנו כך את דברי חכמים במשנה, אם
 30 כן דקוותה נפי אשה - כמו כן המשך דבריהם לגבי אשה, שאם
 31 הבעל רוצה 'שלא לזון את אשתו אינו רשאי', מדובר דאמר לה 'צאי
 32 מעשה יריך במוזנותיך', וצריך להבין, אשה אמאי לא - מדוע אין
 33 יכול לומר שתתפרנס ממעשי ידיה. מתרצת הגמרא, מה שאין
 34 רשאי לומר כן לאשה היינו בגללא ספקה - כשמעשי ידיה אינם
 35 מספיקים עבור מוזנותיה, ולכן חייב לזונה. חזרת הגמרא ושואלת,
 36 אם כן עבד נמי יש להעמיד בגללא ספקי - שאין מעשי ידיו מספיקים
 37 למוזנותיו, ולמה אמרו חכמים שאינו צריך לזונו. משיבה הגמרא,
 38 עבדא דנהום פריסה לא שויןא - עבד שעבודתו שוה פחות ממחיר
 39 הלחם שמביא לכריסו, למריה ולקמריה למאי מיתקעי - למה עוקים
 40 לו אדונו וגברתו, והרי הוצאותיו מרובות מהרווח שיש ממנו.
 41 הגמרא מנסה להוכיח מברייתא שיכול לומר לעבד 'עשה עמי
 42 ואיני זנך'; תא שמע, עבד שגלה לערי מקלט משום שהרג נפש
 43 בשגגה, אין רבו חייב לזונו. ולא עוד, אלא שמעשה ידיו שייכים
 44 לרבו. שמע מינה שיכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני נדך, ולכן
 45 אפילו שאין האדון מפרנסו מקבל את מעשי ידיו. דוחה הגמרא,
 46 הקא במאי עסקינן, דאמר לו האדון, צא - השתמש במעשה יריך
 47 למוזנותיך, ולכן אינו חייב לזונו. מקשה הגמרא, אי הכי, מעשה ידיו
 48 אמאי לרבו - מדוע שנינו בברייתא שרבו נוטל את מעשה ידיו,
 49 והלא מהם ניוון העבד. מתרצת הגמרא שכוונת הברייתא לתענפה
 50 - לשיעור העודף שמשתכר יותר מכדי מוזנותו, שזה שייך לאדון.
 51 מקשה הגמרא, וכי על תענפה הוצרכה הברייתא להשמיענו
 52 ששייכת לאדון, הרי זה פשיטא. מתרצת הגמרא, מהו דתימא -
 53 שזא היית סבור שיש לתת לעבד גם את ההעדפה, כיון דבי לית
 54 ליה, לא יהיב ליה - כיון שכאשר אין לעבד מוזנות ושמעשי ידיו
 55 אינם מספיקים אין האדון זנו, אם כן בי אית ליה - כאשר יש לעבד

גיטין, פרק ראשון - המביא גט - דף יב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רלא

תוספת

1 הדתם לא היו תן כוכי. ועוד פירש רבינו תם: דשרחור עבד היו בעין מלוח, דאמרין בה תן
2 הולך כוכי, אף על גב דבמתנה לא היו כוכי, דשרחור, אי לאו דעבד ליה גיח נפשיה - לא
3 היה משחרר ליה, משום הכי חשיב כחוב. דאמרין ביה תן כוכי. ומדוקדק רבינו תם דיש חילוק
4 בין מתנה למלוח. דהניגן לקמן (ד,א). והולך מנה לפלוני שאני חייב לו, "תן מנה לפלוני
5 שאני חייב לו" וכן בפרקין - חייב באחריותו, ואם
6 בא לחזור - אינו חוזר. אלמא בחוב דהולך
7 כוכי, וגבי מתנה פסקין בהדיא בסוף פירוקין כרבי
8 שמועון הנשיא, דהולך לאו כוכי, וכן בריש
9 "השולח" (גיטין ל"ב), אמר: שליח מתנה בשליח
10 הגט, והולך לאו כוכי, וכיון דהולך לאו כוכי - תן
11 נמי לאו כוכי, דאי הוה כוכי במתנה כמו גבי מלוח
12 ופקדון - אמאי תנן "תן" דכיון דכבר אשמועינן
13 דאפילו הולך כוכי - כל שכן "תן" כוכי, דאפילו
14 במתנה הוה כוכי, ורבינו יצחק הביא ראייה
15 מתוספתא, דקתני בהדיא: "תן מנה לפלוני שאני
16 חייב לו" או "פקדון שיש לו ביד" וכן "הולך" כו'
17 - אינו חוזר, וחיוב באחריותו, "תן מנה זה לפלוני"
18 "תן שטר מתנה זו לפלוני" או "הולך" כו', רצה
19 לחזור - יחזור, וזכה מנה זו לפלוני" התקבל מנה
20 זו לפלוני" רצה לחזור - לא יחזור. אלמא תניא
21 בהדיא דבמתנה לא היו תן כוכי.
22 **דלמא** לא היא - דידחיא בעלמא היא, דרב
23 פפא אית ליה בהדיא: תופס לבעל חוב
24 במקום שחב לאחרים - לא קנה (כתובות פ"ב).
25 **אלא** דכתיב לא תלקט לעני - ואם תאמר: למאן
26 דאמר בפרק קמא דתמורה (ד"ב) כל
27 מילתא דאמר רחמנא לא תעביד - אי עביד מהני,
28 אם בן קנה העני ויש לו לומר: דהכא בטר" לא
29 תלקט" כתיב "לעני ולגר תעווב אותם" משמע
30 דלא קני, ואם תאמר: וילף מהכא בעלמא
31 דהמנביה מצינא לחיברו דלא קנה תבירו ויש
32 לומר: דהכא סברא הוא, שלא זכתה תורה לעני
33 אלא מה שכל אחד מלקט לצורך רבו, ולרב
34 חסדא ומפרש הכא דטעמיהו עבדן משום
35 דתופס לבעל חוב לא קני - איכא למימר דמהכא
36 יליק. **עבד** נמי בדלא ספיק - ואם תאמר: אטו
37 משום דלא ספיק יתא רבו חייב לונו, ולא יוכל
38 לומר לו "צא מעשה דייך במזונותיך" ועוד קשה
39 להשק"ה דקאמר: עבדא דנהום כריסיה לא שיה. והוה
40 ליה למימר בהדיא דלא מצינא חייב לונו, כיון דאמר
41 ליה "צא מעשה דייך במזונותיך" ואומר רבינו
42 יצחק: דהיינו דהגלות הוא שעבד עצמו הולך
43 ועובד את רבו, אפילו כשאמר ליה "צא מעשה
44 דייך במזונותיך" - משום הכי בעי למימר (אף על
45 גב) דלא ספיק שיתחייב במזונות, וכן שמכל שמועון
46 עובדו. משום הכי מהדר ליה בלשון זה: עבדא
47 דנהום כריסיה לאו שיה כו'. ולהכי קאמר לעיל:
48 שמוע מניה יכול הרב לומר לעבד "עשה עמי ואני
49 זנך", דאפילו מיירי דאמר ליה "צא מעשה דייך
50 במזונותיך", מכל מקום כיון שעבדו - היה לו
51 שגא לעירי מקלט - פירוש: אי אמרתי בשלמא יכול,
52 אשמועינן ערי מקלט דאף על גב דאמר רחמנא "וחי" עביד ליה חיותא טפי - אפילו הכי יכול הרב לומר כו', אבל לענין הערפה לא משמע ליה דמשום "וחי" יהיה הערפה ידירה.
53 **מספקת** מאי למימרא כו' - אי אמרתי בשלמא כולה בדספקא, תנא ספא דאמר לה - לגלייא ארישא דאיריי בלא אמר לה. אבל השתא דמוקמת רישא בדלא ספקא, ולא תנא דף ספא
54 אלא לאשמועינן דבמספקת יכול לומר לה "צאי מעשה דייך במזונותיך" מאי למימרא? דהא אינו שום חידוש. **ומר** סבר אינו יכול - והא דקתני "הוציאני לחירות" - לאו דוקא, אלא
55 לומר: שיהיה מעשה ידי לעצמי, כמו לבן חורין. **כי** הדיכ דחזו אינשי ומרחמי - הקשה הרב רבינו יצחק בן הרב רבי מאיר: דברק "השולח" (גיטין ל"ב) גבי עבד שנשבע ופדאו ישראל
56 אחר, שמוענין ליה איפכא. דאמר רבנן: לא ישתעבד לא לרבו ואינו שני, לרבו שני לא - דהא לטש בן חורין פוקיה, לרבו ראשון לא - דלמא מימנעי ולא פריק. ורבנן שמועון
57 בן גמליאל סבר: כשם שמצוה לפדות בני חורין - כן מצוה לפדות את העבדים! ואומר רבינו יצחק: דרבנן שמועון בן גמליאל סבר דלענין פדיון פריק ליה טפי, שלא יטמע בין הגוים. ורבנן סברי
58 דלענין מזונות מרמזי עליה טפי, שלא ימות ברעב, וגם כל אחי יתן לו מעט לחם, אבל בפדיון - צריך הרבה ביה. **אמר** הרב המוקדש ידי עבדו - גרסינן, ולא גרסינן: המוקדש עבדו. דהתם
59 יצא לחירות, דאמר רב בהשולח" (גיטין ל"ב) דליהו עם קדוש קאמר. ואם תאמר: וכי הדיכ המוקדש ידי עבדו אמרינן דהן קדושים למלאכתו, הכי נמי שמקדש כל עבדו - והוה לן למימר
60 שהקדשו למלאכתו, פוי - דלברור, דיו - למעשהו, רגלו - להילובו, דבענין זה חשיב הקדש. כדאמרין בסוף פרק קמא דנדרים (ג"ב), ואומר רבינו יצחק: דסברא הוא דלא נתכין להקדישו
61 למלאכתו, לפי שיש חילוק במלאכתו, שאין פוי דיו ורגלו שוין במלאכתו. הלכך, אית לן למימר דלשחררו נתכין, דהוה הכל בענין אחד. אי נמי יש לומר: התם כשמקדש עבדו סתם -
62 דמשמע ויתר למידוע קדושו, דהא "למלאכתו" לא קאמר. אבל מקדש ידי עבדו - הקדש מלאכת ידיו, דלא שייך למימר בענין אחד.

1 לא תלקט לעני - סומכיהו רחמנא "לא תלקט" "לעני ולגר", ודרשינן סמוכין: לא תלקט
2 אתה לצורך העני. להודיר עני על שלו - עני הראוי לטול פאה, ויש לו שדה - ההדירו
3 הכתוב להניח בה פאה. לעבד - כנעני. עשה עמי - מלאכה, ואני זנך, אלא חזור על
4 הפתחים. ברלא ספקא - לזון במעשה ידיה, וצריך להוסיף משלו. ופרכינן: עבד נמי לא
5 ספק, ומשני: עבדא דנהום כריסיה לא שויה -
6 עבד שאינו שוה לחם אכלו. למריה למאי
7 מתבעי - הלכך אינו מוסיף משלו, אלא יחזור
8 על הפתחים, כי מי יכופנו לזון ולהפסיד שלה?
9 אבל אשה - כך התנה עמה בכתובתה: ואת
10 תהא יתבא בביתו ומיתנא מנכסי. שלה לערי
11 מקלט - שהרג בשוגג וגלה. להענישה -
12 שמעשה ידיו עורפיה על מזונותיו. לא לישקל
13 מניה - ויהא ביד העבד, שגמא יש יום שלא
14 ימצא להשתכר. וחי - "ונס אל אחת הערים
15 האל וחי". כבודו בת מלך - כל ישראל בני
16 מלכים. פנימה - צנועה, ואין דרכה לצאת
17 ולטבב בעיר שאינה משם ואין מכירין אותה,
18 להביא לה מלאכה בביתה, אלא אם כן מסבבת
19 בעיר למצוא מלאכה להשתכר. ותפריא -
20 דבארמא ליה "עשה עמי" קא מיירי. ועוד מאי
21 שגא שני בצורת - אפילו בשני שובע, כיון
22 דאמר ליה "עשה עמי" - הרי הן לו שני בצורת.
23 לא ספק - אינו מוספיק. מאן דמרחם אבני חרי
24 אעבדא נמי מרחם - דשיק במצות כאשה.
25 [שיד]
26 **"צא מעשה דייך למזונותיך"** - אי הכי, מעשה ידיו אמאי לרבו? - להענישה. - הענישה,
27 פשיטא! - מהו דתימא: ביון דכי לית ליה לא יהיב ליה, פוי אות ליה נמי לא לישקול
28 מניה, קא משמע לן. - ומאי שנא לערי מקלט? - סלקא דעתך אמינא: "וחי" - עבד
29 ליה חיותא מפי, קא משמע לן. - והא מדקתני ספא: אבל אשה שגלתה לערי מקלט -
30 בעלה חייב במזונותיה - מפלל דלא אמר לה, דאי אמר לה, בעלה אמאי חייב? ומדסיפא
31 דלא אמר לה, רישא נמי דלא אמר לה! - לעולם דאמר ליה, ואשה בדלא ספקא. -
32 והא מדקתני ספא: ואם אמר לה "צאי מעשה דייך במזונותיך" - רשאי, מפלל דרישא
33 דלא אמר לה! - הכי קאמר: ואם מספקת, ואמר לה "צאי מעשה דייך במזונותיך" -
34 רשאי. מספקת, מאי למימרא? - מהו דתימא: "פל כבודו בת מלך פנימה", קא משמע
35 לן. לימא פתנאי, רבן שמועון בן גמליאל אומר: יכול העבד לומר לרבו בשני בצורת "או
36 פרנסני או הוציאני לחירות", וחקמים אומרים: הרשות ביד רבו. מאי לאו בהך קמיפלגין,
37 דמר סבר: יכול, וקר סבר: אינו יכול! - ותסיפרא? האי "או פרנסני או הוציאני לחירות"?
38 "או פרנסני או תן לי מעשה ידי בפרנסתי" מיבעי ליה! ועוד, מאי שנא בשני בצורת? אלא
39 הךא במאי עסקינן - דאמר לו "צא מעשה דייך למזונותיך", ובשני בצורת לא ספק; רבן
40 שמועון בן גמליאל סבר: או פרנסני או הוציאני לחירות, פוי חייב דחזו לי אינשי ומרחמינן
41 עלי, ורבנן סברי: מאן דמרחם אבני חרי, אעבד נמי רחומי מרחם. תא שמע, דאמר רב:
42 המוקדש ידי עבדו, אותו העבד ליה ואוכל ועושה ופוער; שמע מניה: יכול הרב לומר
43 לעבד "עשה עמי ואני זנך"! - הךא במאי עסקינן - במעלה לו מזונות. - אי הכי, למאי
44 ליה
45 להחייב במזונותיו, אי לאו משום דיכול. ועוד: דסלקא דעתיה דמיירי בלא אמר ליה, דומיא דאשה, דברלא ספיק לא שבית. **מאי**
46 אשמועינן ערי מקלט דאף על גב דאמר רחמנא "וחי" עביד ליה חיותא טפי - אפילו הכי יכול הרב לומר כו', אבל לענין הערפה לא משמע ליה דמשום "וחי" יהיה הערפה ידירה.
47 **מספקת** מאי למימרא כו' - אי אמרתי בשלמא כולה בדספקא, תנא ספא דאמר לה - לגלייא ארישא דאיריי בלא אמר לה. אבל השתא דמוקמת רישא בדלא ספקא, ולא תנא דף ספא
48 אלא לאשמועינן דבמספקת יכול לומר לה "צאי מעשה דייך במזונותיך" מאי למימרא? דהא אינו שום חידוש. **ומר** סבר אינו יכול - והא דקתני "הוציאני לחירות" - לאו דוקא, אלא
49 לומר: שיהיה מעשה ידי לעצמי, כמו לבן חורין. **כי** הדיכ דחזו אינשי ומרחמי - הקשה הרב רבינו יצחק בן הרב רבי מאיר: דברק "השולח" (גיטין ל"ב) גבי עבד שנשבע ופדאו ישראל
50 אחר, שמוענין ליה איפכא. דאמר רבנן: לא ישתעבד לא לרבו ואינו שני, לרבו שני לא - דהא לטש בן חורין פוקיה, לרבו ראשון לא - דלמא מימנעי ולא פריק. ורבנן שמועון
51 בן גמליאל סבר: כשם שמצוה לפדות בני חורין - כן מצוה לפדות את העבדים! ואומר רבינו יצחק: דרבנן שמועון בן גמליאל סבר דלענין פדיון פריק ליה טפי, שלא יטמע בין הגוים. ורבנן סברי
52 דלענין מזונות מרמזי עליה טפי, שלא ימות ברעב, וגם כל אחי יתן לו מעט לחם, אבל בפדיון - צריך הרבה ביה. **אמר** הרב המוקדש ידי עבדו - גרסינן, ולא גרסינן: המוקדש עבדו. דהתם
53 יצא לחירות, דאמר רב בהשולח" (גיטין ל"ב) דליהו עם קדוש קאמר. ואם תאמר: וכי הדיכ המוקדש ידי עבדו אמרינן דהן קדושים למלאכתו, הכי נמי שמקדש כל עבדו - והוה לן למימר
54 שהקדשו למלאכתו, פוי - דלברור, דיו - למעשהו, רגלו - להילובו, דבענין זה חשיב הקדש. כדאמרין בסוף פרק קמא דנדרים (ג"ב), ואומר רבינו יצחק: דסברא הוא דלא נתכין להקדישו
55 למלאכתו, לפי שיש חילוק במלאכתו, שאין פוי דיו ורגלו שוין במלאכתו. הלכך, אית לן למימר דלשחררו נתכין, דהוה הכל בענין אחד. אי נמי יש לומר: התם כשמקדש עבדו סתם -
56 דמשמע ויתר למידוע קדושו, דהא "למלאכתו" לא קאמר. אבל מקדש ידי עבדו - הקדש מלאכת ידיו, דלא שייך למימר בענין אחד.

ולמא ליה

ולומא

ליה הקדש עד האינא כו' - לענין "עשה עמי ואיני זנך" נחא דלא אמר ליה הקדש הכי, אף על גב דרבו מצי אמר ליה - משום דפשיטא דהקדש נחא ליה שלא ימות עבדו ברעב.

פחות

משה פרוטה - פירש בקונטרס: דאין הקדש חל על פחות משה פרוטה. והקשה רבינו יצחק: דתנן ב"הזבח" (בבא מציעא

נה,א): חמס פרוטות חן - ליתני שש פרוטות חן. דאין הקדש חל על פחות משה פרוטותו ואומר רבינו יצחק: דהכא היינו טעמא - שאין בדתעו של מקדש שיחול על פחות משה פרוטה. **שבתו** ורפואתו לרבו - שבתו היינו שבת קטנה וגדולה. דהיינו נוק. והוא הדין צער ובושת לרבו, לרבנן דרבי יהודה, דאמרי ב"הזבח" (בבא קמא פ"א) דיש לעבד בושת. ולא נקט ליה, משום דאין חידוש שחן לרבו. אבל בשבתו קא שמענו לן, דאף על גב דשקיל הרב שבת ידידה - לא מייחבי במזונותיו, דיכול הרב לומר לעבד "עשה עמי ואיני זנך". והא דפרין בסמוך "שבתו פשיטא" - הכי פירושו: פשיטא דשבתו לרבו, אף על פי שלא זוננו, כיון דיכול הרב לומר לעבד "עשה עמי" כו'. ולא היה ליה הרב יחזקן למנוקט: קוטע די עבדו של חבירו, אלא היה ליה למימר בחדיא: יכול הרב לומר לעבד כו', אלא אם בא להשמיענו דבר אחר. ומשני: דנקט קוטע די עבדו לאשמעינן חידוש שני - דרפואתו לרבו, דהיינו צער דסמא חריפא, כדמסיק. דהוה אמניא שיהא לעצמו, כמו רפואתו שהיא לעצמו, גם כשיטבול צער כדי להרויח שבר רפואתו - דהא לעצמו. אבל צער קטיעת הדי - פשיטא דלרבו, ולהכי לא תני: וכן לבושת. רבינו יצחק, **שמע** מינה יכול שמע מינה - ואם תאמר: רבי יחזקן הכי מוקף לפולגתיהו דרבנן שמעון לן בגמליא ורבנן דלעיל: דלא מצי למימר דפליגי דמר סבר יכול ומיס' אינו יכול כדפרין לעיל. ואי כדאסיקנן לעיל דאמר "א"א מעשה ידיך למזונותיך", ובשני בצורת לא ספיק כו' - אם כן כוללי עלמא אינו יכול! ויש לומר: דאף על גב דבשאר שנים יכול - בשני בצורת אינו יכול, דבשאר שנים ימצא מרחמים יותר, כשחזור על הפתחים, מבשני בצורת.

רפואתו

ידידה הוא - והא דתנן בפרק "הזבח" (בבא קמא פ"א) בעבד כנעני שלו פטור מכולן - שמא יש לחלק, דאף על גב דכשחבל בו אחר נתון רפואתו לעבד, הוא שחבל בעבדו - לא מייחבי. אי נמי: דאי עביד ליה סמא חריפא, דפטור מן המותר, כדאמרת הכא. **שאם** היה עבד כהן פוסלו מן התרומה - ואם תאמר: טפי היה ליה למנקט לפי שאסורו בשפחה, דשייך אף בעבד ישראל ויש לומר: דלדבריהם קאמר ליה, דסברי: אדרבה, הרי מתירו בבת חורין.

השבתוני

על המזונות - רבנן שהשיבו לו: ומה אם ירצה שלא לזונן - רשאי, הרי סבורין: הא דקאמר רבי מאיר שאם היה עבד כהן פוסלו מן התרומה - היה חוב לו, לפי שנתון לו הרב מזונות בריח, שבביל שיש תרומה הרבה לכהנים או משום שיש מצוה באבילות תרומה. ומשום הכי מתדרי ליה: ומה אם ירצה שלא לזונן? וקאמר ליה רבי מאיר: השבתוני על המזונות, מה תשיבוני על התרומה? שאפילו לא ירצה הרב לזונן - יש חובה, דמכל מקום מוצא העבד לקנות תרומה בוול יותר מן החולצין, וגם חולקין לו על הגורן, לרבי יוסי דאמר (בתובתו כהב): חולקין תרומה לעבד אף על פי שאין רבו עמו. וכי תימא אי בעי זריק ליה גיטא - ואם תאמר: מה בכך? מכל מקום חוב הוא לו זה השחרור, שפוסלו מתרומתו; ויש לומר: דקסבר דלא חשיב ליה חובה מה שמקבלו זה, כיון דאפילו אם לא יקבלנו יכול רבו לפוסלו מתרומה בענן אחר. אי נמי הכי פירושו: אי בעי זריק ליה האדון גיטא ספק קרוב לו וספק קרוב לעבד, ויאסר בתרומה ובשפחה ובבת חורין - וטוב לו להיות משוחרר. וכן אי בעי שקיל ארבע זוזי מישראל ופסיל ליה מתרומה, ועדיין הוא עבד. **שביק** ליה ועריק ואילו לעלמא - משמע דאי עריק אכל תרומה. ואם תאמר: ליהוש שמוא מכר לישראל, ומיחסר בתרומתו ויש לומר: דלא בישח שיקנורו שהיראם מן מאחר שברת.

ושיק לעמוד אן ליה ואוכל עושה ופוער - לא יעשה תחלה, דפרוטה קמייאת קדשה לה, ושוב אסור לו. אלא לזה תחילה, ואוכל, ועושה פחות פחות משה פרוטה ופוער, כדמפרש לקמיה. וקא סלקא דעתך בשאין מעלה לו מזונות, וקאמר דיכול להקדיש, אלמא: יכול לומר לו "עשה עמי ואיני זנך". **להעניפה** - מזונות מרווחין יותר, מה שאין דרך בעליו להאבילו. **דלשכח עבדיה** - בגוף בריא. **בפחות פחות משה פרוטה** - עד שלא תצטרף הפרוטה - יפרעה, דלא חייל הקדש אפחות משה פרוטה. הכי נמי **מסתברא** - דבמעלה לו מזונות קאמר. **דאי לא עבד מאן פלה ליה** - שמאחר שאין עושין לו מאכל - מה יאכל העבד הוזה? מי יעבדנו ומי יזמן לו מזונות? **אי אמרת בשלמא** - הך דלעיל דקאמר רב, דחל הקדש. **במעלה לו מזונות** - קאמר, ואין יכול הרב לומר לעבד "עשה עמי ואיני זנך". והא - דקאמר: לא חייל הקדש - בשאינו מעלה - שפיר. **אלא אי אמרת** - קמייאת בשאינו מעלה, ואפילו הכי חייל הקדש, דיכול הרב לומר לעבד "עשה עמי ואיני זנך". **דאי לא עבד מאן פלה ליה** - בתמיה: מאן דביעי ניפלהוהו תא שמוע - דאיכא אמורא אחרינא דפליגי עליה דרב. נתון שבתו ורפואתו לרבו - שבר בטלתו בחליה. ואף על פי שנתון לו דמי ידו - רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין, דעדיין הוא ראי' לכך כשיעמוד מחליו. ורפואתו - לקמיה פריך: הא בעי למיתבא לרופא. הוא הדין לנוקו וצער, אלא נוקו לא איצטרך, דהיינו דמי ידו, ופשיטא דלרביה הוא, דאפתחיה מכספיה. וצערו נמי בכלל רפואתו דהכא הוא, כדמפרש לקמיה, דהאי רפואתו - צערא דסמא חריפא הוא. והוא הדין נמי לצער המכה. ומדקאמר: שבתו לרבו והוא ניוון מן הצדקה - שמע מינה הילי הרב כו'. **להעניפה** - שזוהא צריך שבתו לחלוסיף על מזונותיו. ניוון - משמע: מזונות כדי חייו. **פרנסה** - היינו כל שאר צרכיו, בלשון לעו קונריירי. **פשיטא** - דלרבו הוא, אלא למאן ליהוה? הרי מעשה ידיו לרבו. ואי לאשמעינן אף על פי שאינו זנו, ולממרא דיכול הרב כו' - נימא: אותו העבד ניוון מן הצדקה, ותו לאו דאמורא (המשא יומי - ליתן לרופא שבר חמשת הימים. **צערא ידידה** - וסלקא דעתך אמניא: צערא לא זכי ליה רחמנא. קא משמע לן - דבכל שבת הבא לידו וזכה בו רבו, כשורד וחמורו. אמרנו לו למאיר גריסין מפני שחבירו הוא אינו קורדהו "דבי". ומה ותלא אם ירצה שלא לזונן רשאי - נמצא שאינו מפסידו ובשחרור כלום. אבל אשה חוב הוא לה - רבנן קאמרי לה. כלומר, בהדיא ודאי מודינא. **מאי קאמרי ליה ומאי קאמרי להו** - כלומר, תשובה להשיבם - ומה עבד כהן שברת - מה תשובה היא למה שאמרנו לו על המזונות? השבתוני על המזונות - שאינו זנו משלו. מה תשיבוני על התרומה - שהרי כל זמן שלא שחררו הוא הולך ואוכל תרומה בכל מקום שבביל רבו. **וכי תימא** - ודאי קבלת שפיל וז אינה חוב. דאי בעי מריה - זריק ליה גיטא ברשות הרבים בתוך ארבע אמות. ואם לאו - שהרי משוחרר הוא - זו אינה ראייה, דאיהו שביק ליה מיד, ולא ימציא עצמו למקום שיוכל לפוסלו בוריקת גט. ואילו לעלמא - ואביל תרומה.

לוה ואוכל? - **להעניפה**. **ולומא ליה הקדש**: **עד השתא סגי לך בלא העניפה, והשתא נמי תיסגי לך בלא העניפה!** - **הקדש גופיה נחא ליה, פי תיכי דלשכח עבדיה. עושה ופוער** - **קמא קמא קדיש ליה!** - **בפחות פחות משה פרוטה. הכי נמי מסתברא, דאמר רב: המקדיש ידי עבדו - אותו העבד עושה ואוכל, דאי לא עבדא מאן פלה ליה? אי אמרת בשלמא הך במעלה ואינו יכול, והא בשאינו מעלה - שפיר, אלא אי אמרת הך בשאינו מעלה ויכול - דאי לא עבדא מאן פלה ליה?"** **מאן דבעי ניפלהוהו!** **אלא לאו שמע מינה אינו יכול, שמע מינה. קא שמע, דאמר רבי יוחנן: הקומע יד עבדו של חבירו - נתון שבתו ורפואתו לרבו, ואותו העבד ניוון מן הצדקה; שמע מינה: יכול הרב לומר לעבד "עשה עמי ואיני זנך!"** - **הכא במאי עסקינן - במעלה לו מזונות. - אי הכי, אמאי ניוון מן הצדקה? - להעניפה. אי הכי, ניוון?!** **מתפרנס מיבעי ליה! אלא לאו שמע מינה יכול, שמע מינה. אמר כר: נתון שבתו ורפואתו לרבו. שבתו, פשיטא!** - **רפואתו איצטרך ליה. - רפואתו ידידה היא, דבעי איתסויי ביה! לא צריך, דאמרוהו להמשא יומי, ועבדו ליה סמא חריפא ואתסי בתלתא יומי; מהו דתימא: צערא ידידה הוא, קא משמע לן. תניא: אמר רבי אלעזר, אמרנו לו למאיר: ותלא זכות הוא לעבד שיוציא מתחת ידי רבו לחירות! אמר לנו: חוב הוא לו, שאם היה עבד כהן - פוסלו מן התרומה. אמרנו לו: ותלא מה אם ירצה שלא לזונן וישלל לפרנסו - רשאי! אמר לנו: ומה אילו עבד כהן שפירח ואשת כהן שמקדה על בעלה - הלא אוכלין בתרומה, וזה אינו אוכל! אכל אשה חוב הוא לה, שפן פסלה מן התרומה ומפסידה מן המזונות. מאי קאמרו ליה, ומאי קא מתדר להו? הכי קאמר להו: השבתוני על המזונות, מה תשיבוני על התרומה? וכי תימרו, אי בעי זריק ליה גיטא ופסיל ליה! שביק ליה ועריק ואילו לעלמא; ומה**

הה

הה

מקשה הגמרא, אי קבי – אם כוונת רבי יוחנן למונות יתרים, מדוע
 נקט 'ניזון מן הצדקה' שמשמע מוונות בכדי לחיות, ויהא 'מתפרנס'
 מיבעי ליה – היה לו לומר שהעבד מתפרנס מן הצדקה, משמע
 שאר צרכיו, אלא כיון שאמר רבי יוחנן 'ניזון מן הצדקה' ודחינו
 מוונות הכרחיים, ואף על פי כן האדון נוטל את דמי בטלתו, לאו
 שמינן מינה – וכי אין ראייה מכך שלדעתו יבול לומר עשה עמי
 ואיני נזק. מסכימה הגמרא שאכן שמינן מינה שכך סובר רבי יוחנן.
 הגמרא חוזרת לבאר את דברי רבי יוחנן: אמר מר, הקוטע יד של
 עבד, נותן שקלתו ורפואתו לרבו. מקשה הגמרא, מדוע הוצרך לומר
 שהאדון מקבל את שקלתו, והרי זהו פשיטא, מאחר שמעשה ידיו
 של האדון, מתרצת הגמרא שאכן לגבי שבתו אין כאן חידוש,
 אלא דמי רפואתו איצטריךא ליה, ואגב דמי רפואתו הזכיר שגם
 דמי שבתו לרבו.
 מקשה הגמרא מדוע מקבל האדון את רפואתו, הרי דרייה היא –
 של העבד הוא, כיון דבעי איתפסוי ביה – שזקוק ליתן לרופא
 שירפאנו. מתרצת הגמרא, באמת תשלום הרפואה מקבל העבד
 ונותנו לרופא, ומה שאמר רבי יוחנן שהוא לאדון, לא צריךא – לא
 אמר אלא באופן דאמרייה להמינא יומי – שמתחילה העריכו
 שיצטרכו לשלם לרופא עבור חמשה ימי רפואה, ושילם אותם
 המכה, ולבסוף עבדו ליה סמא ריפא – ריפואוהו בתרופה חריפה,
 שגורמת צער, ואתפי בתלתא יומי – ונתרפא בשלשה ימים, ונשאר
 עודף מהסכום שקבעו תחילה, מהו דתיכא – היה מקום לומר, כיון
 שצערך דרייה הוא – עודף זה בא מחמת צער העבד, ראוי שהוא
 יקבלנו, קא משמע לן שהוא של האדון, כדין כל ממון של העבד.
 בברייתא שלפנינו מובא דין ודברים בין רבי מאיר וחכמים שנחלקו
 במשנה (לעיל א) האם זכות היא לעבד להשתחרר. תניא, אמר רבי
 אלעזר, אמרנו לו – אני וחברי החכמים למאיר, מדוע אתה סובר
 שהאומר 'גט זה' לעבד יכול לחזור בו, והלא זכות הוא לעבד
 שיוצא מתחת ידי רבו לחירות, וכבר זכה העבד בשחרור לפי שזכין
 לאדם שלא בפניו, ואמר לנו, שהחמור חוב הוא לו, לפי שאם היה
 עבד של בן, פוסלו מן התרומה. אמרנו לו, אין זה הפסד, והלא מה
 אם ירצה האדון שלא לזנוג ושלל לפרנסו, רשאי, נמצא שאין הוא
 מפסיד על ידי שחרור. אמר לנו, ומה אילו עבד בתי שפירא מאדונו
 ואשת בתי שפירא על בעלה ופרשה הימנו, הלא עדיין אוכלין
 בתרומה אם מקבלים או קונים מאחרים, וזה – עבד שנשתחרר אינו
 אוכל, נמצא השחרור חוב עבורו.
 מסיים רבי אלעזר, אכל בזה אנו מודים לרבי מאיר שגט אשה חוב
 הוא לה, שכן פסקה מן התרומה אם היא אשת בן, ומפסידה מן
 המוונות שנותן לה בעלה, וזה אף באשת ישראל. ולכן האומר
 לחברו 'גט זה לאשתי', שלא זכה לה השליח קודם שנתנו לה,
 ויכול הבעל לחזור בו.
 הגמרא מבררת את דברי הברייתא: מאי קאמרו ליה חכמים לרבי
 מאיר ומאי קא מהדר להו – ומה השיב להם. מבארת הגמרא, קבי
 קאמר להו – כך אמר להם רבי מאיר, אכן השבתיני על המוונות
 שאין העבד מפסידם בשחרורו, כיון שאין האדון מחוייב לזנוג,
 אבל מן תשיבוי על התרומה – שבעוד שהוא עבד בן, רשאי
 הוא לאכול תרומה, ועל ידי השחרור מאבד זכות זו. ולכן אין
 השליח יכול לזכות עבורו את השחרור שלא בפניו, מאחר שאין
 זו זכות. וכי תימרו – אם תשיבוי ותאמרו שאין השחרור חוב
 עבורו משום דאי קעי – אם רוצה האדון, וריק ליה גימא – וזרק
 לעבד גט בעל כרחו ומשחררו ופסיל ליה מתרומה, ונמצא שאין
 השליח גורם לו חובה, שהרי גם בלא זכית השליח יכול אדונו
 להפסידו מתרומה. אין זו תשובה, שהרי אם ירצה העבד שביק ליה
 ועריק ואיל לעלמא – יעזוב את אדונו ויברח, ויאכל תרומה היכן
 שיהיה.

ליה ואוכל – מדוע זקוק הוא ללוות, והרי על אדונו נותן לו.
 מתרצת הגמרא, להעדרה, שהרב מאכילו בצמצום, והעבד לוח
 בשביל לאכול ברווח. מקשה הגמרא, מדוע וכי מותר לו להוציא
 ממעשי ידיו להעדפה, וליקא ליה הקדש – יאמר לו הקדש, עד
 השתא – עד עכשיו, לפני שהוקדשו ידיו, סגי לך בלא העדרה –
 הספיקו לך המוונות המצומצמים של הרב, ואם כן השתא נמי
 תיכני לך בלא העדרה – גם עכשיו תסתפק בזה. מתרצת הגמרא,
 הקדש גופיה ניקא ליה – הקדש עצמו נוח לו בך, כי היכי דלשפח
 עבדיה – בכדי שישביח ויתחזק גוף עבדו.
 הגמרא חוזרת לבאר את דברי רבי יש להקשות, כיצד אמר רב
 שהעבד עושה מלאכה לאחרים ופורע ההלוואה ממשכורתו, והרי
 ידיו קדושות, וקמא קמא – כל פרוטה ופרוטה, מיד כשמרויחה
 תמורת מעשה ידיו, קדיש ליה – נעשית קדושה. מתרצת הגמרא,
 לפחות פחות משנה פרוטה – כוונת רב שיעבוד וישתכר פחות
 משנה פרוטה, של חל על זה הקדש, ויפרענו למלוה, ושבו
 ישתכר פחות משנה פרוטה ויפרענו, וכך יעשה עד שיפרע כל
 חובו.
 הגמרא חוזרת לענין הראשון, ומוכיחה שאכן דברי רב אמורים
 באופן שהאדון זן את העבד, אבל בלא זה אינו יכול להקדישם,
 כיון שאין יכול לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך: קבי נמי מסתברא
 כך גם מסתבר, שכן מוכח מדברי רב במקום אחר, דאמר רב,
 הפקדתי ידי עבדו, איתו הקדש עושה מלאכה לאחרים ואוכל ממנה
 שהשתכר, משום דאי לא עבדא – שאם לא יזון העבד את עצמו,
 מאן פלח ליה – מי יעבוד בעבורו ויוזנו. ודין זה סותר לכאורה את
 דברי רב לעיל שאין לו עצה אלא ללוות ולפרוע בפחות משנה
 פרוטה. אולם אי אקרת בשלמא דהך – המימרא הראשונה של רב,
 מדוברת בפעולה האדון מוונות לעבד, ורק לכן יכול להקדיש את
 ידיו, ואינו יבול לומר לו עשה עמי ואיני זנך, והא – ומה שאמר
 רב שהעבד אוכל משכרו, מדובר בשאינו מעלה לו מוונות ולכן
 אינו יכול להקדיש את מעשי ידיו, בכך שפיר – יתיישבו דברי רב.
 אלא אי אקרת, הך – מה שאמר רב שהקדש חל, מדובר בשאינו
 מעלה לו מוונות, ויבול לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, ולכן יכול
 להקדיש את מעשי ידיו אף כשאינו זנו, אם כן כיצד אמר רב
 מימרא אחרת שהעבד ניזון ממעשי ידיו, וכי אפשר להתייזאת
 משום דאי לא עבדא מאן פלח ליה, הרי יכול האדון לומר לו עבד
 לי ואיני זנך, ומאן דבעי ניפלחיה – מי שירצה יעבוד עבורו, אבל
 מעשי ידיו אינם שלו ואינו יכול לאכול מהם. אלא לאו שמינן מינה
 שרב סובר שהאדון אינו יבול לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, ולכן
 באופן שאינו זן אותו אינו יכול להקדיש את מעשי ידיו, והעבד
 עושה ואוכל, ורק באופן שהוא זנו יכול להקדיש את ידיו. שמינן
 מינה – אכן, כך מוכח מדברי רב. החובל בחברו משלם לו זנך,
 צער, ריפוי, שבת ובושת. רבי יוחנן מבאר דין החובל בעבד למי
 משלם. ומדבריו מוכיחה הגמרא לענייננו: קא שמע ישיש מי
 שסובר שיכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, דאמר רבי
 יוחנן, הקוטע יד עבדו של חברו, נותן שקלתו ורפואתו לרבו – משלם
 לאדון שבת, על שנתבטל ממלאכה בימי חוליו, וכן את דמי
 רפואתו, ואף על פי כן אותו העבד ניזון בזמן שמתבטל ממלאכתו,
 מן הצדקה. שמינן מינה שיכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך,
 שהרי הוא מקבל את דמי בטלת העבד ממלאכה, ומוכח שמלאכת
 העבד שייכת לאדון אף אם אינו זן אותו. דוחה הגמרא. הקא קמאי
 עסקינן, באופן שהאדון מעלה לו מוונות, ולכן מלאכת העבד שלו.
 מקשה הגמרא, אי קבי – אם הוא זן אותו, אמאי מדוע זקוק העבד
 לחיות ניזון מן הצדקה מתרצת הגמרא, להעדרה – עקב חוליו זקוק
 העבד לתוספת על מוונותיו, וזה אין מוטל על האדון, ולכן נוטלה
 מהצדקה.

50 המשנה שיתנו את המנה אף לאחר מיתה, מדובר דווקא באופן
 51 שהמעות שצויה לתת צבורין ומונחין בקרן וזית – מכונסים במקום
 52 מסוים, וצויה ליתנם לפלוני.
 53 הגמרא מבררת את דברי רב, במאי עסקינן – באיזה אופן מדברת
 54 משנתינו, אילימא – אם נאמר שמדובר באדם קריא שצויה לתת
 55 מעות לפלוני, אם כן כי צבורין מאי הוי – מה בכך שהמעות
 56 צבורות, איך זוכה המקבל במעות, הא לא משך – והרי לא קנאם
 57 במשכיה בחיי הנותן, ולאחר שמת הנותן אינו יכול לקנותם ממנו.
 58 ואלא נעמיד את משנתנו בשכיב מרע – באיש השוכב על מטתו
 59 מחמת חולי ונוטה למות, אם כן קשה מאי איריא – מדוע העמיד
 60 רב את משנתנו דווקא כשהיו המעות צבורין, והרי כי אין צבורין
 61 נמי – גם כאשר אינם צבורים וזה המקבל במעות, דהא קיימא לן
 62 – שהרי הלכה מקובלת היא דרברי שכיב מרע פכתובים ובמסורין
 63 דמו – הרי הם דומים ושויים לדברים הכתובים בשטר, וכאילו כבר
 64 נמסרו למקבל וזכה בהם, אף שמת נעשה בינו, ואם מדובר במשנה
 65 בשכיב מרע שאמר תנו מנה לפלוני, הרי זכה אותו פלוני במעות
 66 אף אם אינם צבורים, ומדוע העמיד רב את משנתנו דווקא
 67 בצבורין.
 68 מתרצת הגמרא, אמר רב זכיר, לעולם משנתנו מדוברת בקריא
 69 שצויה לתת מנה לפלוני, ומה שהקשינו שאם כן אף בצבורין אינו
 70 קונה בלא עשיית קנין, יש לומר שכוונת המשנה לקנין הנקרא
 71 'מעמד שלשתן', וברב הוה אמר רב, דאמר רב הוה אמר רב, אם
 72 אמר מפקיד לנפקד, מנה לי פקדן – הרי יש לי ברשותך מנה
 73 שהפקדתי אצלך, אל תשיבנו לי אלא תנהו לז' לפלוני, ואמר לו
 74 זאת במעמד שלשתן – שעמדו שלשתן יחדיו, המפקיד הנפקד
 75 והמקבל, קנה המקבל את המנה על ידי אמירה זו. ואף משנתנו
 76 מדוברת שהיה המנה מופקד אצל אחר ואמר לו במעמד שלשתן
 77 ליתנו לפלוני, ונמצא שקנה את המנה בחיי הנותן. ומה שהעמיד
 78 רב את המשנה בצבורין דווקא, סבר רב זכיר שכוונתו לומר
 79 שדווקא אם יש לנותן מעות בעין, שמופקדים ביד אחר, יכול
 80 להקנותם בקנין זה, אבל אם הלוח מעות לאדם ואמר לו במעמד
 81 שלשתן שיתנם לפלוני, לא קנה המקבל את דמי ההלוואה, וזו היא
 82 כוונתו שדווקא אם המעות צבורין ומונחים קנה, ולא בהלוואה
 83 שאין המעות עתה בעין.
 84 אופן נוסף ליישב דברי רב שהעמיד את המשנה דווקא בצבורין:
 85 רב פפא אמר, לעולם משנתנו מדברת בשכיב מרע, ועל מה
 86 שהקשינו מדוע העמיד רב דווקא בצבורין, יש להשיב, ופאיך דרב
 87 – כשיטתו של רב בדין נוסף, דאמר רב, שכיב מרע שאמר ליורשיו
 88 תנו מנה לפלוני מנכסי, ומת, אם פירש ואמר 'מנה זח', דהיינו מנה
 89 מסויים, נותנין, אך אם אמר 'תנו מנה' פתם, ולא הורה על מנה
 90 מסויים, אין נותנין. והטעם, משום דתיישבין שפא מנה קבור קאמר –
 91 שמה יש לו מנה מוטמן בקרקע ועל זה נתכוון לצוות שיתנוהו,
 92 ולא ממה שבביתו, ועל כן אין היורשים חייבים לתת לו ממה
 93 שבביתו. ולפיכך העמיד רב את המשנה דווקא כשהמעות צבורין
 94 ועליהם הוא אומר 'תנו מנה לפלוני'.
 95 מסיימת הגמרא, וקלחיתא – לקבורה לא תיישין – אין הלכה כדנינו
 96 השני של רב, ואין אנו חוששים שמה היתה כוונת השכיב מרע
 97 למנה קבור, ואף אם הזכיר מנה סתם חייבים היורשים ליתן לו
 98 מנה.
 99 הגמרא מבררת מדוע פירשו רב פפא ורב זכיר פירושים שונים
 100 לדברי רב: רב פפא מאי טעמא – מהו הטעם שלא אמר רב זכיר
 101 שמשנתנו מדוברת בבריא שהקנה ב'מעמד שלשתן'.

1 וזהו שאמר רבי מאיר בברייתא, ומה הדין אילו עבד כהן שפך
 2 מאדונו ואינו יכול לשחררו, ואשת כהן שפךה על בעלה וברחה
 3 ממנו, ואינו יכול לגרשה, הלא אובלים פתרומה, וזה – עבד
 4 שמשחררו, אינו אובל בתרומה. ונמצא שעל ידי שזוכה לו
 5 השליח את השחרור שלא בפניו הרי הוא מאבד זכות אכילת
 6 תרומה, ואין זו זכות בשבילו אלא חובה, ואין חבין לאדם שלא
 7 בפניו.
 8 הגמרא מבררת את שיטת חכמים: והרי שפיר קאמר להו – יפה
 9 השיב להם רבי מאיר, שעל ידי השחרור הוא מפסיד אכילת
 10 תרומה. אמר רבא, היינו דקא מחדרי ליה פמתנין – זהו שהשיבו
 11 לו חכמים במשנה, שעבד כהן אובל בתרומה מפני שהוא קנינו של
 12 האדון הכהן, וכונתם לומר שלכן אין השחרור חובה עבורו,
 13 משום דאי בעי – אם ירצה האדון לפסולו מאכילת תרומה, אף
 14 כשברח ואינו יכול לשחררו, שקיל ארבעה זוזי מישראל – יקח
 15 מישראל ארבעה זוזים וימכור לו את העבד, ושוב לא יהיה קנינו
 16 של כהן, וקסיל ליה כל היבא דאיתיה – ופסלו מאכילת תרומה
 17 בכל מקום שהוא נמצא, שהרי עבד של ישראל אינו מותר
 18 בתרומה, ולא תועיל לו בריחתו. לכך יכול השליח לזכות בשטר
 19 השחרור ואין זו חובה.
 20 מקשה הגמרא, ולרבי מאיר הסובר שזכיית שטר השחרור נחשבת
 21 כחובה עבור העבד, תינח – מובן הדבר בעבד של כהן שהרי פסלו
 22 מאכילת תרומה, אך לגבי עבד של ישראל, מאי אבא למימר –
 23 מדוע הוא סובר שהשחרור חובה עבורו. אמר רבי שמואל בר רב
 24 יצחק, מפני שפסידו מלישא שפחה כנענית, שהשחרור הופכו
 25 לישראל גמור ואסור בשפחה כנענית.
 26 מקשה הגמרא, אדרבה על ידי שחרורו הרי הוא מתירו בנישואין
 27 עם בת חורין, וזה עדיף משפחה כנענית. מתרצת הגמרא, עבדא
 28 כהן פקדא ניהא ליה – העבד מעדיף להשאר בעבודתו, בכדי שיוכל
 29 להתנהג בהפקרות, ושפחה זלמא ליה – מוולזלת בעיניו, ושכיחא
 30 ליה – ומצויה אליו, ופריצה ליה – ומתנהגת עמו בפרצות. מה
 31 שאין כן עם בת ישראל אינו יכול להתנהג כך, ולכן נחשב
 32 השחרור חוב עבורו, ואין חבין לאדם שלא בפניו:

משנה

33 משנתנו עוסקת במי שצויה ליתן גט לאשתו או שטר שחרור
 34 לעבדו או מתנה לחברו, ומת קודם שקיימו את ציוויו, האם אפשר
 35 לקיים דבריו לאחר שמת:
 36 האומר, תנו גט זה לאשתי, וכן האומר תנו שטר שחרור זה לעבדי,
 37 ומת המשלח קודם שהגיע הגט ליד האשה או השחרור ליד העבד,
 38 לא יתנו את הגט או השחרור לאחר מיתתו, משום שאין הגט או
 39 השטר מגרש או משחרר קודם שהגיע לידם, ולאחר שמת בטלה
 40 בעלותו ואינו יכול עוד לגרש או לשחרר.
 41 אבל האומר תנו במתנה מנה לאיש פלוני, ומת הנותן קודם שנתנו,
 42 יתנו את המנה לאחר מיתתו, משום שזכה בו אותו האדם בחיי
 43 הנותן:

גמרא

44 שנינו בספא של המשנה שאם אמר תנו מנה לאיש פלוני ומת
 45 הנותן, יתנו המנה לאחר מיתתו. הגמרא מפרשת באיזה אופן
 46 מדובר:
 47 אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב, והוא – מזה שאמרה

1 וזה אינו אוכל - משוחרר אינו אוכל. מפני שהוא קנינו - טעמא מאי עבד כהן שברח
2 אוכל בתרומה - מפני שהוא קנינו דכהן. הלכך, אי בעי הוא כהן, כשיברח עבדו -
3 שקיל ארבעה זוזי משראל, ומקני ליה ניהלה כל היבא דאיתיה, ושוב אינו קנינו,
4 ומפסיל. וזלא ליה - וזללה היא בעיניו לזלול בה לכל תאוות. ופריצה ליה - מתנהגת
5 עמו בפריצות. **משנה** האומר תנו גט זה
6 לאשתי - גרסין במתניתין, ולא גרסין "תן".
7 שלא מסרם ליה שליח בחייו, לפיכך לא נחלקו
8 חכמים בדבר, לומר שמשעה ראשונה וכה לו
9 השליח לעבד להיות משוחרר. לא יתנו לאחר
10 מיתה - דגיטא לא הוי עד דמטי ליה, וכי מטי
11 ליה - הא מית ליה משחרר, ופקעה ליה
12 רשותיה. **גמרא** והוא שצבורים - "מנה"
13 דתנו מתניתין - צבורין ומונחין במעות
14 עסקינן, ואומר: מנה זה תנו לפלוני. בבריא -
15 מתנות בריא במטלטלין - יכול לחזור בו עד
16 שימשוך, וירשוו נמי מצי למיהדר ביה, אליבא
17 דמאן דלית ליה מצוה לקיים דברי המת. במעמד
18 שלשתן קנה - ולקמן מפרש טעמא. וצבורין
19 בעינן, דסבר רב זבדי: לא אמר רב קנה - אלא
20 בפקדון, דקני ליה כל היבא דאיתיה. שפא מנה
21 קבור - יש לו בפקדון, וההוא הוא דיהב ליה.
לא
15 ומונחין פקדון זוית. - פמאי עסקינן? אילימא בבריא, פי צבורין מאי הוי? הא לא משך!
16 ואלא בשכיב מרע, מאי אירא צבורין? פי אין צבורין נמי, דהא קנימא לן דדברי שכיב
17 מרע פכתובים ונכסוהו דמו! אמר רבי זבדי: לעולם בבריא, וכדרך הונא אמר רב,
18 דאמר רב הונא אמר רב: "מנה לי בידך, תנהו לו לפלוני", במעמד שלשתן - קנה.
19 רב פפא אמר: לעולם בשכיב מרע, וכאיך דרב, דאמר רב: שכיב מרע שאמר "תנו
20 מנה לפלוני מנכסי", "מנה זה" - נותנין; "מנה" סתם - אין נותנין, חיישינן שפא מנה
21 קבור קאמר. והלכתא: לקבורה לא חיישינן. רב פפא מאי טעמא לא אמר פרב זבדי?
שחרור זה - אין לו לתנא לשנות "כתבו גט לאשתי", ולהאריך בלשון. **לא** יתנו לאחר מיתה - וקא משמע לן דאין גט לאחר מיתה. אף על גב דבהדיא תנן בפרק "מי שאחור" (גיטין עבא),
דאין גט לאחר מיתה - הכא איצטרך לאשמעינן (בגט שחרור, שגם אחר שכתבוהו - לא וכהו בו העבד, ואפילו בגט אשה נמי אשמעינן) דאף על גב שמינה דמגרש בחייו השליח - לא
חשיב להיות ממונו אחר מותו, כאילו הוא עצמו קיים, אלא חשיב גט לאחר מיתה. והתם אשמעינן דאף על גב שבא הגט ליה האשה מחיים - הוי גט אחר מיתה. ואשמעינן נמי לישני דתני
התם, הי משמע מחיים הוי משמע אחר מיתה. **תנו** מנה לפלוני ומת יתנו לאחר מיתה - למאן דמוקי לה בבריא ובמעמד שלשתן - אין צריך לומר דלדידיה רישא נמי איירי במעמד שלשתן,
ומיירי שהגט כבר בעין, דאם אינו בעין - אפילו בממון לא שייך מעמד שלשתן, ואיירי שהאשה רוצה בכך, ואשמעינן דלא תקון מעמד שלשתן בשטר אלא בממון. דאין נראה שיהלך
האמוראים ברישא דמתניתין, דמר מוקי לה במעמד שלשתן ומר בכתבו ותנו. אלא כפיסא דוקא פליגי, ומיירי רישא לכוליה בכתבו ותנו, אפילו למאן דמוקי לה בבריא, דלא שייך מעמד
שלשתן. דהוי גט דלא הוי רישא דומיא דסיפא - אין לחוש. דהכי נמי למאן דמוקי לה בשכיב מרע לא הוי רישא דומיא דסיפא מכל וכל, שחשתי רישא אינו בעולם שבמנוחה ליתן, והימנה הוא
כבר בעולם. אף על גב דבגמרא מוכח מרישא דסיפא איירי בבריא, אלמא בעי דלהוי סיפא דומיא דרישא - היינו משום דאית לן לאוקמי כולוהו בחד גברא. אבל מכל מקום לא בעי לאשוינהו
לגמרי. **והא** לא משך - תימנה: מאי פריך? הא קנימא לן (גיטין טו.א) מצוה לקיים דברי המת. אם כן לוקי מתניתין בבריא, משום מצוה לקיים דברי המת! ויש לומר: כיון דחכמים פליגי
ארבי מאיר ולית להו מצוה לקיים דברי המת, אף על גב דקנימא לן כרבי מאיר - לא בעי לאוקמי מתניתין ביחידאה. כדאשכחן בפרק "כל הגט" (שם ל.א), דלא מוקי שמואל מתניתין ביחידאה
כרבי יוסי, דאמר: עשו שאינו זוכה בזוכה, אף על גב דבפרק קמא דבבא מציעא (יב.א) סבר שמואל כותיה. ועוד יש לומר: דלא מצי לאוקמי מתניתין משום דמצוה לקיים דברי המת - דאם
כמו מאי איירא צבורין? אפילו אין צבורין נמי! דסבר הגמרא מצוה לקיים בו שייך אפילו במלוה, דבבריא לא חיישינן למנה קבור, מדלא פירש. ואם תאמר: ולרב גופיה תיקשי, דלוקמא משום
דמצוה לקיים דברי המת אפילו אין צבורין! ויש לומר: דרב לא סבר לה כרבי מאיר אלא כרבי יוסי, כדפיסק שמואל בפרק "מציעא האשה" (כתובות ט.ט), נמי כרבי יוסי. ועוד מפרש רבינו
הם: דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת - אלא דבר שדושלש מתחלה לכך ביד שלישי, דומיא דהמשלש מעות לבתו (שם). ור' תנו שקל לבני" (שם). ובמתניתין משמע שלא הושלש לכך
מתחלה, מדלא קתני "תנו מנה זה לפלוני". ולא דמי "הולך מנה לפלוני" דלקמן, דאמר: עלה מצוה לקיים דברי המת, ואף על גב דלא תנא "זה". ו"הולך מנה לפלוני" - משמע שפיר בלא
זה" שמוסר לו באותה שעה להלוקח, יותר מ"תנו מנה לפלוני". וכן משמע בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמט.א), גבי איסור גיורא, ודלא הוי מהני ביה טעמא דמצוה לקיים דברי המת בתריסר
אלפי זוזי שהפקידו לרבא - לפי שלא הופקדו מתחלה לתתם לרב מרי. ויש לדחוק. דשמואל לא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא כשהשליש מתרצה, ורבא לא היה חפץ להיות שלישי לכך.
ועוד אומר רבינו תם: דבגר לא אמרינן מצוה לקיים דברי המת. דכל דאיתיה בירושה - מצוה לקיים דבריו, והואיל ולא פסק כחו מאותו הממון, דמכחו יורשין. אבל גר, דליתיה בירושה, ופסק
כחו מממנו - אין מצוה לקיים דבריו. וכי האי גונא אמרינן התם דכל דאיתיה בירושה - איתיה במתנת שכיב מרע בו. **אית** ספרים דרסי: שכיב מרע שאמר תנו מנה לפלוני מנכסי -
נותנין, וזהו - נותנין, דלמא מנה קבור קאמר. ומפרש רבינו יצחק דהכי פירושו: כדשאמר "מנכסי" - נותנין אפילו אמר מנה סתם. ולא חיישינן למנה קבור, כיון
שמנוחה לתת לו משלו - רוצה שיתנו מכל מקום. והא דקתני: "מנה זה" נותנין - כשאינו מצוה לתת לו משלו, אלא שמוחה ואומר: תנו מנה לפלוני פקדון שיש לו ביד. ולכך במנה סתם אין
נותנין - דלמא מנה קבור קאמר שמוחה שהוא של פלוני. ומתניתין איירי בפקדון, ולחכי בעינן צבורין, דבלא צבורין חיישינן למנה קבור. ואם תאמר: ואמאי אוקי רב בפקדון? לוקמי במתנה,
כדמשמע לשון "תנו", ואפילו באין צבורין! ויש לומר: דהא כבר אשמעינן בבבא בתרא (קמט.א), דרבי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו. אבל בפקדון אשמעינן דלא חיישינן שפא שלא
להשיב את בניו אומר כן, דכיון שאומר "תנו" - חודאה גמורה היא. אכן קשה לרבינו יצחק על זה: דאם כן, אמאי מוקי לה בשכיב מרע? בבריא נמי מצי לאוקמי בכהאי גונא! וכי תמא:
דלא חיישינן למנה קבור אלא בשכיב מרע, לפי שלא היה יכול לפרש מנה קבור מטורד חליו, אבל בבריא, מדלא פירש - אינו מקפיד מאיזה יתנו לו, אם כן לוקמא בבריא ואפילו באין צבורין!
לכן נראה דלא גרסין: מנכסי נותנין, אלא אפילו במתנת חיישינן למנה קבור. אלא גרסין: מנכסי, מנה זה - נותנין, מנה סתם - אין נותנין.

1 **קסבר** רב פפא כי אמר רב לא שגא מלוה לא שגא פקדון - ואם תאמר: ולרב פפא, ורב
2 גופיה אמאי לא אוקי מתניתין במעמד שלשתן ואפילו אין צבורין? וכי תימא משום
3 דלא משמע ליה לישגא דמתניתין במעמד שלשתן - אם כן, מהאי טעמא הוה ליה למימר
4 דרב פפא לא אמר כרב ובידו ויש לומר: אף על גב דמתניתין לא משמע ליה לרב במעמד
5 שלשתן, מכל מקום מדחא רב פפא אפילוני

6 ארבי וידי - משמע שיש לו כח וטעם בדבשוש ענין
7 לא מפרשא מילתא דרב משום מעמד שלשתן.
8 **ממאי** מדקתני תנו ולא קתני כתבו - ואם
9 תאמר: הא דקתני "תנו" אשמעינן דאפילו הכי אין
10 כופין את הירוששים שחרר, כרבי דפליג
11 בירושלמי אדרבן, ואמר דיתנו" לא היה
12 כישחררו, אלא כ'כתבו', ואין כופין ויש לומר: ה
13 דמתניתין לא אתא לאשמעינן בדין מצוה לקיים
14 דברי המת אם כופין הירוששים לקיים אם לא,
15 אלא לאשמעינן דאין גט לאחר מיתה, ועוד,
16 דמסתמא כרבנן אתיא.

17 **גופא** אמר רב הונא אמר רב כי תגדו לפלוני
18 במעמד שלשתן קנה - ואומר רבינו יצחק
19 בן אשר, וכן רבינו תם: בדמעמד שלשתן קנה בעל
20 כרוז של ליה או של נפקד, דאי לא קני אלא
21 מרצונו, למאן דאמר דוקא בפקדון קנה - למה
22 הוצרכו בלא מעמד שלשתן? יאמר לו "וכי! ואין
23 נראה לומר דההירצובי לתקן למקום שאין הפקדון
24 ביד הנפקד אלא ביד אחרים, דלא יועיל אם יאמר
25 "וכי", ועוד: אף בשאין הפקדון ביד הנפקד - יקנה
26 באודיותא, כדאמר התם (בבא בתרא קט"א):
27 אדחיי נפקא אודיותא מבי איסור גיורא, אלא
28 נראה להם דאפילו בעל כרוז של נפקד קני, וכן
29 גבי איסור גיורא, דקאמר רבא: היכי ליקנינהו רב
30 מרי לחגי זחי, אי במעמד שלשתן לא אולינא -
31 משמע דאם היה הולך - היה קונה בעל כרוז.
32 ואין לומר אם היה הולך שם היה מתרצה, לפי
33 שהיה מתבייש בפני איסור לומר "אין רצוני", דאם
34 כן בלא מעמד שלשתן הוה ליה למימרה: לא
35 אולינא, שלא יאמר לו זכה, כי מסתמא היה
36 הפקדון ביד רבא, ומיהו, להחאה טעמא דמפרש
37 בסמוך: דהאי תנאה דקא משתניא ליה ממלוה
38 בו - משמע דלא קני אלא מדעתה, אלא בדלאו

39 הכי מפיך ליה מדהווא טעמא. **תנהו**
40 יכול למחול. וכן משמע בפרק שני דקדושין (מ.חא.א) דקאמר: במלוה בשטר פליגי ברשומאל, דמאן דאמר מקודשת לית ליה דשמואל, ומר אית ליה דשמואל, ואיבעית אימא: כולי עלמא אית
41 ליה דשמואל, ובי'אשה סמכה דעתה' קמיפליגי, מאן דאמר מקודשת - סבר: דסמכה דעתה, דלא שביק לדידה ומחיל לאחריני. וכי קאמר במלוה על פה - פליגי דרב הונא, אי קנה במעמד
42 שלשתן במלוה. משמע דאי אית ליה דרב הונא - אף במלוה לכולי עלמא מקודשת. ואי כולל במחול - אמאי מקודשת. למאן דאית ליה גבי מלוה בשטר דלא סמכה דעתה ואמאי לא מסיק:
43 ואיבעית אימא כולי עלמא קנה במלוה, אפילו מלוה על פה, ובאשה סמכה דעתה פליגי, כדמסיק אדשמואל אמלוה בשטר? אלא משמע דבמעמד שלשתן אינו יכול למחול. ואם תאמר:
44 בפרק "החובל" (בבא קמא פ"ט א) גבי היא שחבלה באחרים, דפריך: ותוכין כחובתה בטובת הנאהו ומשני: כל לגבי בעלה דאי מחלה. והשתא, אכתי תמכור במעמד שלשתן, דאו לא תוכל
45 למחול: דאם על גב דהבעל דאי לא תירצה - הא פרישית דאפילו בעל כרוז קני. ועוד: גבי שחבלה בעלה - תמכור במעמד שלשתן - דשם יתירצה הבעל כדי לגבות חבלתו וכן בסוף פרק
46 קמא דבבא מציעא (י"ט ב) גבי מצא שובר, דפריך: בזמן שהאשה מודה אמאי יחזיר לבעל? ניהוש דלמא כתבה ליתן בניסן ולא נתנה עד תשרי בו! ומשני: שמע מינה איתא לדשמואל. והשתא,
47 ניהוש דלמא מכרה במעמד שלשתן, דאינה יכולה למחול ויש לומר: דלא תקינו מעמד שלשתן בכחובה, דאפשר שלא תבא לידי גבייה לעולם. ועוד יש לומר: דהתם גבי שובר אין לחוש
48 כלל דשמא מכרה במעמד שלשתן, דאם אין עדים שמכרה - אם כן הבעל האשה יכפור ומכירה, ואם יש עדים ואומרים שהבעל נתרצה, או אפילו שתק - דהאי השובר שקר, ואם מיחה
49 או - מוכח שהשובר אמת, וליכא למיחש דלמא כתבה ליתן בניסן בו. **במעמד**
50 תנהו לישראל אחו" - לא קנה. אלא אפילו אמר לו זכה לני - הוא הדין במעמד שלשתן לא קנה. ואם הנפקד גוי, ואמר הנפקד לישראל "תנהו לפלוני גוי", כל
51 זמן שאינו חור בו - יתן, אפילו אינו בלא מעמד שלשתן. אבל אם חור בו - לא יתן לגוי, אפילו אם אמר לו במעמד שלשתן, ואם לאו שאלו להשגת מן הגוי. ואם נתתו גוי - נראה
52 דקנה, דאם ממונו של ישראל הפקיעו על ידי מעמד שלשתן, דהוי הלכתא בלא טעמא - כל שכן ממונו הגוי. ועוד, דבריניהם דיינין ליה, שאמרין לו לגוי: כן דינכם, כדאמרין ב'הגוזל
53 בתרא" (בבא קמא ק"א).

54 **הקנה** לגולדים הכי נמי דלא קנו - פירושו: הקנה לגולדים במעמד שלשה, שלא נולדו עדיין בשעת מתן מעות, הכי נמי דלא קנו? ולספרים דרשו "הכי נמי דקנו" - הכי פירושו: הקנה
55 לגולדים בקנין בעלמא בלא מעמד שלשה, דלא הוה בשעת קנין, שלא נולדו עדיין - הכי נמי דקנו? דהא במעמד שלשתן קנו אפילו נולדו אחרי כן. **לדבר** שאינו בעולם כי אמר
56 הך - סוגיא אליבא דרב הונא קיימא, דאית ליה: אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ולא לדבר שלא בא לעולם. דב'האשה רבה' (בבבא מצ.א) אית ליה גבי פירות דקל, משבאו בעולם - אינו
57 יכול לחזור בו. ובפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמ"ב), קאמר רב הונא דהמזכה לעובר, אף לכשתלך - לא קנה, ורב נחמן הוי אפיכתא מדרב הונא, דאית ליה התם לכשתלך קנה, וב'האשה
58 רבה' (בבבא מצ.א) קאמר רב נחמן: אף משבאו לעולם יכול לחזור בו. ואם תאמר: מהיכא שמעינן ליה לרבי מאיר דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם - היינו מהדיחא דקתני (שם צ"ג ב), "לאחר
59 שתתגייר וששתתחרר" - מקודשת. מהדיחא גופא שמעינן נמי דאדם מקנה לדבר שלא בא לעולם, דהא קתני: "לאחר שאתגייר" "לאחר שאשתחרר" - ומקודשתו ויש לומר: דגוי ועבד
60 אינתוהו בעולם, אלא שמתווספים גירות ושחרורו, ולא דמו לגולדים דליתנהו בעולם כלל. ואף על גב דפליפין מינה דאדם מקנה לרבי מאיר פירות דקל, ולא מפלגינן - היינו משום דאית לן
61 למימר דקאי בשטתיה דרבי אלעזר בן יעקב, דאמר (קידושין ס"ב), האומר "פירות ערונה זו מחוברת יהיו תרומה על פירות ערונה זו התלושין לכשיבאו שליש ויתלוש" - דרבי יקנין
דאבי

1 **לא שגא** במלוה - ואף על גב דלחוצאה ניתנה, ואינה בעינן. הלכך לא בעינן צבורין אי
2 במעמד שלשתן קמיירי מתניתין. **מעמא** דמת - הוא דלא יתנו, דאין גט לאחר מיתה.
3 **הא מחיים** נותנין - ולא צריך תו לאימלוכי ביה. ו**מעמא** דאמר תנו - כלומר, והא
4 דרייקנין: הא מחיים נותנין - טעמא דאמר מעיקרא "תנו", כדקתני "תנו גט לאשתך". **הא**

5 **לא אמר** תנו - אלא "כתבו" - לא הוי תלי תנא
6 דמתניתין טעמא ד'לא יתנו' משום מיתה,
7 דאפילו מחיים נמי אין נותנין עד דלימא "תנו".
8 מודלא קתני: האומר "כתבו גט (זה) לאשתי"
9 ומת, לא יתנו לאחר מיתה - שמע מינה דאי
10 אמר הכי - אפילו מחיים נמי לא יתבינן, ואי
11 בשכיב מרע, אף על גב דלא אמר "תנו" אלא
12 "כתבו" - יתבינן, כרבי שמעון שזורי. **היוצא**
13 בקולר - ליהרר. ואמר כתבו נט לאשתי - כדי
14 שלא תוקף ליכס, הרי אלו יכתבו ויתנו -
15 דמתוך שהוא בחול על נפשו - לא גמר
16 למילתיה, ומיהו, "כתבו ותנו" הוה דעתיה.
17 **המגרש** - בים. והיוצא כשיירא - למדבר, אף
18 המסוכן - שכיב מרע. במילתיה דשמואל
19 גרסין: מלוה לי בידך, **מאי מעמא** - במלוה
20 קנה, הא ליתא בעינא דלקנייה. נעשה כאומר לו
21 - לזה מלוה. בשעת מתן מעות - דהלוואה.
22 **משכבדנט** - מהשתא לכל מאן דאתי מחמתך,
23 הלכך, כי אמר ליה: תנהו לפלוני - איגלאי
24 מילתא דמשעת מתן מעות אשתעבד ליה. הקנה
25 - מלוה זו. לגולדים - שזה המקבל נולד לאחר
26 אותה הלוואה. הכי נמי דלא קנו - דכיון
27 דטעמא משום שעבודא דקביל עליה לזה
28 בשעת הלוואה לאשתעבדי להאי דאתי
29 מחמתיה הווא, ואיתו לא היה בעולם בהדיא
30 שעתא - לא קני. ואפילו לרבי מאיר דאמר
31 אדם מקנה דבר שלא בא לעולם - כגון מוכר
32 פירות דקל, או מה שתעלה מצדתי. הני מילי
33 - כי מקנה - לאדם שישנו בעולם, אבל לדבר
34 שאינו בעולם - לא.
בהריא

1 **לא שגא** במלוה - ואף על גב דלחוצאה ניתנה, ואינה בעינן. הלכך לא בעינן צבורין אי
2 במעמד שלשתן קמיירי מתניתין. **מעמא** דמת - הוא דלא יתנו, דאין גט לאחר מיתה.
3 **הא מחיים** נותנין - ולא צריך תו לאימלוכי ביה. ו**מעמא** דאמר תנו - כלומר, והא
4 דרייקנין: הא מחיים נותנין - טעמא דאמר מעיקרא "תנו", כדקתני "תנו גט לאשתך". **הא**

5 **לא אמר** תנו - אלא "כתבו" - לא הוי תלי תנא
6 דמתניתין טעמא ד'לא יתנו' משום מיתה,
7 דאפילו מחיים נמי אין נותנין עד דלימא "תנו".
8 מודלא קתני: האומר "כתבו גט (זה) לאשתי"
9 ומת, לא יתנו לאחר מיתה - שמע מינה דאי
10 אמר הכי - אפילו מחיים נמי לא יתבינן, ואי
11 בשכיב מרע, אף על גב דלא אמר "תנו" אלא
12 "כתבו" - יתבינן, כרבי שמעון שזורי. **היוצא**
13 בקולר - ליהרר. ואמר כתבו נט לאשתי - כדי
14 שלא תוקף ליכס, הרי אלו יכתבו ויתנו -
15 דמתוך שהוא בחול על נפשו - לא גמר
16 למילתיה, ומיהו, "כתבו ותנו" הוה דעתיה.
17 **המגרש** - בים. והיוצא כשיירא - למדבר, אף
18 המסוכן - שכיב מרע. במילתיה דשמואל
19 גרסין: מלוה לי בידך, **מאי מעמא** - במלוה
20 קנה, הא ליתא בעינא דלקנייה. נעשה כאומר לו
21 - לזה מלוה. בשעת מתן מעות - דהלוואה.
22 **משכבדנט** - מהשתא לכל מאן דאתי מחמתך,
23 הלכך, כי אמר ליה: תנהו לפלוני - איגלאי
24 מילתא דמשעת מתן מעות אשתעבד ליה. הקנה
25 - מלוה זו. לגולדים - שזה המקבל נולד לאחר
26 אותה הלוואה. הכי נמי דלא קנו - דכיון
27 דטעמא משום שעבודא דקביל עליה לזה
28 בשעת הלוואה לאשתעבדי להאי דאתי
29 מחמתיה הווא, ואיתו לא היה בעולם בהדיא
30 שעתא - לא קני. ואפילו לרבי מאיר דאמר
31 אדם מקנה דבר שלא בא לעולם - כגון מוכר
32 פירות דקל, או מה שתעלה מצדתי. הני מילי
33 - כי מקנה - לאדם שישנו בעולם, אבל לדבר
34 שאינו בעולם - לא.
בהריא

בְּדָדָה, תְּנָהוּ לוֹ לְפָלוּגִי, אִם אָמַר לוֹ כִּךְ בְּמַעֲמַד שְׁלֹשְׁתָּן – הַנּוֹתוּ וּמִי
 שֶׁהַמְמוֹן בְּרִשְׁתּוֹ וְהַמְקַבֵּל, קָנָה הַמְקַבֵּל אֶת הַמְנָה. אָמַר רַבָּא,
 מִסְתַּבְּרָא מִלִּיתִיה דְּרַב – מַצַּד הַסְּבֵרָא נִרְאָה לִי שְׁדִינּוּ שֶׁל רַב אֵינוֹ
 אֵלָא בְּפִקְדוֹן, שֶׁהַמְנָה נִמְצָא אֲצִלוּ בְּעֵין בְּתוֹרַת פְּקֻדוֹן, אֲכָל בְּמִלְוָה
 – בְּמִנְהָ שֶׁהִלּוּהוּ לַחֲבֵרוֹ וְעַתָּה אוֹמֵר הַמְלוּהָ לַלוּוֹה לַתַּת אֶת הַמְנָה
 לְאַחַר, לֹא קָנָה הַמְקַבֵּל אֶת הַמְנָה. כִּךְ מִסְתַּבֵּר. וְאוֹלָם לִפִּי הָאֲמַת,
 הֵאֱלָקִים – לִשְׁוֹן שְׁבוּעָה, כְּלוֹמַר הֵרִינִי נִשְׁבַּע שְׁאִמֵּר רַב דִּין זֶה
 שֶׁאִפְשָׁר לְהַקְנוֹת בְּמַעֲמַד שְׁלֹשְׁתָּן, אֲפִילוּ בְּמִלְוָה.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה רֵאשִׁיָּה שֶׁמַּעֲמַד שְׁלֹשְׁתָּן מוֹעִיל אִף בְּהַלּוּואָה, כְּדַבְּרֵי
 רַבָּא: אָמַר רַב נָטִי – כֵּן שְׁנִינּוּ בִּפְרִישׁ גַּם בְּשֵׁם אֲמוּרָאִים רֵאשׁוּנִים,
 אָמַר שְׁמוּאֵל מִשְׁמִיָּה דְלוּי, מִלְוָה שֶׁאִמֵּר לַלוּוֹה מִלְוָה לִי בְּיָדָךְ – חֹב
 שֶׁל הַלוּוֹה יֵשׁ לִי עֲלֶיךָ, תְּנָהוּ לוֹ לְפָלוּגִי – שִׁיחָא הַחֹב שִׁיךְ לוֹ,
 וְתַפְרַע לוֹ אֶת הַמַּעוֹת, אִם אָמַר זֹאת בְּמַעֲמַד שְׁלֹשְׁתָּן – שְׁהִיו
 הַמְלוּהָ וְהַלוּוֹה וּמְקַבֵּל הַחֹב נֹכְחִים שֵׁם בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, קָנָה הַמְקַבֵּל
 אֶת הַהַלּוּואָה, וְהַלוּוֹה חַיִּב לַפְּרֹעַ לוֹ אֶת הַחֹב.
 שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא, וְיַמְעָמָא מָאִי – מַדּוּעַ וְכִיצַד זָכָה הַמְקַבֵּל בְּמִלְוָה,
 הֲרִי אֵין כַּאֵן שׁוּם דְּבַר מְסִיִּם בְּעֵין שֶׁאִפְשָׁר לְהַקְנוֹתוֹ. מְשִׁיבָה
 הַגְּמָרָא, אָמַר אַמִּימַר, שֶׁבְּכָל הַלוּוֹה שֶׁאֲדָם מְלוּהָ לַחֲבֵרוֹ, נִעְשֶׂה
 הַלוּוֹה כְּאוֹמֵר לוֹ לְמַלְוָה בְּשַׁעַת מִתָּן מַעוֹת – בְּשַׁעַת שֶׁקִּיבֵל אֶת
 הַכֶּסֶף מִן הַמְלוּהָ, שְׁעָבְדָא לְדָדָה – הֵרִינִי מִשְׁעַבַּד אֶת עַצְמִי לְךָ
 מֵעַתָּה לַפְּרֹעַ אֶת חֹבִי, וְלִכְלֹל דְּתָתִי מִחֶמְתָּךְ – וְלֹא רַק לְךָ אֵלָא לְכָל
 מִי שִׁיבֹא וְיִתְבַּע מִמֶּנִּי אֶת הַחֹב מִכּוּחְךָ, וְעַל כֵּן כַּאֲשֶׁר הַמְלוּהָ
 מַעֲמִיד עַתָּה אֶת הַשְּׁלִישִׁי לְתוֹבַע אֶת הַחֹב, נִתְבַּר לַמְּפָרַע
 שֶׁהַלוּוֹה כָּבֵר נִשְׁתַּעַבַּד לְשִׁלְשִׁי זֶה מִשְׁעַת הַהַלּוּואָה.
 אָמַר לִיה רַב אֲשִׁי לְאִמִּימַר, וְבֵא לְהַקְשׁוֹת עַל בִּיאורוֹ בְּדַבְּרֵי רַב, אֲלֵא
 מַעְתָּה – מִתּוֹךְ דְּבַרְיָךְ, שֶׁבְּמַעֲמַד שְׁלֹשְׁתָּן נִתְבַּר לַמְּפָרַע שֶׁהַלוּוֹה
 נִשְׁתַּעַבַּד לְשִׁלְשִׁי מִשְׁעַת שְׁלוֹהָ אֶת הַמַּעוֹת, יֵשׁ לְשֹׂאוֹל, מָה יִהְיֶה
 הַדִּין אִם הִקְנָה הַמְלוּהָ אֶת הַהַלּוּואָה בְּמַעֲמַד שְׁלֹשְׁתָּן לְנוֹדָרִים, דְּלֵא
 הָיוּ בְּשַׁעַת מִתָּן מַעוֹת – לֵאלּוֹ שֶׁלֹּא נוֹלְדוּ עַדִּינִי בְּשַׁעַת הַהַלּוּואָה
 אֵלָא לְאַחַר מִכּוֹן, הֲכִי נָטִי דְלֵא קָנוּ – הֵאֵם אֲבָן לֹא יוֹכְלוּ לְקַנּוֹת אֶת
 הַהַלּוּואָה בְּמַעֲמַד שְׁלֹשְׁתָּן. שְׁהִי אֵין אָדָם יֹכֵל לְהַשְׁתַּעַבַּד לְמִי
 שֶׁלֹּא בֵּא לְעוֹלָם, וְאִם כֵּן לֹא נִשְׁתַּעַבַּד הַלוּוֹה לְמַקְבֵּל, שְׁעַדִּין לֹא
 נוֹלַד בְּשַׁעַת נִתְיַנַּת הַמַּעוֹת. וּמוֹסִיף רַב אֲשִׁי בְּקוֹשְׁיִיתוֹ, שֶׁאֵין לְפָרֵשׁ
 אֶת דְּבַרֵי רַב עַל פִּי בִיאורוֹ שֶׁל אַמִּימַר שֶׁהוּא כְּדַעַת רַבִּי מֵאִיר
 הַסּוֹבֵר שֶׁאָדָם מִקְנָה דְּבַר שֶׁלֹּא בֵּא לְעוֹלָם, דְּאֲפִילוּ לְשִׁיטַת רַבִּי
 מֵאִיר דְּאָמַר, אָדָם מִקְנָה – יֹכֵל אָדָם לְהַקְנוֹת לַחֲבֵרוֹ דְּבַר שֶׁלֹּא בֵּא
 לְעוֹלָם, כְּגוֹן לְהַקְנוֹת פִּירוֹת הַעֲתִידִים לְעַמּוּחַ עַל הַעֵץ, מִכָּל מְקוֹם
 אֵין יֹכֵל לְהַקְנוֹת אֶת הַהַלּוּואָה לְמִי שְׁעַדִּין לֹא נוֹלַד בְּאוֹתָהּ שְׁעָה,
 שֶׁכֵּן הֵנִי מֵיָּלִי – דְּבַרֵי רַבִּי מֵאִיר לֹא נִאֲמָרוּ אֵלָא כַּאֲשֶׁר הוּא מִקְנָה
 דְּבַר שֶׁלֹּא בֵּא לְעוֹלָם לְדָבָר – לְמִי שֶׁשְׁנִינּוּ מַעוֹלָם – שֶׁכֵּבֵר נוֹלַד וְיֵשׁ
 בִּידוֹ לִזְכוּת בְּדַבְּרֵי הַקְּנָה, אֲכָל לְהַקְנוֹת וּלְשַׁעַבַּד לְדָבָר – לְמִי שֶׁאֵינוֹ
 מַעוֹלָם – שְׁעַדִּין לֹא נוֹלַד לֹא אִמֵּר רַבִּי מֵאִיר אֶת דְּבַרֵי, וְאִם כֵּן אֵי
 אִפְשָׁר לְהַקְנוֹת אֶת הַחֹב לְמִי שֶׁלֹּא הִיָּה בְּעוֹלָם בְּשַׁעַת הַהַלּוּואָה,
 שְׁהִרִי הַלוּוֹה לֹא הִיָּה יֹכֵל לְהַשְׁתַּעַבַּד לְמַקְבֵּל בְּשַׁעַת שֶׁקִּיבֵל אֶת
 הַמַּעוֹת מִהַמְלוּהָ, וְאֵילוּ בְּדַבְּרֵי רַב לֹא מְצִינוּ כָּל חִילּוּק בְּדִין זֶה בֵּין
 אִם הִיָּה הַקְּנָה קִיָּים בְּשַׁעַת הַהַלּוּואָה לְבִין אִם נוֹלַד לְאַחֲרֵיהָ, וּמִזֶּה
 נִרְאָה שֶׁהַקְּנִין מוֹעִיל אִף לְמִי שֶׁנוֹלַד לְאַחַר שַׁעַת הַהַלּוּואָה, וְעַל
 כְּרַחֵךְ שֶׁאֵין לְפָרֵשׁ שֶׁהַקְּנִין חַל מֵטַעַם שֶׁהַלוּוֹה נִשְׁתַּעַבַּד לְמַקְבֵּל
 בְּשַׁעַת הַהַלּוּואָה.
 אֲלֵא אָמַר רַב אֲשִׁי, יֵשׁ לְפָרֵשׁ שֶׁקְּנִין מַעֲמַד שְׁלֹשְׁתָּן מוֹעִיל מֵטַעַם
 אַחֵר,

מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא, קָבַר רַב פְּפָא, כִּי אָמַר רַב – מָה שֶׁאִמֵּר רַב
 שֶׁאִפְשָׁר לְהַקְנוֹת בְּמַעֲמַד שְׁלֹשְׁתָּן, לֹא שְׁנָא בְּמִלְוָה וְלֹא שְׁנָא
 בְּפִקְדוֹן – אֵין חִילּוּק אִם הַלוּוֹה מַעוֹת לְאַחַר וְצִיּוּהָ לוֹ לִיתְנָם לְפָלוּגִי
 אוֹ אִם הֵם מְצִיּוּים בְּפִקְדוֹן אֲצִל נְפֻקָד, שֶׁאִף בְּהַלּוּואָה תִּיקְנוּ קִיָּין
 זֶה. וְלִכֵּן אִם מְדוּבָר בְּקִיָּין זֶה, לֹא הִיָּה רַב אוֹמֵר שֶׁזֶה דוּוּקָא אִם
 הַמַּעוֹת צְבוּרוֹת וּמְצִיּוּת בְּעֵין, דְּהֵיִינוּ בְּפִקְדוֹן. וְלִפְיָךְ בִּיאַר רַב
 פְּפָא אֶת מִשְׁנֵתֵינוּ לִפִּי דְּבַרֵי רַב בְּמִתְנַת שְׁכִיב מַרְע.
 שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא, רַב זְבִיד מָאִי מַעְמָא – מִפְּנֵי מָה לֹא אָמַר רַב פְּפָא
 שְׁדִין מִשְׁנֵתֵינוּ נִאֲמַר בְּמִתְנַת שְׁכִיב מַרְע. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא, שְׁלֹדַעַת
 רַב זְבִיד לֹא מִיְהוּקְמָא מִתְּנִיתִין – אֵי אִפְשָׁר לְהַעֲמִיד הַמְשַׁנָּה בְּשְׁכִיב
 מַרְע. מָפָא – מִנִּין מוֹכַח כֵּן, מִדְּקַתְנִי – מִמָּה שְׁנִינּוּ בְּרִישָׁא, הָאוֹמֵר
 תְּנִי גַּם זֶה לְאַשְׁתִּי, וְשִׁמְרֵ שְׁחִירוֹ זֶה לְעַבְדִּי וְזֶה לֹא יִתְּנוּ לְאַחֵר
 מִיְהוּ. וְכוּונַת הַתְּנָא לְדַקְדַּק וְלוֹמַר, מַעְמָא דְּמַת – הַטַּעַם שֶׁאֵין
 נּוֹתְנִים אֶת הַגֵּט אוֹ הַשְּׁחִירוֹ הוּא מְשׁוּם שֶׁאֵין גֵּט אוֹ שְׁחִירוֹ יֹכְלוּם
 לְחַלּוֹ לְאַחֵר מִיְהוּ, הָא מְחִיִּים – אוֹלָם אִם הַנּוֹתוֹן עוֹדֵנוּ חַי נּוֹתֵינִין
 אֶת הַגֵּט אוֹ הַשְּׁחִירוֹ עַל פִּי צִוּוּיֹו, וְאֵין צָרִיךְ לְשֹׂאוֹל שׁוּב הֵאֵם
 אֲבָן חֲפֵץ הוּא בְּכֶךְ. וְעוֹד הוֹסִיף הַתְּנָא לְדַקְדַּק דְּמַעְמָא דְּאָמַר 'תְּנִי'
 – הַחִילּוּק בֵּין מַת לְחַי הוּא רַק בְּאוֹפֵן שֶׁצִּיּוּהָ בְּלִשְׁוֹן 'תְּנִי' כִּפִּי
 שֶׁנִּזְכַּר בְּמִשְׁנָה, וְנִקְט הַתְּנָא לִשְׁוֹן זֶה כִּדִּי שְׁנִדְיִיק הָא לֹא אָמַר 'תְּנִי'
 – שֶׁאִם לֹא צִיּוּהָ בְּלִשְׁוֹן זֶה, אֵלָא אָמַר 'כְּתוּב גַּם לְאַשְׁתִּי' אוֹ 'כְּתוּב
 שְׁטַר שְׁחִירוֹ לְעַבְדִּי', אֵין נּוֹתֵינִין אֶת הַגֵּט וְהַשְּׁחִירוֹ וְאֵלָא אִם יִאֲמַר
 שִׁיתְּנָהוּ, וְאִפִּילוּ כִּשְׁהוּא חַי. וְאֵילוּ שְׁכִיב מַרְע הֲרִי דִינוּ שֶׁאֵף עַל
 גַּם דְּלֵא אָמַר 'תְּנִי' גֵּט לְאַשְׁתִּי, אֵלָא 'כְּתוּב', נּוֹתֵינִי לְאַשְׁתִּי אֶת הַגֵּט.
 וְלִכֵּן אֵי אִפְשָׁר לְהַעֲמִיד אֶת הַמְשַׁנָּה בְּשְׁכִיב מַרְע. הַגְּמָרָא מְבִיאָה
 מְקוֹר לְכֶךְ שֶׁשְׁכִיב מַרְע אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר 'תְּנִי' דְּתֵינִי – שֶׁכֵּן שְׁנִינּוּ
 בְּמִשְׁנָה לְהִלְן (סוּה): בְּרֵאשׁוּנָה הָיוּ חֲכָמִים אוֹמְרִים, הַיּוֹצֵא קְלוּרָךְ –
 שְׁלֹשֶׁת שֶׁל בְּרוֹל שְׁנוֹתָיִם בְּצִאוֹר הַיְּנוּדָיִים לְמוֹת, כְּלוֹמַר
 שְׁנַתְחִיב מִיְהוּ לְמַלְכוּת וְיוֹצֵא לִיהֲרַג, וְאָמַר בְּאוֹתָהּ שְׁעָה
 לְעוֹמְדִים שֵׁם 'תְּנִי גַּם לְאַשְׁתִּי', הֲרִי אֵילוּ יִתְּבוּ גַּם לְאַשְׁתִּי,
 שִׁיתְּנָהוּ שֶׁאִמֵּר 'כְּתוּב' גֵּילָה דַעַת שְׁרוּעָה לְגִרְשָׁה, וְנִתְכוּן לּוֹמַר
 'כְּתוּב תְּנִי' וְשִׁהִיו שְׁלּוּחִים לְגִרְשָׁה בּוּ, אֵלָא שֶׁמִּחַמַת צַעֲרוֹ וּבַחֲלָתוֹ
 אֵין דַעַתוֹ מִיּוֹשְׁבַת עֲלֵיו, וְשֶׁכַח לְסִיִּים וְלוֹמַר תְּנִי. תְּרוּ חֲכָמִים
 לּוֹמְרֵי, שֶׁלֹּא רַק בְּמִי שְׁטוּרָד מִמִּיתָתוֹ הַקְּרוּבָה הַדִּין כֵּן, אֵלָא אִף
 הַמְּפָרֵשׁ – הַמְּפָלִיג בֵּים, וְהַיּוֹצֵא בְּשִׁיבְרֵאִי – אוֹ הַיּוֹצֵא לְדָרֵךְ בְּמַדְבַּר,
 וּבְדָרֵךְ הַלִּיכְתּוֹ אִמֵּר 'כְּתוּב גַּם לְאַשְׁתִּי' וְלֹא אָמַר 'תְּנִי', נַעֲשׂוּ
 הַשּׁוֹמְעִים שְׁלּוּחִים גַּם לְגִירוּשֵׁין. רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי אוֹמֵר, אִף
 הַמְּסוּפֵן – גַּם שְׁכִיב מַרְע שֶׁאִמֵּר 'כְּתוּב גַּם לְאַשְׁתִּי', וְלֹא אָמַר
 'תְּנִי', כּוֹתְבִים גַּם נּוֹתְנִים לְאַשְׁתּוֹ, שֶׁאֵף בּוֹ אֵין תְּלוּת שְׁנַתְכוּן
 לְצַחַק בְּאִשְׁתּוֹ בְּשַׁעַת זֶה, אֵלָא נִתְכוּן לְפּוֹטְרָה מִן הַיִּיבוּס, וּמַחַמַת
 טְרוּדוֹ שֶׁכַח לּוֹמַר 'תְּנִי'. וּמְדַבְּרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי הוֹכִיחַ רַב זְבִיד,
 שֶׁאֵין לְהַעֲמִיד אֶת מִשְׁנֵתֵינוּ בְּשְׁכִיב מַרְע. שְׁהִרִי בְּמִשְׁנָה מְדוּיִיק
 שֶׁאֵילוּ הִיָּה אוֹמֵר רַק 'כְּתוּב' גַּם לְאַשְׁתִּי, אֵין הַשּׁוֹמְעִים יֹכְלוּם
 לַתַּת אֶת הַגֵּט אִף בְּעוֹד הַבַּעַל חַי, וְאֵילוּ בְּשְׁכִיב מַרְע יֵשׁ לַתַּת אֶת
 הַגֵּט כִּשְׁהוּא חַי אִף כִּשֶׁאִמֵּר רַק 'כְּתוּב'.
 אוֹלָם הַגְּמָרָא דּוּחָה אֶת הוֹכַחַתוֹ שֶׁל רַב זְבִיד: מְתַקֵּף לֵה רַב אֲשִׁי,
 וּמָאֵן נִימָא לָן – וּמִי אָמַר לָנוּ דְּמִתְנִיתִין – שֶׁמִּשְׁנֵתֵינוּ בְּשִׁיטַת רַבִּי
 שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי הִיא, דְּלִמָּא – שֶׁמָּא בְּשִׁיטַת רַבִּינֵי הִיא, וְלְדַבְּרֵיהֶם, שׁוּה
 הַשְּׁכִיב מַרְע לְבִרְיָא בְּדִין זֶה, וְאִם אָמַר 'כְּתוּב גַּם לְאַשְׁתִּי' אֵין
 נּוֹתְנִים אוֹתוֹ עַד שִׁאֲמַר 'תְּנִי', וְאִם כֵּן יִתְּנוּ מִשְׁנֵתֵינוּ מִדְּבַרַת
 בְּשְׁכִיב מַרְע וּכְדַבְּרֵי רַב פְּפָא.
 הַגְּמָרָא חּוֹרַת לְדוֹן בְּדַבְּרֵי רַב שֶׁאִפְשָׁר לְהַקְנוֹת בְּמַעֲמַד שְׁלֹשְׁתָּן
 וּבְטַעַמוֹ: גּוֹפָא, אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ 'קָנָה יֵשׁ לִי

56 השותפות אצל אחד מהם, וצריך לחלקם בין כולם. אָמַר ליה, 57
 58 יְהִיבֵיהּ נִיחְלִיה לְמַרְי אֲרַעָא - תן את הסלעים שלנו לבעל הקרקע
 59 בשבילנו, ואמר לו זאת פֶּאָפִי מַרְי אֲרַעָא - בפני בעל הקרקע, וקָנָה
 60 בעל הקרקע מִיָּנִיה - מן השותף, את החוב, בקנין סודר. לְסוּף אָוּל
 61 - לאחר מכן הלך שותף זה, עָבַד חוּשְׁבָנָא בִּין דְּלִילָה לְפִשְׁיָה -
 62 חישב בינו לבין עצמו, ומצא שלא פֶּש גָּבִיה וְלֹא מִיָּד - לא נותר
 63 בידי מכספם, והחשבון היה בטעות. אֲתָא לְקַמְרָה דְּרַב נַחְמָן - בא
 64 לרב נחמן ושאל האם יכול להיפטר מחיובו לתת הסלעים לבעל
 65 הקרקע. ובתחילה סבר רב נחמן שברצונו לחזור בו מהתחייבותו,
 66 ולכן אָמַר ליה, מַאי אָעִיבִיד לָךְ - מה אעשה לך, הרי אינך יכול
 67 להיפטר מכך, משני טעמים, תָּרָא - טעם אחד, משום דְּאָמַר רַב
 68 הוּנָא אָמַר רַב שבמעמד שלשתן קנה המקבל, והרי חבריך הקנו
 69 לבעל הקרקע את החוב שאתה חייב להם, וְעוּד, דְּהָא קָנוּ מִיָּנִיךְ
 70 בקנין סודר. אָמַר ליה רַבָּא לרב נחמן, אָטוּ הָאֵי מִי קָאָמַר - האם
 71 איש זה ואמר לא יְהִיבֵנָא - אין ברצוני לתת, והרי דְּלִיפָא גָּבִי
 72 קָאָמַר - טענתו היא שהחשבון נעשה בטעות, ואין כספם בידו.
 73 אָמַר ליה רב נחמן, אַם כֵּן, קָנִינוּ פְּטוּעוֹת הוּא, שהרי עשית אותו רק
 74 מפני שחשבת בטעות שאתה חייב להם, וְכָל קָנִינוּ פְּטוּעוֹת חוּזְרִי -
 75 יכולים הקונה או המוכר לחזור בהם.
 76 אִתְקַמְר, מי שאמר לחברו הוֹלָךְ - הֵנָּה שלוחי להוליך מְנָה לְפִלּוּנִי,
 77 שְׂאֵנִי חֵיבִי לוֹ וברצוני לפרעו. אָמַר רַב, הלוה חֵיבִי בְּאֲחֵרִיתוֹ - של
 78 המנה עד שיגיע לידי המלוה, ואם נאנס ביד השליח, חייב הלוה
 79 לפרוע מיד אחרות. וְדִין נוּסָף, אָמַר רַב הלוה לְחוּזְרִי בו לאור
 80 ששלחו, ורוצה לקחת המעות מן השליח, אִינּוּ חוּזְרִי, מפני שכבר
 81 זכה השליח במעות עבור המלוה. וְשִׂמּוּאֵל אָמַר, מִתּוֹךְ שְׂחִיבִי הלוה
 82 בְּאֲחֵרִיתוֹ של המנה, שאם יאנס חייב לשלם, לפי שעדיין לא נחשב
 83 שפרע את החוב, נמצא שעדיין אין המנה של המלוה, לפיכך אַם
 84 בָּא לְחוּזְרִי ולקחתו מיד השליח, חוּזְרִי.
 85 הגמרא מבררת טעם מחלוקתם:
 86 לִימָא בְּהָא קְמִיפְלִיגִי - שמוא נאמר שבזה נחלקו, דְּמַר סָבַר - רב
 87 סבר, שהאומר 'הוֹלָךְ' לפלוני, בְּזִבְיָא דְּמִי - כאילו אמר 'זכה
 88 לפלוני', והשליח זוכה לו את המנה, ולכן אין הלוה יכול לחזור,
 89 שכבר זכה בו המלוה. וְמַר שִׂמּוּאֵל סָבַר, ש'הוֹלָךְ' - לֹא בְּזִבְיָא דְּמִי,
 90 וכיון שלא הורה הלוה לשליח לזכות למלוה, אלא רק להוליך, לא
 91 קנאו המלוה, ויכול הלוה לחזור ולקחתו.
 92 והגמרא דוחה ביאור זה, לֹא בזה נחלקו, אלא דְּבִזְבִּי עֲלֵמָא - רב
 93 ושמואל סוברים ש'הוֹלָךְ' בְּזִבְיָא דְּמִי, וְהִבָּא בְּהָא קְמִיפְלִיגִי - בזה
 94 נחלקו, דְּמַר סָבַר לֹא אֲמַרִּינָן מִינּוּ, וְמַר סָבַר אֲמַרִּינָן מִינּוּ - לדעת
 95 שמואל, אומרים 'מיגו' -מתוך, שמתוך שהלוה חייב באחריות
 96 המנה כשהוא ביד השליח, ואם יאנס ישלם לו מנה אחר, שעדיין
 97 לא נחשב שפרע את החוב, נמצא שעדיין אין המנה של המלוה,
 98 ולכן יכול לחזור בו מנתינתו. ורב חולק על סברא זו, ולדעתו זכה
 99 המלוה במנה וגם הלוה חייב באחריותו.
 100 תִּנְיָא בברייתא בְּנוֹתִיה דְּרַב - כרב. שכן שנינו, האומר לחברו 'הוֹלָךְ
 101 מְנָה לְפִלּוּנִי שְׂאֵנִי חֵיבִי לוֹ', או שאמר לו 'תֵּן מְנָה לְפִלּוּנִי שְׂאֵנִי חֵיבִי
 102 לוֹ', וכן המוסר לשליח פיקדון שהופקד אצלו כדי להוליכו
 103 למפקיד, ואמר לו 'הוֹלָךְ מְנָה לְפִלּוּנִי פְּקוּדִין שֵׁישׁ לוֹ בְּיַדְי', או שאמר
 104 לו 'תֵּן מְנָה לְפִלּוּנִי פְּקוּדִין שֵׁישׁ לוֹ בְּיַדְי', בכל האופנים הללו חייב
 105 המשלח בְּאֲחֵרִיתוֹ של המנה, וְאִם בָּא המשלח לְחוּזְרִי בו, אִינּוּ חוּזְרִי,
 106 וכדברי רב.
 107 שואלת הגמרא, מדוע בהשבת פְּקוּדִין אינו יכול לחזור בו, לִימָא
 108 ליה? יאמר המשלח לשליח, אִין רְצוּנִי של המפקיד שִׂיחָא פְּקוּדִינוּ
 109 מונח בְּיַד איש אחר מלבדי, וחובה היא לו שהמנה אצלך, וממילא
 110 לא יכולת לזכותו לו, שאין חבין לאדם שלא בפניו. משיבה
 111 הגמרא, אָמַר רַבִּי וְרַבָּא, דברי הברייתא אמורים בְּשִׂיחָתוֹק המשלח

1 בְּהִיא הִנָּהּ - בהנאה זו, שהלוה נהנה ממסירת החוב לאחר, דְּקָא
 2 מִשְׁתַּנְיָא ליה - שמשנתנה חובו בִּין מְלִיָּה יִשְׁנָה לְמַלְוָה תְּדַשָּׁה -
 3 שהרי חיובו למלוה התחיל משעת ההלוואה ואילו חיובו למקבל
 4 מתחיל רק עכשיו, ויותר נח לדחות זמן הפרעון של הלוואה
 5 חדשה, בהנאה זו גָּמַר - מסכים בדעתו וּמְשַׁעְבֵּד נַפְשֵׁיהּ - משעבד
 6 עצמו מעכשיו למקבל, ונעשה החוב שלו.
 7 הגמרא מקשה על סברא זו, אָמַר ליה הוּנָא מַר, בְּרִיה דְּרַב נַחְמָה
 8 לְרַב אִשִּׁי, אֲלֵא מַעְתָּה לְדַבְרִיךְ, יש לשאול, באופן שהמקבל הוא
 9 תְּקִיף, גְּבוּן הֵנִי דְּבִי בַר אֲלִישֵׁי, דְּכַפְתִּי וְשָׁקְלִי לְאֲלֵתֵר - שכופתים
 10 ונוטלים את דמי החוב מיד בזמן הפרעון, וכי הָכִי נָמִי דְּלֵא קָנוּ -
 11 האם אין הם יכולים לקנות במעמד שלשתן, כי אין ללוה הנאה
 12 בכך שנעשית הלוואה חדשה, שהרי על כרחו ישלם מיד בזמן
 13 הפרעון, ולא שיעבד עצמו למקבל. וְכִי תִימָא - ואם תאמר, הָכִי
 14 נָמִי - שאכן באופן זה לא יקנה המקבל את החוב, אַם כֵּן נִתְּתָה
 15 דְּבְרִיךְ לְשִׁינְוִירִין - אין תקנת חכמים שוה אצל הכל, ואין זו דרך
 16 החכמים בתקנותיהם.
 17 אֲלֵא אָמַר מַר זוטרא, הֵנִי תֵּלֵת מִיָּלִי - שלשה דברים אלו שקבעו
 18 חכמים, שוֹיָנְהוּ רְבִינָן - עשאוּם חכמים בְּהִלְכָתָא בְּלֵא מַעְטָא -
 19 כאילו קיבלם משה מסיני שאין צריך לתת להם טעם. תָּרָא, הָא -
 20 הראשון הוא דין זה שמעמד שלשתן קונה במלוה, אפילו שאינה
 21 בעיף, שאין לו טעם כיצד הוא מועיל. וְאִירָךְ - הדבר השני הוא,
 22 דְּאָמַר רַב הוּרְיָה אָמַר שִׂמּוּאֵל, הַבּוֹתֵב כָּל בְּכַסֵּי לְאֲשֵׁנּוּ - מי שכתב
 23 בשטר לפני מיתתו שנתן כל בכסיו לאשתו אחר מותו, ויש לו בנים
 24 הראויים ליורשו, לֹא עֲשֵׂאָהּ אֲלֵא אֲפִיזְרִיפֵיא - אמדו חכמים שאין
 25 כוונתו ממש כפי שכתב אלא רק למנותה אפטרופוס על הנכסים,
 26 שיתפרנסו בניו על ידה ובכך יכבדוה. ואין בזה טעם שיועיל מצד
 27 הדין, אלא כך תיקנו. וְאִירָךְ - הדבר השלישי, דְּאָמַר רַב הִנְנָיָא,
 28 הַמִּשְׂאִי אִשָּׁה לְבָנֵי הַגְּדוּל, בְּכִיתָ - מיוחד שפינהו מכל חפציו,
 29 ויחדו לבית התנות לבנו, קָנָאוּ - הבן את הבית, בלא קנין, שכן
 30 אמדו חכמים דעת האב, כיון שגאוי הוא לישה אשה בלא מקום
 31 דירה, וכשפינה האב את הבית לשם בית חתנתו גילה שדעתו
 32 לכך. אך אין טעם בזה שקונה הבית בלא קנין.
 33 והגמרא מביאה מעשה העוסק בקנין מעמד שלשתן: אָמַר ליה רַב
 34 לְרַב אַחָא בְּרַדְלָא, קָנָא דְּמִזְרִיקָא - קב כרכום אֵיתִי לִי גָּבַךְ - יש לי
 35 אצלך בפקדון, תְּבִיבָה - תנחו לפלוני. והוספיק ואמר, בְּאִפְיֵיהּ קָאָמִינָא
 36 לָךְ דְּלֵא תְּדַרְבָּא בִי - בפניו אני אומר לך זאת, כדי שלא אחזור בי.
 37 שואלת הגמרא, מִכְּלָל - משמע מדבריו דַּאי פְּעִי הָרַד בִּיהּ מְצִי הָרַד
 38 בִּיהּ - שאילו רצה, היה יכול לחזור בו, לולא הבהתו, והרי הקנה
 39 לו במעמד שלשתן. משיבה הגמרא, הָכִי קָאָמַר - כך היתה כוונת
 40 רב, דְּרָבִים הִלְלוּ שאמרתי, ליתן הכרכום לפלוני, לֹא נִתְּנָה לְחִירָה
 41 מאחר שאמרתי לך בפני המקבל, וקנה במעמד שלשתן. שואלת
 42 הגמרא, הָא אָמַר רַב תָּרָא וְיִמָּא - הרי כבר אמר רב דין זה פעם
 43 אחת, דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, האומר לחברו 'מְנָה לִי בְּיַדְךָ, תְּנַהוּ
 44 לוֹ לְפִלּוּנִי', בְּמַעְמַד שְׁלִשְׁתָּן, קָנָה המקבל. ומדוע הוצרך רב
 45 להשמיע זאת בשנית. משיבה הגמרא, שרב הוצרך לכך, שכן אִי
 46 מְהִיא - מדבריו הראשונים לגבי מנה, הָוּה אָמִינָא, דְּהֵנִי מִיָּלִי
 47 מְתַנָּה מְרִיבָה - דוקא במתנה מרובה, כעין מנה, צריך שהמקבל
 48 יהא נוכח בעת האמירה, אֲכַל בְּמַתְנָה מוּעַטָת כַּבְּ כַּרְכּוּם, לֹא
 49 לְיָבֵעִי - לא יצטרך להקנותה דוקא בְּפָנָיו של המקבל, ודוי שאמר
 50 כן לנפקד, קָא מְשַׁעְבֵּד לְוִי רַב, שאף בקב כרכום צריך המקבל להיות
 51 נוכח.
 52 מעשה נוסף בענין זה:
 53 הֵנָּהוּ גִינְיָא - בעלי גינות, שגידלו ירקות יחד בקרקע אחת, דְּעָבִיד
 54 חוּשְׁבָנָא בְּהַדִּי הָרַדִּי - שחישבו יחד חשבון שותפותם, פֶּש הַמֶּשׁ
 55 אִיִּתְרִי וְזוּי גָּבִי הָד מְנִינְהוּ - מצאו שנשארו חמשה סלעים מן

1 **אם** כן נחת דברך לשיעורין - מה שקשה על פירוש הקונטרס בפרק קמא דקידושין (יא,א).
 2 גבי בנתיה דרבי ינאי דקפדן אתרקא דדינרי, מפרש בקידושין. **בהלכתא** בלא
 3 טעם - פירושו: מה שמעיל לקנות. אבל טעם יש למה תקנו חכמים, מעמד שלשתן תקנו -
 4 שלא יצטרך לטרוח ולעשות קניינים. וב"הכתוב נכסיו לאשתו" - משום דלא שביק לבריה
 5 ורוב לאחרוניו, ואין דרך לעשות כן, אלא לחלק
 6 לה כבוד ולמנותה אפיטרופיא. ומשיא אשה לבנו,
 7 כשהוא מסיר כל מה שיש לו מן הית - סמבא
 8 עליה דרעת דבן, כדמפרש בפרק "מי שמת" (בבא
 9 בתרא קמ"א).

10 **אבל** מתנה מועטת כו' - ואם תאמר: הא נמי
 11 שמענין לה, דאמר רב בפרק "חובב" (בבא
 12 מציעא מט,א). בדריס אין בוק משום חיסור אמנה.
 13 ומדמי התם מתנה מועטת למכר, דליכא מעות
 14 בהדי דבריהו ויש לומר: דהבא דאמורא לנפקך או
 15 לבעל חוב שיתן לו - סלקא דעתך דקני טפי
 16 מכשאמר "מתנה אני נתון לך". **ולא** פש גביה
 17 ולא מידי - פירש רבינו תנאל וכן רבינו תמו; שהיו
 18 בעלי דינין מודים לו, או היה הורב ידוע בעדות
 19 ברורה דלא פש גביה מידי. ומשמע מדבריהם
 20 דמנפשיה אין נאמן לומר "טעיתני במה שהודיתני",
 21 אף על גב דאית ליה מינא דאי בעי אמר "חורתי
 22 ופרעתני", וכן משמע מהא דתנן בשבועות (לח"ב):
 23 "מנה לי בידך". אמר ליה: הן. למחר אמר ליה
 24 "תנהו לי". אם אמר "תתניו לך" - פטור, "אין לך
 25 ביד" - חייב. ומפרש טעמא בפרק קמא דבבא
 26 בתרא (דף קא,ו): משום דכל האומר "לא ליחתי" -
 27 כאומר "לא פרעתני" דמי. ואמאי לא מהימן לומר
 28 לו: אין לך בידי - שטעיתו, שהייתי סבור להיות
 29 חייב ואיני חייב כלום, מיגו דאי בעי אמר "פרעתני"
 30 אדר כר' אלא משמע דבמוג לא מהימן לומר
 31 שטעה.

32 **חדא** דאמר רב הונא כו' - רב נחמן סלקא
 33 דעתיה: שהיה חוזר בו, ולא משום דלא
 34 פש גביה מידי.

35 **ומר** סבר הולך לאו כוכי דמי - והשתא סבור
 36 שאותו טעם שאומר שמואל: מתוך שחייב
 37 באחריותו חוזר - לא עיקר טעם הוא. וכהאי גונא
 38 אשכחן (גיטין כה,א) בהדיא דהלווק יין מבין
 39 הכותים, דמעיקרא בעי למימר דטעמא דרבי
 40 יהודה משום דלית ליה בריה, ואם על גב דקתי
 41 (שם כו,א) אמרו לו לרבי מאיר: אי אתה מודה
 42 שמא יבקע הנדוד כו', וכנהני רבות.

43 **לא** דכולי עלמא הולך כוכי - פירש בקונטרס:
 44 ואם היו במתנה, דליכא אחריות - מודה
 45 שמואל דאינו חוזר. ואין נראה, דבמתנה אין הולך
 46 כוכי, כדפרישית לעיל (בבא,א). אלא יש לומר:
 47 דכשפטור מלזה מן האחריות, או בגט שדור -
 48 מודה שמואל דאינו חוזר.
 49 **לסוף** אישתימיט לזו - משמע דברך לא היו
 50 יכולין לכופו לחזור, אף על גב דלא
 51 החזיקו כפרנים - היינו משום דאמת היה שהוא
 52 שלוחו, ולא מצי אמר: אין רצונו שיהא פקדונו
 53 ביד אחי.

הא

1 **בהתיא הנאה דקא משתינא** - האי מלוה לגבי האי, ממלוה ישנה למלוה חדשה, ונח לו
 2 לדחות הפרעון זמן ארוך. גמר - השתא בשעת אמירה. ומשעביד נפשיה - כבל שלם
 3 להאי, ומניתיק מקמא. כגון הני דבי בר אלישיב - אם היה מקבל זה אדם חזק, שאינו
 4 ממתין, כגון הני דבי בר אלישיב כו'. **בהלכתא בלא מעמא** - כאילו קבלה משה הלכה
 5 מסיני, שאין צריך לתת בה טעם. **אפיטרופיא** -

6 להבינו ולחוציא. ואף על פי שכתבו לה בלשון
 7 מתנה - לא קאנקו, ואין טעם בדבר, אלא כן
 8 תקנו, והפקר בית דין היה הפקר. נבית - בית
 9 מיוחד שאינו דר בה, אלא עשאו לו לבית
 10 חתנות. **באפיה קאמינא** לך ולא הדרנא בי -
 11 השתא סלקא דעתך דחכי אמר ליה: בפניו אני
 12 מבטיחך שלא אחזור בי. ופרכינן: ככלל דאי בעי
 13 למחר פצי מותר - בתמיה. הני קאמר דברים
 14 הללו כו' - כיון דבאפיה קאמינא לך דתיובתה
 15 ניהליה - תו לא מצי הדרנא בי. **הא אמר רב**
 16 **הוא וימנא** - ולמה ליה למינר דלא מצינא
 17 הדרנא: הני מיילי - דבעינן בפניו. מתנה מרובה
 18 - כגון מנה. **קא משמע** לך - להכי איצטרך
 19 למינר: באפיה קאמינא לך - לאשמועינן קמא
 20 דמוריקא מתנה מועטת היא - בעיא נבא
 21 באפיה. **ינאי** - בעלי גינה, מוכרי ירק. **איסתרי**
 22 זווי - סילעי מדינה. סתם איסתרי - סלע צורי.
 23 איסתרי זווי - סלע מדינה, שמינית שבסלע
 24 צורי, דהיינו חצי דינר. **כאפי מרי** - א"אמרו
 25 ליה: קאי, כלומר, אמרו ליה באפי מרי ארעא:
 26 יהבינהו ניהליה למרי ארעא. חייב - המשלח
 27 הזה. **באחריותו** - אם יאנסו מיד שליח זה. **ואם**
 28 **כא לחזור** - ולומר: החזירם לי, שמא יאנסו
 29 ממך בדרך - אינו חוזר. רב סבר הולך כוכי דמי
 30 - הלכך אינו חוזר, ומיזו חייב באחריותו,
 31 שהמלוה לא צוהו למוסרם לזה. הכי גריסינן:
 32 **דכולי עלמא** הולך כוכי דמי - כלומר, בעלמא
 33 "הולך" כ"כ"ז, דמי, ואם היו במתנה, דליכא
 34 אחריות - מודה שמואל דאינו חוזר. שמואל
 35 סבר: אמרינן מנו, מתוך שחייב באחריותו, אם בא
 36 לחזור - חוזר. הולך תו - כלומר, אחד מכל
 37 לשונות הללו. **לימא ליה** - האי משלח, אין
 38 רצונו - של מפקדו. **שיהא פקדונו ביד אחי** -
 39 דחכי קיימא לן לקמן בפרק שלישי (בבא,א). ובין
 40 דאין רצונו - אשתכח דחוב הוא לו, ואין חזק
 41 לו לאדם אלא בפניו. ואמאי אינו חוזר? האי לאו
 42 "וכי" הוא. כשהחזיק - משלח זה. כפרין -
 43 בפקדון, דאנן סהדי דניחא ליה לבעליו שיצא
 44 מתחת ידו. סריכלי = ק"ט בלע"ז. **אשרתא** -
 45 הקפה, שנתן סרבלים באשראי לתת לו המעות
 46 לזמן קבוע. נקי פינד - אונסא דאורחא, דאי
 47 מינסי מינך - לא יחזיר לתובעך. **אמר** להו
 48 אין - כן אעשה. **שפיר עבדת** - שלא שיעבדת
 49 עצמך על חנם, ותהיה עבד. ולחך לישנא גריסי:
 50 שפיר עבדת דלא שרית נפשך "עבד לזה לאיש
 51 מלוה". לישנא אחרניא גריסי: שפיר עבדת, עבד
 52 לזה לאיש מלוה. כלומר, שפיר עבדת
 53 דאשתמטת, לפי שכן לזרים, ועבדים לי להביאו
 54 לי באחריותו. **איפקא** - כלי.
 55 **אמר**

41 **היה ליה אשרתא דסריכלי במחוזא**. אמר ליה לרב יוסף בר חמא: בהדי דאתית אייתניהו ניהלי. **אזל**, והבינהו ליה. **אמרי ליה:**
 42 **ניקני מינך**. אמר להו: אין לסוף אישתמיט להו. **פי אתא לגביה**, אמר ליה: שפיר עבדת, **דלא שרית נפשך** "עבד לזה לאיש
 43 **מלוה**". **לישנא אחרניא**: שפיר עבדת, "עבד לזה לאיש מלוה". רבי אחי ברבי יאשיה הוה ליה **איפקא דכספא בנחרדעא**,
 44 **אמר**

1 **הא** בשביב מרע - אומר רבינו יצחק: אף על גב דמת מקבל בחיי נותן, ולא קני אלא אחר
 2 מיתת נותן - ואפילו הכי קנו יורשין. רדעת נותן הוא דכין שיטנו למקבל בשעת מתן
 3 מעות - שיזכה המקבל אחר מיתתו, או הוא או יורשיו. ואפילו לא נולדו יורשין מקבל עד
 4 אחר מיתת נותן - קנו, אפילו למאן דאמר המזכה לעובר לא קנה. דרברי שביב מרע כשמת

5 כמסורים למקבל משעת נתנית שביב מרע או
 6 במיתתו. **ורבי** יהודה הנשיא בשם רבי יעקב
 7 אומר הולך לא זכאי - ואף על גב דרבי אית ליה
 8 בפרק "התקבל" (גיטין ט"ג.) "הולך ותן לה" - זכה
 9 לה, "התקבל לה" - רצה לחזור לא יחזור,
 10 "ד'הולך" ריתן כ'זכאי, החם משום שאמר השליח:
 11 אשתך אמרה התקבל לי גטי, דמסתמא על דעת
 12 כן נותן לו, כל זמן שאינו אומר בהדיא "אי אפשי
 13 שתקבל לה".
 14 **וחכמים** אומרים יתלוכו - כל "תיקף"
 15 שבתלמוד מפרש בשערים דרבינו
 16 האי דחולקים. ואין נראה לרבינו יצחק, אלא
 17 היכא דאשכחן בהדיא "תקופי, דאדרבה,
 18 אומרים: אוקי ממונא בחוקת מריה.

19 **וכאן** אמרו שודא עדיף - מכאן מדקדק רבינו
 20 תם דאין לפרש "שודא" ש"ח" כשפירש
 21 בקונטרס בפרק "הכותב" (כתובות פ"ה.) גבי
 22 שניהם קרובים, שניהם שונים, שניהם תלמידי
 23 חכמים - שודא רדייני - דהיינו שידקדק הדיין את
 24 מי היה אוהב יותר, ולמי היה בדעתו ליתן, וכאן
 25 נמי פירש בקונטרס כמו החם. אלא: יתן הדיין למי
 26 שירצה. כי הכא, דקאמר: מה שירצה שלוח
 27 יעשה, וקרי ליה "שודא". **רבי** אלעזר אומר
 28 אחד בריא ואחד כר - אומר רבינו תם: דרבי
 29 אלעזר גרס. דבסיפא פליגי רבי אלעזר ורבי
 30 יחושע, רבי אלעזר אומר בשבת דבריו קיימין,
 31 אבל לא בחול. ורבי יחושע כר, אבל ברישא פליגי
 32 על כל בחול בין בשבת, מדלא ערבינהו. ועוד:
 33 מדפרכי רבנן לרבי אלעזר מאימון של בני רובל -
 34 דלמא בשבת היה, דמודה בה רבי אלעזר. ועוד:
 35 דקאמר החם: קונים משביב מרע ואפילו בשבת,
 36 ולא לחזש לרבי רבי אלעזר. ואי ארדי רבי אלעזר
 37 קאי - הא מודה הוא בשבת דרבריו קיימים: ואף
 38 על גב דרבי מאיר קאמר החם דלרבי אלעזר
 39 בחול דבריו קיימים ולא בשבת - החם לא קאי
 40 ארבי מאיר אמתניתין. ועוד: דאמר הכא
 41 דרבי מאיר כרבי אלעזר, הולך מנה - משמע
 42 דבחול מיירי, ורבי מאיר אית ליה החם דלרבי
 43 אלעזר בחול דבריו קיימים. אלא ודאי שלש
 44 מחלוקת דבר.

ורבי

33 **רבי שמעון הנשיא**: על ידי היה מעשה, ואמרו: יחזור לירשי משלח. מאי לאו בהא קמפילגי,
 34 דתנא קמא סבר: "הולך" לאו כ'זכאי"; ורבי נתן ורבי יעקב נמי "הולך" לאו כ'זכאי", ואף על
 35 גב דמית - לא אמרינן מצוה לקיים דברי המת; ויש אומרים: "הולך" כ'זכאי"; רבי יהודה
 36 הנשיא אמר משום רבי יעקב שאמר משום רבי מאיר: "הולך" לאו כ'זכאי", מיהו היכא דמית
 37 - אמרינן מצוה לקיים דברי המת; וחכמים אומרים: יתלוכו, כמספיק להו; וכאן אמרו: שודא
 38 עדיף; ורבי שמעון הנשיא, מעשה אתא לאשמעינן? לא, בכריא דכולי עלמא לא פליגי,
 39 והכא בכמאי עסקינן - בשביב מרע, ובפלוגתא דרבי אלעזר ורבנן קמפילגי; דתנן: המחלוקת
 40 נכסי על פיו, רבי אלעזר אומר: אחד בריא ואחד כסופן, נכסים שיש להן אחריות - נקנין
 41 בכסף ובשטר ובחזקה, ושאיין להן אחריות - אין נקנין אלא במשיכה; וחכמים אומרים: אלו
 42 ואלו נקנין בפאמריה. אמרו לו: מעשה פאמן של בני רובל שהיתה חולה, ואמרה: תינתן

אמר להו אין - מהדרנא. אמר להו לא - כדאמרינן לעיל: אם בא לחזור - אינו חוזר.
 אמרו לו - לרבי חסותאי. חוי מר מאי עקביד - דלא קמהדר לך. טב רמו ליה - הרבה
 הכוזה, לשון מורי. לשון אחי. טב רמו ליה - יפה, ראויות המכות הללו. אמאי תעביד
 הכי - שנתרצית לחזור מיד. הן אמח - אנשי מרות, וגוהים בקומה. וכוונתן אמח -
 אף ומלבושיהן מאוימים משאר בני אדם.
 ומדברין מחציתיהן - כלומר, קולן עבה ונראה
 הדיבור יוצא מטיבורן. ארדא וארשא ופילי
 בריש. ולא מצאו - שמת. כוכי דמי - וכיין
 שזכה בהן בחייו - ינתנו ליורשיו. דכולי עלמא
 הולך לאו כוכי דמי - גרסינן. בשביב מרע -
 שכל זמן שלא חזר בו - דבריו ככתובים
 ובמסורים, ו"הולך" ידידה - "זכאי", הוא, ויתנם
 ליורשי מי שנשתלחו לו, שחרר זכה אביהן
 בחייו. כבריאי - יחזור למשלח, ו"הולך" לאו
 כ'זכאי" דמי, והו לא שלחו אלא למקבל ולא
 ליורשיו. הא והא בשביב מרע - "הולך" ידידה
 - "זכאי" הוא. הא דאיתיה למקבל - בעולם.
 בשעת מתן מעות - ושליח זכה בהן מיד,
 ובשמת - זכו יורשיו ומכחו. הא דליתיה למקבל
 ושכחי מת, וזה היה יודע. נמצאת זכיה
 בטעות ולא קנו יורשין. הא והא כבריאי -
 ו"הולך" ידידה - לאו כ'זכאי" דמי. הא דמית
 מקבל בחיי נותן - יחזור למשלח. דלא זכה בהן
 מקבל. ואפילו מת הנותן בחזירת השליח - איך
 כאן משום מצוה לקיים דברי המת, שקודם
 מיתתו בטלו דבריו משעת מיתת המקבל. והא
 - דקתני יורשי מי שנשתלחו לו. דמית נותן -
 לאחר שמסרן לשליח - מת, ועדיין מקבל חי.
 הלכך, משעת מיתת הנותן - זכה החם המקבל,
 משום דמצוה לקיים דברי המת. ואפילו היה
 בריא. רבי יהודה הנשיא כו' - לקמן מפרש מאי
 פליגי איש אומרים. וכאן אמרו - בבבלי. מה
 שירצה שליח יעשה - לפי מה שראה בדעתו
 של משלח, אם היתה עינו יפה במתנה זו, ואוהב
 את המקבל ואת בניו. תנא קמא - דלא איירי
 במת משלח, ואמר: יחזור למשלח. כבר הולך
 לאו כוכי דמי - אבל אם מת משלח - לא
 ידעינן מאי קאמר בה. ורבי נתן ורבי יעקב -
 הוסיפו על דבריו, ואמרו: דאפילו מת משלח -
 לית לן כבריאי דמצוה לקיים דברי המת. ויש
 אומרים הולך כוכי דמי - ופליגי אפילו לא מת
 משלח. ואמליתיה דתנא קמא וקאי. ותדע,
 דמדקאמר רבי יהודה הנשיא מצוה לקיים דברי
 המת - שמע מינה שמעיננו ליש אומרים דתלו
 טעמיהו ב"הולך" כ'זכאי" דמי, ואפילו לא מת
 משלח. ואמר אידו: דוקא מת, דמצוה לקיים
 דבריו. אבל לא מת - לא, ד"הולך" לאו כ'זכאי"
 דמי. מספיקא להו - אי כ'זכאי" דמי אי לא, ואי
 מצוה לקיים אי לא. שודא - ראות עיניו של
 שליח. עדיף - מחלוקה במילתא דמספיקא.
 כבריאי כולי עלמא לא פליגי - דלאו כ'זכאי"
 דמי. ובפלוגתא דרבי אלעזר - דמשווי ליה
 לשביב מרע כבריאי. על פיו - על פניו
 מחלק נכסיו לבניו, ולא כשאר המורשים
 שתולקים היורשים בשוה. בכסף בשטר ובחזקה
 - שבכך הן נקנין מן הבריאי. ושביב מרע נמי
 לרבי אלעזר, אי לאו אקנינהו בחבי - לא
 מינקו.

אמר להו לרבי דוסתאי בר רבי ינאי ולרבי יוסי בר פיפרי: ביהדי דאיתיהו איתיהו ניהלי. אול, יהביה ניהליה. אמרי להו: נקני מיניכו. אמרי להו: לא. אמרי להו: אהדריה ניהלי. רבי דוסתאי ברבי ינאי אמר להו: אין, רבי יוסי בר פיפרי אמר להו: לא. הו קא מצערו ליה. אמר ליה: חוי מר היכי קא עבידי! אמר להו: טב, רמו ליה. כי אתו לגביה, אמר ליה: חוי מר, לא מיסתייה דלא סיעו, אלא אמר להו נמי "טב רמו ליה"! אמר ליה: אמאי תיעבד הכי? אמר ליה: אותן בני אדם הן אמה וכוונתן אמה, ומדברין מחציתיהן, ושמותיהן מבוהלין: ארדא וארשא ופילי בריש, אומרינן "כפפותו" - בופתין, אומרינן "הרוגו" - הורגין. אילו הרגו את דוסתאי, מי נתן לינאי אבא בר כמותי! אמר ליה: בני אדם הללו קרובים למלכות הן? אמר ליה: הן. - יש להן סוסים ופגרים שרצים אחריהן? אמר ליה: הן. אמר ליה: אי הכי, שפיר עבדת. "הולך מנה לפלוגי", והלך ובקשו ולא מצאו - תני תדא: יחזור למשלח, ותנאי אידך: ליורשי מי שנשתלחו לו. לימא בהא קמפילגי, דמר סבר: "הולך" כ'זכאי", ומר סבר: "הולך" לאו כ'זכאי"? אמר רבי אבא בר ממל: דכולי עלמא "הולך" לאו כ'זכאי", ולא קשיאי: הא כבריאי, הא בשביב מרע. רב זבדי אמר: הא והא בשביב מרע, הא דאיתיה למקבל בשעת מתן מעות, הא דליתיה למקבל בשעת מתן מעות. רב פפא אמר: הא והא כבריאי, הא דמית מקבל בחיי נותן, הא דמית נותן בחיי מקבל. לימא "הולך" כ'זכאי" תנאי היא, דתנאי: "הולך מנה לפלוגי", והלך ובקשו ולא מצאו - יחזור למשלח. מת משלח - רבי נתן ורבי יעקב אמרו: יחזור רבי יהודה הנשיא אמר משום רבי יעקב שאמר משום רבי מאיר: מצוה לקיים דברי המת. וחכמים אומרים: יתלוכו. וכאן אמרו: כל מה שירצה שליח יעשה. אמר רבי שמעון הנשיא: על ידי היה מעשה, ואמרו: יחזור לירשי משלח. מאי לאו בהא קמפילגי, דתנא קמא סבר: "הולך" לאו כ'זכאי"; ורבי נתן ורבי יעקב נמי "הולך" לאו כ'זכאי", ואף על גב דמית - לא אמרינן מצוה לקיים דברי המת; ויש אומרים: "הולך" כ'זכאי"; רבי יהודה הנשיא אמר משום רבי יעקב שאמר משום רבי מאיר: "הולך" לאו כ'זכאי", מיהו היכא דמית - אמרינן מצוה לקיים דברי המת; וחכמים אומרים: יתלוכו, כמספיק להו; וכאן אמרו: שודא עדיף; ורבי שמעון הנשיא, מעשה אתא לאשמעינן? לא, בכריא דכולי עלמא לא פליגי, והכא בכמאי עסקינן - בשביב מרע, ובפלוגתא דרבי אלעזר ורבנן קמפילגי; דתנן: המחלוקת נכסי על פיו, רבי אלעזר אומר: אחד בריא ואחד כסופן, נכסים שיש להן אחריות - נקנין בכסף ובשטר ובחזקה, ושאיין להן אחריות - אין נקנין אלא במשיכה; וחכמים אומרים: אלו ואלו נקנין בפאמריה. אמרו לו: מעשה פאמן של בני רובל שהיתה חולה, ואמרה: תינתן

כבינתי

1 אמר להו אין - מהדרנא. אמר להו לא - כדאמרינן לעיל: אם בא לחזור - אינו חוזר.
 2 אמרו לו - לרבי חסותאי. חוי מר מאי עקביד - דלא קמהדר לך. טב רמו ליה - הרבה
 3 הכוזה, לשון מורי. לשון אחי. טב רמו ליה - יפה, ראויות המכות הללו. אמאי תעביד
 4 הכי - שנתרצית לחזור מיד. הן אמח - אנשי מרות, וגוהים בקומה. וכוונתן אמח -
 5 אף ומלבושיהן מאוימים משאר בני אדם.
 6 ומדברין מחציתיהן - כלומר, קולן עבה ונראה
 7 הדיבור יוצא מטיבורן. ארדא וארשא ופילי
 8 בריש. ולא מצאו - שמת. כוכי דמי - וכיין
 9 שזכה בהן בחייו - ינתנו ליורשיו. דכולי עלמא
 10 הולך לאו כוכי דמי - גרסינן. בשביב מרע -
 11 שכל זמן שלא חזר בו - דבריו ככתובים
 12 ובמסורים, ו"הולך" ידידה - "זכאי", הוא, ויתנם
 13 ליורשי מי שנשתלחו לו, שחרר זכה אביהן
 14 בחייו. כבריאי - יחזור למשלח, ו"הולך" לאו
 15 כ'זכאי" דמי, והו לא שלחו אלא למקבל ולא
 16 ליורשיו. הא והא בשביב מרע - "הולך" ידידה
 17 - "זכאי" הוא. הא דאיתיה למקבל - בעולם.
 18 בשעת מתן מעות - ושליח זכה בהן מיד,
 19 ובשמת - זכו יורשיו ומכחו. הא דליתיה למקבל
 20 ושכחי מת, וזה היה יודע. נמצאת זכיה
 21 בטעות ולא קנו יורשין. הא והא כבריאי -
 22 ו"הולך" ידידה - לאו כ'זכאי" דמי. הא דמית
 23 מקבל בחיי נותן - יחזור למשלח. דלא זכה בהן
 24 מקבל. ואפילו מת הנותן בחזירת השליח - איך
 25 כאן משום מצוה לקיים דברי המת, שקודם
 26 מיתתו בטלו דבריו משעת מיתת המקבל. והא
 27 - דקתני יורשי מי שנשתלחו לו. דמית נותן -
 28 לאחר שמסרן לשליח - מת, ועדיין מקבל חי.
 29 הלכך, משעת מיתת הנותן - זכה החם המקבל,
 30 משום דמצוה לקיים דברי המת. ואפילו היה
 31 בריא. רבי יהודה הנשיא כו' - לקמן מפרש מאי
 32 פליגי איש אומרים. וכאן אמרו - בבבלי. מה
 33 שירצה שליח יעשה - לפי מה שראה בדעתו
 34 של משלח, אם היתה עינו יפה במתנה זו, ואוהב
 35 את המקבל ואת בניו. תנא קמא - דלא איירי
 36 במת משלח, ואמר: יחזור למשלח. כבר הולך
 37 לאו כוכי דמי - אבל אם מת משלח - לא
 38 ידעינן מאי קאמר בה. ורבי נתן ורבי יעקב -
 39 הוסיפו על דבריו, ואמרו: דאפילו מת משלח -
 40 לית לן כבריאי דמצוה לקיים דברי המת. ויש
 41 אומרים הולך כוכי דמי - ופליגי אפילו לא מת
 42 משלח. ואמליתיה דתנא קמא וקאי. ותדע,
 43 דמדקאמר רבי יהודה הנשיא מצוה לקיים דברי
 44 המת - שמע מינה שמעיננו ליש אומרים דתלו
 45 טעמיהו ב"הולך" כ'זכאי" דמי, ואפילו לא מת
 46 משלח. ואמר אידו: דוקא מת, דמצוה לקיים
 47 דבריו. אבל לא מת - לא, ד"הולך" לאו כ'זכאי"
 48 דמי. מספיקא להו - אי כ'זכאי" דמי אי לא, ואי
 49 מצוה לקיים אי לא. שודא - ראות עיניו של
 50 שליח. עדיף - מחלוקה במילתא דמספיקא.
 51 כבריאי כולי עלמא לא פליגי - דלאו כ'זכאי"
 52 דמי. ובפלוגתא דרבי אלעזר - דמשווי ליה
 53 לשביב מרע כבריאי. על פיו - על פניו
 54 מחלק נכסיו לבניו, ולא כשאר המורשים
 55 שתולקים היורשים בשוה. בכסף בשטר ובחזקה
 56 - שבכך הן נקנין מן הבריאי. ושביב מרע נמי
 57 לרבי אלעזר, אי לאו אקנינהו בחבי - לא
 58 מינקו.

כבינתי

56 באופן דאיתיה למקבל – שהמקבל קיים בשעת מתן מעות – בשעה
 57 שמסר הנותן את המעות לשליח, ולכן זכה בהן המקבל באותה
 58 שעה, ואם מת לאחר זמן נפלו ליורשים, והא – הברייטא שפסקה
 59 להחזירם לנותן עוסקת באופן דליתיה למקבל – שאין המקבל חי
 60 בשעת מתן מעות, ובשעת הניתנה לא ידע הנותן שהוא מת, ורק
 61 כשכא השליח ליתן לו מצא שכבר מת קודם המסירה, ונמצא
 62 שהיה הקנין בטעות, כי אילו היה הנותן יודע שהוא מת לא היה
 63 מוכה לו, ולפיכך לא זכו היורשים במעות ויחזרו לנותן.
 64 אופן נוסף להסבר סתירת הברייטות, רב פפא אמר, הא והא כברי
 65 – שתי הברייטות עוסקות באופן שהנותן בריא, ובשעה שצויה
 66 לשליח לא זכה בהם המקבל, אלא הא – הברייטא שפסקה יחזרו
 67 המעות למשלח עוסקת באופן דמית מקבל כתיב נותן – שמת
 68 המקבל בעוד הנותן חי, ומעולם לא זכה המקבל במעות. ואילו הא
 69 – הברייטא שפסקה ינתנו המעות ליורשים, מדוברת באופן דמית
 70 נותן כתיב מקבל – שמת הנותן בחי המקבל, ורק אחר כך מת
 71 המקבל, ומכיון שמצוה לקיים דברי המת, זכה המקבל במתנה
 72 בשעת מיתת המשלח, וכשמת זכו בה יורשיו.
 73 הגמרא מוסיפה לדון במחלוקת רב ושמואל לעיל (ע"א) אם הולך
 74 כוכי: לימא – שמא נאמר ששאלה זו, אם הולך כוכי, תנא היא
 75 – נחלקו בה תנאים. דתנאי, מי שאמר לשלוחו הולך מנה לפלוני,
 76 והלך השליח וקבלו ולא מצאו כיון שמת המקבל, יחזרו המעות
 77 למשלח. ואם מת גם המשלח, רבי נתן ורבי יעקב אמרו, יחזרו
 78 המעות ליורשי משלח. ויש אומרים, ינתנו המעות ליורשי מי
 79 שנשתלחו לו ו-המקבל. רבי יהודה הנשיא אמר משום רבי יעקב
 80 שאמר משום רבי מאיר, מצוה לקיים דברי המת ומכיון שכך, ינתנו
 81 המעות ליורשי המקבל. והכמים אומרים יחזרו המעות בין
 82 יורשי הנותן ליורשי המקבל. ופאן בבבל אמרו, כל מה שירצה
 83 שליח יעשה – מה שנראה לשליח בדעת המשלח, כלומר אם היה
 84 עינו טובה במקבל המתנה אוהב אותו ואת בניו, יתן ליורשיו, ואם
 85 לא יתן ליורשי המשלח. אמר רבי שמעון הנשיא על דין היה מעשה
 86 – אני הייתי שליח במעשה כזה שמתו המקבל והמשלח ואמרו –
 87 וחזרו חכמים בזה, יחזרו המעות ליורשי משלח.
 88 הגמרא מבארת את דעות התנאים המובאים בברייטא: מאי לאו
 89 כהא קמפלגי – האם לא נחלקו בשאלה זו, האם הולך כוכי,
 90 דתנא קמא שאמר יחזרו למשלח קבר, הולך לאו כוכי, ולפיכך לא
 91 זכה בהם המקבל מעולם, וצריך להחזירם למשלח. ורבי נתן ורבי
 92 יעקב שדעתם שגם אם מת המשלח יחזרו המעות למשלח, נמי –
 93 גם הם סוברים ש'הולך מנה לפלוני' הרי זה כמו שאמר 'זה המנה
 94 המקבל, שהרי אביהם לא זכה בה, אלא שהוסיפו על דברי תנא
 95 קמא ואמרו, ואף על גב דמית – אף שמת המשלח, לא אמרינן
 96 'מצוה לקיים דברי המת', ואין אנו מקיימים דברי הנותן שמת, אלא
 97 יחזרו המעות ליורשיו. וה'יש אומרים' שאמרו ליתן את המעות
 98 ליורשי המקבל, סוברים 'הולך כוכי', וזכה בהם המקבל מיד,
 99 וכשמת זכו בהם יורשיו. רבי יהודה הנשיא אמר משום רבי יעקב
 100 שאמר משום רבי מאיר מצוה לקיים דברי המת, סובר ש'הולך לאו
 101 כוכי' ולכן אם הנותן חי, יחזרו המעות למשלח, מיהו היבא דמית
 102 – אולם אם מת הנותן, אמרינן 'מצוה לקיים דברי המת' וינתנו
 103 המעות ליורשי המקבל. והכמים אומרים יחזרו המעות בין יורשי הנותן
 104 ליורשי המקבל, משום דמספקא להו – מסתפקים בשתי ההלכות,
 105 האם 'הולך כוכי', והאם 'מצוה לקיים דברי המת', ומספק יחזרו.
 106 ופאן בבבל אמרו 'שודא' עדיף מחלוקה, שגם הם מסתפקים,
 107 ולדעתם טוב יותר שהדבר יוכרע על פי הבנת השליח את רצון
 108 המשלח. ורבי שמעון הנשיא מעשה אמר, הא והא – שתי
 109 להשמענו שאותם חכמים שהמעשה שלו בא לפניהם הורי כרבי
 110 נתן ורבי יעקב.

1 אמר להו לרבי דוסתאי בר רבי ינאי ורבי יוסי בר ביפיר שהלכו
 2 לנהרדעא, כהדי דאתו – כשתחזרו, אתויה ניהלי – הביאו לי את
 3 הכלי. אול – הלכו לשם, וביקשו את הכלי מהשומרים. ויהיה
 4 ניהליה – נתנוהו להם, אמרי להו – אמרו להם שומרי הפקדון
 5 לאמוראים, נקני מיניכו – האם תקבלו עליכם בקנין להיות
 6 אחראים על הכלי שאם יאנס בדרך לא יתבענו רבי אחי מאיתנו.
 7 אמרי להו, לא נקבל עלינו אחריית. אמרי להו השומרים, אם כן,
 8 אתהדיה ניהלי – החזירוהו לנו. רבי דוסתאי ברבי ינאי אמר להו, אין
 9 – אני מסכים להחזירו, רבי יוסי בר ביפיר אמר להו, לא אישכנו. הו
 10 קא מצערו ליה – הכו וציערו השומרים את רבי יוסי כדי שישבי
 11 להם הכלי. אמרו ליה – השומרים, לרבי דוסתאי, הו מר – יראה
 12 הרב היכי קא עבדי – כיצד נוהג רבי יוסי, שמסרב להשיב לנו
 13 הכלי. אמר להו, שב רמו ליה – ראוי הוא למכותכם.
 14 כי אתו – כאשר באו רבי דוסתאי ורבי יוסי לניהי – לרבי אחי, אמר
 15 ליה רבי יוסי לרבי אחי, הו מר – יראה הרב, לא מיסתיה – לא די
 16 לו לרבי דוסתאי דלא סיעני – שלא סיעני כנגדם, אלא אמר להו
 17 נמי – גם אמר להם, שב רמו ליה. אמר ליה רבי אחי לרבי דוסתאי,
 18 אמאי תיעבד הכי – מדוע הסכמת להשיב להם את הכלי. אמר ליה
 19 רבי דוסתאי, איתן בני אדם, הן אמה – אנשים גדולים וגבוהים
 20 מאוד, ויבקען אמה – ומלבושיהם משונים ומפחידים, ומדברין
 21 מהצדיקין – קולם עבה ונשמע כאילו יוצא מאמצע גופם, ושמותיהן
 22 מבוהלים – מפחידים, וכך הם שמותיהם, ארדא וארסא ופלי ברשי,
 23 אם אומרין להם כפוחי – קשרו את פלוגי, מיד הם כופתי, ואם
 24 אומרין להם הרוג, מיד הם הורגין, אילו הרגו את דוסתאי וכלומר,
 25 אותו, מי נתן לינאי אבא – אבין בר – בן פמותי. אמר ליה – שאל
 26 אותו רבי אחי, בני אדם הללו האם קרובים למלכות הן. אמר ליה,
 27 הן. שאלו עוד, האם יש להן סוסים ופרדים שרצים אחריהן לכל
 28 מקום שהולכים. אמר ליה, הן. אמר ליה רבי אחי, אי הכי – אם כן
 29 שפיר עבדי – טוב עשית שהשבת להם את הכלי.
 30 הגמרא חזרת לדון האם 'הולך כוכי', על פי הברייטות המובאות
 31 להלן: שנינו בברייטא, האומר לשלוחו, הולך מנה לפלוני במתנה,
 32 והלך וקבלו ולא מצאו בחיים, שכבר מת. תני תנא – בברייטא
 33 אחת שנינו שיחזרו המעות למשלח – לנותן. ותנאי אידך – בברייטא
 34 אחרת, שצריך למסור המעות ליורשי מי שנשתלחו לו המעות.
 35 כלומר, ליורשי המקבל.
 36 הגמרא דנה במה נחלקו: לימא כהא קמפלגי – שמא נאמר שבזה
 37 נחלקו, דמר סבר – התנא שאמר ליתן ליורשי המקבל, סבר הולך
 38 כוכי – שהאומר 'הולך מנה לפלוני' הרי זה כמו שאמר 'זה המנה
 39 לפלוני', ומיד זכה השליח את המעות למקבל, ואם מת אח"כ צריך
 40 ליתנם ליורשיו. ומר סבר – התנא שאמר יחזרו לנותן, סובר הולך
 41 לאו כוכי – שלא נתכוין לומר שיזכה את המעות למקבל, ואין
 42 המעות שייכות למקבל קודם שיגיעו לידו, וכיון שמת קודם שבא
 43 אליו השליח לא זכה בהן, ולכן יחזרו לנותן.
 44 אופן נוסף להסבר סתירת הברייטות, אמר רבי אבא בר ממל, דכולי
 45 עלמא – שתי הברייטות סוברות הולך לאו כוכי, ואין מחלוקת
 46 ביניהן, ולא קשיא סתירת הברייטות, משום שכל אחת עוסקת
 47 באופן שונה, הא – הברייטא שנפסק בה שיחזרו לנותן, עוסקת
 48 בכריא – שהנותן בריא, ולפיכך אם מת המקבל יחזרו המעות
 49 לנותן, שהמקבל לא זכה בהן. ואילו הא – הברייטא שפסקה ליתן
 50 המעות ליורשים, עוסקת בשכיב מרע – שהנותן שכיב מרע, ודבריו
 51 נחשבים כקנין, ומכא אמירתו זכה המקבל במעות בעודו בחיים,
 52 וכשמת זכו בהן יורשיו, ועל כן צריך השליח למסורן להם.
 53 אופן נוסף להסבר סתירת הברייטות, רב פפא אמר, הא והא – שתי
 54 הברייטות מדוברות בשכיב מרע, ולכן יכול המקבל לזכות במעות
 55 מיד, והא – הברייטא שפסקה ליתן את המעות ליורשים, מדוברת

הדרן עלך המביא קמא

פרק שני - המביא גמ

משנה

לעיל (ב.) שנינו ששליח המביא גט ממדינת הים צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'. לדעת רבה תיקנו כן כדי שיעיד שנכתב ונחתם לשמה. ולדעת רבא, טעם תקנה זו כדי לקיים החתימות, שלא יוכל הבעל לערער עליהן, והקילו להאמין לשליח אף על פי שהוא רק עד אחד כמבואר שם. משנתינו עוסקת בשליח ששינה מהנוסח:

המביא גט ממדינת הים לארץ ישראל, ואמר בפני נכתב הגט, אבל לא אמר בפני נחתם. או שאמר בפני נחתם, אבל לא אמר בפני נכתב. או שאמר בפני נכתב פולו - כל הגט, ובפני נחתם חציו - עד אחד חתם בפני. או שאמר בפני נכתב חציו של הגט, ובפני נחתם פולו - שני העדים חתמו בפני. בכל המקרים הללו הגט פסול.

שנים שהביאו גט ממדינת הים, אחד מהם אומר בפני נכתב, ואחד אומר בפני נחתם, הגט פסול. היו שלשה, ושנים מהם אומרים בפניו נכתב, ואחד (השלישי) אומר בפני נחתם, הגט פסול. ורבי יהודה מכשיר. אך אם אחד מהשלשה אומר בפני נכתב, ושנים האחרים אומרים בפניו נחתם, מודים כולם שהגט כשר:

גמרא

שואלת הגמרא, הא הו[ו]י למה ל[ו]י - מדוע צריך התנא לכפול את דין אמירת בפני נכתב ובפני נחתם, הא תנא ליה תנא זימנא - הרי כבר שנה התנא דין זה פעם אחת, ששינו (ב.) 'המביא גט ממדינת הים צריך שאמר בפני נכתב ובפני נחתם'. מתרצת הגמרא, אי מהיהיא - אם היה התנא שונה רק את המשנה ההיא, הוה אמנא שרק לתכחילה צריך לומר כן. ואלם בדיעבד אי לא אמר כשר, קא משמע לן שאם לא אמר כפי שתקנו חכמים הגט פסול:

שנינו במשנה, שאם אמר בפני נכתב חציו של הגט, ובפני נחתם פולו, הגט פסול:

מבררת הגמרא, הי חציו - על איזה חצי מעיד שנכתב בפניו. אלימא חציו ראשון, שהוא עיקר הגט ונקרא 'תורף', והאמר רבי אלעזר אפילו לא כתב בו בפני השליח אלא שימא (שורה) אחת הצריכה להיות לשמה מן התורה. דהיינו השורה של עיקר הגט, שוב אינו צריך לראות את כתיבת השאר. ואם כן אין לפרש שהמשנה פוסלת באופן זה. אלא אמר רב אשי, מדובר כשמעיד רק על חציו האחרון הנקרא 'טופס', שהוא הנוסח הקבוע של הגט, ופסול כיון שעיקר הגט לא נכתב בפניו:

שנינו במשנה, שליח שאמר בפני נכתב פולו, ובפני נחתם חציו, הגט פסול. הגמרא מביאה חידושי דינים שהוסיפו האמוראים מסברא:

אמר רב חסדא, שליח שמעיד רק על חתימה אחת, ואפילו אם שנים אחרים מעידים על חתימת יד העד השני, פסול. מאי מעמא, לפי שצריך שיהיה קול החתימות או פולו - שתי החתימות בקינים הנגמ, על ידי שני עדים המבירים את החתימות. או פולו - או ששתי החתימות יתקיימו בתקנת חכמים - בקיום שתיקנו חכמים בגט שהאמינו חכמים לעדות השליח כשני עדים. אבל אם חתימה אחת מתקיימת על ידי השליח, ואחת על ידי עדים, פסול.

מתקורף לה רבא - הקשה רבא על דברי רב חסדא, מי איבא מידי - וכי מצינו כן דאילו אמר חד - אם השליח היה אומר אני מכיר את העדים, היה הגט כשר, ואפילו אם לא אמר בפני נחתם, השתא דאיבא תרי - ואילו כששנים מעידים על החתימה השניה, הגט פסול. אלא ודאי הגט כשר.

אלא אמר רבא, חידוש אחר יש כאן, שאפילו

בביתא - תכשיט פלוני שלי, לבתי, והיא - ושוויה בשנים עשר מנה, ולאחר שצויתה מתי, וקיימו חכמים את דבריה ונתנו התכשיט לבתה ולא לבניה שהם יורשיה מן הדין. ומוכח כדברינו שמתנת שכיב מרע נקנית באמירה. אמר להם רבי אלעזר לחכמים, בני רזבל תקבצו אפם, כלומר רשעים הם, שהיו עוברים על איסור כלאים, ומחמת רשעותם לא רצו חכמים להזכירם בבית המדרש ולכן לא דקדקו כיצד ציוותה אמם, וקנסו חכמים וקיימו דבריה אפילו שיתכן שאינם מקיימם. וממילא אין להוכיח ממעשה זה. הרי שנחלקו חכמים ורבי אלעזר אם דברי שכיב מרע מועילים בקנין או לאו. לפי זה מבארת הגמרא את הברייתא הקודמת. תנא קמא שאמר בברייתא שאם המקבל מת יחזור המנה לנותן, סובר רבי אלעזר שדברי שכיב מרע אינם ככתובים וכמסורים, ולכן לא זכה המקבל במעות מיד כשאמר הנותן, וכיון שעתה מת יחזור המנה לנותן. ורבי נתן ורבי יעקב שאמרו שאף אם מת הנותן יחזור המנה ליורשו, נמי - גם הם סוברים רבי אלעזר, ואף על גב דמית - אפילו שמת הנותן, לא אמרינן מנה לנינים דברי המת, ולכן אין מקיימים דברי הנותן ליתן המנה למקבל, אלא הוא חוזר ליורשו. והייש אומרים שאמרו שיתן המנה למקבל או ליורשו, סוברים רבינן, שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים הם, ולכן אפילו אם הנותן חי נתן המנה למקבל או ליורשו. ורבי יהודה הנשיא אמר משום רבי מאיר שמצוה לקיים דברי המת, סובר רבי אלעזר שדברי שכיב מרע אינם ככתובים וכמסורים, ולכן אם הנותן עדיין חי והמקבל מת, לא זכה המקבל במנה, מיהו - מכל מקום היבא דמית - באופן שהנותן מת, אמרינן מנה לנינים דברי המת, ונותנים את המנה למקבל או ליורשו.

והקמים אומרים, ויחלקו את המנה בין יורשי הנותן ליורשי המקבל, כי מספקא להו - מסופקים הם להלכה אם דברי שכיב מרע מועילים או לאו, וכן הם מסופקים אם מצוה לקיים דברי המת או לאו, ולכן פסקו יחלוקו. וכן בבבלי אמר, שבספק צריך עדיף על פני חלוקה, ולכן מספק פסקו שווא. ורבי שמעון הנשיא, מעשה אהא לאשמיעינן - בא להשמיענו שאתם חכמים שהמעשה שלו בא לפנייהם הורו כרבי נתן ורבי יעקב.

הגמרא מבררת מהו פירוש דברי הברייתא 'רבי שמעון הנשיא: אפעיא להו, מה ששינו רבי שמעון הנשיא, הכוונה שנישא הוא, או שמא לא היה נשיא, אלא משמיה דנשיא קאמר - שאמר דבריו בשם נשיא. הגמרא מביאה ראיה לפשוט הספק, תא שמע, דאמר רב יוסף, הלכה כרבי שמעון הנשיא, ורב יוסף היה אמורא, ולכן היה מוטל עליו לבאר דבריו, ומכיון שרבא בלשון רבי שמעון הנשיא מוכח שהיה בעצמו נשיא. שואלת הגמרא, וצדיין תיבעי לך - עדיין גם בדברי רב יוסף יש מקום להסתפק, נשיא הוא - האם כוונת רב יוסף שרבי שמעון היה נשיא בעצמו, או דקאמר משמיה דנשיא - או שמא כוונתו שרבי שמעון אמר דבריו בשם הנשיא. ולא פירש את דבריו לפי שלא רצה לשנות מלשון הברייתא. תיקו. הגמרא חוזרת לדון בדברי רב יוסף הנ"ל: גופא, אמר רב יוסף, הלכה כרבי שמעון הנשיא שיחזור המנה ליורשי הנותן. שואלת הגמרא, והא קיימא לן להלכה (ב"ב קכא) שדברי שכיב מרע ככתובים וקבועים דמו, ואם כן צריך לתת את המנה למקבל או ליורשו. משיבה הגמרא, רב יוסף מוכיח לה - מעמיד את הברייתא כרביא - באופן שהיה הנותן בריא, ודברי בריא אינם ככתובים וכמסורים לדברי הכל. מקשה הגמרא, והא 'ליורשי משלח' קאמר - הרי רבי שמעון אמר שיתן המנה ליורשי המשלח, ומכאן שדבריו אמורים כשמת המשלח, וקיימא לן להלכה (לעיל יד) שמצוה לנינים דברי המת אפילו אם צויה כשהיה בריא, ואם כן צריך לתת המעות למקבל או ליורשו, ואיך פסק רב יוסף כרבי שמעון הנשיא שיתנו המעות ליורשי הנותן. מתרצת הגמרא, תני - יש לגרוס בדברי רבי שמעון, 'ליורשי משלח', ומדובר באופן שהוא חי, ואין כאן משום מצוה לקיים דברי המת. ומובן פסקו של רב יוסף:

1 **ורבי** יחודה הנשיא בו כרבי אליעזר והביא דמת אמרינן מצוה לקיים בו - פירושו: היבא
 2 דמת נותן קודם שמת המקבל. אבל דברי שביב מרע במסורין דמו אפילו מת מקבל
 3 ברישא, כדפירשנו לעיל.
 4 **או** דקאמר משמה דנשיא - לפי שלא מצינו שהיה נשיא קבעי, שמו חסר התנא מדבריו
 5 ויהיה לו לשנות: אמר רבן שמעון: הנשיא אומר.
 6 ופשיט מרב יוסף, ורדכי: עדיין תבעי. הנשיא אומר
 7 או דקאמר בשמיה דנשיא. דשמוא לישנא
 8 דברייתא נקט רב יוסף, ומצינו שהתנא שונה כענין
 9 זה בבבא קמקא (לט.ב). רבי יעקב משלם חצי נוק,
 10 ופרקי: רבי יעקב מאי עבידתיה.

1 **כבינתי** - נושקיא בלעזי. והיא ב"ב מנה - כך היתה שוה. תקברם אמם - קללה היא,
 2 כלומר, לא יעלו על לב ולא יזכרו בבית המדרש לראיה, לפי שרשעים היו, שהיו מקיימין
 3 קוצים בברם, ולרבי אלעזר כלאים ניהו. ולא נלמד מהן ראיה, לפי שלא דקדקנו בהן
 4 איך היתה אותה צוואה. שמתוך שהיו רשעים לא הזכירו בבית המדרש. תנא קמא כרבי
 5 אלעזר - דאמר: שביב מרע ובריא שוים, הלכך
 6 "הולך" ידידה לאו כ"זכ"י דמי. ויש אומרים
 7 **רבנן** - דדברי שביב מרע ככתובין ובמסורין
 8 דמי, ואפילו לא מת משלח - נמי יתנו לירוש
 9 מקבל, כל זמן שלא חזר משלח מדבריו. כרבי
 10 אלעזר - מדתלו טעמא במיתה, דאם לא מת
 11 - יחזרו לו. מספקא להו - אי כרבי אלעזר אי
 12 כרבנן. והביא דמית - נמי מספקא להו, אי
 13 מצוה לקיים דברי המת או לא. תני - במילתיה
 14 דרבי שמעון "יחזרו למשלח", ולא תני "לירוש"
 15 משלח, דבלא מת עסקינן.

הדרן עלך המביא קמא

1 **המביא**. בפני נכתב כולו ובפני נתחם חציו -
 2 בגמרא משמע דגרסינן ברישא "בפני
 3 נתחם כולו בפני נכתב חציו. ותימה: למאן דאמר:
 4 לפי שאין עדים מצויין לקיימו, כיון דתנא "בפני
 5 נכתב חציו ונתחם כולו" פסול - כל שכן "בפני
 6 נתחם חציו" ואומר רבינו יצחק: דאיצטרך,
 7 דסלקא דעתך אמינא: ליתבשר, דחשיב טפי
 8 מכתב סופר ועד, דאיכא שני עדים חתומין אלא
 9 דליכא קיום אלא אבתיבה חתימת עד אחר,
 10 ועדיף מ"בפני נתחם כולו ונכתב חציו" דבעינן
 11 שיעיד על עיקר כתיבה, כדאמרינן בריש מבילתא
 12 (גיטין ג.א.). דלמא אתי לאיחלופי בקיום שטרות
 13 דעלמא. **או** כולו בקיום הגט בו - לפי מה
 14 דבעי למימר בפרק קמא (שם א.א.) גבי רב חסדא
 15 מצריך מאקסיספון לארדשייר, דקסבר: לפי שאין
 16 בקיאן לשמה, איכא למימר דהבא איירי בשנים
 17 מעידים על חתימת השני דנעשה לשמה.
 18 **או** כולו בתקנת חכמים - קסבר דלא דייק
 19 השליח כל כך כשאין כל העדות מתקיימת על
 20 ידו. ורבא סבר דמכל מקום דייק שפיר. ושייך
 21 לעמוד בו **מי** איכא מידי דאילו מסיק לכוליה
 22 דיבורא כשר - מה שפירש בקונטרס, דלרבא, חד
 23 כי אמר "ידעת" כשר - תימנה: מה עלה על דעתו
 24 של רבא לפסול בשמסיעו אחר? כיון דלא הייש
 25 לאיחלופי - כי ליכא אחר בהדיה כשר, לפי
 26 שמעיד גם על הכתיבה, וכל שכן כי איכא אחר
 27 בהדיה! לכך נראה מדפירשתי לעיל: "ידעת"
 28 בחד לא מהני, אף על גב דמעיד על הכתיבה.
 29 השתא אתי שפיר, דבעי רבא לפסול בהוא ואחר
 30 מעידין שמכירין חתימת השני משום איחלופי,
 31 כמו שפסול כי ליכא חד בהדיה. ורב אשי פריך: מי
 32 איכא מידי דאילו מסיק איהו לכוליה דיבורא,
 33 ואומר גם "בפני נתחם" - כשר, וכי איכא אחר
 34 בהדיה, ומעדין שמכירין חתימתה - נמי אין
 35 לפוסלו, דלא גרע אותו עדות משאם היה אומר
 36 בעצמו "בפני נתחם".

אני

1 **כבינתי** לְבַתִּי וְהִיא בְּשֵׁנִים עֶשְׂרֵי מָנָה, וּמַתָּה, וְקִיַּמּוּ
 2 חֻכְמֵיִם אֶת דְּבָרַי! אָמַר לָהֶם: בְּנֵי רוּכַל הַקְּבָרָם
 3 אִמָּם; תֵּנָא קַמָּא - כְּרַבִּי אֲלֵעֶזֶר. וְרַבִּי תַנּוּ וְרַבִּי יַעֲקֹב -
 4 נִמְי כְּרַבִּי אֲלֵעֶזֶר, אִף עַל גַּב דְּמִית, לֹא אִמְרִינן מִצְוָה
 5 לְקָיָים דְּבָרֵי הַמֵּת. וְיֵשׁ אוּמְרִים - פְּרָבְנָן. וְרַבִּי יְהוּדָה
 6 הַנְּשִׂיא שְׂאֵמֶר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר - כְּרַבִּי אֲלֵעֶזֶר, מִיְהוּ
 7 הֵיכָא דְּמִית, אִמְרִינן מִצְוָה לְקָיָים דְּבָרֵי הַמֵּת. וְחֻכְמֵיִם
 8 אוּמְרִים יַחְלֹקוּ - מְסַפְקָא לְהוּ. וְכַאן אִמְרוּ - שׁוּדָא
 9 עָרִיף. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן הַנְּשִׂיא - מַעֲשֶׂה אַתָּא לְאַשְׁמֹעִינָן.
 10 אֲבַעֲיָא לְהוּ: רַבִּי שְׁמַעוֹן הַנְּשִׂיא, נְשִׂיא הוּא, או
 11 מְשֻׁמִּיהַ דְּנְשִׂיא קְאָמֶר? תַּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב יוֹסֵף:
 12 הֲלִקְחָ פְּרַבִּי שְׁמַעוֹן הַנְּשִׂיא. - וְעָדִינן תִּיבְעִי לָךְ: נְשִׂיא
 13 הוּא, או דְּקָאָמַר מְשֻׁמִּיהַ דְּנְשִׂיא? תִּיקוּ. גּוּפָא, אָמַר רַב
 14 יוֹסֵף: הֲלִקְחָ פְּרַבִּי שְׁמַעוֹן הַנְּשִׂיא. וְהָא קִיַּמָּא לָן: דְּבָרֵי
 15 שְׂבִיב מַרְעַ פְּכַתּוּבִין וְכַמְסוּרִין דְּמִוּוּ - רַב יוֹסֵף מוֹקֵי
 16 לָהּ בְּבִרְיָא. - וְהָא "לְיִוְרֵשׁ מְשַׁלַּח" קְאָמַר, וְקִיַּמָּא
 17 לָן: מִצְוָה לְקָיָים דְּבָרֵי הַמֵּת! - תֵּנִי: יַחְזִירוּ לְמַשְׁלַח.

הדרן עלך המביא קמא

1 **המביא** גַּם מְמַדִּינַת הַיָּם, וְאָמַר: "בְּפָנֵי נִכְתָּב אָבֵל
 2 לֹא בְּפָנֵי נִחְתָּם", "בְּפָנֵי נִחְתָּם אָבֵל לֹא
 3 בְּפָנֵי נִכְתָּב", "בְּפָנֵי נִכְתָּב כּוּלּוּ וּבְפָנֵי נִחְתָּם חֲצִי",
 4 "בְּפָנֵי נִכְתָּב חֲצִי וּבְפָנֵי נִחְתָּם כּוּלּוּ" - פְּסוּל. אָחַד
 5 אוּמְרִי: "בְּפָנֵי נִכְתָּב", וְאָחַד אוּמְרִי: "בְּפָנֵי נִחְתָּם" -
 6 פְּסוּל. שְׁנַיִם אוּמְרִים: "בְּפָנֵינוּ נִכְתָּב", וְאָחַד אוּמְרִי:
 7 "בְּפָנֵי נִחְתָּם" - פְּסוּל, וְרַבִּי יְהוּדָה מְכַשֵּׁר. אָחַד
 8 אוּמְרִי: "בְּפָנֵי נִכְתָּב", וְשְׁנַיִם אוּמְרִים: "בְּפָנֵינוּ נִחְתָּם"
 9 - בְּשֶׁר. **נְמַרָא** הָא תוּ לְמָה לִּי? הָא תֵּנָא לִיָּה
 10 חֲדָא וּמְנָא: הַמְבִיָּא גַּם מְמַדִּינַת הַיָּם, צְרִיךְ שִׂיאֵמֶר:
 11 "בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִחְתָּם!" - אִי מַהֲהִיא הוּא אִמְוִיָּא:
 12 צְרִיךְ, וְאִי לֹא אָמַר - בְּשֶׁר, קָא מְשַׁמַּע לָן. "בְּפָנֵי
 13 נִכְתָּב חֲצִי וּבְפָנֵי נִחְתָּם כּוּלּוּ" - פְּסוּל". הִי חֲצִי?
 14 אֵלִיָּמָא חֲצִי רֵאשׁוֹן, וְהָאָמַר רַבִּי אֲלֵעֶזֶר: אִפְּיֵלוּ
 15 לֹא פְתַב כּוּ אֵלָא שְׂפִיָּה אַחַת לְשִׁמְיָה, שׁוּב אִינוּ
 16 צְרִיךְ! אֵלָא אָמַר רַב אֲשִׁי: חֲצִי אַחְרוֹן. "בְּפָנֵי
 17 נִכְתָּב כּוּלּוּ וּבְפָנֵי נִחְתָּם חֲצִי" - פְּסוּל. אָמַר רַב

הדרן עלך המביא קמא

1 **משנה** המביא. בפני נתחם חציו - אחד מן
 2 העדים. אחד אומר בפני נכתב ואחד
 3 אומר בו פסול - אי כשהגט יוצא מתחת יד
 4 האחד שהוא מביאו, ואין חבירו שליח בהבאתו
 5 - משום הכי פסול, ולשליח אצרכו רבנן
 6 למימרינהו לתרויהו. ולמאן דמוקי לה נמי
 7 בגמרא בששניהם שלוחים - אפילו הכי פסול,
 8 כיון דחד הוא דאיכא אחותימה, ואיהו לא
 9 מסהיד אבתיבה - אתי לאיחלופי בקיום
 10 שטרות דעלמא בעד אחד, כדאמרינן בפרק
 11 קמא (גיטין ג.א.). שנים אומרים בפנינו נכתב
 12 ואחד - שלישי אומר בו, נמי פסול משום האי
 13 טעמא. ורבי יחודה מכשיר - דכיון דנמצרכינן
 14 לאסחודי נמי אבתיבה או הוא או אחר - תו לא
 15 אתי לאיחלופי. ובגמרא אמרינן דחילוק היה רבי
 16 יחודה אף בראשונה, א"אחד אומר. בפני נכתב
 17 ואחד אומר. בפני נתחם. אחד אומר בפני נכתב
 18 ושנים אומרים בפנינו נתחם כשר - בגמרא
 19 מפרש לה. נטרא שיטה אחת - שיטה ראשונה,
 20 שבה שם האיש והאשה והזמן. אמר רב חסדא
 21 בו' - לאו לפירושי מתניתין אתא, ולאוקומי
 22 מתניתין בחד, אלא סטרא ידידה מסיקי. ואמר
 23 רבותא: דאפילו שנים מן השוק מעדיין, שדן
 24 מכירין יד עד חתימת השני שלא העיד השליח
 25 עליו - פסול. קיום הגט - היינו עדים המעדיין
 26 על חותם העידים. תקנת חכמים - עדות
 27 השליח, שהאמיננהו חכמים כשנים. מי איכא
 28 מידי דאילו אמר חד כשר - אם היה אומר
 29 השליח: אני מכירם - כשר, ואפילו לא אמר
 30 "בפני נתחם". דהכי אמרינן בפרק קמא (גיטין
 31 ג.א.) דכי אמר "ידע אני" נמי מהדימ, כשמעתי
 32 קמייתא.
 33 הוא

35 **הסדא**: וְאִפְּיֵלוּ שְׁנַיִם מְעִידִים עַל חֲתִימַת יָד שְׁנֵי - פְּסוּל; מֵאִי טַעְמָא? או פּוּלוּ בְּקִיּוּם תְּגַמ, או פּוּלוּ בְּתַקְנַת חֻכְמֵיִם.
 36 - מִתְקַוָּה לָהּ רְבָא: מִי אִיכָא מִיָּד, דְּאִילוּ אָמַר חַד - בְּשֶׁר, הֲשִׁמָּא דְּאִיכָא תְּרִי - פְּסוּל? אֵלָא אָמַר רְבָא: אִפְּיֵלוּ
 37 הוּא

אני הוא עד שני פסול - ואם תאמר: ומי איכא מידי דאילו אמר "בפני נחתם" - כשר, ומשום דאמר "אני הוא עד שני" פסול? ונראה לרבינו יצחק כמו שאומר בירושלמי: דכי אמר "אני הוא עד שני" - נעשה כנוגע בעדותו, נדראה דלכך בא להעיד על חתימת השני - כדי שתקיים עדות החימתו. ואם תאמר: וכיין דטעמא משום הכי הוא, למח ליה למימר משום "או כולו בקיום הגט" כרז ויש לומר: משום

דלאו טעמא גמור הוא זה, אי לאו טעמא ד"או כולו בקיום הגט", דאין זה נוגע בעדות ממש. **גידוד** תמשה ומחיצה תמשה כו' - פירש בקונטרס: אם היה חריץ עמוק חמשה והקיפדו מחיצה חמשה - אין מצטרפין להיות תוכו רשות היחיד. וקשה לרבינו תם: דאמר בשבת (בפרק "הזורק" (צ"טא), ובפרק בתרא דעירובין (ע"טב), דבור חוליתו מצטרפין לעשרה, ואף על פי שזה בגובה זה בעומקו ועוד: דאמר פרק "כל גגות" (עירובין צ"גב), בהדיא, גבי שתי צירות זו למעלה מזו ויש גידוד חמשה ומחיצה חמשה - דמורה רב חסדא בתחנתה, הואיל ורואת פני עשרה, דמערבת שנים ולא אחדו ויש לומר: דלענין שתי צירות זו למעלה מזו איירי הכל ולגבי עלינה לענין עירוב, כדמכח פירק "בב"א גגות" (שם צ"גב), אי שמי - לענין חב ברשות הרבים גבוה חמשה והקיף על גביו מחיצה חמשה, דלא חשיב רשות היחיד לענין שבת. ואם תאמר: ויחשב רשות היחיד מטעם דאי בעי מנח עליה ומשתמש, כדאמר בפרק "חלוץ" (שם ע"א), גבי מילאו כולו ביתדותו ויש לומר: דמיירי ברחב הרבה, דלא שייך מנח עליה מידי אלא כדבר צר. **הנוטל** ידו אחת בנטילה ואחת בשטיפה כו' - פירש בקונטרס: נטל ידו אחת מן הכלי כתיקון חכמים, ואחת בשטיפה בחד בארבעים סאה. ואם תאמר: והיכי פשיט מהכא כי משי חדא ידו והדר משי לאירך? דלמא הכא מיירי עשה שבת אחת, שטיפה לזו ונטילה לזו ויש לומר: דקסבר הלמוד דאין חילוק, דמסתברא דאי בוו אחר זו לא מזהני - הוא הדין דבבת אחת נמי לא מזהני, אפילו שתיקון בנטילה, יד זו מכלי זה ויד זו מכלי אחר. ורבינו תם בריש על פי המשניות: נטל ידו אחת משטיפה אחת - ידו טהורה, וקפשיט מותקני: ידו טהורה - שמע מינה חדא חדא מזהניא. והכי פירוש משמיה אחת - שצריך לשפך מן הכלי על ידיו שתי פעמים, כדמוכח בכמה דוכתי במסכת ידים, דצריך מים ראשונים ושניים. ועל זה קאמר: ואם נטל ידו אחת משטיפה אחת גדולה, שהיא כשתיים - ידו טהורה, כיון שיש בשטיפה זו כשעור מים ראשונים ושניים. וקא מסיים בספא: שתי ידיו בשטיפה אחת, רבי מאיר מטמא עד שישול מרביעית. אף על גב דבשנוטל בשתי שטיפות לא בעי רביעית, השתא דליכא אלא שטיפה אחת - צריך רביעית בשטיפה זו. אבל ידו אחת - אין צריך רביעית, כי אנו משירי טהרה, אלא שתהא אותה שטיפה מרובה כשתיים.

הוא ואחר - השליח, ואחר מן השוק עמו. ואם לא היה מעיד עליה אלא השליח לבדו, ואפילו אמר "יודע אני" - היה כשר, אבל עכשיו שהיה אחר עמו - פסול. **אחי לאיחלופי** בקיום שמורות דעלמא - כגון שנים החתומים על השטר, ומת אחד מהם, ובא זה ואמר "זה כתב ידי, וזה כתב ידו של חברי", ונצטרף אחר מן השוק עמו להעיד על כתב ידי המת - אמרינן בפרק שני דכתובות (כ"אב), דאני קיים עד שיהו שנים מן השוק מעדיין על חותם המת, דאם כן נפיק תלתא וריבין דממונא אפומא דחז. דקיימא לן (שם): נאמן אדם לומר "זה כתב ידי" - הרי חצי עדות, ואם בא להצטרף להעיד על חותם חברו עם אחר - הרי שלש רביעית העדות על פיו, ורחמנא אמר (דברים יז) "על פי שנים" - דמשמע פלוגא אפומא דחזא, ופלגא אפומא דחזא. וגבי גט נמי, אי אמר "בפני נחתם חציו" - מתימן כתר, דשליח הוא. ובחציו השני הוא מצטרף עם אחר לקיימו בתורת שאר קיומי שטרות. והכא גבי גט לא חישינן לה. דהא בלאו אחר הוי מתכשר אפומיה, דחימנה רבנן כתר. אלא משום גזירת שאר שטרות הוא. נבי ריבעא דממונא - כל הממון יוצא על פיו, חסר רביע. **אני הוא עד שני** - היינו קיום הגט כשאר שטרות. דאדם מעיד: זה כתב ידי. **אלא** - לאו, על כרחיך משנה יתירה דנקט רבוחא אתא לאשמעינן מאי דלא אשמעינן באחד אמר "בפני נכתב" ואחד אמר "בפני נחתם", והיכי דמי - כגון דבחציו השני יש עדות, כדבא או כדבר אש, ולאפוקי מדרב חסדא. דכיון דמתניתין משום רבוחא אתא, ולא פירש מאי רבוחא אתא לאשמעינן - על כרחיך אי אתה רשאי לתפוס המרובה, כגון דרב חסדא, אלא רבוחא וזוטרתי - כגון דרבא ורב אשי. דהא לא שמעת מינה רבוחא אלא משום דמשנה יתירה היא, וכי שמע לן אפילו רבוחא זוטרתי - ורו לאו משנה יתירה היא. ואי הא דרב חסדא הוה משמע לן - פרודשי קמפרש לה. ואם תאמר: לאפוקי נמי מדרבא, ולא אשמעינן אלא הא דרב אשי וזוטרתי? דרבא נמי לא עדיפא מינה, דהא בשאר שטרות נמי פסול כי נפיק נבי ריבעא דממונא אפומא דחז, דילכך בגט נמי שייך למפסל משום שאר שטרות, דלא ליחליף. והא דלא נפיק בשליח לתורתא כי אמר "בפני נכתב ונחתם" - אהא עביד רבנן היכירא, דאצרכוה לאסודרי אכתיבה משום דלא לייתי לאיחלופי, ובדאמרינן בפיסקא קמא (גיטין ג"א), אמר לך רב חסדא ולמנעין - דבעית למימר דמתניתין לאשמעינן רבוחא אתא, ומדלא פירש ידידה - שמע מינה לא סבר לה. **בפני נכתב אבל לא בפני נחתם** - מאי אשמעינן? השתא "בפני נכתב כולו בפני נחתם חציו" - פסול, הכא דלא מסהדי כלל מיבעיא? אלא על כרחיך תשני: דמתניתין, כל חדא לא אשמעינן אלא היא גופא מאי דתני בה. ודקשיא לך: ליתני בתריתא וכל שכן קמייאת - לא זו אף זו קתני, ואורחא דתנא דנקיט ברישא מילתא דפשיטא, והדר מוסיף עלה מילתא דרבוחא. וקאמר הכי: לא זו בלבד דלא אסהדי כלל, אלא אף זו "בפני נחתם חציו" - פסול. **הכא נבי** - לדידך, לעולם "בפני נחתם חציו" ואחד אמר "בפני נכתב" ואחד אמר "בפני נחתם", מינה שמעינן דכל שכן - הא דרבי, אי תנייה ברישא - תו לא איצטרך למיתני הא, אבל השתא דתנא הא ברישא - מוסיף ואומר: ולא זו בלבד דליכא סהדותא דאירך חציו, אלא אף זו דהאי קא מסהדי אכולה כתיבה הואי קמסהדי אכולה חתימה - פסול. **גידוד חמשה** - לענין שבת, דבעינן מחיצה גבוהה עשרה או עמוק עשרה לרשות היחיד. ואם היה חריץ עמוק חמשה והקיפו מחיצה חמשה. **אין מצטרפין** - להיות בתוכו רשות היחיד. ואידי דאיירי לעיל ב"או כולו בקיום הגט" כו', נקט נמי הא, דקא משו בי תרי מרביעית - והיינו לחצאין, דלכל חד פלוגא שיעורא. **מרביעית** - כלי מחוקק רביעית מלא מים. **ואפילו לשנים** - כיון דמעיקרא הוה שיעורא, וקאתו משירי טהרה. הכי מפרש ב"ב של הבשר" (חולין ק"א), דמשי חדא ידה - והדר משי לאירך. **הנוטל ידו אחת** - מן הכלי ברויקה על ידיו, כתיקון חכמים. **ואחת בשטיפה** - בנהי, נמי סאה. **פלא פלא** ידויה - עד הפרק הוה מצות נטילה, ונטל חצי השיעור תחילה, ונגבה, וחזר ונטל חצי האחר. **דאיכא משקה טופח** - כשחזר ונטל חציו השני לא ניגב הראשון לגמרי, דעדיין משקה טופח.

הוא ואחר מעדיין על חתימת יד שני - פסול; **מאי מעמא? אתו לאיחלופי בקיום שמורות דעלמא, וקא נפיק נבי ריבעא דממונא אפומא דחז סהדא** - מתקוף לה רב אשי: מי איכא מידי, דאילו מסיק ליה איהו לכוליה דיבורא - כשר, השתא דאיכא חד בתריה - פסול? **אלא אמר רב אשי: אפילו אומר "אני הוא עד שני" - פסול; מאי מעמא? או פולו בקיום הגט, או פולו בתקנת חכמים. תנן: "בפני נכתב פולו, בפני נחתם חציו" - פסול; אירך חציו היכי דמי? אילימא דליכא דקא מסהדי עליה כלל, השתא אהד אמר: "בפני נכתב", ואהד אמר: "בפני נחתם", דהאי קמסהדי אפוליה כתיבה והאי קמסהדי אפוליה חתימה - פסול, חציו מיבעיא? **אלא, או פדרבא או פדרב אשי, ולאפוקי מדרב חסדא. אמר לך רב חסדא: ולמעמדי, "בפני נכתב אבל לא בפני נחתם" למה לי? אלא לא זו אף זו קתני, הכא נמי - לא זו אף זו קתני. אמר רב חסדא: גידוד חמשה ומחיצה חמשה - אין מצטרפין, עד שיהא או פולו במחיצה או פולו בגידוד. דרש מרימור: גידוד חמשה ומחיצה חמשה - מצטרפין, והלכתא: מצטרפין. בעי אילפא: ידים, מהוורות לחצאין או אין מהוורות לחצאין? היכי דמי? אילימא דקא משו בי תרי מרביעית, והא תנן: מרביעית נוטלין לידים לאהד ואפילו לשנים! ואלא דקא משי חדא חדא ידויה, והתנן: הנוטל ידו אחת בנטילה ואחת בשטיפה - ידיו מהוורות! ואלא דקא משי פלגא פלגא ידויה, והאמר רבי ינאי: ידים אין מהוורות לחצאין! - לא צריכא, דאיכא משקה מופח. - וכי איכא משקה מופח מאי הוי? והתנן: הנוצק****

הנוצק

51 שכן שאם אין כלל עדות על החתימות הגט פסול, ומוכרחים
 52 לתרץ שהתנא לא בא לרבות דינים אחרים, אלא לא זו אף זו קתני,
 53 המשנה נכתבה בדרך 'לא זו אף זו' כלומר, לא זו בלבד שבלי
 54 עדות על החתימות הגט פסול, אלא אף אם יש עדות על חתימה
 55 אחת הגט פסול. ואם כן הָקָא נמי – גם על המשך המשנה יש
 56 לפרש שלא זו אף זו קתני, דהיינו לא זו בלבד שאם יש עדות רק
 57 על חתימה אחת הגט פסול, אלא אף אם יש עדות על החתימה
 58 השניה, רק שאחד ואומר בפני נכתב ואחד אומר בפני נחתם, אין
 59 זה מועיל.
 60 הגמרא מביאה מימרא לגבי מחיצות של רשות היחיד, שגם שם
 61 יש סברא דומה ל'או כולו בקיום הגט או כולו בתקנת חכמים':
 62 אָמַר רב הִקְדָּא גִידוּד – חפירה ברשות הרבים בעומק הַמְשָׁה טפחים
 63 ובשפתה יש מְחִיצָה – גדר בגובה הַמְשָׁה טפחים, אִין כותל החפירה
 64 והמחיצה מְצַמְרֵפִין לעשותה רשות היחיד, מפני שאין להחשיב
 65 מקום מוקף מחיצות לרשות היחיד, עַד שְׂיָהָא הדיקף, או כּוּלוּ
 66 בְּמִחְצָה – גדר גבוה עשרה טפחים, או כּוּלוּ כְּגִידוּד – חפירה
 67 בעומק עשרה טפחים. וכיון שחציה חפירה וחציה גדר, דין המקום
 68 ככרמלית. אולם דַּרְשׁ מְרִימַר שלא כדעת רב חסדא, אלא גִידוּד
 69 הַמְשָׁה וּמְחִיצָה הַמְשָׁה מְצַמְרֵפִין. וְהִלְכְתָּא מְצַמְרֵפִין.
 70 כְּעֵי אֵילָפָא, וְיָדִים טְהוּרוֹת לְהַצְאִין או אִין טְהוּרוֹת לְהַצְאִין. ומבררת
 71 הגמרא מה הוא ספיקו של אילפא, ובאיזה אופן, תיבי דמי – כיצד
 72 מדובר, אֵילָפָא דְקָא מְשׁוּ בֵי תְרֵי – אם נאמר שאילפא הסתפק
 73 באופן ששני אנשים נטלו בזה אחר זה את ידיהם לאכילת פת
 74 מְרַבְעֵית הלוג מים אחת, ונמצא שכל אחד מהם נטל רק במחצית
 75 הרביעית, ועל אופן זה הסתפק האם נטהרו ידיהם, יהא קשה וְהָא
 76 תַּנְן (ידים פ"א מא) מְרַבְעֵית – מכלי שיש בו מים בשיעור רביעית
 77 הלוג נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ לְיָדִים לְאִישׁ אֶחָד, וְאֵפִילוּ לְשֵׁנִים – ואף שני
 78 אנשים יכולים ליטול ידיהם מִמֶּנּוּ זה אחר זה, ומדוע הסתפק בכך
 79 אילפא.
 80 וְאֵלָא נאמר, שהספק הוא כשאינו נוטל שתי ידיו בבת אחת אלא
 81 דְקָא מְשִׁי תְרָא תְרָא יָדֵיהּ – שרוחץ את ידו האחת ואחרי כן את ידו
 82 השניה, והסתפק אילפא האם נטילה לחצאין מטהרת את ידיו. גם
 83 על זה מקשה הגמרא, וְהַתַּנְן הַנּוֹטֵל יָדוֹ אַחַת כְּנִטְלָה – בשפיכה מן
 84 הכלי על גבי ידו בתקנת חכמים, וְאֶחָת בְּשִׂמְפָה – את ידו השניה
 85 טובל הוא בנדה, וְיָדוֹ טְהוּרוֹת. הרי שאף שלא נטלם בבת אחת
 86 טהורות הן, ומדוע הסתפק בכך אילפא.
 87 וְאֵלָא נאמר שספיקו של אילפא היה באופן דְקָא מְשִׁי פְלִגָּא פְלִגָּא
 88 דְיָדֵיהּ – שהוא נוטל את ידו לחציה ומנגבה, ואחרי כן הוא נוטל
 89 את חציה השני, אך גם על זה יהא קשה, וְהָאֵמַר דְבִי – והרי אמרו
 90 בני בית מדרשו של רבי ינאי, וְיָדִים אִין טְהוּרוֹת לְהַצְאִין – אין הידים
 91 נטהרות כשנטל חצי היד ואחר כך חציה השנית, ואין להסתפק
 92 בזה.
 93 מתרצת הגמרא, לֹא צָרִיכָא – לא נצרך אילפא להסתפק, אלא
 94 באופן דְאֵיכָא – שבשעה שנטל את החצי השני יש עדיין מְשָׁקָה
 95 מוֹפְתָּה [לחן] על ידו מנטילת חצי הראשון, שלא ניגבה לגמרי,
 96 ונסתפק אילפא אם משקה טופח מחבר את שתי הנטילות ונחשב
 97 שנטל את כל ידו בבת אחת.
 98 שואלת הגמרא, וְכִי אֵיכָא – ואף אם יש מְשָׁקָה מוֹפְתָּה על ידו מאי
 99 הָיָי – מה יש בכך, וְהַתַּנְן – והרי שנינו במשנה (טהרות פ"ח מ"ט),

1 הוא – השליח יאדם אחר מן השוק שאינו שליח, מְעִידִין עַל חֲתִימַת
 2 יָד הַשֵּׁנִי, הגט פְּסוּל. ואף על פי שאילו היה השליח מעיד לבדו על
 3 חתימת השני, האמינוהו חכמים כשנים והגט כשר, מכל מקום אם
 4 מצטרף אליו אחר, אין עדותו מועילה. ומבארת הגמרא מאי
 5 מְעִידִין, לפי שאם יקבלו את עדות השליח באופן זה אֵתוּ לְאֵיחְלוּפֵי
 6 בְּקִיּוּם שְׂמֵרוֹת דְעֵלְמָא – יבואו לעשות כן גם בקיום שאר שטרות.
 7 כגון, אם מת אחד מהעדים החתומים על השטר, והעד החי יקיים
 8 את חתימת עצמו, וגם יצטרף לאחר מן השוק לקיים את חתימת
 9 העד המת, וְקָא נְפִישׁ – ויחשב הדבר כאילו הוציאו נְבִי רִיבְעָא
 10 דְקָמוּנָא אֶפְסוּמָא דְחַד סְהָדָא – כל הממון פחות רבע, על פי אחד
 11 מהעדים, והתורה אמרה (דברים ט' טו) 'עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים וגו' יקום
 12 דְבָר', ומשמע שהאמנות תתחלק בשוה בין שני העדים, ולא
 13 ששלשה רבעים מהעדוּת תתקבל על פי נאמנות אחד מהם. וכדי
 14 למנוע טעות פסלו גם בגט קיום באופן זה.
 15 מְתַקֵּף לָהּ רַב אֲשֵׁי, וְכִי מְצִינוּ דִין כּוּזָה דְאֵילוּ מְסִיק
 16 לָהּ אֵיהוּ לְכּוּלָּהּ דִּיבּוּרָא – שאילו האחד לבדו היה משלים את כל
 17 עדותו, היה הגט כְּשֵׁר, וְהַשְׂתָּא דְאֵיכָא חַד בְּהָרִיָּה – ועכשיו
 18 שהצטרף עמו אחר להעיד על חתימת השני, הגט פְּסוּל, אלא ודאי
 19 שאין האחר שמוצטרף עמו מגרע, והגט כשר.
 20 אֵלָא אָמַר רַב אֲשֵׁי, חידוש אחר יש להוסיף, שאֵפִילוּ אם השליח
 21 אָמַר, הראשון חתם בפני, ואֵינִי הוּא עַד שְׁנֵי חֲתוּמֵי גִט, אף שעד
 22 נאמן לקיים חתימת עצמו, מכל מקום הגט פְּסוּל. ומבארת הגמרא,
 23 מאי מְעִידִין, לפי שקיום חתימות העדים צריך שיהיה או כּוּלוּ –
 24 שתי החתימות בְּקִיּוּם הַנֵּץ, דהיינו שני עדים המכירים את חתימות
 25 העדים, או כּוּלוּ בְּתַקְנַת חֲכָמִים, דהיינו על ידי עדות השליח 'בפני
 26 נכתב ובפני נחתם'. אבל אם חתימה אחת מתקיימת על ידי שליח,
 27 ואחת על ידי עד, אין הגט מקויים.
 28 הגמרא מקשה על רב חסדא ממשנתו: הַנֵּץ, אמר השליח כְּפִנֵי
 29 נְכַתֵּב כּוּלוּ, וְכִפְנֵי חֲתָמֵי הַצִּיר, כלומר, רק עד אחד על אחד חתם
 30 בפני, הגט פְּסוּל. ומבררת הגמרא, אֵיךְ חֲצִי – חתימת העד השני,
 31 תיבי דמי – איך מדובר, כלומר מה ידוע לבו עליה, אֵילָפָא דְלֵיכָא
 32 דְקָא מְסַהֵיד עֲלֶיהָ כָּלָל – אם נאמר שאין לנו כל עדות המקיימת
 33 אותה, הַשְׂתָּא – הלא שנינו במשנה בדין שאחרי זה, אֶחָד אָמַר
 34 כְּפִנֵי נְכַתֵּב וְאֶחָד אָמַר כְּפִנֵי נְחָתֵם, דְהָאֵי – שהעד האחד קָמְסַהֵיד
 35 אֶבּוּלָה בְּתִיבָה – מעיד על כתיבת כל הגט, וְהָאֵי – והעד השני
 36 קָמְסַהֵיד אֶבּוּלָה חֲתִימָה – מעיד על שתי החתימות שהיו בפניו,
 37 הגט פְּסוּל, אם כן חֲצִי מִיבְעָא – וכי צריך התנא להשמיע עוד
 38 שאם מעיד שרק אחד חתם בפניו הגט פסול, אֵלָא בודאי גם על
 39 החצי השני יש עדות, אלא שאינה עדות שלמה, והיינו או
 40 בְּרִבְכָא, שהשליח הצטרף לאחד מהשוק להעיד על אחד
 41 מהחתימות, או בְּרִבְכָא אֲשֵׁי, שהשליח אמר אני הוא העד השני,
 42 וחידש התנא שאף שיש קצת עדות על החתימה השניה, אין היא
 43 מועילה לקיום הגט, וְלֵאפוּקֵי מְרַבֵּב הִקְדָּא – ולהוציא את דינו
 44 המחורש של רב חסדא, שאף כשנים מעידים על חתימת השני
 45 הגט פסול, על פי שאם התנא היה סובר את דינו של רב חסדא, היה
 46 לו לומר כן בפירושו.
 47 מתרצת הגמרא, אָמַר לָהּ רַב הִקְדָּא, וְלִמְעִינָךְ – לדבריך שכונת
 48 התנא להשמיענו חידוש, כיצד תבאר את הדין הראשון במשנה,
 49 'כְּפִנֵי נְכַתֵּב אֶכָּל לֹא כְּפִנֵי נְחָתֵם' פסול, לְמַעַל לִי לכתוב דין זה, הלא
 50 נכתב אחר כך במשנה שאם אמר 'בפני נחתם חציו' הגט פסול, וכל

עניין הצדקה כוללת צדקה בכמונו וצדקה בגופו היינו טרחת הגוף בעניינים
 דאהבת ישראל, עליו להוסיף אומץ בשני עניינים אלו

ממכתב ג' סיוון, תשי"ד

43 שהרי הכשר המקוה נהיה על ידי חיבור, אבל לענין נטילת ידיים
 44 אין לתלמוד מכאן, שלענין נטילת ידיים לחצאין אין אנו דנים מדין
 45 'חיבור' לחבר את מי הנטילה הראשונה למי הנטילה השנייה, אלא
 46 צריך שיחשבו שתי הנטילות הנפרדות לנטילה אחת, ולענין זה אין
 47 לנו הוכחה אם משקה טופח על מנת להטפוח אכן מחברין, ולא
 48 נוכל לפשוט מכאן את ספיקו של אילפא.
 49 חכמים גזרו על מי שטבל במקוה בכדי להיטהר, ונפלו על ראשו
 50 שלשה לוגים של מים שאובים, או שנכנס ראשו ורובו לתוך כלי
 51 שיש בו מים שאובים, שיהיה מחמת כן שני לטומאה, ואם נגע
 52 בתרומה יפסלנה. וכיון שראו שהגזירה על טמא שטבל לא תתקבל
 53 אם לא יגזרו טומאה גם על טהור שנשפכו עליו שלושה לוגים,
 54 גזרו טומאה גם על טהור:
 55 **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָהוּ, הָרִי אֲמָרוּ חַכְמִים (זבִּים פ"ה מ"ב), טַבּוּל יוֹם הַכָּמָא –**
 56 **שֶׁנֶכְסוּ רֵאשֵׁי וְרוּבּוֹ (–רוּב גּוֹפּוֹ) בְּמֵי שְׁאוּבִין שֶׁמְכַוְּנִים בְּתוֹךְ כְּלִי,**
 57 **וְמֵהוּר שֶׁנִּפְּלוּ עַל רֵאשֵׁי וְעַל רוּבּוֹ שְׁלֹשָׁה לֹוגִין מֵי שְׁאוּבִין הָרִי הוּא**
 58 **מְמַא וְאִסּוּר בְּאִכְלֵת תְּרוּמָה עַד שֵׁיטְבוּל.**
 59 **בְּעֵי – שָׁאל רַבִּי יִרְמְיָהוּ, כִּיצַד נִדוּן אִם חִצֵּי בְּבִיחָה – טַהוּר שֶׁחֲכַנְסִי**
 60 **חֲצֵי גּוֹפּוֹ בְּמֵי שְׁאוּבִים שֶׁבְכָלִי, וְחִצֵּי בְּנִפְּיָה – וְעַל חֲצֵי גּוֹפּוֹ**
 61 **הַשְּׁנִי שֶׁפָּךְ שְׁלֹשָׁה לֹוגִים מֵי שְׁאוּבִים, מָא – הָאֵם גַּם בְּאֹפֶן זֶה**
 62 **גָּזְרוּ עֲלָיו חַכְמִים טוּמְאָה לְפִי שֶׁמִּצְרִפִּים אֶת הַנִּפְּיָה וְהַבִּיחָה**
 63 **וְנִמְצָא שְׁבָא רֹובוֹ בְּמֵי שְׁאוּבִים, או שְׁמָא אִין מִצְרִפִּים אֶת הַנִּפְּיָה**
 64 **וְהַבִּיחָה. תִּיקוּ – בִּסְפֵק זֶה לֹא הוֹכְרַעָה הַהֲלָכָה.**
 65 **עוֹרָא וּבֵית דִּינָא תִּיקְנוּ טְבִילָה לְבַעֲלֵי קְרִי (רמב"ם קריאת שמע פ"ד ה"ח),**
 66 **שְׁלֹא יִקְרָא בְּעַל קְרִי בְּתוֹרָה עַד שֵׁיטְבוּל בְּמִקְוֵה, וְלִגְבֵי חוּלָה הַקְּלוּ**
 67 **לְעַנְיָן לִימוּד תּוֹרָה שְׁדִי שֵׁי שְׁפוֹךְ עַל עֲצֻמוֹ תִּשְׁעָה קִבְּיָן מֵי**
 68 **שְׁאוּבִין.**
 69 **אָמַר רַב פֶּפְסָא, הָרִי אֲמָרוּ חַכְמִים בְּעַל קְרִי הוּא הוּלָה, שֶׁנִּתְּנוּ עֲלָיו**
 70 **תִּשְׁעָה קִבְּיָן מֵי שְׁאוּבִים, הָרִי הוּא מְהוּר וְיִכּוּל לְעַסּוֹק בְּדַבְרֵי**
 71 **תּוֹרָה. בְּעֵי – שָׁאל רַב פֶּפְסָא, כִּיצַד יִהְיֶה הַדִּין כֹּאשֶׁר חִצֵּי בְּנִפְּיָה**
 72 **– אִם נִכְסוּ הַחוּלָה לְתוֹךְ הַמְּקוֹה עַד חֲצֵי גּוֹפּוֹ, וְחִצֵּי בְּנִפְּיָה – וְעַל**
 73 **חֲצֵי הַשְּׁנִי שֶׁפָּךְ תִּשְׁעָה קִבְּיָן, מָא – הָאֵם מִצְרִפִּים אֶת הַשְּׁפִיכָה**
 74 **וְהַטְּבִילָה וְהַחוּלָה טַהוּר וְיִכּוּל לְעַסּוֹק בְּדַבְרֵי תּוֹרָה, או לֹא מִצְרִפִּים**
 75 **אוֹתָם וְהוּא טְמָא. תִּיקוּ – לֹא הוֹכְרַעָה הַהֲלָכָה בִּסְפֵק זֶה: שְׁנֵי**
 76 **בְּמִשְׁנֵינָא, אַחַד אֲמַר בְּפִנֵּי נִכְתָּב וְאַחַד אֲמַר כּוּ בְּפִנֵּי נַחְתָּם, פְּסוּל:**
 77 **אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בְּרִי יְהוּדָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא שֶׁנּוּ שֶׁהִגֵּט פְּסוּל**
 78 **בְּאֹפֶן זֶה, אֲלֵא בְּמִקְוֵה שְׁאִין הִנְטִי יוֹצֵא מִתַּחַת יָדֵי שְׁנֵיהֶם – שְׁאִין**
 79 **שְׁנֵיהֶם שְׁלוּחִים לְהַבִּיא אֶת הַגֵּט, אֲלֵא רַק אֶחָד מֵהֶם נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ**
 80 **לְהַבְּיָאוֹ, וְכִיּוֹן שְׁלֹא אִמְרַ כְּתַקְנַת חַכְמִים הִגֵּט פְּסוּל, וְלֹא מוּעֵיל**
 81 **שַׁחְבִּירוֹ מְעִיד עַל הַכְּתִיבָה או הַחֲתִימָה, מִכִּיּוֹן שְׁהוּא עַד אַחַד,**
 82 **וְאִנּוּ צְרִיכִים שְׁנֵי עֵדִים שִׁיעִידוּ שֶׁהִגֵּט כֹּשֶׁר. אֲמַל אִם הִנְטִי יוֹצֵא**
 83 **בְּבֵית דִּין מִתַּחַת יָדֵי שְׁנֵיהֶם – שְׁשֵׁנִיהֶם אוֹחוּזִים בְּגַט וְשְׁנֵיהֶם**
 84 **שְׁלִיחִים לְהַבְּיָאוֹ,**

1 הַנְּצִיג – מִשְׁקָה הַמְּקַלָּח מִן הַכְּלִי, וְיוֹרֵד בְּזִקְיָפָה כְּעִמּוּד מִלְּמַעְלָה
 2 לְמַטָּה, וְהַקְּטָפְרָם – וְכֵן מִשְׁקָה שִׁיּוֹרֵד מִלְּמַעְלָה עַל גְּבֵי הָהָר דֶּרֶךְ
 3 מִדְּרוֹן מְשׁוּפָּע מֵאֵד, וְיִמְשְׁקָה מוֹפְּחָ – וְכֵן מִשְׁקָה שִׁישׁ בּוֹ לְחוֹת
 4 מוּעַטָּה, שְׁאֵם תִּנְעַ בּוֹ יָד, תִּהְיֶה הַיָּד לְחָה מִהַמְּשָׁקָה, וְאֵבֵל אִין
 5 בְּמִשְׁקָה לְחוֹת בְּכַדִּי שֶׁהִיד הַנּוֹגַעַת בּוֹ תוֹכֵל לְהַעֲבִיר לְחוֹת לְמִקּוֹם
 6 אַחֵר, כֹּל אֶחָד מֵאֵלוֹ הָאֲמוּרִים, אִינּוּ חִיבּוּר – אִינוּ מַחְבֵּר אֶת
 7 הַמְּשָׁקִים אֵלּוֹ, לֹא לְמוֹמְיָה, כְּגוֹן מִי שֶׁשׁוֹפֵךְ מִשְׁקָה מְכַלִּי
 8 טַהוּר לְתוֹךְ מִשְׁקָה שֶׁבְּכָלִי טְמָא, וְהַנִּיצוֹק מַחְבֵּר אֶת הַמְּשָׁקִים
 9 שֶׁבְּשְׁנֵי הַכְּלִים, אִין זֶה חִיבּוּר, וְאִין הַמְּשָׁקִים שֶׁבְּכָלִי הַעֲלִיין
 10 נִטְמָאִים מֵהַמֵּיִם הַטְּמָאִים שֶׁבְּכָלִי הַתַּחְתּוֹן, וְלֹא לְמַהֲרָה שֶׁל
 11 מְקוּאוֹת, כְּגוֹן שְׁתֵּי מְקוּאוֹת שֶׁבְּכָל אֶחָת מִדּוֹן אִין מֵיִם בְּשִׁיעוֹר
 12 אַרְבַּעִים סָאָה שֶׁהוּא שִׁיעוֹר הַדְּרוֹשׁ לְהַכְּשֵׁר מְקוֹה, וְנִיצוֹק אוֹ
 13 קְטַפְרָס אוֹ מִשְׁקָה טוּפַח מַחְבֵּר בִּינְיָהוּ, אִין חִיבּוּר זֶה מוּעֵיל
 14 לְהַחֲשִׁיבֵם כְּאֵילוֹ יֵשׁ בְּהֵן מֵיִם בְּשִׁיעוֹר אַרְבַּעִים סָאָה. וְמֵאֲחֵר
 15 שֶׁמִּדְּבַרֵי הַמְּשָׁה מֵתַבְּאָה מִשְׁקָה טוּפַח אִינוּ חִיבּוּר, אִין מֵאֲחֵר
 16 לְשִׁאלָתוֹ שֶׁל אִילְפָא הָאֵם תוּעֵיל נְטִילַת יָדִים לְחִצְאִין כְּשֶׁמִּשְׁקָה
 17 עֲדִיין טוּפַח עַל יָדוֹ, לְפִי שֶׁמִּשְׁקָה טוּפַח אִינוּ חִיבּוּר וְהָרִי זֶה כְּמִי
 18 שֶׁנִּטְלַח חֲצֵי יָד וְחוּזַר וְנִטַּל אֶת חֲצִיָּה הַשְּׁנִית שְׁלֹא עֲלָתָהּ לוֹ נְטִילָתוֹ.
 19 מִשְׁבִּיבָה הַגְּמָרָא, לֹא צְרִיכָא – שִׁאלָתוֹ שֶׁל אִילְפָא לֹא נִשְׁאֵלָה אֲלֵא
 20 בְּמִקְוֵה דְרִיבָא – שִׁישׁ בְּמֵיִם שְׁנוֹתוֹרָה עַל גְּבֵי הַיָּד וּמִן הַנְּטִילָה
 21 הַרְאִישוֹנָהוּ מִשְׁקָה בְּשִׁיעוֹר שֶׁהוּא מוֹפְּחַ לְהַטְּפִיחַ – שְׁאֵם תִּנְעַ בּוֹ יָד
 22 יַעֲלֶה עַל גְּבִיָּה שִׁיעוֹר מִשְׁקָה שִׁישׁ בּוֹ יָד בְּכַדִּי לְהַעֲבִיר לְחוֹת
 23 מֵהַמְּשָׁקָה לְמִקּוֹם אַחֵר. וְבְּאֹפֶן זֶה הַסְּתַפֵּק אִילְפָא. הָאֵם לְחוֹת כּוּוֹ
 24 נַחֲשַׁבֵּת חִיבּוּר.
 25 שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא, הָא נְמִי תִּנְיָנִי – גַּם דִּין זֶה נִשְׁנֶה בְּבִרְיָתָא וְאִין
 26 לְהַסְּתַפֵּק בּוֹ, שֶׁכֵּךְ נִאֲמַר בְּבִרְיָתָא, אִם הִיָּה בְּמִשְׁקָה מוֹפְּחַ לְהַטְּפִיחַ
 27 הָרִי זֶה חִיבּוּר לְעַנְיָן טוּמְאָה וְטַהֲרָה. וְאִם כֵּן הוּא הַדִּין שֶׁמִּשְׁקָה
 28 טוּפַח לְהַטְּפִיחַ, נַחֲשַׁב חִיבּוּר לְהַכְּשִׁיר אֶת שְׁתֵּי הַנְּטִילוֹת לְנְטִילָה
 29 אַחַת כְּהַלְכָתָה.
 30 מִשְׁבִּיבָה הַגְּמָרָא, דְּלָמָא – שְׁמָא לֹא אִמְרוּ שֶׁטוּפַח לְהַטְּפִיחַ הָרִי הוּא
 31 חִיבּוּר, אֲלֵא דוּקָא לְעַנְיָן מְקוּאוֹת – לְהַכְּשִׁיר מְקוּאוֹת, וְרַבִּי יְהוּדָה
 32 הָיָא דְרִיבָּן – שְׁנֵינּוּ (מְקוּאוֹת פ"ז מ"ו), מְקוּנָה שְׁנֵישׁ בּוֹ שִׁיעוֹר שֶׁל
 33 אַרְבַּעִים סָאָה מֵיִם מְכַוְּנִים – בְּדִיקוּ, לֹא פְחוֹת וְלֹא יוֹתֵר, וְיָרְדוּ שְׁנֵי
 34 וְמִכְּלִי (שְׁנֵיהֶם בְּכַת אֶחָת מְהוּרִים) כְּזֶה אַחֵר זֶה, הָרֵאשֵׁון שֶׁטְּבַל
 35 מְהוּר וְהַשְּׁנִי שֶׁטְּבַל אַחֲרָיו מְמָא, מִכִּיּוֹן שֶׁהֵמִים בְּמִקְוֵה הִיוּ בְּשִׁיעוֹר
 36 מִצְמוּצָם, בְּשַׁעָה שֶׁהִרְאִישוֹן עֲלָה מִן הַמֵּיִם וְנִטַּל עִמּוֹ מִקְצַת מִן
 37 הַמֵּיִם, חִסֵּר מִמֵּי הַמְּקוֹה, וְחִסְרוֹן מוּעַט זֶה פְּסַל אֶת הַמְּקוֹה שַׁעָתָה
 38 אִין בּוֹ אַרְבַּעִים סָאָה, וְהַשְּׁנִי שֶׁטְּבַל לֹא עֲלָתָהּ לוֹ טְבִילָה. רַבִּי יְהוּדָה
 39 אֲמַר, אִם הָיָו רִגְלָיו שֶׁל הָרֵאשֵׁון נִוְנְעוּת בְּמֵיִם בְּשַׁעָה שֶׁהַשְּׁנִי טוּבַל,
 40 אָף הַשְּׁנִי מְהוּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵמִים שַׁעַל גּוֹף הָרֵאשֵׁון נַחֲשָׁבִים עֲדִיין
 41 כְּמַחוּבְּרִים לְמִי הַמְּקוֹה, שֶׁלְּדַעַת רַבִּי יְהוּדָה דֵּינִים אֲנוּ אֶת הַמֵּיִם
 42 כְּנִמְשָׁכִים וְיוֹרְדִים לְתוֹךְ הַמְּקוֹה. וְרַק לְעַנְיָן מְקוּאוֹת דֵּינִים כֵּן,

כל הוספה בענייני תורה ומצוות מביאה הוספה בברכות השם יתברך בהמצטרך
 לאדם ולביתו

ממכתב ט"ז סיוון, תשי"ט

ימלא גם הוא תפקידו באופנו, להדליק נר ה' נשמת אדם בבני ישראל שבא עמם
 כמגע, פעם אחר פעם, עד שתהא שלהבת עולה מאליה

ממכתב כ"ג סיוון, תשי"ט

1 הנצוק - קילות, והקטפרס - הר משועם שמדרונו מיוחד הרבה. אינו חיבור - לטומאה.
 2 בגון המערה מכיל טהור לכלי טמא, ונצוק הקלוח מחבר משקה שני הכלים - אינו חיבור
 3 לטמא משקן העליונים. וכן הקטפרס, אם העבירו דרך דף הנתונים במדרון והתחתונים
 4 מחבורים לטומאה - אין העליונים טמאים. וכן אם היה עריבה ארוכה, ובשני ראשיה
 5 משקן, אחד טמא ואחד טהור, ומשקה טופח
 6 מחברן - אינן חיבור לטמא הטהורים. וכן
 7 לטהרה, לענין מקואות, שני מקואות שאין
 8 באחד מהן ארבעים טאה ונצוק וקטפרס ומשקה
 9 טופח מחברן - אינו חיבור. טופח להטפה -
 10 שיש משקה הרבה, שאם טופח בו - יכול
 11 להטפה במקום אחר. חיבור - לטומאה
 12 לטהרה. וקא סלקא דעתך דהוא הדין לנטילה,
 13 דחשיב כמאן דעביד בהדי הדי. ולפא - הוא
 14 דקתני "חיבור". לענין פקואות - קאמר, רובי
 15 יהודה היא, משום גוד אחית (כדתני) כו, ומיהו,
 16 לענין נטילה מבעיין אי היא נטילה כתיקנה
 17 לחצאין או לא, ואין ראית חיבור מקואות
 18 ראייה לכאן, דאנן לאו משום חיבור מבעי לן.
 19 מכוונת - לא פחות ולא יותר. השני טמא -
 20 שחטס המקוה על ידי הראשון. ונעונו במים -
 21 בשעת טבילה השני, אף השני טהור - דכמאן
 22 דמחברי מים שעל הראשון למי המקוה דמו.
 23 הבא ראשו ורובו - כשהוא טהור, במים
 24 שאובים בתוך הכלי. טמא - לתרומה עד
 25 שיטבול. ומגזירת שמונה עשר דבר היא. ובפרק
 26 קמא דמסכת שבת מפרש מאי טעמא גזיר עליה:
 27 לפי שהיה להם מערות סרוחים לטבילה, ולאחר
 28 טבילה היו רחוצין בשאובין, והתחילו לומר: לא
 29 אלו מטהרין אלא אלו מטהרין, וגזיר עליהן.
 30 ושוב גזיר על טהור שנפלו עליו שלשה לוגין מים שאובין, דאי לא הא - לא קיימא הא.
 31 חציו כביאה - בתוך הכלי, וחציו בנפילה - שנפלו על חצי גופו שלשה לוגין. בעל קרי
 32 חולה כו' טהור - לדברי תורה. דעורא תיקן טבילה בכללי קריין קודם שיעסקו בתורה,
 33 והקילו על החולה בנתינת תשע קבין אפילו שאובין במסכת ברכות, אבל לטהור ליכנס
 34 במקדש - בעינן ארבעים טאה, וחציו בנפילה - שנכנס חציו לתוך המקוה, ועל חציו
 35 נתן תשעה קבין שאובין. שאין הגט יוצא מתחת ידי שניהם - שאין שניהם שלוחין
 36 בהבאתו, דלא הווי שנים שהביאו גט, אלא אחד הביאו - צריך המביא לומר "כפני כתב
 37 ובפני נתנם", והא לא אמר. אבל הגט יוצא - בבית דין, מתחת ידי שניהם - ששניהם
 38 אדוקין בו, ושניהם שלוחין.

1 הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה - פירש בקונטרס:
 2 אינו חיבור לטהרה - לענין שתי מקואות שאין באחד מהן ארבעים טאה, ונצוק
 3 וקטפרס ומשקה טופח מחברן - אינו חיבור. וקשה לרבינו תם: דעד כאן לא נחלקו רבי מאיר
 4 ורבי יהודה בפרק "אין דורשין" (חגיגה טו, א), גבי שלש וגומיות, העליונה עשרים והתחתונה
 5 עשרים ובאמצעות ארבעים חדרלית של ששמים
 6 עוברת ביניהם, אלא בטובל בעליונה, אי אמרינן
 7 גוד אסיק, אבל בתחתונה - כולוה מודו דעלטה
 8 לו טבילה, דאמרינן גוד אחית, אלמא: קטפרס
 9 חיבור. והכא משמע דאינו חיבור כלל! ואומר
 10 רבינו תם: דהכא מיירי דוקא בשתי גומיות שבו
 11 עשרים ובוו עשרים, דליכא מקוה שלם באחד
 12 בפני עצמה, דלא הווי חיבור ואין מטבילין אפילו
 13 בתחתונה. אבל תם, דאיכא באמצעות מקוה
 14 שלם - לכולי עלמא מטבילין בתחתונה, ובעליונה
 15 פליגי. ודוקא נקט באמצעות, אבל שתי גומיות
 16 שאין בשום אחת מקוה שלם - לכולי עלמא אין
 17 מטבילין אף בתחתונה. עוד הקשה: דהכא קאמר
 18 דקטפרס לא הוי חיבור, ובסמך קאמר רבי יהודה:
 19 אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים - אף השני
 20 טהור. ודך דנצוק רבי יהודה היא, דהא מסתני:
 21 לענין מקואות ורבי יהודה יהיא ואומר רבינו תם:
 22 דכיון שהמים שעל הראשון סופן ליפול ולייר
 23 למקוה - הוי קטפרס חבור. ומיהו, נצוק גרוע
 24 מקטפרס, לפי שהקלוח של הנצוק עומד באויר
 25 ולא הוי חיבור אפילו סופו ליפול, כדמשמע בפרק
 26 בתרא דעבודה זרה (ע"ב), דהא דייק תם גבי
 27 כותי דאנן ידיה אבת גישתא ואסרה רבא לכולי
 28 חמרא, שמע מינה נצוק חיבור אף על גב דהתם
 29 הוי קטפרס - דייק שפיר דנצוק הוי חיבור, דכיון
 30 דמה שנגע בו כותי דהיינו בקצה העליון דאין סופו ליפול בתוך הכותי, כיון שראשו אחד
 31 מונח על גישתא, ולחכי לא עירף מנצוק, עוד הקשה: דהכא משמע דטופח להטפה הוי
 32 חיבור, ובפרק שני דמקואות (משנה ז) תנן, ומייתי לה בפרק קמא דביבמות (טו, א) ובפרק
 33 שלישי דחגיגה (כ"א, ב), עירוב מקואות כשפורת הנוד בבויה ובחוללה, כשתי אצבעות
 34 חרות למקומן! ואומר רבינו תם: דנקב בעין כשפורת הנוד, אבל מים גיטו כשתי אצבעות.
 35 ואין נראה לרבינו יצחק, דתנן במסכת מקואות פרק שני (משנה ט): כותל שבין שתי
 36 מקואות שנסדק לשתי - מצטרף, לערב - אין מצטרף עד שיהא במקום אחד כשפורת
 37 הנוד. רבי יהודה אומר: חילוף הדברים. נפרצו מלמעלה הווי לתוך זה - על רום כקליפת השום
 38 על רוחב כשפורת הנוד, היינו שתי אצבעות. אם כן הא דקאמר עירוב מקואות כשפורת
 39 הנוד - מלא נקב מים בעינן, ובצפין מלמעלה אין צריך אלא כקליפת השום ברוחב
 40 הנוד - מלא נקב מים בעינן, ובצפין מלמעלה אין צריך אלא כקליפת השום ברוחב
 41 אצבעות חרות למקומן! ונראה: דדוקא לרבי יהודה סגי בטופח להטפה, אבל לרבנן צריך כקליפת השום ברוחב שתי אצבעות, וכשכותל מפסיק - צריך כשפורת הנוד שיהא נקב מלא.
 42 והיא דנצוק, לפי מאי דמסיק: לענין מקואות ורבי יהודה היא - מצי אתיא כרבנן, דדוקא היא דטופח להטפה חיבור אתיא כרבי יהודה, אבל היא דנצוק וקטפרס, דקתני בה דמשקה
 43 טופח אינו חיבור - היינו אפילו טופח להטפה. ועוד אומר רבינו יצחק, דאפילו רבי יהודה לית ליה טופח להטפה חיבור בגלוי נוגעות במים אלא מכח גוד אחית, אבל בקרקע שיה, דלא
 44 איך גוד אחית - בעי קליפת השום, ואתיא היא דנפרצו זה לתוך זה אפילו כרבי יהודה, דאירייה תם ברישא: ורבי יהודה אומר. דהיא דנצוק וקטפרס - לא לענין חיבור מקואות איירי,
 45 אלא לענין השקה. והוא הוי לטהרה דומיא דלטומאה, וכן משמע מדקאמר: דלמא לענין מקואות ורבי יהודה היא - משמע דעד השתא לא הוי מוקד במקואות, ופשיט דמשקה טופח
 46 אינו חיבור לענין השקה - והא הדין לענין נטילה. וקאמר: לא צריכא, דאיכא טופח להטפה. ובעי: הא דקתני דמשקה טופח אינו חיבור לענין השקה, אי מיירי בטופח שלא להטפה או אפילו
 47 בטופח להטפה. וקאמר: הא גמי תנינא דהוי חיבור. ודחי: הא דתנינא דטופח להטפה - דלמא לענין מקואות, ורבי יהודה היא, מטעם גוד אחית. אבל לענין השקה - אימא דלא הוי חיבור
 48 אפילו לרבי יהודה, כמו במקוה בקרקע שיה, דליכא גוד אחית. והשתא הדיא דחגיגה לא קשה מידי, ומצינו למימר לכולי עלמא מטבילין בתחתונה אפילו ליכא באמצעות ארבעים, ונקיט
 49 באמצעות ארבעים לאשמועינן אפילו הכי קתני כסיפא בתוספתא: וחכמים אומרם אין מטבילין אלא באמצעות, ואף על פי שיש ארבעים באמצעות - אפילו הכי אין מטבילין בתחתונה, וכל
 50 שכן בעליונה. אי גמי, קא משמע לן דלא גורנין אמצעות אט אדרינן. אבל קשה: למאי דסלקא דעתך דטופח להטפה הוי חיבור לענין השקה, אלמא בטופח להטפה אנו מקילין יותר לענין
 51 השקה מלענין מקואות, דבמקוה לא הוי חיבור. ונצוק וקטפרס הוי איפכא, דבהשקה לא הוי חיבור, ולענין מקוה הוי חיבור! **הבא** ראשו ורובו במים שאובין וטהור שנפלו בו - הכי גרסינן
 52 בפרק קמא דשבת (ג"ג), דעל טבול יום דוקא גזיר בביאה וכל שכן בנפילה, אבל טהור - דוקא בנפילה. וטעמא, אומר רבינו יצחק דחמירוי בנפילה משום שמעשה כך היה, כדאמר תם:
 53 חזיו (מעיירם על גביהן) שלשה לוגין מים שאובין. (ועיין תוספות שבת י"ג, ד"ב דבור המתחיל וטהור). **אבל** גט יוצא מתחת ידי שניהם כשר - מה שפירש בקונטרס שנינון אדוקין בו - לאו
 54 דוקא, שאין צריך שיהיו ממש שניהם אדוקים ואוחזים בגט, אלא ששניהם אומרים שהבעל עשה שנינון שלוחין על כך ואמר להם: שניכם הולכי גט לאשתי, ונתנו האחד במעמד חבריו,
 55 כדאמרינן בסוף "התקבל" (גיטין ט"ז, א): "כולכם הולכי" - אחד מולין במעמד כולם. ואם האחד שליח והשני מעיד שבפניו נתן הבעל את הגט לחבירו הולכי לאשתו - לרבא כשר, דמה אם
 56 יאמרו בפניו גירשה. אבל לרבה, אפילו לאחר שלמדו - אין להכשיר, כיון שאין שניהם שלוחים. דדוקא בשנינון שלוחים אמרינן בפרק קמא (גיטין ה"א), דכשר לרבה, משום דבי תרי דמיית
 57 גיטא מילתא דלא שכחא היא, אבל כהאי גוונא לא.

כשר

כשר

אלמא קסבר שנים שהביאו גט אין צריכין כו' - פירש בקונטרס: דטעמא - משום דאין עדים מצויין לקיימו. ונראה, דאפילו למאן דאמר: לפי שאין בקיאין לשמה איירי הכא, דלאחר שלמדו, בבי תרי דלא שכחי - לא גורנין שמא יחזור לקלקלו. אבל מאן דסבר שנים שהביאו גט צריכין - על כרחך סבר לפי שאין בקיאין לשמה, כרבה. דלרבא אפילו לא

גטיין, פרק שני - המביא גט - דף טז עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)"

בשר - ואף על גב דלא כלום קאמר, דלחד אצרכו למימר תרייהו, דלא ליחלפו בקיום שטרות דעלמא - אפילו הכי כשר, דקסבר: שנים שהביאו גט אין צריכין לומר כו' דטעמא משום שאין עדים מצויין לקיימו, דהרי עדים מצויין לקיימו. ואי קשיא: כיון דסוף סוף שנים הן, מה לי שניהם שלוחים מה לי אחד מהם? הרי עדים מצויין לקיימו לא פלוג רבנן בין דא עם חבורת אנשים לבא יחידי, דאין

בשר. **אלמא קסבר: שנים שהביאו גט ממדינת הים, אין צריכין שיאמרו: "בפנינו נכתב ובפנינו נחתם".** - אמר ליה אבוי: **אלא מעתה, סיפא דקתני: שנים אומרים: "בפנינו נכתב" ואחד אומר: "בפני נחתם" - פסול, ורבי יהודה מכשיר; טעמא דאין הגט יוצא מתחת ידי שניהם, הא גט יוצא מתחת ידי שניהם - מכשירי רבנן? - אמר ליה: אין. - וכי אין גט יוצא מתחת ידי שניהם במאי פליגי? - מר סבר: גורנין דלמא אתיא לאיחלופי בקיום שטרות דעלמא בעד אהד, ומר סבר: לא גורנין. לישנא אחרתא אמרי לה, אמר רב שמואל בר יהודה אמר רבי יוחנן: אפילו גט יוצא מתחת ידי שניהם - פסול. **אלמא קסבר: שנים שהביאו גט ממדינת הים, צריכין שיאמרו: "בפנינו נכתב ובפנינו נחתם".** - אמר ליה אבוי: **אלא מעתה, סיפא דקתני: שנים אומרים: "בפנינו נכתב" ואחד אומר: "בפני נחתם" - פסול, ורבי יהודה מכשיר; אפילו גט יוצא מתחת ידי שניהם פסלי רבנן? - אמר ליה: אין. במאי קא מפלגי? מר סבר: לפי שאין בקיאין לשמה, ומר סבר: לפי שאין עדים מצויין לקיימו. למאי, דרבה ורבא תנאי היא! - לא. רבא מתרין גלישנא קמא. ורבה אמר לך: דכילי עלמא בעינין לשמה, והכא במאי עסקינן - לאחר שלמדו, ובגוריה שמא יחזור הדבר לקלקולו קמיפלגי, דמר סבר: גורנין, ומר סבר: לא גורנין. וליפלוג נמי רבי יהודה ברישא! - הא אתמר עלה, אמר עולא: חלוק היה רבי יהודה אף בראשונה. מתיב רב אשעאי לעולא: רבי יהודה מכשיר בון ולא באחרת; מאי לאו למעוטי אחד אומר: "בפני נכתב", ואחד אומר: "בפני נחתם"? - לא, למעוטי "בפני נחתם אכל לא בפני נכתב". סלקא דעתך אמינא, הואיל ולא גזר רבי יהודה גזירה שמא יחזור דבר לקלקולו - דלמא אתי לאיחלופי בקיום שטרות דעלמא בעד אחד נמי לא גזר, קא משמע לן. אתמר נמי, אמר רב יהודה: שנים שהביאו גט ממדינת הים, באנו למחלוקת רבי יהודה ורבנן. רבה בר בר חנה חליש, עול לגביה רב יהודה ורבה לשיילי ביה; בעו מיניה: שנים שהביאו גט ממדינת הים, צריכין שיאמרו "בפנינו נכתב ובפנינו נחתם" או אין צריכין? אמר להם: אין צריכין. מה אילו יאמרו "בפנינו גירשה" מי לא מהומיני? אדהכי אתא ההוא חברא****

אמר זה "בפני נכתב" זה "בפני נחתם" כשר, כיון שאומרים שהבעל שלחם - דמה אילו יאמרו "בפנינו גירשה", ואם תאמר: ולרבא נמי, דלא בעלמא צריכין, והכא דכשר - משום דחד מינייהו מסהיד אבתיבה חד אחתימה! ואין לומר דכיון דלא מסהיד אבוליה מילתא לא דייק. דהא תנן: אחד אומר "בפני נכתב" ושנים אומרים "בפנינו נחתם" - כשר, אלמא מהדמין חד אף על גב דלא מסהיד אלא אבתיבה לחדא, ולא אמרין דלא דייקי ויש לומר: דאם איתא דצריכין בעלמא - גם כאן לא היה מועיל, דכיון שאין כאן אלא אחד שמעיד על החתימה לבד - אתי לאיחלופי בקיום שטרות דעלמא, אף על גב דאיך מועיל על הכתיבה, מאחר דהיא דמסהיד אחתימה לא מסהיד אבתיבה. דרבה נמי אית ליה טעמא דאיחלופי, דכיון דכבר תקנו "בפני נכתב" משום לשמה - תקנו נמי דצריך לומר משום איחלופי, כדפרישית לעיל בפרק קמא (הא), אף על פי שכיון שהם שנים אין צריכין להעיד משום קיום, אלא משום לשמה. מכל מקום, כיון דצריך מהא עדות משום לשמה - יסברו העולם עדות זה משום קיום הוא, ואתי לאיחלופי משום קיום שטרות דעלמא. **הא** גט יוצא מתחת ידי שניהם מכשיר רבנן - מודקן כן לפי שררצה לישאלא: וכי אין גט יוצא כו' במאי פליגי? דבגט יוצא מתחת ידי שניהם נחא ליה דפליגי, כמו שמפרש בלשון שני. ובלשון שני איפכא. ונחא ליה טפי דפליגי באין גט יוצא כו' כמו שמפרש כאן בפרק ראשון. וכעין סוגיה זו איבא ביאלו בשלשן ר' תולין (תנא), גבי גזר טרפה.

אלמא קסבר צריכין כו' - היינו כרבה, כדפרישנו. **במאי** פליגי - ואם תאמר: ולימא דפליגי באיחלופי, כמו ללשון ראשון? ואומר רבינו יצחק: דבשלמא לישנא קמא - איבא למימר דטעמא דרבי יהודה משום דלא חישי לאיחלופי. כיון דאין גט יוצא אלא מתחת יד עד החתימה - מוכחא מילתא, משום דעד חתימה נאמן ביחודי לפי שהוא שליח הגט, מדמזכירין אבתיבה תרי - משום דלא הוה שלוחים. אבל להאי לישנא דמוק לה בגט יוצא מתחת יד שניהם - איבא למיחש לאיחלופי, דהשתא אין כאן הוכחה, כיון דעד המועד על הכתיבה ישנו נמי שליח הגט.

ומר סבר לפי שאין עדים מצויין לקיימו - השתא הוה מצי לאקשוי: ולפלוג רבי יהודה ברישא. **ורבה** אמר לך דכילי עלמא כו' - הוא הדין דמוציא לשנייה דרבה כלישנא קמא, דלדידיה נמי בן תרי דמייחי גיטא אין צריכין משום דלא שכחא, כדאמרן בפרק קמא (גיטין ה.א.).

ומר סבר לא גורנין - פירש בקונטרס: דלא גזר רבי יהודה שמא יחזור דבר לקלקולו, דבי תרי דמייחי גיטא מוכחא דלא שכחא, ולא גזר ביה רבנן. ובחנם פירש כן, דאפילו בחד נמי לא גזר. דהא מסיק: למעוטי "בפני נחתם אבל לא בפני נכתב", ומפרש טעמא משום איחלופי, ולא קאמר טעמא שמא יחזור דבר לקלקולו. והיינו טעמא: דנראה לו לגמרא כיון דרבנן לא מפליגי, וגזרו בין בחד בין בתרי - לרבי יהודה נמי לא מיסתבר לחלק, כיון דלא גזר בתרי - הוא הדין בחד.

נחתם אבל לא בפני נכתב - דחד הוא ופסוליה משום גזירה דלמא אתי לאיחלופי הוא. אתמר נמי - כלישנא בתרא דרבי יוחנן, דבגט יוצא מתחת ידי שניהם מחלוקת. חברא

נחתם אבל לא בפני נכתב - דחד הוא ופסוליה משום גזירה דלמא אתי לאיחלופי הוא. אתמר נמי - כלישנא בתרא דרבי יוחנן, דבגט יוצא מתחת ידי שניהם מחלוקת. חברא

56 ורבה שאמר שהטעם הוא משום שאין בקיאיין לשמה, סבר
 57 כחכמים. ורבה שאמר שהטעם לפי שאין עדים מצויים לקיימו,
 58 סבר רבי יהודה. משיבה הגמרא, לא – אין הכרח לתלות את
 59 מחלוקת רבה ורבה במחלוקת התנאים, שכן רבא מתיירין – מבאר
 60 את דברי המשנה פלייטנא קמא שדברי המשנה נאמרו כאשר הגט
 61 אינו יוצא מתחת ידי שניהם, ומפני כן אנו מצריכים את השליח
 62 לומר בפני נכתב ובפני נחתם, ואילו רבי יהודה סובר שבמקרה זה
 63 אין לחייב את השליח לומר כן, לפי שאם יבוא הבעל ויערער
 64 יעידו השנים כנגדו, ואילו במקרה שהבעל מינה את שניהם שיהיו
 65 שלוחיו להביא את הגט גם חכמים במשנה מודים שאין צריכים
 66 לומר כן, ואין לחשוש לטעמו של רבה שצריכים עדות שהגט
 67 נכתב לשמה.
 68 ורבה אמר לך – ואילו רבה יישב כפי הלשון השניה בדברי רבי
 69 יוחנן, ולפיה שנים המביאים גט ממדינת הים צריכים לומר בפנינו
 70 נכתב ובפנינו נחתם, דבילי עלימא – ובין לחכמים ובין לרבי יהודה,
 71 בעינין לשמה – והשליחים צריכים לומר כן כדי להעיד שהגט נכתב
 72 לשמה, והקא קמאי עסקינן – ומשנתנו מדברת לאחד ששלמדו בני
 73 מדינת הים שצריכים לכתוב את הגט לשמה, ובגזירה שפמא יחזור
 74 הדבר לקלקולו וישכחו בני חוץ לארץ את הדין ויכתבו את הגט
 75 שלא לשמה, בכך קמאי פליגי – נחלקו חכמים ורבי יהודה במשנתנו,
 76 דבר סבר גזרינן – חכמים שפסלו את הגט חששו שמא יחזור הדבר
 77 לקלקולו, ומר סבר – ורבי יהודה שמכשיר סבר שמאחר ושני
 78 שליחים מביאים את הגט וזה דבר שאינו שכיח לא גזרינן – לא
 79 גזרו חכמים.
 80 שואלת הגמרא, וליפלוג נמי – ויחלוק גם רבי יהודה פרישא –
 81 ויכשיר את הגט, כשאחד אומר בפני נכתב ואחד אומר בפני נחתם,
 82 שהרי מכיון שהגט יוצא מתחת ידי שניהם אין חשש שיבואו
 83 ללמוד מכאן לקיים שאר שטרות, וכן אין לחשוש שמא לא נכתב
 84 לשמה, שהרי מדובר בשכני חוץ לארץ כבר למדו. משיבה
 85 הגמרא, הא אתמר עלה – הרי כבר אמרו על משנה זו, אמר עולא,
 86 שאכן חלוק היה רבי יהודה על חכמים אף בראשונה – אף לגבי
 87 הדין הראשון.
 88 מתיב רב אושעיא לעולא הסובר שגם בדין הראשון נחלק רבי
 89 יהודה עם חכמים, מהברייתא ששנינו בה, רבי יהודה מכשיר גזו
 90 ולא פאהרת, ומבאר רב אושעיא, מאי לאו – האם לא היתה כוונת
 91 הברייתא, שדוקא בדין אחד מכשיר רבי יהודה ולמעוטי – למעט
 92 כאשר אחד אומר בפני נכתב ואחד אומר בפני נחתם, אם כן מוכח
 93 שבאופן של הדין הראשון שבמשנה מודה רבי יהודה לחכמים
 94 שהגט פסול. השיב עולא, לא – אין לבאר את דברי הברייתא
 95 באופן זה אלא כוונת הברייתא למעוטי היכן שהשליח אמר בפני
 96 נחתם אכל לא בפני נכתב שבאופן זה פוסל רבי יהודה את הגט,
 97 והטעם שראתה הברייתא למעט דין זה, משום שכלקא דעתך
 98 אמינא הואיל ולא גזר רבי יהודה בשנים המביאים גט שיאמרו
 99 בפנינו נכתב ובפנינו נחתם הגזירה דלמא אתי לאחלופי – וכפי
 100 שגזרו חכמים, אם כן את הגזירה דלמא אתי לאחלופי – שמא
 101 יבואו להחליף קיום הגט בקיום שטרות דעלמא, ויטעו לקיימם בעד
 102 אחר, נמי לא גזר רבי יהודה, לפיכך קא משמע לן – השמיעתנו
 103 הברייתא שבוה גזר רבי יהודה שמאחר והוא שליח יחידי ולא
 104 אמר בפני נכתב עלולים לטעות ולהכשיר שאר שטרות.
 105 הגמרא מביאה ראייה שהמחלוקת במשנתנו היא כאשר הגט יוצא
 106 מתחת יד שניהם: אתמר נמי, אמר רב יהודה, שנים – שני שליחים
 107 שהביאו גט ממדינת הים ואחד מהם אמר בפני נכתב והשני אמר
 108 בפני נחתם, פאנו במקרה זה למחלוקת רבי יהודה ורפנין, שלדברי
 109 רבנן פסול ולדברי רבי יהודה כשר. הרי שרב יהודה נקט כלישנא
 110 בתרא, שהרי אם דברי רב יהודה נאמרו כלישנא קמא, היה הגט

1 הגט כשר ואף שלא אמרו שניהם בפני נכתב ובפני נחתם. אלמא
 2 קסבר – נמצא אם כן שרבי יוחנן סובר, ששנים שהביאו גט ממדינת
 3 הים – מחוץ לארץ אין הם צריכין שיאמרו בפנינו נכתב ובפנינו
 4 נחתם, שהרי טעם הדבר שהיינו חכמים את העדים לומר בפני
 5 נכתב ובפני נחתם הוא משום שאין עדים מצויים לקיים את הגט,
 6 וכאן אם יבוא הבעל ויערער הרי יש שני עדים לקיימו.
 7 אמר ליה אפי' לרב שמואל בר יהודה, אלמא מעתה לפי דבריך סיפא
 8 דקתני, שנים אומרים, בפנינו נכתב ואחד אומר בפני נחתם פסול,
 9 ורבי יהודה מכשיר, מעמא – טעם הדבר שנחלקו חכמים על רבי
 10 יהודה ופסלו את הגט, משום דאין הגט יוצא מתחת ידי שניהם –
 11 שלא נעשו שניהם שלוחים להביא את הגט, אלא זה שאומר בפני
 12 נחתם הוא השליח, והוא לא מעיד שבפנינו נכתב, הא – אך אם הגט
 13 יוצא מתחת ידי שניהם, מכשירי רפנין – וכשירו חכמים את הגט על
 14 אף שלא אמרו בפני נחתם, שאין צורך באמירתם. אמר ליה, אין –
 15 באמת הגט כשר באופן זה.
 16 שאל אביי, וכי – וכאשר אין גט יוצא מתחת ידי שניהם, במאי פליגי
 17 – מדוע מכשיר רבי יהודה את הגט, והרי רק שליח אחד הביאו
 18 והוא לא אמר כתקנת חכמים. משיבה הגמרא, מר סבר גזרינן –
 19 חכמים גזרו לפסול את הגט אם השליח אמר רק בפני נחתם ולא
 20 בפני נכתב, דלמא אתיא – שמא יבואו לאחלופי – להחליף דין
 21 קיום הגט בקיום שאר שטרות דעלמא – המצויים בעולם,
 22 ולהכשירם בעד אחר – אף אם עד אחד אומר שהוא מכיר את
 23 חתימת ידי העדים, ומר סבר – ורבי יהודה שמכשיר את הגט
 24 כאשר שנים אומרים בפני נכתב ואחד אומר בפני נחתם, סבר לא
 25 גזרינן שמא ילמדו להקל בשאר שטרות, שהרי הכל רואים ששני
 26 עדים אחרים מעידים במקום העד אחד שבפניהם נכתב הגט, ולא
 27 יבואו להחליף בין קיום גט לקיום שאר שטרות.
 28 לישנא אחרינא אמרי לה, – יש שאמרו את דברי רב שמואל באופן
 29 אחר. אמר רב שמואל בר יהודה אמר רבי יוחנן, אפילו אם הגט יוצא
 30 מתחת ידי שניהם, בכל זאת אם שניהם לא אמרו בפנינו נכתב
 31 ונחתם, הגט פסול, אלמא קסבר – נמצא אם כן שרבי יוחנן סובר
 32 ששנים – שני שליחי הבעל שהביאו גט ממדינת הים – מחוץ לארץ
 33 צריכין שיאמרו בפנינו נכתב ובפנינו נחתם, ומכיוון שרק אחד
 34 העיד על החתימה, אם נכשיר את הגט יטעו ויכשירו גם שאר
 35 שטרות. אמר ליה אפי' לרב שמואל בר יהודה, אלמא מעתה שרבי
 36 יוחנן מצריך שהעדים יאמרו כן אפילו בגט היוצא מתחת יד
 37 שניהם, אם כן יש לומר שהסיפא דקתני שנים אומרים בפנינו נכתב,
 38 ואחד אומר בפני נחתם, פסול – לדברי חכמים ורבי יהודה מכשיר,
 39 נאמרה אפילו אם הגט יוצא מתחת ידי שניהם, וכשם שהרישא
 40 נאמרה באופן זה, וגם בזה פסלי רפנין את הגט. אמר ליה אין –
 41 באמת יפסלו חכמים גט זה.
 42 שואלת הגמרא, במאי קא מיפלגי – מדוע חלק רבי יהודה על
 43 חכמים והכשיר את הגט. משיבה הגמרא, מר סבר – חכמים סברו
 44 שהטעם שהצריכו חכמים את השליח לומר בפני נכתב ובפני
 45 נחתם הוא לפי שאין בני חוץ לארץ בקיאיין שהגט צריך להכתב
 46 לשמה, ולפיכך גם שנים שהביאו גט צריכים לומר בפנינו נכתב
 47 ובפנינו נחתם, ומאחר ושליחים אלו לא אמרו כן, יפסל הגט. ומר
 48 סבר – ואילו רבי יהודה סבר שטעם התקנה לפי שאין עדים מצויין
 49 לקיימו – אין שירות מצויות מחוץ לארץ לארץ ישראל, ואם יבא
 50 הבעל ויערער, לא ימצאו עדים שיוכלו לקיים את החתימות,
 51 ולפיכך בשנים המביאים את הגט לא תקנו שיאמרו כן, שגם אם
 52 יבוא הבעל ויערער יעידו הם שהוא מסר גט זה לידם.
 53 שואלת הגמרא, אם נחלקו רבנן ורבי יהודה במשנה בטעם
 54 התקנה, לימא – נוכל לומר, ורבה ורבא שנחלקו לעיל (ב) בטעם
 55 תקנת 'בפני נכתב ובפני נחתם', תנאי היא – מחלוקת תנאים היא,

54 שהביאו גט אינם צריכים לומר בפנינו נכתב ובפנינו נחתם, אם כן
 55 רישא דקתני שנים אומרים בפנינו נכתב ואחד אומר בפני נחתם,
 56 פסול, ורבי יהודה מכשיר, צריך לפרש דמטעמא – טעם הדבר
 57 שחכמים פוסלים הוא משום דאין הגט יוצא מתחת ידי שניהם –
 58 שאין כאן שנים שנתמנו כשלושים להבאת הגט, הא – אך אם הגט
 59 יוצא מתחת ידי שניהם ששנים היו שלוחים, מכשירי רבנן –
 60 מכשירים חכמים את הגט שהרי שנים המביאים גט אין צריכים –
 61 כלל לומר 'בפנינו נכתב' וכו', אמר ליה רבי אמי, אין – אכן כן,
 62 באופן זה גם חכמים מכשירים. שאלו רבי אסי, והא זמנין – והרי
 63 בפעם אחרת לא אמרת לן הכי – לא אמרת לנו כך, אלא אמרת
 64 שגם באופן זה פסול, וכפי שנתבאר לעיל ששנים המביאים גט
 65 צריכים לומר 'בפנינו נכתב ובפנינו נחתם' ואם לא אמרו פסול.
 66 אמר ליה רבי אמי, תדד היא שלא תפומט – לשון זו האחרונה
 67 שאמרת, ששנים אין צריכים לומר, היא האמת, ואל תזוז ממנה:

משנה

68 נכתב הגט ביום ונחתם ביום – באותו יום, או שנכתב הגט בלילה
 69 ונחתם בלילה – באותו לילה, או שנכתב בלילה ונחתם ביום שסמוך
 70 לו לאחריו, שהם יום אחד, שהרי מדין תורה היום הולך אחר
 71 הלילה, בכל האופנים הללו הגט כשר, מאחר שנכתב ונחתם
 72 באותו זמן שכתוב בו ודהיינו מה שכותבים בגט: 'ביום פלוני וכו',
 73 אבל אם נכתב ביום ונחתם בלילה שלאחריו, נמצא שהזמן הכתוב
 74 בגט מוקדם ביום אחד מזמן החתימה, ולפיכך הוא פסול. ורבי
 75 שמעון מכשיר גם באופן זה, מפני שהיה רבי שמעון אומר, כל הנימין
 76 – כל השטרות ומלוה, מכר, מתנה, ושבכתבו ביום ונחתמו בלילה
 77 שלאחריו פסולין, משום שעל ידי השטרות הללו בא בעל החוב
 78 לגבות את חובו מנכסים שמכר הלווה ללקוחות אחר הזמן הכתוב
 79 בשטר, ובאופן שהשטר נכתב לפני יום החתימה, הרי יגבה אף
 80 מלקוחות שקנו נכסים מהלווה קודם ההלוואה, שאין הם
 81 משועבדים לחוב זה. חזין מנימי נשים שאינם נפסלים אם הזמן
 82 שבהם מוקדם, משום שאין הם עשויים לשם גביית ממוך:

גמרא

84 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בטעם הדבר שהצריכו חכמים
 85 לכתוב זמן בגט: איתמר – נאמר בבית המדרש בשם אמוראים,
 86 משני מה יתיקנו חכמים שצריך לכתוב זמן בגיטין ו-בגיטין נשים,
 87 הרי אינם כשאר שטרות שגובים על ידיהם מלקוחות. רבי יוחנן
 88 אמר שהטעם הוא משום מי שנשא את בת אחותו וזינתה תחתיו,
 89 ומפני שהיא בת אחותו והוא חס עליה שלא ימיתוה בית דין,
 90 יכתוב לה גט, ובשעה שהעדים מעידים שזינתה תוציא את הגט
 91 ותטען שבשעת העבירה כבר היתה מגורשת. ועכשיו שאנו
 92 מחייבים לכתוב זמן בגט, לא יוכל לפנות עליה בעלה, שהרי הגט
 93 מוכיח שזינתה קודם גירושיה. ריש לקיש אמר שהטעם הוא משום
 94 פירות, שהרי הבעל זכאי לאכול פירות נכסי אשתו כל זמן שהיא
 95 נשואה לו, ויש לחשוש שמא ימשיך לאכלם גם לאחר שיגרשנה,
 96 וכשתבענו לבית דין לא תוכל להוכיח שזה היה לאחר הגט,
 97 מאחר שאין בידה ראיה על זמן הגט, ולא תוכל להוציא מידו את
 98 מה שאכל, ולכן יתיקנו לכתוב זמן בגט.
 99 הגמרא מבררת באלו סברות נחלקו: ריש לקיש, מאי מטעמא – מפני
 100 מה לא אמר כרבי יוחנן, שכתובת הזמן בגט היא כבדי שלא יחפה
 101 על בת אחותו אם תזנה תחתיו. אמר לך ריש לקיש

1 הכרמא – פרסי ושקלה לשריפה מקמייהו – נטל את הנר שהאיר
 2 לפניהם, משום שבאותו יום היה להם חג, ואין הם מתירים
 3 להדליק נר אלא בבית אליהם. קרא ואמר רבה בר בר חנה,
 4 רתמנא – הקב"ה הרחמן, או החביאנו בטולך – בצילך ולא נינוק
 5 מהפרסיים, או שתגלה אותנו ונסתתר בטולך דבר עשו – בצילם
 6 של בני עשו, שמכבדים אותנו.

7 שואלת הגמרא, למימרא – מדברי רבה בר בר חנה שהעדיף את
 8 בני עשו על הפרסיים נראה, דאומאי מעלו מפרקאי – שהרומאים,
 9 שהם מבני עשו, טובים מן הפרסיים, ויהתני – והרי שנה רבי תיאא,
 10 מאי דתיב – מהי כוונת הפסוק (איוב כח ג) 'אלהים הבין דרכה והוא
 11 ידע את מקומה' – ה' הבין את דרכה של התורה והוא ידע היכן
 12 ראוי ליישב את לומדיה, וידע תקדוש ברוך הוא בישראל שאין הם
 13 יכולין לקבל גזירת ארומיים, לפי שגזירים גזירות על ישראל, שלא
 14 יעסקו בתורה ולא יקיימו מצוות, לפיכך עמד והגילה אותם לבל –
 15 בומן חורבן בית ראשון, ומדבריו למדנו שהרומאים גרועים מן
 16 הפרסיים היושבים בבבל.

17 משיבה הגמרא, לא קשיא, הא – דרשת רבי חייה מדברת על
 18 התקופה של מקמי גיטתו דרבי לבל – לפני שבאו הפרסיים לבבל,
 19 שאו שלטו שם מלכי הכשדים מנבוכדנצר ואילך, שהיו נוחים
 20 לישראל, ואילו הא – רבה בר בר חנה דיבר על התקופה לקתרי
 21 דאתו דרבי לבל – אחרי שכבשו הפרסיים את בבל:

22 שנינו במשנתנו, אחד אומר בפני נכתב ושנים אומרים בפנינו נחתם,
 23 כשר: אמר רבי אמי אמר רבי יוחנן, לא שנו במשנתנו שכשר באופן
 24 זה, אלא באופן שהגט יוצא מתחת יד עד פתיכה – שאותו אחד
 25 שמעיד 'בפני נכתב' הוא שלוחו של הבעל להוליך את הגט, דעל
 26 ידי זה נעשו שלושת העדים יחדיו בשנים על זה – כשני עדים על
 27 חתיבת הגט, שהרי השליח נאמן כשנים, ובשנים על זה – על
 28 החתימה, שהרי שנים העידו עליה. אכל אם הגט יוצא מתחת ידי
 29 שני עדי החתימה שהעידו 'בפנינו נחתם', ועד החתיבה לא היה
 30 שליח, שהרי פסול, כי על החתיבה יש רק עד אחד, ואין הוא נאמן
 31 כשנים שהרי אינו שליח.

32 אלמא – מדברי רבי יוחנן מוכח, דקכר – שהוא סובר שבאופן של
 33 שנים שהביאו גט ממדינת חם, שאו אין חשש שהבעל יטען שהוא
 34 מזויף כי הם מצויים לקיימו, בכל אופן צריכין שיאמרו, בפנינו
 35 נכתב ובפנינו נחתם.

36 הגמרא מקשה על מסקנא זו, אמר ליה רבי אסי לרבי אמי, אלא
 37 מעתה – לדברין שאתה אומר ששנים שנעשו שליחי הבעל
 38 להביא את הגט צריכים לומר 'בפנינו נכתב ובפנינו נחתם', רישא
 39 של המשנה דקתני, שנים אומרים בפנינו נכתב, ואחד אומר בפנינו
 40 נחתם, חכמים אומרים שהגט פסול, ורבי יהודה מכשיר, לפי דברין
 41 היה עלינו לומר ואפילו אם הגט יוצא מתחת ידי שניהם – ששנים
 42 מתוכם היו שלוחי הבעל להביא את הגט, בכל זאת פסלי רבנן את
 43 הגט. אמר ליה רבי אמי, אין – אכן כן, גם באופן זה פוסלים חכמים.

44 הגמרא מביאה עוד דיון ביניהם בנושא זה: זמנין אשכחיה – פעם
 45 אחרת מצא רבי אסי לרבי אמי, דתיב וקאמר – שהיה יושב ואומר
 46 לגבי הדין השנוי במשנתנו שאם עד אחד אומר בפני נכתב ושנים
 47 אומרים בפנינו נחתם כשר, דאפילו אם הגט יוצא מתחת ידי שני
 48 עדי החתימה ולא מתחת ידי העד שמעיד על החתיבה, הגט כשר.
 49 והגמרא מבארת, אלמא קכר – מזה מוכח שהוא סובר ששנים
 50 שהביאו גט ממדינת חם אין צריכין שיאמרו בפנינו נכתב ובפנינו
 51 נחתם, שהרי באופן זה אין שני עדים על החתיבה, שהרי האחד
 52 שהעיד על החתיבה אינו שליח, ואף על פי כן הגט כשר. אמר ליה
 53 רבי אסי לרבי אמי, אלא מעתה לפי מה שאתה סובר ששנים

1 חברא = פרסאי. שקלה לשרטא - שיש לפרסיים יום איד, שאין מדליקין אור באותו יום
2 אלא בבית עבודה וזה שלוק, אמר - ובה בר בר תנה. רחמנא או כטולך - או החביאו
3 בצילך, או הגלגו בצל בני עשו, שהן מכבדין אותנו. הבין רובה - של תורה ולמודיה,
4 היכן היא ראויה להתיישב. גירות - שגורין שמה, שלא יתעסקו בתורה ולא יקיימו
5 מצוה. והגלה אותה לבבל - בחורבן הבית. הא
6 מקמי דניתו חברי לבבל - בימי כשדים, 1
7 נבוכדנצר ואילו מרוך ובלשצר. לבתר דאתו 2
8 חברי - משכבש כורש את המלכות, ומלך
9 בבבל. מתחת יד עד כתיבה - דהשליח נאמן
10 כשנים. פסול - ואף על פי ששניהם הביאוהו.
11 וזכנין - פעם אחרת. אשכחיה - רבי אסי לרבי
12 אמי. יתר היא - לשון אחרון זה אמת.
13 משנה נכתב בלילה ונתחם ביום - היינו חד
14 יומא. ואין כאן גט מוקדם. ביום ונתחם בלילה - 8
15 מוקדם הוא, דמשמע דמהותא יומא איגרשה,
16 ולא איגרשה עד למחר. ובגמרא מפרש מאי
17 פסוליה. כל הנישין - של מכר ומתנה והולואה.
18 פסולין - דאתי למטרף לקחות מימא
19 דכתיבה, ושלא כדון. חזין מנישי נשים - דלאו
20 לגוביינא עבידא, ובגמרא מפרש לה.
21 גמרא מפני מה תיקנו זמן ננישין - כיון
22 דלאו שטרא דגוביינא הוא. משום בת אחותו -
23 והיא אשתו, ושמא תזנה תחתיה, וחס עליה
24 שלא תחוק, וכתוב לה לא גט זמן, ונתון לה.
25 ובשמעדין עליה בבית דין, מוציאה גיטה,
26 ואומרת: גרשה ופניה גיטה. באותה שעה,
27 משום גירוש - שמומן הגט ואילך, אם ימכר
28 הבעל בפירות נכסי מלוג שלה - נתגבס. ואם
29 לא היה בו זמן - יהיה מוכר הוולך, וכשתבת
30 לדין - היא ידה על התחתונה, שאמר לה
31 קודם גירושין מכרת.

1 חברא = פרסאי. שקלה לשרטא, אמר: רחמנא! או
2 בטולך או כטולך דבר עשוי. למימרא, דרומאי מעלו
3 מפרסאי? והתני רבי חיאי: מאי דכתיב: "אלהים
4 ברוך הוא בישראל שאין יכולין לקבל גזירת רומיים,
5 עמד והגלה אותם לבבל! לא קשיא: הא מקמי דניתו
6 חברי לבבל, הא לבתר דאתו חברי לבבל. "אחד
7 אומר: "בפני נכתב", ושנים אומרים: "בפנינו נחתם"
8 - כשר. "אמר רבי אמי אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא
9 שהגט יוצא מתחת יד עד כתיבה, דנעשו כשנים
10 על זה וכשנים על זה, אכל מתחת ידי עדי חתימה
11 - פסול. אלמא קסבר: שנים שהביאו גט ממדינת
12 הים, צריכין שיאמרו: "בפנינו נכתב ובפנינו נחתם".
13 - אמר ליה רבי אסי: אלא מעתה, רישא דקתני:
14 שנים אומרים: "בפנינו נכתב", ואחד אומר: "בפני
15 נחתם" - פסול, ורבי יהודה מכשיר, ואפילו גט יוצא
16 מתחת ידי שניהם פסול רבנן? - אמר ליה: אין, ומנין
17 אשכחיה דיתבי וקאמר, דאפילו גט יוצא מתחת ידי
18 עדי חתימה - כשר. אלמא קסבר: שנים שהביאו
19 גט ממדינת הים, אין צריכין שיאמרו: "בפנינו נכתב
20 ובפנינו נחתם". - אמר ליה רבי אסי: אלא מעתה,
21 רישא דקתני: שנים אומרים: "בפנינו נכתב", ואחד
22 אומר: "בפנינו נחתם" - פסול, ורבי יהודה מכשיר, מעמא דאין הגט יוצא מתחת ידי שניהם,
23 הא גט יוצא מתחת ידי שניהם - מכשיר רבנן? אמר ליה: אין. - והא זמנין לא אמרת
24 לן הכי! - אמר ליה: "יתר היא שלא תמוט". משנה נכתב ביום ונתחם ביום, פליגה
25 ונתחם בלילה, פליגה ונתחם ביום - כשר. ביום ונתחם בלילה - פסול. רבי שמעון מכשיר,
26 שהיה רבי שמעון אומר: כל הנישין שנתכבו ביום ונתחמו בלילה - פסולין, חזין מנישי
27 נשים. גמרא איחמר: מפני מה תיקנו זמן בנישין? רבי יוחנן אמר: משום בת אחותו,
28 ריש לקיש אמר: משום פירות. ריש לקיש מאי מעמא לא אמר רבי יוחנן? - אמר לך:
29 גזת

בגטין - לא מצי למימר דתיקנו זמן כדי שתוכל להציא האשה מן הבעל מזוונת שלוחתה ואכלה קודם זמן הכתוב בגט, שלא יוכל לומר לה "גירשתין מקודם לכן" - דבלאו הכי נאמנת אשה
על כך, מינה דאיהו בעי תמנין את גיטה, ולא ידעו שהיא גרשה, ולא תראנו עד תשרצה להנשא, ואם יביא הבעל עדי מסירה - או לא תפסיד האשה, שידעו העדים מתי ננסר, אף על גב
דבעל שאומר "גירשתי את אשתך" - נאמן, היינו דחוקא מכאן ולהבא, כדאמרין ב"ש נחליך" (בבא בתרא קל"ב), ואפילו מכאן ולהבא לא מעצו שיהא נאמן כשאשתו מכחשתו. ועוד:
דמשום מזוונת לא היו צריכין לתקן זמן, כמו שאפרש על רבי יוחנן בסמוך, דאפילו אין בו זמן - יכולה האשה לבקש עדי מסירה שיעידו בפני בית דין, או עדים שהיום נתגרשה, ויכתוב לה
שטר אחר. (ומיהו, שאלא לא יתירצו עדי מסירה לבא עמה לבית דין, או לומר לעדים ויכתבו לה שטר אחר שמאותו יום נתגרשה, ואורבה על ידי הזמן - פעמים היא תפסיד מזוונת שלא כדון,
כשלא גרשה בשעת הכתיבה). ואם תאמר: וגט שחורר למה תיקנו בו זמן? דאי משום מעשה דיו - בלא זמן נמי יוכל לבא לבית דין, ויכתבו לו שמאותו יום נשתחרר, ואפילו לזמן דאמר:
עדי בחתומי זכין - או אינו זוכה במעשה ידי מיום הכתיבה, כיון שאין בו זמן ואין מוכיח מתוכו מתי נכתב. כמו בשני שטרות היוצאין ביום אחד, דאפילו לאבי דאמר: עדי בחתומי זכין
לו - זה שמטר לו תחילה קנה. דבפרק זה בור"ר (סנהדרין ת"ב) משמע דאבי סבר כרבי אלעזר, דאמר: עדי מסירה ברתו, ולרבי אלעזר על ברחן זה שמטר לו תחילה קנה, בדבוכה בפרק
"מי שהיה נשוי" (כתובות צ"ב). היינו משום דלא אמרין: עדי בחתומי זכין לו אלא היבא דמוכח מתוכו, והוא הדין הבא באין בו זמן כלל! ואומר רבינו יצחק: דתקנו זמן, דאי לא היה ביה
זמן - פעמים שהיה אדם מוכר עבדו, ואחר כך כותב לו גט שחורר בלא זמן, והיה אומר הבעל לרבו שני: אייתי ראיה ששטר מוכר שלך קדם לשחרור, שהעבד הוא מוחזק בעצמו, והולק
54 לא להוציא ממנו השעבוד. אבל לבא - הבעל מחזק, ולא האשה.

משום בת אחותו - שלא יחפה עליה כשאין בו זמן. דלא אמרין אוקמה אחזקת אשת איש השתא הוא דאיגרשה, כיון שהיא גרשה לפנינו. ועוד: אדרבה, אוקמה בחוקת כשרה, שלא
נבעלה כשהיא אשת איש. ריש לקיש אמר משום פירות - כדי שתדע האשה מתי נכתב ונתחם, ולא תפסיד פירות עד שעת נתינה. ואם תאמר: גט מאוחר יפסל מאי טעמא.
ובפרק "גט פשוט" (בבא בתרא ק"א), מוכח דכשר, דאמר: גט מקשר שכתבו עדי מתוכו - כשר, מפני שיכול לעשותו פשוט. או יהיה מאוחר, דמקושר אמרין תהם. מלך שנה - מונין לו
שתיים, וכשני ימנו מוזמן הכתוב בו כדון פשוט, שלא ידעו דתחילתו מקושר היה ואומר רבינו יצחק: דבמאחר אין הבעל מופסיד פירות משעת תחמה אלא משעת דוקן, דאין ראוי לגרש בו
אפילו נתנו לה לאלתר, ואין הגורשין עליה עד הזמן, אבל נכתב ביום - לרבי שמעון ראויה לגרש בו מיד, אף על פי שלא נתחם על ידי עדי מסירה. ורבי אלעזר, דיעבד מסירה
ברתי, כדאמרין בפרק קמא (גיטין ט"ב), ולרבנן, אף על גב דראוי לגרש בו, כיון דליכא נמי קול - אין הבעל מופסיד פירות. אבל כשעוסקים באותו ענין, דיש קול, וראוי לגרש בו - מופסיד
הבעל פירות משעת כתיבה, כדאמר לקמן. וקשה לרבינו יצחק: דאמרין לקמן (ת"ב) אמר לעשרה "כתבו גט לאשתי וחתיים בו כי תי מינייהו ביומה, ואינן מכאן עד עשרה יומי, דריש
לקיש אמר: כולם משום עדים, ופסול. ואמאי חזרי יש לו קול, והיי ראויה לגרש בו, דאם היה רוצה הבעל - לא היה מקפיד על העשרה. ויפסיד פירות משחתמו שני הראשונים, והא כשר
לגרש בו! ויש לומר: כן זמן שהבעל מקפיד, ולא חתמו כולם - אין קול עד שחתמו כולם, או שידעו שסוקין לחתום.

1 **זנות** לא שכחא - פירושו: זנות בעדים ובהתראה לא שכחא. אבל לא בעי למימר דשום
 2 זנות לא שכחא, דהא בריש כתובות (ב.א.) תקנו שתיאה בתולה נישאת ביום הרביעי,
 3 שאם היה לו טענת בתולים - ישכים לבית דין, דחיישין לאיקרוי דעתא. ומסתברא דטפי
 4 איכא למיחש לשמא זונה, מלשלא זונה. ועוד: דהתם, אף על גב דלא שכחא - עשו תקנה,
 5 וחשו שלא תאסר עליו עולמית, ויתפסנה באיסור.

6 אבל הכן - לא חשו אי מחיבת מיתה ולא
 7 מיקטלה, כיון דלא שכחיה. **עד** שעת נתינה -
 8 פירש בקונטרס: הלכך, זמן כתיבת הגט לא מהני,
 9 דכי בעיא למיטרף - בעיא לאיתוי סהדי אימת
 10 מטא גיטא לידה. אף על גב דבכל שטרות אין
 11 צריך להביא עדים אימת מטא השטר לידה,
 12 אפילו למאן דלית ליה עדוי בחתומיו וכן לו -
 13 היינו משום דלדידה אין כותבין שטר ללוח לאש
 14 אם כן מלוח עמו, בר משטר אקנייתא. כדאמר'
 15 בפרק קמא דבבא מציעא (י.ג.א.) הלכך, כיון שהיה
 16 מלוח שם - אמרינן שמיד מסר לו. אבל גט אשה
 17 כותבין לאיש אף על פי שאין אשתו עמו משום
 18 עיגונא, כמו כל גיטין הבאין ממדינת הים. אבל
 19 קשה לרבינו יצחק, מהא דאמר בסוף פרק קמא
 20 דבבא מציעא (י.ט.א.) מצאנו גט אשה בשוק, בזמן
 21 שהבעל מודה - חזיר לאשה. ופריך: נחוש דלמא
 22 כתב ליתן בניסן ולא נתן עד תשרי, ואול חבן פירי
 23 מניסן עד תשרי, ומופקא ליה לניטא דכתב בניסן,
 24 ואתיא למטרף לקוחות שלא כדון! ומשני: כי
 25 אתיא למטרף - אמרי' לה: אייתי ראיה אימת
 26 מטא גיטא לידך. ואמאי קשה ליה טפי אהדיא
 27 ברייתא מבבל גיטין שבעולס? אלא משמע דזקא
 28 בגט הנמצא, דאיתרע בפנילה הוא דאמר: אייתי
 29 ראיה אימת מטא גיטא לידך, אבל בכל גיטין -
 30 אמרינן: מסתמא ביום שנכתב ונחתם נגסרו ואומר
 31 רבינו יצחק דהכי פירושו: עד שעת נתינה, דכיון
 32 דיש לבעל פירות עד שעת נתינה - לא הוצרכו
 33 לתקן זמן גט משום פירות. דבאין בו זמן נמי
 34 תביא גיטה לבית דין או לעדים, ויכתבו לה
 35 שמאותו יום נתגרשה. ואם תאמר: ולרבי יוחנן, היאך כותבין גט לאיש אף על פי שאין אשתו
 36 עמו נחוש שמא יכתוב בניסן ולא יתן עד תשרי, כדפרישית בפרק קמא דבבא מציעא (י.ב.)
 37 גבי כותבין שטר ללוח אף על פי שאין מלוח עמו ויש לומר: דגבי כותבין שטר ללוח פריך,
 38 משום דמאן דיוקף - בצנעה יזיק, ויש לחוש שאחר זמן ימסור לו בצנעה, ויסברו לקוחות
 39 שנמסר לו משעת כתיבה. אבל גם צריך עדי מסירה. ואפילו לרבי מאיר ודאמר עדי חתימה
 40 כרתין - אמר רבינו תם דבעינן עדי מסירה, דאין דבר שבערוה פחות משנים, וגם מפרסמין
 41 להוציא קול שהיא פנויה. וידעו לקוחות שלא נתגרשה מיום הכתיבה, ויאמרו לה: אייתי
 42 ראיה אימת כו'. ומיהו, ב"משליש גט לאשתך" דשמעתין - ליכא למחש לרבי יוחנן למדי,
 43 לא משום פירות ולא משום גמול יזפה. דכיון שרואים זמן הכתיבה קודם המסירה - קלא
 44 אית ליה, כדאמר בסמוך א"גיטין הבאין ממדינת הים". ואם תאמר: נכתב ביום ונחתם בלילה
 45 אמאי פסול? הא אית ליה קלא ויש לומר: דלא שייך למימר קלא אית ליה אלא כשמגשר
 46 על ידי שליח, אבל ככתב ביום ונחתם בלילה - יש לחוש שימסור לה בעצמו בצנעה, לחפות
 47 עליה. ולהכי לא מצי לשנויי גבי "כתביה ואותביה בכיסייה" דקלא אית ליה, כדמשני

1 **לא שכחא** - ולא חשו בה רבנה. **עד** שעת נתינה - הלכך זמן כתיבת גט לא מהני מדי,
 2 דכי אתיא למיטרף - בעיא לאיתוי סהדי אימת מטא גיטא לידה. **משום הכי מכשר רבי**
 3 **שמעון** - בגט מוקדם, כדאמר לקמן: קסבר רבי שמעון: כיון שנתן עינו לגרשה - שוב
 4 אין לו פירות. הלכך אם אתיא למיטרף לקוחות דפירות מיום כתיבה - שפיר עבדא.
 5 וטעמא דרבנן לקמיה מפרש. **אלא לרבי יוחנן** -

6 דאמר: זמן משום בת אחותו איתקן. **מאי טעמא**
 7 **רבי שמעון דמכשרי** - הא זמנין דנאי באותו
 8 יום, ועודנה אשת איש. דכל זמן שלא נחתם -
 9 לא ניתן לה, וכשמעידין על זנותה - מוציאה
 10 גיטה, וכתוב בו מאותו יום, ואומרת גרושה
 11 הייתי. **אליבא רבי שמעון** לא קאמינא - דלרבי
 12 שמעון דאי זמן לאו משום בת אחותו איתקן,
 13 אלא משום פירות. **אליבא רבנן** - דמשום הכי
 14 פסלי רבנן, דקא סברי: זמן משום בת אחותו.
 15 בשלמא לרבי יוחנן - דאמר: לרבנן משום בת
 16 אחותו, ולרבי שמעון משום פירות. היינו **דאיכא**
 17 **בין רבי שמעון לרבנן** - טעמא דפלוגותיהו
 18 בהכי, לרבנן פסול גט מוקדם - משום בת
 19 אחותו, ולרבי שמעון כשר - דקסבר: זמן משום
 20 פירות איתקן, והלכך גט מוקדם כשר, דאי
 21 טרפא משעת כתיבה - שפיר טרפא, דהא נתן
 22 עינו לגרשה. **מאי איכא** - במאי פליגי, ואמאי
 23 פסלי רבנן? הא שפיר טרפא, דהא להכי איתקן
 24 זמן? **עד שעת חתימה** - דלרבנן לא בעיא
 25 למיטרף אלא מחתימה ואילך. הלכך מוקדם
 26 פסול, דכי מפקא ליה - אתיא למיטרף מיום
 27 כתיבה, דסברי בו ביים נחתם, שמעינן להו -
 28 לרבי יוחנן ורש לקיש. שלשה גיטין פסולין -
 29 ואחד מהם: יש עליו עדים ואין בו זמן, ותנן דאם
 30 ניסת - הולד כשר, כיון דאי עבד - שפיר דמי.
 31 מה הועילו חכמים בתקנתם - משום בת אחותו,
 32 ומשום פירות. אהנו דלכתחילה לא **תינשא** -
 33 וכיון דהכי הוא, אי בעי לכתוב גט בלא זמן,
 34 לחפות על בת אחותו או למכור בפירות - לא
 35 כתבו ליה סופרי הדיינים, ולא חתמי עליה סהדי. גזייה לזמן ויהיבה ניהלה - לאחר
 36 שכתב בו זמן - חתכו, כדי לחפות על בת אחותו או למכור בפירות, ויהיבה ניהלה.
 37 ואמרינן דגט שאין בו זמן, אם ניסת - הולד כשר, וכשמציאתו - הרי היא בחזקת
 38 מגורשת, ולא מיקטלה, מה הועילו חכמים בתקנתן? **לרביא לא חיישין** - לרמאות כזה,
 39 שהוא ניכר ונגלה - לא עבידי אינשי דעבדי, ולא חשו רבנן להכי. **כתוב בו** - זמנו
 40 בשבוע פלוגת של יובל ולא כתב איו שנה, או כתב שנה ולא כתב חדש, או כתב חדש
 41 ולא כתב שבת, או כתב שבת ולא כתב יום, מאי? **אמר ליה כשר** - לכתחילה, מה הועילו
 42 חכמים בתקנתם - הא לא ממנעי מלמכתביה נהליה: **לשבווע דקמיה** - שאם זינתה
 43 תיהרג, ולשבוע דבתריה - לפירות, שאם ימכור בהם - תוציא גיטה ותגבס. ואי אפשר
 44 לפרש דלשבוע דקמיה אהני לפירות, שלא תטרפם מלקוחות - דבלאו זמן נמי לא
 45 טרפה, ידידה על התחונה עד דמייתה ראייה דבתר גירושין זבין, ולשבוע דבתרא לא
 46 מהני לזנות דלא מיקטלה, דבלאו זמן נמי לא מיקטלה, דספק נפשות להקל.
 47 **ואותביה**

48 א"גיטין הבאין ממדינת הים". ואם תאמר: ואמאי כותבין גט לאיש? ליחוש שמא זונה, ויתן לו בצנעה כדי לחפות עליה? ויש לומר: דמסתמא מיד אחר הכתיבה יתן לה, דלא מקדים פרועותא
 49 לפשטיה, כדמשני בסמוך גבי "כתביה ואותביה בכיסייה". **איפוך** - ריש לקיש אמר: משעת כתיבה, פירוש משעת חתימה. **גזייה** לזמן ויהיבה ניהלה מאי כו' - הוא דאמר בפרק
 50 "איבעת אחך" (יבמות ל.א.), גבי: מפני מה לא יתקנו זמן בקידושין? משום דהיכי נעביד, נינחיה גבי ידיה - מחקה ליה. ופריך: אי הכי גירושין נמי נימא הכי? ומשני: התם להצלה דידה קאתי.
 51 לא כמו שפירש שם בקונטרס, דאי מחקה ליה קטלינן לה, דמוקמינן לה בחזקת אשת איש. אף על גב דאי לא יתקן זמן מצי לחפוי עליה, דמסיפקא לא קטלינן לה, השתא התיקון זמן אי
 52 מחקה ליה - דמוקמינן לה בחזקת אשת איש וקטלינן לה. דהא הכא משמע דאי גזייה לזמן לא קטלינן לה. דקאמר: מה הועילו חכמים בתקנתם. ודוחק לומר דלא פריך הכא אלא למאן דאמר
 53 משום פירי. אלא אומר רבינו יצחק דהכי פירושו: התם להצלה דידה קאתי - הגט בא להצילה ולהעיד עליה שחיא מגורשת, ולכך יראה למחוק זמנן - כי סברה שפיסול בכך, אבל האמת
 54 דאי מחקה ליה לא קטלינן לה. הכא לחובה דידה קאתי - כלומר, הקידושין באין לחיובה ולהעיד שהיא מוקדשת, ומחקה ליה לזמן.

55 **כתביה** ואנחיה כו' - הכא לא בעי לשנויי דאהני לקמיה, כדאמרינן לעיל דגבי "כתב חדש שבת". כיון דאהני לקמיה - לא חיישי' לחפוי, שהכתיבה חתומה כי חרדי ניהו, כמו ביומא
 56 גופא, כדאמרינן לעיל. אבל גבי כתב ואנחיה בכיסייה, וגיטין הבאין ממדינה, שהנתינה היא אחר הכתיבה - חיישין שמא יחפה ויאמר שקר, שמקדים לכן נתגרשה. וכן נכתב ביום
 57 ונחתם בלילה פסול, אף על גב דאהני לקמיה.

בו זמן. ואם כן קשה, מה הועילו חכמים בתקנתן שתיקנו לכתוב זמן
 בגט מפני החששות הללו, והרי בדיעבד לא נפסל הגט גם אם לא
 נכתב בו זמן, ואם כן עדיין יש לחשוש שיכתוב גט בלא זמן ויגרש
 בו, ויחפה על בת אחרתו, או שיאכל פירות שלא כדין.
 השיב לו רב יוסף, אהנו – הועילו חכמים בתקנתם, משום שאשה
 שנתגרשה בגט שאין בו זמן, הדין הוא דלכתחילה לא תינשא, עד
 שתגרוש בגט שנכתב כדין, ועל כן אם ירצה הבעל לכתוב
 לו זמן שאין בו זמן, סופרי הדיינים לא יכתבו והעדים לא יחתמו
 על גט כזה.
 עוד שאל אביי את רב יוסף, עדיין קשה, באופן שכתבו הסופרים
 לבעל גט עם זמן כדין, והחתים עליו עדים, ולאחר מכן נתייה לזמן
 דידיה – חתך את המקום שבו כתוב הזמן בגט, ויחביה נתייה –
 ומסר לאשתו את הגט בלי שכתוב בו זמן, קשה מאי – מה הועילו
 חכמים בתקנתם, והלא יוכל לחפות עליה, או לאכול פירות שלא
 כדין.
 אמר ליה רב יוסף לאביי, לרמיא שיחתוך ויסיר מהגט את הזמן לא
 תישיבן – אין אנו חוששים, משום שפעולה זו ניכרת לכל, ואין
 דרכם של בני אדם לרמות באופן שרמאותם ניכרת.
 עוד שאל אביי את רב יוסף, אם פתוב פו – בגט, שהזמן הוא
 בשבוע – באחת משבע שביעיות השנים שביובל, אך לא פורט
 באיזו שנה בשבוע היתה כתיבתו. או שהזמן שכתוב בגט הוא
 בשנה פלונית למנין שנות השמיטה, אך לא פורט באיזה חודש
 מחזרה השנה היתה כתיבתו. או שהזמן גם החי, אך לא פורט
 באיזה שבוע של החודש. או שהזמן גם השבוע – השבוע, אך לא
 פורט באיזה יום מימות השבוע. מאי – האם גיטין אלו כשרים
 להינשא בהם לכתחילה, או שמא הם כגט שאין בו זמן כלל. אמר
 ליה רב יוסף לאביי, הגט פשר לכתחילה, ורשאית האשה להינשא
 על ידו.
 שואלת הגמרא, מכיון שגיטין אלו כשרים, ומה הועילו חכמים
 בתקנתן שתיקנו לכתוב זמן בגט, הרי אם יכתבו סופרי הדיינים
 לבעל גט שזמנו אינו מפורט, כגון 'בשבוע פלוני ליובל פלוני',
 והעדים יחתמו עליו, יוכל הבעל לחפות על אשתו שזינתה באותו
 שבוע ליובל לפני שהתגרשה, וכן יוכל להמשיך ולאכול בנכסי
 אשתו באותו שבוע ביובל לאחר החתימה הגט.
 משיבה הגמרא, אהנו – הועילו חכמים בתקנתם לשבוע דקמיה –
 אם יעידו העדים שזינתה בשבוע פלוני ביובל שהוא קודם לשבוע
 שנכתב בגט, תחוייב האשה מיתה, ולשבוע דבתריה – וכן אם ימכור
 הבעל פירות של אשתו או הגט בצורה שיש בשבוע פלוני ליובל שהוא
 אחר השבוע שנכתב בגט, תוכל האשה להוציאם מן הקונים.
 הגמרא מוכיחה, שדי בכתיבת זמן כל שהוא בגט על מנת
 להכשירו. דאי לא תיקא הכי – שאם לא תכשיר את הגיטין הללו
 ותחייב לכתוב בפירוט שנה חדש ויום, אם כן עדיין ביקא נפיה
 – באותו היום עצמו שזמנו נכתב בגט, מי ידעין – האם אנו יודעים
 אי מנפרא – האם הגירושים היו בבוקר, אי מנפרא – או בסוף היום,
 ואם כן שכתב את הגט בצורה שיש יוכל לחפות על אשתו
 שזינתה באותו יום בבוקר, ולאכול בנכסיה שלא כדין עד הערב,
 ומה הועילו חכמים בתקנת הזמן. אלא מוכרח שהתועלת בכתיבת
 היום בגט, היא לגבי יומא דקמיה – היום שלפניו, שאם זינתה בו
 תהרג, ולגבי יומא דבתריה – היום שלאחריו, שאם יאכל פירות
 מנכסי אשתו, תוכל לגבותם בחזרה. ואם כן הקא נמי – כמו כן
 במקרה שהזמן הנכתב בגט הוא 'שבוע פלוני ליובל פלוני', אהנו –
 הועילו חכמים בתקנתם לשבוע דקמיה – שאם יעידו עדים שזינתה
 בשבוע הקודם לנכתב בגט, תחוייב מיתה, וכן תועיל תקנת הזמן
 לשבוע דבתריה – שבשבוע שלאחר הנכתב בגט, הפירות של
 האשה, והבעל אכל שלא כדין.
 הגמרא ממשיכה לברר מהי התועלת בתקנת חכמים לכתוב זמן
 בגט: שאל ואמר ליה רבינא לרבא, כתביה – כתב את הגט

אין נראה שחכמים תיקנו שיכתבו זמן בגט כדי שלא יחפה על בת
 אחרתו לכשתזנה, שכן זנות לא שכיחא – אינה דבר מצוי, וחכמים
 אינם חוששים לדבר שאינו שכיח.
 מבררת הגמרא, ורבי יוחנן, מאי מעמא – מפני מה לא אמר קריש
 לקיש שתקנת זמן היא משום אכילת פירות. משיבה הגמרא, קקבר
 רבי יוחנן, יש לפעל פירות – רשאי הבעל לאכול פירות מנכסי
 אשתו, אפילו לאחר שכתב לה גט, עד שעת נתייה – עד שנותן לה
 את הגט, ואם כן גם כשכתוב בגט זמן, כאשר תרצה האשה
 להוציא מהבעל את פירות נכסי המלוג שלדבריה נמכרו לאחר
 גירושה, תצטרך להביא עדים שיעידו אימתי ניתן הגט בידה,
 ולפיכך אין כל תועלת בכתיבת זמן בגט.
 שואלת הגמרא, בשלמא לדברי ריש לקיש מבואר הדבר, שמשום
 הכי – מטעם זה קא מכשיר רבי שמעון גט מוקדם, מפני שהוא סובר
 שמשהו שדעתו של הבעל לגרש את אשתו אינו זכאי לאכול
 מפירות נכסיה, ולכן לא תצא כל תקלה מכך שהזמן שבגט מוקדם,
 שהרי הגט מעיד שרצונו לגרשה, ואם כן מומן זה ואילך, אין לו
 זכות בנכסיה. אלא לדברי רבי יוחנן סובר שתיקנו לכתוב זמן בגט
 מפני החשש שיחפה על בת אחרתו שהיא אשתו שזנתה, מאי
 מעמא – מהו טעמו דרבי שמעון דמכשיר את הגט ואין הוא חושש
 שיחפה עליה.
 משיבה הגמרא, אמר לך רבי יוחנן, אני אליבא – לדבריו דרבי
 שמעון לא קאמינא – לא אמרתי טעם זה. אלא לדעת רבי שמעון
 טעם התקנה אינו משום בת אחרתו אלא משום אכילת פירות. כי
 קאמינא – וטעם זה שאמרתי, הוא אליבא דרבנן – לדברי חכמים
 שפוסלים את הגט, שלדעתם תיקנו לכתוב זמן בגט, כדי שלא
 יחפה על בת אחרת.
 שואלת הגמרא, בשלמא לרבי יוחנן תיני דאיבא – מובן טעם
 המחלוקת בין רבי שמעון לרבנן בענין גט מוקדם, שלדברי רבי
 שמעון הגט כשר, משום שאם האשה תטרף מן הלקוחות משעת
 כתיבה, כדין היא עושה משום שאין לבעל רשות למכור מפירות
 נכסיה כשהיה בדעתו לגרשה, ואילו חכמים פוסלים גט מוקדם,
 משום שיש לחשוש שמא יחפה על בת אחרתו. אלא לדברי ריש
 לקיש סובר שגם טעמם של חכמים הוא משום אכילת פירות,
 מאי איבא – מהו המחלוקת שבין רבי שמעון, שמכשיר גט מוקדם,
 לרבנן שפוסלים אותו, הלא כשם שרבי שמעון מכשיר גט מוקדם,
 משום שאין לבעל רשות למכור מפירות נכסיה משעה שהיה
 בדעתו לגרשה, כך גם לרבנן יש להכשירו.
 משיבה הגמרא, פרי – פירות שאכל הבעל דמשעת – ומשעת
 כתיבה ועד שעת החתימה איבא בנייהו. שלדברי חכמים, הבעל
 אוכל פירות נכסי מלוג גם אחר שכותב לאשתו גט עד שיחתמו,
 ולפיכך אם זמנו של הגט מוקדם לזמן החתימה, היא עלולה לגבות
 שלא כדין מן הלקוחות שקנו בין זמן הכתיבה לזמן החתימה, ועל
 כן הגט פסול. ואילו לדברי רבי שמעון שבעל אינו אוכל פירות
 משעת כתיבת הגט, רשאית היא לגבות פירות מהזמן הכתוב בגט,
 ולפיכך הגט כשר.
 שואלת הגמרא, והא איבא שמעין להו – והרי דעותיהם של רבי
 יוחנן וריש לקיש נאמרו להיפך ממה שביארנו, דאתמר, מאימתי
 אין הבעל רשאי למכור פירות מנכסי אשתו ואם מכר מוציאין
 לפירות, נחלקו אמוראים בדבר, רבי יוחנן אמר, משעת כתיבה –
 משעה שכתב לה גט לגרשה, וריש לקיש אמר, משעת נתייה –
 משעה שנתן את הגט בידה. משיבה הגמרא, איפוד – יש להפוך
 את שיטות רבי יוחנן וריש לקיש במימרא ההיא, וכך יש לאומרה,
 רבי יוחנן אמר משעת נתינה, וריש לקיש אמר משעת כתיבה.
 אמר ליה אפי רב יוסף, שנינו במשנה (להלן פ:) שלשה ניפין
 פסולים שאין האשה יכולה להנשא על ידם לכתחילה, ואם בכל
 זאת ניסת על ידי אחד מהגיטין הללו, הולד פשר, ואינו ממזר.
 ואחד משלשת הגיטין הללו, הוא גט שיש עליו עדים אך לא נכתב

56 הגט לאשה, כדברי רב. וְהִלְכָתָא – ופוסקת הגמרא, שמנין שלושת
57 החדושים הוא מְשַׁעַת בְּתִיבָה, וכדברי שמואל.
58 שביעית משמטת מן התורה כל מלוה, אך מי שגירש את אשתו
59 לפני השמיטה, אין השמיטה משמטת את הכתובה עד שתהפך
60 להיות כשאר חוב. הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים, ממתי
61 הופכת הכתובה להיות כחוב.
62 אִיתְמַר, מֵאִימְתֵי בְּתוּבָה מְשַׁמְטָת – תהיה כשאר שטר חוב
63 והשביעית משמיטתה. רב אָמַר מְשַׁתְּפָנִים – משעה שהאשה
64 תתבע ותקבל אפילו מקצת מדמי כתובתה, וְתִזְקֹף – ותחשב את
65 יתרת החוב בהלוואה, ומעתה כתובתה היא כשטר חוב. וְשִׁמּוּאֵל
66 אָמַר, אם האשה פְּנָמָה – החלה לגבות את דמי הכתובה, אָף עַל פִּי
67 שְׂלָא וְקָפָה – שלא העמידה את יתרת החוב בהלוואה, הרי היא
68 ככל מלוה שאסור לתובעה בשביעית, וכן אם האשה וְקָפָה את
69 הכתובה והעמידתה להיות מלוה, השביעית משמטת אותה אָף עַל
70 פִּי שְׂלָא פְּנָמָה – שלא החלה להפריע מדמי הכתובה.
71 הגמרא מביאה ברייתא ששינוי בה כדברי רב וברייתא אחרת
72 ששינוי בה כדברי שמואל: תִּנְיָא בְּרִייתָא אחת פְּנוּתִיה דְּרַב, וְתִנְיָא
73 בְּרִייתָא אחרת פְּנוּתִיה דְּשִׁמּוּאֵל. תִּנְיָא פְּנוּתִיה דְּרַב, מֵאִימְתֵי תהיה
74 הַבְּתוּבָה כשאר שטר חוב ותהא מְשַׁתְּפָנִים בשביעית, מְשַׁתְּפָנִים –
75 מומן שתחל האשה לגבות את כתובתה וְתִזְקֹף את יתרת החוב
76 למלוה, אך אם פְּנָמָה וְלֹא וְקָפָה, או וְקָפָה וְלֹא פְּנָמָה, אִינְהוּ
77 מְשַׁמְטָת, עַד שְׁתַּפְּנִים וְתִזְקֹף. תִּנְיָא פְּנוּתִיה דְּשִׁמּוּאֵל, אוֹנָם – מי
78 שאנס את הבתולה שחיובי שלם חמישים כסף לאביה, וְקָנָם – מי
79 שנשא בתולה והוציא עליה שם רע, שלא היתה בתולה, שמשלם
80 לאביה מאה סלעים כסף, וְפִיתוּ – מי שפיתה בתולה לשכב עמו,
81 שמשלם לאביה חמישים כסף, וְבִתּוּבָת אִשָּׁה שמת בעלה או
82 נתגרשה, כל אלו משעה שְׁזָקְפָן בְּמִלּוּה מְשַׁמְטִין בשביעית אף אם
83 לא נפגמו, וְאָם לֹא – שלא עשה אותם כמלוה, אִין הם מְשַׁמְטִין
84 בשביעית. מֵאִימְתֵי נְקָפִים בְּמִלּוּה, מְשַׁעַת חַמְסָה בְּרִין.
85 הגמרא מבררת, מה דינה של כתובה שנכתבה ביום ונחתמה
86 בלילה: אָמַר שִׁמּוּאֵל, בְּתוּבָה כְּמַעְשָׂה בֵּית דִּין דְּמִי – כתובה דומה
87 למעשה בית דין, שהרי חיובה הוא מתנאי בית דין, מַה מַּעְשָׂה בֵּית
88 דִּין – וכשם ששטרות שהדיינים כותבים עליהם את פסקי הדין כגון
89 'רלוני חייב לשלם, נְכַתְּבִין בְּיוֹם וְנִחְתְּמִין בְּלַיְלָה ואין בכך חיסרון של
90 שטר מוקדם, משום שחובת התשלום המוטלת על מי שנמצא חייב
91 אינה מחמת השטר, אלא מחמת פסק הדיינים, אָף בְּתוּבָה נְכַתְּבַת
92 בְּיוֹם וְנִחְתְּמַת בְּלַיְלָה, ואין בכך חיסרון של שטר מוקדם, כי הבעל
93 משתעבד לקיים את התחייבויות הכתובה כבר משעת כתיבתה.
94 הגמרא מבררת מתוך מעשה שהיה, מהי דעת רב לגבי דין זה:
95 בְּתוּבָתִיה דְּרַבִּי חֵייל בַּר רַב – כתובתו של רבי חייל בר רב אִיבְּתוּב
96 – נכתבה ביום ואִיחְתוּם – ונחתמה בלילה, הִנּוּ רַב הָתָם – רב היה
97 נוכח באותו המעמד ולא אָמַר לְהוּ וְלֹא מִידִי – ולא אמר להם כלום
98 על כך שהחתימה אינה בשעת הכתיבה. אם כן לִימָא – יש לומר
99 שרב בְּשִׁמּוּאֵל כְּבִירָא לִיה – סבור כשמואל שכתובה אין חיסרון
100 אף אם חתימתה היתה שלא ביום הכתיבה. דווחה הגמרא, אין
101 להביא ראייה ממעשה זה, ששם עֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עֲנִין הוּוּ – כל אותו
102 הזמן שבין היום ושב ונכתבה הכתובה ללילה שלאחריו, היו
103 עסוקים בכתיבת הכתובה, ובאופן זה אנו מכשירים אפילו בשאר
104 שטרות, דְּתִנְיָא בְּרִייתָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי צְדוּק, לֹא שָׁנוּ
105 חכמים לפסול שטרות שנכתבו ביום ונחתמו בלילה, אִלָּא בְּשִׁאֵין
106 עֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עֲנִין כל משך הזמן שמהיום שנכתב השטר עד
107 הלילה שלאחריו שבו נחתמו, אִלָּל אם כל משך הזמן הזה היו
108 עֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עֲנִין, השטר כְּפִשְׁרֵי, כיון שהעדים כבר עומדים
109 וממתנינים שם כדי לחתום, וכבר בשעת הכתיבה ביום יש לשטר
110 זה קול ופרסום:

1 וְאוֹתְבִיה בְּכִסְתִּיה – והניחו בתיק שלו, דְּאִי מְפִיחָה – שאם לבסוף
2 תתפייס עמו, תִּפְיִים ולא יגרשנה, אך לבסוף לא נתפייסו, וגרשה
3 זמן רב אחר הכתוב בגט, מֵאִי – מה הועילו חכמים בתקנת הזמן
4 באופן זה, הרי אינה מגורשת עד לאחר זמן כשיגיע הגט לידה.
5 אָמַר לִיה רבא לרבינא, חכמים לא חששו שיכתוב אדם גט באופן
6 זה, שְׂלָא מְקָדִים אִינְש פּוֹרְעֵנְתָא לְנַפְשֵׁיה – אין אדם מקדים להביא
7 פורענות על עצמו, ומאחר ואין הוא רוצה בגירושין, הרי הם
8 פורענות עבורו. הגמרא ממשיכה לשאול על תקנת זמן בגיטין:
9 אָמַר לִיה רַבִּינָא לְרַב אִשֵּׁי, גִּישִׁין תְּקָאִים מְמַדִּינַת הָיִם – גיטין
10 שנשלחו מחוץ לארץ לארץ ישראל, דְּמִכְתָּבִי – ששעת כתיבתם
11 היא בְּחוּדֵש נִיָּקוּ, וְלֹא מֵטו – ולא הגיעו לידי הנשים ולא חלו
12 הגירושין עַד תְּשִׁירִי, אם כן מַה הוּעִילוּ חֲכָמִים בְּתַקְנָתָם, הרי עדיין
13 יש לחשוש שהבעל יחפה עליה על ידי הגט ויאמר שפנייה היתה
14 בשעה שזנתה. אָמַר לִיה רַבִּינָא לְרַב אִשֵּׁי, תְּהוּ – גיטין הללו, כְּלָא
15 אִית לְהוּ – יש להם קול ופרסום שהגיעו ממדינת הים, והכל יודעים
16 שאין להביא ראייה מהומן הכתוב בהם, והאשה לא תהיה נאמנת
17 מבלי שתוכיח מתי הגיע הגט לידה.
18 כל אשה שהתגרשה או שהתאלמנה, אסורה להנשא עד שיעברו
19 שלושה חודשים מגירושיה או ממימת בעלה, כדי שנדע האם היא
20 מבוררת, ונוכל להבחין האם הילד שיוולד לה הוא מבעלה
21 הראשון או השני. הגמרא דנה ממתי מונים שלושה חדשים, האם
22 משעת כתיבת הגט או משעת נתינתו:
23 אִיתְמַר, מֵאִימְתֵי מִזְנִין לְגַט את שלשת חדשי ההבחנה. רב אָמַר,
24 מוֹנִים מְשַׁעַת הַנְּתִיבָה של הגט. וְשִׁמּוּאֵל אָמַר, מְשַׁעַת הַבְּתִיבָה של
25 הגט. מְתַקֵּף לֵה רַב נֶתָן בַּר הוֹשִׁיעָא לְשִׁמּוּאֵל, אם כן במקרה שאדם
26 נסע למדינת הים ומסר שני גיטין לשתי נשיו באותו היום, אלא
27 שלא כתיבתו של אחד מוקדם בחודש מומן כתיבתו של השני,
28 הית כעבור חודשיים ששיראו שאחת מהן נישאת יֵאמְרוּ האנשים
29 ויתמדה, ששְׁתֵּי נָשִׁים כְּפָצְרִי אֶחָת נשואות לאדם אחד והתגרשו
30 ביום אחד, ואף על פי כן, אשה זו עדיין אִסוּרָה להינשא. אשה זו
31 כבר מוֹתֵרַת להינשא. אָמַר לִיה אֲבִי רַב נֶתָן בַּר הוֹשִׁיעָא, אין
32 תימה בדבר, שכן אשה זו שמוותרת להנשא רק כעבור שלושה
33 חודשים, זְמַן גִּיטָה – הזמן שכתוב בגט שניתן לה, מוֹכִיחַ עֲלֶיהָ
34 שעדיין לא עברו שלושה חודשים מכתיבתו, ולפיכך אסורה
35 להינשא, וְאִשָּׁה זו שמוותרת להנשא כעבור חודשיים, זְמַן גִּיטָה –
36 הזמן שכתוב בגט שניתן לה, מוֹכִיחַ עֲלֶיהָ שכבר הלפו שלושה
37 חודשים מכתיבתו.
38 הגמרא מביאה ברייתא ששינוי בה כדברי רב וברייתא אחרת
39 ששינוי בה כדברי שמואל: תִּנְיָא בְּרִייתָא אחת פְּנוּתִיה דְּרַב, וְתִנְיָא
40 בְּרִייתָא אחרת פְּנוּתִיה דְּשִׁמּוּאֵל. תִּנְיָא פְּנוּתִיה דְּרַב, הַשּׁוֹלֵחַ גַּט
41 לְאִשְׁתּוֹ וְנִשְׁתַּתְּהָ הַשְּׁלִיחַ בְּרִדָּה שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, מְשַׁהֲנִיעַ גַּט לִידָה של
42 האשה, צְרִיכָה לְהַתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים משעה שקבלה את הגט, אף
43 שכבר עברו שלושה חודשים ממיסרת הגט לשליח. וְלִגַּט יָשֵׁן שאין
44 אדם רשאי לגרש בו, אִין חוֹשְׁשִׁין, שְׁתֵּרִי לֹא תִּתְיַחַד עִמָּה בעלה
45 לאחר כתיבת הגט, אף שעבר זמן רב עד מסירתו לאשה. תִּנְיָא
46 פְּנוּתִיה דְּשִׁמּוּאֵל, הַמְשַׁלֵּיחַ גַּט לְאִשְׁתּוֹ – מי שהפקיד גט אצל שליח
47 על מנת שימסרנו לאשתו, וְאָמַר לוֹ הַבַּעַל לְשִׁלִּישׁ אֵל תִּתְנַהּוּ לֵה
48 אִלָּא לְאַחַר שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים מִיּוֹם זֶה, מְשַׁנְּתָנּוּ לֵה הַשְּׁלִישׁ כַּעֲבוּר
49 שלושה חודשים, מוֹתֵרַת האשה לִינְשָׂא מִידִי, ואין היא צריכה
50 להמתין שלושה חודשים, וְלִגַּט יָשֵׁן אִין חוֹשְׁשִׁין, שְׁתֵּרִי לֹא נִתְיַחַד
51 עִמָּה בעלה לאחר כתיבת הגט.
52 נחלקו אמוראים הלכה למעשה, בדין זה: רַב כְּהֵנָּא וְרַב פְּסִי וְרַב
53 אִשֵּׁי עֲבָדִי – היו מונים שלושה חודשי הבחנה מְשַׁעַת בְּתִיבָה –
54 משעה שהגט נכתב, כדברי שמואל. רַב שְׁשָׁא וְרַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַבִּי
55 יְהוֹשֻׁעַ עֲבָדִי – מנו שלושה חודשים, מְשַׁעַת נְתִיבָה – משעת נתינת

ואותיה בכיסתיה - ימים רבים. דאי מפייסה - בהדיה, בקטטות שביניהם. תיפייס - ולא יגרשנה ולא. אפיפסה, וגרשה. ומכי מטא גיטה לידה - הוא דאגרשה. לא מקדים בו - לא רגילי למעבד הכי לאנחוי בכיסתיה, דכיון דלא נחא ליה בגירושין - פורענות הוא לבניה, ולא מקדים ליה. מה הועילו חכמים בתקנתן - בין לענין פירות בין לענין זנות, דטרפה לקוחות מיום הכתיבה. קלא אית

ואותיה בכיסתיה, דאי מפייסה תיפייס, מאי? - אמר ליה: לא מקדים אינש פורענותא לנפשיה. אמר ליה רבינא לרב אשי: גיטין הנכאים ממדינת הים, דמיפתכי גניסן ולא מטו עד תשרי, מה הועילו חכמים בתקנתם? - אמר ליה: הנהו קלא אית להו. איחמר: מאימתי מונין לגיט? רב אמר: משעת נתניה, ושמואל אמר: משעת כתיבה. מתקוף לה רב נתן בר הושעיא: לשמואל, יאמרו: שתי נשים בחצר אחת, זו אסורה וזו מותרת! - אמר ליה אביי: זו זמן גיטה מוכיח עליה, וזו זמן גיטה מוכיח עליה. תניא פוותיה דרב, תניא פוותיה דשמואל. תניא פוותיה דרב: השולח גט לאשתו ונשתתה שליח בדרך שלשה חדשים, פשהגע גט לידה - צריכה להמתין שלשה חדשים; ולגט ישן אין הושעין שריה לא נתיחד עמה. תניא פוותיה דשמואל: המשליש גט לאשתו, ואמר לו: אל תנהו לה אלא לאחר שלשה חדשים, משנתנו לה - מותרת לינשא מיד, ולגט ישן אין הושעין שריה לא נתיחד עמה. רב פהא ורב פפי בריה דרב יהושע עבדי משעת כתיבה, רב פפא ורב הונא משעת כתיבה. איחמר: מאימתי פתובה משמטת? רב אמר: משתפגום ותקוף, ושמואל אמר: פגמה אף על פי שלא זקפה, וקפה אף על פי שלא פגמה. תניא דרב: מאימתי פתובה משמטת? משתפגום ותקוף; פגמה ולא זקפה, וקפה ולא פגמה - אינה משמטת עד שתפגום ותקוף. תניא פוותיה דשמואל: אונם, וקנם, ופיתוי, וכתובת אשה, שזקפן במלוה - משמטין, ואם לאו - אין משמטין. מאימתי נזקפים במלוה? משעת העמדה בדין. אמר שמואל: פתובה פמעשה בית דין דמציא. מה מעשה בית דין נכתבין ביום ונחתמין בלילה, אף פתובה נכתבת ביום ונחתמת בלילה. פתובתיה דרבי חייה בר רב איכתוב ביום ואיתתום בלילה, הוה רב התם ולא אמר להו ולא מידי. לימא, כשמואל סבורא ליה? - עסוקין באותו ענין הו, דתניא, אמר רבי אלעזר בר רבי צדוק: לא שנו אלא כשאין עסוקין באותו ענין, אבל עסוקין באותו ענין - כשר. רבי אמר: רבי שמעון מבשרי.

לזו - ובין לענין זנות ובין לענין פירות בעיא לאתיי ראה אימת מטא גיטה לידה. מאימתי מונין לגט - שלשה חדשים שהאשה צריכה להמתין. שתי נשים בחצר אחת - של אדם אחד, שפירש לים, ומסר שני גיטין לשתי נשיו בו ביום, אלא שזה קדם לזה כתיבתו חדש. ולשמואל - זו תינשא לטוף שני חדשים, וזו לטוף שלשה, יתמהו בני אדם שראו שנתגרשו ביום אחד. נש ישן - לקמן (עטב), תנינא דאין אדם מוגר בגט ישן, ואיזהו גט ישן - כל שנתיחד עמה מאחר שכתבו לה, וטעמא - שמא יאמר: גיטה קודם לבנה - שמא התעבר והתלד בין כתיבתו לנתינתו, ולאחר זמן יאמר: הגט קדם, ובוזנת נתעברה. המשליש - משה הגט לשליש כדי לגרשה בו לטוף פירוש חדשים, והוא הלך לדרכו. מותרת לינשא מיד - דמשעת כתיבה מניין. מאימתי כתיבה - כשאר שטר חוב, ומשמטת שביעית. משתפגום - שתפרע קצת, דגלי דעתה דעומדת ליגוש ליהפיע. ותקוף - עליו המותר במלוה, דנפקא לה משום כתובה ומעשה בית דין שאינו משמט. וזל עלה שם שטר חוב. פגמה - כיון דגלי דעתיה בפרעון - קרינא ביה יא גוש. וקפה - במלוה. אונם - את הבתולה, הייב חנשים כסף, וקנם - דמוציא שם רע. מאימתי נזקפין - כלומר: מאימתי הויא קופה. העמדה - הרי היא כוקיפה. כמעשה בית דין דמצי - דתניא דית דין היא. מה מעשה בית דין - חיוביה משום פסק דין הוא, ואף על גב דלא איתתים, הלכך אין שם הקדמה, וכתבים ביום ונחתמין בלילה. אף כתיבה - משעת כתיבה, דנכנסה לחופה, דקירוב חתונה הוא - חייל שעבודה, ואף על גב דלא איתתים. עסוקים באותו ענין הו - מכתביה עד חתימה, ואפילו בשאר שטרות כשר. לא שנו - דשרותי הנכתבים ביום ונחתמם בלילה פסולים. אבל עסוקים באותו ענין - כיון שהעדים מוזמנים לחתום, אלא שבעל כרחם צריכים להמתין עד שסיים הסופר את השטר, אף על גב דאיתרמי ליה חתימה לאוראת. כשר - שהרי משעת כתיבה נמי אית ליה קלא. אין ליה פירות - וכי טרפה מוזמן כתיבה - בדין טרפה.

ואנחיה בכיסתיה מאי - פירש בקונטרס: מה הועילו חכמים בתקנתם, בין לענין זנות בין לענין פירות, דטרפה לקוחות מיום הכתיבה. אף על גב דלעיל אמר רש לקיש דיש לבעל פירות עד שעת חתימה - הכא מודה דיש לבעל פירות עד שעת נתניה, כיון דאי מפייסה - תיפייס. ומידה, והוא ד"גיטין הבאין ממדינת הים" דפירש בקונטרס דלתרתייהו פריך - קצת קשה: דלמה לא יפסידו מהה חתימה לריש לקיש, כיון שאם היתה אצלו - היה מגרשה לאלתר? ועוד קשה לרבינו יצחק: דמה הועילו חכמים בתקנתם - משמע דהשתא איכא למיחש כאילו לא היה בו זמן, והא אינו, דבאין בו זמן - חוששים שלא תפסיד האשה, וחששא דהכא לא משום אשה אלא משום לקוחות! ונראה לרבינו יצחק: דהנך תרי פירכי - למאן דאמר שמא יחפה, אבל למאן דאמר משום פרי - נתימא, דבדין מפסידין הלקוחות משעת חתימה.

הנהו קלא אית להו - פירש בקונטרס: דבעיא לאיתויי ראה אימת מטא גיטה לידה. תימה: דלענין זנות, דנדח דידוע שלא בא לידה ביום הכתוב בו, מכל מקום יכול לחפזה, ולומר שנתן לה קודם שזינתה, כמו קודם שתיקנו זמן! ואומר רבינו יצחק: קלא אית להו, כשרואין בועי שזמן הכתיבה היא קודם המסירה - אית ליה קלא למילתא, ומסקי אדעתיהו לידע יום המסירה. ואם תאמר: ובהאזה למה תיקנו זמן? ויש לומר: על ידי הזמן יש לו קול, לפי שרואים על ידי הזמן שבו שהנתנה אינה ביום הכתיבה. ואם תאמר: ומאן דאמר משום בת אחותה, בזמן הזה למה כותבין זמן בגיטין? דאפילו בזמן הזה משמע דבעי זמן, כדתנן (גיטין פ"א): שלשה גיטין פסולים! ויש לומר: גזירה שמא יחפה על בניה ממזרים. אי נמי: מדהיה יבנה בית המקדש, אי נמי: שלא יאמר וזנתה ארור גירושין, וחיוריה. דגרשה שזינתה מותרת לחזור, כדאמרינן בפרק שני דסוטה (י"ב).

השולח גט לאשתו כו' ולגט ישן אין הושעין - פירושו: אף על פי שצריכה להמתין שלשה חדשים - לאו משום דחיישין שמא בתוך כך יבא עליה, דהא לגט ישן אין חוששין, אלא כדאמרינן לעיל: שמא יאמרו שתי נשים בחצר כו'.

המשליש גט לאשתו - פירש בקונטרס: והוא הלך לדרכו. ובחנם פירש כן, אלא מיירי אפילו הוה בעיר. ונטק הך ברייתא "המשליש" לרבותא, דאף על פי שהוא בעיר - מותרת לינשא מיד, ואין חוששים לגט ישן. ולעיל נקט "השולח" לרבותא, דאף על פי שאינו בעיר - צריכה להמתין שלשה חדשים. מאימתי כתיבה משמטת - הא דאמר ריש פרק "אף על פי" (כתובות נ"א): תנאי כתיבה כתיבה דמי לשביעית, קשה לרבינו יצחק: מאי איריא דמי תוספת כתיבה משמטת משום דתנאי כתיבה כתיבה דמי, והוי כמעשה בית דין? תיפוק ליה דלא משמט כתיבה ותוספת, מידי דהוה אשכר שכיר והקפת החנות, דאיכא דאן דאמר במסכת שביעית (פרק עשירי משנה א') דלא משמט אלא מלוה, וכל שכן כתיבה ותוספת ואומר לומר: דאתיא רבי יוסי דפליג דהם ודאמר דמשמט.

ונראה לרבינו יצחק: דהא דקאמר "לשביעית" - היינו שפגמה חזקה כתיבה לרב, או פגמה או זקפה לשמואל, דמשמטת נמי תוספת.

אונם קנס ופתוי - קנס הוא מוציא שם רע, ומשום דלית ביה אלא קנס קרי ליה קנס. אבל באונס יש בו ברישת ופגם. מה מעשה בית דין נכתב ביום כו' - דמשעת פסק דין איכא קלא כמו בשטר, כדאמרינן בכל דוכתא כשעמד בדין דגבי ממשעבדי.

מה מעשה בית דין נכתב ביום ונחתמת בלילה, אף פתובה נכתבת ביום ונחתמת בלילה. פתובתיה דרבי חייה בר רב איכתוב ביום ואיתתום בלילה, הוה רב התם ולא אמר להו ולא מידי. לימא, כשמואל סבורא ליה? - עסוקין באותו ענין הו, דתניא, אמר רבי אלעזר בר רבי צדוק: לא שנו אלא כשאין עסוקין באותו ענין, אבל עסוקין באותו ענין - כשר. רבי אמר: רבי שמעון מבשרי.

אמר רבא: מאי מעמא דרבי שמעון? קסבר: פיון שנתן עניו לגרשה, שוב אין לו פירות.

אמר ריש לקיש: לא הכשיר רבי שמעון אלא לאלתר, אבל מפאן ועד עשרה ימים - לא.

חיישין

ונראה לרבינו יצחק: דהא דקאמר "לשביעית" - היינו שפגמה חזקה כתיבה לרב, או פגמה או זקפה לשמואל, דמשמטת נמי תוספת.

אונם קנס ופתוי - קנס הוא מוציא שם רע, ומשום דלית ביה אלא קנס קרי ליה קנס. אבל באונס יש בו ברישת ופגם. מה מעשה בית דין נכתב ביום כו' - דמשעת פסק דין איכא קלא כמו בשטר, כדאמרינן בכל דוכתא כשעמד בדין דגבי ממשעבדי.

אף כתיבה נכתבת ביום ונחתמת בלילה - יש מקומות שנהגין לכתוב הכתיבה בערב שבת ולחזמה במוצאי שבת. ואין נכון לעשות כן, משום תוספת, דלמאן לית ליה קלא. ומידה, היכא דקנו מניה - ליכא למיחש מיד, כדאמרינן בבבא בתרא (קע"א), אי ידעיתו יומא דאקניתו ביה - כתובו יומא דאקניתו ביה. אבל חתמו, כיון שהם מוזמנים לחתום, כדפרישית לעיל.

אף כתיבה נכתבת ביום ונחתמת בלילה - יש מקומות שנהגין לכתוב הכתיבה בערב שבת ולחזמה במוצאי שבת. ואין נכון לעשות כן, משום תוספת, דלמאן לית ליה קלא. ומידה, היכא דקנו מניה - ליכא למיחש מיד, כדאמרינן בבבא בתרא (קע"א), אי ידעיתו יומא דאקניתו ביה - כתובו יומא דאקניתו ביה. אבל חתמו, כיון שהם מוזמנים לחתום, כדפרישית לעיל.

חיישין

ונראה לרבינו יצחק: דהא דקאמר "לשביעית" - היינו שפגמה חזקה כתיבה לרב, או פגמה או זקפה לשמואל, דמשמטת נמי תוספת.

חיישינן שמא פייס - ואין להקשות: בגיטין הבאים ממדינת הים ובמשלש גט לאשתו אמאי לא חיישינן שמא פייס? דהבא הוא דחיישינן טפי, לפי שעדיין לא נחתם, וכי מתפייס נמי ליכא קלא. וכן כי אמר לעשרה "חחומו", וחתום בי תרי ביומיה דבסמוך - רגיל להתפייס, כיון דלא חתמו כל העריכים לחתום, וכי מפייס נמי ליכא קלא. אבל כשכבר חתמו כל העדים בגט, ומוזמן לניתן - אין רגיל להתפייס, וכשחזרו ומתפייס - הכל מרגישינן. אבל קשה: בגיטין "כל הגט" (גטין כ"ב), גבי ההוא דשדר דבריה דלבייתו ואמר ליה לשליח: לא תיביה ניהלה עד תלתין יומין. פריך עלה: וניחוש שמא פייסו וכן אהדיא "אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חדש". ובקונטרס פירש שם דבשולח גט ממדינת הים ליכא למיחש שמא פייס, דימיר אמר הבעל: השליח קדמני, וכבר הגיע גט לידה, ולא עקר נפשיה מספקא. אבל מ"המשלש גט לאשתו" קשה, וגם רבי יוחנן דהבא! ונראה לרבינו תם דב"במשלש", שהוא עמה בעיר ואינו הולך משם - מסתמא מחמת קטטה מרגיש, ומה שקובע זמן בניתוח הגט - לצעודה קא מכויח, ולא להתפייס. אבל בהך דלקמן, שהולך משם ואינו אצלה בעיר - מסתמא לטובתה נכתוב, שלא תתעורר וקובע זמן - וחישינן שמא יכא בתוך כך ויתפייס, וכי יתפייס נמי ליכא קלא, כיון שאינו מגרשה בשביל קטטה - אפילו רבי יוחנן מודה התם.

שמא פייס - פירש בקונטרס: שמא נתייחד עמה, והוי גט ישן. ואין נראה לרבינו תם: דהא בסוף פרק "מי שאחוז" (גטין ע"ב) קאמר: ולגט ישן אין חוששין, שהרי לא נתייחד עמה. ופריך עלה: וליחוש שמא פייס? משמע דתרי מילי נינהו. ועוד: דלמה ליה למיפירך שמא פייס ומשום גט ישן? התם, דקאי אהדיא ד"ר"י זה גיטך בן זמן שאעבור מנגד פניך שלשים יום" ו"אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חדש", כיון דאם בא - בלא שום ייחוד בטל הגט! ואומר רבינו תם: דשמא פייס דהבא, וריש פרק "כל הגט" (גטין כ"ב), רוצה לומר: שמא פייס וביטל, ואמר: גט שנתייחד בטל הוא. ומיירי הבא כשאמר להם לחתום מכאן עד עשרה ימים, והם לא חתמו עד עשרה ימים, וחישינן דהתמינה לא היה הבעל עם, ולחשי חיישינן שמא פייס וביטל שליחותם, ושלא בודעתו חתמו. אבל אם אחר עשרה ימים צוה להם לחתום - כשר, דאפילו בטל הגט קודם - היא קיימת לן כרב נתנן דאמר בריש "השולח" (כ"ב, ב), דחזור ומגרש בו. ומיהו, אהדיא ד"אם לא באתי" אינו רוצה לומר: שמא פייס ובטל את הגט ברבידו, דכיון דאמר "מעבשין אם לא באתי" ולא בא - הוי גט מעבשין, אף על גב דבטלו אחר כך. אלא "נתיפיש ובא" קאמר, ומתוך כך בטל הגט. ואין מוכיח הפיוס אלא משום שעל ידי שנתיפיש חזר לו ובא. ומשני: באומר "נאמנת עלי לומר שלא באתי" שאפילו באתי, אם היא תאמר שלא באתי - היא גט. ועל פירוש הקונטרס קשה: דמאי משני? דאף על גב דאמר "נאמנת עלי לומר שלא באתי אצלה" אן חיישינן אלא מהדמינן להו ומיהו, גם על פירוש רבינו תם קשה אהדיא ד"כל זמן שאעבור נגד פניך שלשים יום", דמשני: באומר "נאמנת עלי לומר שלא באתי" - מכל מקום נתייחד שמא בטל את הגט. דכיון דלא אמר "מעבשין", ואין הגט הלך עד שיעבור מנגד פניה שלשים יום, ואם בתוך כך בטלו - לא הוי גט ונראה לרבינו יצחק: דלא חיישינן לשמא פייס, אלא חיישינן משום לעו בעלמא, שיוציא הבעל לעו בשבט לאו הגט. והשתא משני שפיר, דכיון דאמר "מעבשין", וחישינן דהתם מתוך פירוש דלא הוי אלא לעו, שהוכיח בדין דהמקשה עתרו של בעל. ומיהו (גטין י"ב), דעדי הגט אין חותמין זה בלא זה. **א**י נמי כגון שנמצא אחד חתום קרוב או פסול - דאף על גב דאמרינן (מכות י"א) דשילינן להו: למיחשו אתיותו או לאסודרי אתיותו - הכא לא שילי, דפשיטא דחתמו לדעת הבעלים. **אמרי** לה פסול דאתי לאיחלופי בקיום שטרות דעלמא - ואם תאמר: מאי שנא מגט מקושר, דאמר לקמן בסוף "חזוק" (פ"ב), אי בעי חתים קרוב, בין בתחילה בין באמצע בין בסוף? ויש לומר: דשאני גט מקושר דעדיו שלשה, ושנים מהן הכשרין חותמין עליו לשם עדות, הלכך לא אתי לאיחלופי. אבל הכא, שאין צריך כי אם שנים משום עדות - יאמרו: שנים הראשונים דאי הם לשם עדות, ואתי לאיחלופי. אבל קשה, דאמר חוקיה: מלאדו בקרובים - כשר, ומשמע בהדיא בפרק "המגרש" (לקמן פ"ג), דמילתיה דחוקיה גבי מילי שני שטיין שהרחיק מן הכתב איתמרו! ואומר רבינו תם: כיון דעדי הגט אין חותמין זה בלא זה - סברי שהראשונים הם עיקר עדות, לפי שחתמו הראשונים לפני כל העדים. אבל התם, כשר שטרות, כשוראים שקרובים חותמין תחילה - יאמרו: אותם שמצאו תחילה החתומים תחילה, או אחרי כן חתמו למילי. ואומר רבינו תם: דאפילו מאן דפסיל הכא - לא פסיל אלא בתחילה, אבל באמצע וסוף - כשר. דכיון דלא הוי בתחילה - לא אתי לאיחלופי. והא דרנאי בתוספתא, ומייתי לה בריש "גט פשוט" (בבא בתרא י"ג), ובמעמד בולן, כדאמרינן בפרק קמא על השטר, ונמצאו שנים הראשונים קרובים או פסולים - תתקיים העדות בשאר - כך היא הגירסא בתוספתא: ואמר רבינו תם: דנקט "שנים הראשונים" לרבותא, דאף על פי שנראה יותר שהם עיקר העדות, וכל שכן אם נמצאו אמצעיים או אחרונים קרובים או פסולים, תתקיים העדות בשאר. ואין נראה לרבינו יצחק: דאי כשר בשטרות שנים קרובים, בין בתחילה בין באמצע בין בסוף - נתייחד דלמא אתי לקיומה בשנים קרובים, או בחזק קרוב וחד כשר. וליכא למימר דלעולם לא מקיים עד שיכיר כל החתומים שבשטר, ואף על גב דבגט מקושר מקיימנן מכל תלתא דאית ביה - התם משום דאטרחה רבנן להחתיים על כל קשר, לא אטרחהו לקיים כולם, אבל הכא, דכמה דבעי מחתיים - בעי קושי ככולהו. דהא אמרינן ב"גט פשוט" לא שנו אלא בין העדים לכתב, אבל בין העדים לאשרתא, אפילו הרחיק שיטה אחת - פסול. ופריך: בין העדים לכתב נמי ליחוש, דלמא כתב הוא ועדיו בשיטה אחת, ואמר לרבות בעדים הוא דעבר! ומשני: כל כי האי גוונא אין מקיימין אותו מעדים של מטה, אלא מעדים של מעלה. משמע דבעלמא מכל תרי דאית ביה מקיימין. ואי הוה צריך לקיים כל החתומות - לא הוה פריך מדי. וחזר בו רבינו תם, ומפרש כמו שמפרש בחלכות גדולות: דדוקא נקט בברייתא "שנים הראשונים קרובים" בו, דתלינן דחתמו לכבוד או למילי - לכך תתקיים העדות בשאר. אבל נמצא מן האמצעיים או מן האחרונים קרוב או פסול - עדותו בטלה, דודאי לשם עדות חתמו. והכי קאמר ב"גט פשוט" (בבא בתרא קס"ג), כל כי האי גוונא אין מקיימין מעדים של מטה אלא מעדים של מעלה, אבל בעלמא - אדרבה, הוי איפכא. דאין מקיימין מעדים שלמעלה אלא מעדים של מטה. ומאן דמכשיר הכא - לא מנשיי אלא בתחילה, אבל בסוף - פסול לכולי עלמא. ואם תאמר: למאן דאמר משום עדים, דרעת בעל השטר להחתיים משום עדים, והם חותמנים לפי דעתו, אמאי תלינן בשאר שטרות שחתמו למילי? לישילינהו? היכי דשילינן להם: למיחשו איתו? כו! ואמר רבינו תם: דשאני שטר, דעדים החתומים נעשה כמו שנתקרה עדותם בבית דין.

חיישינן שמא פייס; ורבי יוחנן אמר: אפילו מכאן ועד עשרה ימים; אם איתא דפייס - קלא אית ליה למילתא. איתמר: אמר לעשרה "כתבו גט לאשתי", אמר רבי יוחנן: שנים משום עדים, וכולם משום הנאי, וריש לקיש אמר: כולם משום עדים. היכי דמי? אילימא דלא אמר להו "כולכם", והא תנן: אמר לעשרה "כתבו גט לאשתי", אהך פותב ושנים חותמין! אלא דאמר להו "כולכם". מאי בינייהו? איכא בינייהו דחתום בי תרי מנייהו ביומיה, ואיך מכאן ועד עשרה ימים. מאן דאמר משום הנאי - כשר; ומאן דאמר משום עדים - פסול. אי נמי: כגון שנמצא אחד מהם קרוב או פסול; למאן דאמר משום הנאי - כשר, למאן דאמר משום עדים - פסול. אי חתום בתחילה קרוב או פסול, אמרי לה: כשר, ואמרי לה: פסול. אמרי לה כשר - תנאי הוא; אמרי לה פסול - אתי לאיחלופי בשטרות דעלמא. והוא דאמר להו לעשרה: "כתבו גט לאשתי", חתום בי תרי מנייהו ביומיה ואיך מכאן ועד עשרה ימים, אתא לקמיה דרבי יהושע בן לוי. אמר ליה: כדאי

שמא פייס - את אשתו בתוך כך, ובא עליה, והוי גט ישן. **קלא אית ליה למילתא** - שהשכנים והשכנות שומעין תגר וקטשה שבין איש לאשתו, וכאשר ישקוט את ריבם - הכל מרגישים. **אמר רבי יוחנן שנים** - נתכוון לחתום בו לשם עדים. **ובולם** - לא החתים בו אלא לביישה ברבים, ותנאי גמור הטיל בזה גט, דלא ליהוי גיטא אלא אם כן חותמין בו כולן. **כולם משום עדים** - נתכוון להחתימם. **ושנים חותמין** - וקשיא לתרוייהו, דאמרי: כולם צריכים לחתום, אלא דאמר בולבם - שוויא גיטא עד דחתימי כולהו. **מאי בנייהו** - בין משום תנאי בין משום עדים - כולם צריכים לחתום, דהכי נמי תנן בספא דהדיא: "כולכם כתבו גט לאשתי" - אחד כותב וכולם חותמין. **ועד עשרה ימים** - וקודם שנתנו לה חתמו כולן. **ומאן דאמר משום עדים פסול** - דלא הוי עדות שלימה עד שחתמו כולם, וכיון כולבם לא חתמו ביום כתיבתו - הוי ליה מוקדם. **נמצא אחד מהן קרוב או פסול** - וקיימא לן בסנהדרין (ט"א), אפילו נאזה עדים, ונמצא אחד קרוב או פסול - עדותו בטלה. **אי חתים בתחילה קרוב או פסול** - בשנים הראשונים חתום הקרוב, וכולן חתמו בו כיום, אמרי לה פסול - למאן דאמר משום תנאי. דאף על גב דאיתתם ברישא קרוב או פסול - העדות תתקיים בראייה לעדות, והוא יחשב לתנאי. דמסתמא את הכשרים מינה לשם עדות, והקרוב לתנאי, אתי לאיחלופי בשטרות דעלמא - דכיון דחתם ברישא - אתי למימר: זה ודאי לשם עדות חתם, ויכשירו קרוב בכל השטרות. **ההוא דאמר לעשרה** - "כולכם כתבו גט לאשתי". **כדאי**

45 משום עדים – וריש לקיש הסובר שחתימת השמונה הנוספים היא
 46 משום עדות על הגט וכולם יחד נחשבים לעדי החתימה, לדבריו
 47 הגט פסול, כדן גט מוקדם, שהרי חלק מן העדים לא חתמו ביום
 48 שנכתב הגט, ולא נעשה גט עד שלא חתמו עליו כולם, וכשחתמו
 49 כבר היה זה לאחר הזמן שכתוב בגט.
 50 הגמרא מביאה חילוק נוסף שיש ביניהם: אי נמי – עוד חילוק יש
 51 ביניהם, כגון שנקמצא אחד מהם – מהשמונה הנוספים קרוב לבעל,
 52 או לאשה, או לאחד העדים החתומים בשטר, אי שנמצא אחד
 53 מן העדים הינו עד פסול, וכלל הוא בידינו (סנהדרין טו) שאפילו אם
 54 באו לפנינו כת של מאה עדים, אם נמצא אחד מביניהם קרוב או
 55 פסול, עדותם בטלה. למאן דאמר משום תנאי – לדברי רבי יוחנן
 56 שסובר שחתימת השמונה הנוספים אינה אלא לקיום התנאי
 57 שהתנה הבעל, הגט פשוט, שמאחר ואינם חותמים בתורת עדות,
 58 אין חתימתם יכולה לפסול את שני העדים שחתומים לשם עדות.
 59 אך למאן דאמר משום עדים – לדברי ריש לקיש שסובר שחתימת
 60 כולם היא לצורך עדות, יהיה הגט פסול כי מאחר שכל העשרה
 61 חותמים כעדים אם כן אפילו אם אחד מביניהם פסול, עדותן
 62 בטלה.
 63 הגמרא מבררת את הדין לפי רבי יוחנן, במקרה נוסף: אי תתוב
 64 בתחילה – אם אחד מהשנים שחתמו בתחילה עוד קודם שחתמו
 65 העדים הכשרים על הגט היה קרוב או פסול, וכולם חתמו באתו
 66 יום, אמרי לה – יש שאמרו שהגט פשוט, ואמרי לה – ויש שאמרו
 67 שהגט פסול, ושניהם אמרו כן לפי שיטת רבי יוחנן, הסובר שיתר
 68 החתומים על הגט אינם חתומים לשם עדות אלא לשם קיום
 69 התנאי.
 70 הגמרא מבארת את טעמי מחלוקתם: אמרי לה פשוט – אלו שאמרו
 71 שהגט כשר, סוברים שעל אף שהקרוב או הפסול חתמו בתחילה,
 72 התנאי הוא – חתימתם היתה לשם קיום התנאי, שכן מסתבר
 73 שהבעל מינה את הכשרים לעדות לשם עדים, ואת הפסולים לשם
 74 תנאי, ואם כן אף שחתמו בתחילה, מכל מקום העדות מתקיימת
 75 באתם העדים הראויים להעיד. אמרי לה פסול – אלו שאמרו
 76 שהגט פסול, סוברים שאתי לאיחלופי בשטרות דעלמא – שיבואו
 77 להחליף בין גט זה לשאר שטרות, שכיון שיראו שחתמו בתחילה
 78 קרוב יבואו לומר שהקרוב חתם לשם עדות, ואם נכשיר גט כזה,
 79 ילמדו מכאן שמתור להתנים עד קרוב או פסול בכל השטרות.
 80 הגמרא מביאה מעשה בענין שנחלקו בו רבי יוחנן וריש לקיש:
 81 ההוא דאמר להו – מעשה באדם שאמר לעשרה אנשים, כולכם
 82 כתבתו גט לאשתי, חתמו מכתב, ואיך השמונה הנוספים חתמו על הגט
 83 מכתב ועד עשרה ימים – כעבור עשרה ימים חתמו. אמר
 84 לקמיה דרבי יהושע בן לוי – בא השואל לפני רבי יהושע בן לוי
 85 ושאל אותו האם הגט כשר או לא, אמר ליה רבי יהושע בן לוי
 86 לשואל,

1 והטעם, כי הישין – אנו חוששים שמא פייס הבעל את אשתו
 2 בתוך הזמן הזה ובא עליה, ונהיה זה גט ישן שאסור לגרש בו.
 3 ורבי יוחנן אמר, רבי שמעון מכשיר את הגט אפילו מכתב ועד עשרה
 4 ימים – אפילו אם שהה בין כתיבתו לחתימתו יותר מעשרה ימים,
 5 ולא חוששים שמא במשך הזמן הזה הוא התפייס עם אשתו, שכן
 6 אם איתא דפייס – אם אכן היה מפייסה, קלא אית ליה למילתא –
 7 היה לכך קול ופרסום, שהרי בשעה שהם רבים ביניהם, שומעים
 8 השכנים את קול מריבתם, ואם הם מתפייסים מרגישים בזה
 9 השכנים, ומאחר שלא נשמע קול שהתפייסו, אין מקום לחשוש
 10 שמא פייסה ובא עליה, והגט כשר.
 11 הגמרא מביאה מחלוקת נוספת בין רבי יוחנן לריש לקיש: איתמר,
 12 בעל שאמר לעשרה אנשים, כתבו גט לאשתי. אמר רבי יוחנן, כוונת
 13 הבעל היא, ששנים מהם יחתמו על הגט משום עדים כמו בכל גט,
 14 וכולם – והשמונה הנוספים אינם עדים, אלא הם צריכים לחתום
 15 משום תנאי – שעשה הבעל תנאי שלא יוכשר הגט לגרש בו אלא
 16 אם כן יחתמו עליו כולם, וכונתו בזה לבייש את אשתו ברבים.
 17 וריש לקיש אמר, שכונתו היא, פולם – שכל העשרה יחתמו בגט
 18 משום עדים – בתור עדי הגט, כמו שני העדים שחתומים בכל גט.
 19 הגמרא מבררת את אופן מחלוקתם: היכי דמי – באיזה אופן היה
 20 המעשה שנחלקו בו, אילמא – אם נאמר שמדובר באופן ללא אמר
 21 להו פולם – שהבעל לא אמר להם 'כולכם כתבו גט לאשתי',
 22 אלא אמר להם בסתם 'כתבו גט לאשתי', והא תנן – והרי שנינו
 23 במשנה (לקמן טו) שאם הבעל אמר לעשרה אנשים 'כתבו גט
 24 לאשתי', אין צריכים כולם לחתום על הגט, אלא אחד מהם פותח
 25 את הגט ושנים מהם חותמים עליו, משום שלא היתה כוונת הבעל
 26 שכולם יכתבו, אלא שאיזה מהם שירצה יכתוב, ועוד שנים
 27 מביניהם יחתמו. ואם כן קשה בין רבי יוחנן ובין ריש לקיש
 28 שאמרו שכולם צריכים לחתום. מבארת הגמרא, אלמא מוכרחים
 29 לומר שמדובר כאן דאמר להו 'כולכם כתבו גט לאשתי', ובאופן זה
 30 ודאי שכולם צריכים לחתום, כמו שמבואר שם במשנה שאם אמר
 31 'כולכם כתבו', אחד כותב וכולם חותמים, משום שהתנה שהגט
 32 לא יהיה כשר לגרש בו אלא אם כן כולם יחתמו עליו, וכל
 33 מחלוקתם היא האם צריכים לחתום משום עדים או משום תנאי.
 34 הגמרא מבארת את החילוקים ביניהם: שואלת הגמרא, מאי
 35 ביניהו מה החילוק אם חותמים משום תנאי או משום עדים.
 36 משיבה הגמרא, אימא ביניהו – יש הבדל ביניהם במקרה דתתוב
 37 פי תרי מיניהו פיומיה – ששנים מהעדים חתמו על הגט ביום
 38 כתיבתו, ואיך השמונה האחרים, חתמו מכתב ועד עשרה ימים –
 39 לאחר עשרה ימים מכתבת הגט, מאן דאמר משום תנאי – רבי
 40 יוחנן שסובר שחתימת השמונה הנוספים היא משום תנאי שהתנה
 41 הבעל בגירושין אלו שעשרה אנשים יהיו חתומים על הגט, ואין
 42 חתימתם משום עדות, אם כן לדבריו יהיה הגט פשוט, ואין כאן
 43 חסרון של גט מוקדם, כי חתימת האחרים אינה חתימה לשם
 44 עדות, ונמצא שהגט נחתם בהכשר ביום כתיבתו. ומאן דאמר

בלימוד הנגלה צריך להיות ניכר שלומד אברך חסידותי, ובלימוד החסידות צריך להיות ניכר שלומד זה שחלק לו בלימוד הנגלה כדבעי

ממכתב י"ז סיוון, תשי"ט

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

ח ולדברי הכל⁵⁰, אם הוא בענין שנעשו בסיס לאסור בבין השמשות⁵¹, אף אם אחר-כך נטל האסור מעליהן - אסור למלטלן כל השבת כלה כמו בשתייה האסור עליהן, שמתוך שהקצו בין השמשות⁵² - הקצו לכל השבת כלה, כמו שיתבאר בסמן ש"י:

חלק ב סימן שט טלטול על ידי דבר אחר אם מותר בשבת, סעיף ח

ביאורי הלכה

ס] ולדברי הכל - ב' הדיעות בדין 'בסיס' כשמניח מוקצה על היתר לכניסת השבת בלבד⁴⁹.
סב] בין השמשות - אם המוקצה הונח בשבת לא נעשו בסיס אליו ומותרים בניעור או בטלטול⁵¹.
סא] בבין השמשות - שלא היה בדעתו לנער המוקצה

צינונים והוספות

49) דלעיל סעיף ז.
50) הוא הדין למנורה שנעשית בסיס לנו שהודלק בה בכניסת השבת, שגם המתירים בשאר דברים החמירו שלא לטלטלה אף שהיה בדעתו לסלקה באמצע שבת לאחר שיכבה הנר (לעיל סי' רעט ס"ה), ואם נפרש שטעם

החומרא במנורה מפני שדעתו בפירוש שלא לנערה כל בין השמשות א"כ הוא-הדין שהמקילים יודו למחמירים בכל דבר שדעתו שלא לנערו בין השמשות אלא רק לאחר מכן. (51) לאחר שהמוקצה הוסר ממנו, או במקום שאי אפשר לנער, וכמפורט להלן סי' שי ס"א.

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

~ יום ראשון ~

יש לסמוך על בקיאתינו אם הוא כחוש להתירו אפילו באכילה לאחר שיסיר ממנו כדי קליפה כמו שיתבאר ביורה דעה סימן ק"ה:

ם וכל זה כשנצלה בקדירה או על גבי גחלים אבל אם נצלה בשפוד אפילו הוא כחוש לגמרי כולו אסור אפילו להשהותו או למכרו לנכרי לפי כשמהפכים השפוד מתפשט טעם משהו מהחטה בכל הצלי ואם נצלו תרנגולות הרבה על שפוד אחד בבת אחת והן נוגעות זו בזו ונמצאת חטה על אחת מהן כולן אסורות אפילו הן כחושות לפי שעל ידי היפוך השפוד מתפשט הטעם משהו מזו לזו ומזו לזו אבל אם אינן נוגעות זו בזו מותרות.

במה דברים אמורים כשהתרנגולת שנמצאת החטה עליה היא כחושא אבל אם היא שמינה הרי השומן מפטם את

חלק ג סימן תסז, דין חטים שנפל עליהם מים ותבשיל שנמצא בתוכו חטה:

נמ] אם נמצאת חטה בקועה בפסח בתרנגולת צלוייה או בשאר בשר צלי צריך להסיר מקום פעפועה לפי אומדן הדעת ומן הסתם אינה אוסרת יותר מכדי קליפה שהחטה היא קטנה וכחושא ופליטתה מועטת.

במה דברים אמורים בצלי כחוש אבל אם הוא שמן במקום מנעה של החטה כולו אסור אפילו להשהותו או למוכרו ועכשיו שאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן אף אם הוא כחוש יש לאסור כולו אף אם לא נתבקעה החטה אלא שנתרככה ומכלי-מקום בהפסד מרובה או במקום מניעת שמחת יו"ט

ולמעלה לפי שמחצות ואילך הוא זמן הקרבת הפסח וכל אדם שמקריב קרבן בכל ימות השנה אותו היום הוא יוֹסֵטוֹב שלו מדבריהם ואסור לו לעשות מלאכה באותו היום כעין יוֹסֵטוֹב לפיכך בערב פסח מחצות ואילך שהוא זמן הקרבת הפסח לכל ישראל הרי הוא יוֹסֵטוֹב שלהם ואסור בעשיית מלאכה אף למו שפטור מהקרבת הפסח כגון שדר בחוץ לארץ כיון שהוא יוֹסֵטוֹב לרוב ישראל המקריבים בו פסח:

ב ואף לאחר שחרב בית המקדש ובטל קרבן פסח אף-על-פי-כן לא נתבטל איסור עשיית מלאכה כיון שנאסר במנין חכמים על כל ישראל וכל דבר שנאסר במנין חכמים על כל ישראל אף שאח"כ נתבטל הטעם שבגללו אסרוהו אף-על-פי-כן לא נתבטל האיסור עד שנתוועדו במנין כמנין הראשון להתירו בפירוש:

ג ולפיכך העושה מלאכה בזמן הזה מחצות ואילך משמתין אותו כדין העובר על דברי חכמים וגם אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה לעולם שמה שהוא משתכר במלאכה זו יהיה לו הפסד כנגדה במקום אחר:

ד ואף אם אינו עושה כדי להשתכר אלא עושה בחנם בין לעצמו בין לאחרים אפילו לצורך יוֹסֵטוֹב הרי זה אסור לפיכך אסור לספר לישראל מחצות ואילך אף-על-פי שעושה בחנם ומתכוין לכבוד יוֹסֵטוֹב ואפילו לספר את עצמו אסור אבל מותר להסתפר על-ידי נכרי אף-על-פי שהישראל ממה ראשו אליו והרי הוא כמסייע קצת אין בכך כלום שמסייע אין בו ממש לענין זה:

ה וכן שאר כל המלאכות נוהגין להתיר לעשות על-ידי נכרי אפילו שלא לצורך המועד שלא אמרו אמירה לנכרי שבות אלא בשבת ויו"ט וחולו של מועד אבל ערב פסח אחר חצות אין בו קדושת יוֹסֵטוֹב כלל וקל הוא יותר מחולו של מועד.

לפיכך כל מה שמותר לעשות בחולו של מועד כגון דבר האבד או שעושה מעשה הדיוט ולא מעשה אומן ויש בו צורך המועד וכיוצא בהם משאר דברים המותרים בחולו של מועד כל-שכן שמותרים בערב פסח אחר חצות וכן כל אותן שהתירו לספר ולכבס בחולו של מועד כגון הבא ממדינת הים והיוצא מבית האסורים מותרין גמ"כ בערב פסח אחר חצות:

~ יום רביעי ~

א יש אסורין ליטול הצפרנים מחצות ואילך ויש מקילין הואיל ויש מתירין אפילו בחולו של מועד כמו שיתבאר בס' תקל"ב וכדאי הם לסמוך עליהם על-כל-פנים בערב פסח שהוא קל יותר מחולו של מועד ומכל-מקום לכתחלה יש לחוש לסברא הראשונה ויטלם קודם חצות אבל אם שכח ולא נמלם קודם חצות יש לסמוך על סברא האחרונה ויכול ליטלם אחר חצות:

טעם משהו חמץ הבלוע בתוכו ועל ידי השפור מפעפע ומתפשט טעם משהו זה ונבלע בכל אורך השפור ואוסר את כל תרנגולות הצלויות בשפור.

ומכל-מקום אם אין החטה מבוקעת יש להתיר במקום הפסד מרובה למכור לנכרי או להשקות אפילו התרנגולות שנמצאת החטה עליה כמו שנתבאר למעלה:

~ יום שני ~

א אם נמצאה חטה או שעורה בקועה בפסח בזמן העוף לאחר שהבהבו אותו באור להסיר נוצת העוף מותר שהרי החטה אינה אוסרת אפילו בצלי ממש יותר מכדי קליפה וכאן הופק הוא הקליפה שמסירין ומשליכין אותו.

ואפילו אם העוף שמן אין להחמיר בו יותר מכדי קליפה כי ההבהוב אינו דומה כלל לצלי הואיל ואינו מהבהבו הרבה במקום אחד אלא מעבירו תמיד הגה והנה כמו שיתבאר ביו"ד סימן ס"ח:

ב ואותה החטה שנמצאת בזמן צריך לשורפה אפילו לא נתבקעה אלא שנתרככה, כמה דברים אמורים כשהיא שלימה אבל אם היא שבורה הרי ניכר ששלט בה העכול עד שנשתברה והרי זו כפרש ונפקע איסור חמץ ממנה ואין צריך לבערה ואין צריך לומר שאינה אוסרת אפילו כדי קליפה:

ג וכל זה בחטה ושעורה וכיוצא בהן מדברים שאפשר שבלען העוף כשהן שלימים ולא לעסן כלל ולכך אינן חשובים כמעוכלים עד שנשתברו שם במעיו אבל אם אכל מורסן וכיוצא בו מדברים רכים שבודאי נלעסו בפיו אם שהו במעיו כשעור עיכול דהיינו מעת לעת הרי הם כמעוכלים לגמרי ונפקע מהם איסור חמץ ואם הקיאן דרך בית הרעי אפילו בתוך מעת לעת נפקע מהם איסור חמץ אבל אם בלע חטים ושעורים וכיוצא בהן והקיאן כשהן שלימים אף ששהו במעיו יותר ממעת לעת לא נפקע איסורן וכן אם בלע שאר איסורין דינו כחמץ בפסח לענין זה:

ד כל מקום שמקילין מחמת הפסד מרובה אם יכול להשקות עד לאחר הפסח או למכור לנכרי בפסח ולא יהיה שם הפסד מרובה אין להקל:

ה כל מקום שמקילין מחמת שמחת יו"ט יש להקל אפילו בחולו של מועד שאף הוא בכלל יום טוב לענין שמחה כמו שיתבאר בס' תקכ"ט:

~ יום שלישי ~

חלק ב סימן תסה, שלא לעשות מלאכה בערב פסח אחר חצות:

א בזמן שבת המקדש היה קיים אסרו חכמים לכל אדם מישראל לעשות מלאכה בערב פסח מחצות היום

אבל אם יודע הדבר לתלמיד חכם אין בכך כלום שהתלמיד חכם יודע שהדבר תלוי במנהג ולא יבוא לידי מחלוקת ומכל-מקום לכתחלה אין לו להקל בפני התלמיד חכם אלא שאם נהגו להקל בצנעה בתוך ביתו ובמצעע בא התלמיד חכם לביתו אין צריך להפסיק מפניו אלא יכול לגמור הדבר שנוהג בו להקל בפני התלמיד חכם דכיון שהתחיל לעשות בצנעה לא יבוא התלמיד חכם עמו לידי מחלוקת שהתלמיד חכם יודע שמותר לו להקל בצנעה אבל אם אדם אחר שאינו תלמיד חכם בא לתוך ביתו צריך להפסיק מפניו שלא יודע לו הדבר ויבוא לידי מחלוקת:

יב ההולך ממקום שנוהגים בו איסור ובא למקום שנוהגין בו היתר ודעתו להשתקע שם לעולם כיון שהגיע לתוך תחומה של אותה העיר שדעתו להשתקע בה נפקעו ממנו חומרי המקום שיצא משם ומותר לו לעשות מלאכה אפילו בפרהסיא:

יג ואם אין דעתו להשתקע שם לעולם אלא דעתו לחזור למקומו או למקום אחר שנוהגין בו איסור נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם ואסור לו לעשות מלאכה בין בצנעה בין בפרהסיא ואף-על-פי-כן לא יתראה בפני אנשי אותו מקום שהוא בטל ממלאכה מחמת איסור כמנהג מקומו שלא יבוא לידי מחלוקת אלא יהא נדמה בעיניהם שהוא בטל מחמת שאין לו מלאכה לעשות:

~ יום שישי ~

יד וכן בשאר כל חומרות שמחמירין במקום שיצא ממנו ומקילין בהם במקום שהלך לשם שאף שדעתו לחזור למקומו ולא נפקעו ממנו חומרי המקום שיצא משם אף-על-פי-כן לא יתראה בפניהם שהוא מחמיר במה שהם מקילין שלא יבואו לידי מחלוקת אלא יחמיר בצנעה שלא יודע הדבר להמון עם.

ואם הוא בענין שאי אפשר לו להחמיר אלא אם כן יודע הדבר להמון עם לא יחמיר כלל אלא ינהג היתר כמותם שגדול השלום ויש לו לעבור על מנהג מקומו מפני השלום כיון שאינו עובר על איסור של תורה (ולא על דברי סופרים) אלא על מנהג בלבד:

טו וכל זה כשבא לעיר שיש בה מנהג קבוע להקל אבל אם אין בה מנהג קבוע להקל אף שאין בה גם כן מנהג קבוע להחמיר אף אם דעתו להשתקע בה לעולם לא נפקעו ממנו חומרי המקום שיצא משם עד שיהא נקבע בעיר מנהג קבוע להקל:

טז אפילו במקום שנהגו שלא לעשות לא נהגו מן הסתם אלא מהנך החמה ואילך אבל קודם לכן מותר.

ואם יש מקום שיש בו מנהג קבוע בכיורד לאסור אף קודם הנך החמה אין זה מנהג חשוב כלל וכל מי שבא לשם ממקום אחר אף שדעתו להשתקע שם לא חלה עליו חומרא זו

ז לא אסרו בערב פסח אלא מלאכה גמורה כגון לעשות כלים חדשים או לתפור בגדים חדשים אבל רשאי הוא לתקן כלי ישן שנתקלקל קצת אם יש בו צורך המועד וכן בגדים שנקרעו קצת רשאי לתופרם ולתקן לצורך המועד אפילו מעשה אומן בין לעצמו בין לאחרים בחנם.

אבל בשכר אסור אפילו לצורך המועד אפילו מעשה הדיוט:

ח לכתוב ספרים לאחרים אפילו בחינם אסור שהכתיבה היא מלאכה גמורה ולא התירוה אפילו לצורך מצוה אלא אם כן בדרך שמותר בחולו של מועד אבל מותר לכתוב ספרים לעצמו דרך לימודו דכיון שדרך לימודו ולעצמו הוא כותב אינו נראית כמלאכה גמורה שבודאי אינו מתכוין לכתיבה גמורה והגונה והרי דינו כתיקון בעלמא שהתירו לצורך המועד והוא הדין צורך מצות כתיבת דברי תורה שיהיו לו לזכרון:

ט בערב פסח קודם חצות תלוי במנהג, מקום שנהגו לעשות עושיין כל המלאכות אפילו שלא לצורך המועד ובמקום שנהגו שלא לעשות אין עושיין ואף בניהם אחריהם עד סוף כל הדורות הדרים בעיר הזאת אינן רשאים לשנות ממנהג אבותיהן משום שנאמר ואל תמוש תורת אבך.

ואף מי שיצא ממקום שנהגו לעשות ובא לגור במקום שנהגו שלא לעשות אם אין דעתו להחזיר דירתו לעולם למקום שיצא משם אלא דעתו להשתקע שם במקום שהלך לשם הרי הוא נעשה מיד כאנשי אותו מקום וחלו עליו כל החומרות שמחמירין באותו מקום ואסור לו להקל אפילו בצנעה ואפילו חוץ לתחומה של אותה העיר:

~ יום חמישי ~

י ומכל-מקום כשעדיין לא הגיע לתוך תחומה של אותה העיר לא חלו עליו עדיין חומרי אותה העיר אבל משהגיע לתוך תחומה של אותה העיר שדעתו להשתקע שם אף שאחרי-כך הלך משם למקום אחר ודעתו לחזור לאותה העיר לא נפקעו ממנו חומרותיה.

ואם אין דעתו להשתקע לעולם באותה העיר אלא דעתו לחזור למקום שיצא משם או למקום אחר שנוהגין בו היתר אפילו דעתו שלא לחזור עד לאחר זמן מרובה, מכל-מקום כיון שאין דעתו להשתקע באותה העיר לעולם לא חלו עליו חומרי אותו מקום ומותר לו לעשות מלאכה בשדה חוץ לתחומה של עיר אבל בתוך התחום אסור לשנות מנהגם מפני המחלוקת ואפילו רוצה לעשות בצנעה אסור שאי אפשר למלאכה להיות כלי-כך בצנעה שלא יודע הדבר לשום אדם:

יא אבל שאר כל חומרות שאינן באיסור מלאכה שמחמירין באותו מקום שהלך לשם אם אין דעתו להשתקע שם רשאי להקל בהן אפילו בתוך העיר רק שיהיה בצנעה שלא יודע הדבר להמון עם ויבואו לידי מחלוקת.

חכם אלא שנהגו כן ההמון מעצמם ואין טעם נכון למנהגם. אפילו במקום שנהגו שלא לעשות לא נהגו מן הסתם אלא שלא להתחיל מלאכה בי"ד שחרית אבל כל מלאכה שהתחיל בה קודם י"ד יכול לגומרה בי"ד עד הצות אם היא לצורך המועד חוץ משלש אומניות שהן החייטין והספרין והכובסין שהן יכולים אפילו להתחיל בתחלה בי"ד שחרית אם יכולים לגמור עד הצות כדי שיוכל ליהנות ממלאכתו במועד.

ולמה הקילו בשלש אומניות אלו לפי שמיצינו שהקילו בהן בחולו של מועד שמלאכת התפירה התירו להדיוט שאינו אומן שמותר לו לתפור בגדים בחולו של מועד והגילוח והכיבוס התירו למי שבא ממדינת הים וליוצא מבית האסורים בחולו של מועד ויום זה הוא קל יותר מחולו של מועד לפיכך יש להתיר התפירה אפילו לאומן והגילוח והכיבוס אפילו למי שאינו בא ממדינת הים ועוד ששלש אומניות אלו הן צריכות אל העם צורך גדול לכבוד יום טוב לפיכך הקילו בהן יותר מבשאר מלאכות שאינן צריכות כל כך לכבוד יום טוב:

יח וכל זה במקום שנהגו שלא לעשות אבל במקום שנהגו לעשות מותר להתחיל כל המלאכות עד הצות אע"פ שאין בהן צורך המועד כלל:

וכיוצא בה מחומרות שאין להם מנהג הגון ולא נקבעו בעיר על-פי תלמיד חכם אלא העם החמירו כן מעצמם ומכל מקום צריך לזהר שלא להקל בפני המון עם שלא ילמדו ממנו לזלול באיסורין ויבואו על ידי כן לזלול בשאר איסורין שהן אסורין מן הדין אבל בפני תלמיד חכם רשאי להקל.

אבל התלמיד חכם עצמו כיון שהוא מאנשי אותה העיר אסור לו להקל אפילו בינו לבין עצמו דכיון שבני העיר יודעים שדבר זה מותר הוא מן הדין ואף על-פירכך נהגו להתמיר הרי חומרא זו כנדר על כל אנשי העיר ואינה ניתרת אלא בשאלה וחרטה כמו שנתבאר ביורה דעה סי' רי"ד:

~ שבת קודש ~

יז במה דברים אמורים באותו הדור עצמו שנהגו חומרא זו וכן בניהם אחריהם שנהגו חומרא זו שלש פעמים בחיי אבותיהם או לאחר מיתתם או אפילו לא נהגו אלא פעם אחת אלא שהיה ברעתם או לנהוג כן לעולם הרי נעשית חומרא זו עליהם כנדר אבל אם לא היה ברעתם כן ולא נהגו כן שלש פעמים אף על-פי שאבותיהם קבלוה עליהם כנדר ונהגו בה כל ימיהם אין בניהם חייבים לקיים מנהג אבותיהם כיון שהוא מנהג גרוע שלא נעשה על-פי תלמיד

~ 'לקוטי תורה' פרשת בהעלותך - הפרשה החסידית ~

אם את פל דגני הים¹

לְקַבֵּל חַיִּית מִן הַבַּיִת, כִּי הַבַּיִת מִגִּשְׁשִׁים³. וְלָכֵן "עַם הָאָרֶץ אֲסוּר לֵאכֹל בֶּשֶׂר"⁵, רַק תִּלְמִיד חָכֵם⁶ יִכּוֹל לְהַעֲלוֹת כו'.⁷ אֲבָל לְגַבֵּי מִדְּרַגַּת מוֹשֶׁה, שֶׁהוּא הַגִּבּוֹה מְאֹד נַעֲלָה, אֲפִילוֹ עָלְיָהּ זו - וְיִרְדָּה תַחֲשֹׁב.

"אם את פל דגני הים כו"¹:
לְהַבִּין, הֲאֵל לֹא שְׂאֵלוֹ דְגִים פְּלָל אֶלָּא בְּשׂוֹר?
הַעֲנִינוּ, כִּי מוֹשֶׁה אָמַר (שם, יג): "מֵאַיִן לִי בֶּשֶׂר?" פִּירוּשׁ:
שֶׁהוּא בְּמִדְּרַגָּה מְאֹד נַעֲלָה, עַד שְׂאֵי אֲפֶשֶׁר לִירֵד לְמִטָּה

1. (נאמר ביום ג פרשת שמות, יט טבת תשס"ג, בסעודת חנוכה בית חוקק של מורנו הרב פנחס [ריועם] בשקלאב, בהמשך לדבור המתחיל "מזמור שיר חנוכה הבית" שנדרש לקמן פרשת ברכה צח, ד. המאמר שלפנינו הוא פנאיה הנחת המתיר"ל עם הנחות המצח צדק.

1. (נאמר ביום ג פרשת שמות, יט טבת תשס"ג, בסעודת חנוכה בית חוקק של מורנו הרב פנחס [ריועם] בשקלאב, בהמשך לדבור המתחיל "מזמור שיר חנוכה הבית" שנדרש לקמן פרשת ברכה צח, ד. המאמר שלפנינו הוא פנאיה הנחת המתיר"ל עם הנחות המצח צדק.

2. (פסחים מט, ב. ראה לעיל לג, ג. ו'שם נסקן).

נוסח ב - הנחת רבי משה בן אדמו"ר תקנן - נדרש בספר המאמרים תשס"ו עמוד קצא ומתחיל "להבין מעם למנהג ישראל לאכול דגים לפני בשר". נוסח ג - הנחות הר"פ עמוד פב. נוסח ד נמצא בכתב יד ומתחיל "ענין בשר ודגים" ולא נדרש לעת עתה.

3. (ל'אב"ל ב"ש"ר מצד שמצטרף לברר ברורים דרפ"ח נצוצין שנפלו בשבירה ולהעלות הטוב למעלה וזה אי אפשר כי אם לתלמיד חכם" - תשס"ו).

ענין אכילת דגים לפני בשר - ראה גם ספר המאמרים תשס"ג חלק ב עמוד תרצ. דבור המתחיל "בהעלותך" תקצ"ו - אור התורה במדבר בן ד הוספות עמוד 16.

4. ("פי מ'תקנה את בריו. - תשס"ו).

5. ("הוא מקבר ביריבי נצוצין שנפלו בטעם בשר נשמי. אבל עם הארץ שאין יכול לברר, אי מנהגם יותר" - הנחות הר"פ).

2. (פרשתנו יא, כא-כב: 'ויאמר משה: שש מאות אלף רגלי, העם אשר אנכי

בְּשֵׁר¹⁴.

אך לגבי מדרגת מִשָּׁה, אפילו "אם את כל דגי הים יאסף להם ומצא להם" גם כן, שגם בחינת זו דדגים ימשיך ויוריד למטה ממדרגת מִשָּׁה¹⁵.

(הענין יש לומר: כמו שנתבאר במקום אחר, דמִשָּׁה הוא מבחינת "אדם בארח אצילות דלעילא"¹⁶, דעליה אתמר (בראשית א, כח): "ורדו ברגת הים כו"). דהיינו שהוא למעלה גם מבחינת נשמות עליונות הנקראים "נוני ימא"¹⁷ ו"עוף השמים" כו. ולכן גם בענין המזון, ירידה היא לו אכילת דגים ובשר הנשמיים, כיון שהוא למעלה גם מבחינת "נוני ימא" שבעולמות העליונים כו.

ואף על גב שהלחם הוא למטה מהבשר, הרי שרשו נבזה יותר¹⁸. ותדע, שפרפת המזון אינו אלא על לחם כו. ועוד, דהא המן ירד בזכות מִשָּׁה¹⁹, "מזונא"²⁰ דחכמתא²¹

אך²² "תקדוש ברוך הוא הגיו שליו"²³, שהם עופות והם למעלה מבחינת בשר בהמה. כו²⁴ הוא מבחינת "פני

וזהו "שש מאות אלף רגלי, העם אשר אנכי בקרב, ואתה אמרת בשר אתן להם כו", פירוש: כי מאחר ש"אנכי", היינו בחינת מִשָּׁה⁸ - בקרב העם, איך תאמר "בשר אתן להם" כו?⁹

וזהו "הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם?", פירוש "ומצא להם": שהצאן ובקר ימצאם וישיגם בדרוף אחריהם להמשיכם למטה, ויפלו ממדרגת מִשָּׁה כו¹⁰.

ולזה אמר (שם, כב): "אם את כל דגי הים כו", כי הנה "כל מה שיש פיבשה יש פים"¹¹. והבשר שפים היינו דגים, אלא שהים הוא מעלמא דאתפסיא, ויבשה - מאתגליא.

והנה, הירידה הגדולה לבחינת עלמא דאתגליא, לאכול בשר שפיבשה להעלות כו, ולא יפול למטה בגשמיות - יש עצה: על ידי ירידה תחלה לעלמא דאתפסיא - דגים שפים; שבהם ועל ידם יוכל אחר כך לירד יותר כו¹². ולכן מנהג¹³ ישראל לאכול דגים קודם

8. 'ואין שיד לו כלל גפש בהמה כרפ"ח ניצוצין שנפלו בשכירת הכלים, כי בחינת מִשָּׁה, בחינת און אשר הוא למעלה מהג'ל, ואך יכול להמשיך להם בשר'. - הנחות ה"ב).

15. (אף על פי כן אי אפשר שתימצא "לה"ם, שיוכלו לברר כו". - תקס"ו).

9. 'וזהו טענת משה רבנו עליו השלום על דור המדבר ש"התאוו אתה כו מאן לי בשר", שהם אחוים בי, "אשר אנכי בקרב", ואני למעלה ממדרגת הבשר, (כי בשר נמשך מבחינת אימא, בחינת "ש, וימשה בחינת מ"ה כמו שנתבאר במקום אחר) ואם הם יתפרדו ממני או יתשמו פאכילת הבשר". - תקס"ז).

16. (זהר חלק ב ריש פרשת משפטים צד, סוף עמוד ב. וראה לעיל צו ה, סוף עמוד ב).

17. (ראה ותר חלק ב בשלח סו, א. חלק ג בקק קפו, ב. דבור המתחיל "ליתן זה" לעיל שמיני יח, א. וראה ביאורי הוהר בשלח צב, סוף עמוד ד ואילך. ועוד).

18. כמו שנתבאר במקום אחר - בענין "שמי הלחם על גבי שני הכבשים" (לעיל אמור לה, ג).

19. (ראה תענית סו, א. במדרש רבה א, ב. ותר חלק ג קב, ב. רפג, ב).

20. (זהר חלק ב סא, א).

21. 'ענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ואתה אצלו אמון כו" (לעיל במדבר יז, ד).

22. (השיב לו הקדוש ברוך הוא "תיר ה' תקצר", שיוכל להיות המושבה בחינת און גם כמין בשר, ויגיו שליו" (פרשתנו יא, לא). - אור התורה שם על פי הנחות ה"ב).

23. (לשון הפקולתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא ד"והי", פתיחא).

24. (בהמה הוא מבחינת חיות". - הנחות ה"ב).

8. 'ואין שיד לו כלל גפש בהמה כרפ"ח ניצוצין שנפלו בשכירת הכלים, כי בחינת מִשָּׁה, בחינת און אשר הוא למעלה מהג'ל, ואך יכול להמשיך להם בשר'. - הנחות ה"ב).

9. 'וזהו טענת משה רבנו עליו השלום על דור המדבר ש"התאוו אתה כו מאן לי בשר", שהם אחוים בי, "אשר אנכי בקרב", ואני למעלה ממדרגת הבשר, (כי בשר נמשך מבחינת אימא, בחינת "ש, וימשה בחינת מ"ה כמו שנתבאר במקום אחר) ואם הם יתפרדו ממני או יתשמו פאכילת הבשר". - תקס"ז).

10. 'דהיינו שיתגשמו בבשר שיאכלו מן הצאן ובקר ויהיו מן הנפילים'. - הנחות ה"ב).

11. (חלון קכו, א).

12. ('דדגים אין טעונים שחיפה, כי אם באסיפה בעלמא סגי, מצד היותם למעלה ממדרגת הבשר בהמה, שיש בהן הארת הביטול יותר ואינו בהגשמה כל פה, שהן ממוצעים בין תכלית הביטול שלמעלה לבחינת ה"ש דבשר, ואפשר על ידי אמצעות הדגים יוכלו לאכול בשר'. - תקס"ז).

13. (באור התורה: "המנהג הפשוט בישראל". ובתקס"ז: "גלמוד מתדון קרא: הצאן ובקר ג").

14. (הגם שזהו לכאורה נגד הראיה, שהדגים קשים להתעכל יותר מהבשר, ואם כן היה ראוי להקדים בשר לפני דגים כדי שיתעכל תחלה ויורד מתאצטומקא למעיים, וענין זה בספרי הרפואה. אך הטעם, כי דגים הם גם כן בחינת בשר, כמו שאמרו במשנה "בשר דגים", רק שהן מתוקים, ו"כל מה שיש פיבשה יש פים", רק דגי הים - מעלמא דאתפסיא, ולכן דגים "עניא פקחא", ועל ידי שאוכלים תחלה דגים אשר הם מבחינת אתפסיא, יכול לאכול אחר כך גם בשר אשר הוא

בגמרא: "תליסר רפתא כו'²⁷, פי "בשרא סומקא"²⁸ –
בחנית גבורה; ושמננית – בחנית חסד כו'²⁹ :

לא, סוף עמוד ג).

29. (גם שמן עיקרו בחנית חכמה. ושמן טבעו להתמשך למטה, וחיוב "בשמן הטוב יורד על הראש כו", והיינו המשכת הביטול למטה. . וזהו ענין השליו, שהיה שמן מאד עד ששמנו מפעפע ונתפשט כו'ג לחמים, והוא מה שבחנית הביטול דשמן נמשך ונתפשט גם למטה כו'.

וזהו התשובה למענת משה, שלחיותם בבחנית ביטול ואין, אם פן נגשם אותם, כי אפילו לאחר הברור נעשה כונה התלככות רשפי אש והוא יש לגבי בחנית מה וביטול אמיתי שהיו מדרגתם. אך זהו בבשר הנמשך מפני שור שבמרקבה, מה שאין פן בשליו שיעקר מהותו בחנית שמן ששרשו מהקמה שהוא בחנית ביטול". – אור התורה (שם).

שור" כו" (הקפאל א, י) בחיות שבמרקבה, ועופות הם מבחנית "כרובים"²⁵ כו'²⁶. וגם היו שמנים מאד, כראיתא

25. (תנחומא פקודי ז: "בחמישי ברא עופות, שנאמר (בראשית א, כ): . . ועוף יעופף. ובמשכן פגדן. . . (תרומה כה, כ): והיו הכרובים פרשי כנפים למעלה").

26. "והיו הנד ה' תקצור", שיכול להמשיך גם מבחנית חכמה – בחנית בשר. – אור התורה (שם).

27. (ויקרא עה, ב (ורש"י): "ד' מיני סליו הן. . . ושליו מעליא דכולהו. . . ומותבינן לה פתגורא (כך מנהגם לצלות שפודיהם פתגור), ותפח (מריב שוקנו הוא נתפח ונעשה עב), ותנה קלי תנורא, ומסקין ליה אתליסר ריפי (זו על זו ריפי פירות), ואחרונה אינה נאכלת אלא על ידי תערובת (מריב השוקן הנבלע בה וכל שפן העליונות)".

28. (גיטין סו, ב ושמ' נסקן. סומקא – ארום. וברש"י שם: כהוש וראה לעיל

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

שהוא התמצית כמו שא' דלא קאים אינש אדעתיה דרביה בפנימו' הכוונה שבשכל ששמע מדברו כו' וד"ל ועכ"ז יש יתרון מעלה בחיצוניות הדיבור שמסביר השכל יותר מפנימית שבו כי אנו רואים שיבא על שכל חדש יותר ועמוק יותר בלי הכנת כח השכל לזה כלל אשר לא היה בכלי שכלו להשיגו רק מחמת רבוי הדיבור ובו יתברר יותר אמיתי' השכל לעומקו יותר מבתחלה בעומק המושג שהיה לו כנ"ל בעומק בינה שכלב כו' לפי שיש כח ושרש בחיצוניות יותר מבפנימית מטעם כלל הנ"ל ואף גם מפנימו' הדיבור יותר שהוא מה שבא לכלל שתוקה כמו אשתומם כשעה חדא לפי שעולה בכח המשכיל כל שכל מן העולם לגילוי בכינה שזהו בבחי' ח"ס שע"ז א' סייג לחכ' שתוקה כמ"ש במ"א שזהו ענין מלה בסלע כו' עכ"ז באריכות הדבור ימצא מן העולם כח המשכיל יותר מן השתוקה מטעם זה וד"ל אך כל זה הוא רק בשרש הדבור כחכ' שעולה למקור החכ' בבחי' פנימית דהו"ב שאין זה רק מצד הצורה שבדיבור נפש המדברת דברי שכל (והחיצוניות שבו יותר עליון מן הפנימיות) אבל חומר אותיות הדיבור כהבל קול החיצון ששרשו בעצמות אור המקיף דכתיב כנ"ל הוא למעלה ג"כ מפנימית הדבור שבחשאי (וגם בשתוקה כו') להיותו למעלה גם ממקור השכל כי מקור השכל שממנו שרש הדיבור בפנימית וחיצוניות הנ"ל אינו רק בבחי' צומח לבד מעצמות דאור הכתר ונק' צומח שבדומם כמו האילן שצומח מן הארץ וכשערה הצומחת מן הראש כו' כמ"ש במ"א שאינו רק בחי'

(כה) וזהו הטעם שאנו רואים שיש יתרון מעלה בקול רם שבדיבור בפסד"ז יותר מפנימית הדבור בחשאי בי"ח כנ"ל שזהו הטעם שצריך לומר פסד"ז קודם התפלה בלחש כו'. דהנה ידוע שגם בבחי' צורה שבדיבור יש ב' מדרגות פנימיות וחיצוניות והוא דמה שיש בדיבור הבנת השכל מצירופי' דאותיות המחשבה זהו רק בחי' חיצוניות השכל שבחיצוניות בינה שנק' הסבר כנ"ל (וכן מחיצוניות המדות חו"ג שכלב כו') שכל שמבין השכל בטוב טעם בהסבר יותר יותר יאריך בדבור ברבוי התחלקות הצירופים שנמשך מרבוי התחלקות צירופי' אותיות דמח' דהיינו מבחי' ה"ג דאימא דאויפת מנהא לברתא כידוע ונק' מאמר פתוח מח' שבדיבור אך מדרגה הב' בדבור הוא פנימית השכל שנק' עומק המושג כנ"ל שהוא עומק העיון בכח תמצית השכל שעדיין לא יוכל לבוא בצירופי' אותיות הדיבור כמו הטרוד בלימודו בעיון גדול שמעמיק לעומק תמצית השכל שאז הדיבור יבא ממילא בלי בחירה והוא הדיבור שבחשאי דמרחשין שפוותיה ונגרד אחר עומק המושג מבלי ירגיש בו כלל (וכמ"ש במ"א שזהו דיבור דד"ת שהוא בביטול גדול כמו שעונה אחר הקורא כמו תען לשוני כו' לפי שאו' דבר ה' וכמ"ש ואשים דברי בפך ואינו דיבור של עצמו כלל וזהו ענין איתמר איתמר ממילא כו'):

(כו) וזהו שרש הדיבור הפנימי כמו שהוא בפנימית בינה וזהו בחי' דיבור שבמח' שכלול במח' דכינה בפנימי' שבה שא"א להביא כלל בגילוי הדבור דהגם שיאריך דיבור בהסבר השכל והסברא לא יבא על עומק המושג

לגמרי וידוע דנתב"ס דוקא והיינו בחי' אותיות העצמיים שבנפש עצמה שמלובשים בכלי' אותיות המבטא שוהו חומר הדבור בהכל החיצון שבקול הגשמי דוקא כנ"ל וד"ל:

התפשטות העצם אבל בחי' העצמות דכתר נק' דומם שלמעלה מצומח שבו כו' שהוא למעלה מבחי' אדם הנק' רוח ממלא כלל (וע"כ סיוג לחכ' במקורה ג"כ מן השתיקה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ענין ההלל

מאין ולפיכך צ"ל כח הפועל בנפעל תמיד להחיותו ולקיימה מאין כו'. ועפ"ז יתבאר יותר מ"ש למעלה שבהשתלשלות עילה ועלול שהוא יש מיש יהי' הנולד נפרד לעצמו משא"כ כשהנולד הוא מאין ליש, ור"ל כיון שהנולד נמשך בבחי' יש מיש שממהות העילה נולד העלול א"כ אין חידוש כ"כ בהתהוות חומר ומהותו כי כבר הי' לעולמים כמשל שינוי הכסף ע"י הצורף שאינו מחדש מהות הכסף אלא צורתו ולפיכך יהי' נפרד לעצמו זולתו העילה שלו, משא"כ כשהנולד הוא יש מאין והוא כנ"ל בענין השם שלא יתכן לומר כלל שחיות זה הי' מתחלה נמצא בהעלם כי באמת השם אינו כלום כשאין קורא בשמו ולא יתכן לומר כלל עליו גם העלם כנ"ל וה"ז התחדשות מאין ממש לכך צ"ל תמיד התחדשות הארה זו ובחי' קריאת אותיות שמו ית' כדי שיתקיימו הנבראים כו':

(והנה גם שהמשל דמעשה אנוש אינו דומה כ"כ גם לענין השתלשלות עילה ועלול כי במעשה אנוש אין שום שינוי כלל בחומר הכסף מקודם שעשו כלי לאחר שנעשה כלי ולפיכך יתקיים כלי האומן משא"כ למעלה בהשתלשלות עילה ועלול יש שינוי עכ"פ ממהות העלול כשהי' כלול בעילה לאחר יציאתו להיות בפ"ע מדקות לגסות כנ"ל ממתיק' התפוח לגבי מתיקת שבמזל כו' מ"מ לק"מ כי כוונתו במ"ש שיהי' הנולד נפרד לעצמו, אין ר"ל אלא על החיות הנמשך מהעילה שיכול להתקיים בלעדו לפי שהוא מהות ממהות אבל למה שנשתנה ונתגשם באמת צריך לקבל חיות תמיד. אלא שקבלה זו אינו מעצם העילה. כי כח הגשמי' זו הוא ע"י א"ס הסובב כ"ע דוקא כמ"ש במ"א בארוכה שיש ב' מיני חיות לכל נברא א' בבחי' עו"ע המתלבש בו וא' מבחי' סוכ"ע המקיף עליו שהוא הוא הפועל כל הגשמה ושינוי מהות ובאמת שממנו צריך לקבל תמיד כנ"ל שבכל השפעה יש מאין צ"ל המשכת כח הפועל תמיד כו' ולכן לא אמר אלא שיהי' נפרד מהעילה, אבל

וע"פ הקדמה זו יובן ענין והחיות רו"ש, שהוא בחי' הסתלקות והתפשטות והכוונה בזה שכל רגע צ"ל המשכת החיות ממנו ית' להחיות העולם ומלאו ולא די לו בהמשכת החיות שנמשך ממנו ית' להעולם בתחלת היותו אלא צ"ל תמיד המשכה חדשה וכמאמר מחדש בכל יום מע"כ וכן אומר ועושה כו', והמעם הוא שאילו הי' המשכת החיות ממנו להעולם בדרך עו"ע שהוא יש מיש לא היו צריכי' להתחדשות החיות תמיד אלא היה די להם בחיות הנמשך להם בתחלת היותם והיו אם כן נפרדים לעצמן כמו שישאר התפוח נפרד לעצמו אע"פ שכל גידולו מהמזל המגדלו, והיינו מפני שגם המזל הוא דבר מה והמתיקות שבו היא מערכו וכל התהוות עו"ע שהוא מהות ממהות יהי' הנולד נפרד לעצמו, אבל כשאין ההתהוות של הנברא עלולה בהמשכת ממשית, אלא מאין ליש כמו משל קריאת השם לכד הרי תמיד יצטרך להארת המהות ולא יוכלו להיות נפרד אפי' רגע ולא כמו שאם יכרתו התפוח מן כח המגדלו יתקיים אבל אם ח"ו הי' נכרת בחי' קריאת אותיות שמו ית' מעל הנמצא' היו כלא היו, כמו שאם תופסק הקריאה ישכח על שמו לגמרי וד"ל ובוזה נתגלה טעות הפילוסופי' שאומרים עוב ה' את הארץ כי הם מדמיו' שהשפעה היא בבחי' עו"ע כנ"ל אבל באמת לא כן הוא אלא בבחי' שם לבד. וכיאוור הענין הוא כמ"ש בלק"א ח"ב פרק ב' תשובת המינים הכופרים בהשגחה פרטית שמדמיו' מעשה ה' למעשה אנוש כי כאשר יצא לצורף כלי שוב אין הכלי צריך לו כו' אך טח מראות עיניהם ההבדל הגדול שבין מעשה אנוש שהוא יש מיש רק שמשנה הצורה והתמונה למעשה ה' שהוא יש מאין כו' ע"ש. והיוצא מדבריו שבמעשה אנוש אין הכלי צריך להאומן לפי שלא חידש ולא ברא חומרה וישותה לכן הוא מתקיים בלעדו ושינוי הצורה אינו כלום כי אין בצורה זו שום דבר נוסף על העצם שיתכן לומר שלא יתקיים בלעדו משא"כ מעשה ה' שכל החומר והצורה שניהם מחדשי'

צריך לשפיע העילה עצמו וממנו הוא נפרד אלא שצריך לשפיע הא"ם כמו שהעילה עצמה צריכה לזה וד"ל. ואין העילה לגבי העלול אלא כמו מעביר שבאמצעותו נמשך לו היניקה. משא"כ לגבי עצמותו ית' שכולם צריכי' לו לקבל חיות תמיד להחיותם מאין וממך הכל כתי' לפי שהוא מחדשם מאין ממש ולא מהות ממהות ודוק. ע"כ הג"ה):

פשיטא שצריך לקבל תמיד חיות מא"ם כמו שהעילה עצמה צריכה לקבל תמיד מא"ם לצורך הגשמתה, וגם לצורך עצם מהותם כי בשרשם הרי כולם מחודשים מאין ע"י אותיות שמו ית' כנ"ל, אלא כוונתו לומר רק שהוא נפרד מהעילה ואע"פ שהמשכת חיות זו התמיד' מא"ם להעלול נמשך ע"י העילה כי הסובב מאיר ע"י הממלא כמש"ש, מ"מ אין העלול

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

באתי לגני

בדברו עם זולתו שעסק בזמן שהוא בהשכלת איזהו דבר, שיכול לעצור א"ע מבלי יתגלה כלל בדבורי פיו כו'. ועד"ז יובן בנמשל למעלה הענין שבחי' המדות מתגל' בדבור, והיינו דכתי' ששת ימי' עשה כו' ולא כתיב בששת ימי' שששת ימי' הם ששה מדות עצמם נתגלו בדבור דעשרה מאמרות הם הל"ב אלקי' שנו' במע"ב, וכת' עליהם בדבר ה' שמו' נעשו, שע"י הדבור והמאמר עי"ז נתגלו מדותיו ית', יום ראשון האיר חסד, ויום שני גבורה ולכן בו נא' יהי רקיע ויהי מבדיל כמ"ש במ"א, ובשלישי ת"ת כו', וזהו ענין ו"ה דש' הוי'. אבל בחי' ו"ה אינם שייכים לעולמות, וגם קודם שנברא העולם הי' בחי' חו"ב שע"ז אמר בת"ז אתה הוא חכים ולא בחכ' ידיעא כו' מבין ולא בבניה ידיעא כו', ומ"ש כולם בחכמה עשית זהו הארת החכ' שמאיר במדות, ועי"ז נא' ג"כ חסד אל כל היום, פי' אל הוא נהירא דחכמתא המאיר בבחי' חסד וזהו שהאיר בבריאת העולם, אבל בחי' חכמה עילאה אינו שייך לעלמין דאתגליין כלל, ועי"ז מאד עמקו מחשבותיך שהם בבחי' עומק כו'. וזהו שאה"כ כי אמרתו עולם חסד יבנה וכת' זכור רחמך וחסדיך כי מעולם המה, פי' שרחמי' וחסדי' הם שייכים לעולמות, וכמשל באדם שענין המדות הם גילוי לזולתו, שהרי אינו שייך לומר שמתחסד עם עצמו או מרחם על עצמו כ"א על זולתו דוקא וכמ"ש מזה במ"א באורך כו', וכמו"כ יובן למעלה שענין המדות הם שייכים לברה"ע, וזהו זכור רחמך וחסדיך כי מעולם המה, אבל חו"ב הוא מאד עמקו מחשבותיך, ועי"ז ממעמקים קראתך הוי' שצריכי' לקרות בחי' ו"ה דש' הוי' מבחי' עומק הנ"ל דעמקו, כאדם שקורא לאחד מבית לחוץ כו'.

וזהו באתי לגני לפי המד"ר, והיינו כמו בנן דכתי' בי' בנטיעתו שם מלא כמ"ש ויטע ה' אלקי' גן, שהי' בנן גילוי אלקותו ית' כמ"ש וישמעו את קול ה' אלקי', רק שע"י החמאים סלקו השכינה עד רקיע השביעי כו', אבל ע"י הו' צדיקים הנ"ל עד משה שהוריד השכינה לארץ והו' באתי לגני למקום שהי' עיקרי בתחלה כו'.

ועפ"ז יובן ג"כ שורש הפרש בין בהמק"ד ושלא בזמן הבית. דהנה בבחמק"ד כתי' שלש פעמי' כו' פני הוי' אלקיך, שהאיר שם פנימיות שם הוי' כו', אבל כשאין בהמק"ד קיים כתי' ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא שבחי' הפנימיות אינו מאיר, ומוסתר ונעלם בבחי' יום ההוא שהוא עלמא דאתכסיא. והענין הוא, דהנה איתא שבזמן גלות בבל אין השם שלם, ופי' בלק"ת פ' ראה כד"ה ראה אנכי שאין בחי' ו"ה מאיר בו"ה, והיינו כי ו"ה הוא בחי' עלמא דאתכסיא, וכמ"ש בת"ז חכמה מוחא איהו מחשבה מלגאו בינה לבא ובה הלב מבין ועל אילין תרין כתי' הנסתרות להוי' אלקינן, אבל בחי' ו"ה הוא נגלית, וכמ"ש והנגלות לנו ולבנינו פי' ו"ה דש' הוי' הם נגלות לנו כו'.

והענין הוא, דהנה מבשרי אחזה, שהרי אנו רואים שהמדות מתגלים ע"י הדבור, שהרי כשהאדם הוא ככעס מדבר דבורו בכעס, משא"כ כשהוא באהבה עם זולתו מדבר עמו בפנים שוחקות ובנחת והשקט, כי זהו מילתא דלא שכחא שיעצור רוחו ולא יתגלה בדבורו איך ומה הוא כו', משא"כ ענין החכמה והשכל אינו מוכרח כלל שיתגלה בדבור ההשכלה שהשכיל או שהי' גם מוכח מדבורו שהשכיל השכלות, שהרי יכול לישב בעצמו ולהשכיל השכלות ולהבין ברוח ביתו ואעפ"כ לא יהי' מוכח כלל

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המושך תער"ב ~

וידבר ה' אל משה לאמר, ש"פ פנחס, תער"ג

לון דקאי על הכלים דע"ס דאצ' שנק' גופין כו'. ואח"כ אמר וההוא נביעו איהו כנשמתא לגופא שהן בחי' האורות כו', דעיקר ענין המציאות שבאצ' הן הכלים שהרי האורות הן בבחי' פשיטות עדיין כו', והגם שבאורות יש ג"כ ע"ס כו', מ"מ הרי הע"ס דאורות הן בבחי' פשיטות עדיין לגבי הע"ס דכלים כו' וכמשנת"ל באורך, וכמו בחי' ח"ס שהיא למע' מן החכ' לגבי חכ' הגלוי' כו', כמו"כ האורות הן בבחי' פשיטות ובבחי' אין והעדר המציאות לגבי הכלים, דעיקר המציאו' הן הכלים כו', דהכלים הן בחי' הגבול שבאצ' וכמ"ש בעה"ק דא"ס כשם שכחו בכל"ג כן כחו כגבול שאל"כ אתה מוחרס שלמותו והגבול הנמצא ממנו תחלה הן הכלים דאצ' כו', וכן כ' רבינו ז"ל באגה"ק הנ"ל שהכלים הן בחי' גבול כו', דהנה הפרד"ס ס"ל שגם הכלים אינן בבחי' גבול שז"ש בס"י מרתן עשר שאין להם סוף כו' וכמ"ש במ"א, אך רבינו כ' שהכלים הן בחי' גבול כו'. ושרש הגבול שבאצ' הוא מכח הגבול שבא"ס שזוהו אותי' הרשימה כו', דתכלית הכוונה בהתגלות כח הגבול הוא בכדי שיהי' מציאות היש כו', דכאשר ברצונו להאציל ולברוא את העולמו' היינו שיהי' עולמו' בבחי' מציאות כו', נתגלה כח הגבול שבא"ס כו'. דהרי מבחי' א"ס הבל"ג להיות שזוהו התגלות מן העצמו' והי' בבחי' א"ס ובבחי' בל"ג אא"ל מזה מציאו' היש כו', וע"כ כשעלה ברצונו ית' להאציל ולברוא כו' וכמא' שוקיו עמודי שש שוקיו זה העולם שגששתוקק הקב"ה לבראותו כו', נתעלם בחי' כח הבל"ג ונתגלה בחי' כח הגבול שזוהו התגלות העולמו' כו', והגם דכח הגבול הוא ג"כ כח העצמו' וכמו"כ כח הבל"ג אינו עצמו' ממש, שהרי עצמו' הוא למע' מבחי' גבול ומבחי' בל"ג ושניהם שוין לגבי' כו', מ"מ כשעלה ברצונו שיהי' התגלו' מן העצמו' הנה ההתגלות הוא בבחי' א"ס ובבחי' בל"ג כו', ולכן מבחי' כח הבל"ג אנו יודעים מציאו' העצמו' להיות שהוא בחי' התגלו' העצמות שמצד העצמות כו' וכמשנת"ל פרק קכ"ח, אנו יודעים מזה מציאו' העצמו' כו', משא"כ מבחי' כח הגבול לא היינו יודעים גם מציאו' העצמו' כו'. והגם דלכא"ל גם מכח הגבול היינו יודעים מציאות העצמות שהי' מן העצמו' כו', ועוד זאת דמזה דוקא אנו יודעים את כח העצמות כו', וכנודע דכח העצמו' הוא בכח הגבול יותר מבכח הבל"ג כו' וכמ"ש במ"א, דרשימו הוא מבחי' עצמות א"ס בבחי' פנימיות יותר, וכמו עד"מ

קנג) ולחבין הדוגמא מזה למע', הנה אי' בת"ז איהו וחיוהי חד איהו וגרמוהי חד, וידוע דקאי על ע"ס דאצ' דאיהו וחיוהי חד כהון ואיהו וגרמוהי חד כו', ומוכן מזה שאינו דומה בחי' איהו שמתייחד עם חיוהי לבחי' איהו שמתייחד עם גרמוהי, וכמו"כ בענין היחוד אינם דומים ז"ל, שהרי אינו או' איהו וחיוהי וגרמוהי חד, אלא או' איהו וחיוהי חד כפ"ע ואיהו וגרמוהי כפ"ע הרי מוכן שאינו דומה בחי' איהו שמתייחד עם חיוהי לבחי' איהו שמתייחד עם גרמוהי כו', וגם בענין היחוד אינם שווים דאינו דומה ענין היחוד עם חיוהי לענין היחוד עם גרמוהי, ומשו"ז חלקם בשני חלוקות כו'. דהנה איהו הוא בחי' א"ס ב"ה וכדאי' באגה"ק ד"ה איהו וחיוהי דאיהו וגרמוהי חד לברוא בהם וע"י מאין ליש, וידוע דענין ההתהוות הוא בכח ויכולת הא"ס דוקא לא בחיק הנבראים כלל כו', דמבחי' גרמוהי מצ"ע אא"ל ההתהוות כו', איך שנפרש גרמוהי אם ז"ת או כלים דע"ס בכלל כו' אין בהם כח ההתהוות כו', דמשו"ז צ"ל היחוד דאיהו עם גרמוהי לברוא בהם כו', דההתהוות הוא בכח הא"ס דוקא כו', והא"ס ע"ה שהוא פשוט בתה"פ שאין בו התחלקות מדר' כו', ה"ה מתראה ומתגלה ככמה אופני חילוקי מדר' כו', ובוה הוא החילוק בין איהו שמתייחד עם חיוהי להאיהו שמתייחד עם גרמוהי, דע"ה שבחי' איהו מתייחד עם גרמוהי לברוא בהם וע"י כו', מ"מ בחי' האיהו שמתייחד עם חיוהי הוא גבוה ונעלה במדר' הרבה יותר מבחי' איהו שמתייחד עם גרמוהי כו'. ולחבין זה ילהק"ת מהו בחי' חיוהי וגרמוהי, דהנה בע"ח אי' דחיוהי הן ג"ר וגרמוהי ז"ת, אמנם רבינו ז"ל באגה"ק הנ"ל כ' דחיוהי הן האורות וגרמוהי כלים כו', והנה ע"פ פשוט חיוהי וגרמוהי הן עד"מ גוף ונפש דעל עצם מעצמי ת"א גרמא מגרמי הרי גרמא הן העצמות, דעיקר מציאות וישות הגוף הן העצמות, דהבשר הוא לבוש הגוף וכמ"ש עור ובשר תלבישני ועיקר הגוף הן העצמות כו', ובאמת העצמו' הן מדר' גבוה ונעלה שזוהו בחי' העצם שלמע' מהתפשטות כו', וכנודע דהתפשטות הי' הארה לבר, והעצמו' מורה על העצם קודם שמתפשט עדיין וכמ"ש בוהר גרמא בניוין על מוחא דאיהו מיא כו' וכמ"ש במ"א, אך ע"פ פשוט העצמות הן עצם מציאות וישות הגוף כו', ולכן הן קיימים גם לאחר שנרקב הבשר כו'. והדוגמא למע' הוא מ"ש בת"ז במא' דפתח אליהו וכמה גופין תקינת

העצמות כו', ולא כמו במדר' שבאור גופא הרי מההארה
 אנו יודעים אופן העצם כו', וכמו שמהאו"פ אנו יודעים את
 האו"מ והיינו שאנו יודעים את ההפלאה ואופן ההפלאה כו',
 משא"כ בעצמו' הנה מבחי' האור והתגלות העצמות אין אנו
 יודעים אופן העצמו' כו', והיינו מצד הברדלת ערך העצמו' מן
 ההתגלות כו', דלכד זאת שהעצמו' אינו רק בבחי' מאור כו',
 וכמ"ש במ"א שיש כמה ענינים שהעצמו' נושא בעצמו שאין
 אנו יודעים מזה כלל כו' (וממילא הרי בחי' האור אינו מגלה
 את העצמו' כו'). הנה גם כזה שהוא ית' בבחי' מאור ה"ז
 בבחי' הברדלת הערך לגמרי מן האור והתגלו' ממנו כו'
 וכמ"ש במ"א, וע"כ אין אנו יודעים מזה אופן העצמות כו',
 אבל מ"מ אנו יודעים מזה מציאות העצמות להיות עכ"פ
 התגלו' העצמו' כו', משא"כ מכח הגבול לא היינו יודעים גם
 מציאו' העצמו' כו'.

קיצור. והדוגמא למעלה הנה איהו וחיותו חד איהו
 וגרמוהי חד, איהו בחי' עצמות א"ס, ועם היותו
 פשוט ה"ה מתגלה בכמה אופנים, גרמוהי תרגום של עצמות
 שזהו עיקר בנין הנגף (ובפנימיות הוא העצם קודם
 ההתפשטות) והיינו בחי' הכלים, שזהו עיקר המציאות
 והגבול שבאצי', ושרשם מבחי' הגבול שבא"ס שנתגלה ע"י
 הצמצום בכדי שיהי' התהוות היש שלא הי' אפשר להיות
 מכח הבל"ג להיותו התגלות העצמות דלכן יודעים מזה
 מציאות העצמות (לא אופן העצמות מפני הברדלת הערך
 דהאור מהמאור, וגם שאינו רק בחי' מאור), והגם דכח
 הגבול ג"כ מן העצמות, ואנו יודעים מזה כח העצמות עוד
 יותר, הנה מכח הבל"ג להיותו. אנו יודעים מזה לכד כח
 העצמות, משא"כ כח הגבול להיותו העלם אנו יודעים מזה
 כח העצמות ע"י הגילוי שמכח הבל"ג.

הזריקה שהיא בכח דוקא ובעצם היד לא ע"י האצבעות כו'
 וזהו נטל צרורות וזרקן כו', וכן בהתהוות היש דוקא נראה
 כח העצמות שהוא לכדו בכחו ויכולתו להיות יש מאין ואפס
 המוחלט כו' (ובאמת גם מכח הבל"ג אנו יודעים כח העצמו'
 כו', דזה שיהי' אור שבבחי' א"ס ובבחי' בל"ג ממש ה"ז רק
 בכח העצמו' כו', מ"מ עיקר כח העצמו' הוא בכח הגבול
 כו', הגדול יותר כח העצמות בענין ההתהוות מבענין הגילוי,
 והרא' דענין ההתהוות לא יש בחיק הנבראים, משא"כ ענין
 הגילויים כמו העצם יש גם בנבראים, רק שהגילויים בנבראים
 הוא בבחי' גבול מפני שגם העצם הוא בבחי' גבול כו', ויש
 ג"כ גילויים בבחי' בל"ג וכמו באהבה דבכל מארך (וידוע
 שזהו עיקר האלקות שבנש"י וכמ"ש במ"א), וזהו לך ה'
 הגדולה זו מע"ב כו', וכמ"ש במ"א דבהתהוות בי"ע נראה
 יותר כחו הא"ס מבהתהוות האצי' כו', ועמשית"ל בענין
 אלקי ל' (כח). הנה זהו כאשר נתגלה כח הבל"ג דוקא, והיינו
 כשיש כח הבל"ג וכח הגבול אנו יודעים מכח הגבול את כח
 העצמות כו', כי כח הבל"ג הוא בחי' גילוי, ומזה שאנ"ד
 ויודעים היתרון וההתחדשות שבכח הגבול כו', הרי אנו
 יודעים כזה כח העצמו' כו', אבל מכח הגבול לכד לא היינו
 יודעים כח העצמו' וגם לא מציאו' העצמו' כו', מפני שהוא
 בחי' העלם בעצם ולא הי' כלל ענין הידיעה בעולם, וע"י
 גילוי העצמות שיש ענין הגילויים בעולם אנו יודעים כח
 העצמות שבכח הגבול, וגם אנו יודעים להעריך כח הבל"ג
 וכח הגבול והיתרון שבכח הגבול כו', משא"כ בכח הבל"ג
 הרי מזה לכד אנו יודעים מציאו' העצמות (וגם כח העצמות
 כו'), והיינו להיותו התגלו' העצמו' כו'. ומ"מ אנו יודעים מזה
 רק מציאו' העצמו' לא אופן העצמו' כו', והיינו להיותו שהאור
 והעצמו' הן באין ערך כלל ע"כ אין אנו יודעים מזה אופן

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

ביום השמיני עצרת תהיה לכם, שמע"צ תרפ"ט

ובלוחות השניים אני נותן לך הלכות מדרש ואגדות הח"ד
 ויגד לך תעלומות חכמה כי כפלים לתושי', והיינו דבלוה"ש
 ניתן ספרא ספרי וב' תלמודים בבלי וירושלמי, וכן במעלת
 משה הרי קידון עור פניו הי' בלוה"ש דוקא לא בלוה"ר,
 דבלוה"ד ניתן לו אלף אורות וניטלו ממנו בחטא העגל ומ"מ
 בלוה"ש לא הוחזרו לו ואינו רק מה שבשבת נותנים לו

(מה) והנה בנמ' (נדרים דכ"ב ע"ב) אי' אלמלא לא חטאו
 ישראל לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה
 וספר יהושע בלבד, ומד"ר (שמות פמ"ו) אי' כיון שפנה חטי'ו
 (החטא שלהם) אמר משה הרי הי' לישראל מי שיבקש
 עליהם, אני מי יבקש עלי, התחיל מצטער על שבור הלוחות
 א"ל הקב"ה אל תצטער בלוה"ד שלא היו אלא עשה"ד לכד,

ל' תקוה וגם ל' המתנה והוא שממתין על איזה דבר, והיינו דכאשר ברור לו שיש איזה דבר הטמון ונעלם והדבר ההוא עתיד לבא ה"ה מצפה וממתין מתי יבא הדבר הטמון וצפון ההוא וכמ"ש ואביו שמר את הדבר ופרש"י ה' ממתין ומצפה מתי יבא, וכמו"כ הוא בעסק התורה המתנה והעיכוב והיינו עיון התורה, דעיון הנה ענינו הוא הסתכלות חזקה מה שמעיין ומסתכל בהשכלה ההיא וכמו בענין הראיה הרי בכללות אינו דומה לשמיעה שהוא בפרטי הדבר וכאשר שומע כל הפרטים או מצטייר הענין בכללותו במוח שכלו דיכול לטעות בזה שלא יהי' ציורו הנעשה ע"פ הבנתו כפי שהוא באמת, אבל בראיה הרי רואה הוא את העצם הדבר כמו שהוא דבזה לא יכול ליפול עניני הטעות כמו בשמיעה, ומ"מ הרי גם בראי' דכשרואה את הדבר בהשקפה ראשונה הנה הראי' שלו הוא רק בשטחיות הדבר בלבד ובמשך זמן קצר ישכח על זה אמנם ענין ההסתכלות הוא שנכנס בעומק הדבר ההוא הנק' טביעת עין דעינו נטבע בזה ונקלט אצלו היטב על זמן ארוך וכן הוא בעיון התורה. קיצור. בלוחות שניות קרן עור פני משה וניתנה תורה הרבה, תעלומות חכמה, ועוד יותר כפלים לתושיה, ויבאר מעלת העיון.

במתנה ובלוח"ש קרן עור פניו, וההתחדשות הכללי בלוח"ש לגבי לחה"ר שניתן תורה הרבה. והענין הוא דהנה כללות התורה שניתנה לישראל הוא בכדי לתקן את הנה"ב עפ"י העבודה והיגיעה בתורה דוקא, והראי' דכאשר המלאכים בקשו שיתן להם התורה וכמארו"ל ע"פ אשר תנה הודך על השמים השיב להם משה כלום יצה"ר יש בניכם, דענין התורה הוא לתקן את היצה"ר והנה"ב וזהו ויגד לך תעלומות חכמה כו' דע"י העבודה ויגיעה בתורה מגיעים לבחי' תעלומות חכמה, דזהו"ע ויגד שהו"ע המשכה וכמאמר דנגיד ונפיק שהו"ע המשכה שע"י היגיעה בתורה ממשיכים תעלומות חכמה ולא זו בלבד אלא עוד כי כפלים לתושיה שהוא עוד יותר מבחי' תעלומות חכמה וכ"ז ניתן בלוחה"ש דוקא וצ"ל מהו"ע כפלים לתושיה שהוא עוד למעלה מתעלומות חכמה, וזה ניתן דוקא בלוחה"ש בלימוד הגמרא ספרא וספרי. אך הענין הוא, דהנה אי' בוח"א דק"ל ע"ב ע"פ עין לא ראתה כו' יעשה למחכה לו מאי למחכה לו כמד"א (איוב ל"ב) ואל' חיכה את איוב בדברים, ואילן אינון דרחקין למלה דחוכמתא ודייקין ל' ומחכאן ל' למנדע בריא דמלה כו' מפרש מחכה ל' המתנה ועכוב וכמו ואל' חכה כו' דפרש"י המתין, וכמו אם יתמהמה חכה לו שהוא

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שמיני עצרת ושמחת תורה תרצ"ד – בסעודה

נשיאים ורוח וגשם אין¹⁰, זה רוממות וגסות הרוח ואילו עבודה בפועל – אין. מאידך, "אם בחקתי תלכו" וגו' – כשישנה עבודה מסודרה, עבודת המוח ועבודת הלב, אז ונתנה הארץ יכולה", ואז ישנו גם יכול הארץ, כלומר לא זו בלבד שה"אדמה" תתן את יכולה אלא יהיה גם יכול ה"ארץ". דובר שישנם אור פנימי ואור מקיף, ואשר האור המקיף חזק יותר מהאור הפנימי, והוסבר שהאור המקיף והאור הפנימי שבכוחות הנפש, הם רצון ושכל. שכל – אור פנימי, רצון – אור מקיף. כשהאור המקיף מתחבר עם האור הפנימי – מתחזק האור הפנימי. אך כל זה הוא רק שהאור הפנימי מתחזק בהשפעת גילוי האור המקיף, ואם כן היכול מתיחס לאור הפנימי, הפרי הוא של האור הפנימי.

הגמרא⁸ אומרת "ישראל שבחוץ לארץ עובדי עבודה זרה בטהרה הן", אומר רש"י: כלומר בלא כוונה ואין שמים על לב. על פי חסידות אפשר להבין זאת, כשנעשה דבר בלי כוונה ובלי שימת לב הרי זו עבודה זרה, עבודה שהיא זרה, שכן עבודה אמיתית היא רק כשהעבודה היא בכוונה ובשימת לב. לכן – והיה אם שמוע תשמעו וגו'⁹, אשר כפי שמבואר במאמר "אני לדודי" (רצ"ג) בענין כלי ריקן וכלי מלא, הכוונה לעבודה בכוונה של מוחין, להתבונן בענין אלקי ובשימת לב בביור וזיכוך המדות, ואז – "ואכלת ושבעת". אבל, בלי כוונה ובלי שימת לב, שהיא עבודה זרה, הרי אפילו ה"אדמה", כלומר אדם שהוא משכיל בחסידות, בקי בהרבה ענינים, ואף אם מדברים בחסידות ומשמיעים ביאורים והסברים חסידיים – בכל זאת "לא תתן את יכולה", אין פרי, הרי זה

(10) משלי כה, יא.
(11) ביצה טז, ב.

(8) עבודה זרה ה, ב.
(9) דברים יא, יג.

הגשמיים והרוחניים שהוקצבו בראש השנה הזה לכל ישראל בכל מרחבי תבל וקצוי ארץ – יומשכו בטוב גלוי בבני חיי ומזונא רויחי, לימוד התורה וקיום המצוות ביראת שמים, כפי שאנו, הנבראים, מבינים מה זה טוב, כפי הנוסח¹³: "ואוצרך – הטוב לנו, תפתח", יש לשים את האתנחתא אחרי המלה "ואוצרך", הטוב לנו – תפתח.

תורת החסידות מסבירה היטב שאוצרך, האוצר שלמעלה, הוא בכלל טוב, אלא שבטוב עצמו יש טוב נסתר, הטוב אודותו מדבר הרבי ב"אגרת הקדש"¹⁴ ד"ה להשכילך בינה, ואילו אנו מבקשים טוב הגלוי, שהוא טוב הנראה והנגלה בבני חיי ומזוני רויחי ולימוד התורה בעבודה של חסידות, ואשר המזונות הגשמיים והרוחניים יומשכו לכל ישראל בלי מניעות ועיכובים ולמקום הראוי. ובכן – זה נקרא ברכה.

לעומתה התפלה היא – "יהי רצון", שתומשך המשכה חדשה, שעדיין אינה קיימת במקור, בפרנסה, רפואה, ישועה וגאולה שלימה.

זה ההפרש הכללי בין ברכה לתפלה. ברכה משמעה שמה שישנו במקור יומשך בפועל ממש בלי שום מניעה ועיכוב, ככתוב¹⁵ "עד מהרה ירוץ דברו", שדבר הוי' בהשפעת הטוב הגשמי והרוחני יומשך במהירות, ואילו תפלה היא להשיג רצון אצלו יתברך להמשכה חדשה מלמעלה מהמקור.

אך, שני האופנים, גם ברכה וגם תפלה, זקוקים לחרישה ולזריעה. ודאי הדבר שקיימים הבדלים בין אופן החרישה והזריעה של תפלה לבין החרישה והזריעה של ברכה, אבל בחרישה וזריעה מוכרחים להתייגע, והשי"ת יעזור שהיגיעה תעשה פרי, פרי טוב ברוחניות ובגשמיות.

"יכול הארץ" משמעו – היכול של האור המקיף עצמו, לא רק מה שהוא – האור המקיף – פועל באור הפנימי כ"אם היכול מתיחס לאור המקיף עצמו. בעבודה הרי זה הענין של "רעותא דלבא", ובהשכלה – הרי זה הבנת עצם המושכל והענין האלקי שבמושכל, האלקות שבאותה השכלה.

זהו ענין הברכה, ש"ונתנה הארץ יכולה". במוחש אנו רואים שברצון יש יותר מאשר כפי שהדבר בא בפועל ממש, וענין הברכה, שהוא ברכה משולשת, הוא שלרצון יהיה יכול, שלא ישאר ברצון בלבד, שהיכול יהיה בפועל ממש, לא רק להבין היטב, באופן של "נאה דורש" בלבד, כמו זה שלומד הרבה חסידות ואילו לפועל טוב אין זה נוגע, אלא לעשות טוב, הנקרא "נאה מקיים", וכיוון שמדובר כאן באור מקיף שבו יכולים לטעות יותר מאשר באור פנימי, לכן צריך הדבר להיות באמת.

שאלה: אם כן מהו ההפרש בין ברכה לתפלה? (השואל רצה להוכיח מזה שתפלה היא על ידי עבודה, אבל ענין הברכה הוא "המשכה" שלא על ידי עבודה).

תשובה: כללות ההפרש בין תפלה לברכה, הרי ידוע, שברכה היא על המשכה, כלומר שמה שיש במקור מוגבל ומיועד להמשכה, יומשך אכן בלי שום מניעות ועיכובים ולמקום הראוי.

זה שאבינו מלכנו העניק לנו, כל ישראל, שנה טובה ובריאה, משופעת בפרנסה, ש"מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה"¹¹, מוסבר בחסידות שהלשון מזונותיו היא לשון רבים, והכוונה היא לשני סוגי המזונות, מזון גשמי ומזון רוחני, כפי שכתוב¹² כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב, הרי ענין הברכה הוא שהמזונות

(14) סימן י"א.

(15) תהלים קמז, טו.

(12) תהלים פא, ה.

(13) סדר הושענות.

~ אגרת קודש מהרבי הרי"צ לבתו הרבנית חיה מושקא נ"ע ~

תרגום מאידיש

חלק ט"ו

אך עבור הסברא שחידש בענין "לקבל באהבה", הרי עבור טובת הכלל שתצא מזה, הרי ה'עולם הבא' המגיע עבור חידוש זה – שייך כולו אליו (= לר' חיים) בלבד –

ר' חיים טען בפני ר' מרדכי, שעיוות הדין מ'בית דין של מעלה' גורם ל"נעילת דלת" (= עבור אנשים שירצו לעשות מעשים טובים כמונו). – מילא אנחנו – ר' מרדכי ור' חיים – הננו

במדריגה של צדיקים שאפילו כאשר 'בית-דין של מעלה' מקפח את שכרנו עבור תורה לשמה שלמדנו, ושמחה של מצוה (= שיש לנו), אף-על-פי-כן נמשיך הלאה ב"ה ללמוד תורה לשמה, ותהיה לנו הלאה שמחה של מצוה. נכון אמנם שזהו עיוות דין מצד 'בית-דין של מעלה', אך אנחנו שותקים, והרי "קודשא-בריך-הוא" אינו מתערב בענין זה, הגם שזה אינו מובן מדוע. אלא, אנחנו צדיקים – ולכן, מה שרק לא יעשה לנו הקב"ה, לא נהרהר אחריו, אך בסופו של דבר הרי זו "נעילת דלת".

כך המשיך ר' חיים לטעון כל הזמן בפני ר' מרדכי. אך לעצמו חשב באופן עמוק יותר שאת ההמצאה "לקבל באהבה" (= את עיוות הדין של 'בית-דין של מעלה' שהוא עצמו – ר' חיים חידש) תמצא כל-כך חן בעיני הקב"ה ותגרום לכך שהוא (= הקב"ה) יחל להתגרות ב'בית-דין של מעלה', ויאמר להם: אתם קפחתם (= מר' חיים ומר' מרדכי) את השכר עבור שתי המצוות הגדולות "תורה לשמה" ו"שמחה של מצווה", ואף-על-פי-כן לא התפעל ר' חיים שלי מקיפוח השכר, ומקבל זאת באהבה, ועבור זאת מגיע לו (= לר' חיים) שכר רב יותר, ואז ירצו 'בית-דין של מעלה' לטעון כלפי הקב"ה, וירצו למצוא פגם בלימוד התורה לשמה או בשמחה של מצוה (= שהיתה להם). ולזה לא יסכים הקב"ה. אמנם נכון שאין זו דרכו של הקב"ה להתערב (= בפסיקותיו של 'בית-דין של מעלה' כנ"ל) אך כאשר 'בית-דין של מעלה' יפגע ב(= כבוד) הקב"ה, לא יעבור על כך הקב"ה בשתיקה.

וא"כ ישנם שני דברים שהוא – ר' חיים, גורם על-ידי (= חידושו) "לקבל באהבה".

הדבר הראשון הוא: שהוא (ר' חיים) מוסיף כח להקב"ה כביכול, להתערב בדברים שהוא כביכול (הקב"ה) נתן ל'בית-דין של מעלה' (= ואשר עד היום לא היתה קיימת אפשרות כזו).

והדבר השני הוא: שבעתיד לא יקפח 'בית-דין של מעלה' את השכר של עושי מצוה (= כפי שהיה עד היום). ו'עולם הבא' עבור שני חידושים אלו, כנ"ל, מגיע רק לי (= לר' חיים).

לאחר מנוחה קצרה, החל ר' מרדכי להסביר לר' חיים שהוא – ר' חיים – אין לו כל הבנה מהו "קודשא-בריך-הוא", ומהו 'בית-דין של מעלה', ומה נקראת "תורה לשמה", ומה נקראת "שמחה של מצוה".

בתחלה לא הסכים ר' חיים לשמוע זאת, וחשב שר' מרדכי מדבר כך מצד מדת הענוה, אך כאשר ר' מרדכי אמר לו (= לר' חיים) את כל האמת ובמילים חמורות ביותר, שבאמת אלו "דברי מינות ואפיקורסות", אלא שאצלו – אצל ר' חיים – הרי הם רעיונות ודמיונות של שטות הבאים מההגשמה המתנגדית – החמרית –

כאשר קלט ר' חיים מילים כאלו – התבלבל לגמרי, ובתחילה לא יכל לקבל זאת, אלא כאשר ר' מרדכי הבהיר לו היטב בכמה שיחות ודיבורים את דברי חכמי אומות העולם ש"עזב ה' את הארץ בידי המזלות" (= ואין הקב"ה מתערב בנעשה כאן למטה בעולם), אך האמת היא ש"לית אתר פנוי מיני" וה' יתברך משגיח על כל הנבראים בהשגחה פרטית. והשגחה פרטית זו גופא היא חיות כל הנבראים, רק אז החל ר' חיים להבין שהוא (= ר' חיים) מונח בדמיונות של שטות.

כאשר החל ר' חיים ללמוד קבלה, ור' מרדכי הסביר לו כמה ענינים עם הסברי הרמ"ק, כמו

כן למד ר' חיים הרבה את הספר "עבודת הקודש" לר"מ בן גבאי, ואת "תורת העולה" להרמ"א, רק אז הביין את מאמרו של ר' מרדכי ששמע בשם גדול ידוע על הפסוק "זאת התורה אדם".

עכשיו כאשר בכללות עברו ה"ימים נוראים" על ר' חיים באופן כל-כך טוב, וכן מה ששמע את תפילת הנעילה של ר' מרדכי – היהודים שפגש בבית המדרש סיפרו לו (= לר' חיים), שר' מרדכי נעמד בערב יום כיפור לאחר מנחה לומר "על חטא", וכך עמד עד לסיום תפילת מעריב שלו – של ר' מרדכי – אשר התמשכה עד כשעה לפני שהפציע אור הבוקר. ורק אז התיישב ר' מרדכי לשעה קלה כאשר הוא מעמיק במחשבתו. לאחר מכן הכין את עצמו לתפילה (= שחרית) כשעה לאחר אור היום, ונעמד להתפלל והתפלל את כל התפילות ללא הפסקה – ורק עלה לתורה – עד עכשיו, כל זה והריקוד לאחר קידוש לבנה, עשו רושם אדיר על ר' חיים, וכאשר נכנס לחדרו של ר' מרדכי, הרי הגם שרצה לומר דבר מה, לא היה לו את האומץ לעשות זאת.

ר' מרדכי ראה שר' חיים רוצה לומר לו דבר מה, אך הוא (=ר' חיים) עוצר את עצמו מלומר זאת. גם ר' מרדכי רצה לומר משהו לר' חיים, הוא – ר' מרדכי – חשב שהיום – מוצאי יום כיפור – הוא הזמן המוכשר ומסוגל למסור את השליחות שיש לו מהרבי (=הבעל שם טוב) לר' חיים, אך היות ור' מרדכי ראה שר' חיים רוצה לומר לו דבר מה, רצה להמתין – בכלל, היה ר' מרדכי מתון, ומאד אהב להתבונן ולחשוב על כל דבר לעמקו של דבר – עד שישמע מה רוצה ר' חיים לומר לו.

ר' חיים הרגיש בעצמו עד כמה הוא קטן וירוד, הוא כבר החל להבין עד כמה היתה דרכו עד עכשיו לא נכונה, ואת הטובה הגדולה שעשה עמו ר' מרדכי, והיתה לו כלפי ר' מרדכי הדרת כבוד גדולה ביותר.

כאשר פנה אליו ר' מרדכי כמה פעמים, ובקשו שיאמר לו (=לר' מרדכי) מה שהוא רוצה לומר, הרי הוא (= ר' חיים) אזר אומץ ואמר, שהוא (=ר' חיים) היה רוצה לשמוע את דבר השליחות שיש לו – לר' מרדכי – עבורו מהרבי הקדוש הבעל-שם-טוב. חשבתו – אומר ר' חיים – שמוצאי היום הקדוש הוא זמן מוכשר לקבל כזו שליחות קדושה, ושהוא – ר' חיים – קיבל החלטה בעצמו, שאם יסכים לכך ר' מרדכי שזמן זה הוא הזמן המוכשר לזה (=למסירת דבר השליחות), – הרי הוא – ר' חיים – לא יטעם מאומה עד שלא יקבל את דברי הבעל-שם-טוב הקדוש ששלחם אליו.

בעיני ר' מרדכי מצא מאד חן שר' חיים קיבל כזה רגש עדין, שאת שליחותו של הרבי צריכים לקבל בכזה זמן, ועוד לפני שטועמים משהו, זאת-אומרת, שאת הדברים הקדושים של הרבי צריכים לשמוע כאשר מאירה עדיין הארה מהצום הקדוש.

ר' מרדכי ראה בזה לא רק מהפך במהותו של ר' חיים, מהגשמה – חומריות, לדקות – רוחניות, אלא הוא ראה בזה הכשרה מסויימת, שר' חיים נהיה מוכשר להיות כלי לקבלת דרכו של הרבי.

ר' מרדכי הרהר במחשבתו, רק עכשיו החל להרגיש את כובד השליחות, ויתר על כן את האחריות הגדולה הטמונה בזה, הרי "שלוחו של אדם כמותו", הוא (= ר' מרדכי) שלוחו של הרבי, ואפשר ח"ו גם למעול בשליחות – כאשר עושים חסרון ומום – ובהיותו למדן גדול, החלו

לרוץ בראשו של ר' מרדכי כל המקומות בש"ס בבלי וירושלמי ששם מדובר בעניני שליחות, ההתחייבות של שליח ואחריותו, ההבדל בין שליח לעבד, והתעמק במחשבתו.

יהודי זה – שאותו ביקש ר' מרדכי להביא את ה"פאלין" להבדלה – היה אחד מה'בעלי בתים' המקומיים, הוא לא היה למדן כל-כך גדול, אבל ירא-שמים גדול ומוקיר רבנן, מייקר מאד את הלומדים – הוא היה נגיד די נכבד, ברשותו היתה חצר גדולה באמצע השוק, וכן כמה חנויות למזון ומצרכים שונים, וחי חיים מסודרים בעניין הפרנסה.

בהיותו בעל פרנסה טובה וידוע כאדם ישר, עזר לו ה' ית' לקחת עבור חמשת בנותיו הנאות – חתנים אשר הם למדנים טובים, בעלי שכל ומדות טובות, עד שחמותם – שהיתה ידועה בכל הסביבה בהכנסת האורחים שלה, וקירובה את כל בעל לב שבור – היתה אומרת שכאלה אברכים אהובים ועדינים צריכים לחפש.

שנים מהאברכים, היו מנגדים ל'מגיד' (=ר' מרדכי) – ולא אחת קרה שהיתה בין חתנים אלו התבטאות מאד חריפה בענינו של ה'מגיד'. שלשה מהאברכים היו ממקורביו של ה'מגיד', ומכל דרשה (= של ה'מגיד') למדו רבות איך להתנהג, והייתה להם קורת רוח רבה מכך. אך שני החתנים המבוגרים יותר, הגם שגם הם החזיקו מאד מגאונותו של ה'מגיד', ולעתים קרובות ביותר היו הולכים ל'מגיד' לדבר בעניני לימוד, ואחר-כך היו מפלפלים ביניהם בדברים שאמר להם ה'מגיד'. אך לאחרי כל זה, הם לא אהבו את ה'מגיד', בעומק לבם היו הם מנגדים, הם פשוט יקרו שנאה כלפיו, רק היות והם היו מאד טובים לא היה ניכר כל זה עליהם, ובבית רק ידעו ששני החתנים המבוגרים אינם קשורים כל-כך ל'מגיד' כשלושת החתנים הצעירים.

כאשר יהודי זה – אשר שמו היה שלום איואנסקער – הוא – ר' שלום – היה דודו זקנו של ר' בערל איואנסקער אביו של ר' זלמן לייב – הגיע לביתו לקחת את ה"פאלין" עבור ההבדלה שר' מרדכי צריך לעשות, הקיפו אותו כל ילדיו, בנותיו וחתניו, וגם שאר הנמצאים – בקריאות "שנה טובה".

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

ואחריתך ישגא מאד, וכן הם דרכי הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקי, אשר הי' יקר וחביב להם איש אחד, להעמידו על דרך האמת והישר, וכאשר ידעו במוחש אשר במקום שהי' אחד מהחסידים איש אשר רוח בו פעל ועשה הרבה, ולרגלי עבודתו התברכה העיר ההיא ברוב ברכה. ועתה כאשר זיכהו השי"ת לבוא אל ארץ ברוכה, מקום אשר אין שם ת"ל שום מונע ומעכב על הגדלת התורה והרחבת העבודה, ואשרי איש שככה לו, אשר ביכולתו לפעול ולעשות בעזרתו ית'. ובטח ימצא לו השי"ת אוהבים ורעים אשר יהיו לו לעזר בענין זה. וישתדל לנסוע לעיר הגדולה, ומתחלה יבוא בכתובים עם ידידיו אנ"ש שי, ובכל מקום בואו יחזור דא"ח בעי"פ. וטוב הדבר אשר

[אמצע טבת תרפ"ד]

הרב מוהר"ר מנחם צבי שי

מכתבו מכ"ד כסלו נכון הגיעני, ות"ל שהגיע למחוז חפצו, והשי"ת יהי בעזרו, לכונו במעמד ומצב נכון בגו"ר.

והנה בזה הנני שולח לו מכתב כללי לידידיו אנ"ש שי אשר בו ועל ידו יוכל בעזרתו ית' לפעול ולעשות, ואל יפול לב אדם עליו בראותו כי רבה העבודה, ומוצא כמה מניעות ועיכובים בדרך עבודתו, וכמאמר הידוע כל התחלות קשות, ומאמר ידוע בשם רבינו הבעש"ט זצ"ל כי הסדר דעולם התיקון הוא כמ"ש והי' ראשיתך מצער

הענינים בסדר ומשטר נכון כאשר ידוע לו. וכל אשר יקבץ לטובת המוסד תו"ת וכן לשארי תמיכה ועזרה ישלח נא אך ורק לידידנו רש"פ שי' זאלמאנאו, עם רשימות מדוייקות. ובהיותו בעיר הגדולה יתראה עם ש"ב ר' מנחם מענדיל שי' ברלין והוא חתן ש"ב ר' זלמן יצחק שי' ואלשאניק, אשר זה לא כבר כתבתי לו בארוכה, ואשלח לו אי"ה העתק ממכ' זה למען אשר ידע איך לכלכל דבר. וגודל בקשתי אשר יכתוב ישר לפה לידידנו ראד"מ שי' בכל שבוע ושבוע, ויכתוב בארוכה ובפרטיות, ובמקום שנדרש לו מכתבים יכתוב לנו ונשלח לו אי"ה, ורק יתן אי"ע על זה, והשי"ת יהי בעזרו.

יודיע מתחלה להגבאי והמתפללים של הביהכ"נ אשר בשבת זה יחזור דא"ח בהביהכ"נ שלהם, ובהיותו שם יכיר את האנשים ויבוא אתם עמם בדברים דבר קביעות עיתים לתורה ברבים, ויהי איש מיוחד בזה, אשר הוא יגיד בשיעור הן בספר בפנים או יחזור בע"פ.

וזאת היא העבודה אשר יבוא בכתובים עם ידידנו אנ"ש שי' במרחבי המדינה, אמנם בכדי שיוכל לבוא בחליפות דברים עמהם, ישתדל להשיג אדרעסין מכל עיר ועיר, ובכל עיר ועיר האדרעסין של כבוד הרבנים דאנ"ש שי' וגבאי הבתי כנסיות ומדרשים, ויכתוב להם מכתבי להודיע מכל הנעשה אתנו לטובה ולברכה, ויבאר להם

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט אייר, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר אפרים אליעזר שי' הכהן

שלום וברכה!

נזדמן לידי ספר זכותא דאברהם מהרב ארי' מרדכי רבינוביץ - ירושלים תשי"א - ומצאתי שם בעמוד כ"ט, סיפור המעשה מהרב המגיד דקאזניץ אודות מלאך הממונה על הריון, שכתב כת"ר שי' מאז, ובאשר אין שמחה כהתרת הספיקות, הנני מעתיק בזה לשונו בהנוגע למה שהי קשה לי בהסיפור, וע"פ נוסחא זו מיושב הצ"ע שלי.

מכ' מכ"ו קבלתי קודם נסעי על הציון הק'.

בענין בעומר-לעומר יעוין אגה"ק סי"ג.

בכבוד וברכת ש"ק.

... ואמר לו המגיד הקדוש כי המלאך הממונה על הריון בגימט' ע"ה יאמר לי מעכ"ת אי נרמז דבר זה. והשיב הרב מפדהייץ להמגיד הקדוש שמבואר בג' נדה ט"ז ע"ב דמלאך הממונה על הריון לילה שמו שנאמר - איוב ג - והלילה אמר הורה גבר ובגימט' של לילה הוא ע"ה - והשיב המגיד הקדוש יפה אמר כבודו אבל הוא במקום חשך אני אגיד לו ממקום אור ולא חשך, בפ' לך כתוב שהמלאך אמר להגר "הנך" הרה וילדת בן, "הנך" בגימט' ע"ה וכיון שהנך בגימט' ע"ה, ע"כ יפקד האיש בבן זכר.

להדליק נשמות

פרשת השבוע פותחת בצווי השם לאהרן הכהן להדליק את המנורה במשכן ("בהעלתך את הנרת..."). וההפטרָה מדברת על עם ישראל שנמשל למנורה והנרות הם נשמות ישראל.

מהדלקת הנרות במשכן, אנו יכולים ללמוד כמה כללים כיצד מדליקים את הנשמה שבכל יהודי ומקרבים אותו לאור התורה.

1. לאהב כל יהודי: אהרן הכהן הדליק לא רק את נרות המנורה במשכן, אלא גם את נשמות ישראל. הוא היה "אוהב את הבריות ומקרֵבן לתורה", וכך דאג להדליק את הנר של כל יהודי ויהודי. ממנו אנחנו לומדים לאהב כל יהודי, אפלו אחד שהתאר שלו הוא 'בריות' - שהמעלה היחידה שלו היא שהוא רק בריה של השם...

2. לקרב את האנשים לתורה: אסור להוריד ולנסות חלילה לקרב את התורה אל אותם אנשים, על ידי שעושים בה פשרות (לותר על איזו מצוה כדי למצא חן בעיני אנשים), אלא צריך לקרב להגביה ולהעלות את האנשים האלה אל התורה. רק כששומרים על התורה בשלמותה נתן לקרב אליה את עם ישראל.

3. להדליק פראוי: את נרות המנורה היה אהרן צריך להדליק "עד שתהא שלהבת עולה מאליה" - שהנר ידלק מעצמו ללא סיוע. כך גם כאשר מקרבים יהודי, צריך להעלות אותו למצב שאור הנשמה שבו ידלק מעצמו פראוי ליהודי. לא רק להגיד לו מה לעשות, אלא ללמד אותו לעשות את הדברים בעצמו ולהיות מסגל ללמד תורה בעצמו.

4. המשימה של פלנו: על מי מטלת החובה להדליק את הנרות? את זה אנו לומדים מכך שהדלקת נרות המנורה היתה כשרה בזר, גם אדם שאינו כהן היה רשאי להדליק את הנרות. על כך אומרת לנו המשנה: "הוי מתלמידיו של אהרן" - כל אחד מאתנו צריך לקרב עוד יהודי לתורה ומצוותיה מתוך אהבת ישראל.

5. ללכת בדרך שהורו לנו: אבל מי היה 'מטיב' את הנרות - מכין אותם להדלקה? את זה אהרן הכהן היה עושה בעצמו. זה אומר לנו שלא כל אחד יכול להמציא דרך משלו איך לקרב יהודים, אלא זו העבודה של הכהן. כשם שהכהן הוא עובד את השם ואין לו עסק עם חמירות העולם, כך גם צדיקי הדורות הם בבחינת ה'כהן' והם המראים לנו כיצד לקרב יהודים. אנחנו צועדים בנתיב שהם הראו לנו ומפיצים את המעינות חוצה.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק ב', עמ' 314. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

חומש לקריאה בציבור פרשת בהעלותך

להיות "שלקבת עולה מאליה": שיהא ה'ג'ר' דולק' בכחות עצמו, כף שאינו זקוק עוד ל'מדליק'.

(לקוטי שיעות ב עמ' 316)

שני ^ט ואחריו כן יבאו הלויים לעבד את-אהל מועד וטהרת אתם והנפת אתם תנופה: ^ט כי נתנים נתנים הפה ל' מתוך בני ישראל תחת פטרת כל-רחם בכור כל מבני ישראל לקחתי אתם ל': ^י כי ל' כל-בכור בבני ישראל באדם ובבהמה ביום הפתי כל-בכור בארץ מצרים הקדשתי אתם ל': ^{יא} ואקח את-הלויים תחת כל-בכור בבני ישראל: ^{יב} ואתנה את-הלויים נתנים | לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל לעבד את-עבדת בני-ישראל באהל מועד ולכפר על-בני ישראל ולא יהיה בבני ישראל נגף בגשת בני-ישראל אל-הקדש: ^{יג} ויעש משה ואהרן וכל-עדת בני-ישראל ללויים ככל אשר צוה יהוה את-משה ללויים פן-עשו להם בני ישראל: ^{יד} ויתחטאו הלויים וכבסו בגדיהם ויניף אהרן אתם תנופה לפני יהוה וכפר עליהם אהרן לטהרם: ^{טו} ואחריו כן באו הלויים לעבד את-עבדתם באהל מועד לפני אהרן ולפני בניו כאשר צוה יהוה את-משה על-הלויים פן עשו להם: ^{טז} וידבר יהוה אל-משה לאמר: ^{יז} זאת אשר ללויים מבן חמש ועשרים שנה ומעלה יבוא לצבא צבא בעבדת אהל מועד: ^{יח} ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבדה ולא יעבד עוד: ^{יט} ושרת את-אחיו באהל מועד לשמר משמרת ועבדה לא יעבד ככה תעשה ללויים במשמרתם: ^פ

ח « וידבר יהוה אל-משה לאמר: ^א דבר אל-אהרן ואמר אליו בהעלתך את-הנרות אל-מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות: ^ב ויעש בן אהרן אל-מול פני המנורה העלה נרותיה כאשר צוה יהוה את-משה: ^ג וזה מעשה המנרה מקשה זהב עדי-ירכה עדי-פרחה מקשה הוא כמראה אשר הראה יהוה את-משה פן עשה את-המנרה: ^ד וידבר יהוה אל-משה לאמר: ^ה קח את-הלויים מתוך בני ישראל וטהרת אתם: ^ו וכה-תעשה להם לטהרם הנה עליהם מי חטאת והעבירו תער על-כל-בשרם וכבסו בגדיהם והטהרו: ^ז ולקחו פר בן-בקר ומנחתו סלת כלולה בשמן ופרשני בן-בקר תקח לחטאת: ^ח והקרבת את-הלויים לפני אהל מועד והקהלת את-כל-עדת בני ישראל: ^ט והקרבת את-הלויים לפני יהוה וסמכו בני-ישראל את-ידיהם על-הלויים: ^י והניף אהרן את-הלויים תנופה לפני יהוה מאת בני ישראל והיו לעבד את-עבדת יהוה: ^{יא} והלויים יסמכו את-ידיהם על ראש הפרים ועשה את-האחד חטאת ואת-האחד עלה ליהוה לכפר על-הלויים: ^{יב} והעמדת את-הלויים לפני אהרן ולפני בניו והנפת אתם תנופה ליהוה: ^{יג} והבדלת את-הלויים מתוך בני ישראל והיו ל' הלויים:

~ נקודות משיחות קודש ~

בהעלותך את הנרות (ח, ב)

הציווי על הדלקת הנרות אמנם נאמר לאהרן הכהן, אבל "הדלקה כשרה בנר". לומר לך, שכל אחד חייב לעסק ב'הדלקת' גשמות ישראל וקרובין לאביהם שבשמים. וצריך

~ נקודות משיחות קודש ~

כי לי כל כבוד בנגי ישראל (ח, טז)

אמרנו רז"ל "הי דומה לו", מה הוא רחום, אף אתה רחום. ואף כאן: מה הקב"ה פדה את בכורי ישראל בעת מפת בכורות, אף עלינו להשתדל (מי שהדבר בידו) להציל את ילדי וילדות ישראל שלא יטמעו בין הגוים. ואף ש"אלקיכם כהן הוא", ובכהן אין פדיון סבן - הרי אדרבה: ככהן לא מספיקים חמשה סלעים כדי לפדותו, כ"א אם גופו נתקדש על-ידי-זה.

(אגרות קדש ב עמ' קסא)

שלישי ט א וידבר יהוה אל-משה במדבר-סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר: ויעשו בני-ישראל את-הפסח במועדו: בארבעה עשר-יום בחדש הזה בין הערבים תעשו אתו במועדו בכל-חקתיו וככל-משפטו תעשו אתו: וידבר משה אל-בני ישראל לעשת הפסח: ויעשו את-הפסח בראשון בארבעה עשר יום לחדש בין הערבים במדבר סיני ככל אשר צוה יהוה את-משה בן עשו בני ישראל: ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא-יכלו לעשת-הפסח ביזם ההוא ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביזם ההוא: ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגדע לבבתי הקריב את-קרנן יהוה במועדו בתוך בני ישראל: ויאמר אליהם משה עמדו ואשמעה מה-יצוה יהוה לכם: פ וידבר יהוה אל-משה לאמר: דבר אל-בני ישראל לאמר איש איש כפי-יהוה יטמא לנפש או בדרך חקה לכם או לדתיתכם ועשה פסח ליהוה: א בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אתו על-מצות ומררים יאכלהו: ב לא-ישאירו ממנו עד-בקר ועצם לא ישברו-בו בכל-חקת הפסח יעשו אתו: ג והאיש אשר-הוא טהור ובדרך

לא-יהוה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההוא מעמיה כי א קרנן יהוה לא הקריב במועדו חמאו ישא האיש ההוא: ד וכי-יגור אתכם גר ועשה פסח ליהוה בחקת הפסח וכמשפטו כן יעשה חקה אחת יהיה לכם ולגר ולאזרח הארץ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

או בדרך חקה . . . ועשה פסח לה' (ט, ט)

רז"ל אמרו, "האומר אַחַטָּא וְאַשׁוּב, אין מספיקין בידו לעשות תשובה". אָמַנְס, מי שלא הקריב את הפסח במועדו משום שסמך על פסח שני - לא מצינו בשום מקום שאינו יכול לעשות פסח שני; הרי שיש כאן תקון אפילו למי שאומר "אַחַטָּא וְאַשׁוּב". ולא זו בלבד שאין כאן מלכתחלה כל הענין של "אין מספיקין בידו", אלא אדרבה: האדם נצטוו להקריב פסח שני.

(לקוטי שיעות ח עמ' 74)

רביעי ט וביום הקים את-המשכן פסה הענין את-המשכן לאהל העדת ובערב יהיה על-המשכן כמראה-אש עד-בקר: ט בן יהיה תמיד הענין יכפנו ומראה-אש לילה: י ולפי העלות הענין מעל האהל ואחרי כן יסעו בני ישראל ובמקום אשר ישכן-שם הענין שם יחנו בני ישראל: יא על-פי יהוה יסעו בני ישראל ועל-פי יהוה יחנו כל-ימי אשר ישכן הענין על-המשכן יחנו: יב ובהארץ הענין על-המשכן ימים רבים ושמרו בני-ישראל את-משמרת יהוה ולא יסעו: יג ויש אשר יהיה הענין ימים מספר על-המשכן על-פי יהוה יחנו ועל-פי יהוה יסעו: יד ויש אשר יהיה הענין מערב עד-בקר ונעלה הענין בבקר ונסעו או יומם ולילה ונעלה הענין ונסעו: יו או-ימים או-חדש או-ימים בהארץ הענין על-המשכן לשכן עליו יחנו בני-ישראל ולא יסעו ובהעלתו יסעו: יז על-פי יהוה יחנו ועל-פי יהוה יסעו את-משמרת

בְּנֵי־חֵלֶן: ז והורד המשפּן ונסעו בני־גרשון ובני־מְרִי נְשָׂאֵי הַמּוֹשֶׁפֶן: ח ונסע דגל מחנה ראובן לצבאתם ועל־צבאו אליצור בן־שדיאור: ט ועל־צבא מטה בני שמעון שלמיאל בן־צורישדי: י ועל־צבא מטה בני־גד אליסף בן־דעואל: יא ונסעו הקהתים נשאי המקדש והקימו את־המשפּן עד־באם: יב ונסע דגל מחנה בני־אפרים לצבאתם ועל־צבאו אלישמע בן־עמיהוד: יג ועל־צבא מטה בני־מנשה גמליאל בן־פדהצור: יד ועל־צבא מטה בני בנימין אבירן בן־דעוני: טה ונסע דגל מחנה בני־דן מאסף לכל־המחנות לצבאתם ועל־צבאו אחיעזר בן־עמישדי: כ ועל־צבא מטה בני אשר פנעיאל בן־עכרון: כא ועל־צבא מטה בני נפתלי אחירע בן־עינו: כב אלה מסעי בני־ישראל לצבאתם ויסעו: כג ויאמר משה לחבב בן־דעואל המדיני חתן משה נסעים | אַנְחֲנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֹתוֹ אֲתֵן לָכֶם לְכֹה אֲתָנוּ וְהַטְּבַנּוּ לָךְ כִּי־יְהוָה דִּבְרָטוֹב עַל־יִשְׂרָאֵל: כד ויאמר אליו לא אלקי פי אם־אל־אֶרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי אֵלֶיךָ: כה ויאמר אל־נא תעוב אתנו כי | עַל־כֵּן יִדְעַת חַנְתָּנוּ בַּמִּדְבָּר וְהָיִיתְ לָנוּ לְעֵינָיִם: כו וְהָיָה כִּי־תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה | הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהַטְּבַנּוּ לָךְ: כז ויסעו מהר יהוה דרך שלשת ימים וארון ברית־יהוה נסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה: כח וענן יהוה עליהם יומם בנסעם מן־המחנה: ט

~ נקודות משיחות קודש ~

וארון ברית ה' נסע לפניהם (י, ג)

ובו שבְּרֵי לוחות מנחים (רש"י)

שבְּרֵי לוחות - רומזים לשפלות ובטול, הדרושים כדי לקחת תורה, כמאמר "נפשי כעפר לכל תהיה (ועל־ידי־יהוה דוקא) פתח לבי בתורתך". וטעם הדבר, כי הקב"ה הוא

יְהוָה שָׁמְרוּ עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: פ
 י * וידבר יהוה אל־משה לאמר: ג עשה לך שתי חצוצרות פספס מקשה תעשה אתם והיו לך למקרא העדה ולמסע את־המחנות: ז ותקעו בהן ונועדו אליך פל־העדה אל־פתח אהל מועד: ח ואם־באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים ראשי אלפי ישראל: ט ותקעתם תרועה ונסעו המחנות החתים קדמה: י ותקעתם תרועה שנית ונסעו המחנות החתים תימנה תרועה יתקעו למסעיהם: יא ובהקהל את־הקהל תתקעו ולא תריעו: יב ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות והיו לכם לחקת עולם לדורתכם: יג וכי־תבאו מלחמה בארצכם על־הצר הצר אתכם והרעתם בחצוצרות ונזפרתם לפני יהוה אלהיכם וגושעתם מאיביכם: יד וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשכם ותקעתם בחצוצרות על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני יהוה אלהיכם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם (י, ד)

עולה, שהיא כלי ללה, רומז לבטול מחלט לה, שלמים, שיש בו הנאה לבעלים, רומז לעבודת ה' מתוך הבנה והשגה. לכן קדם עולה לשלמים, כי תחלת העבודה צריכה להיות מתוך בטול והכנעה.

(לקושי שיחות יג עמ' 28)

חמישי יא ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש געלה הענן מעל משפּן הערת: יב ויסעו בני־ישראל למסעיהם ממדבר סיני וישפּן הענן במדבר פארן: יג ויסעו בראשנה על־פי יהוה ביד־משה: יד ויסע דגל מחנה בני־יהודה בראשנה לצבאתם ועל־צבאו נחשון בן־עמינדב: טו ועל־צבא מטה בני יששכר נתנאל בן־צווער: טז ועל־צבא מטה בני זבולן אליאב

איִן־סוף, ואין שכל נכרא תופס בו, והוא הדין לגבי תורתו. לכן צריך הנכרא להגיע לבטול מקלט, כי רק אז יוכל להשיג באמת חכמה אלקית ו"לקחת" את התורה, שהיא בעצם מעל לנכרא.

(לקוטי שיחות כו עמ' 252)

ששי ז ^ה ויהי בנסע הארץ ויאמר משה קומה ו יהוה ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך: ^ו ובגהה יאמר שובה יהוה רבבות אלפי ישראל: ז פ יא « ויהי העם פמתאננים רע באוני יהוה וישמע יהוה ויחר אפו ותבער-בם אש יהוה ותאכל בקצה המחנה: ח ויצעק העם אל-משה ויתפלל משה אליהוה ותשקע האש: ט ויקרא שם-המקום ההוא תבערה פי-בערה בם אש יהוה: י והאספסוף אשר בקרבו התאוה תאוה וישבו ויכפו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר: יא זכרנו את-הדגה אשר-נאכל במצרים חגם את הקשאים ואת האבטחים ואת-החציר ואת-הבצלים ואת-השומים: יב ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל-המן עינינו: יג והמן פורע-גד הוא ועינו בעין הבללח: יד שטפו העם ולקטו ומחגו ברחים או דכו במדכה ובשלו בפרור ועשו אתו עגות והיה טעמו כטעם לשד השמן: טו ובדרת הפל על-המחנה לילה ירד המן עליו: יז וישמע משה את-העם בכה למשפחתיו איש לפתח אהלו ויחר-אף יהוה מאד ובעיני משה רע: יח ויאמר משה אליהוה למה הרעת לעבדך ולמה לא-מציתי חסר א' חן בעיניך לשום את-משא פלהעם הוה עלי: יט האנכי הירתי את פלהעם הוה אם-אנכי ילדתיהו פי-תאמר אלי שאהו בחיךד כאשר ישא האמן את-הינק על האדמה אשר נשבעת לאבתיו: כ מאין לי בשר לתת לכל-העם הוה פי-יבפו עלי לאמר תנה-לנו בשר ונאכלה: כא לא-אובל אנכי לבדי

לשאת את-פלהעם הוה פי כבד ממני: כב ואם-פכה ו את-עשה לי הרגני נא הרג אם-מצאתי חן בעיניך ואל-אראה ברעתי: כג ויאמר יהוה אל-משה אספה-לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת פייהם וקני העם וישטריו ולקחת אתם אל-אהל מועד והתיצבו שם עמוד: כד וירדתי ודברתי עמך שם ואצלתי מן-הרוח אשר עליך ושמת עליהם ונשאו אתך במשא העם ולא-תשא אתה לבדך: כה ואל-העם תאמר התקדשו למחר ואכלתם בשר פי בכיתם באוני יהוה לאמר מי יאכלנו בשר פי טוב לנו במצרים ונתן יהוה לכם בשר ואכלתם: כז לא יום אחד תאכלון ולא יומים ולא ו המשה ימים ולא עשרה ימים ולא עשרים יום: כח עד ו חדש ימים עד אשר-יצא מאפכם והיה לכם לזרא וען פי-מאסתם את-יהוה אשר בקרבכם ותכפו לפניו לאמר למה זה יצאנו מצרים: כט ויאמר משה שש-מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים: לו הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אם את-פל-דגני הים יאסף להם ומצא להם: לז ויאמר יהוה אל-משה הניד יהוה תקצר עתה תראה היקרד דברי אם-לא: לח ויצא משה וידבר אל-העם את דברי יהוה ויאסף שבעים איש מזקני העם ויעמד אתם סביבת האהל: לט וירד יהוה ו בענן וידבר אליו ויאצל מן-הרוח אשר עליו ויתן על-שבעים איש הזקנים ויהי בנזח עליהם הרוח ויתנבאו ולא יספו: מ וישארו שני-אנשים ו במחנה שם האחד ו אלדד ושם השני מידד ותנח עליהם הרוח והמה בפתכים ולא יצאו האהלה ויתנבאו במחנה: מא וירץ הנער ונגד למשה ויאמר אלדד ומידד מתנבאים

מועד ויצאו שלשתם: ה וירד יהוה בעמוד ענן ויעמד פתח האהל ויקרא אהרן ומרים ויצאו שניהם: ויאמר שמעונינא דברי אמייהיה נביאכם יהוה במראה אליו אתודע בחלום אדבר-בו: ז לא-כן עבדי משה בכל-ביתי נאמן הוא: ח פה אל-פה אדבר-בו ומראה ולא בחידות ותמנת יהוה יביט ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה: ט ויחר-אף יהוה גם וילך: י והענן סר מעל האהל והנה מרים מצרעת בשלג ויפן אהרן אל-מרים והנה מצרעת: יא ויאמר אהרן אל-משה בי אדני אל-נא תשת עלינו חטאת אשר נואלנו ואשר חטאנו: יב אל-נא תהי פמת אשר בצאתו מרחם אמו ואכל חצי בשרו: יג ויצעק משה אל-יהוה לאמר אל נא רפא נא לה: פ ד ויאמר יהוה אל-משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תפלם שבעת ימים תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף: טו ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים והעם לא נסע עד-האסף מרים: טז ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן: פפפ

חצי קריש

ותגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די כרא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחייכון וכיומיכון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן והא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבתתא ונתמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

במחנה: כה ויען יהושע בן-נון משרת משה מבחריו ויאמר אדני משה בלאם: כט ויאמר לו משה המקנא אתה לי ומי יתן כל-עם יהוה נביאים פיייתן יהוה את-רוחו עליהם:

נקודות משיחות קודש ~

שטו העם ולקטו (יא. ח)

רשעים, שטו ולקטו (יומא עה, א)

לחם' סתם, רומז לחלק הנגלה שבתורה. המן, לחם מן השמים, רומז לפנימיות התורה. העבדה שהמן נתן גם לרשע מלמדנו, כי יש להביא את מעינות פנימיות התורה גם לרשע: אין לך יהודי שאינו ראוי ללמד חלק זה בתורה. וכבר אמרו רז"ל: "המאור שבה (סודות החכמה) מתזירו למוטב".

(לקוטי שיחות ד עמ' 1039)

שביעי ז ויאסף משה אל-המחנה הוא וזקני ישראל: כא ורוח נסע ו מאת יהוה ויגזו שלום מן-הים וישש על-המחנה בדרך יום זה וכדרך יום זה סביבות המחנה וכאמתיים על-פני הארץ: כב ויקם העם כל-היום ההוא וכל-הלילה וכל יום המחרת ויאספו את-כתיב השלו קרי השליו הממעיט אסף עשרה חמרים וישטחו להם שמוח סביבות המחנה: כג הכשור עודנו בין שניהם טרם יפרת ואף יהוה חרה בעם ויך יהוה בעם מכה רבה מאד: כד ויקרא את-שם-המקום ההוא קברות התאוה פישם קברו את-העם המתאווים: כה מקברות התאוה נסעו העם חצרות ויהיו בחצרות: פ ו יב ותדבר מרים ואהרן במשה על-אדות האשה הפשית אשר לקח פי-אשה כשית לקח: ג ויאמרו הרק אדך-במשה דבר יהוה הלא גם-כבנו דבר וישמע יהוה: ד והאיש משה כתיב ענו קרי עניו מאד מכל האדם אשר על-פני האדמה: ס ד ויאמר יהוה פתאם אל-משה ואל-אהרן ואל-מרים צאו שלשתכם אל-אהל

~ נקודות משיחות קודש ~

בְּכֹל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא

לקאורה, מה שייך נאמנות כשאי אפשר לקחת שום דבר מהבית. אלא, הנאמנות היא בכך שלא כל מה שרואים מגלים. ומספר על הרב המגיד, שנכנס אליו תלמיד אחד קדם שחזר לביתו. המגיד נפרד ממנו, אך אמר להבריאי שינסו לעצב אותו מנסיעתו. הבריאי לא הצליחו, והתלמיד יצא לדרך. בבואו לביתו, מת. ומדוע לא אמר לו המגיד במקרה שלא יסע – כי לא כל דבר מתר לגלות.

(תורת מנחם א עמ' 149)

מפטיר ד' וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַבְיָה יָרֵק יָרֵק בְּפָנָיִךָ הֲלֹא תִכְלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסְגָּר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאֲסֹף: 13 וְתִסְגָּר מֵרִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעַם לֹא נִסַּע עַד־הָאֲסֹף מֵרִים: 14 וְאַחַר נִסְעוּ הָעַם מִחֻצוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַר פְּאָרָן: 15 פפפ

קל"ו פסוקים, מהלל"ל סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֲיָחִים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיחַ מֵאֲשֶׁר. דְּרִכֶּיךָ דְּרִכֵּי־נַעַם, וְכָל־נְתִיבֶיךָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בַּיּוֹנָה, בְּשִׂמְאֵלָה עֵשֶׂר וְכַבּוֹד. יי חפץ למען צדקו, וגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלְּךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנְבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָ:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

יד רַנִּי וְשִׂמְחֵי בַת־צִיּוֹן פִּי הַגְּנִיבָא אֶל יְרוּשָׁלַם וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכָךָ נְאֻם־יְהוָה: טו או וַנְּלוֹו וְתַחֲבִירי גוֹלִים רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעַם שִׂיחָתִי וַיִּקְבְּלוּ דַת הָאֵמַת, וְכָל־זֹאת

הפטרה לפרשת בהעלותך לקריאה בציבור

ולשמו"ת בזכריה פרק ב"ד

ב יד רַנִּי וְשִׂמְחֵי בַת־צִיּוֹן פִּי הַגְּנִיבָא

וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכָךָ נְאֻם־יְהוָה: טו וַנְּלוֹו גוֹלִים רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם

שי למורא

טו) וַנְּלוֹו, וַיִּתְחַבְּרוּ וְהָיוּ לִי לְעַם, בְּלִזְמַר, לְהֵאמֹן בַּח/ וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכָךָ, אֶבֶל שִׁכְנֵתִי תַחֲבִירי בְּתוֹכָךָ, וְלֹא בְּתוֹךְ הַגּוֹלִים

וְשִׁכַנְתִּי בְתוֹכָךָ וְלֹא בְתוֹךְ הַגּוֹיִם וַיִּדְעַת פִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֶלְיָךְ כִּי הִשְׁלַחְתָּ מִקֹּדֶשׁ הַיְהוָה אֶת הַגּוֹיִם, וְשִׁלַּחְתָּ אוֹתְךָ אֵלַיכֶם, לְבָשֶׁר אֲחֵכֶם כִּי יֵשׁ מִתּוֹךְ: מִזוֹ וַיַּחֲלֵל יְהוָה מִקְדוֹשׁ יְהוָה אֶת־יְהוּדָה לְהִיּוֹת חֶלְקוֹ לְעוֹלָם אֶל־אֲדָמַת הַקֹּדֶשׁ וְלֹא יָגִיל עוֹד מִמֶּנָּה וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלַיִם לְחַשְׁבֵּן שֵׁם שְׁכִנְתִּי כַּמָּאֵ: ז' תָּם כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי גָעוּר מִמַּעוֹן קֹדֶשׁ: א

הַרְבִּיּוֹם חֶלְקוֹ, לְנַחֲלָתוֹ וְהֶחְלָקוּ. יז) תָּם כָּל בָּשָׂר מִפְּנֵי ה', שְׁתָּקוּ כָּל הָאֲמוֹת מִפֶּה ה': כִּי גָעוּר, לְשׁוֹן הַעֲרָה וְקִיּוּצָה. מִמַּעוֹן קֹדֶשׁ, מִן הַשָּׁמַיִם. לְדַרְת לְעִשׂוֹת נִקְמָה בַּגּוֹיִם. א) וַיִּרְאֵנִי, בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה. עַל יְמִינִי, שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ הַכַּהֵן הַגָּדוֹל. לְשִׁטְנוֹ, לְקַטְרַג עָלָיו. עַל שְׂלֵא מִתָּה

בְּכַנּוּי שֶׁנִּשְׂאוּ נָשִׁים וְנִקְרָאוּ. ב) הַבְּחֵר בִּירוּשָׁלַיִם, הַקְּבִ"ה שְׁהוּא בּוֹחֵר בִּירוּשָׁלַיִם לְבִנְיָתָהּ. הַלּוֹא זֶה אֹדֵר מִצָּל מֵאֵשׁ, כְּלוּמַר, אִיךְ תִּקְטְרַג עָלָיו, הֲלֹא הוּא כְּמוֹ אֹדֵר (עַן שְׁמַנְגְרִים בּוֹ אֵת הָאֵשׁ) שְׁנִצּוֹל מֵאֵשׁ. כִּי יְהוֹשֻׁעַ הָיָה מְשַׁלֵּךְ קֹאֵשׁ עַל יְדֵי וַיִּבְכּוּדְבָר עִם אַחָב בֶּן קֹלִיבָה וַצְדַקְיָהוּ בֶן מַעֲשֵׂה נְבִיאֵי הַשִּׁקְרָה, וְיְהוֹשֻׁעַ נִצַּל מִן הַשִּׁרְפָה (כְּמוֹ שְׂאֵמְרוּ בַּמִּסְכַּת סַנְהֶדְרִין דף צג, א). וְאֵם בֶּן יְכוּנָתוֹ רַבָּה, וְאִיךְ תִּקְטְרַג עָלָיו. ג) הָיָה לְבָשׁ בְּגָדִים צוּאִיִּים, כְּלוּמַר עֲדוֹן הָיָה עָלָיו הַעוֹן שֶׁלֹּא מִתָּה בְּכַנּוּי. ד) הִסְרִירוּ הַבְּגָדִים הַצּוּאִיִּים מֵעָלָיו, כְּלוּמַר הִפְרִישׁוּ אֶת בְּנָיו מִנְשׂוּתֵיהֶם הַנִּקְרָאוֹת, וַיּוֹסֵר הַעוֹן מִיְהוֹשֻׁעַ. וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הַמִּלְאָךְ אִמֵּר לַיהוֹשֻׁעַ. הַעֲבַרְתִּי מֵעֲלֶיךָ עֹנֶיךָ, כִּמְהַ שְׂצוּתָה לְהַפְרִישׁ בְּנֵיךְ מִהַנְּקִרְיוֹת, הַעֲבַרְתִּי מֵעֲלֶיךָ הַעוֹן שֶׁהָיָה בְּךָ. מַחְלָצוֹת, חֲלִיפוֹת בְּגָדִים נְאִיִּים, כְּלוּמַר וְכִיּוֹת. ה) וַיֹּאמֶר, זֶה מֵאֲמַר וְכַרְתָּ הַנְּבוּאָה שְׂאֵמְרֵי הַתְּפִלְתִּי עָלָיו. צְנִיף טְהוֹר עַל רֹאשׁוֹ, כְּלוּמַר שִׁתְּהוּ לוֹ כְּתָר כְּהֵנָּה גְדוּלָה לוֹ וְלִרְעוּ אֲחֵרָיו, כִּיּוֹן שֶׁפָּרְשׂוּ מִן הַנָּשִׁים הַנִּקְרָאוֹת. וּמִלְאָךְ ה' עֹמֵד, כִּדְ רָאָה וְכַרְתָּה בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה, שְׁעַד שֶׁיִּשְׂמְנוּ הַצְּנִיף הַטְּהוֹר עַל רֹאשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, הָיָה מִלְאָךְ ה' עוֹמֵד. ו) וַיַּעַד, הַתְּרָה בּוֹ. ז) תְּרִין אֶת בֵּיתִי, תִּשְׁפֹּט וְתַחֲתֶיהָ כְּקֹדֶר עַל בֵּית מִקְדָּשִׁי. חֲצָרִי, הַעֲוָרָה וְכַסְבִּיבוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וַנִּתְתִּי לְךָ

הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעַם וְשִׁכַנְתִּי בְתוֹכְךָ וַיִּדְעַת פִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֶלְיָךְ: מִזוֹ וַיַּחֲלֵל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל־אֲדָמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלַיִם: ז' תָּם כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי גָעוּר מִמַּעוֹן קֹדֶשׁ: ג א וַיִּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכַּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מִלְאָךְ יְהוָה וְהִשְׁטִין עֹמֵד עַל־יְמִינִי לְשִׁטְנוֹ: ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשֹּׁטֵן וַיַּעַר יְהוָה בְּךָ הַשֹּׁטֵן וַיַּעַר יְהוָה בְּךָ הַבְּחֵר בִּירוּשָׁלַיִם הַלּוֹא זֶה אֹדֵר מִצָּל מֵאֵשׁ: ג וְיְהוֹשֻׁעַ הָיָה לְבָשׁ בְּגָדִים צוּאִיִּים וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמִּלְאָךְ: ד וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הָעַמִּידִים לְפָנָיו לֵאמֹר הִסְרִירוּ הַבְּגָדִים הַצּוּאִיִּים מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי רְאָה הַעֲבַרְתִּי מֵעֲלֶיךָ עֹנֶיךָ וְהִלְבַּשׁ אֶתְךָ מַחְלָצוֹת: ה וַיֹּאמֶר יִשְׂמְנוּ צְנִיף טְהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיִּשְׂמְנוּ הַצְּנִיף הַטְּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיִּלְבַּשְׁהוּ בְּגָדִים וּמִלְאָךְ יְהוָה עֹמֵד: ו וַיַּעַד מִלְאָךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: ז כִּהֵ־אֲמֹר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בְּדַרְכֵי

אֵנִי וְכַרְתָּ אֲמַרְתִּי אֵל הַמִּלְאָךְ יִשְׂמְנוּ צְנִיף טְהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ לְחַנּוּ כְּלִיּוֹתָו שׁוּב כַּהֵן גְּדוֹל עִם מִצְעַפַּת עַל רֹאשׁוֹ, וַתִּקְבְּלוּ דַבְּרֵי וַיִּשְׂמְנוּ הַצְּנִיף הַטְּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיִּלְבַּשְׁהוּ בְּגָדִים שֶׁל כַּהֵן גְּדוֹל וּמִלְאָךְ יְהוָה עֹמֵד כְּכֵל מִשְׁחָה הַכּוֹהֵן שֶׁנִּשְׁעָה כָּל יְהוָה: ז אָז בַּעַת הַלְבִּישׁ אוֹתוֹ כְּכַהֵן כַּהֵן גְּדוֹל וַיַּעַד מִלְאָךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ הַעֵד וְהַתְּרָה בּוֹ בְּשֵׁם ה' לֵאמֹר: ז כִּהֵ־אֲמֹר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בְּדַרְכֵי תִלְךָ שְׂתַתְּנֶנָּה בְּמִדּוֹת ה' וְאֵם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי מִשְׁמֶרֶת תּוֹרַת ה' וּמִצְוֹתָיו תִּשְׁמֹר וְגַם־אֶתְהָ תִרְיִן אֶת־בֵּיתִי שִׁשְׁנִי עַל עַבְדֶּיךָ הַכַּהֵן וְדַבְּרֵי הַקְּרָבֻת וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֲצָרֵי אֶת הַמִּצְוֹת הַמִּקְדָּשׁ

מהלכים, בזמן תחית הפתחים אהיה אותך ותהיה מהלך. בין העומדים האלה, בין המלאכים שהם עומדים וקמים לעולם. ח) ורעיך, הם חנניה מישאל וגוריה. פי אנשי מופת הפה, שגם הם נצלו מכבשן האש כמוך, וראויים הם להעשות נסים על ידם. פי הנני מביא, כלומר,

והדבור הוא שהנני מביא את עבדי צמח, את המלך המשיח. כמו שכתוב "הקמיתו לדור צמח צדיק" (ירמיה כגה). ט) פי הנה האבן, יסוד הבית אשר יסדתי בימי בורש, ואחר כך נתפסלה המלאכה. על אבן אחת שבעה עינים, סופו להרחיב על אחד פי שבעה, פי נתן הקב"ה עניו להרבות את כבוד הבית בכנינו. הנני מפתח פתחה, מתיר את לשונותי, כלומר, מפר עצת היום אשר כתבו שמתה לכפול את המלאכה. ומשתי, והסירותי את עון, את העונות וענשם. ביום אחד, ביום שיסד החיכל, או תשכנו לבטח. י) אל תחת גפן וגו', כלומר משבו לבטח, איש תחת גפנו ותאמתו. ב) וגלה על ראשה, מפעל על ראשה היה מען כמראה ספל גדול עגול. ובה היה השמן. ושבעה גרותיה עליה, על קני המנורה היו שבעה גרותיה, הם הפלים שבהם הפתילות והשמן להאיר. שבעה ושבעה מוצקות, לכל נר היו פאים שבעה צנורות קטנים שהשמן יז מן הגלה דרך אותן מוצקות לכל נר וגו'. ג) ושנים זיתים עליה, אצל המנורה היו שני אילנות שהזיתים גדלים בהם. ד) מה אלה אדני, מה זה שהזיתים נמסקים מאליהם, והשמן בא אל הנרות

להשניח על משמרת הבית בכל פרטיו, או אני מבטיח לך ונתתי לך יצא מןך חסד לעתיד לבא שישמשו בבית השלישי שהם יתקדשו כמלאכים, והם יהיו מהלכים בין המלאכים הנצחיים העומדים לפני ה' האלה ויתהלכו עמהם בתיהם: ח שמענא יהושע | הכתן הגדול אתה ורעיך

חנניה מישאל ועזריה הישבים לפניך פראנשי מופת הפה פי נצלו מכבשן האש כמוך, ומהראוי לומר הדבור גם להם, והדבור הוא פיהנני מביא באחרית היום את עבדי צמח את מלך המשיח: ט פי | הנה האבן שהשם ביסוד בנין בית העתיד אשר נתתי בך ורכבל מוכן הוא לפני יהושע על אבן אחת שבעה עינים לשמירות רבות מאת המקום ברוך הוא על הכנף הוא הנני מפתח פתחה ה' בעצמו תיקו צרות על האבנים לפתוח, כלומר הוא יתן פה ועור על המלאכה. נאם יהנה צבאות ומשתי והסירותי את עון הארץ הריא ביום אחד פי או לא תסאו עוד ועונות הקודמים אסלה, ואו: י ביום ההוא שיוסד החיכל נאם יהנה צבאות או תשכנו לבטח תקראו איש לרעהו אל תחת גפן ואל תחת תאנה לשבת בצלה ולאכול מפריה מרוב הטובה שיהיה או: א תביא לא הבין את המראה הקודם, ולא ידע הכונה על מה שאמר שיפתח פתחה שבעה עינים, ועל כן נפל בשניה ותרדמה וישב המלאך הדבר פי הניני ויעירני פאיש אשר יעור משנתו: ב ויאמר אלי מה אתה ראה ואמר ראיתי והנה ושבעה גרותיה עליה שבעה ושבעה מוצקות לגרות אשר על ראשה: ג ושנים זיתים עליה אחד מימין הגלה ואחד על שמאלה: ד ואען ואמר אל המלאך הדבר פי לאמר מה אלה אדני: ה ויען המלאך הדבר פי ויאמר אלי הלוא

ואחד על שמאלה: ד ואען ואמר אל המלאך הדבר פי לאמר מה אלה אדני: ה ויען המלאך הדבר פי ויאמר אלי הלוא

שבעה ושבעה מוצקות לכל נר וגו' פאין שבעה צנורות קטנים שהשמן יז מן הגלה דרך אותן מוצקות לגרות אשר על ראשה: ג ועוד ראיתי ושנים אילני זיתים עמדו עליה אצל המנורה, אחד מימין הגלה ואחד על שמאלה: ד ואען הרימותי קול ואמר אל המלאך הדבר פי לאמר מה אלה אדני על מה באו אלה לרמוז: ה ויען המלאך הדבר פי ויאמר אלי הלוא ידעת מזה המראה אלה ואמר לא אדני

לא השכלתי לדעת: ו וַיֵּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה כְּמוֹ בְּמִנְהַג שְׁהַבֵּל נַעֲשֶׂה מַעֲצָמוֹ, וְהוּא רָמוּ לְדַבְרֵי־יְהוָה אֶל־זֶרְבָבֶל עַל הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ הַבָּא מִנֶּרֶךְ זֶרְבָבֶל לֵאמֹר אִי תִהְיֶה הַנְּהַגַת ה' לֹא בְחִיל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחֵי שְׁרוּת ה' לְבַדּוֹ יִהְיֶה וַיִּמְשָׁל אֶמֶר יְהוָה צְבָאוֹת: ז עַל מֶלֶךְ גּוֹ יֹאמֶר מִי־אַתָּה שֶׁתִּחְשָׁב שְׂאֵתָה הִרְהַגְדוּל לַעֲמֹד לִפְנֵי זֶרְבָבֶל בְּפְנֵי הַמְּשִׁיחַ לְבַל יִכָּל לַעֲבֹר, לֹא כֵן, כִּי לְמַלְאֵי תִהְיֶה לְמִישָׁר וְכַל יַעֲבֹר וְהוֹצִיא וּמֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ יוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הַרְאִשָּׁה הַרְאִשׁוֹן לְהַצִּיחָה בִּיסוּד בְּנֵן בֵּית הַעֲמִידָה, וְאִי יִשְׁמַעוּ תִשְׁאֲלוּת וְהַמְּיָה לֵאמֹר חֵן חֵן לָהּ לֵאבֹן הוֹאֵת יֵשׁ לָהּ חֵן רַב בְּעֵינֵי כָלִם:

יִדְעַתְּ מִה־הֵמָּה אֱלֹהִים וַאֲמַר לֹא אֲדַנִּי: ו וַיֵּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר־יְהוָה אֶל־זֶרְבָבֶל לֵאמֹר לֹא בְחִיל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחֵי אֶמֶר יְהוָה צְבָאוֹת: ז מִי־אַתָּה הִרְהַגְדוּל לִפְנֵי זֶרְבָבֶל לְמִישָׁר וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הַרְאִשָּׁה תִשְׁאֲלוּת חֵן חֵן לָהּ:

וְהַחֲשׂוּבָה לְהַצִּיחָה בִּיסוּד בְּנֵן בֵּית הַמֶּלֶךְ־שׁ. תִּשְׁאֲלוּת חֵן חֵן לָהּ, אִי וְשִׁמְעֵה קוֹל תִּשְׁאוֹת, שֶׁכָּלִם יַעֲנֵו וַיֹּאמְרוּ "הִנֵּה לֵאבֹן הוֹאֵת יֵשׁ לָהּ חֵן רַב", כִּי הִיא מוֹבָה וְחֲשׂוּבָה עַד מְאֹד.

מֵאֵלֶיךָ (ו) זֶה דְּבַר ה' אֶל זֶרְבָבֶל לֵאמֹר, זֶה סִימָן לְךָ לְהַכְמִיחַ עַל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ שְׂבֵא מִנֶּרֶךְ זֶרְבָבֶל. לֹא בְחִיל וְלֹא בְכֹחַ, כְּלֹמֶר, מְשִׁלְתוֹ עַל הָאֲמוֹת לֹא תִהְיֶה עַל יְדֵי צְבָאוֹת תַּלְמִיד רַבִּים וְלֹא בְכֹחַ וְרוּעוֹ וְכַשֵּׁם בְּמִלְחָמָה. כִּי אִם בְּרוּחֵי, הוּא יִמְשָׁל בְּאֲמוֹת מְבַלִּי מִרַח מִלְחָמָה, וְרַק בְּרוּחֵי, כְּלֹמֶר בְּרִצּוֹנִי אֲשֶׁר אֲתוֹן בְּלִב הָאֲמוֹת לְהִיּוֹת נִכְנָעִים לוֹ וְסִרִּים לְמַשְׁמַעְתּוֹ. ז) מִי אַתָּה הִרְהַגְדוּל, אַתָּה מֶלֶךְ גּוֹ שֶׁהִנֵּךְ חוֹשֵׁב עַצְמְךָ כְּהַר גְּדוֹל לַעֲמֹד בְּדַרְכּוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, מַה כַּח יֵשׁ בְּךָ. לִפְנֵי זֶרְבָבֶל לְמִישָׁר, לְמוֹל הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ תִּהְיֶה כְּאֶרֶץ מִישוֹר לַעֲבֹר בְּקִלּוֹת, וְלֹא תוּכַל לַעֲשׂוֹת שׁוּם עֲכֹב. וְהוֹצִיא אֶת הָאֶבֶן הַרְאִשָּׁה, הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ יוֹצִיא אֶת הָאֶבֶן הַפּוֹבָה

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צְדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה: שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶו הַנְּבִיא עֲבֹדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחְךָ, בְּמִהְרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִפְנֵינוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנְחַלוּ עוֹד אַחֲרֵיהֶם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּבֵה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְגַן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָ לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָאֶרֶת. עַל הַכָּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ

מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
 אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

ד לְמַטָּה נִפְתָּלִי נַחֲבִי בְּיַד פִּי: ט לְמַטָּה גָּד
 גָּאוּל בְּיַד מְכִי: טו אֱלֹה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־
 שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה
 לְהוֹשִׁיעַ בְּיַד נֹון יְהוֹשִׁעַ: (ישראל) ז וַיִּשְׁלַח אֹתָם
 מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־אָרֶץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עָלוּ
 זֶה בְּנִגְבַּ וְעָלִיתֶם אֶת־הָהָר: יח וַרְאִיתֶם אֶת־
 הָאָרֶץ מֵהַיַּחַד וְאֶת־הָעַם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הַחֹזֵק
 הוּא הַרְפָּה הַמְעַט הוּא אִם־רַב: טו וּמָה הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהּ הַטּוֹבָה הוּא אִם־רָעָה וּמָה
 הָעָרִים אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהֶנָּה הַבְּמִחְנֵי אִם
 בְּמִבְצָרִים: כ וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׂמֹנֶה הוּא אִם־רְוָה
 הַיִּשְׁבָּה עַץ אִם־אֵין וְהַתְּחֹזְקֹתֶם וְלִקְחֹתֶם
 מִפְּרֵי הָאָרֶץ וְהַיָּמִים יָמֵי כְּבוֹרֵי עֲנָבִים:

יג « וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: כ שְׁלַח־לְךָ
 אֲנָשִׁים וַיִּתְּרוּ אֶת־אָרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר־אָנֹכִי נֹתֵן
 לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטָּה
 אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כָל נְשִׂיא בָהֶם: ג וַיִּשְׁלַח אֹתָם
 מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּאָרָן עַל־פִּי יְהוָה כָּלֵם אֲנָשִׁים
 רֵאשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הַמָּה: (לוי) ד וְאֵלֶּה שְׁמוֹתֵם
 לְמַטָּה רְאוּבֵן שְׁמוּעַ בֶּן־זִכּוֹר: ה לְמַטָּה שְׁמֵעוֹן
 שֹׁפֵט בֶּן־חוּרִי: ו לְמַטָּה יְהוֹדָה כָּלֵב בֶּן־יִפְנָה:
 ז לְמַטָּה יִשְׂשָׁכָר יִגָּאֵל בֶּן־יֹוסֵף: ח לְמַטָּה אֶפְרַיִם
 הוֹשִׁיעַ בֶּן־נוּן: ט לְמַטָּה בְּנִימֵן פִּלְטִי בֶן־רְפוּא:
 י לְמַטָּה זְבוּלֹן גַּדְיָאֵל בֶּן־סוּדִי: יא לְמַטָּה יוֹסֵף
 לְמַטָּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶן־סוּסִי: יב לְמַטָּה דָּן עַמִּיֵּאל
 בֶּן־גַּמְלִי: יג לְמַטָּה אֲשֶׁר סִתּוֹר בֶּן־מִיכָאֵל:

אגרות קודש

ב"ה, י"ד סיון, תשי"ג
 ברוקלין.
 שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום ד' סיון, בו שואל חו"ד אודות קביעות זמן החתונה של בנם...
 שי, ולפלא שאינו מזכיר במכתבו כל הצעה בזה. וכיון ששואל בשם המחוטנים משני הצדדים הרי
 לדעתי לקבוע הזמן בחדש אלול או בחדש כסלו הבע"ל. ויותר נראה לי בחדש אלול הבע"ל, ובפרט
 אם הזכירו שיה"י בשנת ה'תשי"ג. ואיך שיקבעו יה"י בשעה טובה ומוצלחת ולבנין עדי עד על יסודי
 התורה והמצוה כפי שהם מוארים במאור שבתורה זוהי תורת החסידות.

בברכה.

ביאורים לפרקי אבות

פרק ב משנה יב

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, יְהִי מָמוֹן חֶבְרָךְ חָבִיב עֲלֶיךָ כְּשֶׁלֶךָ. וְחֵתְקוֹן עֲצָמְךָ לְלַמּוֹד תּוֹרָה, שְׂאִינָה יִרְשָׁה לָּהּ. וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם:

נקודות משיחות קודש

על משנה זו כתב הרמב"ם⁷: "...ואפילו בשעה שהוא ישן, אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה, נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך-הוא. ועל ענין זה ציוו חכמים ואמרו, וכל מעשיך יהיו לשם שמים". והוא מוסיף על כך וכותב: "והוא שאמר שלמה בחכמתו, בכל דרכיך דעהו".

ויש לומר ששני סוגי עבודה הם: א) "כל מעשיך יהיו לשם שמים", ב) "בכל דרכיך דעהו".

כאשר האדם עוסק בדברי הרשות כגון אכילה, שתייה, מסחר וכדומה "לשם שמים", דהיינו כדי שיוכל לעבוד את ה' - מעשיו הם ענייני חול אך הם משמשים אותו לצורך קדושה. זהו "כל מעשיך" - מעשים שלך, של חולין - "יהיו לשם שמים".

אך יש מדריגה גבוהה מזו, והיא כאשר עסקי החולין עצמם מתקדשים ולא רק משמשים לתועלת הקדושה ("לשם שמים"). [כמו כשהאכילה עצמה היא מצוה⁸]. זוהי העבודה של "בכל דרכיך דעהו", לא שהדרכים מובילות ל"דעהו", אלא שהן עצמן בבחינת "דעהו".

לפי זה יומתק מה שהרמב"ם הביא תחילה את מאמר המשנה "וכל מעשיך יהיו לשם שמים" ורק לאחר מכן את מאמר הכתוב "בכל דרכיך דעהו" (אף שלכאורה צריך היה להקדים את דברי הכתוב לדברי המשנה) - מכיון שסדר העבודה הוא מן הקל את הכבד: כדי להגיע לעבודה בדרגת "בכל דרכיך דעהו" יש להתחיל בעבודה של "וכל מעשיך יהיו לשם שמים".

(לקוטי שיחות. כרך ג, עמ' 907, 931)

בתפארת-ישראל הקשה, הרי נאמר¹ "תורה ציווה לנו משה מורשה קהלת יעקב", כלומר, שהתורה היא ירושה² ואיך אומר כאן "שאינה ירושה"?

ויש לתרץ הקושיא, כי באמת יש בתורה שתי בחינות: א) "ירושה" - התורה היא ירושה לכל אחד מישראל, ב) "מכר" - וכמאמר חז"ל³ "אמר הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורת".

בחינת "ירושה" שבתורה - משמעה שהתורה "שייכת" לכל אחד ואחד מישראל, שהרי ירושה אינה תלויה במצבו או בגילו של היורש, ולכן עצם החיוב ללמוד תורה הוא שווה בכולם, כלשון הרמב"ם⁴ - "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר וכו'", ולא משנה מהי מידת הבנתו בתורה.

בחינת "מכר" שבתורה - מכוונת להבנת התורה. דהיינו, כמו במכר, הקונה אינו מקבל חנם, אלא עליו לשלם תמורת החפץ שקנה⁵, כמו כן הוא בנוגע להבנת התורה; כדי להבין היטב את חכמת התורה יש להשקיע עבודה ויגיעה.

על בחינה זו השניה - "מכר" - נאמר במשנתנו "התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך". כדי להבין ולהשכיל בתורה (כל אחד ואחד לפי כשרונותיו) לא מספיק "לרשת" את התורה אלא צריך גם "לקנות" אותה. "קנין" התורה נעשה על-ידי "ארבעים ושמונה דברים" שהתורה נקנית בהם ומפורטים לקמן במסכת⁶.

(לקוטי שיחות, כרך יג, עמ' 115,

שיחות קודש תש"מ - פרשת מטות מסעי)

(1) ברכה לג, ד. (2) ועד שדרשו "לנו מורשה ולא להם (לעכו"ם)", ולכן עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה. (3) שמות רבה לג, א. (4) הלכות תלמוד תורה פרק א ה"ו. (5) ראה לקוטי שיחות שם שיש אף בחינה שלישית בתורה מתנה. בחינה זו מתייחסת לעניינים בתורה שהם למעלה מכוונת הבנת הנבראים, וניתנים לאדם בדרך של מתנה מלמעלה. (6) פרק ו משנה ו. (7) הלכות דעות פרק ג הלכה ג. (8) כדוגמת אכילת שבת או אכילת קודשים, שהן עצמה מצוה.

לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך - בערים שונות בעולם

רפ

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

ייצאת שבת	כניסת שבת	צאת המוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ר		מג"א		ש	א	
										ש	א	ש	א			
20:22	19:21	20:11	20:07	19:41	19:38	13:14	13:13	10:18	10:18	9:06	9:06	8:26	8:27	5:37	5:39	באר שבע (ק)
20:26	19:14	20:14	20:10	19:47	19:44	13:14	13:13	10:16	10:16	9:03	9:04	8:22	8:23	5:32	5:34	חיפה (ק)
20:22	19:05	20:10	20:07	19:46	19:43	13:13	13:11	10:16	10:16	9:04	9:04	8:23	8:24	5:34	5:36	ירושלים (ק)
20:25	19:21	20:13	20:09	19:43	19:40	13:14	13:13	10:18	10:18	9:05	9:06	8:24	8:25	5:35	5:37	תל אביב (ק)
21:50	20:30	21:32	21:25	20:48	20:43	13:32	13:31	10:14	10:15	8:53	8:55	7:43	7:48	4:57	5:02	אוסטרליה, וינה (ק)
17:52	16:51	17:40	17:42	17:10	17:12	12:48	12:47	10:41	10:39	9:51	9:48	9:11	9:09	7:27	7:23	אוסטרליה, מלבורן (ח)
21:42	20:25	21:25	21:18	20:44	20:38	13:34	13:33	10:19	10:20	8:59	9:01	7:56	7:59	5:07	5:11	אוקראינה, אודסה (ק)
21:23	20:03	21:05	20:58	20:22	20:16	13:06	13:05	9:49	9:50	8:28	8:30	7:19	7:23	4:33	4:37	אוקראינה, דניינג'ק (ק)
21:37	20:16	21:18	21:12	20:35	20:29	13:18	13:16	9:59	10:00	8:38	8:40	7:27	7:32	4:42	4:46	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)
22:16	20:50	21:55	21:48	21:09	21:02	13:44	13:43	10:22	10:23	8:59	9:01	7:37	7:44	4:59	5:04	אוקראינה, ז'יטומיר (ק)
22:10	20:43	21:49	21:42	21:02	20:56	13:36	13:35	10:14	10:15	8:51	8:53	7:27	7:35	4:50	4:55	אוקראינה, קייב (ק)
19:46	18:47	19:35	19:32	19:08	19:05	12:55	12:54	10:05	10:05	8:55	8:55	8:19	8:19	5:34	5:35	אתרד אמריקות, אבו דאבי (ח)
22:02	20:47	21:46	21:40	21:09	21:03	14:00	13:59	10:47	10:48	9:27	9:29	8:27	8:30	5:37	5:41	אסליה, מילאנו (ק)
18:49	17:57	18:39	18:38	18:16	18:15	12:42	12:42	10:11	10:10	9:09	9:08	8:38	8:37	6:09	6:08	אקוודור, קיטו (ח)
18:31	17:33	18:20	18:22	17:52	17:53	13:22	13:21	11:12	11:10	10:20	10:18	9:43	9:41	7:53	7:49	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
19:10	18:07	18:57	18:59	18:24	18:27	14:13	14:13	12:10	12:08	11:21	11:18	10:39	10:37	9:02	8:58	ארגנטינה, בריז'ה (ח)
21:16	20:10	21:02	20:58	20:28	20:24	13:42	13:40	10:37	10:37	9:21	9:22	8:32	8:34	5:41	5:44	ארזה"ב, בולטימור (ק)
21:11	20:03	20:57	20:52	20:22	20:17	13:31	13:30	10:25	10:25	9:08	9:09	8:18	8:20	5:26	5:29	ארזה"ב, ברוקלין (ק)
21:12	20:04	20:58	20:53	20:23	20:18	13:32	13:31	10:25	10:26	9:09	9:10	8:18	8:20	5:27	5:29	ארזה"ב, ג'רסי סיטי (ק)
21:55	20:45	21:40	21:35	21:04	20:59	14:08	14:07	10:59	11:00	9:42	9:43	8:48	8:51	5:57	6:00	ארזה"ב, דטרויט (ק)
20:59	20:00	20:47	20:44	20:20	20:16	13:54	13:53	11:00	11:00	9:48	9:49	9:09	9:10	6:21	6:22	ארזה"ב, האוסטון (ק)
20:42	19:40	20:30	20:26	19:59	19:55	13:26	13:25	10:27	10:27	9:14	9:14	8:31	8:33	5:42	5:44	ארזה"ב, לוס אנג'לס (ק)
20:48	19:51	20:37	20:33	20:09	20:06	13:53	13:52	11:02	11:02	9:52	9:52	9:15	9:16	6:29	6:30	ארזה"ב, מיאמי (ק)
21:10	20:01	20:55	20:50	20:20	20:15	13:27	13:26	10:20	10:20	9:03	9:04	8:11	8:14	5:20	5:23	ארזה"ב, ניו הייבן (ק)
21:35	20:27	21:20	21:15	20:45	20:41	13:55	13:54	10:49	10:50	9:33	9:34	8:42	8:44	5:51	5:54	ארזה"ב, פיטסבורג (ק)
21:12	20:02	20:57	20:51	20:21	20:16	13:26	13:25	10:18	10:19	9:01	9:02	8:08	8:11	5:17	5:20	ארזה"ב, שיקגו (ק)
18:41	17:49	18:31	18:31	18:07	18:07	13:01	13:00	10:39	10:37	9:41	9:39	9:09	9:08	6:55	6:53	בליבית, לה-פס (ח)
23:01	21:31	22:39	22:31	21:50	21:44	14:21	14:20	10:58	10:59	9:34	9:36	8:00	8:12	5:31	5:36	בלגיה, אמסטרדם (ק)
22:58	21:30	22:37	22:29	21:49	21:42	14:21	14:20	10:58	10:59	9:35	9:37	8:06	8:16	5:33	5:38	בלגיה, בריסל (ק)
18:04	17:09	17:53	17:54	17:32	17:33	12:35	12:34	10:17	10:16	9:21	9:20	8:48	8:46	6:42	6:39	ברזיל, סאו פאולו (ח)
17:53	16:59	17:43	17:43	17:17	17:18	12:23	12:22	10:05	10:03	9:09	9:07	8:35	8:34	6:29	6:26	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
22:21	20:54	21:59	21:51	21:12	21:05	13:39	13:38	10:15	10:16	8:51	8:53	7:12	7:26	4:48	4:53	בריטניה, לונדון (ק)
22:49	21:13	22:24	22:15	21:29	21:22	13:49	13:47	10:20	10:21	8:54	8:57	-	-	4:45	4:51	בריטניה, מנצ'סטר (ק)
22:37	21:02	22:13	22:04	21:23	21:16	13:46	13:45	10:19	10:21	8:55	8:57	-	7:13	4:48	4:54	גרמניה, ברלין (ק)
22:35	21:09	22:14	22:07	21:28	21:22	14:04	14:03	10:42	10:43	9:20	9:22	7:58	8:06	5:20	5:24	גרמניה, פרינקפורט (ק)
18:00	17:05	17:49	17:50	17:30	17:31	12:35	12:35	10:20	10:18	9:25	9:23	8:50	8:49	6:48	6:45	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:49	18:55	19:39	19:36	19:13	19:11	13:10	13:09	10:24	10:24	9:16	9:16	8:42	8:42	6:00	6:01	הודו, מומבאי (ח)
19:44	18:50	19:34	19:31	19:08	19:06	13:06	13:05	10:21	10:21	9:13	9:13	8:39	8:39	5:57	5:58	הודו, פונה (ח)
21:35	20:16	21:17	21:10	20:35	20:29	13:21	13:20	10:05	10:05	8:44	8:45	7:37	7:41	4:50	4:54	הונגריה, בודפשט (ק)

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		מניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מדינת ישראל	4:30	4:33	8:12	8:13	7:21	7:23	12:36	12:35	19:27	19:23	20:03	19:09	20:17	
יוון, אתונה (ק)	6:04	6:06	9:42	9:42	8:55	8:56	14:00	13:59	20:43	20:39	21:16	21:11	21:30	
מולדובה, קישינב (ק)	5:12	5:17	9:06	9:07	8:00	8:04	13:42	13:41	20:53	20:48	21:35	21:29	21:53	
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	5:57	5:57	9:13	9:13	8:39	8:39	13:07	13:06	19:11	19:09	19:37	19:35	19:47	
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	8:00	7:55	10:12	10:09	9:26	9:24	12:57	10:58	16:54	16:58	17:30	17:33	17:44	
נפאל, קטמנדו (ח)	5:08	5:09	8:33	8:33	7:55	7:55	12:36	9:44	18:56	18:53	19:24	19:21	19:35	
סין, בייג'ינג (ח)	4:47	4:50	8:28	8:29	7:38	7:40	12:49	9:44	19:38	19:33	20:12	20:07	20:26	
סנגפור, סינגפור (ח)	6:57	6:56	9:57	9:57	9:27	9:26	11:01	11:00	19:07	19:08	19:32	19:31	19:42	
פולין, ורשא (ק)	4:19	4:25	-	8:27	6:50	4:19	13:15	9:49	20:49	20:43	21:40	21:32	22:04	
פרו, לימה (ח)	6:23	6:21	9:11	9:11	8:41	8:40	12:36	10:12	17:50	17:50	18:14	18:14	18:24	
צרפת, ליון (ק)	5:53	5:57	9:44	9:46	8:43	8:46	14:18	11:04	21:19	21:19	22:05	21:58	22:21	
צרפת, פריז (ק)	5:51	5:55	9:48	9:50	8:34	8:40	14:29	11:10	21:43	21:43	22:32	22:25	22:51	
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:43	5:43	8:46	8:46	8:16	8:15	12:26	9:51	18:05	18:05	18:30	18:29	18:40	
קנדה, טורונטו (ק)	5:38	5:41	9:25	9:26	8:29	8:31	13:54	10:43	20:52	20:52	21:31	21:26	21:47	
קנדה, מונטריאול (ק)	5:08	5:12	9:00	9:00	7:57	8:01	13:31	10:18	20:33	20:33	21:17	21:11	21:34	
קפריסין, לרנקה (ק)	5:32	5:35	9:07	9:07	8:23	8:24	13:18	10:20	19:51	19:51	20:26	20:22	20:39	
רוסיה, לובאוויטש (ח)	4:24	4:31	-	-	-	-	13:37	10:05	21:17	21:25	22:24	22:13	22:52	
רוסיה, מוסקבה (ח)	3:52	3:58	-	-	-	-	13:11	9:36	21:00	21:09	22:07	21:56	22:38	
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	4:28	4:32	8:23	8:23	7:16	7:20	12:59	9:42	20:05	20:11	20:53	20:46	21:11	
שווייץ, ציריך (ק)	5:32	5:36	9:28	9:28	8:19	8:24	14:03	10:47	21:16	21:16	21:58	21:52	22:16	
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:50	5:50	9:01	9:01	8:28	8:28	12:48	10:07	18:41	18:41	19:06	19:06	19:18	

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מולה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התועדויות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגו הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם רעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל-אויב ואזרב ולסמים וחיזות רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוראל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארזה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמודות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב